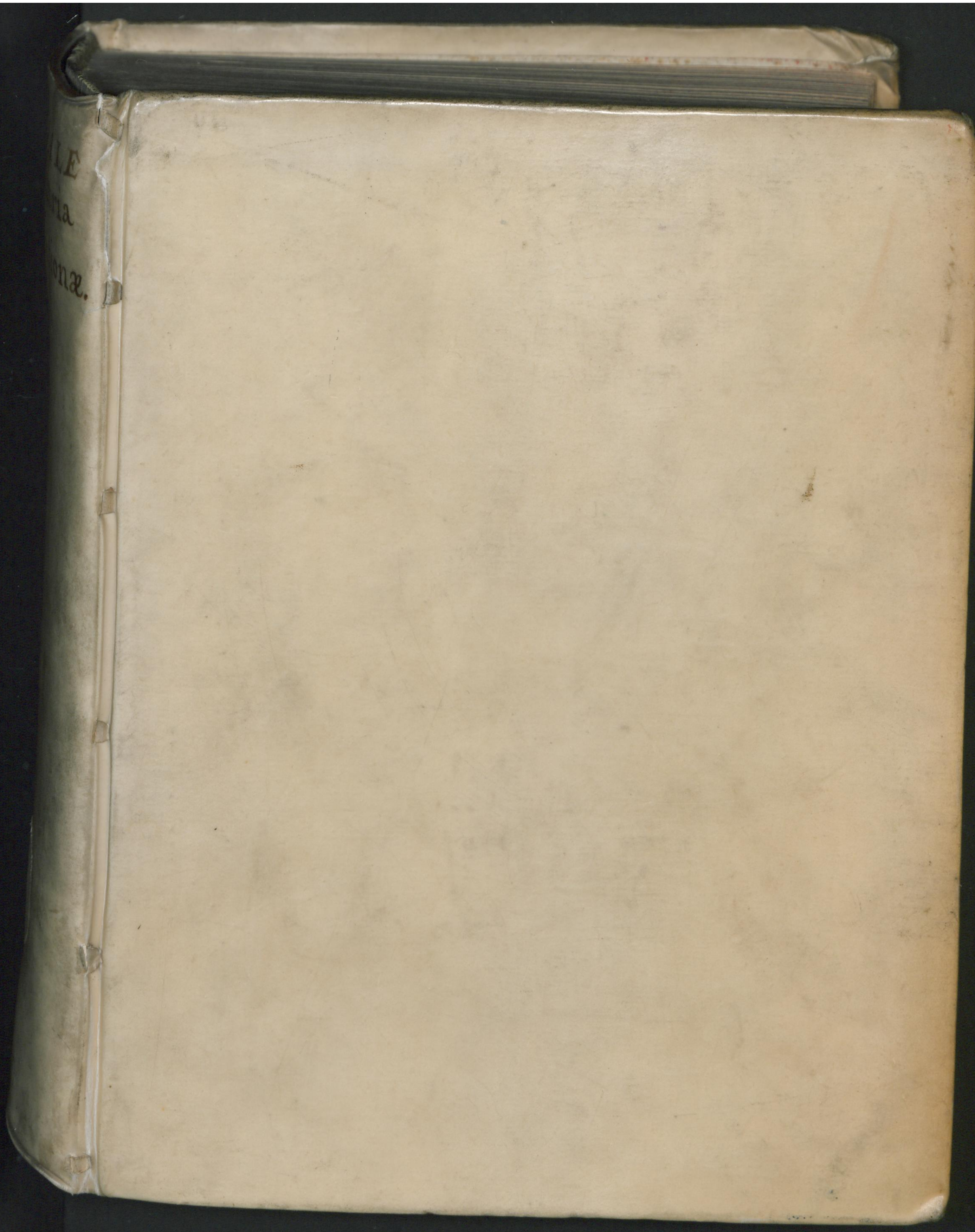
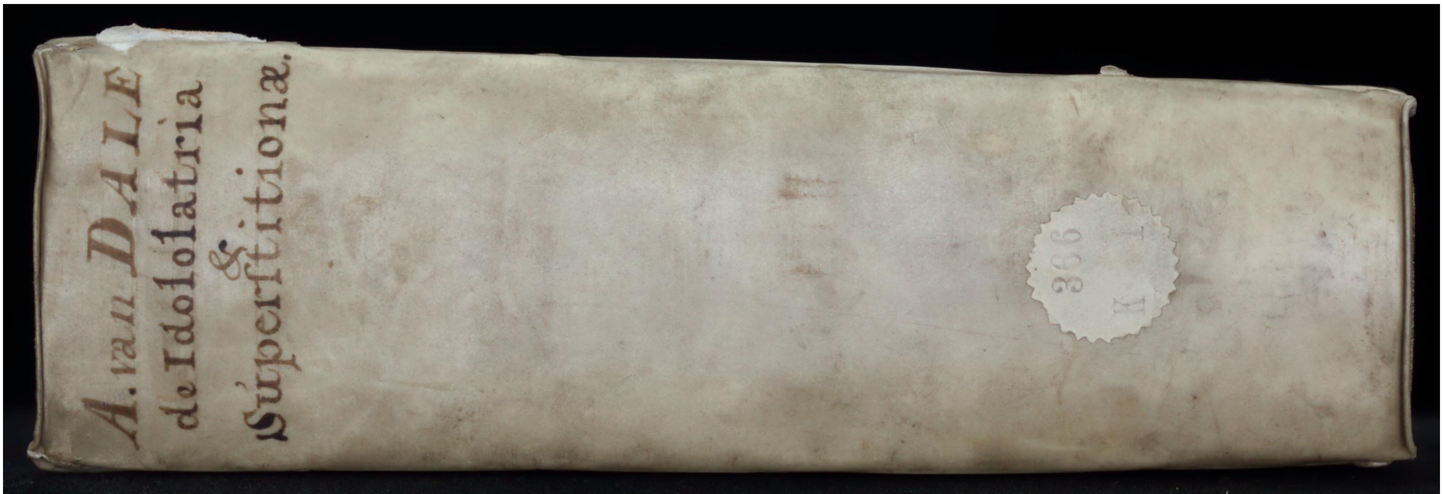

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

II R.4

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ANTONII VAN DALE

POLIATRI HARLEMENSIS

DISSERTATIONES

DE

ORIGINE AC PROGRESSU

IDOLOLATRIÆ

ET

SUPERSTITIONUM:

DE VERA AC FALSA

PROPHETIA;

UTI ET DE

DIVINATIONIBUS

IDOLOLATRICIS JUDÆORUM.

Kw

366 K 1

KONINKL. BIBLIOTHEEK TE'SHAGE.

AMSTELODAMI,
Apud HENRICUM & Viduam THEODORI BOOM,
MDCXCVI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Clariſſimo, Eruditiſſimo,

Omniſque melioris Literaturæ ut Amantiſſimo, ſic (æque ac Artis Medicæ) periſſimo viro

THEODORO JANSSONIO AB ALMELOVEEN,

ANTONIUS VAN DALE.

SI aut tu, Celeberrime vir, indigeres preconiis, ut mundo erudito innoteſceres, egoque vel eſſem in ære tuo; aut munus aliquod vel emolumentum expeterem; vel denique animo adulandi cupido ad te accedere vellem; in cœlum forte (quamvis non tali auxilio egeas) te laudibus tollerem: ac ſi viribus meis nimis diffiderem, te Patronum ac Defenſorem eligerem: ut ſic unâ manu onuſtus meis nugis, alterâ armatus gladio διστόμῳ, totum orbem eruditum minitans obambulares; ac ſi forte quis contra hæc mea hiſcere auſus eſſet, tam crudeli, pro me, pugnæ criticæ quandoque te ingereres, ut vix, ſi modo vix, te ex Soilorum ac Momorum manibus (niſi per propria merita tua) ſalvum vivumque, poſt longos errores, altercationes ac digladiationes, pedibus domum referre valeres. Hæc enim, atque hiſce ſimilia, ſunt quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tales homines Patronis ac Mæcenatibus ſuis (quos ſibi pene ubique aut reperiunt, aut fingunt) imponunt; dum interim ſic, licet indirecte, ſatis impudenter ſtipem ab ipſis emendicant.

Verum enim vero inter nos alia longè ratio eſt: Amicus ad amicum accedo hac dedicatione, ut ſic monumentum inter poſteros maneat (ſi hæc mea eouſque perdurare valent) mutuæ noſtræ familiaritatis ac ſinceræ Amicitiæ. Miraberis interim forſan, quid me ad hoc ſcribendi genus impulerit. Si ipſam veritatem audire cupis, quam nec tibi, neque ulli in hoc mundo, celatam velim; ea eſt, me ſemper, ut Religionis amantem, ſic & Superſtitionis oſorem, quammaxime fuiſſe. Accreſcebat enim uterque ille affectus ex modica lectione iſtorum Scriptorum, qui ut inter Ethnicos permagni æſtimantur; ita in ſummo quoque pretio fuere tum veteribus, tum adhuc hodiernis, ac quidem Chriſtianis, Theologis ac Philologis. At permultum hìc fecit ipſius S. Scripturæ accuratior (pro meo modulo) conſideratio. Ex hac igitur imprimis, ac, poſt illam, ex Platone, Cicerone, Strabone, Plutarcho aliiſque antiquis Ethnicis; nec minus ex primorum ſeculorum Chriſtianiſmi Scriptoribus, didici, Religionem quidem ſincerè ac ſummopere amplectendam; Superſtitionem vero quantum pote rejiciendam: ne ſic, quod perfacile fieri vult, in hunc illumve ſcopulum, ſive Superſtitio is ſit, ſive Atheiſ-

mus

mus, (qui ambo æque vitandi ſunt, ut vera Religio vere ac rite conſervetur) impingamus; vel aliis impingendi occaſionem demus.

Hoc certe uti cognovit, ſic & agnovit eruditiſſimus inter Græcos Plutarchus : qui ſub finem *libri*, lectu digniſſimi, *de Superſtitione*, ita loquitur: Οὐκ οἴεται θεοὺς εἶναι ὁ ἄθεος, ὁ δὲ δεισιδαίμων οὐ βούλεται· πιστεύει δὲ ἄκων. ἀποθανεῖν γὰρ φοβεῖται. καίτοιγε ὥσπερ ὁ Τάνταλος ὑπεκδῦναι τὸν λίθον ὑπεραιωρούμενον, οὕτω καὶ οὗτος τὸν φόβον ὡς οὐχ ἧττον ὑπ' αὐτοῦ πιεζόμενος, ἀγαπήσειεν ἂν, καὶ μακαρίσειεν τὴν τοῦ ἀθέου διάθεσιν, ὡς ἐλευθερίαν. νυνὶ δὲ τῷ μὲν ἀθέῳ δεισιδαιμονίας οὐδὲν μέτεστιν· ὁ δὲ δεισιδαίμων τῇ προαιρέσει ἄθεος ὢν, ἀσθενέστερός ἐστιν ἢ τὸ δοξάζειν περὶ θεῶν ὃ βούλεται. καὶ μὴν ὁ ἄθεος δεισιδαιμονίας οὐδαμῆ συναίτιος· ἡ δὲ δεισιδαιμονία τῇ ἀθεότητι καὶ γενέσθαι παρέσχεν ἀρχὴν, καὶ γινομένῃ δίδωσιν ἀπολογίαν, οὐκ ἀληθῆ μὲν οὐδὲ καλὴν, προφάσεως δὲ τινος οὐκ ἄμοιρον οὖσαν. οὐ γὰρ ἐν οὐρανῷ τι μεμπτὸν, οὐδὲ ἐν ἄστροις, οὐδὲ ἐν ὥραις, ἢ περιόδοις ἢ κινήσεσιν ἡλίου περὶ γῆν, ἡμέρας καὶ νυκτὸς δημιουργοῖς, ἢ τροφαῖς ζώων, ἢ καρπῶν γενέσεσι πλημμελὲς καὶ ἄτακτον ἐνιδόντες, οὕτως ἀθεότητα τοῦ παντὸς κατέγνωσαν· ἀλλὰ τῆς δεισιδαιμονίας ἔργα καὶ πάθη καταγέλαστα, καὶ ῥήματα, καὶ κινήματα, καὶ γοητεῖαι, καὶ μαγεῖαι καὶ περιδρομαὶ, καὶ τυμπανισμοί· καὶ ἀκάθαρτοι μὲν καθαρμοὶ, ῥυπαραὶ δὲ ἁγνεῖαι, βάρβαροι δὲ καὶ παράνομοι πρὸς ἱεροῖς κολασμοὶ καὶ προπηλακισμοί. ταῦτα δίδωσιν ἐνίοις λέγειν ὡς μὴ εἶναι θεοὺς ἄμεινον, ἢ εἶναι, τοιαῦτα μὲν δεχομένους, τοιούτοις δὲ χαίροντας, οὕτω δὲ ὑβριστάς. οὕτω δὲ μικρολόγους, καὶ μικρολύπους. *Non putat eſſe Deos Divinitatis negator : Superſtitioſus autem, vellet non eſſe, credit vero invitus. Mori enim timet. Si vero, quemadmodum Tantalus ſe lapidi, ita ille ſe timori poſſet quo ſuſpenſus eſt & constrictus, ſubtrahere: amplecteretur utique, beatumque diceret Divinita-*

tem abnegantis animum ut liberum. Jam vero Divinitatis negatori nihil rei eſt cum Superſtitione: ſuperſtitioſus autem, quum Divinitatis negator ſit inſtituto, infirmior eſt quam qui de Dîs opinari poſſit quod velit. Quin etiam Divinitatis negator, Superſtitionis nuſquam præbet cauſam; Superſtitio autem Divinitatis abnegationi, ut naſceretur principium præbuit: & natæ præbet defenſionem, non veram quidem neque honeſtam, prætextu tamen non carentem. Non enim in cœlo quicquam reprehenſibile, neque in ſideribus Solis circum terram, qui diem noctemque efficiunt, neque in animalium victu, neque in fructuum generatione, quicquam erroneum & inordinatum conſpicientes, ita Divinitatis abnegationem in univerſum decreverunt. Sed Superſtitionis facta, ridiculæque perturbationes, & verba, & præſtigiæ, & Incantationes, & circumcurſationes, & cruciatus, & impuræ purificationes, immundæque mundationes, barbaræque & iniquæ prope templa punitiones & injuriæ, quibuſdam cauſam præbent, ut dicant, Satius eſſe non exiſtere Deos, quam exiſtere talia probantes, talibuſque gaudentes, itaque injurioſos, itaque ſordidos, parvaque de cauſa iraſcentes.

Ex talibus certe videmus, ipſos Gentiles, qui aliis prudentiores erant, voluiſſe hìc ſibi a ſcopulis ab utroque latere cavere, quantumvis vero lumine, ac Cyno-

no-

noſura Evangelica, orbatos; neque aliis mala dediſſe conſilia, ut hinc Scyllam, inde Charybdin, æque periculoſa navigantibus offendicula, tam in propriam, quam in aliorum ſalutem, devitarent. Ita enim idem ille Plutarchus, tractatulum modo dictum, finiens: loquitur: Ἀλλ' οὐδὲν οὕτω πολυπλανὲς καὶ πολυπαθὲς νόσημα, καὶ μεμιγμένον ἐναντίαις δόξαις καὶ μαχομέναις μᾶλλον, ὡς τὸ τῆς δεισιδαιμονίας. Φευκτέον οὖν αὐτὴν ἀσφαλῶς τε καὶ συμφερόντως, οὐχ ὥσπερ οἱ λῃστῶν καὶ θηρίων ἔφοδον, ἢ πῦρ ἀπερισκέπτως καὶ ἀλογίστως περιφεύγοντες, ἐμπίπτουσιν εἰς ἀνοδίας βάραθρα καὶ κρημνοὺς ἐχούσας. οὕτω γὰρ ἔνιοι φεύγοντες τὴν δεισιδαιμονίαν ἐμπίπτουσιν εἰς ἀθεότητα τραχεῖαν καὶ ἀντίτυπον, ὑπερπηδήσαντες ἐν μέσῳ κειμένην τὴν εὐσέβειαν. *Verum nullus ita multivagus, & miſere afficiens morbus eſt, contrariſque commixtus opinionibus, inter ſeque pugnantibus, ut Superſtitionis. Fugienda autem eſt, non quemadmodum qui Latronum aut ferarum incurſum, aut ignem imprudenter ac inconſiderate fugiunt, incidunt que invia voragines habentia, & præcipitia. Ita enim nonnulli fugientes Superſtitionem, in aſperam & moroſam incidunt Divinitatis abnegationem, tranſilientes* [NB] *in medio ſitam pietatem.*

Qui Atheiſmo (peſſimo ſane animi, atque exitiabili, morbo) obviam ire anniſi ſunt, multi & magni, nomine ac re ſcriptores fuere; & fortibus quidem ac peremptoriis (ut ſic loquar) uſi argumentis. Qui Superſtitionem ex hominum animis eradicare penitus tentarunt, pene nulli adhuc ſunt; aut tales, ut plurimum, qui cum Superſtitione etiam ipſam Religionem,

nem,

nem, ſive incautè nimis, ſive maligne, ſubruere viſi ſunt, aut revera ſubruerunt.

Arripuerunt, præter tales, quidem multi has illaſve Superſtitionum ſpecies, circa ritus ac cæremonias, inter Chriſtianos in abuſu habitas: ſed non ipſas radices Superſtitionis, qua etiam ipſa Sacra Scriptura (quantum ad ejus Verſiones in quacunque demum lingua editas) jam a temporibus antiquis commaculata fuit; ac quidem ratione Dæmonum, ſeu Doctrinæ Dæmoniorum; quam ex Chaldæiſmo atque Ethniciſmo hauſtam, huic Scripturæ, ſat perversè, ſuperſtruere quamplurimi conniſi ſunt.

Hæc certe res me movit, ut quantum in mea ſit poteſtate, oſtenderem fontes ac ſcaturigines, non tam Idololatriæ (cui tamen talia ſuam primam debent originem) quam *Superſtitionum*; quæ ex dicto Chaldæiſmo primum, poſtea & aliunde, (quamvis & inde quoque ſcaturientes) fluctibus ſuis & populum Iſraëliticum, & cunctas præter ipſum gentes, obruerunt. Hinc enim exortæ ſunt, & Dæmonomania, ſeu perverſa Dæmoniorum doctrina, ac δεισιδαιμονία (ſive Dæmonum timor) omniſque pene reliqua in mundo Superſtitio. Hinc Phariſæiſmus, ex Chaldaicis ejuſmodi præjudiciis, in Eccleſia Judaica, ita permultorum hominum animos occupavit, imò infatuavit, ut nihil fere præter Angelos ac Diabolos, ſeu Dæmonas ac Dæmonia creparent;

tan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tantamque eorum nauſeam in reliquis, ſæpe aliàs ſatis prudentibus ac cordatis, excitarunt, ut (quod vitium, proch dolor! hominibus nimium familiare ſemper fuit) dum a flumine hoc inundationem ſibi metuerent, imprudenter ſeſe in ignem, adeoque in ipſam pene impietatem, conjecerint; indeque ſic exortus fuerit Sadducæiſmus, qui omnes Apparitiones, omneſque Spiritus, ſive Angelos bonos ſive Dæmones malos, imò & ipſam Reſurrectionem, fundamentum æternæ noſtræ Salutis, pernegaverint.

Neque ſtetit hîc inſania, quam δεισιδαιμονία, ſeu perverſus Dæmonum timor, produxerat: verum & in Chriſtianiſmum illa tranſitum fecit; eo quod plurimi Judæorum ad Chriſtianiſmum converſorum ſectæ eſſent Phariſaicæ, plurimique Ethnicorum in hanc Religionem tranſeuntium ex Platoniſmo ac Pythagoriſmo, ejuſmodi præjudicia in Chriſtianiſmum invexerant.

Hujuſmodi enim tum Judæi tum Chriſtiani Targunim ſuis, ſeu Paraphraſibus, atque Interpretationibus S. Scripturæ (reverâ præjudiciis) huic Scripturæ, dum lucem afferre ſtudebant, tenebras offundere aggreſſi ſunt: ſuaſque eatenus falſas doctrinas in eam intulerunt, atque inde in lectores ejus transfuderunt. Ita ut, ſicut in Judæiſmo ex Phariſæiſmo Sadducæiſmus exortus fuerat; ſic in Chriſtianiſmo idem in permultis, imo & ipſe Atheiſmus, prognatus fuerit.

Hinc etenim omnes fere Ethnicorum, ſive Barbarorum ſive Græcorum, opiniones de Apparitionibus Dæmonum, de Spectris, Oſtentis, Portentis, Ominibus, &c. omniumque Divinationum genera (ac pene eodem modo, uti in Ethniciſmo, exceptis fere ſolis Templis Fatidicis) jam ab Eccleſiæ incunabulis, inter Chriſtianas locum ſibi occuparunt, ac magis magiſque ex talibus initiis, incrementa ſua habuerunt: idque in tantam immanitatem excrevit, ut inde homines plurimi ſubinde exorti fuerint, qui talium tædio (abſque ulteriori juſto ſatis criterio ac diſquiſitione) omnes verè Divinas Apparitiones, omnes Angelos ac Diabolos, imo & ipſum Deum Opt. Max. pro fabellis ac Numinibus confictis habeant, atque adeo in purum putum Atheiſmum delabantur.

Quæ vero ac qualia Dæmonia, aliaque perabſurda, non ſoli Talmudici, verum diu ante hos Paraphraſtæ ſeu Targumiſtæ Judæorum; confinxerint, atque illa ſuis Sacræ Scripturæ verſionibus, Paraphraſibus ac commentariis immiſcuerint, ex iſtis patet, quæ cap. V. & VI. primæ Diſſertationis adduxi; uti & ex illis monſtris, quæ præter Dæmonia, tum nocturna, tum meridiana, tum alia quoque, in eandem S. Scripturam invexerunt, tam Judæi quam Græci, ac Latini (hos utroſque ſecuti, præcipue tamen Græcos) Interpretes: qualia fuerunt, & *Onocentau-*

ri & *Sirenes*, & *Striges* & *Lamiæ* & *Fauni* & *Sylvani* & *Satyri* & *Fauni Ficarii*, & *Fatui Sicarii* (ut Dæmonum genus ſub ſicariorum forma apparentium,) & alia Spectra, atque Apparitiones etiam (quæ tamen imprimis in ſcriptis Apocryphis locum habent) quorum omnium ne umbra quidem in textu Authentico apparet. Imo & textui hi Interpretes multa ſuperaddere ſuſtinuerunt; quod uti ex exemplis de Leviathane ac Behemoth atque aliis, liquet, ſic etiam manifeſte ex illo quod de uxore Jobi, in ipſius libro, cap. II. v. 9. habetur, hoc modo: Χρόνου δὲ πολλοῦ προβεβηκότος, εἶπεν αὐτῷ ἡ γυνὴ αὐτοῦ· Μέχρι τίνος καρτερήσεις, λέγων ἰδοὺ ἀναμένω χρόνον ἔτι μικρὸν, προσδεχόμενος τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου; ἰδοὺ γὰρ ἠφάνισαί σου τὸ μνημόσυνον ἀπὸ τῆς γῆς, υἱοὶ καὶ θυγατέρες ἐμῆς κοιλίας ὠδῖνες, καὶ πόνοι, οὓς εἰς τὸ κενὸν ἐκοπίασα μετὰ μόχθων. σύ τε αὐτὸς ἐν σαπρείᾳ σκωλήκων κάθησαι, διανυκτερεύων αἴθριος. Κἀγὼ πλανῆτις, καὶ λάτρις, τόπον ἐκ τόπου περιερχομένη; καὶ οἰκίαν ἐξ οἰκίας· προσδεχομένη τὸν ἥλιον πότε δύσεται, ἵνα ἀναπαύσομαι τῶν μόχθων μου, καὶ τῶν ὀδυνῶν αἵ με νῦν συνέχουσιν· ἀλλὰ εἰπόν τι ῥῆμα πρὸς κύριον, καὶ τελεύτα. Ὁ δὲ ἐμβλέψας, εἶπεν αὐτῇ, &c. *Tempore autem multo tranſacto, dixit ei uxor* [quam Targumiſtæ *Dinam* appellatam volunt] *Quouſque ſuſtinebis dicens; Ecce permaneo tempus adhuc parvum exſpectans ſpem ſalutis meæ? Ecce enim deletum eſt memoriale tuum de terrâ; filii & filiæ mei uteri dolores & labores, quos in vacuum laboravi cum ærumnis; ipſe vero in putredine vermium ſedes, pernoctans ſub dio: & ego errans & ancilla, locum &*

 ex

ex loco, & domum ex domo circumiens, exſpecto ſolem quando occidet, ut requieſcam ab ærumnis & doloribus qui me nunc premunt. Sed dicito aliquod verbum in Dominum, & morere. Ille vero [eam] aſpiciens, dixit, &c.

Ejuſmodi fabulas & additamenta in Jobum & alios auctores Sacros intruſas vel aſſutas fuiſſe ab Interpretibus Judæis, ac quidem ejus commatis cujus fuere illi qui additamenta illa ad Danielem & Heſter commenti ſunt, cæteraque Apocrypha Judaica confinxerunt, mihi procul omni dubio eſt; uti & illas fuiſſe aſſumptas a Chriſtianis Hebraicè non callentibus; quibus longe maxima pars Chriſtianorum primis Chriſtianiſmi ſeculis conſtabat; dum interim illi qui ex ſecta Phariſaica ad Chriſtianam Religionem converſi fuerant, ſic quoque ſuis Judaicis Traditiunculis ac fabellis inhærerent. Ex qualibus præjudiciis, temporum tractu, & plura & majora ſubſecuta fuerunt.

In Sacra Scriptura, certe, Novi Teſtamenti crebra quidem mentio fit & *Dæmoniorum*, & *hominum Dæmoniis obſeſſorum*, &, denique, *Dæmonum* talium *ex obſeſſorum corporibus ejectorum* per Chriſtum Jeſum Servatorem noſtrum: de quibus ſic nulla mentio in Scriptura veteris Teſtamenti occurrit.

Verum enim vero hîc cogitandum eſt, Io. id factum, fuiſſe, ut ita adimpleretur Effatum illud Divinum (Geneſ. III. v. 15.) Quod ſemen mulieris ſer-

pen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

pentis caput contereret. Quod poſt primi hominis (cæterorumque in eo) lapſum, in ſolatium ac Salutem æternam humani generis promiſſum fuerat: ac quod viſibili modo apparuit in Dæmoniacis, quos ipſe Servator noſter J. Chr. liberavit, & Apoſtoli ejus, [Matth. c. X. v. 8. Marc. c. XVI. v. 17.] ac ſi qui alii fuere, quibus iſtam donare poteſtatem libuit Deus Opt. Max. (viris nempe Apoſtolicis) quamdiu hoc miraculum in Eccleſia ſua continuare voluit.

Sicut & II°. hoc factum fuit, quantum ego capere valeo, ut per talia mundo clare oſtenderetur, Regnum Dei, & liberationem ab omni poteſtate Diaboli, jam per Jeſum Chriſtum adveniſſe, Eumque illum fuiſſe, qui *ſerpentis caput contereret.* Uti hinc quoque ille, Matth. XII. 28. reſpondet: *Ecce ejicio Dæmonia*, &c. & Luc. XI. v. 20. *Si in digito Dei ejicio Dæmonia Regnum Dei ad vos jam pervenit.*

III. Scopus (ac ſimul cauſa, cur tam multi Dæmoniaci tempore Servatoris noſtri eſſent in Iſraële) videtur mihi fuiſſe, ut ſic convinceret ille cum Judæos tum Ethnicos, ſe ſolum poſſe expellere Dæmonia; neque ulli præter ipſum, quam quibus illam poteſtatem jam dederat [Matth. c. X. v. 8. & Marc. c. XVI. v. 17.] aut daturus eſſet. Multo verò minus id per ipſos Dæmones, eorumve principem: quum [uti ex, Matth. XII. 28. & Luc. XI. v. 20. patet] *nullum Regnum inter ſe diviſum ſubſiſtere queat*; nec

Diabolus inde contra ſemetipſum, atque adeo in propriam confuſionem ac ruinam, operetur.

IV. Scopus fuit, uti mihi videtur, ut ſic deſtrueret falſam Superſtitionem atque errorem eorum, qui pene ubique Dæmonia crepabant, eaque ex hominibus, per homines, exorciſmis ejici poſſe jactitabant: cum ii qui vere erant Dæmoniaci, & *Lunatici* ſive *Epileptici*, & *Apoplectici*; uti & illi qui *Catoche* morbo, *paſſionibus Hyſtericis*, aut *Hypochondriacis*, aliiſve morbis *Melancholicis*, æque ac *Maniacis*, laborabant, Dæmoniis obſeſſi vulgo haberentur: atque iſti ita viderent, illa quæ verè *Dæmonia* eſſent, non niſi *per digitum Dei* expelli poſſe; ſimulque ſic confunderet *Sadducæos* omnes *Angelos* & *Spiritus*, ſeu *Dæmonas*, pernegantes. Qui tamen Sadducæi (quod certè notandum eſt) de Chriſto Servatore noſtro nullibi inveniuntur negaſſe illum revera Dæmonia ejeciſſe; eumve ex iſta cauſa pro impoſtore habuiſſe, impoſturamve hìc illi objeciſſe.

Ut autem non omnes Judæos ad doctrinam Evangelicam Salvator noſter J. Chriſtus convertit; ſic nec omnes a præjudiciis liberavit. Manebant enim illi, *qui aures non habebant ad audiendum, nec corda ad comprehendendum, illa quæ ad æternam* ipſorum liberationem ac ſalutem ſpectabant, quo minus convertebantur, eo magis præjudiciis ſuis & erroribus, ſive Phariſaicis ſive Sadducaicis, adhærentes; ut ſic ſtulti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

adhuc magis (in pœnam ſcilicet incredulitatis) ſtulteſcerent.

Neque aut Phariſæos D. Jeſus magis de nimia δεισιδαιμονίᾳ, quam Sadducæos de contraria opinione, licet vere impia, exſerte incuſavit. Id namque unice ille agebat, ut factis Miraculis manifeſtis, ac *quæ nemo alius efficere poterat, niſi is vere a Deo eſſet*, (uti Nicodemus cordatè fatetur) *illa poteſtate donatus*; vel tandem *Deus ipſe eſſet*: ut, dico, ipſis factis ſic oſtenderet, illos a *Diaboli poteſtate nunc eſſe liberatos*, modò ipſius Evangelium amplecterentur.

Verum enim verò, uti quoque non omnes qui ad fidem Evangelii convertebantur, æque ſapientes ac prudentes erant, magniſque præjudiciis, magniſque erroribus (tam ex Judæiſmo, quam Ethniciſmo Platonico & Pythagorico) hi quidem magis, illi vero minus, obſeſſi manebant; ex iiſque perfacile in hæreſes delabebantur (quod ex ſolis Epiſtolis Paulinis luce clarius videre eſt;) ſic nec ab illis præjudiciis & erroribus, ſat facile ſe liberare valebant: Hincque illa, cum ipſis infixa permanerent, tractu temporum altius altiuſque penetrabant ac quidem maxime, poſtquam Philoſophi Gentilium quaſi de novo ſua dogmata Philoſophica in Chriſtianiſmum intruſerunt. Namque inde δεισιδαιμονία ac *Doctrina Dæmoniorum*, inter Chriſtianos altius exſurrexere, & ſeculorum tractu

tam

tam altas quoque radices egerunt; ut, jam ſeculis tertio, quarto, ac quinto, temporibus ſcilicet, Hieronymi, Auguſtini, aliorumque magnorum in Eccleſia virorum, tum Sulpitius Severus, tum Palladius, tum alii, ita nihil aliud æque, quam Apparitiones Angelorum, (ac potiſſimum quidem Diabolorum) & Dæmoniacos, ſeu Diabolo obſeſſos, confingerent; quaſi opus pene pluſquam quotidianum tunc fuiſſet, expellere Diabolos ac ſic curare obſeſſos.

Interim ex hac δεισιδαιμονίᾳ nata quoque fuit iſta opinio (quæ jam Tertulliani, ipſiuſque diſcipuli Cypriani, ætate obtinebat inter plurimos) *omnibus infantibus a prima nativitate adhærere Dæmonium; omneſque hæreticos eſſe rebaptizandos atque exorcizandos; eo quod Diabolo obſeſſi haberentur.* Ita ut inde, quod Chriſti atque Apoſtolorum ætate fuerat donum plane miraculoſum, jam munus fieret Eccleſiaſticum: ut ſic umbra rei veræ (quæ cum Apoſtolis, ſicut & ipſius neceſſitas, defecerat) jam per æmulationem conſervaretur; omninò eodem modo, ut inter Romanos Auguria & Auſpicia, ſic dicis gratia conſervabantur; quamvis nemo prudens amplius crederet iis aliquid Divini, vel aliquid ſuper aut præternaturale, ineſſe.

Hæc prava Superſtitio, ſicut noxia fuit ipſis ſuperſtitioſis, ſic pernoxia fuit & aliis; quod inde quandoque ſæviſſimæ exortæ fuerint perſecutiones

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

eorum, qui ab hujuſmodi ſuperſtitioſis pro Magis ac Sagis habebantur, quibuſque pactum aliquod, ſive tacitum ſive expreſſum (uti ſomniabant) cum Diabolo, vel Diabolis, intercedere credebant; quoſque adeo, ſi quid triſte & inſolitum, aut quod ipſorum captum ſuperabat, accidiſſet, iſtorum cauſas, Magicique criminis reos faciebant; eoſque per tale pactum, a Diabolo accepta ea poteſtate, Diabolos hominibus immittere, ſic ut inde obſeſſi fierent; rurſuſque, ſi vellent, ab iis liberare etiam mediante in exorciſſimis horum adminiſtratione nomini Dei ac J. Chriſti, putabant.

At quamaxime iſtud faciat contra rectam rationem, veramque in Deum fidem, oſtendit clare Servator noſter, Matth. c. XII. v. 25. &c. ubi ita loquitur: Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, ἐρημοῦται· καὶ πᾶσα πόλις καὶ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, οὐ σταθήσεται. Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει. πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; &c. Sequitur enim hinc, Diabolum majoris poteſtatis (qualis Belſebub erat, ut princeps eorum) non expellere Diabolos minori poteſtate præditos; aut, pro pacto cum potentiori vel impotentiori Dæmone inito, magos ac Sagos majora vel minora poſſe perpetrare, & in Dæmones imperium quaſi exercere.

Verum, undenam prætenſum tale pactum originem traxit? Quis illud primum mundo innoteſcere fecit? I°. Superſtitioſi Philoſophi; ac quidem tales qua-

 les,

les, in Philopſeude, dialogo, a Luciano quam graphicè depinguntur: *quique* (ut Plutarchus, tractatu de Dæmonio Socratis loquitur) *Spectrorum & fabularum ſuperſtitioniſque plenam philoſophiam a Pythagora & Empedocle acceptam, & ſupra modum debacchatam*, ulterius adornare anniſi ſunt, hîc certè talium auctores fuerunt.

II. Poëtæ; quorum (quod dolendum ſane eſt) Auctoritate, ut vere hiſtoricâ, perſæpe nimis incaute Veteres Chriſtiani, hîc maximè quoque in cauſa fuerunt. Sic enim Homerus, aliique eum ſecuti, Veteres Poëtæ, umbrarum evocationes confinxerunt: poſteriores vero Poëtæ, ne tantum Veteres ſequi viderentur, propriiſque carere inventis, Deorum quoque Infernorum Evocationes, & in ipſos Magorum imperia, confinxerunt: atque hinc memorati Irenæo ac Tertulliano Catabolici, Oneiropompi, & Paredri, & plures alii hujus farinæ Dæmones, procuſi ſunt.

Unus hîc ſufficit Lucanus; in quo & Dæmonum evocationes, & Pactum de quo multi tam multa & abſurdè nugantur, comparent, hoc modo:

Quis labor hîc ſuperis; cantus herbaſque ſequendi
Spernendique timor? cujus commercia PACTI
Obſtrictos habuere Deos? parere neceſſe eſt
An juvat? ignotâ tantum pietate merentur?
An tacitis valuere minis? hoc juris in omnes

Eſt

Eſt illis Superos? an habent hæc carmina certum
Imperioſa Deum, qui mundum cogere, quidquid
Cogitur, ipſe poteſt?

Hoc *Pactum* quidem, cum aliis, Martinus Delrius (vel Del Rio) pro baſi ac fundamento omnis Magicæ operationis habet; & ex Veteribus, Cypriano nempe & Amphilochio, (ſeu potius ſcriptis, ſub falſo ipſorum nomine poſt multa ſecula editis) aſtruere nititur: uti & ex Auguſtino, ex Gratiani Decretis, & Codice Juſtiniani. verum tale *Pactum* ibi non memoratur, ac multo minus rationibus aut experientia comprobatur.

Inter poſteriorum tamen ſeculorum Chriſtianos opinio iſtius prætenſi *Pacti* quammaxime obtinuit: unde & illis quos, vel quas, pro Magis aut Sagis habebant, aut haberi volebant, ejuſmodi Pactum cum Diabolo vel Diabolis (nam quandoque cum pluribus ſimul pepigiſſe perhibebantur) crimini dabant: ac quod maxime dolendum eſt, tum ſuperſtitioſi tum maligni homines (imprimis vera illi quibus quæſtus inde & commodo redundabant) hoc vulgari errore ita abuſi ſunt, ut omni dolo ac crudelitate, in homines eo ſolum nomine, quamvis nullatenus eo crimine, laborantes invecti, millenos plane innoxios aquis aut flammis, quaſi expiatoriis, bonis ac vita privarint.

Religionis Reformatio permultos quidem errores

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

multoſque abuſus ſuſtilit: attamen hoc fermentum, quod primum ut Phariſaicum, poſtea vero ut Monachale orbem Chriſtianum quam maximè infecit, non ita illa ſuſtulit vel infregit, ut non in multorum, etiam Theologorum, animos nimis altos radices egiſſe, & adhuc agere, videatur.

Ac, quod recte miretur quis, multi viri alias ſatis eruditi ac prudentes (quaſi Deus Opt. Max. jam Angelis bonis aut deſtitueretur, aut illis uti ſolitus eſt, non amplius uteretur) Hiſtorias quæ nihil Diabolici, verum Divini potius aliquid vere indicare videntur, ad Diabolos eorumque operationes ſuper- aut præternaturales referunt.

Exemplo ſit iſta Hiſtoria quæ Amſtelodomi A°. 1566. noſtræ, per Chriſtum, ſalutis contigit; quamque in Hiſtoria ſua Reformationis Rev. Gerardus Brantius, ex relationibus Magni iſtius Satrapæ Muidenſis Hoofdii, Laur. Realii & Theodori Perſſii Emdani, nobis affert, in hunc modum: *Magna pars puerorum iſtorum qui in Orphanotrophio alebantur, tam pueri quam puellæ, (ac quidem uſque ad numerum 60 vel 70) obſeſſi Spiritibus malignis, non tantum multimodis & ita magnis vexabantur tormentis, ut inde ſanitati reſtitutis, per totam vitam ipſis aliquid mali remameret: verum etiam veluti feles aſcendebant parietes ac tecta; aſpectus dabant tam perverſos ac Tartareos, ut etiam fortiſſima pectora perturbarent:*

lo-

loquebantur linguis alienis : ac ſibilante lingua proferebant mirabilia de rebus, quæ eo ipſo temporis momento gerebantur in urbis Concilio : Accidit enim ut aliquis ex hoc puerorum numero diceret cuidam Catharinæ Gerardi, uni ex matribus (ſic dictis) Orphanotrophis : Filius tuus Joannes Nicolai profecturus eſt Hagam; at nihil boni illic peracturus. Poſt quæ ververba puerum hunc, jam liberatum pauliſper, illa ſecum ducit ad urbis Baſilicam, atque eo momento, quo jam Concilium erat diremptum, filius ejus ipſi, adhuc in graduum deſcenſu, occurrit; quem interrogat an Hagam eſſet profecturus. Ille turbatus id fatetur : iſta verò ſuperaddit : hic puer illud dixit, quo audito res indicatur Conſulibus, ac, Decreto iſto ita detecto, profectio illa Hagam omittitur.

Ac, paucis interjectis, ita pergit:

Realius quoque narrat, ipſos, quantumvis arcte in Paulinorum cœnobio eſſent concluſi, potuiſſe tamen clauſas effringere januas, ac ſic catervatim (10 vel 12. numero) per plateas eos diſcurriſſe; etiam ad domicilium Prætoris Urbani; cui mira exprobrabant: ac quidem, ut multi dicunt, ob crudelem ejus animum in Reformatos. Quin & multa arcana conſilia, quæ contra novos (Proteſtantium) conciones agitabantur, fama eſt, illos detexiſſe.

Hiſtoriam hanc revera contigiſſe minime nego. Verum

rum enim vero unde habent hi, prudentes aliàs ac ſinceri Scriptores, hæc Diaboli, in his pueris ſupernaturali modo operantis, opera atque effecta fuiſſe? Ita enim capio hæc verba, *beſet en met boſe Geeſten.* Obſeſſi Spiritibus malignis. Nam ſi hic áliquid ſuper aut præternaturale ſtatuendum, conſiderandum eſt; minime pueros illos, Diabolica quadam malignitate, in homines quoſvis involaſſe, ipſoſve pulſaſſe aut laceraſſe, aliiſve maniacorum furoribus incenſos ulla mala perpetraſſe, dum ipſi tam dira paterentur. Sed, ex adverſo, *Mirabilia multa, de rebus præſentibus & plane occultis, manifeſtaſſe*: *ac quidem talia*, *quæ Proteſtantibus*, qui tunc premebantur ſummis anguſtiis, *utilia poſſent eſſe ac ſalutaria*, contra perſecutores, qui omni aſtu Diabolico & crudelitate ipſos diſpergere ac diſperdere conabantur.

Itane vero (poſito hîc Diabolum hujus Tragœdiæ actorem fuiſſe) Spiritus ille tunc tantus Proteſtantium patronus, ipſorumque Religionis ita amicus erat, ut contra ſemetipſum, ſive in Regni ſui deſtructionem, ipſorum ſaluti, & quidem his modis, conſultum vellet? indicaretque ita quæ in damnum, imo & exitium, ipſorum occulte agitata decernebantur?

Pietati, certe, ac rectæ rationi, ipſique S. Scripturæ, malorumque iſtorum temporum ſtatui, longe magis convenit, talia nos providentiæ Divinæ

Ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Majeſtatis attribuere. ut quæ in illis rerum anguſtiis, per talia, ut ſibi caverent, piis ac probis Reformatæ vitæ ac Doctrinæ hominibus auxilio eſſe voluit. Et tamen hîc, a tantis viris, non *Deus* (quod in proverbio eſt) ſed Diabolus e machina advocatur.

Ex ejuſmodi ſane exemplis conjecturam quis facere queat, quam nimis facile etiam Veteres Chriſtiani (præſertim illi qui iſtis temporibus ipſi non vixerunt; verum ex aliis talia haurire debuerunt) fidem adhibuerint narratiunculis, quæ de Simonis *Magi* Diabolicis artibus, Diabolicoque volatu in aëra, ſimilibuſque aliis, confictæ fuerant.

Dementabat quidem ille, ante Philippi ac Petri, adventum, populum Samaritanum Præſtigiis ſuis Magicis; ac de ſemetipſo jactitabat εἶναί τινα ἑαυτὸν μέγαν, *ſe magnum ac potentem eſſe virum* : atque ita quidem, ut Samaritani, videntes ipſius Præſtigias circulatorias (qualibus utebantur quoque procul dubio, *Filii Scevæ*, de quibus plura dico pag. 520. hujus operis) ipſum dicerent eſſe τὴν δύναμιν Θεοῦ τὴν μεγάλην *potentiam Dei magnam* : quod, ut ipſi putabant, ille talia per Dei potentiam ſingularem perpetraret.

At quam parum magna ac mirabilia præſtiterit ille (quem tamen Veteres non tantum per aëra, Diabolorum ope, volitaſſe dicunt; verum & ſe & alios in variorum animalium ſpecies, quin & ipſum aurum, tranſformaſſe; aliis morbos difficillimos, imò & Dæmo-

nas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

nas immiſiſſe; miraculiſque edendis cum Apoſtolo Petro diuturnum, ac quotidianum quaſi, ſatis certamen iniiſſe: præter plurima alia, quæ de ipſo conficta fuere,) quam parum magna, dico, ac miraculoſa is præſtiterit, patet exinde; quod quamprimum Philippus Evangeliſta Samariam adveniret, & Evangelium Regni Dei ibi prædicaret, hi ipſi *Samaritani*, prædicationi Philippi fidem habuerint; & Simonem hunc, ita magnum ac potentem, deſererent: *quoniam*, [NB] *audiebant ac videbant Signa illa, quæ Philippus faciebat.* Iſta autem erant Expulſiones Dæmonum, Sanationes paralyticorum & claudorum, &c. Quæ ac qualia ſi is Simon præſtitiſſet [quæ tamen Pſeudo-Clemens, Cedrenus, Nicephorus aliique de ipſo commenti ſunt] non ita eum populus Samaritanus ſubito, ob Philippum, deſeruiſſet. Quin & ipſe Simon credebat (ſeu potius *credere* ſe ſimulabat, uti ex verſu 21. liquet) *Evangelio*, & ut baptizaretur curabat: atque ita baptizatus Philippo Evangeliſtæ perpetuo adhærebat; ac videns [θεωρῶν τε σημεῖα καὶ δυνάμεις μεγάλας γινομένας, ἐξίστατο] *ſigna ac Virtutes magnas edi, obſtupefiebat*; illa magna, ſcilicet, poteſtas Dei Simon! Ac quandoquidem ipſe putaret has virtutes ac ſigna, per artem quandam Magicam ac Præſtigiatoriam horum Apoſtolorum ſibi adhucdum incognitam perpetrari; atque imprimis iſtam donationem Spiritus Sancti; ad-

hæ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

hærebat is primum Philippo ac poſtea quoque Apoſtolis (Petro ac Joanni) non ex pio quodam ac religioſo affectu (uti ex Petri verbis patet) verum procul omni dubio, ut ſagacitate quadam illam addiſceret. Quod cum plane non pro voto ipſi ſuccederet, pecuniam Apoſtolis offerebat; ut, ea inducti, iſtam artem, cujus addiſcendæ tam cupidus erat, docerent.

Si igitur ejuſmodi virtutes edere valuiſſet, quales ab ipſo editas fuiſſe memorati modo ſcriptores perhibent; (ac quidem Diabolorum ope aut adminiculo; dum ipſe iis, hoc aut illud ut facerent, imperaret) non video, cur 70. Diſcipuli a Salvatore noſtro emiſſi, poſt reditum, tanta admiratione, tantoque gaudio elati, exclamaſſent: Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν. *Domine, etiam Dæmonia ſubjiciuntur nobis.* quum ſic pares ipſis fuiſſent iſti Magi, qui per Diaboli virtutem Diabolos immittere, expellere, & alia miracula, vel mira (quaſi hæc eadem non eſſent, quatenus ambo ſuper-aut præternaturalia ſunt,) perhibebantur.

Nec quicquam erat, quod movere potuiſſet Samaritanos (quum omnia Judæorum ipſis & aliàs ſuſpecta eſſent) ut a Simone ad Philippum & Apoſtolos deflecterent, niſi ipſa Euangelii prædicatio. Nunc, vero, ex adverſo, patet, *ipſos* unanimiter (ὁμοθυμαδὸν) *Philippo adhæſiſſe, quia audiebant ac videbant ſigna illa, quæ faciebat.*

Si igitur nunc quis rogitet, quorſum hæc omnia tendant, quæ ſcribo; quemve ſcopum hîc mihi propoſuerim: reſpondeo. I. Iſtud ut efficiam, vel adjumento ſaltem ſim, pro mea poteſtate, ut Sacræ Scripturæ textui Hebraico ſuus conſtet honos; majorque ita illi tribuatur Auctoritas, quam ulli, qualicunque demum, verſioni. II. Ne nimis præcipitanter, aut temere, ex verſionibus iſtis, quæ & *Sirenes*, & *Onocentauros*, aliaque plura monſtra, præter *Diabolos nocturnos* & *meridianos*, in deſertis Idumææ & Babyloniæ ludentes, ſibique invicem acclamantes, ac pene neſcio quoſnam alios, in Sacram Scripturam inferunt, illamque per talia aliquatenus profanant; ne, dico, ex talibus judicemus de verbis, de mente, aut ſenſu, Sacræ Scripturæ; ac *quaſi* ex ipſa Sacra Scriptura, ac vero verbo Dei, ubi de Dæmoniis ſeu Diabolis quæſtio eſt. III. Ne fabuloſis, ac ridiculis, quandoque, commentis tam Scriptorum Apocryphorum (inter quæ certum mihi eſt, librum quartum Eſdræ, poſt Chriſtum natum fuiſſe conſcriptum; quod tum ex cap. VII. tum ex aliis patet) quam Judæorum Targumiſtarum; multo minus adhuc Talmudiſtarum, circa Dæmonas, ſeu *Doctrinam Dæmoniorum* hîc aliquid tribuamus: ſed illorum verſiones & interpretamenta habeamus ſemper ſuſpecta; atque illa non, niſi caute ac circumſpecte, beneque examinata amplectamur. Ex hiſce enim præcipue

(niſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

(niſi quod & illis hîc Interpretes Græci adjungendi aliquatenus ſint) omne malum circa talia in Chriſtianorum Verſionibus exortum fuit: hincque Superſtitiones in Sacram Scripturam, quamvis non in ipſum Textum Authenticum (quod Deus Opt. Max. perbenigne prohibuit) irrepſerunt. IV. Ne denique ex Ethnicorum Philoſophorum, horumque Sectatorum, abſurdiſſimis opinionibus judicium feramus de Angelis ac Dæmoniis: atque iſtis imbuti Sacram, circa talia, interpretemur Scripturam; ac multo minus iſtas Gentilium Poëtarum & Mythologorum fabellas, quas de Miraculis, Ominibus, Oſtentis, ſimilibuſqne aliis, confictas Dîs ſuis vel Dæmonibus, vel Heroïbus adſcribebant; quaſque ipſi Gentiles pro mendaciſſimis ac ridiculis figmentis habebant, ut veriſſimas Hiſtorias amplexi, Diabolo attribuamus facta, vel miracula, vel mira, quæ ſupra naturam ſunt [ſi cui frivola iſta diſtinctio inter miracula & mira placere poteſt] & quæ nullibi unquam in Mundo contigerunt; atque ex illis argumenta pro Diaboli poteſtate, ejuſque præter-aut Supernaturalibus Præſtigiis, aliiſque ſimilibus, deſumanus.

Quod, dum de Diis Gentilium loquor, minime omittere potui, eſt; pene omnes, inter Chriſtianos, Poëtas, imo & plurimos Theologos, tam ſecure ſuis Poëmatibus (ſive ſint illa Epithalamia, ſive Epicedia, ſive Panegyrica, ſive cujuſcunque demum Ar-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

gumenti) inſerere & fabellas & ritus & cæremonias Gentilium; quin & ipſos illos Deos cum Cœleſtes tum Infernales, *Jovem*, *Junonem*, *Plutonem*, *Proſerpinam*, *Furias*, *& Diras* & *Satyros*, & *Priapos*, & *Najades* & *Dryades*, & neſcio pene, quamnam ac quantam, præter hoſce, Ethnicorum Numinum turbam: nec ſolum in ludicris id agere, verum & in poematibus quam ſeriis.

Sanazarius enim ita ipſum Davidem (quem inter cæteros Heroës in inferno Gentilium locat) adducit, inter alia, canentem:

Nunc autem ſat Tartarei ſi clauſtra tyranni
Effringat Rex ille: & caligantia pandat
Atria: diffugiant immiſſo lumine diræ
Eumenidum facies jactis in terga colubris.
Quos atro vix in limo Phlegetontis aduſtum
Accipiat nemus, & fumanti condat in ulva.
Tum variæ peſtes, & monſtra horrentia Ditis
Ima petant: trepident Briarëia turba, Ceraſtæ,
Semiferumque genus Centauri & Gorgones atræ,
Scyllæque, Sphingeſque, ardentiſque ora Chimæræ,
Atque Hydræ atque Canes, & terribiles Harpyæ.
Ipſe catenato feſſus per Tartara collo
Ducetur Pluton: triſti quem murmure circum
Inferni fractis mærebunt cornibus amnes.

Sic Georgius Buchananus in Joanne Baptiſta (Tragœdia)

dia) Judæum loquentem inducit; ac quidem Chorum quoque, qui jam modo cum Joanne locutus fuerat:

. . . . At male conſcios
Manes exagitant ſulphureo in lacu
Crinitæ colubris Eumenides nigris
Et jejuna avidi guttura Cerberi,
Et nunquam ſaturi copia Tantali.

ut ita minus miremur Malchum Phariſæum ac Rabbinum dicere:

Noctem Diana Phæbus intendet diem.
Et inquieta luſtrat, Orbem lampade

Quæ tamen figmenta, ut (optime notat elegantiſſimus Balzacius) gentili Senecæ (in Troade) ſunt,

Rumores vacui, verbaque inania,
Et par ſollicito fabula ſomnio.

Qui Balzacius quoque ad hos Buchanani verſus quam optime hæc ſequentia notat: *N'eſt ce pas une belle choſe, qu'un Juif dogmatiſe en une religion eſtrangere, & qu'immediatement apres la longe conference qu'il a euë avec S. Jean, il, vienne debiter d'auſſi mavais contes ſur le Theatre, que s'il s'eſtoit entretenu avec un preſtre de Grece? Icy Buchanan a eſté tenté par ces mechantes Eumenides dont il parle. Preſque tous nos Modernes ont fait un faux pas dans cet endroit. Ils ſont preſque tous tombés dans ce Styx, & dans cét Acheron, & ont eſté cher-*

cher, juſqu'en l'autre Monde, des occaſions de faire des fautes.

At Daniel Heynſius, qui *Nonnum*, ob nonnulla non ſatis commode dicta (in Paraphraſi ſua,) non veretur *Inſolentiæ, audaciæ, temeritatis, hæreticæ locutionis, imò* & *Impietatis reum peragere*: quique de Onomacriti Hymnis, in Ariſtarcho ſuo, ait: *Eſt enim totus ille liber vera Sathanæ ipſius Liturgia*: is, dico, quaſi quod in Gentili peccatum, in Chriſtiano virtus eſſet, Pandoram Deam (quam in notis ad Heſiodum, cap. XI. Τύχην ſeu Fortunam vocat) non Adoleſcens tantum, verum & jam ſenex, ita laudat:

Ἀθανάτων βασίλειαν ἀείδομεν ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν
Νόσφιν ἀεὶ κρατέουσαν, ἐπεὶ κατ' ἀπείρονα γαῖαν
Πλαζόμενοι λιπόμεσθα θεῶν, ἀεσίφρονι θυμῷ, &c.

ac poſt perplurima pluſquam Gentilia ita finit:

Χαῖρε μέγα κρείσσα θεῶν κρείσσα θεαινῶν
Ὑστάτιον μοι χαῖρε, καὶ ἱμερόεντας ἀοιδοὺς,
Μουσάων φίλα τέκνα, κακὴν ἀπὸ λίμον ἄγουσα
Ἣ, θέμις ἐστὶν ἄνασσα, τύχης ἐπίβησον ἀείσης.

Hic fuerit luſus Poëticus: at certe non quod ſequitur jam, ex Herode ipſius Infanticida; ubi *Chorum vatum & Piorum* inducit canentem:

Quin Phœbe, dubiis quæ vehitur rotis,

Tan-

Tantum non proprio lumine diſcolor,
Plenis tota licet fulſerit ignibus,
Fraternis abiit victa caloribus,
Et fratri ſolitas exhibuit vices.
Titan, ſiderea purpureus coma,
Armatum radiis exeruit caput
Et ſecum vacuo vidit in æthere
Sydus ſtare novum. Vidit & horruit,
Ac pene attonitum deſtituit diem. . . .

Talia quippe ibi canunt ii quibus, ac quidem ex Divinæ Legis mandato, & Dii, & Deorum Gentilium nomina abominationi erant. Quinimò & ipſe Regius Pſalmiſta ipſi (libro IV.) De Contemptu Mortis) ita,

. . . . triſtis,
Viſurus Phlegethonta negat, maneſque profundos,
Attonitus, lætuſque animi, certuſque ſalutis
Acturus; quamquam medio deprenſus Averno.

Sint ſuo periculo gentiles, quantumcunque voluerint, Poëtæ: ſed ut Dei veri veros Prophetas in Ethnicos convertant, id ſanè non ita tolerandum. In Herode, pluſquam ſemipagano id qualicunque modo toleretur: aſt Mariamnen Judæam ab Inferis ſponte redire; quin & Eumenides ac Furias (quibus ipſa ex tali Hypotheſi neceſſario, ac quidem ſecundum hunc no-

noſtri Poëtam, ſubjecta erat) eam inde evocare, quomodo hoc in Tragœdia Judaica tolerari queat non capio: verum exclamare cogor: *Da Quintiliane colorem!*

At nec hîc ſubſiſtunt noſtri Poëtæ (prætenſi Chriſtiani;) nec ſufficit ipſis Gentilium ſic colere Deos: verum & novi ipſis confingendi ſunt. Hinc namque illud (lib. I. de Contemptu Mortis)

. . . *Quo Moſa pater pulcherrimus errat*

atque alibi, in Elegiis:

Quàmvis Liza pater, quamvis hic rector aquarum
Scaldis, & inde tuam Livia tingit humum.

Ac ne quid minus, quam Græci Latinive Gentilium Poëtæ inſanire videantur, ejuſmodi Numina, quorum ipſi auctores ſunt, Invocatione ſupplice dignantur, dum canunt (ex gr. ad urbem Gandavum)

. . . . *Nunc Diva fave. Tua mœnia rurſus*
Hoſpes ovans ſubeo; tu modo Diva fave.

Uti & hæc:

Liſa pater, comiteſque, & vos ignoſcite Nymphæ,
Indigetes patriæ Diique Deæque meæ.

Dum talia lego non poſſum non meminiſſe iſtud Eſaiæ (cap. II v.) *Opus manuum ſuarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum.* Interim illa nemo

nemo carpit publice. Poëtica quippe ſunt: ac quis ita literarum rudis, ut neſciat illud Horatianum,

. . . . Pictoribus atque Poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

Nimirum ſic, licentia quadam Poëtica, *quam ſibi petunt atque dant viciſſim*, ipſis licet impie agere aut loqui; modo id fiat in quoviſcunque Carmine ſive ludicro, ſive ſerio; & *verſus* ſuos ſæpe *inopes rerum, nugaſque canoras*, Gentilium ridiculis Numinibus adornare: ut ita in uno eodemve Carmine iſta Gentilium Numina, cum Vero noſtro Deo, cum Filio ejus, Chriſto ac Salvatore noſtro unico, ac cum Spiritu Sancto, horrendum dictu, (quinimo & cogitatu) ſimul juncta compareant; ac pari, quaſi, paſſu ambulent. Quin & ita quandoque, ut invocatio ad Numina Gentilia dirigatur: dum interim bona ac fauſta omnia a Vero Deo expetuntur.

An non hoc eſt *Chriſtum miſcere cum Belial*; cum, tamen, teſtante Apoſtolo Paulo, iſtorum inter ſe nulla communio ſit? ac non vident belli iſti homines, tam ex ipſorum æque (quatenus Chriſtiani ſunt, aut videri volunt) quam ex communi Theologorum Hypotheſi, *Dii Gentium revera ſint Dæmonia*; i. e. *Diaboli*; ſe ita *ipſos* invocare *Diabolos? Spirituſque immundos tales*, quales Salvator noſter Jeſus Chriſtus ex vere obſeſſorum corporibus ejecit? Dei, nempe,

& humani generis, hoſtes infenſiſſimos atque in æternum ab ipſo damnatos?

Quin ſi maxime ſint *Elilim & Havalim* ſeu *Vanitates* ac *Nihil*; ac *quorum factura* (uti ipſa loquitur S. Scriptura) *ex nihilo eſt*; atque adeo ſint vafrorum hominum (Sacerdotum ac Pſeudoprophetarum) commenta ac figmenta; comprehendere certe deberent per talium mere confictarum Divinitatum conſortia ſe Majeſtati Dei, ejuſque veræ Religioni quammaxime derogare; dum ipſum ſic cum ejuſmodi Numinibus ſæpe ſummè ridiculis, ſæpe ſumme pudendis, ſæpe & ſumme horrendis, quaſi in ordinem cogunt.

Non cogitare quoque videntur hujuſmodi homines, ſibi ſe melius ſic applicare poſſe iſta Horatiana:

Humano capite cervicem pictor equinam
Jungere ſi velit, & varias inducere plumas
Undique collatis membris: ut turpiter atrum
Deſinat in piſcem mulier formoſa ſuperne.

Ac ſi velint ſibi arrogare illam *quidlibet audendi poteſtatem*, etiam illa quæ ibi ſequuntur eſſe obſervanda:

. . . *Non ut placidis coeant immitia, non ut*
Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.

Verum hæc & his ſimilia relinquunt Gentili Horatio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tio probi noſtri ac pii Poëtæ, dum interim Cœlum Tartaro miſcent, ut videantur ceciniſſe, *grande aliquid, quod pulmo animæ prælargus anhelet.*

Quantumvis autem hæc atque ſimilia habeantur a plurima Poëtarum parte (& ab aliis Poëtis, iſtis minimè ſapientioribus,) pro licitis ingeniorum luſibus; vereor tamen, ne Deus Opt. Max. talia habiturus ſit non pro rebus, vel dictis, adiaphoris, ſed ſed pro vera Profanatione veri Nominis Divini, atque impietate: quandoquidem peccata aliorum exemplo commiſſa, non habant excuſationem apud Deum, qui tam maximè Zelotypus ac Vindex proprii nominis ſui atque honoris eſt.

Apologiam hic nullam ſcribo, contra iſtos qui, aut ex errore aut ex malignitate mihi horrendas, circa Doctrinam Dæmoniorum, aliave ad verum Religionem pertinentia, adſcribunt opiniones. Omnes enim æqui Lectores de me ex ſcriptis meis judicare poſſunt: dum ſecurus interim (ac fretus mea bona conſcientia) de ceteris conſolari me lubens volo hoc verſiculo:

Pro captu Lectoris habent ſua fata libelli.

Me autem minime negare *Dæmonas malos* (in communiori ſenſu acceptos,) ex illis, quæ jam ſatis clare, ut exiſtimo, patet. Verum enim verò, quid, aut quantum, poteſtatis illi habeant ex propria ſua natura, quatenus Dæmones mali vel Diaboli ſunt; quid-

ve Deus Opt. Max. ipſis quandoque permittat (ac quidem poſtquam D. noſter Servator Jeſus Chriſtus *Serpentis caput contrivit*,) fateor me non ſatis penetrare. Primos noſtros parentes per Diabolum ſeductos, ac, quantum in ipſius poteſtate eſſet, in æternum exitium pertractos fuiſſe, uti & in illis cunctos ipſorum poſteros, ſicut firmiter credo, ſic quoque modum non clare comprehendo; ſecurus interim de modo, aut circumſtantiis, cum conſtet de facto: quod certe circa alia, in S. Scriptura aut pro parte ſaltem, aut obſcure admodum memorata (atque imprimis circa miracula,) obſervandum eſt.

Circa talia igitur ἐπέχειν malo, quam nimis temere agere contra monitum iſtud Apoſtoli, quod me docet, μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν· ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν. Cum præterea Miraculorum nec ratio nec cauſa (niſi ipſe Deus) dari queant; neque ab ullo poſtulari debeant.

Si interim aliqui judicent me nimium, ſic ſcribendo, a communi via deflexiſſe, audiant illi me reſpondentem per iſta verba, quæ, pene in ſimili caſu prudenter (ſi quid bene judico) protulit Rev. & Eruditiſſimus Petrus Gaſſendus: *Pendere enim res debet. non profecto ex numero, aut claritate opinantium: ſed ex momentis teſtimoniorum, rationumque ex quibus valeat (ſepoſitis vulgaribus præjudiciis) dijudicari. Sane vero, ſi ita bene ageretur cum rebus humanis* [addo etiam, cum rebus *Theologicis*] *ut ea*

quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

quæ optima ſunt, probarentur a plurimis, ipſe me quoque eò devoverem, quo plurimi confluerent: ſed nempe præeuntium exemplo, potius quam ratione, maxima pars abripitur; & rariſſimi ſemper ſunt, qui pedem ſiſtant, ut expendant, an quo itur pergendum ſit.

Quæ poſtremo hîc addenda duco, ſunt 1. Multa quidem in hoc opere comparere (præcipue in Diſſertatione tertia) quæ jam alibi (nempe in Diſſertatione ſecunda de Oraculis Ethnicorum) a me allata fuerant: ſed quæ talis naturæ ſunt, ut commode omitti hîc non potuerint. Itaque prodeunt illa huc iterum, verum aliis ad rem facientibus concomitata. 2. Non omnia hîc ita, ut quidem opportuerat, ſuo ordine ac loco, prodire. Verum iſtud mihi condonabunt illi, qui norunt quam difficile ſit ubique juſtum ordinem methodumque ſervare ſcriptoribus pene perpetuo per alia, atque imprimis per ægrotorum viſitationes, diſtractis. 3. Multa fuiſſe in hoc opere omiſſa; multa quoque commiſſa, circa vitia Typographica, ſimileſque facile (per Auctoris abſentiam, aliaque impedimenta) irrepentes errores: quos ex erratorum indice ut corrigere ſubinde dignentur, Lectores meos amice rogo.

Accedunt hinc operi Epiſtolæ meæ ſcriptæ ad Celeberrimum virum D. Stephanum Morinum, ſimul cum eruditiſſimis ipſius Reſponſoriis: in quibus diſ-

quiritur, quando primum Pentateuchus Hebraicus ad Cuthæos, ſeu novos Samaritas pervenerit; an, ſcilicet, ante Eſdræ ætatem; an vero diu poſt Eſdram, ac Alexandri Magni tempore, illum per Manaſſem, ad ipſos transfugam, acceperint.

Hæc ſunt igitur illa, quæ in anteceſſum tibi, vir Celeberrime; at non tam in tui, quam in aliorum, gratiam, dicere volui: nec amplius quid addendum cenſeo, quam ut Deus Opt. Maximus ardorem tuum ac Zelum erga humaniores Literas ac Literatores indies adaugeat; teque, ut ulterius nos eruditiſſimis tuis laboribus beare non deſiſtas, diu ſoſpitem ac ſanum conſervet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Summaria Capitum
DISSERTATIONIS
De
INITIO AC PROGRESSU
IDOLOLATRIÆ
AC
SUPERSTITIONUM.

CAP. I.

Deum Opt. Max. ſolum eſſe Omnipotentem, ſolum facere mirabilia quæ ſupra naturam ſunt i. e. Miracula: eundem quoque eſſe proprii ſui Honoris ac Gloriæ ſumme Zelotypum; neque ulli concedere creaturæ, ut is ſibi ab ipſa præripiatur: adeoque nec Ethnicorum Deos præter aut ſuper naturale pepetrare; aut aliquid poſſe, quo vel jujuvent, vel noceant, vel futuri aliquid prædicant, vel hiſce ſimile quid perficiant.

CAP. II.

Initium Idololatriæ jam ante Deluvium Noachicum ab Exercitu Cœli, Sole nempe, Luna cæteriſque ſignis cœleſtibus; hinc & ab Animalium cultu; atque hinc quoque ab Heroïbus demortuis, ſive hominibus benefactoribus in Heroum, Dæmonum ac Deorum numerum relatis; unde cultus Baalim, &c. *Quinam vel quales fuerint iſti* Baalim; *quinam ac quales* Aſtheroth, *atque unde primum hi Dii, (non Deæ) oriundi: denique de* Aſcheroth, Aſcherim *&* Aſchurim, &c. pag. 12.

CAP.

CAP. III.

De Origine ac progreſſu Doctrinæ Dæmoniorum ex Maimonide, ex Græcis (præcipue Platonicis) ac Latinis, cum Ethnicis tum Chriſtianis, Scriptoribus. Ortus ipſius in Chaldæa; unde tranſiit in Ægyptum, in Perſiam porrò atque Aſiam Minorem, in Græciam denique & Italiam, aliaſque tam Occidentales quam Orientales mundi plagas. Unde, ac per quales homines, obſeſſi Dæmoniis, morbive Dæmoniis attributi, Græcorum vulgo innotuerint. pag. 28.

CAP. IV.

Progreſſus Idololatriæ & Doctrinæ Dæmoniorum ex defectu Codicum Legis atque Inſtitutionis publicæ, propter continuos lapſus in Idololatriam. Quando Lex primum inſtaurata, rurſus deperdita ac denuò reſtaurata fuerit. Origo cum Lectionum Legalium, *tum* Haphtharoth. *De verſione, Græca Pentateuchi. Quando primum Samaritani Pentateuchum fuerint adepti. De prætenſis Septuaginta Interpretibus. De Apocryphis ipſorumque ortu. De Deuteroſibus ſive* Mishna. *De Phariſæorum Traditiuuculis. De* Caraim. pag. 64.

CAP. V.

De locis S. Scripturæ Veteris Teſtamenti, ubi Dæmonum malorum (uti vulgo exiſtimatur) fit mentio. De Sehirim (Seïrim) ſive Hircis (ut & de Vitulis) & an hi fuerint Mali Spiritus vel Diaboli. De Targumiſtarum, Talmudiſtarum ac Rabbinorum aliorum, S. Scripturæ Interpretamentis: ex quibus & Diaboli in Veteris Teſtamenti libros irrepſerunt. Denique & de Schedim; *ac quales iſti fuerint (non Diaboli ſed) Dii.* pag. 94.

CAP.

CAP. VI.

Judæorum modo nominatorum commenta de Diabolis*; de* Lilith, *aliiſque ejuſdem commatis figmentis :* de Dæmonibus, *ſeu* Diabolis maſculini ſexus *ab* Adamo, *ac* fœminini *ab* Eva *procreatis. De* Diabolis *ſecundo Creationis die creatis : de* Sammaële, Aſmodæo, *&c. De* Diabolis *a* Nahema *ſorore Tubalcain procreatis. De* Angelis *e cœlo ad filias hominum delapſis, ac* Diabolis *hinc enatis. De Interpretationibus Græcis, tam ratione locorum* Eſaiæ XIII. & XXXIV. *quam quoque aliorum; collatis interim & aliis Interpretibus: qua occaſione etiam de* Behemoth *mille montes depaſcente, ac* Leviathane *tam ex Græca Jobi verſione, quam ex Apocryphis &c. agitur.*

pag. 111.

CAP. VII.

Pergitur ulterius ad Scripta Apocrypha; in quibus & Lemures *&* Spectra *(ſicut apud Targumiſtas) &* Angeli, *ipſorumque Apparitiones in præliis apparent. Qua occaſione quoque de Flavio Joſepho ſemipagano, deque ipſius mala fide, &c. agitur; ut, de Signis miraculoſis exitium urbis Hieroſolymæ antecedentibus; de* Bubone *Agrippæ primò imperium, at poſtea mortem, prænuntiante; de* Oraculis in Templo Hieroſolymitano inventis *(qua occaſione Tacitus cum Joſepho comparatur;) de Salomonis Exorciſmis contra Dæmones; de Ventriloqua in Endor; de fluvio Sabbatico; de Magis Pharaonis; de Davide per carmiua Dæmonum expulſore; de Jonæ piſce, ac Jone prædictionibus; de malignis hujus Joſephi diſtorſionibus Legis in gratiam Ethnicorum; denique de aſſumptione Moſis, &c.*

pag. 134.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

CAP. VIII.

De Igne Sacro *per* LXX. *annos ſub terris conſervato, &c. de* Lemuribus *ac* Spectris *ex Macchab: libro ſecundo, &c. hinc ulterior progreſſus ad librum Sapientiæ, ac Phantaſmata &* μορμολυκεῖα *in eo inventa: poſt quæ Tobiæ Hiſtoria perpenditur: De textibus ac verſionibus hujus libri perplurimum inter ſe diſcrepantibus: Franciſci Junii de hac fabula judicium: de* Aſmodæo *Saræ Zelotypo amatore: de* Angelo *Tobiam artes Magicas docente, ad fugiendos malos Dæmonas:* De Dæmoniis *in Ægypto habitantibus; de piſce ab hoc Tobia capto; de corde ejus ac felle, &c.* pag. 149.

CAP. IX.

De Angelis bonis ac Geniis a Judæis præter, aut extra, S. Scripturam confictis: de Angelis Tutelaribus ſeu cuſtodibus: ubi & de Angelo Petri, aliiſque, uti & de cultu Angelorum inter Judæos (Phariſæos, nempe, & Eſſæos) ac multos primitivæ Eccleſiæ Chriſtianos, agitur. pag. 167.

CAP. X.

Epilogus hujus primæ Diſſertationis; in quo ulterius oſtenditur, unde, ac quibus de cauſis, quibuſque modis, Doctrina vulgaris de Dæmonibus ex Chaldæiſmo, Judæiſmo, atque Ethniciſmo ad Chriſtianiſmum tranſitum fecerit. pag, 177.

******

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Summaria Capitum Diſſertationis de Vera ac Falſa Prophetia, ſub Veteri ac Novo Teſtamento.

PARS PRIMA.

CAPUT I.

Veram Prophetiam ſemper in Prophetis non aliter unquam fuiſſe quam ex Revelatione, inſpiratione ac mandato (manifeſtandi illam) Divino, tum ex S. Scriptura, tum ex Maimonide, oſtenſum. Media per quæ, fuiſſe Viſiones & Somnia &c. Munus Prophetarum, admonitio, adhortatio, dehortatio, adeoque & promiſſa ac minæ; hinc & prædictiones futurorum; imo & quandoque revelationes occultorum: Præter quæ & in primo Chriſtianiſmo locum habuere Puritatis circa Doctrinas Conſervatio; Probatio ſpirituum, an ex Deo eſſent; adeoque & Examen quis verè Propheta, quis non Propheta, quis Pſeudopropheta. pag. 187

CAP. II.

Ulterior jam dictorum probatio; ubi de Saphan, Jeduthin aliiſque Prophetis eorumque diſcipulis, ſeu filiis Prophetarum, diſſeritur. De Prophetis, denique, ſub Novo Teſtamento. pag. 196

CAP. III.

De Prophetia & Prophetis quorum mentio fit 1. *Epiſt. ad*

Corinthios cap. XIV. *ac quænam ex iſto capite (uti & XII.) circa res ac perſonas conſideranda veniunt.* pag. 201

CAP. IV.

De Origine ſecundæ ſpeciei Prophetiæ, quæ in ſola pia [abſque extraordinaria Revelatione] S. Sanctæ Scripturæ interpretatione (ſecundum plurimos) conſiſtit; quibuſque auctoribus, quibuſque occaſionibus, ac quibus denique temporibus illa exorta fuerit. pag. 217

Summaria Capitum Diſſertationis de Falſis Prophetis ac Falſa Prophetia.

PARS SECUNDA.

CAPUT I.

Pſeudoprophetarum Falſas Prophetias nullis adſcribi Diabolis vel Diabolo; ſed ipſorum Pſeudoprophetarum Vecordiæ, Superbiæ, Malignitati ac Mendaciis. De Tentationibus Divinis, ſeu quibus ipſe Deus Opt. Max. homines per Pſeudoprophetas, aliaque ſimilia, tentavit, an amantes Veri Dei eſſent; &c. De Pſeudochriſtis Judæorum: ut de Juda Galilæo, Theuda, Doſitheo, Barchocheba, &c. pag. 227

CAP. II.

De Pſeudoprophetis ſub Novo Teſtamento, ac I$_{o}$ de Simone Mago; cujus fabuloſè confictus in aëra volatus ex Veteribus

bus paulo accuratius examinatur. Quæ ac qualia circa hæc & ſimilia Erudiſſimus Delrio *nugatus fuerit.* pag. 244

CAP. III.

Hac occaſione, quaſi per Parentheſin, agitur de Tentationibus *ab ipſo Deo, ſub Novo Teſtamento factis: ut cauſis & mediis (inter alia)* falſæ Prophetiæ *ac* Pſeudoprophetarum. *Hinc de Canone librorum Novi Teſtamenti. De* Canonis *iſtius ortu, progreſſu, & tandem perfectione; ac quam cautè Chriſtiani magis Orthodoxi in iſto conficiendo proceſſerint. De Apocryphis, Spuriis, Suppoſititiis, adeoque Pſendopropheticis, quæ Apoſtolis, Evangeliſtis, aliiſque viris Apoſtolicis (præter illa quæ Propheticis, aliiſque Veteris Teſtamenti membris affingebantur) attributa falſo fuerunt.* pag. 253

CAP. IV.

Pergitur in Hiſtoria Pſeudoprophetarum; *ubi de* Marco Mago, *de Menandro, de Carpocrate, de Montano, de Priſcilla & Maximilla, de Baſilacio, & aliis, agitur. Qua occaſione etiam de Dîs aut Dæmonibus Paredris, ac quidem diverſi generis; de Oneiropompis. de Catabolicis; uti & de illis, qui demortuorum animis obſeſſi credebantur, &c.* pag. 373

CAP. V.

De falſis Gentilium Prophetis & Prophetiis, ipſorumque Phratriis ac Familiis; de ipſorum Scriptis, χρησμοῖς, *ſive* λογίοις, *vel Oraculis, Sortibus, ac pluribus ejuſdem farinæ Prædictionibus. De Agyrtis, Circulatoribus ſeu Circumforaneis, Fanaticis, aliiſque prætenſis Vatibus, deque illorum libellis Divinatoriis; de ipſorum denique impoſturis ac menda-*

daciis; quibus gaudebant & quandoque Magnates ac Principes, modo talia ipſis in Republica commodius regenda, vel aliter, inſervire poſſent. pag. 289

CAP. VI.

De prætenſis Romanorum, Græcorumque, Sibyllinis, atque, iſta occaſione, de Rhetris Lacedæmoniorum: *inter quas &* Sibyllina *Romanorum comparatio, (tum ratione hiſtoriæ, tum aliarum circumſtantiarum,) inſtituitur: unde & ulterior* Sibyllinorum *hiſtoria. De* Fanaticis *interim adhuc nonnulla, & de* Sortilegis. *De* Canonizatione novorum Sibyllinorum *apud Romanos. De novis Sybillinis ac quaſi* per Divina *Inſomnia additis. De Sibylliſtis, tam inter Gentiles, quam inter Chriſtianos. De diverſis admodum primorum Chriſtianorum, circa auctorem* Sibyllinorum, *ſimiliumque Vaticiniorum (Deuſne an Diabolus fuerit) ſententiis.* pag. 308

CAP. VII.

De Iſaaci Voſſii, celeberrimi viri, Sibyllinis; quatenus illa a Judæis, Deo inſtigante ipſorum mente, conſcripta, *atque hinc verè Canonica fuiſſe, ac poſtmodum e Canone extruſa, perhibet. Unde & examinantur illa quæ de* Apocryphis, *ſuo more, affirmat: atque iſta occaſione, de Scriptis Enocho attributis, &c. agitur.* pag. 341

Sum-

Summaria Capitum Diſſertationis de Divinationibus Idololatricis ſub Veteri Teſtamento.

PARS TERTIA.

CAPUT I.

DE מנחשים *ſive* Auguriis *atque* Auguribus *Judæorum Idololatricis, ipſorumque origine, tam ex S. Scriptura, quam ex Maimonide & aliis: quibuſcum comparantur* Auguria & Augures *Ethnicorum (Græcorum & Latinorum;) uti &* Omina: *circa quæ etiam oſtenditur quam plane hîc Chriſtiani Ethnicos æmulati fuerint. Ciceronis aliorumque cordatiorum de his* Auguriis, Ominibus *cæteriſque horum ſimilibus ſuperſtitionibus opiniones, atque in contrarium argumenta. De* Auguraculis, *ſive* Auguratoriis; *de formulis* Auſpicandi, *ritibus* Augurandi, *&c.* Auguriorum, Auſpiciorum *atque* Oſtentorum *vires in noſtra poteſtate eſſe. De* Pullariis & Auguribus, *ipſorumque dignitate, &c. Cujuſmodi artes atque impoſturæ circa iſta fuerint exercitæ. Cur Judæis vetita* Auguria, *& a Moſſelano Judæo irriſa.* pag. 363

CAP. II.

De Haruſpicina *(ex Chaldæo quoque orta,) deque Extiſpiciis. Ciceronis de ipſis ſententia. Origo eorum a Tage Ciceroni irriſa. Quanta in æſtimatione apud Reges ac Magnates fuerint. Haruſpices ſolos Exta inſpexiſſe. Impoſturarum, circa Extiſpicia exempla. Quibus accedunt nonnulla*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

de veterum circa Portenta, Oſtenta ſimiliaque (ſuper quibus petebantur Haruſpicum Reſponſa) opinionibus: poſt quæ denuo reditur ad Haruſpices eorumque auctoritatem. pag. 394

CAP. III.

De מעוננים Mehonenim *ſeu* Præſtigiatoribus, Aſtrologis, Somniorum interpretibus, *&c. prout hæc vox vel ab* ענה reſpondere, *vel ab* ענן nubes, *vel ab* עין Oculus, *deducitur. Opiniones Maimonidis aliorumque circa hujuſmodi impoſtores & impoſturas. De Aſtrologis judiciariis Gentilium, & ſuper iis ipſorum Gentilium prudentiorum judicia. Hiſtoria de Tiberii cum Traſyllo conſultatione paulò fuſius examinata. Hinc tranſitur ad Præſtigiatores; de quibus & lepidiſſima affertur Hiſtoria: Poſt quæ de Somniis agitur; atque hac occaſione de* Spiritu malo a Domino: *de Somniis Nebucadnezaris. Quam, denique, contraria perſæpe ipſorum Interpretationes fuerint: unde & Ciceronis contra ipſos judicium.*pag. 415

CAP. IV.

De Judæorum קוסמים Koſemim, Sortilegis *&* Sortibus. *Quid S. Scriptura, quid Judæi, de iis tradant. De Gentilium* Sortilegis *ac* Sortibus, *cum in Templis Fatidicis, tum in aliis locis, ſeu publicis (uti in Circo, in Triviis, alibique, apud Romanos imprimis,) ſeu privatis (per vicos, per domos ac familias, aliterve) conſultis. De* Sortilegiis *Chriſtianorum; qui, uti Gentilium ſæpe Sortilegiis addicti erant, ſic &* Chriſtianas *(quaſi)* Sortes *excogitarunt, ex* libris Biblicis, *ex* lectione Diaconi *in Eccleſia, ex* Sono aliquo incognito *(ad æmulationem, puto,* בת קול *ſeu* Filiæ vocis *Hebræorum) aliiſque. De Vatibus* Centurionibus, *ſimilibuſque aliis Agyrtis; qui Urſos aliave animalia quæſtûs gratia (ſub Religionis*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

gionis tamen prætextu) circumducebant. De beſtiis Divinandi artem edoctis. De Impoſtoribus Fatidicis apud Romanos, &c.

pag. 445

CAP. V.

De חוברים Choverim ſive Incantatoribus, ex Sacra Scriptura & Judæis. De Schemhamphorash, ſeu nomine Tetragrammato, ac nugis de eo confictis: De virga Moſis, &c. Quid hîc Maimonides de Nominum vi atque efficacia, ſeu potentia, ſentiat. Juſtinum, ac (quod mage miretur quis) Originem ipſis impenſe patrocinari; uti & alios Veterum poſt ipſos. De nominibus Dei Hebræorum, & Dei Abrahami, &c. in Exorciſmis Ethnicorum. De uſurpatione Nominis Dei in vanum. Ex Chaldæa, interim, & Aſſyria hæc & ſimilia commenta defluxiſſe ad cæteras Mundi gentes. Ad Medicos quoque tranſiiſſe ita eam ſuperſtitionem, ut Nominibus Divinis, aliiſque Barbaris ac ridiculis ſæpe, decantatis, admurmuratis, vel appenſis curarentur ægroti. Exempla eò ſpectantia (imo & circa piſcium capturam) adducta. Flavii Joſephi ſive ſuperſtitio, ſive (quod potius reare) malignitas, (ut ſic Chriſti noſtri facilius elevet atque eludat miracula) in narratione de Eleazare. Ejuſdem fabella de radice Baara. Quale Dæmonum genus is iſta occaſione confingat. pag. 489

CAP. VI.

De Exorciſmis & Exorciſtis Judæorum; adeoque & de Filiis Scevæ. Quibuſnam promiſſa fuerit poteſtas ejiciendi Dæmonia. De Curioſis artibus, atque iſta occaſione paulò curatius de Literis Epheſiis; ac de multiplici ipſarum (etiam circa expellenda Dæmonia) vi ac poteſtate. De Periaptis, ſive Amuletis; de Totaphoot ſeu Tephilin, &c. De Chriſtiano-

rum circa Amuleta diverſi generis *ſuperſtitione; de* Excantationibus. *De* Numiſmatis: *De* Abracadabra, *aliiſque, quæ homines ab Angelis edoctos fuiſſe prætendebatur. De* Verbis S. Scripturæ, *vel lectis vel appenſis vel alligatis. De* Par. vis, *ſic dictis*, Evangeliis. *De Evangeliis &c. quæ ægrotorum* lectulis *vel* capiti *apponebantur, vel contra pericula &c. a ſanis portabantur: uti & de aliis vanis ac ridiculis* Amuletis. *De origine* Literarum Epheſiarum, *&c.* pag. 519

CAP. VII.

De Ordine Exorciſtarum *in Eccleſiam introducto. Hinc de* Exorciſmis circa Baptizandos, *cum infantes, tum adultos, ut ſic expelleretur Diabolus: ubi & de* Exſufflationibus, Inſufflationibus, Exſpuitionibus, *aliiſque in* Exorciſmo *peragendo ritibus.* Clericos *quoque iſtud jus (Cypriani ſaltem tempore) obtinuiſſe. Quamvis aliàs* Exorciſtæ, *quatenus membra eſſent Ordinis Eccleſiaſtici (quaſi hîc Dii minorum gentium) æque ac* Subdiaconi, Acolythi, Lectores *ac* Cantores, *extra Clerum haberentur. De* Exorciſmis circa Hæreticos Baptizandos. *Quodnam* munus *fuerit* Exorciſtarum; *uti & de circumſtantiis nonnullis circa iſtud obſervatis.* pag. 542

CAP. VIII.

De מכשפים *ſive* Magis *&* Veneficis. *Qualeſnam fuerint homines, ſecundum Hebræos; ipſorumque ulterior deſcriptio ex R. M. Maimonide. Ethnicorum quoque (Ciceronis, Senecæ, Plinii, aliorumque) de hujuſmodi hominibus & Impoſturis judicium. Qualia ac quanta, & ſimul quam ridicula & abſurda, Poëtæ talium Auctores Magis ac Sagis ſuis adſcripſerint: iſtaque occaſione de Argo nave ac de Xantho*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tho Achillis equo, aliiſque Poëtarum abſurdiſſimis commentis. Quomodo Dii ſuperi ſubjecti ſint imperio Deorum Infernalium, hi rurſus (quin etiam & ille, quem ſcire nefaſtum) *imperio miſerrimarum quandoque muliercularum. De Dis ipſis ab hominibus miſerè deceptis atque irriſis. De Magarum miraculis circa Lunam, deque transformatione hominum, per ipſas, in bruta animalia. De Deorum Evocationibus, ac poteſtate Carminum, ex Plinio; uti & de Magiæ Origine. Denique de mediis Magicis (ſeu per qualia Veneficia ſua peregerint;) uti ex adverſo de remediis contra talia, facile quidem, ac pene ubique, parabilibus, &c.* pag. 563

CAP. IX.

De אוב, Ob, *ſive* Ovooth, *&* בעלי אוב. *De* ידעונים, Jideonim. *De* דורשים אל המתים *ſive illis, qui aut* Mortuos, (*ſive animas reſponſa daturas*) evocabant, *aut aliter* ipſos conſulebant. *Judæorum circa talia traditiones, vel potius nugamenta ridicula. Iſraëlitas Idololatricos Simias fuiſſe Diaboli. De voce ac ſonitu eorum, qui ut exciti de ſub terra (ut ita loquar) reſponſa dabant. De voce* פיתום Pithoom *apud Judæos uſitata. Hinc ulterius agitur de* Ovooth; *atque, iſta occaſione, latius ac curatius de muliere, ſeu* Prophetiſſa in Endor. *Quibus adduntur nonnulla, quæ Vener. D. J. De Mey & Franc. Burmannus ſuper iſta famoſa hiſtoria commentati ſunt.* pag. 608

CAP. X.

De origine & antiquitate νεκυομαντείας *inter Ethnicos & Judæos. De* Necyomanteiis publicis *ac* privatis, *tam inter Judæos, quam inter Gentiles. De* Aorno, Acheronte, Plegethonte, *&c. ex Ariſtotele, Herodoto, Strabone, Cicerone,*

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

& Pauſania; atque unde iſtæ fabulæ ortum traxerint. De Necyomanteiis privatis, *ex Veterum ſcriptis: ubi ſimul oſtenditur, cuncta talia eſſe commenta nugaciſſima. De* Ἐγγαστριμύθοις *(ſeu Ventriloquis) ex* Hippocrate *&* Galeno, *adeoque & de* Euricleidis: *additis impoſturarum talium exemplis.* p. 632

CAP, XI.

De תרפים Teraphim; *ac primo de iſtius vocis etymologia; an ſcilicet a* רפה, *an a* תרף *Hebr, vel a* ܠܦܟ *Syrorum deducenda ſit; uti & qualibus ac quot modis vertant illam tum Græci, tum Chaldæi, tum, denique, Latini Interpretes. Hebræos inter ſe admodum diſcrepare circa formam ipſorum* Teraphim, *ac poteſtatem, uti & prædicendi, per ipſa, modum. Quod oſtenditur exemplis. Quid S. Bochartus de ipſis notet, &c. De conſtructione ſeu fabrica horum* Teraphim. *Dictorum, ſuper hiſce, Rabbinicorum brevis recapitulatio: poſt quam concluditur, plane incertum eſſe quid demum fuerint: niſi quod per illa futurorum prædictiones fieri prætenderentur. De Rev. Athanaſii Kircheri* capite quaſi fatidico; *uti & de* capitibus *a Genebrardo, ac Bachone fabricatis. De paradoxa admodum, circa* Teraphim, *opinione Cel. Spenceri; qui ipſorum Reſponſa nunc* Deo, *nunc vero* Diabolo, *adſcribit: quæ opinio modeſte expenditur ac refutatur. De Michæ* Teraphim; *& an illa revera locuta fuerint. De Labanis* Teraphim, *&c. Qui primi* Diabolum *fecerint* Simiam Dei *(ſicut & Hereticos* Simias Eccleſiæ*) ac quam parum id commenmentum Deo Omnipotenti, ac ſumme proprii honoris ac gloriæ Zelotypo, conveniat.* pag. 658

IDO-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

DE ORIGINE AC PROGRESSU IDOLOLATRIÆ, ET SUPERSTITIONUM,

Sub Ethniciſmo, Judaiſmo, ut & Chriſtianiſmo.

CAPUT I.

Deum Opt. Max. ſolum eſſe Omnipotentem, ſolum facere mirabilia, quæ ſupra Naturam ſunt i. e. Miracula: eundem quoque eſſe proprii ſui Honoris ac Gloriæ ſummè Zelotypum; neque ulli concedere creaturæ, ut is ſibi præripiatur: adeoque nec Ethnicorum Deos aut aliquid præter vel ſupernaturale perpetrare, aut aliquid poſſe, quo vel juvent, vel noceant, vel futuri aliquid prædicant, vel hiſce ſimile quid perficiant.

DEum Opt. Max. ſolum ac vere eſſe Omnipotentem, nemo Chriſtianus ſani cerebri, & alicujus ſaltem rationalis experientiæ eſt, qui ullo modo dubitet. Hoc enim apertiſſime patet, tam ex debita naturæ Divinæ conſideratione, quam ex ipſius Dei verbis propriis, atque illorum teſtimoniis, qui cum eſſent *Sancti*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Dei homines atque *acti Spiritu Sancto*, id hujus Dei ſummi atque Unici nomine clariſſime æque ac veriſſime teſtati ſunt. Ita enim ipſe Deus loquitur Geneſeos cap. XVII. v. I. & cap. XXXV. v. II. אני אל-שדי *Ego Deus Omnipotens.* Quod firmat illius Divino Spiritu actus Regius Pſalmiſta ac Propheta, dum canit, Pſ. LXXVII. v. 14. & 15. *Quis Deus fortis Magnus eſt ut tu Deus? Tu, ô Deus fortis, mirifice oſtendiſti in populis robur tuum.*

Quali modo quoque dudum antea (in Cantico ſuo) quaſi interrogando, cecinerat Moſes [Exod. XV. v. II.] *Quis tui ſimilis inter Deos, ô Domine? Quis ſicut tu magnificus Sanctitate, terribilis laudibus, faciens mirabilia?* Quod in textu Authentico ſonat, עשה פלא. Verum ulterius progreſſus modo dictus Regius Propheta hæc clarius adhuc exprimit, tam Pſ. LXXII. v. 18. ubi habet: *Benedictus ſit Dominus Deus Iſraëlis, qui facit Miracula ſolus* (עשה נפלות לבידו) quam Pſ. CXXXVI. v. 4. ubi eadem, ac quidem majore cum Emphaſi, repetit.

Sic quoque id in Domino noſtro Jeſu Chriſto lubens agnoſcit Nicodemus [Joan. III: v. 2.] atque ita confitetur: Οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ. *Nemo enim poteſt hæc ſignæ edere, quæ tu edis, niſi Deus ſit cum eo.* Unde & de ſemetipſo Dominus noſter ac ſalvator [Joan. XV: 24.] Εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκε &c. *Si opera non feciſſem inter eos quæ nemo alius fecit, &c.*

Hinc non immeritò Deus, (ac quod ſerio notandum eſt) de ſeipſo per Eſaiam [cap. XLII. v. 8. & 9.] ita pronuntiat: *Ego Dominus; hoc eſt nomen meum: & gloriam meam alteri non dabo; nec laudem meam ſculptilibus* [i. e. prætenſis Dis iſtis, qui per ſculptilia &c. repræſentantur.] *Priora ecce venerunt, & Nova ego annuntio: quæ ego vobis nota facio antequam exoriantur.* At de Dis Gentium hoc modo locutus

cutus fuerat [cap. XLI. v. 22.] *Quin afferant* [Deos ſuos] *ut annuntient* nobis *quæ ventura ſunt*, *aut* (ſaltem) *quæ prius fuerunt indicent; ut reponamus in cor noſtrum; ut ſciamus noviſſimum eorum: aut* QUÆ IN FORIBUS *ſunt, exponant nobis. Nuntiate* [inquam] *ea quæ* POSTHÆC EVENTURA *ſunt, ut ſciamus* [NB.] *vos Deos eſſe.* Quin BENEFACITE *aut* MALEFACITE; *ut enarremus & videamus pariter. Ecce* VOS ESTIS EX NIHILO, *&* FACTURA VESTRA EX NIHILO: *abominatio elegit vos.*

Notatu hîc quam maxime dignum mihi videtur, ea quæ Idola ut plurimum vertuntur, [vide Levit. XX. v. 4., uti & plures alios locos S. S] apud Hebræos dici אלילים, *Elilim*, voce ſecundum multos (nec immeritò) compoſitâ ex אל *non* & אל *Deus*, quaſi *qui non ſunt Dii*, ut Fagius ac Munſterus annotarunt.

Hinc & R. D. Kimchi, doctiſſimus ille Judæus, pro *re vana* atque *inutili* exponit. Sicut Chaldæi quoque Idola טעון *Taævan* appellant a טעה *errare;* eo quod miſere errent ac ſeducantur qui iſta colunt. De quibus אלילים & *res nihili* (quaſi dicas mera hominum figmenta) videat Lector ulterius quæ dicant Job. cap. XIII. v. 4. Eſ. II: 18. & 20. X. v. 10 & 11. XIX. v. 1. XXXI. v. 7. Jerem. XIV. v. 14. Zach. XIII. v. 17. Levit. XXI. v. 1. Paralip. XVI. v. 16. Unde & Belgæ noſtri Annotatores **Ydelheden en Nietigheden.** Quod de Idolis (ubi non pro ſtatuis vel imaginibus, ſed pro ipſis prætenſis Numinibus ſumuntur, uti fit. Actor. VII. v. 41. XV. 20. Rom. II. v. 22. 1 Cor. VIII. v. 4.) etiam teſtatur Apoſtolus Paulus per hæc ſequentia: Οἴδαμεν ὅτι οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ, καὶ ὅτι οὐδεὶς Θεὸς ἕτερος, εἰ μὴ εἷς. *Scimus Idolum nihil eſſe in mundo, & nullum eſſe Deum alium niſi unnm.*

Quamvis aliàs quoque apud Veteres Græcos (Homerum, Æſchylum aliosque) hæc vox εἴδωλον pro *Umbra*, *ſpectro*,

ſomnio ſimilibusque ſumatur, uti oſtendit hoc Homericum, εἴδωλα καμόντων, aliaque Græcè callentibus ſatis nota.

Cum iis quæ modo allata ſunt conferamus hæc Jeremiæ verba (quæ ab initio cap. x. uſque ad v. 16. legenda ſunt) quibus ita loquitur: *Sic dicit Dominus: Viam Gentium ne diſcatis; & a cæli ſignis* [*NB.*] *ne formidetis. Nam* [*NB.*] *Gentes ab illis formidant. Siquidem Ceremoniæ Gentium Vanitas* [הבל] *ſunt. Quia arborem quis de ſylva abſcindit..... inſtar palmæ rigant ipſa* [*Idola*] *& non loquuntur. Portando portantur; nec enim incedere poſſunt; ne metuatis ab eis;* QUIA NON MALEFACIUNT; *quin & benefacere eorum non eſt.*

Quæ poſtrema Eſaias (cap. XLVI. v. 7.) ita exprimit: *Portant eum Humero, & collocant eum in locum ſuum;* [*illic*] *ſtat, nec de loco ſuo movetur: Et ſi quiſpiam ad eum clamat, nihil reſpondet: de anguſtia ſua* NON LIBERAT EUM.

Quæ ex modo allatis locis (præter id quod jam dixi ſuper vocabulo אלילים) clarè admodum elucefcunt, ſunt, I. *Quod ſtatuæ* ſeu *ſimulacra ipſorum prætenſa Divina* [licet Conſecratione in iſtas præſentia Numinis advocata eſſet] *nec incedere nec movere ſe, nec loqui*, atque adeo, nec nutu nec voce, aliquid *indicare* aut *reſpondere* valeant; nec de futuris, imò ne quidem de præteritis: ac vel ſic, vel ullo alio quoviſcunque modo, juvare vel nocere poſſint. Unde & apud modo allatum Jeremiam vocantur הבלים Vanitates. (æque atque alibi appellantur אלילים) ſic enim cap. XIV. v. 22. habet: *An ſunt inter vanitates* [בהבלי] *Gentium qui pluviam edant; & an Cæleſtes (Dii) edunt imbres? Nonne tu es Jehova Deus noſter? ideo expectamus te, quia tu facis iſta omnia.* Quo ſenſu & iſta voce utitur cap. XVI. v. 19. ut & ipſe Moſes Deut. XXXII. v. 21. ex Dei nomine: *Propter ea quæ non (ſunt Deus) fortis,* provocaverunt me *Vanitatibus* (בהבליהם) *ſuis.*

Et

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Et tamen talia quæ ſolius Dei fortis atque Omnipotentis ſunt, ſuis אלילים atque הבלים *Vanitatibus*, ſeu *Numinibus ſuis confictis*, adſcribebant.

2. Quod nulla Divinitas præſentiave Numinis alicujus ejuſmodi ſtatuis, Idolis vel ſimulacris in Deorum prætenſam formam conflatis, dedolatis imo & conſecratis affuerit, ibique ſeſe ullo modo ſuper aut præternaturali manifeſtaverit.

Nulla Deorum ſimulacra adorabantur niſi fuiſſent certis ritibus ac ceremoniis (pro diverſitate numinum, ac ſuperſtitionis hujus illiusve Gentis) dedicata ac conſecrata: qua Conſecratione præſentia Numinis ad ſimulacra illa, ſtatuas &c. advocabatur. Nam Gentes Nullæ tam ſtultæ fuerunt aut dementes (niſi ex ſtolida plebe illi qui omni judicio carebant) ut vel ipſum lignum, vel aurum, vel aliam quamcunque demum materiam, in figuram licet hujus illiusve Dei Deæve fabrili arte formatam, ſine præcedente Conſecratione, pro vera hâc aut illâ Divinitate aut Numine haberent.

Quod attinet autem ad Virtutes & miracula iſtorum Numinum; videmus ex præcedentibus, non immerito apud Moſen (Deut. IV. v. 23. &c.) ita loqui Deum Opt. Max. *Interroga nunc, num audivit unquam populus vocem Dei loquentis de medio ignis, ſicut tu audiviſti & vivus manſit? aut tentavitne Deus* (aliquis) *ut ingrederetur & tolleret Gentem* (aliquam) *e medio Gentis* (alterius) *tentationibus, ſignis ac prodigiis belloque & manu forti & brachio extento, denique terroribus Maximis* [quos Pani Gentiles adſcribunt.] *Qualia ſunt omnia quæ fecit pro vobis Jehova Deus Veſter in Ægypto, ante oculos tuos. Tu per* APPARITIONES [*NB.*] *edoctus es* [hæc certe hic cum Emphaſi] *Dominum ipſum eſſe Deum, nec eſſe alium præter eum.* &c.

Vide nunc, mi Lector, quæ ac qualia ſint illa quæ de Dîs Gentium, eorumque plane nulla poteſtate aut potentia,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

teſtatur Deus verus atque unicus; quæque in contrarium ſibi ipſi, ac jure merito ex Omnipotentia ſuâ, attribuit. Et tamen ſua Numina maligne confiƈta pari paſſu ambulare cum Deo Omnipotente volebant Ethnici, ejuſdemque plane eſſe potentiæ; ut qui ipſis æque adſcribebant, *Apparitiones, tentationes, ſigna, prodigia, terrores magnos, aliaque adhuc majora; Tranſlationes Gentium, &c.* Attribuebant enim Dis ſuis (uti ipſi affirmant) *Colonias* Deorum monitu *deduƈtas, Gentes tranſlatas*, aut *liberatas, viƈtorias procuratas, miracula, oracula, oſtenta, prodigia adjumenta ac monumenta (i. e. beneficia* vel *pœnas) effeƈta vel illata: ac quidquid* demum Divinitus, vel præter conſuetum naturæ curſum atque ordinem, hominibus accidiſſe credebatur.

Iſtis vero aſtruendis ipſorum Vates, Antiſtites ac Sacerdotes (quorum quaſi ὑποφῆται ſive *Interpretes* Poetæ ſemper fuerunt, homines quovis pretio ad quæcumque confingenda, conducendi) quotidie pæne nova Miracula, oracula, prodigia, oſtenta, omina, voces Deorum ex aëre vel Adytis Templorum prorumpentes, plurimaque id genus alia confingebant: ut reliquos homines ſic quantum poterant, 1 ſub ſuperſtitionis ſeu potius δεισιδαιμονίας, jugum mitterent; 2. eos perpetuo magis magisque detinerent. Hinc enim iſtæ Hiſtoriolæ, ſeu nugaciſſimæ fabellæ, quas tum Valerius Maximus, tum Valerius Obſequens, tum Livius, tum Dion Caſſius, tum alii ſive Hiſtorici ſive Mythologi, uſque ad Nauſeam, imo & quandoque ad vomitum, & tamen magna cum oſtentatione, ex ſuperius nominatorum officinis depromunt, ac denuò divendere conantur.

Quæ tamen an illi ſemper ſerio narrent, merito dubitet is, qui Valerium Maximum poſt plurima prodigia, oſtenta & Miracula enarrata, tandem audit ita loquentem: *Nec me præterit de* MOTU *&* VOCE *Deorum immortalium, quamvis oculis auribusque percepto, quam in ancipiti opinione*

æſti-

æſtimatio verſetur. Sed quia non nova dicuntur, ſed tradita repetuntur, fidem auctores vindicent.

Ut autem ſuperſtitioſi magis Ethnici cuncta talia Diis ſuis Jovi, Apollini, cæteriſque numinibus confictis (per Sacerdotes atque Antiſtites, uti & per Poëtas omnium pene mendaciorum atque abſurditatum patronos, eo ſtultitiæ provecti) attribuebant; ſic ex adverſo prudentiores (quamvis aliàs veræ religionis lumine orbati) ejusmodi narratiunculas ſeu tradiunculas pro ſplendidis habebant mendaciis; ſicut patet ex Cicerone, ubi (Lib. 2. de Divinitate) ita loquitur: *Omitte igitur* LITUUM *Romuli, quem in Maximo incendio negas potuiſſe Comburi: contemne* COTEM *Attii Navii* [quæ exempli tantum gratia adducit, cætera æque irriſa ac damnata, Lector, alibi in ipſius operibus reperiet.] *Nihil debet eſſe in Philoſophia commentitiis fabellis loci.* Quibus gemina plane & ex aliis auctoribus (imò & ipſo Platone, uti infra patebit) ſeu ſcriptoribus magis cordatis afferri poſſent.

Interim plurimi, interque ipſos præcipui primitivæ pene Eccleſiæ Scriptores, Tertullianus, Minutius Felix, Cyprianus, Auguſtinus, aliique permulti, illa Mendacia quæ Sacerdotes ac Poëtæ Gentilium commenti fuerant (de Cote Attii Navii, de Lituo Romuli, de aqua cribro portata, de Virgine Veſtali Navem cingulo ſuo protrahente, centenaque, ſi non millena, ejuſmodi conficta Miracula) pro veris amplexi ſunt Hiſtoriis; eo ſolo cum diſcrimine, quod ſicut & Sacerdotes & Poëtæ & ſuperſtitioſa Gentilium multitudo (priores aut lucri & auctoritatis, aut alios delectandi, ac ſæpe ludendi, gratia; poſteriores ex animo hiſce devoto, at non ſecundum ſcientiam, uti Apoſtolus loquitur) cuncta talia Dis ſuis benefactoribus tribuebant; hi [Chriſtiani] ex adverſo ea *Diabolorum*, ſeu *malorum Dæmonum*, poteſtati atque operationibus adſcribant; illoſque affirment talia ac tanta,

ta, ſub prætextu hujus aut illius Boni *Dæmonis commentitii*, perpetraſſe, ut [loquente ita Tertulliano cap. 22. Apologetici.] *Numina lapides crederentur & Deus verus non quæreretur.*

Hinc enim, ſecundum Min. Felicem, aliosque primorum Chriſtianiſmi ſeculorum Scriptores, *ſub ſtatuis conſecratis deliteſcebant;* atque inde Oracula ſua, & Miracula edebant; uti boni iſti viri perſuadebant, ex iſta opinione quod *Dæmones Ethnicorum* (ſive Boni illi ſive Mali iſtis haberentur) *revera eſſent Diaboli.*

Si vero talia ac tanta Diaboli inter Ethnicos perpetrarunt, quomodo, (quæſo mi Lector,) Deus plane contraria de Dis Gentium (i. e. Diabolis) teſtatus eſt? Aut ſi hæc quandoque ex permiſſu Dei facta per ipſos fuere, (ac quidem ob rationes a Tertulliano datas) quomodo revera Deus eſt Zelotes talis ac tantus propriæ gloriæ atque honoris, uti de ſeipſo tam diſertè pluries teſtatur? Ita enim per Eſaiam [cap. XLII. v. 8. & 9.] loquitur: *Ego Dominus, hoc eſt nomen meum, & gloriam meam alteri non dabo nec laudem meam ſculptilibus.* &c. Sic quoque jam diu ante per Moſen locutus fuerat [Deut. IV. v. 23. *Cavete vobis. . . . . nam Jehova Deus tuus ignis conſumens eſt: Deus Fortis Zelotes* &c. uſque ad v. 40. Omitto hîc alia quæ ex Eſaia &c. jam ſuperius attuli.

In omnibus illis hucuſque allatis a me S. Scripturæ locis, adeoque ipſius verbis Dei ac Prophetarum, ejus ex inſtinctu ac mandato prolatis, ne minimam quidem reperimus mentionem *Diaboli.* Quod neceſſario contingere debuiſſet, ſi ille ſub prætextu Deitatis (ut ſic loquar) *Miracula* perpetraſſet, *oſtenta* aut *prodigia* oſtentaſſet; aut per ſtatuas, ex antris, vel pluribus aliis modis, locutus fuiſſet, Oracula edidiſſet, vel quocunque demùm alio modo Bona aut Mala hominibus intuliſſet; ac quidem eum in finem, ut homines

(& qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

(& quidem Iſraelitas quos pene continuo per Prophetas ſuos Deus monebat, iiſque in idololatriam prolapſis perpetuo minitabatur, ac ſevere admodum quandoque puniebat,) a vero ac debito cultu averteret, eoſque in ſe ut in Omnipotentem converteret, atque ita in vitia ac peccata magis magiſque induceret, irreconciabiles coram Deo redderet, ſibique totos ac ſemper obſtrictos teneret; adeoque & ſic Imperium non tam ſub Imperio, quam contra Imperium Dei, ſibi aut ſtrueret, aut conſervaret, aut etiam adaugeret.

Itane ſummus atque unicus ille Mundi imò & Diabolorum creator, *(quos ob ipſorum ſuperbiam ac peccata in ima Tartara detruſit, ipſoſque ibi catenis tenebrarum allegatos tenet,)* tantuſque honoris ſui auctoritatiſque *Vindex*, *paſſus ullo modo fuiſſet, ut* (ſicut *Georgius Mœbius* loquitur, aliique cum ipſo) *præter exiguum iſtum Angulum in quo populus Iſraëliticus habitabat, vix ullum inveneris locum ubi homines dictam Religionem non ambabus ſuſceptam ulnis exoſculati fuerint; idque vi Miraculorum, atque Oraculorum Diabolicorum, quibus ille cum ſuis Angelis imperitorum oculos adeo faſcinavit, ut totos in ſe converterit?* Donec tandem poſt tam plurima ſecula, miſſo in mundum Domino ac Salvatore noſtro J. Chriſto, Imperium Mundi quaſi poſtliminio [at minime in totum] receperit?

Non ita ſane exiſtimo. Quin e contrario videmus (quod modò attigi) *Diabolum* [uti Apoſtolus Petrus, Epiſt. II. cap. 2. v. 4. & Judas Epiſt. v. 6.] *Diabolum*, dico, & *Angelos ejus a Deo in ima Tartara fuiſſe detruſos, iſtique carceri catenis alligatos & incluſos uſque ad diem extremi Judicii,* ſimul cum impiis denuo puniendos; eo quod in Deum ipſorum & Creatorem & Dominum peccaverint, ordinemque ipſis conſtitutum non ſervaverint, verum ſuperbia elati, ac non contenti principatu ac Domicilio quæ ipſis a Deo fuerant attributa, contra ſupremum atque unicum univerſi Dominum altiora affectaverint.

Atqui ſuppoſito pauliſper Diabolum Miraculis, vel ſi mavis præſtigiis, prodigiis, oſtentis, apparitionibus cum diurnis tum nocturnis, Divinationibus, adeoque & Oraculis Ethnicorum, præter- aut ſupernaturali modo (ac tali ut vulgo Theoligi id explicant) præſediſſe, iis Gentes in errores & peccata contra verum Deum induxiſſe, in iiſque detinuiſſe, cur, dico, hoc ſuppoſito, Deus Opt. Max. cum vetet & omnia Divinationum genera; admoneatque populum illum Sanctum ſibi, atque ex omnibus Gentibus electum in regale ſacerdotium, ut ab iis ſe quam caute caverent, ne minimam quidem faciebat mentionem Diaboli? aut per Prophetas ad ipſum ad cultus Idololatricos delapſum miſſos docebat, Gentilium Deos, præterquam quod *non Dii* eſſent, malos eſſe Dæmonas, qui in perniciem humani generis, tales cultus Idololatricos commenti fuerant, eoſque ut infenſiſſimos hoſtes humani generis omni vi ac conatu laborare ut homines a Deo vero omnium Patre, Domino ac Conſervatore abducerent, & ſecum per Idololatriam in ima Tartaria æternumque exitium detraherent?

Admonet quidem Deus Opt. Max. populum Iſraëliticum *Deos Gentium* (ut vidimus) *eſſe Vanitates*; eos neque, juvare poſſe neque nocere, nec boni aut mali aliquid poſſe prædicere, imò ne quidem de præſentibus aut præteritis poſſe aliquid annuntiare: at quantò ſatius fuiſſet (hiſce ſuppoſitis) Deum per Prophetas populum ſuum monuiſſe ut ſibi caverent ab Oraculis Diabolicis, & a cæteris Diaboli præternaturalibus præſtigiis, prodigiis, oſtentis, adeoque Miraculis (quibus ſibi honorem ſoli Deo debitum acquirere conabatur) ne per illa, ut per vere Divina decepti, ſicque nimis incauti in ipſius retia delapſi, in æternum pertraherentur exitium? Apoſtolus ille Gentium certe non aliter loquitur quam Moſes ac Prophetæ ex Dei ore ac mandato locuti fuerant: ſic enim ille Epiſtolâ ad Romanos cap. 1. v. 18. *Palam fit enim*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ira Dei de cœlo adverſus omnem impietatem & injuſtitiam hominum, qui veritatem in injuſtitiâ detinent: propterea quod id, quod de Deo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in illis, Deus enim illis patefecit. Siquidem quæ ſunt inviſibilia illius, ex creatione Mundi, dum per opera intelliguntur, pervidentur: ipſa nempe æterna ejus potentia ac Divinitas; in hoc ut ſint inexcuſabiles. Propterea quod cum Deum cognoverint, non ut Deum glorificaverunt, aut grati fuerunt: ſed fruſtrati ſunt per cogitationes ſuas, & obtenebratum eſt inſciens cor eorum. Cum ſe crederent eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt: mutaveruntque gloriam incorruptibilis Dei per ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volatilium & quadrupedum & reptilium (quapropter etiam tradidit illos Deus, per cupiditates cordium ſuorum, in immunditiam, ut ignominia afficiant corpora ſua inter ſe mutuo) qui commutarunt veritatem ejus mendacio, & venerati ſunt colueruntque ea quæ condita ſunt, ſuper eum qui condidit, qui eſt laudandus in ſecula; Amen! Quamobrem tradidit eos Deus in cupiditates ignominioſas....... & quemadmodum non probaverunt, ut Deum agnoſcerent [ita] *tradidit eos Deus in reprobam mentem, ut facerent quæ non conveniebant, repleti omni injuſtitiâ, verſutiâ, avaritia, malitiâ, pleni invidiâ, cæde, contentione, dolo, malis præditi moribus, ſuſurrones, obtrectatores, Dei oſores, contumelioſi, elati, glorioſi, excogitatores malorum, parentibus immorigeri, expertes intelligentiæ, pactorum haudquaquam tenaces, alieni a Charitatis affectu, fœdifragi, immiſericordes. Qui cum Juſtitiam Dei agnoverint, quod hi qui talia faciunt, digni ſunt morte:* [tamen] *non ſolum ea faciunt, verum etiam aſſentiuntur iis qui faciunt.*

Hîc autem Apoſtolus ſcribens ad Romanos (ubi, ſi ullibi, maxime dominabatur tum δεισιδαιμονία, tum Idololatria ſeu Dæmonum cultus) nullius imperii Diaboli meminit. Quid autem ille unquam potuerit aut poſſit perpetrare; quidque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

quam illi Deus Opt. Max. permiſerit vel adhuc permittat, aliis diſquirendum relinquo.

CAPUT II.

Initium Idololatriæ jam ante Diluvium Noachicum ab exercitu Cœli, Sole, nempe, Luna cæterisque ſignis cœleſtibus; hinc & ab Animalium cultu; atque hinc etiam ab Heroibus demortuis, ſive hominibus benefactoribus in Heroum, Dæmonum ac Deorum numerum relatis; unde cultus Baalim *&c. Quinam vel quales fuerint iſti* Baalim: *quinam ac quales* Aſtheroth, *atque unde primum hi Dii (non Deæ) oriundi: denique de* Aſcheroth, Aſcherim & Aſchurim, *&c.*

UT autem progrediamur ad diſquiſitionem tam Prædictionum, quam aliarum quoque *Operationum Idololatricarum* in Veteri Teſtamenti Scripturis memoratarum, quæ vulgo ab eruditis Diabolo Diaboliſve ipſorumque artificiis ac præſtigiis præter aut ſupernaturalibus adſcribuntur non male meo judicio in anteceſſum agam de Origine *Idololatriæ;* quando & unde illa initium ceperit, atque ulterius progreſſa primum Chaldeos ac poſt illos cæteras mundi Gentes dementaverit, atque imprimis quidem Judaicam, de quà nobis (uti & de ipſius cultu Idololatrico) præcipue ſermo erit.

De ortu *Idololatriæ* ita R. M. Maimonides loquitur, in tractatu ſuo de Idololatria: *Temporibus Enos graviſſime erraront homines & ſtupore obruti ſunt animi ſapientum illius ævi. Etiam ipſe Enos* [quod ſcriptura tamen minime indicat] *inter errantes erat. Quandoquidem, inquiebant, Deus creavit ſtel-*

ſtellas & ſphæras iſtas ad regendum mundum easque in ſublimi poſuit, & honoris participes fecit, & illis Miniſtris utitur; merito profecto laudemus illas atque extollamus & honorem ipſis impartiamur. Atque hæc voluntas ipſius Dei Benedicti eſt, ut magnificemus ac veneremur, quemcumque ille evexit, & honore affecit: perinde ac ſi Rex Miniſtros ſuos honoratos vult; qui honor eſt ipſius Regis. Poſtquam hoc verbum adſcendit in animos eorum, cæperunt ædificare ſideribus Templa & ſacrificare, ac laudare & ornare ea verbis, ſeque coram iis incurvare, ut acquirerent benevolentiam Creatoris perverſa ſuâ opinione: idque fundamentum fuit Idololatriæ. Ita loquebantur cultores Idolorum, qui intelligerent fundamentum ejus. Neque enim dictitabant nullum eſſe Deum præter ſtellas. Hoc illud eſt quod ait Jeremias [cap. x. v. 6.] *Quis non metuat te, Rex Gentium, cum in te conquieſcat* (potentia) *cum in omnibus ſapientibus Gentium & omni regno ipſarum nullus ſit par tibi? ſed unà obbruteſcunt & ſtolidi fiunt: eruditio vanitatum ligni eſt. Ac ſi diceret omnes ſciunt te ſolum eſſe; ſed error & ſtultitia ipſorum eſt, quod exiſtiment hanc vanitatem eſſe voluntatem tuam.* Quibus confirmandis apprime hæc Apoſtoli ad Romanos verba faciunt. Διότι γνόντες τὸν Θεὸν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν, ἢ εὐχαρίστησαν. ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία (φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν) καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν.

Quæ tamen non omnia ſimul orta, verum per gradus, ac tractus temporum, in majus adaucta fuere; uti Maimonides, ibi pergens, non inconcinne tradit, dum cultus Idololatrici Originem, uti & Pſeudoprophetarum, Oraculorumque ipſorum, graphice admodum depingit.

Maimonidis vero hujus opinio, quod, nempe, tempore *Enos* cœperit cultus Idololatricus, nititur ipſa Scripturâ Sacra,

cra, quæ Geneſeos capite quarto, verſu ultimo, ita habet: אז הוחל לקרא בשם יהוה *Tunc profanatum eſt circa invocationem Nominis Divini.* Quod Onkelos Chaldaicè reddit: בכן ביומוהי חלו בני אנשא מלצלאה בשמא דיי *Tunc in diebus ejus superſederunt filii hominum ab invocando Nomen Domini;* Vel, *in diebus illis prophani fuerunt homines, ut non precarentur in nomine Domini.*

Nec mihi ullo modo veriſimile fit, tum demum homines pios primùm invocaſſe nomen Domini; cum & Abel & Cain jam dudum ſacrificia ex primitiis ſuis obtuliſſent Deo: ac multo magis veriſimile eſt, tum ſenſim homines (præſertim ex Caino prognatos, ad quos tandem filii Dei declinarunt a Deo ac cultu ipſi uni ac ſoli debito) delapſos fuiſſe in Idololatriam: ut quæ per gradus, ac fere tali modo, uti a Maimonide ipſius ortus ac progreſſus deſcribuntur, originem ſuam atque incrementum cæperit.

Hoc nemini quoque (quantum judico) ita mirum videbitur, qui conſideraverit attente, quid porro ſubſecutum fuerit; ac cur Deus mundum ſic plane corruptum ac perverſum, ut jam ſolus Noë ac familia ipſius reſtarent, qui Deum vere colerent, aquarum diluvio ac ruina totius generis humani expurgare, ac denique de novo inſtaurare, conſtituerit.

Si autem aliquis dicat, non veriſimile eſſe, tam brevi temporis ſpatio (ab *Adami* creatione nempe, uſque ad tempora *Enos*, quod annorum numerum ad minimum trecentorum implet,) in Idololatriam fuiſſe delapſos, cogitet is, quam parvo ſpatio, a Diluvio uſque ad *Tharam* Patrem *Abrahami* (qui ſecundum eandem Chronologiam, quæ juxta Hebræorum calculum concepta eſt anno poſt Diluvium 292. natus fuit,) Idololatria non tunc denuò cæperit, verum in abuſu jam tum, ac quidem frequenti, fuerit; idque poſt tam horribilem pœnam, qua totus orbis (habitatus ſaltem) ſubmerſus

merſus fuerat, atque, excepta Noachi familia, omne humanum genus extinctum.

Si quis regerat non veriſimile eſſe, hoc factum fuiſſe, etiam ipſo adhuc vivente *Adamo*, is cogitet, id idem denuo contigiſſe adhuc ipſo ſuperſtite ex tali Diluvio *Noë*. Vel ſi rejiciat hîc Hebræorum calculum; meminerit quoque ipſos Iſraëlitas, poſt tot ſigna Divina per Moſen in Ægypto ipſorum gratia edita, ac poſt tot inſignia Miracula in ipſorum liberationem a Deo facta, vix in deſertum (Deo ipſo Liberatore ac Ductore illorum viſibili ſpecie præcedente) intraſſe, quin ſtatim ad Ægyptiorum Idololatriam delaberentur; hosque homines illos fuiſſe qui canebant in honorem vituli erecti; *Hi ſunt Dii veſtri qui vos liberarunt*. Quinetiam meminerit quam ſæpe, tum ſub Judicibus, tum ſub Regibus Iſraëlis ac Judæ, brevi poſt admodum miraculoſas liberationes, ad Idololatriam delapſi, ac relapſi, fuerint.

Certe Hieronymus hanc de Idololatria opinionem (nec temerè) *pleriſque Hebræorum* (ſui temporis ſaltem) *attribuit*; quodque, *tunc primum in nomine Domini fabricata ſunt Idola*. Sic quoque R. D. Kimchi, in Radicibus, tradit, *diebus Enos homines erraſſe poſt Idola*, & *invocationem nominis divini tunc fuiſſe profanatam*. Quod licet de Idolis tum fabricatis minime conſtet, de cultu tamen Idololatrico verum eſſe mihi plane perſuadeo. Nec movere nos debent, aut Aquilæ, aut prætenſorum LXX. Interpretum, aut aliorum verſiones; uti nec illa quæ de precibus publicis tum demum cœptis confinguntur: quod nulli omnino fundamento iſta innitantur; atque e contrario ipſa Sacra Scriptura nobis hîc facem præluceat, dum eodem vocabulo הוחל diverſis in locis in eodem plane ſenſu utatur: quod id æque reddi queat *profanatum eſt*, quam *cœptum eſt*: uti notum ſatis eſt illis qui in textu Biblico ſaltem modicè verſati ſunt.

Quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Objectum primum Idololatriæ vere fuit *Exercitus cœli.* Quæ Idololatriæ ſpecies quoque primum ſeſe manifeſtat in S. Vet. Teſt. Scriptura, ut videmus Deut. IV. v. 16. &c. *Ne tollas oculos verſus Cœlum, & aſpicias Solem & Lunam & exercitum Cœleſtem,* &c. [Inter quas ſtellas Soli ac Lunæ ante alias ac præ aliis cultum fuiſſe exhibitum poſtea quoque & cæteris Planetis ; hinc denique cæteris ſyderibus, nulli hæc altius indaganti obſcurum eſſe poterit.] Aſt præcedunt (ibi in textu) quæ hîc dubitationem movere queant : verum, meo judicio, priora poſterioribus applicanda ſunt ; ita ut poſteriori loco, nominentur prætenſi illi Dii, in quorum honorem ibi nominatæ *imagines* conſecrabantur.

Iſraëlitas autem in deſerto etiam *Aſtra* coluiſſe, patet ex *Aſtro Dei Rempham* (ſive is Planeta Saturnus ſive alius fuerit, in quod nunc non ulterius inquiro) ipſiusque imagine : imo jam antea in vitulo aureo : modo id numen pro Iſide ſumendum ſit. Poſt quæ demum ad cultum iſtorum Deorum atque Idolorum, quæ שדים *Shedim* appellantur, Deorum novorum atque antea ipſis ignotorum, delapſi ſunt : tunc nempe cum in terram Canaan ingreſſi, ex permiſtione cum iſtis Gentibus, atque ipſarum circumvicinis, ſeſe earum etiam polluerunt cultu Idololatrico.

Prioris generis potiſſimum fuiſſe exiſtimen illos Deos, *quos ætate Tharæ*, atque proculdubio jam *ante Tharam*, coluerant *trans Fluvium* & [NB] *in Ægypto :* quamvis & *Exercitus Cœli* inter has Gentes Cananæas quoque coleretur. Diſtinguuntur autem iſta numina, Joſuæ XXIV. v. 15. *Eligite vobis hodie cui ſerviatis,* DIISNE QUIBUS SERVIERUNT PATRES VESTRI, QUI FUERANT TRANS FLUVIUM, *an* DÎS AMORRHÆORUM, *in quorum terra vos habitatis.* Atque hi fuerunt iſti *Shedim*, Dii atque *Idola* (non Diaboli) ac *Bahalim* & *Aſtheroth ;* de quibus nunc aliquid quoque breviter dicendum.

Prima

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Prima horum Deorum (Baalim &c.) mentio fit Jud. II. v. 11. & 13. ubi textus ſacer; *Colueruntque* (τὰς) *Baalim;* ac v. 13, *Et ſervirent Baali & Aſtheroth*, uti & cap. III. v. 6. *Et accipiebant filias eorum..... denique colebant Deos eorum. Quumque ita facerent colerentque Bahalim & Lucos.* Adducuntur hi *Baalim* ſæpius in numero plurali, tum in locis allatis, tum 1 Sam. VII. 4. *Et removerunt* (τὰς) *Baalim & Aſtheroth*, ac XII. v. 12. Coluimus (τὰς) *Baalim & Aſtheroth*, uti & Jerem. II. 23. *Baalim ſecuta non ſum*, denique etiam Hoſ. II. 7. Amovebo enim *nomina* [τῶν] *Baalim ab ore ejus.* At, quod notatu dignum eſt, hi *Baalim* ſubinde diſtinguuntur ab *Aſtaroth*, ut alius cujusdam generis Dii exiſtentes; cum interim quandoque ſimul cum Aſtharoth pro Diis habeantur unius ejusdemque Gentis; imo etiam non ſemel & *Baal* & *Aſthoret* pro uno eodemque numine habeantur atque ſic interſe confundantur.

Namque ut *Aſtoreth* Deus erat Sidoniorum (1 Reg. II. v. 5. 2 Reg. XXIII. v. 13.) neque eo minus & Philiſtæi & Amorrhæi ſuos Aſteroth jam dudum habebant; Sic etiam *Baal* ille Achabi, (cujus uti & Prophetarum ipſius, mentio fit 1 Reg. XVI. 18.) Deus erat, non Dea, Sidoniorum, ac forſan ille ipſe qui *Aſtoreth* appellatur? Quamquam in Achabi Hiſtoria perpetuò nomine *Baalis* veniat Quod & circa alia numina locum habuiſſe videtur, circa *Molech*, ſcilicet, circa *Milcom*, circa *Melech*, *Anamelech*, *Adramelech*, circa *Camos* aliosque plures.

Certe, unum idemque numen diverſa ſive nomina ſive denominationes habuiſſe patet ex c. XIX. v. 5. Prophetæ Jeremiæ. *Et ædificaverunt excelſa* BAALIS *ad comburendum filios ſuos holocauſta* BAALI, uti etiam cap. XXXII. v. 35. *Et ædificarunt excelſa* BAALI, *quæ ſunt in valle filii Hinnon; ad traducendum filios ſuos & filias ſuas* MOLECHO. Si quis tamen pertendat & *Baalem* & *Aſteroth Sidonorum*

 diver-

diverſa unius Gentis numina fuiſſe [uti *Aſteroth* Philiſtæorum & Amorrhæorum a *Dagon* & a *Gad* (qui forte idem cum *ha Milchama haſchamaim*) diſcriminantur attamen generali nomine ſive *Baalis* ſive *Aſteroth*, crebro veniſſe, non multum repugnare velim: quamvis & diverſæ denominationes unius ejuſdemque numinis (aut ex diverſitate Dialecti aut alia quadam conſuetudine) pene inter omnes Gentes locum habuerint: quod etiam pueris de Romanis ac Græcis notiſſimum eſt.

Baal, igitur erat generale Deorum Gentilium, in Syria, Palæſtina, ceteriſque circumvicinis gentibus, nomen; licet interim hîc *Baal* (ſive Dominus) eſſet Deus Amorrhæorum, ille vero Moabitarum, alius iterum Ammonitarum, alii denique aliarum Gentium *Baalim*; ſub diverſis admodum appellationibus, ſive *Meleg*, ſive *Ana-* aut *Adramelech*, ſive *Moloch*, ſive *Milcom*, ſive *Camos*, ſive *Gad*, ſive *Dagon*, ſive *Adad*, ſive *Aſteroth*, ſeu quacumque demum alia, Idololatrice colerentur.

De Aſtoreth autem & *Aſteroth* non male meo judicio diſquiritur unde appellationis Originem trahant. De urbe *Aſteroth* legimus 1 Geneſeos cap. XIV. v. 5. & Deut. c. 1. v. 4. ubi nominatur *Aſteroth Carnaim*. Porro & Joſuæ cap. IX. v. 10. & XII. v. 5. item XIII. v. 12. ubi de *Og Amorrhæorum rege* dicitur, *ipſum habitaſſe in Urbe Aſteroth*. Quonam vero ſignificatu veniat hoc nomen, diſcere licet tam ex Deut. cap. VIII. v. 13. Quam ex XXVIII. v. 4. 18. & 51. Illis enim in locis tum Græci, tum Chaldæi, tum Syrus, tum Arabs (Erpenianus) tum multi alii e Judæis, uti & e Chriſtianis, Interpretes, id pro Armentis ac Gregibus (ovium nempe & Agnorum) accipiunt.

Quam frequenter autem Regiones aut Urbes aut flumina aut montes denominationes ſuas, aliis a rebus, hac illâve occaſione, accipiant plurimis exemplis ex ipſa quoque Scri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ptura S. illuſtrari, poſſet, ſi id ullo modo eſſet neceſſarium, lippiſve aut tenſoribus ignotum. In בעל גד *Baal Gad*, ſane, (Joſ. xi. v. 17.) בית בעל מעון *Beth Baal-Meon*, & במות בעל *Bamoth-Baal* (ibid. c. xiii. v. 17.) in Amorrhæorum terra, (uti & ex Num. c. xxxii. v. 38. claret) in בעל המון *Baal-Hamon* (vineæ loco Cant. viii. v. 11.) in בעל הצור *Baal-Haſor* (2 Sam. cap. xiii. v. 23.) in בעל תמר *Baal-Thamar* (Judic. c. xx. v. 33.) imo & in ipſis hominum, ſive Regum, ſive aliorum, nominibus; ut (1 Reg. c. xvi. v. 31.) in *Eth-Baal* rege Sidoniorum; cujus filiam Achabus in uxorem accipiens, cultumque ſimul *Baalis* ipſorum amplexus, ulterius atque in totum cultui Dei veri nefariè renuntiabat.

Hinc certè non obſcurè videmus, locorum nomina a Numinibus ibi cultis indita ſæpè fuiſſe; uti & Numina ſuas denominationes ab Urbibus montibus aliisve inſignibus locis mutuaſſe. Quod & de *Aſteroth*, ac de *Baalim* æque verum puto. Atque ita nullo modo (cum jam Abrahami tempore, uti eſſe certum reor, iſtud numen cultum fuerit, atque Iſraelitæ admodum brevi poſt Joſuæ mortem, ipſi ſervirent) ab Agenoris vel potius Phœnicis (nam de hiſce interſe diſputant fabulatores) filia *Europe*, ex Sidoniorum urbe avecta, indeque ibi Divinitatis exiſtimationem ac cultum in ſolatium patris nacta, atque ex Europe in Deam *Aſtartem* converſa, originatio tum nominis tum Numinis eſt petenda: quum & temporum ratio, & alia præter iſtam, commentum illud ſolide refellant. Si enim perpendamus quamdiu nomen iſtud עשתרות *Aſteroth* inter homines notum fuerit, reperimus, jam iſto tempore quo Abrahamus Patriarcha Reges Sodomæ &c. ex hoſtium manu liberabat, urbem fuiſſe (forſan diu ante conditam) quæ nomine *Aſteroth-Carnaim* (ac forte ut ita diſtingueretur ab Urbe aut vico ejuſdem nominis *Aſteroth*) appellabatur. Atqui Abrahamus denatus eſt [ſequor hîc, Lector, Sethum Calviſium] 1825. ante natum

tum J. Chriſtum : adeoque & ante Cadmi adventum, qui prætenditur fuiſſe, in Syriam anno 1430. atque ipſius Europæ raptum ex Phœniciâ, qui ponitur fuiſſe anno 1440. vel circiter. Secundum quem calculum, nomen iſtud *Aſteroth* Urbis notum fuit, ultra 400. annos, ante quam *Europe* iſta (ſi modo fabulis Poëtarum ac Mythologorum, ulla fides, ut Hiſtoricis, habenda ſit) ex Phœniciâ, avecta fuerit ibique poſtea in Deam *Aſtartem*, (tradentibus ita Mythologis, nam de Tempore Græcis ipſis fabulo loquimur) converſa fuerit.

Verum & *Urbs* illa *Aſteroth* non in Phœnicia condita fuerat, verum in medio iſtarum Gentium quæ admodum procul inde, atque ab altero latere Iſraëlis ac Judææ verſus Idumæam & Seir Montes habitabant; quæque (interjacentibus licet partim Amorrhæis) vicinæ erant Philiſtæis, qui tota Judæa & Iſraële interjacentibus a Phœnicibus, Sidone ac Tyro, erant diviſæ.

Si porro conſideremus Ægyptios animalium, *Bovium*, ſcilicet, *Ovium*, *Vitulorum*, *Hircorum*, *Gregumque* quæ nomine *Aſteroth* Hebræis veniunt, Idololatriam ac cultum, non a Phœnicibus accepiſſe, verum jam dudum ante Sidonos ortum, tali Idololatria ac cultu laboraſſe; magis vero-ſimile nobis quoque videbitur, Gentes ipſis Ægyptiis magis vicinas, quales erant Philiſtæi atque Amorrhæi a quibus Phœnicia procul diſſita erat, priores iſtum cultum, ac quidem ab Ægyptiis accepiſſe. Nec mirum adeo (quamvis alias propriis ſibi numinibus gauderent) hinc cultum Aſteroth etiam aſſumpſiſſe alias Gentes; quum ejusmodi exempla, tum in ipſis Ægyptiis, tum in Græcis, tum in Romanis, tum aliis in Gentibus, tum denique in ipſis Iſraëlitis abunde oſtendi queant; Moſes ipſe, (Deut. IV. v. 3.) ac Joſua (cap. XXIV. v. 15) id teſtantur de Diis Amorrhæorum, ac diſerte quidem de *Baal-Peor* cujus nominis quoque Urbs erat

Beth-

Beth-Peor in Regno Zihonis Amorrhæorum Regis, qui habitabat in Hesbon.

Ut autem duplex cultus Idololatricus patrum fuerat, tum (1) *cultus Solis, Lunæ*, cæterorumque Aſtrorum, &c. adhuc ultra Euphratem; tum (2) *cultus animalium* &c. in Ægypto; quorum amborum minime obliviſci potuerant Iſraëlitæ (ſic ut inde tam facile & ad cultum Vitulorum & ad ultum *Aſtri Rempham* delaberentur) ita facillime quoque, ac pene antequam permiſcerentur populis quorum terras jam occupatum veniebant (idque ex Dei veri promiſſione, cum mandato populos iſtos penitus exſtirpandi) ad ipſorum cultus Idololatricos, tam *Baalim*, quam *Aſteroth*, qui ambo generali nomine venientes, tamen procul dubio, ſub diverſis appellationibus, denominationibus atque Epithetis, diverſimode admodum pro ratione locorum ac Gentium, colebantur tranſibant. *Aſteroth* autem non fuiſſe peculiare hujus illiusve Gentis Numen, niſi (quod jam de Baalim oſtendimus) ratione cultûs peculiaris, aut denominationis aut alicujus cauſæ hujus naturæ, patet ſatis aperte ex Jud. II. v. 11. & 13. at clarius ex c. X. v. *Colebant enim Baalim & Aſteroth, Deosque Syriæ & Deos Zidonis, & Deos Moabitarum, Deosque Ammonitarum & Deos Philiſtæorum*, præter *Deos Amorrhæorum* qui alibi fere ut priores numerantur (quamvis commode ad hos illosve jam nominatorum referantur) atque ut præcipui inter Deos Gentilium a Joſua (cap. XXIV. v. 15.) Iſraëlitis objiciuntur. Vicini longe magis erant Ægyptiis Amorrhæi ac Philiſtæi, quam Zidonii; atque (uti oſtenſum eſt) jam tempore Abrahami inter ipſos *Aſtheroth Carnaim* (quod Deus ipſe, proculdubio, ibi ab Urbe denominatus fuerit, ſicut familiare fuit multis gentibus ita facere) uti & mature admodum inter Philiſtæos horumque vicinos, Deus ille cultus fuit: inde enim (1 Sam. XXXI. v. 10.) *Arma Sauli reponebant in æde, ſeu Templo, Aſtheroth*. Quod autem alii

Baalim, aliique *Aſteroth* alio longe ac diverſo abinvicem cultu colerentur, etiam inde patere videtur, quod, poſt tot memoratas ante cultus Idololatrici ſpecies, tandem tanta cum emphaſi, de cultu *Bahalim* & *Aſteroth Zidoniorum*, a Salomone atque Achabo (cujus ſequacibus quoque ſemper ille cultus præter alios exſerte imputatur) inſtituto, S. S. loquatur.

Quod hîc notari quoque velim eſt, quod *Aſteroth* & *Aſcheroth*, עשתרות & אשרות quodammodo interſe confundi videantur; eo quod ubi ſacer ſcriba libri Judicum cap. II. v. 13. dixerat: ſervientes *Baal* ולעשתרות ſequenti cap. III. v. 7. dicat: Et ſervierunt *Baalim* ואת-האשרות uti & prætenſi 70 Interpretes, ſive potius Interpres Græcus (qui tamen minoris mihi pene ubique auctoritatis eſt) 1 Samuelis cap. VII. v. 4. textus Hebraicus habet את-הבעלים יאת-העשתרות Græce reddit τα ἄλση ἀσταρωθ. *Lucos Aſtaroth*.

Quod autem attinet ad vocabulum *ha Aſcheroth* האשרות, ipſius ſingulare (ut ſic, ſive Grammatice, ſive Barbare, loquar) אשרה *Aſchera* fœminini generis eſt: at duplici gaudet plurali, 1. אשרות *Aſcheroth* fœminino 2. *Aſcherim* maſculino: niſi, quod melius credo, hoc plurale maſculinum ab alio quoque ſingulari (ſicut *Aſchurim* אשורים) deſcendat. In numeris, ſingulari ac plurali, fœmininis denotat, quantum ſcio (unico tantum loco excepto, de quo ſtatim adhuc aliquid dicendum) ſemper *Lucum* & *Lucos*. *Aſcherim* vero ſive אשרים e contrario nunquam, quod ſciam, aliter rectè, quam pro ſtatuis (ac quidem ſculptilibus) ſive פסלים האשרה *Peſilim ha Aſchera*, *ſtatuis Luci* (vel Lucorum) aut qui in Lucis eum in finem Dedicatis, ſeu Sacratis, ritè ſtatuebantur, ut ibi ipſis adoratio ac reliquorum cultus, pro ratione diverſa diverſorum numium exhiberetur.

Unicus tamen locus eſt 2 Chron. XXXI. v. 1. qui nos pene cogit, ut *Aſcherim* אשרים ibi ſumamus pro ipſis *Lucis*;

quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

quod verba ſonent וישברו המצבות ויגדעו האשרים *Fregerunt ſtatuas, & ſucciderunt haAsherim:* niſi quis ibi iſtud גדע *ſuccidere*, ſumat, pro confringere aſciis ac ſecuribus.

Certe אשרים *Aſcherim* mihi videntur fuiſſe ſtatuæ, (ut plurimum ſaltem) ex *ligno*, ac quidem *Buxeo*, confectæ, eo quod אשורים *Aſchurim* ex eadem radice, ac pene ejusdem ſonus (ut ſic loquar) vox *Buxum* denotet; neque hoc aliàs abſonum, quia Buxeum iſtud lignum, valde durum ſic ac compactum, adeoque & ut magis durabile, & aëris ac tempeſtatum injuriis magis reſiſtens, inveniretur.

Quod האשרים *haAſcherim* non denotent ipſos *Lucos*, verum *ſimulacra* in vel ſub *Lucis* culta, oſtendunt ſatis clare hæc ſequentia loca, quorum hic ſequens extat 2 Paralipom. XXXIV. v. 4. *Et* האשרים *haAſcherim & ſculptilia & conflatilia contrivit ac comminuit & ſparſit, &c.* Quod *contere-re*, uti & *comminuere* ac *ſpergere*, circa omnia hæc, verum non tam circa *Lucos*, locum habet. Verum alii loci ſunt adducendi, qui certe magis ſtringunt; uti ille 1 Reg. XIV. v. 23. *Ædificaverunt ſibi & Aras & Statuas & Aſcherim, ſuper omnem collem excelſum, & ſubter omnem arborem frondoſam*, quocum convenit plane iſte 2 Reg. XVII. 10. *Feceruntque ſibi Statuas & Aſcherim in omni colle ſublimi & ſubter omne lignum nemoroſum.* Qui loci commode explicant iſta Jeremiæ (cap. XVII. v. 2.) *Secundum recordari filios eorum ararum ſuarum & [Lucorum ſuorum* ut Interpretes] ואשרים *Aſcherim juxta lignum frondoſum, juxta colles excelſos.* Quis enim, mi Lector, comprehendat hìc *Lucos ſub omni arbore frondoſa*, aut *ligno memoroſo*, quod pro *Sylva* hìc capio? cum quidem omnis *Sylva* non *Lucus*, attamen omnis *Lucus Sylva* eſſet aut *nemus?*

Sic porro 2 Chron. XXXIII. v. 19. de Manaſſe dicitur quod *Erexerit*, *ſive ſtatuerit*, *Aſcherim & ſtatuas*. Quod *Erigere* ſeu *ſtatuere* non pro plantare (nequaquam!) verum commodiſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

modiſſime pro *ponere*, *dedicare* ac *conſecrare* (quo ſenſu iſtud verbum apud Latinos, ſicut . . . . apud Græcos notiſſimum quoque eſt) ſumi poteſt, imò (ſi quid ego recte judico) ſumi debet.

Quod hîc de *Aſcherim* modo dixi, id Celeberr. J. Seldenus, audacter ſatis de omni pene אשרה *Aſchera* ſive *Aſcheroth* affirmat; ubi cap. IV. Syntagmatis de Dîs Syris ait: *Ceterum vide* 2 Reg. cap. XXIII. *com.* 15. *Ubi Lucus in Bethel ſuccenditur hoc eſt* אשרה, *quod pro ipſo vitulo non immeritò forſan ſumas. Nam* אשרה LIGNEUM *plerumque* [*NB.*] *denotat* SIMULACRUM, *uti in capite de Aſtarte oſtendimus.* Et [*NB*] *fieri poteſt, ut aurei illi, dicti vituli lignei eſſent & inaurati, unde nomen aureorum ſortirentur.*

Certe locus ille 2 Reg. XXIII. v. 6. *Et efferri fecit haAſchera* [vulgo Lucum] *de Domo Domini foras*, מחוץ, *& combuſſit eum & redegit in pulverem &c.* de *Luco* ſic proprie dicto ullo intelligi nequit; præcipue ſi accedat verſus ibi ſequens, qui loquitur de *mulieribus*, *quæ texebant Domunculos*, ſive *Ædiculas Luco*, vel potius *Luci* Deo, Deisve pluribus in iſto *Luco* colendis. Atque ita intelligunt iſtum locum Belgæ Interpretes, **voor het beeld des Boſch**; ſicque etiam verterant verſu quarto, **voor Baal en voor het beeld des Boſch** & 6. **Het beeld des Boſch.** Quin & ad 2 Reg. cap. XVII. v. 10., in notis, habent: **Boſch-Goden en Boſch-beelden**; atque ad Jerem. XVII. v. 2. **Harer Bos-ſchen** etiam in notis, **ofte Boſch Goden.**

Quod attinet vero *ad Ædiculas* iſtas: tam Græci quam Romani habebant ſuos ναοὺς, & ναΐσκους, ſua ναΐδια vel εἰκονοστάσια, quibus Deos Deasque ſuas includebant, vel circumveſtiebant quaſi: quæ vel ex ligno (quandoque tamen inaurato) vel Argento vel alia materia, proculdubio, fabricata, uti hîc ex opere textili. At ſane conveniebant meliùs ejuſmodi *Ædiculæ* vel Dis vel Aquilis Romanis (quod etiam quan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

quandoque fiebat) includendis, quam *Lucis*, ita proprie dictis, ipſorumve ſimulacris *Lucorum* forma confectis.

Cujusmodi vero fuerit illa, quæ 2 Reg. XXIII. v. 4. memoratur, *Aſchera*, ſeu potius quænam illa fuerit, oſtendunt nobis verba hæc (cap. XXI. v. 7. ejusdem libri) *Et collocavit* [Manaſſe] וישם את-פסל האשרה אשר עשה *ſculptile Luci quod paraverat, in Domo de qua dixerat Jehova, &c.* Et tale quiddam fuit מפלצת *Miphlezet*, de quo mentio fit tum 1 Reg. XV. v. 13. & 2 Chron. XV. v. 16. ac quod Maacha *Luco* לשארה consecraverat.

Fueritne interim מפלצת *Miphlezet* (quod Pagninus ac J. Coccæus vertunt *terriculamentum, pavorem, ſimulacrum*,) ſive *Priapus*, ſive *Pan* ſive *Aſtarte* incertum eſt: quod Græcus Interpres Libror. Chronicor. vult, qui l. 2. c. XV. evertit Ἀςάρτῃ, cum is qui vertit libros Regum lib. I. cap. XV. primo loco *Miphlezet* reddat σύνοδον, ac ſecundo καταδύσεις: quæ quid ſibi velint eruditis cogitandum relinquo, dum ex hiſce mihi perſpicere videar neque Hieronymum (qui *Priapum* vertit) neque alios ſcire quid iſtud *Miphlezet* fuerit, cujusve Dei ſimulacrum. Hoc interim credo, & *Baalim* & *Aſteroth* & alia, (ac quidem plura quandoque ſimul) in Lucis fuiſſe conſecrata: quamvis minime Græcorum illa *Aſtarte* ut *Zidoniorum Dea* ibi locum invenerit.

Hic *Aſthoreth* interim (cujus ut Zidoniorum numinis prima, 1 Reg. XI. quod notandum, mentio fit!) non Dea, verum DEUS fuit Zidoniorum: atque idem ille forſan (uti modo notaveram) cum *Baale* Achabi; [uti enim Jud. II. II. ſimpliciter nominantur *Baalim* ſic cap. XIII. *Baal* & *Aſtheroth*; quæ poſteriora (cap. XIII.) videntur explicare priora ut collectivè ſumpta; adeoque indicare, ſub generali nomine *Baalim*, etiam *Aſtheroth* fuiſſe comprehenſa] vel ſi, uti ſæpius contigit, unam eandemque Regionem aut Urbem plura ſimul, atque inter ſe diverſa numina coluiſſe;

luiſſe ; hunc *Aſthoreth* diverſum fuiſſe numen a *Baale*; maſculini tamen generis , ac Deus , non Dea , hoc numen fuit , (quidquid Græci Interpretes ex Græcorum præjudiciis hîc contra clament) cum id ex textu Hebræo (1 Reg. xi.) clariſſime eluceſcat.

Pro Dea tamen Zidoniorum habent vulgo eruditi , eo, uti videtur , adducti a Græcis ſcriptoribus , Poëtis ac Mythologis & LXX. Interpretibus ipſos ſecutis ; qui id pene perpetuo faciunt Numen fœminini ſexus: Quod de hiſce Interpretibus minus mirum : eò quod & *Baale* diverſis in locis , (Jerem. ſcilicet xix. 5 & xxxvi. 35. 1 Sam. viii. 13.) fœminini ſexus faciant. Non repugno numina Gentilium ſæpius utriusque ſexus habita ; uti Lunus & Luna , pluresque alii , ſic utroque genere veniebant ; terminationemque hujus vocabuli *Aſtheroth* eſſe fœmininam (unde potiſſimum robur hanc opinionem accepiſſe credo.) Verum ex ſolo vocabulo אוב Ob maſculino, ejuſque (non obſtante tali ſignificatione) terminatione fœmininâ , (in plurali אובוא , atque אב quod etiam habet אבות) ſatis clare pateſcit , huic fundamento minime eſſe inſiſtendum. Nec movere nos debet nominis , circa hoc numen , ſimilitudo ; quod illa ſæpe admodum incerta & fallax ſit ; atque etymologiæ inde petitæ , opinioneſque iis ſuperſtructæ , ſic quandoque admodum abſurdæ , imo & ridiculæ , evadant ; neque unquam aliquid ſolidè demonſtrent. At ſi tamen aliqua Originatio hîc explicanda , certe non illa erit , quæ ab Zidoniorum *Aſtarte* , atque etiam ex ipſa Græcia , aut Græcorum vicinis Regionibus , repetuntur.

Notandum quoque eſt , prætenſos iſtos 70. Interpretes (de quibus ulterius loquendi infra dabitur occaſio) & Num. xxii. v. ultimo , & 2 Reg. xxi. & xvii , item Hoſeæ cap. xi. & Jerem. l. v. 2. Maſculinum genus huic Numini attribuiſſe : Quamvis aliis in locis (ſive ex Græcorum fabulis , ſive aliunde id hauſtum fuerit , forſan alibi ulterius diſqui-
ram)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ram) fœmininum ipſi adſcribant: ut Hoſ. cap. 11. v. 8. Jer 11. 28. (ubi ſimul & hæc, contra textum Hebraicum verſioni ſuæ, uti ſæpius faciunt, infarciunt: ϗ καϑ' ἀριθμὸν διόδων τῆν Ἱερουσαλὴμ ἔθυον τῇ Βάαλι) item pluribus aliis in locis.

Ut autem *Aſthoret* erat Numen tum *Amorrhæorum*, tum *Zidoniorum*; ſic quoque videtur fuiſſe Numen *Philiſthæorum* & *Moabitarum* 1 Sam. XII. Niſi ob cultum Numinum Amorrhæorum Deus Iſraëlitas per Philiſthæos ac Moabitas puniverit. Certe *Baal* ille Zidonorum quem Achabus coluit, cujusque 400 Prophetas in nomine *Baalis* Prophetantes Elias occidit, Numen fuit Zidoniis quoque proprium. Qui ſi non unus idemque cum illo *Aſthoreth* cujus mentio fit 1 Reg. XI. neceſſe eſt, ut ſicut Salomon Deum Zidoniorum *Aſthoreth* coluit, ſic Achabum ipſorum *Baalem* (alium ſc. quam *Aſthoreth* Deum) coluiſſe: quod mihi non ita veriſimile fit.

Quod porro attinet *Aſtarten Zidoniorum*, iſta appellatio poſteris temporibus mihi videtur per cacozeliam ex *Aſthoreth* vel *Aſtheroth* effecta, (ſive a Græcis eo demigrantibus ſive alia quacumque demum occaſione, uti ſemper fere fabularum Origines obſcuræ admodum ſunt) ac ex fabula *Europæ* in Phœniciam devectæ, ne id numen ſe a Syris deſumpſiſſe viderentur.

Lucorum cultus etiam cultui Patrum, tam ultra flumen, quam in Ægypto, poſterior fuiſſe videtur. De quibus *lucis* diſceptari queat, num propter *arbores* in ipſis conſecratas, an propter Deos aut Deorum Aras vel *ſtatuas* ibi poſitas ac conſecratas, culti fuerunt: ac ſi propter Deos, quorum honori ac cultui hi *luci* dedicati fuerant; an fuerint ſtatuæ, τῶν *Baalim*, aut Aſtheroth, aut denique alius quaſi generis Divinitatis ac Deum minorum Gentium, ut *Panum*, *Faunorum*, *Satyrorum*, aliorumve, quæ apud Græcos ac Romanos pro *ſuperum plebe* habebantur, *cultique ruris numinibus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

CAP. III.

De Origine ac progreſſu Doctrinæ Dæmoniorum ex Maimonide, ex Græcis (præcipue Platonicis) ac Latinis, cum Ethnicis, tum Chriſtianis, Scriptoribus. Ortus ipſius in Chaldæa; unde tranſiit in Ægyptum, in Perſiam porrò atque Aſiam Minorem, in Græciam denique & Italiam, aliasque tam Occidentales quam Orientales mundi plagas. Unde, ac per quales homines obeſſi Dæmoniis, morbive Dæmoniis attributi, Græcorum vulgo innotuerint.

HInc non male, meo judicio, diſquiritur, unde primum iſti *mali Dæmones,* quibus tam multa, ac pene plus quam Divina, præter *Divinationes, Oracula, Portenta, Prodigia, Omina* cæteraque hiſce ſimilia non ab Ethnicis ſolum, ſed ab ipſis quoque Chriſtianis (quamplurimis ſaltem) adſcribuntur, in Gentiliſmum tam Græcorum quam Latinorum, hincque ulterius porrò, invecti fuerint.

Quæ de *Zabiis*, ſeu *Sabæis*, (i. e. vere *Chaldæis*) tradit R. Moſes Maimonides, Lib. 3. cap. 29. *More Nevochim*, inter alia ſunt hæc ſequentia: *Celeberrimus inter hos eſt liber qui vocatur* העבודה הנבטית *(de Agricultura, vel, de cultu Ægyptiorum) quem tranſtulit Aben Vachaſchyach..... Hic liber eſt plenus inſaniarum Idololatricarum, & aliarum rerum ad quas vulgo homines propendunt atque inclinant, de fabricatione, ſcilicet, imaginum loquentium, de deſcenſu ſpirituum familiarium, de præſtigiis, de Dæmoniis, de Diabolis [NB.] de habitantibus in deſertis (quales fuerunt Satyri,) præterea adhuc in eo continentur multa alia ridicula. &c. De Adamo primo narratur ibi, illum in libro ſuo ſcripſiſſe, eſſe in India arborem quendam cujus ramus in terram projectus*

inſtar

inſtar ſerpentis repat: arborem item aliam, cujus radix habet formam humanam. [Confer, quæſo, hanc radicem cum illa *Baara*, de qua ridicule nugatur Joſephus lib. 7 Belli Judaici] *& vocem vehementem, ac diſtincta verba edat ac loquatur: item eſſe certam quandam herbam, quæ ſi ſumatur, atque a collo ſuſpendatur, hominem reddat inviſibilem; ita ut non videri poſſit quonam ingrediatur, vel unde exeat. Quod ſi vero de illa ſuffitus ſub cœlo conficiatur, audiri in vicino aere fragores ac tonitrua horrenda, quamdiu fumus ille aſcendit. Hæc, & ſimilia multa deliria, ibi narrantur de virtutibus plantarum ac proprietatibus agriculturæ, quibus Miracula conantur evertere, ac quod ſingulari tantum ſolertiâ & induſtria fiant, perſuadere.* Conferas cum hiſce, mi Lector, quæ Plinius........ de *Æthiopide herba*, de *Achemenide*, de *Latace*, de *Cynocephale* ſeu *Oſyrite*, aliiſque pluribus, ex Orientalium hâc ſuperſtitioſa doctrina, affert, ac ſimul ſalſe, neque immerito, deridet.

Perantiquos ſane hos & alios ipſis ſimiles iſtarum aliarumque Gentium errores eſſe, patet ex ipſa S. Scriptura, per quam talia nugamenta Idololatrica quam ſerio vetantur.

Hoc non inconcinne confirmat idem Maimonides c. XLVI. hoc modo: *Ad hunc modum ex Zabiis quidam fuerunt, qui Dæmonas colebant & exiſtimabant, formam eos Hircorum habere: unde etiam Dæmonas Sehirim (i. e. Hircos) appellabant. Quæ opinio Moſis tempore jam longe lateque per orbem diffuſa fuit; ſicut ait: Et non ſacrificabunt ultra ſacrificia ſua Laſchirim* [*Hircis.*] *Et hinc apud illud hominum genus prohibitus quoque erat eſus Hircorum.*

Videmus hîc Dæmonomaniam ex eâdem ſcaturigine proſilientem, ex qua Idololatria prognata fuit. Quod nec Græci diffitentur; uti ex Diog. Laërtio patet: apud illum enim *Clitarchus* ac *Sotion* teſtantur, *Chaldæos circa Aſtronomiæ rationes prædictioneſque occupatas fuiſſe; Magos Deorum va-*

caſſe cultui, & preces illos ac vota, quaſi ſoli [NB.] ab iis exaudirentur obtuliſſe; de Deorum generatione diſſeruiſſe. &c. Divinationem præterea prædictionesque excoluiſſe, SIBI DEOS APPARERE *aſſerentes, plerumque eſſe* DÆMONIBUS *aëra, ac veluti evaporatione cernentium oculis incurriſſe.* De ſolis quidem *Chaldæis* (ex veterum traditione) aſſerit, *Magicæ illos Divinationis plane ignaros fuiſſe; Magos verò Ægyptiis priores fuiſſe, duoque juxta illos [NB.] eſſe Principia,* BONUM DÆMONEM *&* MALUM: *Alterum ex his* JOVEM *&* OROMASDEM, *alterum* PLUTONEM *&* ARIMANIUM *dici.*

Plures tamen ac diverſas admodum ſectas fuiſſe ex Strabone ac tales quidem, quales ibi excipit Laërtius, inter ipſos (ſive a primis initiis, ſive, quod potius credam, temporis tractu) minime defuiſſe, Goëticamque Divinationem aliaque ejus farinæ, ex eodem Strabone non obſcure patet. Ita enim is libro XV. Ἀφώριστο ἐν Βαβυλονίᾳ κατοικία τοῖς ἐπιχωρίοις φιλοσόφοις, τοῖς Χαλδαίοις προσαγορευομένοις, οἱ περὶ ἀστρονομίαν εἰσὶ τὸ πλέον. προσποιοῦνται δὲ τινες καὶ γενεθλιαλογεῖν, οὓς οὐ κατέχονται οἱ ἕτεροι.

Conſtituta eſt habitatio peculiaris in Babylonia Philoſophis indigenis plurimum Aſtronomiam tractantibus, qui Chaldæi appellantur. Sunt & ex iis [NB.] qui e natalibus hominum eventura iis vaticinari ſe profiteantur; Verum a cæteris non probantur. De quibus eadem, & quidem magis exſerve, Diodorus Siculus Lib. 3. tradit.

Chaldæos autem & *Aſſyrios* pene ſemper ac perpetuo μαγείας ac γοητείας nomine infamatos fuiſſe ſatis abunde conſtat ex omnibus pene Scriptoribus Antiquis: uti & inde primum ſcaturiiſſe, præter Idololatriam, ac Philoſophiam, omnem Dæmonomaniam atque omnem denique γοητείαν, ſeu præſtigias arteſque θεουργικὰς, quæ *Magicæ* nunc ac *Diabolicæ* inter Chriſtianos appellitantur.

Ex

Ex *Chaldæa* vero & *Aſſyria* penetrarunt hæc vafrorum hominum commenta atque impoſturæ in *Ægyptum* ac *Perſiam*; ex *Perſia* in *Aſiam minorem*, in *Colchin* imprimis, & exinde in *Theſſaliam*; & præcipue quidem Zerxis tempore (vel cum ipſo potius Zerxe) in *Græciam* devecta videntur: atque inde ſic ulterius ſui famam, admirationem, imò & ſtuporem per reliquam Græciam, Italiam quoque, cæterasque mundi Regiones, diſperſiſſe.

A *Chaldæis*, porrò, opinionem illam de *duobus Principiis*, ad *Perſas* derivatam, non vero apud *Perſas* primum natam eſſe ut credamus, faciunt illa quæ cum apud Agathiam, tum apud Ammianum Marcellinum reperimus: quorum prior (nempe Agathias) tradit: *Perſas ſui temporis priores quidem mores fere omnes neglexiſſe; alienis verò ac veluti adulterinis uſos inſtitutis, Zoroaſtri* [*NB.*] *diſciplinâ delinitos; quem quando vixerit Legesque ſuas condiderit, liquidò non conſtare; ac ſub quonam Hyſtaſpe (ſive Darii Patre, ſive alio) in ambiguo eſſe. Quocunque vero tempore vixerit, ipſum eis Auctorem fuiſſe ac Ducem Magicæ religionis; priſtinoque ſacrorum ritu immutato confuſaneas quaſdam ac varias opiniones indixiſſe........ atque exinde* [*NB.*] *illos majori ex parte cum Manichæis conveniſſe, quatenus duo principia ſtatuebant, unum Bonum ac Creatorem, alterum Malum. &c.* At verba poſterioris ſunt: *Cui* [Magicæ] *ſcientiæ ſeculis priſcis multa ex* [*NB.*] *Chaldæorum arcanis Bactrianus addidit Zoroaſtres: deinde Hyſtaſpes Rex prudentiſſimus Darii Pater. &c.*

Quænam fuerit Zoroaſtris hujus circa hæc opinio, nos docet Plutarchus, Lib. de Iſide & Oſiride: unde pauca ſolum decerpam; reliqua Lector harum rerum paulo curioſior, ibi facile inveniet, ac cum voluptate leget, hoc modo: *Is ergo Zoroaſtres Melioris nomen Oromazen, pejoris Arimanim perhibuit: addiditque hoc enunciatum de rebus ſub ſenſum cadentibus,*

tibus, illum maxime ſimilem eſſe Luci, hunc tenebris & ignorationi: Medium horum eſſe Mithram. Quæ cauſa eſt quod Perſæ Mithram Meſiten (Mediatorem) nuncupant; docuitque votivas, & pro gratiis agendis victimas illi immolandas, huic averruncandi mali cauſâ inſtitutas, ac quidem tetricas. &c. Quæ ibidem de *Chaldæis* addit ſunt hæc ſequentia: *Chaldæi Planetas Deos faciunt, quorum duos beneficos, totidem maleficos, reliquos tres medios affirmant & promiſcuos. Græcorum opinio nemini fere ignota eſt, qui Bonam partem Jovi Olympio, Malam Diti averrunco adſignant: & Harmoniam* (quaſi concinnitatem) *e Venere & Marte natam. &c.* Quæ ex quo fonte fluxerint facile quivis videre queat: uti & unde tum Heracliti, tum Empedoclis, tum Pythagoræ, tum Platonis, tum denique aliorum, opiniones circa hæc Originem traxerint.

De Thalete enim Diogenes Laërtius narrat, iſtum ſtatuiſſe τὸν κόσμον εἶναι ἐμψύχων καὶ δαιμόνων πλήρη, *Mundum animatum eſſe ac plenum Dæmonibus.* De Pythagora teſtatur, ipſum (prout Alexander ἐν ταῖς τῶν φιλοσόφων διδαχαῖς narravit) *in commentariis ſuis ſcripſiſſe*, εἶναι πάντα τὸν ἀέρα ψυχῶν ἔμπλεον. καὶ τούτους δαίμονας τε καὶ ἥρωας νομίζεσθαι καὶ ὑπὸ τούτων πέμπεσθαι ἀνθρώποις τοὺς ὀνείρους καὶ τὰ σημεῖα νόσου τε καὶ ὑγιείας. καὶ οὐ μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ προβάτοις, καὶ τοῖς ἄλλοις κτήνεσιν. εἰς τε τούτους γίνεσθαι τούς τε καθαρμοὺς καὶ ἀποτροπιασμοὺς, μαντικήν τε πᾶσαν καὶ κληδόνας καὶ τὰ ὅμοια. *Totum aërem plenum eſſe animis, eosque & Dæmonas & Heroas exiſtimari; atque ab his immitti hominibus ſomnia, & ſigna morborum & ſanitatis: neque ſolum hominibus, verum & pecudibus & jumentis reliquis; atque ad hos referri Luſtrationes, & Divinationem omnem, & Vaticinia, & cætera id genus.*

Sic idem ille (teſtante eodem Laërtio) ſtatuebat θεοὺς μὲν δαιμόνων προτιμᾶν. ἥρωας δὲ, ἀνθρώπων. ἀνθρώπων δὲ μάλιστα γονέας. *Deos quidem Semideis in honore præferendos, hominibus autem Heroas, parentes vero hominibus cæteris.*

Pla-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Platonem quod attinet, is in Cratylo exſerte ſatis exprimit quid per Dæmonas intelligat, atque unde ortum trahant, hoc ſequenti modo: ΣΩ. Οἶσθα οὖν τίνας φησὶν Ησίοδος εἶναι τοὺς δαίμονας; ΕΡ. Οὐκ, ἐννοῶ. ΣΩ. Οδε ὅτι χρυσοῦν γένος τὸ πρῶτον φησὶ γενέσθαι τῶν ἀνθρώπων; ΕΡ. Οἶδα τοῦτο γε. ΣΩ. Λέγει τοίνυν περὶ αὐτοῦ...

Αυτὰρ ἐπεὶ τοῦτο γένος κατὰ μοῖρ᾽ ἐκάλυψεν
Οἱ μὲν δαίμονες ἅγνοι ἐπιχθόνιοι καλέονται
Ἔσθλοὶ, ἀλεξίκακοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

ΕΡ. Τὶ οὖν δὴ; Ὅτι οἶμαι ἐγὼ λέγειν αὐτὸν τὸ χρυσοῦν γένος οὐκ ἐκ χρυσοῦ πεφυκὸς, ἀλλ᾽ ἀγάθοντε καὶ καλόν. τεκμήριον δέ μου ἐστὶν, ὅτι καὶ ἡμᾶς φησὶ σιδηροῦν εἶναι γένος. ΕΡ. Ἀληθῆ λέγεις. ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ τῶν νῦν οἴει ἂν φάναι αὐτὸν εἴτις ἀγαθός ἐστιν, ἐκείνου τοῦ χρυσοῦ γένους εἶναι; ΕΡ. Εἰκός γε. ΣΩ. Οἱ δ᾽ ἀγαθοὶ, ἄλλο τι ἢ φρόνιμοι; ΕΡ. Φρόνιμοι; ΣΩ. Τοῦτο τοίνυν παντὸς μάλλον λεγει (ὡς ἐμοὶ δοκεῖ) τοὺς δαίμονας, ὅτι φρόνιμοι καὶ δαήμονες ἦσαν, δαίμονας αὐτοὺς ὠνόμασε. καὶ ἔνγε τῇ ἀρχαίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ φωνῇ αυτὸ συμβαίνει τὸ ὄνομα. λέγει οὖν καλῶς καὶ οὗτος καὶ ἄλλοι ποιηταὶ πολλοὶ, ὅσοι λέγουσιν, ὡς ἐπειδάν τις ἀγαθὸς ὢν τελευτήσῃ μεγάλην μοῖραν καὶ τιμὴν ἔχει, καὶ γίνεται δαίμων, κατὰ τὴν τῆς φρονήσεως ἐπωνυμίαν. ταυτῃ οὖν τίθεμαι καὶ ἐγὼ, τὸν δαήμονα παντ᾽ ἄνδρα, ὃς ἂν ἀγαθὸς ᾖ, δαιμόνιον εἶναι καὶ ζῶντα καὶ τελευτήσαντα. καὶ ὀρθῶς δαίμονα καλεῖσθαι. &c. SOC. *Sciſne quos Heſiodus* δαίμονας *eſſe inquit?* HER. *Non.* SOC. *Neque etiam quod aureum genus hominum, ait in principio extitiſſe?* HER. *Hoc quidem novi.* SOC. *Ait enim ex hoc genere poſt præſentis vitæ fata fieri* DÆMONAS, *Sanctos, terreſtres, optimos. malorum expulſores, & cuſtodes hominum.* HER. *Quid tum?* SOC. *Nempe arbitror illum vocare aureum genus, non ex auro conſtitutum, ſed bonum atque præclarum. Quod inde conjicio, quod genus noſtrum ferreum eſſe dicat.* HER. *Vera narras.* SOC. *Annon putas, ſi quis nunc ex noſtris bonus ſit, aurei hunc generis ab Heſiodo æſtimari?* HER. *Conſentaneum eſt.* SOC. *Boni autem ſuntne*

aliud quiddam quam prudentes? HER. *Prudentes.* SOC. *Idcirco, ut arbitror, eos* DÆMONES *præcipuè nuncupat, quia ſapientes & δαήμονες ſcientes erant. Et ex noſtra iſtud priſca lingua nomen exiſtit. Quamobrem & is & cæteri Poetæ permulti præclare loquuntur, quicunque ajunt, videlicet, quod poſtquam bonus aliquis vita functus eſt, maximam dignitatem præminumque ſortiatur, fiatque Dæmon, ſecundum ſapientiæ cognomentum. Ita & ipſe Aſſero,* δαήμονα *i. e.* SAPIENTEM *omnem eſſe hominem, quicunque ſit bonus, eumque* DÆMONICUM *eſſe, i. e. felicem, viventem atque defunctum, rectèque* DÆMONEM *nuncupari.*

De hoc Heſiodo (ſimul atque Homero) hæc ſequentia Plutarchus; quæ tamen paulò altius repetenda duco: Εὖ μὲν οὖν λέγουσιν οἱ λέγοντες ὅτι Πλάτων τὸ ταῖς γενομέναις ποιότησιν ὑποκείμενον στοιχεῖν ἐξευρῶν, ὃ νῦν ὕλην καὶ φύσιν καλοῦσιν πολλῶν ἀπήλλαξε καὶ μεγάλων ἀπορειῶν τοὺς Φιλοσόφους. ἐμοὶ δὲ δοκοῦσι πλείονας λῦσαι καὶ μειζονας ἀπορείας οἱ τὸ τῶν Δαιμόνων γένος ἐν μέσῳ Θεῶν καὶ Ανθρώπων, καὶ τρόπον τινα τὴν κοινωνίαν ἡμῶν συνάγον εἰς ταυτὸ καὶ συνάπτον ἐξευρόντες. εἴτε Μάγων τῶν τε περὶ Ζωροάστρην ὁ λόγος οὗτος ἐστιν, εἴτε Θρᾴκιος ἀπ' Ὀρφέως, εἴτ' Αἰγύπτιος ἢ Φρύγιος, ὡς τεκμαίρεσθαι ταῖς ἑκατέρωθι τελεταῖς, ἀναμερμιγμένα πρὸς τὰ θνητὰ καὶ πένθιμα ἴνα τῶν οργιαζομένων καὶ δρωμένων ἱερῶν ὁρῶντες. Ἑλλήνων δὲ Ὅμηρος μὲν φαίνεται κοινῶς αμφοτέροις χρώμενος τοῖς ὀνόμασι, καὶ τοὺς Θεοὺς ἐστιν ὅτε Δαίμονας προσαγορεύων. Ἡσίοδος δὲ καθαρῶς καὶ διωρισμένως πρῶτος ἐξέθηκε τῶν λογικῶν τέσσερα γένη, Θεοὺς, εἶτα Δαίμονας πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς, εἶτα Ἥρωας, εἶτα Ἀνθρώπους &c. *Scitum eſt, quod dicitur, a Platone Philoſophos magnis multis difficultatibus eſſe liberatos: ſed mihi majores & plures dubitationes ac ſcrupulos exemiſſe videntur qui* DÆMONUM *genus inter homines & Deos interjectum, qui quodam modo ſocietatem noſtram in unum concilient atque conjungant, invenere; ſive Magorum & Zoroaſtris iſtud inventum eſt, ſive Ægyptiorum ſit, ſive Phrygum, ut ex utrorum initiis conjici-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

jicimus, in quibus ſacrorum ceremonias ac ritus admixtum neſcio quid mortale & luctuoſum præ ſe ferre videmus. Ac de Græcis quidem Homerus promiſcue nominibus uti videtur, & DEOS nonnunquam DÆMONUM vocabulo afficere. Heſiodus autem princeps dilucide ac diſtincte quatuor genera animantium ratione præditorum explicavit: Primùm DEOS, mox DÆMONAS multos & bonos, deinde HEROAS, poſtremo HOMINES: unde mutationem ducere videtur, aurei qnidem generis in DÆMONAS multos bonosque, Semideis in HEROUM partem ſecretis.

Addamus jam hiſce quæ habet ipſe Plato in Convivio ſuo. Καὶ γὰρ πᾶν τὸ δαιμόνιον μεταξύ ἐστι θεοῦ τε καὶ θνητοῦ. Τίνα (ἦν δ' ἐγὼ) δύναμιν ἔχον; Ἑρμηνεῦον καὶ διαπορθμεῦον θεοῖς τὰ παρ' ἀνθρώπων, καὶ ἀνθρώποις τὰ παρὰ τῶν θεῶν, τῶν μὲν τὰς δεήσεις καὶ θυσιάς, τῶν δὲ τὰς ἐπιτάξεις τε καὶ ἀμοιβὰς τῶν θυσιῶν. ἐν μέσῳ δὲ ὂν ἀμφοτέρων συμπληροῖ, ὥστε τὸ πᾶν αὐτὸ αὐτῷ ξυνδεδέσθαι. διὰ τούτου καὶ ἡ μαντικὴ πᾶσα χωρεῖ, καὶ ἡ τῶν ἱερείων τέχνη τῶν τε περὶ τὰς θυσιάς καὶ τὰς τελετὰς καὶ τὰς ἐπῳδάς, καὶ τὴν μαντείαν πᾶσαν καὶ γοητείαν. θεὸς δὲ ἀνθρώπῳ μὴ μίγνυται, ἀλλὰ διὰ τούτου πᾶσά ἐστιν ἡ ὁμιλία καὶ διάλεκτος θεοῖς πρὸς ἀνθρώπους, καὶ ἐγρηγορόσι καὶ καθεύδουσι. καὶ ὁ μὲν περὶ τὰ τοιαῦτα σοφὸς, δαιμόνιος ἀνήρ. *Etenim omnis natura Dæmonum inter mortales Deosve eſt media. Quam vim habet? Interpretatur, inquit, & trajicit humana ad Deos, Divina ad homines: horum quidem preces & ſacrificia, illorum præcepta & ſacra ſolennia, inſtitutiones & ordinem. In utroque medio conſtituta totum complet, ut univerſum ſecum ipſo tali vinculo connectatur. Per hanc vaticinium omne procedit, ſacerdotumque diligentia circa ſacrificia expiationeſque & incantationes & Divinationem omnem atque Magicam. Deus quidem homini non miſcetur, ſed per id medium commercium omne atque colloquium inter Deos homineſque conficitur, & vigilantibus nobis & dormientibus. Quicumque harum rerum peritus eſt,* δαιμόνιος, *i. e. felix vir & ſapiens nominatur.*

Hic

Hic denique idem Plato *Nemeſin* appellat Δίκης ἄγγελον, cum Lib. IV. de Legibus, ait: διότι κούφων καὶ πτηνῶν λόγων βαρυτάτη ζημία. πᾶσι γὰρ ἐπίσκοπος τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐτάχθη Δίκης Νέμεσις Ἄγγελος. *Levium enim volatiliumque verborum graviſſima imminet pœna. Nam omnibus præpoſita eſt* NEMESIS *Judicii* ANGELUS, *hujusmodi omnium conſideratrix.* Ita (ut hoc in tranſitu moneam) *Angelorum* nomen & Platoni non ignotum fuerit, uti nec inſolitum de Dîs id apud Poëtas.

Ut autem hîc Plato nullos niſi *bonos Dæmonas* agnoſcit, ſic pertendit illos minime eſſe Mendaces, lib. 2. de Republ. Quos *Dæmones* interim (uti clariſſime ex eodem libro, uti & aliis patet) *Deos* vocat, ac pro *Deis* habet dum *Deos Heroibus* conjungit. Unde optime G. J. Voſſius (cap. XII. de Philoſophorum ſectis: *Cognovit Plato unum eſſe Deum ſummum opificem Univerſi: ſed præter eum ſtatuit* DEOS *duplices,* DÆMONES *&* HEROAS: quibus & *ipſis ſacra fieri juſſit.*

Apulejus, vero ex mente ac perſona Platonis, ita loquitur: *Non uſque adeo ſejunctos & alienatos a nobis Deos prædico, ut ne vota quidem noſtra arbitrer pervenire. Neque enim illos ſacris rerum humanarum, ſed a contrectatione ſolâ removi. Cæterum ſunt quædam Divinæ Mediæ poteſtates, inter ſummum æthera & infimas terras, in iſto interſitæ aëris ſpatio, per quas & deſideria noſtra, & Merita ad Deos commeant. Hos Græco nomine* δαίμονας *nuncupant, inter* MORTALES *Cœlicolasque* (i. e. *Deos Cœleſtes*). *vectores, hinc precum inde* DONORUM: *qui ultro citroque portant hinc petitiones, inde ſuppetias; ceu quidam utrinque Interpretes & ſalutigeri: Per hos eosdem, ut Plato in ſympoſio autumat, cuncta denuntiata, & Magorum varia Miracula, omnesque præſagiorum ſpecies reguntur. Eorum quippe de numero prædìti curant ſinguli eorum providè, ut cuique eſt tri-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

buta Provincia, vel ſomniis confirmandis, vel extis Phyſiculandis, vel præpetibus gubernandis, vel oſcinibus erudiendis, vel vatibus inſpirandis, vel fulminibus jaculandis, vel nubibus corruſcandis, &c. ibi legenda.

Hactenus *bonos* quidem habemus *Dæmones;* quorum ipſe Plato nullos *malos* agnovit. Verum ne nimium iſtis gaudeamus, poſteriores Platonici nobis & *malos Dæmonas* producunt.

Non obſcure id patet ex hoc ipſo Apuleio; qui, eo ipſo libro de Deo Socratis (nam quæ in Aſino aureo profert plane ludendi ac ridendi gratia confiɛta videntur) ita, nonnullis interjectis, pergit: *Quapropter debet Deus nullam perpeti vel operis vel amoris temporalem perfunctionem, & idcirco nec indignatione nec ira contingi, nullo angore contrahi, nullâ alacritate geſtire: ſed ab omnibus paſſionibus animi liber, nec dolere unquam, nec aliquando lætari, nec aliquid repentinum velle vel nolle. Sed & hæc cuncta ut genus cætera, Dæmonum mediocritati congruunt. Sunt enim inter homines & Deos*, UT LOCO REGIONIS, ITA INGENIO MENTIS *interſiti, habentes communem cum Superis immortalitatem, cum Inferis paſſionem. Nam perinde ut nos, pati poſſunt omnia animorum placamenta vel incitamenta, ut & ira incitentur, & Miſericordia flectantur, & donis invitentur, & precibus leniantur, & contumeliis exaſperentur, & honoribus mulceantur, aliisque omnibus, ad ſimilem nobis modum varientur. Quippe, ut fine comprehendam, Dæmones ſunt genere animalia, ingenio rationabilia, animo paſſiva, corpore aëria, tempore æterna. &c.*

Poëtæ quidem Græci [ac poſt illos iſtud e Græcis imitatorum ſervum Pecus] plurima confinxerunt de *Dîs* ac *Dæmonibus*, ob quæ Plato ipſos e Republica exterminatos voluit. Quare ſub finem modò adducti lib. 2. de Republica, inter alia ita loquitur: Μηδεὶς ἄρα (ἦν δ' ἐγὼ) ὦ ἄριστε, λεγέτω ἡμῖν

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

τῶν ποιητῶν, ὡς..... θεοὶ ξείνοισιν ἐοικότες ἀλλοδαποῖσι, Παντοῖοι τελέθοντες, ἐπιστρωφῶσι πόληας. μηδὲ Πρωτέως καὶ Θέτιδος καταψευδέσθω μηδείς. μηδ' ἐν τραγῳδίαις, μηδ' ἐν τοῖς ἄλλοις ποιήμασιν εἰσαγέτω Ἥραν ἠλλοιωμένην ὡς ἱέρειαν, ἀγείρουσαν Ἰνάχου Ἀργείου ποταμοῦ παισὶ βιοδώροις· καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ μὴ ἡμῖν ψευδέσθωσαν. μηδ' αὖ ὑπὸ τούτων ἀναπειθόμεναι αἱ μητέρες τὰ παιδία ἐκδειματούντων, λέγουσαι τοὺς μύθους κακῶς, ὡς ἄρα (NB.) θεοί τινες περιέρχονται νύκτωρ, πολλοῖς ξένοις καὶ παντοδαποῖς ἰνδαλλόμενοι. ἵνα μὴ ἅμα μὲν εἰς θεοὺς βλασφημῶσιν, ἅμα δὲ τοὺς παῖδας ἀπεργάζωνται δειλοτέρους. *Nullus igitur Poëtarum nobis, ô vir optime, dicat, Deos hoſpitibus ſimiles variis in formis urbes adire. Neque aliquis de Proteo & Thetide ſimilia mentiatur, neque in Tragœdiis, aut aliis Poëmatibus, inducat Junonem in Sacerdotis ſpeciem permutatam Inachi Argivi fluminis filiis vita donatis munera colligentem. Neque* [*NB.*] *Matres vanis his fabulis perſuaſæ pueros terreant, dicentes Deos quosdam nocte circumvagari, multis ac variis ſub formis decipientes;* [ἰνδαλλόμενοι] *ne ſimul & in Deos maledicant & pueros timidiores reddant.*

Homeri tamen (cujus dolium Jovis, uti & alia plura, a Platone exploduntur, imò & ipſe Homerus ex iſtius Republica) Heſiodi, aliorumque Poëtarum, (tam Pindari, quam aliorum) teſtimonia adducunt; uti & ipſorum auctoritate, circa hanc materiam abutuntur, poſteriores, tum Pythagorici, tum Platonici & Academici.

Patet hoc ex Plutarcho: qui, Dialogo de Oraculorum defectu (dum interim de *Dæmonum* munere cum Platone ſentit) ita loquitur, poſtquam nonnulla ex mente Platonis, de Providentia Dei, ac de *intermediis Dæmonibus*, ſeu *Dis Medioxumis* (uti Latinis vocantur,) diſſeruerat: Ἡμεῖς δὲ μήτε μαντείας τινὰς ἀθειάστους εἶναι λέγοντας, ἢ τελετὰς καὶ ὀργιασμοὺς ἀμελουμένους ὑπὸ θεῶν, ἀκούωμεν· μήτ' αὖ πάλιν τὸν θεὸν ἐν τούτοις ἀναστρέφεσθαι καὶ παρεῖναι καὶ συμπραγματεύεσθαι δοξάζωμεν, ἀλλ' οἷς δίκαιόν ἐστι ταῦτα λειτουργοῖς θεῶν ἀναθέντες, ὥσπερ ὑπηρέταις καὶ γραμ-

γραμματεῦσι, δαίμονας νομίζωμεν ἐπισκόπους θεῶν ἱερῶν καὶ μυστηρίων
ὀργιαστάς· ἄλλους δὲ τῶν ὑπερηφάνων καὶ μεγάλων τιμωροὺς ἀδικιῶν πε-
ειπολεῖν. τοὺς δὲ πάνυ σεμνῶς ὁ Ἡσίοδος ἁγνοὺς προσεῖπε πλουτοδό-
τας, καὶ τοῦτο γέρας βασιλήιον ἔχοντας, ὡς βασιλικοῦ τοῦ εὖ ποιεῖν ὄν-
τος. Εἰσὶ γὰρ ὡς ἐν ἀνθρώποις καὶ δαίμοσι ἀρετῆς διαφοραὶ &c. F-
ερτὰς δὲ καὶ θυσίας ὥσπερ ἡμέρας ἀποφράδας καὶ σκυθρωπὰς ἐν αἷς ὠμο-
φαγίαι καὶ διασπασμοὶ νηστεῖαί τε καὶ κοπετοὶ, πολλαχοῦ δὲ πάλιν
αἰσχρολογίαι πρὸς ἱεροῖς, μανίαι τε ἄλλαι ὀρινόμεναι ἐψαύχενι σὺν
κλόνῳ, θεῶν μὲν οὐδενὶ, δαιμόνων δὲ φαύλων, ἀποτροπῆς ἕνεκα φή-
σαιμι ἂν τελεῖν μειλίχια καὶ παραμύθια· καὶ τὰς πάλαι ποιουμένας
ἀνθρωποθυσίας οὔτε θεοὺς ἀπαιτεῖν ἢ προσδέχεσθαι πιθανόν ἐστιν, οὔτε
μάτην ἀνέχεσθαι βασιλεῖς καὶ στρατηγοὶ, παῖδας αὐτῶν ἐπιδιδόντες καὶ
καταρχόμενοι καὶ φυλάττοντες, ἀλλὰ χαλεπῶν καὶ δυστρόπων ὀργὰς καὶ βαρυ-
θυμίας ἀποσειόμενοι καὶ ἀποπιμπλάντες ἀλαστόρων. ἐνίων δὲ μανικοὺς καὶ
τυραννικοὺς ἔρωτας, οὐ δυναμένων οὐδὲ βουλομένων σώμασι καὶ διὰ σωμά-
των ὁμιλεῖν. ἀλλ' ὥσπερ Ἡρακλῆς Οἰχαλίαν ἐπολιόρκει διὰ παρθέ-
νον, οὕτως ἰσχυροὶ καὶ βίαιοι δαίμονες. ἐξαιτούμενοι ψυχὴν ἀνθρωπίνην
περιεχομένην σώματι, καὶ διὰ σωμάτων ὁμιλεῖν οὐ δυνάμενοι ταύτῃ,
λοιμούς τε πόλεσι καὶ γῆς ἀφορίας ἐπάγουσι, καὶ πολέμους καὶ στάσεις
ταράττουσιν, ἄχρις οὗ λάβωσι καὶ τύχωσιν οὗ ἐρῶσιν . . . .
Καὶ μὴν ὅσας ἔν τε μύθοις καὶ ὕμνοις λέγουσι καὶ ᾄδουσι, τοῦτο μὲν
ἁρπαγάς, τοῦτο δὲ πλάνας θεῶν, κρύψεις τε καὶ φυγὰς καὶ λατρείας,
οὐ θεῶν εἰσιν ἀλλὰ δαιμόνων παθήματα, καὶ τύχαι μνημονευόμεναι δι' ἀρε-
τὴν καὶ δύναμιν αὐτῶν. καὶ οὔτε Αἰσχύλος εἶπεν ἁγνόν τε Ἀπόλλω
φυγάδα ἀπ' οὐρανοῦ θεὸν, οὔτε ὁ Σοφοκλέους Ἄδμητος, οὑμὸς δ' ἀλέ-
κτωρ αὐτὸν ἦγε πρὸς μύλην. πλεῖστον δὲ τῆς ἀληθείας διαμαρτάνουσιν
οἱ Δελφῶν θεολόγοι, νομίζοντες ἐνταῦθα πότε πρὸς ὄφιν τῷ θεῷ
περὶ τοῦ χρηστηρίου μάχην γενέσθαι. καὶ ταῦτα ποιητὰς καὶ λογογρά-
φους ἐν θεάτροις ἀγωνιζομένους λέγειν ἐῶντες, ὥσπερ ἐπίτηδες ἀντι-
μαρτυροῦντας ὧν δρῶσιν ἱεροῖς τοῖς ἁγιωτάτοις. *Nos autem nec eos*
audiamus qui Divinationem aliquam eſſe cenſent Numinis
expertem, neque qui Initia aut Orgia ulla a Diis negligi præ-
dicant, neque tamen in iis Deum verſari, intereſſe, impli-

cari

cari cenſeamus; ſed quibus jus faſque eſt, Deorum Miniſtris, ea attribuentes, tanquam accenſis ac ſcribis, Dæmonas quosdam arbitros Divinorum ſacrorum & Initiorum auſpices & auctores, alios ſcelerum gravium & immanium vindices terram luſtrare putemus: Quosdam etiam Heſiodus rite ſanctos, munificos, regale hoc munus habentes, appellavit, quod bene mereri regium ſit. Eſt enim ut in hominibus, item in Dæmonibus virtutis diſſimilitudo &c.

ac Paulo poſt

Cæterum ferias & ſacrificia, tanquam dies, neſaſta & triſtia, in quibus epulæ crudæ, & laniatus, jejunia, & planctus, ſæpe numero etiam verborum obſcœnitates verſantur, furoris quoque & ululatus concitationes cum capitis jactatione; NEMINI DEORUM, *ſed ad depulſionem malorum Dæmonum fieri affirmaverim,* UT PLACENTUR ATQUE LENIANTUR. *Et, vero vetuſta illa ſacrificia humanarum hoſtiarum, neque Dis optanda, neque grata fuiſſe veriſimile eſt: nec temere Reges & Duces ſuos dabant liberos, eosque ipſi mactabant ac jugulabant: ſed ut iracundiam & acerbitatem* DIRORUM GENIORUM (Ἀλαστόρων) AVERRUNCARENT *atque ſatiarent: nonnullorum etiam inſanos & tyrannicos amores explerent: qui cum corporibus & per corpora conſueſcere, quum neque poſſint neque velint, ut Hercules amore puellæ captus Oechaliam obſedit, ſic* PRÆPOTENTES VIOLENTIQUE DÆMONES HOMINIS ANIMUM CORPORE CLAUSUM DEDI SIBI POSCENTES, QUUM CORPORIS INTERVENTU EO FRUI NON POSSINT, CIVITATIBUS PESTILENTIAS, & AGRORUM STERILITATES INVEHUNT, BELLA ET SEDITIONES MISCENT; DONEC DELICIIS ET AMORIBUS SUIS POTIANTUR *&c.* . . . . *Jam vero quotquot in fabulis & hymnis celebrant & canunt Deorum raptus errores, latebras, fugas, ſervitutes, non Deorum, ſed Dæmonum caſus ſunt & even-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

& eventa ex Perſonarum potentiâ & virtute memorabilia: ac ſane ſic dixit Æſchylus:

Et caſtum Apollinem exulem a cœlo Deum.

Sic Sophocleus ille Admetus:

Illum excibat gallus ad molam meus.

Plurimum autem a vero aberrant DELPHORUM THEOLOGI, *qui quidem credunt hîc Deo cum ſerpente de Oraculo certamen fuiſſe; atque iſta ſinunt Poëtas & Oratores in Theatri commiſſionibus dicere, velut de induſtria teſtimonio ea oppugnantes quæ in religioſiſſimis ſacris faciunt.*

Empedocles non ſolus, verum ipſe Plato, inter illos, a Plutarcho nominantur, qui *malos* quoque *Dæmones* ponebant. Quod de Platone certe plane falſum; ac de Empedocle (qui uti volunt Pythagoræ Auditor fuit) non conſtat. Ex Satyro quidem Diogenes Laërtius tradit, ipſum Magicis artibus deditum fuiſſe; verum de ipſius morte (ne de aliis ejus factis ſcriptiſque aliquid dicam) tam mira, tam multa ac tam plane diverſa, ac ſibi interſe contraria, narrantur; ut iſta, quæ de Magicis ipſius artibus dicuntur, merito nobis ſuſpecta ſint. Namque ut unicum tantum exemplum afferam, narrat Heraclides apud Laërtium, poſt mulierem ab ipſo e morte ſuſcitatam, eum diſparuiſſe atque in cœlum raptum fuiſſe. Aſt iſti Heraclidi (teſtante hoc ipſo Laërtio) *Conſuetudo erat Miracula talia confingere, cum & hominem e Luna fuiſſe delapſum narret.*

Poſteriores igitur Platonici *malos Dæmones*, quorum nulla mentio apud ipſum Platonem, introduxerunt: atque hinc introducti in Philoſophiam (ne Poëtæ talibus ſoli gauderent) tum ab aliis tum a Plutarcho, non tantum *Nymphæ*, *Najades*, *Hamadryades* ſimiliaque monſtra, ut Divinitates; verum & mali *genii*, *Dæmones* atque *Alaſtores*. Quin & hinc tam fabuloſè, imo planè ridicule, ipſorum mortes atque interitus.

Quæ Apulejus (libro de Deo Socratis) habet, ſunt, inter alia, hæc ſequentia, quibus aſſerit, *Varias ſpecies Divinorum Numinum a Philoſophis perhiberi &c. Nam quodam ſignificatu (ait,) & animus humanus, etiam nunc in corpore ſitus,* DÆMON *nuncupatur,* DIINE HUNC ARDOREM MENTIBUS ADDUNT EURYALE? AN SUA CUIQUE DEUS SIT DIRA CUPIDO? Igitur bona cupido *animi Deus bonus eſt. Unde nonnulli arbitrantur, ut jam prius dictum eſt;* δαίμονας *dici beatos, quorum* DÆMON BONUS; *i. e. animus virtute perfectus eſt. Quem noſtra linguâ, ut ego interpretor, haud ſciam an bono, certe quidem meo periculo, poteris* GENIUM *vocare; quod is Deus qui eſt animus ſui cuique, quanquam ſit immortalis, tamen quodammodo cum homine gignitur, ut eæ preces, quibus* GENIUM *precamur ad conjunctionem noſtram. Nec deſunt qui mihi videantur obteſtari, corpus atque animum duobus nominibus comprehendentes, quorum communio & copulatio ſumus: ut ſecundo ſignificatu ſpecies* DÆMONUM *ſit animus humanus exutus & liber ſtipendiis vitæ corpore ſuo abjurans. Hunc veteres Latina lingua reperio* LEMUREM *dictitatum. Ex hiſce ergo* LEMURIBUS *qui poſterorum ſuorum curam ſortitus, pacato & quieto numine domum poſſidet,* LAR *dicitur familiaris. Qui verò propter adverſa vitæ merita, nullis bonis ſedibus, incerta vagatione, ſeu quodam exilio punitur, inane* TERRICULAMENTUM *bonis hominibus, cæterum noxium malis, hunc plerique* LARVAM *perhibent. Cum vero incertum eſt quæ cuique ſortitio evenerit utrum* LAR *ſit an* LARVA, *nomine* MANEM DEUM *nuncupant, & honoris gratia Dei nomen additum eſt. Quippe cum eos* DEOS *appellent, qui ex eorum numero juſte ac prudenter vitæ curriculo gubernato, pro Numine poſtea ab hominibus habiti, fanis & cærimoniis Vulgo advertuntur; ut in Bœotia Amphiaraus, in Africâ Mopſus, in Ægypto Oſiris,*

alius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

alius alibi gentium, Æſculapius ubique. Verum hæc omnis diſtributio eorum Dæmonum fuit, qui in corpore humano fuere. Sunt autem non poſteriores numero, præſtantiori longè dignitate, ſuperius aliquid auguſtiusque genus Dæmonum, qui ſemper a corporis compedibus, & nexibus liberi, certis poteſtatibus curant. Quorum e numero ſommus atque Amor diverſam interſe vim poſſident; Amor vigilandi, ſommus ſoporandi. Ex hâc ergo ſublimiori Dæmonum copia Plato autumat ſingulis hominibus, in vita agenda teſtes & cuſtodes ſingulos additos, qui nemini conſpicui ſemper adſint, Arbitri omnium non modò actorum verum etiam cogitatorum. At ubi vita edita remeandum eſt; eundem illum qui nobis prædictus fuit, aptare dico & trahere veluti cuſtodiam ſuam ad judicium, atque illic in cauſa dicenda adſiſtere; ſi qua commentiatur redarguere; ſi qua vera dicat adſeverare; prorſus illius teſtimonio ferri ſententiam.

Servius vero ad I. Georgicôn ait: GENIUM *dicebant Naturalem Deum uniusque loci, rei, aut hominis.* Unde & Cenſorinus: GENIUS *ita nobis aſſiduus obſervator appoſitus eſt, ut ne puncto quidem temporis longius abſcedat; ſed ab utero matris acceptus ad extremum vitæ diem comitetur.* Hujusmodi duo unicuique hominum (ex veterum quorundam opinione) appoſiti erant, unus Bonus, alter Malus; vel ſaltem ejusmodi aliquis (ſecundum alios) qui nunc bonus nunc malus eſſet. De hoc autem *Genio* Horatius Epiſtolâ 2. libri 2. *Scit Genius natale comes qui temperat Aſtrum, Naturæ Deus humanæ, mortalis in unumquodque caput: Vultu mutabilis albus & ater.*

Ut autem vulgatiſſima fama eſt de *Socratis Dæmonio* aſt bono, ipſum ſemper (ſecundum proprium teſtimonium) concomitante; ſic de Bruti *malo Genio* nobis fabulam narrat Plutarchus in vita J. Cæſaris, uti & de *malo (loci) Genio* apud Telmeſſenſes (qui ex Oraculi monitu ipſi placando

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Templum erexerant, virginemque quotannis pulcerrimam devoverant) per Euthymum armis deviсto; idem facit Pauſanias, in Éliacorum poſteriore, ſeu libro ſexto Deſcriptionis Græciæ.

Quod de eodem *Genio* nunc bono nunc malo, vel potius ad judicium homines poſt mortem trahente, tradunt hujusmodi Gentiles, an non ex Chaldæiſmo hauſerint (unde Judæi id habuerunt, atque uni eidemque Angelo *Metatron* attribuerunt) judicet æquus Lector ex Talmudiſtis, qui (Chagiga. fol. 15.) dicunt: דאתיה יבא ליה רשותא למיכיב זכוותא דישראל *Quod data ſit ei poteſtas ut ſedeat & conſcribat merita Iſraëlitarum. Quodque rurſus ei ſit quoque poteſtas* למימחק זכוותא *delere merita ipſorum.*

Quæ vero Porphyrius habet videmus cum ex fragmentis ejus Epiſtolæ ad Annebonem, tum ex libro de non eſu animantium, tum ex Euſebio, tum denique ex Auguſtino; qui poſtremus compendioſe hæc ſequentia ex modo memorata epiſtola [libr. 10. de Civitate Dei] adduxit, ac de ipſius opinione ita loquitur: *Quosdam namque malignos Dæmonas more appellat aliorum, cum omnes generaliter imprudentes fateatur. Miratur autem quod non ſolum Dii alliciantur victimis, ſed etiam compellantur atque coguntur facere quod homines volunt. Et ſi corpore & incorporalitate Dii a Dæmonibus diſtinguuntur, quomodo Deos exiſtimandum Solem & Lunam & viſibilia cætera in Cœlo, quæ corporea eſſe non dubitatur. Et ſi Dii ſint, quomodo alii Benefici alii Malefici eſſe dicantur, & quomodo incorporalibus cum ſint corporei conjungantur. Quærit enim veluti dubitans utrum* [NB] *in Divinantibus, & quædam mira facientibus animæ ſint potentiores; an aliqui Spiritus extrinſecus veniant per quas hæc valeant: & potius venire extrinſecus conjicit, eo quod, lapidibus & herbis adhibitis, & alligent quosdam, & aperiant clauſa oſtia, vel aliquid ejusmodi mirabiliter operentur. Unde dicit*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

dicit alios opinari eſſe quoddam genus, cui EXAUDIRE ſit proprium, naturâ fallax, omniforme, multimodum, ſimulans Deos & Dæmonas & animas defunctorum, & hoc eſſe quod efficiat hæc omnia, quæ videntur bona eſſe vel prava. Cæterum circa ea quæ vere bona ſunt nihil opitulari, imò verò iſta nec noſſe, ſed & male conciliare & inſimulare, atque impedire nonnunquam virtutis ſedulos ſectatores, & plenum eſſe temeritatis, feſtis gaudere nidoribus, adulationibus capi, & cætera quæ de hoc genere fallacium malignorumque ſpirituum, quæ extrinſecus in animam veniunt humanosque ſenſus ſonitos vigilanteſve deludunt, &c. Ac paulo inferius: *Quærit enim cur tanquam melioribus invocatis, quaſi pejoribus imperetur, ut injuſta hominis præcepta exequantur: cum re venereâ non exaudiant imprecantem, cùm tamen ipſi ad inceſtos quosque concubitus quoslibet ducere non morentur: cur ab animantibus ſuos Antiſtites opportere attractum abſtinere denuntient, ne vaporibus profectò corporeis polluantur: ipſi verò & aliis vaporibus illiciantur & nidoribus hoſtiarum: cùmque a cadaveris contactu prohibeatur inſpector* [ἐπόπτης] *plerumque illa cadaveribus celebrentur: Quid ſit, quod non Dæmoni vel alicui animæ defuncti, ſed aut ipſi Soli aut Lunæ aut cuicunque cœleſtium homo cuilibet vitio obnoxius intendit minas, eosque territat falsò, ut eis extorqueat veritatem. Nam & cœlum ſe collidere comminantur, & cætera ſimilia homini impoſſibilia, ut illi Dii, tanquam inſipientiſſimi pueri falſis ac ridiculis comminationibus territi, quod imperatur efficiant. Dicit etiam ſcripſiſſe Chæremonem quendam talium ſacrorum, vel ipſius ſacrilegiorum peritum, ea quæ apud Ægyptios ſunt celebrata rumoribus, vel de Iſide, vel de Oſiride marito ejus, maximam vim habere cogendi Deos, ut faciant imperata, quando ille qui carminibus cogit ea ſe prodere vel evertere comminatur: ubi ſe etiam Oſiridis membra diſſipaturum terribiliter dicit, ſi facere juſta neglexerint.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Hæc poſtrema tamen ab ipſo Porphyrio commodius ac clarius exponuntur, hoc modo: [Græca compendii cauſa omitto] *Quodque omnium abſurdiſſimum eſt, non jam vulgari cuipiam Dæmoni* [τὸ μὴ δαίμονι εἰ τύχοι, ἢ ψυχῇ τεθνηκότος] *aut defuncti animæ, ſed ipſimet Soli ſyderum principi, Lunæ reliquisque Dîs cœleſtibus homo cuilibet vitio obnoxius minas intendit, atque ut eas ad vera dicenda* [*NB.*] *compellat, falſum vanumque terrorem oſtendit. Nam qui denuntiat uti vel cœlum ipſum quatiat, vel Iſidis arcana patefaciat, vel quod Abydi occultum latet dictuque nefas eſt, in lucem proferat, vel Ægyptiacæ navis curſum inhibeat, vel in Typhonis gratiam Oſiridis membra disjiciat; quidnam, obſecro, vel ſibi ſummum ad ſtuporem atque vecordiam, iſta quæ neque novit, neque efficere poteſt comminando, vel numinibus quæ fictitius iſte & inanis terror leviculorum puſionum more percellet, ſummam ad humilitatem reliqui fecit?*

Quæ porro de prætenſis *ſacris nominibus*, ac vocibus Barbaris, loquitur, his ſequentibus concludit: *Verendum igitur ne præſtigiatorum artes iſtæ ſint, quæque vulgò Deo tribuuntur; aut ne forte aliter plane quam re ipſâ ſe habeat, de Divinitate ſentiamus.* Et tamen hujusmodi Deorum tam *Invocationes* quam *Devocationes* & *Evocationes*, [de quibus latius in tertia hujus operis parte loquar] nobis non a ſolis Poëtis ac Mythologis deſcribuntur; verum & revera (uti & hîc ex Porphyrio videmus) inter Gentiles locum habebant.

Epiſtola hæc Porphyrii (ne quis de ipſius veritate dubitet) ex antiquis Scriptoribus, (Euſebio aliisque,) recollecta, pene integra extat, præfixa libris iſtis Jamblichi, quos Porphyrio reſpondendo ac refellendo is conſcripſit; quique Græcè & Latinè poſtrema vice editi Oxonii fuerunt, procurante ac vertente eos Thoma Gale, homine eruditiſſimo; uti ex ipſius notis in hunc Jamblichum abunde patet.

Verum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Verum, ut iterum redeam ad ipſum Porphyrium, is certe, quamvis hîc quaſi dubitanter interroget atque inquirat, tamen alibi nullatenus dubitat de Auctoribus *Prædictionum*, *Vaticiniorum* atque *Oraculorum*, omniſque γοητείας ſeu *præſtigiarum*: quæ cuncta ſine ullâ hæſitatione *malignis* adſcribit *Dæmonibus*, atque inprimis ipſorum Principibus (ut illos vocat) *Serapi* atque *Hecatæ*; uti ex ſequentibus hiſce (quæque alibi Græcè adduxi) ex tractatu περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων, *ſeu de non eſu animantium*, pateſcit: *Per contrarios (Dæmones) omnes etiam præſtigiæ perficiuntur. Hos enim præcipuè & præſidentem ipſis venerantur, qui mala* [οἱ τὰ κακὰ διὰ τῆς γοητειῶν διαπραττόμενοι] *veneficiis & Incantationibus procurant. Pleni enim ſpectris imaginibusque ſunt, & ad decipiendum* [NB.] *prodigiis fallacibus* (διὰ τερατουργίας) *apti. Per hos illecebras & amatoria veneficia infelices homines conficiunt. Omnis enim intemperantia, omnis divitiarum ſpes, & gloriæ, per hos exiſtit, & præcipue deceptio: quippe cum mendacium ipſis proprium ſit. Cupiunt enim Dii haberi: & quæ præſidet ipſis poteſtas videri Deus eſſe maximus vult. Iſti ſunt qui libatione & nidore oblectantur. quibus ſpirituale corpus ipſorum pingueſcit. Vivit enim id vaporibus & ſuffimentis, & ex variis, vario modo, nidoribus & ſanguine & carnibus corroboratur.*

Sic quoque alibi (Lib. 2.) *A pravis Dæmonibus non modo vulgus eſſe deceptum ait, ſed Philoſophos quoque eruditos ac diſertos, qui eloquentia ſuâ multos alios in ſimiles errores pertraxerunt. Violentos enim eſſe Dæmonas & fallaces, ſimulatores diſſimulatoreſque cultumque Deorum ad ſe pertrahere ſtudentes: quod nullum ſit malorum genus quo non delectentur; & Deorum induti perſonam in errorem ac ſtultitiam impuliſſe nos gaudeant. Tales eſſe & animas mortuorum quæ vitiis oppletæ e corpore migrarunt. Afflictari enim adhuc iræ & concupiſcentiæ perturbationibus, & in naturam converſæ*

Dæmo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Dæmonum ſimiles illorum reddi, noxias ac turbulentas. In varias quoque illas ſeſe vertere formas, ac modo conſpicuas ſeſe oculis præbere, modo recondere: atque ita eludere aciem tum intuentium, tum etiam cogitantium. Hinc naſci ſeditiones, hinc rixas, hinc bella. Ac quod omnium ſceleſtiſſimum eſt, eos conniti ut vulgo perſuadeant, hiſce rebus optimos quosque Deos oblectari: quibus aſſenſa quoque Poëſis dulcedine ſermonis multos mortales ceperit, &c.

Horum interim *Dæmonum principes* ponit *Serapim* atque *Hecaten*: quod firmatur his ſequentibus ab Euſebio (ex ipſo Porphyrio) libro quarto præparationum Evangelicarum allatis: Τοὺς δὲ πονηροὺς δαίμονας οὐκ εἰκῆ ὑπὸ τὸν Σάραπιν ὑποπτεύομεν. *At malos Dæmones non immeritò (vel fruſtra) Serapi ſubjectos exiſtimabimus* &c. Uti ex hiſce quoque: Μή ποτε οὗτοι εἰσὶν ὧν ἄρχει ὁ Σάραπις, καὶ διὰ τούτων σύμβολον ὁ τρικάρηνος κύων. τουτέστιν ὁ ἐν τοῖς στοιχείοις, ὕδατι, γῇ, ἀέρι, πονηρὸς δαίμων καὶ πάλιν.

Ἐν χρηστήριον ἔτι παραθείς, ὅπερ αὐτὴ ἡ Ἑκάτη πεποίηται, καταπαύσει τὸν περὶ ταύτης λόγον.

Ηδ' ἐγώ εἰμι Κόρη πολυφάσματος, οὐρανόφοιτος,
Ταυρῶπις, τρικάρηνος, ἀπηνής, χρυσοβέλεμνος,
Φοίβη ἀπειρότεχνης, Φαεσίμβροτος, Εἰλείθυια,
Τριστοίχου φύσεως συνθήματα τρισσὰ φέρουσα.
Αἰθέρι μὲν πυρόεσσιν ἐειδομένη εἰδώλοις
Ἠέρα δ' ἀργεννοῖσι τροχάσμασιν ἀμφικάθημαι.
Γαῖα δ' ἐμῶν σκυλάκων δνοφερῶν γένος ἡνιοχεύει.

Οἷς (ſuperaddit Euſebius) ἐπιλέγει ὁ συγγραφεὺς σαφῶς, τίνες οἱ σκύλακες· ὅτι οἱ πονηροὶ δαίμονες.

Quibus tum Scriptor ſuperaddit, quinam ſint (iſti) *canes, malos nempe Dæmones.*

Quæ denique Jamblichus tradit atque affirmat, ſunt; Eſſe *Deos, Dæmonas* & *Heroas*, omnes vero *Bonos*: ex quibus

bus *Dæmonas* atque *Heroas* ſui ortum debere duabus extremitatibus, *Deorum* ſc. & *animarum humanarum*; quibus intermedii atque adeo internuntii &c. ſint: nullos interim eſſe eos, qui *Deorum* alios ſtatuunt bonos, alios vero malos. *Dæmonum* porrò & *Heroum* differentiam ratione operationum &c. Unde & *Dæmonum* (quos etiam ingenitos & incorruptibiles eſſe aſſerit) operationes conſiderat, tanquam verſantes circa mundum; *Heroum* vero ut non tam longe pertingentes, ac præcipuè occupatos eſſe in animis ordinandis. His duobus ſic definitis *animam* ſequi, quæ Divinorum ordinum fines attingit, & ab his duobus generibus portiones quaſdam particulares potentiarum ſortitur &c. Superaddit interim & *Angelos* & *Archangelos* & Ἄρχοντας ſive *Principes* de quorum apparitionibus dum loquitur, aſſerit *apparitiones Angelorum* ſimpliciores eſſe iis quæ *Dæmonum* ſunt, inferiores vero quam quæ ſunt *Deorum.*

Nempe (ne plures differentias quas copioſas ac ſatis ridiculas affert hic Jamblichus, adducam,) *Deorum imagines* (ſeu φάσματα) eſſe *ſimplicia* (μονοειδῆ) *Dæmonum* vero *varia*; *Angelorum ſimpliciora* eſſe quam *Dæmonum*, inferiora vero eſſe quam quæ *Deorum*: *Archangelorum* propius paulò ad cauſas Divinas accedere. &c. *Deos* ipſos nullis tangi paſſionibus; *Dæmonas* qui mundi Rectores ſunt non eſſe patibiles. *Deorum* alios non eſſe ita beneficos, ut ſimul alii ſint malefici. Eſſe tamen *malos Dæmonas* (quos *Antitheos* nonnulli appellent) qui reperiantur tantum in iis operationibus, quæ non fiunt ſecundum ritus ac Leges in ſacris obſervandos.

Duplex igitur eſſe *Dæmonum*, ſeu potius Spirituum, genus; quorum aliud eſt *Criticum*, aliud vero *Brutum* & *Cæcum*. de quorum poſteriori (poſt illa quæ de *Diis* ac *Bonis Dæmonibus* dixerat) addit: *Eſt tertium circa nos genus conſideratum Criſin non exercens, quodque* [*NB*] *unam numero potentiam*

tiam

tiam ſortitum eſt, unique particulari operi præfectum, juxta diſtributionem Spirituum factam ſingulis partibus. Quemadmodum igitur gladii opus eſt ſecare, & nihil aliud facere; ſic & Spirituum (per totum mundum diviſorum juxta patibilem naturæ neceſſitatem) aliqui certe dividunt, alii colligunt tantum quæ generantur. Quod autem dico manifeſtum eſt ex Phænomenis; Nam Scrobes Charonæ, ut vocantur, Spiritum ex ſe exhalant, qui omnia indifferenter corrumpit, quæ eis inciderint. Hoc igitur pacto quidam occulti Spiritus, alius aliam ſortiti potentiam, illud tantum ſinguli peragunt, ad quod ordinati ſunt. Utut interim *malorum* (inter alia) *cauſæ* ſint *Mali Dæmones*, eos *nec nidoribus ali, neque iis avide inhiare;* nec *Divinationibus in Delphis, in Colophone, apud Branchidas, aliisque hujus commatis Oraculis Dæmonas malos* ullo modo præſidere; neque ullas certe Divinationes quæ ita recte appellari poſſint eſſe a *malis Dæmonibus*, verum a *Diis* ipſis vatibus inſpiratas.

Deorum tamen alios eſſe *materiales*, i. e. qui materiam regunt, alios vero *immateriales: Materiales* vero eſſe quaſi intermedios, rerumque mundanarum inſpectores & Rectores; eo quod ab *immaterialibus* fruſtra bona corporis ſint exſpectanda; niſi *Deos materiales*, eorumque omnes potentias in ſe complectantur. *Deos* denique (aut ita prætenſos) in quos minas intentant Theurgi, eſſe *Spiritus Brutos. Id Dæmonum genus enim* (ut ipſius Jamblichi verbis utar,) *eſt in mundo valde diviſum, indiſcretum, inconſideratum, quod accipit quidem rationem & obtemperat* [*NB*] *per ſe autem nihil intelligit, nec verum aut falſum* [*NB*], *poſſibile aut impoſſibile, diſcernit. Hoc itaque genus comminationibus confertim jactatis commovetur & percellitur, ut quod & ipſum naturaliter dictis vehementioribus agitet, & alia etiam ducat trahatque* (ψυχαγωγεῖ) *per attonitam & inſtabilem phantaſiam.*

Contra

Contra hos itaque exiſtimat valere iſtas minas quibus ſive *Magi* ſive *Sacerdotes*, ſive (quoquo tandem nomine venire debent) alii *præſtigiatores*, minantur ipſis, niſi obtemperent, ſe velle *Cœlum diſrumpere*, *Iſidis occulta divulgare*, *aut arcanum in Abydo reconditum propalare*, aut *Barim ſiſtere*, aut *Oſiridis membra Typhoni diſpergere*, aut ſimile aliquid [cujus generis nonulla alibi ex Poëtis, Lucano & aliis, adduco] ſe perpetraturos. Quæ præter hæc alia, ac ſatis ſingularia, tum de *Proprio cujusque Dæmone* ſeu *Genio*, tum de pluribus aliis, ad *Deos* ac *Dæmones* ſpectantia tradit, videat curioſus Lector, apud ipſum Scriptorem: ex quo jam ſatis multa, Lectoribusque nonnullis forſan tædioſa, excerpſi.

Ex illis autem, quæ modo adduxi; uti ex iſtis quæ ex *Proclo*, *Plotino* aliisque adduci poſſent (quorum ulterioris citationis ſane tædet;) patet ſatis evidenter, alia ſentire *Apulejum* quam *Platonem*, alia *Plotinum*, quam *Apulejum*, diverſa ab iis *Porphyrium*; nec cum *Jamblicho*, aut quoquam alio, in omnibus ſentire *Proclum*: quod idem in Judæis partim jam vidimus partim ulterius quoque videbimus: uti nec minus id in Chriſtianis obſervabimus: Quod certe quam maxime notandum eſt.

Hoc interim videmus, ſic ſenſim ac paulatim productos fuiſſe *Malos Dæmones*, *Genios*, *Lemures* (malos) ſeu *Larvas*, aliaque plura tum Poëtica, tum Philoſophica Vaniſſima Terriculamenta: quum nihil tam abſurdum Poëta aliquis commentus cecinerit, quin longe magis abſurda aliquis Gentilium Theologus aut Philoſophus defenderit. Quod parvo admodum labore poſſet oſtendi.

Verum nunc tempus eſſe videtur, ut redeamus ad *Judæos* ac *Chriſtianos* Platonicorum placitis inhærentes: niſi quod hîc prius memorandm ſive iterandum, videatur, non ſolos *Homerum*, *Heſiodum* & *Orpheum*, verum & *Empedoclem* & *Pythagoram* & alios, qui ſua Philoſophica Metris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

incluſerunt; uti quoque *Thaletem*, *Platonem*, aliosque primos, inter Græcos *Dæmonum* patronos, nullos niſi bonos *Dæmonas* agnoviſſe, malorumque nullibi meminiſſe: ne addam *Ariſtotelem* pluresque alios non minimæ dignationis Philoſophos, nil tale, quod jam ſupra nominati ſenſerant ſenſiſſe; imò & omnes *Dæmones;* iisque patrocinium debentia *Oracula* ac *Vaticinia* pernegaſſe; quod partim illa humori atrabilario, partim Sacerdotum fraudibus attribuerent. Verum de *Oraculis* ac *Divinationibus* alio loco commodius tractabimus; & nunc revertemur ad modo nominatos Philoſophos; poſt quos ad Judæos, tranſibimus, atque ab hiſce denuo ad Chaldæorum *Zoroaſtrem;* ac quomodo is quoque cæteris Gentibus *duorum principiorum*, *Dæmonomaniæ*, *magicarumque artium*, cæterarumque ſuperſtitionum (a *Chaldæis* & *Ægyptiis* profectarum) auctor fuerit, viruſque ſuum diſperſerit.

An vero hæc omnia ipſe *Zoroaſter* docuerit valde dubito: quod, uti apud alias Gentes, ita procul dubio & apud *Chaldæos*, *Dæmonologia* ſeu potius *Dæmonomania*, tractu temporis magis magisque, novis opinionibus ac ſuperſtitionibus adaucta fuerit.

Quod attinet autem *Zoroaſtris* ætatem, de illa multum inter ſe variant Veteres Scriptores; dum hi ipſum 5000 annis ante Bellum Trojanum, alii tanto temporis ſpatio ante Platonem vixiſſe ſtatuunt; alii (inter Chriſtianos) eum pro *Chamo* Noë filio habent, vel ſaltem *Nimrodi*, tempore in vivis fuiſſe volunt; alii iterum *Nini* ætate, atque ita 500 annis ante modo memoratum *Bellum Trojanum;* alii denique 600 annorum ſpatio ante *Zerxis* famoſam illam in Græcos expeditionem.

Quod ſi verum eſt, is tempore *Samuelis*, adeoque & 490 annis ante *Pythagoram* ac *Thaletem Mileſium*, qui primi inter Græcos Philoſophos de *Dæmonibus*, (nec tamen quantum patet, de malis) locuti ſunt, vixerit.

Verum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Verum enimverò ut hic *Zoroaſter* hanc Doctrinam Magicam, (quæ per *Dæmonas* omnes ſuos effectus ſortitur) a *Chaldæis* ac *Bactrianis* ad *Perſas* detuliſſe traditur; ſic primus quoque (Plinio teſte) extitit *commentatus de ipſa* OSTHANES *Zerxem Regem Perſarum bello, quod is Græciæ intulit, comitatus: ac velut* [*NB.*] *ſemina artis portentoſæ ſparſiſſe, obiter infecto, quacunque commeaverat, mundo. Diligentiores ante hunc ponunt* ZOROASTREM *alium Proconneſium. Quod certum eſt, hic maxime Oſthanes ad rabiem, non modo aviditatem, ſcientiæ ejus, Græcorum populos egit.* Eodem, *lib.* 30. *cap.* 1. Idem Plinius (poſt nonnulla interjecta) hæc addit: *Non levem & Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit profeſſioni ſecundus Oſthanes, comitatu ejus exornatus.* &c. Hiſce tandem ſucceſſiſſe videtur *Beroſus* ille Babylonius, qui 60 annis circiter poſt Alexandri mortem (ac tempore Philadelphi) *Chaldæorum* quoque opiniones ulterius in Græcos transfudit.

Ex *Chaldæa* igitur hæ opiniones de *Dæmonibus malis* &c. ad *Perſas*, *Ægyptios*, *Palæſtinos* atque *Arabas* (uti tum ex S. Scriptura, tum aliis Veterum teſtimoniis oſtendi poteſt) penetravit. Ut autem ſerius in *Perſiam* in *Pontum* atque ulterius in *Aſiam Minorem*, uſque ad *Telmeſſum* Lyciæ urbem (imò hinc fortaſſe etiam in *Theſſaliam* primum) tranſiit; Sic tamen in *Ponto* ab antiquis temporibus eas ſuperſtitiones locum habuiſſe, ulteriusque ſenſim ſua ſemina diſperſiſſe, credibile eſt.

Regnorum vero *Ponti* ac *Colchidis* ſi non incolæ quoque, certe accolæ erant illi *Chalybes*, qui a Xenophonte, Diodoro Siculo, Strabone atque Euſtathio (Dionyſii interprete) appellantur *Chaldæi*. Sive iſti fuerint Origine *Chaldæi*, eorumque huc delatorum vel tranſlatorum ex poſteris: ſive homines fuerint, qui, ex cauſa Doctrinæ Goeticæ ac ſuperſtitionum Chaldaicarum, rituumque hinc exorientium, *Chaldæorum* & *Aſſyriorum* nomine apud cæteros veniebant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Nec pene dubitem, primos ejusmodi ſuperſtitionum au-ctores inter Græcos hinc proceſſiſſe; ac ſub *Chaldæorum, Magorum, Vatum* ac *Sacerdotum* nominibus (uti ſtatim ex Hippocrate videbimus) non Græciam ſolam, verum & cæteras mundi Regiones infeciſſe; cum revera eſſent *Scurræ, Agyrtæ, Circulatores, Circumforanei* & γόητες. Neque ullo modo dubitandum eſt, *Sacerdotes* tum Græcorum, tum aliorum populorum (qui quidquid ſtultæ multitudini aut admirationi aut terrori eſſe poſſet libenter confingebant) has Doctrinas avide fuiſſe amplexos, ulteriusque adornaſſe; ut ſic commodius populum ſub ſuperſtitionis jugo, ſibi (Sacerdotibus) maxime proficuo, detinerent; atque inde *Myſteria, Initiationes, purificationes, malorum averruncandorum gratia,* fuiſſe introducta; plurimasque fabellas hinc fuiſſe confictas, communique imprimis vulgo fuiſſe obtruſas.

Hiſce vulgi pravis erroribus abutebantur quoque ad carmina ſua magis adornanda *Poëtæ:* qui primi ulterius mundum ſuis (ridiculis ſane & abſurdiſſimis) figmentis dementarunt: Sic enim *Aornum* & *Phlegethonta* & *Stygem* pluresque alias ſtultas Nænias nobis decantarunt: veluti *eſſe aliquos Manes, & ſubterranea Regna, & contum & Stygia ranas in gurgite nigras, atque unâ tranſire vadum tot millia cymbâ;* nominibus ſibi deſumptis *a Charonæis* ac *Plutoniis,* ita appellatis, Antris, ab *Aorno, Phlegethonte* ac *Stygis aqua* ſimilibusque in Italia, & in Arcadia alibique ſitis Antris, fluminibus, lacubus atque aliis locis, quæ communi popello maxime ſtupori ac terrori erant, petitis; imò & ab ipſa apud Ægyptios *mortuorum tranſvectatione* ad ſubterranea ſepulcra, ab Homero Poëtarum Patriarcha deſumptis.

Hinc enim & cæterorum Poëtarum (Virgilii, Ovidii, Lucani, Silii & Statii, ne quid Græcos in ipſa Hiſtoria mendaces hîc memorem) *Necyomanteiæ;* hinc *Larvæ* & *Spectra* atque adeo *apparitiones Darii umbræ,* apud Æſchy-lum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

lum, *Polydori* apud Euripidem, aliorumque porrò apud alios Poëtas ac Poëtaſtros: qui uti inceperat ipſe Homerus, ac pene πᾶσαν τὴν ἐν ἅδου τεραγωδίαν adornaverat, *Deosque infernales, Judices, Erynnias*, pluraque alia hujus commatis ulterius, tradiderat; ſic poſteriores, ne quid novi confingere non poſſe viderentur, illa ab Homero [qui tamen non, uti nec ipſe Heſiodus, ullos *malos Dæmonas* agnoſcebat] accepta, ita novis ſuis inventis adauxerunt, ut præter *Erebumque Chaosque, tergeminamque Hecaten* & *tria Virginis ora Dianæ* Incantationibus præſidentes, ipſum *Dæmogorgona* (quem, Lucano teſte, ſcire nefaſtum; cujusque nomen difficulter, ac niſi in extremis caſibus prætenſi ipſorum *Magi*, *Magæ* ac *Sagæ*, enuntiare audebant) omnium *Dæmonum* horrendum *Principem*, in imo Tartaro latentem, produxerint.

Hincque non *Circe* ſolum, verum & *Medea*, quin & omnes *Magæ* ac *Sagæ*, quantumvis miſeræ mulierculæ, horum *Dæmoniorum* ope, cum vellent, *Solem obſcurare, Lunam ac ſydera vertere retro, quin & de Cœlo detrahere, umbras excire ſepulchris, nocturnasque ciere Manes, atque Satas alio, (credas?) traducere meſſes, homines in Lupos converteret*, aliaque plurima perpatrare ſe poſſe jactitabant; idque adjumento, tum Carminum (Barbaricarum, Marſicarum, aliarumque vocum) tum Herbarum ac Venenorum vel in *Ponto* (adeoque in *Jolco* & *Iberia*) vel in *Theſſalicis* quoque, imo & *Marſicis*, *montibus* collectorum.

Quod vero *Theſſalos* attinet, *Hippocrates* noſter, qui poſt *Zerxen* in Theſſalia præcipue vixit, ibique & mortuus ac ſepultus eſt, ſatis clare oſtendit, ibi jam ſua ætate iſtius malæ ſuperſtitionis ſemina longe lateque per iſtas Regiones fuiſſe diſperſa. Ita enim lib. de Virginum morbis loquitur: *Primum de morbo ſacro appellato* [*Epilepſiâ*,] *& de terroribus quibus intimidantur ita vehementer homines ut dementes inde reddantur, ac ſibi imaginentur Dæmonas quosdam ſe videre mali-*

malignos, ſibique infeſtos, quandoque noctu, quandoque interdiu, quandoque utroque tempore, &c. Quæ verba compendii gratia Græce non affero, uti nec hæc ſequentia paulo inferius: *Poſtquam vero reſipuit homo* [ἡ ἄνθρωπος] *mulieres tum alia multa, tum pretioſiſſimas muliebres veſtes Dianæ conſecrant, a Vatibus* [*NB.*] *id jubentibus deceptæ.*

Non poſſum me temperare quoque quin & iſta, quæ (licet longiuſcula ſunt) ab eodem lib. de *morbo ſacro* afferuntur, huc adducam; ſunt autem hæc ſequentia: *Cæterum qui primum hunc morbum ſacrum eſſe pronuntiaverunt, tales homines mihi eſſe videntur, quales etiam* NUNC *ſunt* MAGI, *&* EXPIATORES *&* CIRCULATORES, *& quidam arrogantes* [ἀλάζονες] *qui ſe vehementer pios eſſe ſimulant, & amplius quid ſcire. Hi itaque conſilii & mentis inopiæ obvelantes ac prætexentes Divinitatem, quum nihil haberent quod exhibitum prodeſſet, ut ne manifeſta fieret ipſorum ignorantia, ſacram hanc affectionem eſſe pronuntiarunt: & rationibus idoneis collectis curationem conſtituerunt ſibi ipſis ſecuram, Expiamenta offerentes & Initiamenta, & a balneis abſtinere jubentes* &c. Ac cap. 3. *Sic mihi videntur hi, qui hoc modo hos morbos curare aggrediuntur neque ſacros ipſos putare, neque Divinos. Ubi enim talibus Expiamentis ac tali curatione tranſmutantur, quid vetat etiam aliis artibus ſimilibus illos & diſcedere ab hominibus & accedere? Quare non Deus auctor eſt, ſed aliquid humanum. Quisquis enim luſtrationibus &* [*NB.*] *Magicis Incantamentis talem affectionem abducere potens eſt, is etiam aliis artibus abduxerit: & hac ratione Divinitatis opinio penitùs peſſumit. Talia itaque dicentes atque excogitantes amplius quid ſe ſcire ſimulant, & homines decipiunt, proponentes his luſtrationes & Purificationes, quum verba ipſorum magna ex parte ſe ad Deum ac Dæmonium* [ἐς τὸ θεῖον ἀφήκει ϗ τὸ δαιμόνιον, quæ Græca his Latinis longe magis emphatica] *extendant. Atqui mihi ſane non*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

non de pietate verba facere videntur, ſed potius de impietate, & quod Dii non ſunt, pietasque & Divinitas impia eſt ac ſceleſta, ſicut ego docebo. Si enim & Lunam detrahere, & Solem obſcurare, tempeſtatesque & ſerenitatem facere, pluvias item ac ſiccitates, & mare ſterile, itemque terram, & alia hujuscemodi omnia ſe ſcire profitentur; ſive ex SACRORUM MYSTERIIS, *ſive ex alia quadam Profeſſione aut Meditatione hanc potentiam jactant, qui talia ſtudio habent impii ſane mihi eſſe videntur, putare non eſſe Deos; neque, ſi ſint, aliquid poſſe, neque ullum aliquod, etiam extremum, malum prohibere. Quod quum faciant, quomodo non ipſis infeſti ſint? Si enim homo Incantamentis aut ſacrificiis utens, & Lunam abolebit, & Solem obſcurabit, & tempeſtates ac ſerenitatem faciet, non utique horum aliquid Divinum eſſe putaverim, ſed humanum; ſi ſane Divinitatis potentia ab humana voluntate ſuperatur, & in ſervitutem redacta eſt. Verum iſta ita ſe non habent ſed homines victus indigi* [optime ad hæc Ennius:

Aut inertes, aut inſani, aut quibus egeſtas imperat]

multa & omnigena moliuntur & evariant [ποικίλλουσιν,] *tum in alia omnia, tum in hunc morbum, in ſingulis affectionis ſpeciebus cauſam Deo adſcribentes. Non enim ſemel, ſed crebro ipſorum mentionem faciunt. Siquidem enim capras imitentur, & ſi balatum edant, & frendant, & ſi a dextris partibus convellantur,* MATREM DEORUM *cauſam eſſe* ajunt. *Si vero acutiorem & concitatiorem ſonum edant, equo aſſimilant &* NEPTUNUM *auctorem eſſe dicunt. Si vero etiam aliquid ſtercoris emittant, quod ſæpe quibusdam contingit præ morbo coactis,* HECATES ENODIÆ *appellatio additur. Si autem tenuiorem, & crebriorem vocem edant, veluti aviculæ,* APOLLO NOMIUS; *Si vero ſpumam ex ore emittant, ac pedibus calcitrent,* MARS *in cauſa eſt. Quicumque porro pavores noctu ingruunt, timores ac deliria, & exſultationes e lecto terroresque ac fugæ foras,* HECATES

inſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

inſidias eſſe dicunt & HEROUM inſultus: Expiamentisque utuntur atque Incantamentis, & ſceleſtiſſimum atque impiiſſimum, meo ſane judicio, faciunt Numen. Expiant enim morbo correptos ſanguine, item aliis ſceleribus inquinatos, aut injuſtos, aut ab hominibus intoxicatos, aut qui ſceleſtum, aliquid facinus perpetrarunt: quos contraria his facere oportebat, ſacrificare nimirum ac præcari, & ad Templa progreſſos Dis ſupplicare. Nunc vero horum quidem nihil faciunt, verum expiant; & alia expiamenta terra occultant, alia in mare projiciunt, alia ad montes deferunt, ubi nemo attingat, vel conculcet. Opportebat autem ea ad Templa deferri ac Deo contribuere; ſiquidem Deus eſt auctor. Non tamen puto hominis corpus a Deo inquinari, ſordidiſſimum ſcilicet a puriſſimo. Verum etiamſi contingat ab aliquo inquinari, aut quid perpeti, cupierit utique a Deo purgari ac purificari magis quam inquinari. Deus itaque eſt qui maxima ac ſceleratiſſima peccata purgat ac purificat, & liberatio noſtra exiſtit, ipſique terminos Templorum ac Delubrorum Diis deſignamus, ut nullus, qui non purus eos tranſcendat; & ingreſſi reſpergimur, non velut qui inquinemur, ſed ſi quid etiam prius ſcelus habemus purificemur. Et de expiationibus ſic ſe res habere videtur. Hic vero morbus nulla re Divinior reliquis mihi eſſe videtur. &c.

Quæ hic notanda veniunt ſunt 1. Superſtitioſas eſſe hominum imaginationes *Malorum* quorundam *Dæmonum;* quales vel quos, Hippocrates non agnoſcit. 2. Talia hominibus perſuaderi a *Vatibus* & *Expiatoribus*, qui id lucri ac commodi cauſa faciebant. Hos interim eſſe *Magos*, *Præſtigiatores*, γόητας, *Agyrtas* atque *Alazones*. Quales erant iſti φαρμακεῖς, Φαρμακοὶ & Φαρμακευταὶ; uti & inter mulieres illæ, quæ Φαρμακευτέιων ac φαρμακευτειδῶν nomine veniebant: qui, quæve, ſub honeſto Medicinæ titulo *Magicis præſtigiis utebantur*, *ac ſub prætextu herbarum*, *lapidum ac vocum*

Barba-

Barbaricarum, quibus Mirabiles non tantum, verum & Divinas virtutes adſcribebant, quibusque intermediis mira ſe & naturæ vires ſuperantia ſe poſſe perpetrare prætendebant; dum revera eſſent *Venefici* ac peſſimi *ſcurræ.*

Hinc Chryſoſtymus optime: Καν μὲν ἰατρὸς δῷ τινι σιτίον, μὴ περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ ὡς ὑγείας ποιητικὸν δέχεσθαι, ἂν δὲ φαρμακὸς καὶ γόης, ὡς δηλητήριον καὶ βλαβερὸν ἀποστρέφεσθαι. *Si quidem medicus ægroto alicui det alimentum, non opportere ut ægrotus ſit anxius, verum id ut ſanitatis inſtrumentum aſſumere. Si vero id fecerit Veneficus ac Præſtigiator, ut perniciosſum & noxium id repellere.*

At enim non ſolis *Veneficiis* abutebantur loco verarum Medicinarum; Verum & Lunam de cœlo detrahere, Solisque curſum ſiſtere, millenaque alia mira ac ſtupenda ſe perficere poſſe perhibebant. Atque hinc Ariſtophanes in Avibus:

Γυναῖκα φαρμακίδ' εἰ πριάμενος Θετταλὴν
Καθέλοιμι νύκτωρ τὴν Σελήνην.

Ad quæ Scholiaſtes Græcus: Διαβάλλονται γὰρ οἱ Θετταλοὶ ὡς γόητες· καὶ μέχρι δὲ νῦν Φαρμακίδες παρ' ἡμῖν αἱ Θετταλαὶ καλοῦνται. *Nam Theſſali accuſantur ut præſtigiatores: Et ad hæc uſque tempora Veneficæ Theſſalarum nomine apud nos venire ſolent.*

Ortum verò iſtius fabellæ de Luna è cœlo detracta non illepide Plutarchus narrat, tum libro de Oraculorum Defectu, tum in Conjugalibus Præceptis; *Aganicen,* nempe, (ſive *Aglaonicen) Hagetoris Theſſali filiam ſiderum ac Solis, Lunæ defectuum peritam, quum percepiſſet ratiocinatione, quo tempore Luna in umbram illapſura foret adeoque* (ut loquebantur imperiti) *laboraret; impoſuerit mulierculis, perſuaſeritque ſe vi ſuorum Veneficiorum, atque Incantationum Lunam de cœlo detrahere.*

Quod non uſque adeo mirum nobis videri debet; quum & Ludovicus Vives, in Commentariis ad Libri x. cap. 16. Auguſtini de Civ. Dei, hæc ſequentia narret: *Nec mirum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

eſt crediti olim rudi hominum generi Lunam cœlo auferri; cum noſtrâ memoriâ ſit populus, qui Lunam ab aſino epotam crediderit, cum is aſinus de fluvio biberet, qui Lunæ ſpeciem, ut fit, reddebat, illaque obtectu nubis ſubitò ſe condidiſſet: aſinusque in carcerem conjectus, & poſt legitimam quæſtionem ſectus eſt, ut Lunam mundo redderet.

Luſtrationes interim (ut ad illas iterum redeam) & Expiamenta illa, ſæpe adjuncta ſibi quoque habebant *Incantamenta Magica.* Quæ quanti æſtimet noſter Hippocrates clare indicat: uti & in quali exiſtimatione iſtius commatis ſcurræ habendi eſſent.

Non deërant tamen inter ipſos Atticos ejusmodi *Expiatrices:* ſicut videri poteſt apud Demoſthenem, in Oratione pro Cteſiphonte: ubi *Æſchinem* eò nomine acerbè ſatis perſtringit, eumque, & Matrem quoque ipſius (ut iſto vocabulo hic, non incommodè, utar) παραδειγματίζει. Verba ipſa Demoſthenis huc adducam; quod ſimul ritus, per haſce mulierculas adhibitos, aperiant. Ἀνὴρ δὲ γενόμενος τῇ μητρὶ τελούσῃ, τὰς βίβλους ἀνεγίνωσκες, καὶ τἄλλα συνεσκευώρου. τὴν δὲ νύκτα νεβρίζων καὶ κρατηρίζων, καὶ καθαίρων τοὺς τελουμένους, καὶ ἀπομάττων τῷ πηλῷ, καὶ τοῖς πιτύροις. καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ καθαρμοῦ, καὶ κελεύων λέγειν ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον, ἐπὶ τὸ μηδένα πώποτε τηλικοῦτον ὀλολύξαι σεμνυνόμενος. καὶ ἔγωγε νομίζω· μὴ γὰρ οἴεσθε αὐτὸν φθέγγεσθαι μὲν οὕτω μέγα, ὀλολύζειν δ᾽ οὐχ ὑπέρλαμπρον. ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις τοὺς καλοὺς θιάσους ἄγων διὰ τῶν ὁδῶν, τοὺς ἐστεφανωμένους τῷ μαράθρῳ καὶ τῇ λεύκῃ, τοὺς ὄφεις τοὺς παρείας θλίβων καὶ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς αἰωρῶν, καὶ βοῶν, εὐοῖ σαβοῖ, καὶ ἐπορχούμενος ὕης ἄλτης, ἄλτης ὕης, ἔξαρχος καὶ προηγεμὼν, καὶ κιττοφόρος, καὶ λικνοφόρος, καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τῶν γραϊδίων προσαγορευόμενος, μίσθον λαμβάνων τούτων, ἔνθρυπτα καὶ στρεπτοὺς καὶ νεήλατα, &c. *Sumpta autem virili togâ, matri initianti libros recitabas ac voce præibas: & reliqua quæ ad munus illud pertinent concinnabas & comparabas, noctu eos qui initiabantur cervina pelle ſuccingebas, vaſa vinaria*

naria circumferebas, vinumque miniſtrabas ac defundebas: illos EXPIABAS, *centonibus & furfure defricabas ac detergebas. Expiatione autem factâ ſurgebas, eosque dicere jubebas,* EFFUGI MALA, NACTUS SUM MELIORA. *Gloriabare denique quod nunquam quisquam tam clarâ voce ululaſſet. Quod quidem ita eſſe arbitror. Nolite enim exiſtimare, eum qui tam clare loquatur ululatus non clariſſimos edere. Interdiu vero præclaros illos Bacchantium choros per vias agitabas: angues quos Parias nominant, fœniculo & populæis frondibus coronatos comprimebas & ſupra caput attollebas: & cum clamares, Evoe, Saboe, & carmen illud ſaltares, Hyas Attas, Attas Hyas, ab aniculis præſultor & princeps chori, thyrſiger Ederifer, vannifer, & hujusmodi nominibus appellabaris. Atque hujus quidem operæ ac Miniſterii egregiam ſane mercedem ferebas, lagana, fruſtula, ſcriblitas, liba, placentas.*

Quæ de hac Æſchinis Matre apud Suidam aliosque reperimus hîc præteribo: At iſta quæ Plutarchus (libro περὶ δεισιδαιμονίας) habet non poſſum certe omittere; ut videant cordatiores, quid olim cordati homines dum loquebantur ex propria ſententia (uti præcipue fecit Cicero, libro de Divinationibus ſecundo; Plinius, aliique hîc alibique, at magis obtecte) de hiſce, tum ſuperſtitionibus, tum ſuperſtitionum Miniſtris ac Patronis, ſenſerint.

Hæc interim moneri velim Lectores, me parcendi laboris gratia, non ubique afferre textum Græcum; qui facile inſpici, ac cum verſionibus conferri poteſt ab hominibus eruditis i. e. ſatis Græcè peritis; non tamen defugere ut verſionum rationes reddam. Quod eâ occaſione dico, quod ad meas aures pervenerit, plus ſemel nimium me eſſe in citandis auctoribus. Et tamen, ubi agitur de rebus ſeriis, & quæ diſputationibus atque altercationibus magis obnoxiæ ſunt, id quandoque maxime neceſſarium eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Verum, ut denuo agamus quæ ſunt agenda, redeamus ad rem nobis propoſitam, adeoque & ad Plutarchum; qui libro modo memorato ita, inter alia cedro digna, loquitur: *Sed ſuperſtitiones fictæ, ridiculæque perturbationes, & verba*, ET PRÆSTIGIÆ, ET INCANTATIONES, *& circumcurſationes, & cruciatus, & impuræ purificationes, immundæque Mundationes*, BARBARÆQUE *& iniquæ prope Templa punitiones, & injuriæ, quibusdam cauſam præbent ut dicant, ſatius eſſe non exiſtere Deos quam exiſtere talia probantes, talibusque gaudentes. &c.*

Cum autem prætenſi horum effectus fieri perhiberentur virtute atque ope Divorum: ipſe Hippocrates talia neque ope *Deorum*, neque *Dæmonum* (quorum nullos hîc agnoſcit) fieri autumat; ſed meris conſiſtere præſtigiis humanis: neque aliter loqui *Eurycleas* ſive Ἐγγαστριμύθους, prout & ipſe Galenus id ex illo interpretatur.

Hippocrates noſter hîc *Magos* quidem, át, exſerte, *Chaldæos* non nominat: verum *Magos* ac *Chaldæos* (ac inprimis quidem illos, de quibus locutus ſum, *Agyrtas*) ſæpius inter ſe confundi non tantum, verum & pro unis iisdemque plane haberi, patet tam ex hiſce Theocriti, 'Ασσυρίω παρ' ξείνοιο μαθοῖσα, quam ex aliis pluribus: licet Tacitus ubi, lib. 2. de Libone loquitur, hiſce verbis: *ad* CHALDÆORUM *promiſſa*, MAGORUM *Sacra*, *ſomniorum interpretes*, ipſos ab invicem diſtinguere videatur. Verum eſt quidem, illos qui *Magorum* nomine gaudebant, non tam Aſtrologicis obſervationibus, quam Sacris quibusdam occultis Barbaricis, atque illicitis, *Divinationes, prædictionesque* peregiſſe (quod & ex hiſtoria *de Sorani* filia, lib. XVI. patere videtur:) Sed uti ex eodem fonte tum horum, tum illorum artes aliquantulum diverſæ proceſſerant, atque hinc utplurimum conjunguntur; ſic unius certe commatis Impoſtores fuiſſe liquet; & *Chaldæos* pro *Magis*, ac *Magos* (uti ſæpe quoque *Vates*) pro *Chaldæis* fuiſſe habitos.

Ita

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Ita enim, teſte Strabone, qui in Babylonia, *Chaldæi*, ii in Perſia *Magi* erant. Nam quamvis *Chaldæi* priores potiſſimum Obſervationibus Genethliacis inſiſterent, atque inde Prædictiones ſuas concinnarent, *Magi* verò per Sacra Barbarica atque occulta *Manes demortuorum eliciendo* (uti perhibebant) ſimilibusque aliis præſtigiis adhibitis futura prædicerent, plurimaque alia Miracula ſeſe perpetrare poſſe perhiberent: tamen & Babylonii ſeu *Chaldæi* & *Aſſyrii* ſæpius iſto quoque crimine laborabant, unoque eodemque nomine veniebant: ut qui æque ac cæteri *Magi* (ſeu potius *Scurræ* ac *Circumforanei) Hyperborei*, *Syri* atque *Ægyptii* (ex libellis ſuis *Ægyptiacis*, ut poſtmodum quoque Epheſii *literis* ſuis *Epheſiis*, miras *Incantationes* ac *præſtigias* perpetrantes) Lapidibus herbis ac verbis, ritibusque Barbaricis & occultis, utebantur tum circa Prædictiones, tum circa prætenſas morborum curationes, tum denique circa *mortuorum evocationes*, *ſyderum devocationes* cæteraque *miracula* ab ipſis perpetranda.

Quæ Strabo paulò obſcurius tradit de Chaldæis, ea Diodorus Siculus magis clare nobis explicat his ſequentibus verbis: ἀντέχονται δ' ἐπὶ πολὺ καὶ μαντικῆς, ποιούμενοι προῤῥήσεις περὶ τῶν μελλόντων, καὶ τῶν μὲν καθαρμοῖς, τῶν δὲ θυσίαις, τῶν δ' ἄλλαις τισὶν ἐπῳδαῖς ἀποτροπὰς κακῶν καὶ τελειώσεις ἀγαθῶν πειρῶνται πορίζειν. ἐμπειρίαν δ' ἔχουσι καὶ τῆς διὰ τῶν οἰωνῶν μαντικῆς· ἐνυπνίων τε καὶ τεράτων ἐξηγήσεις ἀποφαίνονται· οὐκ ἀσόφως δὲ ποιοῦνται καὶ τὰ περὶ τὴν ἱεροσκοπίαν, καὶ ἀκριβῶς ἐπιτυγχάνειν νομίζονται. *Amplectuntur quoque vehementer Vaticinationes; Prædictionesque futurorum, ſive Oracula, reddunt; & partim per purificationes, partim per Victimas, partim Incantationes eventuum mala averruncantur & bona ut acquirantur efficere tentant. Habent & peritiam & uſum Vaticinandi per Auguria; ſicut & ſomniorum & prodigiorum explicationes promittunt. Neque ſtolidè ac temere circa haruſpicinam verſantur: unde & accuratè*

curatè res conjectari exiſtimantur. Ex quibus videmus hos Chaldæos non ſolâ Genethliaca contentos per omnium Divinationum vagatos, omnibus fuiſſe abuſos.

Nec tamen exiſtimem Hippocrati non quoque denotatos hîc *ſcurras Magnæ Matris Idææ, Iſidis*, & aliorum Deorum Dearumque, hujus plane farinæ Vates; qui ab Ennio, a Plauto, a Demoſthene, a Cicerone, a Plutarcho, a pluribus aliis cum ſalsè, tum acriter notantur; atque imprimis a Juvenale; uti ſuo tempore & loco latius oſtendam.

CAP. IV.

Progreſſus Idololatriæ & Doctrinæ Dæmoniorum ex defectu Codicum Legis atque Inſtitutionis publicæ, propter continuos lapſus in Idololatriam. Quando Lex primum inſtaurata, rurſus deperdita ac denuò reſtaurata fuerit. Origo cum Lectionum Legalium, tum Haphtaroth. De verſione Græca Pentateuchi. Quando primùm Samaritani Pentateuchum fuerunt adepti. De prætenſis ſeptuaginta Interpretibus. De Apocryphis ipſorumque ortu. De Deuteroſibus ſive Miſhna. De Phariſæorum Traditiunculis. De Caraim.

EX iis igitur, quæ modo allata ſunt, videmus originem iſtius ſuperſtitioſæ Doctrinæ, quæ *Dæmoniis* ceu *Diabolis*, tot Oracula, Miracula, ſimiliaque hujus commatis plura attribuit; omnesque cæteras ejusmodi perverſas, ac S. Scripturæ aperte repugnantes opiniones ortas ex Chaldæiſmo primùm; ac deinde adornatas ulteriusque adornandas ſic fuiſſe transfuſas in Ægyptios, Judæos, Arabes reliquasque natio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

nationes iſtis populis magis vicinas ac familiares; atque ab hiſce demùm ad Græcas cæteraſque mundi Gentes.

Non enim ſola Inſtituta Gentium, ratione cæremoniarum ac cultus Divini; verum adhuc longe magis Opiniones iſtæ, quibus cultus Idololatricus, cæremoniæque & ritus ſuperſtructi erant, vel ſubinde ſuperſtruebantur, inde ortum trahebant, ulteriusque ſe quaquaverſum diffundebant. Atque ex talibus erroribus ac præjudiciis; Sacerdotumque, ac Pſeudoprophetarum, inde lucrum & commodum captantium, imperiumque in cæteros homines ſibi parantium narratiunculis, traditiunculis, præſtigiis, atque aliis ejusmodi farinæ impoſturis [quibus accedebant quandoque ipſi Reges ac Principes, ex cauſis Politicis aliisve, Idololatriæ patrocinantes] nedum inter alias mundi gentes, verum etiam inter ipſos Iſraëlitas, errores ac cultus Idololatrici & orti & aucti fuerunt, ac toties repullularunt.

Cultus hos quidem ex Ægypto, Ægyptiorum opinionibus erroneis imbuti, in regionem Cananiticam deportaverant, uti ex ſolo *vituli aurei* exemplo (ne quid cætera animalia *Piloſa* [שעירים] tum *Hircos*, qui ea voce ubique peculiariter denotantur, tum *Feles*, tum *Canes*, tum *Urſos*, tum *Leones*, tum cætera hujuſmodi conficta Numina, ſeu quæ Numina iſta repreſentabant, hic commemorem) ſatis clare patet.

Atque hinc contigit quoque, ipſos jam terræ promiſſæ inhabitantes, tam facile (ut modò attigi) delapſos ac relapſos fuiſſe ad ritus Idololatricos iſtarum Gentium, quas Deus ante faciem ipſorum expulerat & internecioni dederat, illarumque quæ circumvicinæ ibi manebant. Quæ Idololatria nunquam penitus (ne quidem ipſius Davidis tempore) ante captivitatem Babylonicam exſtincta fuit.

Judæos autem ante captivitatem Babylonicam operam ullam accuratiorem (exceptis Prophetis, paucisque aliis ipſorum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

rum diſcipulis, adeoque & nomine filiorum Prophetarum venientibus) Theologiæ, nedum Philoſophiæ dediſſe; ſcholaſve aut Synagogas ad ejusmodi ſtudia publice habuiſſe aut coluiſſe, nullibi patet. Quamvis nomen cœtus, congregationis, vel Synagogæ (ſeu potius quod poſteris temporibus Synagogas publicas, & ordinarias, poſt ipſarum inſtitutionem, denotabat) in Sacra Scriptura plus ſemel reperiatur; aſt longe in alio ſenſu.

Harum autem ſimiliumve congregationum Eccleſiaſticarum defectu longe facilius ad vias Gentium denuo delabebantur, Gentiumque moribus ritibus atque opinionibus Idololatricis ita magis magiſque aſſueſcebant; ut, licet Reges ſumma pietate præditi omni ſtudio & opera Idololatriam exſtirpare conarentur, ac de facto quantum in ipſis erat removerent, *Populus tamen ſacrificare* (etiam ipſius Joſaphat & aliorum tempore) *in locis excelſis Dîs Gentinm non vereretur*: ac raro multum temporis efflueret, quo non aut in Judæa, aut in Iſraële, aut in utriſque ſimul, Rex Idololatra populo dominaretur, eundemque, licet rurſus ad verum cultum veri Dei converſum, ad Idololatriam denuò vel cogeret, vel alliceret aut illiceret; ſive mandatis, ſive præmiis, ſive exemplis: quæ ſola, ultima ſæpius quammaximi ponderis ſunt apud vulgus; quod quo magis imperitum eo magis, animo ſervili, Regis ad exemplum, ſeu bonum ſeu malum, componitur.

Ex hiſce aliiſque ejuſmodi cauſis accidebat quoque, ut quamvis Moſes, ex Dei Opt. Max. mandato inſtituerat, *Legem* a Deo per ipſius manus traditam ac conſcriptam, *quoquo ſeptennio publicè populo eſſe prælegendam*, id tam maxime neglectum atque omiſſum fuerit, ut de nulla *Legis publica inſtitutione ac prælectione factâ* memoretur a tempore Joſuæ uſque ad imperium Regis Joſaphat: quod interſtitium ſecundum communem magis Chronologiam, tempus anno-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

annorum circiter 530. complet. Neque ab iſto tempore uſque ad annum duodecimum regis Joſiæ; quod ſpatium annorum 282 conficit: denique ab iſto tempore uſque ad illam cujus mentio fit Nehemiæ cap. 8.

Dixerit forſan aliquis, non exinde, quod raro hoc notatum fuerit, ſic ſequi id non ſæpius fuiſſe factum, ſive ejusmodi Solennes admodum Prælectiones non multoties fuiſſe peractas: neque neceſſe admodum fuiſſe olim, aut eſſe adhuc hodie, ut quæ ſæpiſſime atque ex antiqua conſuetudine aut inſtituto recurrunt, tam multoties in Scriptis hiſce Divinis commemorentur, niſi aliquid valde notatu dignum, uſuque & conſuetudine inſolitum intercurrerit: quale quid memoratorum modo temporum ſacris intercurriſſe videri queat.

At ſi quis conſideret quam citò poſt Davidem, (etiam ſub ipſo Salomone) Iſraëlitæ, (tam Hieroſolymitani quam Samaritæ) in Idololatriam delapſi fuerint, ac pene perpetuo ei adhæſerint; is facile videbit, id neceſſariò rarò admodum locum habuiſſe; tam ob alias cauſas, quam quod Lex tractu temporum non modo inter Laicos (ſeu communem populum Hebraicum) verum & inter ipſos Sacerdotes ac Levitas, tam plane neglectui & oblivioni tradita fuerit, tantaque ipſius ignorantia oborta; ut cum ſub Joſiæ regno Templum Hieroſolymitanum inſtauraretur, & Sacerdos Maximus Helkia & Scriba Regius Saphan & ipſe Rex Joſias pene omnes ignoraſſe videantur, quis ac qualis hic liber eſſet, antequam ipſum pro parte legiſſent; ignoraſſe ſaltem quæ ac qualia in ipſo continerentur.

Oſtendunt hoc ſatis hæc verba libri Reg. II. & cap. XXII. v. 8. *Dixit autem Helkias Sacerdos, librum Legis inveni in Domo Domini, tradiditque Helkias codicem ipſi Saphan, ut ipſum legeret.* ac v. 10---- *Indicavit quoque Saphan Scriba Regi, dicens: Helkia Sacerdos dedit mihi codicem, legitque*

in eo Saphan coram Rege. Et factum eſt, cum audiviſſet Rex verba Codicis Legis, *ſcidit veſtimenta ſua.*

Atqui ipſe Rex tenebatur ex mandato Divino, ſibi ipſi deſcribere exemplar *Legis*, ac quotidie iſtud legere; ut qui ſummus Judex exiſtens populo Iſraëlitico, nequaquam tum Juris Divini, tum Civilis neſcius eſſe debebat. Ita enim Moſes Deut. xvii. v. 18. & 19. *Quum ſederit in ſolio Regni ſui deſcribet ſibi exemplar hujus* Legis *in libro, coram Sacerdotibus Levitici generis. Eritque illud penes eum, ut legat in eo cunctis diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere Dominum Deum ſuum, & ſervare omnia verba Legis hujus, & ſtatuta iſta.*

Conſideret nunc æquus lector quanta penuria *Codicum Legis*, ſi non ſemper, ſaltem ſæpiſſime, ibi fuerit; cum iſthoc tempore ne ipſe quidem Rex ac ſupremus Judex aut exemplar Scripturæ Legis (quæ Jus ipſorum Civile ac Sacrum, ſeu Canonicum ſimul complectebatur) poſſideret, aut noſſet quæ in eo continebantur! Miſerat quidem Rex Joſaphat legatos ſuos præfectos, ſimul cum Sacerdotibus ac Levitis, qui [NB.] ſecum portabant Librum Legis, per omnes civitates Jehudæ (at quantulam partem totius ſub Davide ac Salomone Regni Iſraëlitici!) ut docerent ita populum. Verum poſt iſtam prælectionem Lex iſti populo ita contemptui fuit, ut ipſe Codex Authenticus plane neglectus fuerit atque amiſſus, neque rurſum repertus, niſi occaſione reſtaurationis Templi; atque (uti modo dixi,) ita quoque ignotus, ut ipſe Rex Joſias, ex illis quæ inde prælegebantur, ſic conſternatus fuerit animo: ut *diſcinderet veſtimenta ſua*: ut qui ex eo Codice Fœderis recte jam noſcebat cauſas illas propter quas Deus inobedientiam ac peccata patrum puniverat.

Neque in ipſa captivitate Babylonicâ commune vulgus Judæorum, imò nec plurimi quidem ex Sacerdotibus ac Levitis aut habebant aut legebant, (adeoque & ignorabant

ipſam

ipſam Legem) Librum Fœderis; uti ex exemplis apud Nehemiam inveniendis clare doceri poteſt. Nec ſi maxime habuiſſent [cujus contrarium ex ſumma illa Codicum penuria ætate Joſiæ Regis patet] eo commodè uti potuiſſent; quod indies ibi magis magisque Hebraicæ linguæ, olim ſibi vernaculæ, obliviſcerentur, Chaldæamque inde pro Hebræa in Palæſtinam reportarent.

Dum autem (ut denuò propius ad propoſitum revertar) captivi Babyloniorum, inter Chaldæos verſabantur, imbibebant iterum, tam Sacerdotes ac Levitæ, quam cætera plebs Judaica, Chaldæorum ſeu Philoſophiam, ſeu Theologiam, de *Deo*, de *Angelis bonis* & *malis*; multaque alia hinc ortum ſuum trahentia.

Addere hiſce poſſimus, quod & iſti Judæi, qui tum in Ægypto, tum in Aſia minori, ex diſperſione inter Gentes, jam dudum conſederant, ac cum Ethnicis ipſorumque Philoſophis iſta occaſione converſabantur, ab illis quoque, (tum Ægyptiis, tum Platonicis tum Pythagoricis) multa didicerint dogmata, multasque opiniones fabuloſas, quæ primam ſui originem Chaldaicæ Philoſophiæ, atque Ægyptiacæ inde ortæ debebant: ex quibus (tam hiſce quam illis) demum Phariſæiſmus exortus; aliæque opiniones ſuperſtitioſæ, initia & incrementa ſua ſic nactæ, poſtmodum quoque in ipſum Chriſtianiſmum fecere tranſitum.

Ut autem poſt reditum ex captivitate iſti qui Legi Hebraicæ ſtudere volebant abſque linguæ iſtius notitiâ nihil proficere valebant, niſi illam in Scholis ſub Præceptoribus Scribis ac Sacerdotibus dididiſſent; Sic etiam poſt reditum illum Lex ipſa quidem Hebraicè prælegabatur, verum adſtabat ſimul מתורגמן, ſive *Interpres;* qui (ſi audiamus hîc Maimonidem aliosque) poſt unumquemque verſiculum prælectum, ſenſum eo comprehenſum linguâ ipſis tunc vernacula (Chaldaica nempe, ac poſtmodum Chaldæo-Syriacâ)

interpretabatur; cujuſmodi methodo, aut valde ſimili, Eſra uſus fuit per Sacerdotes ac Scribas, cum (Neh. VIII. v. 9.) Lex populo primum publicè prælegebatur: ita enim ibidem habetur: *Et Legerunt in Libro* [*i. e.*] *in Lege Dei luculenter explicantes ſenſum, & erudientes inter legendum;* vel ut Vulgata: *Diſtincte & aperte ad intelligendum.*

Quam male vero tunc eruditi fuerint tam Sacerdotes ac Levitæ, quam reliqua multitudo populi, oſtendit idem Nehemias cap. XIII. v. 1. 2. *Eodem die .... lectum eſt in* Libro Mosis, *& inventum eſt ſcriptum in eo, quod Ammonites & Moabites in Eccleſiam Dei non debeant introire uſque in æternum; eo quod non &c. Factum autem eſt cum audiviſſent Legem, ſeperaverunt omnem alienigenam ex Iſraële.*

Adhuc magis id apparet ex cap. VIII. v. 14. 15. 16. (poſtridie poſt primam Legis lectionem) ubi hæc ſequentia habentur: *Poſtero die rurſus collecta ſunt capita Patrum totius populi, Sacerdotes & Levitæ ad Eſdram Scribam, ut erudiret eos in verbis Legis. Inveneruntque* [NB.] *ſcriptum in Lege, quam Dominus præceperat per manum Moſis, ut filii Iſraëlis ſedeant in tentoriis in ſolennitate menſis ſeptimi*, &c.

Poſt hunc reditum ex captivitate Babylonica, formatamque rurſus Rempublicam Judaicam, hæc Lex quidem populo reddita fuit longe magis familiaris; tum quod multi ſtudio Legis incumberent, tum quod ea communi plebi ſingulis Sabbatis (inſtitutis ad hoc Synagogis, quarum iſta memorata prælectio per Eſram, aut exemplar aut initium fuit) prælegeretur: verum non ita, ut vel omnes Judæi ipſius apographa poſſiderent, vel, ſi maxime poſſiderent, illa abſque interventu atque interpretatione Sacerdotum ac Scribarum audirent, legerent, vel intelligerent; niſi linguam Hebræam prius ſub ipſis dedeciſſent.

Interim tamen ab Eſra cæteriſque Prophetis ſimul cum populo ex captivitate redeuntibus [ita certè mea fert opinio, quæ tamen aliorum ſententiis ut ſit præjudicio minime intendo] *Pentateuchus* tum ex ipſa Lege Moſis, tum ex reliquis libris *Propheticis in iſtâ memoratis* (forſan & ex aliis tunc adhuc exſtantibus) Divino inſtinctu adornatus, ac vel ſtatim, vel tractu temporis, (brevi tamen, uti ſentio) in ſectiones Hebdomadales diviſus, ac populo ſingulis Sabbatis ita prælectus fuit. Poſt quæ ille Pentateuchus Legis nomine veniebat, eo quod tota Lex a Deo Moſi tradita, præter alia huc maxime facientia (Hiſtoria creationis, cæteriſque ibi comprehenſis) illo contineretur. Quæ tamen denominatio tunc maximè locum habuit, quum jam *Haphtaroth* (de quibus modo dicendum) adornatæ erant ac publicè quoque prælegebantur; ut ſic *Lex* ac *Prophetæ* ab invicem diſtinguerentur.

Quod interim hîc maxime notandum venit, eſt tempus atque imperium *Antiochi Epiphanis* (cujus tempore quoque Ptolomæus Philometer in Ægypto regnabat) cujusque genium, ſive indolem ac mores, tam Diodorus Siculus, quam Athenæus, diverſis in locis nobis ut ſimplicis aut imprudentis, aut (quod verius affirmant) ut inſani ſive ἐπιμανέντος, nobis repreſentant. Hujus enim ſub imperio, ex fratrum Pontificum invidiâ ac contentione, poſteaque etiam ex aliis cauſis, Græci ritus atque Idololatria, quibus populus Judaicus jam dudum deſueverat, in terram ac rempublicam Judaicam omni vi ac conatu introducti ſunt.

Hic igitur Epimanes, anno circiter 168. ante Chriſti nativitatem Judæam vaſtavit, Hieroſolymam occupavit, Templum ſpoliavit atque omnibus modis prophanavit, Judæoſque vi coegit ad Sacra Gentilium ritu peragenda; taliſque exorta fuit per ipſum perſecutio, ut libros Legis (quod de Pentateucho quam maximè intelligendum) quos invenerunt,

conſcin-

conſcindentes exuſſerint igne ; & ubicumque inveniebatur apud aliquem Liber Fœderis , aut ſi quis approbabat Legem , ſecundum edictum Regis trucidarint eum.

Atque hinc traxere originem (ipſis id teſtantibus Judæis) *Lectiones Propheticæ* ſive *Haptharoth ;* quum jam *Legis* lectio tam publica quam privata ſub pœna capitis eſſet prohibita. Inſtitutum enim fuit a piis atque Legi patriæ firmiter adhærentibus , (paululo liberius rurſum reſpirare incipiente Republicâ ,) ut loco Legis prælegerent Prophetas ; quorum Scripta ad ea uſque tempora a ſolis , uti videtur , Sacerdotibus ac Scribis conſervabantur & legebantur. In quomodo inſtitutum fuerit non inconcinne nobis tradit doctiſſimus inter Judæos (in Thisbite ſuo) verbis hiſce ſequentibus , Elias Levita : והנה אכתוב מה היא סבת ההבטרה כפי שמצאתי כתוב שאנטיוכס הרשע מלך יון גזר על ישראל שלא יקראו בתורה ברבים מה עשו ישראל לקחו ברשה אחת מנביאים שענינה דומה לענין מה שכתוב בפרשה של השבת ההיא והמשל בשבת בראשית קארו כה אמר האל יהוה בורא שמים ולפרשת נח קארו פרשת כי מי נח זאת לי וכן כל פרשה ופרשה ועתה אף שבטלה הגזרה המנהג הזה אינו בטל ועד היום קורין אותן הפרשיות של נביאים אחד קריאת התורה ונקראה הפסרה לשון הפסקה: *Et ecce , ſcribam quænam ſit cauſa (Lectionis)* ההפטרה. *juxta id quod inveni Scriptum, nempe quod Antiochus Impius Rex Græciæ , præceperit Iſraëlitis , ut non legerent legem publicè. Sed quid fecerunt Judæi? legerunt Paraſcham unam ex Prophetis , cujus materia conformis eſſet ei materiæ , quæ deſcripta erat in Paraſcha , quæ in Sabbatho legi ſolebat. Exempli gratiâ , pro Paraſcha* BERESCHIT, *&c. legerunt (ex Eſaia) ſic dicit Dominus , creator cœli ac terræ , &c. Et pro Paraſcha ,* NOAH, *legerunt , ſecundum dies Noah , &c. Et ſic de ſingulis Paraſchis. Et quamquam nunc ceſſaverit decretum illud tamen conſuetudo (legendi* HAPHTAROTH) *non ceſſavit , quoniam*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

adhuc hodie legunt iſtiusmodi Paraſchas ex Prophetis, poſt lectionem Legis. Et vocatur HAPHTARA, *a ceſſando, ſeu finiendo.*

Interim, dum ſic poſt vaſtationem adhuc bellis agitabatur Judæa, Onias Oniæ filius excluſus ſacerdotio per Alcimum, confugit in Ægyptum (anno ante Chriſtum natum circiter 162.) ibique tandem anno 150. impetravit poteſtatem, in agro Heliopolitano Templum Hieroſolytano æmulum extruendi: in quo & Sacerdotes & Juge ſacrificium & cætera eo ſpectantia conſtituit.

Ut autem tum Ritus ac Cæremoniæ, tum prælectiones Legales debite peragi poſſent, ſacerdotesque ac ſcribæ ipſorum aliis quoque injungere valerent, quæ peragenda, quæ facienda aut vitanda; neceſſe quammaxime erat, ut ipſa Lex, ſeu Pentateuchus (quo illa continebatur) in iſtam linguam eſſet converſus, quam illi, quibus eam legere ac noſſe neceſſe erat, intelligerent.

Verum enimvero cum Legis Exemplaria Hebraica, inter Palæſtinos pene omnia interiiſſent, ac ſi aliqua vel adhuc ibi, vel etiam in Ægypto reſtarent illa Hebraice eſſent conſcripta, Judæique tum Alexandrini tum cæteri in Ægypto, Aſiaque minori longe melius Græcam linguam quam Hebraicam (quam nec ipſum Judæorum vulgus in Palæſtina, nedum cæteræ Aſiaticæ Gentes, amplius intelligebant) callerent; neceſſarium ſummè erat ut verſio talis adornaretur, quæ ipſis, & circa Sacra peragenda, & circa populum inſtituendum ac docendum, poſſet eſſe uſui ac commodo; niſi jam antea aliquam habuerant.

Verum tamen de tali verſione minime conſtat, quo primùm tempore concinnata fuerit. Certe ante iſtud tempus Oniæ eam extitiſſe probari ſolide non poteſt. Affirmant quidem tum Philo tum Joſephus illam ex petitione Ptolomæi Philadelphi fuiſſe adornatam (poſt quos & primitivæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Eccleſiæ ſcriptores, qui Hebraicam ignorabant linguam iſti traditioni fidem habuere; ac multis quoque circumſtantiis fabuloſis admodum, ſibique inter ſe repugnantibus, ratione tum Chronologiæ, tum perſonarum, tum denique & aliarum circumſtantiarum) verum nullis argumentis ſat ſolidis id confirmant; ac cum poſteriores (Chriſtiani ſcilicet,) id de tota Sacra Scriptura aſſerant, tamen hi modo nominati Græciſſantes Judæi, id de ſolo Pentateucho acceptum volunt.

At ejuſmodi figmentis, uti & ac confictis miraculis (fabulis vere Judaicis) opus erat, ut huic verſioni auctoritas quaſi Divina conciliaretur; ſicque pari paſſu illa cum textu Authentico ambularet.

Fuiſſe tamen aliquam primam Pentateuchi verſionem qualemcunque circa tempus Ptolomæi Philadelphi concinnatam pene lubens concedo; quamvis id ſolis Judæis Helleniſtis teſtantibus affirmetur: At minime iſtud factum fuiſſe ex petitione aut juſſu iſtius Philadelphi; multò minus procurante id Demetrio Phalereo: (quod ſatis clare oſtendi poſſet, ſi hîc aut res aut locus id commode paterentur) verum hæc alia data occaſione forſan brevi a me, peculiari ſuper his tractatu, tractabuntur.

Cum vero (ut paulò propius in viam redeam) poſt conſtitutas Synagogas, inſtitutamque ibi Legis lectionem (per ſingula Sabbata) publicam; Sacerdotes ac Scribæ communem populum minus obnoxium redderent recidivæ in Idololatriam, in quam ex defectu notitiæ ipſius (aliiſque de cauſis) ante captivitatem tam iterative delapſi fuerant; Lex quidem ipſa, i. e. totus jam Pentateuchus, per ſectiones Hebdomadales diviſus diſtributusque prælegebatur: verum ſcripta Prophetarum, (atque etiam Hagiographorum) adhuc intra privatos, tum ſacerdotum, tum ſcribarum parietes latebant; neque illa communi plebi (quantum expiſcari licet) communicabantur, aut uſui erant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Hoc (præterquam ex aliis quæ adduci poſſent) firmatur ex eo, quod Lectionum Propheticarum nulla mentio fiat; multò minus quod, *ante iſta ſc. tempora*, in uſu publico fuerint; verum, uti jam vidimus, occaſione tantum perſecutionis ſub Epiphane productæ, atque in iſtum uſum (ſelectis inde *Paraſchis* ſive Lectionibus, loco Legalium) inſtitutæ ſint. Quæ Lectio Prophetarum publica, licet ex defectu Codicum Legis ortum traxerit, tamen continuata fuit, jam denuò reſtitutis (ſive recuperatis numero ſat copioſis) Codicibus Legis: niſi quod iſtæ Lectiones (ſeu ſectiones) Propheticæ (Legi nunc ſua prærogativâ reſtituta) ſervarentur uſque ad diſceſſum pene populi ex Synagoga, i. e. ante ipſius poſt Benedictiones, dimiſſionem. Quod etiam obſervamus in Actis Apoſtolorum: ubi I. quidem habemus, cap. XV. v. 1. *Moſes enim a temporibus antiquis* (ἐκ γενεῶν ἀρχαίων, κατὰ πόλιν &c.) *habet in ſingulis Civitatibus, qui eum prædicent in Synagogis; ubi per omne Sabbatum legitur.* Verum II. habemus, cap. XIII. v. 15. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Νόμου, καὶ τῶν Προφητῶν, *Poſt Lectionem autem Legis ac Prophetarum.*

Samaritani quoque (ut de ipſorum Pentateucho etiam aliquid dicam) ſatis argumento ſunt, nihil ex Bibliis præter ſolum Pentateuchum ante Tempora Philadelphi fuiſſe publicatum. Ipſorum enim Pentateuchus (quamvis non omnimodè verum & plane accuratum) apographum Pentateuchi Hebraici, ac minime Græcorum fuit: atque inde verſionem Græcam ſuam Onias (in uſum Templi Heliopolitani) fortaſſe mutuatus eſt. Fitque id eo magis veriſimile, quod Græcarum verſionum Chronologia [ne plura hîc adducam] cum Samaritanor. textu longe magis quam cum Hebræorum conveniat.

Jam diſquiſitione non indignum eſt, quonam tempore demum *Pentateuchus* ad Cuthæos cæteraſque Gentes, qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

regionibus Samaritanis poſt expulſos, ſeu devectos potius, inde decem Tribus inhabitabant, pervenerit.

Nullos ibi relictos fuiſſe *Samaritanos*, nedum tot (ac multi volunt) ut formam qualicunque modo Tribuum reſervarent, ſatis clarum eſt ex ipſa Sacra Scriptura. Omnes enim avecti fuerunt: quod contigit anno circiter ante N. Chriſtum 720. neque ulla ex 10. Tribibus illis reverſa denuo in Patriam fuit: verum *Cuthæi*, aliæque Gentes Idololatriæ, in ipſorum loca, ex Babele, aliisque regionibus Chaldaicis eò tranſplantatæ fuerunt. Quæ cum propter Idololatriam a Deo leonibus infeſtarentur, miniſterio Sacerdotis ex captivis Samaritanis ad illos Babele tranſmiſſi, Lex ipſis utcunque propoſita & communicata fuit; ipſum enim hunc Sacerdotem eò ſecum attuliſſe Legem perſcriptum (& quidem ut nonnulli ex eruditis volunt, Pentateucho comprehenſam, ac, quod plus eſt, literis illis antiquis Samaritanis, quas nunc per plurimi pro antiquis illis Hebræis habent) nec verum, nec veri ſimile, eſt; ut pluribus Argumentis demonſtrari poſſet.

Docuit ille quidem, (ut ipſa loquitur S. Scriptura) *ipſos, quomodo timerent Dominum; attamen faciebant quæque gens Deos ſuos; quos collocabant in æde Excelſorum &c. ſicque partim ſerviebant Domino, partim Idolis ſuis*, quæ ex Cuthæa cæteriſque Regionibus eo deportaverant.

Et Joſephus tamen (qui tam ſæpe temere audax ac mendax contra S. Scripturam eſt; ut cap. VII. & alibi pluribus oſtendetur) affirmat, ipſos ſic edoctos. φιλοτίμως (quod *ambitioſe*, *ſummo cum ſtudio*, ac *certatim* denotat) *Deum coluiſſe, eumque verum cultum uſque ad ſua tempora perpetuo continuaſſe.* Quod quam bene concordet cum S. S. verbis, unicuique primo intuitu aperte patet: At nec hiſce contentus *Peſtem* hic pro *Leonibus* (quos S. S. nominat) ſubſtituit: ac (λοιμὸς γὰρ αὐτοῖς ἐνέσκηψεν ait) *Peſtem illam tam vehemen-*

hementer ipſos afflixiſſe, ut nullum remedium excogitare ei depellendæ valerent: eos tamen (χρησμῷ) *quodam ex Oraculo dediciſſe, ut Deum Maximum colerent, qua re præſtitâ ſtatim quoque deſiiſſe peſtilentiam.*

Aſt *Oraculo* quoque monitæ hæ Gentes (auctore hoc Joſepho) fuerunt, Gentilium, certe, aliquo: nam ſi Divino, id per *Prophetam* aliquem, aut *Viſionem ſommiumve* vere Divinum, contigiſſe opportuit: quorum nihil ex ipſa S. Scriptura liquet; quæ tantum has gentes per leonum ſævitiam monitos notat. Verum in tantum hic vere ſemipaganus (prætenſus tamen Sacerdos Judæorum) ſemper adulari Romanis ac Græcis nititur, ut ipſius S. Scripturæ & ſenſus & verba Gentilium ſuperſtitionibus, ac loquendi modis & formulis, accommodet.

Quamvis igitur idem Joſephus & *Sacerdotes* (plures numero) & τὰ νόμιμα ſeu *Legem* ipſis ex Babele adveniſſe affirmet, illa tamen ad S. Scripturæ verba (uti perplurima alia Joſephi) corrigenda ſunt. Interim ex talibus conjecturam facere licet, quam ſecure huic Joſepho, & circa reliqua quæ de hiſce *Cuthæis*, ſive *novis Samaritanis*, & circa alia plura narrat, fides adhiberi queat.

Quamdiu vero abſque illa Sacerdotis Samaritani inſtitutione ibi vixerint iſti *Cuthæi* cæteræque ipſis adjunctæ gentes, ſacer textus minime exprimit: at quam bene per illum inſtituti fuerint, ac quàm *ambitioſe* hinc *verum Deum coluerint*, conſtat tum ex aliis, tum ex his ſequentibus S. S verbis: *Hæ Gentes quidem timuerunt Dominum, ſed nihilominus ſerviebant & Idolis ſuis. Nam & filii eorum & Nepotes eorum ſicut fecerunt patres eorum, ſic quoque faciunt in hunc uſque diem:* ad eum, ſcilicet, uſque quo ſacer ſcriptor hæc ſcriptis commiſit.

An vero ante *Sannaballatem*, aut Legem ullam ſcriptam aut (quod plus eſt) ipſum Pentateuchum, per Sacerdotes,

vel alios, nacti fuerint non liquet; nec concedent poſtremum illud facile, Theologi illi, qui Pentateuchum, (tum ex Lege, tum ex aliis ſcriptis Propheticis,) ab Eſra compoſitum, vel in ordinem ſaltem redactum ac digeſtum, volunt. Quin & contrarium patere exinde videbitur, quod ſpatio pene 400 annorum, quod inter initia captivitatis ipſorum ac *Sannaballatis* (ſeu cum Scaligero placeat Sanballetis) Templum ædificatum comprehenditur, nihil de *Pentateucho* ipſis communicato, ſtudiove ipſorum erga Legem, ullibi liqueat.

Quod attinet ad *literas Samaritanas* earumque origines; iſtæ admodum obſcuræ ſunt. Nam 1. minime conſtat iſtos *Cuthæos* &c. ullas ſecum, e regionibus iſtis Babylonicis, detuliſſe literas in terram Palæſtinam: quamvis id minime negare velim. Verum ſi (2) id factum fuit, nullum dubium mihi eſt quin fuerint illæ Aſſyriacæ; iſtarum ſcilicet regionum unde in haſce Colonias *Cuthæi* illi cæteræque illis adjunctæ gentes deductæ fuerunt. Nec veriſimile (3) eſt, illas, quæ tam tenaces adhærebant Idololatriæ ſuæ, etiam poſt *Sacerdotem Samaritanum* ad ipſas miſſum, tam ſubito abjeciſſe omnes ſuas literas, ac ſcribendi morem, ob nihil aliud quam, quod alias in Regiones eſſent tranſplantatæ, aliorumque occupaſſent ſedes vacuas [cum non conſtet ullos veteres Samaritanos, quidquid alii ſomnient, ibi remanſiſſe] ac, per leones immiſſos caſtigatæ, pro parte quidem alium quoque cultum ſuſcipiſſent, ſed, pro maxima parte, veteri ſuæ Idololatriæ cultuve extraneo nihilominus adhæſiſſent.

Nec conſtat (4) nec probabile eſt, Pentateuchum (i. e. quinque libri Moſis) eo per Sacerdotem Samaritanum iſtum fuiſſe perlatum: quum ne quidem de *Samaritanis* per *Salmanaſſarem* avectis in Aſſyriam conſtet, ipſos *codices ullos Biblicos* in exilium ſecum detuliſſe: ac ſi maxime id conſtaret

ret non conſtat tamen (imò plane contrarium veriſſimum eſt) ipſos eo abſportaſſe *Pentateuchum;* quod ſi quammaxime conſtaret, non conſtat tamen inde literis illis, quas nunc appellamus Samaritanas, eum tum fuiſſe conſcriptum.

Hinc porro (5) diſquirendum venit, unde iſtæ (quas nunc pro Samaritanis habemus) literæ ortum traxerint, & annon fuerint Chaldææ ſive Aſſyriacæ, alterius cujusdam Scripturæ; ſive ex diverſitate regionum, ſive alia quadam ex cauſa vel conſuetudine: uti id & in Latina lingua, & Græca & aliis videmus; ubi majuſculæ ac minuſculæ literæ multum admodum inter ſe diſcrepant; imo & in literis Orientalibus, non ſolum Syriacis aliisque, verum & in ipſis Hebraicis: uti id tum ex iſtis literis, quibus facilitatis cauſâ tam in quotidianis ſcriptis ſuis Hebraicis, quam in impreſſis (poſtea) marginalibus commentariis tum *Biblicis*, tum *Gemaricis*, tum aliis quoque libris, utuntur.

An etiam (6) hæ *literæ* unquam fuerint *Phœnicicæ* (quod tamen magnus ille Joſ. Scaliger, uti & alii multi pereruditi viri poſt ipſum opinantur) vel a *Phœnicibus* deſumptæ. Namque iſtæ certe literæ quas (poſt Ant. Auguſtinum) in Punicis ſuis numiſmatis exhibet [modo *Phœnicicæ literæ* eædem cum *Punicis*, ſi non per omnia, ſaltem pro plurima parte, fuerint] Eruditiſſimus Hiſpanus *Bernardo Aldrete*, lib. 2. cap. 1. doctiſſimi operis cui nomen dedit, *Antiguedades de España, Africa y otras Provincias*, longè alia forma, ac nihil pene cum vulgo dictis *Samaritanis* commune habentes, ibi comparent; ſicut nec cum Jonicis, circa quas tantum laboris inſumpſit verſatiſſimus circa Orientalia Scaliger. Phœnicias interim has fuiſſe literas, ex piſcibus Phœnicum inſigni, atque aliis, facile quis hîc conjectare poſſet. Verum de Samaritanorum ac Phœnicum literis forſan latius alibi, ac curatius, agam.

Ex hiſce igitur concludi poſſe videtur, ex literarum formis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

mis, de Antiquitate Codicis Samaritani (quem alias ſupra omnes verſiones æſtimo) minime certum ferri judicium.

Ut autem minime comprehendo quid Eſram movere potuiſſet, ut rejectis literis veteribus, quibus jam Lex & alia Sacra deſcripta fuerant, in conſcribendo jam *Pentateucho* aſſumpſerit ſibi novas; cum nondum ſchiſma illud inter *Sanaballati* generum *Manaſſem* & *Jaddum*, eorumque ſequaces, exortum fuerat; neque adeo ex cauſa tali, ut vulgo prætenditur, iſta immutatio, ſive innovatio fieri potuerit; ſic non video, *Cuthæos* ſeu novos Samaritanos ante illud ſchiſma *Legis* ſimul ac *Pentateuchi* Codices accepiſſe.

Unde igitur, quærat nunc forte aliquis, literæ iſtæ Codicis Samaritani? Si mihi ſit reſpondendum, fateor me neſcire an Chaldæis illæ fuerint in familiari magis an in rariori uſu; an vero fuerint peculiaris cujusdam Gentis Aſſyriacæ, ſive *Cuthææ*, ſive *Avaitææ*, ſive *Hamathææ*, ſive denique *Sepharvaimææ*, ſive cujuſcunque alius demum populi; niſi quod ex Chaldæa ortum traxiſſe, vel inde translatæ ad minimum videantur. Ac magis quidem mihi probabile eſt, Judæos ſchiſmaticos ſimul cum ſede ac Templo mutatis, immutaſſe quoque, ex odio in Judæos Hieroſolymitanos, ſcribendi formam, quam Eſdram literas veteres immutaſſe; cum nulla adhuc ad talia facienda daretur occaſio aut cauſa.

Interim manet in incerto, quænam literarum formæ, Chaldaicæ illæ quadratæ aut vero decantatæ iſtæ Samariticæ fuerint magis antiquæ. Ac ſi depromere licet quod ſentio, majorem hîc tribuerim Antiquitatem quadratis Chaldaicis literis, quam iſtis Samaritarum ita dictis: eo quod nulla pateat facta unquam ab Eſra literarum ſive immutatio, ſive innovatio; quidquid hic contra clament, ex odio illo pluſquam Vatiniano in Samaritanos novos, nugatores Talmudici ac Rabbinici.

Si

Si jam ulterius quoque conſideremus, quando primùm Lex Hebræorum, ſive Pentateuchus, ad ipſos *Cuthæos* cæterosque populos in terram Iſraëliticam, ut in colonias eo tranſplantatos, pervenerit; id certe non ante 332. annum Chriſti noſtri nativitatem antevertentem contigit. Quod ſi ille tum temporis ad ipſos pervenit, id factum eſt per *Sanaballatum* (ſeu Sanballetem) *Cuthæum*, qui a Dario ad Alexandrum deficiens, cum octo ſuorum millibus ſeſe ad ipſum contulerat, ab eoque libenter acceptus, petierat, ut per eum ſibi liceret Templum in ſua ædificare Provintia, cui generum ſuum *Manaſſen*, (qui a Pontificatu Hieroſolymitano depulſus fuerat) Pontificem præficeret; quodque a Dario ille obtinere non potuerat, ſic ab Alexandro obtinuit.

Hieroſolymorum namque ſeniores ægre ferentes *Manaſſen Jaddi*, ſummi Pontificis, fratrem, contra Legem duxiſſe externi generis fœminam (filiam, ſcilicet, *Sannaballatis Cuthæi)* poſtularant, ut aut uxorem ille dimitteret, aut ad altare amplius non accederet. Cumque ob id frater Pontifex a miniſterio ipſum repellere cogeretur, ad ſocerum *Sannaballaten* ille profectus, ſe quidem amare filiam ejus dixit, nolle tamen propter eam privari Sacerdotio: qui honor & gentilitius ipſi, & apud Judæos ſemper in maxima exiſtimatione fuerit. *Sannaballates* contra recepit, ſe illi non Sacerdotium tantum ſervaturum, ſed & Pontificatum paraturum, & totius ſuæ provinciæ principem eum facturum, modo filiam ſuam retineret uxorem: ædificaturum quoque Templum, in monte [Gerizim] qui imminet Samariæ, Hieroſolymitano ſimile: idque ſe Darii regis auctoritate facturum eſt pollicitus. His ille captus promiſſis, manſit apud Socerum; putans ſe Pontificatum a Dario conſecuturum. Quod omnes quoque Sacerdotes & Iſraëlitæ (ſeu potius Judæi) qui alienigenarum ſimiliter implicati erant conjugiis, ad *Manaſſen* defecerunt, *Sannaballate* [NB] præbente & pecu-

 niam

niam & agros ad colendum; ac modis omnibus ambitionem generi promovente.

Hi Sacerdotes igitur (ac ſi qui Levitæ, ac Scribæ ipſis interfuerint) proculdubio ſimul Apographa Legis ſeu Pentateuchi eò detulerunt; ac forſan poſteà inde rurſus, pro parte, inſtaurata ſunt inter Judæos Pentateuchi exemplaria, ceſſante jam in Legem ipſorum furore Antiochi vere Epimanis.

Quod autem *ſcripta Prophetarum* ſecum eo non portaverint, id proculdubio evenit, quod illa ſcripta adhuc in Sacerdotum ac Scribarum ſcriniis deliteſcerent, neque adhuc in uſum publicum producta fuiſſent. neque dubito exinde, quod ipſis in poſterum illa a Judæis denegata, fuerint, primum plane iſta illis neglectui, ac denique contemptui atque odio, ex odio contra Judæos, fuiſſe, planeque nullius auctoritatis.

Quamvis autem poſſiderent ſic Moſis Pentateuchum, tamen non videntur ita publice populo ipſos illum ſolenni ritu prælegiſſe; iſtis ſaltem temporibus quæ Antiochi Epiphanis imperium præceſſere.

Hinc enim eveniſſe puto, quod (ſi Joſepho hic fides habenda) videntes Judæos ab Antiocho miſerrime oppreſſos, origine Sidonios ſe eſſe profiterentur; indeque literas ab Antiocho ad Apollonium præſidem ſuum & Nicanorem procuratorem regium obtinuerint, ut in communem cum Judæis cauſam ipſos non involverent; utque Templum Gariezitanum, hactenus nullius Dei titulo inſignitum, Διὸς Ἑλληνίȣ ſive *Jovis Græcanici* nomine deinceps (Joſeph. lib. 12. c. 7. Antiquit.) appellaretur. Quod minus mirandum, ſi conſideremus, quam ſæpe jam ante captivitatem Babylonicam, ex ſimili defectu populus Iſraëliticus in Idololatriam delapſus fuerit. Verum enim vero Fl. Joſephi teſtimoniis non nimis ſecure fidem adhiberi, ex iis, quæ de ipſo adhuc dicenda ſunt inferius, ſatis ſuperque manifeſtum fiet.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Hæc interim indicio ſunt nondum iſto tempore Scripta Prophetica atque Hagiographa communi Judæorum populo communicata fuiſſe ac publicè prælecta ; verum adhucdum latitaſſe in *ſcriniis Sacerdotum* ac *Scribarum :* donec tandem ex occaſione, (ſeu potius neceſſitate) diræ perſecutionis, ac librorum Legis pene omnimodâ per A. Epiphanem exuſtione (gliſcente fere adhuc in Judæorum Codices iſta impia rabie) producti fuerunt , atque univerſo populo Judaico in uſum publicum Synagogarum divulgati *cæteri iſti libri ſacri:* quos uti jam dudum antea (ac probaliter Eſdræ tempore) *Pentateuchum* , ſic etiam in ſectiones Sabbaticas, ſive hebdomadales, diviſerunt, easque plebi Judaicæ ſingulis Sabbatis prælegerunt: donec demum ceſſante perſecutione, atque ex repullulante denuo ſufficienti exemplarium copia reſtauratoque ita in integrum Pentateucho, hæ ſectiones Propheticæ (uti jam ſuperius dictum) pro Haphtaroth, ſive Lectionibus ſecundinis (ut ſic loquar) populo jam jam ex Synagogis abiturienti prælectæ fuerint. Quæ Lectiones *Moſis ac Prophetarum*, etiam poſtea in Synagogis perdurarunt.

De *Pentateuchi Samaritanorum verſione Græca* (cujus mentio apud veteres) & an illa iſti prætenſæ τῶν LXX. verſioni antiquior ſit ; an vero & alia Judæorum Helleniſtarum, cum Jeremia, aliisque in Ægyptum tranſlatorum, hanc τῶν LXX. nomine venientem, ratione vetuſtatis antecedat, anxie hîc diſquirere nolo ; uti nec quo demum tempore , ac per quos qualesve, primùm prodierit verſio illa, uti & unde denominationem ſuam nacta fuerit, quæ (utcunque temporis tractu aliis permixta ac confuſa , forſan & in totum hoc tempore deperdita) adhucdum Verſionis Septuagintumviralis nomine vulgo , ac pene ubique inter eruditos , venit.

Certum eſt interim, ac dudum ab aliis clare oſtenſum (uti & a me jam ſatis ſuperque notatum) ſolum Pentateuchum,

 ſive

ſive ab unico, ſive a pluribus ſimul, ad id congregatis Interpretibus, ac diu quidem ante Ant. Epiphanem fuiſſe in Græcam linguam converſam: quod de cæteris Hiſtoricis ac Propheticis libris minime patet; imò contrarium potius (uti ex modo ſuperius allatis non obſcure apparet) clare oſtendi poſſet: cum ipſe Canon S. Scripturæ non niſi poſt *Epiphanem* confectus, ſaltem evulgatus, fuerit. Verum hæc alibi, aliaque nobis data occaſione, latius pertractanda ſunt.

Nihil igitur probabilius eſt quam Judæos iſtos Alexandrinos, ſive Helleniſtas, Pentateuchi iſtam verſionem Græcam ſibi ſuisque in uſum Synagogarum publicum (uti & aliæ Gentes ſectæ Judaicæ tractu temporis eum in ſibi vernaculum linguam traduxerunt) concinnaſſe, eamque per Aſiam minorem ſatis mature fuiſſe diſperſam. Hiſtoria enim illa tam ubique atque a tot ævis decantata mera fabula eſt, quæ de 70. Interpretibus Judæi poſteriores confinxerunt, ut ipſi eo majorem auctoritatem, Sanctitatem imò & Divinitatem (ut ſic loquar) conciliarent, tum apud Judæos Hebraice neſcientes, tum apud ipſos Hebraizantes: quibus tamen id non ita perſuadere potuerunt. At hîc non ſtetit ipſorum audacia: verum & miracula confinxerunt, quæ circa adornandam iſtam verſionem Græcam contigerint, ita Judaicè, ut quisvis parumper ſolum emunctæ naris abſurdam ipſorum falſitatem ſtatim odorari queat. Et fuit quidem inter ipſos nugax quidam Græculus *Ariſtæas*, qui per ridicula ſua narrata tamen multis Judæis ac Chriſtianis hîc non nimium circumſpectis imponere valuit.

Quod vero attinet cætera Scripta tum *Hiſtorica* tum *Prophetica*; illa, licet ſerius, interim, ſive per Judæos ex Palæſtina in Ægyptum confugientes, aut aliter demigrantes, eo ſimul deportata; ſive ab ipſis in Ægypto jam dudum habitantibus Helleniſtis, inde [e Palæſtina] petita, a diverſis quoque, tum melioribus tum pejoribus (neque ullius libri

tam

tam accurata verſio eſt quam illa Pentateuchi verſio) Interpretibus videntur tranſlata: quod argumentis ex ipſis verſionibus petitis facillimè oſtendi poſſet.

Occaſio vero qua *libri Apocryphi* conſcripti Judæorum Helleniſtarum plebi pro veris ac Canonicis obtruſi fuerunt, mihi videtur fuiſſe eadem Judæorum miſerrima calamitas, quâ, poſt devaſtationem tum Regio Iſraëlitica, tum Urbs Hieroſolymitana, tum denique Templum Hieroſolymitanum, per totum triennium deſolata manſerunt; ac cultu denique reſtituto, Onias per Alcimum ſummo Sacerdotio excluſus, a Ptolomæo Philometere obtinuit, ut Templum ad æmulationem Hieroſolymitani ædificaret in regione Hieropolitanâ, ibique ipſe ſummum gereret Pontificatum.

Optima igitur occaſio id faciendi videbatur, quo tempore nuper adhuc Sacri Codices illi, quaſi tabulæ ex naufragio recollectæ, nec omnes ſimul adhucdum, videbantur reſtaurati; neque ab omnibus juſto adhuc criterio diſcerni poterat illi qui vere Divini eſſent ac Canonici, ab iſtis qui impia fraude ab impoſtoribus (Sacerdotibus, procul dubio, nonnullis & Scribis) talia confingentibus, pro Divinis ac Canonicis erant inductæ, atque ignoranti plebeculæ (imò & aliis minus emunctæ naris) obtrudebantur.

Quæ plebs eo facilius hîc falli poterat quod linguam Hebræam, jam minime haberet vernaculam (cujus notitia ſufficiens tunc etiam pluribus aliis deërat in ipſa Palæſtina) iſtamque addiſcere neceſſe haberet a Sacerdotibus ac Scribis, ſi libros Sacros legere atque intelligere vellet.

Quo tamen accedebat quoque, quod interpretatio cum Legis tum Prophetarum (ac præcipue quidem Doctrina & deciſiones Legales) ab iſtis Sacerdotibus ac Scribis eſſet petenda. qui quomodo ſeſe circa commune Judæorum vulgus gererent ſatis patet ex Evangelio Joan. cap. VII. v. 49.

Piæ fraudes, igitur, illæ, (per quas tantum quoque detrimen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

trimenti accepit, per ſimiles hiſce impoſtores, primitiva Chriſtianorum Eccleſia) videntur quidem primùm cœptæ per famoſas iſtas *appendices* librorum *Danielis* atque *Heſteris*; quibus alii libri ſuppoſititii ſenſim acccessere, Græciſque Alexandrinis (quos quales deſcribat Imper. Adrianus epiſtolâ ad Servianum, apud Plinium, videri poteſt) aliiſque nimium credulis Judæis Aſiaticis aut minime, aut minus ſaltem, Hebraicè peritis, obtruſi fuerunt. Quin nec ſoli Græculi Ἐπιθέται, ejuſmodi Apocrypha (Celeb. Iſaaco Voſſio, tantæ venerationis, imò Sacra & Canonica) confinxerunt: verum & unus alterve Latinus hanc gloriolam, ſub titulo ſuppoſititio, occupare ſtuduit; uti patet ex 4. Eſdræ libro: qui nuſpiam niſi Latine inventus fuit.

Interim ab ipſis Legis Doctoribus ſibi hanc Legem cæteroſque libros verè Sacros ac Canonicos ſervantibus, populoque communi tot & talia quot ac qualia ipſis placerent communicantibus, magnum ſane incommodum exortum fuit.

Juſtiſſimo Dei judicio puniti fuerant Judæi exilio ac captivitate Babylonica, ob derelictum verum atque unicum Deum; per quam pœnam tandem, quaſi ex graviſſimo Lethargo expergefacti, in poſterum reſipiſcere ceperant; neque unquam poſt liberationem ex iſta captivitate rurſus in Idololatriam, quaſi morbi epidernici recidivam delapſi ſunt.

Huic malo præveniendo quoque tum *Eſdras*, tum *viri magnæ Synagogæ*, aliique poſteriores ipſis Sacerdotes ac Scribæ Synagogas, prælectionesque ibi ex Lege, inſtituerant, ac per ſingula Sabbata continuarant; ut ſic populus *Legem* (ſtatuta, minas, ac promiſſiones) Dei veri edoctus, non amplius, ut canis ad vomitum, aut ſus ad lutum, reverteretur ad mores ac ritus Idololatricos.

Verum enim vero, ne plebs Judaica hinc nimis ſapiens redderetur; ſed illi Sacerdotes ac Scribæ (qui ſeſe חכמים ſeu *Sapientum* & *Legis Doctorum* nomine appellari curabant) ſibi

ſibi ſemper auctoritatem atque imperium in iſtam pararent ac conſervarent, *Legem ſcriptam* quidem prælegebant populo; verum ſimul aliam quandam *Legem Oralem*, ſcilicet, ſive *non ſcriptam*, quamque (ſi hic ipſorum Traditiunculis, ſeu potius anilibus fabulis, fidem habere volumus) Deus Opt. Max. ipſi Moſi, ut Deuteroſin vel Interpretationem Legis ſcriptæ, in monte Sinai tradiderit, confingebant; ut illa perpetuo eſſet quaſi clavis, qua *Legis ſcriptæ* obſcuriora, magis ſacra ac recondita, per Sacerdotes, *quorum Labia Legem cuſtodiebant*, explicarentur plebi Judaicæ, ipſique ita ſedentes *in cathedra Moſis* populum ſic commodius (in ſuam rem propriam) judicarent ac regerent.

Ex hac *Miſchna* (quæ tamen non ante ultimam Templi deſtructionem in unum corpus collecta ſcriptis mandata ac ſolis ſapientibus, ſic dictis, publicata fuit) *Legem* ac *Prophetas* interpretabantur, totumque jus Eccleſiaſticum, Civile ac Forenſe, exercebant ii, qui Synedrii tum majus, tum minus occupabant; quique aliàs in Synagogis populum publicè docebant.

De hac *Miſchna* (ut multa mira de lente, ſicut eſt in proverbio) quammulta mira ac magna fabulati ſunt hi nugaces nimium Judæi, ut apud omnes ipſi conciliaretur & veneratio & auctoritas. Moſes nempe Legiſlator per 40 iſtos dies quibus commorabatur in monte Sinai, a Deo Oralem quoque didicit Legem, præter iſtam quæ ſcriptis mandanda erat. Quæ Lex Oralis *Miſchna* erat ſeu *Deuteroſis* atque iteratio (non tantum, verum) & ulterior explicatio, adeoque ut Lux & Lucerna qua *Lex ſcripta* per ſapientes, quibus illa fuerat commiſſa, ulterius eſſet explicanda atque illuſtranda: eoque multo dignior ac venerabilior erat ipſa *Lege ſcripta*; imo in tantum, ut fundamentum Religionis Judaicæ non ſit Lex ſcripta, verum illa quæ ſic Moſi Oretenus tradita eſt: eo quod propter *Legem Oralem* initum ſit fœdus

a Deo

a Deo cum Iſraële; ſicut ſcriptum eſt [videas, quæſo, mi Lector, quam bene ac recte hîc S. Scripturæ verba per recutitos explicentur!] *Quia juxta verba hæc pango tecum fœdus, & cum Iſraële* Exod. xxxiv. v. 27. *Et hæc ſunt Theſauri* (pergit R. Iſaac Corbulenſis, cujus verba hîc recito) *Sancti Benedicti, ſciebat enim futurum ut Iſraëlitæ tranſportarentur inter alios populos, & quod tranſſcripturi eſſent Gentiles libros ipſorum; idcirco noluit ſcripto tradi Legem Oralem, &c.*

Si quis interim quærat quonam argumento hæc dicta firmentur, noverit is ex ipſorum ſententia nihil Sanctiſſimo *Talmude* eſſe ſuperius; ſtudiumque adeo Talmudicum omnibus aliis ſtudiis eſſe præferendum; eo quod (ita enim loquitur) impoſſibile ſit conſiſtere nos [Judæos] poſſe ſuper fundamento *Legis ſanctæ*, quæ eſt *Lex ſcripta*, niſi per *Legem Oralem*, quæ eſt explicatio ejus. Ac tanti quidem eſt his nugatoribus impiis iſta *Lex Oralis*, ſeu *verba ſcribarum*, ut ad ipſa magis attendendum ſit quam ad verba *Legis*.

Neque mirum iſtud alicui videri debet, quoniam [Talmud. Hieroſ. cod. Berachoth] החכמים *Hachachamim* ſeu *Sapientes* ac *Doctores Talmudici* in tantum extolluntur, ut de iis dicatur: *Sapientes præſtantiores ſunt Prophetis:* & ratio eſt, quia *Prophetæ* tenebantur ſuam doctrinam confirmare miraculis & aliis extraordinariis ſignis; cum de ſapientibus abſolute ac ſimpliciter dictum ſit! *Et obſervabis ut facias juxta omnia quæ docebunt te.* Deut. xvii. v. 10. Plura hiſce ſimilia inveniet facile lector tam apud Buxtorfium (cui hæc modo allata debeo) quam alios; ſi ejuſmodi nugæ ipſi aliquo modo placere potuerint.

Legem ſcriptam igitur & deprimebant vehementer, & ſimul corrumpebant *Conſtitutionibus*, interpretationibus ac traditiunculis ſuis: atque, uti naſum e cera confectum, quocunque ipſi vellent vera illius ſenſa ad lubitum detorquebant per

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

per pretenſam hanc *Legem Oralem*; ut ſic ſub ſervitutis jugo populum detinerent. Iſti quidem Judæi qui *Caraim* appellabantur ita plane literali S. Scripturæ ſenſui adhærebant (ſicut & *Sadducæi*, quorum hi ex parte ſequaces fuere, & adhucdum ſunt) ut nullas traditiunculas, nullave πατροπαράδοτα, *Miſchnam*, *Legemve Oralem*, extra S. Scripturam, admitterent (unde & capitale cæterorum Judæorum in ipſos odium, uti notum eſt) aut nullam ipſis auctoritatem tribuerent. Verum hi pauci admodum numero, præ ceteris Judæis *Phariſæis* ac *Phariſæorum ſequacibus*, & olim erant & adhuc ſunt. *Phariſæi* vero in proprium commodum his abutebantur, quotidieque novas traditiunculas comminiſcebantur, ac ſub ipſarum prætextu communi Judæorum plebi (imò & cæteris quandoque) graviſſima onera imponebant.

Nec deërat occaſio quam optima, cum hi populo dominarentur, eo quod cuncta Synedria, cunctaſque complerent Scholas ac Synagogas, ibique & alibi, per *Deuteroſas* iſtas, in quibus conſiſtebat Jus ipſorum Civile ac Canonicum plebem Judaicam explicando, decidendo, judicando, imperando, prohibendo, &c. imperioſe regerent. Curabant quidem ut *Lex* ac *Prophetæ* ſingulis Sabbatis populo prælegerentur; ſed *Miſchnam* ſuam populo minime communicabant aut publicabant, verum anxiè illam inter ſe cuſtodiebant; ſic ut nec in unum corpus redacta fuerit, Rabbiniſque ſic omnibus communicata, niſi jam annis circiter 150. poſt Chriſtum natum, ac 120. poſt ultimam Templi atque Urbis deſtructionem, præterlapſis.

Ac Rabbi Juda quidem *Miſchnam* (ſeu mavis *Miſchnajoth*) in unum volumen tunc undique coëgit; ſed temporum tractu huic *Miſchnæ* contextui acceſſit ſua *Gemara*, ſeu ſcholia, diſcurſus, traditiones ac diſputationes Talmudicæ Doctorum (vel Rabbinorum) ſuper libris, vel libro,

 Miſch-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Miſchnajoth: quæ *Gemara* ſenſim poſt *Miſchnam* collecta & abſoluta (quaſi) fuit circa annum D. N. Jeſu Chriſti 500. ſi non ſeriùs, utrumque contigerit.

Sicque poſt illud tempus collectanea illa pro commentario quaſi perpetuo atque Authentico recepta fuerunt; ita ut *Miſchna* & *Gemara* ſimul junctæ Talmud Judæorum [de Babylonico, cujus potiſſima auctoritas, hîc potiſſimum loquor] conſtituant, Judæorumque Corpus Juris tum Canonici tum Civilis componant. Verum hæc apud alios latius pertractantur.

Sacerdotes autem ac *Scribæ*, ſeu *Magiſtri* Judæorum hujuſmodi abſurdiſſimis opinionibus imbuti, quales *Zabiorum* atque in univerſum pene *Chaldæorum* erant, quæve ex iſtis ſaltem fontibus ſcaturierant, reliquos Judæos (quos, dum ſeſe ab iſtis ut impuris ſeparabant, nomine הדיוט *Hedioth* כולבא *Coelbo* & עם ארץ *Ham Arez* appellare ſolebant) iſtis quoque opinionibus imbuere ſtudebant: idque commodius perficere valebant, quod plebs illa, ſeu commune vulgus Judæorum, ex converſatione parentum cum Chaldæis plus ſuperſtitionis inde Chaldaicæ, quam notitiæ Legis Divinæ (uti ex exemplis apud Nehem. cap. VIII. v. 15. & XIII. v. 1. & alibi, patet) reportaſſet. Unde & facilius Legem ſuis prætenſis traditiunculis (vide Matth. c. XV. &c.) in monte Sinai acceptis, aliiſque anilibus fabulis, atque interpretatiunculis ſæpe nugaciſſimis, corrumpere poterant.

Non tamen omnes Judæi æque patienter iſta tolerabant, ipſorumque traditiunculis fidem adhibebant, auctoritatemve ullam ipſis tribuebant. Sed cum hi *Phariſæi* fere continuò nil præter Deuteroſes ſuas, ſeu traditiunculas e Sinai Monte creparent, iiſque populum Judaicum ſub perpetuo ſervitutis jugo detinere ſtuderent; illi (nempe *Sadducæi*) ex adverſo, omnes, præter ipſam Sacram Scripturam, Traditiones rejiciebant: ac dum iſti ex illa prætenſa Orali Lege

ſua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſua dogmata illa de *Metempſychoſi*, de *triplici animarum ſtatu* poſt mortem (unde & *purgatorium* Romanenſium primam ſuam originem traxit,) de *Angelis bonis* (qui non tantum unicuique hominum, verum & ſingulis Regionibus, anni tempeſtatibus, menſibus, ſeptimanæ diebus pluribusque ſimilibus rebus appoſiti erant) ac *malis* quoque, plurima quotidie creparent, iiſque præter ac contra S. Scripturam virtutes Magicas adſcriberent, illosque adeo Magicarum artium Magiſtros facerent, hominibusque viſibili forma apparere confingerent: dum, dico, iſti *Phariſæi* (namque iſtam appellationem temporis tractu ſolum in ſive uſum ſive abuſum veniſſe exiſtimo; quod ſeſe magis magiſque a communi hominum cœtu ac converſatione ſepararent) ad omnia extrema ac perverſa dogmata tam ex Chaldæiſmo, quam etiam ex Platonicorum ac Pythagoreorum doctrinis abſurdiſſimis hauſta decurrerent, *Sadducæi* (ſeu plurimi Judæorum aliàs cordatiorum, qui poſtea iſtud nomen adepti ſunt) tanto faſtidio iſtorum dogmatum afficiebantur, ut (quod ſæpiùs accidit ſtultis, qui *dum vitant vitia in contraria currunt*) hi totam *mortuorum reſurrectionem*, (cui ut firmiſſimo fundamento Religio noſtra Chriſtiana ſuperædificata eſt,) cunctosque tam *Angelos*, quam *Diabolos* tollerent, omnesque in totum Traditiones, ſeu Deuteroſes rejicerent, ſolamque reciperent S. Scripturam; quod ex iſta Deuteroſi, tanquam ex equo quodam Trojano, plurimæ tum ſuperſtitioſæ, tum falſæ opiniones prodiiſſent.

Ita enim plane mea fert opinio, *Sadducæiſmum* per *Sadducum* & *Baythum* (forſan & jam ante, licet indirecte, per alios, qui hiſce hæreticis, ut ſæpe in tali re fit, occaſionem ſic a cæteris diſcedendi dederant, quod ipſi Phariſæi proprio ſuo exemplo hìc præiviſſent) fuiſſe exortum; ulteriuſque ſuum incrementum cepiſſe per alios, qui hoſce priores, uti tempore ſubſecuti, ita animoſitate ac fervore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

currendi in omnia contraria prætervecti ſunt. Sic enim quotidie experimur, ſectarum capita, raro tot ac tanta innovaſſe, quam quidem ipſorum ſequaces, ſub primorum auctorum nomine de novo induxerunt.

Prævalebant contra omnes ſive *Sadducæos* ſive *Eſſæos*, ſive quoſcunque alios, *Phariſæi.* hi namque ſimul cum *Scribis* (vide Matth. XXIII. v. 2.) *Sedebant in Cathedra Moſis* ac complebant (ſicut & ipſorum ſequaces) non minora tantum, ſed & Magnum Judæorum Synedrium: tum quoque præ ſe ferebant magnam Sanctitatem; unde & ſeſe a communi populo (cui & ſortem in futuro ſeculo denegabant) ne tangi quidem patiebantur, cibumve cum illis, ut impuris ac peccatoribus, minime capere volebant; Pluraque alia obſervabant, quibus faciendis magnam pietatem ac ſanctitatem præ ſe ferebant. Cum tamen eſſent ii, in quos, ut in peſſimæ notæ Hypocritas, tam ſæpe invehitur Salvator noſter Dominus Jeſus Chriſtus.

Videtur tamen Apoſtolus Paulus ipſos quam ſerio laudare, dum Act. XXVI. v. 5. ſe defendens ait: Κατὰ τὸν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα Φαρισαῖος. *Secundum exquiſitiſſimam ſectam noſtri religioſi cultus, &c.*

Verum nodum mihi ſolvit hic (ſi quis ſit) Celeb. Theod. Beza; qui ſuper hoc loco commentatus ait: *Non eſt (opinor) quod ex hoc loco colligamus Phariſæiſmum a Paulo tantopere fuiſſe laudatum, ut vitæ genus exquiſitiſſimum vocarit. Loquitur enim Paulus ex adverſariorum Hypotheſi; quaſi diceret: Judæi Phariſaicam habent pro ſanctiſſima ac religioſiſſima: eam ipſi norunt me jam inde a meis majoribus fuiſſe profeſſum. Non eſt ergo, cur anteactam vitam meam reprehendant. Deinde vero ad id vitæ genus progreditur, quod eo ipſo tempore amplectebatur, i. e. ad Chriſtianam Religionem: cujus præcipuo capiti, i. e. Reſurrectioni ex mortuis, immoratur.*

Ad

Ad integritatem igitur vitæ, rectioremve vivendi normam, minime hæc Apoſtoli verba reſpiciunt, verum ad illa quæ ſpectabant Reſurrectionem mortuorum: circa quam Phariſæorum Doctrina magis rationi conveniens erat, ac cum Dei Opt. Max. myſticis adeoque obſcuris, (veriſſimis tamen) promiſſis, per Prophetas, concordabat.

Neque ullo modo cogitandum eſt, Apoſtolum magis quam ipſum Servatorem noſtrum approbaſſe ipſorum purificationes ac lotiones ſuperſtitioſas, aliosve ritus pene Idololatricos, Hypocriticos ſaltem; Doctrinaſve hominum, Traditiunculas, aut ſchiſmata plane ex hypocriſi nata; ac quibus non ſolum cunctis e populo cordatioribus, ſed plurimis quoque ex infima plebe, odio ac deridiculo erant, plane ut Monachi in Chriſtianiſmo. Nam licet omnes eſſent *Phariſæi*, tamen ſectis (& quidem ſeptem) diſcriminabantur, natis ex diverſis ſuperſtitionibus, ſuperſtitionumve atque Hypocriſeon modis ac circumſtantiis. Hinc erant inter illos, qui *Sichemitæ* nominabantur, alii qui *impingentes*, *alii ſeſe incurvantes*, alii *Cæcutientes*, alii aliter. Inter quos quoque erant qui quaſi dicebant: *Quod eſt debitum meum amplius & faciam illud* ממעליותא *ex ſuperabundantia*. Cujuſmodi juvenis occurrebat D. Salvatori noſtro (namque horum ex numero mihi videtur fuiſſe) quique eodem modo loquebatur (Matth. XIX. V. 20.) πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου. τί ἔτι ὑστερῶ; *Omnia hæc ſervavi a pueritiâ mea: quid adhuc mihi deeſt?*

CAP. V.

De locis S. Scripturæ Vet. Teſtamenti, ubi Dæmonum malorum (uti vulgo exiſtimatur) fit mentio. De Sehirim ſive Hircis [uti & de Vitulis] & an hi fuerint Mali Spiritus vel Diaboli. De Targumiſtarum, Talmudiſtarum ac Rabbinorum aliorum S. Scripturæ interpretamentis: ex quibus & Diaboli in Veteris Teſtamenti libros irrepſerunt. Denique de Schedim; ac quales iſti fuerint Dii.

UT autem ſatis clare conſtat, Doctrinam de *Dæmonibus* ex Chaldæiſmo (ſicuti jam partim vidimus, partim vero ulterius videbimus) ad Judæiſmum feciſſe tranſitum, eamque Phariſæos imprimis fuiſſe amplexos; ſic operæ quoque pretium mihi videtur examinare paulò curatiùs iſta S. Scripturæ loca Vet. Teſtamenti, quæ de *Dæmonibus* ceu *Diabolis* vulgo putantur fuiſſe locuta; qualia ſunt, quæ apud Eſaiam habentur, cap. XIII. v. 21. & cap. XXXIV. v. 14. Apud Moſen, Levit. cap. XVII. v. 7. & Deut. cap. XXII. v. 17. tum quoque apud Pſalmiſtam, Pſal. CVI. v. 37. ac denique in Paralipomenis, lib. II. cap. 11. v. 13.

Verba Eſaiæ, in locis modo citatis, præprimis conſideranda ſunt, ob vocem שעירים *Seirim* (vel *Sehirim*) quam pene omnes Interpretes interpretantur *Diabolos* vel *Dæmonia*: cum de ſolis ac meris animalibus feris ac ſylveſtribus (quales *Hirci* quoque erant, aliæque beſtiæ hirſutæ: quamquam pene ſemper iſtud nomen ſolis *Hircis* attribuatur) ibi ſermo ſit; atque iis in locis, ne per ſomnium quidem de *Dæmoniis* cogitaverit, nedum locutus fuerit Propheta.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Primo enim loco prædicit *devaſtationem Babylonis*; 2. *Terræ Idumææ*: utque in ipſorum palatiis, ab hominibus deſertis, habitaturæ eſſent *beſtiæ ſylveſtres* & *feræ*.

Diaboli tamen quoque (in quos Interpretes השעירים, *Sehirim* ſeu *Hircos* transformarunt) in textum ſacrum, ſeu potius Verſiones ejus, intruſi ſunt, ex ſuperſtitioſis præjudiciis in *Chaldæa* hauſtis, atque inde in Palæſtinam deportatis: quæ indies adaucta fuere per Phariſaicæ ſectæ Rabbinos: e quorum numero, vel ſecta, fuere priores Sacræ Scripturæ Targumiſtæ & Interpretes; quos alii deinde ſine ſatis ſufficienti ac prævio examine, circa plurima ſunt ſecuti. Firmant, id quod dixi, illa quæ ſummus vir Samuel Bochartus in Hierozioco, hoc modo affert: שעירים *Seïrim Moſi eſſe Dæmones qui coluntur in Idolis putant plerique Interpretes.* Ita enim Chaldæi reddunt, & Syrus, & Arabs *uterque, & Hieronymus & Hebræi omnes. Neque res eſt ſine exemplo. Nam ad Dæmones referunt Græci, Syrus & Arabs, quod habetur Eſai.* XIII. *v.* 21. *de Babylonis futura deſolatione,* (ושעירים) *& Piloſi ſaltabunt ibi, & Eſ.* XXXIV. 14. ושעיר *(& Saïr ſeu Piloſus) ad Socium ſuum clamabit, i. e. Dæmon ad Dæmonem.*

Ac paucis interjectis de *Dæmonum ululatu*, ex Arabum doctrina, ita pergit: *Neque aliud voluit Aquila Judæus cum* שעירים *reddidit* τειχιῶντας, *unde Hieronymus Piloſos. Saltem ſi Procopio credimus; cui* τειχιῶντες *ſunt Dæmonum genus Sylveſtre, & tenebroſum. Verba ſunt,* Τούτους δέ φασι τειχιῶντας Ἀκύλας ὠνόμασε, δηλῶν, κάθυλον καὶ ἐσκοτισμένον δαίμονα. *Et Hebræi varias afferunt cauſas, cur Dæmones ſic appellantur. Aben Ezra in Leviticum,* נקראו כן שנצטער הגוף הרואה *Sic vocatur, quia mœret quisquis illos videt. Sequitur* והקרוב-בעבור שיראו אותם המשוגעים כדמות שעירים *Sed vero ſimilius eſt ſic vocari, quia* MANIACI *vident eos in ſpecie Hircorum. Quod idem ſequitur Abarbanel in Eſaiam.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Eſaiam. Et Kimchius in Lexico: [Verum in commentariis ait: *Poſſibile tamen eſt ut ſit genùs animalis in deſerto commorantis.*] *Eos ita nominat Moſes, quia Hircorum ſpecie* SIBI CREDENTIBUS *apparent. Maimonides itidem in More Nevochim, lib. 3. cap. 46. Ex Zabiis quidam fuerunt, qui Dæmonas colebant, & eos* EXISTIMABANT *habere formam Hircorum. Unde etiam Dæmonas* שעירים *Seïrim h. e. Hircos appellabant. Quæ opinio* MOSIS ÆVO JAM LONGE LATEQUE *in orbe diffuſa fuit, ſicut ait Levit.* XVII. 7. *Et non ſacrificabunt ultra ſacrificia ſua* לשעירים, *Hircis, i. e. Dæmonibus ita appellatis. Huc refer quod in Jamblichi Babylonicis apud Photium* τράγου ἢ φάσμα ἐρᾷ Σινωνίδος, *Hirci ſpectrum quoddam deperit Sinonidem, i. e. Diabolus Hirci ſpecie: Et totam veterum Theologiam de Pane, Fauno, Sylvanis, Silenis, & Satyris, qui & ipſi Hirci dicti ſunt.*

In propria autem ſignificatione השעירים denotant *Hircos*; ut ex plurimis S. Scripturæ locis, tum Levit. 16. tum aliis patet: eaque eſt revera primaria iſtius vocis ſignificatio: unde & Piloſorum tam hominum (vide Geneſ. XXVII. 11. exemplum Eſavi) quam aliorum animalium Hirſutorum denominatio originem traxit: cum & Zabii & Ægypti inter alia tum Hirſuta tum non Hirſuta animalia quoque maxime *Hircos*, colerent (uti ex ſequentibus latius patebit) Judæi illi qui jam iſto laborabant præjudicio de *malis Dæmonibus*, (Deoſque Gentium exiſtimabant, revera eſſe *mala Dæmonia*, ipſaque apparere quandoque hominibus) *Hircorum formam* iis aptarunt, *Dæmoneſque* hos *Sehirim* appellarunt.

At, cum Eſaias (cap. XIII. v. 21. ac XXXIV. v. 13.) loquatur tantum *de feris Sylveſtribus*, quæ in diſertis, ex ruina, Idumææ ac Babylonis, eſſent habitaturæ, iſti Phariſaicæ ſectæ homines (iſtorumque in illa re ſequaces) ibi *Dæmones ſibi invicem acclamantes*, ac *ludentes* (& qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

(& quidem cum *Onocentauris*, cum *Strigibus*, cum *Sirenibus*, ſimilisque farinæ aliis monſtris, ſecundum Græcos Interpretes, quos Latinus hîc pro parte ſequitur) ſubſtituerunt. De quibus nobis in ſequentibus loquendi commoda adhuc dabitur occaſio.

Primi inter Græcos (Alexandrinos nimirum) qui Pentateuchi Interpretes fuere, hîc minus occœcati hujuſmodi præjudicatis Chaldæorum opinionibus, adeoque & hinc quoque & aliunde longe cæteris accuratiores, vocem שעירים Levit. XVII. v. 7. vertunt ματαῖα ſeu *Vanitates*; quamvis Deut. XXXII. v. 17. vocem שדים *Dæmonia* vertant. de qua voce paulò inferius quoque aliquid dicam.

Interim illi qui poſt hoſce Interpretes Pentateuchi, Paraleipomenon libros in linguam Græcam tranſtulerunt, non omnino ab hiſce prioribus diſceſſerunt; cum vertant ibi, Lib. II. cap. 11. v. 15. hæc ſequentia ויעמד לו כהנים לבמות ולשעירים אשר עשה: *Qui conſtituit ſibi Sacerdotes Excelſorum & (NB.)* HIRCORUM *&* VITULORUM, *quos fecerat*. Ubi tamen vulgata verſio *Hircorum* loco *Dæmoniorum* ſubſtituit: cum vertant, dico, hi Græci: Καὶ κατέστησεν ἑαυτῷ ἱερεῖς τῶν ὑψηλῶν, ϗ τοῖς εἰδώλοις ϗ τοῖς ματαίοις, καὶ τοῖς μόσχοις, ἃ ἐποίησεν Ἱεροβοάμ.

Obſervandum, autem Brutorum cultum apud Ægyptios jam olim obtinuiſſe, & antequam Iſraëlitæ ex Ægypto excederent. Itaque cum *Moſi* & *Aaroni* dixit Pharao, *Ite Sacrificate Deo veſtro in hâc terrâ*, reſpondit *Moſes* Exod. VIII. 26. *Non convenit ita facere, qui abominationem Ægyptiorum ſacrificaremus Domino Deo noſtro. Ecce! ſi ſacrificiemus abominationem Ægyptiorum ante eorum oculos, nonne lapidarent nos?* Abominationem Ægyptiorum i. e. *boves* & *oves* quibus in abominabilem Idololatriam abutuntur. [Gentium enim Idola *abominationes* appellant Sacri Scriptores, Deut. VII. 25. XII. 30, 31. 2 Reg. XXII. 13. Eſdr. IX. 1.

Eſ. XLIV. 19.] *Vel abominationem Ægyptiorum*, id eſt, Sacrificium quod Ægyptiis erat abominationi nequaquam perpeſſuris, ut ea immolemus animalia, quæ ipſi colunt; quomodo accipiunt Chaldæi interpretes. Secundo id quoque notandum Ægyptios eorum animalium, quæ viva coluerunt, ſtatuas paſſim in Templis erexiſſe. Mela lib. I. c. IX. *Colunt effigies multorum animalium, atque ipſa magis animalia.* Strabo Lib. XVII. ubi de ipſorum templis: Τινὰ μὲν γὰρ τῶν ζώων ἅπαντες κοινῇ τιμῶσιν Αἰγύπτιοι, καθάπερ τῶν πεζῶν μὲν τρία, βοῦν, κύνα, αἴλουρον, &c. *Sunt etiam animalia quædam, quæ Ægyptii univerſi colunt, ut de terreſtribus tria, bovem, canem, felem.* Tertiò certum eſt Judæos dum Ægyptiis ſerviebant, eorum quoque Dîs ſerviiſſe. In quam rem diſerte Joſua cap. XXIV. v. 14. *Auferte Deos quos coluerunt Patres veſtri in Meſopotamia & in Ægypto, & ſervite Domino.* Ezech. XX. 7. *Tum dixi ad eos, ſinguli abominationes oculorum ſuorum abjicite, & in Idolis Ægyptiorum ne polluamini*, &c. Confer cum hiſce quæ idem XXIII. 3. habet, de duabus Sororibus, *Ohola* & *Oholiba &c.* Addas denique quæ Stephanus Protomartyr ille narrat, Act. VIII. 39. *Sed repulerunt, & averſi ſunt cordibus in Ægyptum, dicentes ad Aaron; Fac nobis Deos qui præcedant nos: Moyſi enim huic, qui eduxit nos de terrâ Ægypti, neſcimus quid factum ſit ei. Et vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hoſtiam ſimulacro, & lætabantur in operibus manuum ſuarum* &c. Porro de *Hircis inter Ægyptios cultis* non ſolus Herodotus, verum & Diodorus Siculus, & Strabo, & Lucianus, & Plutarchus & alii plures Veteres loquuntur: idque imprimis apud *Mendeſios* locum habuiſſe aſſerunt.

Redintegrare voluerat *Jeroboamus* Idololatriam Ægyptiorum, unde venerat jam mortuo Salomone. Ægyptii vero, (uti jam ſuperius dictum) colebant præter *canes*, aliaque plura animalia, etiam השעירים *Hircos* & העגלים *Vitulos.*

Quos

Quos quandoque etiam ſimul cultos fuiſſe, etiam inter ipſos Hebræos, indicio eſt locus modo allatus (Paral. II. cap. II. v. 15.) ubi tum *Hircorum* tum *Vitulorum* ſimul mentio fit. Ac de ejuſmodi שעירים ſive *Hircis*, ceu de *Imaginibus* ac *ſtatuis* ipſorum, loquitur Moſes, Lev. XVII. v. 7. *Nec ultra ſacrificabunt ſacrificia ſua* לשעירים *Hircis i. e. ſtatuis ſive imaginibus Hircorum.* Pro cujuſmodi שעירים ſive *Hircorum ſtatuis* vel *imaginibus* quamrecte igitur reddunt Græci Interpretes librorum Chronic. Τοῖς εἰδώλοις ϗ τοῖς ματαίοις; quaſi dicerent, *Idolis quæ ſunt Vanitates*, atque ita alluderent ad vocem אלילים, *res vanas* ac *nihili;* quibus fruſtra adeo adhibetur cultus Divinus: eo quod nec videant, nec audiant, &c.

Lectoris mei nunc judicio relinquo, an recte concipi queat *Jeroboamum*, qui omni molimine conabatur ad ſeſe allicere populum Iſraëliticum (ac, ſi poſſibile fuiſſet, ſimul & reliquas Tribus *Rehabeamo* adhærentes, qui jam quoque השדים *Haſchedim* colebant) ſuoque illos ſub imperio retinere; an, dico, concipi queat, hunc Jeroboamum non per *Vitulorum imagines* vel *ſtatuas*, verum per ipſorum *malorum Dæmoniorum*, ſive *Diabolorum* (ut talium) voluiſſe avertere hunc populum a vero cultu veri Dei: quaſi non Deus Opt. Max., non Dii aliorum Gentium [namque an fuerint iſti non אלילים ſed vere Diaboli, alibi adhuc diſquirendum reſtat] ſed ipſius Veri Dei infenſiſſimi hoſtes, (*Diique averrunci*, ac tales quidem qui ab ipſo damnati atque adeo in ima Tartara detruſi fuerant) liberaſſent ex Ægypto hunc populum, eique adhuc eſſent vere *Dii Tutelares* atque ἀλεξίκακοι.

Interim ipſe quoque *Jeroboamus* conſulebat veros Dei Veri Prophetas; quod & ipſe *Achab* fecit; Qui qualis fuerit, ex I Regum libro abunde patet; imò & ipſe Verus Deus eum plus ſemel liberavit ex extremis anguſtiis, per

 hoſtes

hoſtes ipſi importatis. Quod certe, meo judicio, non feciſſet, ſi ille Achab, cultor malorum Dæmoniorum, ut talium, fuiſſet. Neque ullibi patet Iſraëlitas aut Judæos, ejuſmodi *Dæmonia* (ut talia) agnoviſſe, aut Dîs ſuis, ſive אלהים נכר, aliter quam *Diis Tutelaribus* ſerviiſſe. Namque *Vitulus* ille qui ab Aarone fuerat in cultum Divinum dedicatus, non Deus aliquis, ex malorum numero (quorum nullos agnoſcebant, imò ne quidem noverant) eſſe prætendebatur; verum eſſe eum ipſum qui cæcos hoſce Iſraëlitas liberaverat ab Ægyptiorum Tyrannide ac ſervitute, credebat Idololatra hic populus.

Neque enim ullibi Deus, per Prophetas ſuos ipſis cultum *Dæmoniorum malorum* (quam diſtinctionem hîc ſemel ſerio notari velim) aut Iſraëlitis, aut Judæis, exprobravit. Verum ſolum cultum iſtorum, ſive *Deorum* ſive *Dæmoniorum*, qui cum eſſent אלילים, ſive הבלים, nec manus nec pedes, nec aures, nec oculos ullatenus habebant ad juvandum aut nocendum; quique ipſi adeo nihil aliud erant, quam *Vanitates* ac plane nihil (ut qui ex ſola horum aſtutia, aliorumque demum ſimplicitate ac ſtulta ſuperſtitione Dii putabantur) quorumque factura ex nihilo (tum ratione ſuperſtitioſæ imaginationis, tum ratione materiæ, quæ nihil juvare poterat) erat. Coluerant antea ipſorum Patres *exercitum cœli*; coluerant quoque *Vitulos* & *Hircos* &c. coluerant denique & poſtea *Deos Amorrhæorum*, aliarumque *gentium circumvicinarum*; at nullibi in S. S. ipſis exprobratur cultus ejuſmodi malorum *Dæmoniorum*.

Iſta enim opinio, *Deos Gentium* revera eſſe *Dæmonia mala*, & poſtea, & quidem inter longe alias gentes, eluxit.

Notiſſimum eſt, & Græcos & Romanos pluresque præter hos populos coluiſſe, ne obeſſent, læderent vel nocerent, *Eumenides*, *Parcas* & *Furias* ſeu *Diras ultrices*, aliaſque hujus commatis Divinitates (inter quas *Diræ* tamen

ad

ad Jovis ſolium in cœlo, a Virgilio, locantur, inde a Jove ad homines puniendos demittendæ) verum inter Iſraëlitas iſtum eive ſimilem cultum obtinuiſſe minimè conſtat. Quamvis *malorum Dæmonum* veneratione ac cultu, ex juniorum Platonicorum Doctrina (cui etiam poſtremis Judaiſmi temporibus plurimi Judæorum adhærebant) obortis; ſic quoque opiniones de malis æque quam bonis Angelis, & in Judæorum & in primorum Chriſtianorum Theologiam invectæ fuerint; hincque ortæ iterum iſtæ, inter hos Chriſtianos, opiniones, *Deos Gentium* ſeu *Dæmonias* omnes eſſe *malos Spiritus*, adeoque & κακοδαίμονας, ſeu (ut a poſterioribus iſta vertitur vox atque uſurpatur) *Diabolos:* ad cujusmodi opiniones, proculdubio, quoque eo magis impellebant Sacri cultus, ac ritus (tum circa Sacrificia, tum circa alia) abominandi, qui ejuſmodi numinibus exhibebantur; ita ut inde facilius concluderent, *Omnia Gentilium numina eſſe mala Dæmonia.*

Porro notandum hîc, quaſi in tranſcurſu, Iſraëlitas poſt Davidis regnum, per *Jeroboamum* (qui pridem fuga delapſus in Ægyptum, ubi per 13. annos delituerat, jamque ad Regnum *Salomonis* invadendum redierat) Deos Ægyptiorum denuò coluiſſe; ac Judæos, qui Rehabeamo Salomonis filio adhærebant, tum per Salomonis lapſum ex connubiis externarum mulierum, tum forte & per *Rehabeami* cultus Idololatricos (Namque ille ab iis minime liber fuit) ad Sidoniorum, aliorumque circumvicinis Gentibus adoratorum numinum cultus magis magiſque declinaſſe. A quibus Gentibus rex Achab quoque (præter cultum Jeroboami) ex conjugio Jeſabel, etiam cultum tam *Baalis* quam *Aſteroth Sidoniorum* [quæ numina ipſis [Sidoniis] ſingulari Idololatriæ genere, atque in ſummo gradu, ut ſic dicam, videntur fuiſſe culta atque adorata; quod tanta cum emphaſi, inprimis, de *Achabi* ac *Manaſſis* circa hæc numina Idola-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

lolatria S. S. pluribus in locis loquatur] accepit; atque ita Iſraëlitarum Idololatriam (ut ſic loquar propter miſerrimum tribuum á ſe invicem divortium) cum Judæorum, a *Salomone* introductâ conjunxit; & eximio quoque, ut videtur, modo Sidoniorum *Baalem* & *Aſteroth* veneratus fuit. Quod horrendum crimen & alii reges Iſraëlitici poſt ipſum (atque inprimis inter ipſos *Manaſſe*, qui & ulterius progreſſus fuit) commiſerunt; atque adeo cultum Ægyptiorum Idololatricum cum illo τῶν *Schedim* (ut ſic loquar) i. e. *Diis* circumvicinarum Gentium (& inprimis Sidoniorum) jungebant.

De Dæmoniorum malorum, ut talium, *ſimulacris* ſeu *ſtatuis* adoratis, inter Iſraëlitas vel Judæos, quoque nullibi legimus. Adducitur quidem ſtatua aut *Priapi* aut *Panis* (qui tamen ne quidem inter ullos Ethnicorum pro *malis Dæmoniis* habiti fuere) verum fruſtra plane: at multo magis id falſò aſſeritur de Diabolis κακοδαιμονίοις quæ vox in hâc ſignificatione tantum, apud Scriptores N. T. (niſi forte ſemel in Apocryphis, ſi bene memini) in Sacra Scriptura occurrit, niſi apud recentiores magis, ac jam Chaldæorum ſuperſtitioſis opinionibus imbutos, qualis Jonathan fuit, cæterique Targumiſtæ (excepto aliquatenus Onkelos) tum qui in Legem, tum qui in reliquos Vet. Teſtamenti libros paraphraſes ſuas conſcripſerunt; tum denique Veteres (poſt Interpretem Pentateuchi) Græci Interpretes: de quibus tamen paulò inferius agam. De prætenſo Jonathane Pentateuchi Interprete conſtat id ex Lev. XVII. v. 7. ולא ידבחון תוב ית דיבחיהון לטעון דמתילין לשידי: *Neque ſacrificabunt rurſus ſacrificia ſua Idolis, quæ aſſimilantur Dæmonibus, poſt quæ &c.*

Sic quoque idem ad Deut. XXXII. 17. de Schedim: ידבחון לטעוות דמתילין לשידין דלות בהון מדעם דצריך טעון דלא ידעונון דהלן הדתן דמזמן קריב אתעבידו ולא אתעסקו כהון אבהתכון: *Sacrificaverunt Idolis quæ aſſimilantur Dæmonibus,*

bus, in quibus nihil eſt utilitatis, Idolis [NB.] quæ non noverunt, numinibus novis, quæ a tempore propinquo facta ſunt, cum quibus nihil negotii patribus veſtris.

Ita & Targum Hieroſolymitanum: ידבחון לשידיא דליח בהון ממש טעון דלא הכימו יתהון חדתנין מן כדון אתברון ולא אדכרון בהון אבהתכון: *Sacrificaverunt Dæmonibus in quibus non eſt ſubſiſtentia; Idolis quæ non cognoverunt, a nunc creatis, quæ non memorarunt Patres veſtri.* Quibus tum opponit *Deum fortem*, quem dereliquerant.

Quod attinet porro ad hanc vocem שדים *Schedim*, quam Onkelos (Deut. XXXII. v. 17.) reddit שדין, ſubſtituta ſolum Chaldaicâ terminatione, quamque (Lev. XVII. v. 7.) repoſuerat pro Hebraica שעירים *Sehirim*, ejus ſignificatio quidem admodum obſcura eſt per Chaldæorum (qui *Haſchedim* cum *Haſchirim* confundunt amboſque pro *Diabolis* habent) interpretamenta: Quamvis ipſa Sacra Scriptura hîc nobis facem præferat, uti jam ſtatim clarius patebit.

Quam libenter vero ac quam facile hi *Targumiſtæ* Diabolos in Sacra Scriptura inveniant, vel potius pro lubitu confingant, apparet exinde, quod ipſos plurimis S. S. locis, præter ac contra omnem rationem, intrudant; patetque ex ſequentibus hîc exemplis. Ipſorum igitur modeſtiſſimus prodeat primo, Onkelos ſcilicet, qui Deut. XXXII. v. 14. vertit: נפיחי כפן ואכילי עוף וכתישי־רוחין בישין *Inflati erunt fame & commeſti ab avibus & vexati Spiritibus malignis.* Quem Syrus quoque ſecutus habet....... *& dabuntur eis Spiritus mali.*

Hebræus interim textus habet. מזי רעב ולחמי רשף וקטב מרירי ושן בהמות אשלח בם עם חמת זחלי עפר. Vulgata: *Conſumentur fame & devorabunt eos aves morſu amariſſimo: dentes beſtiarum immittam in eos, cum furore trahentium ſuper terram, atque ſerpentum.*

Græ-

Græcus Interpres (quod hîc iſta occaſione interſero) non quidem ullos *Diabolos* vel *mala Dæmonia*, hîc textui ſacro infarcire voluit. Verum unde huc ὀπισθότονον ἀνίατον intrudere auſus ſit plane non capio. Eſt enim ὀπισθότονος apud Medicos Græcos, Latinoſque (ut qui Græcos hic ſequuntur, morbi genus, ſeu ſpecies ſpaſmi, quæ, teſtantibus Aretæo & aliis, *perpetua corporis talis eſt convulſio, quâ caput ad poſteriora, ſcapulas nempe, retrahitur, atque ita rigens permanet.* Niſi forſan hæc in textum ex margine (ubi a Sciolo quodam notata fuerant) irrepſerint; quod tamen nulla, quod ſciam, exemplaria, ſua variatione confirmant: Vide interim, mi Lector, qualis conſtructionis conſequentia hic ſit: Τηκόμενοι λιμῷ καὶ βρώσει ὀρνείων, καὶ ὀπισθότονος ἀνίατος?

Quamfacile autem & hi Græci Diabolos in S. S. introducant, ſuo tempore quoque oſtendetur: Aſt nunc mihi redeundem eſt ad Targumiſtas. ex quibus, qui Deuteron. paraphrazei, cap. XXXII. v. 8. ita loqui facit Moſen ex ore ipſius Dei: עלאה עלמא לעממיא די נפקו מבנוי דנח באברשותיה מכתבין ולשנין לבני נשא בדרא דפלגותא בי היא זמנא רמא פיצתא עם שובעין מלאכיא רברבי עממין דאתגלי עמהון למחמי קרתא ובי היא זימנא אקים תחומי אומיא כסכום מניין שובעין נפשתא דישראל דנחתו למצרים: *Cum ſorte divideret altiſſimus mundum in populos qui exierant e filiis Noë, & ſepararet ipſe* SCRIPTURAS [*NB. nam v. 7. dixerat quoque: Legite libros Legis & docebunt vos. quaſi Lex jam tempore Moſis conſcripta in omnium manibus verſaret*] *& linguas filiorum hominis ætate diviſionis: eo ipſo tempore jecit ſortem cum 70. Angelis* PRINCIPIBUS *populorum, cum quibus revelatus eſt ut videret civitatem; & eo ipſo tempore conſtituit limites populorum, juxta ſupputationem numeri 70 animorum Iſraëlitarum, quæ deſcenderunt in Ægyptum. v. 9. Poſtquam autem cecidit populus Sanctus in*

ſortem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſortem Domini totius mundi, aperuit Michaël os ſuum, & dixit, portionem bonam nominis ſermonis Domini cum ipſo eſſe: aperuit Gabriël os ſuum cum laudibus & dixit, domum Jacob eſſe ſortem hæreditatis ejus. [ac hactenus habuimus *Angelos* hoſce ſupernumerarios, exſpecta nunc, mi Lector, *Dæmonas* ac quidem in Deſerto] *Occurrit illis habitantibus in deſerto, in ſolitudine, loco ubi ululant* DÆMONES *& Dracones. &c.* quod non mirum igitur nobis videri debet de Deſertis ex ruïna tum Babylonis tum Idumææ.

Verum majori copia ac plurium ſpecierum nunc adducamus Diabolos ac Spectra: nam verſu 24. hæc ſequentia habentur: אגלי יתהון במדי ובעילם מן גוא שבית בבל אעיקו לחון דבית אגג די מתילין לשדין מנפחי כפן ולמזיקי אכילי עוף ולבני טהררי כתישי רוחין בישין ולילין ומרווחי דווחין בישין: *Migrare faciam eos in Medos & Elam e medio captivitatis Babel, opprimeent eos domus Agag, qui aſſimilantur Dæmonibus inflatis fame, & ſpectris comeſtis ab avibus* [at quanta ac qualia hîc prodeunt monſtra!] *& meridianis percuſſis Spiritibus malis & Lemuribus, & afflatis Spiritibus malis.* Cujuſmodi Dæmonum ac ſpectrorum ſpecies quoque comparent Numeri cap. VI. v. 24. Namque ubi Hebræus textus habet hæc ſolemnia verba: *Benedicat te Jehova & cuſtodiat te &c.)* Paraphraſtes habet: *Benedicat tibi Dominus in omni negotio tuo, & cuſtodiat te a* LAMIIS, *& Terriculamentis meridianis;* item ac *matutinis Dæmonibus, & nocivis ac Spectris;* &c. Ipſa verba Chaldaica ſonant: יברכינך יי בכל עסקך ויטרינך מן לילי ומזייעי ובני טיהררי ובני צברירי ומזיקי וטלוי: Vide, mi Lector, quam gratis ac quam largâ manu hi magiſtri Judaici & *Diabolos* & *Lemures* & *Larvas* Sacro-Sanctæ Scripturæ admetiantur!

Addamus hiſce quæ Pſalmo XCI. v. 5. habent: לא תדחל מן דלוחא דמזיקי דאזלין בליליא מן גררא דמלאך מותא דשדי ביממא: מן מותא די בקבלא מהלך מסיעת שידין דמחבלין בטיהרא:

 Non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Non timebis a timore Dæmonum qui ambulant in nocte, a ſagitta Angeli Mortis, *quam emittit interdiu, a morte in tenebris ambulante; a* [*NB.*] *caterva Dæmonum qui graſſantur in meridie:* Vulgata tamen (licet modeſtior) hic quoque habet *a ſagittâ volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incurſu & Dæmone meridiano.* Ubi & Græus Interpres habet: Οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος διαπορευομένου ἐν σκότει, ἀπὸ συμπτώματος καὶ ἀπὸ δαιμονίου μεσημβρινοῦ. ubi Aquila (Judæus) quoque habet: δηγμοῦ δαιμονίζοντος μεσημβρίας. Quod lubens fateor me plane non intelligere: verum plura adhuc inferius ſuper Græcis Verſionibus conſideranda reſtant.

Superaddamus hiſce Pſalm. cxxi. v. 6. ubi habet textus Targumicus: ימם כד שליט שמשא לא ימחונך צפרירי ולילי כד שליט סיהרא בליליא: *Interdiu quando dominatur Sol, non feriet te* Spectris Matutinis, *neque noctu, quando dominatur Luna* nocturnis; *cum* Hebræa verba ſimpliciter ſonent: יומם השמש לא־יככה וירח בלילה: *Per diem Sol te non uret, neque Luna per noctem.* Denique & addamus illa, quæ inter alia, in Cantico Canticorum Hebraice (Cap. iii. v. 8.) ita habent: מפסד בלילות, *propter metum nocturnum.* ubi tamen Chaldæus Paraphraſtes, impudenter admodum verba hæc Hebraica ita reddit: ובגין כן לא דחלין מן מזיקיא וטלני דאזלין בליליא: *Et ideo non timent a Spiritibus nocivis & Dæmoniis qui ambulant in nocte.* Sicuti & cap. iv. v. 6. (ubi Hebræus textus habet עד שיפוח היום ונסו הצללים *Donec aſpiret dies & inclinentur umbræ)* ſeſe virum præſtat, at temerarium ſane! hoc modo: וכד זמן דהוו בית ישראל אחדין בדיהון אומות אבהתהון צדיקיא הווערקין מזיקי וטלני וצפרירי וטהרי מכיניהון על דתוה שכינת יקראדיי שריא בבית מוקדשא דהוה מתבני בטור מוריא וכל מזיקיא ומחבליא הוו ערקין מריח קטורת בוסמין: *Et omni tempore quo populus Domus Iſraël tenebat manibus ſuis artem*

tem patrum ipſorum juſtorum, fugiebant nocentes [*Spiritus*] TENEBRIONES *&* MATUTINI *ac* MERIDIANI [Dæmones] *de medio ipſorum; eo quod Majeſtas gloriæ Domini reſidebat in domo Sanctuarii, quæ ædificata eſt in monte Moriah, & omnes* DÆMONES *&* SPIRITUS NOCENTES *fugiebant ab odore incenſi aromatum.*

Si vero poſtremum deſideras *& Spiritus familiares*, mi Lector, ac quidem magno iſti Regi Salomoni, qui ſecundum Judæos, (tum Joſephum, tum alios) avium voces intelligebat, atque in Dæmones imperium exercebat; reſpicias, quæſo, Cap. II. v. 5. in libro Eccleſiaſtis, ubi Targum Salomonem facit ita loquentem: עגדית לי בנת שקין ופרדסין ודרעית תמן כל מיני עסבין מנהון לצרוך מיכלא ומנהון לצרוך משתיא ומנהון לצרוך אסותא כל מיני עסבי בוסמין נציבית בהון אילני סרק וכל אילני בוסמין דאית יאו לותי טלני ומזיקי מן הנדקא: *Feci mihi hortos irriguos & Paradiſos; & ſeminavi ibi omnia genera herbarum, partim ad uſum cibi, & partim ad uſum potus, & partim ad uſum Medicinæ. Omnis generis herbas aromaticas plantavi in illis, arbores ſteriles, & omnes* ARBORES AROMATUM, *quas attulerunt mihi* LEMURES, [*NB.*] *ac* SPIRITUS NOXII *ex Indiâ.*

Ecce igitur hîc, mi Lector, Salomonem! cui, ut poſtea D°. Salvatori noſtro, obediebant; verum ita, ut ipſi quoque ſervirent (nam & artem ejiciendi Dæmonia mala tenuerat, teſte Joſepho, aliosque docuerat) cum Salvatori noſtro tantum Angeli boni id præſtarent! Hæc atque hujuſmodi nugamenta nugaciſſima (ſi non & ſimul impia) faciunt, ut minus miremur illa, quæ Cant. VIII. v. 3. de *poteſtate Dæmonum* (מזיקין ibi habetur) *perdendi;* Jobi c. V. v. 7. de *filiis Dæmonum*, alibique alia plura atque abſurdiſſima, dicuntur.

Etenim ſi talibus Judæis fides adhibenda, *ſex proprietates attribuuntur Dæmonibus, quarum tribus ſimiles ſunt Angelis,*

gelis, aliis tribus aſſimilantur hominibus: habent nempe alas ſicut Angeli; & volant ab una mundi extremitate uſque ad alteram ſicut Angeli; & præſciunt futura ſicut Angeli: Edunt vero & bibunt ſicut homines; gignunt & multiplicantur ſicut homines, & moriuntur ſicut homines.

Sicut autem Judæi ex Captivitate Babylonicâ reduces, ejuſmodi *Dæmones* quales jam vidimus (qualesque adhuc in aëre, igne, aquis, ac terra, adeoque & omnibus elementis, plus minusve malos, ex Philone Judæo oſtendam) commenti fuerunt; ſic variis quoque denominationibus illos (uti fecerat ipſa S. Scriptura Gentilium Idola) denotarunt: ut (ex. gr.) primò רוחין בישין, *Spiritus immundos.* 2. צפרירין, Zaphiririn, (quos alii pro *Dæmonibus ſylveſtribus*, alii pro *ſpectris matutinis* habent.) 3. מזקין *Maſſikin, vaſtatores, perditores;* ac denique (ne plura huc afferam) שדים (quod bis tantum in Sacro textu occurrit) ſeu שדין *Schedin.* Quod nomen Dîs Gentium (at quibus ac qualibus ſtatim dicetur) impoſitum puto. 1. quod veluti *perditores* ac *vaſtatores*, ut ſic loquar, Iſraëlitas per cultus Idololatricos in certam perniciem illicerent ac deducerent: plane eodem modo ſicuti גללים Dei ſtercorii appellantur, quod iſtorum cultu Iſraëlitæ ſeſe ut ſtercore commacularent, atque עצבים Dolores, quod ſuis ipſis cultoribus dolores ac pœnas afferrent. 2. demùm שדים ſeu שדין Ironicè plane, cum שדי ſit Dei *Omnipotentis* venerabile nomen; ut ita שדים, per irriſionem appellantur, quaſi *falsò dicti Omnipotentes;* eo quod nihil intelligerent ac nihil poſſent, adeoque & eſſent אלילים, i. e. *vanitates* ac *res nihili*, quarumque creatura i. e. fictio, ex nihilo, ſeu mera ſuperſtitioſorum imaginatione, conſtat: unde & non immerito hæc vox conſideratur ut compoſita ex duabus hiſce אלוהים & אל *non* & *Dii.* unde & Hab. 11. v. 18. 19. appellantur אלילים אלמים *mutæ vanitates;* ſicut etiam Græcus Interpres ibi vertit φαντασίαν ψευδῆ, atque אלילים

φαντα-

Φαντασίαν ; Chaldæusque Interpres טעון דלית בהון צרוך *Idola in quibus nulla eſt utilitas ;* uti quodque Deut. XXXII. v. 17. eſt , לשדין דלית בהון צרוך. *Schedim in quibus nulla eſt utilitas.*

Hi שדים *Schedim* numerantur inter *Deos Gentium :* quamvis a Judæis, (Chriſtianiſque eorum ſequacibus) habeantur pro *Dæmonibus malis* ſeu *Diabolis.* Dii Gentium interim fuerunt : at quales , ac quando primum culti (fuerintne quoque Diaboli) curatius nunc diſquirendum.

Quæ Propheta Moſes de ipſis teſtatur , his verbis comprehenduntur (Deuter. XXXII. v. 17.) יזבחו לשדים לא אלה אלהים לא ידעום חדשים מקרב באו לא שערום אבתיכם : quibus indicat , *Iſraëlitas ſacrificaſſe Leſchedim , non Deo , Diis novis , quos antea* [ante exitum ex Ægypto] *non noverant ; qui nuper* [inter ipſos] *exorti erant , quoſque Patres ipſorum non coluerant.* Coluerant tamen illi Deos Gentium , jam tempore Jacobi Patriarchæ ; (uti patet ex Geneſ. cap. XXXV. v. 2. & 4.) Imò & dudum antea Pater Abrahami aliique , dum adhuc *ultra Euphratem* habitabant (Joſ. XXIV. v. 2.) ac poſtmodum in Ægypto ; ubi & *Siderum* cultus , & [NB.] cultus tum *Piloſorum* tum aliorum *animalium* , in abuſu erant.

Hæc (e Deuteronomio) verba quamoptime illuſtrare atque explicare videtur regius ille Pſalmiſta , qui poſt alia (Pſalm. CVI.) enumerata Iſraëlitarum peccata , poſt cultum *vituli aurei* , ac denique poſt illum פעור *Bahal-Peor* , alioſque plures (verſu 34. &c.) narrat , *quod non exciderint populos , quos Dominus juſſerat illis : ſed permiſcuerint ſe Gentibus , & DIDICERINT OPERA IPSORUM ; & COLUERINT IMAGINES ILLORUM & fuerint (iſtæ) ipſis in laqueum ; & ſacrificaverint filios & filias ſuis Leſchidim* [לשדים] *& fuderint ſanguinem innoxium , ſanguinem filiorum ſuorum & filiarum ſuarum ; quos ſacrificaverunt*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

runt [לעצבי כנען] *Diis Canaanæis.* Per quæ poſtrema verba vocem *Schedim* שדים ſatis explicat.

Sunt igitur *Schedim* Dii illi, quos nec antea ultra Euphraten, nec poſtea in Ægypto, cum his ipſis Ægyptiis, coluerant, ſed quos ante iſta tempora ſibi ignotos, demum cum Canaanæis cæteriſque Palæſtinæ Gentibus, quarum terras jam occupaverant (aliisque ipſis circumvicinis) colere cœperunt: cujusmodi fuere *Aſtrum Rempham,* cæterique Dî, qui inter Canaanæornm numina numerabantur.

Male igitur ac perverſe (quod pace tamen aliorum eruditiſſimorum virorum dixero) vox שדים æque atque illa שעירים a plurimis redditur *Dæmones, Dæmonia* (mala ſcilicet) & *Diaboli.* Et tamen iſti Judæi, qui non ſolos *Diabolos* nobis, pro lubitu, verum & Diabolas ſeu *Dæmonas fæminini ſexus,* pepererunt, ex voce illa שדים, confingunt adhuc alias, nempe *Scheed* שיד ſive שד *Diabolum* ac שידא *Diabolam,* ſive (ut ſic barbare loquar) *Diaboliſſam:* ac *Schedim* [NB.] morborum auctores eſſe credunt: imò & בעלי שדים ſive *Lycanthropos* (in noſtra vernacula **Weer-wolven**) inde extundunt. Ut ſic videas iſtud monſtri genus hiſce hominibus minime incognitum fuiſſe.

Plura huc certe, mi Lector, adduci poſſent (nonnulla quoque adhuc ſtatim adducentur) verum jam hæc abunde mihi ſufficere videntur, ut Jure ac merito cum Juvenale exclamemus: *Qualiacunque volunt Judæi ſomnia vendunt.* Quum ſic non ſola nobis ſint ridenda decantata illa commenta Theſſala, verum & *Nocturni Lemures commentaque Judæorum.*

Et hæc tamen deliciæ erant *Phariſæorum* qui per talia alios ipſis magis prudentiores pene ad omnia iſtis contraria, ac quandoque ad æque vel etiam magis, abſurda confugere cogebant ita, ut ſicut (quod in proverbio eſt) *ſtulti dum vitant vitiâ in contraria currunt; Sadducæi* non ſolum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

omnes apparitiones Angelorum. Verum in totum omnes malos Dæmonas (ut jam ante notaveram) imo & ipſam reſurrectionem (fundamentum ſane noſtræ fidei) non negarent tantum, verum & irriderent; uti patet ex interrogatione Salvatori noſtro propoſita, Matth. cap. XXII. v. 24. &c. & Marci cap. XII. v. 23. &c.

CAP. VI.

Judæorum modo nominatorum commenta de Diabolis, *de* Lilith, *aliisque ejuſdem commatis figmentis: de* Dæmonibus *ſeu* Diabolis maſculini ſexus *ab* Adamo, *ac* fœminini *ab* Eva, *procreatis. De* Diabolis *ſecundo Creationis die creatis: de* Sammaële, Aſmodæo *&c. De* Azazele, *ac Judæis Diaboli per munera corruptoribus. De* Diabolis *a* Nahema *ſorore Tubalcain procreatis. De* Angelis *e cœlo ad filias hominum delapſis, ac* Diabolis *hinc enatis. De Interpretationibus Græcis tam ratione locorum Eſaiæ* XIII. *&* XXXIV. *quam & aliorum; collatis interim & aliis Interpretibus.*

QUæ de origine Dæmonum malorum ulterius confinxerunt *Phariſæi* ipſorumque ſequaces *Talmudici*, ſunt; *Adamum* cum a Deo reprehenderetur, quod de arbore vetita comediſſet, fuiſſe ſimul ab ipſo excommunicatum per 130. annos; & tunc primum eum generaſſe liberos ad ſimilitudinem ſuam. Namque omnibus iſtis annis quibus ſub Anathemate Excommunicationis vixit, genuit (ſecundum hos nugatores,) *Spiritus*, *Dæmones*, ac *Spectra nocturna*. Sunt quidem inter ipſos qui dicant, *Spiritus* iſtos ac *Dæmo-*

nes

nes progeneratos fuiſſe , ex nocturno ſeminis fluxu interea temporis, dum ab uxore ſua *Eva* ſeparatus fuit : At Benſira , aliique poſt illum , ejuſmodi fabulam narrant. Interrogatum, nempe, fuiſſe hunc Benſiram, (ſeu Ben Siram) a Nebuchodonoſare , cur ante octavum diem morerentur multi infantes ; ac quid ſibi vellent tria illa nomina סנוי סנסנוי סמנגלוף *Senoi*, *Sanſenoi*, *Samangeloph*, quæ pergameno inſcripta viderat? Reſpondiſſe verò Ben Siram, *Adamo* primùm fuiſſe uxorem *Lilith*, quæ originis causâ ſuperbiens, quia ex eadem cum illo terrâ fuerat creata, noluerit ei ſeſe ſubjicere , & recitato *Nomine Jehovæ* [*Schemhamphoraſch*] avolaverit, atque ita e viri conſpectu ablata fuerit. Quæ uxoris pervicacia, cum *Adamo* eſſet permoleſta , atque is apud Deum ſuper hac re graviter conquereretur , Deum ipſius quæſtibus permotum, miſiſſe tres *Angelos* appellatos *Senoi*, *Sanſenoi & Samangaloph*, qui ipſam inſecuti ſunt ac demum aſſecuti prope mare rubrum, atque interminati , niſi rediret quamprimum ac viro morigera foret, ſe ipſam demerſuros , & præterea 100. ex ipſius liberis quotidie interfecturos. Illam vero , denegato quidem reditu, de liberis accepiſſe conditionem; ac de cætero dixiſſe : Dimitte me; eò quod in iſtum finem creata ſum, ut pueris ſim infeſta ; maribus nempe intra diem ab ortu octavum , fœminis vero intra viceſimum. Attamen promitto ac ſancte juro, in nomine Dei viventis, me iſtis eſſe parſuram , quoties videro vos ipſos , aut nomen , aut figuram veſtram Amuleto cuipiam impreſſam. atque hinc fieri, quod in dies pereant 100. Diaboli; ac pueris ſtatim ab ortu pro amuleto appendantur nomina iſtorum trium Angelorum : ut ſic *Lilith*, memor juramenti ſui, ſit infantibus illis propitia. Quæ amplius narrata (ſeu conficta) videantur apud ipſum Ben Siram , ac Buxtorfium , in Lexico ipſius Talmudico : modo non omittantur illa quæ , ubi

forte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

forte puerpera decumbit, quatuor parietum lateribus inſcribunt, nempe אדם חוה חוץ לילית *Adam Eva, foras eſto Lilith:* quibus tum nomina illa trium Angelorum jam memoratorum adjunguntur.

De hac *Lilith* mihi placet, occaſione data, adducere illa quæ Celeberr. Bochartus de ipſa plane hîc ad rem corraſit in parte 2. Hierozoici ſui: *Dubitatur quid ſit* לילית *Eſai.* XXXIV. 14. *Ibi reſedit Lilith & quæſivit ſibi requiem. Aben-Ezra* NOCTURNAM AVEM, *explicat. Aquinas, animal ita dictum, quia natura ejus eſt ut noctu clamet. Hebraicè enim* ליל *eſt nox. Sed* SPECTRI GENUS *eſſe veteres ſummo conſenſu docent, etſi de ſpecie non conſtet. LXX. reddunt* ὀνοκενταύρους. *Chaldæus* לילין, *i. e.* LEMURES. *& Syrus* לליתו LILITHO, *uterque fictis vocibus ad Hebrææ ſimilitudinem. Vulgatus ex Symmacho* LAMIAM. . . .
. . . .
. . . . *Sic & Hebræi quidam in Hieronymo* Ἐριννὺν *& Furiam reddunt. Et Jarchius* שדים, τὰ δαίμονα. *Kimchius ridiculè, in Lexico,* CHAMELEONTEM AVEM; *& in commentariis, animal, quod noctu clamat; aut avem quæ noctu volat.* [Omnes conjecturæ ſc. a voce ליל deſumuntur.] *Sed ibidem profert locum ex Talmudico tractatu Nidda, in quo Lilith aliter ſumi conſtat. Verba ſunt* המפלת דמות לילית טמאת לידה *Si abortivo partu mulier peperit, partus ille eſt immundus.* Et ibi gloſſa habet: לילית ולד הוא אלא שיש לו כנפים *Lilith eſt inſtar pueri, niſi quod habet alas.* Iidem in tractatu *Erubim:* המגדלת שער כלילית *Quæ alit, vel, quæ torquet capillos ut Lilith.* ut ſciat Lector hoc monſtrum eſſe capillatum.

Opportet ſane *Lilith* aliasque *Striges, Lemures* & *Larvas* fuiſſe admodum viſibiles, cum ipſarum formam, tam accurate deſcribant: Quod melius tamen præſtat Ovidius ſexto Faſtorum, hoc modo:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Sunt avidæ volucres; non quæ Phineïa menſis
Guttura fraudabant, ſed genus inde trahunt.
Grande caput: ſtantes oculi: roſtra apta rapinæ:
Canities pennis, unguibus hamus ineſt.
Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes;
Et vitiant cunis corpora rapta ſuis.
Carpere dicuntur lactantia viſcera roſtris;
Et plenum poto ſanguine guttur habent.
Eſt illis Strigibus *nomen: ſed nominis hujus*
Cauſa; quod horrenda ſtridere nocte ſolent.
Sive igitur naſcuntur aves, ſeu carmine fiunt;
Næniaque involucres Marſa figurat anus;
In Thalamos venere Procæ. Proca natus in illis
Præda recens avium quinque diebus erat.
Pectoraque exſorbent avidis infantia linguis.
At puer infelix vagit, opemque petit.

Neſciebant hi miſeri homines illud *Senoi*, *Sanſenoi &c.* non deërat tamen ipſis tandem medicamen & ſolatium; quod non minus erat virtute, atque magis etiam illo conveniebat, quod *Tobias* olim ab Angelo comite didicerat. Audi igitur qualenam fuerit: nam *Cor* & *fibræ* (procul omni dubio Hepatis) hic quoque adhibebantur: ſed ipſum audiamus Poëtam:

Territa voce ſui nutrix accurrit alumni;
Et rigido ſectas invenit ungue genas.
Quid faceret? color oris erat qui frondibus olim
Eſſe ſolet ſeris, quas nova læſit Hyems.
Pervenit ad Granen, & rem docet. Illa timorem
Pone; tuus ſoſpes dixit, alumnus erit.
Venerat ad cunas: flebant materque paterque.
Siſtite vos lacrymas, ipſa medebor, ait.
Protinus arbutea poſtes ter in ordine tangit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Fronde: ter arbutea limina fronde notat.
Spargit aquis aditus, ſed quæ medicamen habebant:
Extaque de porca cruda bimeſtere tenet.
Atque ita, Noctis aves. extis puerilibus, inquit,
Parcite: pro parvo victima parva cadit.
COR PRO CORDE, *precor*, PRO FIBRIS SUMITE FIBRAS.
Hanc animam vobis pro meliore, damus.
Sic ubi libavit, proſecta ſub æthere ponit,
Quique ſacris adſunt, reſpicere illa vetat.
Virgaque Janalis de ſpinâ ſumitur alba:
Qua lumen thalamis parva feneſtra dabat.
Poſt illud nec aves cunas violaſſe feruntur;
Et rediit puero, qui fuit ante, color.

Obſtrepit hîc interim Plinius, qui (licet inter mendaciorum ac fabularum patronos a multis dudum habitus fuerit; quique nihilominus ubi vult ejuſmodi nugarum egregius cenſor, imò & deriſor, eſt) tamen ita de his *Strigibus* loquitur: *Fabuloſum arbitror de Strigibus, ubera ea infantium emulgere. Eſſe in maledictis jam antiquis Strigem convenit: ſed quæ ſit avium conſtare non arbitror.*

Nec mirum talia protuliſſe hunc Plinium; qui omnes quoque operationes Magicas, totamque adeò Magiam ipſiuſque fundamenta directe aut indirecte deridet atque exſibilat.

Alii hâc ſolâ *Lilith* minime contenti (videantur R. Elias, in Tisbi, aliique) nugantur quatuor eſſe matres Dæmonum nempe לילית נעמה אוגרת ומחלות *Lilith*, *Nahama*, *Ogeret & Machalath:* unde *Dæmonas* quotquot ſunt, per iſtos 130. annos, per quos ab *Eva* abſtinuit *Adam*, ille procreaverit.

Quid, quod & alii hanc *Dæmonum* Originem non ſoli *Adamo*, verum & *Evæ* quoque adſcribant? dum dicunt, omnibus iſtis 130. annis, quibus excommunicatione illa ab

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Adamo ſeparata fuit, fuiſſe etiam Spiritus Maſculos *incaleſcentes ab eâ* [i. e. concubuiſſe cum ipsâ] *ipſamque ex iis concepiſſe ac peperiſſe;* Spiritusque, *viciſſim, fœminas incaluiſſe ab Adamo ac peperiſſe ex illo; hos nempe* Spiritus masculos, *illas vero* Spiritus *ſexûs fœminei.* ut inde vocem שידא *Dæmoniſſa*, ſeu *Dæmonem fœminini generis*, minus miremur.

Ut autem *Lilith* ex pene communi Judæorum poſteriorum conſenſu (paucis admodum qui magis ſapiunt exceptis) *Dæmon fœminini generis* habita fuit, atque adhucdum eſt; ſic tamen in Targum Jobi cap. I. v. 15. *Eſt Regina Samargat:* quæ ipſis Judæis concilianda relinquo: niſi hæc poſterior *Lilith* ob malignam indolem mores aut actiones ita fuerit appellata. Interim fabula manet.

Præter iſtos tamen ab *Adamo* procreatos, erant adhuc alii *Dæmones* jam ante creati a Deo; ac quidem (uti in Pirke Eleazer habetur) *ſecundo Creationis* die. *Eo die enim* (ut ipſe refert) *Octo res fuere creatæ, Puteus* (Abyſſi) *Man, Pluvia, Scriptura Legis* [de ipſa Lege, paulo ante narraverat, quomodo Deus cum illa de Creando mundo conſilium inierit, ipſiusque Legis cum Deo Colloquium μάλα σεμνῶς recitaverat] *Scriptura Legis* (in tabulis Decalogi) *Tunicæ Adami* & *Evæ*, (quas tamen poſt lapſum exuere cogebantur, aliasque ex pelle ſerpentis confectas induere) & denique *Dæmones* [NB.] *noxii:* quibus tamen & *ignem Gehennæ* & *Angelos Bonos* ſuperaddit.

Horum malorum autem *Dæmonum* expulſorum e cœlo, propter lapſum *Adamum*, faciunt אשמדי *Aſmodai* (qui cum iiſdem ſociis ſuis, uti perhibent, *Salomona* expulit Regno ſuo;) quem tamen multi ipſorum eundem eſſe putant cum סמאל *Sammaële*, qui *Angelus mortis* & *Princeps aëris* appellatur; cuique tanquam judicii advocato, *dant, ſeu offerunt, munus in die propitiationis*, ne Judæos propter peccata accuſet.

Ita

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Ita enim habetur in Pirke Eleaſer cap. XLVI. *Iſto die quo Lex fuit lata, dixit* SAMMAEL *coram Sancto Ben. Domine mundi*, SUPER OMNES POPULOS MUNDI *dediſti mihi poteſtatem non vero in Iſraëlitas. Reſpondet illi: En habes in illos poteſtatem in die Expiationis, ſi habuerint peccatum: ſi vero non, in illos non habebis potentiam. Idcirco* [*NB.*] *dant illi munus die Expiatorio; ne irritum reddat Iſraëlitarum ſacrificium.*

Vide hîc jam *Judæos Diaboli per munera corruptores!* Ac quammaxime hîc ad Ethniciſmum accedant ii, qui eum tantopere alias abominantur! forſan hoc manſit inter multos (non omnes enim ita ſentiunt) ex reliquiis fermenti *Chaldaici*, atque ipſorum *Zabiorum;* qui, teſte Maimonide, More Nevochim (ſaltem multi inter illos) *colebant Dæmones, credentes eos habere formam Hircorum, ac propterea eos Seirim* (שעירים) *appellabant.*

Quomodo autem hic jam dictus *Sammaël* inequitaverit ſerpenti, camelo ſimili, cum *Evam* deciperet ac ſeduceret; quibuſque modis *Diabolus* ſeſe viſibilem reddiderit [exemplum unicum ſuffecerit ex Gemara Sanhedrin, cap. XI. in hiſtoria Batſebæ] qualibusque demum mediis procurari queat, ut is ſeſe hominibus viſibilem reddat; illa ex ipſis nugatoribus (ut hîc tædioſum nimis) peti velim.

Ut vero adhuc clarius videamus quam parum Judæorum Traditiunculis atque explicatiunculis (ut ſic loquar) ſit tribuendum: conſideret æquus Lector quæ ipſi de *Azazele* nugantur, ac quam multa ſæpius confingant, ut aliquam Scripturæ interpretationem (uti ipſis videtur) commodam, ubi obſcura nimium illa eſt, extrudant. Adducam non mea verba, ſed maximi certe (& meritis quidem ſuis in Rempublicam Literariam) Bocharti, ubi in Hierozoico de *Azazele* ex profeſſo loquitur: *Locus poſtulat ut diſcutiamus quid ſit* עזאזל *Azazel, Levit.* XVI. *ubi legitur v.* 8. *Aaron ſortes*

tes jaciet ſuper duos Hircos , ſortem unam Domino , & ſortem unam לעזאזל *Azazeli. Et verſu* 10. *Et Hircus in quem ceciderit ſors , Azazeli ſtabit vivus coram Domino, ut per eum fiat propitiatio , & mittatur ad Azazelum in deſertum. Et verſu* 26. *Et qui miſerit Hircum ad Azazelem, lavabit veſtes ſuas , &c. In iis locis quid proprie ſit Azazel , magno molimine quærunt Interpretes , neque dum* [*NB*] *id conſtat ſatis. Prudentiores* [*NB.*] *vocem Hebræam relinquunt* ἀνερμήνευτον , *ut e multis interpretationibus Lectori libera ſit optio. Ita Jonathan , Onkelos , Samaritanus & plerique recentiorum. Aben-Ezra in hac dictione magnum aliquid myſterium ſubeſſe ſignificat , quod nemo poſſit capere ante annos virilitatis. Multis Azazel eſt nomen montis , in quem Hircus deducebatur. R. Selomo* עזאזל הוא הר עז וקשה צוק וגביה צנאמר גזרה חתוכה Azazel est Mons asper , et confragosus , angustus et celsus , qui versu vigesimo secundo dicitur terra גזרה i. e. ab aliis divulsa et excisa.

Poſt quæ atque alia plura eruditiſſime in hanc rem tractata tandem pergit : *Et Julianus Apoſtata hoc Moſis loco abutitur , ut eum ſcripſiſſe probet* ὑπὲρ ἀποτροπαίων , i. e. *de Dîs averruncis , quod multis refellit Ciryllus libro nono in Julianum. Sed & inter ejusdem Cirylli Epiſtolas unus extat bene longa ad Melitenis Epiſcopum Acacium* περὶ τοῦ ἀποπομπαίου ; *quâ in eos acriter diſputat , qui ex eo , quod in Græca verſione legerant , in duos Hircos jactas fuiſſe ſortes , unam Domino , & alteram* τῷ ἀποπομπαίῳ , *colligebant ex duobus Hircis unum quidem Deo ad ſacrificum deputari ,* τόν γε μὲν ἕτερον ἀποπομπαίῳ τινι , καὶ πονηρῷ , καὶ ἀκαθάρτῳ δαίμονι πεμφθῆναι κατὰ τὴν ἔρημον , καὶ τοῦτο διὰ χειρὸς ἱερᾶς , καὶ ἐκ νομικοῦ θεσπίσματος , *alterum autem ad averruncum aliquem malum & impium Dæmonem in deſertum fuiſſe amandatum , idque per ſacram manum , atque ex decreto Legis.*

Nec

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Nec eſt, quod quis hîc dicam ſcribat Græcis interpretibus, quaſi ambigua verſione huic errori anſam dederint, cum ex Hebræis etiam in hunc eundem lapidem multi impegerint. Ita MENACHEM, *in Leviticum, ex hoc loco colligit* עזאזל AZAZEL *unum eſſe ex quatuor Dæmonum anteſignanis, quorum, hæc ſunt nomina, ſi recutito credimus,* עזאזל, סמאל, מעזאל, עזאל, SAMMAEL, AZAZEL, AZAEL, MACHAZEEL. *At in capitulis R. Eliezer,* AZAZEL *Dæmon idem qui* SAMMAEL; *cui cur Iſraëlitæ Hircum obtulerint die Propitiationum, prout concludere ſe putat ex verbis Moſis, en tibi jocularem rationem, ex cap. 46. Die, quo data fuit Lex, Deum Sanctum & benedictum ita compellavit* SAMMAEL: *Domine mundi,* CUR IN RELIQUOS TOTIUS ORBIS POPULOS *mihi dediſti poteſtatem præter ſolos Iſraëlitas? Reſpondit Deus, etiam in illos habebis poteſtatem, ſi die Propitiationum peccatum in illis inveneris. At ſi peccati ſunt expertes, nihil erit tibi juris in illos.* לפיכך היו נותנין שוחד ליום הכפורים לסמאל שלו יבטל קרבנם שנאמר גורל אחד ליהוה וגורל אחד לעזאזל גורלו של הקב"ה הוא קרבן העולה וגורל עזאזל שעיר חטאת כל עונות של ישראל עליו: *Ideo Sammaëli dant munus in die Propitiationum, ne irritam reddat ipſorum Oblationem. Hinc dicitur, una ſors Deo, altera Azazeli; & ſors Azazelis eſt Hircus peccati, ſuper quem ſunt omnes iniquitates Iſraëlis.*

Hinc legas in libro Capthor. pag. 71. prout citat Buxtorfius, Synagogæ cap. 21. *Judæos ideo Sathanæ dediſſe munus, ut illius oculos præſtringerent, ne ab illo accuſarentur; quia ſcriptum eſt Exod.* XXIII. *v.* 8. *Munus excæcat oculos videntis. Alii Sathanam aſſerunt hoc uno die nihil poſſe, atque inde eſſe quod literæ numericæ nominis* השטן, *i. e. Sathanæ, valent* 364, *quia per anni dies totidem imperium ſuum exercet in homines, nec ullus excipitur in toto anno,*

præter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

præter diem quem diximus. Valentinianos quoque Azazelem pro Dæmone habuiſſe ſuadent veteris Poëtæ Chriſtiani carmina in Marcum, Valentini diſcipulum, qui præſtigiis ſuis credebatur ſpectatoribus illudere:

Εἰδωλοποιὲ Μάρκε, καὶ τερατοσκόπε,
Ἀστρολογικῆς ἔμπειρε, καὶ μαγικῆς τέχνης,
Δι' ὧν κρατύνεις τῆς πλάνης τὰ διδάγματα,
Σημεῖα δεικνὺς τοῖς ὑπό σοῦ πλανομένοις,
Ἀποστατικῆς δυνάμεως ἐγχειρήματα,
Ἅ σοί χορηγεῖ σὸς πατὴρ Σάταν ἀεὶ,
Δι' ἀγγελικῆς δυνάμεως Ἀζαζὴλ ποιεῖν.

Hos verſus ex Irenæo citat Epiphanius Hæreſi 34. & vir doctus ita reddit:

Idola fingens Marce, monſtrorum artifex
Fraudiſque, quare Magicæ & aſtrorum ſciens,
Erroris inde dogma peſtiferum ſtruis.
Portenta cæcæ ficta dum turbæ exhibes,
Per te rebellis qualia aggreditur manus:
Hoc tu illa Satanæ fretus auxilio patris
Azazelique mira deſignas ope.

Quin hodieque in Magorum libris Azazel inter Dæmones, qui elementis præſunt. Sed hæc commenta, præter Cirillum, de quo diximus Theodoretus, Heſychius & Procopius meritò rejiciunt. Cum nihil quicquam fingi potuerit abſurdius, quam Deum ex duobus Hircis alterum ſibi, alterum Diabolo deſtinaſſe, & offerri juſſiſſe. Cum ſequentis capitis verſu ſeptimo ſacrificare Dæmonibus vetet diſertis verbis. Et ille ipſe Hircus qui ſervabatur vivus, CORAM DOMINO SISTI *jubeatur, Levit.* XVI. 10. *Itaque Hircus uterque Deo fuit ex æquo devotus, & ſolùm differebat in offerendi modo. Unus enim ſuper altare mactabatur, alter in deſertum vivus emittebatur.*

At

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

At נחמה *Nahema* ſoror Tubalcaini hîc nos quoque interturbat; ut ex qua (tradente id Elia, in Tisbi, ex Rabbinorum ſententia) plures *Dæmones* nati fuere.

Fuerintne hæ *Dæmones fœminini generis* quoque quibus cum ſeſe commiſcuere filii Dei, i. e. *Angeli*, an vero aliæ ab Eva procreatæ, hoc Rabbinis iſti diſpiciendum trado. Hoc ab ipſis accipimus, Angelos malos, primum & ante cæteros creatos, e cœlo lapſos, humanamque formam indutos amaſſe filias hominum ac procreaſſe Gigantes.

Quæ ſuperſtitioſa non ſolum, verùm & abſurdi plena, opinio, a Judæis quoque ad Chriſtianos tranſitum fecit; niſi quod, cum Judæi hæc *malis Angelis* adſcriberent (עזי אל ſcilicet, ipſiuſque ſocio שמחזאי, uti in Targum Jonathanis ad Geneſ. capite VI. habetur) primitivæ Eccleſiæ Chriſtiani, id *malis Dæmoniis* ſeu *Diabolis*, attribuere maluerint.

Patet hoc ex Juſtino, Tertulliano, Cypriano, aliisque Scriptoribus Eccleſiaſticis; quorum primus in Apologia prima, ita loquitur: Οἱ δὲ ἄγγελοι παραβαίνοτες τήνδε τὴν τάξιν, γυναικῶν μίξεσιν ἡττήθησαν, καὶ παῖδας ἐτέκνωσαν, οἵ εἰσιν οἱ λεγόμενοι δαίμονες· καὶ προσέτι λοιπὸν τὸ ἀνθρώπειον γένος ἑαυτοῖς ἐδούλωσαν· τὰ μὲν διὰ φόβων καὶ τιμωρειῶν, τὰ δὲ διὰ διδαχῆς θυμάτων καὶ θυμιαμάτων, καὶ σπονδῶν, ὧν ἐνδεεῖς γεγόνασι μετὰ πάθεσιν ἐπιθυμιῶν δουλωθῆναι: καὶ εἰς ἀνθρώπους φόνους, πολέμους, μοιχείας, ἀκολασιάς, καὶ πᾶσαν κακίαν ἔσπειραν. ὅθεν καὶ ποιηταὶ καὶ μυθολόγοι, ἀγνοοῦντες τοὺς ἀγγέλους, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν γεννηθέντας δαίμονας, ταῦτα πρᾶξαι εἰς ἄρρενας καὶ θηλείας, καὶ πόλεις καὶ ἔθνη, ἅπερ συνέγραψαν, εἰς αὐτὸν τὸν θεὸν, καὶ τοὺς ὡς ἀπ᾽ αὐτοῦ σπορᾷ γενομένους υἱοὺς, καὶ τῶν λεχθέντων ἐκείνου ἀδελφῶν καὶ τέκνων ὁμοίως τῶν ἀπ᾽ ἐκείνων, Ποσειδῶνος καὶ Πλούτωνος, ἔνεγκαν. ὀνόματι γὰρ ἕκαστον, ὥσπερ ἕκαστος ἑαυτῷ τῶν ἀγγέλων, καὶ τοῖς τέκνοις ἔθετο, προσηγόρευσαν. *Angeli autem ordinationem eam tranſgreſſi, cum mulierum concubitûs causâ amoribus ſunt victi, tum filios procrearunt eos, qui* DÆMONES *ſunt dicti, atque ita inſuper reliquum genus* huma-

humanum in ſervitutem ſuam redegerunt. Id vero effecerunt vel per ſcripta Magica, vel per errores & ſupplicia, vel etiam per inſtitutionem victimarum & incenſorum & libationum; quarum indigentes eſſe cœperunt, poſtquam animi perpeſſionum & concupiſcentiarum ſervi ſunt effecti: atque exinde inter mortales cædes, bella, adulteria, libidines & vitioſitatem malitiamque [utor hîc verſione Langii] *omnem diſſeminarunt. Unde Poëtæ & fabularum ſcriptores ignorantes* ANGELOS ET EX IPSIS PROGENITOS DÆMONES, *hæc in maſculos & fœminas, atque in urbes & nationes perpetraſſe, quæ ipſi conſcripſerunt, in ipſum Deum, & tanquam ſatu ipſius prognatos, fratrumque ejus qui dicti ſunt, Neptuni, Plutonis, liberorumque itidem ab illis procreatorum filios retulerunt. Nomine enim quiſque ſuo, quod Angelorum quilibet ſibi ipſi & gnatis impoſuerat, appellarunt.*

Multa certe, in his Juſtini verbis, notari ac redargui poſſent; ſed pergo ad Tertullianum, qui Apologetici cap. 22. ſic loquitur: *Sed quomodo de Angelis quibusdam ſuâ ſponte corruptis corruptior gens Dæmonum evaſerit, damnata a Deo cum generis auctoribus, & cum eo quem diximus Principem* [Satanam principem hujus mali generis paulo ſuperius nominaverat] *apud literas ſanctas ordine cognoſcitur.*

Si interim conſideremus unde tales opiniones in primùm Chriſtianiſmum irrepſerint, non ſolos ſerioris ævi Talmudicos, aut priores ipſis Targumiſtas, iis imbutos fuiſſe reperiemus; verum etiam *Fl. Joſephum* ac *Philonem Judæum*; quos tanti ſemper (ac præcipue quidem Philonem) fecerunt Veteres Chriſtiani. Horum prior namque ita paucis verbis de Angelis loquitur: Πολλοὶ γὰρ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ γυναιξὶ συμμιγέντες. &c.

Quod attinet ad *Philonem*, is non contentus filiis Dei illos in Angelos Dei transformat, dum & textum Græcum hoc ſequenti modo affert, ipſique explicando adhuc magis abſurda

ſurda ſubjungit: Ἰδόντες δὲ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων ὅτι καλαί εἰσιν ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο· οὓς ἄλλοι φιλόσοφοι δαίμονας, ἀγγέλους Μωσῆς εἴωθεν ὀνομάζειν· ψυχαὶ δ' εἰσὶ κατὰ τὸν ἀέρα πετόμεναι· καὶ μηδεὶς ὑπολάβῃ μῦθον εἶναι τὸ εἰρημένον· ἀνάγκη γὰρ ὅλον δι' ὅλων τὸν κόσμον ἐψυχῶσθαι, τῶν πρώτων καὶ στειχειώδων μερῶν ἑκάστου τὰ οἰκεῖα καὶ πρόσφορα ζῶα περιέχοντος, γῆς μὲν τὰ χερσαῖα, θαλάττης δὲ καὶ ποταμῶν τὰ ἔνυδρα, πυρὸς δὲ τὰ πυρίγονα. (λόγος δὲ ἔχει ταῦτα κατὰ Μακεδονίαν μάλιστα γίνεσθαι) οὐρανοῦ δὲ τοὺς ἀστέρας· καὶ γὰρ οὗτοι ψυχαὶ ὅλαι δι' ὅλων ἀκήρατοί τε καὶ θεῖαι, παρ' ὃ καὶ κύκλῳ κινοῦνται τὴν συγγενεστάτην νῷ κίνησιν· νοῦς γὰρ ἕκαστος αὐτῶν ἀκραιφνέστατος. ἔστιν οὖν ἀναγκαῖον καὶ τὸν ἀέρα ζώων πεπληρῶσθαι. ταῦτα γε ἡμῖν εἰσιν ἀόρατα, ὅτι περ καὶ αὐτὸς οὐχ ὁρατὸς αἰσθήσει.

Cum vero viderent Angeli Dei, quod filiæ hominum eſſent pulchræ ſumebant ſibi uxores quas ex omnibus elegerant. Quos alii Philoſophi Dæmonas, eos Moſes Angelos nominare ſolet. Sunt verò animæ per aërem volitantes. Neque exiſtimet aliquis fabulam me narrare. Neceſſe enim eſt totum mundum per omnia animari; unaquaque primarum & Elementarium parte ſibi familiaria ac convenientia animalia complectente; terra quidem terreſtria, mari ac fluminibus aquatilia, igne vero ignigena (quæ, uti fama eſt, maxime in Macedonia verſantur) cœlo vero aſtra. Namque & hæc tota ſunt animæ per omnia imper mixtæ & Divinæ: quare & in circulum moventur; qui motus eſt menti maxime proprius. Singula enim mens iſtorum puriſſima eſt. Neceſſe igitur eſt & aërem animalibus impleri; quæ nobis quidem inviſibilia ſunt quoniam ipſe (aër) inviſibilis eſt.

Septuaginta, ſic dicti, Interpretes habent υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, Codex Alexandrinus, tamen, cum Joſepho ac Philone οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ; dum Aquila υἱοὶ τῶν Θεῶν, Symmachus τῶν δυναστευόντων, vertunt. Quocum tum Onkelos, tum prætenſus ille Jonathan Pentateuchi interpres, concordant. Quod in hoc Jonathane plane mirum: quod is perpetuò pene nugetur; uti & hinc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

hinc aperte ſatis patet; quod *iſtæ filiæ hominum* (hoc teſtante Paraphraſte) *fricarent faciem & diſcernerent capillos, ambulantes cum manifeſtatione carnis, & cogitatione ſcortationis.*

Nunc certe tempus poſtulat ut progrediar ad *Tobiam* ac reliquos *Libros Apocryphos*, ut conſideremus & ibi progreſſum δεισιδαιμονίας.

Verùm antequam ad Tobiam cæteroſque iſtos libros Apocryphos deveniam, locus poſtulat, ut *de Interpretibus* Sacrorum Bibliorum *Græcis* (qui tam Prophetica quàm Hagiographa, ita dicta, Scripta verterunt) quoque aliquid dicam.

Hi igitur Interpretes vocem שעירים Sehirim (quàm Pentateuchi Interpres, ſive Interpretes, ματαῖα, uti & Chronicorum Interpres τοῖς εἰδώλοις καὶ ματαίοις, verterant) *Dæmonia* transferunt; aliaque plura monſtra Sacris auctoribus incognita imprudenter, ne dicam plane impudenter, intrudunt. Hebræa enim verba habent: ולא-יהל שם ערבי ורעים לא ירבצו שם: ורבצו שם ציים ומלאו בתיהם אחים ושכנו שם בנות יענה ושעירים ירקדו שם: וענה איים באלמנותיו ותנים בהיכלי ענג בוקרי לבוא עתה וימוה לא ימשכו: At verſio Græca illa reddit: οὐδὲ μὴ διέλθωσιν αὐτὴν Ἄραβες, οὐδὲ ποιμένες οὐ μὴ αναπαύσονται ἐν αὐτῇ. Καὶ ἀναπαύσονται ἐκεῖ θηρία, καὶ ἐμπλησθήσονται αἱ οἰκίαι ἤχου· καὶ ἀναπαύσονται ἐκεῖ σειρῆνες, καὶ δαιμόνια ἐκεῖ ὀρχήσονται, καὶ ὀνοκένταυροι ἐκεῖ κατοικήσουσι, καὶ νεοσσοποιήσουσι ἐχῖνοι ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν. *Sirenes* igitur hîc habemus, & *Onocentauros* & *Dæmones*; ac vulgata verſio, hanc temere ſatis ſecuta, habet: *Nec ponet ibi tentoria Arabs, nec Paſtores requieſcent ibi. Sed requieſcent ibi beſtiæ, & replebuntur domus ipſorum Draconibus, & habitabunt ibi ſtruthiones, & Piloſi ſaltabunt ibi, & reſpondebunt ibi ululæ in ædibus ejus, & Sirenes in delubris voluptatis.*

Secundus locus eſt: cap. 34. v. 13. ועלתה ארמנתיה סירים קמוש וחוח במבצרוח והיתה נוה תנים חציר לבנות יענה: ופגשו ציים את איים ושעיר על רעהו יקרא אך שם הרגיעה לילית

לילית ומצאה לה מנוח: שמה קננה קפוז ותמלט ובקעה ודגרה בצלה אך שם נקבצו דיות אשה רעותה: Græci Interpretes: Καὶ ἀναφυήσει εἰς τὰς πόλεις αὐτῶν ἀκάνθινα ξύλα, καὶ εἰς τὰ ὀχυρώματα αὐτῆς· καὶ ἔσαι ἐπαύλεις σειρήνων, καὶ αὐλὴ στρουθῶν. καὶ συναντήσουσι δαιμόνια ὀνοκενταύροις, καὶ βοήσονται ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον· ἐκεῖ ἀναπαύσονται ὀνοκένταυροι εὗροντες αὐτοῖς ἀνάπαυσιν. Ἐκεῖ ἐνόσσευσεν ἐχῖνος, καὶ ἔσωσεν ἡ γῆ τὰ παιδία αὐτῆς μετὰ ἀσφαλείας, ἐκει συνήντησαν ἔλαφοι καὶ εἶδον τὰ πρόσωπα ἀλλήλων. Vulgata vero habet: *Et Orientur in domibus ejus ſpinæ, & urticæ, & Paliurus in munitionibus ejus: & erit cubile Draconum, & Paſcua Struthionum. Et occurrent* DÆMONIA ONOCENTAURIS, ET PILOSUS CLAMABIT ALTER AD ALTERUM: *ibi cubavit* LAMIA *& invenit ſibi requiem. Ibi habuit foveam Ericius, & enutrivit catulos & circumfodit, & fovit in umbra ejus: illuc congregati ſunt Miloi, alter ad alterum.*

Quæ hic maxime, præter השעירים (de quibus modo dictum) notanda ſunt animalia, ſunt illa quæ in S. Scriptura appellantur הציים והאיים, ZIIM & IIM de quorum prioribus Clariſſimus Bochartus (in Hierozoico) ita loquitur: *Interpretes de voce ציים mire ambigunt. Seniores* θηρία, δαιμόνια, ἰνδάλματα. *Syrus reddit* ܚܝܘܬܐ FERAS ܪ̈ܘܚܐ *Spiritus* ܣܝܪ̈ܢܘܣ SIRENES. *Arabs* الوحوش FERAS الجان DÆMONES اصنام IDOLA. *Vulgatus* BESTIAS, DÆMONIA, DRACONES. *Chaldæus* תמון CERCOPITHECAS. *Abarbanel* הקופים SIMIAS. *Selomo* נמיום MARTES. *Kimchius* & *Aben Ezra*, BESTIAS HABITANTES בציה IN LOCO ARIDO ET SITICULOSO. *Munſterus*, LAMIAS. *Caſtalio*, SILVANOS. *Pagninus*, BESTIAS SYLVESTRES. *Junius*, FERA ANIMALIA. *Aquila, Symmachus, Theodotion & Arias maluerunt vocem Hebræam intactam relinquere, quam Lectoris animum dubia verſione ſuſpendere.* De Poſterioribus (איים ſcilicet) ita idem ille erudittiſſimus Literator, [poſt caput de Phœnice ave,

 quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

quam quoque in Sacra Scriptura multi ex veteribus invenire ſe credebant, dum Græcos Interpretes, qui Hebream vocem Φοίνιξ vertunt, ridiculum in modum ſecuti, arborem in Avem *Phœnicem* convertebant legentes *Juſtus ut Phœnix* (avis ſc.) *vivet*] ita loquitur: *Eliminato Phœnice, jam majora monſtra ſunt debellanda*, FAUNI FICARII, SATYRI, LAMIÆ, STRIGES, SIRENES, ONOCENTAURI. *Quorum omnium nomina legere eſt in Eſaiæ & Jeremiæ interpretibus: ſed minore cum periculo, quia ibi non proponuntur ut animalia quæ vere exiſtant, ſed tanquam ſpectra Dæmonum in ſolitariis locis apparere ſolita. Juvabit tamen perpendere quo jure quave injuria in Sacrum textum irruperint tot voces ex Fabulis Poëtarum petitæ.*

Hebræam vocem איים *nos ſuo loco* THOAS, *Hieronymus* FAUNOS FICARIOS *explicat Jer.* 50. *v.* 39. *Emmanuel Sa legi vult* FATUOS SICARIOS; *quomodo dici putat* DÆMONUM GENUS SICARIORUM SPECIE APPARENTIUM.

Poſt quæ, & nonnulla alia huc ſpectantia ſubjuncta, ita pergit: *Porro cur* איים *Hieronymus* FAUNOS FICARIOS *reddiderit non cuivis patet. Ego rem ut potero ediſſeram;* אים *Hebræis* TERRIBILEM אימה TERROREM *ſonat. Unde fieri putavit* איים, *ac ſi Mem ſervile in fine vocis pertineret ad radicem: adeoque voluit* איים, *eſſe* SPECTRA *quævis* TERRIBILIA, *quales* FAUNI *vel maxime: cum* FAUNO *terrores Panicos, & quæcumque* φάσματα *videntibus terrorem incutiunt, veteres Romani tribuerint.*

Quibus tot ex Bocharto adductis tamen & hæc ſequentia addam; nec metuo hîc exſcriptoris nomen, modo quæ eo ipſo mihi afferuntur, plane ad rem faciant. ציים TSIIM & איים IÏM *in Babylonis & Idumeæ deſertis deſcribunt Prophetæ duo Eſaias & Jeremias* [*Eſai.* 13. 21. 22. & 34. 14. *Jerem.* 50. 3]. ציים *videntur eſſe* SYLVESTRES FELES

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

& איים IIM THOES, *ab acuto ululatu ſic appellati. Huc facit quod feles Arabice* صعاون DSAJAWINO *appellantur voce non abſimili* : & THOES بنات اوو FILIÆ AWI, *quaſi ululatu ſuo non aliud ſonent quam* AWI. *Nec parum confirmatur ex his Eſai.*13.22. ALTERNIS CLAMABUNT IIM IN PALATIIS EJUS. THOUM *enim ululatum eſſe alternum ex Alberto, Bellonio, Scaligero, & Busbequio, ſcimus. Nec temere junguntur in Prophetis* איים IIM *&* ציים TSIIM; *cum* FELIUM *in deſertis coeuntium dira vox* THOUM *ululatus aliquo modo referat. Proinde cum infantium vagitibus utrumque conferri video. Hæc conjectura noſtra eſt de vocibus jam olim parum notis, quaſque Aquila, Symmachus & Theodotion nude diſcribunt* σιειὶν *&* ειεὶν, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἑρμηνείας, *propter incertam interpretationem. Seniores* ציים TSIIM, θηεία, δαιμόνια, *&* ινδάλματα *reddunt, &* איים, Ονοκενταύρους. *Hieronymus itidem* ציים, BESTIAS, DÆMONIA *&* DRACONES *habet ; & pro* איים ULULAS, ONOCENTAUROS, *&* FAUNOS FICARIOS. *In verſione vernacula* ציים *ſunt feræ* EREMICOLÆ, *&* איים, FERÆ INSULARES. *Quod non capio, quia ſi quæ eſſent feræ inſulares, i.e. inſularum propriæ, ea in Babylon & Idumea non habitarent. Tamen multi Hebræorum ſic reddunt vocum etymologiâ freti.*

Et iterum: *Phœnicum lingua* שיר SIR *eſt cautio inde factum* SIRENUM *nomen; quæ navigantes ſcilicet* λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ, *blando cantu demulcent. Superiora ſunt inferiora* τῶν στρουθῶν, *paſſerum vel ſtruthionum, non piſcium, ut vulgus putat. Sedes in prato vel in ſcopulis ad maris littus. Unde mirari ſubit, cur toties Græci Interpretes* [*Job.* 38. 29. *Eſai.* 13. 21. *& Ezech.* 4. 13. *Jerem.* 50. 20. 39. *Micha* 1. *v.* 8.] *atque ex iis Vulgatus, ſemel* [*Eſai.* 13. *v.* 2.] *Sirenas accenſeant iis animalibus, quæ in intimis deſertis procul a mari degunt. Maxime cum in fonte Hebræo nuſquam compareant Sirenes; ſed*

pro iis vel תנים *dracones vel* בנות יענה *ſthruthiones; quæ duo animalia neque inter ſe, neque cum Poëtarum Sirenibus quicquam habent commune. In ſacro certe argumento conſultiſſimum eſt, abſtinere prorſus his* μυθώδεσι, *proximum ut iis ſaltem ſobrie utaris, nec niſi cum res maxime poſtulat. A quo temperamento planè videtur aliena Sirenum in iis locis tam intempeſtiva mentio.*

Verum ut etiam eo melius eluceſcat qualeſnam homines fuerint Græci, tum Jobi, tum Pſalmorum tum Prophetarum tum aliorum Auctorum ſeu librorum Sacrorum, Interpretes, conſideremus (quamvis id non uſque adeo proprie ad *Dæmonas* ſpectet, ſed ad fidem ejuſmodi verſionibus habendam) illa quæ in Jobi cap. XL. apud Græcos, tam de *Behemoth* & *Leviatham* creatis, ut Angeli vel cum ipſis luderent, vel (ſi ita mavis) iſtis illuderent; quam de iſtius *Leviathanis* ſtupendâ magnitudine, habentur.

Verſu enim 14. (poſt nominatos v. 6. *Angelos*, qui neque in ipſo textu Hebraico nec in vulgata comparent) de *Behemoth* ita narrat: τοῦτ' ἐστιν ἀρχὴ πλάσματος κυρίου, πεποιημένος ἐγκαταπαίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. ac cap. 41. v. 26. de Leviathane: Οὐκ ἐστιν, οὐδὲν ἐπὶ τῆς γῆς ὅμοιον αὐτῷ πεποιημένον, ἐγκαταπαίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων μου.

At quæ de *Leviathanis* magnitudine habentur ridicula ſane ſunt: nempe hac ſequentia (verſu 26. cap. 40.) Πᾶν δὲ πλωτὸν συνελθὸν οὐ μὴ ἐνέγκωσι βύρσαν μίαν οὐρᾶς αὐτοῦ, καὶ ἐν πλοίοις ἁλιέων κεφαλὴν αὐτοῦ. *Omne naviginum conveniens non ferent pellem unam caudæ ejus, & in navigiis piſcatorum caput ejus.* Ubi Olympiodorus (qui tamen, ut Origenes aliique, hæc omnia *Diabolo* applicant) conſtanter βύρσαν interpretatur φολίδα ac λεπίδα i. e. *ſquammam*. Quam proportionem ſquammæ unius e cauda cum capite, ego, fateor, minimè capio.

Mirum tamen id eo minus videri debeat, hunc vel hoſce, Interpretes maximum animal tanto grandius (ut ſic loquar) per-

perfeciſſe; cum & ipſum Jobi librum reddunt longiorem, (ut alii Græci libros Danielis & Heſter, ſuas par Appendices) dùm poſt poſtrema textus Hebraici verba: ויהי איוב אחרי זאתוג *Et vixit Job 140. annis ac & mortuus eſt ſenex plenus dierum.* Superaddunt (ne de aliis quæ præcedentibus intermiſcentur, aliquid dicam) Γέγραπται πάλιν ἀναστήσεσθαι αὐτὸν μεθ' ὧν ἀνίστησιν ὁ Κύριος. Οὗτος ἑρμηνεύεται ἐκ τῆς Συριακῆς βίβλου. Ἐν μὲν γῇ κατοικῶν τῇ Αὐσίτιδι, ἐν τοῖς ὁρίοις Ἰδουμαίας καὶ Ἀραβίας· προϋπῆρχε δὲ αὐτῷ ὄνομα Ἰωβάβ. Λαβὼν δὲ γυναῖκα Ἀραβίσσαν γεννᾷ υἱὸν ᾧ ὄνομα Ἔννων. Ἦν δὲ αὐτὸς μὲν πατρὸς Ζαρὲ, τῶν υἱῶν Ἠσαῦ υἱὸς, μητρὸς δὲ Βοσόρρας· ὥστε εἶναι αὐτὸν πέμπτον ἀπὸ Ἀβραάμ. Καὶ οὗτοι οἱ βασιλεῖς οἱ βασιλεύοντες ἐν Ἐδὼμ, ἧς καὶ αὐτὸς ἦρξε χώρας· πρῶτος Βάλακ ὁ τοῦ Σεπφὼρ, καὶ ὄνομα τῇ πόλει αὐτοῦ Δενναβά· μετὰ δὲ Βαλὰκ Ἰωβὰβ, ὁ καλούμενος Ἰώβ· μετὰ δὲ τοῦτον Ἀσὼμ, ὁ ὑπάρχων ἡγεμὼν ἐκ τῆς Θαιμανίτιδος χώρας· μετὰ δὲ τοῦτον Ἀδὰδ υἱὸς Βαρὰδ, ὁ ἐκκόψας Μαδιὰμ ἐν τῷ πεδίῳ Μωάβ· καὶ ὄνομα τῇ πόλει αὐτοῦ Γεθθαίμ. Οἱ δὲ ἐλθόντες πρὸς αὐτὸν φίλοι, Ἐλιφὰζ υἱὸς Σωφὰν τῶν υἱῶν Ἠσαῦ, Θαιμανῶν βασιλεὺς, Βαλδὰδ υἱὸς Ἀμνὼν τοῦ Χοβὰρ τοῦ Σαυχίτου τυράννου, Σωφὰρ ὁ Μιναίων βασιλεύς. *Scriptum eſt autem ipſum rurſus reſurrecturum, cum quibus reſuſcitat Dominus.* [Olympiodorus accurate ſe id noſſe videtur exiſtimaſſe, cum addit, explicando, μετὰ Νῶε καὶ Δανιὴλ, *cum Noë ac Daniele.*] *Hic interpretatione redditur ex libro Syriaco* [quod hîc Græci interpretantur *Hebræo*] *in terrâ quidem Auſitide habitans, in finibus Idumææ & Arabiæ; & erat ei nomen Jobab. Cum autem accepiſſet uxorem Arabiſſam, generat filium, cui nomen Ennon. Erat autem ipſe ex patre quidem Zare, de filiis Eſau filius, matris autem Boſorræ: ita ut ipſe quintus ſit ab Abraham. Et hi ſunt Reges qui regnaverunt in Edom: cujus regionis etiam dominatus eſt: Primus Balac filius Beor; & nomen civitatis ejus Bennada: poſt Balac autem Jobab, qui vocatur Job: poſt hunc autem Aſom, qui erat dux ex regione Themaniti-*

de: poſt hunc autem Adad filius Barad, qui excidit Midiam in campo Moab: & nomen civitatis ejus Gethem. Amici autem qui ad eum venerunt, Eliphaz de filiis Eſau Thæmanorum rex, Baldad Tyrannus Sauchæorum, Sophar rex Minæorum.

Hæc tamen adhuc tribus verſibus, hîc ſequentibus adaucta reperimus in celeberrimo iſto *Codice Alexandrino*, qui tam magni æſtimatur inter eruditos, atque iſtos præcipue qui linguam non callent Hebraicam: Θαιμὰν υἱὸς Ἐλιφὰζ, ἡγεμὼν τῆς Ἰδουμαίας· οὗτος ἑρμηνεύεται ἐκ τῆς Συριακῆς βίβλου.

Ἐν μὲν γῇ κατοικῶν τῇ Αὐσίτιδι,
Ἐπὶ τῶν ὁρίων τοῦ Εὐφράτου.
Προυπᾶρχεν δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ
Ἰώβαβ· ἦν δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ
Ζαρὲ, ἐκ τῶν ἀνατολῶν ἡλίου.

Quæ prius adduxi pro parte deſumpta ſunt ex Græca Pentateuchi verſione; verum, qui ibi *Jobab* appellatur, minime (neque in Textu Hebraico neque ullis aliis in Verſionibus antiquis) appellatur ſimul *Job*. Cætera quam bene cum ipſa S. Scriptura conveniant (male certe dicendum eſſet) conferat curioſus Lector; ac videbit veritatem hîc iterum veteris dicti; *Qualiacunque volunt Judæi ſomnia vendunt.*

Quæ Græcus Interpres Jobi de *Behemoth* ac *Leviathane* nugatur; illa adhuc magis Judaice, i. e. magis fabuloſè, adornantur, tam a Scriptore Apocrypho, ac per impias fraudes conficto Libri quarti *Eſdræ*, quam à Judæis libri Jobi Interprete poſterioribus. Sed antequam iſta producam, proferam locum adhuc unicum ex Pſalmo LXXXI. v. 5. ubi Hebræa quidem veritas habet: *Non timebis a pavore noctis, a ſagitta volante per diem, a peſte &c.* Græcus verò ut *Spectra* ac *Diabolos* hîc in Sacram Scripturam intruderet, habet, Οὐ φοβη-

φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος διαπορευομένου, ἐν σκότει, ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ. Ubi tamen vetus Latinus Græco pene nihil ſapientior, (ipſumque hîc ſecure ſecutus) habet: *A ſagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incurſu, & Dæmonio Meridiano.*

Accedendum nunc denique ad Apocrypha Græcorum ac Latinorum commenta: Inter quos quartus Eſdræ liber mihi primus ordine erit, propter *Behemoth* & *Leviathan*, de quibus modo Græcorum nugas videre cæpimus. Narratiuncula autem ibi talis eſt: *Tunc autem* [quinto ſc. die] *duo animantia, quorum unum vocaſti Behemoth* [aliæ editiones habent *Henoch*, verum male, uti exiſtimo, ob rationes a Fr. Junio, aliiſque eruditis, jam olim datas] *alterum vocaſti Leviathan; & ſeparaſti ea unum ab altero; non enim ſeptima pars, ubi erat aqua congregata poterat capere ea ſimul. Itaque dediſti Behemoth unam partem, quæ tertio die ſiccata fuerat, ut habitaret ubi ſunt montes mille. Leviathani vero dediſti ſeptimam partem humidam; & ſervaſti ipſum, ut devoret quos & quando volet.*

Quod vero hic *Behemoth* mille Montes quotidie depaſcatur extundunt ex verbis Pſalmiſtæ (Pſalmi L. v. 10.) כי לי
כל חיתו יער בהמות בהררי אלף׃ *Quoniam mihi omnis beſtia ſylvæ, & animalia in montibus mille.* Quæ Chaldæus paraphraſtes ita tranſfert: ארום דילי כל חיות חורשא ועתדית לצדיקיא בגן עדן בעיריא דכין ותור בר דרעי בכל יומא בטורין אלפא׃ *Quoniam mea eſt omnis fera ſylvæ, & præparavi juſtis in horto* [*Eden*] *deliciarum animalia munda, & Bovem ſylveſtrem paſcentem quotidie in mille montibus.*

Ut autem Lector, huic paraphraſi debitam adſcribat auctoritatem, addam, ὡς ἐν παρενθέσει, quæ ſequenti verſu 11. ſequuntur: גלין קדמי כל מיני עופא דפרחין באויר שמיא ותרנגול ברא דקרצולי שרין בארעא ורישיה מטי בשמיא׃ *No-*

tæ ſunt in conſpectu meo cunctæ ſpecies avium, quæ volant in aëre cœlorum: & Gallus Sylveſtris, cujus pedes ſtant in terrâ, & caput ejus attingit cœlum, cantat coram me.

Verum rurſus redeamus ad *Behemoth;* de quo hic nugator; quod ipſi in paſturam mille montes dati fuerint; eo quod iſta ſeptima pars mundi, qui aquas continebat [oportet autem tunc longe alia forma ac conſtitutione mundum fuiſſe fabricatum] duo illa animalia capere nequiret. Ne vero paſcua illi deficerent, ſubſidio ipſi fuere Judæi Talmudici; qui docent, montes iſtos mille unaquoque die ab hac immaniſſima bellua depaſtos omni ſubſequente nocte nova gramina rurſus producere.

Leviathanis interim non tantam curam gerunt; quod iſte, nimirum, jam ſeptimam partem ſolus poſſideat, *ac devoret quos ac quando velit;* piſces uti credo minores, ut majoribus ſemper conſuetudo eſt. An jam verſetur *Behemoth* in regionibus Auſtralibus adhuc incognitis, ac Leviathan in Hiſpanici aliiſve magni maris fundo lateat, neſcio. Servantur tamen ambo in adventum iſtius, Meſſiæ, qui adhuc a recutitis exſpectatur. Aſſerunt quidem illi ambas has belluas, marem ac fœminam (utriuſque ſpeciei) fuiſſe creatas; veruntamen Deum, ne totum terrarum orbem devorarent aut devaſtarent, marem utrumque inteſtabilem reddidiſſe; fœminas vero utrasque mactatas ac ſale conditas reſervaſſe ad convivium iſtud magnificum, quod prætenſus ille ipſorum Meſſias daturus eſt. Quando etiam, ne tam durus cibus nimis oneret ac gravet ſtomachum, ſimul & ut cor ipſis exhilaretur, bibituri ſunt vinum quod olim in Paradiſo crevit, atque ab iſto tempore ſub terris bene concluſum ac munitum reſervatur in uſum iſtius convivii: in quo poſt multas cæremonias rex *David* poculum benedicet; uti ſcriptum eſt Pſalmo CXVII. v. 13. *Poculum ſalutum accipiam, & no-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

& nomen Domini invocabo. Cuncta enim ſua ac ſuorum commenta ita Sacræ Scripturæ teſtimoniis corroborare nituntur.

Quæ vero celeberrimus Bochartus in Hierozoico (de Cetis, Cetaceis, ac de Leviathane dum loquitur) affert, hæc ſequentia, ac quidem notabilia, ſunt: *At Hebræi, ſæpe mendaces in hoc argumento potiſſimum mentiuntur liberaliſſime. In illis modeſtiſſimi cetis* 500 *ſtadiorum longitudinem aſſignant, h. e. milliarium plus* 60. *Balænam multi volunt ideo dici* נחש בריח *Serpentem vectis*, *Eſai.* XXVII. *v.* I. *Quod ab uno maris extremo ad alterum vectis inſtar attingat. In tractatu Talmudico* BAVA-BATHRA, *fol.* 73. *col.* 2. *Navis quædam in dorſo ceti navigans iter ab unâ pinna ad alteram* [confer hæc, quæſo, cum iis, quæ de una Squamma ex Jobi Interprete adduxi] *tertio demum die confecit.* &c.

Hæc atque hujuſmodi nugamenta ſane faciunt, ne ſolis Græcis occinamus: *& quidquid Græcia mendax audet in Hiſtoria.*

Attamen hîc ſibi minimè deſunt famoſi iſti, in Hiſtoria, Mendaciorum Patroni; uti videre licet apud Athenæum, de Sacro Geryonis piſce, qui tota Creta major erat, ſimilibusque qui ibidem ſequuntur. Ne quid etiam addamus illa, quæ de *Mahone piſce*, ac *diabolo ipſum alloquente*, Arabes nugantur; cum jam nimis procul extra oleas vagatus ſim.

Non interim omittendi Angeli cap. 4°. ab hujus quarti libri Eſræ auctore adducti, *Uziel* nempe ac *Jeremuel Archangelus*: qui ut in Sacra Scriptura nullibi comparent, poſteriorque ſolum in Magicis nomen obtinet, facile videre nobis licet, ex quonam fonte (Cabaliſtico, ac prætenſo Magico) ſcaturierint. Unde autem habeat hic falſus Propheta *Man eſſe Panem Angelorum*, ab ejuſmodi hominibus (Judäicis Fabulatoribus) petendum eſſet. Ita enim hic auctor,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ctor, quaſi ex nomine Dei: *Et dedi vobis Manna in eſcam Panem Angelorum manducaſtis.*

CAP. VII.

Poſt illa quæ præcedenti capite de Leviathane, ac de Behemoth mille montes depaſcente, ſimilibusque aliis, ac poſt progreſſum ad Apocrypha, dicta fuere, ulterius ad Apocrypha pergitur: in quibus & Lemures & Spectra (*ſicut apud Targumiſtas*) & Angeli, *ipſorumque apparitiones in præliis apparent. Quâ occaſione quoque de Fl. Joſepho Hiſtorico ſemipagano, deque ipſius mala fide, &c. agitur; ut de ſignis exitium urbis Hieroſolymæ antecedentibus; de* Bubone *Agrippæ primò imperium, at poſtea mortem, prænuntiante; de Oraculis in Templo Hieroſolymitano inventis (qua occaſione Tacitus cum Joſepho comparatur;) de Salomonis Exerciſmis contra Dæmones; de ventriloqua in Endor; de fluvio Sabbathico; de Magis Pharaonis; de Davide per carmina Dæmonum excantatore; de Jonæ piſce, ac Jonæ prædictionibus; de malignis hujus Joſephi diſtorſionibus Legis in gratiam Ethnicorum; ac denique de aſſumptione Moſis, &c.*

UT vero Scriptor ille perſonatus quarti libri Eſdræ de *Angelis* ipſorumque pane loquitur; Sic quoque ille Machabaici ſecundi Scriptor, frequenter ſatis *Angelorum apparitiones* fabulatur. Capite enim 5. v. 2. & 3. affirmat, *Accidiſſe per totam civitatem [Jeruſalem] ferme ad quadraginta*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ginta dies, ut apparerent in aëre currentes equites auratos amictus habentes, & lanceis, turmæ ritu, armati; & turmæ equitum diſpoſitæ, congreſſionesque factæ & incurſiones utrorumque, & clypeorum agitationes, & ſpicula multa & tela conjecta, & aureorum ornamentorum ſplendores, & loricæ omnigenæ.

Si autem, mi Lector, hi equites non fuerunt ex *Angelorum bonorum* numero [ſuppoſita pauliſper Hiſtoriæ hujus, ſeu narratiunculæ veritate] hi nunc ſequentes tamen tales fuerunt; nempe *Angeli Boni* ac quaſi *Tutelares*. Namque hanc, capite X. v. 29. & 30. nobis accinit fabellam: *Dum autem vehemens committebatur pugna, apparuerunt adverſariis e cælo, inſidentes equis frenatis auro, viri quique illuſtres; & duces Judæorum duo. Qui Macchabæum aſſumentes medium, & protegentes omni armaturâ, quæ ſuper ipſos erat, integrum a vulneribus conſervabant: in adverſarios vero tela & jacula ejaculabantur. Quamobrem confuſi cæcitate concidebant, & pleni pertubatione.*

Ejuſmodi Angelus quoque fuerit eques ille [hic enim homo videtur nullos Angelos (phantaſmata ſaltem) niſi ſub militum armatorum forma ſomniaſſe] de quo cap. 11. v. 8. &c. ſic loquitur: *Quum autem ibidem ad Hieruſalem eſſent, apparuit antecedens ipſos eques veſte albâ, armaturam auream commovens. Et ſimul omnes benedixerunt Deo miſericordi, animiſque confirmati ſunt: adeo ut non ſolum homines, ſed beſtias etiam ferociſſimas murosque ferreos parati impetere proceſſerint; ordinibus ſuis adjutorem habentes e cælo, miſerente ipſorum Domino.*

Ejuſmodi ſane fabellæ ſuſpectas reddunt iſtas narratiunculas, quibus Flavius Joſephus prodigia illa, quæ Exidium Hieroſolymæ ac Templi præceſſiſſe dicuntur, audacter ſatis deſcribit; quasque inter Eruditos quamplurimi, ut Evangelicæ veritatis Hiſtorias ſecure, & abſque ullo debito ejuſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ejuſmodi narratis, examine, ex hoc Scriptore, ſeu potius auctore, producunt: ut de *Militum turmis in aëre conſpectis, atque auditis;* de *Voce in Templo audito;* &c. quorum prius Oſtentum φάσμα ἢ δαιμόνιον vocat.

At ſi vox δαίμων hîc *Deum* denotet [uti perſæpe apud Gentiles, utque in hiſce Callimachi, τέτακις ἔπεσε, δαίμον, ἀπ' ὄμφαλος] hincque δαιμόνιον pro *Divino* ſit ſumendum, certe a Deo hæc Signa atque Oſtenta fuere producta. Sin vero pro Diabolico, *Diabolica* hæc [Suppoſita pauliſper Hiſtoriolarum iſtarum veritate) fuere *portenta*: ac quæ de Jeſu Anani filio ejusque inſanis clamoribus & actionibus narrat, oſtendunt potius (quamvis addat Joſephus exiſtimaſſe Judæorum proceres δαιμόνιον fuiſſe τὸ κίνημα τοῦ ἀνδρὸς) eum fuiſſe *Maniacum*: uti Albinus quoque, poſtquam vergis cæſus fuerat, judicavit. Malignitatis certe (licet artificiosè obtectæ) mihi hic Joſephi locus ſuſpectus eſt. Semper enim ille, ubi occaſio datur loquendi de vero Chriſto noſtro, quovis piſce mutior eſt; ubi vero occaſio naſcitur ipſius dicta aut facta ad alias perſonas detorquendi, ſtudioſam in illa re navat operam. Sic (ex. gr.) ut Chriſti noſtri aſſumptionem in cœlos obſcuret, de Moſe talia (licet plane contra S. Scripturam) narrat: ac, ne Hieroſolymæ exitium ob Chriſti necem &c. credatur contigiſſe, Jacobi necem &c. producit ut iſtius cauſam: atque ut verum Jeſum, ipſius nomen ex animis hominum deleret; aut impediret ſaltem ut in Græcorum animos, per Evangelica Scripta ipſius religio pervaderet, alium quendam Jeſum eumque contra Jeruſalem, clamantem, ac virgis cæſum in ſcenam protrudit. Verum latius de hac re alibi.

Mirabuntur forſan plurimi, me hunc Joſephum alicubi poſuiſſe inter ſemipaganos: verum qui attente apud ipſum legerit Hiſtoriam Eliſæi (quæ legitur 2 Reg. cap. II & ab hoc Joſepho Belli Jud. lib. 4. c. XXVII. ſat Tragice narratur)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

atque ibi contra textum Hebræum ritus paganicos ac pene Magicos confictos viderit, minus ea de re dubitabit: ac imprimis, ſi ibi legerit, *Eliſæum* præter Salem, &c. τῇ πηγῇ σπονδὰς μειλικτηρίους infudiſſe, (libamina, ſcilicet, & placamenta:) ſi legerit porrò quæ de Revelatione Dei Alexandro Magno facta, habet lib. 3. cap. ult. Antiq. Jud. ac quæ lib. 18. cap. VIII. narrat de *Bubone* Agrippæ Imperium Judaicum primùm, ac poſtea mortem, præſignificante: quam avem & aliquis ex captivis Ethnicis *Deorum juſſu apparuiſſe* affirmaverat, ſeu quod τὸ θεῖον τὸ ἐξωποστεῖλον τοῦτον τὸν ὄρνιν eſſet; qui & paulo ante appellaverat illud Oſtentum προαγόρευσιν τῶν θεῶν.

Hîc tamen noſter Joſephus oblitus videtur iſtius Hiſtoriæ quam de Judæo Moſſelano alibi narrat, ubi Gentilium ſuperſtitiones circa ejuſmodi auſpicia ipſe deridet; uti & ignoraſſe plane, *Bubonem avem* nunquam inter *aves auſpicatas*, bonive ominis, ſed ſemper inter *mali ominis portenta* habitum fuiſſe: quod tamen a Romanis tot annis inter ipſos verſatus perfacile addiſcere potuerat. Hinc enim Virgilius lib. 4.

Solaque culminibus ferali carmine BUBO
Sæpe queri, & longas in fletum ducere voces.

Uti quoque Ovidius, Metamorphoſ. lib. 5.

Triſtia mille locis Stygius dedit omina BUBO.

Unde quoque Joſephi contemporaneus Plinius lib. X. c. 12. *Bubo funebris & maxime abominatus, publicis præcipue auſpiciis, deſerta incolit; nec tantùm deſolata, ſed dira etiam & inacceſſa: noctis monſtrum, nec cantu aliquo vocalis, ſed gemitu. Itaque in urbibus, aut omninò in luce* VISUS *dirum Oſtentum eſt.*

Quæ id adhuc clarius oſtendunt ſunt illa quibus Veſpaſiano ſordide, & aperte contra S. Scripturam, adulatur lib. VI. cap. 31. Belli Jud. ubi ita loquitur: Ἦν χρησμὸς ἀμφίβολος

λόγος [nullibi parcit vocibus circa Græcanicas ac Romanas ſuperſtitiones uſitatis; uti & ſtatim in voce λογίοις videbimus] ὁμοίως ἐν τοῖς ἱεροῖς εὑρημένον γράμμασιν, ὡς κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἀπὸ τῆς χώρας τις αὐτῶν ἄρξαι τῆς οἰκουμένης. τοῦτο οἱ μὲν ὡς οἰκεῖον ἐξέλαβον, καὶ πολλοὶ τῶν σοφῶν ἐπλανήθησαν περὶ τὴν κρίσιν. [De Meſſia aut Chriſto noſtro Jeſu Nazareno nulla hîc mentio] ἐδήλου δὲ ἄμα τὴν περὶ Οὐεσπασιανοῦ τὸ λόγιον ἡγεμονίαν, ἀποδειχθέντος ἐπὶ Ἰουδαίας αὐτοκράτορος. *Erat ſimiliter Oraculum ambiguum inter Sacras repertum literas; quod* (nempe) *circa iſtud tempus aliquis ex iſta ipſorum regione* [*prodiens*] *Orbi dominaretur. Iſtud alii quidem ut ſibi proprium* [*ac promiſſum*] *accipiebant; ac multi ex Sapientibus circa illud errabant judicium. Namque Imperium Veſpaſiani, qui in Judæa Imperator factus fuit, iſtud Oraculum manifeſtabat.*

Ipſa tamen Sacra Scriptura [*Mich.* v. v. 2.] ita loquitur: *At tu Bethlehem Ephrata, minima ut ſis in millibus Judæ; ex te mihi prodibit futurus dominator in Iſraële;* CUJUS EXORTUS INDE A PRINCIPIO, *a diebus ſeculi* (*ſunt.*)

Quam maligne autem hanc Prophetiam [ne aut noviſſe aut agnoviſſe videretur verum Meſſiam, quem ubique diſſimulat, famamque ipſius indirecte obſcurare nititur] mutilet ac detorqueat in ſenſum plane S. Scripturæ ſcopo contrarium, ex nuda collatione verborum tum Joſephi, tum ipſius Prophetæ *Michæ*, luce clarius patet: uti inde quoque quod tam Joannem Baptiſtam quam Jacobum Apoſtolum, in cœlum laudibus tollat; dum circa Jeſum Nazarenum, verum noſtrum Meſſiam, piſce mutior eſt.

Sed addamus hîc quoque quæ de alio λογίῳ, ſive *Oraculo in Sacris literis invento*, non minori mendacio confingit; nempe *Urbem, uti & Templum, captum iri, ſiquando Templum factum fuiſſet quadratum.*

Et hic eſt ille Scriptor, qui nihil planè præter veritatem, aut

aut quod teſtimoniis firmiſſimis non corroboret, ſe ſcribere audacter jactat: Ita enim loquitur lib VIII. cap 2. Ταῦτα μὲν διεξῆλθον, βουλόμενος γνῶναι τοὺς ἐντευξομένους ὅτι μηδὲν ἔξω τῆς ἀληθείας λέγομεν, μηδὲ πιθανοῖς τισι καὶ πρὸς ἀπάτην καὶ τέρψιν ἐπαγωγοῖς τὴν ἱστορίαν διαλαμβάνοντες, τὴν μὲν ἐξέτασιν φεύγειν πειρώμεθα, πιστεύεσθαι δ' εὐθὺς ἀξιοῦμεν. οὐδὲ συγκεχωρημένον ἡμῖν κατεξανισταμένοις τοῦ πρέποντος τῆς πραγματείας, ἀθώοις ὑπάρχειν. ἀλλὰ μηδεμιᾶς ἀποδοχῆς τυγχάνειν παρακαλοῦντες, ἂν μὴ μετὰ ἀποδείξεως [NB.] καὶ τεκμηρίων ἰσχυρῶν ἐμφανίζειν δυνάμεθα τὴν ἀλήθειαν. *Iſta quidem enarravi, ut ſciant illi qui hæc legent, nos nihil præter veritatem dicere, nec ſuaſoriis aliquibus verbis, aureſque in fraudem demulcentibus abuti Exiſtimantes; atque Hiſtoriam quidem proponentes, juſtum examen tamen defugientes, ſi fidem nobis haberi velimus. Quum ſi divagemur extra id quod decet, illud minime nobis impune futurum ſit. Verum admonemus ne nobis ulla habeatur fides, ſi non firmis demonſtrationibus atque indiciis oſtendere queamus veritatem.*

Verum in iis quæ de prodigiis excidium Hieroſolimæ prænotantibus tradit, eadem fere cum ipſo Tacitus (ne de Suetonio quoque idem pene afferam) habet. Ita eſt ſane; ſed aut hic illius exſcriptor eſt, (quod facile quivis odorari poteſt) aut ex aliis (quod tamen minus credo) Joſephi ſimilibus hauſit. Prius magis verum eſt; eo quod Joſephus & Græcè & Græcis ſcripſerit ac Latinis, ſeu Romanis, qui pene omnes Græce noverant; ac Romæ Veſpaſiani Titi Domitiani, adeoque & Taciti tempore verſatus, atque ut unus ex Judæorum magnatibus notiſſimus fuerit; cum ibi liber atque honoratus viveret, dum cæteri Judæi ferorum pecorum loco haberentur.

Ex ipſis Taciti verbis [Libro 5. Hiſtor.] id melius perſpiciemus; ut qui ita loquitur: *Evenerant prodigia. . , . . viſæ per cœlum concurrere acies, rutilantia arma, & ſubito nubium igne collucere Templum, expanſæ repente delubri fores,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

res, & audita major humana vox, EXCEDERE DEOS; *ſimul ingens motus excedentium.* . . . . . PLURIBUS PERSUASIO INERAT, ANTIQUIS SACERDOTUM LITERIS CONTINERI, EA IPSO TEMPORE FORE, UT [NB.] VALESCERET ORIENS, PROFECTIQUE JUDÆA RERUM POTIRENTUR: QUÆ AMBAGES, VESPASIANUM ET TITUM PRÆDIXERAT. *Sed vulgus, more humanæ cupidinis, ſibi tantam fatorum magnitudinem interpretati, ne adverſis quidem ad vera mutabantur.* verum, ut Joſephus initio dixerat (unde Tacitus hæc poſteriora quoque deſumpſit) hic χρησμὸς ἀμφίβολος (ut ipſe Prophetiam a ſe corruptam ac malignè detortam vocat, Tacitus ex ipſo *ambages)* is erat, qui, inter alia, maxime illos ad iſtud bellum incitabat.

De *bove parturiente agnam* Tacitus (ut de fabella jam nimis vili ac detritâ inter Romanos) ſilet, ac de *Jeſu Anani filio;* uti qui *Maniacos* ipſorumve verba vel actiones non inter portenta ſeu prodigia numerat.

I nunc & crede Joſepho ubi (ut ſubinde facit) homines adhuc viventes ſuo tempore, imò ipſam S. Scripturam, in teſtimonium advocat!

Verum enim verò ex quanam Sacra Scripturâ habet, *Cainum* poſt fugam a Patre *Adamo*, (quo tempore, teſte Joſepho, ille ſolas metuebat feras) ac poſt multas terras oberratas, ipſum cum uxore urbem condidiſſe, liberos ibi tandem procreaſſe, vi ac rapinis rem domeſticam adauxiſſe, ut voluptate ac deliciis corporis gauderet, omneſque alios homines qui ad ipſum affluebant, ad voluptates ac rapinas incitaſſe; ponderibus, menſuris atque agrorum terminis inventis Avaritiam, in mundum introduxiſſe; urbem denique propugnaculis muniiſſe, ac coegiſſe familiares ipſi & notos, ut eò commigrarent?

Ex quanam quoque S. Scripturæ libro hauſit [nullos enim ipſe nominat præter viginti & duos] Salomonem a Deo

acce-

accepiſſe καὶ τὴς κατὰ τῶν δαιμόνων τέχνην εἰς ὠφέλειαν καὶ Θεραπείαν τοῖς ἀνθρώποις (hæc ipſius verba ſunt, poſt quæ pergit) ἐπῳδάς τε συνταξάμενος αἷς παρηγορεῖται τὰ νοσήματα, καὶ τρόπους ἐξορκώσεων κατέλειπεν, οἷς ἐνδούμενα τὰ δαιμόνια, ὡς μηκέτ᾽ ἐπανελθεῖν ἐκδιώκουσι: καὶ αὕτη μέχει νῦν παρ᾽ ἡμῖν ἡ θεραπεία πλεῖστον ἰσχύει. (&c. quæ alibi adduco) *Artem contra Dæmones in auxilium ac medelam hominum, componentem* INCANTATIONES *quibus mederetur morbis; ac modos* [*ſeu formulas*] *Incantandi reliquit, quibus illigata Dæmonia expelluntur ut nunquam revertantur. Et iſte medendi modus nunc apud nos plurimum poteſt.*

Videmus hîc mi Lector (ac plura indicia hujus rei adducere poſſum, ſi & rerum tractatio, & tua patientia, id paterentur) ipſum, ſicut & alibi perſonam & facta noſtri ſalvatoris obſcurare plane nititur, ſic hic quoque iſtud tam grande, tam ſpectabile ſane, miraculum *ejiciendi Dæmonas,* ac *curandi verbo* πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν, *omnem morbum atque omnem debilitatem*, ut vulgare, quotidianum ac præſtigiatorum opus, quod nullus ex Judæis miretur valde, proponere: niſi quod *Salomon* id primus a Deo dedicerit.

Nec aliquid mali, in hiſtoria Sauli quæ in Endor contigit, de Ventriloquis ſeu ἐγγαστριμύθοις, dicit; tantum ait: τὸ γὰρ τῶν ἐγγαστριμύθων γένος ἀνάγοντες τῶν νεκρῶν ψυχὰς, δι᾽ αὐτῶν προλέγει τοῖς δεομένοις τὰ συμβησόμενα: *Nam genus iſtud Ventriloquarum demortuorum animas reducens, per ipſas, iis qui eo indigent, quæ futura ſunt prædicunt.*

Cæterum multis ac magnis laudibus mulierem hanc, prætenſam Ventriloquam, uſque ad cœlum evehit, ob pium ac beneficum animum in *Saulum;* ipſamque hinc reliquis mulieribus in exemplum proponit.

Condonemusne ipſi deſcriptionem, ſeu fabellam de *fluvio Sabbatico*, æquo Lectori conſiderandum relinquo. Narrat enim Lib. VII. cap. 13. Belli Judaici, quod ille

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Πᾶς ἐκ τῶν πηγῶν ἀπολείπων, ἐξ ἡμερῶν ἀριθμὸν, ξηρὸν παραδίδωσιν ὁρᾷν τον τόπον. εἶθ' ὥσπερ οὐδεμιᾶς γενομένης μεταβαλῆς, ὅμοιος κατὰ τὴν ἑβδόμην ἐκδίδωσι. *Totus a fontibus deficiens, ſex diebus, ſiccum exhibeat oculis locum; poſteaque quaſi nulla facta mutatione, ſimilis ſeptimo die exoriatur.* At Plinius libro XXXI. cap. 2. ait: *In Judæa rivus Sabbatis omnibus ſiccatur.* Vide nunc quiſnam hîc contemporaneorum magis veritatem dicat, aut potius magis ſtrenue mentiatur.

Elias, tamen, *Levita* hîc non cum *Joſepho* ſed cum *Plinio* facit: ut qui nomen inde accepiſſe iſtum fluvium vult, מפני שביתתו בשבת *Quod in Sabbato is ceſſet;* Caſaubonus ac Fullerus quidem σοφά τινα φάρμακα, excogitant, quibus *Joſephum* idem, cum cæteris Judæis (nam non ſolus *El. Levita* ita loquitur) ac Plinio, ſentire oſtendant: Fruſtra tamen talia ex ingenio comminiſcuntur, non emendant. Neque enim inſolitum *Joſepho* huic hujuſmodi confingere fabellas; cum & audacter, præter ac contra exſerta S. Scripturæ verba, ac frequenter nugamenta, (ſæpe vaniſſima, ac ridicula quandoque,) confingat: quorum exempla ſtatim aliquot videbimus. Interim aliqui inter Judæos, ut miraculum hoc prætenſum in majus exaggerent, rapidiſſimum iſtud flumen faciunt, lapideſque & arenas vehementi impetu ac ſonitu per ſex ſeptimanæ dies provolvere; ac dum ſeptimo (Sabbati ſc.) quieſcit, ignem, per totum iſtud Sabbatum incenſum in ripis ita tranſitum quoque impedire: ne nimirum aliquis ex Decem Tribibus eò devectis, per iſtud aliò tranſeat. Unde autem originem trahat, quaſque vel Indiæ vel aliarum Regionum tractus pererret; legat Lector apud Eruditiſſimum Fullerum, qui iſta ſalſe, nec immeritò, ridet.

Ut vero ulterius videamus, quam ſecure acquieſcere queamus Joſephi hujus narratiunculis, ubi ipſa S. Scriptura ſilet: Is certe, ubi de Magis Pharaonis, quos ſibi is Pharao contra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tra Moſen advocabat, loquitur, illos non *Diabolicis* ſuper aut *præternaturalibus artibus*, verum *humanis præſtigiis* atque *impoſturis* uſos fuiſſe, aſſerit: præterquam quod unicum tantum harum *impoſturarum* exemplum afferat; ac quæ circa aquas in ſanguinem convertendas, uti & circa ranas arte ſua producendas, ex ipſorum parte acta fuerunt alto prætereat ſilentio: quæ tamen non prætereunt reliqui Judæi, qui, quod circa producendos pediculos præſtigiæ ipſis defuerint, cauſſantur id factum eo, quod (vide Gemara Sanhedrin) Diabolus ulla animalia minora hordei grano creare nequeat.

Moſes igitur, ſecundum noſtrum Joſephum, viſis ipſorum in producendis Serpentibus præſtigiis, *dicebat Pharaoni, ſe quidem illa non contemnere; ſua tamen* [*Moſis*] *miracula tanto horum eſſe majora, quanto excellunt Divina præ humanis* [ὅσῳ τὰ θεῖα τῶν ἀνθρωπίνων διαφέρει] aſſerebatque ſe non per ejusmodi præſtigias, verum per Divinam providentiam ac poteſtatem, ſua eſſe peracturum.

Nulla igitur in tota hâc hiſtoria apparet *Dæmonum*, vel *Diabolorum*, ipſorumve *præſtigiarum præter* aut *ſupernaturalium* mentio. Cum contra in *Saulem* (ex hujus Joſephi ſententia) *Dæmonia mala*, poſtquam Deus ipſum dereliquerat, irruebant, terroribus, ſuffocationibus & ſtrangulationibus eum divexabant: quibus malis averruncandis David *Excantationibus* per Citharam, atque *Hymnos*, Saulis capiti ſuperimminens, incumbebat: quum alias *Dæmonia mala* ipſius capiti inſultarent, ſicque miſere eum affligerent: Ita enim Jonathan ad Patrem, dum pro Davide intercedit, ὅτε σοι τοῦ πονηροῦ πνεύματος καὶ τῶν δαιμονίων ἐγκαθεζομένων τὰ μὲν ἐξέβαλεν· εἰρήνην δ' ἀπ' αὐτῶν τῇ ψυχῇ σου παρέχε. *Quando inſidentibus tibi malo Spiritu ac Dæmonibus, illos quidem ejecit, animam vero tuam ab ipſis liberatam ac quietam reddidit.*

Sed, quæſo, mi Lector, num talia reperimus in ipſa Sacra Scriptura? Et tamen hunc *Saulem*, quem hic a Deo deſertum *Diabolorumque*, ſeu *Dæmonum divexationibus* traditum aſſerit, eo loco, ubi de ipſius Nece per αὐτοχειρίαν loquitur, tot ac tantis laudibus in cœlum evehit, ut nullus Rex Codrus pro patria non timidus mori, nullusve Menæceus, altius apud Ethnicos extollantur. Saulem, dico, in cœlum laudibus effert, quod in ſumma rerum ſuarum deſperatione, ſe ſuosque filios plane fruſtra perditum iret, imò ſibimetipſi in quantum poterat, necem propriis manibus conſciſceret. Interim ſui, ſuorumve horum dictorum, uti videtur, plane oblitus, mortem ejusmodi αὐτόχειρον [libro 3. Belli Jud. cap. 25.] acriter reprehendit ac damnat: In qua re, ut alter [in Sophoclis OEdipo Tyranno] Creon, quod in aliis ſumme laudat atque approbat, in propria perſona abominatur. Namque ibi non de *Saulis*, ſed de ipſius *Flavii Joſephi*, vita agebatur.

Accedat hiſce exemplum ex Jonæ Hiſtoria ac Prophetia; de qua promittit ſe proditurum quæ in Sacris reperiuntur Scripturis: atque interim quaſi fabulam narraret (quod pro parte quoque facit) ait, Τονδὲ λόγος, ὑπὸ τοῦ κήτυς καταποθέντα τρεῖς ἡμέρας καὶ τοσαύτας νύκτας, εἰς τὸν εὔξεινον ἐκβρασθῆναι πόντον, ζῶντα καὶ μηδὲν τοῦ σώματος λελωβημένον. ἔνθα τοῦ θεοῦ δεηθεὶς, συγγνώμην αὐτῷ παρασχεῖν τῶν ἡμαρτημένων, ἀπῆλθεν εἰς τὴν νιναυῦ πόλιν. καὶ σταθεὶς ἐπήκοον ἐκήρυσεν, ὡς μετ' ὀλίγον πάλιν ἀποβαλοῦσι τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀσίας, καὶ ταῦτα δηλώσας ὑπέστρεψε. διεξῆλθον δὲ τὴν περὶ αὐτοῦ διήγησιν, ὡς εὗρον ἀναγεγραμμένην. *Hunc vero fert Hiſtoria, deglutitum a piſce, poſt tres dies totidemque noctes denuo ad Ponti Euxini littora ejectum, vivum ac nulla corporis parte læſum. Ubi a Deo deprecatus veniam delictorum, adiit Niniven urbem; atque ibi conſiſtens unde audiri commode poſſet annuntiavit* UT POST BREVE TEMPUS RURSUS ASIÆ IMPERIUM AMITTERENT. *Quæ*

poſt-

poſtquam manifeſtaverat, inde revertebatur. Narro autem hanc de ipſo Hiſtoriam, uti eam conſcriptam reperi.

Itane Sacra Scriptura de *Ponto Euxino* loquitur? At quamvis de ipſo S. S. non loquatur, videamus, ex hoc Joſepho, quodnam iter tenuerit, quæque Maria pervectus fuerit ſic a piſce deglutitur Jonas. Non admodum procul a littore aberat cum exoriretur tempeſtas (uti ex verſu 13. patet) neque piſcis ipſum ad oras Ciliciæ aut Iſſicum ſinum, multo minus ad Syriæ aut Paleſtinæ littora, ejecit: verum (ſi huic credamus ſcriptori) circumvexit eum, ſi excogitemus iter maxime compendioſum, trans Cretam vel Carpathum ac Rhodum, per Sporadas inſulas & Cycladas; atque hinc inter Seſtum & Abydum, per Propontidem uſque in Pontum demum Euxinum, iter certe, ſi pedeſtre eſſet, ad minimum trecentorum milliarum Germanicorum, ſi ad initia Ponti Euxini ipſum ejeciſſet; atque ultra 400, ſi ad littora Ponti, unde, per Armeniam breviſſimum iter Niniven verſus eſt.

Conſideret nunc æquus Lector, an piſcis ille confictum illud, mendacio Joſephi, iter trium dierum totidemque noctium ſpatio emetiri potuerit; niſi hîc, extra ac præter naturam, nova confingere velimus miracula! Quibus æque fides adhibenda, quam iis quæ de Jonæ prædicatione loquitur; ipſum, ſcilicet, Ninevitis prædixiſſe, *quod Imperium Aſiæ iterum brevi amitterent*, atque ita inde reverſum fuiſſe.

Hæc igitur illa erant, quæ Deus ipſi dederat in Mandatis? longe aliter certe loquitur Sacra Scriptura; quam hîc Judaici populi Sacerdos legerat quidem, uti oſtendit, verum ſequi minime voluit. Et tamen addit διεξῆλθον δὲ τὴν περὶ αὐτοῦ διήγησιν ὡς εὗρον ἀναγεγραμμένην. *Narro autem hanc de ipſo Hiſtoriam, ſicut eam conſcriptam reperi.* Aſt ubinam? in S. Scriptura, id mendacium, aut in Scriptis Rabbini-

binicis? æque commode ſic & addere potuiſſet, quæ illi de Jonæ cum Piſce colloquio, de occurſu Leviathanis, de Margarita in Piſcis ventre (ne in obſcuro degeret Jonas,) ſuſpenſâ, inſulſe nimium nugantur: uti ex Pirke Eliezer (qui ad minimum contemporaneus huic Joſepho erat) pateſcit.

Hiſce gemina ſunt iſta quæ narrat de ſene illo Propheta, qui (1 Reg. cap. XIII.) mendaciis ſuis, ſub prætextu Divinæ revelationis, effecit, ut reverteretur atque ad ſe diverterit, Propheta ille, qui contra Altare in Bethel, ex mandato vere Divino, prophetaverat. Ita enim (omiſſis aliis quæ huic Hiſtoriæ præter & contra S. Scripturæ verba inſerit) Prophetam ſenem iſtum, ex æmulatione atque invidia, ne alter ille ipſi apud Regem auctoritate ac dignitate præferretur, loquentem inducit: *Et quid ita iſtius fatui turbatus es ſermonibus? illo vero [Rege] de altari & ſua ipſius manu referente, ac vere hominem Dei, vatemque optimum vocitante, cæpit hanc ejus opinionem malitioſe labefactare. Ajebat enim præ laſſitudine, ex nimio labore ferendis hoſtiis obriguiſſe, ac deinde poſt quietem priſtinum recuperaſſe vigorem. Altare quoque, quod adhuc novum & tot ac tantis victimis ferendis necdum aptum erat, diſruptum concidiſſe. Poſtremo vatis mortem indicat; a leone eſſe necatum: adeo nihil Divinum nec in vita nec in verbis fuiſſe. His dictis Regi perſuaſit, &c.* Verum ubi talia, aut talibus ſimilia reperiuntur in ipſa S. Scriptura?

Tandem, ne quis me fruſtra hunc Joſephum vocaſſe ſemipaganum exiſtimet, videat quæ lib. 4 cap. VIII. quaſi ex Lege Divina affert, dum inter Leges Moſaicas illa enumerat; *quod* nempe *in Deos alienos convicia jacere illicitum ſit.* Ita enim (majori cum emphaſi Græcè) ipſe loquitur: Βλασφημείτω δὲ μηδεὶς θεοὺς οὓς πόλεις ἄλλαι νομίζουσι. Μὴ συλᾶν ἱερὰ ξενικὰ, μηδ' ἂν ἐπωνομασμένον ᾖ τινι τῷ θεῷ, κειμήλιον λαμβάνειν; *De Diis alienis nemo male loquatur (eosve conviciis oneret)*

Fana

Fana externa non ſunt ſpolianda, vel donaria alicui Deo dicata ſurripienda. Hæc certè exſculpſit ex prætenſis iſtis, quos tanti facit 70 Interpretibus, qui habent: θεοὺς μὴ κακολογήσεις, *Judices* hîc plauſibili Metamorphoſei *in Deos transformans*, dum ulteriorem horum verborum explicationem maligne quoque tranſmutat. Namque ubi [NB] additur tam in textu Græco, quam in ipſo Hebræo, Samaritano ac vulgata, (Exod. 22. v. 28.) & *Principi Populi tui* [Gr. Interpr. ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σοῦ] *non maledices*; quibuſcum concordant & Onaelos, & prætenſus Jonathan [qui Omnes nunc nominati, quod res ipſa clamat, אלוהים hîc Judices vertunt] ille tamen impudenter ſubſtituit: *Fana externa non ſunt ſpolianda*, &c.

Tantamne Deus Opt. Max. qui tam Maxime Zelotes eſt proprii Honoris ac Gloriæ, honorem tribuit *Dis Externis*, ſeu *Dis Gentium*; quorum non ſolum cultum, verum & ritus qui eò aliquo modo ſpectare videbantur, pro crimine Idololatrico haberi volebat? quique ipſe per Prophetas illos ipſos *Deos Stercoreos* appellat & עצבים *Hæzevim* & אלילים *Elilim*; quorumque non tantum Idola, verum & Lucos & Templa demolienda ac comburenda mandat (in S. Scripturæ pluribus locis) cultuſque iis exhibitos appellat *abominationes*, denique ipſos Cultores internecioni devovet? iſne Deus, dico, illorum nomen prophanari vetuit, Templaque ac Donaria ipſis conſecrata immunia ab Iſraëlitarum injuriis voluit; idque, exſerte adeo, ut obſervarent mandavit? Certe hæc nullibi legimus in S. S. verum contraria plane præcepta & exempla: quorum poſtremorum plura ipſe hic Joſephus in libris ſuis adduxit. Adde quod & ipſi Ethnici *aliarum Gentium Deos* comburebant quandoque; uti ex 2. Reg. cap. XIX. v. 18. Eſai. cap. X. v. 10 & 11. aliiſque ex locis poteſt.

Et tamen iſtud tam mendax S. S. interpretamentum, ſeu potius in contrarium ſenſum detorſio, quo (uti & alibi) manifeſte falſarii crimen incurrit, tam vehementer ipſi pla-

cet, ut id, ſub finem ſecundi libri contra Apionem, hujuſmodi verbis iteret: Καὶ περί γε τοῦ μήτε χλευάζειν μήτε βλασφημεῖν τοὺς νομιζομένους θεοὺς παρ' ἑτέροις ἄντικρυς ἡμῖν ὁ νομοθέτης ἀπείρηκεν, αὐτῆς ἕνεκα τῆς προσηγορίας τοῦ θεοῦ. *Et ut neque irridere neque blaſphemare debeamus eos qui apud alias gentes pro Dis habentur*, Aperte *nobis Legiſlator interdixit*, Propter *ipſam appellationem, ſive nomen Dei iis* (licet fuerit Crocodili, Cynocephali vel Priapi) vel ab inconſultis Ethnicis, vel malignis inpoſtoribus, Sacerdotibus, *attributum.*

Tam venerabile quippe *Dei* nomen Deus Opt. Max. voluit, ut & Gentilium Deos ludibrio haberi Iſraëlitis, Iſraëlitarum ille non ſolum, verum totius univerſi verus atque unicus Monarcha, perquam ſevere prohibere voluerit.

Nimirum ille qui tam fœde *Veſpaſianis* fuerat blanditus, ita omnes, in univerſum Ethnicos demereri voluit. O. Manifeſtam nimis & in Deum & in veram Religionem ipſius impietatem! Hoccine eſt Judaicum? hoccine Sacerdotem agere? qualem ſe fuiſſe (verè an falsò neſcimus) perhibet hic tam apertus S. Scripturæ falſarius? an vero malitioſe ac perverſè in gratiam Ethnicorum ejus (S. S.) & ſenſum & verba ipſa pervertere? Quæ de Meſſia per Prophetas fuerant prædicta ſunt, ut Veſpaſiano applicat, jam paulò ante vidimus: quæ vero de *Moſis aſſumptione* (ut ſic loquar) confingit, operæ prætium eſt ut hîc adjungantur. Narrat igitur (lib. VI. cap. 8.) ut totus populus Iſraëliticus flendo ac dolendo ipſius abitum, eum uſque ad montem concomitatus fuerit; utque, illis procul abeſſe juſſis, ipſe ſolum concomitantem ulterius Senatum, jam aſcenſo monte dimiſerit; utque tandem remanens ibi ſolus eum Eleazare & Joſuâ, dum adhuc [NB.] cum ipſis loqueretur, nube ſubitò ipſum circumvolvente, in præcipitium quoddam abreptus diſparuerit. Ubi ipſa Joſephi verba ſunt: νέφους ἀφνίδιον ὑπὲρ αὐτοῦ στάντος, ἀφανίζεται κατά τινος φάραγγος, &c. Et hic tamen

Scri-

Scriptor, cum alibi (uti oſtendi) tum lib. x. cap. XI. de ſemetipſo teſtatur: *Se Hebræorum ſolùm libros Græce reddidiſſe, cum ab initio promiſiſſet, ſe nihil de ſuo additurum, nihil quoque detracturum.*

Si quis talia legerit in Joſepho, mirum, permirum! Si fidem adhibeat iis quæ de Sibylla, de Abrahamo Ægyptios & Religionem & Artes Mathematicas atque Aſtronomicas docente; de Adami Prophetia, deque aliis pluribus non melioris notæ doloſe, temere ac maligne, libris ſuis Hiſtoricis immiſcuit.

CAP. VIII.

De igne Sacro *per* LXX. *annos ſub terris conſervato &c. de* Lemuribus *ac* ſpectris *ex Macchab lib.* 2. *&c. hinc ulterior progreſſus ad Librum Sapientiæ, ac* Phantaſmata *&* μοςμωλυκεῖα *in eo inventa: poſt quæ Tobiæ Hiſtoria perpenditur: de textibus ejus ac verſionibus admodum inter ſe diſcrepantibus: Franc. Junii de hac fabula Judicium: de* Aſmodeo *Saræ Zelotypo amatore; de* Angelo *Tobiam artes Magicas docente, ad fugandos malos Dæmonas; de* Dæmoniis *in Ægypto habitantibus; de* piſce *ab hoc Tobia capta; de corde ejus ac felle &c.*

VErum ut tandem redeamus ad *Apocrypha*, atque adeo ad Macchabæorum librum (uti vulgo numeratur) ſecundum; ejus Auctor (præter modò allata exempla de *Apparitionibus* ſeu *Spectris armatorum Militum in aëre viſis*) etiam per alia inſulſe conficta Miracula ſemetipſum ſatis prodit.

Exemplo ſit iſtud figmentum Judaicum, quod affert in ipſo cap. I. v. 19. &c. hoc modo: *Nam cum in Perſidem*

ducerentur Patres noſtri, Sacerdotes qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari, occultè abſconderunt in valle ubi erat puteus altus & ſiccus; & in eo contutati ſunt eum, ita ut omnibus ignotus eſſet is locus. Cum autem præteriiſſent anni multi & placuit Deo, ut mitteretur Nehemias a Rege Perſidis, nepoteſque Sacerdotum eorum qui abſconderant, miſit ad requirendum ignem; & ſicut narraverunt nobis [*etiam huic commento non deſunt teſtes*] *non invenerunt ignem, ſed aquam craſſam. Et Juſſit eos Haurire & afferre ſibi: & Sacrificia quæ impoſita erant juſſit Sacerdos Nehemias aſpergi ipsâ aquâ, & ligna quæ erant ſuperimpoſita. Utque hoc factum eſt, & tempus affuit quo Sol refulſit, qui prius erat in nubilo, accenſus eſt ignis magnus, ita ut omnes mirarentur. Orationem autem faciebant omnes Sacerdotes. . . . . Cum autem conſumptum eſſet Sacrificium & riſidua aqua, juſſit Nehemias lapides majores perfundi. Quod ut factum eſt, ex eis flamma accenſa eſt: ſed & ex lumine quod refulſit ab altari conſumpta eſt. Ut vero manifeſtata eſt res, renuntiatum eſt Regi Perſarum quod in loco quo abſcondiderant hi qui tranſlati fuerant Sacerdotes, aqua apparuit: de qua Nehemias, & qui cum eo erant purificaverunt Sacrificia. Conſiderans autem Rex rem & diligenter examinans, fecit ei Templum* [Græca ſunt, περιφράξας δὲ ὁ βασιλεὺς ἱερὸν ἐποίησε, quaſi dicas, *Sepimine conſecravit*] *ut probaret quod factum erat. Et cum probaſſet,* Sacerdotibus Donavit Multa Bona, *& alia atque alia Munera, & accipiens* Manu Sua *tribuebat eis.* [Itane & ipſe eò præſens advenerat?] *Appellavit autem Nehemias hunc locum Nephtar, quod verſione redditur Purificatio: vocatur autem apud plures Nephi* [i. e. *Græcè* Νεφθαεὶ.]

Quæ in fabella hac ut falſa & abſurda ſunt animadvertenda; ſunt I°. *Ignis* ille in puteo ejuſmodi, qualis ibi deſcribitur, abſconſus & a primo Captivitatis initio uſque ad Miſſionem

ſionem Nehemiæ, poſt Judæorum reditum in Palæſtinam ſervatus. Hic aliquis ſibi poſſet imaginari ignem iſtum conſervatum (per ſecula aliquot flamma perdurante) in lampadibus Sepulchralibus, quas Licetus aliique, diverſis in locis Italiæ repertas crediderunt, aut potius confinxerunt; quæque a Celeberrimo Fabretti, imò & aliis ante eum, plane extinctæ ſunt. Quin & flamma harum lampadum tamdiu perdurans naturalibus deputatur cauſis; hîc vero (uti volunt) miraculum intercuerit: cui ne id nimis ſolitarie ambularet, 2°. fuit adjunctum, quod ibi *aqua*, non *ignis*, ſit inventa: verum ejuſmodi aqua, quæ accedente ſolis fulgore, ſponte ſua accenſa, atque ita in ignem, nova quadam Metamorphoſi, converſa fuit.

Frequens admodum eſt, in Græcorum ac Latinorum libris, ignis e cœlo ad altaria delapſus, vel ſponte, Dis ita annuentibus (uti Gentiles loquebantur) accenſus.

Sic finxerunt id (qui pene omnia confingunt) Poëtæ; ſic tradunt nobis Mythologi, atque iſtius generis Hiſtorici, qui vel Patriæ honorandæ per talia cauſâ, vel aliter: ſive libidine mentiendi, ſive pretio inducti aliorum res geſtas adornare, eorumque ſanctimoniam extollere anniſi ſunt. Horum ex numero ſunt Pauſanias, in Eliacis (qui tamen talia carminibus Magicis tribuit,) Valerius Maximus; Dionyſius Halicarnaſſæus, plus ſemel; ita etiam Plinius ſecundus, imprimis ubi de Ignium miraculis agit; nec non & Servius Honoratus, *ad hæc Virgilii verba:*

Qui fœdera fulmine ſanxit.

Ubi ille habet: *Apud Majores aræ non incendebantur* [fides ſit penes poëtas ac Mythologos!] *ſed ignem Divinum precibus eliciebant qui incendebat altaria.* Verum a quonam tempore, ſic vocatus licet, Jupiter id efficere deſiit? Quamvis igitur [ne de Tulliâ Ciceronis uxore hîc aliquid

ad-

addam] Virgilius modo allatus, Eclogâ 8 canat: *Aſpice corripiunt tremulis altaria flammis Sponte ſuâ (dum ferre moror) cinis ipſe;* Horatius tamen auctoritatis, circa Hiſtorias Poëticas, æque magnæ quam Virgilius, longe aliter, atque hoc modo.

Dehinc Gnatia lymphis
Iratis, extructa dedit riſuſque jocoſque:
Dum flamma ſine, thura liqueſcere limine Sacro
Perſuadere cupit, credat Judæus Apella.

Hæc quæ Ethnici adducunt, certe, magnifica ac Miraculoſa videri queant. Aſt hoc auctore ex aqua hauſtâ flamma erumpit. Attamen, ne nimium hîc ſe jactent ejuſmodi fabularum patroni, ſciant hoc commentum nimis ridiculum videri debuiſſe tum cæteris Chaldæis ac Perſis, tum & ipſi Perſarum Regi: cum Bitumen tum ſiccum tum iſtud liquidum, quod *Naphtha* dicitur, apud ipſos Babylonios naſceretur: uti Strabo, non futilis auctor, verum magnæ auctoritatis, & Plinius & alii teſtantur.

Strabo ejus (ſub initium libri 16.) hoc modo meminit: Τὴν δὲ ὕγραν ἣν Νάφθαν καλοῦσιν, παράδοξαν ἔχειν συμβαίνει τὴν φύσιν: προσαφθεὶς γὰρ ὁ Νάφθας πυρὶ πλησίον, ἀναρπάζει τὸ πῦρ, κἂν ἐπιχρίσας αὐτῷ σῶμα προσαγάγῃς φλέγεται. σβέσαι δὲ ὕδατι οὐχ οἷόν τε. ἐκκάιεται γὰρ μᾶλλον, πλὴν εἰ πάνυ πολλῷ. ἀλλὰ πηλῷ καὶ ὄξει, καὶ στυπτηρίῳ, καὶ ἰξῷ πνιγέντα σβέννυται. Πείρας δὲ χάριν φασὶν Ἀλέξανδρον ἐν λουτρῷ περιχέαι παιδὶ τοῦ Νάφθα, καὶ προσαγαγεῖν λύχνον. Φλεγόμενον δὲ καὶ τὸν παῖδα, ἐγγὺς ἐλθεῖν τοῦ ἀπολέσθαι πλὴν πολλῷ σφόδρα καταντλοῦντες τῷ ὕδατι, ἐξίσχυσαν καὶ διέσωσαν οἱ περιεστῶτες. *Liquidi Bituminis quod Naphtam vocant admirabilis eſt natura. Nam igni admotum eum corripit; & ſi corpus eo illitum igni admoveris, deflagrat. nec aquâ ullo modo extingui poteſt: ſed magis etiam exardeſcit, niſi valde multum ſuper infuderis. cœno verò, & aceto & alumine & Viſco*

viſco oppreſſum exſtinguitur. Alexandrum tradunt, ut experimento rem cognoſceret, puero cuidam in balneo Naphtam illeviſſe ac lucernam admoviſſe, puerumque pene deflagraſſe: circumſtantes vero multa admodum aquâ flammas deviciſſe, ac puerum ſervaſſe.

Noſter Auctor ſciebat quidem, Judæos, inter aut ad quos (quaſi Sacer Scriba) ſcribebat, ex ipſa Babylonia eſſe reduces: at cum ſimul ſciret eos & dudum inde reverſos, & ſimul admodum ſuperſtitioſos ac credulos, *interritus ſimul & audax, relatione, verbis* [Fr. Junii verbis hîc utor] *ab omni lege diſcedens Hiſtoriæ judicia ſua intempeſtiva apponens paſſim & nonnunquam etiam præter fidei ſanctæ Analogiam*; hic, dico, eo impudentiæ proceſſit, ut tam nugacibus figmentis lactare autus ſit ſuos Judæos. Unde etiam non veretur affirmare, ipſum Perſarum regem, ejuſmodi miraculis permotum (poſtquam ipſi illa fuerant enarrata) locum iſtum ut Sacro Sanctum circumſepſiſſe, *Templumque* ei (ſi vulgatam ſequamur verſionem) ſuperædificaſſe: ut ita cunctis innoteſceret hominibus, hæc ſibi (Regi) fuiſſe credita ac probata. Græca tamen verba non tam *Templum* quam *Delubrum* denotant; quod, teſte Varrone, eſt in quo præter ædem ſit Area aſſumpta Deûm cauſâ: quo mihi reſpicere videtur Vergilius, dum libro 4. Æneid. canit:

> *Principio delubra adeunt pacemque per aras*
> *Exquirunt.*

Fuerit tamen ἕρκος ἱερὸν, *Septum Sacrum* quod aut Aram apud Veteres, aut (ſi non illam) ſaltem Aream Sacram, ſeu locum Diis conſecratum, circumſepiebat; quo ſenſu Sophocles, Trachin: Μήθ' ὄχεταί νιν μήτε φέγγος ἡλίου, Μήθ' ἕρκος ἱερὸν, μητ' ἐφέστιον σέλας. Quem qualemve locum vocaret Apulejus, *locum vel colliculum Sepimine conſecratum.* Certè ſi fuerit *Templum*, non alii Deo quam Soli id fuit

conſecratum: tum quod a Perſarum Rege [ſuppoſita hic iterum Hiſtoriæ veritate] qui Solis cultui, ut Summi Dei, ſtudebat (iſta enim Perſarum præcipua religio) tum quod Perſæ hinc eſſent quoque Ignicolæ, ignemque perpetuo ſervarent in Altaribus ſuis, Sacrificiaque ipſi quotidie Sacrificarent: uti ex Strabone, Ammiano Marcellino, aliiſque ſcriptoribus Ethnicis, imò & ex Patribus, ſeu prioribus Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptoribus, diſcimus. Hinc enim Socrates, lib. VII. cap. VIII. de *Marutha* talia narrat: Βουλεύονται οὖν ἀπάτην οἱ Μάγοι· καὶ ἐπειδὴ οἱ Πέρσαι τὸ πῦρ σέβουσιν, εἰώθει δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν οἴκῳ τινὶ τὸ διηνεκῶς καιόμενον πῦρ προσκυνεῖν, ὑπὸ γῆν καταχρύψαντες ἄνθρωπον καθ᾽ ὃν εἰώθει καιρὸν ὁ βασιλεὺς εὔχεσθαι, παρεσκεύασαν [hic aliquid deeſt, aut locus in mendo cubat] ἀναφθέγγεσθαι, ἔξω βάλλεσθαι δεῖν τὸν βασιλέα· ἠσεβηκέναι γὰρ ὅτι τὸν τῶν χριστιανῶν ἱερέα νομίζῃ θεοφιλῆ. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ισδεγέρδης, τοῦτο γὰρ ὄνομα τῷ Περσῶν βασιλεῖ, αἰδούμενος μὲν, ἀποπέμπεσθαι δ᾽ οὖν ὅμως τὸν Μαρουθᾶν ἐβούλετο. Μαρουθᾶς δ᾽ ἀληθῶς θεοφιλὴς ἄνθρωπος, εὐχαῖς προσέκειτο δι᾽ ὧν εὑρίσκει τὸν παρὰ τῶν Μάγων γενόμενον δόλον. τῷ οὖν βασιλεῖ, μὴ παίζου, ἔφη, βασιλεῦ, ἀλλ᾽ εἰσελθὼν ὅτε τῆς φωνῆς ἀκούσεις, ὀρύξας τὸν δόλον εὑρήσεις. οὐ γὰρ τὸ πῦρ φθέγγεται, ἀλλ᾽ ἀνθρώπων κατασκευὴ τοῦτο ποιεῖ. πείθεται τῷ Μαρουθᾷ ὁ Περσῶν βασιλεὺς, καὶ αὖθις εἰσήει εἰς τὸν οἰκίσκον ὅπου ἦν τὸ ἄσβεστον πῦρ. ἐπειδὴ δὲ αὖθις ἀκούει τῆς αὐτῆς φωνῆς, ὀρύττεσθαι τὸν τόπον ἐκέλευε. καὶ ὁ προσπέμπων τὴν νομισθεῖσαν θεοῦ φωνὴν ἐξελέγχετο. &c. *Ob hanc ergo cauſam* [curatum a Marutha Regem] *moliti ſunt quandam Magi fallaciam. Et quoniam Perſæ ignem colunt, conſuevitque Rex in quadam domo ignem ardentem ſuppliciter adorare; Magi ſub terra hominem quendam abſcondentes, tempore quo Rex ſolebat adorare, eum talia clamare fecerunt: Mitte foras Regem: impie enim agit, quod Sacerdotem Chriſtianorum judicat eſſe venerandum. Hæc audiens Iſdigerdes Perſarum Rex. licet reverentiam haberet, tamen Marutham abjicere cogitabat. Porro Maruthas vere Deo venerabilis*

ho-

homo, vacabat orationibus, per quas invenit dolum Magicis artibus fabricatum. Venienſque ad Regem: Noli, inquit, illudi Rex, ſed ingreſſus cum audieris vocem fodi jube, & doli cauſas invenies. Non enim ignis loquitur, ſed hominum Molimina id efficiunt. Hoc dicto flexus eſt Perſarum Rex; & rurſus ingreſſus ubi ignis inextinguibilis ſervabatur; cumque rurſus audiſſet eandem vocem, juſſit fodi locum. Tum qui Mittebat quaſi Divinam vocem, inventus arguitur. Iratus itaque Rex, &c. verum rurſus ad Scriptorem redeamus Macchabæorum.

Si autem (dum interim minime conſtat Regem ullum Perſarum, licet in Judæos quantumvis beneficum, ad ipſorum tranſiiſſe Religionem) hoc Templum, ſive Soli, ſive Vulcano, ſive cuicunque demum Divinitati (vel ſub quocunque, tandem nomine venienti) conſecratum fuit; tecum reputes, mi Lector, quonam modo quibus conditionibus, quove demum Divino permiſſu, id Judæi ſuum intra territorium permiſerint: cum ob Idololatriæ, verum læſæ Majeſtatis, ac quidem Divinæ, crimen, tam nuper adhuc, ex propriis ſedibus expulſi, ac captivi in Babyloniam tranſvecti fuiſſent, neque adhuc ab omni parte liberi evaſiſſent, viverentque adhuc eo tempore præter Nehemiam & alii ſcribæ (quin etiam Prophetæ nonnulli) qui ſatis conſcii cauſarum ob quas talia per 70 annos perpeſſi fuerant, quotidie populum monebant; atque eo non contenti ipſum & ab uxoribus alieno, ſeu Gentilium cultui deditis; imò & ab iſtis quæ tantum alienigenæ erant (ne quid Idololatribus cum denuo in Gentem hanc Judaicam irreperet) ſeparabant.

Mirum quoque imò permirum eſt, talium ac tantorum Miraculorum neque Nehemiam (quod quidem maxime opportuerat) neque Fl. Joſephum, ullibi in Scriptis ſuis meminiſſe; cum res longe minoris ponderis nobis narrent, ac

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

præſertim Joſephus, qui præterquam quod ſit laudum ſuæ Gentis egregius buccinator, ita ſicut cæteri Judæi, quam maxime fabulis gaudet, ac minime parcus nugarum narrator eſt; uti tum ex præcedentibus, tum ex aliis adhuc in medium producendis, clare pateſcit.

Hoc tamen minime tacendum erat, tantum Perſarum Regem, derelicto regni ſui ſede (ut clare in verſione Syriaca exprimitur) properaſſe in Paleſtinam, ut ibi ipſe locum conſpiceret, in quo talia Miracula contigerant; Templumque ibi dedicaſſe; uti & quam maxime enarrandum, cui Deo, ac quibus modis, id dedicaverit.

Talia certe narrata mihi in mentem revocant fabellam iſtam quam Plurarchus de Magno Pane mortuo, Tiberiique ſuper ea re anxietate narrat; ut quæ huic narratiunculæ ſat ſimilia ſint.

Nunc tempus poſtulat ut denuo redeamus ad *Lemures* ac *ſpectra*, & ut producamus iſta μορμωλυκεῖα quæ in (inſipienti quam maxime hâc in parte) libro *Sapientiæ*, ejuſque adeo cap. XVII. verſibus tam 3 ac 4. quam 15. continentur: iſta vero ita ſonant: Λανθάνειν γὰρ νομίζοντες ἐπὶ κρυφαίοις ἁμαρτήμασιν, ἀφεγγεῖ λήθης περικαλύμματι ἐσκοπίσθησαν [Codex Alexandrinus; ἐσκοτίσθησαν] θαμβούμενοι δεινῶς, καὶ ἰνδάλμασιν ἐκταρασσόμενοι. Οὐδὲ γὰρ κατέχων αὐτοὺς μυχὸς ἀφόβως [Alex. μῦθος ἀφόβους] διεφύλασσεν. ἦχοι δὲ καταῤῥάσσοντες [forte legendum καὶ ταράσσοντες vel καταταράσσοντες] αὐτοὺς περιεκόμπουν, καὶ φάσματα ἀμειδῆ τοῖς κατηφῆσι προσώποις [alii ἀμειδήτοις κατηφῆ προσώποις] ἐφανίζετο. ubi Vulgata quidem reddit. *Et dum putant ſe latere in obſcuris peccatis tenebroſo oblivionis velo, diſperſi ſunt paventes horrendè, & cum admiratione nimia perturbati. Neque enim quæ continebat illos ſpelunca, ſine timore cuſtodiebat; quoniam ſonitus deſcendens perturbabat illos & perſonæ triſtes* [alii *Larvæque triſti aſpectu truces*, quod melius] apparentes *Pavorem illis præſtabant*. Ubi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tamen longe melius recentiores reddunt verba illa ἰνδάλμασιν ἐκταρασσόμενοι, *ſpectris conturbati*. atque iſta φάσματα ἀμειδήτοις κατηφῆ προσώποις, *ſpectra triſtia Mæſtis vultibus*.

Namque ejuſmodi *ſpectra ipſorumque prodigia* rurſus comparent verſu 12. Τὰ μὲν τέρασιν ἐλαύνοντο φαντασμάτων &c. *Partim exagitabantur Monſtris Phantaſmatum*, ſeu *Oſtentis, portentis vel prodigiis ſpectrorum exagitabantur*.

Non verò mirum ipſum ita fuiſſe locutum, cum & *Magicas* ſomniet *illuſiones* v. 7. & ſequentibus. ubi tamen ſucceſſus pene æque ridiculus, nobis narratur.

Verum enim vero an non Magicis artibus ſimilia, inter Judæos veram religionem profeſſos, imò ipſos Angelos in hac re illis Doctores, reperiemus, nunc videndum eſt; dum *Tobiæ librum* paulo ſeveriori examini ſubjicimus.

Inter Judæos extabat iſte liber Hieronymi tempore Chaldaicè quoque conſcriptus: quem ideo ex lingua Chaldaica in Latinam hic Hieronymus, parum admodum, uti ipſe fatet, Chaldaicæ linguæ, ſed ſolum Hebraicæ callens, verum nactus Judæorum quendam utriuſque (tum Hebraicæ tum Chaldaicæ) linguæ peritum, ipſiuſque in eo auxilio uſus, tranſtulit; *ac quicquid ille ipſi* [Hieronymo, cujus propriis hîc utor verbis] *Hebraicis verbis expreſſit*, *hoc* (Hieronymus) *accito notario Sermonibus Latinis expoſuit*. Hebræi tamen hunc librum (ita tradente hoc eodem, Hieronymo) *de catalogo Divinarum ſcripturarum ſecantes*, *his quæ Apocrypha memorant* [*Apocrypha* hîc ſecure ſcribendum eſt, ac minime *Hagiographa*, uti ex aliis clare admodum doceri poteſt] *manciparunt*.

Præter hanc tamen verſionem ab Hieronymo adornatam extat duplex adhuc contextus Hebraicus, immane uterque diſtans tum ab invicem, tum a verſione Latina, quam Hieronymus nobis ex Chaldaico dedit; tum maxime a verſione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Græca, atque a Syriaca in Bibliis polyglottis memoratis jam verſionibus ſuperadita.

Quinam verò textus aut verſio præferenda ſit, difficulter hic quis judicare poſſet: neque uſque adeo multum refert, quis aut qualis præferatur; in Hiſtoria tam fabuloſa, tam inſulſa, atque a Judæis ſeu Chaldææ habitatoribus, ſeu Chaldaicæ originis, adeoque & ſectæ Phariſaicæ (quæ, quod mihi certo certius eſt, Saduceiſmo prior fuit, ac per talia, illiſque ſimilia, poſteriori ſectæ naſcendi occaſionem dedit) procuſa ac divulgata.

Invenimus interim hîc diabolum *Aſmodæum* non tantum, verum & eundem Diabolorum Principem ac Regem; prout ipſum textus Hebraicus a Munſtero editus appellitat. Quem enim textus Hebr. a Fagio editus ſimpliciter vocat אשמדאי *Aſmodæum* illum Munſteri textus identidem vocat, אשמדאי מלך השדים Aſmodæum *Regem Demonum* ſeu *Diabolorum*; uti & ex cap. VI. v. 51. patet: ubi Græcus Interpres, non contentus iis quæ uterque Hebræus ibi afferunt, de ſuo, liberali menſura, ſnperadit; ὅτι δαιμόνιον φιλεῖ αὐτήν, *quod Dæmonium ipſam amet.* reſpiciens forſam ad Geneſeos caput ſextum, idque Diabolo ſic quoque applicans.

Latinus interim ac Græcus quamvis ſubinde non minus nugentur quam uterque Hebræus; (nam qualis ſit iſte textus Hebræus, quam præter Fagii ac Munſteri Editiones, manuſcriptum ſeſe habere aſſeverat celeberrimus P. D. Huëtius, judicare non poſſim, quod iſta adhuc lateat intra privatos parietes) ſic ſimplicius, ac quod contextui a Fagio edito magis reſpondet habent, prior v. 3. c. 7. *Dæmonium nomine Aſmodæii;* poſterior, Ἀσμοδαῖος τὸ πονηρὸν δαιμόνιον. *Dæmonium malum nomine Aſmodæus*, ſeu *Aſmodæus malum Dæmonium.*

Ut autem in textui Munſteri *Raphaël princeps & præſes ſanitatum;* (quod cæteri Hebr. Lat. ac Syrus ita non habent) ſic rurſus in textu Græco (qui abſurde nimium ac ri-

ridicule a quibuſdam 70 Interpretibus adſcribitur) *Mittitur gloria magni Rhaphaëlis ad ſanandum duos, ipſius Tobiæ desquaminare albugines, & Saram filiam Rhagues dare Tobiæ filio Tobith uxorem, &* [NB] LIGARE ASMODÆUM MALUM DÆMONIUM; *quod ad Tobiam pertineret hæreditare eam.*

Exauditæ ſcilicet erant utrorumque preces coram gloria magni Raphaël. ita enim textus Græcus: Καὶ εἰσηκούσθη προσευχὴ ἀμφοτέρων ἐνώπιον τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Ῥαφαήλ, καὶ ἐπεστάλη ἰάσασθαι τοὺς δύο, τοῦ Τωβὶτ λεπίσαι τὰ λευκώματα, καὶ Σάῤῥαν τὴν τοῦ Ῥαγουὴλ δοῦναι Τωβίᾳ τῷ υἱῷ Τωβὶτ γυναῖκα, καὶ δῆσαι Ἀσμόδαιον τὸ πονηρὸν δαιμόνιον, διότι Τωβίᾳ ἐπιβάλλει κληρονομῆσαι αὐτήν.

Ad hæc celeberrimus Fr. Junius, ſummus ille, ac, ſi quis alius, cordatus Theologus, ſequentia annotat: *Hoc nomen* Hebræorum [Raphaël] *nihil aliud ſonat quam curatorem Dei fortis, i. e. a Deo forti miſſum. Quod nomen in Canonicis Scripturis extare non meminimus de Angelo dictum; in Judæorum vero commentariis plurimum. Quamobrem Hiſtoriam quam de* REPHAELIS *curatione dicitur, tantidem facimus, quam Amatorios illos furores* ASCHMODDEI. De quibus Diaboli amoribus adhuc inferius loquendi dabitur locus.

Notatu quoque digniſſima ſunt illa quæ idem hic Junius, ad cap. XII. verſum 15 hujuſce fabuloſæ Hiſtoriæ, notat: ubi prætenſus ille Angelus ait; *Ego ſum Rephaël, unus ex ſeptem Angelis Sanctis, qui referunt preces ſanctorum, & egrediuntur coram gloria Sancti. Si unus hic locus extaret ad revincendam libri iſtius impuritatem, mihi quidem ſatis futurus eſſet; nihil enim profecto in toto orbe terrarum Magicum dici poteſt, aut hoc ex principiis magiæ petitum eſt. Quorum doctores primarii ex India & Bactriana profecti, cum Judæis ſuum virus communicaverunt. Nam ſtatuunt illi, Angelos horarios, diarios, & alios cæli regionibus attri-*

tributos, principes, Miniſtros, &c. Ex quibus Zoroaſtres Bactrianus, Menaſtor Indus, & alii ſcelerum concinnatores ſuas Magiæ obſervationes elaboraverunt. Atque hoc quidem vitio Judæos fuiſſe non mediocriter inquinatos, oſtendit Epiphanius tomo (ſui Panarii) ubi de Phariſæis agit; & ipſorum quoque libri, diurnæque obſervationes teſtantur, quibus diem Solis REPHAELI, *diem Lunæ* GABRIELI, *diem Martis* SAMMAELI, *diem Mercurii* MICHAELI, *diem Jovis* IZIDKIELI, *diem Veneris* HANAELI, *diem Sabbathi* KEPHARJELI *tribuunt, eoſque dominos ſtatuunt totius adminiſtrationis in diem illum neceſſariæ. Quamobrem ita ſtatuimus, qui ex hoc libro veritatem petunt, aut ſe confirmaturos putant, eos perinde facere atque ſi molem graviſſimam ſtatuminare velint arundine.*

Quæ de Auctore hujus libri a quibuſdam Interpretibus, a Caſtellione, Huetio aliiſque dicuntur certe magnifica ſunt; imò hunc librum hi pene ad Canonicorum Dignitatem atque auctoritatem extollunt. Verum aliter longe de ipſo loquuntur alii, atque inter ipſos Interptetes Belgici auctores editionis eximiæ iſtius, ex mandato D. D. Præfect. Ordin. Generalium procuratæ; & Celeberrimus merito ſuo D. Franciſcuum Junius, modo adductus.

Priores modo nominati, mendacii hunc librum, ac ſuperſtitionis Magicæ ex Chaldæiſmo petitæ convincunt: adeoque & illum pro mero habent figmento. Franc. Junius (præter iſta quæ modo adducta fuere) in Præfatione ad Apocrypha, ait: *Tobiti liber varius eſt: Chaldæus venit in manus Hieronymi, qui deſideratur memoria noſtra: Hebræi extant duo ſed* [NB] *exercititionis gratiâ confecti, ſi quid in Hebræo ſermone poſſum judicare: Græcus liber, ſi finem exceperis, auctore Tobito inſcribitur. Certe in Chaldæâ, Aſſyriâce ſcriptus eſt, idque (opinor) Chaldaicè ab homine pio quidem, ſed eruditione mediocri* ET NON PAUCIS [NB]

[NB] EX DEPORTATIONE TENEBRIS OBRUTO; *quibus hoc quoque ſcriptum offunditur.*

Sic ſuper verbis v. 9. cap. VI. *Dixit ei, cor & Hepar iſtud, ſi quem turbet Dæmonium aut Spiritus malus, &c.* idem Fr. Junius: *Conſilium non Divinum aut Cæleſte, ſed plane Magicum; ut partim doctrina Democriti Magi, quæ apud Plinium habetur, partimque impura Judæorum traditione poſſumus confirmare, qui harum nugarum Doctores ſunt aliis, & inter ſe quoque Exercitores ſuperſtitioſiſſimi, ut ipſorum libri uſuales (ut ita vocem) oſtendunt. Quamobrem, cum argumento hoc, tum multis aliis adducor, ut Judæum aliquem Rhapſodum fuiſſe hujus libri conſarcinatorem putem.*

Neque hoc ulli mirum videbitur, ſi conſideret I°. Judæorum *Aſmodæum*, ſeu Diabolorum principem, qui & *Sammael* ipſis appellatur; quique ambo ex Chaldæorum Regionibus reportati, inque Rabbinorum ſcrinia reconditi ſunt: unde non adeo poſteris temporibus Synagogæ deprompti fuere, plebique Judaicæ obtruſi. II°. Hunc Aſmodæum *amore furentem jam ſeptem viros Saræ deſponſatos interimiſſe;* neque ideo minus ſecure Raguelem filiam ſuam ſummi Amici filio deſponſaſſe, nuptias confeciſſe, atque ut etiam novum hunc generum ſepiliret alacriter ſurrexiſſe: quaſi res aut caſus iſte ad ſe non uſque adeo pertineret, niſi in quantum opus aliquod pium, ac ſolitum ſibi, perageret, ſepeliendo mortuos.

Itane Diabolus amat mulieres, ſibique in amore adverſos perimere poteſt? De filiis Dei talia quidem cogitarunt ex Geneſ. cap. VI. v. 1. &c. veteres Chriſtiani: aſt nemo, quod ſciam, de Diabolis, niſi poſtquam opiniones illæ de Diabolis ſeu Dæmonibus Incubis & Succubis irrupere inter Chriſtianum vulgus magis ſuperſtitioſum. Quam bene interim Judæorum ejuſmodi Fabellæ inter ſe cohæreant clareſcit ex

 illo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

illo, quod *Sammaëlem* & *Aſmodæum* pro uno eodemque *Diabolo*, *Diabolorumque principe* habeant; *Sammaëlem* tamen fuiſſe ſtatuant illum qui Evam ſeduxit, eumque adeo ante Adamum atque Evam creatum; cum *Aſmodæus* matrem habuerit *Nahemam* Sororem Tubalkain [Teſte Eliâ Levita, in Lexico ſuo] ex qua quoque plures alii *Dæmones* procreti fuerint; nec deſint alii Rabbini, qui hanc *Nahemam* putent uxorem fuiſſe *Noë*. Quam bene vero hæc conveniant & in unâ ſede morentur judicet Lector non nimium Judaicis fabulis deditus.

III. Angelum, ac quidem unum ex illis ſeptem *Angelis Sanctis*, qui *referunt preces Sanctorum* &c. Artes Magicas docuiſſe Tobiam, adeoque per ipſos Angelos Deum Opt. Max. non feciſſe vera miracula, verum exercuiſſe Miracula Magica: quaſi (quod horrendum cogitatu, nedum dictu) poſt miſſos olim veros prophetas eorumque Miracula vere Divina, ad pios ſibi credentes, tum cæperit mittere Angelos ſuos ut docerent ipſos artes Magicas: quæ artes, qualeſcunque demum fuerint, nullis unquam Spiritibus, præterquam Dæmoniis malis ab hominibus attributæ fuerunt. Sicut in Sacra Scriptura omnes ejuſmodi artes hominibus non Sanctis, verum Idololatris ac malignis adſcribuntur.

IV. Hunc Angelum. miſſum quaſi Tutelarem III°. ut vinceret *Kacodæmona Aſmodæum*. Qui *Aſmodæus* quoque a Tobia fugatus aufugerit ad Superiora Ægypti, atque ibidem *ab Angelo ligatus fuerit*.

An ibi adhuc maneat, an tandem vero, ſive dudum ſive nuper, inde liberatus fuerit vel aufugerit, rogari commode poſſet; ſi in re ſeria ludere aut liberet aut liceret. Inter primos tamen Criſtianos hanc opinionem habuiſſe locum, *Dæmonas habitare in Ægypto* ex Juſtino Martyre clare patet; ut qui libro contra Tryphonem ita loquitur: Μαρτυρίαν σοι ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἡσαΐου δώσω, ὅτι πονηροὺς ἀγγέλους κατῳκηκέναι καὶ [NB] κα-

τοι

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

κατοικεῖν λέγει ἐν Τάνει τῇ Αἰγυπτίᾳ χώρᾳ. εἰσὶ δὲ οἱ λόγοι οὗτοι· οὐαὶ τέκνα ἀποστάται· τάδε λέγει κύριος· ἐπονήσατε βουλὴν οὐ δι' ἐμοῦ, καὶ συνθήκας οὐ διὰ πνεύματός μου, προσθεῖναι ἁμαρτίας ἐφ' ἁμαρτίαις, οἱ πονηρευόμενοι καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον· ἐμοῦ δὲ οὐκ ἠρώτησαν, τοῦ βοηθηθῆναι ὑπὸ Φαραὼ, καὶ σκεπασθῆναι σκέπην Αἰγυπτίων. ἔσται γὰρ ὑμῖν ἡ σκέπη Φαραὼ εἰς αἰσχύνην, καὶ τοῖς πεποιθόσιν ἐπ' Αἰγυπτίοις ὄνειδος· ὅτι εἰσὶν ἐν Τάνει ἀρχηγοὶ ἄγγελοι πονηροί. μάτην κοπιάσουσι πρὸς λαὸν, ὃς οὐκ ὠφελήσει αὐτοὺς εἰς βοήθειαν, ἀλλ' εἰς αἰσχύνην καὶ ὄνειδος. ἀλλὰ καὶ Ζαχαρίας φησὶν, ὡς καὶ αὐτὸς ἐμνημόνευσας, ὅτι ὁ διάβολος εἱστήκει ἐκ δεξιῶν Ἰησοῦ τοῦ ἱερέως, ἀντικεῖσθαι αὐτῷ· καὶ εἰπεῖν, ἐπιτιμήσαι σοὶ κύριος ὁ ἐκλεξάμενος Ἱερουσαλήμ. καὶ πάλιν ἐν τῷ Ἰὼβ γέγραπται, ὡς καὶ αὐτὸς ἔφης, ὅτι οἱ ἄγγελοι ἦλθον στῆναι ἔμπροσθεν κυρίου, καὶ ὁ διάβολος ἅμα αὐτοῖς ἐληλύθει· καὶ ὑπὸ Μωσέως ἐν ἀρχῇ τῆς Γενέσεως, ὄφιν πλανήσαντα τὴν Εὔαν γεγραμμένον ἔχομεν, καὶ κεκατηραμένον. καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ὅτι μάγοι ἦσαν, ἐξισοῦσθαι τῇ δυνάμει τῇ ἐνεργουμένῃ διὰ τοῦ πιστοῦ θεράποντος Μωσέως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἔγνωμεν: καὶ Δαβὶδ ὅτι οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνιά εἰσιν εἶπεν. *Teſtimonium ab ipſo proferam Eſaia, qui* MALIGNOS ANGELOS *incoluiſſe atque incolere dicit regionem Ægypti Tanim, ſunt autem hæc verba: Væ filii deſertores. Hæc dicit dominus: Cepiſtis conſilium non per me, & fœdera iniſtis non per ſpiritum meum, ut adderetis peccata peccatis; maligne agentes, ut deſcenderetis in Ægyptum: me vero non interrogaverunt, ut auxilium haberent a Pharaone, & tegerentur umbraculo Ægyptiorum. Erit enim vobis umbraculum Pharaonis in confuſionem & confidentibus in Ægyptiis ignominia: quoniam ſunt in Tani principes* ANGELI *maligni. Fruſtra fatigabuntur ad populum, qui non proderit eis ad auxilium, ſed in probrum & ignominiam. Sed & Zacharias dixit, quemadmodum ipſe commemoraſti, Diabolum ſtetiſſe a dextris Jeſu Sacerdotis, ut adverſaretur, ei; & [Dominum] dixiſſe: Increpet te Dominus, qui ſuſcepit Hieruſalem. Ac rurſum in libro Job ſcriptum eſt, ut & ipſe allegaſti, Angelos veniſſe ut aſſiſterent coram Domino;*

mino; & Diabolum una cum ipſis affuiſſe. Et a Moſe in principio Geneſis, Serpentem qui Evam ſeduxit, depictum habemus, & execrationibus devotum. Et in Ægypto Magos fuiſſe, qui prope æquati ſunt, prodigiis edendis, virtuti ei quam Deus per fidelem famulum ſuum Moſem perfecit, novimus, tum autem Davidem, quod DII GENTIUM DÆMONIA *ſint, dixiſſe tenetis.*

Hæc atque ejuſmodi alia magis miraremur in hoc Juſtino, ſi non inveniremus apud ipſum, *ex Angelorum cum mulieribus coitu Dæmonas natos, eoſque ſibi ac liberis ſuis nomina impoſuiſſe*, pluraque alia qui meras fabulas Judaicas atque Ethnicas ſapiunt.

Error vero ejus circa verba Eſaiæ ortum trahit ex mala verſione Interpretis, ſive Interpretum Græcorum (niſi velimus hæc in textum, fuiſſe ab alio quopiam intruſa) quæ habet: ὅτι εισὶν ἐν Τάνει ἀρχηγοὶ ἄγγελοι πονηροί. [quod Τάνεις ſeu Τάνις ex Chaldaico Paraphraſte, qui habet טאנים, hauſtum fuit; is tamen nullos hîc Diabolos, ut alibi ſæpe, ſomniat] cum Hebraica veritas habeat כי היו בצען שריו ומלאכיו יגיעו *Nam Principes eorum fuerunt in Zohan, & Legati horum Hanes pervenerunt.* Vides hinc quoque, mi Lector (ut id obiter moneam) quam ſecure verſioni τῶν LXX. (qualis prætenditur eſſe) acquieſcere poſſimus, ſi non ſimul textum Hebraicum, dum verba Divina conſulimus, in auxilium adhibeamus! Verum ubi inveniemus a Davide dictum, ὅτι θεοὶ ἐθνῶν δαιμόνια εἰσι. *Quod Dii Gentium Dæmonia [Dæmones mali, vel Diaboli] ſunt?*

Commodum accidit interim hunc Angelum adfuiſſe Tobiæ; atque uti Deum aliquem e Machina in ſcenam prodiiſſe, dum caſus intervenit, primo aſpectu quidem horrendus; ſed qui ridiculus tandem evadit, ex diſcrepanti admodum, nec minus inſulſa tam Hiſtorici (quiſquis ille fuerit ſive Hebræus ſive Chaldæus, ſive Græcus aliquis, ex Ale-

lexandrinorum Judæorum numero) quam Interpretum Latini ac Syriaci: dum hi *Silurum*, immani magnitudine piſcem, illi eum *Callyonimum* fuiſſe dicunt: qui piſcis eſt perquam modicus ac pedali tantum longitudine, (uti ex Bellonio, Rondeletio, Geſnero, aliiſque conſtat) alii *Lucium* intelligunt *Piſcem*; qui magnitudine quidem admodum variâ eſt: at de quo quod homines unquam vivos devoraverit, quantum ſcio, nullibi legitur.

Omnes tamen hi piſces (at nec ſoli) felle gandent, quæ contra oculorum ſuffuſiones alioſque ipſorum morbos valet: imò & Siluri fel ſecundum Arabes (referente id Celeberr. Bocharto) *equos a Dæmone ſeu Diabolo obſeſſos* curat; ac *Glanidis oſſa* (uti in libro de facile parabilibus, quod Galeno adſcribitur, habetur) *ſuffitu ſuo Dæmonas pellunt*.

De *Corde* tamen aut *Hepate* piſcis alicujus tantâ virtute præditis, nullibi niſi in hac Hiſtoriâ legimus. Quapropter dolendum eſt tam maxime egregium, imò & Angelicum (adeoque & Divinum) Medicamentum, ſeu notitiam ejus, tam mature periiſſe ut Apoſtoli, poſt Salvatorem noſtrum J. C. longe aliis ad iſta mediis opus habuerint; aliique, poſt illos, Exorciſtæ ne per ſomnium quidem de hoc ſive medio, ſive remedio, cogitaſſe videantur: niſi is piſcis ipſis ex Fluvio Sabbatico illo Joſephi [Belli Judaici lib. VII. c. 13.] aliorumque Judæorum nugatorum, capiendus & advehendus fuerit.

Certe Judæorum illi Exorciſtæ, qui *Baaræ* radice (quam Joſephus quam ſerio libro 7. Belli Judaici, deſcribit, ac deprædicat) Diabolos ex obſeſſorum naribus extrahebant (qualis procul dubio fuit, quæ ſub clavo ſeu ſigillo annuli latebat, iſtius Eleazari, cui dictus noſter Joſephus æquè circumſpecte Teſtimonium præbet) multo minori cum periculo hæc ſibi comparare, obſeſſiſque inde ſuffitum parare potuiſſent.

Tam multa interim inquirunt ac narrant Commentatores de *felle* piſcis, quæ tantum ad oculorum vitia valebat: at hîc ubi de *Dæmonum malorum* ſeu *Diabolorum expulſione* agitur quovis pene piſce magis muti ſunt. Et tamen tantarum virium erant (ſecundum noſtrum ſcriptorem) iſtud *Cor* & *Hepar*, ut cum eſſent *ſuperpoſita cineri Thymiamatum*, Diaboluſque iſtum odorem perciperet, ſic ſtatim is aufugeret, neque redibat εἰς αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, in ſeculum ſeculorum. Gentilium *Dæmonia* (ipſis id, ſimul & primitivæ poſt Apoſtolos Eccleſiæ Chriſtianis teſtantibus) nidoribus Victimarum inhiabant; iſtis enim magnopere delectabantur, imò iis & veſcebantur; hic Diabolus Judaicus *odorem Thymiamatum* quammaxime refugiebat: Salomonis *Diaboli* ipſas *Arbores Aromaticas* illi deportabant ex India: tantopere iſte dominabatur *Diabolis*: qui tamen, teſtantibus id ita Rabbinis, ipſum per *Aſmodæum* illorum Principem, Regno ſuo expulerunt. Nolo hic inquirere mi Lector quomodo odor corporalis, fugare potuerit Spiritum, atque adeo ſubſtantiam incorpoream; quod id minimè neceſſe ſit. Nam ſi neque igne neque frigore lædantur, ac fruſtra quis ferro diverberet umbras, cuncta talia commenta per ſeſe evadunt ridicula.

Verum tamen ut ad piſcem denuo redeamus, qui quæſo ille, ſi Callyomus fuit, Tobiam, hominem, quamvis parvâ admodum ſtatura fuiſſet, devorare potuit? Aut quomodo, ſi magnus fuerit, ac quidem *Silurus* (qui, ſive Marinus ſive fluviatilis ſit, immani corpore ac robore eſſe deſcribitur) quomodo, rogo, eum ipſi inhiantem, tam facile, arreptis branchiis, ex aqua (ubi piſces maxime robore valent) extrahere valuit? At fuerit *Calyonymus* piſcis pedali tantum magnitudine; quis credat illum in Jonam inſiliiſſe ut ipſum devoraret? Sed bene ceſſit, quod ipſi piſcem devoraverint, ſive aſſatum ſive elixatum (namque hîc iterum maxime diſ-

diſcrepant ſeu editiones ſeu verſiones) ac totum quidem, ut Græcus ac Syrus habent: quod in *Calyonymo* ferri poteſt cujus adhuc potiſſima pars caput eſt. Verum quæ reſtabant ſecum in viaticum aſſumpſerunt: quod ſi verum eſt ſobrii admodum fuere homines. Verum de hoc piſce tum Hebræus Fagii, tum Latinus [& ecce piſcis immanis exivit] textus ut de immani bellua loquuntur. Quem ſi totum devorarunt videntur ſane fuiſſe homines perquam voraces ac guloſi; ſaltem junior ille *Tobias*, ſi prætenſus iſte *Angelus* nil reverâ inde comedit, quod exſerte de ſeipſo teſtatur cap. XIII. v. 19. *ſe, nempe, neque ediſſe neque bibiſſe, ſed viſionem ipſos ſpectaſſe.* Qui *Angelus* quoque (ne quis dubitet hanc Hiſtoriam eſſe veriſſimam, ac Divino miraculo factam, mandabat (uti vertit hîc Græcus interpres) *hanc Hiſtoriam ſcriberent in libro* [Græca ſunt. γράψατε πάντα τὰ συντελεσθέντα εἰς βιβλίον.] Nimirum tantæ molis erat permagnas condere nugas. Interim Celeberrimus P. D. Huëttius hinc argumentum deſumit pro veritate atque autoritate iſtius Hiſtoriæ: quæ, uti Lector clare perſpicit, purum putum figmentum, ſeu fabula Judaica eſt.

CAP. IX.

De Angelis bonis ac Geniis a Judæis præter, aut extra, Sacram Scripturam confictis: de Angelis tutelaribus, ſeu cuſtodibus; ubi & de Angelo Petri, aliiſque, uti & de cultu Angelorum inter Judæos (Phariſæos, nempe, & Eſſæos) ac multos primitivæ Eccleſiæ Chriſtianos.

EX iis quæ jam præceſſere, mi Lector, videmus Judæos tam malis quam bonis Angelis minime fuiſſe deſtitutos.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

De iſtis loquor quos extaa Sacram Scripturam ſe invenire credebant; vel potius temere nimis atque audacter confingebant, & in ipſam S. Scripturam ex ſuperſtitione ac præjudiciis Judaicis vi quaſi, per Paraphraſes ſuas Chaldaicas, intrudebant: nam quod aliàs ipſa Sacra Scriptura Dæmoniorum vel Dæmonum Legiones agnoſcat, & Angelorum Myriadas, unicuique Chriſtiano notum eſt.

Si vero quis nomina iſtorum Angelorum (præter & extra S. Scripturam confictorum) requirat; ſunt ipſis præter malos *Aſmodei*, *Sammaël*, *Belzebub* (quos tamen nonnulli inter Judæos pro uno eodemque habent) alioſque plures etiam tota caterva, quorum & nomina & munera nobis deſignant: quod ne nimum miremur, in Apocryphis, Eſræ lib. IV. reperimus & *Uriel*; & *Jeremuël Archangelum* nullibi notum: niſi ſolos inter Magos, Magicæque inſania deditos, agnitum. Sic. ex. gr. eſt ipſis גזרדיא Gaſardia *Angelus Orientali plagæ præfectus*: ſic סוריאל *Suriël*, *Legatus ad Reges & Principes*; ſic יוחך *Juchach*, *qui hominibus in via atque in itinere protector eſt*. Sic נקיך *Nekid*, *cui panis atque alimentorum cura demandata eſt*. Sic עזריאל *Haſariel*, *qui aquarum, ne tranſeant terminum ſuum terramque operiant, curam gerit*: ירקמו *Jorkemo* (vel ירקומי *Jarkomi*) *qui præfectus grandinis*: לילא *Laila*, *qui conceptui mulierum præpoſitus eſt*; ac de quo hæc ridicula narrant, *eum*, nempe, *coram Domino ſtare, guttamque accipere, ac dicere: Domine mundi, gutta iſta quidnam erit? fortis an debilis? pauper an dives? non verò dicere, Juſtus an improbus*. Sic etiam דומא *Doma*, *qui Mortuis ac Moribundis præfectus eſt, eoſque in extrema hora nominatim compellat*: vel aliis *Præfectus Mortuis, ut Præſes ſilentii*, eo quod דום denotet *ſilere*. Sic denique (ne plures afferam) eſt ipſis מטטרון *Metatron*, *cui data eſt Poteſtas, ut ſedeat ac conſcribat merita Iſraëlitarum, rurſuſque ei ſit Poteſtas delere merita ipſorum*. Hic aliis eſt,

Mi-

Michaël, aliis *Enoch;* qui poſtquam in cœlum abreptus fuit, ibi *ſcriba Magnus*, vel *Cancellarius cœleſtis* fuerit factus.

Præter hos & hujuſmodi plures Angelos habent etiam qui quatuor anni temporibus, ac qui ſinguli ſingulis menſibus; uti & qui ſingulis ſeptimanæ diebus præſunt: Quorum tamen nomina ipſi Judæi fatentur ſeſe ex Babylonia reportaſſe: quod quoque de cæteris ſatis certum eſt; niſi & novos ſubinde, poſt captivitatis tempora confinxerint.

Non exiſtimo quidem hujuſmodi de Spiritibus bonis ac malis, ſive de Angelis ac Dæmoniis, opiniones omnibus Judæis communes ac probatas fuiſſe: cum procul dubio præter Saducæos (qui & *Spiritus & Angelos* negabant) permulti fuerint, qui licet Angelos ac Spiritus agnoſcerent, tamen longe Saniori judicio utebantur; ac myſticè magis quam ad literam, circa talia, Rabbinorum ſuorum effata accipiebant: At perplurimos fuiſſe qui hiſce ſane nugis plus nimium (ne dicam uſque ad inſaniam) addicti fuerunt, oſtendunt nobis exempla tum ex Rabbinis, ex Targumiſtis, tum ex Joſepho ac Philone, imò & ex ipſis Apocryphis (quæ procul dubio his nominatis ætate atque auctoritate aliquatenus ſaltem) præcedunt: ut ex quibus & Spectrorum Apparitiones, imo & Diabolorum, nobis enarrant: uti jam in iis quæ præceſſerunt oſtendi: Ita ut non tantum homines ex fæce vulgi, & *Idiotis* ſive populo terræ, vel βαναύσοις, ut commune vulgus ſæpius appellatur apud Græcos, verum ipſorum Eruditi ac Doctores hac mala ſuperſtitione non tacti verum & tincti eſſent. Imò hinc quoque opinio inter Chriſti Servatoris Diſcipulos (ante acceptum Spiritum Sanctum ipſorum ad omnem veritatem Ductorem ac Doctorem) locum habebat [Matth. XIV. 26. Marci VI. 49. uti & Luc. XXIV. 37.] ita ut ſibi videntur aut Φάντασμα *Spectrum*, aut πνεῦμα *Spiritum*, videre.

Ethnici talia ex Chaldæiſmo, eodem fonte ex quo Ju-

 dæi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

dæi iſta hauſerant, imbiberunt. Hinc Platonicus ille Apulæus, in Apologia Socratis, *Credo pleroſque veſtrum hoc quod modo dixi cunctantius credere, & impendio mirari formam Dæmonis Socrati viſitatam. At enim Pythagoricos* [NB] *mirari oppido ſolitos, ſiquis ſe negaret unquam vidiſſe Dæmonem, ſatis, ut reor, idoneus Auctor eſt Ariſtoteles.*

Judæi autem poſteriores, ne hîc contra ipſos nimium evincere videantur Gentiles, non ſolum *Dæmones*, ſeu *Diabolos* viſibiles ſtatuunt; verum & media ſe prodere perhibent, quibus viſibiles reddantur. Qui qualibus ſub formis ſe conſpicandos præbeant, docent Rabbini, dum aſſerere non verentur *Cacodæmonas*, *Lemures* ac *Spiritus malos* [השדים והלילין והרוחות הרעות] conſpici in formis hominum; *ac genera duo Spirituum Stultorum* (vel *Satyrorum*) eſſe qui ludunt in mundo tanquam homines, & apparent hominibus in ſomnio quaſi mulieres, & mutantur aliquando in viros & quandoque in mulieres; imò & in alia animalia, ut ex. gr. in Aviculas; cujuſmodi quædam perhibetur ab ipſis inſediſſe capiti ac capillis, quæ Batſebæ faciem obtegebant dum Rex David ex feneſtra, vel tecto proſpiciebat; qui dum ſagittam (in Aviculam hanc) jaculabat, avolans Batſebæ faciem detegebat, & Regem in Adulterii crimen illiciebat.

Videmus igitur, mi Lector, ex talibus quouſque pervadat ſæpe prava ſuperſtitio, quæ & ad Chriſtianos tranſitum fecit, in ipſis jam initiis Chriſtianiſmi; quamvis ipſa Sacra Scriptura nihil ejuſmodi tradat; uti clare admodum oſtendit Clariſſimus Joan. Camero, in prælectionibus ſuis ſuper verſu 10. cap. XVIII. Matthæi: ubi & verba Lucæ Act. cap. XII. de Petri Angelo bene & commode explicat. Hoc modo: *unus eſt in tota Sacra Scriptura hic locus, qui videri poſſit favere illi ſententiæ qua ſingulis hominibus ſinguli Angeli Cuſtodes attribuuntur. Sed illi qui ex hoc loco id ef-*

ſici

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſici volunt primò ſumunt pro confeſſo, quod non eſt poſitum extra omnem controverſiam, eo loco PETRI ANGELUM *non ſignificare* NUNTIUM EORUM, QUÆ PETRO *acciderant. Certe qui ſunt in vinculis & carcere, ſolent* NUNTIORUM *operâ uti, qui ſignificent quo in ſtatu res ſuæ ſint. Itaque nihil eſt abſurdi, ſi ſtatuamus* NUNTIUM *eo loco* ἄγγελον *dici Græcè. Quod verò dicitur eo loco Rhode agnoviſſe vocem Petri, id Rhode ſi ſignificavit non imperavit fidem. Fieri autem poteſt ut non ſignificarit, ſed tantùm affirmarit Petrum ſtetiſſe præ foribus. At vero cum perſeveraret, eo tandem ventum eſt, ut (quod ſolet accidere) Petri injectâ mentione a Petri Nuntio, quibuſcum Rhode res erat, putarint Rhoden ſecius rem accepiſſe. Deinde etſiamſi demus eo loco Angelum intelligi propriè cuſtodem Petri, non tamen peculiaris Angelus denotabitur; ut quum dicimus* MEDICUM REGIS, FAMULUM REGIS, *non certum quendam Medicum ant Famulum intelligimus. Sic per vices ſolent excubare milites, & qui excubat, quando excubat,* EXCUBITOR *dicitur, attamen non intelligitur certus quidam & peculiaris affixus ſemper huic curæ, nulli decedens, nec ulli ſuccedens. Certe cum agitur de Lazari anima in cælum ſubvehenda, non fit mentio unius Angeli ſed Angelorum; abſurde ſi Lazarus habuit peculiarem Angelum. Sane majorem adfert conſolationem a pluribus quam ab uno Angelo cuſtodiri. Huc & illud accedit, quod ſi demus hunc fuiſſe ſingularem aliquem Angelum Petri cuſtodem, neceſſe eſt etiam demus Angelos cuſtodes, figuram, vocem, geſtum, & reliqua eorum quorum cuſtodes ſunt aſſumere; quæ quorſum pertineant non facile eſt diſpicere, &c.*

Quod vero ipſa attinet verba cap. XVIII. v. 10. *quæ habent: Videte ne contemnatis quenquam ex his puſillis. Dico enim vobis Angelos eorum in cælis ſemper videre faciem patris mei, qui in cœlis eſt [Græca verba ſonant* ὅτι οἱ ἄγγελοι

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς βλέπουσιν &c. ex illis nihil aliud oſtendi poteſt, quam ſic in genere, Deum quandoque Angelis uti in miniſterium fidelium, (vid. Hebr. CXIV. *Pſal.* XCI. V. II. *) Nec mirum Angelos iſtos, quibus Deus Opt. Max. utitur in bonum fidelium ac proborum, vocari ipſorum Angelos; quum Apoſtolus Paulus ſemetipſum appellet Apoſtolum Gentium (Rom.* II. v. 13. *) non quod a Gentibus miſſus eſſet, verum e contra a Deo ad Gentes ut ipſam ad veram fidem in Deum ac J. Chriſtum convertert.*

Prima horum Angelorum, apud Chriſtianos, mentio occurrit in ſcriptos illo quod nomine Paſtoris venit, ac Tertulliani tempore Hermæ adſcriptus ac ſuppoſitus fuerat: quod uti a multis Chriſtianorum pro ſcripto, non ſolum eximio, verum & Sancto, imò Apoſtolico & canonico habitum fuit, ſic ab aliis in totum rejectum eſt; atque uti primum Græce conſcriptum erat, dudum admodum inter Latinos ignotum manſit, licet nunc Latine tantum compareat.

Is perſonatus Hermes igitur, aut potius Angelus, ſub paſtoris forma & habitu ipſi apparens, ita loquitur, Mandato. VI. *Audi nunc inquit [Angelus] primum de fide. Duo ſunt Genii cum homine. Unus æquitatis & unus iniquitatis. Et ego dixi illi: Quomodo Domine, ſcire potero, quod duo ſunt Genii cum homine? Audi, inquit, & intellige. Æquitatis Genius tener eſt, lenis & verecundus, manſuetus & quietus; Cum ergo in cor tuum aſcenderit, continuo loquitur tecum de juſtitia, de pudicitia, de caſtitate, de benignitate, de venia, de Charitate, de pietate. Hæc omnia cum adſcenderint in cor tuum, ſcito quod Genius æquitatis tecum eſt: huic ergo Genio crede & operibus ejus. Accipe nunc & Genii iniquitatis opera. Primum ſtolidus, avarus & iracundus eſt, & opera illius pernicioſa ſunt, & evertunt ſervos Dei. Cum ergo in cor tuum aſcenderint hæc, intelliges ab operibus ejus hunc eſſe Genium iniquitatis*, &c.

Hinc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Hinc Origines, (ſi non potius ipſius Interpres Hieronymus) homilia XXXV. in Lucam: *Quod ſi cui diſplicet, tranſeat ad volumen quod titulo Paſtoris ſcribitur, & inveniet cunctis hominibus duos adeſſe Angelos: malum qui ad perverſa adhortatur, & bonum qui ad optima quæque perſuadet: ſcribitur alibi, quod aſſiſtant homini ſive in bonam, ſive in malam partem duplices Angeli.* &c.

Idem ille, homiliâ XII. in eundem Evangeliſtam, non ſolum ſingulis hominibus, ſingulos tam bonos quam malos (adeoque duplices) præficit; verum & ſingulis Provintiis, ſuos tam bonos quam malos Angelos præſidere facit: quod indicant hæc ſequentia: *Multum utilitatis accepit Angelus qui diſpenſabat Ægyptias res, poſtquam Dominus deſcendit de cœlo, ut Ægyptii Chriſtiani fierent. Profuit & cunctis, qui diverſas Provincias obtinebant: verbi cauſa; Præſidi Macedoniæ, Præſidi Achajæ, reliquarumque regionum. Neque enim fas eſt credere, malos Angelos ſuis præeſſe provinciis, & bonos non eaſdem Provincias habere permiſſas. Hoc autem quod de ſingulis Provinciis dicit, puto etiam de univerſis hominibus generaliter nos debere credere. Unicuique duo aſſiſtunt Angeli, alter juſtitiæ, alter iniquitatis. Si bonæ cogitationes in corde noſtro fuerint, & in anima juſtitia pullularit, haud dubium quin nobis loquatur Angelus Domini. Si vero mala fuerit in noſtro corde verſata, loquitur nobis Angelus Diaboli: Quomodo enim* PER SINGULOS HOMINES BINI SUNT ANGELI, *ſic opinor & in ſingulis diſpares eſſe Provinciis, ut ſint & boni, ſint & mali. Verbi gratia in Epheſo, propter eos qui in illâ urbe peccatores erant, peſſimi Angeli præſidebant. Rurſus quia multi erant credentes in ea, erat & Angelus Eccleſiæ Epheſiorum, utique bonus. Hoc autem quod de Epheſo diximus ſuper omnibus Provinciis cognoſcendum. Ante adventum Domini Salvatoris iſti Angeli parum poterant creditis ſibi utilitatis afferre, & conatus eorum ſequi non valebat effectus.* &c.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Angelorum cultus quoque ex eodem fonte rectiſſime derivatur: eo quod inter veteres Arabas *Coreſhitæ* Angelorum cultui dedit erant, uti in Alkorano ipſis ſatis crebro exprobrat Muhammed. Et *Zabios*, quos *Chaldæos* fuiſſe affirmat non fruſtra Maimonides, iſti Idololatriæ adhæſiſſe: ut ex ipſius More Nevochim, ſeu Ductore dubitantium, & Arabum ſcriptis patet. *Eſſenos quoque* eo fuiſſe propenſos, conſtare videtur ex verbis Joſephi, lib. II. cap. XII. Belli Judaici, ubi de hiſſe Eſſenis inter alia prodit, ipſos juramento ſeſe obſtringere συντηρήσειν τὰ τῶν ἀγγέλων ὀνόματα. quæ Phraſiologia cum illa Conc. Laod. ἀγγέλους ὀνομάζειν ſat bene convenit. Certe inter Judæos (ſive ſoli Eſſeni, ſive & alii ita animati eſſent) hanc hæreſin locum habuiſſe, patet ex verbis Apoſtoli Pauli ad Coloſſenſos (cap. II. v. 18.) μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβαλεύων. *Nemo vos ſeducat, volens in humilitate, & religione* Angelorum, &c.

Ex eodem fonte eam quoque, per rivulos Pythagoræorum & Platonicorum, ad Chriſtianos derivatam liquet tam ex ipſorum cultu bonorum Dæmonum, quam ex ipſorum opinione *de Dæmoniis divinis ac mediis poteſtatibus, qui* (uti Apulejus, in Apologiâ ſuâ, ipſos vocat) *inter mortales cœlicolaſque, qui Vectores ſint hinc precum, inde donorum.*

Si porro conſideremus quibus in Regionibus, inter Chriſtianos, hic cultus Idololatricus locum habuerit, fuere hæ (potiſſimùm ſaltem) Piſidia & Phrygia, Provinciæ Aſiæ Minoris; cujuſque Phrygiæ civitas erant Coloſſi & Metropolis Laodicea. Unde non improbabile, has Idololatriæ ab Aſiaticis Idololatris eo transfuſæ reliquias, diu admodum locum retinuiſſe inter Chriſtianos ab hujuſmodi cultu ad Chriſtianiſmum converſos.

Notabilia ſunt hîc verba Theodoreti: *Qui legem defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes legem*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

legem per eos datam. Manſit etiam diu hoc vitium in Phrygia & Piſidia, quocirca Synodus quoque, quæ convenit Laodiceæ quæ eſt Phrygiæ Metropolis, lege prohibuit, ne precarentur Angelos, & ne relinquerent Dominum noſtrum J. Chriſtum.

Si autem ex Judaiſmo hæc (uti Theodoretus innuit) ortum traxere [certe utrumque locum habere potuit] ex Phariſæiſmo atque Eſſeniſmo (ut ſic loquar) hæc ſcaturierunt in Chriſtianiſmum. Canon trigeſimus quintus *Concilii Laodiceni* Græce ita habet: Ὅτι οὐ δεῖ χριστιανοὺς ἐγκαταλείπειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ καὶ ἀπιέναι καὶ ἀγγέλους ὀνομάζειν καὶ συνάξεις ποιεῖν· ἅπερ ἀπηγόρευται. εἴ τις οὖν εὑρεθῇ ταύτῃ τῇ κεκρυμμένῃ εἰδωλολατρείᾳ σχολάζων, ἔστω ἀνάθεμα ὅτι ἐγκατέλιπεν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰδωλολατρείᾳ προσῆλθεν. Latine: *quod non opporteat* Chriſtianos Eccleſiam Dei *derelinquere & abire & Angelos nominare, & congregationes facere, quod eſt prohibitum. Si quis igitur inventus fuerit, huic occultæ Idololatriæ ſerviens, ſit anathema, quia relinquit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, filium Dei, & ad Idololatriam acceſſit.*

Nec dubito quin huc quoque reſpexerit Irenæus, dum lib. II. cap. LVIII. ita loquitur: *Eccleſia per univerſum mundum diverſa beneficia a Deo accipiens, in nomine Chriſti perficit,* NON INVOCATIONIBUS ANGELICIS FACIENS ALIQUID: *ſed munde, purè & manifeſtè orationes dirigens ad Dominum qui omnia fecit, & nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti.*

Quam valde, primis Chriſtianiſmi temporibus, hæc falſa doctrina locum habuerit oſtendit Tertullianus, libro adverſus hæreticos cap. XXX. *Simonianæ autem Magiæ diſciplina Angelis ſerviens, utique & ipſa inter Idololatrias deputabatur, & a Petro Apoſtolo in ipſo Simone damnabatur.*

Ex iis autem quæ jam ſupra, de Duobus principiis, diſſerui,

ſerui, facillimum eſt perſpicere unde & *Manichæiſmus* Originem ſuam traxerit: qui tamen *Manichæi*, (ut hîc compendii gratia, G. J. Voſſii verbis utar) non ſic temere loquebantur, ut dicerent, *duplex eſſe Numen; vel ſi* Duos *dicerent* Deos, *non aliter hoc ſolent interpretari, quam* Unum Proprie, Alterum Improprie *Deum dici: quomodo etiam Apoſtolus Paulus ait*, Deum Hujus Seculi, *qui Diabolus eſt, excœcaſſe fidelium mentes. Sed in eo tandem convenientia eſt, quod ex* Duobus Principiis, *quorum unum eſſet Deus, alterum ſive Hyle, ſive Dæmon, a priori bona, ab altero mala eſſe crederentur: ab illo ſolem non factum quidem, prolatum tamen vel miſſum: ab altero autem colubrum & alia id genus animalia facta eſſe in gente tenebrarum. Quæ qui dicit, is Diabolum creatorem, ac proinde Deum, facit. Hanc Manetis inſaniam legere eſt apud Epiphanium Hæreſ,* LXVI. *nec uno loco apud Beatum Auguſtinum.*

Cujus Auguſtini hîc a Voſſio memorati, unicum modo (cum Voſſio) adducam locum, ex libro de hæreſibus: ubi ita loquitur: *Iſte duo principia inter ſe diverſa atque adverſa, eademque æterna & coæterna, compoſuit: duaſque naturas atque ſubſtantias, bonas ſcilicet & malas, ſequens alios antiquos Hæreticos, opinatus eſt; quarum inter ſe pugnam ac commixtionem fabulatur.*

Per Hæreticos, pergit Voſſius (cujus verbis hîc libentius utor) *quos Manes ſecutus dicitur, intelligit Marcum, Cerdonem, Apellem, alios; qui itidem duo ſtatuerant Principia. Sed cum Manem hunc conſtet natione fuiſſe Perſam, ac Perſicis etiam diſciplinis ſumptibus viduæ cujuſdam fuerit imbutus, ut Epiphanius tradit: magis mihi veriſimile fit, Patriam in eo Religionem ſecutum fuiſſe. Soroaſtris enim & Magorum hæc doctrina erat; ut e Plutarcho ante vidimus. Atque idem a Laërtio adſtruitur ex Dinonis V. Hiſtor. Ariſtotelis*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

telis lib. I. de Philoſophia. Hermippo libro I. de Magis, Eudoxo ἐν περιόδῳ. *Theopompi libro* VIII. *Philippicorum; & Eudemo Rhodio.*

CAP. X.

Epilogus hujus primæ partis, ſeu Diſſertationis; in qua ulterius oſtenditur, unde, ac quibus de cauſis, quibuſque modis Doctrina vulgaris de Dæmonibus ex Chaldæiſmo, Judæiſmo, atque Ethniciſmo ad Chriſtianiſmum tranſitum fecerit.

SI nunc, mi Lector, revocatis in memoriam iis, quæ de origine ac progreſſu tum Idololatriæ tum cæterarum ſuperſtitionum a me dicta fuerunt, unde hæc atque ejuſmodi ſuperſtitioſa figmenta, tam ex Chaldæiſmo primùm, quam ex reliquo poſtea Gentiliſmo per hos primos iis imbuto, uti & ex Judæiſmo, (qui illa ex utriſque hauſerat) in Chriſtianiſmum, ſeu Theologiam Chriſtianam, tranſitum fecerint; videmus I°. *Septuaginta* illos (ut vocant) Interpretes, ex quorum pentateuchi meliore, Prophetarum ac Hagiographorum longe pejori, verſione (accedentibus ad hæc etiam Aquila Pontico, Theodotione, aliiſque aut Judæis, aut Judaicis ſuperſtioſis opinionibus infectis) primæ quoque Latinæ verſiones, ac citationes, ante Hieronymum confectæ fuerunt; videmus, dico, illos hiſce opinionibus plus minus imbutos fuiſſe: unde & in Prophetica ſcripta intrudunt animalia, monſtra ac *Diabolos*, de quibus ipſi Prophetæ nihil unquam cogitarunt; *Onocentauros* nimirum, *Lamias*, *Sirenas* (in mediis Babyloniæ atque Idumeæ deſertis) & *Diabolos*, vel inter ſe, vel cum *Onocentauris*, ſimilibuſque monſtris ludentes, aliaque abſurda in iſtis verſionibus in ve-

nienda. Qua, ſeu quibus qualibuſque verſionibus tamen uti neceſſe habebant primorum ſeculorum Chriſtiani, vel quæ ex talibus adornatæ fuerant: quum pauciſſimi eſſent inter Chriſtianos Judæi, quamvis quam plurimi (atque innumerabilis pene multitudo) ex iis Chriſtianiſmum amplexebantur, qui Hebraice bene intelligerent Hebraicaque exemplaria ullo cum fructu legerent: verum neceſſe haberent, Græca uti S. Scripturæ verſione. Donec temporis tractu, mediantibus Origene imprimis atque Hieronymo, Græcæ, tum prætenſorum Septuaginta, tum *Aquilæ*, *Symmachi*, *Theodotionis*, tum *Luciani* quoque & aliorum editions cum textu Hebraico collatæ, aliæque verſiones adornatæ fuerunt: in quibus tamen ex veteri Judæorum fermento (uti tum ex iis quæ a me allata ſunt, tum ex ulteriori collatione perſpici poteſt) relictum fuit.

II°. Notandi hîc ſunt libri Apocryphi, qui fabellas jam ſupra memoratas, de *Lemuribus* & *Spectris*, *Angelis* & *Diabolis*, cæteraque ibi adducta continent. Quæ ſcripta (licet non cuncta ſimul, unove eodemque tempore a Chriſtianis in Canonem fuerint recepta) magis magiſque in ipſis ejuſmodi opinionum monſtra fovebant atque adaugebant.

III°. Accedebant modo dictis tum Hæreticorum facta, ac ſcripta, per quæ ſectis ſuis auctoritatem conciliare ſtudebant: atque in quibus pene nil præter Angelos bonos ac malos crepabant; tum ſcripta illa ſuppoſititia Hermæ (cum paſtore ſuo) Dionyſii (ita prætenſi) Areopagitæ, ſimiliaque, Angelorum Dæmonumque Ordines ac Revelationes perhibentia.

IV°. (Quod mirum multis videbitur) ipſi Origenes atque Hieronymus, ambo homines eruditiſſimi; verum qui ſuperſtitionibus Judaicis non leviter tacti & tincti fuerunt: præcipue tamen Origenes; uti ex ſolis ipſius ſcriptis contra Celſum liquido patet.

Ambobus hiſce ſummis alias viris ejus rei cauſa fuit, quod Hebraicè diſcentes, Hebraicis (nec aliter poterant) uterentur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tur Præceptoribus; qui cum ſive ex educatione, ſive aliàs inſtituto, Phariſæi (Deuteroſeon ſaltem patroni) eſſent, ſimul cum iſta lingua, non tantum Hebraica, verum & Chaldaica multa, præjudicia in ipſos transfundebant.

Hinc enim in Hieronymi verſione (ſi vulgata ipſi tribuenda ſit) non pauca ac parva comparent Chaldaicæ ſuperſtitionis veſtigia,

Utebatur enim, ut dixi, Magiſtris Hebræis, tum in vertendis Hebraicis, tum quammaxime in Chaldaicis, quorum nullam, uti ipſe fatetur (præfatione in Tobiam, quem propterea *ſic utcunque* vertit) habebat notitiam: nec conſulere potuit Chaldæos Paraphraſtes (inter quos unicus verè laudandus Onkelos) Hebræorumve vetuſtiorum commentaria, ſi quæ extarent; eo quod illa linguâ ex Hebraica cum Chaldaica (imo & aliis quandoque) mixta conſtarent.

Adhibebat præterea & verſionem, ſic dictam, LXX. Seniorum, Aquilæque & Symmachi & Theodotionis verſiones; tum & varias Græcorum Bibliorum editiones Luciani, Heſychii, Origenis aliorumque, qui Judæorum veſtigiis pene ubique (ac præcipue quidem Aquila Ponticus, qui Judæus ac ſumme *Genethliacæ Aſtrologiæ* deditus fuit, Symmachus qui Samaritanus, atque ex Samaritano Judæus fuit, ac Theodotion qui ex Chriſtianiſmo ad Judaiſmum tranſiit) inhærent.

Talium Magiſtrorum ductu cum hic uteretur, alias diligentiſſimus ac maxime laudandus interpres, non potuit fieri, quin ſæpe (quod & aliis poſt ipſum contigit) non tam ex ſimplici Hebraicæ linguæ genio, quam ex Chaldaicæ, ac Chaldæorum ſuperſtitioſis præjudiciis, vocabula ac phraſes authentici contextus converteret.

Si porro conſideremus Lexica Hebraica, atque ab & ex quibus illa conſarcinata fuerint; ſunt iſta inter Judæos non ſola Sacra Scriptura, verum Paraphraſes quoque Chaldaicæ; Scripta Talmudica, Medraſchim & commentaria Rabbino-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

rum, &c. quæ omnia linguâ aut Chaldaica (quamvis magis minuſve pura) aut Hebraica (quatenus illa adhuc in ſcriptis Biblicis reſtabat) aut etiam aliarum Regionum linguis (prout huic illive Regioni inhabitabant hi Judæi) conſcripta fuerunt. [unde & quæ exprimendæ ipſorum menti, in genuina lingua Hebraica deficiunt, linguâ aut Græca aut Germanica aut Hiſpanica, aut Arabica, aut alia quacunque ubi hi ſcriptores habitabant unuſquiſque vernaculâ ſua, supplere tentabant & adhucdum tentant] ſic ut in illis plurima vocabula ex Chaldæorum ac Rabbinorum mente reperias explicata: quibus in verſionibus ſuis, ac Lexicis Chriſtiani verſiones Græcas ac Latinas veterum adjungunt.

Fateor hæc in plurimis, ut neceſſaria ſic & egregia adjumenta, multum lucis atque auxilii Bibliorum interpretibus attuliſſe; nobiſque ſatis claram ac planam, quoad doctrinam ſalutis æternæ, S. Scripturam reddidiſſe: at interim clare poteſt perſpici, a nimium ſuperſtitioſis vel incautis Interpretibus multa quoque præjudicia Chaldaica & Rabbinica in eam fuiſſe illata.

His tamen poſtremò accedunt ſuperſtitionis Chaldaicæ præjudicia illa, quæ non ſolùm ex Judæiſmo, verum & ex Ethniciſmo in Chriſtianiſmum tranſportata fuerunt, ab hominibus qui inter Gentiles vel inter Judæos nati & educati, ſuperſtitioni vel ſuperſtitioſis ſectis cum Judæorum, tum Platonicorum & Pythagoræorum [quæ Philoſophorum ſectæ magna ex parte originem ſuam ex Chaldæiſmo trahebant] nimiùm addicti, cum jam in Chriſtianam Sectam (ſeu potius Religionem) tranſirent, hæreſes in Chriſtianiſmum, aut directe, aut indirectè, invehebant: quibus ſuſtentandis atque adaugendis plurima ψευδεπίγραφα, ſeu ſuppoſititia, ab ipſis fuere conficta; *Euangelia*, ſcilicet, *Acta*, *Epiſtolæ*, Apocalypſeis, Liturgiæ, ſimiliaque plura [exemplo ſit hîc *Paſtor Hermæ*, qui nil præter *Angelos* ac *Viſiones* crepat.] nec

non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

non & ſcripta partim metrica, partim proſaïca, ſub veterum Vatum Gentilium nominibus (firmandæ quaſi Chriſtianiſmi, ex ipſis Ethinicis veritati) conſcripta atque edita: quæ inter ipſos Orthodoxos, non ſemper aut ubique ſatis cautos circa talia, ſibi plus nimium quoque, hîc alibique pepererunt auctoritatem.

Primi præterea poſt Apoſtolos Chriſtiani, cum plurimi numero e Gentibus ad Chriſti nomen tranſirent (& quidem maxime ex hujuſmodi nunc memoratis ſectis) ipſorumque inde præjudiciis ſuperſtitioſis imbuti, illa in Chriſtianiſmum transferrent, horum quoque opiniones de *Dæmonibus*, ipſorumque apparitionibus, aliaque plura hujus commatis ad ferebant: cumque innumerabilibus, fere, cujuſcunque demum farinæ fabellis ac figmentis, ſive Poëtarum, ſive Mythologorum, ſive denique Hiſtoricorum ejuſmodi nugis gaudentium, a primis incunabulis ipſorum aures ac mentes, eſſent oppletæ; neque ab illis altè imbibitis ſeſe ita liberare valerent, quin ex auctoritate tum nutricum tum aliorum ipſis talia narrantium, de veritate iſtarum Hiſtoriolarum ſaltem dubia fides ipſis inhæreret; ex talibus, dico, illa quæ *Ethnici* Diis ſuis, quaſi auctoribus, attribuebant, hi Chriſtiani *Dæmoniis malis* i. e. Diabolis adſcribebant. Unde & *Aquam cribro geſtatam*, & *cotem Novaculâ diſſectum*, & *navem cingulo protractam*, uti & *Boves* & *Oves* & *Arbores locutas*, ac quidquid tandem abſurdi ac ridiculi a quoquam vel *Poëta* vel *Mythologo*, vel *Sacerdote Gentili* (quorum in lucrum & commodum & auctoritatem talia commenta vulgabantur) confictum fuerat, non invitis auribus accipiebant; imò & avide quandoque ipſi arripiebant, atque in Dæmonas, ſeu Diabolos iſta conficta miracula conferebant (quamvis omnes cordatiores Ethnici, illa figmenta ſemper apertè exploſerant, ac ſummo cum jure ut ridicula planè deriſerant, valideque ſatis confutaverant) modò id aliquid ipſis pro Religione Chri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſtiana (quæ nec tali auxilio nec defenſoribus iſtis egebat) contra Ethnicos facere videretur.

Hinc enim Tertullianus aliique primorum ſeculorum Chriſtianiſmi ſcriptores, pene quæcunque Mythologi vel Poetæ tum Græci tum Romani tradiderant ambabus ulnis, uti veras Hiſtorias, amplexabantur; eaſque Diabolorum artificiis præter aut ſupernaturalibus attribuebant; atque inde contra Ethnicos argumentabantur ſæpe, cum de veritate facti, non tantum non conſtaret, verum ex ipſa rerum natura ac circumſtantiis ſatis clare pateret, eas hiſtoriolas non res vere factas, verum figmenta abſurdiſſima, continere.

Quin Origenes ipſe, qui alias (cum paucis admodum) cordatior circa multa cæteris fuit, oſtendit quidem aperte ſatis, ſe non uſque adeo Oraculis Pythiis cæteriſque ut ſuper aut præternaturalibus fidem habere: veruntamen ut ſolenni tum Chriſtianorum argumentationi ſubſerviat, ea Diabolo quoque adſcribit: ac, quod magis mireris in tali ac tanto viro (niſi inquantum Judaicis Magiſtris uſus fuit) ſe tactum oſtendit iſta ſuperſtitione, qua tum Chaldæi tum Græci ipſorum diſcipuli nominibus Divinis, ſanctis, aut Occultis vim ingentem ac ſuper & præternaturalem attribuebant. At poſteriores Chriſtiani, ac præcipue quidem Monachi, Sulpitius Severus, Palladius, Cedrenus, Nicephorus, plurimique hujus farinæ Scriptores, tam maxime ſe dederunt aut confingendis, aut temere credendis, hujuſmodi fabellis ac commentis; ut non ſolum Hiſtoriam baptizati Leonis, ab Hieronymo irriſu exploſam, verum & furioſarum vaccarum & luporum converſiones ac pœnitentias narrent; atque ita de ſuorum temporum Monachis (etiam Hieronymo atque Auguſtini ſeculo) ſcribant, quaſi reſuſcitare mortuos ipſis fuiſſet negotium quotidianum, cæteraque Miracula cujuſcunque demum generis (inprimis tamen Diabolos ex obſeſſis abigere) quaſi per ludum & jocum effecta ac perfecta ab ipſis fuiſſent.

Ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Ad ejuſmodi tamen Scriptores, ut ad graves admodum Auctores, provocant iſti homines, qui ſuperſtitioni nimium dediti, quæcunque pene, ex Chaldæiſmo, ex Græcorum poëtis ac Mythologis, ex Philoſophis Pythagoræis ac Platonicis, (ibi ridicule plane atque abſurde narrata) afferuntur; ac quidquid Græcia mendax audet in Hiſtoria, avide amplectuntur, iiſque quam ſerio occupantur; eaque nullo fere habito delectu in Teſtimonium Religionis noſtræ, dogmatumque ipſius, tam ſecure afferunt: dum ipſam S. Scripturam levi brachio atque in tranſcurſu tractant; vel ipſius ſimplices ac ſinceros ſenſus omni vi ac conatu præjudiciis ſuis perverſis (ſine ulla neceſſitate, ſine ullo fructu aut bono, verum e contra vere in damnum Religionis Chriſtianæ) adſtringunt. Hinc enim id interveteres Chriſtianos (non inter Judæos ſolum) quoque ita locum habuit; ut neceſſe fuerit illud per Concilia vetari. Hincque illi de *Metempſychoſi*, uti & de *purgatorio* (quod originem ſuam non Origeni verum Judæis; imo & ipſis Chaldæis debet) aliique errores ortum trahunt: Hinc denique *Manichæiſmus* (Chaldæis quoque ac Perſis, per Arimanium atque Orimaſdem, auctoribus) in Chriſtianiſmum derivatus eſt: uti & opiniones iſtæ quibus Diabolo tanta poteſtas in nos homines (etiam nunc poſt Chriſtum natum) adſcribitur, ut per iſtum Miracula patrari, Oracula dari, Prodigia, Oſtenta, Portenta, Omina, Præſtigias Magicas, ac plura alia ejuſdem farinæ patrari ac perfici a plurimis (etiam eruditis) credatur.

Ut vero primorum ſeculorum Chriſtiani nimium facile (ac contra Apoſtoli ad Timotheum ac Titum Evangeliſtas, monitum) tum Judaicis tum Ethnicis ſe dederant fabulis: ſic poſteriores (loquor non de omnibus, verum de longe majori parte) ſeſe incogitanter nimis Monachorum commentis dederunt. Nam licet plurimi inter Monachos eſſent ſatis bonæ notæ homines, maxima tamen illorum pars notam cenſoriam

riam tum Hieronymi (qui & ipſe Monachus fuit) tum aliorum effugere non potuerunt. Ac quamvis permulti eſſent inter Sacerdotes reliquoſque Clericos Chriſtianos, qui anilis ſuperſtitionis, piarumque, ſic dictarum, fraudium, adeoque & mendaciorum, eſſent hoſtes ſatis acres; non defuerunt tamen permulti, qui in proprium commodum, lucrum & auctoritatem, qua data, vel leviſſima, occaſione, quam plurimas ejuſmodi nugas comminiſcebantur.

Atque hinc tot numero innumera conficta nugamenta, Viſiones ſcilicet, Apparitiones, tum Divinæ, tum Diabolicæ; ac Revelationes ſive Myſteriorum, ſive reliquiarum; mortuorum reſuſcitationes, Diabolorum, per exorciſmos (non tantum in nomine Jeſu, verum & in nomine Martini, aliorumque) expulſiones, pluraque alia Miracula Divina aut Diabolica; ut inde indignabundus, (in Epiſtola ad Ruſticum) modo memoratus de Monachis quæratur Hieronymus: *Aliquos Dæmonum contra ſe pugnantium portenta confingere, ut apud imperitos ac vulgi homines Miraculum ſui faciant, & inde lucra ſectentur.* Cujuſmodi Monachorum portentoſa figmenta, ſi cui ſeſe ad nauſeam ingurgitare libeat, legat ſolum iſta, quæ *Sulpitius Severus*, hujus Hieronymi contemporaneus, in Libro & Epiſtolis de vita Martini, atque in Dialogis, tum de virtutibus Monachorum Orientalium tum de hujus Martini, congeſſit; quæque apud Palladium, in Hiſtoria Lauſiaca, ſimileſque auctores Monachos reperiuntur: ne de pluſquam plumbeis iſtis Legendis poſteriorum Monachorum aliquid addam.

DIS-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

DISSERTATIONIS
DE
VERA AC FALSA PROPHETIA
PARS PRIMA,
Quæ eſt
DE
VERA PROPHETIA.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

DE VERA PROPHETIA

Sub Veteri ac Novo Teſtamento.

CAPUT I.

Veram Prophetiam ſemper in Prophetis non aliter unquam fuiſſe quam ex Revelatione, inſpiratione ac mandato (manifeſtandi illam) Divino; tum ex S. Scriptura, tum ex Maimonide, oſtenſum. Media per quæ, fuiſſe Viſiones & ſomnia &c. Munus Prophetarum, admonitio, adhortatio, dehortatio, adeoque & promiſſa ac minæ; hinc & prædictiones futurorum; imò & quandoque revelationes Occultorum: Præter quæ & in primo Chriſtianiſmo locum habuere Puritatis circa Doctrinas Conſervatio; Probatio ſpirituum, an ex Deo eſſent; adeoque & examen quis verè Propheta, quis non Propheta, quis Pſeudopropheta.

UT autem hinc tranſeamus ad veram Prophetiam; Differentiam ipſius a falſâ, verorumque Prophetarum a falſis, indicat Deus ipſe per Moſen [Deut. XVIII. v. 13.] hoc modo: *Perfectus eris & abſque maculâ cum Domino Deo tuo, Gentes iſtæ quarum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

poſſidebis terram AUGURES *&* DIVINOS *audiunt. Tu autem a Domino Deo tuo aliter inſtitutus es.* PROPHETAM *de gente tuâ & de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus: ipſum audies. & verſ.* 15. *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum, ſimilem tui, & ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad illos omnia quæ præcepero illi. Qui autem verba ejus quæ loquētur in nomine meo audire noluerit, ego ultor exiſtam. Propheta autem qui* ARROGANTIA DEPRAVATUS, *voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum Deorum, interficietur. Quod* [NB] *ſi tacita cogitatione reſponderis; Quomodo poſſum cognoſcere verbum quod Dominus non eſt locutus? hoc habebis ſignum. Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non eſt locutus: ſed* [NB] PER TUMOREM ANIMI SUI PROPHETA CONFINXIT: *& idcirco non timebis eum.*

Operæ pretium mihi videtur hîc adjungere illa quæ Fagius notat ad hæc præcedentia verba: *Ex continuatione patet, quod hîc pollicitetur Deus per Moſen, ſemper fore Prophetas, qui ſint ex Domino dubias quæſtiones explicaturi. Nam vitandi, inquit, ſunt Divini ſuperſtitioſi: quia Dominus veros daturus eſt Prophetas, a quibus tuto omnia didiceris. Ergo Prophetæ dubiis quæſtionibus reſpondebant, &c.*

Ac Paulo poſt:

Proinde ſemper Divini cavendi ſunt: ſemper fore Prophetas Domini hoc loco promittitur; quos audiant de voluntate Dei teſtificantes. Cæterum [NB] *ubi caput Prophetarum venturum erat, Prophetæ defecerunt: ut in illius adventum hominum deſideria exſtimularentur. Sicut ſub Macchabæis & Herodibus Prophetis caruerunt: & ſi ad omnium æta-*

ætatum Prophetas hic locus non nihil pertineat tota tamen promiſſio, ſi cauſam conſideres, in uno Chriſto completur.

Conſideratione digniſſima mihi videntur, quæ Rabbi Moſes Maimonides in ſuâ Portâ Moſis, pag. 19. &c. editionis ac verſionis D. Pokockii, habet in hunc modum: *Quum ergo idoneus huic muneri* [Propheta] *prout opportet, ipſumque ſibi vindicaverit, dicemus illi:* Ede Nobis Promissa, Et Refer Nobis Aliqua Eorum Quæ Nota Fecit Tibi Dominus: *Quo referente ſi vera evaſerint promiſſa ejus omnia, hinc Prophetiæ ejus veritatem percipiemus. Quod ſi in aliquo ipſorum, vel minutiſſimo, mendax fuerit, hinc mendacem eum eſſe cognoſcemus, Atque hæc expreſſa eſt Legis de hujuſmodi probatione ſententia.* [*Deut.* XVIII. 21.] Et Cum Dices In Corde Tuo, Quomodo Cognoscemus Verbum Quod Non Locutus Est Dominus? Quod Loquetur Propheta In Nomine Domini, Et Non Erit Verbum, &c. *Quin etiam etſi verum dixerit nobis in uno aut altero promiſſo, nondum tamen certi erimus Prophetiam ipſius veram eſſe, ſed manebit apud nos dubiæ fidei, donec veracitas ejus in omnibus quæ a Deo refert, vicibus continuis exhibeatur. Unde de Samuele dicitur (poſtquam notum aut certum fuerat quodcunque diceret ratum fieri)* Et Novit Omnis Israel [1. Sam. 3. 20.] a Dan Usque Ad Beershebam, Quod Fidelis Esset Samuel In Prophetam Domino. *Neque accidit illis negotium aliquod, de quo non ſciſcitarentur Prophetas, Niſi enim ita fuiſſet, ut Prophetas de omnibus rebus ſuis conſulerent, non adiiſſet Saul in principio Samuelem, de eo quod amiſerat ſciſcitaturus. Minime autem dubium eſt ſic ſe rem habere; quoniam Deus Prophetas*

[*mittendo*] *fecit, ne opus haberemus Aſtrologis & Divinatoribus & Ariolis: quoniam illos conſulere poſſumus de rebus noſtris, vel ſimul univerſis, vel diviſim ſingulis, ut nobis, à Deo vera nuncient: ſicut iſti ea quæ forſan vera, forſan falſa, renunciant. Hoc eſt quod dicit Scriptura* [Deut. XVIII. 14.] Quia Gentes Istæ Quas Tu Expellis, Præstigiatores et Divinos Audiunt; At Tu Non Sic. Dedit [*vel potius* Dabit] Tibi Dominus Deus Tuus Prophetam e Medio Tui, &c. *Atque has ob rationes appellabant Prophetam* Videntem; *quod res futuras, antequam exiſterent, prævideret.* [1 Sam. IX. 9.] *ſicut dicit:* Quoniam Propheta Hodie, Antea Appellabatur Videns.

Forſan autem [*ita*] *apud ſe putet quis ac dicat, Num ergò ex veritate Prædictionis eorum quæ eventura ſunt, vera cenſebitur Prophetia eorum qui eam ſibi vendicant? Si ita ſe res habet, poſſunt Arioli, Aſtrologi omnibuſque potentiis animalibus præditi, arrogare ſibi Prophetiam, cùm quotidie oculis noſtris videamus futura prædicere. Atqui (novit Deus) hic locus eſt magni momenti, quem opportet ut explicemus; quo appareat differentia inter illas quas Propheta a Deo refert, eorumque qui potentiis iſtiuſmodi præditi ſunt, prædictiones.*

Dico igitur, Ariolos, Astrologos, *atque ejus ſectæ homines prædicere quidem futura; ſed ita ut neceſſariò partim vera partim falſa ſint. Quod & perpetuo videmus & confirmant ipſi qui eas artes profitentur. Neque negare poſſunt, dum hinc gloriam captant, ſi cujuſpiam mendacia pauciora quam alterius fuerint: ſed ut verum dicat quiſquam eorum in ſingulis, hoc impoſſibile eſt. Neque id ſibi arrogant iis potentiis præditi, verum ubi dixerit quis,* Futura Est Hoc Anno Siccitas, Nulla Per Eum Cadente

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

te Pluvia, *ſi parum in eo pluat: vel ubi dixerit,* Cras Pluet, *ſi poſtridie pluat &c. habetur hic admodum excellens, atque ex illuſtris famæ hominibus, quos celebrant Hiſtoriæ. Atque hic eſt ſenſus ejus quod dicit Iſaias Babeli:* Stent Nunc et Servent Te Speculantes Coelos, Contemplantes Stellas, Cognoscere Facientes Menses, Ab Iis Quæ Ventura Sunt Super Te. *Et dixerunt Sapientes* [מאשר *Me aſcher, ab iis*] *non* [כל אשר *Col asher : ab omni quod.*] *Non ſunt autem promiſſa Prophetarum ejuſmodi, ſed penitus vera: Quorum non intercidit quicquam, ſive parvum, ſive magnum, per totum ſæculorum decurſum, in omnibus quæ nunciat Propheta quis a Domino. Ideo ſi quando irritum fuerit eorum aliquod, noverimus eum mendacem. Atque hoc eſt quod dicit Scriptura.* Quoniam Non Cadet e Verbo Domini In Terram. *Quod & innuit Jeremias, ubi* [*loquitur*] *de iis, qui cum in ſomniis vera viderent, ea de quibus ita moniti fuerant, ac ſi Prophetiæ eſſent enarrarunt: dum eos reprehendens & illorum eorum prætextus labefactans, dicit:* [Jerem. XXIII. 28.] Propheta Cui Est Somnium Narret Somnium; Et Cui Sunt Verba Mea Loquatur Verba Mea In Veritate. Quid Paleæ Cum Tritico? Dicit Dominus. *Cujus dicti ſenſum hunc reddunt Sapientes, quod Prophetia quid purum ſit, nec admiſtum habeat falſi aliquid, inſtar frumenti a paleâ puri. At* Somnia, *aliaque ejuſmodi Judicia, mendacium habent admiſtum, inſtar paleæ, in qua grana quædam frumenti ſunt. Unde dixeraut.* Sicuti Impossibile Est, Ut Sit Triticum Sine Palea, Ita Fieri Non Potest Ut Sit Somnium Absque Verbis Falsis.

Supereſt autem hic locus magni momenti, qui explicatione in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

indiget : ſcilicet, Quod ſi quis Propheta mala populo merenti comminetur, e.gr. famem aut gladium, aut inundatam iri ipſorum regionem, vel deſcenſura in eos fulmina, atque ejuſmodi alia, quorum deinde nihil eveniat, verum remiſſo ipſis peccato res proſpere ſuccedant; non tamen inde conſtet demendacio Prophetæ illius, ut Pſeudopropheta qui morte mulctandus ſit, habeatur; quod pœnituerit Deum mali, cum forſan pœnitentiam egerint, aut a peccatis ſuis deſtiterint, aut diſtulerit eos Dominus, pro longanimitate ſuâ, atque in aliud tempus rejecerit; (ſicut fecit Achazo, cui per Eliam dixit : [1 Reg. XXI. 24.] NON ADDUCAM MALUM IN DIEBUS EJUS, IN DIEBUS FILII IPSIUS ADDUCAM MALUM SUPER DOMUM IPSIUS) *Aut remiſerit ob merita antecedentia. Neque enim de ejusmodi rebus loquitur, cum dicit :* NEQUE FUERIT RES ILLA NEQUE EVENIAT. *Quod ſi bona, tempore conſtituto, eventura promiſerit, dicens; Futurum hoc anno pacem, evenerit autem Bellum; aut Futurum hunc annum pluvium & fertilem, fuerit autem ſterilis & ſiccus, &c. erit hic Pſeudopropheta; de cujus prætextuum falſitate & mendacio conſtat. Atque hic eſt de quo dixit Dominus* [Deut. XVIII. 20.] PER SUPERBIAM LOCUTUS EST ILLUD PROPHETA, *non timebis de eo, i. e. non terrebit neque avertet te a cæde ejus, religio, bonitas aut ſcientia ipſius; cum per ſuperbiam magna profeſſus, falſa de Deo locutus fuerit. Nam quoties Deus populo per Prophetas bona promiſerit, fieri non poteſt quin ea perficiat; ut ita Prophetiam ipſorum apud homiues confirmet. Atque hoc eſt quod dixerunt (majores noſtri)* OMNE VERBUM QUOD PRODIERIT EX ORE. DOMINI IN BONUM, ETIAM CONDITIONE ADDITA, NON TAMEN REVOCAT.

De vocibus נביא, ראה, ac חושה, hîc nihil dicam, quod illæ ab aliis ſatis ſuperque ſint explicatæ ; quodque tam ex jam præcedentibus, quam & ex modo ſequentibus

(de

(de munere Prophetarum) adhuc majorem lucem accipiant.

Media, interim, per quæ Deus Opt. Max. ſe ſuamque voluntatem (monita, mandata, minas aut promiſſa) primum ipſis Prophetis ac per illos II. Iſraelitis ſub Veteri Teſtamento, ac Chriſtianis ſub Novo manifeſtavit, fuere *Viſiones* ac *Somnia* Prophetica, quæ Divinâ inſpiratione aut apparitione, in ipſorum (Prophetarum) mentibus operabantur. Quibus ſi accederent Inſtinctus Divinus vel mandatum illa, ſive Regibus ac magnatibus, ſive communi populo, aliiſve declarandi, hinc oriebatur Prophetia; ſeu potius, in eo conſiſtebat munus Propheticum.

Hæc firmant iſta verba ipſius Dei, Num. xii. v. 6. *ſi quis fuerit inter vos Propheta*, Per Visionem *meipſum Jehovam notum facio ei, aut Per* Somnium *alloquor eum.* At quod de Moſe teſtatur, id ipſi ſoli (teſtante Deo) ut longe majus ita & peculiare erat. *In os alloquor eum, (adeo ut ſpeciem ſimilitudinemque Jehovæ intueatur) ac non per ænigmata.*

Munus horum Prophetarum erat non ſimplex, ſive in ſola futurorum prædictione conſiſtens: ſed I°. ex inſtinctu extraordinario ſupernaturalive, aut mandato hoc illove Divino, monebant populum, Regeſve Iſraëliticos ſuper rebus faciendis omittendiſve, ſeu fugiendis aut amplexandis. Cujuſmodi monitis, adhortationibus aut dehortationibus (imo & quandoque comminationibus) firmandis, ſi neceſſe foret, edebant ipſi *ſignum* aliquod (præcipuè tamen ſi nondum pro Prophetis Divinis ab Iſraële agniti eſſent) quo manifeſte vel nunc in præſens, oſtenderent ſe a Deo miſſos, vel in futurum, ex eventu rei monſtrarent, ſe de re ſibi mandata ipſam Veritatem, adeoque & verè mandata Divina, prædicaſſe.

Hinc igitur ſcaturiebat, quaſi ſua ſponte, ſecunda ipſorum muneris pars, *futurorum*, ſcilicet, *Prædictio*: quam ſæpe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

pe Deus Opt. Max. proponeret Benedictionem maledictionemve ſervatis aut ſpretis ſuis mandatis in poſterum ſubſequendas.

Neque enim in ſola iſta prædictione exitii *intra 40 dies* (ni forte aliter legendum ſit in textu Sacro, eo quod prætenſi 70. Interpretes habeant ἔτι τρεῖς ἡμέρας) *Ninive peribit:* nec, dico, in ſola iſta prædictione, exitii Ninevitarum, iſta Miſſio Divina ac munus prædicandi ad Ninevitas, adeoque & Prophetia Jonæ, conſiſtebat. Nec concipi poteſt, ab homine, qui mentis ſuæ compos eſſet, dum prædicando proficiſcebatur per urbem Niniveticam, nihil aliud fuiſſe prolatum præter hæc verba, quæ verſu 4 cap. III. continentur: *Adhuc quadraginta dies & Ninive ſubvertetur.* Ridicula enim admodum, ac non ſani hominis certe, ejuſmodi annuntiatio viſa fuiſſet Ninevitis: ni prius hic Propheta poſuiſſet ipſis ob oculos horrenda illa peccata, propter quæ Deus Opt. Max. haſce extremi exitii pœnas, nullâ ſibi ſatis placenti pœnitentiâ ductis, diſtinaverat.

Fuiſſe tamen caſus quibus pene ſolum atque unicè hi Prophetæ futura prædicerent aut prædicere viderentur; (eo quod cauſæ aut conditiones quibus illæ prædictiones ſuperſtructæ erant, jam dudum fuiſſent præſuppoſitæ ac præcognitæ; uti prædictiones de Meſſiâ, de futura liberatione ex captivitate Babylonicâ, &c. ut Deus ſic per illas conſolaretur Populum ſuum, aut ad majorem obedientiam ac pietatem excitaret: aut ob alias denique rationes, quas Deus vel ſoli ſibi reſervabat, vel in poſterum demum manifeſtabat) ſatis clare pateſcit ex utriuſque Fœderis Scriptura; ac quidem (ne plura ſuper hiſce congeram) ex 1 Sam. cap. x. v. 2, 3, 4. &c. atque ex Actor. cap. xxi. v. 10. ubi Agabus Propheta Apoſtolo Paulo vincula fore parata prædicit; uti jam antea (cap. xi. v. 28) famem ſub Claudio Cæſare futuram prædixerat.

Nonnunquam vero aut docebant ſimpliciter, aut movebant

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

bant, aut Myſteria fidei revelabant; nonnunquam autem vel plura vel pauciora, ex hiſce ac ſuperius allatis, ſimul, Divino inſtinctu ac monitu enuntiabant: ſicut abunde hujuſmodi exempla in Sacra Scriptura inveniri poſſunt.

Hæc jam dicta clareſcunt magis per illa, quæ docemur ex Actis atque Epiſtolis Apoſtolicis, de *dono* ac *Munere Prophetico*, ipſorum Apoſtolorum tempore in Eccleſia Chriſtiana clariſſimè eluceſcente. Ibi namque Deus poſuerat. I°. *Apoſtolos* II°. *Prophetas* III°. *Doctores; poſt illos vero Virtutes, exinde Gratias curationum, Opitulationes, Curationes, Gubernationes, Genera linguarum, Interpretationes ſermonum.*

Quæ dona ſpiritualia (nam de merè ſpiritualibus, minime autem de iis quæ ullo ſolo ſtudio humano acquiri poſſunt, hîc loquitur Apoſtolus) quod minime cunctis Chriſtianis contingerent, apertiſſime patet ex ibi ſequentibus Apoſtoli verbis: *Nunquid omnes Apoſtoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes Virtutes? nunquid omnes gratiam habent Curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? Æmulamini autem Chariſmata meliora.*

Neque hæc minima pars numeris Prophetici erat; quod per iſtam Doctrina Evangelica ſarta ac tecta, aut pura atque immaculata, conſervaretur.

Porro erat ipſorum munus, ut ſimul cum Apoſtolis eſſent *Fudamentum ſuper quod Eccleſia ſuperædificabatur; Prædicando Evangelium ubi neceſſe erat; confirmandoque illud ſignis atque Miraculis, ſi alicubi res id deſideraret; Manifeſtando Myſteria illa Divina, ſymbola ac Prophetias Veteris Teſtamenti, quibus Evangelium J. Chriſti ejuſque promiſſiones obſcure adumbrata fuerant: quibuſque Nativitas Filii Dei ac Meſſiæ ex Virgine per Sp. Sanctum; Doctrina ejus, Mors, reſurrectio, Aſcenſio in Cælum, futurus Eccleſiæ poſt tempora ſtatus, ipſiuſque Chriſti ſecundus adventus, cæteraque quæ ad Evangelium J. C. ipſius Regni Evangelici natu-*

ram, ſtatum ac finem (uſque ad redditionem nempe in manus Patris ſui Cæleſtis) ſpectantia præſignificata erant: quæque alia ejuſmodi naturæ ſubinde revelabantur per Spiritum Sanctum, aut adhuc revelanda erant, atque Eccleſiæ communicanda. Ut denique eſſent etiam honori atque ſplendori Eccleſiæ Chriſtianæ, & ſimul convincerent, per Miracula divinitus edita, Judæos atque Gentiles; confirmarentque ac ſtabilirent Auctoritatem Evangelii J. Chriſti, oſtendendo ſic ipſorum Doctrinam a Deo & non ab hominibus eſſe profectam: ac quidem præcipue ſi hæc ederentur ab hominibus e vulgo, nulliſque aut Doctrina, aut ſtudiis, præter ſtudia pietatis, claris aut cognitis.

Atque ita unà cum Apoſtolis; Evangeliſtis, Paſtoribus ac Doctoribus conſtituti fuerunt, (ex Divino inſtinctu; monitu aut mandato) πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. *Ad conſummationem Sanctorum, in opus Miniſterii; in ædificationem corporis Chriſti.*

Quòd *munus Propheticum*, quamvis non durationis perpetuæ, (uti iſta *Paſtorum* ac *Doctorum*) tamen maximi uſus imò neceſſitatis, erat in Primitiva Eccleſia; *quæ fundamento Apoſtolorum ac Prophetarum ſuperædificata erat.*

CAP. II.

Ulterior jam dictorum probatio; ubi de Saphan, Jeduthin aliiſque Prophetis diſſeritur, eorumque diſcipulis: de filiis Prophetarum. De Prophetis ſub Novo Teſtamento.

Quamvis autem præcipuus mihi ſcopus hîc tractare de *Vera Prophetia*, prout illa ab omnibus, cujuſcunque de-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

demum generis, Prophetiis Falſis diſtinguenda eſt; tamen aliquid mihi de ipſa quoque dicendum videtur, quatenus a plurimis, atque etiam inter illos multis Doctiſſimis, Theologis, in duas dividitur ſpecies; quarum una quidem ac primaria conſiſtat in Divinis revelationibus, atque hinc inſtinctu vel mandatis extraordinariis, ac modo plane ſupernaturali a Deo Prophetarum menti oblatis; altera vero in pia tantum atque attenta conſideratione verborum Scriptorumve vere ac propriè Propheticorum; adeoque & illorum publica (ſive ex munere impoſito, ſive ex libertate aliter conceſſa aut arrogata) interpretatione, aliove ejuſmodi docendi modo.

Pro ſecunda hac Prophetiæ ſpecie ſub Vet. Teſtam. afferuntur primò illa, quæ 1. Sam. cap. x. v. 5. 10 & 11. leguntur *de turba Prophetarum*, *quaſi* hi tantum fuiſſent Prophetarum diſcipuli: cumen tamen ipſe, mutatus in alium virum, *Saulus*, IRRUENTE SUPER EUM SPIRITU DEI, *Prophetaret inter eos: quod mihi* ita certe capiendum videtur, uti Fr. Junius id explicat: *Animus tuus eo Spiritus dono repente imbuetur, quod ad obeundum Regium munus pertinebit; & temporario Prophetiæ dono de eo confirmabitur.* Sic Numeri xi. v. 25. *Tum deſcendens Jehova in nube illa allocutus eſt eum: & ſeponens de illo Spiritu qui erat ſuper eum, indidit 70 illis viris Senioribus: fuitque, quum reſideret ſuper eos Spiritus ille, ut tum Prophetarent, & non amplius.*

Afferuntur vero ſecundo illa, quæ 1. Paralipom. cap. xxv. verſ. habentur, hoc modo: *Diſtixit quoque David cum Principibus Militiæ, ad Miniſterium in filios Aſaph & Hemanis & Jeduthunis, eos qui Prophetabant in Citharis &c. De filiis Aſaphi, Zacchur. &c. ſub manu Aſaphi* PROPHETANTIS [הנבא על ידי המלך:] *juxta Regem. Sic* quoque verſ. 3. *ſub Manus Patris ſui Jeduthunis*, QUI IN CYTHARA PROPHETABAT & *v.* 5. *Omnes hi filii Hemanis* [להימן חוה המלך] *videns Regis, & in verbis Dei &c.*

ac denique v. 6. *Omnes iſti* [loquitur de filiis Hemanis] *ſub manu Patris ipſorum, incumbebant Muſicæ in Domo Jehovæ, cum Cymbalis, Nabliis & Citharis, ad Miniſterium Domus Dei :* Ex Præschripto *Regis, Aſaphi, Jeduthunis & Hemanis.*

Summa eſt, filios hoſce *Aſaphi* &c. nullo modo quoque fuiſſe (uti Patres ipſorum) *Prophetas* : ſed ſolummodo didiciſſe, atque inde in Templo publice decantaſſe (iſtaque occaſione etiam erudiſſe populum) Cantica illa Divina ac Prophetica, quæ ab ipſorum Patribus, ex inſpiratione Divina, fuerant compoſita. Ita ut de Patribus quidem narretur, eos Prophetaſſe, adhibitis inſtrumentis Muſicis: quod & de Eliſâ coram regibus Joram & Joſaphat prophetante legimus; uti & de Prophetis qui [1. Sam. x. v. 5. occurrebant Saulo] cujuſmodi Prophetica ſeu Sacra Cantica, adhuc intermixta videmus Canticis ſeu Pſalmis Davidicis : de filiis vero, *illos inſtitutos ac doctos fuiſſe, in Canticis Domini*, eaque ceciniſſe, ſub directione nominatorum Prophetarum, *Davidis, Aſaphi, Hemanis ac Jeduthunis.*

Qui ritus, quum, per irruptiones Idololatriæ creberrimas, in deſuetudinem veniſſet, inſtauratus denuò fuit ab rege Ezechia : qui, ſicut Paralip. II. cap. 29. v. 30. habetur, *Dixit ad Levitas, ut laudarent Dominum ſermonibus* David *&* Asaphi [NB] *Videntis.*

III°. Adducuntur *Filii Prophetarum*, quorum mentio fit II. Reg. cap. II. v. 7. 15. quique meo judicio fuerunt Prophetarum Diſcipuli, ac ſtudio Legis (cujus codices per iſta tempora ſolum inter Sacerdotes ac Prophetas, quantum ego perſpicere valeo, conſervabantur) incumbebant; Prophetarumque inſpirationibus ſeu revelationibus (ſibi per eos communicatis) quandoque gaudebant; ac ſi modo pie iſtis animum adverterent, digni reddebantur, quibus & Prophetiæ donum a Deo largiretur : uti clarum eſt in perſona Eliſæ; cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

cum Gehazi ſibi loco iſtius doni Lepram Hæreditariam conſciverit. [Ad quale ſtudium, mea ſententia, Beatus Ap. Paulus reſpexit 1. Cor. 14. v. Corinthios inſtigare conatur, iiſque commodiſſimam viam (Charitatis Zelum) præmonſtrat: verum de hiſce Paulo inferius.] Erant quoque hi procul dubio, ipſorum Prophetarum, quaſi Apoſtoli aut Evangeliſtæ; ut quorum nomine (cum jam tota Legis notitia, non conſiſteret in Legis quoquo ſeptennio publica prælectione, nedum in prælectionibus Sabbaticis, incognitis plane ante reverſionem e captivitatie Babylonicâ) populo Iſraëlitico exiſtimem eos Prophetias ſeu Monita Prophetarum adeoque & ipſam Legem (ubi ipſi Prophetæ adeſſe non poterant) annuntiaſſe, ac ſæpiuſculè explanaſſe: quod ſub novo Teſt. faciebant οἱ ποίμενες ϗ διδάσκαλοι, *Paſtores ac Doctores* (1. Cor. 12. v. 28. & Epheſ. IV. v. 11.) uti & *Evangeliſtæ*.

Non enim ſolis Regibus ac Magnatibus, verum & toti Populo, tum Iſraëlitico, tum Judaico, ſuas Prophetias, ſive Mandata, monita, minas, promiſſa &c. denuntiare debebant: quibus commode præſtandis ipſi ſoli ſæpiuſcule non ſufficiebant.

Quod autem attinet *Prophetas ſponte currentes* &c. (Jerem. cap. 23.) illi ad Pſeudoprophetas delegandi ſunt: uti in tractatione de ſalſa Prophetia oſtendam.

Conſideranda ſunt hîc maxime illa, quæ de *Prophetia* teſtatur Sanctus Apoſtolus Petrus (2. Petri I. v. 21.) hoc modo: Ου γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν ὁ ἅγιοι Θεοῦ ἄνθρωποι. Non *enim* Unquam [Sic ante me verterunt Syriaca, Arabica & Æthiopica verſiones, vetus Latina; & inter recentiores B. Ar. Montanus, Capellus aliique] *Voluntate humana allata eſt Prophetia: ſed a Spiritu Sancto impulſi locuti ſunt Sancti Dei homines.*

Prophetas autem alicubi in Scriptura appellatos fuiſſe homi-

mines, qui ſolum *Doctores*, *Paſtores*, aut *Magiſtri* [רבנים] ſive publici ſive privati, eſſent, nondum invenire potui, neque in Veteris neque in Novi Teſtamenti Scripturis. Nam quod Aaron appelletur Propheta Moſis fratris ipſius, id eatenus fit (Exod. c. IV, 16.) quatenus, ejus velut *Os* exiſtens, proferebat ad Populum verba illa ac mandata, quæ Deus Opt. Max. Moſi, cui quaſi Ore ad os (ut cum S. Scriptura loquar) ut Populo annuntiarentur, illa injunxerat.

Neque aliter ab Apoſtolo illo Gentium appellatur Poëta *Epimenides* Gentilium *Propheta*, niſi ex ipſorum Poëtarum conficta Hypotheſi ac jactantia de ſeipſis [ut ſic etiam Auctoritate, pro iſto tempore ab ipſis deſumpta, eo melius eos convinceret] dum ſemetipſos ſuorumque ſimiles vocarent *Hypophetas* ac *Prophetas*; canerentque de nugaciſſimis ſuis figmentis, *Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo.* Hinc & ridiculæ invocationes, quibus credulæ plebi perſuadere conabantur, ſe inſtinctu ac motu agitari Divino: Δεῦτε ϗ ἐννέπετε; *Muſa mihi Memora*, &c.

Nec præter ejuſmodi Prophetas, quales Apoſtolus Petrus deſcribit, ullos ullibi reperio.

Namque ut videamus, quo modo loquatur S. Scriptura, invenimus ibi ſemper Prophetas ab aliis omnibus hominibus diſcriminatos: ut ex gr. Lucæ VII. v. 39. *Hic ſi Propheta eſſet, noſſet*, &c. Matth. XXI. v. 26. *Omnes enim Joannem habent ut Prophetam* [quocum conferat lector. Marc. II. v. 32.] Joan. IV. verſ. 19. *Video te Prophetam eſſe* Joan. IX. 17. *Certe Propheta eſt.* Act. II. v. 3. (de Davide) *Propheta cum eſſet.* uti & pluribus aliis in locis.

De *Prophetis* novi Fœderis ſimilia plane teſtatur hæc eadem S. Scriptura. Quod perſpici poteſt (præterquam ex illis quæ 1 Cor. c. 12. &c. habentur) ex Eph. IV. v. 11. ubi habetur. *Et idem (Deus) dedit alios quidem Apoſtolos, alios vero Prophetas, alios autem Evangeliſtas, alios autem Pa-*

ſtores

ſtores ac Doctores. &c. Hinc illa Act. II. v. 27. 28. *Deſcenderunt Hieroſolymis Prophetæ : & ſurrexit quidam ex iis nomine Agabus, &c.* & Act. XIII. v. 1. *Erant autem Antiochiæ, in Eccleſia quæ illic erat, quidam Prophetæ. . . . illis autem dixit* [NB] *Spiritus,* &c. Cap. XV. v. 32. *Judas & Silas* [NB] *quum eſſent & ipſi Prophetæ.* Cap. XIX. v. 6. *Et, quum impoſuiſſet ipſis manus Paulus venit Spiritus Sanctus ſuper eos, & loquebantur linguis & Prophetabant.* Quibus addi denique poteſt exemplum iſtud quatuor Filiarum virginum Philippi, cap. XXI. v. 9. 10. 11. (quibus adjungitur etiam exemplum Agabi Prophetæ) *quæ Prophetabant*, &c.

CAP. III.

De Prophetia & Prophetis quorum mentio fit 1. *Ep. ad Corinth. cap.* XIV. *ac quænam ex iſto capite (uti & 12.) circa res ac Perſonas conſideranda veniunt.*

Operæ prætium interim mihi videtur ut aliquid hîc quoque dicam de iſtâ *Prophetia*, cujus mentio fit Epiſt. I. ad Corinth. cap. XIV. Ex quo capite (additis aliquot aliis S. Scripturæ locis) permulti, cum Docti tum indocti, novum aliquod, ſive ſecundum, genus Prophetiæ extundere ſeſe exiſtimant.

Exquirendum igitur ac quidem curatius, duco, quanam occaſione, ac quem in ſcopum finemve directas, ſuas admonitiones, ac præcepta ſua, Apoſtolus inſtituerit.

In Eccleſia Corinthiacâ, quæ magna atque admodum inſignis erat, dederat Deus. Opt. Max. plurimis ibi fidelibus (quod tamen & aliis nonnullis Eccleſiis ſingulare fuit) ſin-

gularia, atque inter iſta quoque admodum miraculoſa, Dona Spirutalia: qualia erant Donum Prophetiæ, Donum Linguarum aliaque, tum 1 Cor. XII ac XIV. tum alibi memorata.

Inter iſta erat *Donum Linguarum* (quamvis minime æquipolleret Dono Prophetiæ) res admodum ſingularis ac nullius pene exempli; præter illud quod in tot hominibus ſimul, ac coram tanta hominum multitudine (Act. cap. II.) Hieroſolymis, Pentecoſtes die contigerat. Quapropter illud Donum ob externam magis ſpeciem, & in admirationem (& ſui & hominum eo præditorum) rapiebat audientes, & multum auctoritatis ſuppeditabat (apud exteros ſaltem, aliosque etiam inter Chriſtianos minus perſpicaces) iis, qui linguas ita externas, nunquam illas edocti proloquebantur. Hinc in hominibus hoc Dono præditis, circa reliqua tamen non æque illuminatis aut perfectis ac ſapientibus, facillime oriebatur ſuperbia, ac zelus quidam perverſus, quo perpetuò (ſive id ædificare poſſet Eccleſiam, ſive e contrario idconfuſionem aut rixas excitaret) Dona ejuſmodi ſibi conceſſa, manifeſtare cunctis tum fidelibus tum infidelibus nitebantur: quaſi pene ſolis ſibi (ac quidem tali modo) competeret, ea quæ in ædificationem Eccleſiæ proferenda erant prædicare; quamvis plurimi Auditores minime intelligerent illa, quæ tali modo in medium proferebantur; ipſique ita loquentes ſæpius non tantum Doctoribus Ordinariis, verum & iis qui (licet eodem operante ſpiritu) utiliori tamen Dono, i. e. Prophetiæ donati erant. (eorumque ſimul Auditoribus) permagno impedimento eſſent. Neceſſario enim inde confuſio in concionibus Eccleſiaſticis, ædificationiſque (pro parte ſaltem) ſubverſio, oriebatur: Ac quidem præcipue, ſi dum aut Ordinarii Doctores Eccleſiæ, aut ipſi Eccleſiæ Prophetæ, ex inſtinctu Divino docentes, populo monita ſua expromebant, intempeſtivo horum zelo interrumpebantur aut impediebantur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Ut igitur huic jam increſcenti malo, aliiſque inde tempo-
ris ſucceſſu exſpectandis, commodè obviam iretur, Sanctus
Apoſtolus, cum initio capitis XII. orditur ſermonem de ſpi-
ritualibus ſeu Spiritu Dei donatis hominibus; dum verſu
1. ait: Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν &c. *Quod attinet autem ad eos
qui donis ſpiritualibus gaudent, &c.*

Namque hæc non tam de ipſis Donis Spiritualibus, quam
de hominibus illorum uno pluribuſve præditis intelligenda
ſunt; uti ex ſequenti contextu facillime intelligitur.

Poſtquam enim oſtendit & Donorum Spiritualium, & ho-
minum iis gaudentium (vel non gaudentium quoque) diver-
ſitatem; ſecundò docet, munera, tam ex extraordinaria
Spiritus operatione, quam ex ordinaria Eccleſiæ inſtitutione
tributa, quam maxime eſſe diſtincta: dum verſibus 28. 29.
30. ita loquitur) uti jam ſupra, ſub finem capitis primi hu-
jus ſecundi Tractatus, oſtendi; uti & ex IV°. Epiſtolæ ad E-
pheſios capite, quæ cum illis verbis ad Corinthios factis pla-
ne concordant.

Poſt quæ verba tunc Corinthiis ſuis (v. 31.) porro com-
mendat, ut omni conamine in id incumbant; ut optima in-
ter illa modo enumerata dona ſic a Deo ſibi acquirant. In
quem finem ipſis media, ſive viam quamoptimam, common-
ſtrat, Exercitarionem, nempe, continuam Chriſtianæ Cha-
ritatis. Id enim clariſſime innuunt verba illa: Καὶ ἔτι καθ'
ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι, *Quin etiam vobis eximiam viam (eò
ducentem) oſtendo.* Unde ſic ſtatim quoque tranſit ad ma-
gnam illam parentheſin de Charitate; quæ toto capite XIII.
comprehenditur, ac capitibus duodecimo & decimo quarto
interjecta eſt. Poſt quam denuò ad Dona Spiritualia rever-
ſus, pergit: Διώκετε τὴν ἀγάπην, ζηλοῦτε δὲ τὰ πνευματικά· μᾶλ-
λον δὲ ἵνα προφητεύητε. &c. *Sectamini charitatem, & cum æmu-
latione appetite Dona Spiritualia: magis vero ut Prophe-
tetis.*

Inter Dona autem Spiritualia ſibi præcipue ſumit Donum Linguarum, cui Donum Prophetiæ, ut longe utilius, opponat: atque oſtendit Donum Linguarum quidem eſſe eximium; at non toti Eccleſiæ, aut ſemper, eſſe proficum: quum e contrario Donum Prophetiæ omnibus Eccleſiæ membris & ſemper & ubique poſſet eſſe utile. Quem diſcurſum continuat uſque ad v. 29. Poſt quem, tùm demùm de Prophetis loquitur; ac quid ipſis, in Eccleſia loquentibus, ne confuſio atque alia ædificationis impedimenta inde exoriantur, ſit obſervandum.

Primaria differentia, quàm ponit inter Donum Linguarum ac Donum Prophetiæ, eſt quod [vid. v. 3 & 4] qui Prophetat. *Hominibus loquatur ædificationem, & exhortationem & conſolationem. Qui loquitur Lingua, ſeipſum ædificet, qui vero Prophetat Eccleſiam ædificet.* &c.

Ex hiſce tamen S. Apoſtoli verbis, multi viri docti, pluresque etiam indocti, nobis extundunt Prophetiam iſtam (prætenſam) quæ conſiſtat in pio ſolùm motu atque inſtinctu (non extraordinario S. Spiritûs, ſeu miraculoſo) loquendi, vel docendi, ad ædificationem Eccleſiæ.

Sed enim, uti quidem vera hæc ſunt; *qui Prophetat hominibus loquitur ædificationem, &c.* non ita vice verſâ. *Qui loquitur ædificationem* &c. *Prophetat*. Niſi ſimul hæc duo (aut alia hiſce ſimilia) pro uno eodemque velimus habere: *Qui currit loco movetur; ergo qui loco movetur currit.*

Nil aliud igitur hîc docet Apoſtolus, quam iſtos qui Dono Linguarum gaudebant, *ſibi quidem ac Deo loqui*, adeoque ſemetipſos tantùm (niſi & alii iſtarum Linguarum callentes ibi adeſſent) ædificare, &c. non tamen illos, qui talium Linguarum ſeu naturali ſeu præternaturali Dono minime præditi erant (quamvis aliis interim donis gaudere poſſent;) niſi ſimul adeſſet aliquis, qui Divinitus erat donatus, *Interpretatione Linguarum*, ſeu facultate eas aliis interpretan-

tandi; ſi talis aliquis in Concione loqui deſideraret, ac non ipſe ſimul Donum Interpretationis accepiſſet. Quod ipſis igitur ſerio commendat, & quidem ex ipſius nomine Dei: ac ſi nullus adſit ejuſmodi interpres, illos exoticis in Eccleſia linguis loqui vetat.

Poſt quam admonitionem Apoſtolus ſe [v. 29.] convertit ad Prophetas, illoſque monet, ut ipſi quoque (licet ex inſtinctu Divino) minime loquerentur, (ſi haberent Prophetiam aliquando proferendam) niſi ordine ita ſervato, ut nulla confuſio inde oriretur in Eccleſia: eo quod commodiſſime unus poſt alterum (ſi plures ſimul adeſſent, pluribuſque ſimul, uni hoc, alteri illud, revelatum eſſet) Prophetare poſſent: ut ita inde major fructus atque ædificatio, non confuſio ac deſtructio, exoriretur Eccleſiæ.

Hinc illis quoque præcipit, ut licet duo aut tres Prophetæ, aliquam Revelationem, Divinitus ſibi datam haberent (Revelatio enim ſimplex a Prophetia, v. 6. expreſſe diſtinguitur) ii tamen, ſi alii alicui Prophetæ illic iſto tempore præſenti, aliquid, majoris ponderis, ſeu Revelatio cum mandato proloquendi eam, data fuerat, tacere deberent.

Rationem porro addit Apoſtolus; quod ſe nihilominus unus poſt alterum Prophetare poſſent; *Spiritus enim Prophetarum* (i. e. Revelationes &c.) *ita Prophetis eſſe ſubjectos*, ut non cogerentur revelata ſibi ſine ullo reſpectu temporis aut modi, in publicum proferre: quod plane contrariaretur ſapientiæ ſummi Dei, qui Deus eſt ordinis ac pacis, non Deus confuſionis.

De Prophetis Gentilium perhibebatur, eos extra ſe rapi, motuſque inconditos plurimos exhibere; quibus quaſi numine poſſeſſi (ut ſic res vulgo magis miraculo eſſet, ac Divinitus contingere videretur) atque impotes ſui, Divino impulſu Oracula, & quidem obſcuriſſima atque ambigua, proloquebantur: Verum talia Deus nunquam, neque ſub Vet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Teſtamento, neque ſub Novo, in Prophetis ipſius Spiritu ductis, operatus eſt.

A *viris Prophetiæ munere donatis* pergit Apoſtolus ad *Mulieres, Prophetandi dono ornatas* (quales quoque in Eccleſia extitiſſe ſolum exemplum quatuor filiarum Philippi ſatis ſuperque docet) iiſque ne publice, ſeu in Eccleſia, loquantur præcipit.

Hæc enim non alias reſpicere mulieres, extra illas quæ Dono Prophetiæ eſſent donatæ, patet primum inde, quod ſolis *viris* Prophetis, ſeu Donis Spiritualibus præditis, conceſſum eſſet, extraordinario modo [de ordinario, quod notandum, hîc non loquor.] in Eccleſia loquendi. 2. ex eo, quod mulieres (quantumvis alias Dono Prophetiæ præditæ, tamen eſſent, mulieres, ac propriis ſuis maritis, ſi maritatæ eſſent, ſubjectæ: vel ſi adhuc Virgines aut Viduæ, tamen vitis (imprimis Prophetis) manerent ſubjectæ, tam ex Lege Naturæ, quam ex Lege Divinâ. 3. *Quod indecorum eſſet Mulieres loqui in Eccleſia.*

Ut autem ſub Veteri Teſtamento, ſi quis ſe venditaret Prophetam, examen illud, de quo ſuperius locutus fui (dum loquebar de Prophetis in populo, tam Judaico quam Iſraelitico) ſubire debebat: ita & ſub Novo Fœdere, qui ſe perhibebant Prophetas, Examini ſubjiciebantur eorum, qui Divinitus obtinebant διακρίσεις τῶν πνευμάτων; ſive Donum *diſcernendi Spiritus*: quoniam Spiritus Prophetarum (ſive eorum qui nondum erant pro Prophetis agniti) examinandi erant, *an ex Deo eſſent;* an vero ejuſmodi homines motu proprio (ſive ex falſa ac perverſa, quamvis non impiâ, imaginatione) Prophetare ſe prætendebant. Examen, igitur, quod hîc inſtituendum erat, non erat, an Prophetæ aut bene, aut minus bene, aut male (ſive non ad rem, ſive non ſecundum ſcientiam) adeoque aut ſecundum, aut contra veram Doctrinam, loquerentur: ſed an verè ex Impulſu & Re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Revelatione Spiritûs Sancti loquerentur, illa quæ in Eccleſia proferebant.

Neque enim Spiritus hujus illiuſve Prophetæ ita aliorum Prophetarum judicio ſubjacebat; ut ſi protuliſſent aliquid de quo conſtabat, id ex Divina Inſpiratione aut impulſu fuiſſe prolatum, aliorum Prophetarum examini ac judicio eſſet ſubjiciendum: quod nec Revelationes Divinæ de unâ eademque re diverſis Prophetis factæ contra aut inter ſe poſſint pugnare; nec Deus, ipſarum Auctor, ſibimetipſi, per diverſos Prophetas, contradicat: verum Divina Veritas (circa eadem vel ſimilia, aut eodem reſpectu) ſibi ſemper eadem ac ſimilis ſit; nec denique ullum examen habere locum queat, ubi conſtat ipſum Spiritum Dei fuiſſe locutum: verum an id quod ſub tali prætextu proloquebantur, verè ex Divini Spiritûs inſtinctu procederet. Neque enim exſpectandi tantummodo erant Pſeudoprophetæ; ſed jam jam in Eccleſia Dei ſeſe manifeſte prodebant.

Erant enim in prima hac Eccleſia non tantùm homines qui veri eſſent Prophetæ; verum & tales qui, quamvis id falſum eſſe conſtaret, ſe veros eſſe Prophetas perhibebant: erantque illi reverâ Pſeudoprophetæ: quod mendaciis ſuis ita ſimplices fallerent ac quandoque ſeducerent. Erant & ejuſmodi Pſeudoprophetæ, qui, non quidem ex animo mendaci atque improbo, Prophetias confingebant populoque ſive Eccleſiæ eos obtrudere conabantur: ſed qui (ut hodiernorum temporum Enthuſiaſtæ) ſibimetipſis, ex nimia ſuperſtitione, talia perſuadebant; atque exinde quoque aliis perſuadere nitebantur, ſua cogitata ac dicta, ut Revelationes ac Prophetias Divinitus datas, eſſe approbanda. Ad cujuſmodi homines reſpiciunt verba hæc Apoſtoli Pauli (v. 37. cap. XIV.) Ἐι τις δοκεῖ προφήτης εἶναι ἢ πνευματικὸς, ἐπιγινωσκέτω ἃ γράφω ὑμῖν, ὅτι τοῦ κυρίου εἰσὶν αἱ ἐντολαί. *Si quis ſibi videtur*

tur Propheta, aut Spiritualis, agnoſcat, quæ ſcribo vobis eſſe Domini præcepta.

Multi quidem, (at ſatis præpoſtorè meo judicio) ſibi imaginantur, Apoſt. Paulum in hoc cap. XIV. Eccleſiis (Corinthiacæ ſaltem) præſcripſiſſe Ordinem quendam, Eccleſiaſticum perpetuò obſervandum. Imò quæ de Prophetis dixit, illa omnibus ac ſingulis (virilis ſexus,) fidelibus, qui aliquid ad Religionem vel cultum Divinum pertinens ſe publicè proponere ac defendere poſſe præſumebant, applicaſſe; iiſdemque adeo Libertatem publice in Eccleſia loquendi (quam hinc Prophetandi nomine baptizant) permiſiſſe, modo vitaretur confuſio.

Non videre tamen iſti homines videntur, Apoſtolum tum hîc, tum alibi, tam bene diſtinguere inter Prophetas & non Prophetas (ut ſic loquar,) ac Dona ſpiritualia (de quibus & cap. XII. loquitur) tam accurate diſcriminare: ipſumque nullo modo loqui de Ordine aliquo Eccleſiaſtico ibi formando, aut muneribus ullis ibi modo ordinario conſtitutis vel conſtituendis.

Ut autem ſatis clare patet, Apoſtolum non de Donis ordinariis (quæ pio ſtudio ac conatu, acquiruntur vel acquiri poſſunt cunctis hominibus religioni deditis) ſed de extraordinariis tantum, ac quæ præternaturali modo ac Dono acquiruntur; ſic e contrario nihil eſt in toto hoc XIV. capite, quo formam ſive ordinem aliquem ordinarium publicè docendi directe aut indirecte præſcribat. Neque id ullo modo neceſſe erat; cum primus Chriſtianiſmus ſolum eſſet *Judæiſmus reformatus.* (Chriſti enim atque Apoſtolorum, Evangeliſtarumque Diſcipuli, credebant Meſſiam, Chriſtumve, jam, ſecundum Prophetarum Vaticinia, adveniſſe; ceteri credebant illum adhuc adventurum. Adibant interim idem Templum, ac vota ibi perſolvebant (Act. 21. v. 26.) adibant & eaſdem Synagogas: donec Diſcipuli Chriſti ex odio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

incredulium ex illis ejicerentur, atque inde cogerentur ſeparatas ſibi congregare Eccleſias; in quibus magis ſecure tum precibus vacarent, tum reliquo cultui Divino inſervirent.

Nec certe, quantum ad formam Eccleſiæ externam (excepto Templo, ritibuſque ac cæremoniis ipſi debitis) Synagogæ ullæ aliæ quam, quæ Judæis omnibus, cujuſcunque demum ſectæ eſſent (neque enim puto hinc Eſſæos, quamvis proprias ſibi Synagogas haberent, fuiſſe excluſos) communes erant: ac ritus Judaici in tantum adhuc obſervabantur, ut in gratiam Judæorum nondum ad Chriſti fidem converſorum Ap. Paulus curaverit ut Timotheus circumcideretur. Quod factum qnoque conſtat, poſteaquam tum Antiochiæ, tum aliis in locis e Synagogis expulſi, coacti fuerant ſibi ſeparatas colligere Synagogas, ſive Eccleſias, iiſque Epiſcopos ac Presbyteros præponere. [Act. XIV. v. 23. Tit. I. v. 5. quo alludit quoque mea ſententia Ap. P. 2 Timoth. II. v. 2.] Neque ullibi, quod ego ſciam, memorantur Presbyteri ab Apoſtolis (eorumve mandato) ordinati in Urbe Hieroſolymitana, aliiſve, ubi tantus Presbyterorum e Judæiſmo ad Chriſtianiſmum converſis numerus erat, ut neceſſe non eſſet, novos ex cæteris novæ Eccleſiæ membris χειροτονεῖν.

Nam licet Diaconi jam primis Eccleſiæ initiis eligerentur Hieroſolymis (cæteriſque conſequenter in locis ubi id neceſſe erat) qui curam gererent fratrum, ſive membrorum Eccleſiæ, qui inopia laborabant, atque a reliquis nondum ad fidem Chriſti converſis Judæis negligebantur, imò & ignominiosè repudiabantur; tamen non conſtat ullos Presbyteros ordinatos, ubi ſufficiens eſſet numerus Presbyterorum, qui χειροθεσίᾳ Judaica in Presbyterorum Ordinem fuerant cooptati: cum aliis in locis, ac præcipue quidem extra Judæam,

 (in

(in Græcia, Aſiaque minori; uti & cæteris regionibus, ubi aut parvæ nimis, aut nullæ omninò Synagogæ eſſent) Presbyteri more Judaico, i. e. χειροθεσίᾳ crearentur, ac forma externa Judaicarum Synagogarum (exceptâ ſola Euchariſtiæ adminiſtratione) ſervaretur.

Formam vero Synagogæ Judaicæ externam Chriſtianis, in Synagogis Eccleſiaſticisve conventibus ordinariis, fuiſſe ſervatam, patet ſatis clare, ex comparatione Synagogarum Judaicarum cum cætibus Chriſtianorum. Namque exceptâ (uti modo dictum) Sacræ Cœnæ inter Chriſtianos adminiſtratione, eodem plane modo peragebantur Sacra, tam in cœtibus, ſeu Synagogis, Chriſtianis, quam in Synagogis Judaicis. Quod ſiquis magis clare perſpicere cupiat, conferat illa quæ Joſephus ac Philo (tum alii quoque Judæi) de Synagogis, tum communium Judæorum, tum Eſſenorum ſcripſere, cum iis quæ Juſtinus Martyr, aliique de primitivæ Eccleſiæ Chriſtianæ congregationibus Eccleſiaſticis tradiderunt.

Quod attinet autem ad munera utriuſque tam Judaicæ, quam Chriſtianæ Synagogæ, eadem certe illa erant; Quamvis aliis fere nominibus (in nonnullis ſaltem) expreſſa.

Ut enim in Synagoga Judaica erant homines qui veniebant nomine *Archiſynagogæ*, *Patris Synagogæ*, ac *Presbyterorum*; qui poſteriores & דרשנים *Darſchenim* ſive Doctores erant; ut qui publicè ibi, poſt Legis Lectionem, Sermones ad populum habebant, iiſque eum docebant, ac monebant, adeoque & munus implebant eorum, qui a Joſepho ac Philone aliiſque, ut Synagogæ Concionatores deſcribuntur: ſic etiam Synagogæ Chriſtianæ ſuos habebant *Epiſcopos*, *Presbyteros ac Paſtores*, cum eodem munere docendi, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων. *ad perfectionem Sanctorum* (ſicut

(ſicut & Diaconos dederat εἰς ἔργον διακονίας) εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. *ad ædificationem corporis Chriſti* : ſicque Diaconi in Eccleſia Chriſtianâ exprimebant, pro parte, העבדים *Habavodim* Synagogæ Judaicæ.

Ut habebant in Synagoga Judaica miniſtros, quos appellabant חזנים *Chaſſanim*, quique etiam veniebant nomine τȣ̃ שליח צבור *Sheliach Zibbor* (vel etiam ſimpliciter שליח *Sheliach*) *Nuntii*, vel *Miniſtri* Synagogæ, quique inſerviebant *Archiſynagogis*, ipſorumque ut Miniſtri ſeu Diaconi, parebant mandatis; ita ut quandoque Legis verba populo prælegerent, indicarent, quid ac quomodo eſſet legendum, in publicis precationibus populo præirent, præcinerent, atque indicarent quoque quando cœtui eſſet exclamandum per *Amen* &c. ita ut inde quandoque pro *Præcentore* aut *Prælectore* ſumantur Shabb. 35. 2. & Sota 49. 1. atque ſic quoque puerorum quaſi *Ludimagiſtri* eſſent (vide Maim. & Bartenoram in Mishna, tit, de Sabbato) Ita etiam Chriſtianis Synagogis erant *Diaconi*, iiſdem pene (ſi non omninò) cum Miniſteriis, prout magna aut parva eſſet hæc aut illa Synagoga, ſive Eccleſia, in cujus Miniſterium hi *Diaconi* fuerant electi.

Ut denique in Synagogis Judaicis erat השמש *Shammas*, aut *Subdiaconus*, qui ſubſerviens τῷ *Chaſſan* (*Diacono*) ſeu *Chaſſanim*, prout majores eſſent Synagogæ, adminiſtrabat illa, quibus ſufficere ipſe *Chaſſan* minus poterat, ac quæ minoris momenti, viliorisque magis (ut ſic loquar) miniſterii eſſent : Sic & in Synagogis, ſive Cœtibus Chriſtianorum *Epiſcopi* ac *Presbyteri* ſuos habebant *Subdiconos*, atque eodem plane modo : niſi quod temporis tractu, ac præ magnitudine Eccleſiarum, miniſteria illa (vel Ordines uti poſtea vocabantur) multiplicarentur, atque inde tam diverſi (quot ac quales nos in paulò poſteriorum ſecu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

lorum Eccleſiis videmus) Ordines Eccleſiaſtici exſurgerent.

Cum interim, ſicut in minori numero hominum prædictis Synagogis Judaicis, illa miniſteria minoris momenti minorisve dignitatis per *Chaſſanim* adminiſtrabantur, ita & in Cœtibus Chriſtianis, ipſi *Diaconi* pro *Hypodiaconis* ſimul, pro *Prælectoribus*, pro *Præcentoribus* ſimiliumque Ordinum miniſtris (ſerioribus ævis inventis) veniebant: dum interea τὸ *Derash.* דרש ſive *munus populum publicè docendi*, in utraque Synagoga maneret apud Presbyteros.

Non male conveniunt cum hiſce jam adductis, ea quæ habet magnus ille, meritis ſuis in rem literariam, *Hugo Grotius*, in opere illo *de Imperio Summarum poteſtatum circa Sacra*, quo (verba adduco non minoris mihi ponderis viri Joan. Seldeni, ex illuſtriſſimo ipſius opere, ac libro quidem 1. cap. 16. de Synedriis Hebræorum) nihil ſolidius ad ſummi Imperii circa Sacra jus rite aſſerendum collocandumque legitur; quæque ita ſonant: *Accedit quod quocunque venirent Apoſtoli, inveniebant Synagogas ſatis recte conſtitutas jam a Babylonicæ diſperſionis temporibus: quæ ſi fidem* Christi, *ſicut ipſis ante cæteros Evangelium prædicabatur, cauſæ niſi erat* (NB) *cur ab eo regimine diſcederent, quod multorum ſæculorum experientia commendabat; neque Gentibus grave erat in re tali inſtitutionibus ſe Judaicis accommodare. In Omni autem Synagoga certum eſt unum fuiſſe, qui Hebræis* ראש הכהל: *Græciſſantibus autem Judæis* ἄρχων τῆς συναγωγῆς, *aut una voce* ἀρχισυνάγωγος *diceretur: quod nomen & in Evangelio, & in Actis Apoſtolicis ſæpiuſcule legitur, & ita quidem, ut unum Synagogæ Principem ubique deſignet, præterquam Act.* XIII. *ubi voce paulò laxius ſumptâ, in unâ Synagoga plures nominantur* ἀρχισυνάγωγοι, *nimirum tum is*

qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

qui Hebraice vocabatur ראש הקהל, *tum etiam ii qui* פרוסים
dicebantur; quæ vox Syriaca eſt, cui reſpondet Græca ποίμε-
νες: *ita enim nos docent Hebræorum Magiſtri, fuiſſe in qua-*
que Synagoga, unum Synagogæ Principem; *is re-*
ſpondet Epiſcopo; deinde Pastores; *quos dixi (quod offi-*
cium & nomen in Eccleſia Chriſtianâ manet) & עבורים
Elemosynarios, *qui* Diaconis *reſpondent. Il-*
lo uno igitur in loco ita Pastores *juncti* Archi-
synagogo *vocantur* ἀρχισυνάγωγοι, *ſicuti ſæpe in Novo*
Teſtamento Summus *Sacerdos, cum proximis Sacerdoti-*
bus vocantur ἀρχιερεῖς, *qui apud Jeremiam* Seniores
Sacerdotum, &c.

Ut autem denuò revertar ad Prophetas ac Prophetiam;
videamus quid de iis quoque dixerint vereres Chriſtiani.

Quod hîc primò conſiderandum venit eſt, omnes pri-
mitivæ Eccleſiæ Scriptores unicam tantum Prophetiæ ſpe-
ciem [exceptâ ſolâ Pſeudoprophetiâ] nullamque adeo præ-
ter eam, quæ in extraordinaria ac miraculoſâ revelatione,
ac mandato de eâ, ſive in publicum, ſive ad privatos, per
ferenda conſiſtebat, agnoviſſe. Cui accedit, eos in eo cun-
ctos conſentire, quod illa Prophetia, de qua S. Paulus cap. xv.
Ep. 1. ad Corinthios loquitur, quæque in Agabo, in filia-
bus Philippi Diaconi, aliiſque Prophetis in Apoſtolorum A-
ctis memorantur, per ejuſmodi Revelationem &c. (neque
ullam aliam, quæ, ut pretenditur, in ſolo dicendi vel mu-
nere, vel praxi, abſque ulla extraordinaria miſſione, con-
ſtiterit) in Prophetis illorum temporum ſola locum habue-
rit.

Juſtinus, certè, Clemens Alexandrinus, Tertullianus,
Hieronymus, Ambroſius aut (qui, ſecundum doctiſſimos no-
ſtri præteritique ævi, ipſius nomine venit) Hilarius, Chry-
ſoſthomus, Theophylactus & alii, id clare ac diſertis verbis

 te-

teſtantur : ac qui inter ipſos, data occaſione, de prætenſâ ſecunda Prophetiæ ſpecie loquuntur, de ipſa loquuntur, ut de novo invento, atque applicatione quadam denominationis [vocabuli *Prophetia*] ex Veteri Fœdere petitam atque ad Novi Fœderis munera tranſlata.

Quæ Juſtinus Martyr de Prophetia pronuntiat ſunt hæc, in ipſius Apologia ſecunda : Οὐκ οὐδενὶ ἄλλῳ θεοφορεῖσθαι οἱ προφητεύοντες εἰ μὴ λόγῳ θείῳ, καὶ ὑμεῖς, ὡς ὑπολαμβάνω, φήσετε.

Eodem modo de Prophetia ac Prophetis loquitur Cl. Alexandrinus Stromat. 1. 2. & 3. & alibi, neque alios, quam qui extraordinario Divini ſpiritûs motu agebantur Prophetas eſſe, aut inter Judæos aut inter Chriſtianos, agnoſcit.

Irenæus vero, cui *Prophetia* deſcribitur (ut ipſius verbis utar) *Prædicatio futurorum, i. e. eorum quæ poſt erunt præſignificatio;* (in deſcriptione ipſi adſtipulantur Juſtinus Martyr & Clemens Alexandrinus) de ipſa clarius loquitur, libro 3. cap. 11. *Alii vero ut donum ſpiritus fruſtrentur, quod in noviſſimis temporibus ſecundum placitum Patris effuſum eſt in humanum genus, illam ſpeciem non admittunt quæ eſt ſecundum Joannis Evangelium, in quâ* Paracletum *ſe miſſurum Dominus promiſit, ſimul & Evangelium & Propheticum repellunt Spiritum. Infelices vero qui Pſeudoprophetæ quidem eſſe volunt, Prophetiæ verò gratiam repellunt ab Eccleſia; ſimilia patientes his, qui propter eos qui in Hypocriſi veniunt etiam a fratrum communicatione ſe abſtinent. Datur autem intelligi, quod hujuſmodi neque Apoſtolum Paulum recipiant. In ea enim Epiſtolâ quæ eſt ad Corinthios de Propheticis Chariſmatibus diligenter locutus eſt, & ſcit viros & mulieres in Eccleſia Prophetantes.*

Tertullianus vero, lib. V. contra Marcionem (cap. 8.) poſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

poſt multa in iſtum ſcopum collimantia, tandem ita loqui-
tur : *Exhibeat Marcion Dei ſui Dona, aliquos* PROPHE-
TAS, *qui tamen non de humano ſenſu* [de ſpiritu Diabolico
hîc nulla mentio] *ſed de* DEI SPIRITU *ſunt locuti; qui*
& FUTURA PRÆNUNTIARUNT, *& cordis occulta*
traduxerint. Edat aliquem PSALMUM, *aliquam* VISIO-
NEM, *aliquam* ORATIONEM *duntaxat Spiritualem in*
EXTASI *i.e. Amentia. Si qua* LINGUÆ INTERPRE-
TATIO *acceſſit. Probet etiam mulierem apud ſe Prophetaſ-*
ſe, ex illis ſuis ſanctioribus magnidicam.

Quæ Hieronymus habet (in verba illa, *Et Spiritus Prophe-*
tarum Prophetis ſubjecti ſunt) hæc ſequentia ſunt : Sive gratia
alteri Prophetæ conſenſit, ut alterutrum ſibi cedant, ſive Spiri-
tum humilitatis habere debent PROPHETÆ: *quia* [NB] *Deus*
qui in ipſis eſt, non eſt Deus diſſenſionis neque ſuperbiæ. Item
hoc ait : quia in quo eſt SPIRITUS PROPHETIÆ, *ipſe*
aliis PROPHETIS, *per ſocietatem gratiæ, ſubjectus eſt;*
in quâ non æmulatur alterum Prophetare, CUM EI FUE-
RIT REVELATUM.

Hilarius vero, vel qui vulgo ſub Ambroſii nomine venit,
ad verba illa cap. XII. v. 28. *Et quoſdam quidem poſuit Deus,*
&c. ita loquitur : *Caput itaque in Eccleſia Apoſtolos poſuit,*
qui legati Chriſti ſunt, ſicut dicit idem Apoſtolus (2 Cor. 5.)
pro quo legatione fungimur. Ipſi ſunt Epiſcopi; firmante id
Petro Apoſtolo (Act. 1. verſ. 20.) *& dicente inter cætera de*
Juda : Et Epiſcopatum ejus accipiat alter. Secundò Prophe-
tas] *Prophetas duplici genere intelligamus, & futura dicen-*
tes, & Scripturas revelantes : quamvis ſint & Apoſtoli Pro-
phetæ; quia primus gradus omnia ſubjecta habet. Denique peſ-
ſimus Cajaphas, propter quod Princeps Sacerdotum erat, Pro-
phetavit, ordinis utique cauſâ non proprii meriti. Tamen ſpe-
cialiter erant Prophetæ & Scripturarum Interpreces & futu-
ra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ra dicentes; ſicut erat Agabus, qui exilia & vincula huic Apoſtolo prophetavit Hieroſolymis; & famem cecinit, quæ facta eſt ſub Claudio. Ideo quamquam melior Apoſtolus, aliquando tamen eget Prophetis.

In eadem Apoſtoli verba eodem quoque modo commentatur Chryſoſthomus; quibus tum ſuperaddit: Ὁ γὰρ προφητεύων πάντα ἀπὸ τοῦ πνεύματος φθέγγεται· ὁ δὲ διδάσκων ἔστιν ὅπου ἐξ οἰκείας διανοίας διαλέγεται· διὸ καὶ ἔλεγεν, οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι . . . . (1 Tim. V, 18.) ὁ δὲ πνεύματι πάντα λεγόμενος οὐ κοπιᾷ. διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὸν προφήτην αὐτὸν τέθεικεν· ὅλον μὲν ὅλον ἐστὶν χάρισμα, τὸ δὲ καὶ ἀνθρώπινος λόγος.

Sic paulò ante idem quoque, ad verba τῶν Αποστόλων, &c. dixerat: Πάντα γὰρ εἶχον οὗτοι. Δεύτερον Προφήτας ἦσαν γάρ τινες οἱ Απόστολοι μὲν οὐκ ἦσαν, Προφῆται δὲ, ὥσπερ Ἄγαβος. *Omnia enim* [dona ſpiritualia] *poſſedebant hi.* [ſecundo Prophetas] *Erant enim aliqui, qui quamvis Apoſtoli non eſſent, Prophetæ tamen erant, ſicut Agabus.* [Denuo Δεύτερον Προφήτας] Προεφήτευον γὰρ ὡς αἱ θυγατέρες Φιλίππου, ὡς ὁ Ἄγαβος, ὡς αὐτοὶ οὗτοι οἱ παρὰ Κορινθίοις· περὶ ὧν φησι· Προφῆται δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλείτωσαν. . . . *Namque Prophetabant, ut filiæ Philippi, ut Agabus, ut hi ipſi denique inter Corinthios; de quibus ait: Prophetæ duo aut tres loquantur.* Eodem plane modo loquuntur & Theophylactus, & Oecomenius: qui etiam nullos alios in Eccleſia Apoſtolica agnoſcunt Prophetas, quam qui extraordinario Spiritûs Sancti inſtinctu ac motu ſuper Religione & eam ſpectantibus locuti ſunt.

CAP. IV.

De Origine ſecundæ ſpeciei Prophetiæ, quæ in ſola pia [*abſque extraordinaria revelatione*] *S. Sanctæ Scripturæ interpretatione* (*ſecundum plurimos*) *conſiſtit; quibuſque auctoribus, quibuſque occaſionibus, ac quibus denique temporibus, illa nata fuerit.*

UNde vero ac quibus ortum debeat prætenſa iſta ſecunda ſpecies Prophetiæ, non inutile mihi videtur ut hîc paulò accuratius inveſtigetur. Ut hoc bene percipiatur I°. Notandum eſt, Antiſtites, primitivæ Eccleſiæ tempore, magis magiſque Munera, Ritus Cæremoniaſque Judaicos, ſive imitamenta eorum, ac denominationes, Eccleſiæ Chriſtianæ ipſiuſque MuneribusRitibuſque &c. applicaſſe. Sic videmus (ut nunc de Ritibus &c. tantum loquar, eo quod de Muneribus jam ſupra aliquid dixerim) Chriſtianos *Arcam* ſuam in refrigerium pauperum (ut cum Tertulliano loquar.) in Eccleſiis poſitam appellaſſe nomine ex Judæiſmo deſumto *Corbonam*, ſeu *Corban*. *Ita enim Cyprianus libro de Opere & Elemoſynis: Locuples & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ Corbonam omnino non reſpicis, quæ in Dominicum ſine Sacrificio venis, quæ panem de ſacrificio quod pauper obtulit ſumis. Intuere in Evangelio Viduam præceptorum cœleſtium memorem, inter ipſas preſſuras & anguſtias egeſtatis operantem, in gazophylacium duo, quæ ſola ſibi fuerant minuta mittentem.*

Uti autem hic habemus *Corban*, ſic & *Sacrificium*, & *Sacrificii oblationem*, ſive τὸ *offerre*, in Eccleſia; quam *Oblatio-*

 nem

nem (Latinis patribus ſic appellatam) Græci vocabant προσφορὰν, *Sacrificium* vero θυσίαν; ſicut & menſam ad quam εὐχαριστίαν, ſive Sacram cœnam, celebrabant ipſis appellabatur *Ara* atque *Altare*, & locus ubi illa in Eccleſia poſita erat *Sacrarium*, ſive *Sanctum Sanctorum* & θυσιαστήριον: ad quem quoque neminem præter *Sacerdotes* aut ἱερεῖς (ſic enim *Epiſcopos*, & *Presbyteros* vocabant) & *Levitas* (quo nomine ipſis *Diaconi* veniebant) admittebant. Quem Ordinem Eccleſiaſticum Græci quoque nominabant καταλογον ἱερατικὸν, ἱερατικὸς & ἱερατεῖον; inter quos eminentes ſive προεστῶτας, Epiſcopos nominabant *Summos Sacerdotes*. Qui titulus tandem ipſis (ut in Diſſertatione prima de Oraculis Ethnicorum notavi) ipſis, per Concilium Carthaginenſe tertium, ademptus fuit.

Porrò ſicuti illa quæ ordinaria erant in Judæiſmo, applicabant Perſonis, Muneribus ac Ritibus Chriſtianis; ſic & illa quæ extraordinaria fuerant temporibus Apoſtolicis [*Apoſtolatus*, nempe, *Prophetia*, &c.] ſuorum temporum Perſonis, Muneribus &c. applicabant.

Ita enim poſterioribus (nec tamen multò ſerioribus) ævis *Epiſcopi Apoſtolorum* nomine veniebant.

At *Chorepiſcopi* (de quibus hic aliquid dicam, eò quod ipſorum munus plurimis inter eruditos non uſque adeo perſpectum eſt) erant duplicis generis; quod minus a multis animadverſum fecit ut confuſe admodum de ipſorum munere locuti ſint.

Primi generis *Chorepiſcopi* erant, qui in parvulis oppidis majori cuidam civitati ſubjectis, in vicis ac pagis, ſimilibuſque locis, *Epiſcopi* vicem gerebant, eo modo tamen, ut nil alicujus majoris momenti inculſulto agerent *Epiſcopo* ejus civitatis, cui ipſorum ſedes adeoque & Eccleſiæ ſubjectæ erant.

In-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Invenimus pene magis quid non fuerint quam quid fuerint, aut quæ, qualis ac quanta ipſorum eſſet jus ac prærogativa. Videamus autem quæ de ipſis habet Canon 10. Concilii Antiocheni. Τοὺς δ' ἐν ταῖς κώμαις ἢ ταῖς χώραις, ἢ τοὺς καλουμένους χωρεπισκόπους, εἰ καὶ χειροθεσίαν εἶεν ἐπισκόπων εἰληφότες, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ εἰδέναι τὰ ἑαυτῶν μέτρα, καὶ διοικεῖν τὰς ὑποκειμένας αὐτοῖς ἐκκλησίας, καὶ τῇ τούτων ἀρκεῖσθαι φροντίδι καὶ κηδεμονίᾳ, καθιστᾶν δὲ ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους καὶ ἐφορκιστὰς, καὶ τῇ τούτων ἀρκεῖσθαι, μήτε δὲ πρεσβύτερον μήτε διάκονον χειροτονεῖν τολμᾶν, δίχα τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐπισκόπου, ᾗ ὑπόκεινται αὐτός τε καὶ ἡ χώρα· εἰ δὲ τολμήσειε τις παραβῆναι τὰ ὁρισθέντα καθαιρεῖσθαι αὐτὸν καὶ ἧς μετέχει τιμῆς. χωρεπίσκοπον δὲ γίνεσθαι ὑπὸ τοῦ πόλεως, ᾗ ὑπόκειται, ἐπισκόπου. *Sanctæ ſynodo viſum eſt, (1) eos qui in vicis ſunt vel in Agris, vel Chorepiſcopi nominantur, etſi manus impoſitionem Epiſcoporum acceperint, menſuras ſuas noſſe; Eccleſiasque ſibi ſubditas adminiſtrare, & harum curâ ac ſolicitudine contentos eſſe: conſtituere autem Lectores, & Subdiaconos, & Exorciſtas; horumque promotione contentos eſſe: (2) minime verò audere ſine urbis, cui ipſe & regio ſubſunt, Epiſcopo, Presbyteros vel Diaconos ordinare. Si vero quis quæ definita ſunt, tranſgredi auſus fuerit, eo etiam cujus particeps eſt honore deponi. (3) Chorepiſcopum vero ſub Epiſcopo urbis cui ſubjacet eſſe.* Huic Canoni latiùs explicando, faciunt Canon 13. Concilii Ancyrani. Can. 13. & 22. Conc. Antiocheni; uti & 13. Concili Neocæſarienſis (quod eodem anno quo Ancyranum habitam fuit) hoc modo: Ἐπιχώριοι πρεσβύτεροι ἐν τῷ κυριακῷ τῆς πόλεως προσφέρειν οὐ δύνανται, παρόντος ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρων τῆς πόλεως, οὔτε μὲν ἄρτον διδόναι ἐν εὐχῇ, οὔδε ποτήριον· ἐὰν δὲ ἀπῶσι, καὶ εἰς εὐχὴν κληθῇ μόνος, δίδωσιν. Οἱ δὲ χωρεπίσκοποι, εἰσιν [NB] εἰς τύπον τῶν ἑβδομήκοντα, ὡς δὲ συλλειτουργοὶ διὰ τὴν σπουδὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς, προσφέρουσι τιμώμενοι. *Regionarii Presbyteri in urbis Dominicô offerre non poſſunt, E-*

piſco-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

piſcopo præſente, vel Presbyteris urbis : nec panem in Oratione dare, nec poculum. Si vero abſint, ſoluſque ad orationem vocetur, dat. Chorepiſcopi etiam, ſunt quidem ad exemplum (τῶν) *Septuaginta, ſed ut comminiſtri (propter ſtudium in pauperes* [ut pauperis gregis ruſtici duces] *honorati) offerunt.*

Omnibus tamen regionibus, aut vicis ac pagis, ſuos non fuiſſe *Chorepiſcopos* (circa Alexandriam in Ægypto ſaltem) oſtendunt Athanaſiii verba, quibus aſſerit, *In Mardoti Alexandriæ regione nunquam fuiſſe Epiſcopos aut Chorepiſcopos, verum totius regionis Eccleſias ſubeſſe Alexandrino Epiſcopo, & ſingulos Presbyteros ſibi proprios habere vicos.*

Erant igitur, ubi conſtituti eſſent Urbani Epiſcopi, *Vicarii;* quod iſta *curarunt* [unde & nomen Curati] quæ ille Epiſcopus minus curare, ut Epiſcopus, poterat.

Hinc Ferrandus, in Breviario. *Chorepiſcopi* id eſt *Vicarii Epiſcopi.* Creſconius in Breviario : de Chorepiſcopo i. e. *Vicario Epiſcopi,* Iſidorus : *Chorepiſcopi* i. e. *Vicarii.* Denique Rabanus ; *Chorepiſcopi, qui Vicarii ſunt Epiſcoporum.*

Qui vicariatus (ut ſic loquar) quoque locum habuiſſe videtur in iſtis *Chorepiſcopis*, qui non [NB] in *Oppidis, Vicis* aut *pagis* conſtituti erant : verum in urbibus, etiam majoribus, iſtarum urbium quandoque Epiſcopos ordine ſequebantur, iiſque adeo in Epiſcopatu ſubſerviebant.

Nam tales fuiſſe quoque (quod notandum eſt, eo magis quod id a nemine ſatis obſervetur) Chorepiſcopos, clare oſtendit 8. Canon Concilii Niceni : ex quo diſcimus; iſtos *Epiſcopos*, qui inter hæreticos conſtituti, inde ad Orthodoxos ſeſe convertebant, atque adeo in ipſorum ſectam tranſibant, *Chorepiſcopi* nomen ibi adeptos fuiſſe, in ea urbe

be in quâ aut jam habitabant, aut in quam ad habitandum
ſe conferebant : modo id ita concederet iſtius urbis Epiſco-
pus : Græca verba ſunt hæc ſequentia : Περὶ τῶν ὀνομαζόντων
μὲν ἑαυτοὺς καθαροὺς ποτὲ, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ,
ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ ὥστε χειροθετημένους αὐτοὺς, μένειν
οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ. πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ὁμολογῆσαι αὐτοὺς ἐγγρά-
φως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ
ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασι, τοῦτ᾽ ἐστι, καὶ διγάμοις κοινωνεῖν, καὶ
τοῖς ἐν διωγμῷ παραπεπτωκόσιν· ἐφ᾽ ὧν καὶ χρόνος τέτακται, καὶ
καιρὸς ὥρισται· ὥστε αὐτοὺς ἀκολουθεῖν, ἐν πᾶσι τοῖς δόγμασι τῆς καθο-
λικῆς ἐκκλησίας. ἔνθα μὲν οὖν πάντες εἴτε ἐν κώμαις, εἴτε ἐν πόλεσιν
αὐτοὶ μόνοι εὑρίσκονται χειροτονηθέντες, οἱ εὑρισκόμενοι ἐν τῷ κλήρῳ
ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ τάγματι. εἰ δὲ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισ-
κόπου ἢ πρεσβυτέρου ὄντος προσέρχονταί τινες, πρόδηλον ὡς ὁ μὲν
ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἕξει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου. ὁ δὲ ὀνομα-
ζόμενος παρὰ τοῖς καθαροῖς ἐπίσκοπος, τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν
ἕξει· πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκοίη τῷ ἐπισκόπῳ τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτὸν
μετέχειν· εἰ δὲ τοῦτο αὐτῷ μὴ ἀρέσκει, ἐπινοήσει τόπον ἢ χωρεπισκόπου
ἢ πρεσβυτέρου ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὅλως δοκεῖν εἶναι, ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει
δύο ἐπίσκοποι ὦσιν. Quæ, vertente Dionyſio Exiguo, ita ha-
bent. *De his qui ſe cognominant Catharos, id eſt Mundos,*
ſi aliquando venerint ad Eccleſiam Catholicam, placuit San-
cto & magno concilio, ut Impoſitionem manus accipientes, ſic
in Clero permaneant. Hæc autem præ omnibus eos ſcriptis con-
venit profiteri, quod Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ dogma-
ta ſuſcipiant, & ſequantur : id eſt, & bigamis ſe communi-
care, & his qui in perſecutione prolapſi ſunt ; erga quos &
ſpatia conſtituta ſunt, & tempora definita : ut ita Eccleſiæ
Catholicæ & Apoſtolicæ placita ſequantur in omnibus. Ubi-
cunque vero, ſive in municipiis, ſive in civitatibus, ipſi ſoli re-
perti fuerunt ordinati ; qui inveniuntur in Clero, in eodem
habitu perſeverent : ubi autem Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopo,

 vel

vel Presbytero conſtituto, quidam ex illis adveniunt: certum eſt, quod Epiſcopus Eccleſiæ habebit Epiſcopi dignitatem. Is autem qui nominatur apud eos Epiſcopus, honorem Presbyterii poſſidebit, niſi forte placuerit Epiſcopo nominis eum honore cenſeri. Si vero hoc ei minimè placuerit, providebit ei aut CHOREPISCOPATUS, *aut* PRESBYTERII *locum; ut in Clero prorſus eſſe videatur: ne in unâ civitate duo Epiſcopi probentur exiſtere.*

Hic Canon certe nobis aperit extravagandi campum latiſſimum, ac tractandi de *Muneribus*, *Jure* ac *Prærogativis* horum temporum *Clericorum*; de *diſtinctis* ipſorum *Gradibus*, *Ordinationibus*, &c. de *Hæreticis* ad Eccleſiam Orthodoxam converſis, eorumque, ratione hæreſeon aut temporum diverſa conditione; de *Suſceptione* (ſeu nova admiſſione) longe diverſâ inde in Eccleſiam Orthodoxam; de *Bigamis*, de *Lapſis*; ac de multis aliis, quæ bene intellecta, lucis plurimum afferunt rectæ ac debitæ notitiæ Hiſtoriarum Eccleſiaſticarum: verum iſta hujus loci minime ſunt, ac nimis late nunc a ſcopo mihi propoſito divagatus ſum. Quare, ne nimium ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν videar (quod talia aſſumenta facilius Lectorem aut interturbent, aut tædio afficiant) hæc & hiſce ſimilia temporibus aliis, aliiſque occaſionibus, reſervabo.

Regrediamur igitur ad poſteriorem partem Canonis 13. Concilii Neocæſarienſis; ubi videmus, ſecundum iſtos Patres, *Chorepiſcopos in* 70. *Diſcipulorum munera ſucceſſiſſe*: cum qua Concilii iſtius ſententiâ concordant Clem. Alexandrinus, Chryſoſtomus, Ambroſius atque Hieronymus, aliique plures: dum tamen Zonaras ac Balſamo (Græci Canonum commentatores) hæc ad 70. *Seniores Moſaicos* trahant.

Ut igitur ſuorum temporum *Epiſcopos* appellabant *Apoſto-*

ſtolos, ac dictos *Chorepiſcopos* 70 *Diſcipulis* comparabant; ſic quoque *Epiſcopos* atque *Presbyteros* nominabant *Prophetas*; quaſi ipſorum eo in munere ſucceſſores: cum neque *Apoſtoli*, neque 70. *Diſcipuli* a Servatore noſtro poſt Duodecim *Apoſtolos* electi) de quibus ſermo eſt, ac quos alii melius pro Evangeliſtis habent) neque *Prophetæ*, ullos poſt ſe ſucceſſores ut ſucceſſores reliquerint.

Prima initia hujus denominationis (ratione *Prophetarum* &c.) videmus in Scriptoribus Latinæ Eccleſiæ: inter quos Scriptor ille, qui, commentatus in Epiſtolas Apoſtolicos, vulgo pro Ambroſio venit (dum alii dubitant fueritne Hilarius an alius quiſpiam) ac circa annum 380. ſcripſit, ita loquitur, ad Apoſtoli Pauli verba v. 11. cap. IV. in Epiſt ad Epheſios: Καὶ αὐτὸς ἔδωκε, &c.] *Apoſtoli Epiſcopi ſunt, Prophetæ vero Explanatores Scripturarum*: Quamvis Inter Ipsa Primordia Fuerint Prophetæ, *ſicut* Agabus, *& ut quatuor Virgines Prophetantes. Sed propter rudimenta fidei commendanda.* Nunc Autem (NB) *Interpretes* Prophetæ *dicuntur.* Evangelistæ *Diaconi ſunt, ſicut fuit Philippus. Quamvis non ſint Sacerdotes, Evangelizare tamen poſſunt* Sine Cathedra [ſine ſede ac munere Epiſcopali aut Presbyterali] *quemadmodum Stephanus ac Philippus memorantur.* Pastores *poſſunt eſſe Lectores, qui Lectione ſaginent populum audientem: quia non in pane tantum vivet homo; ſed in omni verbo Dei, quod procedit ex ore Dei.* Magistri *vero Exorciſtæ ſunt, quia in Eccleſia ipſi compeſcunt & verberant* Inquietos [ἐνεργȣμένȣς apud Græcos:] *ſive ii qui Lectionibus imbuendos infantes ſolebant imbuere, ſicut mos Judæorum eſt, quorum Traditio* [NB.] *ad nos tranſitum fecit, quæ per negligentiam obſolevit. Inter iſtos poſt* Episcopum *plus eſſe intelligitur, qui propter reſeratum*

oc-

occultum Scripturæ ſenſum PROPHETARE *dicitur: præſertim quia futuræ ſpei verba depromit:* QUI ORDO NUNC POTEST ESSE PRESBYTERII. *Nam in* EPISCOPO *omnes Ordines ſunt,* QUIA PRIMUS *Sacerdos eſt,* hoc eſt PRINCEPS SACERDOTUM, *&* PROPHETA *&* EVANGELISTA, *& cætera adimplenda officio Eccleſiæ in miniſterio fidelium.* Verum hæc, pro hoc tempore, dicta ſuffecerint, de Vera Prophetia, tam Veteris quam Novi deris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

DISSERTATIONIS
DE
PROPHETIA
PARS ALTERA,
DE
FALSA PROPHETIA
FALSISQUE PROPHETIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

DE FALSIS PROPHETIS AC FALSA PROPHETIA.

CAPUT I.

Pſeudoprophetarum Falſas Prophetias nullis adſcribi Diabolis vel Diabolo; ſed ipſorum Pſeudoprophetarum Vecordiæ, Superbiæ, Malignitati ac Mendaciis. De Tentationibus Divinis, ſeu quibus ipſe Deus Opt. Max. homines per Pſeudoprophetas, aliaque ſimilia, tentavit, an amantes Veri Dei eſſent; &c. De Pſeudochriſtis Judæorum: ut de Juda Galilæo, Theuda, Doſitheo, Barchocheba, &c.

UT autem nulla mentio *Diaboli* operumve Diabolicorum præter aut ſupernaturalium fit a Deo ipſo, aut ipſius *Prophetis*, viris verè Divino Spiritu actis, eoque ex inſtinctu ac mandato, loquentibus, ubi de Falſis Dîs, eorumque potentia, præſcientia ſimilibuſque vere Divinitatis τεκμηρίοις atque effectibus loquuntur; ſic neque ulla iſtorum [Diabolorum] mentio fit, ubi Deus ipſe, vel ipſius *Prophetæ* de *Pſeudoprophetis*, eorumve prædictionibus, loquuntur.

Hoc ſatis clare perſpicitur, tam ex iis quæ in S. Scriptura de *Pſeudoprophetis* dicuntur, quam ex illis quæ Judæi veteres, (ac præcipue quidem Maimonides) in hanc rem adducunt: cum hîc altum ſilentium illis ſit de *Diabolorum, circa Pſeudoprophetarum prædictiones, ſimiliaque, operationibus.*

Verum enim vero videamus primò, quid de iis ipſa nos doceat S. Scriprura; atque adeo an directe aut indirectè *Pſeudoprophetarum* prædictiones boni malive; promiſſiones, adhortationes, dehortationes &c. *Diaboli* præter aut ſupernaturali (hoc eſt miraculoſo) impulſui vel operationi, adſcribat. Verba Sacræ Scripturæ quæ huc faciunt, I°. ſunt illa quæ inveniuntur Deut. 18. v 19. . . . *Propheta autem ille, qui* [אשר יזיד] *arrogantiâ depravatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret: aut ex nomine aliorum Deorum, interficietur. Quod ſi tacitâ cogitatione reſponderis, quomodo poſſum intelligere verbum quod Dominus non eſt locutus? hoc habebis ſignum, Quod in nomine Domini Propheta ille* Prædixerit *& non* Evenerit [ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא וג] *hoc Dominus non eſt locutus, ſed* Per Tumorem Animi Sui [בזדון דברו הנביא] *Propheta* Confinxit: *& idcirco non timebis eum.*

Quibus verbis addi poſſunt illa Jerem. cap. 23. v. 16. 17. *Hæc dicit Dominus exercituum; Nolite audire verba Prophetarum, qui Prophetant &* Decipiunt Vos: *viſionem* Cordis Sui [חזון לבם ידברו] *loquuntur, non de ore Domini* [multo minus de ore Diaboli, cujus nulla plane mentio: unde optime Vatablus in hunc locum: i. e. *Somnia ſua narrant vobis, & Prophetias a ſe confictas, non quas audierunt a Domino.*] uti & illa quæ v. 22. habentur; *Non mittebam Prophetas & ipſi currebant; non loquebar ad illos & ipſi Prophetabant.* Quibus Jeremiæ verbis optime quadrant hæc Ezechielis, quæ habet cap. 13. v. 1. *Vaticina-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

nare ad Prophetas Iſraël qui Prophetant : & dices Prophetantibus de Corde Suo [לנביאי מלבם] *audite verbum Domini : Hæc dicit Dominus Deus. Væ Prophetis inſipientibus, qui* Sequuntur Spiritum Suum [Mendacii ſc.] & Nihil Vident ולבלתי ראו.

Qui *Spiritus* rectiſſime appellatur *impurus* vel *immundus,* Zachariæ cap. 13. v. 2. &c. *Diſperdam nomina Idolorum de terra, & non memorabuntur ultra ; &* Pseudo-prophetas, & Spiritum Inmundum *auferam de terrâ. Et erit quum Prophetaverit quiſpiam amplius ; dicent ei Pater & Mater ejus qui genuerunt eum : Non vives: quia mendacium locutus es in nomine Domini : & configent eum Pater ejus & Mater ejus genitores ejus, cum Prophetaverit. Et erit in illa die* Confundentur *Prophetæ unuſquiſque* Ex Visione Sua *cum Prophetaverint: Nec* Operientur Pallio Saccino ut Mentiantur.

Quæ hîc de Falſis Prophetis (ſive illi *in Nomine Domini*, ſive in *Nomine Idoli vel Idolorum* Prophetarent) dicuntur, ſunt, *quod Prophetarent de corde ſuo, ſecuti Spiritum ſuum, arrogantia depravati; atque ita per tumorem animi* (talia confingentes) *locuti fuerint, nihil verè videntes* (quamvis iſto nomine ſe venditantes) *ſed* Visionem Cordis Sui [NB] Loquentes; *atque ita Sponte atque abſque ulla Dei miſſione Divinâ currentes, operti Pallio ſaccino; ut ita* (per hujuſmodi Hypocriſin) *eo melius mentirentur.*

Hactenus ſolum de *humanis fraudibus* per verba, promiſſiones &c. factis, non de *ſignis* editis, loquitur Deus ipſe per Prophetas ſuos. Verum Deut. 13. v. 1. etiam de *ſignis* editis, imò & eventum ſortitis, loquitur; ac quidem hoc modo. *Si ſurrexerit in medio tui* Propheta, *aut qui Somnium vidiſſe ſe* Dicat, *& prædixerit ſignum atque Portentum,* Et Evenerit Quod Locutus Est; *& dixe-*

dixerit tibi, eamus & ſequamur Deos alienos (quos ignoras) & ſerviamus eis: non audies verba Prophetæ illius, aut ſomniatoris; quia Tentat Vos Dominus Deus Vester [כי מנסה] *num ſitis amantes Domini Dei veſtri in toto cordo veſtro, & in toto animo veſtro. &c.* & v. 5. *Propheta autem ille, aut* Fictor Somniorum (vel *qui hoc ſomniavit ſomnium.*) [ההיא חלם החלום] Interficietur; *quia* &c.

Ex verbis autem *Quia tentat vos Dominus* &c. clare perſpicitur, non ullum *Diabolum*, verum *ipſum Deum* talia, tali in caſu, ſigna vel portenta edidiſſe. Et, meâ quidem ſententiâ, hæc eadem cauſa quoque fuit cur Deus *Pſeudochriſtis ac Pſeudoprophetis* permiſerit, ut *ederent ſigna magna & prodigia, ita ut in errorem adducerentur, ſi fieri poſſet, etiam electi*: quod tentaret etiam ſic Dominus Deus primitivæ Eccleſiaſiæ Chriſtianos, num eſſent Amantes Domini, &c.

Tentationum exempla ab ipſo Deo factarum habemus (ne plura adducam) I°. Samuelis libri primi cap. 31. v. 1. ubi, *Deus concitat Davidem ut populum numeret.* II°. in *Viro iſto Dei Divinitus miſſo ut Prophetaret* (1 Reg. cap. 13. v. .) *contra altare in Bethel.* Si vero aliquis hîc inferre velit, *Deum falſis Prophetis nihil unquam Divinitus revelaſſe vel mandaſſe*, cogitet is de Bileamo; qui quamvis, alias eſſet קוסם ſive *Hariolus*, tamen ex voluntate Divina, pro tempore, non tantum verus veri Dei Propheta Fuit: ſed etiam de Salvatore noſtro vere Prophetavit. De his verò Prophetis (tum de illo qui mentitus fuerat Vero Deo, tum de modo nominato Bileamo) nullibi directe aut indirectè indicatur, ipſos ope Diaboli, vel Diabolorum, ſupernaturali Prophetias ſuas, ſeu Vaticinia Falſa, protuliſſe; verum (2 Pet. c. 2. v. 15.) de Bileamo exſerte; eum, *relicta recta via, mercedem iniquitatis dilexiſſe* i. e. mendacia Vaticinia lucri gratiâ protuliſſe. Quod & verba Judæ Apoſtoli firmant (v. 11.)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Quibuſcum minime pugnant quoque verba Apoſtoli Joannis (Apoc. c. 2. v. 14.) noſtra ſed per quæ cauſa, magis elucidatur; quod nempe (cum jam ſpes lucri evaneſceret plane, ex vera Prophetiâ, non contra Iſraelem, verum ipſum Balac, prolatâ) ille, ne in totum illo lucro eſſet fruſtratus, eò deflexexerit, ut conſilium peſſimum ipſi (Balac) dederit; ac media monſtrarit, quibus populum Iſraëliticum plane deperderet.

Quæ Rabbi Moſes Maimonides, pene omnibus cæteris Judæis cordator, doctè pariter ac judicioſè, de Pſeudoprophetis ac Pſeudoprophetia diſſerit, in (נאב מוסי) Porta Moſis, ſeu diſſertationibus ſuper Miſnajoth, ſunt hæc ſequentia; prout illa ex Arabico convertit eruditiſſimus circa Arabica Pokockius: *Dico igitur primo, Canones in lege noſtrâ de Prophetis traditos, ita ſe habere ſcilicet, eos qui Prophetiæ munus ſibi vendicant in duo diſtingui genera; eorum qui in nomine Idoli, & eorum qui in nomine Domini vaticinantur. Prophetia autem in nomine Idoli duplicis rurſum eſt generis; primum, quum ſurgens Propheta, dixerit, hujuſmodi ſtella influxu ſuo ſpirituali in me demiſſo, dixit,* HOC MODO, ME COLITE VEL, HOC MODO ME INVOCATE: *nec non cum ad Idoli aut* TELESMATIS *alicujus cultum invitat, dicens; hoc mihi illud indicavit, hoc mihi nuntiavit; vel præcepit mihi, ut juberem ipſum tali modo coli: quomodo facere ſolebant* PROPHETÆ BAAL *&* PROPHETÆ LUCI. *II°. cum dixerit quiſpiam, venit ad me a Deo revelatio, colendum eſſe Idolum tale, aut ſpiritualem ejuſmodi influxum tali modo eliciendum (rationem interim aliquam cultus, & actiones aliquas deſcribens, quibus utuntur qui tali dediti ſunt cultui, quemadmodum inter fundamenta noſtræ Legis traditur) hic etiam inter Prophetas Idololatricos cenſendus eſt; cum hoc nomen comprehendat non ſolum illos qui dicant, ipſum Idolum ſe coli juſſiſſe, aut aliud aliquid mandaſſe: ſed & eos qui dicant,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

cant, Dominum creaturæ alicujus cultum præcepiſſe. Cum igitur audiemus quempiam quolibet horum modorum ſe Prophetam venditaſſe, atque hoc manifeſtò de ipſo probatum fuerit, debet ille ſtrangulatione e medio tolli, ſicut dixit Deus: Propheta Autem Ille Vel Somnians Somnium Morte Afficietur. *Neque habebitur ratio [muneris] quod ſibi vendicat, neque requiretur ab ipſo ſignum. Imò etſi miracula ediderit ad profeſſionem iſtam confirmandam, quibus nihil unquam magis mirum audivimus, nihilominus ſtrangulabitur, nulla iſtorum Miraculorum habita ratione. Cauſa enim* [NB] *ob quam rata fuerint iſta miracula, ea eſt, quam aſſignat Scriptura, dicens* [Deut. 13, 3.] Quoniam [NB] Tentat Vos Dominus Vester, *&c. Teſtimonium enim intellectûs, qui profeſſionem ejus falſi arguit, oculi qui miracula ipſius viderit Teſtimonio firmius eſt: cum apud intellectu præditos demonſtratione certâ probatum ſit, non debere magnificari, neque coli præter unum qui condidit omnia, & ab omnibus perfectione ſumma diſtinctus eſt. Porrò qui in* Nomine Domini *vaticinantur, duplici etiam ſunt, in genere.* I°. *Cum quis in Nomine Domini Prophetans ad ipſum homines allicit, & ad eum colendum incitat, dicens, Deum præceptum aliquod, de numero eorum quæ continet liber Legis, detraxiſſe. Neque intereſt quicquam addiderit vel abſtulerit, ſive iis quæ in textu Legis habentur, ſive ipſorum explicationi traditione acceptæ. Uti ſiquidem addat vel detrahat iis, quæ in textu habentur, hoc modo: Dixit mihi Deus, ſpatium quo pro præputiatis habendi ſunt fructus, duorum tantum annorum eſſe, poſt quos fructibus ſativis veſci licitum: vel dicendo: Dixit mihi Dominus quatuor annis illicitum erit illis veſci, loco ejus quod dixit Dominus,* Tribus Annis Incircumcisi Erunt Vobis *&c. Atque ita in ejuſmodi aliis. Nec non ſi aliquam, quamcunque tandem, in traditione mutationem fecerit, etiam favente ipſi textûs literâ.* Ex. gr. *ſi di-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

dicat, dictum ejus in Lege, ET ABSCINDES MANUM
EJUS, *non parcet oculus tuus, de abſciſſione revera id intel-*
ligendum eſſe, non autem de multâ, pudore [alium] afficien-
ti conſtituta, prout traditione acceptum eſt: atque hoc Pro-
phetiæ acceptum ferat, dicens, Dixit mihi Dominus dictum
ſuum; ET ABSCINDES MANUM EJUS [Deut. 25.
v. 12.] *prout ſonat intelligendum: hic etiam ſtrangulatione*
tollendus erit, cum Propheta mendax ſit, Deo [NB] *illud*
affingens, quod Deus ipſi non dixit. Neque ejus, ob ſignum
aut Miraculum ab ipſo patratum, ratio habebitur. Cum
Propheta ille qui Miraculis ſuis totum mundum . . . . .
cuique ut crederemus fidemque haberemus, infixit Deus cor-
dibus noſtris (aſſerente ipſo Deo, cum dixit, ET TIBI
CREDENT IN SECULUM) *jam antea nobis denuntia-*
verit, non prodituram, a Deo aliam ab iſtâ Legiſlationem.
Atque hoc eſt quod dicit [Exod. 19, 14.] *Non eſt in cælis*
ipſa ut dicas, Quis aſcendet pro nobis in cælum, &c. ET
QUOD DICIT; IN CORDE TUO, ET IN ORE TUO
hoc innuens vel ſententias quæ ore traduntur, vel concluſio-
nes quæ ſpeculatione (unâ ex potentiis ex corde oriundis) eli-
ciuntur; quibus etiam aliquid vel addi vel detrahi vetuit,
dicens; NON ADDES ILLI, NEQUE DIMINUES DE EO
[Deut. c. 4. v. 2. & 12. v. 32.] *Ideoque dixerunt majores*
quibus pax; non eſt Prophetæ conceſſum, ut aliquid immu-
tet. Cum ergo ſciamus ipſum in eo quod ſibi vendicat, in
Deum mendacem eſſe, EIQUE AFFINGERE *quod ab ipſo*
illi non ſit dictum, neceſſe eſt, ut eum morte afficiamus, de-
clarante Scripturâ, dum dicit: PROPHETA [Deut. cap.
18. v. 20.] QUI ADDIDERIT, &c. MORIETUR PRO-
PHETA ILLE. *Secundo, cum [quis] ad Deum [colendum]*
homines invitat, atque ad præceptum ejus cuſtodiendum inci-
tat, nec non ut Legem obſervent denuntiat, idque citra ad-
ditionem vel diminutionem (ſicut dixit ultimus eorum, Me-

mentote [Malach. c. 4. v. 14.] *Legis Moſis ſervi mei, cui mandavi in Horeb ſuper omnem Iſraël, ſtatuta & Judicia) qui ipſam obſervaverit bona promittens; at tranſgredienti pœnas interminans, uti fecerunt Jeſaia, Jeremia, Ezechiel cæterique, alia interim a Lege præcipiens, & prohibens, ex. gr. ſi dicat : Expugnate nunc regionem iſtam, aut ſectam iſtam; ſicut olim, mandavit Samuel Sauli, ut Amelecum occideret, aut quem prohibeat morte afficere; ſicut Elias prædixit Joramo, ne Exercitum Hazaëlis, qui Samariam ingreſſus eſt, deleret (uti notum eſt) & ut vetuit Eſaia aquam intra muros derivari; & ut interdixit Jeremia Iſaëlitis, ne egrederentnr extra Jeruſalem; cum ejuſmodi aliis. Cum ergo Prophetiæ* [*munus*] *ſibi vendicaverit Propheta, ita ut illud Idolo acceptum non referat, neque Legi quicquam addat aut detrahat, verum alias quaſdam inſiſtat vias, eo modo quo explicavimus,* Tum Opus Est Ut Eum Probemus; Quo Vocatio Ejus Nobis Sit Comperta. *Quoniam cum de alicujus vocatione conſtat, tenemur omnia quæ jubet, tam majoris quam minoris* [*momenti*] *præſtare: & quicunque tranſgreſſus fuerit aliquod ejus mandatum, tenetur morte per manus Dei* [*infligenda*] *ex dicto Domini de eo qui tranſgreſſus fuerit mandata Prophetarum;* Ego [Deut. c. 18. v. 19.] Requiram Ab Illo. *Quod ſi vera non comprobatur vocatio ejus, ipſe Strangulatione perimendus eſt.*

Si conſideremus porro, quinam ac quales *Pſeudoprophetæ* fuerint quandoque inter Judæos, uti & *Pſeudochriſti*, qui ſeſe pro Meſſia promiſſo illo liberatore, Populo Judaico venditarent; eumque falſo iſto prætextu miſere admodum ſeducerent: invenimus I°. in Scriptis Veteris Teſtamenti, totas quandoque catervas, imò centenos plureſque ſimul *Pſeudoprophetas* extitiſſe in Iſraële; qui ſub falſo revelationum Divinarum prætextu, mandatorumque iis adjunctorum, menda-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

daciis atque impoſturis ſuis aut Reges, aut populum, aut etiam hos ambos ſimul, ſeducebant, eoſque a vero Deo ad falſos Deos, ad Idola, atque adeo ad Idololatriam, perducebant. Ipſorum vero Prophetiæ quales, & ſigna ac miracula qualia, fuerint, tam ex exemplis Eliæ & Michæ, quam ex exemplo illius Prophetæ ſenis qui (1 Reg. c. XIII, v. 12. & ſequentibus) mendaciis ſuis (quibus fingebat Dominum Deum ad ſe fuiſſe locutum) Virum illum Dei, qui contra Altare in Bethel prophetaverat, ſeducebat; eique exinde interitus cauſa extitit.

Atqui ut ante captivitatem Babylonicam terra Iſraëlitica ſcatebat hujuſmodi Falſis Prophetis: ſic (2.) nec poſteris temporibus (imo maxime quidem brevi tempore ante veri Meſſiæ adventum, brevique poſt eundem) *Pſeudoprophætæ* ac *Pſeudo-Chriſti*, vel *Pſeudo-Meſſiæ*, defuerunt.

Oſtendit hoc, inter alios, *Judas ille Galilæus*, ſeu *Gaulonita*, uti & ante ipſum *Theudas*: quorum amborum fit mentio Actor. c. V, 36 & 37. in Oratione Gamalielis, hoc modo: *Ante hos enim dies extitit* THEUDAS, *dicens ſe eſſe aliquem: cui adhæſit numerus Virorum circiter quadringentorum: qui occiſus eſt, & omnes qui credebant ei, diſſipati ſunt, & redacti ad nihilum. Poſt hunc extitit* JUDAS GALILÆUS *in diebus deſcriptionis, avertitque populum multum poſt ſe, & ipſe periit, & omnes quotquot paruerunt ei diſperſi ſunt.*

De *Juda Galilæo* Flavius Joſephus, lib. XVIII. cap. I°. ac II°. (dum ipſum quoque *Gaulonitam* appellat) narrat; *hunc, adjuncto ſibi Phariſæo Saddoco, ſolicitaſſe ad defectionem populos; dum dictitaret Cenſum nihil aliud eſſe quam manifeſtam ſervitutis profeſſionem, atque univerſam gentem ad tuendam libertatem adhortaret. Fore enim, ut re bene geſtâ, fortunis ſuis fruantur feliciter, & confirmati in earum poſſeſſione laudem quoque ſibi parent fortitudinis: nec ſperandum*

 au-

auxilium cæleſtis numinis, niſi ipſi quoque rebus ſuis conſulant. Quæ ſic vulgi pronis auribus accipiebantur, ut accenderentur ad audendum aliquid; ita ut dici vix poſſit, quantum hi viri totam Gentem Judaicam conturbaverint; dum (ſub prætextu Religionis ac pietatis, quod ſolum Deum Dominum ac principem appellandum atque habendum eſſe pertinaciſſime affirmarent) omnia miſcerent cædibus & latrociniis, promiſcuiſque nullo amicorum aut inimicorum reſpectu prædationibus, & inſignium virorum cædibus; prætextu quidem propugnandæ libertatis publicæ, ſed reverâ privatorum lucrorum ſtudio: quo non in præſens tantum turbarunt rempublicam; ſed futurarum quoque cladium extiterunt ſeminarium.

De *Theuda* idem Joſephus, libro 20 cap. 2 hæc ſequentia narrat: Φάδου δὲ τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπεύοντος, γόης τις ἀνὴρ Θευδᾶς ὀνόματι, πείθει τὸν πλεῖστον ὄχλον ἀναλαβόντα τὰς κτήσεις ἕπεσθαι πρὸς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν αὐτῷ. Προφήτης γὰρ ἔλεγεν εἶναι, καὶ προστάγματι τὸν ποταμὸν σχίσας, δίοδον ἔφη παρέξειν αὐτοῖς ῥαδίαν, καὶ ταῦτα λέγων πολλοὺς ἠπάτησεν. οὐ μὲν εἴασεν αὐτοὺς τῆς ἀφροσύνης ὄνασθαι Φάδος, ἀλλ' ἐξέπεμψεν ἴλην ἱππέων ἐπ' αὐτούς, ἥτις ἀπροσδόκητος ἐπιπεσοῦσα, πολλοὺς μὲν ἀνεῖλε, πολλοὺς δὲ ζῶντας ἔλαβεν, αὐτόν τε τὸν Θευδᾶν ζωγρήσαντες, ἀποτέμνουσιν τὴν κεφαλὴν καὶ κομίζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα. *Phado autem regente Judæam impoſtor quidam nomine* THEUDAS *perſuaſit magnam multitudinem, ut aſſumptis mobilibus ſuis ſequerentur ſeſe ad fluvium Jordanem. Dicebat enim ſe eſſe Prophetam, ſeque juſſu ſuo diviſurum fluvium, qui tranſitum ipſis eſſet præbiturus. quæ dum affirmabat multis ſic imponebat. Non tamen permiſit Phadus ut ſua frueretur inſania: ſed immiſit in ipſos Equitum turmam, qui ipſis ex improviſo ſupervenienſ, multos peremerunt, multoſque vivos comprehendebant, ipſumque* THEUDAM *vivum capientes, ac capite plectentes, id detulerunt Hieroſolymam.*

An vero hic *Theudas* alius fuerit ab illo, qui Act. c. V. 36.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

36. a Gamaliele memoratur, uti Celeberrimus Beza ad hunc locum dum commentatur exiſtimat, eruditorum judicio, atque ulteriori diſquiſitioni, relinquo.

Hiſce adjungendi ſunt alii *Præſtigiatores, atque impoſtor. Ægyptius* ille; de quibus idem Joſephus, lib. eod. cap. 6. ſic loquitur: Οἱ δὲ γόητες καὶ ἀπατεῶνες ἄνθρωποι τὸν ὄχλον ἔπειθον αὐτοῖς εἰς τὴν ἐρημίαν ἕπεσθαι. δείξειν γὰρ ἔφασαν ἐνεργῆ τέρατα καὶ σημεῖα κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν γενόμενα. καὶ πολλοὶ πεισθέντες, τῆς ἀφροσύνης τιμωρίας ὑπέχον. ἀναχθέντας γὰρ αὐτοὺς Φῆλιξ ἐκόλασεν. ἀφικνεῖται δέ τις ἐξ Αἰγύπτου κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, προφήτης εἶναι λέγων, καὶ συμβουλεύων τῷ δημοτικῷ πλήθει, σὺν αὐτῷ πρὸς ὄρος τὸ προσαγορευόμενον ἐλαιῶν ἔρχεσθαι· ὃ καὶ τῆς πόλεως ἀντικρὺς κείμενον ἀπέχει στάδια πέντε. θέλειν γὰρ αὐτοῖς ἐκεῖθεν ἐπιδεῖξαι, ὡς κελεύσαντος αὐτοῦ πίπτει τὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν τείχη, δι' ὧν τὴν εἴσοδον αὐτοῖς παρέξειν ἐπηγγέλλετο. Φῆλιξ δὲ, ὡς ἐπύθετο ταῦτα, κελεύει τοὺς στρατιώτας ἀναλαβεῖν τὰ ὅπλα, καὶ μετὰ πολλῶν ἱππέων τε καὶ πεζῶν ὁρμήσας ἀπὸ τῶν Ἱεροσολύμων, προσβάλλει τοῖς περὶ τὸν Αἰγύπτιον. καὶ τετρακοσίους μὲν αὐτῶν ἀνεῖλε· διακοσίους δὲ ζῶντας ἔλαβεν. ὁ δὲ Αἰγύπτιος αὐτὸς διαδράσας ἐκ τῆς μάχης ἀφανὴς ἐγένετο. PRÆSTIGIATORES *vero & impoſtores ſuadebant multitudini, ut ſeſe ſequerentur in deſertum; oſtenſuros ſe enim ipſis dicebant vera prodigia, & ſigna ex Dei providentia facta. Et multi ab illis perſuaſi inſaniæ ſuæ pœnas dederunt; retractos enim illos iis affecit Felix. Adveniebat circa idem tempus quoque* ALIQUIS EX ÆGYPTO *Hieroſolymam, qui ſe dicebat Prophetam, ac communi plebeculæ ſuadebat, ut ſecum tenderent in montem Oliveti dictum, qui quinque ſtadiis diſtat ab urbe; ſe inde enim ipſis velle monſtrare, quomodo, ipſo id jubente, lapſuri eſſent muri Hieroſolymæ, per quos ipſis introitum præbiturum promittebat. Felix vero ut iſta audivit jubebat, ut milites arma aſſumerent; & cum equitibus ac peditibus ex urbe ruens Hieroſolymâ, tendebant in* ÆGYPTIUM *ejuſque comites; ac quadringenta quidem ipſorum* oc-

occidit, ducentos vero vivos cepit. Quibus & hæc ſequentia, ex eodem ſcriptore, adjungam: Πλάνοι γὰρ ἄνθρωποι καὶ ἀπατεῶνες, προσχήματι θειασμοῦ, νεωτερισμοὺς καὶ μεταβολὰς πραγματευόμενοι, δαιμονᾶν τὸ πλῆθος ἔπειθον, καὶ προῆγον εἰς τὴν ἐρημίαν, ὡς ἐκεῖ τοῦ Θεοῦ δείξοντος αὐτοῖς σημεῖα ἐλευθερίας. ἐπὶ τούτοις ὁ Φῆλιξ, ἐδόκει γὰρ ἀποστάσεως εἶναι καταβολὴ, πέμψας ἱππεῖς καὶ πεζοὺς ὁπλίτας, πολὺ πλῆθος διέφθειρε. μείζονι δὲ ταύτης πληγῇ Ἰουδαίους ἐκάκωσεν, ὁ Αἰγύπτιος ψευδοπροφήτης. παραγενόμενος γὰρ εἰς τὴν χώραν, ἄνθρωπος γόης, καὶ προφήτου πίστιν ἐπιθεὶς αὐτῷ, περὶ τρισμυρίους μὲν ἀθροίζει τῶν ἠπατημένων. περιαγαγὼν δ' αὐτοὺς ἐκ τῆς ἐρημίας εἰς τὸ ἐλαιῶν καλούμενον ὄρος, ἐκεῖθεν οἷός τε ἦν εἰς Ἱεροσόλυμα ἐλθὼν βιάζεσθαι, καὶ κρατήσας τῆς τε Ρωμαικῆς φρουρᾶς, καὶ τοῦ δήμου τυραννεῖν, χρώμενος τοῖς συνεισπεσοῦσι δορυφόροις. φθάνει δὲ αὐτοῦ τὴν ὁρμὴν ὁ Φῆλιξ ὑπαντιάσας μετὰ τῶν Ρωμαϊκῶν ὁπλιτῶν, καὶ πᾶς ὁ δῆμος συνεφήψατο τῆς ἀμύνης. ὥς τε συμβολῆς γενομένης, τὸν μὲν Αἰγύπτιον φυγεῖν μετ' ὀλίγων· διαφθαρῆναι δὲ πλείστους τῶν σὺν αὐτῷ. τὸ δὲ λοιπὸν πλῆθος σκεδασθὲν ἐπὶ τὴν αὐτῶν, ἕκαστον διαλαθεῖν. κατεσταλμένων δὲ καὶ τούτων, ὥσπερ ἐν νοσοῦντι σώματι, πάλιν ἕτερον μέρος ἐφλέγμαινεν. οἱ γὰρ γόητες καὶ λῃστρικοὶ συναχθέντες πολλοὺς εἰς ἀπόστασιν ἐνῆγον, καὶ πρὸς ἐλευθερίαν παρεκρότουν, θάνατον ἐπιτιμῶντες τοῖς πειθαρχοῦσι τῇ Ρωμαίων ἡγεμονίᾳ, καὶ πρὸς βίαν ἀφαιρήσεσθαι λέγοντες τοὺς ἑκουσίως δουλεύειν προαιρουμένους. μεριζόμενοι γὰρ ἐς τὴν χώραν κατὰ λόχους, διήρπαζόν τε τὰς τῶν δυνατῶν οἰκίας, καὶ αὐτοὺς ἀνῄρουν, καὶ τὰς κώμας ἐνεπίμπρασαν. ὥστε τῆς ἀπονοίας αὐτῶν, πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν ἀναπίμπλασθαι. IMPOSTORES *vero homines &* CIRCUMFORANEI PRÆSTIGIATORES, *ſub prætextu inſpirationis Divinæ, novitates ac rerum permutationes efficere conati, perſuadebant populo ſe Divino agitari ſpiritu, ac deducebant homines in deſertum; quod ibi* [ut perhibebant] *Deus oſtenſurus eſſet viam Libertatis. In hos miſit Felix (quod hoc ipſi videretur initium rebellionis) equites ac pedites armatos; ſicque magnam multitudinem interemit. Majori tamen vulnere afflixit Judæos* PROPHETA ÆGYPTIUS. *Namque hic ho-*

homo præſtigiator, cum in hanc regionem appuliſſet; & Prophetæ fidem [atque Auctoritatem] *ſibi acquiſiviſſet, circa triginta millia hominum, ex illis quos deceperat congregavit; ac circumducens illos ex deſerto in montem, nomine Oliveti, unde potuiſſet pervenire Hieroſolymam illamque vi capere, &, devictis cuſtodia Romana ac populo, exercere Tyrannidem; ad ſe transfugientes in id uſurpans Satellites. Verum Antevertit ipſius impetum Felix, occurrens ipſi cum militibus Romanis; quibus & omnis populus ſubſidio veniebat: ita ut poſt conflictum partium inter ſe,* Ægyptius *in fugam actus fuerit, paucis ipſum concomitantibus; perirent autem quamplurimi eorum qui ab ipſius partibus ſteterant, reliquaque multitudo domum aufugiens ibi delituerit. Subſidentibus quidem hiſce (motibus,) ut in corpore morboſo, alia iterum pars incendebatur.* Præſtigiatores *enim ac* Piratæ *ſimul collecti multos ad rebellionem ſeducebant, atque ad Libertatem incitabant, mortem minitantes iis qui fidem Romanis ſervare perſeverabant: atque affirmantes, per vim ſe ipſos Romanis detracturos, quibus illi tam libenter ſerviebant. Dividentes ſe vero per agmina ac globos, diripiebant divitum domos, ipſoſque trucidabant, & pagos ipſorum igne conſumebant: ita ut iſtorum furore ac terrore tota repleretur Judæa.*

Si nunc ulterius conſideremus, qualeſnam *Pſeudoprophetæ* memorentur, poſt jam natum Salvatorem noſtrum Jeſum Chriſtum (præter Simonem Magum alioſque, de quibus adhuc paulo inferius loquar;) occurrit Act. XIII, 6. ille impoſtor *Barjeſus*, de quo Lucas ibi hæc ſequentia: Διελθόντες δὲ τὴν νῆσον ἄχρι Πάφου, εὗρον ἄνδρα τινὰ μάγον ψευδοπροφήτην Ἰουδαῖον, ᾧ ὄνομα Βαριησοῦς, ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ Σεργίῳ Παύλῳ, ἀνδρὶ συνετῷ. οὗτος προσκαλεσάμενος Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον, ἐπεζήτησεν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἀνθίστατο δὲ αὐτοῖς Ἐλύμας ὁ μάγος (οὕτω γὰρ μεθερμηνεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ) ζητῶν διαστρέψαι τὸν ἀν-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ἀνθύπατον ἀπὸ τῆς πίστεως. Σαῦλος δὲ (ὁ καὶ Παῦλος) πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου, καὶ ἀτενίσας εἰς αὐτὸν, εἶπεν ὦ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥαδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης, οὐ παύσῃ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς κυρίου τὰς εὐθείας; *Peragratâ vero inſulâ, Paphum uſque, invenerunt quendam* MAGUM PSEUDOPROPHETAM JUDÆUM, *cui nomen erat Barjeſu, qui erat cum Proprætore Sergio Paulo, viro intelligente. Hic advocatis Barnaba & Paulo, expetivit audire Sermonem Dei. Obſiſtebat autem eis* ELYMAS, *i. e.* MAGUS *(ita enim explicatur nomen ejus) ſtudens avertere Proprætorem a fide. Saulus autem (qui & Paulus,) repletus ſpiritu Sancto, intentis in eum oculis, dixit: O plene omni dolo, & ad quodvis ſcelus facilitate, fili Diaboli, hoſtis omnis juſtitiæ, non ceſſabis pervertere vias Domini rectas?*

Quæ de horum nominum (*Barjeſus & Elymas*) etymologia &c. diſputantur, videantur apud D. de Dieu, Bochartum & alios; quod ea hujus loci non ſint. Quæ vero ſuper hoc contextu conſideranda veniunt, ſunt 1. Quod hic impoſtor vocetur *Magus* 2. quod etiam *Pſeudopropheta Judæus*: de quibus *Pſeudoprophetis* modo egi jam pro parte; uti & de *Magis* acturus ſum, ubi de Divinatoribus in Veteri Teſtamento memoratis, ac quidem in ſpecie de מכשפים *Mecaſpim* tractabo.

3. Quibuſnam mediis hîc *Barjeſus* Sergium Paulum, virum Evangeliſto non illaudatum (ac forſan in Judaiſmum Judaicoſque mores propenſum; quales plurimi extitere inter Gentiles, ob unicum Deum ac Dominum ibi pie ac prudenter colendum) avertere ſtuduerit ab Apoſtolorum prædicatione ac Doctrina Evangelica. Hæc autem fuere doli ac ſcelera, ſub prætextu veræ Religionis proculdubio ac pietatis patrata; ac forſan quoque Præſtigiæ, quibus ejuſmodi homines ſibi aliquantulum obaudientes deludere ſatagunt; miraculaque ac ſigna cæleſtia prætendunt; quamvis nullis artibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

bus ſuper aut præternaturalibus aliquid efficere (multo minus perficere) valeant.

Verum enim vero appellat ipſum Apoſtolus filium Diaboli: quod minime mirum; quia Sacra Scriptura ita & alibi loquitur de improbitate atque hominibus improbis: ſic enim opponit Sanctus Jacobus, Cap. III, 15. *Sapientiam Cæleſtem, Sapientiæ Dæmoniacæ.* Sic 2 Tim. III, 3. ac Tit. II, 3. *ipſi homines improbi* (Calumniatores) *appellantur Diaboli.* Sed maxime hîc ad rem faciunt verba Apoſtoli Joannis (Epiſt. I. cap. III, 8. 10 & 12.) Ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶν *Qui facit peccatum ex Diabolo eſt.* Ἐν τούτῳ φανερά ἐστι τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου *Ex iſto manifeſti ſunt Filii Dei & Filii Diaboli.* Ac denique Οὐ καθὼς Κάϊν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἦν &c. *Non ſicut Cain ex improbis erat.* Quibus nullo modo denotantur homines qui artibus ſuper- aut præternaturalibus Diaboli utebantur; verum impii ac Deo ipſis cognito minime obedientes.

Hujus farinæ quoque erat ille *Jonathas*, de quo denique jam ſæpius memoratus Joſephus, libri 7. de Bello Judaico cap. penultimo, hæc ſequentia tradit: Ἥψατο δὲ καὶ τῶν περὶ Κυρήνην πόλεων ἡ τῶν σικαρίων ἀπόνοια καθάπερ νόσος. διαπεσὼν γὰρ εἰς αὐτὴν Ἰωνάθης, πονηρότος ἄνθρωπος, καὶ τὴν τέχνην ὑφάντης, οὐκ ὀλίγους τῶν ἀπόρων ἀνέπεισε προσέχειν αὐτῷ, καὶ προήγαγεν εἰς τὸν ἔρημον, σημεῖα καὶ φάσματα δείξειν ὑπισχνούμενος. καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἐλάνθανε ταῦτα διαπραττόμενος καὶ φενακίζων· οἱ δὲ τοῖς ἀξιώμασι προύχοντες τῶν ἐπὶ τῆς Κυρήνης Ἰουδαίων, τὸν ἔξοδον αὐτοῦ καὶ παρασκευὴν τῷ τῆς Πενταπόλεως Λιβύης ἡγεμόνι Κατύλλῳ προσαγγέλλουσιν. ὁ δὲ ἱππέας τε καὶ πεζοὺς ἀποστείλας, ῥᾳδίως ἐκράτησεν ἀνόπλων, &c. *Pertingebat & ad Cyrenes civitates dementia ac furor ſicariorum, uti morbus quiſpiam. Nam quum ad ipſos tranſiiſſet* JONATHAS, *homo peſſimus qui textrinam (alias) exercebat artem, perſuaſit is non paucos ex pauperum & indigentium nume-*

mero, ut ſibi adhærerent; & eduxit illos in deſertum; promittens ſe Signa ipſis & Apparitiones oſtenſurum. Ac multos quidem latuit (ipſius impoſtura) dum talia perpetrabat: Verum illi Judæi, in Cyrene, qui in aliqua dignitate atque honore erant, ipſius conatus & apparatus Præfecto Lybiæ Pentapoleos Catullo annuntiabant: qui & Equites & pedites armatos ipſis immiſit, atque inermes quam facile devicit.

De *Doſitheo* vero hæc Origenes, lib. I°. contra Celſum: Καὶ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ δὲ χρόνους ἠθέλησε καὶ ὁ Σαμαρεὺς Δοσίθεος πεῖσαι Σαμαρεῖς, ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ προφητευόμενος ὑπὸ Μωσέως Χριστός· καὶ ἔδοξε τινῶν τῇ ἑαυτοῦ διδασκαλίᾳ κεκρατηκέναι. *Poſt Jeſu quoque tempora Doſitheus Samarita conatus eſt perſuadere Samaritis, ſe eſſe Chriſtum illum a Moſe prænuntiatum: & viſus eſt inveniſſe Diſcipulos.* De quo Doſitheo, quod *Filium Dei* ſemetipſum appellaverit, idem teſtatur Origenes, lib. VI. atque (in tomo quarto) ad Joannem, hoc modo: *Nec ſane ignorandum eſt, ut Jeſus ſeipſum ex Judæis Meſſiam dicebat & demonſtrabat; ſic Doſitheum etiam quendam extitiſſe, ex Samaritanis, qui ſeipſum diceret Meſſiam Prophetarum: ex quo uſque nunc Doſitheani ſunt; libros Doſithei circumferentes, & fabulas quaſdam enarrantes de eo perinde, quaſi ille non perierit, ſed alicubi in hac vita degeret.*

Huic *Doſitheo* addas & *Barchocheban*, quem ſicut Juſtinus Martyr ut principem rebellionis Judæorum ſub Adriano; ſic & inter perſecutores Chriſtianorum numerat; ac de quo Euſebius, lib. IV. cap. 6. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, ita loquitur: Ἐστρατήγει δὲ Ἰουδαίων τηνικαῦτα Βαρχοχεβᾶς ὄνομα, ὃ δὴ ἀστέρα δηλοῖ, τὰ μὲν ἄλλα φονικὸς καὶ λῃστρικός τις ἀνήρ· ἐπὶ δὲ τῇ προσηγορίᾳ οἷα ἐξ ἀνδραπόδων, ὡς δὴ ἐξ οὐρανοῦ φωστὴρ αὐτοῖς κατεληλυθὼς, κακουμένοις τε ἐπιλάμψαι τερατευόμενος. *Dux Judæorum tunc Barchochebas erat, quod nomen ſtellam ſignificat; cæterà vir ſangui-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

guinarius ac prædator : ex nomine autem ſuo [Barchochebas ſeu Stella] *perditis mancipiis prodigioſè perſuaſerat, cœlitus ſe lucem demiſſum eſſe, quæ afflictos atque oppreſſos illuſtraret.* Ipſum talibus quaſi confirmandis Miraculorum confictorum prætextu uſum fuiſſe, ex hiſce Hieronymi (Apolog. adv. Ruffinum) verbis, ſatis clare conſtare videtur : *Tu videlicet Flammeus, imò Fulmineus, qui in loquendo fulminas; atque ut ille Barchochebas auctor ſeditionis Judaicæ*, STIPULAM IN ORE ACCENSAM ANHELITU VENTILABAT, UT FLAMMAS EVOMERE VIDERETUR, &c.

Poſt infelicem hujus Pſeudochriſti ſucceſſum, Judæi ipſum loco *Barchocheba* (quod *filium ſtellæ* denotat ; eo quod vaticinium Bileami de ſtella ex Jacobo oriundâ ſibimet applicaret) appellarunt *Bar Cuziba*, בר כוזיבא, *filium mendacii*; quamvis & prodigiis & oſtentis, prout Judæi de eo teſtantur, admirationem ac ſtuporem excitaret in populo hoc ſuperſtitioſo, qui poſt verum corpus [verum Meſſiam] ex oculis amiſſum, perpetuo nihil præter vanas umbras ſectatur; ac tales quidem, quæ ipſum magis magiſque a meliori via in præcipitias adeoque & in exitium, cum temporale tum æternum deducant. Nam præter hos memoratos, ſucceſſu temporum, non defuere nec Pſeudoprophetæ, nec Pſeudochriſti, vel Meſſiæ; qui ut Liberatores huic populo, quaſi a Deo miſſi; per conficta miracula ac prodigia, illuderent, omniaque & fauſta & felicia promitterent; dum interim, ex adverſo, eum in ſumma ſæpius diſcrimina inducerent.

Sic enim præter iſtum *David El David*, de quo & *Shebet Jehuda* (Hiſtoria illa Judaica a Georgio Gentio verſa) & Rabbi Moſes Maimonides tradit in Epiſtolis iſtis, quas in Obſervationibus ſuis ad Chronologiam illam *Zemach David* צמח דוד, R. Davidis Gans, nobis exhibet Guilhelmus

Vorſtius, aliiſque; multi quoque alii exſurrexerunt (inter quos unus fuit, de quo ſui temporis Judæos, ut ſibi bene caveant, admonet) qui aut pro vero Meſſia, aut pro ipſius Propheta vel Antecurſore, ſeſe venditarent ac Judæis nimis incredulis obtruderent.

Plures ſane præter hoſce non neceſſe eſt ut ulterius inveſtigemus, vel ut Sabbathi Sevi, impoſtoris illius famoſiſſimi hujus ævi, aliorumve faciamus mentionem. Conſtat enim ex hiſce modo allatis ſatis ſuperque, poſt natum Verum Chriſtum, vel Meſſiam D. noſtrum Jeſum, ſemper extitiſſe, ſæpiuſve de novo ſurrexiſſe, qui pro vero Meſſia ejuſve præcurſoribus ſe miſeris recutitis oggerebant.

CAP. II.

De Pſeudoprophetis *ſub Novo Teſtamento, ac* I°. *de* Simone Mago; *cujus fabuloſè confictus in aëra volatus ex Veteribus paulo accuratius examinatur. Quæ ac qualia, circa hæc & ſimilia Eruditiſſ.* Delrio *nugatus fuerit.*

AD Pſeudoprophetas vero, quorum mentio fit, tum Matt. XXIV, 5, 11. & 24. tum Marci tum 1 Joan. IV, 1. tum denique alibi, pertinent, *Simon Magus*, *Marcus* & *Menander* eorumque diſcipuli, aliique hujus generis impoſtores, qui ſub prætextu ſignorum miraculorumve confictorum, Divinarum Revelationum, aut aliter etiam, ſtultæ ac ſuperſtitioſæ multitudini imponebant. Hujus farinæ enim erant quoque ii, qui licet ſigna vel prætenſa miracula non ederent, confictis ſuis Revelationibus ſimpliciores homines ſeducebant

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Horum Anteſignanus, ac primus ordine temporis, erat *Simon* ille *Magus*, de quo in Actis (cap. VIII, 9.) B. Lucas, hæc ſequentia breviter tradit: Ἀνὴρ δέ τις ὀνόματι Σίμων προϋπῆρχεν ἐν τῇ πόλει, μαγεύων καὶ ἐξιστῶν τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας, λέγων εἶναί τινα ἑαυτὸν μέγαν. *Vir autem quidam nomine Simon, antea in illa urbe exercuerat artem Magicam, & gentem Samariæ obſtupefecerat; dicens ſe eſſe quempiam magnum.* *Præſtigiis* igitur *Magicis* ſuis hic in admirationem ſui ac ſtuporem rapiebat, adeoque & dementabat, Samaritanos; illos ſaltem, qui in iſta urbe erant magis ſuperſtitioſi; i. e. partem plurimam: quod pene ſemper atque ubique in ejuſmodi *Circulatoribus* atque *Agyrtis* locum habuit. Verum de hujuſmodi hominum impoſturis diſſerendi occaſio melior inferius dabitur.

De hoc autem *Simone* affirmat Juſtinus Martyr, in Apologia ſua ſecunda, *ipſum ſub* [NB] *Claudio Cæſare efficacium Dæmonum arte* [διὰ τῆς τῶν ἐνεργούντων δαιμόνων τέχνης] *Magicas edidiſſe virtutes; ac propter iſtas Deum fuiſſe habitum, ipſumque ut Deum ſtatua fuiſſe honoratum*, &c.

Simonem vero hunc (ut hoc in tranſitu hic dicam) nulla *vera ſigna*, verum conficta, ac præſtigias edidiſſe, neque in arenam & pugnam deſcendiſſe, ac congredi, ſuper hâc re, cum Apoſtolis valuiſſe, ſatis aperte patet ex verbis iſtis, v. 13. *Simon vero & ipſe credidit, & baptizatus perdurabat apud Philippum: & conſpiciens Signa & Virtutes magnas edi, obſtupefiebat.* Unde & de prætenſo volatu ipſius ac cæteris, quæ de ipſo, fabularum credulis nimium ſcriptoribus memorantur, judicium ferre poſſint Lectores paulo magis circumſpecti. Et hic tamen à Cedreno (qui & provocat ad Clementem illum Romanum, de quo teſtatur Apoſtolus Paulus, Philipp. IV, 3.) ut alter *Dares* Virgilianus, *Solus qui Paridem ſolitus contendere contra*, contra Apoſtolorum vere

Anteſignantum Petrum in certamen deducitur; ac tandem (ægre tamen) ab Apoſtolo victus proſternitur.

Verum ut denuo redeamus ad Juſtinum; in eadem quoque Apologia pene omnia hæc repetit, cæteriſque ſuperaddit, eum & SACRUM *Senatum & populum Romanum eò perduxiſſe ſtuporis, ut Deus haberetur.* Quæ autem Irenæus, de hoc eodem Simone hîc ad rem facientia tradit, ſunt: *Et cum adhuc magis non crediдiſſet Deo, & cupidius intendit contendere adverſus Apoſtolos, uti & ipſe glorioſus videretur eſſe; & univerſam Magiam adhuc amplius inſcrutans, ita ut in ſtuporem cogeret multos hominum (quippe cum eſſet* [NB] *ſub Claudio Cæſare, a quo etiam ſtatuâ honoratus eſſe dicitur propter Magiam) Hic igitur a multis quaſi Deus glorificatus eſt.*

Euſebius, qui longo intervallo poſt hoſce modò citatos ſcripſit, Juſtini verba quidem adducit, eique Irenæum conſonare aſſerit; ſed nil præterea ipſorum narratiunculis ſuperaddit.

Origenes, dum contra Celſum Epicureum ſcribit, ait, *Simonem Samaritanum Magum, per Magiam ſuam quoſdam decipere fuiſſe conatum; atque effectu ad tempus non caruiſſe: ipſius vero tempore* (hoc eſt A°. Domini circiter 250,) *vix* 30. *Simonianos in toto orbe inveniri potuiſſe.*

Verum ex Africanis Scriptoribus Arnobius (cum nihil aliud de eo dixiſſet Tertullianus quam, *Cum Simonem Magum Statua & inſcriptione Sancti Dei inauguratis;* ac Minutius Felix, etiam ubi optima dabatur occaſio loquendi, de eo ſilentium tenuiſſet) hæc ſatis audenter affirmat: *Viderant enim currum Simonis Magi & quadrigas igneas Petri ore difflatas &, nominato Chriſto, evanuiſſe. Viderant inquam fidentem Diis Falſis. & ab iiſdem metuentibus proditum, pondere præcipitatum ſuo, cruribus jacuiſſe præfractis: poſt deinde perlatum Brundam, cruciatibus ac dolore defeſſum,*

ſum, ex altiſſimi culminis præcipitaſſe faſtigio. Quæ omnia vos geſta neque ſcitis neque Scire voluiſtis, &c.

Hunc Arnobium igitur primum habemus narratorem, tum Simoniani iſtius miraculoſi incepti, tum caſus ac mortis ejus, per preces Apoſtoli Petri, miraculum.

Huic porro conſentit celeberrimus ille nomine Aurelius Auguſtinus; qui, in ſermone de Petro ac Paulo, ita loquitur: *Cum enim idem Simon ſe Chriſtum diceret & tanquam Filius ad Patrem aſſereret ſe poſſe volando conſcendere, atque elatus ſubitò Magicis artibus volare cœpiſſet: tunc Petrus fixis genibus præcatus eſt Dominum, & præcatione Sancta vicit magicam levitatem. Prior enim adſcendit ad Dominum oratio quam volatus, & ante pervenit juſta petitio quam iniqua præſumptio. Ante inquam, Petrus in terris poſitus obtinuit quod rogavit, quam Simon perveniret in Cæleſtia, quo tendebat. Tunc igitur Petrus velut vinctum illum de ſublimi aëre depoſuit, & quod præcipitio* IN SAXA *elidens ejus crura conſregit. Et hoc in opprobrium factum illius eſt; ut qui ante volare tentaverat, ſubitò ambulare non poſſet: & qui pennas* [NB] *aſſumpſerat, plantas amitteret.* Alibi tamen hic idem Auguſtinus (nempe lib. I. de hæreticis) *In quâ urbe beatus Petrus eum* [S. Magum] *verâ omnipotentis Dei virtute extinxit.* Certe hîc de interitu ipſius Romæ exſerte loquitur, cum in ſuperiori de ſolis cruribus confractis affirmet.

Neque aliter fere de ipſius morte loquitur Epiphanius; qui, lib. I. de Hæreſibus, affirmat, ὅτι ἐν μέσῃ τῇ τῶν Ῥωμαίων πόλει, ὁ τάλας καταπεσὼν τέθνηκε, *quod miſer ille*, IN MEDIA URBE *Roma, ex alto decidens perierit.* Cui porro ſuffragium credulus ille Sulpitius Severus confert, dum, ulterius hanc fabulam adornare aggreſſus, *Paulum* [NB] hîc *Petro* conjungit, eaque Neroni, non Claudii, ſub imperio contigiſſe ſic aſſerit: *Etenim tum illuſtris illa adverſus Simo-*

monem Petri ac Pauli congreſſio fuit. Qui cum magicis artibus, ut ſe Deum probaret, duobus ſuffultus Dæmoniis, evolaſſet [*admetitur hic quippe Diabolos*] *Orationibus* Apostolorum *fugatis Dæmonibus, delapſus* In Terram, *populo inſpectante, diſruptus eſt.* Cui paria pene faciens hic quoque Ambroſius, quamvis paucioribus verbis (niſi quod de Apoſtolo Paulo altum teneat ſilentium) in Hexameron, lib. IV. & cap. VIII. ita loquitur: *Sic Petrus Simonem alta cœli magico volatu petentem, diſſoluta carminum poteſtate, dejecit ac ſtravit.*

Nicephorus (Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ lib. II. cap. 36.) poſt alia admodum ridicula narrat, *Simonem manibus extenſis ſurſum verſum, Dæmonibus eum quibus ſe permiſerat ducentibus, ſublatum volaſſe per aëra:* Petrum autem *admodum anxium fuiſſe, & cum Deo in corde collocutum per precationem; ac tandem ſpiritu plenum poteſtates illas, quæ nefarium hominem in ſublime attollebant, increpaſſe, & ut ab eo diſcederent juſſiſſe. Quo ille ſtatim præcipitem deorſum delatum, & humi alliſum, mortuum fuiſſe ac diſruptum.*

De cruribus confractis, interim, non de morte Simonis, loquitur *Maximus Taurinenſis*: eum *percuſſum fuiſſe ab Angelo* Philaſtrius aſſeverat. Quibus adjungat Lector Iſidorum Peluſiotam & Theodorum de hæreſibus, & Lactantium, de Mortibus perſecutorum: qui & ſuo modo hanc fabellam exornant.

Si vero hæc omnia nimis interſe diſcrepantia, adeoque incerta nimis tibi, Lector, videantur, audias ipſum Apoſtolum Petrum (uti prætenditur) hanc hiſtoriam enarrantem: ut cujus ipſa verba, ex cap IX lib. VI. Conſtitutionum ſic affert Cedrenus: Ὃς καὶ ποτε μεσούσης ἡμέρας προελθὼν εἰς τὸ θέατρον, ἐπηγγείλατο δι' ἀέρος ἀναπτῆναι, πάντων θαυμαζόντων ἐπὶ τύτῳ. Ἐγὼ δὲ Πέτρος καθ' ἰμαυτὸν ηὐχόμην. καὶ δὴ μετεωρισθεὶς ὑπὸ δαιμόνων, ἵπτατο μετάρσιος εἰς τὸν ἀέρα, λέγων εἰς τὺς ὀυρα-

νὺς

νοὺς ἀνιέναι, κἀκεῖθεν τοῖς λαοῖς τὰ ἀγαθὰ ἐπιχορηγήσειν. Τῶν δὲ δαιμόνων ἐπευφημούντων ὡς θεὸν, ἐκτείνας ἐγὼ τὰς χεῖρας εἰς ὕψος, ἱκέτευον τὸν θεὸν, καταῤῥάξαι τὸν λυμεῶνα. Ἀτενίσας οὖν εἶπον τῷ Σίμωνι· Εἰ Ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰμὶ ἐγὼ, καὶ οὐχὶ πλάνος, ὥσπερ σὺ Σίμων, προστάσσω ταῖς πονηραῖς δυνάμεσι, ἀφεῖναί σε τῆς κρατήσεως. καὶ ταῦτα εἰπόντος μου κατηνέχθη μετ' ἤχου πολλοῦ, καὶ συνετρίβη· καὶ τοῦ ὄχλου βοήσαντος, εἷς θεὸς ὃν Πέτρος καταγγέλλει. *Quin & aliquando in Theatrum progreſſus promiſit ſe per aërem ſurſum evolaturum, omnibus id mirantibus. Ego autem mecum tacitus precabar Deum. Et quidem Simon a Dæmonibus ſublevatus, in aërem ſublimis efferebatur profeſſus in cœlum ſe aſcendere, indeque bona populis ſuppeditaturum. Dæmones vero ei tanquam Deo fauſtis acclamationibus plaudebant. Tunc ego manibus ſurſum intentis ſuppliciter a Deo petii, ut hanc hominum peſtem deturbaret: ac Simonem, in eum defixis oculis, ita ſum allocutus: Si ego Apoſtolus ſum Jeſu Chriſti, & non impoſtor ſicut tu es, ô Simon; impero malis geniis, ut te miſſum faciant. Hæc me dicente, magno ille cum ſonitu decidit, &* CONFRACTIS MEMBRIS INTERIIT; *turba populi tunc acclamante, unum eſſe Deum, qui a Petro prædicaretur.*

Hîc ergo ipſe Apoſtolus Petrus in ſcenam prodit: verum ſi quis ſolum legat iſta, quæ de Pſeudepigraphis Apoſtolicis eruditiſſime ſcripſit J. Dallæus, videbit quanti illa Conſtitutionum farrago æſtimanda ſit; quæ quoque, ut ut ante ſeculum quintum conficta fuerit, non niſi jam quinto ſeculo adulto primum comparere cœpit, plurimaque præterea abſurda ac falſa, & tam ipſorum Apoſtolorum, quam primitivæ Eccleſiæ doctrinæ & ritibus contraria multa, præcipit.

Videamus interim denuò quibus ac qualibus hæc Fabella nitatur teſtimoniis. Juſtinus, uti & Irenæus, loquuntur quidem de ſtatua, ac [NB] Claudii ſub Imperio ipſi erectâ:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſed multum in ejus ſtatuendæ cauſa, &c. diſcrepant : nam Juſtinus affirmat, ipſum Simonem a Senatu populoque Romano Deum habitum; atque ex illa cauſa ipſi Statuam velut Deo fuiſſe erectam; cum Irenæus ſolùm dicat, ipſum Statua fuiſſe honoratum; quod frequenter admodum, imo pene quotidie fiebat iis, de quibus ne minima quidem Divinitatis opinio erat : uti cunctis iis notiſſimum eſt, qui vel leviter admodum in Antiquitate verſati ſunt.

Addit quidem Irenæus, *hunc a multis quaſi Deum glorificatum fuiſſe*; at Juſtinus affirmat Eum *ab ipſo Senatu* (non ſolo populo) *Romano*, pro Deo fuiſſe habitum, atque ut Deo ipſi Statuam fuiſſe conſecratam.

Quam facile autem Juſtinus ſibi tum hîc tum alibi imponi paſſus fuerit, patet ex iis quæ de Statua Simoni, Romæ in inſula Tiberina, ut *Sancto* ac *Deo*, erecta narrat; cum apud omnes eruditos conſtet illam Inſcriptionem, ex qua nimium credule id affirmat, (uti & plures alias ejuſmodi Inſcriptiones) *Semoni Sanco Deo Fidio*, adeoque ipſi *Herculi* dicatam fuiſſe, araſque ipſas ac Statuas huic Deo conſecratas : tum & ex iſtis quæ de ruinis cellularum in inſula Alexandrina, adhuc exſtantibus affirmat; ut ſic (non malo quidem animo: verum a Judæis impoſtoribus deceptus) eo melius prætenſis iſtis 70. Interpretibus ſuffragaretur.

Clemens Alexandrinus, & poſt illum Origenes, ambo inter Patres Græcos (imò & præter ipſos quoque Tatianus, Athenagoras, Theophilus) eruditiſſimi viri, nec minor inter Latinos Tertullianus, ac poſt ipſum Minutius Felix, cum omnes optimam (imò & pene neceſſariam) occaſionem haberent hæc, ſi vere contingiſſent, de Simone narrandi, altum de iſta re ſilentium tenent; ac non minus de Statua ipſi ut Deo conſecratâ, quam de Lapſu iſto ex aëre tacent.

Primus Arnobius, iis verbis, quæ jam ex ipſo attuli, ipſius caſum ex alto narrat. Euſebius interim (qui raro ali-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

aliquid omittit, quod licet fabuloſum ſit ab ipſis vetuſtioribus ſcriptoribus fuerat adductum (uti exemplis clariſſime oſtendi poſſet) hîc tamen nihil plane præter Juſtini verba adducit; ac præterea nihil, quam iis & Irenæum conſentire, addit. Cujus Euſebii tamen officium fuerat, hæc ſi contigiſſent, accurate ipſa, ſuiſque circumſtantiis adornata enarraſſe, nobiſque, ut partem aliquam hiſtoriæ Eccleſiaſticæ quam maxime memorandam, tradidiſſe.

Quam belle autem cæteri hujus fabulæ narratores cum Arnobio, atque ulterius inter ſeſe, conveniant, patet I. ex eo quod dum ipſe tradit, Simonem curru ignito in Aërem evectum fuiſſe, cæteri dicant, hoc contigiſſe ſuffulcientibus ipſum Diabolis, ac quidem duobus uti Sulpitius Severus habet licet alii numerum non addant. II. Quod Arnobius & Auguſtinus ipſum ex caſu illo ſupervixiſſe affirment (licet Auguſtinus alibi aliter loquatur, uti oſtenſum eſt; atque adeo ſibi ipſi hic minimè conſtet) neque Ambroſius de ipſius morte ex caſu aliquid exprimat; cæteri tamen (Epiphanius nempe & Nicephorus & Cedrenus) ſtatim poſt preces Petri ipſum delapſum atque extinctum dicant.

III. Quod Sulpitius Severus hoc Miraculum Petro ac Paulo ſimul; cæteri vero id Soli Petro adſcribant.

IV. Quod Juſtinus atque Irenæus dicant ipſum Claudii tempore Romæ verſatum fuiſſe; cum reliqui ipſum Neronis, ac quidem poſtremis ipſius temporibus, ibi verſatum, illudque contigiſſe Miraculum, narrent.

Stupendæ ſane ſunt Jeſuitæ Del Rio aſſertiones, ubi de *tranſlationibus* ſive *tranſvectionibus*, ut ſic loquar, *per Aërem*, ope Diabolica effectis, loquitur: ita enim audacter admodum affirmat: *Probatur etiam id experientia tot exemplorum ut ſine protervia quis diſſentire nequeat. Graviſſimi Sanctiſſimique Patres* [Clem. Rom. lib. 6. Conſtit. Apoſtol. Egeſippus, lib. 3. Hiſtor. Arnobius, lib. 2. Cyrillus Hie-

roſol. Catech. 6. Epiphanius, Ambroſius, Maxim. & alios: hos enim exſerte adducit] *referunt* (vide hîc certiſſimam certe experientiam; narrant id Scripta ſuppoſitia, ac Scriptores ſeculis aliquot poſt nati) *coram Petro alarum Dæmoniacarum remigio in aërem ſublatum volitare viſum.* [At quam bene conveniant ſuper iſta re Scriptores jam modo vidimus] *Similia de Abari Scytha leguntur.* [vide iterum novas experientiæ Jeſuiticæ ſpecies!] *Badudum Brittanniæ Regem hâc arte volandi, ſed & infelici exitu, parem nobis proponit Anglorum hiſtoria. De Erico Succorum Rege, quod in quam partem pileum verteret in eum ſubitò abſportaretur regionem, auctor eſt Joannes Magnus Gotthorum Suenonumque Hiſtoriographus, lib. 17. Berengarium Hæreticum & Magum eâdem nocte Romæ fuiſſe, & in Turonenſi Eccleſia Lectionem decantaſſe tradit in Chronico Naugiacus.*

An autem Pileus iſte *Erici* hæreditario poſtea in manus Fortunati devenerit, dijudicent illi qui libenter Monachorum nugas, quas puerulis ac mulierculis legendas conſcripſere, perlegunt: uti & an Sagæ volandi per aërem artes a Diabolo vel Abari; an vero e contra Abaris hæc a Diabolo vel Sagis dedicerit: Certe æque infelix hic Badudus male admodum hanc Magicam artem perdidicit; ac pejori cum ſucceſſu quam ille Luciani (in Philopſeude) Eucrates qui didicerat quidem quibus verbis piſtillum in hominem (vel hominis formam), adeoque & in aquarium converteret; verum minime obſervaverat illa, quibus hominem iſtum denuo converteret in piſtillum.

Quod ejuſmodi quoque nugaciſſimas nugas de *Berengario Hæretico* narret minime mirum: cum de omnibus in univerſum Hæreticis eadem, vel paria, audacter, impudenter ac maligne (niſi audire mavis, Lector, Jeſuiticè) affirmet; de *Waldenſibus*, nempe, de *Huſſitis*, de *Lutheranis*, at-

atque aliis; tum denique de dîra *Calviniſmi Lue* (ut ipſam ἀφιβάλλει) cæteriſque.

Namque, uti, (ſui admodum oblitus,) in ſuo loquitur proloquio, *Antea paucis in locis, de non multis & vilibus tantum, incertus rumor ſpargebatur: nunc cum ipſâ hæreſi, ut cum Febri Furor plurimos paſſim & palam nobilitate, eruditione, divitiis & dignitate claros invaſit*, &c. Certe, quamvis ipſi ipſiuſve ſimilibus, *ſiccum jecur ardeat ira, Difficile eſt Satyram non ſcribere. Nam quis iniquæ Tam patiens Socii, tam ferreus, ut teneat ſe?*

Verum, ut, omiſſo hoc Jeſuitâ redeamus ad *Pſeudoprophetas*, patet ex hoc ſolo *Simone Mago*, quid de Miraculis quæ multi, veteres inter Chriſtianos, *Marco, Menandro*, aliiſque horum ſimilibus Pſeudoprophetis adſcripſerunt: ſimulque illa *Diabolo* ut Auctori attribuerunt, ſentiendum ſit.

Unde non male, meo judicio, faciam, ſi hîc, facta non admodum magna digreſſione, aliquid de cauſis atque ortu hæreſeon in Chriſtiana Eccleſia, uti & Scriptorum Pſeudepigraphorum, adeoque & Pſeudopropheticorum ſimplici atque incauto nimis popello (quandoque tamen & aliis) obtruſorum; porro & hinc de Canonis confectione ſub Novo Teſtamento, paucula quoque dicam.

CAP. III.

Hac occaſione, quaſi per parentheſin, agitur de Tentationibus *ab ipſo Deo, ſub Novo Teſtamento factis, ut cauſis ac mediis (inter alia,)* Falſæ Prophetiæ *&* Pſeudoprophetarum. *Hinc de* Canone librorum Novi Teſtamenti. *De* Canonis *iſtius ortu, progreſſu & tandem perfectione; ac quam cau-*

caute Chriſtiani magis Orthodoxi in iſto conficiendo proceſſerint. De Apocryphis, Spuriis, ſuppoſitiis, adeoque & Pſeudopropheticis, quæ Apoſtolis, Evangeliſtis aliiſque viris Apoſtolicis (præter illa, quæ Propheticis, aliiſque Veteris Teſtamenti membris affingebantur) attributa falsò fuerunt.

Futuros quoque in ſua Eccleſia prædixerat ipſe Salvator J. Chriſtus *Pſeudoprophetas;* ac quidem tales qui *ederent* σημεῖα ϰὴ τέρατα μεγάλα, ὥϛε πλανῆσαι ἐι δυνατὸν, ϰὴ τὲς ἐκλεκτὲς. *Signa magna & prodigia, ita, ut errorem inducantur ſi fieri poſſit, etiam electi.* Ita enim loquitur tum Matth. XXIV, 24. tum Marc. c. XIII, 22. Ex Eorum numero alii inter Judæos ſe perhibebant eſſe *Meſſiam*, Judæis a Deo promiſſum; ſicque contra ipſum Deum mentiebantur: alii in ipſa Eccleſia Chriſtiana ſeſe eſſe *Prophetas Dei;* Spiritùque ipſius ac Revelationibus gaudere, ſibi aut Falſo imaginabantur, aut maligne confingebant.

Ut autem ipſe Deus olim tentaverat populum Iſraeliticum per Pſeudoprophetas [Deut. XIII, 1. &c.] ſic quoque ſub Novo Teſtamento populum illum quem de novo elegerat in *Regale Sacerdotium*, eodem pene modo tentare voluit per PſeudoChriſtos, per Pſeudoprophetas & per falſos Doctores.

Deus certe neminem *tentat* eo ſenſu quo *Apoſtolus Jacobus* ait Deum *neminem tentare*, in malum finem (ſeu perniciem hominum) verum in bonum, i. e. ipſorum ſalutem. Tales erant *Tentationes* iſtæ quibus tentabat *Abrahamum* [Gen. XXI.] *Populum Iſraeliticum* [Exod. XV, 25. & XVI, 5.] *Ezechiam* [2 *Chrom*, XXXII, 31.] plureſque aliæ; ut *tentaret*

ret eum [Populum] *Ambularetne in Lege ipſius nec ne*; atque ut *Experimento quaſi innoteſceret, quid eſſet in corde ejus*: *vel* (ut de Ezechia loquitur S. S.) a Deo quaſi derelicto; *ut tentaret ipſum, notumque fieret quicquid fuit in corde ejus*. Qualeſque *Tentatioues* per *Pſeudoprophetas prædixerat; eum in finem, ut tentaret ſic ipſos Dominus Deus, num amantes eſſent Domini Dei ipſorum in toto corde, & in toto anima ipſorum.*

Sub Novo igitur Teſtamento Deus etiam Populum ſuum *tentare*, voluit, idque duplici quoque modo: ac I°. quidem per animum nobis proprium ejuſque cogitationes, diſcurſus, dubitationes, vacillationes, circa fidem &c. *Ex corde* enim *hominis*. [Matth. XV, 19.] *proveniunt malæ cogitationes*; ex quibus iterum, ni mature inhibeat habenas, (per occultas Dei *Tentationes*) in periculum incidat iſtorum factorum, quorum ibi mentio fit. Unde Salvator Noſter J. Chriſtus, dum Diſcipulos ſuos Orare docet, mandat inter alia uti orent; *Ne inducas nos in tentationem, ſed libera nos a malo iſto*: ne ſcilicet ſic inciderent, in peccata carnalia (ut ſic loquar) vel in hæreſin, vel denique in totalem Apoſtaſiam.

S. Apoſtolus Jacobus, qui cap. 1. de *tentationibus* loquitur, duplicem hinc ſtatuit *tentationem*. 1. quæ a *Deo* profecta in Salutem æternam noſtræ animæ tendit; alteram quæ *ex propriis noſtris* cupiditatibus exorta (ni maturè ac fortiter iſti reſiſtamus) in æternum ejus tendit exitium: verum de nulla *tentatione* per Diabolum facta ibi mentio. Ut autem diverſimode olim tentavit Deus aut homines aliquos, aut quandoque etiam totum populum ſuum; ſic maxime id efſecit per Pſeudoprophetas; per quos vel Idolatria [ſub Veteri Teſtamento] vel Hæreſes [tam ſub Veteri quam Novo Teſt.] exortæ vel adauctæ fuerunt: dum ejuſmodi homines, aut ſuperſtitioſe nimis aut ſtulte, ſibi imaginabantur,

ſe

ſe ſua ex inſtinctu Spir. Sancti proloqui; aut maligne ac doloſe talia confingebant (ἃ μὴ ἑώρακαν ἐμβατεύοντες) eoque utebantur prætextu, ut eo facilius ſua dogmata heterodoxa (quandoque & Idololatrica vel aliter pernicioſa) ſimplicium animis obtruderent ſibique per iſta Auctoritatem honorem, lucrum, aliaque demum commoda, pararent.

Illa vero quæ præterea prætendebant (præter Divinas ſc. *Revelationes*, aliaque hiſce ſimilia) erant *Traditiones*, quaſi *ex ore hujus illiuſve Apoſtoli*, vel *Scripta* quaſi *ab illis conſcripta*; cum ipſi talia confinxiſſent.

Hinc igitur Hæreſes & falſæ Doctrinæ, falſæque adeò Prophetiæ, cum ore falſorum iſtiuſmodi ſive Doctorum ſive Prophetarum, tum Scriptis divulgatæ: confictæ videlicet *Revelationes* ſive *Apocalypſes*, *Epiſtolæ*, *Evangelia*, *Apoſtoli hujus illiuſve Acta*, pluraque alia adhuc inferius adducenda, quæ *in Tentationem*, quaſi criterium verè fidelium atque infidelium, proborum atque improborum, relinquebantur Eccleſiæ: quandoquidem *opportebat ut hæreſes in Eccleſia exorirentur*, ἵνα δόκιμοι φάνεροὶ γένωνται, *ut probati inde fierent manifeſti*; ſicut Apoſtolus Paulus loquitur, 1 Cor. cap. XIX.

Jam vero conſiderandum quoque quam Fabularum, Miraculorum, librorumque Patriarchis, Evangeliſtis Apoſtolis Apoſtoliciſque viris falsò ſuppoſitorum, feracia fuerint duò prima Chriſtianiſmi ſecula; eo quod tum longe facilius confingerentur ab hæreticis, qui hæreſibus ſuis ſtabiliendis & adaugendis inde Auxilium petere ſolebant; uti tali perſonata auctoritate, quaſi plane Apoſtolica in tranſverſum agerent partes ſibi circa religionem adverſas.

Integrum namque Catalogum conficere liceret tum *Evangeliorum* tum *Actorum*, tum *Epiſtolarum* tum *Itinerariorum*, tum *Revelationum* (ſive *Apocalypſeon*,) tum *Lyturgiarum*, tum *Prophetiarum*, quæ ſub ſplendidis nominibus Evangeliſtarum, Apoſtolorum ac Prophetarum vel ab hæreticis, vel

etiam

etiam a multis Orthodoxæ fidei adhærentibus, at nimium ſimplicibus ac credulis, circumferebantur: verum alii id jam dudum fecerunt.

Ne quis autem nimium miretur id commode ſat fieri potuiſſe, conſideret is primo, plurimas *hæreſes* brevi poſt Apoſtolorum exceſſum (e quibus nonnullæ etiam ipſis adhuc viventibus initium ceperant) ubique pene fuiſſe ſubortas: ſicut iſtud ex Juſtino, Irenæo, Tertulliano, Euſebio, Epiphanio aliiſque pluribus, abunde patet. 2. Chriſtianos iſtorum temporum, ob continuas fere perſecutiones, difficulter admodum potuiſſe inter ſe communicare, quæ hi illive viri, hæ illæve Eccleſiæ, ex Scriptis Apoſtolicis poſſiderent, ac pro talibus rectè haberent.

Unde etiam accidit, ut tempore Irenæi (qui A°. 197. poſt Chriſtum natum exceſſit) multæ adhuc Eccleſiæ ſola ex traditione, per auditum, & ſine ullâ Scriptura Evangelica aut Apoſtolica, Evangelio Jeſu Chriſti crediderint.

Ipſa verba Irenæi, quæ id clariſſime teſtantur ſunt hæc ſequentia, lib. 2. cap. 2. comprehenſa: *Quid ſi neque Apoſteli quidem Scripturas reliquiſſent nobis, nonne opportebat ordinem ſequi Traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Eccleſias? cui ordinationi aſſentiunt multæ Gentes Barbarorum, eorum qui in Chriſtum credunt, ſine charactere vel atramento Scriptam habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem; & veterem Traditionem diligenter cuſtodientes,* &c. Quin & Chryſoſthomi tempore erant Eccleſiæ, quibus Apoſtolorum Acta adhuc ignota erant; uti ipſe, initio Commentariorum in Acta teſtatur.

Huic incommodo adaugendo faciebat, quod tam *Evangelia* quam *Epiſtolæ* (ad hanc illamve pro temporis rerumque ratione ac conditione conſcriptæ) linguâ conſignata eſſent non omnibus intellecta. Namque uti omnes libri Novi Teſtamenti, unica lingua Græca comparuerunt conſcripta (niſi

quis cum nonnullis veterum Chriſtianorum aſſerere velit Evangelium Matthæi & Epiſtolam ad Hebræos primum Hebraicè fuiſſe conſcripta; atque Evangelium Marci Latinè; quorum Autographa atque apographa, ſi unquam fuerint in mundo, jam primis Chriſtianiſmi ſeculis diſparuerant) ſic nec omnes Latini (imo minima ipſorum pars) nec multi Barbarorum, Græce intelligebant.

Notandum quoque non omnia Evangelia eodem tempore fuiſſe conſcripta, uti nec omnes Epiſtolas Apoſtolicas; neque omnia illorum æque citò inter Chriſtianos (etiam illos, qui linguam quâ conſcripta erant intelligebant) fuiſſe diſperſa: ac multo adhuc ſerius inter iſtas Gentes, qui hanc linguam non intelligebant, verſiones ei incommodo vel defectui ſubveniſſe: quo ſpectant illa verba Irenæi.

Ex hiſce aliiſque cauſis patet, Canonem Scripturæ Novi Teſtamenti non ab ipſis Apoſtolis fuiſſe confectum, aut commode eum potuiſſe confici. Summe tam credibile eſt ab Evangeliſtis & Apoſtolis & viris Apoſtolicis apographa ſuorum ſcriptorum fuiſſe ſervata, aliiſque, pro occaſionibus datis ſummo ſtudio fuiſſe communicata; & ab Eccleſiis ad quas miſſa fuerant (ſi eſſent Epiſtolæ) Autographa anxie ſervata atque apographa ad alias Eccleſiis data occaſione tranſmiſſa, atque inde Canonem, licet minus abſolutum, intra Chriſtianiſmi tertium ævum (hoc eſt inter annum centeſimum ac ducentiſimum poſt Chriſtum natum) fuiſſe confectum: ac quidem primum eo modo uti ab Euſebio, l. 3. cap. 24. recenſetur: quæ verba. Τακτέον ἐν πρώτοις, τὴν ἁγίαν τῶν εὐαγγελίων τετρακτύν· οἷς ἕπεται ἡ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων γραφή. μετὰ δὲ ταύτην, τὰς Παύλου καταλεκτέον ἐπιστολάς· αἷς ἑξῆς τὴν φερομένην Ἰωάννου προτέραν καὶ ὁμοίως τὸν Πέτρου κυρωτέον ἐπιστολήν. ἐπὶ τούτοις τακτέον, εἴγε φανείη, τὴν Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου, περὶ ἧς τὰ δόξαντα κατὰ καιρὸν ἐκθησόμεθα. καὶ ταῦτα μὲν ἐν ὁμολογουμένοις. τῶν δὲ ἀντιλεγομένων, γνωρίμων δ᾽ οὖν ὅμως τοῖς πολλοῖς, ἡ λεγομένη Ἰακώ-

βου

βου φέρεται, καὶ ἡ Ἰούδα, ἥτε Πέτρου δευτέρα ἐπιστολὴ καὶ ἡ ὀνομαζομένη δευτέρα καὶ τρίτη Ἰωάννου, εἴτε τοῦ εὐαγγελιστοῦ τυγχάνουσι εἴτε καὶ ἑτέρου ὁμωνύμου ἐκείνῳ. ἐν τοῖς νόθοις κατατετάχθω καὶ τῶν Παύλου πράξεων ἡ γραφὴ, ὅ, τε λεγόμενος Ποιμὴν, καὶ ἡ Ἀποκάλυψις Πέτρου. καὶ πρὸς τούτοις ἡ φερομένη Βαρνάβα ἐπιστολὴ, καὶ τῶν Ἀποστόλων αἱ λεγόμεναι διδαχαί. ἔτι τε ὡς ἔφην, ἡ Ἰωάννου Ἀποκάλυψις, εἰ φανείη, ἥν τινες ὡς ἔφην ἀθετοῦσιν· ἕτεροι δὲ ἐγκρίνουσιν τοῖς ὁμολογουμένοις. ἤδη δ' ἐν τούτοις τινὲς καὶ τὸ καθ' Ἑβραίους εὐαγγέλιον κατέλεξαν, ᾧ μάλιστα Ἑβραίων οἱ τὸν Χριστὸν παραδεξάμενοι χαίρουσι. Ταῦτα δὲ πάντα, τῶν ἀντιλεγομένων ἂν εἴη, ἀναγκαίως δὲ καὶ τούτων ὅμως τὸν κατάλογον πεποιήμεθα, διακρίνοντες τάς τε κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν ἀληθεῖς καὶ ἀπλάστους καὶ ἀνωμολογημένας γραφὰς, καὶ τὰς ἄλλως παρὰ ταύτας οὐκ ἐνδιαθήκους μὲν, ἀλλὰ καὶ ἀντιλεγομένας, ὅμως δὲ παρὰ πλείστοις τῶν ἐκκλησιαστικῶν γινωσκομένας, ἵν' εἰδέναι ἔχοιμεν, αὐτάς τε ταύτας, καὶ τὰς ὀνόματι τῶν Ἀποστόλων πρὸς τῶν αἱρετικῶν προφερομένας, ἤτοι ὡς Πέτρου καὶ Θωμᾶ, καὶ Ματθία, ἢ καί τινων παρὰ τούτους ἄλλων εὐαγγέλια περιεχούσας. ἢ ὡς Ἀνδρέα καὶ Ἰωάννου καὶ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων πράξεις, ὧν οὐδαμῶς ἐν συγγράμματι, τῶν κατὰ διαδοχὰς ἐκκλησιαστικῶν τις ἀνὴρ, εἰς μνήμην ἀγαγεῖν ἠξίωσε. Πόρρω δὲ που καὶ ὁ τῆς φράσεως παρὰ τὸ ἦθος τὸ Ἀποστολικὸν ἐναλλάττει χαρακτὴρ, ἥτε γνώμη, καὶ ἡ τῶν ἐν αὐτοῖς φερομένων προαίρεσις, πλεῖστον ὅσον τῆς ἀληθοῦς ὀρθοδοξίας ἀπᾴδουσα, ὅτι δὲ αἱρετικῶν ἀνδρῶν ἀναπλάσματα τυγχάνει, σαφῶς παρίστησιν· ὅθεν οὐδ' ἐν νόθοις αὐτὰ κατατακτέον, ἀλλ' ὡς ἄτοπα πάντη καὶ δυσσεβῆ παραιτητέον. *Primo loco habenda ſunt quatuor Evangelia: poſt quæ ſequuntur Acta Apoſtolorum; poſt illa vero ponendæ ſunt Pauli Epiſtolæ: deinde prima Joannis primaque Petri (pro Canonicis habendæ): Denique hiſce, ſi ita videbitur, ſuperadde Joannis Apocalyſin: de qua quæ nobis ſentienda videntur, ſuo tempore dicemus. Et hæc quidem Scripta unanimi conſenſu agnoſcuntur. Inter contraverſa vero, quæ tamen a multis agnita ſunt numerantur Jacobi, uti & Judæ, & Petri appellata ſecunda, quin & Joannis ſecunda ac tertia; ſive ab ipſo ſive ab alio*

 ejuſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ejuſdem nominis viro ſint conſcriptæ. Inter Spuria Scripta ponenda ſunt Scriptura Actorum Pauli, liber ille qui Paſtor appellatur, & Apocalypſis Petri: quibus adde Barnabæ Epiſtolam, & Doctrinas, (ita nominatas) Apoſtolorum: denique, uti dixi, ſi ita videtur, Joannis Apocalypſin; quam aliqui parvi pendunt, aliqui vero Canonicis (ſive unanimiter approbatis) accenſent. Præterea aliqui ſunt qui iſtis adnumerant Evangelium ſecundum Hebræos, quo maxime utuntur ii, qui ex Hebræis ad Chriſtum converſi ſunt. Quæ quidem omnia quamvis inter controverſa ſint numeranda, tamen ipſa quoque enumeravi, ut diſtinguerem ſic inter illas Scripturas, quas, ex Traditione Eccleſiaſtica, ut veras & non confictas (vel Falsò ſuppoſitas) unanimi conſenſu agnoſcimus, & inter iſtas, quæ controverſæ atque hinc excluſæ, tamen ut tales a multis agnoſcuntur: uti ſic & haſce cognoſceremus, & illas etiam, quæ ſub nomine (confícto) Apoſtolorum ab hæreticis producuntur; ſive illæ ſub nomine Petri aut Thomæ aut Mathiæ veniant, ſive ut aliorum quorundam Evangelia, ſive ut Acta Apoſtolica Andreæ, Joannis & Aliorum Apoſtolorum; quorum (Scriptorum) nihil ullus vir Eccleſiaſticus in Scripto aliquo (ſeu collectione Canonica) memorare dignatus fuit: ſicut etiam Phraſeos ipſorum Character, multum differt a phraſi Scriptorum Apoſtolicorum: quin & Mens & Scopus ipſorum quam plurimum diſcrepant a vera Orthodoxia, quod autem Virorum Hæreticorum figmenta ſint clare ſatis oſtendit: unde & illa ne quidem Nothis (ſeu ſpuriis) accenſenda putat; verum plane, ut abſurda & impia, rejicienda.

Videmus hic 1. Libros verè Canonicos atque ab universa Eccleſiâ (paucis tamen exceptis hæreticis) pro talibus habitos. 2. Libros controverſos; at tales, qui tandem temporis tractu, ac poſt accuratius examen, vel examina non uno tempore facta [nam anxie admodum proceſſiſſe patres pri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

mitivæ Eccleſiæ videntur, in conficiendo Canone; hincque tam diu dubitatum de nonnullis, atque expulſi denuo, qui nimis præcipitanter aut incogitanter a quibuſdam, licet pio Zelo, in Canonem fuerant recepti ac pro Propheticis habiti] pro talibus ab univerſâ Eccleſia agniti ſunt; ut Epiſtolæ Petri ſecunda, Joannis ſecunda ac tertia, Jacobi & Judæ: uti & Apocalypſis Joannis: quæ quidem ſerius apud Græcos, ac timidius (etiam tempore Hieronymi) attamen ab uteriſque tam Græcis quam Romanis Eccleſiis (imò & cunctis aliis per totum terrarum orbem, quod ſciam) recepta fuit.

Syriaca verſio, quæ perantiqua eſt, hos modo nominatos, libros non exhibet quidem: verum poſteriores Chriſtiani, qui in Syria alibique iſto utuntur inſtrumento, illos agnoſcunt quoque (ſaltem plurimi inter ipſos) ac poſteris temporibus in Syriacam tranſtulere linguam.

Epiſtola ad Hebræos numerabatur quidem etiam inter libros controverſos; ſed non tam ratione Auctoritatis, quam obtinere debeat; quam ratione Auctoris (an nempe ipſe Apoſtolus Paulus illam primitus conſcripſerit, an vero Clementi, an Lucæ, an denique Barnabæ id tribuendum ſit) ac ratione linguæ qua primum conſcripta fuerit; Hebræâne an Græcâ; & ſi Hebraicâ, quis eam in Græcam linguam converterit. Quod ultimum & locum habet circa Evangelia ſecundum Matth. & Marcum; attamen nullatenus ipſorum derogat Auctoritati; uti nec hujus, de quo ſermo eſt, Epiſtolæ.

Fuere quidem & alia Scripta decurſu temporum Canonicis accenſa, verum nulli unquam præter nunc modo enumerata, Canonicis Novi Teſtamenti libris, ex publica univerſalis Eccleſiæ auctoritate, adjuncta; multæ quidem Eccleſiæ, primis ac ſubſequentibus Evangelii depredicati temporibus, publice prælegebant Epiſtolam Clementis pluraque a-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

lia ejuſmodi Scripta : at ſequentibus ævis illa aut rejecerunt aut neglexerunt.

Interim, ſero quamvis, Vet. Teſtamenti Canonicis (quæ a Philone ac Joſepho, 22. tantum numero fuiſſe Judæis tum Antiquioribus, tum illorum tempore affirmantur) alia plura fuerunt adjuncta : de quibus forſan latius aliquid diſſeram.

Quantum vero ulterius attinet ad Canonem Scriptorum Novi Fœderis, ac quando ille primum confectus fuerit Eccleſiarum unanimi conſenſu, obſcurum valde, imò ignotum, id eſt. Nam quæ de Canone 84. inter Canones Apoſtolorum nomine inſignitos afferuntur [ne nunc ſuperfluè nimis hîc oſtendam, poſteriores Canones prætenſos Apoſtolicos, cæteris æque ſuppoſititiis, quamvis paulo antiquioribus, falſo ſub titulo fuiſſe affixos] quæ, dico, inter alia ibi pro Canonicis afferuntur ; Machabæorum ſcilicet tres libros in Canonem recipiendos eſſe, pugnant contra Euſebium, Athanaſium Greg. Nazianzenum, Amphilochium, Cyrillum Hieroſolymitanum, Epiphanium, Joan. Damaſcenum, Philaſtrium, Ruffinum, Hieronymum, denique & alios Scriptores Eccleſiaſticos. Ut faciunt quoque illa, quæ (prætерita tamen Joannis Apocalypſi) tam ſuper duabus Epiſtolis Clementinis, ut Canonicis, quam ſuper Conſtitutionum Apoſtolicarum libris, male perſonatus Clemens, quaſi Scriba Apoſtolicus, commendat ac quidem addita cautione hoc modo : *Clementis Epiſtolæ duæ, & Conſtitutiones vobis Epiſcopis, per me Clementem in octo libris editæ; quæ non ſunt omnibus divulgandæ, propter ea quæ ſunt in eis Myſtica.*

Ruffinus, (ille Presbyter Aquileienſis, magnique Hieronymi antagoniſta) in Expoſitione ad Symbolum Apoſtolicum, hoc modo tam Scripta Canonica quam Apocrypha, ut a Patribus vel in Canonem incluſa, vel ab iſto excluſa, enumerat : *Itaque Veteris Inſtrumenti primo omnium Moyſi quin-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

quinque libri ſunt traditi, Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium: poſt hos Jeſu Nave; Judicum ſimul cum Rhuth: quatuor poſt hæc Regnorum libri, quos Hebræi duos numerant; Paralipomenon, qui dierum dicitur liber: & Eſdræ libri duo, qui apud ipſos ſinguli computantur, & Heſter: Prophetarum verò Eſaias, Hieremias, Ezechiel & Daniel: præterea duodecim Prophetarum liber unus: Job quoque & Pſalmi David ſinguli ſunt libri: Salomonis vero tres [NB] *Eccleſiis traditi, Proverbia, Eccleſiaſtes, Cantica Canticorum. In his concluſerunt librorum numerum Veteris Teſtamenti. Novi vero quatuor Evangelia, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis: Actus Apoſtolorum, quos deſcripſit Lucas: Pauli Apoſtoli Epiſtolæ* [NB] *quatuordecim: Petri Apoſtoli Epiſtolæ duæ: Jacobi fratris Domini & Apoſtoli una: Judæ una: Joannis tres: Apocalypſis Joannis.* HÆC SUNT QUÆ PATRES INTRA CANONEM CONCLUSERUNT, *ex quibus fidei noſtræ aſſertiones conſtare voluerunt. Sciendum tamen eſt, quod & alii libri ſunt qui non Canonici, ſed Eccleſiaſtici a majoribus appellati ſunt: ut eſt Sapientia Salomonis, & alia Sapientia quæ dicitur filii Syrach, qui liber apud Latinos hoc generali vocabulo Eccleſiaſticus appellatur: quo vocabulo non auctor libelli, ſed Scripturæ qualitas cognominata eſt. Ejuſmodi ordinis eſt libellus Tobiæ, & Judith, & Machabæorum libri. In Novo vero Teſtamento libellus, qui dicitur Paſtoris ſive Hermetis* [vel aliter ac frequentius *Hermæ*]; *qui appellatur Duæ viæ vel Judicium Petri. Quæ omnia legi quidem in Eccleſiis voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam. Cæteras vero Scripturas Apocryphas nominarunt, quas in Eccleſiis legi noluerunt. Hæc nobis* [NB] *a Patribus, ut dixi, tradita opportunum viſum eſt hoc in loco deſignare, ad inſtructionem eorum, qui prima ſibi Eccle-*

ſiæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſiæ ac Fidei elementa ſuſcipiunt : ut ſciant [NB] *ex quibus ſibi fontibus verbi Dei haurienda ſint pocula.*

Videmus hîc 1. Secundum Ruffinum, allatum ab ipſo Canonem eſſe Patribus traditum, adeoque & Antiquum admodum jam ipſius ævo habitum.

Certe ex illis quæ ſuperius ex Euſebio adduxi videri poteſt, parvam valde diſcrepantiam fuiſſe inter receptum, Hieronymi ac Rufini ævo Canonem, & illum quem ex Concilio Laodiceno (quod A°. poſt Salvatorem 364. habitum fuit) jam paulo inferius adducam : imò nulla eſt, præterquam quod Apocalypſis aſſumatur hic a Rufino (uti & in Prologo Galeato ab Hieronymo) quæ tamen omiſſa fuerat, atque adeo excluſa, a Synodo Laodicena : quacum concordant illa quæ ex Euſebio attulli. 2. Canonem illum qui nunc ab omnibus, quod ſciam, agnoſcitur. Proteſtantibus (ſive extr. Romanam Eccleſiam D. Noſtr. Jeſum Chriſtum confitentibus) jam dudum ante Rufini tempora fuiſſe pene unanimiter ab omnibus Orthodoxis probatum : quamvis diu admodum poſtea permanſit conteſtatio ſuper Apocalypſeos libro. 3. Libros *Sapientiæ*, *Eccleſiaſtici* &c. ejuſdem ordinis ac dignitatis hîc haberi cum *Paſtore Hermæ*, ac *Judicio Petri*, ſimiliſque commatis plurimis, quorum ad nos vix tenuis famæ ſublabitur aura.

Neque aliter Hieronymus; qui poſt enumeratos Vet. Teſtamenti libros Canonicos, ac paucula alia interjecta, ita pergit: *Igitur Sapientia, quæ vulgò Salomonis inſcribitur, & Jeſu filii Syrach liber, & Judith, & Tobias, & Paſtor, non ſunt in Canone. Machabæorum primum librum Hebraicum reperi. Secundus Græcus eſt : quod ex ipſâ quoque phraſi probari poteſt.*

Ex Hieronymi præfatione in Judith aliquomodo conſtare videtur, a *Concilio Nicæno* S. Scripturæ Canonem confectum & publicatum fuiſſe. Namque ita ibi loquitur: *Apud*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

pud Judæos liber Judith inter Apocrypha legitur [ita enim
hîc loco vocis *Hagiographa* per Sciolum quendam intruſæ,
quod idem quoque ipſius præfationi in Tobiam contigit, re-
verâ legi debet] *cujus auctoritas ad roboranda illa, quæ in
contentionem veniunt minus idonea judicatur.* CHALDÆO
tamen ſermone conſcriptus, inter Hiſtorias computatur. SED
QUIA HUNC LIBRUM SYNODUS NICÆNA IN NUME-
RO SANCTARUM SCRIPTURARUM [NB] LEGITUR
COMPUTASSE, *acquievi poſtulationi veſtræ, imò exactioni:
& ſepoſitis occupationibus, quibus vehementer artabar, huic u-
nam lucubratiunculam dedi,* MAGIS SENSUM E SENSU,
QUAM EX VERBO VERBUM TRANSFERENS, MULTO-
RUM CODICUM VARIETATEM VITIOSISSIMAM AMPU-
TAVI: *Sola ea, quæ intelligentia integra in verbis Chal-
dæis invenire potui, Latinis expreſſi.*

Notandum vero circa hæc Hieronymi verba 1. Hunc li-
brum Chaldaice fuiſſe conſcriptum 2. Exemplaria admodum
vitioſa fuiſſe, atque immane quantum! inter ſe diſcrepaſſe:
adeo ut in vertendo non tam ad verba ipſa, quam ad com-
modum ſenſum, qui ex tanta exemplariorum vitioſa diſcre-
pantia exſculpi potuerat, reſpexerit; amputando interim
quæ aut ſuperflua (in hiſce illiſve iſtorum exemplarium) aut
vitioſa, notha ſeu ſpuria judicaret. Ita enim hîc capio ver-
ba Hieronymi. Multa, certe, amputaverit opportet, hic
Hieronymus, ſi tot ac tanta reſecuit, quæ plura apud Græ-
cum Interpretem, quam apud hunc Latinum (ſi verſio, ſal-
tem vulgata, quam nunc habemus, vere illius eſt) inveniun-
tur: ac plane in compendium iſtum librum redegiſſe vide-
tur; modo conſtet Interpretem Græcum, in vertendo ex Chal-
daicis, non plurima de ſuo (uti in Hiſtoria Tobiæ quoque
feciſſe videtur) ſuperaddidiſſe. Quod uti ab initio uſque ad
finem hujus libri (Judith) cuicunque, ſomnolenti ſolum ocu-
lo inſpectanti, patet; ita præcipuè quidem in cap. 2. ubi Græ-

ca verſio amplus admodum videtur commentarius eorum quæ in textu Latino continentur.

Verum quod magis ad rem noſtram hîc agendam pertinet eſt, quod *legatur* (apud quoſnam non indicat) *Synodum Nicænam hunc librum in numerum Sanctarum Scripturarum computaſſe.*

Quæ obſtant quominus huic teſtimonio de *Synodo Nicænâ* (quod ipſe Hieronymus admodum dubitanter affert) fidem adhibeamus, ſunt 1. Quod hodie talia inter Canones iſtius Synodi minime reperiamus. 2. Quod nemo præter Hieronymum hujus rei (quod ſciam) aliquo modo meminerit. 3. Quod jam tempore ipſius Hieronymi nonnulla aſſumenta, vel figmenta, iſtis Canonibus infarta pro veris ac genuinis Canonibus etiam ab ipſis Pontificibus Romanis (quod illi in rem ipſorum facerent) venditarentur; atque exinde ijus atque auctoritatem in Epiſcopos ac Clericos Eccleſiarum Africanarum ſibi quam ſerio arrogarent. Producebant enim Romani Epiſcopi Canonem (eique quammaxime inſiſtebant) qui nullibi, præterquam in Romanorum Codicibus reperiebatur; nec, poſt quamſeriam inveſtigationem, in ullis hujus Synodi Exemplaribus, tum Græcis tum Romanis, inveniebatur. Conſulti namque ac rogati ſuper hac re tam Conſtantinopolitanus, quam Alexandrinus Epiſcopus, tranſmiſerunt ejuſmodi exemplaria, in quibus minime id, quod ab Epiſcopo Romano prætendebatur, comparebat. Quod tam ex 2, 3, 4. &c. Canonibus Concilii Carthaginenſis Sexti (cui ipſe Aurel. Auguſtinus Hipponenſis Epiſcopus, Provinciæ Numidiæ Legatus interfuit) quam ex Epiſtola hujus Africani Concilii ad Celeſtinum Papam, clarum eſt. Ex quibus jam adductis ſatis apertum eſt, huic Hieronymi teſtimonio minime ſtandum eſſe; cum & ipſe id dubitanter admodum proferat.

Primus Canon qui ſeſe minus indubitato nobis manifeſtat, eſt qui a Patribus Concilii Laodiceni publicatus fuit, hoc modo:

modo: 1. *Geneſis.* 2. *Exodus.* 3. *Leviticus.* 4. *Numer.* 5. *Deuteronomium* 6. *Jeſu Nave.* 7. *Judices, Rhuth.* 8. *Heſter.* 9. *Regnorum primus & ſecundus.* 10. *Regnorum tertius & quartus* II. *Paralipomenon primus & ſecundus.* 13. *Liber Pſalmorum centum quinquaginta.* 14 *Proverbia Salomonis.* 15. *Eccleſiaſtes.* 16. *Cantica Canticorum.* 17. *Job.* 18. *Duodecim Prophetæ.* 19. *Eſaïas.* 28. *Jeremias & Baruch, Lamentationes & Epiſtolæ.* 21, *Ezechiel.* 22. *Daniel. Novi autem Teſtamenti hæc, Evangelia quatuor, ſecundum Matthæum, ſec. Marcum, ſec. Lucam, ſec. Joannem. Actus Apoſtolorum, Epiſtolæ Pauli.* 14. *ad Romanos* 1. *ad Corinthios* 2. *ad Galatas* 1. *ad Epheſios* 1. *ad Philippenſes* 1. *ad Coloſſenſes* 1. *ad Theſſalonicenſes* 2. *ad Hebræos* 1. *ad Timotheum* 2. *ad Titum* 1. *ad Philemona unam;* Omiſſâ (quod notandum eſt) *Apocalyſi Joannis.*

Secundus Canon ille eſt, quantum ſcio, qui Cæſario & Attico Coſſ. a Concilio tertio Carthaginenſi conditus ac publicatus fuit; quique ſequentia ſtatuit. *Item placuit, ut præter Scripturas Canonicas, nihil in Eccleſia legatur, ſub nomine Divinarum Scripturarum. Sunt autem Canonicæ Scripturæ, primus Geneſis, ſecundus Exodus, tertius Levitici, quartus Numeri, quintus Deuteronomium, Sextus Jeſu Nave, Septimus Judicum, Octavus Rhuth, Nonus Regum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Job unus, Pſalterium Davidicum, Salomonis libri* [NB] QUINQUE, *Libri* 12. *Prophetarum, Eſaias, Jeremias, Ezechiel, Daniel,* TOBIAS, JUDITH, *Heſter, Eſdræ libri duo,* MACHABÆORUM DUO. *Novi autem Teſtamenti viginti Septem. Evangeliorum libri quatuor, Actum Apoſtolorum liber unus, Pauli Epiſtolæ quatuordecim, Ejuſdem ad Hebræos una. Petri Apoſtoli duæ, Joannis Apoſtoli tres, Judæ Apoſtoli una, & Jacobi una.* APOCALYPSIS JOANNIS *liber unus. Hoc autem fratri & conſacerdoti noſtro Bonifa-*

nifacio, vel aliis earum partium Epiſcopiſcopis Pro Confirmando Isto Canone, *innoteſcat. Quia a Patribus ita accepimus legenda in Eccleſiis. Liceat etiam legi* Passiones Martyrum, *cum anniverſarii eorum dies celebrentur.* Hactenus Canon 47. Concilii tertii Cathaginenſis.

Cum hoc Canone convenit ille, qui ab Innocentio primo editus (Stilicone II. & Anthemio Coſſ. i. e. quindecim circiter annis poſt jam modo adductum) inter Decreta hujus Pap*æ*, cap. 27. comparet : poſt quem enumeratum ille hæc ſuperaddit : *Cætera autem, quæ vel ſub nomine Matthiæ, ſive Jacobi Minoris, vel ſub nomine Petri, & Joannis, quæ a quodam Leucia ſcripta ſunt; vel ſub nomine Andreæ, quæ a Xenocharide & Leonide Philoſophis, vel ſub nomine Thomæ Scripta ſunt, & ſi qua ſunt alia; non ſolum repudianda, verum etiam noveris eſſe damnanda.* Neque abludit hinc Canon editus a Gelaſio Papa : qui immenſam quoque Apocryphorum turbam, ut Apoſtolis ac viris Apoſtolicis Falſo tributam, recenſet.

Hinc & Hieronymus, in Catalogo Scriptor. *Eccleſiaſticorum : Igitur* περιόδους *Pauli & Theclæ, & totam leonis baptizati fabulam, inter Apocryphas Scripturas computamus. Quale enim eſt, ut individuus comes Apoſtoli, inter cæteras ejus res, hoc ſolum ignoraverit. Sed & Tertullianus vicinus eorum temporum refert, Presbyterum quendam in Aſia* σπουδαστὴν *Apoſtoli Pauli, convictum apud Joannem, quod Auctor eſſet libri, & confeſſum ſe hoc Pauli amore feciſſe, & ob id excidiſſe.*

Videmus hîc, quouſque hominum impudentia, ſub prætextu religionis ac pietatis, etiam tunc temporis proceſſerit. Unde non mirum nobis quoque videri debet, tot & tanta (ac quidem abſurdiſſima & ridicula) congeſta fuiſſe in Epiſtolas ac Dialogos Sulpitii Severi, in Hiſtoriam Palladii Lauſia-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſiacam, aliaſque Veteris Chriſtianiſmi hiſtorias: ut ejuſmodi fraudibus, plane impiis, ſic adornare prætendebant Religionem noſtram Chriſtianam.

Interim hic *leo converſus ac baptizatus* forſan ille fuerit, cujus mentio fit 2 Timoth. IV, 17. ut ita in confuſionem Gentilium appareret quam potens eſſet Doctrina Chriſtiana: cum ipſa bruta animantia Evangelio obedirent. Superant certe talia fabellas Sulpitii Severi de Vacca & Lupo pœnitentiam agentibus, ac famoſi iſtius Franciſci Aſſiſii de lupo itidem ad pietatem converſo, hiſtoriolam.

Atqui Presbyter Aſiaticus ex Pauli amore id fecit, illiuſque ſic nomine abuſus fuit, bona verba! Verum Hieronymus quæritur quoque iſtud & ſibi ipſi accidiſſe [lib. 2. Apol. contra Ruf. [cum vir quidam ægre ferens ab eo Hebræa volumina in Latinum verſa, epiſtolam ejus nomine Scriptam, quaſi ab Hebræis in adoleſcentia ſeductus, ad id animum appuliſſet, cujus adeo pœnitentiam ageret, confinxit; clamque illo & inſcio Romæ & in Africa in vulgus diſſeminavit. Aliquid ſimile etiam ſibi contigiſſe conqueritur Gregorius Magnus: nempe ab Andrea quodam Monacho Græco, ſuo ſub nomine conſcriptos fuiſſe Sermones. Namque Epiſtolar. lib. 10. Ep. 69. ait: *Inter diverſa mala aliquos etiam Sermones ſcripſit, atque eos ex nomine noſtro titulavit.*

Ut autem multi fuere homines, qui nova ſcripta quaſi Prophetica & Apoſtolica confingerent, ſic nec defuere, qui vere Prophetica & Apoſtolica aut rejicerent in totum, aut hinc inde detruncarent ac corrumperent. Sic enim de Ebionæis Irenæus, lib. 3. c. 11. *Ebionæi etenim eo Evangelio, quod eſt ſecundum Matthæum, ſolo utentes, ex illo ipſo convincuntur. Marcion autem id quod eſt ſecundum Lucam circumcidens, ex his quæ adhuc ſervantur penes eum, Blaſphemus in ſolum exiſtentem Deum oſtenditur*, &c. ita & lib. 1. c. 26. *Solo autem eo, quod eſt ſecundum Matthæum, Evangelio* [E-

bionitæ] *utuntur, & Apoſtolum Paulum recuſant, apoſtatam eum Legis dicentes.*

De Marcionitis idem ille teſtatur, dum ita: *Unde & Marcion & qui ab eo ſunt, ad intercidendas ſunt converſi ſcripturas; quas quidem in totum cognoſcentes [lego agnoſcentes] ſecundum Lucam autem Evangelium & Epiſtolas Pauli decurtantes, hæc ſola legitima eſſe dicunt quæ ipſi minoraverunt.*

De Ebionitis quoque & Encratitis Origenes, in fine lib 5. contra Celſum, hoc modo: Εἰσὶ γὰρ τινες αἱρέσεις τὰς Παύλου ἐπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου μὴ προσιέμεναι. ὥσπερ Ἐβιωναῖοι ἀμφότεροι, καὶ οἱ καλούμενοι Ἐγκρατῖται. *Sunt enim quædam Hæreſes quæ non recipiunt Paulinas Epiſtolas, ut Ebionæi utriuſque generis, & qui Encratitæ vocantur.*

Idem ille libro 2. dixerat, refellendo Celſum: Μετὰ ταῦτα τινας τῶν πιστευόντων φησὶν ὡς ἐκ μέθης ἥκοντας εἰς τὸ ἐφεστάναι αὐτοῖς, μεταχαράττειν ἐκ τῆς πρώτης γραφῆς τὸ εὐαγγέλιον τριχῆ καὶ τετραχῆ καὶ πολλαχῆ. καὶ μεταπλάττειν, ἵν' ἔχοιεν πρὸς τοὺς ἐλέγχους ἀρνεῖσθαι. μεταχαράξαντας δὲ τὸ εὐαγγέλιον ἄλλους οὐκ οἶδα, ἢ τοὺς ἀπὸ Μαρκίωνος, καὶ τοὺς ἀπὸ Οὐαλεντίνου· οἶμαι δὲ καὶ τοὺς ἀπὸ Λουκιανοῦ. *Poſt hæc dicit quoſdam fidelium, quaſi per temulentiam, ſibi permittere quidvis in mutanda Scriptura Evangelicâ, tribus modis quatuorve, aut pluribus; ut ſic retractata poſſint negare, quoties arguuntur. Equidem a nemine alio mutatum Evangelium ſcio, præterquam a Marcionitis, & Valentini & (ut puto) Luciani Diſcipulis.* Qui Lucianus Marcionis diſcipulus erat, ſecundum hæc Epiphanii: κατὰ πάντα μὲν οὖν κατὰ τὸν Μαρκίωνα δογματίζει.

De Ebionitis quoque Euſebius lib. 3. cap. 27. hoc modo. Οὗτοι δὲ τοῦ μὲν Ἀποστόλου πάμπαν τὰς ἐπιστολὰς ἀρνητέας ἡγοῦνται εἶναι δεῖν, ἀποστάτην ἀποκαλοῦντες αὐτὸν τοῦ νόμου εὐαγγελίῳ δὲ μόνῳ τῷ καθ' Ἑβραίους λεγομένῳ χρώμενοι, τῶν λοιπῶν σμικρὸν ἐποιοῦντο λόγον. *Hi autem omnes omninò Apoſtoli* [Pauli] *Epiſtolas rejiciendos eſſe*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſe exiſtimant, Apoſtatam Legis ipſum appellantes: utentes vero ſolo iſto Evangelio quod ſecundum Hebræos appellatur, reliquis parum admodum auctoritatis tribuebant.

De Encratitis, ſeu Severianis, idem ille Euſebius, lib. 4 c. 27. Χρῶνται μὲν οὖν οὗτοι νόμῳ καὶ προφήταις καὶ εὐαγγελίοις, ἰδίως ἑρμηνεύοντες δὲ Παῦλον τὸν Ἀπόστολον, ἀθετοῦσιν αὐτοῦ τὰς ἐπιστολὰς, μηδὲ τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων καταδεχόμενοι. *Hi igitur utuntur & Lege & Prophetis & Evangeliis, peculiari tamen modo explicantes ſanctarum Scripturarum ſenſa: & execrationi habentes Apoſtolum Paulum parvipendunt ac contemnunt ipſius Epiſtolas, neque recipiunt Acta Apoſtolorum.*

De confictis interim Evangeliis &c. Orig. Hom. 1. ad Matth. *Eccleſia habet Evangelia, hæreſes plurima: e quibus quoddam ſcribitur ſecundum Ægyptios, aliud juxta* 12. *Apoſtolos. Auſus fuit & Baſilius ſcribere Evangelium & ſuo illud nomine titulare. Multi conati ſunt ſcribere, ſed & multi conati ſunt ordinare. Quatuor tantum Evangelia ſunt probata, e quibus ſub perſona Domini & Salvatoris noſtri proferenda ſunt dogmata. Scio quoddam Evangelium quod appellatur ſecundum Thomam & juxta Matthiam; &* [NB] *alia plura legimus, ne quid ignorare videremus, propter eos qui ſe putant aliquid ſcire ſi iſta cognoverint. Sed in his omnibus nihil probamus, niſi quod Eccleſia, i. e. quatuor tantum Evangelia recipienda.*

At hîc minime reticendum *Marci* Pſeudoprophetæ aſſeclas multiplicandis ita Sacris Scripturis (ipſis ita prætenſis) incubuiſſe, ut Irenæus, lib. 1. cap. 27. hoc modò de iſtis loquatur: *Super hæc inenarrabilem multitudinem Apocryphorum & per peram Scripturarum, quas ipſi* [NB] *finxerunt, adferunt, ad ſtuporem inſenſatorum, & quæ ſunt veritas non ſcientium, literas. Aſſumunt autem in hoc & illam falſationem, quaſi Dominus cum puer eſſet, & diſceret literas; cum dixiſſet Magiſter ejus, quemadmodum in conſuetudine eſt,* dic

dic A. reſpondit A. Rurſum cum magiſter juſſiſſet dicere eum B. reſpondiſſe Dominum. Tu prior dic mihi quid eſt A, tunc ego dicam tibi quid eſt B, &c. ne miretur autem aliquis hos Encratitas ejuſmodi narratiunculis fidem adhibuiſſe & illa conſideret quæ ex *Evangelio ſecundum Ægyptios*, affert Clemens Alexandrinus, in 3°. Stromateon, & alia plura, quæ adduci poſſent.

Dum vero tales cauſæ eſſent impedimento, taliſque diſſenſio eſſet inter Chriſtianos, ut ſuper hiſce non tantum Orthodoxi pugnarent contra Hæreticos, verum & inter ſeſe hi ipſi Orthodoxi (uti quoque inter ſeſe Hæretici) diſſentirent; minime ſane mirum eſt, prudentiores & cautiores Chriſtianos tam anxie verſatos atque egiſſe circa formandum Sacræ Scripturæ Canonem; ac tardè admodum deveniſſe ad ultimam manum ipſi imponendam, eumque pro vere Apoſtolico, adeoque & Divino Eccleſiis commendandum: ipſoſque circa nonnullos libros diu hæſiſſe tam ſuſpenſos, ut non auderent illa ſcripta, quæ ipſi quidem pro genuinis atque Apoſtolicis habebant, aliis aliter ſentientibus nimis præcipitanter obtrudere; antequam de ipſorum Auctoritate Apoſtolicâ ſatis dilucide omnibus conſtaret.

Quod tamen non ubique ſimul factum fuiſſe conſtare videtur ex eo, quod, licet inter Græcos & Latinos a plurimis tam Epiſtola Judæ, quam Jacobi, ſecundaque Petri, uti & ſecunda & tertia Joannis, atque Pauli iſta quam ad Hebræos ſcripſit, pro Canonicis agnoſcerentur. Orientales tamen populi ſero admodum (nec tamen omnes) illa Scripta pro talibus habuerint. Atque hæc anxietas, ac multiplex & diuturna admodum penſitatio ac diſquiſitio, nobis eo magis firmum verumque reddere debent S. Scripturæ Canonem a Patribus nobis traditum; cum neque ab ullis ex poſterioribus hæreticis, quod ſciam, in dubium revocatus ſit.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

CAP. IV.

Pergitur in Hiſtoria Pſeudoprophetarum; *ubi de* Marco Mago, *de* Menandro, *de* Carpocrate, *de* Montano, *de* Priſcilla, *&* Maximilla, *de* Baſilacio, *& aliis, agitur. Qua occaſione etiam de Dîs aut Dæmonibus* Paredris, *ac quidem diverſi generis; de* Oneiropompis, *de* Catabolicis; *uti & de illis, qui demortuorum animis obſideri credebantur, &c.*

CONdonabit mihi ſpero, Lector paulo benignior, quod a *Simone Mago* ad cæteros *Pſeudoprophetas* N. Teſtamenti tranſiturus, tam diu, in via hæſitans circa *S. Scripturæ Canonem*, moratus fuerim.

Videbatur ſane hæc materia ſeſe ſponte hîc ſuggerere, nec ſine fructu, hâc data occaſione, tractari.

Verum enim vero, ut tandem redeamus ad rem nobis propoſitam; conſideremus unum atque alterum ex reliquis Pſeudoprophetis. Namque inter Falſos Prophetas numerandi quidem eſſent omnes iſti homines, qui aut voce aut Scriptis Hæreſeon (Sectarumve talium, Doctrinarumve, quæ vere impiæ in perniciem aut corruptelam tenderent Chriſtianæ Religionis) erant Auctores. At difficile admodum, imò potius impoſſibile eſt, de iis ferre accuratum ſatis judicium, qui pro talibus ab antiquoribus Chriſtianis habentur: eo quod Hæreticorum Scripta minime extent; ipſorumque opiniones nobis tradantur ab hominibus qui partes adverſas, quandoque cum Zelò quam æquitate, propugnabant: & ipſorum Hæreticorum verba vel non, vel nuda tantum demptis cir-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

cumſtantiis nobis allegentur; ſed ſolæ ſæpiùs conſequentiæ ex ipſorum verbis aut Scriptis allegatæ ac refutatæ.

Quam autem facile aliquis pro hæretico habitus fuerit, ni cum cæteris per omnia conveniret, ex Cod. lib. 1. c. 5. liquet ubi Impp. Gratianus ac Theodoſius inter alia dicunt: *Hæreticorum autem vocabulo continentur, & latis adverſus eos ſanctionibus ſuccumbere debent, qui vel levi* ARGUMENTO *a judicio Catholicæ Religionis & tramite detecti fuerint deviare.*

Quibus autem coloribus *Marcus*, hæreticus ac *Simonis Magi* diſcipulus, a non iniquo, quantum judicare queam, judice depingatur, habemus apud *Irenæum* (lib. 1. cap. 8. & 9.) qui de hoc *Marco* ita loquitur: *Alius vero ex iis qui ſunt apud eos Magiſtri emendatorem ſe eſſe glorians, Marcus eſt autem illi nomen, Magicæ impoſturæ peritiſſimus, per quam & viros multos & non paucas fœminas ſeducens, ad ſe convertit, velut ad ſcientiſſimum & perfectiſſimum, & Virtutem Maximam ab inviſibilibus logis habentem fecit, præcurſor quaſi vere exiſtens Antichriſti.* AMAXILAI ENIM LUDICRA CUM NEQUITIA EORUM QUI DICUNTUR, MAGI COMMISCENS, PER HÆC PERFICERE VIRTUTES PUTATUR APUD EOS QUI SENSUM NON HABENT, ET A MENTE SUA EXCESSERUNT. & Cap. IX. *Pro calice enim vino mixto fingens ſe gratias agere, & in multum extendens ſermonem invocationis, purpureum & rubicundum apparere facit, ut putetur ea gratia ab iis quæ ſunt ſuper omnia ſuum ſanguinem ſtillare in illius calicem per invocationem ejus, & valde concupiſcere præſentes ex illo guſtare poculo, ut & in eos ſtillet quæ per Magum hunc vocatur gratia. Rurſus mulieribus dans calices mixtos, ipſas gratias agere jubet, præſente ſe: & ubi hoc factum eſt, ipſe alium calicem multò majorem, quam eſt ille in quo illa ſeducta Euchariſtiam facit, proferens, & transfundens a minori qui*

qui eſt a muliere Euchariſtia factus, in illum qui eſt ab eo allatus multo majorem, ſtatim dicens ita, Illa quæ eſt ante omnia inexcogitabilis & inenarrabilis gratia, adimpleat tuum intus hominem, multiplicet inter agnitionem ſuam, inſeminans granum ſinapis in bonam terram, Et alia quædam dicens; & in inſaniam mittens illam infelicem admirabilia faciens apparuit, quando major calyx adimpletus eſt de minori calice, ut & ſuperfunderet ex eo. Et alia quædam non diſſimilia faciens, exterminavit multos & abſtraxit poſt ſe. &c.

Hic ipſam videmus *Magiam*, ſeu *Magicas*, (ita appellatas) *præſtigias* in ipſum Chriſtianiſmum invectas: quibus hujuſmodi Hæretici ſibi Divinam auctoritatem, ex ſic prætenſo Miraculorum dono, acquirere ſtudebant: quæ impoſturæ ut pro meris Miraculis habebantur inter ſimplicioris animi homines, horumque Impoſtorum dogmatibus delinitos; ſic ex adverſo pro præſtigiis præter ac ſupernaturalibus, atque ita Diabolicis habebantur, ab iſto hominum genere, qui aliis ſectis addicti interim nimis adhuc Phariſæorum ac Pythagoricorum (uti & Platonicorum recentiotum) opinionibus imbuti manebant. Unde & de eodem *Marco* hic Irenæus (lib. 1. cap. 9.) *Datur autem intelligi eum & Dæmonem quendam Paredrum habere, per quem ipſe quoque Prophetare videtur, & quotquot dignos putat fieri participes ſuæ gratiæ Prophetare facit.*

Opportet ſane aut prætenſas illas Artes Magicas iſtis temporibus frequenter admodum fuiſſe exercitas, aut ſaltem ejuſmodi opiniones de Magis ac Magicis pervulgatas valde, plurimorum hominum mentes occupaſſe: neque ſolum vulgus tactum fuiſſe iſta ſuperſtitione, verum & plurimos eruditos, prout Magis minuſve huic illive Philoſophorum ſectæ, talibus magis minuſve obnoxiæ, adhærebant.

Hinc enim primorum ſeculorum Chriſtiani, pene omnibus Hæreticis iſtud crimen impingebant. Quod uti modo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ex Irenæo, de Marco Magiæ nomine infamato, notavi; ſic id etiam de aliis apud eundem obſervamus. Ita enim lib. 1. cap. 20. de *Simone Mago* ipſiuſque Diſcipulis loquitur: *Magias autem perficiunt, quemadmodum poteſt unuſquiſque ipſorum. Exorciſmis & Incantationibus utuntur. Amatoria quoque & Agogima, & qui dicuntur Paredri & Oneiropompi, & quæcunque ſunt alia parerga, apud eos ſtudioſe exercentur.*

De *Paredris* & *Oneiropompis* ſtatim aliquid dicam: nunc paucula ad illa, quæ de *Amatoriis* & *Agogimis* habet. Ejuſmodi enim Carminibus multa ac magna ſuperſtitioſi magis Gentiles adſcribebant. Atque hinc Poëtæ, talium nugaciſſimi inventores, de iis tam Mirabilia, canunt; uti Apud *Theocritum* & *Virgilium* (in Pharmaceutriis) apud *Tibullum*, *Propertium*, *Ovidium*, *Nemeſianum* ac cæteros pene omnes, videre licet. Hinc enim *Lucanus*, lib. *Carmine Theſſalidum dura in præcordia fluxit. Non fatis adductus amor: flammiſque ſeveri Illicitis arſere ſenes.* Contra quos tamen, Poëtas (quamvis ipſi quoque Poëtæ) *Ennius* & *Afranius* & alii, cum cordatioribus Philoſophis, talia derident. Ita enim *Afranius*, apud *Nonium*. *Si poſſent homines delinimentis capi Omnes haberent nunc Amatores anus*, &c. Talia interim figmenta, & fabellas ipſis ſuperſtructas, ut vera amplectebantur ſuperſtitioſi Chriſtiani; & ejuſmodi figmenta, & Hiſtoriolas vel ſuperſtitioſe ac temere vel maligne, vel ludendi & oblectandi gratia (quod Poëtarum eſt) confictas, contigiſſe ſecure credebant: atque inde *Dæmoniis malis*, ſeu *Diabolis*, adſcribebant illa, quæ ne quidem unquam ullibi contigerant, aut contingere ullo modo (niſi plane Divinitùs) poſſent.

De *Menandro Hæretico*, *Simonis Magi* diſcipulo, ita idem Irenæus: *Hujus* [*Simonis*] *ſucceſſor fuit Menander Samarites genere; qui & ipſe ad ſummum Magiæ pervenit. Qui pri-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

primam quidem virtutem incognitam ait omnibus, ſe autem eum eſſe ab inviſibilibus Salvatorem pro ſalute hominum; Mundum autem factum ab Angelis, quos & ipſe, ſimiliter ut Simon, ab Ennoia emiſſos dicit. Dare quoque per eam, quæ a ſe doceatur, Magicam ſcientiam, addidit; ut & ipſos qui mundum fecerunt vincat Angelos, &c.

De *Carpocratianis* iterum idem ille Irenæus: *Artes enim Magicas operantur & ipſi, & Incantationes: Philtra quoque & Chariteſia & Paredros, Oneiropompos, & reliquas malignationes; dicentes ſe poteſtatem habere ad dominandum jam Principibus fabricatoribus mundi hujus, &c.* Quæ hîc habet Irenæus de *Paredris* & *Oneiropompis* notatu certe digna ſunt. Quantum ad *Paredros*, illi erant diverſi generis. Primi erant, qui Dîs Majorum Gentium (ſeu Magnorum Deorum concilio) ab hominibus adulatoriè adjungebantur.

Hinc apud Ælianum (vari Hiſt. lib. V. c. 12.) *Demades* convocata Concione, ἐψηφίσατο τὸν Ἀλέξανδρον Θεὸν τρισκαιδέκατον, *decrevit ut Alexander Deus decimus tertius, Dis duodecim Majoribus adnumeraretur.* Hinc *Hephæſtion* non ſolum inter Deos (in gratiam *Alexandri*) relatus fuit, verum (ut Lucianus, dialogo de non temere credendis Calumniis, narrat) ὑπολαμβάνοντες δὲ οἱ κόλακες τὴν μειρακιώδη ταύτην τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπιθυμίαν. προσέκαιον εὐθὺς καὶ ἀνεζωπύρουν, ὀνείρατα διηγούμενοι τοῦ Ἡφαιστίωνος, ἐπιφανείας τινὰς, καὶ ἰάματα περιάπτοντες αὐτῷ, καὶ μαντείας ἐπιφημίζοντες. καὶ τέλος ἔθυον παρέδρῳ, καὶ ἀλεξικάκῳ θεῷ. *Aſſentatores perſpecta hac Alexandri juvenili cupiditate, ei ignem & fomitem addere cœperunt, Somnia narrantes Hephæſtionis, Apparitiones quaſdam, & medelas ei attribuentes, ejuſque Oracula prædicantes: denique* ASSESSORI [*ſeu* PAREDRO] *malorumque Depulſori Deo Sacra fecerunt.*

De J. Cæſare quoque hinc Virgilius Georgic. I. *Tuque adeo, quem mox quæ ſunt habitura Deorum Concilia incertum eſt.* Quæ indicant ſimul non unicum Deorum *Concilium,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

lium, vel *Collegium* vel *Conſeſſum Deorum*; verum plura ac diverſa admodum. Quod & indicat ſequens Inſcriptio.

ΑΝΤΙΝΟΩ
ΣΥΝΘΡΟΝΩ ΤΩΝ
ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ ΘΕΩΝ
Μ. ΟΥΠΙΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ
ΠΡΟΦΗΤΗΣ

Ex hiſce etiam videmus, non ſolum Deos fuiſſe diſtinctos in Majorum & Minorum Gentium Deos; vel ut Cicero vult (in conſtituenda ſua Republica) *in Divos & eos, qui cœleſtes ſemper habiti ſunt; in illos quos in cœlum merita vocarint: Herculem, Liberum &c.* ac tertio quidem *Divinitates iſtas, Mentem, Virtutem*, &c. Verum & Gentes ac Regna, præter peculiares ſibi Deos, etiam ipſorum peculiaria conſtituiſſe, *Synodos* ſeu *Concilia*, *Collegia*, & *Conſeſſus*. Neque abludit hinc meo judicio Inſcriptio quæ apud Reineſium, Sect. I. N°. 219. reperitur, ex Theone Smyrnæo petita (modo tantæ ſit antiquitatis)

ΠΡΕΣΒΥΤΑΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΠΑΝΤΩΝ ΟΣΙΡΙΣ. ΘΕΟΙΣ ΑΘΑΝΑΤΟΙΣ, ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΟΥΡΑΝΩΙ, ΗΛΙΩ, ΚΑΙ ΣΕΛΗΝΗΙ, ΚΑΙ ΓΗΙ, ΚΑΙ ΝΥΚΤΙ, ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ, ΚΑΙ ΠΑΤΡΙ ΤΩΝ ΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΕΣΟΜΕΝΩΝ ΕΡΩΤΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΑΡΕΤΗΣ ΒΙΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ.

An huc quoque ſpectent Θεοὶ Σεβαστοὶ καὶ Φρήτριοι, ac Θεοὶ ἀδελ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ἀδελφοὶ Σύνθρονοι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Θεῶν; ut & illi, qui ſequenti hac ſuſcriptione continentur

ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ
ΔΙΙ ΗΛΙΩ ΜΕΓΑLΩ
ΣΑΡΑΠΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟΙC
CΥΝΝΑΟΙC ΘΕΟΙC

Eruditis dijudicandum relinquo. Θεοὶ σύνναοι & σύμβωμοι tamen videntur fuiſſe illi, qui in uno eodemque Templo, uniſque iiſdemque in Aris ſimul colebantur: quod cum in Templis Pantheis, tum in Statuis Pantheis, quoque locum habebat. Alias quoque conjunctim colebantur *Dii Deæque Penates familiares*, *Dii Conſervatores Domus Auguſtæ*, *Dii Deæque Salutares*, *Dii Militares*, *&c.* & apud Græcos Θεοὶ δαίμονες, καλοὶ δαίμονες, Θεοὶ καταχθόνιοι, χθόνιοι πατρῷοι, &c. quaſi *Collegia*, vel *Conſeſſus*, ab aliis diſcreti.

At ſecundi generis *Paredri* erant, qui *Diis* iſtis, *qui apud Inferos obtinebant Imperium*, adjungebantur, adeoque & primas obtinebant partes inter beatorum animas. Unde & Demoſthenes in Oratione funebri: Πῶς δ' οὐ χρὴ τούτους εὐδαίμονας νομίζειν· οὓς Παρέδρους εἰκότως ἄν τις φήσαι τοῖς κάτω Θεοῖς εἶναι, τὴν αὐτὴν τάξιν ἔχοντας τοῖς προτέροις ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ἐν μακάρων νήσοις. *Ac cur non exiſtimandi beati, quos merito quis Aſſeſſores dixerit Diis Infernalibus, ut obtinerent ibi eundem ordinem cum viris egregiis, qui ipſos præceſſerant, in Beatorum Inſulis?*

Tertii vero generis *Paredri* erant illi *Dæmones* qui hominibus (uti famoſum iſtud Socratis *Dæmonium*) ſemper aderant: qui *Genii* erant apud Latinos; ac de quibus in prima hujus operis, parte ſatis large locutus fui. Erant autem illi hominibus appoſiti tum *Boni* tum *Mali*; Boni qui Dii ipſorum

rum eſſent *Averrunci*, depulſores ſeu prohibitores, (ut ſic loquar) morborum aliorumque infortuniorum, adeoque & ἀλεξίκακοι. ad *Bonos* certe referrem illos, de quibus Diodorus Siculus (Bibliothecæ lib. 1.) Πρὸ τε τοῦ Ὄσιριν καὶ τοὺς κάτω παρέδρους, *Oſiridis*, ſcilicet, ſi bene conjicio, namque apud Martianum Capellam, libro 2. & *Sol*, & *Serapis*, & *Mithra*, & *Dis*, & *Typho*, & *Attis*, & *Ammon*, & *Adonis*, unum idemque Numen ſunt.

Quarti generis erant illi *Dæmones Paredri*, ſive *Aſſeſſores*, qui ſeſe a Magis ac Sagis ſinebant evocari ab Inferno, illiſque ut famuli aut ſervi, non tantum ignota, imo & futura indicabant; verum & aliis, ipſorum juſſu, mala & infortunia omnis generis (uti ſtultum Superſtitione vulgus & olim ſibi perſuaderi patiebatur, quinetiam & adhuc patitur) inferebant, mentes hominum (non ſolum corpora) turbabant, ſumma mala atque infaniſta immittebant, pluraque alia hominibus inferebant; atque adeo mali erat.

Huc certe ſpectant illa Juſtini, qui in Apologia ſecunda, ubi de aliis Magicis (prætenſis) operationibus locutus ita pergit: Καὶ οἱ λεγόμενοι παρὰ τοῖς μάγοις ὀνειροπομποὶ καὶ πάρεδροι, καὶ τὰ γινόμενα ὑπὸ τῶν ταῦτα εἰδότων, πεισάτωσαν ὑμᾶς ὅτι καὶ μετὰ θάνατον ἐν αἰσθήσει εἰσὶν αἱ ψυχαί. καὶ οἱ ψυχαῖς ἀποθανόντων λαμβανόμενοι καὶ ῥιπτούμενοι ἄνθρωποι, οὓς δαιμονολήπτους καὶ μαινομένους καλοῦσι πάντες, &c. *Et qui a Magis vocantur Oneiropompi* (quaſi dicas, *Somniorum immiſſores*) *& Paredri* (*Aſſeſſores*) *& quæ a rerum iſtarum peritis aguntur, animas ſenſum etiam poſt mortem retinere, vobis fidem faciant. Atque item illi qui a demortuorum animis* (*ſeu Manibus*) *corripiuntur, atque humi abjiciuntur homines; quos a Dæmonibus correptos, ſeu arreptitios & furentes, nominant omnes.*

Huc ſpectant & illa Tertulliani (Apolog. c. 23.) *Si & Somnia* [Magi] *immittunt, habentes ſemel invitatorum Angelorum & Dæmonum* Assistentem *ſibi* Pote-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

STATEM: uti & illa Rufini (lib. 2. hiſt. Eccl.) *Utens ad-*
miniculo aſſiſtentis ſibi & adhærentis Dæmoniacæ virtutis,
quam πάρεδρον *vocant.*

Notatu valde dignus iſte locus eſt Nicetæ Choniatæ (li-
bro 4.) de Aarone quodam Mago: Εάλω δὲ καὶ βίβλον Σολο-
μώντειον ἀνελίττων, ἥτις ἀναπτυσομένη τε καὶ διερχομένη, κατὰ λεγεῶνας
συλλέγει καὶ παρίστησι τὰ δαιμόνια, συχνάκις ἀναπυνθανόμενα, ἐφ᾽ ὅτῳ
προσκέκληνται; καὶ τὸ ἐπιταττόμενον ἐπισπεύδοντα περατοῦν, καὶ προ-
θύμως δρῶντα τὸ κελευόμενον. *Eſt & librum Salomoneum* [de
quo & alibi me tale quid legiſſe memini] *evolvere deprehen-*
ſus: qui cum legebatur, Legiones Dæmonum adducebat, ſub-
inde interrogantium, cur accerſiti eſſent, ac juſſa alacriter
exſequentium. Ut & quæ idem quoque de *Sicyditis* Præſti-
giis narrat, quibus ille mirabilia multa perpetrabat; inter
alia κατὰ φάλαγγας ἐπισυνιστῶν τοὺς δαίμονας, οὓς ἂν ἐκπλῆξαι βού-
λοιτο. *Et totas Dæmonum cohortes iis immittens, quos vole-*
bat exterritos. Nec minus illa quæ paulò ante attulerat de
Sclero Mago: *eum ſcilicet cum nubilem quandam Virginem a*
qua contemnebatur, adamaret, ac manifeſte ſolicitaret, per
lenam [διὰ προαγωγοῦ τινὸς γυναικὸς] *ei malum Perſicum miſiſſe:*
quo puella in ſinum recepto, amore & libidine inſaniens, ab
illo corrupta fuit. Neque ſolum per ejuſmodi (prætenſas ſu-
pernaturali modo) factas Dæmonum præſtigias, *Amores &*
Morbos & alia mala plurima, hominibus immittebant; ve-
rum & ipſos *Dæmones*: unde illi fiebant κάτοχοι ſive *Obſeſſi.*
Qui ſi per ejuſmodi *Dæmones* morbis vel inſultibus Epilepti-
cis (quales ſuperſtitioſi inter Ethnicos appellabant quoque
δαιμονολήπτους), vel ejuſdem naturæ malis vexarentur, *Dæ-*
mones Catabolici in cauſa erant, iis immiſſi vel obſidentes.

Hinc certè Irenæus, de Hæreticis ipſorumque prætenſis Mi-
raculis: *Nec enim cæcis poſſunt donare viſum, neque ſurdis*
auditum, neque omnes Dæmones effugare, præter eos qui ab
ipſis immittuntur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Qui igitur ſic immittebantur aliis, ut inde illi *Arreptitii* fierent & *Energumeni* (ut tales, vel pro talibus habiti, a Chriſtianis nominabantur) *Catabolici* dicti fuere: quod quoque Pollux (lib. 1. cap. 18.) περὶ μαντείων, καὶ μαντικῶν τόπων καὶ ἀνδρῶν, ſatis clare, meo judicio, indicat, dum ait: τὰ δὲ ὀνόματα τοῦ πράγματος κατοχὴ, κάθοδος θεοῦ, καταβολὴ, κατοχὴ, ἐπιθειασμὸς, ἐπίπνοια, βακχεία, κίνησις ἐκ θεοῦ, κατάληψις, ἐνθυσιασμὸς; quod ejuſmodi homines ſæpius raptarentur quaſi, ſubito dejicerentur, ac ſolo affligerentur. Adde quod & apud veteres Medicos (Hippocratem & Galenum) καταβολὴ πυρετοῦ, & καταβολὶς πυρετοῦ, *impetus* & *inſultus* ſive acceſſiones Paroxyſmorum febrilium denotent: quos ut ipſi optime noverant, ac deſcripſerunt, ſic ex adverſo κατοχὰς, ἐνθύσιασμοὺς & βάκχείας, &c. damnabant ac ridebant: uti infra ex Hippocrate clare patefiet.

Dum ſic parumper extra oleas vagari Lectori meo videor, hæc paucula tamen non addere nequeo: quod ea Veterum Chriſtianorum ſuperſtitioſas opiniones ex Judaiſmo hauſtas quoque magis detegant. Juſtinus nempe, loco ſuperius adducto, mirum mihi genus *Catabolicorum* profert; *demortuorum* ſc. *Animas*, quibus Arreptitios vult fuiſſe obſeſſos. ita enim (ut verba ejus hîc repetam) loquitur: καὶ οἱ ψυχαῖς ἀποθανόντων λαμβανόμενοι καὶ ῥιπτούμενοι ἄνθρωποι, οὓς δαιμονολήπτους καὶ μαινομένους καλοῦσι πάντες. *Atque illi homines qui demortuorum animis corripiuntur atque humi abjiciuntur, quos a Dæmonibus correptos, & arreptitios, & furentes nominant omnes.*

Hauſerit ne hanc opinionem Juſtinus ex Flavio Joſepho, an vero ex aliis, plane neſcio. Is interim, ubi (lib. 6. Belli Judaici) de radice Baara loquitur, ita de ipſius viribus narrat, ſeu potius nugatur: Τὰ γὰρ καλούμενα δαιμόνια, ταῦτα δὲ πονηρῶν ἐστιν ἀνθρώπων πνεύματα, τοῖς ζῶσιν εἰσδυόμενα καὶ κτείνοντα τοὺς βοηθείας μὴ τυγχάνοντας, ἄυτη ταχέως ἐξελάυνει, κἂν προσενεχθῇ μόνον τοῖς νοσοῦσι. *Quæ enim Dæmonia appellantur (hæc ſunt ma-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

malorum hominum Spiritus, qui in vivorum corpora irrepunt, & occidunt illos qui nullo fruuntur auxilio) illa [hæc Radix] celeriter expellit; licet ſolum naribus ægrotorum adhibeatur.

Non ſuffecit tamen hoc nonnullis, inter poſteriores Juſtino, Chriſtianis: ut qui non ſolas improborum demortuorum animas in *Diabolos* vel *Dæmonas* malos tranſmutatos voluere: verum & innocuorum puerorum animas in PAREDROS per *artes Magicas* i.e. Diabolorum ope, tranſformatas credidere.

Patet hoc ex Scriptore illo, qui, ſub nomine Clementis Romani, *Recognitionum* Auctor eſt; is enim, libro 2. *Simonem Magum* ita de ſe loquentem introducit: *Pueri incorrupti & violenter necati animam, juramentis ineffabilibus evocatam, adſiſtere mihi feci: & per ipſam fit omne quod jubeo.*

Vide hîc quæſo, mi Lector quouſque ſuperſtitioſa credulitas ſeſe abripi patiatur! Verum tempus eſt, ut redeam, ad Pſeudoprophetas.

Quæ de *Priſcilla* & *Maximilla*, de *Montano* ipſarum patrono, aliiſque pluribus *Pſeudoprophetis* habet Euſebius (lib. 5. cap. 14. 15 & 16. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ) ut & alii inter Eccleſiæ primitivæ Scriptores, apud ipſos legat harum rerum curioſus lector: ut & quæ de *Apollonio Thyanæo*, quaſi ex ore *Damidis* (huic Apollonio prætenſi comitis perpetui) commentus fuit temere audax Sophiſta Philoſtratus. Namque iſtam Hiſtoriam plane eſſe fabuloſam, confictam mendaciiſque omnimodis adornatam, ſtatim a limine, cuivis naſum habenti, abunde noteſcit. Unde permirum mihi videtur, Petrum Molinæum (in Vate ſuo) hujus Apollonii prætenſa Miracula, pro mirandis revera factis, adeoque & pro rebus revera geſtis, nobis velle obtrudere: ſicut & ſtupeo plane eundem doctiſſimum virum Impoſturas Alexandri Pſeudomantis, a Luciano accurate detectas, pro Sathanæ Miraculis habe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

bere : cum clariſſime oſtendat hic Lucianus, in ipſis nihil fuiſſe ſuper-aut præternaturale.

Quæ de *Montani*, aſſeclarumque ipſius præſtigiis narrat Petrus Cuneus *(* lib. 3. cap. 7. *)* de Republica, Hebræorum hæc ſequentia ſunt : *Montani delirium olim hoc fuit, quod ille obtrudere mortalibus nitebatur, uti fraudibus ſuis nubem objiceret,* MAXIMILLAM *enim &* PRISCAM *mulierculas inſanas ac Bacchantes, velut in ſcenam adduxit, quæ in illo mimo partes ſecundas tractarent. Furere, & incompoſitis motibus agitari, eorum eſt, quorum os rabidum fatigat impurus genius, domatque corda & fingit premendo. Etſi* [NB] *hujuſmodi homines ſane omnibus ſeculis pauciores fuere, quam vulgo creditum eſt. Dolus plerumque & Impoſtura fuit. Facile ſub perſona furor ſimulatur : facilius quidem profectò quam mens ſana. Vatibus* [NB] *Delphicis quæſtui erant animi hominum ſuperſtitione capti. Habebant per omnem Græciam Emiſſarios ſuos, qui res & fortunas cujuſque diſcerent, mox conſulti reſpondebant cuique convenientia. Inerant tamen dictis latebræ, & poterat eventibus interpretatio aptari. Marcus Tullius cum diſputat, cur jam pridem Pythii Apollinis ceſſaverint Oracula, cauſam adfert* VERISSIMAM, *quia minus eſſe creduli homines cœpiſſent. Nam quod vetuſtate extinctum vim loci dicant, nihil eſſe, cum nulla vetuſtas vim Divinam conficiat : ac Demoſthenem vero, ante 300. annos recte illud dixiſſe,* PYTHIUM Φιλιππίζειν. *Non plures fuerunt Ammonis Reſponſa, Præneſtina ſortes, & alia de hoc genere. Atque in eundem ordinem igitur adſcribimus* MONTANI *inſanas fæminas. Fuere hæreticis nimium uſitatæ ejuſmodi artes. Qui opinionum fingunt portenta, nunquam illis bene procedit inceptum, niſi advocetur ex Machina Deus. Arrianorum dux* VALENS, *poſtquam perſuaſerat Conſtantio, fuiſſe ſibi cum Angelo ſermonem, altius dehinc ſemet extulit, principiſque abuſus ſimplicitate ad ſua libita eſt.*

Mi-

Mirandam ſane hiſtoriam *Pſeudoprophetiſſæ* cujuſdam habemus in *Firmiliani* ad Cyprianum Epiſtola, quæ eſt ſeptuageſima quinta inter Cyprianicas, his verbis ab ipſo deſcriptam: *In hac autem perturbatione conſtitutis fidelibus, & huc atque illuc perſecutionis metu fugientibus, & Patrias ſedes relinquentibus, atque in alias partes regionum tranſeuntibus (erat enim tranſeundi facultas, eò quod, perſecutio illa, non per totum mundum, ſed localis fuiſſet) emerſit iſtic ſubito quædam mulier, quæ in ecſtaſi conſtituta, Propheten ſe præferret, & quaſi Sancto Spiritu plena ſic ageret. Ita enim* PRINCIPALIUM DÆMONIORUM IMPETU FEREBATUR, *ut per longum tempus ſollicitaret & deciperet Fraternitatem, ac Mirabilia quædam & portentoſa perficiens, & facere ſe terram moveri polliceretur. Non quod Dæmoni tanta eſſet poteſtas, ut terram movere, aut elementum concutere, juſſu valeret; ſed quod nonnunquam Spiritus nequam præſciens & intelligens terræ motum futurum id ſe facturum eſſe ſimularet, quod futurum videbat. Quibus mendaciis & jactationibus ſubegerat mentes ſingulorum, ut ſibi obedirent; & quodcunque præciperet & diceret ſequerentur; faceret quoque mulierem illam crudâ hyeme nudis pedibus per aſperas nives ire, nec vexari in aliquo, aut lædi illâ diſcurſione: diceret etiam ſe in Judæam & Hieroſolymam feſtinare, fingens tanquam inde veniſſet. Hic & unum de Presbyteris Ruſticum, item & alium Diaconum fefellit, ut eidem mulieri commiſcerentur, quod paulò poſt detectum eſt. Nam ſubito apparuit illi unus de Exoriſtis vir probatus, & circa religioſam diſciplinam bene ſemper converſatus, qui exhortatione quoque fratrum plurimorum, qui & ipſi fortes & laudabiles in fide aderant, excitatus, exerit ſe contra illum Spiritum nequam revincendum; qui ſubtili fallacia etiam hoc paulo ante prædixerat, venturum quendam averſum & tentatorem infidelem. Tamen ille Exorciſta inſpiratus Dei gra-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tiâ fortiter reſtitit, & eſſe illum nequiſſimum Spiritum, qui prius Sanctus putabatur, oſtendit. Atqui illa mulier, quæ prius per præſtigias ac fallacias Dæmonis, multa ad deceptionem fidelium moliebatur, inter cætera quibus plurimos deceperat, etiam hoc frequenter auſa eſt; ut & Invocatione [NB] *non contemptibili, Sanctificare ſe panem, & Euchariſtiam facere ſimularet, & Sacrificium Domino, ſine Sacramento ſolitæ prædicationis, offerret; baptizaret quoque multos, uſitata & legitima verba interrogationis uſurpans, ut nihil diſcrepare ab Eccleſiaſtica regula videretur. Quid igitur de hujus baptiſmo dicemus, quo nequiſſimus* DÆMON PER MULIEREM BAPTIZAVIT? *Nunquid & hoc Stephanus & qui illi conſentiunt comprobant? Maximè cui nec Symbolum Trinitatis, nec interrogatio legitima & Eccleſiaſtica defuit? Poteſt credi aut remiſſio peccatorum data, aut lavacri Salutis regeneratio ritè perfecta, ubi omnia quamvis ad imaginem veritatis, tamen* PER DÆMONEM GESTA SUNT? *Niſi & Dæmonem in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti gratiam baptiſmi dediſſe contendunt, qui hæreticorum baptiſma defendunt. Apud quos ſine dubio idem error eſt, Dæmonum fallacia ipſa eſt; quando apud illos omninò Spiritus Sanctus non eſt.*

Quæ ad hæc verba notari poſſent, ſunt I°. *Diabolum hic perpetrare Miracula,* quorum perficiendi poteſtas Soli Deo Omnipotenti propria eſt: *Solus enim ille eſt* [Pſalm. LXXII, 18.] *qui facit Miracula;* ac qui honorem & gloriam, circa talia æque quam alia, ſibi ut ſurripiat aliqua creaturarum, minime patitur. Aſt quod 2. longe magis quis miretur eſt, *Diabolum* & *Euchariſtiam* & *Baptiſmum adminiſtraſſe;* ac quidem rite & ſecundum regulas Eccleſiæ Catholicæ, adhibitis juſtis atque Orthodoxis precationibus, & adhibita inſuper formulâ, *in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti. En quo diſcordia cives deduxit Miſeros!* eo enim poſito (ſo-

(temerario nimis ac falſo) fundamento; *hæreticos a malo Dæmone obſeſſos teneri* [ſicut inde quoque in ipſorum Anabaptiſmo & *Exorciſmus* & *Inſufflatio*, & alia his ſimilia, obſervabantur] argutatur ſeu potius nugatur, cum aliis, hic noſter Firmilianus, ipſum *Diabolum Baptiſmos & Euchariſtias inter Chriſtianos adminiſtrare*; per illos nempe qui ab ipſo δαιμονολήπτοι, vel *Obſeſſi* ſunt. O impotentem animi in diſſentientes motum! Itane; ne Hæretici non rebaptizandi videantur, neceſſe eſt illos Dæmone Obſeſſos teneri; ac per tales non ſolum Diabolum; ſed & per alios (qui Heterodoxias crimine non laborant, ſed Magiæ) Sacerdotem vel Presbyterum, ac quidem Orthodoxum plane, in Eccleſia agere Chriſtiana!

Non ulterius progrediar in enumerandis *Pſeudoprophetis*, qui plures multò hiſce jam allatis extiterunt: niſi quod unicam adhuc cæteris ſuperaddam Hiſtoriam, quam de Baſilacio quodam, hoc modo nobis narrat Nicetas Choniates: *Igitur ad Radæſtum maritimam urbem profectus maximum & nomini ſuo reſpondens Reſurrectionis feſtum & Paſcha myſticum immolat & comedit: ibique* BASILACIUM *convenit, inuſitatæ vitæ hominem, eamque opinionem apud omnes conſecutum, quaſi futura prævideret atque prædiceret. Unde maxima hominum frequentia ad eum, ut olim ad Hammonis & Amphiarai Oraculum confluebat. Cæterum nihil* [NB] *veri & perſpicui de rebus futuris loquebatur, ſed verba confuſa inter ſe diſſidentia & perplexa fundebat: & quamvis ſæpe ridicula quædam admiſceret, tamen turba Paſtorum, Agricolarum & remigum ad ſe attrahebat. Nam mulierum ad ſe venientium mammis exploratis, & talis contrectatis, obſcura promebat Oracula, &* [NB] *ad pleraſque quæſtiones nihil reſpondebat, & ſuas Divinationes diſcurſationibus & inſanis geſtibus peragebat. Adſtabant ei quoque cognatæ aniculæ, vecordes & inſanæ, quæ Conſultoribus explicabant,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

bant, quid iſti Basilacii *geſtus rerum futurarum deſi-gnarent; & taciturnitatem ut Sapientem Orationem interpre-tabantur. Is igitur homo, ut dixi, Vates vulgo habebatur, & futura prædicere putabatur : a mulierculis præſertim qui-bus turpes quæſtiones, & deformes veſtium implexiones pro ludo & joco cordi erant, Cordatis vero hominibus ineptus hi-ſtrio & vecors ſilicernium videbatur. Erant etiam qui eum Pythonico Spiritu eſſe præditum haud abſurde conjectarent: quorum ego judiciis maximè aſſentior. Imperatorem, neque ut tantâ potentiâ præditum excepit; neque ſalutationi ejus, quæ erat, Salve pater Baſilaci, reſpondit; neque tacito nu-tu capitis gratias egit : ſed huc atque illuc inſtar pulli equini aut hominis furioſi ſaltans, accedentibus maledixit, Conſtan-tino Meſopotamitano imprimis, qui tum Iſaacio familiariſſimus erat : nec ipſi denique Imperatori parcens. Vix tandem in-quietis illis agitationibus omiſſis, ſcipione quem manibus geſta-bat imaginis Imperatoris, quæ in ejus Oratoriæ cellæ pariete depicta erat, oculis eraſis, etiam pileum de capite illius au-ferre ſtudebat. Quæ cum feciſſet, Imperator, eo ut deliro de-ſpecto, receſſit. Populus vero qui ea viderat, nihil boni o-minabatur. Ut vero etiam eventum non in totum ab illis ſi-gnis abhorrere conſtitit; cujuſque opinio de Baſilacio confir-mata eſt; quæ, ut dixi, anceps prius, & in pleriſque du-bia, fuerat.*

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

CAP. V.

De Falſis Gentilium Prophetis & Prophetiis, ipſorumque Phratriis ac Familiis; de ipſorum Scriptis, χρησμοῖς *ſive* λογίοις, *vel Oraculis, Sortibus ac pluribus ejuſmodi farinæ prædictionibus. De Agyrtis, Circulatoribus ſeu Circumforaneis, Fanaticis aliiſque prætenſis Vatibus, deque illorum libellis Divinatoriis; de ipſorum denique impoſturis ac Mendaciis; quibus gaudebant quandoque & Magnates & Principes, modo talia ipſis in Republica commodius regenda, vel aliter, inſervire poſſent.*

FAlſam Prophetiam Falſoſque Prophetas dudum ante Iſraelitarum in Palæſtinam adventum, inter Gentes in abuſu fuiſſe oſtendunt clare hæc verba Moſis Deut. XVIII, 14. כי הגוים האלה אשר אתה ירש אותם אל מעננים ואל הקסמים ישמעו: *Nam Gentes iſtæ quarum poſſidebis terram Augures & Divinos audiunt.* Quæ verba a me curatius explicantur ubi de Divinationum generibus in Vet. Teſtamento memoratis ago.

Si vero quis noſſe velit, quam multi Vates ſeu Pſeudoprophetæ etiam inter cæteras mundi Gentes ſucceſſive verſati, ſuperſtitioſos inter ipſos homines ſemper ac pene ubique deceperint; legat Herodotum, Pauſaniam, Plutarchum, reliquoſque tam Græcos quam Latinos ſcriptores; inter quos Clemens Alexandrinus 1. Stromat. longum ipſorum catalogum concinnat. Inveniet enim apud ipſos præter *Sibyllas*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

(de quarum numero tanta, licet infructuoſa, diſſenſio inter antiquos, & contentio inter hujus præteretique ævi eruditos, eſt) etiam plures *Druidas* fæminas Vates. & ex Viris tres numero *Bacides*, ac *Myſtades*, quorum tota φρατρία ſeu Societas erat: ſic & *Jamidas* ac *Clyſtiadas* Vates, uti & *Galeotas* Vates in Sicilia, pluresque alios, quorum tota aut Collegia, aut familiæ, erant.

Faciunt huc ſane quæ Pauſanias habet, lib. 10. ſive in Phocicis: ubi cum poſt recenſitas Sibyllas, Phaënnida ac Peleadas (in Dodone) inter vates numeravit, porrò addit: Χρησμολόγους δὲ ἄνδρας Κύπριον τε Ἔυκλοον, καὶ Ἀθηναῖον Μουσαῖον τὸν Ἀντιοφήμου, καὶ Λύκον τὸν Πανδίονος, τούτους τε γενέσθαι καὶ ἐκ Βοιωτίας Βάκιν φασὶ κατάσχετον ἄνδρα ἐκ Νυμφῶν. τούτων πλὴν Λύκου τῶν ἄλλων ἐπελεξάμην τοὺς χρησμούς.

Inter viros autem Vates Euclus Cyprius, Athenienſis Muſæus Antiophem filius, Lycus Pandionis, & ex Bæotia Bacis [tres tamen numero Bacides ab aliis numerantur] *quem Nympharum inſtinctu divinaſſe credunt. Horum* [NB] *omnium Vaticinia, præter Lyci, perlegi.* Ediderunt ac Tradiderunt igitur multi horum vatum Vaticinia ſua perſcripta aut ab aliis deſcribenda: quod ex nonnullis quoque fragmentis, ſive veris ſive ſuppoſititiis, apud ſcriptores antiquos inveniendis ulterius liquet.

Horum Vaticinia, ut plerumque ac pene ſemper χρησμοὶ apud Græcos appellantur, ſic quoque non minus λόγια; quæ ambæ voces Oracula (uti ex ſequentibus patebit; atque ex hiſce Heſychii ſatis clarum eſt, Λόγια θέσφατα, μαντεύματα, προφητεύματα, φῆμαι, χρησμοί) ſignificant. Unde & Porphyrius libro ſuo de Oraculis titulum dederat, περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας. Hinc etiam (quod notandum eſt, eo quod & verba ſacra Scripturæ, inde Majorem emphaſin acquirant) τὰ λόγια ζῶντα Act. VII, 38. non ſunt vertenda ſimpliciter (uti in verſione Vulgata habetur) *Verba Vitæ*, vel, ut

ut alii, *Sermonem Vitæ*; verum *Oracula Vitæ*: quæ ſcilicet
Moſi a Deo tradebantur in monte Sinai ac deſerto. Quod ita
quoque obſervandum eſt, circa Verba Apoſtoli Pauli, ubi
de Judæis teſtatur, quod ipſis ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ;
ac circa verba Hebr. V, 12. τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ
Θεοῦ. Denique & circa Apoſtoli Petri [I. Petri IV, 11.] hæc
verba. Εἰ τις λαλεῖ ὡς λόγια τοῦ Θεοῦ. Quæ vertenda ſunt non,
quod Vulgata habet, *ut Sermones Dei*, verum *ut Oracula*
Dei, aut *Oracula Divina*. unde qui *Eloquia Dei* hic ver-
tunt longe propius ad ſenſum Apoſtoli accedunt. Sed hæc
ſolum in tranſitu: nunc enim iſtam rem non agimus; quare
ad Ethnicos Vates revertor.

Horum Vatum χρησμοὶ vel λόγια, ſive ſingulorum, ſive
plurium ex hiſce ſimul in unum collecta, libelliſque Divi-
natoriis (ut ſic loquar) conſcripta, ab hominibus, qui ſeſe
ut horum Interpretes gerebant, lucri inde captandi gratia
(licet ſæpius ſub magis ſpecioſo prætextu) conſervabantur
ac circumferebantur; ut inde cujuſcunque conditionis homi-
nibus, modo ſatis eſſent ſuperſtitioſi, futura præcinerent,
Deorumque prætenſam mentem explicarent; ſive ab aliis
conſulerentur, ſive ipſi ſponte ſeſe hominibus oggererent.

Vocabantur hi impoſtores χρησμολόγοι & χρησμῳδοὶ, quaſi
Oraculorum enarratores, *&c.* ac ſi ſic vagabundi per civi-
tates, per vicos ac fora, lucri captandi gratia circumvagaren-
tur, ἀγύρται; unde Suidas, qui in Lexico, id inter alia reddit
μάντεις, ſtatim addit: ὡς Ἀπίων ἐν ἐπιγράμματι· κειράμενος γο-
νίμην τις ἀπὸ φλέβα μητρὸς ἀγύρτης [qui homines & aliter μη-
τραγύρται appellantur] καὶ αὖθις· δόλιον ἀγύρτην, ὃς ἐν τοῖς κέρδεσιν
μόνον δέδορκε. καὶ αὖτις· ἢ γὰρ αὐτὸς ἀγύρτης τῷ ὄντι καὶ φιλομαντευτής.
item Ἀγύρτης [ὁ ἀλαζὼν καὶ ἀπατεὼν, poſt Euſtathium; uti &
cum Heſychio, Ἀγυρτικὰ] χυδαῖα ψεύσματα. idem quoque
Suidas alibi: ἐμέμφετο αὐτοῦ τὸ περὶ τὰς μαντείας ἐπτοημένον, καὶ
βουλόμενον ἀεὶ τοῖς ἀγύρταις ἐπιτρέπειν τὰ οἰκεῖα πράγματα. *Vi-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tio ipſi vertebant, quod cum ſtupore hæreret circa Divinationes; ac quod ſemper IMPOSTORIBUS CIRCUMFORANEIS *rem Familiarem committeret.*

Hiſce Suidæ verbis addamus verba Plutarchi, quæ majoris hic ponderis ſunt ac ſimul declarant, quanam in æſtimatione atque auctoritate hi Impoſtores apud prudentiores fuerint. Πλείστης μέντοι ποιητικῆς ἐνέπλησεν ἀδοξίας τὸ ἀγυρτικὸν καὶ ἀγοραῖον καὶ περὶ τὰ Μητρῷα καὶ Σεράπεια βωμολόχον καὶ πλανόμενον γένος, οἱ μὲν αὐτόθεν, οἱ δὲ κατὰ κλῆρον, ἔκ τινων γραμματείων χρησμοὺς περαίνοντες οἰκέταις καὶ γυναίοις ὑπὸ τῶν μέτρων ἀγομένας μάλιστα καὶ τοῦ ποιητικοῦ τῶν ὀνομάτων· ὅθεν οὐχ ἥκιστα ποιητικὴ δοκοῦσα κοινὴν ἐμπαρέχειν ἑαυτὴν ἀπατεῶσι καὶ γόησιν ἀνθρώποις καὶ ψευδομάντεσιν, ἐξέπεσε τῆς ἀληθείας καὶ τῆς τρίποδος. *Maximam Poëſi infamiam paraverunt Circumforanei illi, & Circulatores, & Scurræ magnæ Matris Deorum, ac Serapidis vagi: quorum alii ex tempore* [vel potius *Ex propria perſona*] *alii ſorte quadam ex quibuſdam libellis, Oracula dabant ſervis & mulierculis, quas maximè numeri & nomina Poëtica moverent. Quæ non minima fuit cauſa, cur Poëtica, tanquam communem ſe quæ videretur præbere Impoſtoribus & Præſtigiatoribus ac Falſis Vatibus, veritate & Tripode arceretur.* Uti & illa quæ in vita Ciceronis de Lentulo tradit: Τοῦτον ὄντα τῇ φύσει τοιοῦτον, κεκινημένον ὑπὸ τοῦ Κατιλίνα, προσδιέφθειραν ἐλπίσι κεναῖς ψευδομάντεις καὶ γόητες, ἔπη πεπλασμένα καὶ χρησμοὺς ᾄδοντες, ὡς ἐκ τῶν Σιβυλλείων, προδηλοῦντας εἱμαρμένους εἶναι τῇ Ῥώμῃ Κορνηλίους τρεῖς μονάρχους, ὧν δύο μὲν ἤδη πεπληρωκέναι τὸ χρεὼν Κίνναν τε καὶ Σύλλαν, τρίτῳ δὲ λοιπῷ Κορνηλίῳ ἐκείνῳ φέροντα τὴν μοναρχίαν ἥκειν τὸν δαίμονα, καὶ δεῖν πάντως δέχεσθαι. *Tali hunc ingenio, & a Catilina incenſum,* VANI *inſuper* VATES *&* PRÆSTIGIATORES *ſpe dementaverant; carmina* [NB] *conficta & [ſeu potius vel]* ORACULA *canentes;* QUASI *ex libris* SIBYLLINIS [non illis nempe quæ Romæ tam anxia ſub cuſtodia ſervabantur, ſed quæ vulgo diſperſa erant] *prænuntiantes, in fato*

fato eſſe, &c. Cujuſmodi impoſtor erat ille Onomacritus Χρησμολόγος Athenienſis, qui a Laſo manifeſte convictus fuit, Oraculis Muſæi alia ſeſe conficta, inſeruiſſe, ac pro Muſæi Oraculis falſo venditaſſè: quare & ab Hipparcho Urbe Athenis ejectus fuit, uti Herodotus lib. 7. narrat.

Videmus igitur præter *Aſtrologos*, *Vicanos Haruſpices*, νεκρομάντεις, ὑδρομάντεις reliquamque *Hariolorum turbam*, falſos ejuſmodi Vates, pene ſemper atque ubique exſtitiſſe, qui aut ex propriâ (quaſi hujus Dei Deæve inſtinctu, motu aut mandato ipſi acti) aut ex aliorum perſona, ſive carmine aut verſibus, ſive proſa oratione (ut plurimum tamen carmine) Vaticinia ederent Superſtitioſis. Illi autem, qui aliorum quaſi Divinitus actorum *Oracula* λόγια, χρησμοὺς, vel *Sortes* decantabant proprie erant χρησμολόγοι; eo quod undecunque colligerent; aut ab aliis ſic collecta *Oracula* (ſive illa ex χρηστηρίοις vel aliter, a Dîs ipſis, Jove, Apolline, Latona aliiſve, edita eſſent; ſeu prolata ab hominibus, qui veri Vates & Deorum motu acti perhibebantur; *Sibyllis*, ſcilicet, *Bacidibus*, *Orpheo*, *Lino*, *Muſæo*, *Amphilyto*, *Euclo*, *Lyco* aliiſve) ſuperſtioſæ ac ſimplici plebeculæ, (quandoque & magnatibus uti dictum) decantabant: eorumque Explanatores atque Interpretes ſeſe gerebant.

Exempla perquam feſtiva habemus apud Ariſtophanem; quæ propterea huic inſerere operi haud gravabor; neque exiſtimo illa Lectori tædio fore: eo quod jucunde admodum rem nobis propoſitam explicent.

Audiamus igitur I°. quæ habet in Comœdia cui ὄρνιθες titulum fecit; ubi lucrandi cauſâ, ac nidore Sacrificii captus, hoc modo accedit Sortilegus, ac recedere tandem plagis onuſtus cogitur:

Χρησμολόγος] . . . . μὴ κατάρξῃ τοῦ τράγου
Πει] Συ δ' εἶ τις; Χρη] ὅς τις; χρησμολόγος. Πει] οἴμωζέ νυν.
Χρη] Ω δαιμόνιε τὰ θεῖα μὴ φαύλως φέρε.
Ως ἔστι Βάκιδος χρησμὸς ἄντικρυς λέγων
Ἐις τὰς νεφελοκοκκυγίας. Πει] κἄπειτα πῶς
Ταῦτ' οὐκ ἐχρησμολόγεις συ, πρὶν ἐμὲ τὴν πόλιν
Τήνδ' οἰκίσαι; Χρη.] τὸ θεῖον ἐνεπόδιζέ με.
Πει] Ἀλλ' οὐδὲν οἷον ἔστ' ἀκοῦσαι τῶν ἐπῶν.
Χρη] Ἀλλ' ὅταν οἰκήσωσι λύκοι πολιαί τε κορῶναι
Ἐν ταὐτῷ τὸ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Σικυῶνος.
Πει] Τι οὖν προσήκει δῆτ' ἐμοὶ Κορινθίων;
Χρη] Ηνίξαθ' ὁ Βάκις τοῦτο πρὸς τὸν ἀέρα.
Πρῶτον Πανδώρῃ θῦσαι λευκότριχα κρίον,
Ὃς δέ κ' ἐμῶν ἐπέων ἔλθῃ πρώτιστα προφήτης
Τῷ δόμεν ἱμάτιον καθαρὸν καὶ καινὰ πέδιλα
Πει] Ἔνεστι καὶ τὰ πέδιλα; Χρη] λαβὲ τὸ βυβλίον.
Καὶ φιάλην δοῦναι, καὶ σπλάγχνων χεῖρ' ἐπιπλῆσαι.
Πει] Καὶ σπλάγχνων διδόν' ἔνεστι; Χρη] λαβὲ τὸ βυβλίον.
Κἂν μὲν θέσπιε κοῦρε ποιῇς ταῦτ' ὡς ἐπιτέλλω,
Αἰετὸς ἐν νεφέλῃσι γενήσεαι. αἰ δέ κε μὴ δῷς,
Οὐκ ἔσει οὐ τρυγὼν οὐδ' αἰετὸς οὐ δρυκολάπτης.
Πει] Καὶ ταῦτ' ἔνεστ' ἐνταῦθα; Χρη] λαβὲ τὸ βυβλίον
Πει] Οὐδὲν ἄρ' ὅμοιος ἐσθ' ὁ χρησμὸς τουτῳί,
Ὃν ἐγὼ παρὰ τ' Ἀπόλλωνος ἐξεγραψάμην
Αὐτὰρ ἐπὴν ἄνθρωπος ἰὼν ἄκλητος ἀλαζὼν
Λυπῇ θύοντας καὶ σπλαγχνεύειν ἐπιθυμῇ
Δὴ τότε χρὴ τύπτειν αὐτὸν πλευρῶν τὸ μεταξύ.
Χρη] Οὐδὲν λέγειν οἶμαί σε Πει] λαβὲ τὸ βυβλίον.
Καὶ φείδου μηδὲν, μήδ' αἰετοῦ ἐν νεφέλῃσι.
Μήτ' ἢν Λάμπων ᾖ. μήτ' ἢν ὁ μέγας Διοπείθης.
Χρη] Καὶ ταῦτ' ἔνεστ' ἐνταῦθα; Πει] λαβὲ τὸ βυβλίον.
Οὐκ εἶ θύραζ' ἐς κόρακας; Χρη] οἴμοι δείλαιος.
Πει] Οὔκουν ἑτέρωσε χρησμολογήσεις ἐκτρέχων;

Fi-

Fatidicus] . . . . *Ne incipias Hirco*
Pi.] *Tu autem quis es? Fa*] *Quis? Fatidicus. Pi.*] *plores nunc*
Fa.] *O miſer, Divina ne parvipendas.*
Quoniam Bacidis Oraculum eſt, quod ea loquitur
Quæ ad Nephelacoccygiam pertinent. Pi] *At quomodo*
Hæc non Vaticinabaris tu antequam ego hanc
Urbem condidi? Fa.] *Dii impediebant me.*
Pi.] *Nil impedit tamen quominus iſtos verſus audiamus.*
Fa.] *Sed quando lupi & canæ cornices habitabunt*
Simul locum qui medius inter Corinthum & Sicyonem
Pi.] *Verum quid eſt Corinthiorum quod ad me ſpectat?*
Fa.] *Ænigmatice dixit hoc Bacis ad aërem,*
Primum Pandoræ[*terræ*]*Sacrificare album pelle arietem.*
At qui meorum verborum venerit primum Propheta
Huic dare candidam veſtem, & nova calceamenta.
Pi.] *Inſunt & calceamenta? Fa.*] *Accipe Librum*
Et phialam dare, & viſceribus manum implere.
Pi.] *Etiam & Viſcera dare ineſt? Fa.*] *Accipe Librum.*
Et ſiquidem, divine fili, facis hæc ſicut jubeo
Aquila in nubibus fies; ſin autem non dabis,
Non eris nec Turtur nec Aquila, nec Drycolaptus
Pi.] *Et iſta ibi inſunt? Fa.*] *accipe Librum.*
Pi.] *Nullomodo igitur ſimile eſt iſtud Oraculum huic*
Quod ego ab Apolline acceptum exſcripſi.
Sed quando homo veniens non invitatus, verum impoſtor,
Moleſtet Sacrificantes, & capere viſcera cupiat,
Jam tum opportet verberare ipſum laterum in medio
Fa.] *Nihil dicere puto te. Pi.*] *accipe Librum.*
Ac nihil parcas, neque Aquilæ in nubibus
Neque ſi fuerit Lampo, neque ſi magnus ille Diopeithes.
Fa.] *Et iſta ibi inſunt? Pi.*] *accipe Librum.*
An Non vadis foras in malam rem? Fa.] *Hei mihi miſer!*
Pi.] *Annon igitur abibis alio Vaticinaturus?*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Eodem plane modo ejuſmodi *Scurras* deridet in Comœdia ſua, quæ *Pax* appellatur, idem Ariſtophanes:

θε. Ταυτὶ δέδραται. τίθεσο τὼ μηρὼ λαβών.
Ἐγὼ δ' ἐπὶ σπλάγχν' εἶμι καὶ θυλήματα.
τρ. Ἐμοὶ μελήσει ταῦτά γ'. ἀλλ' ἥκειν ἐχρῆν.
θε. Ἰδοὺ πάρειμι. μῶν ἐπισχεῖν σοι δοκῶ;
τρ. Ὄπτα καλῶς νυν ταῦτα. καὶ γὰρ οὑτοσὶ
Προσέρχεται δάφνῃ τις ἐστεφανωμένος.
Τίς ἄρα ποτ' ἐστίν; θε.] ὡς ἀλαζὼν φαίνεται.
Μάντις τις ἐστίν: τρ.] οὐ μὰ Δί. ἀλλ' Ἱεροκλέης:
θε. Αὐτός γε οὗτος ὁ χρησμολόγος οὐξ Ὠρεοῦ.
Τί ποτ' ἄρα λέξει; τρ.] δῆλος ἔσθ' οὗτός γ' ὅτι
Ἐναντιώσεταί τι ταῖς διαλλαγαῖς.
θε. Οὐκ ἀλλὰ κατὰ τὴν κνῖσαν εἰσελήλυθεν.
τρ. Μὴ νυν ὁρᾶν δοκῶμεν αὐτόν. θε.] εὖ λέγεις.
ἱε. Τίς ἡ θυσία ποθ' αὑτηί; καὶ τῷ θεῶν;
τρ. Ὄπτα σὺ σιγῇ, κἄπαγ' ἀπὸ τῆς ὀσφύος.
ἱε. Ὅτῳ δὲ θύετ' οὐ φράζεθ'; τρ.] ἡ κέρκος ποιεῖ
Καλῶς. θε.] καλῶς δῆτ' ὦ πότνι' εἰρήνη φίλη.
ἱε. Ἄγε νυν ἀπάρχου κᾆτα δὶς τὰ πράγματα.
τρ. Ὀπτᾶν ἄμεινον πρῶτον. ἱε.] ἀλλὰ ταυταγὶ
Ἤδη 'στὶν ὀπτά. τρ.] πολλὰ πράττεις ὅστις εἶ.
Κατάτεμνε. ποῦ τράπεζα; τὴν σπονδὴν φέρε.
ἱε. Ἡ γλῶττα χωρὶς τέμνεται. τρ.] μεμνήμεθα.
ἱε. Ἀλλ' οἶσθ' ὃ δρᾶσον; θε.] ἢν φράσῃς. τρ.] μὴ διαλέγου
Νῷν μηδέν. εἰρήνῃ γὰρ ἱερὰ θύομεν.
ἱε. Ὦ μέλεοι θνητοὶ καὶ νήπιοι. τρ.] ἐς κεφαλὴν σοί.
ἱε. Οἵτινες ἀφραδίῃσι θεῶν νόον οὐκ ἀΐοντες
Συνθήκας πεποίησθ' ἄνδρες χαρόποισι πιθήκοις.
θε. Αἰβοῖ. τρ.] τί γελᾶν. θε.] ἥσθην χαρόποισι πιθήκοις.
ἱε. Καὶ κέπφοι τρήρωνες, ἀλωπεκιδεῦσι πέπεισθε.
Ὧν δόλιαι ψυχαί, δόλιαι φρένες. τρ.] εἴθε σου εἶναι
Ὤφελεν ὦ 'λαζὼν οὑτωσὶ θερμὸς ὁ πλεύμων.

ἱε. Ἐι γὰρ μὴ νύμφαι γε θεαὶ βάκιν ἐξαπάτασκον
Μηδὲ βάκις θνητούς, μήδ' αὖ νύμφαι βάκιν αὐτόν,
τρ. Ἐξώλης ἀπόλοι' εἰ μὴ παύσαιο βακίζων.
ἱε. Οὔπω θέσφατον ἦν εἰρήνης δέσμ' ἀναλῦσαι·
Ἀλλὰ τόδε πρῶτον. τρ.] τοῖς ἅλσί γε πάττε ταυτί.
ἱε. Οὐ γάρ πω τοῦτ' ἐστὶ φίλον μακάρεσι θεοῖσιν
Φυλόπιδος λῆξαι, πρίν κεν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ.
Ὡς ἡ σφονδύλη φθύγουσα πονηρότατον βδεῖ.
Χ' ἡ κώδων ἀκαλανθὶς ἐπειγομένη τυφλὰ τίκτει.
Τουτάκις οὔπω χρῆν τὴν εἰρήνην πεποιῆσθαι.
τρ. Ἀλλὰ τί χρῆν ἡμᾶς; οὐ παύσασθαι πολεμοῦντας;
Ἢ διακαυνιάσαι, πότεροι κλαυσούμεθα μεῖζον;
Ἐξὸν σπεισαμένοις κοινῇ, τῆς Ἑλλάδος ἄρχειν.
ἱε. Οὔποτε ποιήσεις τὸν καρκίνον ὀρθὰ βαδίζειν.
τρ. Οὔποτε δειπνήσεις ἔτι τοῦ λοιποῦ γ' ἐν πρυτανείῳ.
Οὐδ' ἐπὶ τῷ πραχθέντι ποιήσεις ὕστερον οὐδέν.
ἱε. Οὐδέποτ' ἂν θείης λεῖον τὸν τραχὺν ἐχῖνον.
τρ. Ἆρα φενακίζων ποτ' Ἀθηναίους ἔτι παύσει;
ἱε. Ποῖον γὰρ κατὰ χρησμὸν ἐκαύσατε μῆρα θεοῖσιν;
τρ. Ὥσπερ κάλλιστον δή που πεποίηκεν Ὅμηρος.
Ὡς οἱ μὲν νέφος ἐχθρὸν ἀπωσάμενοι πολέμοιο,
Εἰρήνην εἵλοντο. καὶ ἱδρύσανθ' ἱερείῳ.
Αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρ' ἐκάη, καὶ σπλάγχν' ἐπάσαντο,
Ἔσπενδον δεπάεσσιν. ἐγὼ δ' ὁδὸν ἡγεμόνευον.
Χρησμολόγῳ δ' οὐδεὶς ἐδίδου κώθωνα φαεινόν.
ἱε. Οὐ μετέχω τούτων, οὐ γὰρ ταῦτ' εἶπε Σίβυλλα.
τρ. Ἀλλ' ὁ σοφός τοι νὴ Δί' Ὅμηρος, δεξιὸν εἶπεν.
Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος,
Ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος.
ἱε. Φράζεο δή. μήπώς σε δόλῳ φρένας ἐξαπατήσας
Ἰκτῖνος μάρψῃ. τρ.] τουτὶ μέν τοι σὺ φυλάττου.
Ὡς οὗτος φοβερὸς τοῖς σπλάγχνοις ἐστὶν ὁ χρησμός.
Ἔγχει δὴ σπονδήν. καὶ τῶν σπλάγχνων φέρε δευρί.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ἱε. Ἀλλ' εἰ ταῦτα δοκεῖ, κἀγὼ 'μαυτῷ βαλαυβύσω.
τρ. Σπονδή. σπονδή.
ἱε. Ἔγχει δὴ κἀμοὶ, καὶ πλάγχνων μοῖραν ὄρεξον.
τρ. Ἀλλ' οὔπω τοῦτ' ἐστὶ φίλον μακάρεσσι θεοῖσιν.
Ἀλλὰ τόδε πρότερον σπένδειν ἡμᾶς. σὲ δ' ἀπελθεῖν.
Ὦ πότνι' εἰρήνη, παράμεινον τὸν βίον ἡμῖν.
ἱε. Πρόσφερε τὴν γλῶτταν. τρ. σὺ δὲ τὴν σαυτοῦ γ' ἀπένεγκε.
ἱε. Σπονδή. τρ. καὶ ταυτὶ μετὰ τῆς σπονδῆς λαβὲ θᾶττον.
ἱε. Οὐδεὶς δώσει μοι τῶν σπλάγχνων; τρ. οὐ γὰρ οἷόν τε
Ἡμῖν πρὶν διδόναι πρὶν καὶ λύκος οἶν ὑμεναιοῖ.
ἱε. Ναὶ πρὸς τῶν γονάτων. τρ. ἄλλως ὦ τᾶν ἱκετεύεις.
Οὐ γὰρ ποιήσεις λεῖον τὸν τραχὺν ἐχῖνον.
Ἄγε δὴ θεαταὶ δεῦρο συσπλαγχνεύετε,
Μετὰ νῷν. ἱε. τί δ' ἔγωγε; τρ. τὴν Σίβυλλαν ἔσθιε.
ἱε. Οὔτοι μὰ τὴν γῆν ταῦτα κατέδεσθον μόνω.
Ἀλλ'. ἁρπάσομαι σφῶν αὐτὰ κεῖται δ' ἐν μέσῳ.
τρ. Παῖε, παῖε τὸν βάκιν. ἱε. μαρτύρομαι
τρ. Κἀγώγ' ὅτι τένθης εἶ κἀλαζὼν ἀνήρ.
Παῖ' αὐτὸν ἐπέχων τῷ ξύλῳ τὸν ἀλαζόνα.
θε. Σὺ μὲν οὖν. ἐγὼ δὲ τουτονὶ τῶν κῳδίων
Ἃ λάμβαν' αὐτὸς ἐξαπατῶν ἐκβολβιῶ.
Οὐκ καταβαλεῖς τὰ κῴδι' ὦ θυηπόλε;
ἱε. Ἤκουσας ὁ κόραξ οἷος ἦλθ' ἐξ ὠρεοῦ;
θε. Οὐκ ἀποπετήσει θᾶττον εἰς ἐλύμνιον;

Fa.] *Hæc ſunt peracta: crura jam curans cape:*
Nam viſo ad exta, diiſque polluctum paro.
Tr.] *Curabitur: ſed ventum opportuit ſtatim.*
Fa.] *Mox venio & adſum: num ſtrigans videor tibi?*
Tr.] *Nunc illa rite aſſare cures. neſcio*
Quis iſte lauro qui coronatus venit.
Quis ille tandem eſt? Fa.] *quam videtur arrogans!*
Vatum puto eſſe. Fr.] *Non is eſt, ſed Hierocles.*
Fa.] *Sortilegus ille forſan eſt ex Oreo:*

Quid volt ſibi ergo? Fr.] apparet infeſtum bonis
Sentire contra ſancta pacis fœdera.
Fa.] *Minime : ſed illum nidor iſte perculit.*
Tr.] *Fingamus hunc nos non videre. Fa.] Rectè ais.*
Hi.] *Quæ ſacra ſunt hæc? cui Deo ſit victima?*
Tr.] *Tu tacitus aſſans dimove a luſtralibus.*
Hi.] *Dicturin' eſtis cui liceris? Tr.] En, bene eſt,*
De pene. Fa.] Amica diva Pax multum bene!
Hi.] *Nunc ergo polluce, atque proſicias dato.*
Tr.] *Inſtare præſtat arſui prius. Hi.] Sed hæc*
Satis aſſa. Fr.] multa, quiſquis es, ſatagis nimis.
Age proſecato. Ubi ara? Libamenta fer.
Hi.] *Linguam ſeorſim incidite. Tr.] memores mones.*
Hi.] *Scin quid tu agas? Fa.] Si dixeris. Tr.] Verbum cave*
Faxis modo unum : ſacra nam Paci damus.
Hi.] *O miſeros ſtultoſque homines. Tr.] hoc deprecor in te.*
Hi.] *Qui Divôm ignari mentis (ſocordia tanta eſt)*
Terrificis cum ſimiolis ſic fœdus initis.
Fa.] *Papæ! Tr.] Quid rides? Fa.] de ſimiolis metuendis.*
Hi.] *Volpibus atque leve voltis confidere mergi.*
Mens animi quibus alta dolis pectuſque. Tr.] Utinam tu
Tam caldo pulmone fuas jactator inanis.
Hi.] *Namque Bacin Nymphæ niſi decepere docentes,*
Nec Bacis ipſe homines, ſi nec Nymphæ Bacin ipſum.
Tr.] *Dii te eradicent, niſi deſinis uſque Baciſſans.*
Hi.] *Nondum erat in fatis diſſolvi vincula Pacis,*
Hoc tamen inprimis. Tr.] decet hæc ſale ſpargere pri-
mùm.
Hi.] *Nondum etiam ut fiat bellorum miſſio amicum eſt*
Diis ſuperis: prius ante lupo quam nupſerit agna.
Ut malè olet fugiens & viſſit putida blatta,
Ut generat cæcos properans arguta acalanthis [canis:]
Tempora ſic nondum Pacis matura fuerunt.
Tr.] *Quid faceremus enim, non finem imponere bellis?*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

An ſortiri utri noſtrum graviora dolerent?
Imperium in Græcos fœdus cum ſpondeat iſtud?
Hi.] *At nunquam rectâ efficies incedere cancrum.*
Tr.] *Non te poſtidea victus manet in Prytanéo:*
Nec facies poſthac, Bello quæ ſtante ſolebas.
Hi.] *Non facies unquam ut levis ſiet aſper echinus.*
Hi.] *Quo freti Oraclo, divorum incenditis aras?*
Tr.] *Quod vates faciens pulchrè reſpondit Homerus:*
Sic inimica illi bellorum nube fugata
Pacem acceperunt, & ſuppoſuere bidenti:
Ac tandem toſtis ſtrebulis, extiſque comeſis,
Libarunt pateras læti, præeunte viam me:
Sed nullum vati memini præbere culignam.
Hi.] *Hæc ego non capio, nec enim eſt effata Sibylla.*
Tr.] *At ſapiens quondam ritè hoc prædixit Homerus:*
Exſors ille domus, pauperque extorris & exlex
Quem bellum civile juvat crudele, nefandum.
Hi.] *Aſpice ſis ne quid per fraudem frauſus in extis*
Subripiat milvus. Tr.] *quin hæc tua cautio ſola eſt:*
Nempe iſtuc metuunt Oraculum viſcera. Verum.
Infunde hic libamen, & exta hic providus infer.
Hi.] *Si placet hoc vobis, mihi ero meus ipſe miniſter.*
Tr.] *Liba, liba.*
Hi.] *Funde etiam nobis, extorum & porrice partem.*
Tr.] *At nondum ſuperis placet immortalibus iſtuc;*
Sed libare prius nos expedit: ipſe faceſſe.
O Dea Pax tecum da poſſe extendere vitam.
Hi.] *Cedo ſis linguam.* Tr.] *Ipſe tuam refer atque remitte.*
Hi.] *Libamen.* Tr.] *Sed & hæc citò cum libamine ſuam.*
Hi.] *Nemone exta mihi?* Tr.] *Nulla id ratione queamus.*
Ante lupus quam connubio ſibi junxerit agnam.
Hi.] *At ſupplex oro.* Tr.] *Fruſtra oras ſupplice voce:*
Non facias etenim ut levis ſiet aſper echinus.

Ag-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Agite ergo qui ſpectatis huc adeſte vos,
Unà exta edemus. Hi.] *Nil ne ego? Tr. Sibyllam ut*
lubet.
Hi.] *Haud, Ecere, iſta ſoli edetis in ſimul:*
Sed rapiam & ipſe; quippe quæ in medio jacent.
Tr.] *Feri, feri Bacin. Hi.*] *Hominum teſtor fidem.*
Tr.] *At ego quod es lurco atque vanus arrogans.*
Fuſte arrogantem reprimens iſtum feri.
Fa.] *Potes quidem iſtuc: aſt ego hunc quas accipit*
Deceptor ille ebulbitabo pellibus.
Pelleſne haruſpex haſce admiſſurus es?
Hi.] *Audin' quis ille Corvus eſt ex Oreo?*
Fa.] *Non avolabit ocyus in Elymium?*

Hoc genus hominum quoque ſponte ſeſe oggerebat, ubi aut factiones ac diviſiones in Regnis aut Rebuſpublicis exortæ erant, aut externa bella jam jam inſtabant aut metuebantur: aut denique ubi novus Reipublicæ alicujus ſtatus, novuſque rerum ordo ſeſe aperire videbatur. Horum exempla videmus tam ex Plutarcho modo adducta, quam ex Thucidide, qui de inſtanti bello Peloponneſiaco loquens; inter alia ait: Καὶ πολλὰ μὲν λόγια ἐλέγετο, πολλὰ δὲ χρησμολόγοι ᾖδον, ἔντε τοῖς μέλλουσι πολεμήσειν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν. *Multa quoque Oracula efferebantur, ac multa Vates, tam in iis civitatibus, quæ bellum erant geſturæ, quam in aliis.* Atque in eodem libro ſecundo: Χρησμολόγοι τε ᾖδον χρησμοὺς παντοίους, ὧν ἠκροᾶτο ὡς ἕκαστος ὥρμητο. *Vates quoque multifaria Vaticinia canebant: quæ quiſque audiebat* (atque interpretabatur) *ut animo erat affectus.*

Hinc etiam jam adepto imperium Juliano, (differente ita A. Marcellino) *quiſque cum impræpedite liceret, ſcientiam Vaticinandi profeſſus, juxta imperitus & docilis, ſine fine vel præſtitutis ordinibus, Oraculorum permittebatur ſcitari Reſpon-*

ponſa & Extiſpicia, nonnunquam futura pandentia: Oſcinumque & Auguriorum, & Omnium fides, ſi reperiri uſquam poſſet affecta varietate quærebatur.

Sic circa expeditionem Athenienſium in Siciliam (teſtante id Plutarcho in Niciæ vita) λέγεται πολλὰ καὶ παρὰ τῶν ἱερέων ἐναντιοῦσθαι πρὸς τὴν στρατείαν· ἀλλ' ἑτέρους ἔχων μάντεις ὁ Ἀλκιβιάδης ἐκ δή τινων Λογίων προὔφερε παλαιῶν μέγα κλέος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ Σικελίας ἔσεσθαι. *Multa dira etiam a Sacerdotibus adverſus ſuſceptam expeditionem memorantur obnuntiata. Sed alios habuit Alcibiades Vates; atque ex vetuſtis quibuſdam [Oraculis] Vaticiniis Magnum decus prænuntiavit. Athenienſes ex Sicilia deportaturos.*

Inter hujuſmodi Vates *etiam poſterioribus ævis* non deerant (ut jam aliquomodo ex antedictis liquet) unquam nebulones, qui non ex Antiquorum Vatum Oraculis, ſed quaſi Deo pleni, Divinove inſtinctu, aliis ſeu verſa ſeu proſa Oratione futurorum edebant Vaticinia, aut alias Deorum Monita hominibus annuntiare ſe prætendebant. Namque uti inter Græcos Præter Lucurgum, & Amphiltum alioſque [Sibyllas, Bacides, cæteroſque jam ſuperius memoratos] etiam ipſe Numa Rex Romanorum (inſpirante quaſi Dea Egeriâ) Scipio Africanus, Sertorius ac Sylla Numinum revelationes prætendebant: & C. Marius ſecum in expeditiones ducebat Martham quandam mulierem Syram, quæ ipſi Vates erat, narrante id hoc modo Plutarcho, cujus verba mihi digna videntur ut huc, e Marii vita afferantur: Ταῦτ' ἀκούων ὁ Μάριος ἥδετο, καὶ κατεπράυνεν αὐτοὺς, ὡς οὐκ ἐκείνοις ἀπιστῶν, ἀλλ' ἐκ τινων λογίων τὸν τῆς νίκης ἅμα καιρὸν καὶ τόπον ἐκδεχόμενος. Καὶ γάρ τινα Σύραν γυναῖκα, Μάρθαν ὄνομα, μαντεύεσθαι λεγομένην, ἐν φορείῳ κατακειμένην σεμνῶς περιῆγε, καὶ θυσίας ἔθυεν ἐκείνης κελευούσης· ἣν πρότερον μὲν ἀπήλασεν ἡ σύγκλητος ἐντυχεῖν περὶ τούτων βουλομένην, καὶ τὰ μέλλοντα προθεσπίζουσαν· ἐπεὶ δὲ πρὸς τὰς γυναῖκας εἰσιοῦσα διάπειραν ἐδίδου, καὶ μάλιστα τὴν Μαρίου, ἡ παρὰ-

θιγοῦσα παρὰ τοὺς πόδας τῶν μονομάχων, ἐπιτυχῶς προηγόρευε τὸν μέλλοντα νικᾶν, ἀναπεμφθεῖσα πρὸς Μάριον ὑπ' ἐκείνης, ἐθαυμάζετο· καὶ τὰ πολλὰ μὲν ἐν φορείῳ παρεκομίζετο, πρὸς δὲ τὰς θυσίας κατήει φοινικίδα διπλῆν ἐμπεπορπημένη, καὶ λόγχην ἀναδεδεμένην ταινίαις καὶ στεφανώμασι φέρουσα. τοῦτο μὲν οὖν τὸ δρᾶμα πολλοῖς ἀμφισβήτησιν παρεῖχεν, εἴτε πεπεισμένος ὡς ἀληθῶς, εἴτε πλαττόμενος καὶ συνυποκρινόμενος ἐπιδείκνυται τὴν ἄνθρωπον. *Ea audienti Mario gratia erant: qui leniebat eos, quaſi non diffideret ipſis, ſed ex Oraculis quibuſdam victoriæ pariter tempus ac locum captaret. Namque mulierem quandam Syram, Martham nomine, quæ* [NB] *ferebatur edere Vaticinia, in lecticâ decumbentem, magna circumducebat veneratione, & Sacra illius monitu faciebat. Quam Senatus pridem, quum de his diſſerere vellet, & prænuntiaret venientia, repulerat. Verum poſtquam cum fœminis congreſſa documentum dedit ſui, præſertim ad pedes uxoris Marii aſſidens eamque affata, qui eſſet ex gladiatoribus victoriam laturus, prædixiſſet, ab eâ ad Marium miſſa, in honore habebatur apud eum, ac lectica fere vehebatur. Ad rem Divinam puniceo Amictu duplici fibulato haſtam vittis redimitam & coronamentis ferens procedebat. At hæc quidem fabula adduxit indubitationem complures, vere ne fidem ei Marius haberet, an ſerviens ex compoſito huic fabulæ oſtentaret eam mulierem.* Hæc de muliere iſta Syrâ Plutarchus.

At non minus digna, licet paulò prolixiora, ſunt ea quæ Diodorus Siculus (lib. 34. dudum deperdito, ſed ex cujus fragmentis illa vertit Henr. Stephanus) plutibus ac majoribus cum circumſtantiis quam Florus (lib. 3. cap. V.) narrat de *Euneo* homine itidem Syro; atque inſigni præſtigiatore, Servilis belli per Siciliam incentore. Quamobrem hanc hiſtoriam non ingratam fore Lectori mihi confido neque inutilem. Verſio autem hujus fragmenti ab H. Stephano facta (cujus ipſa Græca verba nobis deſunt) hæc ſequens: *Itaque opportunum tempus nacti, in unum convenientes de defectio-*

ctione ſermones inter ſe conferre ſolebant : donec tandem verba ad rem contulerunt. Erat enim Servus quidam Syrus in urbe Apamea natus (Cujus dominus Antigenes vocabatur, eratque Enna ortus) vir Magicis incantationibus & circulatoriis captionibus ac præſtigiis deditus. Hic ſe futura prædicere inſtinctu afflatuque Deorum ipſi in ſomnis apparentium ſimulabat : multiſque per eam quâ utebatur hac in parte ſolertiam ac dexteritatem imponebat. Ab his autem primordiis longius progreſſus, non ſolum ex ſomniorum viſis futura prænuntiabat, ſed & vigil cernere ſe Deos & ex iis res futuras audire fingebat. Quum autem in multis Vaticinationibus mendax comperiretur, interim tamen caſu eventus quarundam rerum vere prædictionibus ejus reſponderent ; & falſa quidem ejus Vaticinia nemo coargueret, vera autem cum applauſu diligenter notarentur, hominum opinio de eo indies augebatur. Poſtremo artificium excogitavit, quo flammam ex ore cum quodam fanatico furore emittebat, & cum flamma ſimul Vaticina verba Phœbadum in morem fundebat. Ignem enim in nucem aut aliquid hujuſmodi utrimque perforatum, ſimulque Materiam quæ illum alere poſſet imponebat : deinde ori indens & afflans, modo ſcintillas, modo flammam accendebat. Hic ante defectionem jactare conſueverat, apparentem ſibi in ſomnis Syriam Deam dignitatem regiam polliceri. Et hoc non aliis ſolum ſed & ſuo ipſius Domino aſſidue dictabat. Quum autem riſu res hæc exciperetur, Antigenes ex hiſcis prodigioſis mendaciis voluptatem capiens, in conviviis ad quæ invitatus erat, Eunum (ita enim hic præſtigiator vocabatur) aſſeclam habebat, eumque ibi ſuper ſuo regno interrogabat, & quomodo erga unumquemque eorum qui in cœtu illo erant gerere ſe decreviſſet. Quum autem ille ita iis reſponderet, ut in ſuis ſermonibus minime vacillaret, polliceretur que fore ut dominos ſuos leniter clementerque acciperet, mera denique monſtra illis ſuper aliis variis rebus narrare pergeret : omnibus

con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

convivis riſum movebat. Ex quibus nonnulli ferculorum portiones non pœnitendas ablatas e menſa ei porrigebant, atque inter porrigendum hortabantur, ut regnum adeptus accepti ab ipſis beneficii memor eſſet. Sed enim quæ prodigioſa eſſe videbatur vaniloquentia minime vanum nacta eſt tandem exitum, regni adeptionem. Quod tamen ipſi tandem exitio fuit, uti ulterius iſtud fragmentum legenti pateſcit.

De muliere quoque Vate exemplum habemus apud Dionem, lib. 55. ſub finem; cui ipſe Auguſtus fidem adhibere ſimulabat: verba Dionis ſunt: Καὶ τὰ τῆς πανηγύρεως τῆς μεγάλης ηὔξατο, ὅτι γυνή τις εἰς τὸν βραχίονα γράμματα ἄττα ἐντεμοῦσα, ἐθείασε τινά. ᾔδει μὲν γὰρ ὅτι οὐκ ἐκ θεοῦ κατέχητο, ἀλλ' ἐκ παρασκευῆς αὐτὸ ἐπεποιήκει. ἐπειδὴ δὲ τὸ πλῆθος ἄλλως τε καὶ διὰ τοὺς πολέμους, τόν τε λιμὸν, ὃς καὶ τότε αὖθις συνέβη, δεινῶς ἐταράττετο, πιστεύειν τε καὶ αὐτὸς τοῖς λεχθεῖσιν ἐπλάττετο, καὶ πάνθ' ὅσα παραμυθήσεσθαι τὸν ὅμιλον ἤμελλεν, ὡς καὶ ἀναγκαῖα ἔπραττε. *Ludoſque magnos* [Auguſtus] *Vovit, quum mulier quædam, literis aliquibus* [*ab ipſa*] *in brachium ſuum inciſis, quaſi divino afflatu mota, quædam Vaticinia edidiſſet. Quam quum ſatis ipſe ſciret non Numine correptam, ſed ex compoſito id agere; tamen perturbato vehementer ob bella, ac famem quæ rurſus ingruerat, populo; ſe quoque fidem ejus dictis adhibere ſimulavit, omniaque quæ ad conſolandam plebem facerent, neceſſaria putans, egit.*

De *Velleda* Germanorum Fatidica, *quæ ipſa fundebat Oracula, dum delectus aliquis e propinquis. Conſulta Reſponſaque, ut internuntius Numinis portabat;* Videatur Tacitus lib. 4. Hiſtoriarum. Plura hujuſmodi exempla afferri poſſent: ſed hæc abunde ſuffecerint; ne nimium tædium Lectoribus meis creare velle videar.

Verum enim vero ſicut hujuſmodi χρησμολόγοι pene ubique (ſi qua daretur occaſio) aures menteſve magis minuſve ſuperſtitioſorum obturbabant; ſic homines plurimi huic ſuperſtioni

ſtioni nimium addicti homines privati atque Idiotæ ejuſmodi *libellos Fœtidicos*, ſive *Oraculorum*, undecunque ſæpe corraſorum *collectanea*, ſibi domi conſervabant, iiſque quacunque forte data, vel ſibi ita viſa, occaſione utebantur, eaque, uti *Oracula* e χρηστηρίοις ſeu *templis fatidicis* reddita, conſulebant: ita ut, in quibuſvis incidentibus dubiis aut difficultatibus, ipſis plane pro Oraculis divinitus datis haberentur: atque hinc illa Sibyllina atque alia Fatidica, per totam Græciam, Aſiam &c. diſperſa. Atque erant quidem vel ſolius alicujus, vel plurium prætenſarum *Sibyllarum* ſimul; vel unius pluriumve *Bacidum*; vel ſola *Muſæi*, *Orphei*, *Melampodis*, *Amphilyti* aliorumve in unum collecta; vel denique ſimul & *Sibyllæ* & *Bacidis* alicujus, & aliorum (etiam *Apollinis*, *Jovis*, ex Templis Fatidicis deſcripta ac congregata. Quorum quo plura quis poſſideret eo feliciorem ſeſe exiſtimabat, ut qui eo facilius futurorum præſcius foret, ſi de iis anxietas incideret.

Apparet hoc tam ex nunc plus ſemel adducto Ariſtophane, quam Feneſtellâ (apud Lactantium,) Tacito, Suetonio aliiſque Scriptoribus tam Græcis quam Latinis. Sic enim apud Ariſtophanem *Demoſthenes* ac *Nicias* (in Equitibus Comœdiâ) furantur χρησμοὺς *Cleonis*. Ibi enim Demoſthenes:

Τοὺς χρησμοὺς ταχὺ κλέψας ἔνεγκε τοῦ Παφλαγόνος ἔνδοθεν,
Ἕως καθεύδει. . . . . . *celeriter furtim aufer Oracula Paphlagonis ex domo, dum adhuc dormit*, & cætera ibi melius legenda.

Sic quoque poſtea in eâdem Comœdia Cleon:

Κλ.] Μὴ δῆτα πώ γε ὦ δέσποτ' ἀντιβολῶ σ' ἐγὼ
Πρὶν ἄνγε τῶν χρησμῶν ἀκούσης τῶν ἐμῶν.
'Αλ.] Καὶ τῶν ἐμῶν νυν. Κλ.] ἀλλ' ἐὰν τούτῳ πίθη
Μόλγον γενέσθαι δεῖ σε Ἀλ.] κἂνγε τουτῳΐ,
Ψωλὸν γενέσθαι δεῖ σε μέχρι τοῦ μυρρίνου.

Κλ.

Κλ.] Ἀλλ' οἵ γ' ἐμοὶ λέγουσιν ὡς ἄρξαι σε δεῖ
Χώρας ἁπάσης, ἐστεφανωμένον ῥόδοις.
Ἀλ.] Οἱ μοὶ δὲ αὖ λέγουσιν, ὡς ἁλουργίδα
Ἔχων καταπαστὸν καὶ στεφάνην, ἐφ' ἅρματος
Χρυσοῦ διώξεις σμικύθην, καὶ κύριον.
Κλ.] Καὶ μὴν ἔνεγκ' αὐτοὺς ἰών. ἵν' οὑτοσὶ
Αὐτῶν ἀκούσῃ. Ἀλ.] πάνυ γε. Δη.] καὶ συ δὴ φέρε.
Κλ.] Ἰδού. Ἀλ.] ἰδού. Δη.] νὴ τὸν Δί' οὐδὲν κωλύει.
Cl.] *Iſtuc ne faxis mi Domine, te obſecro,*
Antequam audiveris mea Oracula
Al.] *Et tu nunc mea. Cl.*] *At ſi huic obtemperes*
Peculatorem opportet te fieri. Al.] *Et ſi huic*
Herniosum te fieri opportet uſque ad caput.
Cl.] *Atque mea [Oracula] dicunt, quod opporteat*
Te imperio totius terræ poteri
Roſis coronatum. Al.] *Mea viciſſim dicunt,*
Quod tu trabeatus ac ſerto micans
In aureo curru ſequeris Smicytam
Et Dominum. Cl.] *Quin abis & huc affers tua*
Oracula, ut populus iſta audiat. Al.] *Admodum.*
Po.] *Et tu feras tua. Cl.*] *Ecce in promptu ſunt mea.*
Al.] *Ecce & mea. Po.*] *Per Jovem jam nihil eſt in mora.*

Sic, poſt intermedium Chorum, iterum:

Κλ.] Ἰδού. θέασαι· οὐχ ἅπαντας ἐκφέρω
Ἀλ.] Οἴμ' ὡς χεσείω, κοὐχ ἅπαντας ἐκφέρω.
Δη.] Ταυτὶ τί ἐστιν; Κλ.] Λόγια. Δη.] Ταῦτα; Κλ.] ἐθαύμασας;
Καὶ νὴ Δί' ἔτι γ' ἐμοῦ 'στὶ κιβωτὸς πλέα.
Ἀλ.] Ἐμοὶ δ' ὑπερῷον, καὶ ξυνοικία δύω
Δη.] Φέρ' ἴδω. τίνος γάρ εἰσιν οἱ χρησμοί ποτε;
Κλ.] Οὑμοὶ μέν εἰσι Βάκιδος. Δη.] οἱ δὲ σοὶ τίνος;
Ἀλ.] Γλάνιδος ἀδελφοῦ τοῦ Βάκιδος γεραιτέρου.
Δη.] Οἱ σοὶ δὲ περὶ τοῦ; &c.

Cl.] *En vide ſis* [Oracula mea] *nec omnia quidem ef-*
fero.
Al.] *Heu! quam cacaturio! neque ego effero omnia.*
Po.] *Quæ ac qualia hæc ſunt? Cl.*] *Oracula.*
Po.] *Omnia? Cl.*] *Idne miraris?*
Quin imò, per Jovem! mihi adhuc arca iis referta
domi.
Al.] *Et mihi cænaculum & duo domicilia.*
Po.] *Sine videam, cujus demum ſint hæc* [*tua*] *Ora-*
cula.
Cl.] *Mea quidem ſunt Bacidis. Po.*] *Cujus vero ſunt*
tua?
Al.] *Glanidis, qui Bacidis frater major fuit.*
Po.] *At tua, de qua reloquuntur? &c.*

CAP. VI.

De prætenſis Romanorum, Græcorumque, Sibyllinis *atque, iſta occaſione de* Rhetris Lacedæmoniorum : *inter quas &* Sibyllina Romanorum *comparatio, (tum ratione hiſtoriæ, tum aliarum circumſtatiarum) inſtituitur : unde & ulterior* Sibyllinorum *hiſtoria. De* Fanaticis *interim adhuc nonnulla, &* Sortilegis. *De* Canonizatione novorum Sibyllinorum *apud Romanos. De novis, ac* quaſi per Inſomnia Divina, *additis. De* Sibylliſtis, *tam inter Gentiles quam inter Chriſtianos. De diverſis admodum primorum Chriſtianorum, circa Auctorem* Sibyllinorum, *ſimiliumque*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

que Vaticiniorum (*Deuſne an Diabolus fuerit*) *ſententiis.*

UT autem per ejuſmodi impoſturas ludebatur quoque in Græciâ & Aſia minori ſtultum & ſuperſtitionibus nimis addictum vulgus; ſic ex adverſo libri illi apud prudentiores, homineſve alicujus judicii & experientiæ, in nullo honore aut prætio erant.

Nam quamvis ipſe Plato Sibyllas ut Fatidicas laudare videatur, minime tamen laudat iſta *Carmina* quæ ipſarum nominibus conficta ac ſuppoſita fuerant, quæque ubique pene, æque ut *Mopſi*, ut *Lini*, ut *Orphei*, ut denique aliorum plurimorum, vulgi manibus terebantur; dum interim Magnates aut Principes, qui Reipublicæ cauſâ Divina *Oracula* ſe velle conſulere perhibebant, vel ad *Oraculum Delphicum*, vel, *Dodonæum* vel *Ammonis*, vel aliud quoddam ex celeberrimis fama & auctoritate, proficiſcebantur, aut ſibi domi, ſive in proprio Regno vel Republica, ſua *publica* (ac quaſi *domeſtica*) conſulebant μαντεῖα.

Sic Thebani Oraculum ſuum *Apollinis Iſmenii*, ſic alii quoque (ut alibi noto) ſua ſibi propria habebant χρηστήρια; ac ſic Lacedæmonii ſuas *Rhetras* (ῥήτρας) ſeu *Sententias* vel *Monita Divina*; quæ pro *Oraculis ab Apolline Delphico datis*, aut Lycurgo Divinitus inſpiratis, vel traditis demum a *Pythiis*, qui ex nomine Auctoritate Regis utriuſque Delphos *Apollinem*, ſeu *Pythiam* conſultum ibant, habebantur.

Lycurgus enim, ut Legibus ſuis jam faciendis Divinam conciliaret Auctoritatem, primum *Delphos eſt profectus. conſultoque Deo & Sacris peractis, regreſſus domum eſt cum celebrato illo, Oraculo, quo Diis charum eum, & Deum potius quam hominem, Vates appelavit: rectamque Reipublicæ inſti-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſtitutionem petenti, concedere, & annuere reſpondit Deum, &c. Quam artem & alii Reges Imperatores ac Duces (uti ex Numæ, ex Marii, ex Sertorii aliorumque exemplis patet) didicerunt:

Ut autem ulterius ipſius Leges Divinam obtinerent Auctoritatem, eas *Rhetras* vocavit, quaſi a Deo Sancitas & *Oracula.* Sic namque in vita Lycurgi (ex quo modo adducta quoque habeo) loquitur: Τὰ μὲν ὖν τοιαῦτα νομοθετήματα Ῥήτρας ὀνόμασεν, ὡς παρὰ τοῦ θεοῦ νομιζόμενα, καὶ χρησμοὺς ὄντα. *Eas Leges* Rhetras *vocavit, quaſi a Deo Sancitæ atque adeo Oracula eſſent.*

Ut verò eo magis ſtabiles ac perpetuas eas redderet Juramento obſtringebat populum; ſub extremum vitæ tempus, ut Legibus ſuis tamdiu firmiter inhæreret, donec Delphis ipſe a Deo Reſponſum ſuper illis reportaſſet. Quo profectus, ut ibi, ad Oraculum Sacris Apollini factis, conſuluit eum, ſatiſne Leges recte, ut feliciter & cum vertute viveret civitas ſua, eſſent latæ; Reſponſumque a Deo accepit *præclare Leges latas eſſe, Et civitatem, quouſque Lycurgi Legibus viveret, permanſuram clariſſimam; Sortes* [τὸ μάντευμα] *deſcriptas Spartam miſit,* &c. quæ Plutarchus, ſuper hac re de ipſo narrat.

Nec voluit iſtas *Rhetras* in vulgus ullo modo publicari, aut Scriptis ullibi publice proſtare: ſed (ut Romani quidem Leges ſuas XII. Tabularum publicabant; verum *Sibyllina* ſua, cæteraque ſuper ſacris faciendis, &c. Divina effata, in Augurum, Pontificum aliorumque Sacerdotalium Collegiorum libris Sacris, occultata ſervabant) ita hæ ſemper ſub Regum cuſtodia ſervarentur, curavit. Sic enim Herodotus (lib. VI.) de Regibus loquitur: Τὰς δὲ μαντηΐας τὰς γενομένας τούτους φυλάσσειν, συνειδέναι δὲ τοὺς Πυθίους.

Namque ut hæ Lycurgi *Rhetræ* ſub Cuſtodia Regum erant, ita & omnia *Oracula Delphis petita,* ad ipſos defere-

rebantur, ipſique illorum manebant [quod æque apud priſcos Romanos obtinebat] Interpretes : niſi quod, cum *duo* eſſent *Reges*, utrique liceret ſibi eligere *duos Pythios.* qui inde iſtud nomen nacti fuere, quod *Regum nomine* ac *mandato*, ſi ita neceſſitas urgere ipſis videretur, *Delphos conſultum Pythiam mitterentur* [quod & τῶν θεώρων atque ἀρχιθεώρων apud alios Græcos minus erat] Reſponſaque Divina (ita prætenſa) ad Reges referent. Ita enim de ipſis idem loquitur Herodotus : Οἱ δὲ Πύθιοι, εἰσὶ θεοπρόποι εἰς Δελφοὺς, σιτεόμενοι μετὰ τῶν βασιλέων τὰ δημόσια. *Sunt autem Pythii, qui Delphos ad conſulenda Oracula mittuntur, quique publicè cum Regibus veſcuntur.* Sic, ut (σύσκηνοι a Xenophonte hinc appellati) Regibus cum domi tum militiæ ſemper præſentes adeſſent, ac conſcii quidem horum negotiorum eſſent ac Miniſtri, Reges vero Domini.

Reges autem tali modi hîc ſe geſſiſſe, uti apud Romanos *Senatum*, ac *Cæſares* poſtea, circa *Oracula Sibyllina*, patet ex eo ; quod cum *Cæſares* Romanorum ſimul Summi eſſent Pontifices, ita Xenophon de *Regibus Spartanis* teſtetur, eos fuiſſe ἱερεῖς μὲν τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς, στρατηγοὺς δὲ, τὰ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, *Rerum Divinarum reſpectu Sacerdotes, humanarum vero, Imperatores* quod clarius exprimit his verbis : Ἔθηκε γὰρ θύειν μὲν τὸν βασιλέα πρὸ τῆς πόλεως τὰ δημόσια ἅπαντα, ὡς ἀπὸ τοῦ θεοῦ ὄντα, καὶ στρατιὰν ὅποι ἂν ἡ πόλις ἐκπέμπῃ, ἡγεῖσθαι. *Sanxit igitur, ut Rex pro Salute civitatis rem Divinam in omnibus Sacris publicis faceret ; veluti qui eſſet a Deo (ad id) conſtitutus. Idem quocunque militum copias mitteret, Ducis ut munere fungeretur.*

Quod & alii Gentiles, ab antiquiſſimis temporibus, obſervaſſe, tum alii, tum breviter admodum, magnus ille *Hugo Grotius* oſtendit (in eximio iſto opere *de Imperio Summarum Poteſtatum circa Sacra*) his verbis : *Neque alius mos antiquitus cæteris gentibus, ſive natura ſuadente, ſive majorum*

rum exemplo : ex qua origine & ritus Sacrificandi vetuſtiſſimis gentibus pene eoſdem fuiſſe apparet. Hinc Cicero, Omnino apud veteres qui rerum potiebantur, iidem Auguria tenebant : ut enim ſapere, ſic Divinare, regale ducebant. Hinc Virgilius : REX ANIUS, REX IDEM HOMINUM, PHOEBIQUE SACERDOS. *Et paſſim apud eundem Poëtam, ut & apud Homerum Heroës, hoc eſt Principes, Sacrificant. Apud Æthiopes Reges fuiſſe Sacerdotes narrat Diodorus, apud Ægyptios Plutarchus, apud Spartiatas Herodotus, apud Athenienſes & Pleraſque Græcorum civitates Plato. Romanos idem ſecutos Halicarnaſſæus & Livius nos docent. Unde etiam Regno ſublato manſit Rex Sacrorum* [huc uſque ſumma brevitate Grotius] & mutatâ denique in Monarchiam Republica, *Cæſares :* uti abunde ex Inſcriptionibus, numiſmatis, aliiſque antiquis monumentis ac Scriptoribus vulgo notum eſt.

Ex illis vero, quæ ſupra *de Pythiis* attuli, patet, eos idem munus obiiſſe, quod obibant apud Romanos primum *Duumviri cum duobus Miniſtris ſuis publicis*, ac poſtea (cum jam Plebs Romana Nobilibus circa id negotium non amplius fideret) *Decemviri*, partim ex Nobilibus, partim ex plebe electi; tandemque XV. *viri :* quorum numerus tractu temporis in tantum excrevit, ut ad LX. *viros* numero (retento tamen XV. *virûm* nomine) adauctus fuerit.

Elucet inde quoque, quod ſicut Spartæ *Pythii*, qui Regibus ſemper aderant, atque ex præcipuis auctoritate civibus erant, & a Rege, vel Regibus, conſultum Oracula mittebantur, ad Regem, vel Reges, (ut ad Summos Pontifices, ſummoſque Magiſtratus, minime verò ad Populum) Reſponſa referre debebant; ut illi ipſorum ita Interpretes eſſet? ac *Rhetræ* ſub eorum cuſtodiâ ac poteſtate eſſent; atque ita quidem ut illas tuto fingere ac refingere, vel adaugere pro lubitu ipſis liceret, ſi id in rem publicam, vel proprium ipſo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ipſorum commodum facere videretur: liquet inde, dico, Romanos quoque hæc Spartanorum inventa fuiſſe imitatos; ut ſic Oracula publica (uti & Summa Sacerdotia) in ſua haberent poteſtate, plebemque ita commodius regere valerent. Namque ut *Pythii* ex præcipuis Regum Aſſeſſoribus, Conſiliariis, & Miniſtris, adeoque & Principibus in Republica viris, erant; ſic & *Duumviri* primum, ac poſt XV.*viri* ex Nobiliſſimis ac maximis in Republica viris (quique alia Sacerdotia ac Summa munera jam obibant, vel obierant, ac ipſi membra Senatus eſſent, vel a Cæſarum nutibus dependebant) eligebantur. Qui XV.*viri* quoque prætenſa ſua, ex *Sibyllinis* hauſta *Reſponſa* vel Oracula, minime ad populum, verum ad Senatum, ut veros ipſorum ac ſummos Interpretes, referebant, ipſiuſque arbitrio quæ ac qualia publicanda videbantur relinquebant.

Rhetras autem, ad lubitum Lacedæmoniorum Regum, mutatas & adauctas fuiſſe, cum interim prætenderent ac pertenderent, atque Auctoritate ſuâ evincerent (ſi forte tale quid ad plebem penetraverat) id Divina ex Auctoritate factum fuiſſe, oſtendit ſatis hoc unicum exemplum, quod in Lycurgi vita nobis ſic affert Plutarchus. Τοῦ δὲ πλήθους ἀθροισθέντος εἰπεῖν μὲν οὐδενὶ γνώμην τῶν ἄλλων ὑφεῖτο, τὴν δ᾽ ὑπὸ τῶν γερόντων καὶ τῶν βασιλέων προτεθεῖσαν ἐπικρῖναι κύριος ἦν ὁ δῆμος. ὕστερον μέντοι τῶν πολλῶν ἀφαιρέσει καὶ προσθέσει τὰς γνώμας διαστρεφόντων καὶ παραβιαζομένων, Πολύδωρος καὶ Θεόπομπος οἱ βασιλεῖς τάδε τῇ ῥήτρᾳ παρενέγραψαν. αἰ δὲ σκολιὰν ὁ δᾶμος ἔροιτο, τοὺς πρεσβυγενέας καὶ ἀρχαγέτας ἀποστατῆρας εἶμεν. τοῦτ᾽ ἔστι μὴ κυροῦν, ἀλλ᾽ ὅλως ἀφίστασθαι καὶ διαλύειν τὸν δῆμον, ὡς ἐκτρέποντα καὶ μεταποιοῦντα τὴν γνώμην παρὰ τὸ βέλτιστον. ἔπεισαν δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν πόλιν ὡς τοῦ θεοῦ ταῦτα προστάσσοντες· ὥς που Τυρταῖος ἐπιμέμνηται διὰ τούτων,

Φοίβου ἀκούσαντες Πυθωνόθεν, οἱ τάδε νικᾶν
Μαντείας τε θεοῦ καὶ τελέειν τ᾽ ἔπεα.
Ἄρχειν μὲν βουλῆς θεοτιμήτους βασιλῆας,

῞Οισι μέλῃ Σπάρτας ἱμερόεσσα πόλις,
Πρεσβύτας τε γέροντας, ἔπειτα δὲ δημότας ἄνδρας,
Εὐθείαις ῥήτραις ἀνταπαμειβομένους.

In plebis concilio nemini rogationem ferre de ulla re permiſ-ſum fuit: ſed quam Senatus ac Reges promulgaſſent, jus popu-lo erat comprobandi. Poſt quum plebs detrahendo & adjiciendo, perverterent & adulterarent decreta, Polydorus & Theopom-pus Reges, adſcripſerunt hæc Rhetræ [quam ſuper hac re Plu-tarchus paulo ſuperius adduxerat] QUÆ PRAVE POPU-LUS ROGASSIT, EA SENATUI REGIBUSQUE RETRACTANDI JUS ESTO. *Id non eſt ratum facere, ſed prorſus ſummovere & ablegare populum, quaſi invertentem & depravantem rogationem. Id* [NB] *illi induxerunt civita-tem, ut crederent hoc Deum juſſiſſe, ut his verſibus memo-rat Tyrtæus:*

Eximias Sortes atque hæc Oracula vobis,
Vincere ſi eſt animus, Phœbus Apollo dedit:
Urbis conſilio Sacros Reges moderari,
Quos dulcis Spartæ ſollicitudo tenet.
Majoreſque ſenes natu, populumque frequentem,
Hinc latas Leges ſciſcere ſi placeat.

Cruſerius, certe, qui hæc ita tranſtulit, minime cepit, uti judico, mentem & acumen poſtremi verſus in hoc Tyr-tæi carmine;

Εὐθείαις ῥήτραις ἀνταπαμειβομένους.

Namque exprimit, licet indirecte, per εὐθείας ῥήτρας, ejuſ-modi *Rhetras*, quæ, ut Reges populo perſuadebant, im-mutatæ quidem ac correctæ, verum Divinitus, vel ex De (ſive Apollinis, ſive alterius cujuſdam) voluntare ac mo-nitu, vel mandato, mutatæ vel correctæ fuerant! quibuſ-que igitur aſſenſum præbere populus, atque eo contentus eſſe, debebat. Quod itidem ſic locum habuit inter Romanos, quibus neceſſe erat, ut Senatûs circa hæc interpretamentis

ac-

acquieſcerent: ac quos Libros ille in locum deperditorum ſubſtituiſſet, iſtos, ut ejuſdem veritatis atque Auctoritatis, amplecterentur.

Quis interim, talibus perpenſis, amplius dubitet, *Tarquinium*, ſive *Priſcum*, ſive *Superbum* [nam de hac re, uti & de numero Librorum divenditorum, adhuc ſub judice lis eſt] vel demum alios, quicunque demum fuerint, ſub nomine hujus illiuſve *Tarquinii*, hos *Libros* (ſi ulli re verâ fuerint) confinxiſſe, ac famam illam, ſeu fabulam, de Anu iſtâ hos *Libros* venditante, ſparſiſſe; æque ac Lycurgus id *de Rhetris* ſuis fecerat; atque alii poſt ipſum Reges continuarant, ac fabulam ulterius (ſicut & ipſas *Rhetras*) adornarant? Id enim ſemper fabuloſis accidit, ut, quo longius temporis ſpatium percurrant, eo magis undecunque adaugeantur: quod exemplis (quæ ſe ſponte pene ubique prodeunt) demonſtrare minime neceſſarium duco.

Unde autem hi *Libri Sibyllini*, poſt incendia diverſa ac ruinas Capitolii, denuò corraſi fuerint, docent nos partim *Feneſtella*, partim *Varro*, partim alii. Ex *Feneſtella* hæc ſequentia affert Lactantius, lib. I. cap. 6. de Falſa Religione: *Si quidem Feneſtella diligentiſſimus ſcriptor de XV. viris dicens, ait reſtituto Capitolio retuliſſe ad Senatum C. Curionem Coſ. ut legati Erythras mitterentur, qui* CARMINA SIBYLLÆ *conquiſita Romam deportarent: itaque miſſos eſſe P. Gabinium, M. Otacilium, L. Valerium; qui deſcriptos* A PRIVATIS [quod indicat, illa ibi Templis non fuiſſe ſervata, verum vulgaria admodum fuiſſe] *verſus circa mille, Romam deportarunt.*

Non negare velim, ibi aut alibi quoque, in Templis, *fatidica* quædam *Carmina* fuiſſe ſervata: per quæ *Fanatici* Templorum Miniſtri, qui *Sortilegi* ſic ſimul erant, *Sortes legerent*, & ſuperſtitioſis eventum aliquem ſciſcitantibus futura prædicere ſuſtinebant: Hucque referri poſſe *Libros Sibyl-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

byllinos; cum Prudentius, in Apotheoſi, canat: . . . *non ſpumat anhelus Fata Sibyllinis Fanaticus edita Libris.* At quis oſtendat ibi Prudentium ad Libros iſtos, digitum intendiſſe, qui tam anxie a XV.*viris* ſervabantur; cum hi nunquam *Fanatici* appellati fuerint, nec *Carmina Sibyllina* ad futura prædicenda unquam populo cecinerint: aut hæc, a Feneſtella memorata, ullis ex Templis eruta fuiſſe; cum a Privatis eorum poſſeſſoribus (ut ſtatim clarius videbimus) illa fuiſſe petita conſtet ac deſcripta?

Certe liquet ſatis, ex præcedentibus, per totam Græciam *Carmina Sibyllina* non majoris Auctoritatis fuiſſe, quam Oracula *Bacidum*, quam *Glanidis*, quam denique multorum aliorum, qui *Vates* vulgò habebantur.

Interim hoc verum eſt (quantumvis *Fanatici*, imprimis *Bellonæ* & *Magnæ Matris*, &c. quales ab Apulejo & Juvenale graphicè deſcribuntur, urbes oppida ac vicos circumcurſitarent, ut ſtultum vulgus, ac præcipue quidem mulieres, emungerent) hoc, dico, tamen verum eſt, eos quammaxime ſe ad Templa, ut illorum Antiſtites, Cuſtodes, ac Vates, ac dicatos illorum Templorum Miniſterio, ſtitiſſe. Quò alludere mihi videtur Juvenalis, Sat. 2. hiſce . . . *& crinitus Senex Fanaticus albo Sacrorum Antiſtes.*

Hic namque, ut in Deorum præſentia, ſuis nugis ac mendaciis majorem fidem conciliare ſe poſſe videbantur: imprimis ſi confictum aliquod Miraculum ibi intercurrere poſſet, *Et moviſſe caput viſa eſſet argentea ſerpens.*

Firmant hæc de *Fanaticis* (quos Arnobius, lib. I. *nunquam non Vanos* vocat) Inſcriptiones, tam illa, quæ apud Gruterum pag. 654. reperitur, quam hæ ſequentes quæ apud eundem pag. 312 & 313. habentur: quarum prima eſt;

D. M.

D. M.
L. CORNELIO. JANUARIO
FANATICO. AB. ISIS. SERAPIS
AB. ÆDEM. BELLONÆ, &c.

Secunda vero hæc,

Q. CÆCILIO. APOLLINARI
FANATICO. DE. ÆDE. BELLONÆ. PULVIN
CUJUS. MONITO. HASTA. IN ÆDE
BELLONÆ. IN. LUCO. DICATA. EST, &c.

Aut in Templis igitur, ut plurimum, aut circa Templa ac loca Templis dicata, verſabantur: quod & patere videtur ex hac ſequenti Inſcriptione, quam Reineſius pag. 761. affert.

D. M.
SEVERUS. FANAT. EX. VICO
BELLONÆ. CONJUGI. SUÆ, &c.

Sic & *Sortilegi* non ſolum per Fora, per Theatra, per Circos, per Vicos ac per Trivias circumvagabantur; verum & in Templis & circa Templa (in quibus & *Sortes legebant*, & aliter Vaticinabantur) plurimum verſabantur; cum vel ſæpe iidem cum modo dictis *Fanaticis* eſſent, vel plane ejuſdem farinæ ac commatis ſcurræ. Hoc oſtendere videtur illa Inſcriptio, quam exhibet nobis hoc modo, in Miſcellaneis Eruditæ Antiquitatis, eruditiſſimus J. Sponius;

C. STIMMINIUS
HERACLA
SORTILEGUS
AB. VENERE
ERUCINA, &c.

Quamquam vero *verſus Fatidici* ex Templis per *Antiſtites*, per *Fanaticos* & *Sortilegos* admodum frequenter prodirent: non tamen aut ex hoc loco, aut ex aliis alicubi, de *Sibyllinis* conſtat. At confirmat illud, de privatis, quoque Dionyſius Halicarnaſſæus (lib. I.) ubi ita habet: Οἱ δὲ νῦν ὄντες ἐκ πολλῶν ἐσι σύμφοροι τῶν τόπων, οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ πόλεων κομισθέντες, οἱ δ' ἐξ Ἐρυθρῶν τῶν ἐν Ἀσίᾳ, κατὰ δόγμα βουλῆς ἀποσταλέντων πρεσβευτῶν ἐπὶ τὴν ἐπιγραφὴν, οἱ δ' ἐξ ἄλλων πόλεων, καὶ παρ' ἀνδρῶν ἰδιωτῶν μεταγραφέντες, ἐν οἷς εὑρίσκονταί τινες ἐμπεποιημένοι τοῖς Σιβυλλείοις, ἐλέγχονται δὲ ταῖς καλουμέναις ἀκροστιχίσι. *Oracula vero quæ nunc extant ex variis locis ſunt comportata, alia ex Italicis urbibus allata, alia ex Erythris Aſiaticis, ex S. C. miſſis Legatis, qui eorum exemplar deſcriberent, alia ex aliis urbibus, & a privatis hominibus tranſcripta. in quibus quædam ſuppoſitia, & carminibus Sibyllinis inſerta reperiuntur: quæ deprehenduntur ex iis quæ Acroſtichides appellantur.*

Hæc teſtatur Dionyſius, qui Auguſti ſub imperio, jam finito contra Antonium civili bello, [anno 29. ante Chriſtum natum] Romam venerat; atque ita ante novam iſtorum ab Auguſto factam deſcriptionem (de qua Dionem ſtatim audiemus loquentem:) cum iſta collectio, quæ a Lactantio (ſeu potius Feneſtella) ac Dionyſio memoratur; jam 75. annos ante Salvatoris noſtri. J. Chriſti nativitatem confecta fuerit (Cn. Octavio, & Cn. Scribonio Coſſ.) cum jam ante annos ſeptem (L. Cornelio Scipione Aſiatico & C. Norbano Flacco Coſſ.) conflagraſſet.

De hâc Librorum Sibyllinorum collectione ac diſcretione eadem ac plura affirmat Tiberius (apud Tacitum lib. VI. c. 12.) utpote *poſt exuſtum Civili Bello Capitolium, quæſitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas Colonias, Carminibus Sibullæ*, UNA SEU PLURES FUERE, *datoque Sacerdotibus* [XV. *viris*] *negotio, quantum* [NB] *humana ope potuiſſent, vera diſcernere.*

Diſcernebantur igitur hæc *Sibyllina* undecunque (ex Græcia, ex Aſia, ex Africa, ex Sicilia, imò & ex Græcorum per Italiam Coloniis) corraſa; Vera nimirum & genuina a falſis aut Spuriis & ſuppoſititiis. At quomodo? Quantum humana ope fieri poſſet.

Itane XV.*viri*, qui forſan ne per totam quidem vitam (Sacerdotiive iſtius munus adminiſtratum) hos prætenſos Libros, ante eam Capitolii exuſtionem, inſpexerant (id enim perrarò fiebat, nec niſi in Reipublicæ ſummis anguſtiis, tumultibus, &c.) jam recens, per iſtas Regiones reperta *Carmina* rite conferre poterant, cum iſtis qui jam ante ſeptennium incendio perierant; ut ſic aptum criterium, ac Lapidem Lydium quaſi, adhibere hîc poſſent?

Sed hic, mi Lector, erat ſpecioſus prætextus; & huic fundamento veritatem auctoritatemque horum novorum Librorum ſuperædificabant: ac quod non pro lubitu poſſent, illa ex quibus decerpta fuerant, penitus aut ſtatim abolere; illorum vim ita infringere nitebantur, ut ſolorum ſic electorum ac probatorum auctoritas, qualicunque demum modo, conſtare videretur.

Verum enim verò quia & retinerentur plurima, pene ubique terrarum a privatis, aliaque ſubinde nova iſtis, ut fieri ſolet, ſuccreſcererent; atque inde *multa vana* [ut Tiberii, apud Tacitum, verbis utar] *ſub nomine celebri vulgarentur, Auguſtus ſanxit (quod a majoribus quoque decretum erat) quem intra diem*, quæ prætendebantur, poſt Octavii ac Scribonii Conſulatum, de novo alicubi (ut talia) fuiſſe reperta, *ad Prætorem Urbanum deferrentur, neque* [NB] *habere privatim liceret.*

Hoc vero edictum emanavit, A°. 12. poſt natum J. Chriſtum, cum per Lepidi mortem jam Pontificatum adeptus fuerat, vel potius ſibi aſſumpſerat. Qua occaſione uſus, uti & quod, ſicut prætendebatur (ſive ab ipſo Auguſto, jam

Pon-

Pontifice Maximo, ſive a XV.*viris* ipſius inſtinctu) Libri hi Sibyllini vetuſtate eſſent corrupti, ac non amplius a XV. *viris* commode legi poſſent, mandavit ut illa deſcriberentur: ut Dion Caſſius nos, lib. 54. docet; qui ita hæc narrat. Καὶ τὰ ἔπη τὰ Σιβύλλεια ἐξίτηλα ὑπὸ τοῦ χρόνου γεγονότα, τοὺς ἱερέας αὐτοχειρίᾳ ἐκγράψασθαι ἐκέλευσεν, ἵνα μηδεὶς ἕτερος αὐτὰ ἀναλέξηται. *Et quia jam vetuſtate Libri Sibyllini exoleſcebant XV.viris* [namque hi per ἱερέας, non Pontifices, exprimuntur] *negotium dedit, ut ſua manu eos deſcriberent: ne quis* [NB] *alius eos legeret.*

Neque eo contentus fuit: ſed ut iſtos Libros eo melius in propriâ ſuâ haberet poteſtate, illos ex Capitolio in Apollinis Palatini templum transferri curavit. Ita enim de hac re viri loquitur Suetonius in ipſius vita, cap. 31. *Poſtquam Pontificatum Maximum, quem nunquam vivo Lepido auferre ſuſtinuerat, mortuo demum ſuſcepit; Quidquid Fatidicorum librorum Græci,* [NB] *Latinique* [Marcii Vatis, ſcilicet, aliorumque] *generis nullis vel parum idoneis auctoribus* VULGO FEREBATUR, *ſupra duo millia* CONTRACTA UNDIQUE, *cremavit; ac ſolos retinuit* SIBYLLINOS: *hos quoque, delectu habito: condiditque duobus forulis auratis ſub Palatini Apollinis baſi.*

Quæ hîc conſideranda veniunt ſunt, *Majores* illos a Tiberio nominatos, & *Auguſtum* poſt iſtos, ſat bene prævidiſſe, ſe iſto Oraculo minus commodè poſſe carere; nec de novo id ita reſtaurare, ac (quod tota res erat) ſartum tectumque ipſius Auctoritatem poſſe conſervare; niſi circa iſtud negotium ſpecioſis admodum uterentur prætextibus: nec, demum, id melius fieri poſſe, quam ſi omnia alia carmina *Fatidica*, cujuſcunque generis, imprimis vero, quæ *Sibyllinorum* nomine veniebant, privatorum e manibus excuterent: unde omni vi ac conatu id indirecte perficere nitebantur.

I°. Igitur obtentui erat, ut ſic Vera ac Genuina a falſis & ſuppoſititiis accurate ac certo diſcriminarentur; ne a Nothis ac Spuriis Reipublicæ aliquid detrimenti accideret.

II°. Ut periculum ſic vitaretur, ne *multa falſa futilia* ac *Vana*, amplius ſubinde confingerentur; & ſimplicioribus per talia imponeretur: III°. ut ſic verorum Majeſtas atque Auctoritas ſarta ac tecta, in bonum Reipublicæ, conſervarentur.

Hinc enim *Auguſtus* (quod conficta ac ſuppoſititia, quotidie magis magiſque ſuccreſcerent) eo prætextu uſus fuit; quod Libri iſti jam longo temporis tractu, vetuſtate eſſent corrupti, nec amplius commode a XV.*viris* inſpici, vel legi, poſſent. Quaſi vero per 87. annos (ab Octavii ac Scribanii Conſulatu ad *Auguſtum*) iſtud Libris illis accidiſſet, quod ante id tempus, ne quidem per 340. annorum ſpatium perpeſſi fuerant: quum iſto poſteriori temporis tractu non minori cura quam ante ſervati fuiſſent.

Verum in tantum huic commento defuit ſucceſſus, ut *Tiberio* (Marco Junio Silano, & Lucio Norbano Coſſ. ac 19. poſt Chriſtum natum annis) neceſſe eſſet novam iſtorum facere diſcretionem: quod factum D. Caſſius hoc modo narrt: Λόγιον δέ τι ὡς καὶ Σιβύλλειον. ἄλλως μὲν οὐδὲν τῷ τῆς πόλεως χρόνῳ προσῆκον, πρὸς δὲ τὰ παρόντα ἀγόμενον, οὐχ ἥκιστα σφᾶς ἐκίνει. ἔλεγε γὰρ ὅτι

Τρὶς δὲ τριηκοσίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν,
Ῥωμαίους ἔμφυλλος ὀλεῖ στάσις, ἁ Συβαρῖτις
Ἀφροσύνη.

Ὁ οὖν Τιβέριος ταῦτα τὰ ἔπη ὡς καὶ ψευδῆ ὄντα διέβαλλε, καὶ τὰ βιβλία πάντα τὰ μαντείαν τινὰ ἔχοντα κατεσκέψατο· καὶ τὰ μὲν ὡς οὐδενὸς ἄξια ἀπέκρινε, τὰ δὲ ἐνέκρινε. *Neque parum movit animos hominum* [in magna illa conſternatione, quam Dion ibi, libro 57, deſcribit] *Oraculum quoddam, quaſi Sibyllinum eſſet, decantatum; nihil, quidem ad iſta Urbis tempora pertinens*

nens, ſed ad tum præſentem (ejus) ſtatum inquietum ac turbidum accommodatum. dicebat enim,

Aſt ter tercentum revolutis protinus annis
Roma inteſtino perdetur ſeditione,
Luxus & exitium Sybariticus afferet urbi.

Hoc Carmen Tiberius ut falſum criminatus, omnes Libros, qui Vaticiniorum aliquid continerent inſpxeit; & ex iis alios ceu nullius prætii, reprobavit; alios in probatorum numerum recepit.

Non obſtante poſtremo iſto cenſu, *eodem Carmine* quo irritaverant *Tiberium*, vexabant denuò *Neronem*, (teſte eodem D. Caſſio lib. 62.) ob urbis illud famoſum incendium, quod permulti, ipſo auctore accidiſſe volebant. At cum ille populi conſolandi (ac ſedandi) cauſâ, *hos verſus nuſquam* (inter prætenſa legitima ac verè *Sibyllina*) *repertos eſſe dice-ret;* mutatâ ſententiâ, aliud Oraculum, velut etiam Sibyllinum exiſtens, canebant:

Ἔσχατος Αἰνεαδῶν μητροκτόνος ἡγεμονεύσει.
Ultimus Æneadum regnabit matricida.

Ex quibus ſatis patere videretur, nec tum temporis adhuc ejuſmodi prætenſa *Sibyllina* communi vulgo in totum fuiſſe ſubſtracta; verum inter privatos hîc alibique, magis minusve occulte, dilituiſſe; atque hinc jam modo allatos verſus pro-diiſſe: niſi quis exiſtimare velit temporum progreſſu, & ob revolutiones, bella, tyrannides, aliaque ſimilia, multa ejuſmodi *Oracula* fuiſſe confiсta ac, quaſi ex veteri penu, pro-ducta: quod de hiſce in *Tiberium* ac *Neronem* confictis, c... libet lubens concedam.

Non præter rem mihi videtur, hîc nonnulla ſuperaddere de *Canonizatione* (ut hoc Chriſtianorum vocabulo rebus E-thnicis applicem) *Librorum Sibyllinornm*, ſi quis nov... præter illos, qui jam a Tarquinii tempore religioſe ſervaban-tur, repertos eſſe perhiberet. Quam *Canonizationem*, ...

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſequentibus Taciti verbis deſcriptam videmus : *Relatum in-
de ad Patres a Quintiliano Tribuno plebis de libro Sibyllæ,
quem Caninius Gallus Quindecimvir inter ceteros ejuſdem
Vatis, & eâ de re Senatusconſultum poſtulaverat. quo per
diſceſſionem facto, miſit literas Cæſar, modicè tribunum incre-
pans, ignarum antiqui moris ob juventam : Gallo exprobra-
bat, quod ſcientiæ cæremoniarumque vetus, incerto auctore,
ante ſententiam Collegii, non ut aſſolet, lecto per Magiſtros
æſtimatoque Carmine, apud infrequentem Senatum egiſſet.
Simul commonefecit; quia multa vana* SUB NOMINE CE-
LEBRI *vulgabantur, ſanxiſſe Auguſtum, quem intra diem ad
Prætorem Urbanum deferrentur, neque habere privatim liceret.
Quod a majoribus quoque decretum erat, poſt exuſtum civili
bello Capitolium, quæſitis Samo, Ilio Erythris, per Africam
etiam & Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibullæ, una
ſeu plures fuere; datoque Sacerdotibus negotio, quantum huma-
na ope potuiſſent, vera diſcernere. Igitur tunc quoque notioni
Quindecimvirum is liber ſubjicitur.*

Quæ circa hoc negotium peccaverat Caninius Gallus e-
rat. I°. Quod *Tribuno*, qui *Librum*, ſeu *Carmen*, ei ob-
tulerat, non injunxerat, ut id deferret ad *Prætorem Urba-
num*; qui illud ſic acceptum iterum tradere debebat *Collegio
Quindecimvirum* : cui iſtius examen competebat. II°. Quod
illis, Collegis ſuis, præteritis, ſolus id *Senatui*, ac quidem
infrequenti obtuliſſet, ab eoque ita *Conſecrationem*, vel (li-
ceat mihi hîc ita loqui) *Canonizationem poſtulaſſet*, *vel ut
inter ceteros ejuſdem Vatis reciperetur*. III°. Quod de tanti
ponderis re apud infrequentem egiſſet Senatum.

Etenim, ſi quis, *Liber* aut *Carmen* aliquod, quod ejuſ-
modi nomen aut titulum præferebat, repertum alicubi eſſet:
ille, cui tale quid obvenerat, nullo modo id apud ſe priva-
tim (ſive ſibi ſoli, ſive & aliis) retinere poterat : ſed tradere id
tenebatur, intra certum diem, *Prætori Urbano*; ut ſic ſtatim

ſub-

ſub Summi Magiſtratus poteſtate eſſet. Qui Prætor, facto prius examine, e cujus quorumve manibus, vel ſcriniis, venerat; ubi aut quomodo primum fuerat repertum; an ex his vel illis adytis erutum, vel ex Sepulcro quodam, vel Spelunca, vel loco alio, alias Sacrato, ut inde auctoritatem aliquam probabilem accepiſſe videretur, atque adeo ulteriori examine dignum eſſet: poſt, dico, hæc aut alia ſimilia huic facientia, id deferre tenebatur ad XV. viros, ut ibi ulteriori ac debito examini ſubjeceretur: ac quidem primum Collegii XV. *virum Magiſtris*.

Notandum hîc, in tranſitu, eſt, cujuſcunque demum generis *Collegiis*, apud Romanos [Namque & Græci in Collegiis ſuis, prout illa diverſa ab invicem erant, habebant ſuos Ἀρχιερέας, Ἀρχιβάκχους, Ἀρχιγάλλους, Ἀρχιβουκόλους Ἀρχιθεώρους, alioſque] ſuos fuiſſe *Magiſtros*, qui primi, vel primarii fal-tem eſſent (dignitate & munere) cæterorum Collegarum. Atque imprimis id obtinebat *in Collegiis Sacerdotalibus*, non ſolum Maſculini verum & fœminini ſexus; ut patet ex Inſcriptionibus & libris; ubi & *Veſtalium*, & aliarum Collegiatarum *Primæ*, *Maximæ*, & *Magiſtræ* reperiuntur. Si-erant (uti rurſus ad viros revertar) *Magiſtri Collegii Fratrum Arevalium, Ordinis Sacerdotum Dei Solis invicti Mithræ, Saliorum, Ægeriæ Deæ, Genii Cæſaris, Larium, Auguſtalium* & plurium Numinum aliorum.

Horum *Magiſtrorum* munus aut annuum erat, aut quinquennale (aliiſve annorum ſpatiis vel numero comprehenſum) vel denique plane perpetuum. Erantque illi vel unici Collegio ſuo præpoſiti, vel plures quandoque ſimul: uti id in *Collegio XV. virum* locum habebat; & in Pontificum Collegio (forſan & in pluribus aliis) ubi hi Magiſtri *Pontificum Majorum*, reliqui *Pontificum Minorum* nomine veniebant.

Plures autem numero uni huic Collegio XV. *virum*, uti s

& aliis præter illud, fuiſſe, tum ex Tacito tum aliunde ſatis liquet. Sic namque ex. gr. reperimus apud Suetonium, Caligulam; cum ſe *Jovem Latiarem* haberi ac coli, ut talem, vellet, Sacerdotium ſibi peculiare inſtituiſſe: cujus *Sacerdotii Magiſteria*, (non Magiſterii) *ditiſſimus quiſque & ambitione & licitatione maxima vicibus comparabant.* Ad iſtud interim Collegium, præter ditiſſimos eligebat, *& Cæſoniam*, propriam uxorem, & *Claudium* (ſapientem illum, poſt Caji necem Imperatorem) denique ſemetipſum: imò & *equum ſuum* (ne quid ad ſummum huic inſaniæ deëſſe videretur. Verum an equus ille Sacerdos (quem & Conſulem ſe facturum promiſerat) unquam iſtius Collegii *Magiſter* fuerit, muneraque *Venationes*, ſcilicet, & *ſcenicos ludos* ediderit, impenſaſque illas immenſas perſolverit, nuſquam, fateor, invenire potui: cum nemo Hiſtoricorum, ſuper tali ſtoliditate plura ſcriptis ſuis addere ſuſtinuerit.

Magiſtrorum igitur (ut denuo in viam revertar) examini ac judicio tale *Carmen* ſubjiciebatur: per quos, primum *lecto* illo *æſtimatoque*, id demum reliquorum XV. virorum, adeoque & *totius* jam *Collegii examen ac judicium* ſubire debebat, ut ſic latâ ſuper eo Collegii Sententiâ, quâ (ſi tanti id æſtimaverant) pro vero ac genuino *Carmine* iſtud agnoſcebant, ulterior *Canonizatio* accederet. Quapropter & (3°.) de eo apud *Senatum* agere debebat ac poſcere ab illo, ut *inter cæteros ejuſdem Vatis libros reciperetur*: ut ita *Senatus* auditâ ſuper ea re Collegii Sententiâ, facto Senatus conſulto, ſtatueret reprobandumve an approbandum foret; ac ſic ultimam manum *Canonizationi* imponeret.

Neque aliter quam apud frequentem admodum Senatum de iſto negotio agi debebat: ne temere nimis ac præcipitanter, minuſque circumſpectè ſuper ea re actum videretur: ſed e contra Senatus conſultum eo Majoris ponderis ab omnibus debite haberetur.

Notandum denique, iſta Auctoritate, qua primum *Reges*, poſt vero *Senatus*, circa hanc rem uſi fuerant; illâ poſtremum *Cæſares* (poſt mutatam Rempublicam) uſos fuiſſe: ut qui, per Pontificatum maximum ſibi aſſumptum, ſupremi Rerum Divinarum Arbitri eſſent. Quod ſicut I°. in Auguſto, ita & in Tiberio, in Nerone & in aliis videmus.

Hinc quoque ipſa *Lectio*, ſive *inſpectio Librorum*, ut *ſub Regum Imperio* a *Rege*, *ſub Imperio Senatus ac Conſulum* a *Senatu*, ita *ſub Cæſarum imperio* a *Cæſaribus* mandata fuit, quod, ex Aurelio Victore, de *Claudio* ex Am. Marcellino, de *Juliano*, & ex Fl. Vopiſco, de *Aureliano*, Cæſaribus liquet.

Notari hîc quoque, in tranſitu, poteſt, Scriptores Veteres valde inter ſe diſcrepare, non tantum in eo, an *Tarquinio Priſco* an vero *T. Superbo* Carmina illa vetuſtiſſima divendita ſint; verum & *quot Libros* anus attulerit, quot numero combuſſerit, atque an plures reſtiterint, an unicus tantum ſuperſtes manſerit, indeque in Oraculum Reipublicæ aſſumptus ſit. Dionyſius Halicarnaſſæus, A. Gellius & alii de novem allatis ac venditatis, ac de ſex eorum combuſtis loquuntur: Suidas, Valerius Maximus, ac Plinius (quem hîc majoris facio) de tribus allatis ac venditatis, ac de unico tantum ſuperſtite ac divendito affirmant. Ac Plinius quidem ita (lib. XIII. c. 13.) exſerte loquitur: *Inter omnes convenit, Sibyllam ad Tarquinium ſuperbum tres Libros attuliſſe, ex quibus igni duo cremati* [ab anu iſtâ], *tertius cum Capitolio Syllanis temporibus.*

Unde facile inducor, ut credam, *Librorum*, non *Librorum* nomen potiſſimum obtinuiſſe per novam iſtam collectionem, poſt vetera *Carmina* incendio deperdita J. Silano ac L. Norbano Coſſ. Si non potius jam anterioribus temporibus ex iſta cauſa id contigerit, quod Tarquinius rex *ſua ſomnia*, quaſi *Divinitus data*, iis ſuperaddiderit.

Cer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Certe Dionyſius, ubi de ſupplicio Veſtalium ſtupri convictarum loquitur, ait: Δοκεῖ. . . . ὁ Ταρκύνιος ἐξευρεῖν πρῶτος, εἴτε κατὰ λογισμὸν, εἴτε ὡς οἴονταί τινες, ὀνείροις πειθόμενος, ἃ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἐν τοῖς Σιβυλλείοις εὑρεθῆναι χρησμοῖς οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταὶ λέγουσιν. *Tarquinius videtur inveniſſe primus, qui ſive* CERTO CONSILIO, *ſive, ut quidam opinantur, inſomniis monotus, id inſtituit: quæ (inſomnia) poſt illius obitum inter Sibyllina Oracula reperta dicunt Sacrorum enarratores.*

Ita ut hîc *Tarquinius* (ac forſam alii poſt ipſum) ita ſe gesſerit, ſicut *Lycurgus* aliique poſt eum *Reges Lacedæmoniorum* circa *Rhetras*, addendo, mutando, &c. unde firmatur, tam apud Romanos, quam apud Spartanos, eadem artificia, eaſdemque impoſturas, circa *Oracula* ipſorum publica locum habuiſſe.

Ex illis quæ modò dicta ſunt apparet, *Carmina* iſta quæ ut *Sibyllina* a Juſtino Martyre, Clemente Alexandrino, Lactantio, aliiſque Scriptoribus tam Græcis [ſive Ethnici iſti fuerint ſive Chriſtiani] quam Latinis, adducuntur; non ex aliis fontibus quam horum dictorum privatorum hominum, ea ſibi aut curioſè aut ſuperſtitioſe conſervantium, fluxiſſe. Niſi in quantum quoque a primorum ſeculorum, inter Chriſtianos, hæreticis, ſimilibuſque Impoſtoribus conficta, Lactantio, aliiſque talium nimis incaute avidis, obtruſa ſunt. Atque ex horum numero mihi certo certius ſunt illæ ἀκροστιχίδες: quarum ulteriorem hiſtoriam forſam alibi fuſius pertractabo.

Non interim deſunt homines, ut hoc quoque notem, qui & ſibi imaginantur, & aliis ſerio (quamvis ridiculè ſatis) perſuadere conantur; Virgilio ad iſtos Libros, qui ſub tam arcta XV.*virum* cuſtodia erant, acceſſum patuiſſe, eumque ex illis *Eclogam quartam* adornaſſe: aliiſque pluribus licitum fuiſſe, ut *Carmina hæc Sibyllina* ſibi deſcriberent; quin etiam & aliis hominibus oſtenderent, atque ita divulgarent; ſolis Chriſtianis ab eorum Lectione excluſis. quum tamen

omnes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

omnes Romani, præter paucos XV.*viros*, plane ignorar
quid in illis contineretur; nec adhuc certo conſtet an ta
Libri, uti a Romanis perhibebatur, unquam fuerint in
rum natura: neque magis certe quam quæ de *Palladio*,
Ancilibus aliiſque Romanorum arcanis ac Myſteriis, Scripto
veteres tradiderunt, vel potius fabuloſè nugati ſunt, aliq
affirmari queat: quod quoque paradoxon forſan alibi ma
firmabo.

Primorum tamen ſeculorum Chriſtianiſmi Scriptores (
præcipue quidem Græci) qui, præter ullam neceſſitaten
oſtendere nitebantur, etiam Ethnicorum Vates de Chri
Jeſu prophetaſſe, omnia pene *quæ ſub nomine celebri*, ſi
Cumeæ, ſive *Delphicæ*, ſive *Sameæ*, ſive *Erythææ*, ſi
quocunque alio confićto nomine, *Vana* tamen, vulgaba
tur, avide arripiebant, atque inde argumenta pro Relig
ne Chriſtiana confingebant: dum hinc ab Ethnicis, quib
hæc melius cognita erant, illis *Sibylliſtarum* nomen, per d
ridiculum imponebatur. Quod indicat nobis clare ſatis O
genes, ubi de Celſo ita loquitur: Εἶπε δὲ τινας εἶναι καὶ Σιβυλ
λιςάς· ταχα παρακȣ́σας τινῶν ἐγκαλȣ́ντων τοῖς οἰομένοις προφῆ
γονέναι τὴν Σιβύλλαν, καὶ Σιβιλλυςὰς τȣ̀ς τοιȣ́τȣς καλεσάντων. *Di*
quoque nonnullos [inter Chriſtianos] *eſſe Sibylliſtas: forſ*
ſe quod audierit ea a nonnullis, qui criminabantur illos, q
opinabantur Sibyllam Prophetidem. Cujus κόμματος & ex
ſtimationis fuerint iſti Sibylliſtæ, quamvis & Magnates qua
doque Superſtitioſi circa ipſorum prædićtiones inſanirent, o
ſtendunt hæc Plutarchi verba, quibus illos eodem ordi
habuit ac dignatione cum Chaldæis ac Vicanis Haruſpicibu
ſimiliſque farinæ Vatibus: Ὀκτάβιον δὲ Χαλδαῖοι καὶ θύται τι
καὶ Σιβυλλιςαὶ πείσαντες, ἐν Ῥώμῃ κατέχον, ὡς εὖ γενησομένων. *Octa*
vium Chaldæi quidam & Haruſpices & Sibylliſtæ perſuaden
tes, quaſi omnia ex ſententia eſſent ceſſura Romæ detinuerunt.
Hæc quidem in Fabii Maximi vita: ſequentia vero habe
in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

in Cicerone; quibus modo allata explicantur: *Τοιοῦτοι, κεκι-
νημένον ὑπὸ τοῦ Καλλίνα, προσδιέφθειραν ἐλπίσι κεναῖς ψευδομάντεις
καὶ γόητες, ἔπη πεπλασμένα καὶ χρησμοὺς ᾄδοντες, ὡς ἐκ τῶν Σιβυλ-
λείων, &c.* *Tali hunc ingenio & a Catilina incenſum, vani
inſuper Vates & præſtigiatores ſpe dementaverant inani, car-
mina conficta & Sortes canentes, & quaſi ex Libris Sibyllinis,*
prænuntiantes, in fatis eſſe, &c.

Quomodo autem ejuſmodi Scurræ temporibus turbulentis ſuas prædictiones ingerebant; ſive per *Glanidis* ſive per *Bacidis* (vel *Bacidum*) *Sibyllinarum* pro lubitu conficta *Apollinis Pythii*, ſive denique per jam præcedenti capite oſtendi, latiuſque, ſi neceſſe foret, o-
ſtendi poſſet. Inde enim apud Scholiaſten Ariſtophanis (ad
Equites, Comœdiam) τὸ Σιβυλλιᾷν denotat χρησμῶν ἐρᾷν καὶ
ἐπιθυμεῖν, καὶ χρησμοῖς ἥδεσθαι; uti & μαντικῶς ἔχειν, & χρησμοὺς
φαντάζεσθαι.

Inter hujuſmodi Chriſtianos primas partes certe obtinebant
Græci (niſi quod talia Carmina, apud Lactantium pene u-
tramque paginam faciant) uti Juſtinus, Clemens Alexandrinus,
aliique plures: inter quos Clemens, Stromateon libro ſexto
hoc modo de ipſis loquitur: Ἐπεὶ οὖν καθάπερ Ἰουδαίους σώζε-
σθαι ἐβούλετο ὁ Θεός, τοὺς Προφήτας διδοὺς οὕτως καὶ Ἑλλήνων τοὺς δοκιμω-
τάτους, οἰκείους αὐτῶν τῇ διαλέκτῳ Προφήτας ἀναστήσας, ὡς οἷοί τε
ἦσαν δέχεσθαι τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίαν, τῶν χυδαίων ἀνθρώπων διέ-
κρινε· δηλώσει πρὸς τῷ Πέτρου κηρύγματι ὁ Ἀπόστολος λέγων Παῦλος·
Λάβετε καὶ τὰς Ἑλληνικὰς βίβλους· ἐπίγνωτε Σίβυλλαν, ὡς δηλοῖ ἕνα
Θεόν, καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι. καὶ τὸν Ὑστάσπην λαβόντες ἀνάγνωτε· καὶ
εὑρήσετε πολλῷ τηλαυγέστερον καὶ σαφέστερον γεγραμμένον τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ,
καὶ καθὼς παράταξιν ποιήσωσι τῷ Χριστῷ πολλοὶ βασιλεῖς μισοῦντες αὐ-
τόν, καὶ τοὺς φοροῦντας τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τὴν ὑπομονὴν, καὶ τὴν παρου-
σίαν αὐτοῦ. εἶτα ἑνὶ λόγῳ πυνθάνεται ἡμῶν· ὅλος δὲ ὁ κόσμος καὶ τὰ
ἐν τῷ κόσμῳ τίνος, οὐχὶ τοῦ Θεοῦ; *Quemadmodum uti Judæos ſer-
vare Deus voluit, ipſis (in id) Prophetas dedit; ſic quoque*

præcipuos Græcorum, ipſiſque familiares (vernaculâ) *linguâ Prophetas exitavit, prout poterant Dei iſtud beneficium recipere; eoſque a communi vulgo diſcrevit: id ultra Petri prædicationem* [quaſi & ille de Sibyllis locutus fuerit] *idem declarabit Sanctus Paulus, dicens: Libroſque Græcos ſumite, agnoſcite Sibyllam, quomodo unum Deum ſignificet, & ea quæ ſunt futura: & Hyſtaſpen ſumite, & legite; & invenietis Dei Filium multo clarius & apertius eſſe ſcriptum: & quemadmodum adverſus Chriſtum multi Reges inſtituent aciem, qui eum habent odio, & eos qui nomen ejus geſtant, & ejus fideles, & ejus tolerantiam & adventum. Deinde compendio interrogat nos: Nonne totus mundus & omnia quæ ſunt in mundo, Dei ſunt?*

Videmus ex hiſce, merito *Clementem* hunc inter illos *Sibylliſtas* eſſe numerandum (ut duplicis generis erant) qui talia confiĉta nugamenta, modo aliquid ipſis pro Religione Chriſtiana facere viderentur, deperibant.

Excitavit igitur Deus ex Græcis, ac quidem ex Græcorum præcipuis, *Prophetas;* ut ipſis Salutem æternam per *Jeſum Chriſtum*, &c. prædicerent: & tales, quos & Petrus & Paulus, ſummi viri atque Anteſignani inter Apoſtolos, in ſcriptis ſuis (ipſorum verbis adductis) allegarunt. Interim ſcripta illa Apoſtolica, quæ talia memorarunt, jam deperdita ſunt, ut neque unquam in Canonem fuerant recepta; imò nec tam magnificæ Græcorum de Chriſto Prophetiæ, quas tanta cum pompa affert hic Clemens: quum tamen omnes Hebræorum Prophetiæ (quæ ad Canonem pertinent) Divinâ mediante providentiâ, conſervatæ adhucdum ſint.

Et tamen iſti Prophetæ Græcorum (ſimiliumque) erant ex præcipuis iſtius Gentis, ac probatiſſimis, ac domi ſatis notis, ut prætendit bonus hic noſter Clemens: quanquam omnes hujuſmodi homines, & cordatioribus Græcis, & aliis quoque Gentilibus, eſſent οὐδ᾽ ἐν λόγῳ οὐδ᾽ ἐν ἀριθμῷ, ac pro ſcur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſcurris & nebulonibus haberentur; *aut inertibus aut inſanis* (uti Ennius loquitur) *aut quibus egeſtas imperat.*

Juſtinus verò hîc forte Gordium ſolverit nodum: quod nempe ex malorum Dæmonum fraude contigerit: ut qui (uſque ad ipſius ſaltem tempus) fruſtra licet, talia Chriſtianorum oculis ſubripere anniſus fuerit: ac quidem tam fruſtra, ut hujus Juſtini tempore ab omnibus Chriſtianis, ac pene ſolis, legerentur.

Juſtinus enim ille non veretur hæc ſequentia aſſerere: Κατ' ἐνέργειαν δὲ τῶν φαύλων δαιμόνων, θάνατος ὡρίσθη κατὰ τῶν τὰς Ὑστάσπου ἢ Σιβύλλης, ἢ τῶν Προφητῶν βίβλους ἀναγινωσκόντων, ὅπως διὰ τοῦ φόβου ἀποστρέψωσιν ἐντυγχάνοντας τοὺς ἀνθρώπους τῶν καλῶν γνῶσιν λαβεῖν, αὐτοῖς δὲ δουλεύοντας κατέχωσιν. ὅπερ εἰς τέλος οὐκ ἴσχυσαν πρᾶξαι· ἀφόβως μὲν γὰρ οὐ μόνον ἐντυγχάνομεν αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν, ὡς ὁρᾶτε, εἰς ἐπίσκεψιν φέρομεν, ἐπιστάμενοι πᾶσιν εὐάρεστα φανήσεσθαι· κἂν ὀλίγους δὲ πείσωμεν; τὰ μέγιστα κερδήσοντες ἐσόμεθα. *Operâ autem & inſtinctu malorum Dæmonum mortis ſupplicium adverſus librorum Hydaſpis aut Sibyllæ aut Prophetarum lectores conſtitutum eſt: ut per timorem homines ab illis, quo minus ſcripta ea legentes rerum bonarum notitiam percipiant, ſed in ſervitute eorum retineantur, abſterreantur. Quod certe quidem efficere, & ad finem ſuum perducere, nequiverunt. Non enim abſque timore tantum hujuſmodi ſcripta legimus, verum etiam vobis ad inſpiciendum, quæ in eis traduntur, ut videtis, offerimus; grata acceptaque omnibus fore ſcientes*, &c.

Vide hîc jam Ethnicos (nec mireris mi Lector) Chriſtianorum beneficio *Sibyllina* legentes. At parum abeſt, quin hîc bono noſtro Juſtino illud Theocriteum accinam,

. . . . . . πᾶ τὰς φρένας ἐπεπότασαι;

At non ſolam *Sibyllam* (*Sibyllaſve*) ex Divini Spiritûs inſtinctu & motu, de Chriſto fuiſſe Vaticinatam; verum & *Acmonem* & *Mercurium* [prætenſum illum *Triſmegiſtum*] de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Deo ac rectâ religione, eodem ſpiritu agitatos, fuiſſe locutos, idem ille Juſtinus (dum coronidem Cohortationi, ad Gentes imponit) affirmat: Ἐι τόινυν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες μὴ προτιμοτέραν ἡγεῖσθε τῆς ὑμῶν αὐτῶν σωτηρίας τὴν περὶ τῶν μὴ ὄντων θεῶν ψευδῆ φαντασίαν, πείσθητε, ὥσπερ ἔφην, τῇ ἀρχαιοτάτῃ καὶ σφόδρα παλαιᾷ Σιβύλλῃ, ἧς τὰς βίβλους ἐν πάσῃ οἰκουμένῃ σώζεσθαι συμβαίνει, περὶ μὲν τῶν λεγομένων θεῶν, ὡς μὴ ὄντων, ἀπό τινος δυνατῆς ἐπιπνόιας διὰ χρησμῶν ὑμᾶς διδασκούσῃ· περὶ δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος ὑμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μελλούσης ἔσεσθαι παρουσίας, καὶ περὶ πάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ γίνεσθαι μελλόντων, σαφῶς καὶ φανερῶς προαναφωνούσῃ· ἔσται γὰρ ὑμῖν ἀναγκαῖον προγύμνασμα ἡ τούτων γνῶσις τῆς τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν προφητείας. ἐι δέ τις ὄιοιτο παρὰ τῶν πρεσβυτάτων παρ' ἀυτοῖς ὀνομαθέντων φιλοσόφων τὸν περὶ Θεοῦ μεμαθηκέναι λόγον, Ἄκμονός τε καὶ Ἑρμοῦ ἀκουέτω. Ἄκμωνος μὲν ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ λόγοις πάγκρυφον τὸν Θεὸν ὀνομάζοντος· Ἑρμοῦ δὲ σαφῶς καὶ φανερῶς λέγοντος, Θεὸν νοῆσαι μὲν ἐστι χαλεπὸν, φράσαι δὲ ἀδύνατον, ᾧ καὶ νοῆσαι δυνατόν. πανταχόθεν τόινυν ἐιδέναι προσήκει, ὅτι οὐδαμῶς ἑτέρως περὶ Θεοῦ ἢ τῆς ὀρθῆς θεοσεβείας μανθάνειν οἷόν τε, ἢ παρὰ τῶν προφητῶν μόνον τῶν διὰ τῆς θείας ἐπιπνόιας διδασκόντων ὑμᾶς. *Itaque viri Græci, ſi falſam de iis, qui non ſunt Dii imaginationem ſalute veſtra antiquiorem non habetis, credite, ſicut dixi, antiquiſſimæ & priſcæ admodum Sibyllæ, cujus libri in univerſo extant Orbe, de iis qui dicuntur, non ſunt autem, Diis, mirifico quodam præpotentis numinis afflatu Oraculis vobis datis docenti: de futuro autem Servatoris noſtri Jeſu Chriſti adventu, ac de rebus ab eo gerendis, liquido & aperte vaticinanti. Harum namque rerum cognitio perneceſſaria fuerit, Sacrorum virorum prædictiones antecedens præmeditatio. Deinde ſi quis opinetur ab antiquiſſimis, ſicuti apud vos nominati fuerant, Philoſophis, de Deo diſcendam eſſe rationem,* Acmonem *is, &* Mercurium *audiat: illum quidem in libris de eo ſuis,* Deum prorsus occultum *nominantem: hunc verò clarè & manifeſtè dicentem: Deum intelligentiâ comprehendere difficile eſt; eloqui autem impoſſibile,*

bile, ei quoque cui intelligentia eum noſſe poſſibile. Undequoque ergo, & modis omnibus ſcire convenit, nullo plane pacto aliter aut aliunde de Deo, vel de recta Religione diſci quicquam poſſe, quam a Prophetis *ſolis, qui Divina Inſpiratione vos docent.*

Apud Lactantium (qui nuſquam, uti dixi *Sibyllina* non affert) & *Mercurius* & *Hyſtaſpes* permagnæ auctoritatis ſunt. Et tamen vult ille (ſicut clare ex lib. VII. cap. 8. patet) *ex inſtinctu Dæmonum* & hos, & cæteros Vates Ethnicos, talia ac tanta ceciniſſe. Hæc enim ipſius verba ſunt: *Hæc ita futura eſſe, cum Prophetæ omnes ex Dei Spiritu, tum etiam Vates* [NB] *ex inſtinctu Dæmonum cecinerunt. Hyſtaſpes, enim, quem ſuperius nominavi, deſcriptâ iniquitate hujus ſeculi poſtremi, pios ac fideles a nocentibus ſegregatos, ait, cum fletu & gemitu extenſuros eſſe ad cælum manus, & imploraturos fidem Jovis: Jovem reſpecturum ad terram, & auditurum voces hominum, atque impios extincturum. Quæ omnia vera ſunt præter unum, quod Jovem dixit illa facturum, quæ Deus faciet. Sed & id,* non sine Dæmonum fraude, *ſubtractum eſt, miſſum iri a Patre Filium Dei, qui deletis omnibus malis, pios liberet. Quod Hermes tamen non diſſimulavit. In eo enim libro, qui* λόγος πέλειος *inſcribitur, &c.* (ac poſt pauca ſit interjecta) *Sibyllæ quoque non aliter fore oſtendunt, quam ut Dei Filius a Patre mittatur,* &c.

Hyſtaſpes, igitur, ſive *Hydaſpes*, *Mercurius* (ſive *Hermes*) ac *Sibyllæ* (ſi hìc Clementi ac Juſtino fides adhibenda) ſcripſerunt; imò potius *Divina Oracula* cecinerunt de Chriſto Salvatore noſtro, de ipſius Adventu, Miraculis, Doctrina, Morte, Reſurrectione, &c. tam clare atque aperte, quaſi accurate narrent Hiſtoriam jam geſtam ac minime inter Homines ignotam: Prophetæ vero Judæorum (homines verè ἅγιοι Θεῦ ἄνθρωποι, quippe ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φε-

ῥόμενοι) tam obſcure de hiſce rebus locuti ſunt, ut (comparatis utriſque, fideque æquali iis adhibita) merito dubites an hi poſteriores tantis Divini luminis (ſeu Spiritûs) radiis unquam, quam ipſi Gentiles illuminati fuerint: & annon *Myſterium* illud vere Sacrum, de quo Sanctus Apoſtolus Paulus (Epheſ. c. 3. v. 5. & 6.) teſtatur, *quod id nullis aliis ſeculis declaratum ſit hominum generi, uti ſuo tempore factum erat Sanctis Dei Apoſtolis ac Prophetis, Divina Inſpiratione;* jam multis, ante, ſeculis (neſciente id tali ac tanto viro, quamvis Spiritus Sancti pleno) Gentibus, per ipſorum *Vates*, liquido ac manifeſtè declaratum fuerit.

Ab altera parte, Lactantius, Ambroſius, Auguſtinus & alii (quantumvis alias prætenſa ejuſmodi vaticinia pro Religione Chriſtiana, præter ullam neceſſitatem, in partes vocent) per *Malorum Dæmonum* virtutem & Inſpirationes Gentilium *Vates* (*Sibyllas*, &c.) talia prædixiſſe affirmant.

Ac de Lactantio jam vidimus: quæ Ambroſius habet (vel qui ipſius nomine venit quandoque, Hilarius) commentario in I. Epiſtolam ad Cortnthios; cap. II. ſunt hæc ſequentia: *Spiritus mundi hic eſt, per quem arripiuntur Fanatici, qui ſine Deo ſunt. Eſt enim inter mundanos Spiritus potior: unde ſolet conjecturis quæ mundi ſunt Divinare, quem Pythonem appellant. Hic eſt qui per veriſimilia fallit: hic eſt* [NB] *qui per* Sibyllam *locutus eſt, ſenſum noſtrorum ſecutus, locum volens inter Cœleſtes habere.* Quæ certe indicant Dæmones per *Sibyllam* fuiſſe locutos, non *Deum*.

Neque obſcure idem innuit Hieronymus: dum lib. XIII. cap. 15. contra Fauſtum Manichæum, in hunc modum diſſerit. *Sibylla porrò vel Sibyllæ, & Orpheus, & neſcio quis Homerus* [vide quoſnam qualeſque Vates hîc ſimul conjungat!] *& ſi qui alii Vates vel Theologi, vel Sapientes vel Philoſophi Gentium, de Filio Dei, aut de Patre Deo, vera prædixiſſe, vel* [NB] *dixiſſe, perhibentur: valet quidem ali-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

aliquid ad paganorum vanitatem revincendam; non tamen ad iſtorum auctoritatem amplectendam: cum illum Deum nos colere oſtendimus, de quo nec illi tacere potuerunt, qui ſuos congentiles populos, idola & Dæmonia colenda partim ſuadere auſi ſunt, partim prohibere non auſi ſunt.

Adjungamus hiſce Aur. Auguſtinum: qui eleganter ac jocoſe libri 3. cap. 17. de Civitate Dei, & *Sibyllarum* fidem elevat, & Deorum vires ac Miracula ridet, hoc modo: *Quid illa itidem ingens peſtilentia, quandiu ſævivit, quam multos peremit! Quæ cum in annum alium gravius tenderet, fruſtra præſente Æſculapio, aditum eſt ad libros Sibyllinos. In quo genere Oraculorum ſicut Cicero in* [ſecundo] *libro de Divinatione commemorat, magis Interpretibus, ut poſſunt ſive volunt dubia conjectantibus, credi ſolet. tunc ergo dictum eſt eam eſſe cauſam peſtilentiæ, quod plurimas ædes ſacras multi occupatas privatim tenerent. Sic interim a magno imperitiæ vel deſidiæ crimine Æſculapius liberatus eſt. Unde autem a multis ædes illæ fuerant occupatæ nemine prohibente, niſi quia tantæ numinum turbæ diu fruſtra fuerat ſupplicatum, atque ita paulatim loca deſerebantur a cultoribus, ut tanquam vacua ſine ullius offenſione poſſent humanis ſaltem uſibus vendicari? Nam quæ tunc velut ad ſedandam peſtilentiam diligenter repetita fuerunt atque reparata, niſi poſtea eodem modo neglecta atque uſurpata latitarent, non utique magnæ peritiæ Varronis tribueretur, quod ſcribens de ædibus ſacris tam multa ignorata comemorat. Sed tunc interim elegans non peſtilentiæ depulſio, ſed Deorum excuſatio procurata eſt.*

Ut autem obſervamus, ita hos Latinos Patres fuiſſe locutos; ſic videmus, ex adverſo. nullam *Sibyllarum* mentionem fieri apud Tertullianum aut Cyprianum aut Minucium, qui illis longe priores fuerant. Unde non obſcure patet vel ipſis *Sibyllas* fuiſſe ignotas, vel nullius auctoritatis; adeoque

que indignas viſas, ut ipſarum nomina, nedum Vaticinia (quamvis optima data occaſione) ſcriptis ſuis inſerent; dum interim Græci, credulitatis plena gens. ipſas has *Sibyllas* (uti & *Hermem*, & *Hydaſpem*, & alios fere innumeros.) pene ubique decantarent, & Lactantium inter Græcos admodum verſatum, Græciſque in hac re nimis ſuperſtitiosè addictum, eo facillime pertraherent.

Inter priores Latinos tamen Arnobius *Sibyllæ* meminit, hoc modo: *Si quo tempore Sibylla præſaga Oracula illa depromens fundebat*, VI, UT DICITIS, APOLLINIS, *ab impiis eſſet cæſa atque interempta latronibus; nunquid Apollo diceretur in ea eſſe occiſus? Si Bacis, Helenus, Martius, aliique ſimiliter Vates hariolantes, eſſent vita ac luce privati?* &c. Quibus nihil in *Sibylla* ut Divinum approbat; longe minus ullos *Libros Sibyllinos;* quod quam clare oſtendunt illa verba, *vi, ut dicitis, Apollinis*; verum cæteris Græcorum Latinorumque Hariolis illas annumerat.

Neque immeritò ſane; quum Scriptores longe magis antiqui, etiam ipſe *Plato* [quem *Divinum* appellare ſemper ſolent, in Republica Literaria *Pedarii Senatores*, qui veterum verbis ac ſententiis ſine judicio accedunt; quoſque Gellii tempore *Pedaneos* vocabant, nos vocabulo magis Barbaro *Pedantes* appellamus] *&* *Bacidem*, & *Sibyllam*, & *Amphilytum Athenienſem*, & *Diotimam mulierem;* præterque illos & *Pythiam*, & *Dodonides*, & quoſcunque demum, ὅσοι μαντικῇ χρώμενοι, (ſive Vates & Hariolos) uno eodemque ordine & loco habeat.

Cui *Platoni* ſubjungendus venit *Ariſtoteles;* qui in eo tamen ei contrarius eſt, quod Divinationem nulli furori Divino adſcribat; ſed *naturali* Vaticinatium *intemperiei*, *Melancholicæ*, ſcilicet, & *Maniacæ*. Ita enim (Problem. XXX. Quæſt. I.) loquitur: Πολλοὶ δὲ καὶ διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τοῦ νοεροῦ τόπου τὴν θερμότητα ταύτην, νοσήμασιν ἁλίσκονται μανικοῖς, ἢ ἐνθουσιαστι-

σιαστικαῖς. ὅθεν Σίβυλλαι καὶ Βάκιδες, καὶ ἔνθεοι γίνονται πάντες, ὅταν μὴ νοσήματι γένωνται, ἀλλὰ φυσικῇ κράσει. *Multi etiam propterea, quod ille calor* [ex mixtione melancholica] *ſedi mentis in vicino eſt, morbis veſaniæ (ſeu maniacis) implicantur, aut inſtinctu Lymphatico interveſcunt. Ex quo Sibyllæ efficiuntur & Bacides, & omnes qui Divino Spiraculo inſtigari creduntur; cum ſcilicet, id non morbo, ſed naturali intemperie contingat.*

In *Cicerone* admodum miror, plurimos eruditos minime animadvertere, eum illa quæ diſſerit in primo libro *de Divinatione*, proferre ex ſententia, ac ſub perſona, Quintii fratris, qui ibi *Divinationibus*, uti ex inſtinctu, motu ac revelatione factis, patrocinatur; ac cui demum libro ſecundo, ex propria perſona ac ſententia reſpondet, Quintiumque fratrem refutat. Ex quo multorum eruditorum immani errore fit, ut Ciceronem pro Divinationibus, ut Divinitus inſpiratis, diſputantem adducant; cum tamen ille quammaxime omnia Divinationum genera, uti & Oracula, redarguere, ac falſitatis non tantum, verum & impoſturæ convincere conetur, ac revera convincat.

Quæ in contrarium ille diſputat, aliis in locis ſatis copioſe a me afferuntur. Quæ ex perſona Quintii de Vatibus in genere affert, ſunt, inter alia, hæc ſequentia: *Carent arte ii qui non ratione aut conjectura obſervatis ac notatis ſignis, ſed concitatione quadam animi, aut ſoluto liberoque motu futura præſentiunt. Quod & ſomniantibns ſæpe contingit, & nonnunquam Vaticinantibus per furorem, ut* [NB] *Bacchis* [ſeu *Bacis*] *Bœotius, ut Epimenides Cretenſis* [vide hîc & Epimenidem inter Divinos, nec ſolum inter Poëtas, uti id vulgo ad Apoſtoli Pauli verba de *Cretenſibus*, eruditi annotant] *ut Sibylla Erythræa.*

Atque uti ille porrò, in libro ſecundo, *Martium*, *Publicium*, cæteroſque hujuſmodi *Vates* omnes (nec minus quo-

que *Pythias* ac *Sibyllas*, pro unius ejuſdemque commatis impoſtoribus habet: ſic Strabo quoque, libro XVII, eodem modo, ac Plinius: qui ſicut, libro VII. cap. 33. *Divinitatem* in *Sibyllâ*, in *Martio*, & in *Melampode*, aliquomodo agnoſcere videtur; tamen, libro X. cap. 49. quæ de hoc *Melampode* narrantur, ut fabuloſa & abſurda exſibilat; omneſque Gentilium *Divinationes*, ac *Divinos*, pluribus in locis, aperte ſatis deridet. Quod minime inſolens huic Plinio, tum circa *Magiam*, *Incantationes*, *Auguria*, atque hiſce ſimilia; tum circa multa alia: dum hoc illove loco, ex opinione vulgi locutus, talia approbare videtur, alio verò, ex propria locutus opinione, ea refellit aut exagitat.

Clemens vero Alexandrinus (ut ad hunc denuo redeam) qui, uti paulò ſuperius ex ipſius ibi allatis verbis patet, (at quantum mutatus ab illo!) *Sibyllam* inter *Prophetas*, *atque ab ipſo Apoſtolo Paulo commendatas* ponit; is, ex adverſo, lib. I. ſtrom. cujuſcunque generis Vates quoque eodem ordine habet. *Sibyllaſque* omnes, ut ejuſdem Auctoritatis ac Divinitatis, cæteris prætenſis vatibus ibi enumeratis intermiſcet.

Ex quibus omnibus videmus ſatis ſuperque, omnes Ethnicorum Vates eodem ſpiritu actos fuiſſe; Diabolico quidem, quatenus omne malum a Diabolo eſt: at non magis præter aut ſupernaturali, quam iſti, de quibus Sacra Scriptura ac Maimonides loquuntur.

At quod mireris admodum in hoc dicto Clemente Alexandrino eſt, quod nunc *Sibyllas*, vel *Sibyllam* inter Prophetas numeret, nunc vero illas cum cæteris prætenſis Vatibus conjungens, de omnibus iſtis Vatibus, *atque ita ſimul etiam de Sibyllis* hæc ſequentia pronuntiet. Ἀλλ' οἱ μὲν, κλέπται πάντες καὶ λῃσταὶ ὥς φησιν ἡ γραφὴ, τὰ πλεῖστα ἐκ παρατηρήσεως καὶ ἐξ εἰκότων προειρηκότες, καθάπερ οἱ φυσιογνωμονοῦντες ἰατροί τε καὶ μάντεις· οἱ δὲ καὶ ὑπὸ δαιμόνων κινηθέντες, ἢ ὑδάτων καὶ θυμια-

μιαμάτων καὶ ἀέρος ποιοῦ ἐκταραχθέντες. *Verum iſti omnes fures ſunt & Latrones, ut Scriptura loquitur, plurima ex obſervationibus & conjecturis veriſimilibus prædicentes; ut Phyſiognomonici, Medici ac* VATES. *Alii quoque aut a Dæmonibus agatati, aut ex aquarum, aut ex Thymiamatum, aut aëris certo quodam motu perturbati ſunt.*

Nunc denique idem ille Clemens (ſub initium plane protreptici) prioribus dictis plane diſſimilia, imò contraria, proferat. Ἄδυτα τοίνυν ἄθεα μὴ πολυπραγμονεῖτε, τὰ δὲ βαράθρων στόματα, τερατείας ἔμπλεα, ἢ λέβητα Θεσπρωταῖον, ἢ τρίποδα Κιῤῥαῖον ἢ Δωδωναῖον χαλκεῖον, γεράνδρυον δὲ, ψάμμοις ἐρήμαις τετιμημένον καὶ τὸ αὐτόθι μαντεῖον, αὐτῇ δρυῒ μεμαρασμένον, μύθοις γεγηρακόσι καταλείψατε. σεσίγηται οὖν ἡ Κασταλίας πηγὴ, καὶ Κολοφῶνος ἄλλη πηγὴ, καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως τέθνηκε νάματα μαντικὰ, καὶ δὴ τοῦ τύφου κενὰ ὄψε μὲν, ὅμως δὲ οὖν, διηλήλεγκται, τοῖς ἰδίοις συνεκρβύσαντα μύθοις. Διήγησαι ἡμῖν καὶ τῆς ἄλλης μαντικῆς, μᾶλλον δὲ μανικῆς τὰ ἄχρηστα χρηστήρια, τὸ Κλάριον, τὸ Πύθιον, τὸ Διδυμέα, τὸν Ἀμφιάρεων, τὸν Ἀμφίλοχον. εἰ δὲ βούλει καὶ τερατοσκόπους καὶ τοὺς ὀνείρων κριτὰς τοὺς ἀνιέρους σὺν αὐτοῖς· στῆσον δὲ ὁμοῦ παρὰ τὸν Πύθιον ἄγων τοὺς ἀλευρομάντεις, καὶ κριθομάντεις, καὶ τοὺς εἰσέτι παρὰ τοῖς πολλοῖς τετιμημένους ἐγγαστριμύθους· ναὶ μὴν ἄδυτα Αἰγυπτίων, καὶ Τυῤῥηνῶν νεκυομαντεῖαι σκότει παραδεδόσθων· μανικὰ ταῦτα ὡς ἀληθῶς ἀνθρώπων ἀπίστων σοφιστήρια, καὶ πλάνης ἀκράτου κυβευτήρια, συνέμποροι τῆσδε τῆς γοητείας αἶγες ἐπὶ μαντικὴν ἠσκημέναι, καὶ κόρακες ἀνθρώποις χρᾶν ὑπὸ ἀνθρώπων διδασκόμενοι. *Impia ergo Adyta ne inveſtigetis, nec Barathrorum ora præſtigiis plena, aut Lebetem Theſprotæum, aut Tripodem Cyrrhæum, aut æs Donæum. Gerandryon autem arenis deſertis honoratum [Jovis Ammonis templum] & quod illic eſt Oraculum,* QUOD CUM IPSA QUERCU EMARCUIT, *anilibus fabulis relinquatis. Silentio quidem certe mandatus eſt Fons Caſtalius, & alius Fons Colophonis; & alia ſimiliter perierunt fluenta Divinatoria, quæ certe faſtu plena ſerò quidem, tandem ta-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tamen convicta ſunt; ut quæ una cum ſuis effluxere fabulis. Narra nobis quoque (per me licet) reliqua Vaticinationis, aut furioſæ potius Vanitatis Oracula, Clarium, Pythium, Didymæum, Amphiaraum, Amphilochum: adde, ſi lubet Prodigiorum Interpretes: adde Augures, profanoſque Somniorum conjectores. Quin age ſis, ac ſimul eos coram Pythio ſtatuas, qui Divinationes ſuas farina hordeove perficiunt, quique a plurimis quoque obſervantur Ventriloquos. Jam verò & Ægyptiorum Adyta, & Manium apud Heruſcos Vaticinationes, in tenebris jaceant. Veſanæ profecto illæ ſunt infidelium hominum fallendi artes, & comparatæ ad puram putamque fraudem, quaſi aleæ aut ſortis officinæ. Ejuſdem quoque faſcinationis, veluti Negotiationis ſociæ, habeantur CAPRÆ *ad Divinandum informatæ, nec non* CORVI *illi, qui ad Reſponſa hominibus reddenda ab hominibus edocti ſunt.*

Vides, mi Lector, ex talibus, quam ſecure hujus Clementis ſtare dictis queamus: qui dum uno loco *Sibyllam*, *Sibyllaſve* (nam novem numero, ut tales agnoſcit atque enumerat alibi) uti & *Hyſtaſpen*, ſive *Hydaſpen*, inter *Prophetas* ab Apoſtolo Paulo commendatos, habet; alio loco eos inter falſos *Vates*, qui aut humana, aut Diabolica impoſturâ, homines ſeducebant; ac tertio loco cuncta Ethnicorum Oracula, cuncta inter ipſos Divinationum genera, pro impoſturis ac præſtigiis humanis habet.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

CAP. VII.

De Iſaaci Voſſii, celeberrimi viri, Sibyllinis; *quatenus illa a Judæis* Deo inſtigante ipſorum Mentes conſcripta, *atque hinc verè Canonica fuiſſe, ac poſtmodum e Canone extruſa perhibet. Unde & examinantur illa quæ de* Apocryphis, *ſuo more, affirmat: atque iſta occaſione, de ſcriptis* Enocho *attributis, &c. agitur.*

AT quis non maxime miretur, imò ſtupeat temerarias vere aſſertiones, eruditiſſimi alias atque inde merito Celeberrimi, *Iſaaci Voſſii:* qui, ut ſuis patrocinetur *Septuaginta Interpretibus*, abſurda ſuper abſurda accumulat, contrariæque ſibi ſententiæ eruditos pro ſtipitibus, ſemidoctis & planè indoctis habet & ſugillat: dum ipſe ſtatuit ac præfracte defendit, Scripta illa, quæ ſub nomine *Hyſtaſpis, Mercurii Triſmegiſti, Zoroaſtris, Sibyllarum, Orphei, Phocillidæ* ac complurium aliorum (ſeu Poëtarum, ſeu Vatum) orbem dudum obambularunt, & verè Canonicas eſſe, & ut talia ab Apoſtolo Paulo Chriſtianis ſuis commendatas; quamvis a poſterioribus Judæis (poſt, ac propter adventum veri Meſſiæ) denuo ex Canone extruſi fuerint.

Verum, ne aliquid tanto viro falſo imputare videamur, nonnulla ipſius verba (quæ edit. Anglicanæ p. 30. &c. Leydenſis p. 57. &c. continentur) afferamus ſatis confidenter ac proterve nimium (abſit invidia dictis,) in plurimos ſummæ eruditionis viros prolata, hoc modo: *ſed neque recte ab iiſdem Clemens Alexandrinus reprehenditur cum ſcribit Apoſtolum Paulum remiſiſſe ad Sibyllas & Hyſtaſpis Vaticinia, & commendaſ-*

daſſe eorum lectionem. Fruſtra quærunt ubinam hoc dixerit Paulus, ac ſi nihil dixiſſet aut ſcripſiſſet Apoſtolus, niſi quod indoctis placeat. Sufficiat nobis affirmaſſe hoc Clementem, virum Sanctum, & cum multis Apoſtolicis viris converſatum, ut non uno loco de ſe teſtatur; Inſtant tamen & credulitatem Patrum ad ſimplicitatem uſque traducunt, ipſi potius traducendi, quod ſuam incredulitatem ex inſcitiâ ortam prudentiæ & judicii loco obtrudere conentur.

Ut autem hiſce reſpondeatur: *Sufficiat*, ait Celeberrimus Voſſius; *affirmaſſe hoc Clementem virum Sanctum, & cum multis viris Apoſtolicis converſatum*, &c. Si hæc ratio valere debeat, *Sufficiat & Irenæum virum Sanctum & cum multis viris Apoſtolicis converſatum, affirmaſſe plus ſemel, Dominum noſtrum Jeſ. Chriſtum anno ætatis circiter quinquageſimo crucifixum*: præſertim cum & citet ipſe ſcripturas, ac quæ extant hodie, nec ulli Chriſtiano ſuſpectæ ſunt. At quis in hac re hujus Irenæi aut traditioni aut explicationi S. Scripturæ unquam credidit? aut ſi fuerit talis aliquis tempore Irenæi illius addictus jurare in verba Magiſtri; quis poſtea tale quid aſſerere auſit?

Verùm Hiſce non contentus Celeberrimus ille vir, qui ἧλον ἧλῳ κρȣ́ει, continueque ac nimis temere, in tractatu de Sibyllinis falſa ſuper falſis, abſurdaque ſuper abſurdis cumulat, hæc Sibyllarum, ſibi perditè adamatarum, ſcripta, uti & plura alia ſuppoſititia, ante Chriſti adventum in Canonem recepta, ac poſt illius tempora ex canone rurſus detruſa, magno conatu, magnoque molimine contendit. Non afferrem hic pene totum ipſius cap. VII. de libris Apocryphis, niſi multa ad id eſſent notanda, quæ minus circa hæc verſatis fucum facere queunt; tum quod vir ille fuerit vere pereruditus, tum quod tanta cum confidentia illa proponat, contrariæque ſententiæ eruditos ubique quaſi pro ſtipitibus ac plane indoctis habeat ac ſugillet.

Vult

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Vult igitur ille, omnes libros Sacros, antequam a LXX. intetpretibus converterentur, fuiſſe Apocryphos [i. e. abſconditos &c.] quod ſolis Levitis & Sacerdotibus ad illos pateret aditus. poſt quæ ipſius modo aſſerta, ita pergit : *Ita ut libri Apocryphi iidem fuerint qui arcani, inacceſſi, Sacri, & quibus merito credatur. Videamus nunc quâ ratione factum ſit, ut vocabulum hoc apud Chriſtianos aliam & priori quodammodo contrariam, acceperit ſignificationem; cum ſcilicet Apocryphi pro ſpuriis, aut ſaltem dubiæ fidei, accipiuntur libris. Ergo ne dubitandum quidem exiſtimo, quin ſiniſtra vocis hujus acceptio a Judæis propagata ſit ad Chriſtianos. Antequam enim eſſent Chriſtiani, in recta ſignificatione vox hæc ab ipſis quoque uſurpata fuit Judæis. Quomodo autem immutata fuerit ſignificatio, jam dicam. Totis* 50. *& pluribus annis antequam naſceretur Meſſias, ſuis, de Meſſiâ Vaticiniis univerſum Judæi terrarum compleverant orbem, ac perſonabat ubique verſus ille :* Ἥξει δ' ἁγνὸς ἄναξ πάσης γῆς σκῆπτρα κρατήσων. *Perſtitere in hac ſpe & exſpectatione quandiu Rex Meſſias non adveniſſet. Poſtquam autem ille venit, & non agnoverunt eum, everſiſque tandem Jeroſolymis ſpes aliûs Meſſiæ paulatim cœpit evaneſcere, numeruſque in verum credentium Meſſiam indies augeri; fieri aliter non potuit, quin pudore & pœnitentia prioris a ſe ſparſi rumoris affecti fuerint maximâ, adeoque quidem, ut & ipſi quoque, quod eos fruſtratus eſſet, maledixerint Meſſiæ. Tum itaque cæperunt odioſi illis eſſe Sibyllini, Hyſtaſpis, aliique a Majoribus ſuis paulo ante conſcripti libri, ut pote adventum Chriſti clarius ſignificantes, quam a Veteribus factum eſſet Prophetis. Tum quoque execrationi eſſe cœpit verſio LXX. Interpretum, e quâ tanquam e ſeminario omnes iſti novi Prophetæ quaſi totidem Meſſiæ prodiiſſent præcurſores.* &c. . . . . . *Denique, nequid impietati in Chriſtum deeſſet, cum publico cautum eſſet edicto, ne quis legeret Sibyllinos alioſque fatidicos libros*

bros continentes adventum Regis, jam ſibi magis quam Romanis odioſi, libenter decreto Senatus paruere, anathemate quoque proſcribentes, ſi qui inter Judæos iſtos aut haberent aut conſulerent libros; & hâc ratione qui antea palam & religioſe ab illis legebantur libri, facti ſunt Apocryphi, veluti interdicti & a nemine legendi. Tum quoque factum ut arctiori quam antea ſeſe libri ſacri conſtringerentur, omneſque qui Hebraicè non extarent a reliquis ſeparati & pro Apocryphis fuerint habiti, detorta a vero ſignificatu vocis naturâ. . . . . Haud parum utilitatis Chriſtianæ accederet Religioni, ſi etianim ſupereſſent ſcripta illa Apocrypha, QUÆ VETERIS TESTAMENTI OLIM CONJUNGEBANTUR LIBRIS, CUM ET APPROBATA FUERINT A JUDÆIS antequam eſſent Chriſtiani, ET LECTA IN PRIMITIVA ECCLESIA, ET COMMENDATA A PAULO ET APOSTOLIS; qui & teſtimonia ex illis petita ſcriptis ſuis inſeruere. Apud Paulum quidem COMPLURA OCCURRUNT LOCA EX ILLIS DEPROMPTA: LIBER VERO ENOCHI citatur in Epiſtola Judæ, Scio quidem a multis rejici hoc nomine illam Judæ Epiſtolam: ſed ſi hoc valeat argumentum, rejicenda quoque erit ſecunda S. Petri Epiſtola, utpote in qua cap. II. v. 4. legitur Deum in priſco, qui ante Diluvium fuit mundo non peperciſſe Angelis peccantibus, ſed illos catenis tenebrarum coercitos in tartarum detruſiſſe, extremo reſervandos judicio; quod manifeſte ex eodem depromptum eſt Enochi libro. Integrum Enochi locum vide in Chronico Syncelli. Eadem hiſtoria, paribus ferè ac Apoſtolus verbis, memoratur in Orac. Sibyllinis, lib. 1. ubi ſecundæ antè diluvium ætatis hominum lapſus deſcribitur. Nec tamen propterea ſequitur librum hunc ipſo antiquiorem diluvio, ab Enocho fuiſſe conſcriptum. Abſit ut ſic ſentiamus; ſed verò ita omnino credimus, omnes iſtos quos diximus libros, vergentibus ad finem Danielis hebdomadis, a Judæis toto orbe diſperſis fuiſſe com-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

compoſitos, DEO IMPELLENTE IPSORUM MENTES, *ad ſignificandum Gentibus Chriſti adventum. Infinita itaque illi edidere Volumina partim ſub Patriarcharum & Prophetarum ſuorum nominibus, quales fuere libri qui olim lecti fuere ſub nominibus Adami, Enochi, Abrahami, Moyſis, Eliæ, Eſaiæ & Jeremiæ; partim vero ſub nominibus illorum quorum magna apud Gentiles eſſet exiſtimatio, veluti Hyſtaſpis, Mercurii Triſmegiſti, Zoroaſtris, Sibyllarum, Orphei, Phocyllidæ & complurium aliorum. Nec eſt quod quiſquam objiciat in iſtis libris, multa quoque fuiſſe ſuperſtitioſa & magica, uti ex iſtis quæ paſſim ſuperſunt fragmentis facilè poteſt colligi, ideoque minimè eſſe veriſimile iſtiuſmodi homines clarius de adventu Chriſti fuiſſe locutos, quam veteres locuti ſint Prophetæ; nam id argumentum non eſſe ſatis ſolidum ex eo conſtat, quod & Balaamus Magus, & incantator toto Oriente fuerit celeberrimus, qui tamen futura Chriſti myſteria adeo manifeſtè prædixit ut nullus propemodum Prophetarum tam apertè de iis ſit vaticinatus; uti rectè monet Hieronymus in Epiſtola ad Oceanum. Sed & illi Magi, qui Chriſtum puerum adoratum venerunt, cum ut ejuſdem regionis*, ITA QUOQUE EJUSDEM ARTIS ET PROFESSIONIS FUERINT *ac Balaamus, Chaldæi nempe Harioli, & Balaami, ut veriſimiliter Origenes prodit, ſucceſſores, cum conſtet ſucceſſionem Magorum diligentiſſime obſervatam fuiſſe; ecquis,* [NB] *inquam, neget eos clarius & manifeſtius quam quiſquam Prophetarum a Deo inſpiratos prævidiſſe diem, horam & locum nativitatis Domini noſtri; & beneficio* STELLÆ A BALAAMO PRÆDICTÆ *deductos Bethlehemum, primos fuiſſe qui Chriſtum Regem Judæorum ſalutarint? Verum eſt itaque, id quod viri docti in ſacris obſervarunt literis, ut nempe quanto propiores Chriſti temporibus fuere Prophetæ, tanto clarius de eo ſint locuti; id ipſum præcipue locum habere in illis, qui vel*

 at-

attigerunt, vel proxime præceſſere tempus nativitatis Chriſti.

Quæ hic præcipue notanda veniunt (namque omnia redarguere minime opus eſt) ſunt I°. perverſa iſta ſignificatio τοῦ ἀποκρύφου; quæ uti confingit Celeberr. vir, a Judæis ad Chriſtianos tranſiit; cum hi Judæi poſt Meſſiæ adventum, ea ſcripta quæ ut Prophetica in S. Scripturæ Canonem fuerant recepta, imò ab ipſis Judæis toto orbe diſperſis *Deo impellente ipſorum mentes ad ſignificandum Gentibus Chriſti adventum compoſuerant*, pro falſis jam ac ſpuriis haberent atque ex Canone expellerent.

Unde autem habuerit eam hiſtoram iſtaſve traditiunculas (mera ſane ſomnia aut cerebri figmenta, niſi forte fuerit ex ejuſmodi commatis Apocryphis apud ſolum Voſſium delatentibus) non declarat hic noſter Voſſius; ac quidem I°. *totis Quinquaginta ac pluribus annis antequam naſceretur Meſſias, ſuis de Meſſiâ Vaticiniis univerſum compleſſe Orbem ac verſum hunc ubique perſonuiſſe* Ἥξει δ᾽ ἁγνὸς ἄναξ πάσης γῆς σκῆπτρα κρατήσων. II°. Ipſis deinde poſt Chriſtum natum execrationi fuiſſe verſionem 70. Interpretum (ſic dictam; namque an fuerit revera, ac quatenus, τῶν 70. alia quæſtio eſt) *e qua tanquam e ſeminario* (id ita volente noſtro Voſſio) *omnes iſti novi Prophetæ prodiiſſent tanquam totidem Meſſiæ præcurſores.*

Secundò, non potuit ignorare vir iſte inexhauſtæ lectionis, neque equidem ignoravit, controverſias ac rixas Judæorum excitatas tempore, imò & dudum ante tempora, Juſtiniani Imperatoris, ſuper Lectione Bibliorum publica in Synagogis; cum hi quidem Judæi pertenderent ſolum textum Hebraicum eſſe prælegendum, alii vero verſionem τῶν Septuaginta, atque Aquilæ omni vi ac conatu defenderent. Quæ lites ut dirimerentur ipſe Imperator intercedens (Novellar. Conſtit. 146.) conſtituit, ut æque liceret prælegere textum τῶν 70. quin & Aqui-

quilæ verſionem (licet οὐ μετρίαν ἐπί τινων λέξεων ἔχῃ πρὸς τοὺς ἑβδομήκοντα τὴν διαφωνίαν) imò & cujuſcunque linguæ verſiones pro diverſitate vernacularum linguarum ac Regionum quibus Judæi inhabitarent.

Verſio nempe illa prætenſa τῶν Septuaginta olim confecta fuerat in gratiam Judæorum, tam Alexandrinorum, quam aliorum Helleniſtarum, ſeu Græcæ nationis aut linguæ; ac ſemper propugnabatur per ipſos; ac, ne Auctoritas Divina ipſi videretur deeſſe, hæc gens tam facilis confingendis fabulis, divino inſtinctu eam factam pertendebat, hinc fabula illa ab Ariſtea, vel alio ſub ejus nomine conficta cui Græciſſantes Judæi (imò & inter ipſos ipſi Philo ac Joſephus) fidem adhibebant, aut ſaltem adhiberi videri volebant. Hinc & primi Eccleſiæ ſcriptores, Juſtinus (qui primus fuit) Clem. Alexandrinus cæterique, inter quos pene nemo erat, præter Originem atque Hieronymum, qui Hebraicè calleret, avide hanc verſionem, imo & haſce fabellas Judaicas, quæ ipſi auctoritatem conciliare videbantur, arripiebant.

Quæ autem de Judæis in hac re diſcrepantibus dixi confirmantur & ex ipſa Gemara Hieroſolymitanâ, tractatu *Sota*, cap. 7. ubi habetur: *Rabbi Levi ibat Cæſaream; cumque audiret (ibi Judæos) legentes lectionem* שמע [Deuteronom. 6.] *Græcè, volebat ipſis id prohibere. Sed R. Joſe id animadvertens iraſcebatur, dicens: qui non poteſt legere Hebraicè an omnino non leget? imò legat quacunque linguâ, quam intelligit ac novit, & ſic officio ſuo ſatisfecerit.* Atque hæc tradunt Rabbini, quos ob execrationem 70. Interpretum tam vehementer ubique fere Celeberrimus ille Voſſius exagitat. Ne autem aliquis hæc trahat ad *Græcam Verſionem Aquilæ* Judæi; audiat Tertullianum: qui de τῶν 70. verſione cap. 18. Apologetici inter alia hæc quoque affert: *Sed & Judæi palam*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

lam lectitant, *vectigalis libertas* (qua Synagogas frequentare ipſis licebat) *palam aditur*, *Sabbatis omnibus*.

Diſſimulat quoque Iſ. Voſſius verſionem ſeu editionem Græcam, quæ τῆς κοινῆς nomine veniebat, & in communiori uſu erat; ac de qua hæc teſtatur Hieronymus ad Suniam & Fretelam: Κοινὴ *autem iſta*, *hoc eſt*, *communis editio*, *ipſa eſt quæ & Septuaginta: ſed hoc intereſt inter utramque: quod* κοινῆς *pro locis & temporibus & pro voluntate Scriptorum Veterum corrupta editio eſt; ea autem quæ habetur in* ἑξαπλοῖς, *& quam nos vertimus*, *ipſa eſt quæ in eruditorum libris incorrupta & immaculata Septuaginta Interpretum tranſlatio reſervatur. Quicquid ergo ab hac diſcrepat*, *nulli dubium eſt quin ita & ab Hebræorum authoritate diſcordet.* Sic quæ idem ad Chromatium, in epiſtola 107. habet: *Alexandria & Ægyptus in Septuaginta ſuis Heſychium laudat authorem; Conſtantinopolis uſque Antiochiam Luciani Martyris exemplaria probat; mediæ inter has Provinciæ Paleſtinos codices legunt*, *quos ab Origine elaboratos*, *Euſebius & Pamphilus vulgaverunt: totuſque orbis hac inter ſe trifaria varietate compugnat.* Denique & hæc ſequentia ejus dicta, Micheæ cap. 2. *Interpretatio Septuaginta*, *ſi tamen 70. eſt (Joſephus enim ſcribit & Hebræi tradunt* [NB] *quinque tantum libros Legis Moſis ab eis tranſlatos & Ptolomæo contraditos) tantum diſcordat in præſenti loco ab Hebraica Veritate*, *ut nec capita poſſimus ex æquo ponere*, *nec eorum ſimul ſententias explicare.*

Antiquior certe verſio librorum V. Moſis videtur; ac magis quoque concordabat Hebraicæ quam cæterorum librorum; quæ tamen ſatis mature ab aliis, uti videtur, Judæis Alexandrinis aut Helleniſtis in uſum ſuarum Synagogarum fuit confecta: ad cujus diſcordantiam (ut ſic loquar) Hieronymus hic reſpicit. Serior longe videtur fuiſſe cæterorum librorum verſio, quæ tamen ante Chriſtum natum confecta fuit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

fuit, unico ſolo, vel pluribus ad id ſimul convenientibus Interpretibus, ſive eodem, ſive diverſis, ac (forſan longe) temporibus.

Quæ Verſio quum non adeo eſſet accurata, aut tractu temporis ab exſcriptoribus (vel etiam Hæreticis) eſſet corrupta; ac præcipue quidem illa quæ τ̃ κοιν῀ης nomine veniebat; ſpecioſo ſub prætextu Aquila Ponticus ex Chriſtiano Judæorum proſelytus, Symmachus ex Samaritano Judæus & Theodotio itidem ex Chriſtiano recutitus factus, novas verſiones procudebant.

De quibus verſionibus ita Hieronymus, præfatione in Jobum: *Quaſi non & apud Græcos Aquila, Symmachus & Theodotio vel verbum e verbo, vel ſenſum e ſenſu, vel ex utroque commixtum, & medie temperatum genus tranſlationis expreſſerint: & omnia Veteris Inſtrumenti volumina Origenes obelis aſteriſque diſtinxerit, quos vel additos, vel de Theodotione ſumptos tranſlationi antiquæ inſeruit, probans defuiſſe quod additum eſt.*

An autem ſolâ fuerit τ̃ 70. Verſione uſa Eccleſiæ, temporibus jam Hieronymum antecedentibus, viderint iſti hujus prætenſæ 70. verſionis patroni, ex his jam allatis; niſi Hieronymum mendacii arguere malint: quod tamen ipſe Iſ. Voſſius, quantum ſcio, non facere auſit.

Carmina certe *Sibyllarum*, uti in Græcia, verſabantur omnium manibus (quod & tractu temporis quoque inter Romanos, alioſque populos invaleſcebat) ſic parvi admodum æſtimabantur: eo quod ſcurræ Circumforanei, talia multa *vana ſub nomine celebri* vulgarent, parvoque pretio uniuſquiſque ſibi illa comparare poſſet. Quæ ac qualia Celeb. Voſſius plane diſſimulat.

Quæ de *edicto prohibente Sibyllinorum Lectionem* affert in plane contrarium ſenſum detorquet: eò quod nullâ alia de cauſa prohibitio illa facta atque iterata fuerit, quam ne Aucto-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ctoritas evileſceret eorum quæ jam collecta fuerant, aut renovata, poſt exuſtos illos libros, quæ Tarquinio perhibebantur oblati ac divenditi: neve per iſta apud privatos habita Vaticinia, ad factiones &c. moverentur ſubditorum animi: quod tamen plus ſemel contigit; uti videtur ex exemplo C. Lentuli, atque illo quod accurate admodum a Dione Caſſio deſcribitur; Reductione, ſcilicet, Ptolomæi in Regnum Ægypti.

Quæ igitur de parentibus libenter huic decreto Judæis loquitur, mera ſomnia ipſius ſunt aut figmenta. Uti &, quod *tum arctiori quam antea ſepe libri ſacri conſtringerentur, omneſque qui Hebraice non exſtarent, a reliquis ſeparati & pro Apocryphis fuerint habiti.* Sicut etiam, illa, quæ enumerat poſtea, *Apocrypha Veteris Teſtamenti olim conjuncta fuiſſe libris, approbata a Judæis antequam eſſent Chriſtiani, & lecta in primitiva Eccleſia, & commendata a Paulo & Apoſtolis.*

Mirum ſane, imò permirum, ſi hi libri jam *ante Chriſtum natum in Canonem fuerant recepti Judaicum*, Joſephum dum libros Judæis Canonicos ſive Sacros enumerat, nullius horum novorum Propheticorum meminiſſe: cum de nullis aliis loquuntur quam de iſtis 22. qui adhuc in Canone habentur Judaico. *Ac ſi Lecti ſunt in primitiva Eccleſia, & commendati a Paulo & Apoſtolis*: ipſum Apoſtolum Paulum, dum Athenis (Act. cap.) Aratum Poëtam Ethnicum citat; non provocaſſe ad *Sibyllas*: quod certe cum fructu fuiſſet, ſi verum eſt, quod Voſſius aſſerit, per *illos, alioſque fatidicos Verſus, innumeros, non ex Judæis modo, ſed & ex Gentibus* ad Chriſtianiſmum fuiſſe converſos: at nullos denique Chriſtianorum ſcriptores eorum ut Canonicorum meminiſſe; aut quod aliquando quidem fuerint a Judæis in Canonem receptos, poſtea vero ab ipſis Judæis inde fuiſſe extruſos, Chriſtianoſque id ſive æquo ſive iniquo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

quo tuliſſe: imò & ipſos denuo in id Judæis iſtis collaboraſſe; imò ne ullum quidem iſtius rei, ne mininum quidem, indicium exſtare, apud ullum cujuſcunque demum ſeculi ſcriptorem Chriſtianum aut Judæum.

Condemnandi ſic quoque quammaxime ſunt Lactantius, Ambroſius, Hieronymus, & Auguſtinus, qui & Sibyllarum & Hyſtaſpis & Hermæ Triſmegiſti & cætetorum fatidicorum ſcripta pro Diabolicis (ſive inſtinctu Diaboli ſcriptis) aut meris nugis habent; uti ſuperius ex illorum adductis verbis patet. Verum videntur iſta omnia plane ignoraſſe, quæ de ipſis ut Propheticis affirmat Celeberrimus Voſſius. *Neſciverunt illi, quæcunque in Sacris libris de Servatore noſtro occurrunt Oracula, ſimilia quoque illis contenta fuiſſe carminibus, finem regni Judaici, deſolationem Templi, everſionem Religionis Gentilium, Inſtaurationem Templi ſed ſpiritualis, conſummationem & conflagrationem mundi, partum inſuper Virginis, novam progeniem cælo delapſam, abolitionem peccatorum primi parentis, aliaque quabia in quarta Eccloga* (id ita explicante Voſſio cujus hic verba adduco) *canit Virgilius, ſecutus Oracula quæ ſub nomine Cumeæ Vatis iſto paſſim legebantur tempore.*

Atqui Lactantius Sibyllarum patronus percelebris, libro I. ait: *Harum omnium Sibyllarum carmina & feruntur & habentur, præterquam Cumææ: cujus libri a Romanis occuluntur; nec eos ab ullo niſi a XV. viris inſpici fas eſt.* &c. quibus oſtendit cætera prætenſa Sibyllina ſatis tum temporis fuiſſe vulgata: at Cumææ nemini, præter XV. *viros*, adeunda; quæ tamen mera fabula eſt.

Præter *Sibyllarum, Hyſtaſpis* & *Hermæ ſeu Mercurii Triſmegiſti* Scripta, Celeberrimus Voſſius in Prophetarum Canonem includit quoque libros prætenſos, atque ipſorum ſub nominibus confictos, *Adami, Enochi, Moyſis, Eliæ, Jeremiæ, Orphei, Phocyllidæ* & complurium aliorum; *utpote*

ad-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

adventum Chriſti clarius ſignificantes quam a veteribus factum eſſet Prophetis. Fecerunt nempe id quoque non minus inſtinctu Divino, *Deo impellente ipſorum mentes ad ſignificandum Gentibus Chriſti adventum.* Quod ſi verum ſit, cui non mirum ipſos Judæos, dum jam Salvator noſter præſens, in carne, aderat, ac Prophetiæ de ipſo prælocutæ in medio ipſorum complebantur, Chriſtuſque etiam de ſemetipſo & verbis & Miraculis teſtabatur, tamen tanta laboraſſe ablepſia, ut, quæ ipſi (Judæi) jam Gentibus, longe clarius quam unquam Propheta Judæus quiſpiam fecerat, minime caperent: verum ex Mera ignorantia (vide Luc. XXIII, 34. Act. III, 17. & VII, 60.) Salvatorem illum, non perſecuti ſolum fuerint; verum & cruci affixerint.

Ut antem exemplum det noſter celeberrimus Voſſius, Enochum ejuſque Prophetias adducit in medium. Quamobrem operæ pretium fuerit de Enocho, ejuſque prætenſi libri Auctoritate in veteri Chriſtianorum Eccleſia, aliquid ex veteribus adjungere; quæ ſic nude allata, abſque ulla refutatione ulteriori, ſatis clare indicant quam parvi ponderis, imò quam mali commatis, & liber ipſe fuerit, & teſtimonia ex ipſo deſumpta nobis eſſe debeant. Primus ac præcipuus hîc prodeat Tertullianus, qui lib. 1. cap. 2 & 3 de cultu feminarum ita loquitur: *Nam & illi qui ea conſtituerunt, damnati in pœnam mortis deputantur: illi ſcilicet Angeli, qui ad filias hominum de cœlo ruerunt, ut hæc quoque ignominia feminis accedat. Nam cum & materias quaſdam benè occultas, & artes pleraſque non bene revelatas, ſeculo multo magis imperito prodidiſſent (ſiquidem & metallorum operta nudaverant, & herbarum ingenia traduxerant, & incantationum vires provulgaverant & omnem curioſitatem uſque ad ſtellarum interpretationem deſignaverant) proprie & quaſi peculiariter feminis inſtrumentum iſtud muliebris gloriæ contulerunt; lumina lapillorum, quibus monilia va-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

variantur: & circulos ex auro, quibus brachia arctantur: & medicamenta ex fuco, quibus lanæ colorantur: & illum ipſum nigrum pulverem, quo Oculorum exordia producuntur, &c. ac poſt nonnulla huic materiæ illuſtrandæ interjecta! *Scio Scripturam Enoch, quæ hunc ordinem Angelis dedit non recipi a quibuſdam; qua nec in Armarium Judaicum admittitur. Opinor, non putaverunt illam antè cataclyſmum editam, poſt eum caſum orbis, omnium rerum abolitorem, ſalvam eſſe potuiſſe. Si iſta ratio eſt, recordentur pronepotem ipſius Enoch fuiſſe ſuperſtitem cataclyſmi, Noe: qui utique domeſtico nomine & hæreditaria traditione audierat & meminerat de proavi ſui penes Deum gratia; & de omnibus prædicatis ejus: Cum Enoch filio ſuo Mathuſalæ nihil aliud mandaverit, quam ut notitiam eorum poſteris traderet. Igitur ſine dubio potuit Noe in prædicationis delegatione ſucceſſiſſe: vel quia & alias non tacuiſſet tam de Dei conſervatoris ſui diſpoſitione, quàm de ipſa domûs ſuæ gloria. Hoc ſi non tam expedita haberet, illud quoque aſſertionem ſcripturæ illius tueretur: proinde potuit abolefactam eam violentia cataclyſmi in ſpiritu rurſus reformare: quemadmodum & Hieroſolymis Babyloniâ expugnatione deletis, omne inſtrumentum Judaicæ literaturæ per Eſdram conſtat reſtauratum ſed cum Enoch eadem ſcriptura etiam de Domino prædicarit, a nobis quidem omninò nihil rejiciendum eſt, quod pertinet ad nos. Et legimus omnem ſcripturam ædificationi habilem divinitus inſpirari: a Judæis poſtea jam videri propterea ejectam, ſicut & cætera fere, quæ Chriſtum ſonant. Nec utique mirum hoc, ſi ſcripturas aliquas non receperunt de eo locutas, quem & ipſum coram loquentem non erant recepturi. Eò accedit quod Enoch apud Judam Apoſtolum teſtimonium poſſidet.*

Idem igitur Tertullianus (de Idololatria cap. 4.) *Anteceſſerat enim hoc prædicens* ENOCH, *omnia elementa, omnem mundi ſenſum, quæ cœlo, quæ mari, quæ terra continentur in Idololatriam verſuros Dæmonas; & ſpiritus deſer-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſertorum Angelorum, ut pro Deo adverſus Dominum conſecrarentur. Omnia igitur colit humanus error, præter ipſum omnium creatorem. Eorum imagines, Idola, imaginum conſecratio Idololatria. Quidquid Idololatria committit, in artificem quemcunque & cujuſcunque Idoli deputetur neceſſe eſt. Denique idem Enoch *ſimul & cultores Idoli & fabricatores in comminatione prædamnat. Et rurſus: Juro vobis peccatores, quod in diem ſanguinis perditionis pœnitentia parata eſt, qui ſervitis lapidibus, & qui imagines facitis aureas & argenteas, & ligneas, & lapideas, & fictiles, & ſervitis phantaſmatibus & Dæmoniis & ſpiritibus infamibus, & omnibus erroribus non ſecundum ſcientiam, nullum ab iis invenietis auxilium.* Quamvis autem mihi ſatis certum videatur ex S. Scriptura Idololatriam jam ante Diluvium Noachicum in abuſu fuiſſe; tamen minime id hujus perſonati Enochi Auctoritate firmari velim: multò minus jam ante cataclyſmum hunc, Statuas & Imagines, tum aureas tum argenteas, fuiſſe cultas, aut *Phaſmata* adorata.

Irenæus non verba (prætenſa) hujus Enochi profert: verum de munere ipſius in hunc modum loquittur: *Sed & Enoch ſine circumciſione placens Deo*, CUM ESSET HOMO DEI LEGATIONE AD ANGELOS FUNGEBATUR, *& tranſlatus eſt, & conſervatur uſque nunc teſtis juſti Judicii Dei; quoniam Angeli tranſgreſſi deciderunt in judicium, homo autem placens, tranſlatus eſt in ſalutem.* Videmus hîc ſingulare quoddam munus huic *Enocho* ab Irenæo tributum; neque ſolam Legationem ejus ad Angelos tranſgreſſores; verum & vice verſâ *Enochum* in ipſorum e cœlo dejectorum locum aſſumptum. Quæ Irenæus noſter ex nulla Scriptura Canonica, verum ex hoc illove Apocrypho [niſi Voſſius quoque talia vero Canoni inſerta voluerit] jam dudum neglecto atque ignorato, depromſit.

Origenes verò, contra Celſum, aſſerit, *iſtius libri non magnam Auctoritatem fuiſſe in Eccleſia:* eo ſcilicet quod dum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

dum nonnulli eum reciperent, plurimi e contra rejicerent; ac quidem eouſque procederent ii, ut ipſam Judæ Epiſtolam (teſte Hieronymo in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum) ea propter ex catalogo ſeu Canone Scriptorum Sacrorum expungerent.

Quæ Auguſtinus habet lib. XV. c. 23. de Civitate Dei digna ſunt ut huc quoque afferantur, tum propter illa quæ de Enochi Scriptis, quam quæ quoque ibi de Apocryphis (& cauſa nominis Ἀποκρύφων) habet. *Omittamus igitur earum ſcripturarum fabulas, quæ Apocryphæ nuncupantur, eo* [NB] *quod earum occulta origo non claruit Patribus, a quibus uſque ad nos auctoritas veracium Scripturarum certiſſima & notiſſima ſucceſſione pervenit. In his autem Apocryphis, etſi* [NB hæc contra Tertulliani dicta] *invenitur aliqua veritas, tamen* [NB] *Propter multa falſa nulla eſt Canonica auctoritas. Scripſiſſe quidem nonnulla divina Enoch illum ſeptimum ab Adam negare non poſſumus, cum hoc in Epiſtola Canonica Judas Apoſtolus dicat. Sed non fruſtra non ſunt in eo canone ſcripta, qui ſervabatur in Templo Hebræi populi, ſuccedentium diligentia Sacerdotum; Cur autem hoc? niſi quia ob antiquitatem ſuſpectæ fidei judicata ſunt, nec utrum hæc eſſent quæ ille ſcripſiſſet, poterant inveniri, non talibus proferentibus, quia ea per ſeriem ſucceſſionis reperirentur rite ſervaſſe. Unde illa quæ* [NB] *ſub illius nomine proferuntur, & continent iſtas de Gigantibus* [NB] *fabulas, quod non habuerint homines patres, recte a prudentibus judicantur non ipſius eſſe credenda.* SICUT MULTA SUB NOMINIBUS ET ALIORUM PROPHETARUM, ET RECENTIORA SUB NOMINIBUS APOSTOLORUM *ab hæreticis proferuntur, quæ omnia ſub nomine* APOCRYPHORUM *Auctortiate canonicâ diligenti examinatione remota ſunt.* Digniſſimus certe locus qui hîc tam integre recitetur: eo quod nonnulla comprehendat quæ, ut Iſ. Voſſii effatis plane contraria, ita veritati quam maxime conſona

 ſint,

ſint, ac lucem huic diſquiſitioni de ſcriptis Enochi non contemnendam præbeant.

Quæ ſtatuit hîc Auguſtinus ſunt I°. Apocrypha ideo eſſe Apocrypha, quod ipſorum origo plane fuerit ignota iis, quibus illa quam maxime nota eſſe debuerant. Nam quæ de voce ἀπόκρυφον tam audacter affirmat J. Voſſius, ac de cauſis mutatæ hujus vocabuli ſignificationis, nuda ſolum ipſius aſſerta, ac cerebri figmenta ſunt. Neque hîc ullo modo juvant ipſum illa quæ Suidas, tam in voce Ἐπαφρόδιτος (a Voſſio in hunc finem adducta) quam in voce Φερεκύδης affert: eo quod nullo modo oſtendat, illa τῶν Φοινίκων ἀπόκρυφα βιβλία, ex Pherecyde notata, cum libris iſtis quos in Epaphrodito vocat βιβλία σπουδαῖα καὶ ἀνακεχωρηκότα ejuſdem fuiſſe naturæ: cum de hoc ut de ſummo grammatico, & libris ab eo conſcriptis iſti diſciplinæ conducentibus; de altero ut Philoſopho, ac Præceptore Pythagoræ nulloque Magiſtro unquam uſo, verum Phœnicum libros Philoſophicos in iſtum finem ſibi comparante, loquatur.

Præterea cunctis notiſſimum eſt, unam eandemque vocem non ſemper aut ubique eandem obtinere ſignificationem; ſed verba ac voces valere uſu, pro rerum ac temporum ac perſonarum iis utentium varietate. Figmentum quoque eſt putidiſſimum *ejus vocis ſignificationem longe aliam fuiſſe apud Judæos ante Chriſtum natum, quam poſt ipſius Nativitatem, eamque ab ipſis Judæis in contrariam fuiſſe mutatam.*

II°. Statuit, etſi in *Apocryphis invenitur aliqua veritas, multa tamen in ipſis inveniri falſa; atque iſta de cauſa ipſis nullam eſſe Auctoritatem Canonicam.*

Quod autem iſtud veriſſimum ſit, a me tam clare oſtenſum eſt de Tobiæ, de IV. Ezræ, aliiſque Apocryphis libris hodie exſtantibus, ut ſtupor me invadat legentem ejuſmodi Celeberrimi Voſſii (tanti Judici tamque immenſæ lectionis viri) de Apocryphis aſſertiones. In tantum tamen valent partium ſtudia, ac fervor defendendi quidquid ſemel defen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

dendum, ſuſceperis. Nec circa Enochi prætenſa ſcripta defuere fabularum exempla, uti ex illis quæ de Gigantibus, &c. affert Auguſtinus, patet.

IIIo. Quod nunquam fuerint in Canone Judaico: cum Voſſius abſque ullâ hæſitatione affirmet eos antea in Canone Judaico extitiſſe & palam ac religioſe lectos fuiſſe; poſt Chriſtum verò natum eos ab ipſis Judæis, quos tandem ſequebantur Chriſtiani, *Apocryphos* [in ſenſu nobis uſitato] *factos, veluti interdictos & a nemine legendos.*

Quæ hîc quidem doceri nos a Celeberrimo Voſſio opportebat ſunt Io. Quando & quomodo primum Canon Judaicus formatus fuerit. Quod tamen conjectare non tam difficile eſt quam quod IIo. Diſcere ex ipſo opporteret; an nempe ac quales libri, quibuſque temporibus, Canoni jam facto acceſſerint, cujuſque, aut quorum, ex auctoritate. Sic enim melius videre poſſemus, an hic Liber Enochi, an ac quando libri quoque *Hermæ* ſeu *Paſtoris*, uti & *Hermæ* ſeu *Mercurii Triſmegiſti*, *Hyſtaſpis*, *Sibyllarum*, cæterique ejuſdem farinæ, in eundem Canonem (licet a novitiis Judæis, ſecundum Voſſium tamen Prophetis, quamlibet Hariolis alias aut Magis, aut Magicis artibus deditis) intruſi, incluſi, vel admiſſi fuerint.

Nam ſi talia non ex mera Hypotheſi affirmaret, melius nobis perſuadere valeret, eoſdem poſtmodum ex Canone Judaico denuo fuiſſe extruſos.

Ac cuinam alias, qui ſit alicujus ſaltem eruditionis & judicii perſuadere poſſet, Hieronymum inter hujus flagitii (hoc enim vere eſſet, ſi revera jam antea fuiſſent, tam Judæis quam primis Chriſtianis, Canonici) auctores fuiſſe; Auguſtinum vero alioſque (quibus quod Hebræam linguam non didicerant, eò minus hîc ab Judæis imponi potuit) huic conatui minime reſtitiſſe, nec ſilentium ſolum tenuiſſe, verum e contra hiſce Canonis corruptoribus aperte aſſenſum præbuiſſe?

Verum optime occurrit ejuſmodi horum ſuppoſitiorum patronis noſter Auguſtinus; dum (quod clarè oſtendi poteſt) affirmat, tam de libro Enochi, quam de aliis hujuſmodi prætenſis libris Propheticis, eos *ſub* nominibus Prophetarum, & Apoſtolorum ab Hæreticis fuiſſe communi mundo obtruſos. Quod quoque, ubi de Canone Scriptorum *Novi fœderis* ago, ulterius oſtendo, clariuſque multò demonſtrare poſſem; ſi non hæc per occaſionem tantum, verum ex profeſſio agerem.

Conſiderandum quoque relinquo Lectori, an, ſalva pietate, de Deo cogitari queat, *ipſum clarius Adventum* &c. *Chriſti prædixiſſe, per homines qui, dum tali modo Prophetarent, ſimul* MULTA SUPERSTITIOSA, *imò* MAGICA SUIS IMMISCERENT; *quod ipſo aſſerente Voſſio, ex iſtis, quæ paſſim ſuperſint fragmentis, facile poteſt colligi.*

Hanc abſurdiſſimam tamen opinionem confirmare nititur exemplo *Bileami*, qui, ipſo gratis ſic affirmante, *Magus & Incantator* fuerit *toto Oriente celeberrimus*; quique tamen *adeo maniſeſte futura Chriſti Myſteria prædixerit, ut nullus propemodum Prophetarum tam aperte de iis ſit Vaticinatus.*

Atqui *Magica* illa etiam ipſis Ethnicis vehementer erant exoſa; hincque ut Majeſtatis crimen objiciebantur Lolliæ Paulinæ [teſtante id Tacito, libro XII. c. 22.] *interrogati Chaldæi & Magi.* Atque ab Oſtorio Sabino filiæ Bareæ Sorani unice crimini morte piando dabatur, quod pecuniam Magis delargita eſſet. uti & Tarquinius Priſcus Statillio Tauro pervertendo *Magicas ſuperſtitiones objectabat*; ſicut & *Magi* plus ſemel edicto Italia pulſi ſunt.

Judæi, igitur (ita volente Voſſio) *ac quidem dediti Magicis ſuperſtitionibus*, quæ Deo Opt. Max. tam vehementer abominationi erant (uti ex S. Scripturapatet) *Deo Impellente horum Magicis deditorum mentes* prophetarunt, confinxeruntque ita, per pias quaſi fraudes, Verſus *Orphei*, *Phocyllidæ*, *Hyſtaſpis* & *Sibyllarum*; quos *Sibyllarum Verſus* poſt exu-ſtum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſtum Capitolium, Ethnici Romani non ab Ethnicis Græcis aut Aſiaticis, verum ab Judæis Græcis & Aſiaticis, petebant: *quod credat Judæus Apella non ego.*

Romani, ac quidem Sacrorum ii Antiſtites, qui inter ſummos Magiſtratus erant, quærebant apud Judæos ipſis adeo ſemper exoſos Carmina Sibyllina, quibus inſtaurarent Domeſticum, ac quidem publicum ipſorum, χρηστήριον, præter quod nullum aliud Reipublicæ cauſa conſuli permittebabatur: cum tamen inter Ethnicos (uti jam ſuperius oſtenſum fuit) ea pene ubique proſtarent; ac quotidie per hos Ethnicos de novo confingerentur, & pro vetuſtis, ſed inopinanter aut ductu Divino, inventis, ſuperſtioſis hominibus obtruderentur.

Ejuſmodi Sibyllinis, multa Chriſtianos a ſe conficta imiſcuiſſe, ac pro genuinis ita venditaſſe, affirmat quidem Celſus: ſed nemo unquam, inter Gentiles vel Chriſtianos, Judæos hujus culpæ reos fecit. At fuere quidem & inter Ethnicos & inter Chriſtianos, qui ejuſmodi Chriſtianæ ſectæ homines, qui Sibyllas allegabant, ex iiſque quaſi Propheticis Religionem Chriſtianam confirmare conabantur, *Sibylliſtas* appellabant: at nunquam aliquis de Judæis aſſeruit, ipſos ſuam Religionem, adventumve &c. Meſſiæ Gentibus ex Sibyllinis prædixiſſe: multo minus ipſos ejuſmodi Fatidica confinxiſſe. Solus Voſſius id aſſerit factum; ac quidem *Deo impellente ipſorum Mentes.* Ille ſcilicet qui Deus veritatis, oſorque mendacii, imò ipſa Veritas eſt, per Impoſtores (Imò Magos atque Hariolos [NB] teſtante id ipſo Voſſio) ac per falſo ac mendaciter ſuppoſita, imo & partim ſuperſtioſa ac magica, voluit Gentibus eam venturi Meſſiæ notitiam dare quam *Sancti homines Dei acti ſpiritu Sancto* non potuerant dare ſuis Iſraëlitis Populo Dei ſancto & electo. *Credimus? an qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt?*

Plurima ſunt præter hæc, quæ in hujus inexhauſtæ lectionis, ac ſummæ eruditionis viro Iſ. Voſſio, at nimium ſuis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſuis 70. Interpretibus addicto, nimiumque Hebraici textus ac linguæ criminatore, (& admodum injuſtè) falſi atque erroris, nimiæque temeritatis atque audaciæ, ac non melioris notæ quam quæ modo refutata ſunt, notari queant. Verum id hujus loci non eſt: aliàs & quæ plura præter hæc de primo ortu Sibyllinorum, de Interpretatione IV. Eclogæ Vergilianæ, de prohibitione Sibyllinorum de altera Sibylla Erythræa [Athenaide ſcilicet quæ Alexandri tempore vixerit ac Scripſerit] De Alexandrinorum ſuper Rege venturo ſententia, pluribuſque quæ, præter hæc nunc allata, male aut adducuntur aut aſſeruntur, excutere poſſem: ſed nonnullis viderer mortuo velle male (licet id hujus loci eſſet) leoni inſultare: quod facere minime meus ſcopus eſt. Veneror ſane ipſius memoriam, ſummamque & omnigenam admiror eruditionem; quibus merito famam æternam, etiam apud invidos poſſidebit: licet nimio ardore, atque affectu in ſic vulgo dictos 70. Interpretes, ipſius de ætate mundi (cum ſuppoſititio Ariſtea) fundamentum ac fulcrum, a recto veritatis tramite, in devia fuerit abreptus.

Verum hæc de *Sibyllis* hìc ſufficiant; cum & plura dicendi de iis hic locus minime ſit; ac quæ de ipſis dicuntur, ſeu potius fabuloſe narrantur a Scriptoribus antiquis, tam obſcura, confuſa, intricata, tamque abſurda ac fabuloſa ſint; ut, ſive tempora quibus vixerint, ſive quot numero ipſæ fuerint, ſive nomina quibus appellatæ ſint, ſive alias huc maxime facientes circumſtantias perpendas; quo altius in iſta inquiras, eò in majores circa ipſas dubitationes incideris. Quod nullis æque perſuaderi poteſt, quam qui circa hanc materiam diutius fuere verſati, & non ex aliorum præconceptis opinionibus; ſed ex ipſa Antiquitate, abdicatis recentiorum multorum inconſideratis præjudiciis, hæc tenebricoſa, imo & maxime fabuloſa (quamvis nullas unquam fuiſſe Sibyllas, prætenſaſve ejuſmodi Vates, minime aſſerere velim) eruere cordate conati ſunt.

DIS-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

DISSERTATIO TERTIA, DE DIVINATIONIBUS IDOLOLATRICIS

In Scriptura Veteris Teſtamenti memoratis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

DISSERTATIO TERTIA, DE DIVINATIONIBUS IDOLOLATRICIS

Sub. Veteri Teſtamento.

CAPUT I.

De מנחשים *ſive* Auguriis *atque* Auguribus *Judæo-*
rum Idololatricis, ipſorumque origine, tam ex Sa-
cra Scriptura, quam ex Maimonide & aliis:
quibuſcum comparantur Auguria & Augures *E-*
thnicorum, (Græcorum ac Latinorum;) uti
& Omina: *circa quæ etiam oſtenditur, quam*
plane hîc Chriſtiani Gentiles æmulati fuerint. Ci-
ceronis aliorumque cordatiorum de his Auguriis,
Ominibus *cæteriſque horum ſimilibus ſuperſtitioni-*
nibus opiniones, atque in contrarium argumenta.
De Auguraculis, *ſeu* Auguratoriis; *de formulis* Au-
ſpicandi, *ritibus* Augurandi, *&c.* Auguriorum,
Auſpiciorum *atque* Oſtentorum *vires in noſtra*
poteſtate eſſe. De Pullariis & Auguribus, *ipſo-*
rumque dignitate, &c. Cujuſmodi artes atque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

impoſturæ circa iſtas artes fuerint exercitæ. Cur Judæis vetita Auguria, *& a Moſſellano irriſa.*

Quæ tertio mihi tractanda ſuſceperam, ſunt illa quæ Deus Opt. Maximus Iſraëlitum vetavit tum mandavit ratione Divinationum, cæterarumque præſtigiarum ac ſuperſtitionum ipſis affinium. Conſideremus igitur I°. Quid per Moſen Dominus Deus locutus ſit Levit cap. XIX. v. 26.

Hebræa verba ſunt לא טנחשו ולא תעונו quæ in verſione vulgata ita exprimuntur: *Non augurabimini, neque obſervabitis ſomnia.* Septuaginta (vulgo dicti) Interpretes ea reddunt. Καὶ οὐκ οἰωνιεῖσθε, οὐδὲ ὀρνιθοσκοπήσεσθε. *Non augurabimini, neque auſpicabimini.* Onkelos Paraphraſtes illa Chaldaice reddit: לא תנחשין ולא תענון *Non Augurabimini, neque obſervabitis* [NB] *horas* (ut illa vertuntur in Bibliis polyglottis;) quæ tamen verba eadem ſunt cum Hebræis ac Samaritanis, adeoque & pro *Angurari & Omninari & Hariolari* ex quibuſcunque pene occurrentibus, ſive in via, ſive aliter, veniunt.

Judæi autem illud מנחש ita in Siphri explicant: מנחש כגון האומר נפלה פתי מפי נפל מקל מדי עבר נחש מימיני ושועל אשמאלי וימנע מפניכן לעשות שום וכספרא אמרו לא תנעשו כגון אלו המיחשים בחלדא ובעופות ובכחבים וביוצא בהן ע״ב וכן כגון מה שיאמרו המוני העמים הסכלים כיון ששפתי מדרכי שהייתי חולך או צבי הפסיקו או עורב על ראשו או כיון שראיתי דבר פלוני בתחלם היות לאארויח היום או שום מקרא רע יבואהו כל המעשים וכיוצא בהן הרי בכלל לאו זה: *Augur eſt, qui dicit: excidit bolus meus ex ore meo; baculus manui meo; prætergreſſus eſt dextram meam Serpens, & ſiniſtram vulpes; propterea-*

ptereaque abſtinet ab omni operis executione. Et in Siphra: Ne Auguremini ita explicant : More illorum qui faciunt conjecturam ex Muſtela, ex avibus, ex ſtellis & ſimilibus; hæc ibi : Ejuſdem farinæ eſt cum fex fatui vulgi inquit : Quod cum a via qua profectus eram reverterer, aut caprea in fine ejus occurriſſet, aut corvus crocitans tranſvolaſſet caput ejus : aut quia initio hujus diei vidi hoc vel illud, non recreabo me; aut quod aliquid adverſi ei contingeret. Hæc, & id genus alia, hoc negativo comprehenduntur. Eundem plane in modum de hiſce loquitur R. M. Maimonides. Cap. XI. Sect. 4. libri *de Idololatria :* אין מנחשים כגוים שנאמר לא
תנחשו כיצד אלו שאומרים הואיל ונפלי פתי או נפל מקלי מידי איני
הולך למקום פלוני היום שאם הלך אין חפצי נעשים הואיל ועבר
שועל ימיני איני יוצא מפתח ביתי היום שאם יפגעני אדם רמאי וכן
אלו ששומעים צפצוף העוף ואומרים יהיהכך ולא יהיהכך טוב
לעשות דבר פלוני ורע לעשות דבר פלוני וכן אלו שאומרים שחוט
התרנגול זה שקרא עורבי שחוט התרנגולות שקרא כמו תרנגול וכן
השמים סימנין לעצמו אם יארע לי כך וכך אעשה דבר פלוני ואם
לא יארע לי לא אעשה ו"ג *Non captabunt Auguria more Gentilium; quia dicitur : non utemini Auguriis. Augurium autem eſt, quando quis dicit : Si offa ori exciderit, aut baculus manui, non accedam hodie locum iſtum : quia ſi hæc aggerem negotia male ſuccederent. Aut ſi vulpe dextram meam prætergreſſa, non egrediar foribus domus meæ; ne forſan egreſſo obviam fiat impoſtor. Itidem cum attendunt avium cantus, atque inde colligentes ajunt; hoc ita eveniet; iſtoc facere expedit, illud non item. Similiter cum gallum jubent necari, quia cacillet, aut gallinam ob cantum. Etiam quando aliquod ſibi ſignum ſtatuunt, hoc animo : ſi iſtoc evenerit, faciam hoc : ſin minus contingat, non faciam; uti fecit Eliezer Servus Abrahami,* &c.

Sic quoque Sect. 5. מי שאמר ו"ג. *Dixerit aliquis, ex quo do-*

domum hanc exſtruxi, aut mulierem hanc duxi, aut animal hoc emi, proſpere mihi res ceſſere: quippe opibus auctus. Item interroget quis puerum [NB] *quem verſum didicerit, atque ille referat verſum quempiam* [NB] *ex* Benedictionibus; *tum alter ſubjiciat,* bono se id omini ducere: *tantum ne propterea progrediatur in opere vel ab eo ceſſet; ſed duntaxat pro ſigno habeat rei jam præteritæ. Sane pacto iſto pro licitis habentur.* Sic denique & R. David Kimchi פישו רז״ל מנחש זה האוכר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו בנו קורא לו מאחריו עורב קורא לי צבי הפסיקו נחש מימינו ושועל משמולו אל תתחיל בו שחרות הוא ראש חדש הוא מוצאי שבת Quæ ita vertuntur ab Eruditiſſimo, in linguâ Hebraica, Seb. Munſtero: *Exponunt Rabbini eum eſſe* מנחש Menachesch [*Augurem*] *qui ſcilicet Divinat ex Buccella ex ore cadente, ex baculo e manu cadente, ex filio retrorſum eum vocante, ex corvo clamante ad illum, ex cervo tranſeunte, ex Serpente a dextris ejus, ex vulpe a ſiniſtris ejus; quique dicit: ne Auſpiceris hodie, eſt novilunium, eſt dies Sabbathi, &c.*

Quam gemina autem hæc atque ſimilia ſint Gentilium ſuperſtitioſis obſervatiunculis, ab ipſis Ethnicis diſcere queamus; & præcipue quidem ex Theophraſto ac Plutarcho: quorum primus in *Characteribus* ſuis, cap. de *Superſtitione* in hunc loquitur modum: Ἀμέλει ἡ δεισιδαιμονία δόξειεν δειλία πρὸς τὸ δαιμόνιον. ὁ δὲ δεισιδαίμων τοιοῦτός τις οἷος ἀπονιψάμενος τὰς χεῖρας καὶ περιρρανάμενος, ἀπὸ ἱεροῦ δάφνης εἰς τὸ στόμα λαβὼν, οὕτω τὴν ἡμέραν περιπατεῖν, καὶ τὴν ὁδὸν ἐὰν περιδράμῃ γαλῆ, μὴ πρότερον πορευθῆναι, ἕως διεξέλθῃ τις, ἢ λίθους τρεῖς ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ διαβάλῃ, καὶ ἐὰν ἴδῃ ὄφιν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἱερὸν ἐνταῦθα ἱδρύσασθαι. καὶ τῶν λιπαρῶν λίθων τῶν ἐν ταῖς περιόδοις παριὼν, ἐκ τῆς ληκύθου ἔλαιον καταχεῖν. καὶ ἐπὶ γόνατα πεσὼν, καὶ προσκυνήσας ἀπαλλάττεσθαι. καὶ ἐὰν μῦς θύλακον ἀλφίταν διαφάγῃ, πρὸς τὸν ἐξηγητὴν ἐλθὼν, ἐπερωτᾶν τί χρὴ ποιεῖν. καὶ ἐὰν ἀποκρίνηται αὐτῷ ἐκδοῦναι τῷ σκυτοδέψῃ ἀπο-

ἀποῤῥάψαι, μὴ προσέχειν τούτοις, ἀλλ' ἀποτραπεὶς ἐκδύσασθαι. καὶ πυκνὰ δὲ τὴν οἰκίαν καθαίρειν. καὶ οὔτε ἐπιβῆναι μνήματι, οὔτε ἐπὶ νεκρὸν ἐλθεῖν, οὐδὲ ἐπὶ λέχει. καὶ ὅταν ἐνύπνιον ἴδῃ, πορεύεσθαι πρὸς τοὺς ὀνειροκρίτας, πρὸς τοὺς μάντεις, πρὸς τοὺς ὀρνιθοσκόπους, ἐρωτήσων τίνα θεῷ ἢ θεᾷ προσεύχεσθαι δεῖ. καὶ τελεσθησόμενος πρὸς τοὺς ὀρφεοτελεστὰς κατὰ μῆνα πορεύεσθαι μετὰ τῆς γυναικός. ἐὰν δὲ μὴ σχολάζῃ ἡ γυνή, μετὰ τῆς τίτθης καὶ τῶν παιδίων. καὶ ἐπὶ τὰς τριόδους ἀπελθὼν κατὰ κεφαλῆς λούσασθαι. καὶ ἱερείας καλέσας σκύλλῃ ἢ σκύλακι κελεῦσαι αὐτὸν περικαθᾶραι. μαινόμενόν τε ἰδὼν ἢ ἐπίληπτον, φρίξας εἰς κόλπον πτύσαι. *Superſtitionem definire poſſumus, meticuloſum erga numen affectum. Superſtitioſus verò is eſt, qui elotis manibus & aqua luſtrali aſperſus e Templo, folium lauri tenens, integrum diem ita ambulet. Si viam muſtela ingrediente eo tranſcurrerit, non ante progredietur, quam alius prior tranſierit, aut ipſe tres lapides trans viam miſerit. Serpentes ſi viderit in ædibus, ſacellum eo loco exſtruet. Lapides unctos qui ſunt in Triviis ſolet oleo ex ampullâ perfundere: nec prius diſcedere quam poſito genu eos fuerit veneratus. Quod ſi mus forte farinæ follem arroſerit, adit interpretem, & quid facto ſit opus eum percontatur. Qui ſi reſpondeat cerdoni nimirum tradendum iſtum follem, ut ſarciatur; ſuperſtitioſus ille neglecto Arioli reſponſo, religioni rem habens, exinanitum ſaccum a ſe amolietur. Solet etiam domum crebrò purificare; ſepulcrum nullum inſiſtere: ad defunctorum juſta nullus accedere, neque item ad ullam puerperam. Inſomnium porrò ſi viderit, pergere ille ad ſomniorum interpretes, ad Divinos, ad Augures, ſciſcitaturus, cui Deo, cui Deæ vota ſint facienda. Et ut ſacris initietur, ad Orpheoteleſtas ſingulis menſibus cum uxore, aut, ſi uxori non vacet cum nutrice & filiolis ſuis, itat. Præterea in compitis, antequam inde diſcedat, aqua in caput aſperſa ſe luſtrat. Piatricibus quinetiam aſcitis, jubet ſe ſquillæ aut catuli circumlatione purgari. Quod ſi quem mente captum aut comitialem viderit, ſolet inhorreſcens ſibi in ſinum defluere.*

Plu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Plutarchus verò, libro de Superſtitione (περὶ δαισιδαιμονίας) Εἶτ᾽ ἐξαναστάντες οὐ κατεφρόνησαν, οὐδὲ ἐγέλασαν, οὐδὲ ἥσθησαν ὅτι τῶν ταραξάντων οὐδὲν ἦν ἀληθινὸν, ἀλλὰ σκιὰν φεύγοντες ἀπάτης οὐδὲν κακὸν ἐχούσης, ὑπερεξαπατῶσιν ἑαυτοὺς, καὶ δαπανῶσι καὶ ταράττουσιν εἰς ἀγύρτας καὶ γόητας ἀνθρώπους ἐμπεσόντες, λέγοντας, Ἀλλ᾽ εἴτ᾽ ἔνυπνιον φάντασμα φοβῇ χθονίας θ᾽ Ἑκάτης κῶμον ἐδέξω, τὴν περιμάκτριαν κάλει γραῦν, καὶ βάπτισον σεαυτὸν εἰς θάλασσαν, καὶ καθίσας ἐν τῇ γῇ διημέρευσον. Ὦ βάρβαρ᾽ ἐξευρόντες Ἕλληνες κακὰ τῇ δαισιδαιμονίᾳ, πηλώσεις, καταβορβορώσεις, σαββατισμοὺς, ῥίψεις ἐπὶ πρόσωπον, αἰσχρὰς προσκαθίσεις, ἀλλοκότους προσκυνήσεις. Δικαίῳ τῷ στόματι τοὺς κιθαρῳδοὺς ἐκέλευον ᾄδειν οἱ τὴν νόμιμον μουσικὴν σώζειν δοκοῦντες· ἡμεῖς δὲ τοῖς θεοῖς ἀξιοῦμεν ὀρθῷ τῷ στόματι καὶ δικαίῳ προσεύχεσθαι, καὶ μὴ τὴν ἐπὶ τῶν σπλάγχνων μὲν γλῶτταν, εἰ καθαρὰ καὶ ὀρθὴ, σκοπεῖν, τὴν δὲ αὐτῶν διαστρέφοντας καὶ μολύνοντας ἀτόποις ὀνόμασι; καὶ ῥήμασι βαρβαρικοῖς καταισχύνειν καὶ παρανομεῖν τὸ θεῖον καὶ πάτριον ἀξίωμα τῆς εὐσεβείας. *Deinde poſtquam a ſomno ſurrexere, non ea contemnunt neque derident; neque gaudent, quod vera res nulla eos perturbarit: ſed deceptionis umbram fugientes, nihil mali habentis, ſemetipſos inſuper dicipiunt ac perturbant, ſumptumque faciunt in circulatores atque impoſtores homines incidentes, qui dicunt: At ſi nocturnum metuis phantaſma, terreſtris Hecates Bacchanalia ſuſcipe, voca maſtra aſſidentem anum, teque ipſum baptiza in mari, perque totam diem ſede in terrâ. O Græci, qui Barbara invenitis mala per ſuperſtitionem, volutiones in luto cloaciſque, ſabbatorum obſervationss, projectiones ſuper faciem turpes, ſeſſiones monſtroſas, adorationes. Qui legitimam olim Muſicam ſervare viſi ſunt, juſto jubebant ore citharædos canere: nos autem dignum cenſemus ut deos recto juſtoque ore precemur, & in viſceribus quidem linguam an munda & recta ſit inſpicere, noſtram autem ipſorum depravantes ac inquinantes, abſurdis nominibus verbiſque Barbaricis deturpare violareque Divinam Gentilemque pietatem?*

Addamus hiſce Ethnicis Chriſtianum Scriptorem, tam magni

gni nominis, Aurel. Auguſtinum, qui lib. II. cap. 20. de Doctrina Chriſtiana, in hunc modum diſſeruit: *Ad hoc genus [ſuperſtitionis] pertinent omnes & ligaturæ atque remedia, quæ medicorum quoque diſciplina condemnat, ſive in præcantationibus, ſive in quibuſdam notis, quas Characteres vocant: ſive in quibuſdam rebus ſuſpendendis atque ligandis, vel & ſaltandis quodammodo; non ad temperationem corporum, ſed ad quaſdam ſignificationes aut occultas, aut etiam manifeſtas: quæ mitiore nomine Phyſicam vocant: ut non ſuperſtitioſe implicare, ſed natura prodeſſe videantur: ſicut ſunt inaures in ſummo aurium ſingularum, aut de Struthionum oſſibus anſulæ in digitis; aut cùm tibi dicitur ſingultienti, ut dextra manu ſiniſtram pollicem teneas. His adjunguntur millia inaniſſimarum obſervationum; ſi membrum aliquod ſalierit: ſi junctim ambulantibus amicis lapis, aut canis, aut puer medius intervenerit. Atque illud quod lapidem calcant tanquam diremptorem amicitiæ, minus moleſtum eſt, quam quod innocentem puerum colapho percutiunt, ſi pariter ambulantibus intercurrerit. Sed bellum eſt quod aliquando pueri vindicantur a canibus. Nam plerumque tam ſuperſtitioſi ſunt quidam, ut etiam canem qui medius intervenerit ferire audeant non impune. Namque a vano remedio citò interdum ille percuſſorem ſuum ad verum Medicum mittit. Hinc ſunt & illa, limen calcare cum ante domum ſuam tranſit; redire ad lectum, ſi quis dum ſe calciat ſternutaverit; redire domum, ſi procidens offenderit; cum veſtis a ſoricibus roditur, plus timere ſuſpicionem futuri mali quam præſens damnum dolere. Unde illud elegantur dictum eſt Catonis, qui cum eſſet conſultus a quodam, qui ſibi a ſoricibus eroſas caligas diceret, reſpondit, non eſſe illud monſtrum, ſed vere monſtrum habendum fuiſſe, ſi ſorices a caligis roderentur.*

Non immerito igitur Terentius in Phormione, Act. IV. Scena, IV. hæc atque ſimilia eleganter ridet, dum ſub perſona quaſi Antiphontis, Geta ibi, Act. IV. Scena IV.

Poſt illa monſtra evenerunt mihi ;
Introiit in ædes ater alienus canis.
Anguis per impluvium decidit de tegulis :
Gallina cecinit : interdixit Hariolus :
Haruſpex vetuit ante brumam aliquid novi
Negotii incipere ; quæ cauſa eſt juſtiſſima.

Omina igitur huc quoque pertinent ac τερατοσκοπία ; quæ ut cum Auguriis, ſic etiam cum Oſtentis, Portentis καπνομαντεία ὑδρομαντεία, βακτρομαντεία, reliquiſque hujuſmodi pluribus atque æque vaniſſimis obſervatiunculis Divinatoriis, ejuſdem plane naturæ ſunt. Immenſa quidem congeries fieri talium poſſet obſervatiuncularum : verum pauca ſolum, guſtûs gratiâ, afferam exempla.

De Auguſto tradit Suetonius, cap. 92. eum *Auſpicia quædam & Omina obſervaſſe. Si mane ſibi calceus* [circa quos induendos adhuc hodierno tempore *Judæi* valde ſuperſtitioſi ſunt] *perperam, ac ſiniſter pro dextro induceretur, ut dirum : ſi terra marive ingrediente ſe longinquam profectionem, fortè roraſſet, ut lætum, maturique & proſperi reditûs. Sed & Oſtentis præcipuè movebatur, &c.* Sic & [cap. 83.] *pumilos atque diſtortos, & omnes generis ejuſdem, ut ludibria naturæ, malique Ominis, abhorrebat.*

At nec meliores hîc permulti inter veteres Chriſtianos fuere : ut de quibus Chryſoſthomus, Oratione 21. ad populum Antiochenum loquitur ; ubi poſt παρατήρησιν ἡμερῶν, & κλήδόνας (vel κληδονισμοὺς) addit & σύμβολα, atque ita pergit: τὶ ποτ' ἐστὶ σύμβολά, φησι ; πολλάκις ἐξελθὼν τις τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ, εἶδεν ἄνθρωπον ἑτερόφθαλμον ἢ χωλεύοντα, καὶ οἰωνίσατο. τοῦτο πομπὴ Σατανικὴ. οὐ γὰρ ἡ ἀπάντησις τοῦ ἀνθρώπου πονηρὰν ποιεῖ τὴν ἡμέραν γενέσθαι, ἀλλὰ τὸ ἐν ἁμαρτίαις ζῆν. *Quid enim ſunt Omina, talis ait : quod ſæpe quis, ſi domo ſuâ egreſſus, viderit hominem altero orbatum oculo, claudum, & inde minatus fuerit. Iſtud eſt pompa Satanica. Non enim occurſus iſtius hominis facit ut improſper tibi ſit dies ; ſed quod in peccatis vivas.*

Ve-

Verum hæc illius verba minime prætermittenda ſunt: Εἴπω καὶ ἕτερον καταγελάστερον; αἰσχύνομαι καὶ ἐρυθριῶ, ἀναγκάζομαι δὲ ὅμως διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν εἰπεῖν. ἐὰν ἀπαντήσῃ παρθένος, φησὶν, ἄπρακτος ἡ ἡμέρα γίνεται· ἐὰν δὲ ἀπαντήσῃ πόρνη, δεξιὰ καὶ χρηστὴ, καὶ πολλῆς ἐμπορείας γέμουσα. *Dicamne & aliud multo magis ridiculum? pudore ſuffundor & erubeſco: at cogor interim in ſalutem veſtram id dicere. Si virgo obviam fiat, ait, hic dies (mihi) fit improſper. Si verò occurrat meretrix, opportunus ille dies, & utilis & lucroſus eſt.*

Ita & de Auguſto quoque narrant cum idem Suetonius, tum & Plutarchus, Plinius & Glycas, eum *ea nocte, quæ prælii navalis diem anteceſſit, in hominem quendam incidiſſe, qui aſinum ageret, iſtumque illi, de nomine ſciſcitanti, reſpondiſſe: mihi quidem nomen eſt Eutyches, hoc eſt Felix; aſino verò Nicon* i. e. *Victor, illud ipſum pro Omine fuiſſe amplexum.*

At nec hic ſibi deeſſe videbantur ſuperſtitioſi inter Veteres Chriſtianos. Nam præter aurium tinnitus, præter ſternutationes, præter pedum offenſiones, ac perplurima alia (ſtatim pro parte aliquæ nominanda) capiebant & maxime *Omina* ex nominibus. Hinc enim Theodoretus, Serm. 8. Τὰς δὲ τῶν μαρτύρων προσηγορίας μᾶλλον ἴσασιν ἅπαντες ἢ τὰ τῶν φιλτάτων ὀνόματα, καὶ τοῖς παισὶ δὲ τὰς τούτων προσηγορίας ἐπιτιθέναι σπουδάζουσιν, ἀσφάλειαν αὐτοῖς καὶ φυλακὴν ἐντεῦθεν μηχανώμενοι. *Martyrum vero appellationes magis norunt omnes, quam vel amiciſſimorum nomina. Ad hæc ſuis liberis eas imponere ſtudent, quo eis inde ſecuritatem & præſidium comparent.*

Hinc quoque dictus modo (& eſt mihi ſæpe dicendus) Chryſthomus, in cap. IV. Epiſt. I. ad Corinthios: Εἶτα μετὰ τὸν γάμον εἴ ποτε γένοιτο παδίον, καὶ ἐνταῦθα πάλιν τὴν αὐτὴν ἄνοιαν ὀψόμεθα καὶ πολλὰ σύμβολα γέλωτος γέμοντα. καὶ γὰρ ἡνίκα ἂν καλεῖσθαι τὸ παιδίον δέῃ, ἀφέντες ἀπὸ τῶν ἁγίων αὐτὸ καλεῖν, ὡς οἱ παλαιοὶ τὸ πρῶτον ἐποίουν, λύχνους ἅψαντες καὶ ὀνόματα αὐτοῖς ἐπιθέντες, τῷ διαρκήσαντι μέχρι πολλοῦ τὸ παιδίον ποιοῦσιν ὁμώνυμον, ἐντεῦθεν πο-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

λὺν αὐτὸν στοχαζόμενοι. βιώσεσθαι χρόνον, &c. *Deinde vero, poſt nuptias ſi quando puer naſcatur, etiam ibi eandem videbimus inſaniam, & multa Omina admodum ridicula. Nam cum jam puero imponendum ſit nomen; omittentes illum denominare a viris Sanctis, ſicut primum veteres (Chriſtiani) faciebant; accendunt lumina, & nomina iſtis dant; & a lumine longius perdurante nomen ipſi ſimile (illi quod lumini iſti impoſitum erat) imponunt: conjecturam inde facientes, illum diu admodum ſupervicturum.*

Tale quoque *Omen*, cum alia Ominandi ſpecie ſimul junctum, habemus apud Marinæum (libro 10. rerum Hiſpanicarum) in Petro Arragonum Rege VII. hoc modo: *Infantem natum Regina ſtatim ad Eccleſiam miſit, ad imaginem Mariæ Virginis. Cum puero multis Eccleſiam ingredientibus, Sacerdotes, qui matutinas horas recitabant, de adventu infantis ignari, Pſalmum canere cœperunt:* Te Deum laudamus: *hinc ad aliam Eccleſiam profecti Omen arripiunt:* Benedictus Dominus Israel. *Nec ſatis: cum Rex infanti nomen eligeret, duodecim cereos albos, ejuſdem longitudinis, ponderis, molis, apud altare Sacelli in honorem B. Mariæ Virginis, & duodecim Apoſtolorum, juſſit accendi: quorum ſingula nomina ſingulis cereis ſcripſerat, deſtinaratque animo, ut illius Apoſtoli nomen, cujus cereus, reliquis extinctis & conſumptis, perduraſſet, nomen arriperet. Hac igitur ratione infans Jacobus eſt appellatus; quod Divi Jacobi Cereus ſupervixiſſet.*

Verum Panchymerius ab Andronico ſeniore, per imagines duodecim cereas, totidem Apoſtolorum nominibus inſignitas, ac ſub (uxoris) partûs tempus accenſas, talem *Ominis* captationem fuiſſe inſtitutam narrat: ac cum partus incideret in tempus quo S. Simonis ſtatua ardebat, puellam Simonida eſſe vocatam. Ordine, nempe, imagines, una poſt alteram, accenſæ fuerant.

Quid,

Quid, quod & aliter longe, ex nominibus ſcilicet adultorum, *Omina* captata fuiſſe hoc modo *Terentianus Maurus teſtetur.*

Et Nomina tradunt ita literis peracta,
Hæc ut numeris pluribus, illa ſint minutis.
Quandoque ſubibunt dubia pericula pugnæ,
Major numerus quâ ſteterit, favere palmam;
Præſagia lethi minima patere ſumma;
Sic & Patroclum Hectorea manuperiſſe,
Sic Hectora tradunt cecidiſſe mox Achilli.

Quam vero omnibus pene Ethnicorum ſuperſtionibus hujuſmodi inhæſerint Chriſtiani a primis fere Chriſtianiſmi ſeculis, tum ex aliis amplius diſcere queamus, tum ex Chryſoſtomo, ac Petro Bleſenſi: quorum primus ita (homilia 12. ad Epheſios) loquitur: Πολλῶν δειμάτων αὐτοῖς ἡ ψυχὴ μεστή· οἷον ὁ δεῖνά μοι πρῶτος ἐνέτυχε, φησὶν ἐξιόντι ἐκ τῆς οἰκίας· πάντως μυρία δεῖ κακὰ συμπεσεῖν. νῦν ὁ οἰκέτης ὁ μιαρὸς τὰ ὑποδήματα ἐπιδιδοὺς, πρῶτον ὤρεξε τὸ ἀριστερόν. συμφοραὶ δειναὶ καὶ ὕβρεις. ἐγὼ αὐτὸς ἐξιὼν τῷ ἀριστερῷ προτέρῳ προὔβην ποδί· καὶ τοῦτο συμφορῶν σημεῖον. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τὴν οἰκίαν τὰ κακά. ἔξω δὲ ἐξελθόντι, ὁ ὀφθαλμός μοι ὁ δεξιὸς ἀναπηδᾷ. δακρύων τοῦτο τεκμήριον. καὶ αἱ γυναῖκες δὲ ὅταν τῷ ἰσόποδι προσαρασσόμενοι κροτῶσιν οἱ κάλαμοι ἢ ὅταν αὗται τῇ κτενὶ σπαθῶσι, σημεῖον καὶ τοῦτο ποιοῦνται. πάλιν ὅταν τὴν κρόκην τῇ κτενὶ κατακρούωσι, καὶ σφοδρότερον τοῦτο ἐργάζωνται· εἶτα οἱ ἄνωθεν καλαμοι ὑπὸ τῆς ἐντόνου πληγῆς κροτῶσι προσαρασσόμενοι τῷ ἰσόποδι, σημεῖον τοῦτο ποιοῦνται. κἂν ὄνος ἀνακράξῃ, κἂν ἀλεκτρυὼν, κἂν πτάρῃ τις, κἂν ὁτιοῦν συμβῇ, καθάπερ μυρίοις δεδεμένοι δεσμοῖς, ὅπερ ἔφην, ἐν σκότῳ κατεχόμενοι, πάντα ὑποπτεύουσι, καὶ μυρίων ἀνδραπόδων δουλικώτεροι. *Multis terroribus ipſis anima repleta eſt, ut:* (ex gr.) *ille vel ille homo mihi domo exeunti primus occurrit. Omnino, ergò; neceſſe ut millena inde mihi eveniant mala. Nunc rurſus, Sceleſtus ille ſervus calceamenta mihi tradens primum illud porrexit quod ſiniſtrum erat: quod gravia infortunia atque injurias mihi prænotat. Ego ipſe cum domo exirem, ſiniſtrum primò movi pedem: certe & iſtud infortu-*

nii præſagium. Et illa quidem mala occurrerunt mihi, dum adhuc circa domum hærebam. Verum ulterius jam prodeunti mihi dexter oculus ſaliit: aſt hoc (Omen) eſt lacrymarum præludium. Etiam Mulieres, quando licium affligunt ſtamini, & (inde) arundines crepant; aut quando illæ pectinem ſuper malo nimis adurgent; inde ſignum (aut portentum) faciunt. Iterum quando licium pectine nimis vehementer affligunt; & ita pecten ſuperior, ab intenſa alliſione crepet cum ſonitu contra pedes inſtrumenti textorii, iſtud pro Omine habent; & millena alia deriſu digniſſima. Ut etiam ſi aſinus exclamaverit, & ſi gallus: & ſi quis ſternutaverit; & quidvis aliud: tanquam decies mille vincti vinculis (ut dixi) tanquam qui tenentur in tenebris, omnia habent ſuſpecta, & ſunt magis ſerviles quam innumerabilia mancipia.

Verba illa ad quæ reſpicit, per iſta ὅπερ ἔφην, ut dixi, ſunt hæc ſequentia: Καθάπερ γὰρ ὄντως ἐν σκότῳ πάντα καὶ λέγουσι καὶ πράττουσι, καὶ τὰ περὶ δογμάτων, καὶ τὰ περὶ βίου. οὐδὲν γὰρ ὁρᾷ τῶν ἐν μέσῳ κειμένων, ὁ εἰς ἔτι ἐσκοτισμένος, ἀλλὰ σχοινίον πολλάκις ἰδὼν, ὄφιν ἐνόμισεν αὐτόματον· ὑπὸ φραγμοῦ πάλιν κατασχεθεὶς, ἐνόμισεν ἄνθρωπόν τινα, ἢ δαίμονα κατέχειν αὐτὸν, καὶ πολὺς ὁ θόρυβος, πολλὴ ἡ ταραχή. τοιαῦτά τινα φοβοῦνται. *Nam veluti revera in tenebris verſantes omnia loquuntur & faciunt, illa quæ ad Doctrinam & vitam [ſeu mores] pertinent. Nihil enim videt eorum quæ in medio poſita ſunt, qui caligine obtenebratus eſt: verum ſæpe, funiculum ſi viderit credit eum eſſe ſerpentem [vivum ac] ſponte ſuâ ſeſe moventem. Quin & a ſepe apprehenſus, &c. retentus exiſtimat id ab homine fieri, aut* [NB] *a Dæmone. Ac multus inde tumultus, & multa perturbatio ipſi oritur. Et talia quidem ſunt quæ metuunt.*

Alter vero, Epiſtola 63. hoc modo: *Non te illorum errore involvas, qui occurſum leporis timent, qui mulierem ſparſis crinibus, qui hominem orbatum oculis, aut mutilatum pede, aut cucullatum habere obviam deteſtantur: qui de jucun-*

cundo glorientur hoſpitio, ſi eis lupus occurſaverit [non tamen, credo, ſi *lupi Mœrin videre priores,*] *aut columba; ſi a ſiniſtra in dextram avis Sancti Martini volaverit, ſi in egreſſu ſuo remotum audierint tonitruum; ſi hominem gibboſum obviam habuerint, aut leproſum.*

Ne tamen hic nimium tædioſus fiam horum Ominum congerendis exemplis, hoc unico, lepidiſſimo, ac vere Comico, quod apud Diphilum Comicum paraſitus profert:

Ὅταν με καλέσῃ πλούσιος δεῖπνον ποιῶν,
Οὐ κατανοῶ τὰ τρίγλυφ' οὐδὲ τὰς στέγας
Οὐδὲ δοκιμάζω τοὺς Κορινθίους κάδους,
Ἀτενὲς δὲ τηρῶ τοῦ μαγείρου τὸν καπνόν.
Κἂν σφοδρὸς φερόμενος εἰς ὀρθὸν τρέχῃ,
Γέγηθα, καὶ χαίρω τι, καὶ πτερύσσομαι.
Ἐὰν δε πλάγιος, καὶ λεπτὸς, εὐθέως νοῶ
Ὅτι τοῦτό μοι τὸ δεῖπνον, ἀλλ' οὐδ' αἷμα ἔχει.

quæ non malè ita verſa reperio:

Si quis dives parata cœna me invitat,
Non conſidero triglypha vel tecta,
Neque perquiro Corinthios cados:
Verum diligenter obſervo coqui fumum
Et ſi in dextrum latus vehemens tollitur,
Lætitiâ affectus ſum ſtatim. gaudeo, alaſque concutio
Si vero obliquus & rarus fuerit, ſtatim intelligo
Quod hæc cœna mihi (parata ſit) ſed ſanguine careat.

Credo certe, mi Lector, hanc καπνομαντείαν ut ut ſæpius boni Ominis fuerit; ita non minus (imò ut plurimum) certi fuiſſe eventus; ac certitudine ſua cætera omnia Omina ſuperaſſe.

Verum ut denuo propius, ab Ominibus, ad Auguria ma-

magis proprie dicta redeam : digniſſima quæ huc afferantur, ſunt illa quæ Cicero habet, lib. 2. de Divinatione : *Auſpicia videamus. Difficilis Auguri locus* [namque ipſe Cicero membrum Collegii Augurum erat] *ad contrà dicendum. Marſo fortaſſe, at Romano facillimus. Non enim ſumus nos ii Augures, qui avium reliquorumve ſignorum obſervatione futura dicamus. Et tamen credo Romulum, qui urbem auſpicato condidit* [Auguſto Augurio quia condita Roma] *habuiſſe opinionem, eſſe in providendis rebus Augurandi ſcientiam. Errabat enim multis in rebus antiquitas : quam vel uſu jam, vel doctrinâ, vel vetuſtate immutatam videmus. Retinetur autem, & ad opinionem vulgi, & ad magnas utilitate Reipublicæ, mos, religio, diſciplina, jus Augurum, Collegii auctoritas. Nec vero non omni ſupplicio digni P. Claudius, & L. Junius, Conſules, qui contra Auſpicia navigarunt. Parendum enim fuit Religioni, nec patrius mos tam contumaciter repudiandus. Jure igitur alter populi judicio damnatus eſt : alter mortem ſibi ipſe conſcivit. Flaminius non paruit Auſpiciis, itaque periit cum exercitu. At anno poſt Paulus paruit. Num minus cecidit in Cannenſi pugna cum exercitu? Etenim ut ſint Auſpicia, quæ* [NB] *nulla ſunt: hæc certe quibus utimur, ſive tripudio, ſive ab cælo, ſimulacra ſunt Auſpiciorum, Auſpicia nullo modo.*

Hujus Ciceronis veſtigia ſecutus Minucius Felix ita loquitur : *Clodius ſcilicet & Flaminius & Junius ideo exercitus perdiderunt, quod pullorum ſoliſtimum tripudium expectandum non putaverunt? Quid Regulus : nonne Auguria ſervavit, & captus eſt? Mancinus religionem tenuit & ſub jugum miſſus eſt, & deditus? Pullos edaces habuit & Paulus apud Cannas, & tamen cum majore Reipublicæ parte proſtratus eſt? Cajus Cæſar, ne ante brumam in Africam navigia tranſmitteret, Auguriis & Auſpiciis renitentibus, ſprevit, eo facilius navigavit & vicit?*

Ve-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Verum rurſus ad ipſum Ciceronem; qui paulo poſt hæc modò allata, (nonullis lectu tamen digniſſimis interjectis) ita pergit: *Equidem Aſſentior C. Marcello potius, quam Appio Claudio: qui ambo mei Collegæ* [in Augurum Collegio] *fuerunt: æſtimoque jus Augurum, etſi Divinationis opinione principio conſtitutum ſit: tamen poſtea Reipublicæ cauſa conſervatum ac retentum. Sed de hoc loco plura in aliis: nunc hactenus. Externa enim Auguria, quæ ſunt non tam artificioſa quam ſuperſtitioſa, videamus. Omnibus fere avibus utuntur; nos admodum paucis. Alia illis ſiniſtra ſunt, alia noſtris. Solebat ex me Dejotarus [Rex Galla Græciæ] percontari noſtri Augurii diſciplinam, & ego illius. Dii immortales! quantum differebat! ut quædam eſſent etiam contraria. Atque ille iis ſemper utebatur: nos, niſi dum a populo Auſpicia accepta habemus, quam multum iis utimur? Bellicam noſtri adminiſtrari majores noſtri niſi auſpicatò noluerunt. Quam multi anni ſunt, cum bella a proprætoribus & proconſulibus adminiſtrantur? qui Auſpicia [ſeu jus Auſpicandi & Augurandi] non habent. Itaque nec omnes tranſeunt Auſpicato, nec tripudio Auſpicantur. Nam ex acuminibus quidem, quod totum Auſpicium militare eſt, jam M. Marcellus ille quinquies Conſul totum omiſit, idem Imperator, idem Augur optimus. Ubi eſt ergo avium Divinatio? quæ, quoniam ab iis, qui Auſpicia nulla habent bella adminiſtrantur, ab urbanis retenta videtur, a bellicis eſſe ſublata. Et quidem ille dicebat: ſi quando rem agere vellet, ne impediretur Auſpiciis,* [NB] *lectica operta facere ſe iter ſolere, Huic ſimile eſt quod nos Augures præcipimus, ne juge Auſpicium [Juge Auſpicium Feſto eſt cum junctum jumentum ſtercus facit] obveniat, ut jumenta jubeant disjungere. Quid eſt aliud nolle moveri a Jove, niſi efficere, ut aut ne fieri poſſit auſpicium, aut, ſi fiat videri?*

De Flaminio Conſule Plutarchus ita, in vitâ Marcelli:

Οἱ δὲ περὶ ταῖς ὑπατικαῖς ψηφοφορίας παραφυλάττοντες οἰωνοὺς ἱερεῖς, διεβεβαιοῦντο μοχθηρὰς καὶ δυσόρνιθας αὐτοῖς γεγονέναι τὰς ὑπάτων ἀναγορεύσεις. εὐθὺς οὖν ἔπεμψεν ἡ σύγκλητος ἐπὶ τὸν στρατόπεδον γράμματα καλοῦσα καὶ μεταπεμπομένη τοὺς ὑπάτους, ὅπως ἀνελθόντες ᾗ τάχιστα τὴν ἀρχὴν ἀπείπωνται, καὶ μηδὲν ὡς ὕπατοι φθάσωσι πρᾶξαι πρὸς τοὺς πολεμίους. ταῦτα δεξάμενος τὰ γράμματα Φλαμίνιος, οὐ πρότερον ἔλυσεν, ἢ μάχῃ συνάψας τρέψασθαι τοὺς βαρβάρους, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐπιδραμεῖν. *Comitiis autem Conſularibus vitio creatos Conſules Augures obnuntiaverunt. Extemplo igitur miſit in caſtra Senatus literas, quibus Conſules accerſiverunt & revocaverunt Romam, ut Conſulatu ſe primo quoque tempore abdicarent, nec quicquam pro Imperio adverſus hoſtes gererent. Eas allatas non prius Flaminius, quam fuſis fugatiſque Barbaris, fines eorum eſſet depopulatus, ſolvit.* De Papyrio memorabilia admodum ſunt, quæ Livius ſic (lib. X.) tradit: *L. Papyrius jam per omnia ad dimicandum ſatis paratus, nuncium ad collegam mittit; ſibi in animo eſſe, poſtero die, ſi per Auſpicia liceret, confligere cum hoſte. Opus eſſe & illum quanta maximâ vi poſſet Cominium oppugnare: ne quid laxamenti ſit Samnitibus ad ſubſidia Aquiloniam mittenda. Diem ad proficiſcendum nuncius habuit: nocte rediit; approbare collegam conſulta referens.*

Ac paucis interjectis,

Tertiâ vigilia noctis, jam relatis literis a collega, Papyrius ſilentio ſurgit & pullarium in Auſpicium, mittit. Nullum [NB] *erat genus hominum in caſtris intactum cupiditate pugnæ; Dux militum, miles Ducis ardorem ſpectabant. Is ardor omnium etiam ad eos, qui Auſpicio intererant, pervenit. Nam quum pulli non paſcerentur, Pullarius Auſpicium mentiri auſus, tripudium ſoliſtimum Conſuli nunciavit. Conſul lætus Auſpicium egregium eſſe, & Diis auctoribus rem geſturos, pronunciat, ſignumque pugnæ proponit.*

Ac paulò poſt,

Dum his intentus Imperator erat, altercatio inter pullarios orta de Auſpicio ejus diei, exauditaque ex equilibus Romanis; qui rem haud ſpernendam rati Sp. Papyrio fratris filio Conſulis ambigi de Auſpicio renunciaverunt. Juvenis, ante doctrinam Deos ſpernentem natus, rem inquiſitam, ne quid incompertum deferret ad Conſulem, detulit. Cui ille, tu quidem macte virtute diligentiâque eſto: Cæterum qui Auſpicio adeſt, ſi quid falſi nunciat, in ſemetipſum religionem recipit Mihi quidem tripudium nunciatum. populo Romano exercituique egregium Auſpicium eſt. Centurionibus deinde imperavit, ut Pullarios inter prima ſigna conſtituerent. Promovent & Samnites ſigna, inſequitur acies ornata armataque, ut hoſtium etiam magnificum ſpectaculum eſſet. Priuſquam clamor tolleretur concurrereturque, emiſſo temere pilo ictus pullarius ante ſigna cecidit, quod ubi Conſuli nunciatum eſt, Dii in prœlio ſunt, inquit, habet pœnam noxium caput. Ante Conſulem hæc dicentem, corvus voce clarâ occinuit; quo lætus Augurio Conſul, affirmans nunquam humanis rebus magis præſentes interfuiſſe Deos, ſigna canere & clamorem tollere juſſit.

Quis credat, mi Lector, hunc Pullarium ab hoſtibus (ſic ante conflictum) & non ab aliquo ex Romanorum exercitu, ſuggeſtu ipſius Papyrii, transfixum concidiſſe? cum ut ſic vindictam conſequeretur ab illo, qui aut nimis temere rem ipſe effutierat; aut nimis incaute (aliis præſentibus, ac quibuſcum ipſi non ſatis conveniebat) iſtud Soliſtimum tripudium, quæque iſtud pertinebant inſtituerat; tum ut ſic & ejus mortem inopinam, apud ſtupidiores ſaltem (eoſque, qui in tam tumultuario exercitûs ſtatu, nimis procul diſtantes, non ita ſtatim penetrare poterant rei geſtæ veritatem)

tem) in bonum, atque exercitui ſalutare, Omen converteret.

Nec crediderim ego magis miraculo quam artificio Conſulis emiſſum corvum (cujus mentio) Augurium feciſſe. Pullarii certe multa ludere ac confingere poterant, quibus ſuperſtitioſum vulgus, quin & ipſos quandoque Principes, Magnates, exercituumque Duces aut Imperatores decipere valebant. ac præcipuè quidem, ſi ſoli capiendis Auſpiciis intereſſent: quod quandoque contigiſſe, ſi non ex loco modo adducto, ſaltem ex jam ſequentibus liquido conſtare videtur. Sic enim Livius, lib. 9. *Quibus Papyrius ait: Auſpicia ſecunda eſſe, Tarentini,* Pullarius *nunciat. Litatum præterea eſt egregie,* &c. & lib. XLI. *Super tam evidentem triſtis Ominis eventum, & ex* Pullario *auditum eſt, vitium in Auſpicio eſſe,* &c. Ex Plutarchi Marcello, uti ex aliis exemplis, idem quoque notum fit. Quæ ſolitariæ obſervationes cordatioribus ſæpius, ac merito quidem, ſuſpectæ erant: quod & de haruſpicina infra videbimus.

Tam ex hiſce quam aliis exemplis comprehendimus etiam illos Imperatores, qui maxime utebantur *Auſpiciis*, tamen nullam; ſi aut neceſſitas urgeret, aut bona occaſio ſe proderet pugnandi ac vincendi, eam neglexiſſe, ne elaberetur occaſio.

Ut autem ad ipſam Urbem rite capi debebant *Tabernacula* in quibus ſedentes *Augures* obſervabant *Auguria* (uti paulo inferius oſtendam); ſic habebant & quandoque ſua *Auguracula* aut *Auguratoria* majoris ac ſumtioſioris ſtructuræ: ita ut videatur iſta difficultas de tabernaculo rite aut non rite capto, qua antiquis temporibus laborabant Romani, tandem fuiſſe ablata. Patet hoc ſatis liquido, ex ſequenti Inſcriptione,

IMP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

IMP. CÆSAR. DIVI. TRAIANI
PARTHICI. F. DIVI. NERVÆ. N
TRAIANUS. HADRIANUS
AUG. PONTIF. MAX. TRIB. POT. XX.
IMP. II. COS. III. P. P.
AUGURATORIUM. DILAPS
A. SOLO. RE ſtitu IT.

In caſtris illud erat prope & juxta Tribunal, ac quidem, uti Lipſius ex Hygino manuſcripto (commentario in Tacitum) affert, ad dextram ejus partem: a quo peractis auſpiciis vel Auguriis obſervatione *tripudii ſoliſtimi*, *acuminiſve in Ara Augurali exſurgentis*, tribunal adſcendebat Imperator, ut ſic bonis Auſpiciis alloqueretur exercitum: id autem ſepto aut vallo quodam circumſeptum fuiſſe, (cum alias ex ceſpitibus congeſtis extrueretur, indicare videntur hæc Taciti verba (libro Ann. 4.): *Præfectum Urbis Druſum Auſpicandi gratia Tribunal ingreſſum &c.* Quo forte pertinent & hæc: *Nocte cœptâ egreſſus* Augurali, *per occulta & vigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferina pelle, adit caſtrorum vias, adſiſtit tabernaculis, fruiturque fama ſui*: &c. Unde meo quidem judicio non obſcure patet, (veriſimile ſaltem eſt) & *Tribunal*, & *Auguraculum*, & Tabernacula aut Tentoria Imperatorum ſimul fuiſſe conjuncta, eidemque ſepto ſeu vallo incluſa fuiſſe, ac diverſo nomine id, nunc *Tribunalis* nunc *Auguralis Auguraculive*, nunc denique *Auguratorii*, ſimilive alio veniſſe. de qua re tamen, cum non adeo faciat ad propoſite meum de Auguriis, altercari cum aliis nolim.

Auguraculum vero illud caſtrenſe caveæ pullorum reſervatorium potius, ut ſic loquar, quam Tabernaculum Au-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

gurale, qualia ad Urbem aut capiebantur ſive conducebantur, aut extruebantur quandoque, fuiſſe exiſtimem; eo quod *militaria Auſpicia*, non tanta cum pompa caperentur, ubi omnia pene non in perpetuum, ſed in breve temporis ſpatium, aut ſaltem donec caſtra moverentur, exſtructa fuerint: adeoque & *Auſpicia* in *tripudii ſoliſtimi*, & *Acuminum obſervatione*, conſiſterent. Longe enim minoris laboris ac moleſtiæ erat in cavea *pullos* circúmvehere, *Aramque Auguralem* ſubitò extruere. Quæ Ara Caſtrenſis ante *Auguraculum*, *Auguratorium*, *Auguraleve* Caſtrenſe exſtructa erat uti patet ex Tacito. prout verba ejus optimè emendata nobis reddunt Lipſius, atque poſt illum alii eruditi: *Et ſtructam ante Augurale Aram ſubdita face accendi.*

Poſt Sacra peracta hìc obſervataque *Auguria*, *luſtratoque* etiam, priuſquam ad Concionem vocarentur milite, *exercitu*, allocuturus ipſum Imperrator, ordiebatur ab *Auſpiciis*, bonum eventum promittentibus, &c.

Ad Urbem verò circa creandos Magiſtratus hoc modo agebant. (teſtante id Plutarcho, in vita M. Marcelli) Ὅταν ἄρχων ἐπ᾽ ὄρνισι καθεζόμενος ἔξω πόλεως οἶκον ἢ σκηνὴν μεμισθωμένην, ὑπ᾽ αἰτίας τινὸς ἀναγκασθῇ, μήπω γεγονότων σημείων βεβαίων, ἐπανελθεῖν εἰς πόλιν, ἀφεῖναι ἐχρῆν τὸ προμεμισθωμένον οἴκημα, καὶ λαβεῖν ἕτερον, ἐξ οὗ ποιήσεται τὴν θέαν αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς. τοῦτο ἔλαθεν (ὡς ἔοικεν) τὸν Τιβέριον, καὶ δὶς τῷ αὐτῷ χρησάμενος, ἀπέδειξε τοὺς ἀρημένους ἄνδρας ὑπάτους. ὕστερον δὲ γνοὺς τὴν ἁμαρτίαν, ἀνένεγκε περὶ τὴν σύγκλητον. *Quum Auſpicaretur Conſul, in domo extra Urbem, vel in Tabernaculo ad id conducto* SEDEBAT. *Quod ſi quâ de cauſa redire nulliſdum viſis certis ſignis cogeretur, relinquendum erat prius conductum tabernaculum, & quærendum alterum, ex quo de integro ſervaret de Cælo. Hoc quum Tiberium (uti reor) falleret, bis eodem uſus, illos, ut dixi, rerunciavit Conſules. Cognito poſt vitio rem ad Senatum retulit &c.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Formulam vero ſi conſideremus *Auſpicandi* (temporibus
ſaltem antiquioribus uſitatam, quum poſterioribus ævis fa-
ciliori modo ac perfunctorie admodum ut dicis gratia illa
peragerent) ea, deſcribente illam Cicerone, exempli cauſâ,
hæc fuit: Q. FABI, TE VOLO MIHI IN AUSPI-
CIO ESSE. VOLO. *reſpondet*, AUDIVI HÆC. *Apud*
majores noſtros adhibebatur peritus, nunc quilibet. Peritum
autem neceſſe eſt eum, qui ſilentium quid ſit intelligat. id e-
nim ſilentium dicimus in Auſpiciis, quod omni vitio caret. Hoc
intelligere perfecti Auguris eſt. illi autem, qui in Auſpicium
adhibetur, cum ita imperavit is, qui auſpicatur, DICITO,
SILENTIUM ESSE VIDETUR, *nec ſuſpicit, nec circum-*
ſpicit: ſtatim reſpondet, SILENTIUM ESSE, VIDE-
RI. *Tum ille*, DICITO, SI PASCUNTUR AVES.
PASCUNTUR. QUÆ, AUT UBI? ATTULIT, *in-*
quit, IN CAVEA PULLOS PULLARIUS. *Hæ ſunt i-*
gitur Aves internuntiæ Jovis: quæ paſcantur, nec ne, quid
refert? nihil ad Auſpicia: ſed quia cum paſcuntur neceſſe
eſt aliquid ex ore cadere, & terram pavire, terripavium
primo, poſt terripudium dictum eſt. Hoc quidem jam tripu-
dium dicitur. Cum igitur offa jam cecidit ex ore pulli, tum
auſpicanti tripudium Soliſtimum nuntiant. Ergo hoc Auſpi-
cium divini quicquam habere poteſt, quod ita ſit coactum &
expreſſum? quo Antiquiſſimos Augures non eſſe uſos argu-
mento eſt, quod decretum Collegii vetus habemus, omnem a-
vem Tripudium facere poſſe. Tum igitur eſſet Auſpicium, ſi
modo ei eſſet liberum ſe oſtendiſſe: tum avis illa videri poſ-
ſet Interpres & Satelles Jovis. Nunc vero incluſa in ca-
veâ, & fame enecta, ſi in offam pultis invadit, & ſi ali-
quid ex ore cecidit, hoc tu Auſpicium, aut hoc modo Romu-
lum Auſpicari ſolitum putas? Jam vero de cælo ſervare non
ipſos cenſes ſolitos, qui Auſpicabantur? Nunc imperat Pul-
lario, ille renunciat. Fulmen ſiniſtrum Auſpicium optimum
ha-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

habemus ad omnes res, præterquam ad Comitia. Quod quidem inſtitutum Reipublicæ cauſa eſt, ut Comitiorum in Judiciis populi, vel in Jure Legum, vel in creandis Magiſtratibus Principes Civitatis *eſſent Interpretes.*

Commentario, ac quidem ampliori hæc perdigna ſunt: eò quod plurima eaque minime vulgaria contineant; at nonnulla ſaltem breviter perſtringam, ne Lectori tædium creem, aut (quod ſæpe tamen accidit mihi) nimis devius fiam.

Quæ hîc conſideranda veniunt ſunt I°. *Imperatores* alioſque (Conſſ. ac Prætores) quibus *Augurandi Auſpicandive* jus competebat, per ſemetipſos *Auſpicia* obſervaſſe, ſociumque, in ea re, ſibi adjunxiſſe, *Peritum quidem Augurium* &c. priſcis temporibus; at Ciceronis ævo quemlibet, ſive is peritus ſive imperitus eſſet; eo quod tum ſolum officio, non ex religione, hic *Augurandi Auſpicandive* ritus obſervaretur: uti ex Dionyſio Halicarnaſſæo paulo inferius magis clare patebit.

II°. Hoſce *Augures*, ſive *Auſpices* aut membra fuiſſe Collegii *Augurum*, aut ex ipſorum (Pontificiſve Maximi) permiſſu *Auſpicii* illud *jus* obtinuiſſe; eo quod non omnes iſti qui exercitus ducebant, iſtud *jus Auſpicandi* haberent: ut patet ex hiſce Ciceronis verbis: *Quam multi anni ſunt, cum bella a Proprætoribus & Proconſulibus adminiſtrantur? qui Auſpicia non habent. Itaque nec omnes tranſeunt Auſpicatò, nec tripudio auſpicantur.* Hoſce autem in eam rem ſibi adjunxiſſe quemcumque demum voluiſſent.

Ex quibus ſatis clare perſpicimus, neque omnibus Senatum Populumque Romanum (ſive ex ipſorum Auctoritate Pontificem Max, Collegiumve Pontificum) illud concrediſſe; ne ſcilicet, unoquoque belli capite pro libitu *Auſpicante*, Sacrum illud ſic nimium evileſceret, populuſque & milites inde curam ac metum Auſpiciorum Auguriorumve abjicerent, liberique ab iſta ſuperſtitione eo difficilius nun-

nunquam regeretur. Adjungebant vero ſibi ejuſmodi hominem, qui hujus rei peritus, adeoque & huic prætenſæ religioni adſtrictus eſſet; aut cui arcanum hoc tuto concredere poſſent; ne in multitudinem evulgaretur: ac ne ſic religio hæc ſine fructu, aut irriſui, eſſet, Auctoritatemve ſuam ſic amitteret. Quod tamen temporis tractu, cum & politiores & minus creduli homines eſſe cœperant, accidit.

III°. Imperatores &c. *Auſpicia* quidem Obſervaſſe, *Pullarios* tamen, ab ipſis & munere & dignitate Auctoritateque multum diſtinctos, ſervaſſe ac curaſſe *Pullos*, pultem iis objeciſſe *tripudiumque ſoliſtimum* obſervaſſe, de eoque ad Conſulem, interventu iſtius ab Imperatore electi, *renuntiaſſe.*

Dum interim illa quæ alias (ſive in itinere, ſive aliter) obveniebant, ipſi ſoli obſervarent, aut declinarent, aut denique cordate (ſi non in rem ipſorum eſſent) contemnerent.

Huc quammaxime faciunt verba Plinii; qui (lib. 28. c. 2.) cum poſt allata exempla dixiſſet: *Hæc ſatis ſint, exemplis ut appareat,* OSTENTORUM VIRES IN NOSTRA POTESTATE ESSE: *ac prout quæque accepta ſint, ita valere;* ſic pergit: *In* AUGURUM *certe diſciplina conſtat, neque diras, neque ulla* AUSPICIA *pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientes, obſervare ſe ea negaverint; Quo munere divinæ indulgentiæ majus nullum eſt.* Ex quibus ultimis dictis ſatis clarum eſt, ipſum indirecte illa deridere. Addas hiſce igitur exemplum M. Marcelli paulo ſuperius e Cicerone allatum.

Ut autem *Pullarius* pullos eorumque Tripudium obſervabat, ſic quoque ille dum, Ciceronis ſaltem ævo, (in *Auguraculo Caſtrenſi*) Imperator Conſulve aut prætor Auſpicandi gratia ſedebat, hic imperabat, ut *Pullarius fulmen* obſervaret, ille vero dextrum ſiniſtrumve renuntiabat. At anterioribus ævis ipſi Augures, ipſique Imperatores &c. obſervabant illa.

Hinc ad iſtum morem reſpiciens Lucanus, lib. VII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Euganeo, ſi vera fides memorantibus, Augur
Colle ſedens, Aponus terris ubi fumifer exit,
Atque Antenorei diſpergitur unda Timavi,
Venit ſumma dies, geritur res maxima dixit:
Impia concurrunt Pompeji & Cæſaris arma.
Seu tonitrus, ac tela Jovis præſaga notavit:
Aëra ſeu totum diſcordi obſiſtere cælo,
Proſpexitque polos: ſeu lumen ab æthere mæſtum,
Solis in obſcuro pugnam pallore notavit &c.,

Poſt quas autem ac quales cæli in partes diſtributiones, quibuſque ac qualibus circumſtantiis, hæc obſervatio fiebat ab aliis ſatis ſuperque traditum eſt: quamobrem illa huc non adducam: verum pergam ad illa quæ ulterius obſervanda veniunt.

IV°. Igitur obſervemus circa pullos, ipſos fame enectas, uti Cicero loquitur, cavea emiſſos, pultique admotos, ut ſic conſpiceretur, an pultem ore invaderent, atque interedendum, ipſis aliquid ex ore excideret. At quid aliud expectandum erat, quam hinc admodum edaces factos pullos, tam properanter atque incondite ſeſe ingurgitaſſe, ut mirum plane eſſet, ſi non aliquid pultis ipſis ex ore inter edendum excideret, idque ita *Terripavium* ſive *Tripudium* faceret? ni nimia fame jam cibi appetitus abceſſerat.

Uti autem hoc, teſte Cicerone noſtro, cum ſtudio curabant Pullarii: ſic e contrario, ſi Pullarii (ſive ex mandato occulto Imperatoris &c. ſive ex propria malignitate ac dolo) clam ſaginaverant pullos, minime mirum illos non fuiſſe edaces *Tripudiumque ſoliſtimum* feciſſe. Quod & contigiſſe aliquando minime dubium, ex iis quæ de *Pullario* mentito ex Livio in hiſtoria Papyrii adduxi.

V°. Denique notemus, hos Principes Civitatis i. e. ſummos Magiſtratus, eoſque qui ex Pontificum Sacerdotumque numero (quæ munera ſemper in præcipuos Reipublicæ viros conferebantur) auctoritate quammaxime apud vulgus valuiſſe. Quæ ipſorum auctoritas tanta erat, ut licet damnati

ob

ob ſumma flagitia, muneribuſque & honoribus cæteris omnibus exuti eſſent, maneret tamen Character ille (ut ſic loquar) ac dignitas Sacerdotalis; nec quiſpiam alius, quamdiu (licet in exilio aut aliter) ſuperviverent, in ipſorum locum ſurrogaretur: neque ipſi tamdiu ſolverentur juramento, quo obligati erant, nemini alii non Auguri arcana iſtius Diſciplinæ ſe manifeſtaturos, quum primo ipſi inaugurabantur, ſive in Augurum numero Augurato aſſumebantur.

Audiamus quæſo hic Plutarchum, qui, in Quæſtionibus Romanis, ita loquitur: Διὰ τί τῶν ἄλλων ἱερέων τὸν καταδικασθέντα καὶ φυγόντα παύοντες, ἕτερον αἱροῦνται, τοῦ δὲ Αὔγουρος, ἕως ζῇ, κἂν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἀδικήμασι καταγνῶσιν, οὐκ ἀφαιροῦνται τὴν ἱεροσύνην; (Αὔγουρας δὲ τοὺς ἐπὶ τῶν οἰωνῶν καλοῦσιν) πότερον, ὡς ἔνιοι λέγουσιν, βούλονται μηδένα τῶν ἱερῶν ἀπόρρητα γινώσκειν, ὃς οὐκ ἔστιν ἱερεύς; ἢ κατειλημμένον ὅρκοις τὸν Αὔγουρα μηδενὶ φράσειν τὰ τῶν ἱερῶν, ἀπολῦσαι τῶν ὅρκων οὐ θέλουσιν ἰδιώτην γινόμενον; Quibus paucis interjectis addit. ἄλλον δὲ οὐ καθιστᾶσιν, εἰκότως τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀριθμὸν τῶν Αὐγούρων φυλάττοντες. *Quid cauſæ eſt quòd, quum Alios Sacerdotes in locum damnatorum atque ſolum vertere juſſorum* SACERDOTIOQUE PRIVATORUM *Sacerdotium ſufficiant; ſoli Auguri, etſiamſi ſummorum flagitiorum compertus habeatur, non abrogant Sacerdotium, quandiu vivit? An quod Sacrorum arcana a quoquam, qui Sacerdos non ſit, cognoſci nolunt? Aut quia jurejurandi quo ſanxit ſe nemini Diſciplinam iſtam traditurum, eum abrogata dignitate factum privatum ſolvere nolunt* [juramenti] *religione? . . . . . Alium porrò non creant, quod numerum Augurum ab initio conſtitutum retinere volunt.*

In quem finem hæc ita inventa atque inſtituta fuerint, facile quivis pervidere poteſt: quoſque luſus hi *Augures* quandoque luſerint ſub religionis prætextu, ſi ſtudio partium, privatove odio, aliove occulto animi motu, in tranſverſum acti, aliorum honori ac potentiæ obſtare, eoſve de ſe-

ſede deturbare vellent : quaſi hi vel illi Magiſtratus viderentur vitio creati, adeoque dejiciendi eſſent, aliique in ipſorum locum de novo melius Auguratò creari deberent.

Ejuſmodi luſus atque impoſturas etiam apud alias gentes locum habuiſſe oſtendit nobis Plutarchus, in vita Agidis & Cleomenis, hoc modo : Ὁ δὲ Λύσανδρος ἔτι τὴν ἀρχὴν ἔχων, ὥρμησε τὸν Λεονίδαν διώκειν κατά δή τινα νόμον παλαιὸν, ὃς οὐκ ἐᾷ τὸν Ἡρακλείδην ἐκ γυναικὸς ἀλλοδαπῆς τεκνοῦσθαι, τὸν δὲ ἀπελθόντα τῆς Σπάρτης ἐπὶ μετοικισμῷ πρὸς ἑτέρους, ἀποθνήσκειν κελεύει. Ταῦτα κατὰ τοῦ Λεονίδου λέγειν ἑτέρους διδάξας, αὐτὸς παρεφύλαττε μετὰ τῶν συναρχόντων τὸ σημεῖον. ἔστι δὲ τοιόνδε· δι' ἐτῶν ἐννέα λαβόντες οἱ ἔφοροι νύκτα καθαρὰν καὶ ἀσέληνον, σιωπῇ καθέζοντες πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀποβλέποντες. ἐὰν οὖν ἐκ μέρους τινὸς εἰς ἕτερον μέρος ἀστὴρ διάξῃ, κρίνουσι τοὺς βασιλεῖς, ὡς περὶ τὸ θεῖον ἐξαμαρτάνοντας, καὶ καταπαύουσι τῆς ἀρχῆς, μέχεις ἂν ἐκ Δελφῶν ἢ Ὀλυμπίας χρησμὸς ἔλθῃ τοῖς ἡλωκόσι τῶν βασιλέων βοηθῶν. Τοῦτο δὴ τὸ σημεῖον αὐτῷ γεγονέναι λέγων ὁ Λύσανδρος, κρίσιν τῷ Λεονίδᾳ προὔθηκε, καὶ μάρτυρας παρεῖχεν, ὡς ἐκ γυναικὸς Ἀσιανῆς, ἣν τῶν Σελεύκου τινὸς ὑπάρχων αὐτῷ συνοικήσαντος ἔσχε, τεκνῶσαι δύο παιδία. δυσχεραινόμενος δὲ καὶ μισούμενος ὑπὸ τῆς γυναικὸς, ἀπανέλθοι παρὰ γνώμην οἴκαδε, καὶ διαδοχῆς ἔρημον ἀνέλοι τὸ βασίλειον. *At Lyſander adhuc in Magiſtratu poſitus, inſtitit Leonidam arceſſere lege quadam vetuſtâ, quæ Heraclidem liberos vetat ex muliere alienigena tollere : & in eum qui aliò ex Sparta demigraverit, pœnam ſancit capitalem. Hæc cum objicere alios docuiſſet Leonidæ, ipſe cum collegis* Signum *obſervavit. Id hujuſcemodi eſt : Nono quoque anno captata Ephori ſerena nocte & intermeſtri lunâ, conſident ſilentio in cœlum intenti. Quod ſi aliqua ex parte ſtella in aliam trajecerit, Reges judicant Deos offendiſſe : uſque Regnum eò uſque abrogant, dum fuerit, Delphis vel Olympiâ Oraculum allatum, quod damnatos ſublevet Reges. Hoc ſignum oblatum ſibi Lyſander jactans, judicium dictavit Leonidæ, ac teſtes edidit, ex muliere eum Aſiatica, quam quidem Seleuci præfectus ei collocaverat, duos filios tuliſſe, ingra-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

gratum & inviſum uxori domum invitum revertiſſe, & ſucceſſore orbum rapuiſſe Regnum.

Aſt hunc Lyſandrum *Sortes Delphicas* atque *Oracula* contexuiſſe, eumque ejuſmodi fraudes, ut concives ſuos terreret, machinatum, teſtis idem Plutarchus in ipſius vita eſt; dum ita de ipſo loquitur! Ἔπειτα τὴν ἀτοπίαν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ καινοτομουμένου πράγματος ὁρῶν ἰταμωτέρας δεόμενον βοηθείας, ὥσπερ ἐν τραγῳδίᾳ μηχανὴν αἴρων ἐπὶ τοὺς πολίτας, λόγια πυθόχρηστα καὶ χρησμοὺς συνέθηκε καὶ κατεσκεύασεν· ὡς οὐδὲν ὠφελησόμενος ὑπὸ τῆς κλέωνος δεινότητος, εἰ μὴ φόβῳ τινὶ θεοῦ καὶ δαισιδαιμονίᾳ προεκπλήξας καὶ χειρωσάμενος, ὑπαγάγοι πρὸς τὸν λόγον τοὺς πολίτας. Ἔφορος μὲν οὖν φησιν, ὡς τήν τε Πυθίαν ἐπιχειρήσας διαφθεῖραι, καὶ τὰς Δωδωνίδας αὖθις ἀναπείθων διὰ Φερεκλέους ἀπέτυχεν, εἰς Ἄμμωνος ἀναβῆναι, καὶ διαλέγεσθαι τοῖς πολίταις πολὺ χρυσίον διδόντα. *Hinc ubi rei quam novabat importunitatem & molem conſilia videt audaciora flagitare, quaſi in tragœdia machinam in cives attollens, Sortes Delphicas atque Oracula compoſuit ac concinnavit; nihil habiturum ſe ratus ex Cleonis artificio præſidii, ni metu aliquo Dei, & ſuperſtitione prius ictos occupatoſque ad Orationem illam [Cleonis approbandam] deduxiſſet. Itaque refert Ephorus eum, ubi Pythiam aggreſſus eſt pervertere, ac mox ſolicitavit per Phereclem Dodonidas, & rejectus ab his eſt, ad Ammonis templum profectum, datâ magnâ mercede, cum civibus egiſſe, &c.*

Dubitetne aliquis, poſt hujuſmodi exempla (atque alia quæ huc adduci poſſent, ac data occaſione adhuc inferius afferentur) per ejuſmodi prætenſas pias fraudes (quod nomen ipſis inter Chriſtianos per talia iiſque ſimilia, uti & conficta miracula ſimplicioribus illudentes, imponitur) voluiſſe multoties, & potuiſſe illudere ſimplici popello, ac ſuperſtitioſæ multitudini, ſive Cives iſti fuerint ſive milites? Nemo meo ſaltem judicio, qui alicujus judicii atque experientiæ ſit, ita exiſtimabit. Neque id ſerioribus ævis credebant aut aliæ gentes, aut ipſi Romani, qui tanta cum pompa tantiſque cir-

cumſtantiis hæc atque alia hiſce ſimilia obſervabant; ſaltem obſervare iſta velle videri volebant.

Hinc cum non amplius tam commode eo ritu iſtiſque ceremoniis populum ſub ſuperſtitionis jugo retinere valerent, imaginem tamen, licet ſatis ridiculam, horum Auſpiciorum in candidatis munerum publicorum (puta Conſulatus &c.) ſervabant. Ita enim de eâ e Dionyſius Halicarnaſſæus: Τότε δ᾽ οὖν ὁ Ῥωμύλος, ἐπειδὴ τὰ παρὰ δαιμονίου βέβαια παρέλαβε, συνκαλέσας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ τὰ μαντεία δηλώσας, βασιλεὺς ἀποδείκνυται πρὸς αὐτῶν, καὶ κατεστήσατο ἐν ἔθει τοῖς μετ᾽ αὐτὸν ἅπασι μήτε βασιλείας, μήτε ἀρχὰς λαμβάνειν, ἐὰν μὴ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς θεσπίσῃ· διέμενέ τε μέχρι πολλοῦ φυλαττόμενον ὑπὸ Ῥωμαίων τὸ περὶ τοὺς οἰωνισμοὺς νόμιμον, οὐ μόνον βασιλευομένης τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν μονάρχων, ἐν ὑπάτων καὶ στρατηγῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ νόμους ἀρχόντων αἱρέσεις. πέπαυται δὲ ἐν τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς χρόνοις, πλὴν οἷον εἰκών τις αὐτοῦ λείπεται, τῆς ὁσίας ταύτης ἕνεκα γινομένη. ἐπαυλίζονται μὲν γὰρ οἱ τὰς ἀρχὰς μέλλοντες λαμβάνειν, καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἀνιστάμενοι ποιοῦνται τινας εὐχὰς ὑπαίθριοι· τῶν δὲ παρόντων τινὲς ὀρνιθοσκόπων μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου φερόμενοι, ἀστραπὴν αὐτοῖς μηνύειν φασὶν ἐκ τῶν ἀριστερῶν τὴν οὐ γενομένην. οἱ δὲ τὸν ἐκ τῆς φωνῆς οἰωνὸν λαβόντες, ἀπέρχονται ταύτας παραληψόμενοι· οἱ μὲν αὐτὸ τοῦθ᾽ ἱκανὸν ὑπολαμβάνοντες εἶναι, τὸ μηδένα γενέσθαι τῶν ἐναντιουμένων τε καὶ κωλυόντων οἰωνῶν· οἱ δὲ καὶ παρὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ κωλύοντος· ἔστι δ᾽ ὅτε βιαζόμενοι, καὶ τὰς ἀρχὰς ἁρπάζοντες μᾶλλον ἢ λαμβάνοντες. *Tunc igitur cum Romulus a diis certa ſui Regni ſigna accepiſſet, convocato ad concionem populo, & auſpiciis declaratis, ab illis Rex creatur: & hunc morem in poſterum ab omnibus ſervandum inſtituit, ne quis aut Regnum aut Magiſtratum caperet, niſi & ipſa Dei Authoritas id comprobaſſet. Atque hic mos captandorum Auſpiciorum diu a Romanis obſervatus eſt, non ſolum ſub Regibus, ſed etiam poſt exactos Reges, in Conſulum, Prætorum & aliorum legitimorum Magiſtratuum comitiis. At noſtra ætate hic mos ſublatus eſt, & tantum quædam ejus imago hujus religionis cauſa*

ſa remanet. Candidati enim ſedem capiunt, & ſub crepuſculum matutinum ſurgunt, & quaſdam preces ſub dio peragunt. Tunc aliquis ex Collegio Augurum præſentium, qui publica pecunia aluntur, fulgur a ſiniſtris, quamvis nullum apparuerit Magiſtratum illis ſignificare prænuntiat, Illi vero accepto vocis Omine, ad Magiſtratum capiendum abeunt. Nonnulli quidem rati hoc ipſum ſufficere quod nullum contrarium & adverſum Auſpicium apparuerit: nonnulli vero vel contra ipſius Dei prohibentis atque adverſantis voluntatem. Interdum enim Magiſtratus per vim potius rapiunt quam accipiunt. Hæc Dionyſii verba ſatis bene explicant iſta Ciceronis, *Retinetur autem, & ad opinionem vulgi, & ad magnas utilitates Reipublicæ, mos, religio, diſciplina, jus Augurum, Collegii auctoritas.*

Aſt neque Antiquoribus temporibus omnes huic ſuperſtitioni erant addicti homines: uti patet tam ex exemplis jam ſuperius allatis, quam hoc Q. Fabii Maximi; qui dum ipſe Augur eſſet (teſte Cicerone noſtro in ſenectute) dicere auſus fuit: *Optimis Auſpiciis ea geri, quæ pro ſalute Reipublicæ gererentur.* Quin & Homericus Hector, ὑπόδρα ἰδὼν, Auguri Polydamanti quamoptime hoc modo reſpondet:

Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
Πείθεσθαι, τῶν οὔτι μεταπρέπομ', οὐδ' ἀλεγίζω,
Εἴτ' ἐπὶ δεξί' ἴωσι πρὸς ἠῶτ' ἠέλιόν τε,
Εἴτ' ἐπ' ἀριστερὰ τοίγε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα.
Ἡμεῖς δὲ μεγάλοιο διὸς πειθώμεθα βουλῇ
Ὃς πᾶσι θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισιν ἀνάσσει.
Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Verum enim vero, ut ad *Judæos* redeam, patet ex ipſorum ſcriptis, ſapientiores ſaltem hujuſmodi ſuperſtitiones damnaſſe: non quod miraculoſis præſtigiis Diaboli (ſecundum ipſorum opinionem) hunc illumve effectum ſortirentur; verum quod ratio præcepti negativi huc ſpectantis, ſit,

לפי שהענייים אלה הם דברי שגעון וסכלות גמורה ולעם קדוש אמתי אשר בחר האל לא יאות להם שישעו בדברי שקר ועוד שהם סבה להדיח האדם מאמונם ה״שי ומתורתו הקדושה ולבוא מתוכה לכפירה גמורה שיחשב כל טובתו ורעתו וכל אשר יקרהו שהוא דבר מקרי לא בחשגחה, מאת בוראו ונמצא יוצא בכך מכל עקרי הדת על כן כי חפץ ה״שי בטובתנו צונו להסיר מלבנו מחשבה זו ולקבוע בלבבנו כי כל הרעות והטוב מפי עליון תצאנה לפי מעשה האדם אם טוב ואם רע והבחשים לא מעלין ולא מורדין וכמ׳ שכת׳ כי לא נחש ביעקוב ולא קסם בישראל: *Quia hæc omnia fatua ſunt & extremæ ſtultitiæ: non autem convenit, ut Populus vere ſanctus, quem Deus elegit delectetur rebus fallacibus. Sunt inſuper cauſa, quâ homo a fide Dei Benedicti, & a Lege ſancta abducitur, unde progreſſus fit ad infidelitatem totalem; adeo ut exiſtimet homo, omnia bona & mala, imò omnia ſua accidentia, fortuitò ſibi contingere, citrà providentiam Creatoris ſui: quo quidem omnia violat Legis fundamenta. Proinde quia Deus bono noſtro conſultum voluit, præcepit nobis, ut hanc ex corde noſtro evellamus cogitatationem, mentibuſque noſtris omnia bona & mala a Deo prodire, pro ratione operum humanorum, vel bonorum vel malorum, infigamus: & quod conjecturæ [omina vel Auguria] nec attollant in altum, nec deprimant, quemadmodum ſcriptum eſt: Non eſt Augurium in Jacob, nec Divinatio in Iſraële.* Num. 23. v. 23.

Cum quibus confer illa, quæ Propheta Jeremias cap. X. ex nomine Dei Opt. Max. ad Populum loquitur Iſraëliticum: *Viam Gentium ne diſcatis*, &c. Quæ verba jam cap. allata fuerunt, atque adeo inde repetenda ſunt.

Has autem atque alias ejuſmodi perverſas artes Iſraëlitas, licet nihil tale ab Ægyptiis reportaſſent, inventuros quoque eſſe inter Gentes quorum terræ ipſis in hæreditatem promiſſæ erant, teſtatur Deus ipſe per Moſen, Deut. XVIII, 14.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

14. *Gentes iſtæ quarum poſſidebis terras, Augures & Divinos audiunt*. Quæ Pagninus reddit: *Audiunt Mathematicos & Divinos*: quæ poſterior ſane verſio melius convenit cum verbis Hebraicis; quæ ſunt. אל מעננים ואל קסמים ימעו De quibus *Mehonenim* curatius loquar jam ſequenti capite ſuper verbis לא תעונו

Memoratu hîc ſane digna ſunt quæ Flavius Joſephus ex Hecatæo Abderita, (qui temporibus Alexandri Magni vixit, ac Ptolomæo Lago familiaris, de Judæis Alexandro commilitantibus inter alia hæc ſequentia refert) libro contra Apionem adducit, hiſce verbis! Ἐμοῦ γοῦν ἐπὶ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν βαδίζοντος, συνηκολούθει τις μετὰ τῶν ἄλλων τῶν παραπεμπόντων ἡμῖν ἱππέων Ἰουδαίων, ὄνομα Μοσόλλαμος, ἄνθρωπος ἱκανῶς κατὰ ψυχὴν εὔρωστος, καὶ τοξότης δὴ πάντων ὁμολογούμενος καὶ τῶν ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἄριστος. Οὗτος οὖν ἄνθρωπος διαβαδιζόντων πολλῶν κατὰ τὴν ὁδὸν, καὶ Μάντεως τινὸς ὀρνιθευομένου, καὶ πάντας ἐπισχεῖν ἀξιοῦντος, ἠρώτησε διατί προσμένουσι. δείξαντος δὲ τοῦ Μάντεως αὐτῷ τὴν ὄρνιθα, καὶ φήσαντος, ἐὰν μὲν αὐτοῦ μένῃ, προσμένειν συμφέρειν πᾶσιν, ἂν δ' ἀναστὰς εἰς τοὔμπροσθεν πέτεται προάγειν, ἐὰν δὲ εἰς τοὔπισθεν, ἀναχωρεῖν. αὖθις [forte legendum αὐτὸς] σιωπήσας καὶ παρελκύσας τὸ τόξον ἔβαλε, καὶ τὴν ὄρνιθα πατάξας ἀπέκτεινεν. ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ Μάντεως καὶ τινων ἄλλων καὶ καταρωμένων αὐτῷ. τί μαίνεσθε ἔφη, κακοδαιμονέστατον ὄρνιθα λαβόντες εἰς τὰς χεῖρας; πῶς γὰρ οὗτος τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν οὐ προϊδὼν, περὶ τῆς ἡμετέρας πορείας ἡμῖν ἄντι ὑγιὲς ἀπήγγελλεν; εἰ γὰρ ἠδύνατο προγινώσκειν τὸ μέλλον, εἰς τὸν τόπον τοῦτον οὐκ ἂν ἦλθε, φοβούμενος μὴ τοξεύσας αὐτὸν ἀποκτείνῃ Μοσόλλαμος ἰουδαῖος. *Me ſiquidem eunte ad Mare rubrum una ſecutus eſt quidam cum aliis equeſtrium Judæorum nos ducentium nomine Moſollanus, vir animoſus & inter omnes Sagittarios Græcos & Barbaros præcipuus. Is igitur homo properantibus multis pariter, & vate augurium captante, & petente ut cuncti ſtarent, interrogavit cur ſubſtitiſſent omnes. Oſtendente vero ei Vate avem quam intueba-*

batur, atque dicente: quod ſiquidem ſtaret avis, expediret eis ut (ibi) manerent omnes: ſi verò ſurgens anterius avolaret, procederent; ſi verò poſt tergum iret, recedere cunctos opporteret: is tacens arcumque trahens ſagittam emiſit, & avem percuſſam interemit. Indignantibus vero Vate & quibuſdam aliis, ac maledicentibus ei: Quid furitis, inquit, infauſtiſſimam avem ſumentes in manus: hæc enim ſuam ſalutem neſciens de noſtro itinere proſperi quid potuit indicare? ſi enim præſcire futura valuiſſet, in hunc locum nequaquam veniſſet, metuens ne ſagittâ a Moſollamo Judæo periret. Sed ne nimius hîc fiam Hiſtoriolis atque exemplis lectori erudito, pergam ad alia, ejuſdem tamen generis ac veritatis.

CAP. II.

De Haruſpicina (ex Chaldæa quoque orta,) deque Extiſpiciis. Ciceronis de ipſis ſententia. Origo eorum a Tage Ciceroni irriſa. Quanta in æſtimatione apud Reges ac Magnates fuerint. Haruſpices ſolos Exta inſpexiſſe. Impoſturarum, circa Extiſpicia exempla. Quibus accedunt nonulla de veterum circa Portenta, Oſtenta ſimiliaque (ſuper quibus petebantur Haruſpicum Reſponſa) opinionibus: poſt quæ denuo reditur ad Haruſpices eorumque auctoritatem.

AB *Auguriis* igitur & *Auſpiciis* tranſeamus nunc ad *Extiſpicia* ſive *Haruſpicinam* atque *Haruſpices*; qui Chaldæorum erant גזרין *Goſerin* vel גזריא *Goſrajo*, quaſi *Sectores* dicti, quod exſecarent victimas, ut ex ipſarum viſceribus ſive extis, aliis (ac quandoque ſibimetipſis) futura portenderent. dum ,[ut Poëta loquitur *Spirantia conſulebant exta.*

ta. Conſulebantur interim & circa *Portenta*, *Prodigia*, *Oſtenta*, *Monſtra* & alia plura præter ſola extiſpicia; uti ex ſequentibus, per occaſionem, latius pateſcet: unde & apud Romanos *Haruſpicum* prodibant *Reſponſa*; eorum nempe Haruſpicum, qui ex Auctoritate Publica, artem illam profitebantur, ſeu munus illud obibant.

Prima hujus malæ ſuperſtitionis origo admodum in obſcuro eſt. A Chaldæis tamen ortum traxiſſe, lubens concedo cum Magno illo Hugone Grotio; qui ad Ezechielis cap. XXI. v. 21. ait: *Nec dubitandum puto, quin artes illæ a Chaldæis ad Lydos, a Lydis ad Hetruſcos venerint:* ad quos Hetruſcos tamen vulgo Romani primam earum originem, quamvis ſatis ridiculè, referebant.

Juvenalis certe *Chaldæorum* vicinos *Armenios* ac *Comagenos* iſta ſuperſtitione infames fuiſſe oſtendit, dum canit, Satyra VI.

Spondet amatorem tenerum, vel divitis orbi
Teſtamentum ingens, calidæ pulmone columbæ
Tractato, Armenius, vel Comagenus Haruſpex
Pectora pullorum rimabitur, exta catelli,
Interdum & pueri.

Ex quibus Comageni propius adjacebant Phœniciæ ac Judææ; nec procul a Chaldæa aberant. In ipſa vero Chaldæa hæc in abuſu fuiſſe indicant certe verba Ezechielis, cap. XXI. v. 21. prolata: כי עמד מלך בבל אל אם הדרך בראש שני הדרכים לקסם קסם קלקל בחצים שאל בתרפים ראה בכבד: *Nam ſtetit Rex Babyloniæ in bivio, in capite duarum viarum, conſuluit Teraphim, inſpexit jecur.* Quibus adde quæ Danielis cap. II. v. 27. IV. v. 4. & V. v. 1 & 1, de גזרין ſive Haruſpicibus habentur.

Quanta autem in exiſtimatione ea eſſet viris prudentioribus, oſtendit Cicero, libro II. de Divinatione, hoc modo: *Ut ordiar ab Haruſpicina, quam ego Reipublicæ cauſâ, communiſque religionis, colendam cenſeo. (ſed ſoli ſumus) licet ve-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

verum exquirere ſine invidia, mihi præſertim, de pleriſque dubitanti, inſpiciamus, ſi placet, exta primum. Perſuaderi igitur cuiquam poteſt, ea quæ ſignificari dicuntur extis, cognita eſſe ab Haruſpicibus obſervatione diuturna? ecquam diuturna iſta fuit: aut quam longinquo tempore obſervari potuit? aut quomodo eſt collata inter ipſos quæ pars inimici, quæ pars familiaris eſſet? Quod fiſſum periculum: quod commodum aliquod oſtenderet? An hæc inter ſe Haruſpices Etruſci, Elii, Ægyptii, Pœni contulerunt? At præterquam quod fieri non potuit, ne fingi quidem poteſt. alios enim alio more videmus [NB] *exta interpretari, nec eſſe unam omnium diſciplinam.*

Qui Cicero, poſt alia lectu digniſſima interjecta, ita pergit: *Illud vero multo etiam melius, quod a te uſurpatum eſt, & dicitur ab illis: cum immolare quiſpiam velit, tum fieri extorum immutationem; ut aut abſit aliquid, aut ſuperſit: Deorum enim numini parere omnia. Hæc, mihi jam crede, ne aniculæ quidem exiſtimant. An cenſes eundem vitulum, ſi alius delegerit, ſine capite jecur inventurum: ſi alius cum capite? hæc deceſſio capitis, aut acceſſio, ſubitone fieri poteſt? ut ſe exta ad immolantis fortunam accommodent? Non perſpicitis aleam quandam ineſſe hoſtiis deligendis, præſertim cum res ipſa doceat? Cum enim triſtiſſima exta ſine capite fuerunt, quibus nihil videtur, eſſe dirius: proximâ hoſtiâ litatur ſæpe pulcherrime: Ubi illæ minæ ſuperiorum extorum? aut quæ tam ſubitò facta eſt Deorum* [NB] *placatio? ſed affers, in tauri opimi extis immolante Cæſare, cor non fuiſſe: id quia non potuerit accidere, ut ſine corde victima illa viveret, judicandum eſſe tum interiiſſe cor, cum immolaretur. Qui fit, ut alterum intelligas, ſine corde non potuiſſe bovem vivere: alterum non videas, cor ſubitò non potuiſſe neſcio quo avolare? Ego enim poſſum vel neſcire quæ vis ſit ad vivendum, vel ſuſpicari, contactum aliquo morbo bovis, exile, & exi-*

guum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

guum, & vietum cor, & diſſimile cordis fuiſſe. Tu vero quid habes, quare putes, ſi paulo ante cor fuerit in tauro opimo, ſubito id in ipſa immolatione interiiſſe? an quod aſpexit veſtitu purpureo [ſecundum Senecam, *Taurum rubicundus color excitat*] *excordem Cæſarem ipſe corde privatus eſt? Urbem Philoſophiæ, mihi crede proditis, dum caſtella defenditis. Nam dum Haruſpicinam veram eſſe vultis, phyſiologiam totam pervertitis. Caput eſt in jecore, Cor in extis. Simul ac molam ac vinum inſperſeris, Deus id eripiet; vis aliqua conficiet, aut exedet. Non ergo omnium interitus atque obitus natura conficiet: & erit aliquid, quod aut ex nihilo oriatur, aut in nihilum ſubitò occidat. Quis hoc Phyſicus dixit unquam? Haruſpices dicunt. His igitur, quam Phyſicis, potius credendum exiſtimas? Quid cum plurimis Dis immolatur, qui tandem evenit ut litetur aliis, aliis non litetur? Quæ autem inconſtantia Deorum eſt, ut primis minentur extis, bene promittant ſecundis? aut tanta inter eos diſſenſio, ſæpe etiam inter proximos, ut Apollinis exta bona ſint, Dianæ non bona? quid eſt tam perſpicuum, quam, cum fortuito hoſtiæ adducantur, alia cuique exta eſſe, qualis cuique obtigerit hoſtia? At enim id ipſum habet aliquid divini: quæ cuique hoſtia obtingat, tanquam in Sortibus, quæ cui ducatur*, &c.

De origine porro prætenſæ hujus Artis ita quoque loquitur: *Sed quid plura? Ortum videamus Haruſpicinæ. Sic facillime, quid habeat auctoritatis, judicabimus. Tages quidam dicitur in agro Tarquinienſi, cum terra araretur, & ſulcus altius eſſet impreſſus, extitiſſe repente, & eum affatus eſſe, qui arabat. Is autem Tages, ut in libris eſt Etruſcorum, puerili ſpecie dicitur viſus, ſed ſenili fuiſſe prudentiâ. ejus aſpectu cum obſtupuiſſet bubulcus, clamoremque majorem cum admiratione edidiſſet; concurſum eſſe factum, totamque brevi tempore eum in locum Etruriam conveniſſe,*

tum illum plura locutum multis audientibus, qui omnia ipſius verba exceperint, litteriſque mandaverint. Omnem autem orationem fuiſſe eam qua Haruſpicinæ diſciplina contineretur: eam poſtea creviſſe rebus novis cognoſcendis, & ad eadem illa principia referendis. Hæc accepimus ab ipſis; hæc ſcripta conſervant; hunc fontem habent Diſciplinæ. Num ergo opus eſt ad hæc refellenda Carneade? Num Epicuro? Eſtne quiſquam ita deſipiens, qui credat exaratum eſſe, Deum dicam, an hominem? Si Deum, cur ſe contra naturam in terram abdiderit, ut patefactus aratro lucem aſpiceret? Quid? idem nonne poterat Deus hominibus Diſciplinam ex ſuperiore loco tradere? Si autem homo ille Tages fuit, quonam modo potuit terrâ oppreſſus vivere? Unde porro illa potuit, quæ docebat alios, ipſe didiciſſe? Sed ego inſipientior, quam illi ipſi qui iſta credunt, qui quidem contra eos tam diu diſputem. Vetus autem illud Catonis admodum ſcitum eſt, QUI MIRARI SE AJEBAT, QUOD NON RIDERET HARUSPEX, HARUSPICEM CUM VIDISSET. *Quota enim quæque res evenit prædicta ab his? aut, ſi evenit quippiam, quid afferri poteſt, cur non caſu id evenerit? Rex Pruſias, cum Hannibali apud eum exulanti pugnare placeret, negabat ſe audere, quod exta prohiberent. An tu, inquit caruncula vitulinæ mavis, quam imperatori veteri credere? Quid, ipſe Cæſar,* CUM A SUMMO HARUSPICE MONERETUR, *ne in Africam ante Brumam tranſmitteret, nonne tranſmiſit? Quod ni feciſſet, unum in locum omnes adverſariorum copiæ conveniſſent. Quid ego Haruſpicum reſponſa commemorem (poſſum equidem innumerabilia) quæ aut nullos habuerunt exitus, aut contrarios? Hoc civili bello, Dii immortales, quam multa luſerunt? Quæ nobis in Græciam Româ reſponſa Haruſpicum miſſa ſunt? quæ dicta Pompæo? (etenim ille admodum extis, & oſtentis movebatur) non lubet commemorare, nec vero neceſſe eſt, tibi præſertim, qui interfuiſti.*

ſti. Vides tamen omnia fere contra, ac dicta ſunt, veniſſe.
Hinç ſapientiores tam Reges externi quam Imperatores
(Exercituumve ſummi duces, quibus hic titulus ex merito
ex favore militium, aliiſve ex cauſis, competebat) aut Con-
ſules aliive ſummi Romanæ Reipublicæ Magiſtratus, non
nimis ſuperſtitioſe hæc ac talia annuntiata amplectebantur,
aut temere rejiciebant; ſed ut illa ſibi in tempore ſubſervire
volebant, ita hujuſmodi prædictionibus minime obſeque-
bantur. Patet hoc ſat manifeſte ex his ſequentibus exem-
plis: ac I. eo quod de Alexandro habemus Q. Curtii li-
bro VII.) *Cum omnes a tam præcipiti conſilio Regem deter-*
rere cœperunt. Erigius maxime, qui haud ſane auctoritate
proficiens apud obſtinatum animum, ſuperſtitionem, cujus po-
tens non erat Rex, incutere tentavit dicendo, Deos quoque
obſtare conſilio: magnumque periculum ſi flumen tranſiſſet,
oſtendi. Intranti Erigo Tabernaculum Regis, Ariſtander oc-
currerat, triſtia exta fuiſſe ſignificans. Hæc ex vate comper-
ta Erigyus nuntiabat. Quo inhibito, Alexander non irâ ſo-
lum ſed etiam pudore confuſus, quod ſuperſtio quam celave-
rat, detegebatur, Ariſtandum vocari jubet. Qui ut venit,
intuens eum; Non Rex, inquit, ſed privatus ſum. Sacrifi-
cium ut faceres mandavi. Quid eo portenderetur, cur apud
alium quam me profeſſus es; Erigyus Arcana mea & ſecre-
ta, te prodente, cognovit. Quem certum, Mehercule, ha-
beo extorum interpretem metu ſuo. Tibi autem ſæpius quam
poteſt, denuntio, ipſe mihi indices, quid ex extis cognoveris,
ne poſſis inficiari dixiſſe quæ dixeris. Ille exanguis attonito-
que ſimilis ſtabat, per metum etiam voce ſuppreſſa. Tandem-
que eodem metu ſtimulante, ne Regis expectationem morare-
tur; MAGNI, *inquit*, LABORIS, *non irriti* DISCRI-
MEN IN STARE PRÆDIXI. *Nec me mea ars quam be-*
nevolentia magis perturbat. Infirmitatem valetudinis tuæ vi-
deo; & quantum in te uno ſit ſcio. Vereor ne non præſenti
for-

fortunæ tuæ ſufficere poſſis. Rex juſſum confidere felicitati ſuæ remiſit. Sibi enim ad alia gloriam concedere Deos. Conſultanti dein CUM IISDEM, *quonam modo flumen tranſirent, ſupervenit Ariſtander, non alias lætiora exta vidiſſe ſe affirmans, utique prioribus longe diverſa: tum ſollicitudinis cauſas aperuiſſe, nunc prorſus egregiè litatum eſſe.*

Quæ hîc notanda veniunt ſunt I°. Haruſpices, dum non præſentes eſſent ii qui ipſos conſulerent, exta inſpexiſſe. Quod patet tam ex hoc Curtio quam aliis. Namque ille, paulo ante verba iſta modo hic ex ipſo allata, habet: *Mos erat Aruſpicibus, exta ſine Rege ſpectare; & quæ portenderentur referre.* Qua occaſione iſti multa ludere poterant, conſulenteſque per ipſos intermedios exta multis miriſque modis illudere ac deludere; Quod ex exemplo jam jam allato minime obſcurum eſt, ex aliiſque inferius adducendis magis clarium fiet; adeoque & non immerito Tiberium vetuiſſe *Haruſpices ſecreto ac ſine teſtibus conſuli.* Quamvis hæc Suetonii verba non incommode quoque referantur ad ipſos Conſultores, de quibus ipſi ſuſpicio erat, eos clam conſulere Haruſpiccs, ut per iſtud Divinationis genus, de fine ipſius vitæ (quam probe noverat a plurimis ardenter optari), mutationeque per ipſam imperii, reſcirent. unde & *Vicina urbi Oracula disjicere conatus eſt*, &c.

II. Artes fraudeſque Ariſtandri (ſimul & ipſius, imò procul dubio, Erygii aliorumque) quibus deterrere ſatagebat Alexandrum ab incepto, quod ipſi aliiſque, ſummè periculoſum videbatur. licet ipſe Alexander in ea re decipi ſe paſſus non fuerit. Patet enim non obſcure Alexandrum alia longe præſagia expectaſſe: quamvis non ita moveretur, per talia, qualia annuntiaverat Ariſtander, verum inde quod hæc ille Erygio internuntio Regi ſignificaverat: eo quod hinc aliis apertum fieret, ſe circa ejuſmodi præſagia non plane intactum eſſe ſuperſtitione; eoſque ſe inde præbere occaſionem, ſic &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

& alio tempore atque occaſione utendi hujuſmodi artificiis; ubi non tam commode, ſive indirecte ſive & directe aut aperte, quaſi in propatulo, deridere tales poſſet.

Namque hujuſmodi præſagia Alexander, ſi in rem ſuam eſſent amplectebatur lubens, ſin contra, aperte reſpuebat. Oſtendunt hoc ſequentia Curtii verba (lib. IX. cap. 4.) *Jam admovebat Rex cum Vates monere eum cœpit, ne committeret, aut certe differret obſidionem: vitæ ejus periculum oſtendi. Rex Demophoonta (is namque Vates erat) intuens, ſi quis, inquit, te arti tuæ intentum & exta ſpectantem ſic interpellet, non dubitem quin incommodus aut moleſtus videri tibi poſſit. Et cum ille ita prorſus futurum reſpondiſſet. Cenſeſne, inquit, tantas res, non pecudum fibras, ante Oculos habenti, ullum eſſe majus impedimentum, quam Vatem ſuperſtitione captum?*

Unde III°. videmus Ariſtandrum Regis acerba ſatis increpatione confuſum ac turbatum, illa quæ Regi annuntiaverat ex ipſius dictatis Erygius, pro majori parte rectrataſſe; ſuaque verba in longe alium ſenſum detorſiſſe; atque inde iteratò Haruſpicinâ peracta, ac poſt plane in contrarium mutata exta, & præſagia ex illis capta, omnia fauſta atque optime caſura prænuntiaſſe: quaſi tam brevi tempore Dii, in pœnitentiam verſi, fatorum ſtamina ipſius gratia mutaſſent. Ac certe in Apologia iſta quâ ſeſe Alexandro purgare nititur ſatis indicat, prius Reſponſum non ex inſpecto jecinore aliiſve extis fluxiſſe; verum ex inſtinctu ac ſuggeſtione Erygii aliorumque Macedonum qui ex conſideratione malæ valetudinis hujus Regis, impetuſque ipſius pene temerarii, periculique & ipſi Alexandro cunctiſque Macedonibus hinc exſpectandi, vi omni atque conatu Regem ab hoc ancipiti incepto abſterrere, & ad alia magis ſecura divertere conabantur.

Hic tamen Alexander Haruſpicum Reſponſis licet teme-

re effutitis, modo ea in rem ſuam eſſent, volebat videri quam ſerio ac devote patrocinari. Quod patet ex ſequenti (apud Plutarchum in ipſius vita) exemplo. Ἀλεξάνδρου τὴν μὲν πολλὴν τῆς δυνάμεως ἀναπαύοντος ἀπὸ πολλῶν ἀγώνων τῶν ἔμπροσθεν, ὀλίγους δέ τινας, ὡς μὴ σχολάζοιεν οἱ πολέμιοι τοῖς τείχεσι προσάγοντος, Ἀρίστανδρος ὁ μάντις ἐσφαγιάζετο· καὶ τὰ σημεῖα κατιδὼν θρασύτερον διωρίσατο πρὸς τοὺς παρόντας, ἐν ἐκείνῳ τῷ μηνὶ πάντως ἁλώσεσθαι τὴν πόλιν. γενομένου δὲ χλευασμοῦ καὶ γέλωτος (ἦν γὰρ ἡ τελευταία τοῦ μηνὸς ἡμέρα) διηπορημένον αὐτὸν ἰδὼν ὁ βασιλεύς, καὶ συμφιλοτιμούμενος ἀεὶ τοῖς μαντεύμασιν, ἐκέλευε μηκέτι τριακάδα τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλὰ τρίτην φθίνοντος ἀριθμεῖν. καὶ τῇ σάλπιγγι σημήνας, ἀπεπειρᾶτο τῶν τειχῶν ἐρρωμενέστερον ἤπερ ἐξ ἀρχῆς διενοήθη. γενομένης δὲ λαμπρᾶς ἐπιβολῆς, καὶ μηδὲ τῶν ἀπὸ στρατοπέδου καρτερούντων, ἀλλὰ συντρεχόντων καὶ προσβοηθούντων, ἀπεῖπον οἱ Τύριοι καὶ τὴν πόλιν εἷλεν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. *Dum exercitum pene totum reficit a ſuperioribus laboribus Alexander, paucos autem, ne reſpirarent hoſtes, mœnibus admovet, Vates Alexander victimis cæſis, quum inſpiceret exta, confidentius aſſeruit apud coronam, urbem illo menſe haud dubiè expugnandam. Quâ dictum ejus ludibrio & riſu excipiente, quod dies ea noviſſima eſſet, cernens Rex perplexum, favenſque ſemper Vaticiniis, vetuit deinceps trigeſimum illum diem, ſed vigeſimum Octavum menſis numerari; ſignoque tuba dato murum, acrius quam ab initio inſtituerat eſt adortus. Quum urbs impugnaretur impigrè, neque illi qui in caſtris erant quieſcerent, ſed concurrerent ad opem ferendam, fracti Tyrii ſunt, urbemque Alexander illo cœpit die.*

Videmus hic Haruſpicum Reſponſa, ſive temere nimis fuiſſent effutita; ſive, quod potius rear, ex compoſito (adeoque prius conſcio ipſo Alexandro) prolata, huic Regi fuiſſe gratiſſima, ſuoque illum iſta patrocinio dignatum, modo in unum eundemque ſcopum cum ipſo collimarent.

At Cæſar, (teſte Cicerone) æque atque Hannibal aliique

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

que ſummi duces, hæc aperte ſatis ridebat. *Nam cum immolanti aufugiſſet Hoſtia (quod diri admodum ominis erat) Profectionem adverſus Scipionem & Jubam (quos quoque devicit) non diſtulit: cumque a Summo Haruſpice moneretur, ne in Africam ante brumam tranſmitteret, nonne tranſmiſit? Quod ni feciſſet, unum in locum omnes adverſarium copiæ conveniſſent;* &c. Vir enim ille maximus ne Religione quidem ulla hujuſmodi naturæ a quoquam incepto abſterritus unquam aut retardatus eſt.

Hinc quoque Haruſpices, qui circa Cæſarem verſabantur longe cautiores erant iis qui Pompejum ſpe optimi ac feliciſſimi ſucceſſus continuò alebant (niſi velis iſtos ex mandato ipſius Pompeji, qui tamen tali ſuperſtitione admodum tactus erat, reſponſa ſua dediſſe) quod ex Plutarcho ejus vitam deſcribente, ſatis clare noteſcit: Ποιουμένῳ δὲ καθαρμὸν αὐτῷ τῆς δυνάμεως, καὶ θύσαντι τὸ πρῶτον ἱερεῖον, εὐθὺς ὁ μάντις ἔφραζε, τριῶν ἡμερῶν μάχῃ κριθήσεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. ἐρομένου δὲ τοῦ Καίσαρος εἰ καὶ περὶ τοῦ τέλους ἐνορᾷ τι τοῖς ἱερείοις εὔσημον, αὐτὸς ἂν (ἔφη) σὺ τοῦτο βέλτιον ἀποκρίναιο αὐτῷ· μεγάλην γὰρ οἱ θεοὶ μεταβολὴν καὶ μετάπτωσιν ἐπὶ τὰ ἐναντία τῶν καθεστώτων δηλοῦσιν. ὥστε εἰ μὲν εὖ πράττειν ἡγῇ σαυτὸν ἐπὶ τῷ παρόντι, τὴν χείρονα προσδόκα τύχην. εἰ δὲ κακῶς τὴν ἀμείνονα. *Luſtranti exercitum & primam hoſtiam immolanti, nuntiavit Haruſpex, intra triduum pugnam cum hoſtibus decreturum. Exquirente verò Cæſare, ecquid in extis boni portenti de exitu conſideraret. Rectius, inquit, tute tibi de eo reſpondeas. Mutationem enim Dii, viciſſitudinemque in diverſa grandem ſtatus præſentis præſagiunt. Itaque ſi res tuas ducis in præſentia lætas, infeſtiorem fortunam exſpecta: ſin triſtiores lætiorem.*

Quamoptime ſane hic reſpondit *Haruſpex*: ſummo enim deſiderio ac conatu conflictum moliebatur Cæſar, ut in ſumma neceſſitate conſtitutus; Exercitus prope admodum ſibi erant vicini: & ab hac, denique, pugnâ fortuna, tam Cæ-

ſaris quam Pompeji, dependebat: quare quamcaute reſpondendum erat; licet res ipſa hic reſpondere videretur.

Non immerito, interim, ridet Cicero hiſtoriolam illam, ſeu fabellam, qua credebatur a nonnullis, *in tauri opimi extis, immolante Cæſare, cor non fuiſſe:* eo quod multis miriſque modis ſacrificantes deludere valerent Haruſpices, dum animalium viſcera, vel exta, tractabant.

Oſtendit hoc lepidâ quadam Hiſtoria, non illepidè Athenæus, libro IX. Deipnoſophiſtarum, ex Euphronis comœdia, quæ *Fratres* appellabatur: quam tamen Hiſtoriolam hic potius verbis aliis narrare lubet, quam vitioſos nimium verſus Græcos, ac per conjecturam emendatos, afferre. *Nautæ, ſcilicet quidam Tænii poſt longam & laborioſam navigationem terræ feliciter redditi, Dîs ſacrificabant Hædum ob felicem in Patriam reditum, parvum tamen ac gracilem. His dum inſervit Popa* [vel coquus, quod hominum genus in Græcia quoque ſæpe Poparum ac Victimariorum vice miniſtrabant] *ac viſo tam macro ac parvo animali, unde non admodum lautæ exſpectandæ erant epulæ; dum mactandæ victimæ inſerviens, poſt jugulatam adapertamque pecudem, pertractat viſcera, mira manuum agilitate, dum, curioſius ex perpetuo ritu, jecur ſpectant nautæ, nebulo iſte manum ulterius promovet, renem magna audacia aufert, jacitque in propinquam foveam: quem (renem) ubi animadverſum eſt deficere, tumultuari nautæ & ſibi timere, quibus hoc portentum eſſet oblatum. Quando igitur non litarant hac prima victima, ſuccidaneam præcidaneæ ſubſtituunt. Sed hoc quoque fruſtra: nam & hæc ſine corde reperitur, fraude ſimili ejuſdem hominis ſacerrimi. Ita opus erat tertio hædo.*

Cui Hiſtoriolæ magnus Iſ. Caſaubonus, in Animadverſionibus, eleganter addit: *Atque ex his diſcimus quî factum ſit olim, ut toties Hoſtiæ parte aliqua inteſtinorum defectæ repe-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

perirentur : cujus rei teſtis tot locis Græca & Latina Hiſto-
ria. Ego non dubito Popas ac Victimarios ſui compendii cauſ-
ſa ſæpe iis artibus uſos ; quas coqui frequentabant, ut docet
hoc loco Poëta. Neque ego dubitem id potiſſimum quidem
in *Vicanis illis Haruſpicibus* & *Armeniis*, & *Comagenis*, &
cæteris ejuſmodi commatis ; verum & in aliis (etiam publi-
cis) locum habuiſſe : ac præcipue quidem in factioſo rerum,
ac turbulento, ſtatu. Unde & non immerito Tiberius (te-
ſte Suetonio, cap. 63, ejus vitæ) Haruſpices ſecreto ac ſine
teſtibus conſuli vetuit. Quamvis negare nolim id potiſſimum,
ne ita ſuper ipſius capite atque imperio conſuleretur, fa-
ctum fuiſſe.

Huic porro Hiſtoriæ ex Athenæo allatæ addamus illa quæ
Frontinus, libro primo Strategematum, narrat : *Alexander*
Macedo Sacrificaturus, inſcripſit medicamento Aruſpicis
manum, quam ille extis erat ſuppoſiturus : literæ ſignifica-
bant, Victoriam Alexandro dari ; quas cum jecur calidum
rapuiſſet, & a Rege militi eſſet oſtenſum, auxit animum,
tanquam Deo ſpondente victoriam. Idem fecit Inides Aru-
ſpex, prælium Eumene cum Gallis commiſſuro.

Ut autem ſic fraudulenta, falſa, & ridicula ſæpe, fue-
runt *Haruſpicum Reſponſa*, ex Hepate cæteriſque Animalium
immolatorum extis, ſic etiam illa, quæ ex Fulguribus, ex
Oſtentis, Prodigiis aliiſque his ſimilibus, reddebantur.

Exemplo ſint illa, quæ de Apolline Cumano, ex Julio
Obſequente (Prodigiorum corraſore) narrat Aurelius Augu-
ſtinus, hoc modo : *Neque enim aliunde Apollo ille Cuma-*
nus, cum adverſus Achæos, regemque Ariſtonicum a Ro-
manis bellaretur, quatriduo fleviſſe nuntiatus eſt. Quo pro-
digio Haruſpices territi, cum id ſimulacrum in mare putaviſ-
ſent eſſe projiciendum, CUMANI SENES INTERCES-
SERUNT, *atque retulerunt tale prodigium & Antiochi &*
Perſidis bello in eodem apparuiſſe figmento ; & quia Roma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

nis feliciter proveniſſet, ex Senatus conſulto eidem Apollini ſua dona eſſe miſſa teſtati ſunt. Tunc vero peritiores acciti Haruſpices reſponderunt; ſimulacri Apollinis fletum ideo proſperum eſſe Romanis, quoniam Cumæ colonia Græca eſſet, ſuiſque terris unde accitus eſſet, id eſt ipſi Græciæ, luctum & cladem Apollinem ſignificaſſe plorantem. Deinde mox regem Ariſtonicum victum & captum eſſe nuntiatum eſt: QUEM VINCI *utique Apollo nolebat & dolebat: & hoc ſui lapidis etiam lachrymis indicabat. Unde* [pudet me pene hæc ex eodem Auguſtino, tam valde ſuperſtitioſo in hâc re, referre] *non uſque quaque incongruè, quamvis fabuloſis tamen veritatis ſimilibus, mores Dæmonum deſcribuntur carminibus Poëtarum. Nam Camillam Diana doluit apud Virgilium, & Pallantem moriturum Hercules flevit.* Sic ad teſtimonia Poëtarum conficta ac ridicula, in rebus ſeriis, provocat Auguſtinus!

At pergamus nunc, quæſo, ad iſtam Hiſtoriam, quam Flavius Vopiſcus de Florianis, ſeu potius, ipſorum ſtatuis, narrat; quæ ſunt: *Horum* [Florianorum] *ſtatuæ fuerunt Interamnæ duæ pedum tricenum, ex marmore, quod illic illorum cenotaphia conſtituta ſunt in ſolo proprio: ſed dejectæ fulmine ita contritæ ſunt, ut membratim jaceant diſſipatæ. Quo tempore reſponſum eſt ab Aruſpicibus, quandoque ex eorum familia Imperatorem Romanum futurum, ſeu per fœminam, ſeu per virum, qui det judices Parthis ac Perſis: qui Francos & Alemannos ſub Romanis legibus habeat; qui per omnem Africam Barbarum non relinquat; qui Taprobanis præſidem imponat; qui ad Britanniam inſulam Proconſulem mittat; qui Sarmatis omnibus judicet; qui terram omnem, quam Oceanus ambit, captis omnibus gentibus, ſuam faciat; poſtea tamen Senatui reddat imperium, ut antiquis legibus vivat, ipſe victurus annis CXX, & ſine hærede moriturus. Futurum autem dixerunt a die fulmine præcipitatis confractiſque*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

que ſtatuis poſt annos mille. Non magna hæc urbanitas Haruſpicum fuit, qui principem talem poſt mille annos futurum eſſe dixerunt? quia ſi poſt centum annos prædicerent fore, poſſent eorum deprehendi mendacia; quum vix remanere talis poſſit hiſtoria. ac paucis interjectis: *Et Floriani liberi & Taciti multi extiterunt; quorum ſunt poſteri, credo, milleſimum annum exſpectantes. In quos multa epigrammata ſcripta, quo jocati ſunt Haruſpices imperium pollicentes.*

Nec immerito quidem, ſi ullus inter ipſos tanta dementia captus fuit, ut ſpem inde aliquam conciperet, ex poſteris ſuis quemquam ad tantam dignitatem ac potentiam perventurum.

De *Oſtentis*, *Prodigiis* ſimilibuſque quæ ad Haruſpices ſpectant, multa quoque afferri poſſent exempla ex aliis ſcriptoribus antiquis, quæ allata modò, eo ipſo redarguerentur; ſed [appellent adverſarii me ſtrenuum exſcriptorem, plagiarium tamen me vocare non poterunt] malo hîc iterum noſtri Ciceronis verbis elegantiſſimis ſimul ac nervoſiſſimis uti: ut videatur ſic unde fides arti, (ut cum Juvenale loquar) neque enim melius, a quoquam inter Gentiles, refutari queant quam ab hoc eruditiſſimo Scriptore. Ille igitur inter multa alia, quammaxime ad rem, allata ita loquitur: *Sanguinem pluiſſe Senatui nuntiatum eſt; Atratum fluvium fluxiſſe ſanguine, Deorum ſudaſſe ſimulacra: num cenſes his nuntiis Thalem, aut Anaxagoram, aut quemquam Phyſicum crediturum fuiſſe? nec enim ſanguis, nec ſudor, niſi e corpore eſt. Sed & decoloratio quædam ex aliqua contagione terrena maximè poteſt ſanguinis ſimilis eſſe, & humor allapſus extrinſecus, ut in tectoriis videmus, auſtro ſudorem imitari. Atque hæc in bello plura & majora videntur timentibus: eadem non tam animadvertuntur in pace. Accedit illud etiam quod in metu, & periculo cum creduntur facilius, tum finguntur impunius. Nos autem ita leves, atque inconſiderati ſu-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſumus, ut ſi mures corroſerint aliquid, quorum eſt opus hoc unum, monſtrum putemus. Ante vero Marſicum bellum, quod clypeos Lanuvii, ut a te eſt dictum, mures roſiſſent, maximum id portentum Haruſpices eſſe dixerunt. Quaſi vero quidquam interſit, mures diem & noctem aliquid rodentes ſcuta, an cribra corroſerint. Nam ſi iſta ſequimur, quod Platonis Politiam nuper apud me mures corroſerint, de Republica debui pertimeſcere: aut ſi Epicuri de voluptate liber corroſus eſſet, putarem annonam in Macello cariorem fore. An vero illa nos terrent, ſi quando aliqua portentoſa aut ex pecude, aut ex homine nata dicuntur? quorum omnium, ne ſiam longior, una ratio eſt?

Ad exempla de Muribus &c. modo allata non poſſum non addere quæ paulo inferius idem Cicero narrrt: *Quod etiam Conjector quidam & interpres Portentorum non in ſcitè dicitur ei reſpondiſſe, qui cum ad eum retuliſſet, quaſi oſtentum, quod anguis domi vectem circumvectus [circumnexus] fuiſſet, Tum eſſet, inquit, Oſtentum, ſi anguem vectis circumplicaſſet. Hoc ille reſponſo ſatis aperte declaravit, nihil habendum eſſe portentum, quod fieri poſſet.*

Erant enim hæc atque hiſce ſimilia iſtis quidem hominibus portenta, qui pro talibus ea habebant; cæteris vero minus credulis aut ſuperſtitioſis pro portentis minime veniebant.

Cui accedit, quod plurima ex iis quæ pro Portentis, Ominibus, Oſtentis &c (ſive ſub Haruſpicinæ Haruſpicumve judicium caderent, ſive non) contigiſſe narrantur, ne quidem ullibi aut unquam contigerint. Unde & Valerius Maximus lib. I. cap. VI. (quod tractat de Miraculis) *Nec me præterit de motn, & voce Deorum immortalium humanis oculis auribuſque percepto, quam in ancipiti opinione æſtimatio verſetur. Sed quia non nova dicuntur, ſed tradita repetuntur, fidem Auctores vindicent* &c. Scilicet ille qui tam ſerio aliàs hujuſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

juſmodi fabulas narrare ſolet, hîc vadimonium deſerit; neque audet veritatem iſtarum hiſtoriolarum defendere; verum iſtud onus in primos harum auctores ac deſcriptores rejicit.

Hinc Sylla iſte cui Felicis nomen, ob ſucceſſus in bellis &c. contigit, non ſolum nihili iſta faciebat, verum & ſalſe ſatis ridebat: uti nobis narrat Plutarchus in ipſius vita: Ἐπεὶ δὲ καὶ χρημάτων ἔδει πολλῶν πρὸς τὸν πόλεμον, ἐκίνει τὰ τῆς Ἑλλάδος ἄσυλα, τοῦτο μὲν ἐξ Ἐπιδαύρου, τοῦτο δὲ ἐξ Ὀλυμπίας, τὰ κάλλιστα καὶ πολυτελέστατα τῶν ἀναθημάτων μεταπεμπόμενος. Ἔγραψε δὲ καὶ τοῖς Ἀμφικτύοσιν εἰς Δελφοὺς, ὄλι τὰ χρήματα τοῦ θεοῦ βέλτιον εἶναι κομισθῆναι πρὸς αὐτόν. ἢ γὰρ φυλάξειν ἀσφαλέστερον, ἢ καὶ ἀποχρησάμενος, ἀποδώσειν οὐκ ἐλάττω. καὶ τῶν φίλων ἀπέστειλε Κάφιν τὸν Φωκέα, κελεύσας σταθμῷ παραλαβεῖν ἕκαστον. Ὁ δὲ Κάφις ἧκε μὲν εἰς Δελφοὺς, ὤκνει δὲ τῶν ἱερῶν θίγειν, καὶ πολλὰ, τῶν Ἀμφωτυονων παρόντων, ἀπεδάκρυσε τὴν ἀνάγκην. ἐνίων δὲ φασκόντων ἀκοῦσαι φθεγγομένης τῆς ἐν τοῖς ἀνακτόροις κιθάρας, εἴτε πιστεύσας, εἴτε τὸν Σύλλα βουλόμενος ἐμβαλεῖν εἰς δεισιδαιμονίαν, ἀπέστειλε πρὸς αὐτον. ὁ δὲ σκώπτων ἀντέγραψε, θαυμάζειν τὸν Κάφιν, ἐι μη συνίησιν ὄλι χαίροντος οὐ χαλεπαίνοντος εἴη τὸ ᾄδειν. ὥστε θαρροῦντα λαμβάνειν ἐκέλευσεν, ὡς ἡδομένου τοῦ θεοῦ καὶ διδόντος. *Jam quia ingentem pecuniam bellum poſtulabat, movit [Sylla] Sacros theſauros Græciæ; atque hinc Epidauro, hinc Olympia deferri ad ſe juſſit pulcherrima & pretioſiſſima dona. Ad Amphyctyonas quoque Delphos ſcripſit, recte facturos ipſos, ſi ad ſe miſiſſent Apollinis theſauros: aut enim hos in ſecuriori apud ſe cuſtodia fore; aut ſi conſumpſiſſet eos, non redditurum ſe minus. Itaque ex Amicis Caphin miſit Phocenſem cum mandatis, ut ſingula ad pondus acciperet. Venit quidem Caphis Delphos, ſed attingere dubitavit Sacra; qui etiam coram Amphyctionibus majorem in modum impoſitam ſibi neceſſitatem deploravit. Quumque jactarent nonnulli ſe cihtaræ ſonum ex adyto audiviſſe, id, ſive credidit; ſive quo religionem animo Syllæ offerret ſcipſit* *ad*

ad eum. Ille ludens, mirari reſcripſit ſe Caphin, qui non intelligeret gaudentis eſſe non indignantis cantum. Ne ergo capere dubitaret; utpote Deo propitio & dante.

Si magnum ſpectemus Alexandrum, ex ſuperius allatis ſatis aperte patet, ipſum non aliter circa hujuſmodi nugas fuiſſe affectum, licet illa in omen, ac quidem optimum, verteret, ſi rebus ſuis ita conducere exiſtimabat. Apparet hoc ex Hiſtoria ſequenti, apud Curtium lib. IV. invenienda: *Biduo ibi Rex ſtativa habuit; in proximum deinde pronuntiari juſſit. Sed primâ fere vigiliâ Luna deficiens primum nitorem ſideris ſui condidit: deinde, ſanguinis colore ſuffuſo, lumen omne fœdavit, ſollicitiſque ſub ipſum tanti diſcriminis caſum ingens religio, & ex eâ formido quædam incuſſa eſt. Diis invitis in ultimas terras trahi ſe querebantur. Jam nec flumina poſſe adiri, nec ſidera priſtinum præſtare fulgorem. Vaſtas terras, deſerta omnia occurrere; in unius hominis jactationem tot millium ſanguinem impendi: Faſtidio eſſe Patriam, abdicari Philippum patrem, cœlum vanis cogitationibus peti. Jam pro ſeditione res erat, cum ad omnia interritus, duces principeſque militum, frequentius adeſſe prætorio; Ægyptioſque Vates, quos cœli ac ſiderum peritiſſimos eſſe credebat, quid ſentirent expromere jubet. At illi, qui* [NB] *ſatis ſcirent, temporum orbes implere deſtinatas vices, Lunamque deficere cum terram ſubiret, aut ſole premeretur.* RATIONEM QUIDEM IPSIS PERCEPTAM NON EDOCENT VULGUS: COETERUM AFFIRMANT SOLEM GRÆCORUM LUNAM ESSE PERSARUM: QUOTIES ILLA DEFICIAT, RUINAM STRAGEMQUE ILLIS GENTIBUS PORTENDI. VETERAQUE EXEMPLA RECENSENT PERSIDIS REGUM, QUOS ADVERSIS DIIS PUGNASSE LUNÆ OSTENDISSET DEFECTIO. *Nulla res efficacius multitudinem regit, quam ſuperſtitio: alioqui impo-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

potens, ſæva, mutabilis, ubi vana religione capta eſt, melius Vatibus, quam ducibus ſuis paret. Igitur editam in vulgus Ægyptiorum reſponſa, rurſus ad ſpem & fiduciam erexere torpentes. Rex impetu animorum utendum ratus, ſecundâ vigiliâ caſtra movit.

Simile plane exemplum habemus in Æmilio Paulo, apud modo adductum Plutarchum, his verbis: Ἐπεὶ δὲ νὺξ γεγόνει, καὶ μετὰ δεῖπνον ἐτράποντο πρὸς ὕπνον καὶ ἀνάπαυσιν, αἰφνίδιον ἡ σελήνη πλήρης οὖσα καὶ μετέωρος ἐμελαίνετο· καὶ τοῦ φωτὸς ἀπολιπόντος αὐτὴν, χρόας ἀμείψασα παντοδαπὰς, ἠφανίσθη. τῶν δὲ Ῥωμαίων, ὥσπερ ἐστὶ νενομισμένον, χαλκοῦ τε παταγοῖς ἀνακαλουμένων τὸ φῶς αὐτῆς, καὶ πυρὰ πολλὰ δαλοῖς καὶ δασὶν ἀνεχόντων πρὸς τὸν οὐρανὸν, οὐδὲν ὅμοιον ἔπραττον οἱ Μακεδόνες, ἀλλὰ φρίκη καὶ θάμβος τὸ στρατόπεδον κατεῖχεν. καὶ λόγος ἡσυχῆ διὰ πολλῶν ἐχώρει, βασιλέως τὸ φάσμα εἶναι ἔκλειψιν. Ὁ δὲ Αἰμύλιος οὐκ ἦν μὲν ἀνήκοος οὐδ’ ἄπειρος παντάπασι τῶν ἐκλειπτικῶν ἀνωμαλιῶν, αἳ τὴν σελήνην περιφερομένην εἰς τὸ σκίασμα τῆς γῆς ἐμβάλλουσι τεταγμέναις περιόδοις, καὶ ἀποκρύπτουσιν, ἄχρις οὗ παρελθοῦσα τὴν ἐπισκότου χώραν, πάλιν ἐπιλάμψῃ πρὸς τὸν ἥλιον. οὐ μὴν ἀλλὰ τῷ θείῳ πολὺ νέμων, καὶ φιλοθύτης ὢν καὶ μαντικὸς, ὡς εἶδε πρῶτον ἀποκαθαιρομένην, ἕνδεκα μόσχους αὐτῇ κατέθυσεν. ἅμα δ’ ἡμέρᾳ τῷ Ἡρακλεῖ βουθυτῶν, οὐκ ἐκαλλιέρει μέχρις εἴκοσι. τῷ δὲ πρώτῳ καὶ εἰκοστῷ παρῆν τὰ σημεῖα, καὶ νίκην ἀμυνομένοις ἔφραζε. *Quum jam nocte a cœna corpora ſomno & quieti dare vellent, ecce Luna plena orbe & ſublimis obſcurata eſt, fugientique lumine in varios vertit colores, dum condita eſt. Hic cum Romani de more æris crepitu lumen ejus revocarent, frequenteſque flammas tædis facibuſque ad cælum porrigerent, nihil ſimile fecerunt Macedones, quorum caſtra horror ſtuporque tenuit, rumorque ſenſim eſt per caſtra diſperſus oſtentum hoc portendere Regis Eclipſin. Paulus vero qui tyro non erat, neque rudis inæqualitatum Eclipticarum, quæ ſtatis periodis umbra terræ condant & inopacent Lunæ orbem, dum obfuſcantem prætervecta regionem iterum a ſole illuſtretur, multum ta-*

 men

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

men divinis tribuens, deditusque Diis Sacrificandis, obſervandiſque Auguriis, ut primum reniteſcere conſpexit Lunam, immolavit ei undecim juvencas. Luce primâ quum Sacrificaret Herculi hoſtiis viginti non litavit. Tandem prima & vigeſimâ læta exta fuerunt, victoriamque defendentibus ſe, ſpoſpondere. Quæ poſtrema ſane verba conſideratione digniſſima ſunt, animumque Æmylii vere politicum oſtendunt.

At L. Sulpitius Gallus *defectum Lunæ* imminentem, ne pro oſtento acciperent milites, *prædixit futurum*; additis rationibus cauſiſque defectionis. Sic Pericles quoque, *cum in expeditione navali forte defeciſſet Sol, obductaque nox cælo eſſet, atque inde terror ut magno oblato prodigio omnes inceſſiſſet, ipſe cernens Gubernatorem ſtupentem ac trepidum, Chlamydem objecit oculis ejus, intectumque interrogavit, numquid horrendi id eſſet, aut portenderet gravius? Abnuente verò eo, Quid autem, infit, inter hoc & illud intereſt, niſi quatenus illud, quod caliginem invexit, Chlamyde eſt grandius?*

Idem ille, referente Frontino, *cum in caſtra ejus fulmen decidiſſet, lapidibus in conſpectu omnium colliſis, ignem excuſſit, ſedavitque turbationem, cum docuiſſet ſimiliter nubium attritu excuti fulmen.*

At tamen hic idem Pericles (teſtante id eodem Frontino) non omittebat, modo in rem ſuam eſſet, occaſiones quibus ſuperſtitione, atque oborto ex iſta terrore, deluderet ac terrefaceret alios. *Namque initurus, quandoque prælium quum animadvertiſſet lucum ex quâ utraque acies conſpici poterat, denſiſſimæ opacitatis, vaſtum alioqui & Diti patri ſacrum, ingentis illic ſtaturæ hominem, altiſſimis cothurnis, & veſte purpurea, ac comâ venerabilem, in curru candidorum equorum ſublimem conſtituit, qui dato ſigno pugnæ proveheretur; & voce Periclem nomine appellans, cohortaretur eum, dice-*

ceretque Deos Athenienſibus adeſſe : quo pene ante conjectum teli hoſtes terga verterunt.

Ut autem propius rurſus accedamus ad Haruſpices & Haruſpicinam, de quibus nunc, per hic modo allata exempla, diverti; nemo inter paulò prudentiores Ethnicos ipſis aliquid niſi νόμου χάριν attribuit, ſive de extorum Oſtentis ; ſive de fulguribus aut prodigiis reſponſa referrent: neque facile ipſos ſuper aliqua re conſulebant : imò e contra quam maxime monebant alios, ne iſti hominum generi aures animumve præberent, iiſve audiendis ullam pecuniam inſumerent. Sic Cato Rei Ruſticæ cap. 5. de Villici officio : *Haruſpicem, Augurem, Hariolum, Chaldæum ne quem conſuluiſſe velit.*

Neque alter Columella lib. I. cap. 8. de Villicis : *Aruſpices ſagaſque, quæ utraque genera vanâ ſuperſtitione rudes animos ad impenſas, ac* [NB] *deinceps ad flagitia compellunt, ne admiſerit.* Quæ eadem tamen lib. XI. cap. 1. paululo aliter repetit : *Aruſpicem, ſagamque ſua ſponte non noverit, quæ utraque genera vanâ ſuperſtitione rudes animos infeſtant.*

Quod in villicis hi cavent id in militibus Imperator Aurelianus dum apud Fl. Vopiſcum militibus injungi vult, *ut Aruſpicibus nihil dent.* Noverant enim pene cuncti iſtud ſcurrile genus hominum, qui aliis ſæpe ſuadebant, imò & pro illis faciebant, quod in damnum aut exitium eorum qui ipſos conſulebant, ut crimen ſummo Magiſtratui deferrent, ſecundum iſtud Juvenalis (Satyra 6.) *faciet quod deferrat ipſe.*

Collegium tamen publicum Romæ, ne religio in totum labaſci videretur, Auctoritate publica ſuſtentabatur, ac perdurabat; licet minime ſemper eodem in uſu atque honore. Quod patet ex verbis Taciti; qui, lib. Annal. XI. ita, inter alia de Claudio loquitur : *Rettulit deinde ad Senatum ſuper collegio Haruſpicum, ne vetuſtiſſima Italiæ diſciplina*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

per deſidiam exoleſceret : ſæpe adverſis Reip. temporibus accitis, quorum monitu redintegratas cæremonias, & in poſterum rectius habitas [*hæc Claudii peculiaris opinio erat*] *primoreſque Etruriæ ſponte aut patrum Romanorum impulſu retinuiſſe ſcientiam, & in familias propagaſſe : quod nunc ſegnius fieri, publica circa bonas artes ſocordia, & quia externæ ſuperſtitiones valeſcant. Et læta quidem in præſens omnia: ſed benignitati Deum gratiam referendam, ne ritus ſacrorum, inter ambigua culti, per proſpera obliterarentur. Factum ex eo Senatus conſultum : viderent Pontifices, quæ retinenda firmandaque Haruſpicum.*

Cæremoniarum vetus atque antiquorum rituum retinens haberi volebat hic Claudius ; neque intactus erat ſuperſtitione : Unde & hæc relatio ad Senatum ſuper Haruſpicum collegio fluxit. *Unde & obſervavit ſedulò* (Suetonio teſte in ipſius vitâ) *ut quoties terra in Urbe moviſſet, ferias advocata concione prætor indiceret : utque dirâ avi in Urbe aut Capitolio viſâ, obſecratio haberetur , eamque ipſe jure Max. Pontifex, commonito pro roſtris populo præiret.*

Hæc atque ſimilia, quæ ab aliis minus aut nullo modo curabantur, huic ſtulto Claudio Cæſare digna. Nec tamen is ſolus ita affectus fuit. Verum mirandum id in Auguſto Cæſare : qui, ſi credendum Suetonio , ita admodum tactus erat ſuperſtitione, *ut ſemper & ubique pellem Vituli Marini circumferret, pro remedio contra tonitrua & fulgura; qui, quantum ad ſomnia , neque ſua , neque aliena de ſe negligebat ; qui ſi mane ſibi calceus perperam ac ſiniſter pro dextero, induceretur, id pro diro Omine habebat* , &c. At longe aliter animatus. C. Julius Cæſar erat. *Qui ne quidem Religione* [quæ vox hic non ſimpliciter id, quod apud nos Chriſtianos Religio ſignificat, verum & cujuſcunque generis ſuperſtitiones includit] *quidem ulla a quoquam incepto abſterritus unquam vel retardatus eſt. Cum immolanti aufugiſſet ho-*

hoſtia, profectionem adverſus Scipionem & Jubam [quos quoque devicit] *non diſtulit. Prolapſus etiam in egreſſu navis, verſo ad melius Omine, teneo te, inquit, Africa. Ad eludendas autem vaticinationes, quibus felix & invictum in ea provincia fataliter Scipionum nomen ferebatur, deſpectiſſimum quendam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitæ Salutioni cognomen erat, in caſtris ſecum habuit.*

CAP. III.

De מעוננים Mehonenim *ſeu* Præſtigiatoribus, Aſtrologis, Somnium interpretibus, *&c. prout hæc vox vel ab* ענה reſpondere, *vel ab* ענן nubes, *vel ab* עין Oculus, *deducitur. Opiniones Maimonidis aliorumque circa hujuſmodi impoſtores & impoſturas. De Aſtrologis judiciariis Gentilium, & ſuper iis ipſorum Gentilium prudentiorum judicia. Hiſtoria de Tiberii cum Traſyllo conſultatione paulò fuſius examinata. Hinc tranſitur ad Præſtigiatores; de quibus & lepidiſſima affertur Hiſtoria: Poſt quæ de Somniis agitur; atque hac occaſione de Spiritu malo a Domino: de Somnio Nebucadnezaris. Quam, denique, contraria perſæpe ipſorum Interpretationes: unde & Ciceronis contra ipſos judicium.*

QUæ in hoc Levitici cap. XIX. quoque conſideranda veniunt ſunt hæc verba ולא תענו; ubi Verſio Vulgata habet: *Neque obſervabitis Somnia.* Onkelos vero ולא תענון, quod ejuſdem Originationis eſt cum vocabulo He-

Hebræo; atque ab Interprete, in Bibliis polyglottis, redditur (pro opinione quoque illius Interpretis, ratione derivationis) *Neque obſervabitis horas*. Alii hinc quoque: *Neque certa obſervabitis tempora*; vel, *Tempus certis rebus non aſſignabitis*. Quibuſcum ſane non ſatis convenit verſio Græca; quæ habet, οὐδὲ ὀρνιθοσκοπήσεσθε. *Neque auſpicabimini.*

Ut autem iſtud verbum diverſimode vertitur, ſic quoque voces עוננים *Honenim* & מעוננים *Mehonenim*: quæ an originem & appellationem ſuam habeant a radice עונא *tempus* an ab ענא, *reſpondere*, an vero ab ענן *Nubes*, an denique ab עין *Oculus*, inter ſe diſcrepant Hebræi; ac, pro ratione Radicis ipſis attributæ, diverſas illis ſignificationes attribuunt.

Qui originem eorum repetunt a ענה, *reſpondere*, pro *Hariolis* ac *Divinis* habere ſimpliciter debent, vel ejuſmodi hominibus, qui, ut *Augures* atque *Haruſpices*, olim, ſuper dubiis, Prodigiis, ſcilicet, Oſtentis, Ominibus, aliiſque horum ſimilibus, interrogati reſpondebant. Qui ab עונה *tempus* voces eas derivant, ὡροσκόπους, ſive *Obſervatores cæli* illos interpretantur; adeoque & pro *Mathematicis*, ſive *Aſtrologis* judiciariis ac *Genethliacis* habent. Quam tamen ſignificationem alii ab ענן *Nubes* ipſis petitam attribuunt. Unde & Chaldæorum verbum ענן, *Augurari ex nubibus* ortum habet. Qui vero hîc originationem ab עין *Oculus* derivant, ejuſmodi homines pro præſtigiatoribus habent, qui agilitate, manuum aliorumque membrorum, &c. Oculos ſpectatorum ludunt, & obſtupefaciunt.

Significationes ſic ab עונה & ab ענן deſumptæ eodem pene omnino redeunt. Unde & per מעונן *Mehoneen* intelligunt *Hominem qui ex* עננים i. e. *ex Nubibus aut Aſtris reſponſa dat; quique* [ut ait Munſterus, in Deuter. c. XVIII. v. 10.] *dicit, hunc illumve diem cavendum in his vel illis electionibus, quæ tamen Aſtrorum influentiis non ſubjiciuntur: puta ſi uxorem duxeris, aut domus fundamenta jeceris,*

ſub

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſub illa conſtellatione, inauſpicatiſſimam feceris rem.

Hinc quoque Rabbi Moſes Maimonides [a quo hæc ſua Munſterus videtur deprompſiſſe] Havoda Sara, cap. XI. ita loquitur : איזהו מעונן אלו נותני עתים שאומר׳ באצטגנינות יום פלוני טוב ויום פלוני רע ראוי לעשום בו מלאכה פלונית שנה פלונית או חודש פלובי רע לדבר פלוני: *Cujuſmodi eſt Mehoneen? ſunt ii qui diſtinguunt tempora, & ex Aſtris prædicunt hunc illumve diem fauſtum eſſe vel infauſtum; vel annum hunc, aut menſem, certo negotio vel convenire vel infauſtum fore.*

Maimonidem tamen non huic ſoli originationi inſiſtere oſtendunt hæc verba Sectionis X. אזור לעונן אע״פ שלא עשה מעשה אלא הודיע אותן הכזבים שהסכלים מדמין שהן דברי אמת ודברי חכמה : וכל העושה מפני האשטגנינות וכיון מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו הוברי שמים הרי זה לוקה שנאמר לא תעוננו וכן האוחז את העינים ומדמה בפני הרואים שעשה מעשה תמהון והוא לא עשה הרי זה בכלל מעונן ולוקה: *Tempus certis rebus aſſignare, etſi (ſecundum hoc) non opereris, nefas eſt : ſed vanitas ejus detegenda, quando quid pro re vera, ac Sapientum ſententia, habent ſtolidi. Quicunque autem juxta tempus ab Aſtrologis ſtatutum operatur iterve ſuſcipit, vapulat. Quia dicitur :* NE TEMPORA OBSERVES. *Itidem qui oculos præſtringit, ita ut aſpicientibus videatur miranda agere, cum* [NB] *nihil agat, ſub nomine Mehoneen comprehenditur, eoque vapulat.*

Poſteriora enim verba indicant Maimonidem non averſatum quoque derivationem vocis hujus ab ע׳ין, *Oculus* : adeoque & *Mehoneen* pro *Præſtigiatore* accipere.

Qui a ſola voce עונה iſtud *Mehoneen* derivant, vertunt hîc : *Neque certa obſervabitis tempora.* vel; *Tempus certis rebus non aſſignabitis.* Ita enim Rabbi Levi habet : ופי׳ הענין כמו שאמרנו שהוא לשון עונה כלומר שלא נקבע עונות לומר

 שעה

שעה פלונית טובה לעשות בה מעשה פלוני ויצליח כל העושה אותו באותה שעה והעושה אותה בשעה פלונית לא יצליח כמו שיאמרו המהבילים בעלי הכישוב: *Explicatio autem hujus rei, ſicut diximus petenda eſt ex nomine* Hona *tempus ſignificante, i. e. ne certa figamus tempora, dicendo, hæc hora apta eſt huic operi; & qui hac illud fecerit, proſperum habebit ſucceſſum: qui vero illud fecerit hora illa, non proſperabitur* [quod τ῀ ὡροσκόπων eſt] *id quod dicere ſolent Magi.*

Interim Eruditiſſimus, J. H. Hottingerus (ad præcepta negativa) hæc ſequentia habet: *Repetitur hoc præceptum,* Deuteron. c. XVIII, 10. *Referunt huc Magiſtri* אוחז עינים Retinentem oculos, *qui velocitate manuum ſuarum ita faſcinat ſpectatorem, ut* [NB] *exiſtimet,* שעשה וגו׳, *magna ſolertia eum efficere miracula i. e. res naturæ curſum ſuperantes: ut cum qui hanc crebro exercere ſolent artem, quidvis acceptum, fimbriæ veſtis, inſpectantibus hominibus, inſerunt; & poſtquam illud extraxerint inde,* Serpentem *oſtendunt. Sic & annulum in aerem projiciunt, poſteaque ex ore cujuſdam adſtantis, in præſentia eorum producunt; & id genus plura alia factitant. Horum verò operum malorum quodlibet probibitum eſt; & qui facit illud,* (נקרא אוחז העינים) Retentor oculorum *vocatur, qui ſub præcepto* Præstigiatoris [מעונן] *continetur; eumque propter talia cædunt. Quamvis autem* מעונן ὡροσκόπος *cum* מכשף *Mago, uno Scripturæ loco exprimatur, non tamen Magiæ vera ſpecies eſt. Iſta enim res ſi ſic ſe haberet, interdictum, de Mago ſeu venefico datum, monitorium eſſet ſupplicii mortis a domo judicii infligendi, q. d.* Maleficam non sines vivere; Exodi XXII. v. 18. *At ratum nobis eſt, propter nullum negativum, quod monitorium eſt Domui judicii, verbera infligi.*

Quæ poſt hæc, ex Hebræis, allata verba, adjungit idem Hottingerus, digna ſunt ut hic quoque afferantur: *Ratio hu-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

hujus præcepti eadem eſt quæ ſuperioris [de Incantatoribus nempe] *Habet tamen & illud incommodum, quod facile homines* αἰσθητήεια γεγυμνασμένα μὴ ἔχοντες, *Præſtigias ejuſmodi cum veris confundant miraculis, adeoque ad ipſum Atheiſmum viam ſternant.* De *Temporum obſervatoribus*, eodem modo (ex iiſdem quoque Hebræis) ratione pœnæ, &c. loquitur.

Doctiſſimos atque omni laude digniſſimos Bibliorum noſtrorum Belgicorum Interpretes (quod omittere hîc non poſſum) ad derivationem vocis *Mehonim* ab עין *Oculus* potiſſimum reſpexiſſe, oſtendit ipſorum verſio, Levit. XIX. v. 26. **Gy en ſult op geen Vogelgeſchrey acht geven / nochte** [NB] **Guychelarye plegen.** Oſtenditque id clarius quæ in margine notant: **Het Hebreeus Woord betekend met verblinding der oogen Toveren: waar door men meynd te ſien dat niet en is. Gelijk het van enigen genomen werd** / Deut. XVIII. 10. **en** 2. Regum XXVI, &c.

Tria igitur hîc conſideranda veniunt, eo quod hæc verba triplici modo vertantur ab Interpretibus: inter quos tam Judæi, quam Chriſtiani complures, ea ad Aſtrologos magis (imò & *Augures* atque *Auſpices*) quam ad *Præſtigiatores*, referunt: cum interim Verſio Vulgata eadem ad *Inſomnia ipſorumque Obſervatores* referat.

Quid ſapientiores Judæi tum de hiſce *Aſtrologis*, tum de *Præſtigiis ac Præſtigiatoribus* ſentiant, ex modo allatis ipſorum verbis ſatis clare, quiſcunque is fuerit, perſpicit. Quid de illis Sapientiores Ethnici judicaverint, ac cur ita judicaverint, facile ex ſequentibus patebit. Incipiam igitur ab Aſtrologia judiciaria.

Chaldæos atque Ægyptios omnium primos Sydera obſervaſſe, Aſtronomiam calluiſſe ac docuiſſe, uti & Aſtrologiam judiciariam in uſu habuiſſe, ſatis conſtans veterum tam Judæorum quam Ethnicorum opinio eſt. Hoc patet ex iis

Teſtimoniis, uti & rationibus, quas attuli ubi tracto de Origine Idololatriæ &c.

Iſti tamen, qui inter *Chaldæos* profitebantur *Aſtrologiam judiciarim* a *Chaldæis* cæteris Aſtronomiæ ſtudioſis minime probabantur, verum rejiciebantur, teſte, ſaltem, Strabone; qui libro XV, ita loquitur: Ἀφώρισο δ' ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ κατοικία τοῖς ἐπιχωρείοις φιλοσόφοις, τοῖς Χαλδαίοις προσαγορευομένοις, οἱ περὶ τὴν ἀστρονομίαν εἰσὶ τὸ πλέον. προσποιοῦνται δέ τινες καὶ γενεθλιαλογεῖν, οὓς οὐ καταδέχονται οἱ ἕτεροι. *Conſtituta eſt habitatio peculiaris in Babylonia Philoſophis indigenis, plurimum aſtronomiam tractantibus qui Chaldæi appellantur. Sunt & ex iis qui e natalibus hominum eventura iis vaticinari ſe profiteantur: ſed a ceteris non probantur.*

Cicero autem in hunc modum de iis diſſerit. *Ad Chaldæorum monſtra deveniamus: de quibus Eudoxus Platonis auditor, in Aſtrologia, judicio doctiſſimorum virorum facile princeps ſic opinatur, id quod ſcriptum reliquit:* CHALDÆIS IN PRÆDICTIONE ET IN NOTATIONE CUJUSQUE VITÆ EX NATALI DIE, MINIME ESSE CREDENDUM. *Nominat etiam Panætius qui unus e Stoicis Aſtrologorum prædicta rejecit, Archelaum & Caſſandrum ſummos Aſtrologos illius ætatis, quâ erat ipſe, cum in ceteris Aſtrologiæ partibus excellerent, hoc prædictionis genere non uſos. Scylax Halicarnaſſeus, familiaris Panætii excellens in Aſtrologia, idemque in regenda ſuâ civitate princeps, totum hoc Chaldaicum prædicendi genus repudiavit. Sed ut ratione utamur*, &c. Ubi poſt nonnulla in utramque partem diſputata, tandem ita diſputationi iſti finem imponit: *Ego autem hoc requiro, omneſne, qui in Cannenſi pugna ceciderunt, uno aſtro fuerint. Exitus quidem omnium unus & idem fuit. Quid? qui ingenio, atque animo ſingulares naſcuntur, num aſtro quoque uno? quod enim tempus quo non innumerabiles naſcantur? At certe nemo ſimilis Homeri. Et, ſi ad rem pertinet, quomodo cælo affecto,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

fecto, compoſitiſque ſideribus quodque animal oriatur: valeat id neceſſe eſt etiam in rebus inanimis. Quo quid dici poteſt abſurdius? L. quidem Tarutius Firmanus, familiaris noſter, in primis Chaldaicis rationibus eruditus, urbis etiam noſtræ natalem diem repetebat ab iis Parilibus, quibus eam a Romulo conditam accepimus. Romamque, cum eſſet in jugo Luna, natam eſſe dicebat, nec ejus fata canere dubitabat. O vim maximam erroris! Etiamne urbis natalis dies ad vim ſtellarum, & Lunæ pertinebat? Fac in puero referre, ex quâ affectione cœli primum ſpiritum duxerit: num hoc in latere, aut in cæmento, ex quibus urbs effecta eſt, potuit valere? Sed quid plura? quotidie refelluntur. Quam multa ego Pompejo, quam multa Craſſo, quam multa hinc ipſi Cæſari a Chaldæis dicta memini, neminem eorum niſi ſenectute, niſi domi, niſi cum claritate eſſe moriturum? ut mihi permirum videatur, quemquam extare, qui etiam nunc credat iis, quorum prædicta quotidie videat re & eventis refelli.

Huc certe commode referri poteſt locus ille Lampridii de Marco Aur. Antonino, qui ita habet: *Quum autem periſſet Commodum atque Antonium, Antoninus quadrimus eſt elatus; quem* [NB] *parem aſtrorum curſu Commodo Mathematici promittebant.*

Ne vero nimis multa exempla congerere velle videar, ſola hæc duo ſequentia afferam, ut videamus ulterius, quam bene ſuccedat ejuſmodi Divinatio. Primum exemplum nobis ſuppeditat Agathias, libro V. Hiſtor. ubi de Horribili admodum terræ motu Conſtantinopoli facto loquitur, hoc modo: τερατεῖαί τε ἐνεδήμουν εὐθὺς καὶ προαγορεύσεις παράλογοι, ὡς αὐτίκα μάλα καὶ τοῦ παντὸς κόσμου ἀπολουμένου· ἀπατεῶνες γὰρ τινὲς καὶ οἷον θεοπρόποι αὐτόματοι περιφοιτῶντες, ἄττα ἂν ἔδοξε αὐτοῖς ἐχρησμῴδουν, καὶ μᾶλλον ἔτι τοὺς πολλοὺς ἐξεδειμάτουν, τῷ ἤδη καταπεπληχέναι ῥᾳδίως ἀναπειθομένους. οὗτοί τε οἱ μαίνεσθαι εἰκῆ καὶ δαιμονᾶν ὑποκρινόμενοι, δεινότερα ἐπεφήμιζον, ὡς δὴ ὑπὸ τῶν περιπεφυκότων αὐτοῖς. φασ-

μά-

μάτων τὰ ἐσόμενα δεδιδαγμένοι, καὶ μάλα ἐπὶ τῇ κακοδαιμονίᾳ μεγαλαυχοῦντες· ἄλλοι δ' ἀστέρων φορὰς καὶ σχήματα ἐκλογιζόμενοι, μείζονας συμφορὰς καὶ κοινὴν μονονουχὶ ἀνατροπὴν τῶν πραγμάτων ἐδήλουν καὶ ὑπῃνίττοντο. εἴωθε γὰρ ἐν τοῖς δεινοῖς ὁ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων ἑσμὸς ἀναφύεσθαι. ἐψεύσατο δὲ εὖ ποιοῦσα ἑκατέρα μαντεία. ἐχρῆν γὰρ οἶμαι καὶ ἀσεβείας φεύγειν γραφὴν τοὺς τοιάδε ὀνειροπολοῦντας, καὶ μηδὲν ὅτι πλέον γνώσεως περὶ τῷ κρείττονι καταλιμπάνοντας. Quæ, B. Vulcanio vertente, ita ſonant: *Prodigia etiam quædam abſurdæque prædictiones in vulgus ſpargebantur, tanquam mundo univerſo jam jam perituro. Impoſtores enim quidam & veluti vates ultronei oberrarabant, quæ ipſis collibuiſſet Vaticinantes, multoque magis pleroſque perterrefaciebant, facile ob pavorem quem jam perceperant perſuaſos. Hi porro & furere ſe, atque a Dæmone exagitari ſimulantes, graviora ominabantur, tanquam a ſpectris* [NB] *quæ ſe ipſis offerebant, futura edocti, & vehementer ſua miſeria gloriantes. Alii vero* [NB] *aſtrorum decurſus aſpectuſque expendentes, majores calamitates & communem tantum non rerum omnium ſubverſionem interpretabantur ac denuntiabant. Solet enim iſtiuſmodi hominum turba difficillimis temporibus pullulare. Utrumque vero vaticinium publico bono vanum fuit. Oportebat enim, mea ſententiâ, etiam impietatis acceſſere talium ſomniorum Interpretes, nullamque ampliorem rerum futurarum cogitationem Deo relinquentes.* Optime certe facit, ac Chriſtiane hic Agathias, quod in hominibus, qui Chriſtianorum nomine venire volebant, ejuſmodi malignas atque impias impoſturas damnet.

Secundum exemplum afferre non verear ex magni illius Petri Cunæi Oratione de annis Climactericis; ubi inter alia hæc profert. *Nondum anni centum & viginti ſunt, cum prædixerant Aſtrologi quidam, inuſitata & eruditione & autoritate viri, eandem illam fore Aſtrorum conjunctionem A.* 1504, *quæ olim fuerat cum Noachus ex totius Orbis inunda-*

datione cum familia ſua ſuperſtes humano generi fuit. Igitur *conſtans & conſentiens aſſertio fuit, futurum etiam eodem illo anno fatale toti mundo diluvium, neque evelli ea opinio ex multorum animis potuit. Et vero jam non deerant qui naves ſibi ad aquarum perfugia fabricarent: in primis Auriolus Toloſas, vir Juris civilis conſultiſſimus, qui tamen parum memor erat fœderis illius ſempiterni, quod cum Noacho Deus fecerat, juratus mundum nunquam deinceps aquis interiturum. Et ſane ſecutus eſt Aſtrologorum illam augurationem eventus longè alius. Quippe proditum memoriæ Ludovicus Vives, autor certiſſimus, reliquit, nullum annum æque ſerenum, nullum æque fauſtum & ubertate notabilem fuiſſe.* Quibus (atque etiam aliis hiſce præcedentibus) narratis tum optime ſuperaddit: *Quæ hactenus dixi, illuc redeunt omnia, ut ex incertitudine artis hujus Divinatoriæ, Mathematicis & Aſtrologis indignæ, appareret Deum Opt. Max. ignorare nos rerum humanarum, & Imperiorum mutationem converſionemque ideo voluiſſe, & animos noſtros & cogitationes ad ſe ſolum pertraheret; ut poteſtatem illius vereri, ſapientiamque admirari omnes & ſinguli diſcant, qui in hoc terrarum orbe judicia illius, ut nulla iniqua, ita tamen pleraque occulta credimus.*

Non poſſum non (data hac occaſione) memorare, quæ in pueritia mea mihi obveniſſe hucuſque memoria retinui: nempe A°. Domini 1652. cum Amſtelædami habitarem, me dum ad ſcholam me conferens Bibliopolarum Officinas ſatis curioſe pro ea ætate ſæpius tranſirem, me ibi vidiſſe venales expoſitas prædictiones ex conſtellationibus Aſtrologicis deſumptas, quæ perhibebant, A°. 1654. talem tantamque futuram Ecleipſim qualis ac quanta nondum ſtante hoc mundo contigerat; poſt quam demum A°. 1655. univerſus mundus periturus eſſet. Et ſane vidi Ecleipſum illam: at poſtea majorem ſolis Obſcurationem per ejuſmodi deliquia, obſervavi, licet

cet nullus mundi interitus hactenus ſit ſecutus: Ac cum anxius, ex puerili judicio ac metu, hæc domi atque alibi memorarem; narrabant mihi ſeriores, in puerili, aut adoleſcente ætate, ipſis eadem ac ſimilia obveniſſe; eo quod Anno 1624 & 1625. ſimiles plane prædictiones a circumforaneis per fora, per plateas, aliaque loca publica, voce ſtentorea decantatæ fuiſſent: dum interim ſingulis ſtrophis (quas nos Belgice verſus appellamus) finitis repeterentur hæc verba:

O ſy mogen wel beven,
Die't Jaar van ſes-en-twintig ſullen beleven.

Quam magno tamen in pretio fuerint hi Impoſtores, non ſolum apud alias gentes, verum etiam apud Romani populi plebeculam (præcipuè tamen mulieres, quæ circa eos infaniebant plane) oſtendit Juvenalis hiſce verbis Satyræ ſextæ:

Chaldæis ſed major erit fiducia:
Quidquid dixerit Aſtrologus, credent a fonte relatum
Ammonis, quoniam Delphis Oracula ceſſant,
Et genus humanum damnat caligo futuri.
Præcipuus tamen eſt horum qui ſæpius exul,
Cujus Amicitia conducendaque tabella
Magnus civis obit, & formidatus Othoni.
Inde fides arti ſonuit ſi dextera ferro,
Lævaque ſi longo caſtrorum in carcere manſit.
Nemo Mathematicus genium indemnatus habebit,
Sed qui pene perit, cui vix ad Cyclada mitti
Contigit, & parva tandem caruiſſe ſeripho.
Conſulit ictericæ Lento de funere Matris,
Ante tamen de te Tanaquil tua, quando ſororem
Efferat & patruos, an ſit victurus adulter
Poſt ipſam; quid enim majus dare numina poſſunt?
Hæc tamen ignorat quid Sidus triſte minetur
Saturni, quo læta Venus ſe proferat aſtro,

Qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Qui menſes damno, quæ dentur tempora lucro.
Illius occurſus etiam vitare memento,
In cujus manibus ceu pinguia ſuccina tritas
Cernis Ephemeridas, quæ nullum conſulit, & jam
Conſulitur; quæ caſtra viro patriamque petente
Non ibit pariter numeris revocata Thraſylli.
Ad primum lapidem vectari cum placet, hora
Sumitur ex libro: ſi prurit frictus ocelli
Angulus, inſpecta geneſi collyria poſcit:
Ægra licet jaceat cupiendo nulla videtur
Aptior hora cibo, niſi quam dederit Petoſiris.

Hos interim ipſe Valerius Maximus (qui aliàs ſatis ſuperſtitioſus, circa Oracula, Omina, Oſtenta ſimiliaque fuit, aut videri voluit) vocat *Homines levibus & ineptis ingeniis, fallaci Syderum interpretatione, quæſtuoſam mendaciis ſuis caliginem, injicientes.* uti & a Tacito [lib. I. Hiſt. c. 22.] vocantur, *Genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax: quod* [de ſeculo ſuo loquitur] *in civitate noſtra & vetabitur ſemper & retinebitur. Iſti nempe novos motus, & clarum Othoni annum obſervatione Syderum affirmabant.* At cujuſmodi eſſent illi homines, exemplo Ptolomæi ibi admodum bene oſtendit. Sæpius illi fuere Urbe atque Italia pulſi interdictis, non ſolum a Vitellio, Domitiano aliiſque; verum & ab ipſo Tiberio: qui tamen licet illis quandoque infenſus fuerit, Traſyllo Mathematico familiariter, atque ut ſecretorum ſuorum arbitro pene unico, uſus fuit. Operæ prætium mihi videtur huc adducere notabilem iſtam prædictionem Tiberio factam [Taciti Annal. lib. VI. cap. 20 & 21] atque eam paulo accuratius examinare. Verba igitur Taciti ſunt. *Non omiſerim præſagium Tiberii de Galba tum Conſule: quem accitum, & diverſis ſermonibus pertentatum, poſtremo Græcis verbis in hanc ſententiam allocutus: Et tu Galba quandoque deguſtabis Imperium. Seram ac brevem potentiam ſigni-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

gnificans, ſcientia Chaldæorum artis, cujus addiſcendæ, otium apud Rhodum, Magiſtrum Traſullum, habuit, peritiam ejus hoc modo expertus. Quotiens ſuper tali negotio conſultaret, edita domus parte ac liberti unius conſcientiâ utebatur. Is literarum ignarus, corpore valido, per avia ac derupta (nam ſaxis domus imminet) præibat eum, cujus artem experiri Tiberius ſtatuiſſet: & regredientem, ſi vanitatis aut fraudum ſuſpicio inceſſerat, in ſubjectum Mare præcipitabat, ne index arcani exiſteret. Igitur Traſullus iiſdem rupibus inductus, poſtquam percunctantem commoverat, Imperium ipſi, & futura ſollerter patefaciens, interrogatur an ſuam quoque genitalem horam comperiſſet, quem tum annum, qualem diem haberet. Ille poſitus Siderum & ſpatia dimenſus, hærere primò, deinde paveſcere: & quantum introſpiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus poſtremo exclamat, ambiguum ſibi ac prope ultimum diſcrimen inſtare. Tum complexus eum Tiberius, præſcium periculorum, & incolumem fore gratatur; quæque dixerat Oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum tenet.

Primam horum Taciti verborum partem quam optime meo judicio interpretatur, in Commentariis ſuis Italicè ſuper hujus Taciti 6. priores Annalium libris conſcriptis, Trojanus Boccalinus: *Replico inqueſto luogo, ch' io tengo per grandiſſima ſemplicità il creder, che ſia poſſibile per mezzo di qualunque ſcienza arrivar a ſaper le coſe future, fuorche per Divina inſpiratione. M' induco bene a credere, che Tiberio d' ingegno ſagaciſſimo prevedeſſe, che il Caligola, o chiunque altro del ſuo ſangue che gli doveſſe ſuccedere, era gjovane, e che quello Stato non haveſſe biſogno di Principe gjovane, ch' împaraſſe di governare cò gli artefizii baſtevoli ad un tanto Imperio; perciochè l'uſar del crudeltà col tempo havrebbe partoriti molti nemici, e per conſequenza certa rouina. La piazevolezza ſarebbe ſtata abuſata, & apriva la porta alle congiure, onde non era poſſibi-*

ſibile conſervare quel dominio lungo tempo in una famiglia. Conſiderava ancora, che ſe bene i ſucceſſori del ſuo ſanguine fuſſero ſtati uccisi, L'Imperio però non era in iſtato di retornare al viver libero, per la molta diſuguaglianza de Cittadini, e per la potenza delle Soldateſche. Quindi quel cauto Imperatore, penetrando con la conſideratione nelle coſe auvenire, connobbe che quando l'Imperio fuiſſe uſcito della Caſa de' Giulii, e de' Claudii, ſarebbe caduto nella perſona di Galba; e queſta era un' Aſtrologia giudiziaria d'aveduto politico, non di falſo Mattematico.

Verum ut veniamus ad *Traſyllum* ejuſque *prædictiones* a Tacito, Suetonio ac Dione Caſſio, memoratas; multa erant quæ ejuſmodi conjecturas, ſub prætextu obſervationum Aſtrologicarum factas, quam faciles reddere valebant, quibus ille Tiberio tum prope inſtans Imperium, ſibique jam jam propius minitans periculum, præſagire poterat. Ac. I°. quidem ipſi ob oculos verſari poterant ætas ac mores Caji & Lucii Cæſarum; quos poſt Marcelli mortem ad Reipublicæ regimen omni ſtudio ac conatu ſubvehebat Auguſtus; quamvis minime aptos huic oneri ſeſe oſtentarent; ipſorumque ingenia & mores nullo modo ſufficerent aut collimarent in eum ſcopum, quem ſibi Cæſar Auguſtus in ipſis propoſuerat. Quod & ex Vellei, & Suetonii, & Taciti teſtimoniis abunde conſtat.

II°. Conjectare id poterat ex eo, quod tam incogitantes futurorumque improvidos adoleſcentes propriiſque libidinibus aliorumque adulationibus adhuc plane ſubjectos, perfacile noverca ipſorum Livia (quibuſcunque demum modis, ſive licitis, ſive illicitis, Tiberio ſuo ſummum Imperium quærens, prævertere ac pervertere poterat; procurando ſcilicet apud Auguſtum, ut ejuſmodi comites ipſis adjungeret, qui arcanorum ſenſa, ſive per blanditias atque adulationes, ſive alio quovis prætextu ipſis minime ſuſpecto, explorarent aut eli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

cerent; ac quomodo in Tiberium (cui ambo male volebant) animati eſſent: ut ſic ipſa tempeſtive ipſorum criminationibus quæſtibusve contra Tiberium apud Auguſtum occurreret; hunc defenderet atque extolleret, illos e contra viles magis magiſque, atque inutiles regendæ Reipublicæ, efficeret; dum & ſimul procuraret, ut modeſtiſſime, in ſpeciem ſaltem, ſe gereret Tiberius, ipſi vero luxu ac libidinibus indies magis magiſque corrumperentur, aut propriis adulatorumque malignorum, conſiliis pene ſemper, ſapientiorum verò pene nunquam obſequerentur. Quod, ex Scriptoribus modo nominatis, acutioribus paulò ingenuis minime obſcurum eſſe poteſt. Si Tacitum audiamus; *Lucium Cæſarem, euntem ad Hiſpanienſes exercitus, Cajum remeantem Armenia, & vulnere invalidum* MORS *fato* PROPERA, *vel Novercæ Liviæ dolus abſtulit; Druſoque pridem extincto, Nero ſolus e privignis erat: illuc cuncta vergere, filius, Collega imperii, conſors Tribunitiæ poteſtatis adſumitur, omniſque per exercitus oſtentatur: non obſcuris, ut* [NB] *antea, matris artibus, ſed palam hortatu. Nam ſenem Auguſtum devinxerat adeo, uti nepotem unicum Agrippam Poſthumum in inſulam Planaſiam projiceret: rudem ſane bonarum artium, ac robore corporis ſtolide ferocem, nullius tamen flagitii compertum.* Hæc Tacitus; licet Vellejus Paterculus, ex ſervili ac pudendâ adulatione in Tiberium, longe aliter de ipſius vita, atque etiam exitu, digno ipſius furore, ut loquitur, teſtetur. Aſt magis hîc audiendus noſter Tacitus; qui dum de ipſius interitu loquitur, exiſtimat, *Tiberium ac Liviam, illum metu, hanc novercalibus odiis, ſuſpecti & inviſi Juvenis cædem feſtinaviſſe.* Nec mirum id in homine qui totam pene familiam propriæ ambitioni ſævitiæque ſacrificabat: cujus miſerabile æque atque horrendum exemplum nobis proponitur in Druſo Germanici filio (ne quid de Nerone ipſius fratre aut amborum matre Agrippina,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

na; afferam) ita id referente Tacito lib. VI. cap. 23. *Druſus deinde extinguitur, cum ſe miſerandis alimentis mandendo e cubiculi tomento, nonum ad diem ſuſtinuiſſet. Tradidere quidam præſcriptum fuiſſe Macroni, ſi arma ab Sejano tentarentur, extractum cuſtodiâ Juvenem (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. Mox quia rumor incedebat, fore ut nurui ac nepoti conciliaretur Cæſar; ſævitiam, quam pœnitentiam maluit. Quin & invectus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in ſuos, infenſum Reipublicæ animum objecit: recitarique factorum dictorumque ejus deſcripta per dies juſſit. Quo non aliud atrocius viſum: adſtitiſſe tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent: & potuiſſe Avum audire legere, in publicum promere; vix fides; niſi quod Actii centurionis, & Didymi liberti epiſtolæ, ſervorum nomina præferebant, ut quis egredientem cubiculo Druſum pulſaverat, exterruerat: Etiam ſua verba centurio ſævitiæ plena, tanquam egregium, voceſque deficientis adjecerat; quîs primò alienationem mentis ſimulans, funeſta Tiberio mox ubi exſpes vitæ fuit, meditatas compoſitaſque Diras imprecabatur, &c.*

Quam facile autem per ejuſmodi homines tam Lucio quam Cajo adjunctos, illi veneno, cum tempeſtivum id Liviæ videretur, tolli potuerint, perſpicacioribus ingeniis minime obſcurum eſt: ac clareſcit id quoque ex eo, quod *Primum facinus novi Principatus fuerit Poſthumi Agrippæ cædes.*

Dum vero adhuc viverent *Cajus* & *Lucius* Cæſares, rediit ab inſula Rhodo *Tiberius*, permittente id quidem *Cajo*; at ſub conditione, ne quam partem curamve Reipublicæ attingeret.

Hæc, atque præter hæc plura alia; ac quo per illa Liviæ animus tendebat, obſcura non eſſe poterant hominibus paullùm circa Rempublicam verſatis; aut ignota huic *Traſyllo*; cum non deeſſent plurimi, qui noſſent probe zelum atque in-

vidiam ac ſuſpiciones inter *Cajum* ac *Lucium* ab una parte, atque *Tiberium* ab altera parte regnantes, dum adhuc Rhodi exulem ageret; imo nec deeſſent qui (uti Dio in excerptis tradit) affirmarent: eum amandatum eſſe ab Auguſto, *quod ejus filiis in ſidiaretur.*

Ex ejuſmodi rerum conſtitutione & temporum caſuumque porrò incidentium circumſtantiis, ac demum quammaxime ex ipſâ Tiberii conſultatione ſuper ſummo imperio, non difficulter ipſi (Tiberio) *Thraſyllus* reſpondere, ac futuram dominationem poſt Auguſti obitum prædicere, valuit.

Ut autem hæc ita conjectare ipſi facile fuit, ſic neque admodum difficile, poſt interrogata, *an ſuam quoque genitalem horam comperiſſet, &c.* cum videret ſatis bene, quemnam in locum, quibuſque comitibus circumſeptus, deductus eſſet; penſitatiſque, quantum ea temporis momenta paterentur, cæteris quoque circumſtantiis; ſic, dico, non admodum difficile ipſi fuit, divinare in quo ſummo vitæ periculo verſaretur.

Noverat enim I°. (nec cuiquam ignota eſſe poterant) ingenium ac mores *Tiberii:* de quo Tacitus lib. I. c. 2. quaſi ex perſona populi Romani teſtatur, ipſum *ne iis quidem annis quibus Rhodi* [qua in inſula hæc contigere] *ſpecie ſeceſſus exulem egerit, aliquid quam iram, & ſimulationem, & ſecretas libidines meditatum.* De ſuperbia vero ipſius, de ſævitiâ, ambitione, cæteriſque præter hæc & aliis, abominandis vitiis quæ tam hic Tacitus, quam Suetonius, Dio, aliique memorant, conſulantur hi nominati Scriptores.

II°. Hic *Thraſyllus*, quem ut ſapientiæ Profeſſorem contubernio admoverat (teſte Suetonio, uti & Themiſtio, ac Juvenali veteri Scholiaſte) ſed quem *durius & contra prædicta cadentibus rebus, ut falſum & temere conſcium* (eodem Suetonio teſte) *eo ipſo momento dum ſpatiatur una præcipitare in mare deſtinaverat;* non difficulter odorari potuit, ex

ex ſimulationis licet callidiſſimi artificis, hoc illove verbulo ſono aut geſtu, quam caute cum ipſo ſibi verſandum, ac quam caute & circumſpectè hîc ipſi reſpondendum eſſet: præſertim ſi, quod Scholaſtes Juvenalis vetus affirmat (neque omnino diſſimile vero eſt) *hunc Tiberii dolum præſenſerit.*

Addas, velim, mi Lector, hunc *Thraſyllum* jam dudum ex Philoſophiæ, Matheſeoſque (apud veteres Aſtrologiæ Judicariæ) profeſſione, notum plurimis antea fuiſſe; ac procul omni dubio familiaritatem, ac publice vel privatim commercia mutua, cum aliis hujuſce vel ſcientiæ vel artis profeſſoribus, qui plurimi in Italia ipſaque Urbe Roma verſabantur, [teſtantibus id crebris edictis contra ipſos factis] exercuiſſe. E quorum numero jam multi (ſive Græcorum ſive Latinorum) hoc pernicioſo ſaltu exitium ſuum invenerant. Quos ſubito diſparuiſſe, neque aliquid de ipſis renuntiatum quam quod Rhodum navigaverant, neque ullibi poſtea comparuerant, ipſi *Thraſyllo* manere incognitum nequibat: quod nullos citius obiiſſe ſentiamus, quam illos quibuſquam nobis aut ſingularis neceſſitudo aut familiaritas interceſſit.

Quum igitur ex pluribus *Tiberium* adeuntibus poſtmodum nullos, aut pene nullos, rediiſſe animadvertiſſet: perfacile in memoriam revocare ſibi valuit fabellam illam, confictam de Leone ægrotante, ad quem vulpes, ut viſitaret eum, minime appropinquare audebat; eo quod omnium animalium, quæ eo munere ante ipſam defuncta erant, cuncta quidem veſtigia introrſum, nulla vero extrorſum, ut inde redeuntium, ſpectarent.

Quamobrem præſentiſſimum huic extremo periculo ipſi, atque unicum erat, ex alto ſuſpiciones ſuas ac metum diſſimulare; atque extemplo plane contraria ſimulatione veram confuſionem ac perturbationem mentis, quaſi ex ſubito inſpecta ac cognita propria geneſi exortam, obtegere, exclaman-

mando, ambiguum ſibi ac *prope ultimum diſcrimen inſtare:* ut ita ſeſe ex hiſce extricaret, ſi poſſibile foret, anguſtiis. Quod certe hominis erat præſenti ſemper animo præditi, longiſque Philoſophiæ ſtudiis, longoque rerum uſu edocti; adeoque & aulicarum artium gnariſſimi.

Neque, quod addi poſtremo velim, nobis imaginari debemus, ipſi nulla mutua atque occulta commercia fuiſſe, cum pluribus hiſce illiſve Aulicis, qui & Romæ & alibi ſive Auguſto, ſive Liviæ, ſive aliis, ſive denique hiſce cunctis ſimul, familiaritate aut quotidiano convictu, atque inde majori minorive confidentiâ erant connexi. ex quorum occultis quotidianiſque indiciis, partim gratis, partim munuſculis aliiſve beneficiis acquiſitis, revelari ſibi poſſent ſecreta Auguſtæ domus, ſcopuſque quem tam Livia *Tiberii* mater, quam *Auguſtus* ejus vitricus, ſibi adhucdum viventibus *Cajo* & *Lucio* propoſuerant; ut & multa ex claudeſtinis machinationibus, quibus *ſummæ ſpei* i. e. Imperii ſucceſſioni, quotidie magis magiſque admoveretur.

Habebant ſane iſtiuſmodi vates emiſſarios ſuos pene ubique, ac præcipue quidem magnis in urbibus, auliſque principum, unde *ſcire poſſent Secreta domus atque inde timeri:* ac per ſibi cognitos Amores, ſtudia, jurgia, odia atque alia plura, expiſcari valerent, quæ circa prædictiones reddenda, aut nunc in præſens, aut quandoque ſaltem, poſſent eſſe uſui.

Unde & minus mirum eſt, ipſum hunc *Thraſyllum*, dum Tiberius omni momento anxius de ſuarum rerum ſtatu, omnia quotidie circumſpiceret, affirmaſſe; *Nave præviſâ* [uti loquitur Suetonius] *gaudium afferri.*

Ex hiſce igitur videmus, non immerito Deum Opt. Max. per Moſen præcaviſſe, ne *ambularet populus* ſuus *in viis Gentium, aut ea faceret quæ Gentes faciunt;* eo quod talia ipſi ſint *Abominationi.*

Quod, ut fecit, tum Levit. XVIII, 3. tum XX, 23. alibi-

bique; ſic exſerte admodum Jerem. X. v. 2 & 3. per hæc verba: *Viam Gentium ne diſcatis*, *&* [NB] *a cœli ſignis ne formidetis: ſiquidem cæremoniæ Gentium vanitas ſunt.*

Ex quibus clarè apparet ad ſequentia ibi hæc verba quoque pertinere; quamvis præcipue ad cultum Aſtrorum, ad Obſervationes *Cometarum*, *Planetarum*, *cæterorumque aſtrorum*, ad quæ *Gentiles* omnia bona ac mala referebant, atque ea propter illa metuebant ac colebant.

Quæ porro conſiderandæ veniunt inter *Vias Gentium* ſunt *Præſtigiæ;* uti & *Præſtigiatores*, homines ſcilicet, ἀγύρται, & ab omni ævo ejuſmodi commatis, quales iſti adhucdum ſunt Circumforanei, qui per encænias, atque alia, quam ſæpe, feſta publica, agilitate manuum (aliarumque corporis partium) tam dextre communi plebeculæ, mulierculis ac pueris, illudunt, ut ipſorum luſus ac præſtigiæ iſtis mera videantur miracula, ſeu potius artes ac fraudes diabolicæ; imò & in admirationem quandoque ac ſtuporem rapiant homines longe acutiores, ac rerum uſu atque experientia præditos; dum aut prunas igne candentes maſticant, aut ferrum candens in proprium os intruſum ſine noxa circumrotant, fumumve aut flammas ore evomunt, ſtannove ex igne liquido manus lavant, aut plurima denique hujuſmodi alia mirabilia perpetrant; dum & aliquando vel calculos vel feſtucas in viva animalia, Columbas aliave transformare videntur: qualia ſæpius a me (ac a quibuſnam non?) in adoleſcentia mea a me conſpecta fuere.

Ejuſmodi enim γόητες ſeu *Scurræ* comprehenduntur quoque (uti jam ſuperius vidimus ſub nomine מעונן quatenus a radice עין *Oculus* deducitur; eo quod manuum agilitate ſpectatorum oculos perſtringant. Sub hoc genere interim comprehenduntur omnes ejuſmodi Impoſtores, qui quacunque demum arte, ſub tum Divinationum tum aliorum prætextu, populum deludebant.

Talia erant inventa eorum qui appellabantur apud Græcos νευροσπάςαι, ipſorum ſc. Βατύλια ſive ejuſmodi *fabricæ* (ut illas Apulejus vocat) *quas per filamenta ita* (in ligneolis hominum figuris) *movebant*, uti hodie quoque in Marionettis (ut ſic loquar) aliiſque artifioſe confectis ſtatuis perficiunt hodierni noſtri *Circumforanei*. Hoc quoque *Alexander, ille Pſeudomantis*, efficebat in Pellæo ſuo Dracone. Ac per Hydraulica, *Engibata* & *Merulæ*, imagunculæ Vitruvio ita appellatæ, voces ſic edebantur, aliique motus ſimplicioribus portentoſi.

Quæ ex naturali, ita dicta, *Magia* huc afferri poſſent permulta ſunt, atque imperitis mirabilia admodum: eo quod per iſta plurima oculis hominum offerantur, quæ ipſis ſuper-aut præternaturalia videntur; cum ſint meræ aut luminis ſonuſve refractiones vel ductus, aut aliæ naturales admodum (nihilque ſuper aut præternaturale admixtum habentes) actiones per Machinas vel inſtrumenta ad talia commode parata; uti præter Athanaſium Kircherum, Caſp. Schottum, alii plures doctiſſimi viri oſtenderunt. Quin imo ſub hoc nomine מעונן & *Magi* & *Necyomantes*, & omnes denique *præſtigiatores*, fallaciis ſuis quocunque demum modo imperitos vel incautos nimis homines ludentes comprehendi poſſunt: ut ſub nomine Chaldæorum non tantum *Aſtrologi Judiciarii*, verum & *Magi* quoque & *Necyomantes* & *Incantatores* & reliqui pene omnes *Harioli* ac *Divinatores* & *Thaumaturgi*, comprehenduntur.

Ejuſmodi ſane homines illi fuerunt, de quibus nobis Mart. Delrio, jucundam ſatis hiſtoriolam adducit (ex Mart. Bielſki, & Guanguino, in vita Sigiſmundi primi) hoc modo: *Tempore Sigiſmundi primi Regis Poloniæ, Jacob Melſtinski prætor oppidi Brezinii, levitate quadam animi, Auctoritatem nomenque Chriſti ſibi adſcivit, Petrumque Zatorski Cracovienſem, ceteroſque ſibi ſimiles latrones duodecim elegit; ſin-*

gu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

guliſque nomina APOSTOLORUM *impoſuit, ſe vero* JESUM CHRISTUM *appellavit. Qui per villas ubique ambulantes prodigia morionum & Præſtigiatorum more exercebant, Sycophantaſque alios & Latrones velut mortuos ſubornantes ſuſcitabant; piſces in paludes lutoſas primo impoſitas, ubi nunquam eos naſci poſſibile erat, in nomine Chriſti ſuis manibus capiebant; panes in fornaces imponebant, in nomineque Chriſti ſui, cum illic ante non eſſent, depromebant, cum ingenti ſimplicis vulgi admiratione. Quodam tempore ad Ceſtochoviam monaſterium, Divæ Virginis imagine celebre, cum ſuis Apoſtolis venit: cumque illic aliquot diebus morarentur, unum ex ſuis quaſi obſeſſum a Dæmone ſubornaverunt, cujus operâ victum acquirebant. Ille enim per hoſpitia ambulans carnes de coquina rapiebat, in ſuoſque projiciebat, qui cruce illas munientes carnes comedebant. Cumque ingens illic eſſet concurſus populi ad D. Virginis imaginem, Sycophantæ illi obſeſſum ſuum ad altare ducunt, duplici veſte indutum, in cujus intercapedinem neceſſaria imponere poſſet: lapillos vero intra induſium ei impoſuerunt: cumque ad altare deduceretur, ille e manibus deducentium furibundus ſe proripiens, in altare donariis onuſtum irruit, pecuniaſque rapiens in veſtis duplicatæ intercapedine eas abſcondit. Monachus ab altari divino intermiſſo officio aufugit: ceteri Monachi accurrentes cingulum ejus ſolvunt. Ibi lapilli duntaxat in terram ceciderunt pecunia verò in veſte duplicata remanſit. Monachi pecuniam arte Dæmonis in lapillos transformatam putantes, exorciſmis eam in priſtinam formam transformare nitebantur: ſed cum lapilli permanerent, Monachus librum Sacrum indignabundus in terram projecit, dicens: Similem Dæmonem nunquam habuimus: abite cum eo ad omnes Diabolos. Sycophantæ illi cum pecunia rectâ in Sileſiam fugerunt. ibi apud matronam nobilem in quodam pago divertentes, cum illa viro abſente eos recipere nollet, ſaltem*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

mappam vel telam ad Sacrificandum petierunt. At mulier faſciculum telæ illis obtulit. Tunc illi, hanc nobiſcum accipiemus, & Chriſtus tibi benedicet, ut tibi linum abundantius creſcat. Oſtende aliam ſi habes: quam cum ſimiliter accipere vellent, mulier recuſavit maritum timens. Illi autem fruſtulum fomitis cum igne in telam clam involventes, mulieri reddiderunt. Itaque ciſta a tela, a ciſta vero domus conflagravit. Viro domum reverſo uxor ob Chriſtum cum Apoſtolis male tractatum hoc ſibi juſte contigiſſe dixit. At vir ira excandeſcens, latro hic (inquit) nequiſſimus & non Chriſtus fuit Itaque cum vicinis eos inſequitur, & in quadam villa aſſequitur. Tum Pſeudochriſtus ad illum, qui vocabatur Petrus, dixit. Jam mea paſſio, Petre, calixque quem bibiturus ſum, appropinquat. Cui Petrus, & mihi, ut video, Domine imminet. Ille verò dixit: Petre ego aliter non poſſum, niſi per feneſtram, hinc evadere. Tum Petrus: & ego te quod vivam, non derelinquam, ſed, quocunque fugeris, ſequar. Ergo per feneſtram aufugit: ceteri Apoſtoli, quà potuerunt, evaſerunt. Ruſtici eos ſecuti baculis fuſtibuſque cecidere, dicentes; Prophetiza nobis Chriſte cum tuis Apoſtolis, quâ in ſilvâ baculi iſti creverint. Ergo plagis emendati vitam ſuam poſtea emendarunt, dicentes: Difficile eſt nobis Chriſti paſſionem, Apoſtolorumque tormenta ſubire.

Tertio jam loco *Inſomnia*, ſive *Somnia Fatidica*, veniunt; non tamen illa quæ, pecudum pellibus ſubſtratis, in Templo hoc illove (ſive Æſculapii, ſive alterius cujuſdam Dei, per *Somnia* reſpondentis) parabantur; verum iſta, quæ a perſonis non publicis, lociſve non publicis (ædibus ſcilicet privatis) percipiebantur, atque inde *Omini bono malove* ducebantur: eo quod Verſio Vulgata habeat: *Neque obſervabitis Somnia.* Fateor, ſane, me non ſatis capere, cuinam fundamento hæc verſio innitatur: attamen cum toties ac tam ſerio de Inſomniis confictis loquatur, per Sanctos Prophetas ſuos, Deus Opt. Max. non potui prætermittere tractatio-

nem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

nem ritus, ſeu potius criminis, quod inter *vias ac cæremonias Gentium*, non ſolum Deuteronomii cap. XIII. ſed & apud Prophetas Jeremiam ac Zacchariam, numeratur. Quæ Zaccharias habet cap. X, 2. ſunt : *Etenim Idola* [Theraphin] *ipſa, vana locuta ſunt, & Divini mendacia viderunt, Somnia inania locuti ſunt. &c.*

Jeremias autem cap. XXIII, 25. &c. ita loquitur : *Audivi plane, quæ dicant Prophetæ prophetantes mendacium in nomine meo, dicentes, Somniavi, Somniavi. . . . . . . quorum conſilium huc tendit, ut populum meum Somniis ſuis, quæ quiſque proximo ſuo recenſet, in oblivionem nominis mei trahant*, &c. Et cap. XXVII, 8. (uti & cap. XXIX.) admonet Judæos; ne Somniatoribus ſuis fidem habeant : ac ſimul non obſcure indicat, Iſraëlitas Idololatricos ſuos etiam habuiſſe *Prophetas Somniatores*, qui pro ipſis (ſive in Templis, ſive in ſepulchris mortuorum, ſive alibi, aut pellibus, aut aliis rebus ſubſtratis) *Somniarent*, *ſuorumque Somniorum* [quod & apud Ethnicos Græcos, alioſque obtinebat] *Explanationes*, ratione bonorum malorumque eventuum, redderent iſtis hominibus, qui ut *pro ipſis Somniarent*, atque inde *vaticinarentur*, curaverant. Hinc enim iſta verba : *Ne ſeducant vos Prophetæ & Divini veſtri : neque attendatis ſomniis veſtris, quæ vos ſomniare facitis.* Hebræa ſunt : ואל תשמעו אל חלמתיכם אשר אתם מחלמים

Minime omittenda ſunt illa quæ Moſes, ex mandato Dei, ad populum Iſraëliticum locutus eſt, eo quod aliquid contineant, ad quæ ut bene advertamus animum, mea quidem ſententia, neceſſe eſt : habentur autem illa Deuter. Cap. XIII. v. 1. &c.

כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או
מופת : ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי
אלהים אשר לא ידעתם ונעבדם : לא תשמע אל דברי הנביא ההוא
או אל חולם החלום ההוא כי מנסה יהוה אלהיכם אתכם לדעת
הישכם אהבים את יהוה אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם :

Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut qui Somnium ſomniet
[vel ut alii vertunt, *aut qui Somnium vidiſſe ſe dicat*] *de-*
deritque tibi aut ſignum, aut portentum, eveneritque ſignum &
portentum, quod prædixit tibi, atque is dixerit, Eamus poſt
Deos alios (quos non noviſti) & ſerviemus eis: Non audies
verba Prophetæ illius, aut ejus qui Somniaverit hujuſmodi
Somnium: QUIA TENTAT VOS DOMINUS DEUS
VESTER, NUM SITIS AMANTES DOMINI, *&c.*

Hic certe (præter Somnia illa Divinitus immiſſa, quorum
multa in S. S. mentio) duplicis generis Somnia nobis ve-
niunt conſideranda 1. illa de quibus Jeremias modo locutus
fuerat, cap. 23. hic ſuperius memorato; ubi & addiderat:
Ecce ego contra Prophetantes Somnia falſa [חלומות שקר]
quaſi *dictum Jehovæ; qui enarrantes ea ſeducunt populum*
meum mendaciis ſuis, & futilitatibus ſuis [בשקריהם ובפחזותם]
Gr. [ἐν τοῖς ψεύδεσιν αὐτῶν, ϗ ἐν τοῖς πλάνοις αὐτῶν] *cum ego non*
miſerim eos, neque præceperim eis, &c. quod ſcilicet pro-
priis ſuis verbis loquerentur (ut verſu præcedenti innuit) &
tamen prætenderent Verbum Dei. Ubi tamen nulla mentio
Diaboli, vel Somniorum Diabolicorum; uti neque in tota S.
Scriptura.

II°. Generis erant illa, quæ quidem non plane conficta
ſed revera (ſeu tota, ſeu pro parte aliqua) Divinitus immiſ-
ſa erant etiam Pſeudoprophetis, iiſque & quandoque adjun-
cta Signa, per quæ veritatem ſuarum ex *Somniis* iſtis præ-
dictionum demonſtrare prætendebant: dum interim per hu-
juſmodi *Somnia* (uti Deuteronomii verbis patet) *ipſe Domi-*
nus Deus tentaret populum ſuum.

Sic enim & *Spiritum mendacii indidit ori Prophetarum*
Baalis (I Reg. XXII.) ut Achab per *falſos* iſtos *Prophetas*
deceptus rueret temere in exitium, quod Deus ipſi, in pœnam
meritam horrendæ ipſius Idololatriæ, paraverat; ac quod ipſi
jam antea deſertis verbis per veros, ſeu Dei Verba loquen-
tes,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tes, Prophetas prænuntiaverat. Ac ſicut per talia quandoque *tentabat pios ac probos, an ſtabiles, an Amantes Dei eſſent, ac permanerent, &c.* Sic & puniendi, aut tentandi gratia, *Spiritus malus ab ipſo (Domino Deo) immittebatur hominibus.* Ita enim *Spiritus Malus a Domino in Saulem irruebat ac turbabat eum* [I Sam. XVI. v. 14. XIX. v. 9.] Qui Spiritus ſi fuerit, uti tam multi volunt, *Diabolus*, dicendum fuerit aliquem *Diabolum Dei* hunc Saulem divexaſſe: atque adeo duplicis generis *Diabolos*, forſan, ſtatuere cogemur; imo & triplicis, ſi ex vulgari opinione loqui velimus: ac I°. quidem *Diabolos* Dei; ut qui Deo familiares ipſius adſtant Throno (quod abſit ut ſerio cogitemus!) ac qui Conciliis ipſius, ſuper ſalute atque interitu hominum, interſint; atque, ut *Diræ ultrices a ſolio Jovis poëtarum*, ſic hîc a Deo Opt. Max. ad homines demittantur. II°. *Diabolos infernales;* qui inde non, niſi a Sagis ac Magis carminibus (ac pactis quibuſdam, uti perhibetur) exciti comparent. Qui tamen ſi Sacræ Scripturæ ſuus honos atque Auctoritas (uti quammaxime debet) conſtabit, ibi *catenis tenebrarum Vincti reſervantur ad diem judicii.* III°. Qui, ut per *Aërem divagantur* ibique Dominantur, ita & inde homines aggrediuntur iſtos, in quos aliquid ſe poſſe perpetrare ſperant.

Nihil interim eſt quod hic nos ad *Diabolum, damnatum iſtum Spiritum*, atque in ima Tartara detruſum, confugere cogat. Quod oſtendit ſatis bene, in Commentariis ſuis, Corn. a Lapide, ubi ad I Sam. XVI. v. 14. ita loquitur: *Quæres, Quis fuerit hic Spiritus nequam exagitans Saulem? Hebræi, Joſephus, Cajetanus. Geneb. in Chron. anno mundi* 3066. *Delrio lib.* 3. *Mag. c.* 4. *cenſent fuiſſe atram bilem, ſive Melancholiam ac Maniam, quæ Sauli triſtes creabat imagines, furores, deliria, amentias: Hæc enim concepit ex eo, quod vidit ſe a Deo rejectum & a Samuele Regno privatum.* Quæ

tum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tum argumentis & exemplis firmat, licet & alias afferat opiniones.

Idem ſentiendum eſt de loco hujus Sam. cap. XVIII. v. 10. ubi & additur, ipſum *Saulem* quoque *Prophetaſſe*. Ad quæ verba Vatablus notat: *Prophetare dicuntur Stulti, i. abſurda effutire, quod non intelligant illa quæ dicunt; quemadmodum Prophetæ abſurda & ridicula videntur dicere iis qui Spiritu Dei carent, ſine quo non poſſunt intelligere. Chaldæus Paraph. deſipiebat* 1. *more deſipientium aliena atque abſurda loquebatur. Sic cum Munſtero quoque Grotius: Chaldæus, & inſaniebat, Kimchi, loquebatur verba inſaniæ.* poſt quos quoque Celeberrimus J. Coccejus, ad eundem locum de hoc Spiritu (in lexico ſuo) habet: רוח אלהים רעה *Spiritus Dei malus* i. e. *Contriſtans & accuſans.* Sic videmus etiam Num. V. v. 14. רוח קנאה *Spiritum Zelotypiæ* & Eſ. XXIX. v. 10. רוח תרדמה *Spiritum Soporis.* Neque aliter (mea opinione) explicandus Zach. cap. XIII. v. 2. ubi habetur, רוח הטמאה *Spiritus impuritatis, ſive immunditiæ,* vel *impurus* vel *immundus.* Ad quæ verba hinc Druſius: *Spiritum immunditiæ ſive impuritatis vocat motum in animi noſtris a Spiritu immundo h. e. Satana excitatum. Vel intelligit impuram Pſeudoprophetarum doctrinam a Spiritu immundo profectam. In Scholiis Ebraicis habetur, Spiritum immunditiæ* 1. יצר הרע Figmentum hominis malum. *Senſus eſt cupiditas ejus prava & inclinatio ad peccatum quæ ei adnata.* Quibuſcum quoque convenit Fr. Junius, quatenus capitur pro Doctrina mala: ita ut nihil hic fuerent Diabolicum, niſi quatenus *Omne malum a Diabolo.*

Et certe potuit aliàs Deus Omnipotens ille, non mediante Diabolo, cum tot Angelos habeat ſibi miniſtrantes, punire homines inſania aliiſque pravis affectibus; quod is ille ſit, qui ipſam animam formavit; nec ſolis inſomniis tentare homi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

mines; verum & per Angelos ſuos (non Diabolos) & peſte, & occidione, & cœcitate & aliis plurimis malis, aut in Tentationem, aut in pœnam (quam diriſſimam ipſe experitur atque ulterius experietur Diabolus) illis iram ſuam e cœlo oſtendere.

Verum, ut redeamus ad *Inſomnia*, conſideremus iſtud quod *Nebuchad-nezar* ſomniavit. Dan. cap. II. ubi verba textûs habent: *Anno ſecundo regni Nebuchad-nezar, habuit Nebuchad-nezar ſomnia, varièque animus huc atque illuc agitatus eſt, & ſomnus ejus deſtituit ipſum. Juſſitque Rex vocare Magos & Sophos, & Maleficos, & (Chaldæos* [לחרטמים ולאשפים ולמכשפים ולכשדים] *qui Regi ſua ſomnia referrent. Qui venientes ſteterunt ante Regem. Dixit autem illis Rex ipſe: Vidi ſomnium & variè animus meus huc & illuc eſt agitatus, ut ſcirem iſtud ſomnium. Et Chaldæi Regem allocuti ſunt Linguâ Syriaca: Rex æternum vivito, narra ſomnium ſervis tuis, noſque interprætationem reddemus. Rex reſpondens Chaldæis, inquit, res ipſa mihi excidit, & niſi mihi ſomnium indicaveritis, ejuſque interpretationem, fruſtulatim conficiemini, domuſque veſtræ deteſtabiles reddentur: ſin expoſueritis ſomnium & ejus conjectationem, a me accipietis munera & donativa, & magnum honorem: quocirca exponite mihi ſomnium & conjectationem. Reſponderunt iterum, dicentes, Rex narret ſomnium ſervis ſuis, noſque interpretationem reddemus.* [*Quibus*] *reſponſus Rex inquit, planiſſime intelligo vos captare commodius tempus, cum cernatis rem excidiſſe mihi. Niſi mihi ſomnium indicaveritis una de vobis ſtat ſententia; quod propoſueritis ſermonem falſum, & cum ſcelere conjunctum, ante me dicere, donec ſe alius rerum ſtatus offerat. Quamobrem narrate mihi ſomnium, & intelligam vos poſſe interpretationem ejus interpretari mihi. Ad quæ Chaldæi coram Rege ita roſponderunt: Non eſt homo in terris qui poſſit ne-*

gotium Regis exponere : nullus enim Rex magnus aut Princeps ejuſmodi rem poſtulavit ab ullo Mago, aut Sopho, aut Chaldæo. Eſt autem res maximi momenti quam Rex poſtulat ; neque poterit quiſquam alius Regi exponere quam DII, QUI MINIME VERSANTUR INTER MORTALES.

Unde poſtmodum etiam ipſe Daniel Regi : *Arcanum quod rogavit Rex, non potuerunt Sapientes, Sophi, Magi, Fatidici, explicare Regum. Verum exiſtit* IN COELO DEUS *aperiens arcana, qui oſtendit Regi Nebuchad-nezar, quid poſteris temporibus futurum ſit.*

Circa hæc verba, igitur, Danielis notandum I°. Deum ipſum hoc Somnium Regi Nebuchadnezar immiſiſſe : uti clarè ex verſu 28. conſtat.

II°. Oblitum fuiſſe hunc Regem totum id quod ſomniaverat Somnium : ac propterea non ſolam ejus explicationem, verum & ipſius Somnii rememorationem a Vatibus ſuis petiviſſe.

III°. Vates hos τὸ ἀδύνατον iſtius rei propoſuiſſe, atque inde a Rege petiviſſe Somnii narrationem ut ſic explicationi ipſius incumbere, eamque pro voluntate Regis perficere valerent : eo quod nemo hoc, aut tale quid, enodare ſic poſſet.

Videtur interim, Regem aut ſolitas ipſis fraudes impoſturaſque cognoviſſe, aut ex ipſorum ſuper hâc re tergiverſatione in ſuſpicionem adductum ; atque hinc, hac tam inſigni occaſione data, experimentum capere voluiſſe, de viribus ac poteſtate hujus artis Divinatoriæ ; quam hi aliàs ad Deos vel Dæmones hos illoſve (qui talia ipſis revelarent) referebant ; ac quos tamen hîc minime in ſcenam producere audebant.

Et tamen aliàs hujuſmodi impoſtores, tantum cum Dîs commercii ſe habere prætendebant, ut, obſignatis Tabellis indormientes, reſponſa a Dîs acciperent ad illa quæ in ipſis ſic oc-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

occulte continebantur; atque ita ſe ad hominum cogitata ſibi plane ignota reſpondere, iiſque aut bona & mala quæ *futura eſſent revelare*, aut *deperdita indicare*; adeoque & in cogitationum intima penetrare, ope ſive Deorum ſive Dæmonum: quos in Diabolos tranſmutarunt primorum ſeculorum Chriſtianiſmi Scriptores, ipſiſque tales ac tantas adſcripſere poteſtates.

Unde & Tertullianus Apologetici cap. 22. de Diabolis: *Sciunt Crœſi, ſciunt Pyrrhi. Cæterum teſtudinem decoqui cum carnibus pecudis, Pythius eo modo renuntiavit, quo ſupra diximus: momento apud Lydiam fuerat*, &c.

Dicunt interim hi Vates, *Solos Deos hæc Regi poſſe exponere*: ac quales? *qui minime* (ajunt) *verſantur inter mortales*: hoc eſt, ſi quid bene judico, quibus nulla ejuſmodi rerum communicatio, imò nulla ejuſmodi commercia, cum hominibus (qualia de Dis ac Dæmonibus ſuis confingebant Ethnici tam Barbari quam Græci ac Romani) intercedunt. Nullum igitur tempus aut ſpatium cogitandi ſuper iſtâ re ſibi ſumunt; ut ſub eo prætextu, Diabolicis artibus elicerent illa, quæ ſic in præſenti minime explicare poterant: quamvis Rex exiſtimaret, ipſos effugium ſibi quærere tempus procraſtinando; dum forte ſic Rex aut ipſe Somnii reminiſceretur, aut curam illud ſciendi abjiceret, aut ſaltem aliqua interea ſe proderet occaſio, qua expiſcari poſſent quid Rex ſic ſomniaverat.

IV°. Id quod illi cauſabantur coram Rege, id idem quoque poſtea ipſe Daniel cauſabatur; *nullos*, nempe, *Aſtrologos, Vateſve alios*, ibi nominatos, *rem iſtam poſſe explicare*: *verum ſolum hoc poſſe Deum illum, qui in cælis habitat atque aperit arcana.*

Non provocant igitur iſti *Vates Chaldæi* ad *Dæmones*; neque Daniel ipſos ut commercium cum Dæmonibus habentes arguit: verum id de Deo Opt. Max. teſtatur, quod ipſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Deus de ſe per Prophetas (ipſius Spiritu actos) perpetuo teſtatus eſt; *ſe*, ſcilicet, *eſſe eum qui ſolus facit mirabilia; qui Solus præterita, præſentia ac* Futura *novit qui ſolus cogitationes hominum novit*, &c. uti fuſe ſatis ac clare oſtenſum eſt in prima parte hujus operis, capite primo.

Quam bene autem hujuſmodi Somniorum Interpretes inter ſe convenirent, dum de futurorum eventibus pronuntiabant, oſtendunt nobis, quamoptime Q. Curtius & Cicero; quorum primus libro tertio cap. 3. hæc affert: *Anxium de inſtantibus curis, agitabant etiam per ſomnium ſpecies imminentium rerum: ſive illas ægritudo, ſive Divinatio animi præſagientis accerſit. Caſtra Alexandri magno ignis fulgore collucere ei viſa ſunt; & paulò poſt Alexander adduci ad ipſum in eo veſtis habitu, quo ipſe fuiſſet, equo deinde per Babylonem vectus, ſubito cum ipſo equo oculis eſſe ſubductus. Ad hæc Vates varia interpretatione curam diſtrinxerant: alii lætum id Regi ſomnium eſſe dicebant, quod Caſtra hoſtium arſiſſent, quod Alexandrum, depoſita regia Veſte, in Perſico & vulgari habitu perductum eſſe vidiſſet. Quidam non ita augurabantur: quippe illuſtria Macedonum caſtra viſa fulgorem Alexandro pertendere, quem Regnum Aſiæ occupaturum eſſe, haud ambigere: quoniam in eodem habitu Darius fuiſſet, cum appellatus eſt Rex. Vetera quoque omina, ut fit, ſollicitudo revocaverat. Darium enim in principio Imperii Vaginam acinacis Perſicam juſſiſſe mutari in eam formam, quâ Græci uterentur, protinuſque Chaldæos interpretatos, Imperium Perſarum ad eos tranſiturum, quorum arma eſſet imitatus. Cæterum ipſe & Vatum reſponſo, quod* [NB] *edebatur in vulgus, & ſpecie, quæ per ſomnum oblata erat, admodum lætus, caſtra ad Euphratem moveri jubet.*

Cicero autem, ſub finem libri ſecundi de Divinatione (ubi eximie contra inſomnia eorumque Interpretes diſputat) ſic inter alia loquitur: *Quid? ipſorum Interpretum conjecturæ,* non-

nonne magis ingenia declarant eorum, quam vim conſenſumque naturæ? Curſor ad Olympia proficiſci cogitans, viſus eſt in ſomnis curru quadrigarum vehi. Mane ad Conjectorem. At ille, Vinces inquit. Id enim celeritas ſignificat, & vis equorum. Poſt idem ad Antiphontem. Is autem, Vincare, inquit, neceſſe eſt. An non intelligis quatuor ante te cucurriſſe? Ecce alius Curſor (Atque horum Somniorum plenus eſt Chryſippi liber, plenus Antipatri, ſed ad Curſorem redeo) ad Interpretem detulit, aquilam ſe in ſomnis viſum eſſe factum. At ille, Viciſti, iſtâ enim avi volat nulla vehementius. Huic eidem Antiphon. Tu vero, inquit, te victum eſſe non vides? iſta enim avis inſectans alias, & agitans, ſemper ipſa poſtrema eſt. Parere quædam Matrona cupiens, dubitans eſſet ne prægnans, viſa eſt in quiete obſignatam habere naturam; retulit. Negavit eam, quoniam obſignata fuiſſet, concipere potuiſſe. At alter prægnantem eſſe dixit. Nam inane obſignari non ſolere. Quæ eſt iſta ars Conjectoris, eludentis ingenio? an ea, quæ dixi, & innumerabilia, quæ collecta habent Stoici, quidquam ſignificant, niſi acumen hominum, ex ſimilitudine aliquâ, conjecturam modo huc, modo illuc ducentium? &c.

CAP. IV.

De *Judæorum* קוסמים Koſemim, Sortilegis & Sortibus. *Quid S. Scriptura, quid Judæi de iis tradant. De Gentilium* Sortilegis *ac* Sortibus, *cum in Templis Fatidicis, tum in aliis locis, ſeu publicis (uti in Circo, in Triviis, alibique, apud Romanos imprimis,) ſeu privatis (per vicos, per domos ac familias aliterve) conſultis. De* Sortilegiis *Chriſtianorum; qui, uti Gentilium ſæpe Sortile-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tilegiis addicti eſſent, *ſic &* Chriſtianas (*quaſi*) Sortes *excogitarunt*, *ex* libris Biblicis, *ex* lectione Diaconi *in Eccleſia*, *ex* Sono aliquo incognito (*ad æmulatiouem*, *puto*, בת קול *ſeu* Filiæ vocis *Hebræorum*) *aliiſque*. *De Vatibus* Centurionibus, *ſimilibuſque aliis Agyrtis*; *qui Urſos aliave animalia quæſtûs gratia* (*ſub Religionis tamen prætextu*) *circumducebant*. *De beſtiis Divinandi artem edoctis*. *De Impoſtoribus Fatidicis apud Romanos*, *&c.*

Qui inter præſtigiatores Idololatricos generali magis nomine notantur ſunt illi qui Deuterom. cap. XVIII. v. 10 & 14. appellantur קוסמים Koſemim: ubi Sacer textus habet קוסם קסמים; quibus tunc ſubjungit מעונן ומנחש ומכשף: ubi vulgata verſio habet: *Nec Divinus qui Divinando futura prædicit*; *nec Mathematicus*, *nec Veneficus*, *nec Maleficus*.

Generali magis interpretatione vocatur קוסם קסמים *Divinans Divinationes*: ubi Onkelos Paraphraſtes (uti pene ſemper) verbum verbo reddens, habet קוסם קסמין. neque ex Solo Rabbi David de Pomis (in Lexico;) verum & in ipſa S. Scriptura, in multiplici ſumitur ſignificatione: unde & prætenſi LXX. Interpretes hîc non male verterunt μαντευόμενος μαντείαν. Namque & λεκανομαντείαν, & ῥαβδομαντείαν & κατοπτρομαντείαν, & γενεθλιακὴν & κληδονισμοὺς ſeu *Sortilegia*, & plura alia *Divinationum genera*, comprehendit. Unde & ita late ſumitur (ex gr.) II Reg. XVII. v. 17. Ezech. XIII. v. 6. 9 & 23. XXI, v. 26 & 34. XXII. v. 28. Jerem. XIV. v. 14. Michæ. III. v. 11. aliiſque pluribus in locis.

Hoc tamen Deuteronomii loco, non pro quacunque Divi-

vinationis ſpecie ſumi oſtendunt ſatis verba ſequentia, per quæ aliæ, ac quidem ſingulares Divinationum ſpecies denotantur: unde & Vulgata hîc reddit: *Qui Hariolos ſciſcitetur.* atque ad hæc verba קוסם קסמים, Munſterus Hebraicæ linguæ callentiſſimus hæc ſequentia optime notat: *Per* קוסם *quidam intelligunt* בודק *Experimentatorem, qui* SORTILEGIO, *aut ſtipulatione, inveſtigat, num bonum ſit iter arripere, aut opus aliquod inchoare. Alii putant eſſe generale vocabulum ad omnium Divinationum ſpecies.* Idem, interim, Munſterus hîc vertit: *Exercens Sortilegia.*

Ita, ut quamvis & in bonam partem quandoque ſumatur; atque in malam partem pro *Divino*, pro *Hariolo*, pro *Mago* atque etiam pro *Mortuos conſulente,* ſumatur (uti conſtat ex I Sam. cap. XXVIII. קוסמי לי באוב) ſic tamen hic pro ſingulari *Divinationis* ſpecie, quæ ab omnibus reliquis diſcriminatur. Quod & fit in aliis Sacræ Scripturæ locis.

Qualeſnam igitur fuerint iſtæ *Divinationes* quandoque per קסם, vel potius, quot ſpecies Divinationum ſub קסם comprehendantur, non quidem accuratiſſime definiri queat. Verum ſi Arabas conſulamus [teſtante id ſaltem Edm. Caſtello in Lexico ſuo Heptaglotto, pag. 3391. ubi & [NB] pro *diſtributione ſortium* ſumitur, uti, in genere, aliàs pro *diviſione* ac *diſtributione*] ac ſi conſulamus R. Moſ. Maim. videbimus ipſum, cap. XI. ſect. VI. *Havoda Sara*, ita loqui:

איזהו קוסם זה העושה מעשה משאר המעשיות כדי שישוב ותפנה מחשבתו מכל הדברים עד שיאמר דברים שעתידים להיות ויאמר דבר פלוני עתיד להיות או אינו הווה או שיאמר שראוי לעשות כך הזהרו מכך:

& Sectione Septima:

יש מן הקוסמים שמשמשים בחול או כאבנים ויש מי שגוהר לארץ וצועק ויש מי שיסתכל במראה של ברזל או בעששית ומדמין ואומרים ויש מי שאוחז מקל בידו ונשען עליו ומכה בו עד שתפנה מחשבתו ומדבר:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ומדבר הוא שהנביא אומר עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו: *Cujuſmodi eſt* קוסם [*Divinator*] ? *qui hoc vel illud agit cogitationibus, nulli intentus rei, donec futura prædixerit, ſtatuendo hoc vel illud futurum; aut iſtoc vel aliud facere opportere. A cujuſmodi cavendum nobis.* Et Sect. VII. *Sunt inter* קוסמים [Divinatores] *qui utantur* ARENA *vel* LAPIDIBUS: *ſunt item, qui* HUMI PROCUMBENTES: *alii etiam qui* SPECULUM FERREUM, *vel* VITREUM VAS *inſpiciunt, ac, ubi ſecum cogitarunt proloquantur. Sunt itidem qui* ARREPTO IM MANUM *baculo eidem innitantur, moxque terram percutiant, donec cogitata proferant. De hoc Propheta ait: Populus meus lignum ſuum conſulit, ut Baculus ejus indicet ipſi.* Ad cujuſmodi Divinationum ſpecies & *Rabdomantia*, & λεκανομαντεία, & κατοπτρομαντεία, & κοσκινομαντεία, pluresque aliæ cæterorum Gentilium (vel Gentilibus Divinationibus deditorum) artes ac fraudes pertinent.

Dum ulterius de *Sortilegiis* loqui pergo, conveniret quidem melius, me hîc de ſolis iſtis loqui *Sortibus*, quæ per *Sortilegos* extra Oraculorum ſedes aut Templa legebantur. Verum quia hæc cum illis tam eædem ſunt, ut ipſorum tractatio vix, ac ne vix quidem, ab invicem ſeparari queat, ambas iſtas *Sortium* ſpecies, hic permixtim tractabo.

Inter illas igitur quæ ex Templis Fatidicis (quæ perplurima erant, unde & neceſſe erat tam diverſa ac multiplicia Divinationum genera excogitare) edebantur, erant *Sortes Lyciæ*, *Præneſtinæ*, *Antiatinæ*, *Patavinæ* (ſeu quæ ad Aponi fontem, prope Patavium legebantur) *Herculeæ* (Tiburi nempe, prope urbem,) *Dodonææ*, *Dindymenæ*, & *Cæritanæ;* aliæque plures aliis in locis.

Sic & in Spelunca Herculis ad Buram Achaicam *Sortes* quoque *Herculeæ* edebantur: de quo Hercule Buraico, ipſiuſque Sortibus, ita Pauſanas, in Achaicis loquitur: *Quâ*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Qua ad mare ex Bura deſcenditur amnis eſt Buraicus nomine, & in [proxima] *ſpeluncâ non ita magnum Herculis ſignum: Buraico & ipſi cognomen.* ORACULI SORTES CAPIUNTUR EX TABULA PER TALOS. *Qui conſultum venere, peccatione ad ſignum peractâ, votiſque nuncupatis, talos, (quorum in promptu eſt copia ad Herculis ſignum) quatuor ſumentes, eos jaciunt ſuper menſam. Inſcripti ſunt certis notis tali ſinguli: earum illi notarum interpretationem in tabula,* (ſimilitudinem ſecuti,) *requirunt.* Græca verba ſunt: Καταβάντων δὲ ἐκ Βούρας ὡς ἐπὶ θάλασσαν, ποταμός τε Βουραϊκὸς ὀνομαζόμενος, καὶ Ἡρακλῆς οὐ μέγας ἐστὶν ἐν σπηλαίῳ· ἐπίκλησις μὲν καὶ τούτου Βουραϊκός. Μαντείας δὲ ἀπὸ πίνακί τε καὶ ἀστραγάλοις ἐστὶ λαβεῖν. εὔχεται μὲν γὰρ πρὸ τοῦ ἀγάλματος ὁ τῷ θεῷ χρώμενος, ἐπὶ δὲ τῇ εὐχῇ λαβὼν ἀστραγάλους (οἱ δὲ ἄφθονοι παρὰ τῷ Ἡρακλεῖ κεῖνται) τέσσαρας ἀφίησιν ἐπὶ τῆς τραπέζης. ἐπὶ δὲ παντὶ ἀστραγάλῳ σχήματα γεγραμμένα ἐν πίνακι ἐπίτηδες ἐξήγησιν ἔχει τοῦ σχήματος.

Notabilia admodum ſunt quæ Cicero habet, lib. 2. de Divinatione, de *Sortibus Præneſtinis*, hiſce verbis: *Quid enim Sors eſt? idem propemodum quod* MICARE, *quod* TALOS JACERE, *quod* TESSERAS; *in quibus temeritas & caſus, non ratio, nec conſilium valet. Tota res eſt inventa fallaciis, aut ad quæſtum, aut ad ſuperſtitionem, aut ad errorem. Atque ut in Haruſpicina fecimus, ſic videamus clariſſimarum Sortium quæ tradatur inventio. Numerium Sufficium Præneſtinorum monumenta declarant, honeſtum hominem & nobilem, ſomniis crebris, ad extremum etiam minantibus, cum juberetur certo loco ſilicem cædere, perterritum viſis, irridentibus ſuis civibus id agere cœpiſſe: itaque perforato ſaxo Sortes erupiſſe, in robore inſculptis priſcarum literarum notis. Is eſt hodie locus ſeptus religiosè propter* JOVIS PUERI, *qui lactens cum Junone in gremio Fortunæ, mammam appetens, caſtiſſimè colitur*

tur à matribus. Eodem tempore illo loco, ubi nunc Fortunæ ſita ædes eſt, mel ex olea fluxiſſe dicunt, haruſpiceſque dixiſſe, ſummâ nobilitate illas Sortes futuras, eorumque juſſu ex illa olea arcam eſſe factam, in eàque conditas Sortes, quæ hodie Fortunæ monitu tolluntur. Quid igitur in his poteſt eſſe certi, quæ Fortunæ monitu Pueri manu *miſcentur atque ducuntur? &c.*

Fortunæ monitu ait Cicero: quod hic ſane notandum. Quippe ſimulachrum Fortunæ Prænestinæ, proculdubio eodem (aut fere) modo, quo apud Antium Fortunarum ſimulachra promovebantur, poſt preces, &c. conſulentium, movebatur, uti ex Macrobio diſcimus. Quo quaſi miraculo monebat Dea, Sortes eſſe movendas: Poſt quæ tum puer, ad id officium conſtitutus, illas permiſcebat, & ſic poſt commiſtionem extrahebat. Verba Macrobii (quæ inferiùs latiùs explicabuntur) hæc ſunt, inter alia, ubi libro I. Saturnalium de Deo Heliopolitano loquitur: *Vehitur enim ſimulachrum* Dei Heliopolitani *ferculo, uti vehuntur in Pompa ludorum Circenſium deorum ſimulachra: & ſubeunt plerumque Provinciæ proceres raſo capite longi temporis caſtimonia puri; feruntque divino ſpiritu, non ſuo arbitrio, ſed quo Deus propellit, vehentes: ut videmus apud Antium promoveri ſimulachra* Fortunarum *ad danda reſponſa.* Niſi forſan hæc Dea Prænestina aut nutu capitis, ut Jovis Ammonis ſimulachrum (teſte Strabone) aut alio viſibili ſigno, indicaret quando Sortes eſſent movendæ. In Prænestino hoc templo etiam *Sortes* deſumptæ prius ex arcâ in quâ ſervabantur, atque in urnam aut ſitulam injectæ, manu pueri miſcebantur, ac poſtea extrahebantur, vel, ut Cicero loquitur, ducebantur: ut ſcilicet eo minor fraudis eſſet ſuſpicio, eave eo minus conſulentibus ſuboleſceret. Cum in Bura ex majori acervo tantum quatuor numero deſumptæ projicerentur

tur in tabulam ſive literis, ſive aliis notis, ſolis Sacerdotibus quæ cognitæ eſſent, depictam (ſive verbis quibuſdam, ſive notis Hieroglyphicis, ſive aliis quibuſdam etiam vulgò notis,) ut quæ à talis contactæ eſſent, ſimul colligerentur, iique Sacerdotes inde, ex ſignis inter ſe compoſitis, *Sortes* ſive Oracula redderent conſulentibus. Fortuna Præneſtina vocabatur (uti notum eſt ex Inſcriptionibus pluribus Præneſtæ inventis) aut ſimpliciter *Primigenia*, aut additis etiam Epithetis quandoque *Jovis Pueri*, aut *Jovi puero.* Sic pag. 76. apud Gruterum, num. 6.

FORTUNAE
PRIMIGENIAE
IOVI. PUERO
EX. TESTAMENTO
TREBONIAE
SYMPHERUSAE
P. ANNIUS. HERMA
HERES
L. D. D. D

Item, Num. 7.

FORTUNAE
JOVIS. PUERI
PRIMIGENIAE
D. D.
EX. SORTE. COMPOS
FACTUS
NOTHUS. RUFICANAE
L. F. PLOTILLAE

Notiſſima quoque eſt fabula, Jovem, Neptunum ac Plutonem adhuc Juvenes ac pœnè pueros, poſt expulſum è ſo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

lio Patrem; diviſiſſe univerſi imperium, atque eorum unumquemque nactum partem quæ ex *Sorte* ipſi obveniret, Jovemque inde accepiſſe Cœli ac terræ imperium. Unde Jovis proculdubio ac Junonis ſimulacra in Gremio Fortunæ, iſque honor Fortunæ datus ut ſit *Jovis*, ſeu *Jovi*, *Primigenia*, per eamque *Sortes* atque Oracula regi crederentur: ut cujus beneficio Jupiter ſummum ſit adeptus imperium. Verùm hæc in tranſitu; neque ut certiſſima aliis iſta obtrudere velim. Sed denuo ad rem. In Gerionis Oraculo videntur *Sortes* fuiſſe non ex urnâ effuſæ, ſed etiam, ut Præneſtæ, manu extractæ, ex verbis hiſce Suetonii: *Tiberius juxta Patavium adiit Geronis Oraculum* SORTE TRACTA, &c. Sed veriſimile admodum eſt haſce artes longè diverſas fuiſſe pro diverſitate locorum atque ingeniorum iſtorum hominum, qui aut primi earum Sortium inventores fuerant, aut iis, earumque conſultationibus, præerant: ita ut hîc aut illic traherentur ex urnâ; alibi vero ejicerentur. Unde & formula illa loquendi *Sors excidit* (κλῆρος ἐξέπεσε apud Græcos) ortum habet. Sic Livius lib. XXII. inter alia, quæ de prodigiis eo tempore factis narrat, ait (an de Antiatinis loquatur paulò obſcurius eſt, quamquam admodum veriſimile ſit, ex verborum circumſtantiis) *in Antiate metentibus cruentas in corbem ſpicas cecidiſſe: & Faleriis cœlum findi viſum, velut magno hiatu; quaque patuerit, ingens lumen effulſiſſe:* SORTES *ſua ſponte* ATTENUATAS, *unamque* EXCIDISSE *ita ſcriptam:* MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT. Extæniatas optimè Lipſius emendat: cujus rationes vide (mihi ſaltem, optimas) libro II. Elect. cap. XII.

Nec mirum hoc in Antiate vel Faleriis, locum habuiſſe: cum & in Templo Præneſtino quandoque tales *Sortes* exciderent, de quibus paulo inferius adhuc dicendi locus erit. Hinc quoque loquendi formula *tollere Sortes*, quæ tamen etiam de talis aut ſchedulis, aut aliis inſtrumentis paratis in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

hanc rem, atque in tabulam conjectis, dum inde aut à conſulente Deum, aut à Sacerdote tollerentur, uſurpabatur. Quod vero & quandoque ſive è gremio aut pulvinari Deorum, ſine ex urna aut ſitula, aut alius generis vaſe (quæ tamen & ipſa, aut gremio, aut pulvinari imponi per Antiſtites potuerant) in ſolum *exciderent*, aut in menſam ſubjacentem ſimulachro iſtius Dei cujus excidebant *Sortes*, ac per ipſos Oraculi conſultores tollerentur, mihi admodum veriſimile eſt: cum interim, arte ac machinationibus, dictorum Antiſtitum, poſt varios ritus ac circumſtantias, verè impoſturas, quibus attentior horum actuum conſideratio in conſulentibus impediretur, inde eliderentur. Quod præcipuè puto locum habuiſſe in verbis ac verſibus, qui aut foliis, aut membranis, aut chartulis, aut aliæ materiæ inſcriptæ ſic prodibant. [De membranis inſcriptis notabilis locus extat apud Auguſtinum, libro 83. quæſt. 45. *Cum autem multa vera eos prædixiſſe dicatur; ideo fit, quia non tenent homines memoriâ falſitates erroreſque: ſed non intenti niſi in ea, quæ illorum reſponſis provenerunt, obliviſcuntur; & ea commemorant, quæ non arte illâ, quæ nulla eſt, ſed quâdam obſcurâ rerum* SORTE *contingunt: quod ſi peritiæ illorum volunt tribuere: dicant artificioſe divinare etiam mortuas* MEMBRANAS *ſcriptas quaſlibet, de quibus plerumque pro voluntate* SORS *exit.*] Huc puto reſpicit inſcriptio, quam exhibet Gruterus Theſauri ſui pag. CXXXII. Num. 6.

SACRO
SUSCEPTO
SORTIBUS SUBLATIS
C. GALLIO
ATTICUS
MEDIOLANIENS

Ad verba ac verſus, ſive Virgilianos ſive alios, tranſibo,

 poſt-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

poſtquam notavero, & apud Oraculum Jovis Dodonæi, hujuſmodi *Sortes*, (ſive per talos certis quibuſdam notis, aut ſignis, aut integris etiam verbis, inſcriptos) locum habuiſſe: cum tamen nil præter columbas, aut quercus vaticinantes, aut Dodonæum æs, in omnium ore verſetur. Ita enim Cicero lib. I de Divinatione, ſub perſona Quinti fratris: *Maximum verò illud portentum iiſdem Spartanis fuit, quod cum Oraculum ab Jove Dodonæo petiviſſent, de victoriâ ſciſcitantes, Legatique* [NB] *illud in quo inerant* Sortes, *collocaviſſent: ſimia quam Rex Moloſſorum in deliciis habebat, &* Sorteis ipsas *& cætera, quæ erant ad Sortem parata, diſturbavit, & aliud aliò diſſipavit. Tum ea, quæ præpoſita erat Oraculo, Sacerdos dixiſſe dicitur, de ſalute Lacedæmoniis eſſe, non de victoria, cogitandum.* Idem Cicero lib. 2. de Divinat. de iiſdem in Dodone Sortibus: *Simiæ verò Dodoneæ improbitatem hiſtoriis Græcis mandatam eſſe demiror. Quid minus mirum, quam illam monſtroſiſſimam beſtiam urnam evertiſſe,* Sortes *diſſipaviſſe? Et negant hiſtorici, Lacedæmoniis ullum oſtentum hoc triſtius accidiſſe.* Ubi ſalſe horum Hiſtoricorum credulitatem, imò ſtultitiam, ridet.

Addamus & hæc ſequentia, quaſi eidem incluſa parentheſi, quod ſcilicet ſimile quid huic Divinationis generi, partim & ſequenti, occurrat in Divinationibus Arabum: uti in *Specimine ſuo Hiſtoriæ Arabum* narrat Clariſſ. Eduardus Pocockius: cujus verba hic non vereor adducere, præteritis iis quæ circa diviſionem Cameli pulli; de ſagittis notatis atque in ſacculum conjectis, ſive undecim ſive pluribus; atque inde denuò extractis habet; quoniam hoc exemplum, quod adducere volui, & magis huic rei nobis propoſitæ convenit, & ſimul illuſtrandæ S. Scripturæ facit. Verba ejus igitur ſunt hæc: *Generi iſti Sortium Almaiſer (ut vidimus) appellato, affine eſt etiam alterum (cujus antea incidit mentio)*

tio) الازلام *Alazlam dictum, hac differentiâ, quod prius illud partitioni, hoc Divinationi potius inſerviebat. Cujus hic fuiſſe perhibetur modus. Cum eſſet alicui, vel ſuſcipiendum iter, vel ducenda uxor, vel aliud magni momenti negotium peragendum, ſagittas, quas tres vaſculo incluſas habebant, conſulere ſolebant. Earum primæ inſcriptum erat* JUSSIT ME DOMINUS MEUS: *ſecundæ* PROHIBUIT ME DOMINUS MEUS: *tertia autem nullâ notâ inſignis erat. Harum unam manu extrahenti, ſi occurreret illa quæ juberet, alacri animo tanquam jubente Deo pergere, ſin illa quæ vetaret, deſiſtere; quod ſi* ἀγεάμμαλος *illa, reponere, donec prodiret, quæ vel juſſu præiret, vel interdicto occurreret.* Quibus poſt plura verba interpoſita idem Pocockius ſubjungit: *Certè quæ de hoc* βελομαντείας *genere vidimus, multum conferre videntur ad illuſtrandum locum iſtum* EZEK, XXI. 21. STETIT ENIM REX BABYLONIS IN BIVIO, IN CAPITE DUARUM VIARUM לקסם קסם קלקל בחצים שאל בתרפים. AD DIVINANDUM DIVINATIONEM, TERSIT SAGITTAS ROGAVIT IMAGINES (vel ut vulgata DIVINATIONEM QUÆRENS, COMMISCENS SAGITTAS, INTERROGAVIT IDOLA, &c.) *Ad quem quæ affert Hieronymus mire concinunt cum iis quæ de iſto Arabum antiquorum more traduntur:* STABIT, *inquit*, IN IPSO COMPITO, ET RITU GENTIS SUÆ ORACULUM CONSULET, UT MITTAT SAGITTAS IN PHARETRAM ET COMMISCEAT EAS INSCRIPTAS, SIVE SIGNATAS NOMINIBUS SINGULORUM, UT VIDEAT CUJUS SAGITTA EXEAT, ET QUAM PRIUS CIVITATEM DEBEAT EXPUGNARE. *Ubi obſervare licet vocem* קלקל, *quæ alias* TERSIT, POLIVIT *reddi ſolet, ab Hieronymo notione* COMMISCENDI *explicari. Certè apud Arabes* قلقل *idem valet ac* حرك COMMOVIT *atque idem hîc denotare videtur quod* جلجل *apud ipſos in deſcriptione Sortilegii ſui, ſcilicet* COMMOVE-

VE-

vere, *vel* agitare, *ut confuſè commiſceri poſſint Sortes.*

Sic pluribus (nempe ſeptem) ſagittis quandoque ad *Sortilegia* uſos veteres Arabas idem Pocockius alibi (in eodem ſpecimine) oſtendit.

Hactenus Pocockius : ex quo plura, quam alias feciſſem, citavi, ut ratio quoque conſtaret, cur Hieronymus, ac verſio vulgata hîc magis explicando Ezechieli faciant, quam aliæ aliorum verſiones. Sed & quæ ex eodem Hieronymo non affert Pocockius, hic minime omittenda duco : quæ nempe ille notavit ad Hoſeæ cap. 4. quæque inde adducta heic ſequuntur : *Unde & Propheta quaſi ſtupens & mirabundus eloquitur : Populus meus, qui quondam meo vocabatur nomine,* lignum [NB] interrogavit et virgam. *Quod genus divinationis Græci* ῥαβδομαντείαν *vocant. Unde in Ezechiele legimus, quod* virgas *ſuas* miscuerit *Nabuchodnoſar contra Ammon & Jeruſalem, &* exierit virga *contra Jeruſalem.* Ubi Theophylactus: *Virgas duas ſtatuentes carmina quædam admurmurant: deinde virgis miniſterio Dæmonum cadentibus, conſiderant quonam utraque cadat retrorſum an antrorſum ad lævam aut dextram : ſicque tandem reſponſa dant inſipientibus, virgarum caſu pro ſignis uſi.* An vero Dæmonum miniſterio id genus Divinationis peractum fuerit, facilius hic aliquis dubitet, hancque opinionem Theophylacti credulitati ac ſuperſtitioni adſcribat. Verum iſta diſquiſitio hujus loci non eſt. Facile vero hæc per humanas præſtigias effici queant operæ pretium eſt, ut contemplemur in hoc lepido ſane exemplo.

Narrat enim Franciſcus Redus (in Experimentis ſuis circa res naturales) de Derviſis Turcarum hæc ſequentia : *Quatuor ſagittas eligunt hi Impoſtores, & crenam unius mittentes in crenam alterius, ita junctas in pulvinari ita diſponunt, ut par unum ab altero æquidiſtet. Has, illum in modum diſ-*

po-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

poſitas, duo homines, ſibi invicem oppoſiti, utraque manu fortiter circa cuſpidem teneant neceſſe eſt. Hinc utrumque par ſagittarum conjunctarum, & ſecundum longitudinem ſuam extenſarum, hujus vel illius imimici exercitus nomine inſigniunt, & illud par quod ſponte ſua loco ſe movens, alteri oppoſito pari inequitat, indicio eſt, exercitum illum, cujus nomen gerit, futurum victorem. At vero neceſſe eſt, ut a Turca, calcaneis inſidenti, ter legatur longum illud Alcorani caput, cui titulus eſt Iaſin, i. e. O Homo! Quotquot Mahumetanorum minus callidi & magis ſimplices ſunt, uſque adeo conſtanter his ineptiis fidem adhibent, ut confirmandis illis manus in ignem immittere auſint. Quare ut maximam hic fraudem ſubeſſe oſtenderem, aliquoties id egi, ut experimentum, rei facerent: ac ne deciperer, ipſe ſemper ſagittas tenere volui, & hic ſucceſſus rei fuit, ut nunquam loco ſe moverint ſagittæ, non ſine magno præſentium Turcarum dedecore & ludibrio, qui dictum caput nugaciſſimi Alcorani, ſervatis omnibus requiſitis circumſtantiis, legerant & relegerant. Sed enim, quod nonnulli Occidentales adeſſent, qui in Oriente verſantes, ceu oculati teſtes, huic operationi reſpondiſſe eventum aſſererent, occaſionem mihi dederunt, ut ſollicite & attentè conſiderarem, qua ratione hæc fraus atque hic manuum luſus fieri potuiſſet: nec diu me latuit artificium. Etenim, in duorum illorum, qui ſagittas tenent, arbitrio poſitum eſt, quas quibus velint imponere ſagittas; idque ſolo & inſenſibili pulſus & manuum motu: itaque huic joco me accingens, ſpectantibus multis, evidenter & politè rem peregi. Quare unus Derviſiorum, minus quam reliqui verſutus, ſponte ſua eò deſcendit, ut fateretur, omnes has impoſturas & fraudes in uſu eſſe Mahumetanis, prudenti & politico conſilio; ut milites, falſi ſui Prophetæ perſuaſione de victoria certiores redditi, eò audentius pericula contemnerent. Quod ſi poſtea effectus non reſpondet, ut anno 1626. Aſſani Calafato,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

fato, apoſtatæ Græco, & famoſiſſimo piratæ accidit, qui non obſtante hâc ſagittarum incantatione, quæ victoriam ei de Pontificiâ, nec non regia Hiſpaniarum, & Magni Hetruriæ Ducis claſſe prædicebat, ab eadem circa promontorium Sardiniæ victus, & cum omni ſuo navali agmine captus eſt: Si, inquam, effectus non reſpondet, non deſunt eis prætextus, quibus Sacrilegi hujus impoſtoris auctoritatem ſartam tectamque conſervent.

Refer & huc, Lector, dum adhuc in eadem Parentheſi te verſari putas, ea quæ Tacitus de Germanis, in libro ſuo, de moribus hujus gentis, tradit. *Sortium conſuetudo ſimplex; Virgam frugiferæ arbori deciſam in ſurculos amputant; eoſque, notis quibuſdam diſcretos, ſuper candidam veſtem temerè ac fortuitò ſpargunt. Mox ſi publicè conſulatur, Sacerdos civitatis; ſi privatim, ipſe paterfamiliæ, precatus Deos cælumque ſuſpiciens, ter ſingulos tollit: ſublatos ſecundum impreſſam ante notam interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eâdem re in eundem diem conſultatio: ſin permiſſum, auſpiciorum adhuc fides exigitur. Et illud quidem etiam & hic notum, avium voces volatuſque interrogare.* In qua re admodum probabile eſt, ſurculos iſtos inter ſe, poſtquam ſublati fuerant, ſecundum eum ordinem, quo ſublati fuerant, ſibi invicem fuiſſe conjunctos, atque id quod inde componeretur, pro *Sorte* ſive *Oraculo* fuiſſe habitum.

Apud Scythas (quibus proculdubio Germani ortum debent) qualis divinationis forma locum habuerit (non multum videlicet à præcedenti abludens) ita narrat nobis lib. IV. Herodotus: Μάντιες δὲ Σκυθέων εἰσὶ πολλοὶ, οἳ μαντεύονται ῥάβδοισι ἰτείνοισι πολλῇσι ὧδε· ἐπεὰν φακέλους ῥάβδων μεγάλους ἐνείκωνται, θέντες χαμαὶ, διεξελίσσουσι αὐτούς· καὶ ἐπὶ μίαν ἑκάστην ῥάβδον τιθέντες, θεσπίζουσι. ἅμα τε λέγοντες ταῦτα, συνειλέουσι τὰς ῥάβδους ὀπίσω, καὶ αὖτις κατὰ μίαν συντιθεῖσι. αὕτη μέντοι ἡ μαντικὴ, πατρωΐη σφί ἐστι. οἱ δὲ Ἐνάρεες καὶ οἱ Ἀνδρόγυνοι τὴν Ἀφροδίτην σφὶ λέγουσι μαντικὴν

λέγουσι δοῦναι· Φιλύρης ὦν φλοιῷ μαντεύονται, ἐπεὰν τὴν φιλύρην τρίχα σχίσῃ διαπλέκων ἐν τοῖσι δακτύλοισι τοῖσι ἑωϋτοῦ, καὶ διαλύων, χρᾷ. *Apud eoſdem permulti ſunt vaticinatores, qui pluribus virgis ſalignis divinant, ad hunc modum; grandes virgarum faſces quum attulerunt, humi poſitos diſſolvunt ac ſeparatim ponentes illarum ſingulas, vaticinantur. Simulque dum hæc dicunt, virgas rurſum convolvunt (quas videlicet evolverant) & in unum componunt. Hæc eſt illis tradita à majoribus divinatio. Sed Enaries, qui & Androgyni, ajunt ſibi à Venere traditam divinationem, qui tiliæ fronde vaticinantur. Tiliam ubi quis trifariam ſciderit, digitis ſuis eam implicando ac reſolvendo tractat, atque in hunc modum vaticinatur.*

Refer huc denique quæ de Alanis habet Ammianus Marcellinus lib. XXXI. hiſce verbis comprehenſa: *Futura miro præſagiunt modo: nam rectiores virgas fœminæ colligentes, eaſque cum incantamentis quibuſdam ſecretis præſtituto tempore diſcernentes, apertè quid portendetur norunt.* Quæ omnia ſatis benè conveniunt cum ῥαβδομαντεία veterum Græcorum & Latinorum, ſed longè diverſis modis (licet veriſimile ſit, ab eadem origine;) exercitâ.

Homericarum Sortium è Templis Fatidicis datarum exempla admodum notabilia videre poteſt Lector in Jovis Beli in Syria, Sortes è libro ſecundo Rhapſodiæ Homericæ petitas; ſicut etiam in Apollinis Didymæi in Mileto è libro nono.

Quin & Euripidearum Sortium è Templo, jam dicti Jovis Beli, datarum exemplum habemus: ne, ſcilicet, ſoli Epici Poëtæ tali gauderent auctoritate. Sibyllarum Sortes datæ ferè ubique occurrunt. At non ita frequenter Muſæi: ejus namque *Sortes* atque *Oracula* quoque adducuntur. Ita enim Pauſanias in Phocicis, quæ paulò altiùs repetam: τὴν δὲ πληγὴν Ἀθηναῖοι τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς οὐ μετὰ τοῦ δικαίου συμβῆναι σφίσιν ὁμολογοῦ-

λογοῦσι. προδοθῆναι γὰρ ἐπὶ χρήμασιν ὑπὸ τῶν στρατηγησάντων. Τυδέα δὲ εἶναι καὶ Ἀδείμαντον. καὶ ἐς ἀπόδειξιν τοῦ λόγου, Σιβύλλης παρέχονται τῶν χρησμῶν.

Καὶ τότ' Ἀθηναίοισι βαρύστηνα κήδεα θήσει
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, οὗπερ κράτος ἐστὶ μέγιστον.
Νηυσὶ Φέρει πολέμοιο μάχην καὶ δηϊοτῆτα
Ὀλλυμέναις δολεροῖσι τρόποις κακότητι νομήων.

Τὰ δὲ ἕτερα ἐκ Μουσαίου χρησμῶν μνημονεύουσι,
Καὶ γὰρ Ἀθηναίοισι ἐπέρχεται ἄγριος, ὄμβρος,
Ἡγεμόνων κακότητι. παραίφασις δέ τις ἔσται,
Ἧι γ' ἄλις ἡμύσουσιν πόλιν, τίσουσι δὲ ποινήν.

Cladem certè, quâ affecti ſunt apud Ægoſpotamos Athenienſes, dictitant illatam ſibi non juſto prælio, ſed prætorum ſuorum proditione quos pecunia hoſtes corrupiſſent : [dona enim qui à Lyſandro acceperant] illos Tydeum & Adimantum fuiſſe. Atque ejus teſtimonium ex Sibyllinis carminibus proferunt :

Ac tum Cecropidis luctum gemituſque ciebit
Jupiter altitonans, rerum cui ſumma poteſtas.
Navibus exitium, & crudelia funera bello
Ille feret, culpaque ducum dabit omnia peſſum.

Alia verò ex Musæi Sortibus *commemorant:*

Et fera tempeſtas urgebit Cecrope cretos
Fraude ducum : ſed certa aderunt ſolatia victis.
Namque urbem hoſtilem evertent, pœnaſque repoſcent.

Porrò, de Orphei Sortibus ſive λογίοις plura habet Proclus in Platonem : quæ ibi à magis curioſis indagari poterunt : licet inde excerpta H. Stephanus illa *Poëſi* ſuæ Philoſophicæ (anno 1573. excuſæ) inſeruerit.

Quod attinet autem ad Sibyllarum Sortes, eæ potiſſimum, inter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

inter Græcos, apud Sortilegos locum habuiſſe videntur. Quum ejuſmodi carmina quam plurima & per totam Græciam atque Italiam [uti jam alibi clare oſtendi] diſperſa venditarentur.

Non igitur ſolum (ut denuò revertamur in viam) per notas, ſive apertas, ſive occultas, talis, aliiſve inſtrumentis, vel tabulæ ſeu menſæ inſcriptas, aut per integra verba, ſententiaſve integras: (ut in exemplo ex Livio adducto vidimus,) ſed & per integros verſus, ſive Virgilianos, ſive alios, *Sortes* reddebantur. Quod & ex iis, quæ de Hadriano ſuperius adduxi, patet, & ex jam mox ſequentibus fiet manifeſtum. Sic enim Capitolinus in vitâ Clodii Albini hæc ſequentia refert: *Quod cum ille* SORTEM *de fato ſuo* TOLLERET, *his verſibus eidem dicitur eſſe reſponſum:*

HIC REM ROMAMAM, MAGNO TURBANTE TUMULTU,
SISTET EQUES, STERNET POENOS GALLUMQUE REBELLEM.

Sic & Lampridius de Alexandro Severo:

Huic Sors in templo Præneſtinæ talis excidit, cum illi Heliogabalus inſidiaretur,

---- SI QUA FATA ASPERA RUMPAS
TU MARCELLUS ERIS. ----

Ex quo poſteriori exemplo videmus, & in Templo Præneſtino non tantùm per talos priſcarum literarum notis inſcriptos, ſed & per verſus quoque (forſan & aliter quandoque) ac quidem Virgilianos, conſulentibus fuiſſe reſponſum.

Sortes autem hæ ſequentes Alexandro datæ, an è Templo Fortunæ Præneſtinæ emanarint, an vero aliter ipſi obvenerint, incertum eſt. Imo potiùs exiſtimem has nullo è

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Templo emanâſſe; priores ſaltem, quæ Græcè redditæ fuerunt. Sunt vero eæ quas idem Lampridius, paginis aliquot interjectis, affert hunc in modum : *Ipſe, quum Vatem conſuleret de futuris, hos accepiſſe dicitur verſus adhuc parvulus : & primis quidem Sortibus,*

TE MANET IMPERIUM COELI, TERRÆQUE MARISQUE:

Intellectum eſt, quod inter divos etiam referretur.

TE MANET IMPERIUM QUOD TENET IMPERIUM:

Ex quo intellectum eſt, Romani illum Imperii Principem futurum. Nam ubi eſt Imperium niſi apud Romanos, quod tenet Imperium ? Et hæc [NB] *quidem de Græcis verſibus ſunt prodita. Ipſe autem quum parentis hortatu animum à Philoſophia & Muſicâ ad alias artes traduceret,* VIRGILII SORTIBUS *hujuſmodi illuſtratus eſt,*

EXCUDENT ALII SPIRANTIA MOLLIUS ÆRA,
CREDO EQUIDEM, VIVOS DUCENT DE MARMORE VULTUS,
ORABUNT CAUSAS MELIUS, COELIQUE MEATUS
DESCRIBENT RADIO, ET SURGENTIA SIDERA DUCENT:
TU REGERE IMPERIO POPULOS ROMANE MEMENTO.
HÆ TIBI ERUNT ARTES, PACIQUE IMPONERE MOREM,
PARCERE SUBJECTIS, ET DEBELLARE SUPERBOS.

Et hæ poſteriores forſan nullo è Templo redditæ fuerunt: ſed à Vatibus aut *Sortilegis* (Ceretanos hodie eos vocant Itali) qui Romæ aut in Triviis aut in Circo per talia artificia ſimplici, ac credulo ex ſuperſtitione, illudebant popello, atque inprimis [ut adhuc hodie] pueris ac puellis, de fortuna circa conjugia ſua, aut alia, nimis inconſideratè curioſis, hujuſmodi impoſtores imponebant. Tales enim homines

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

nes & Homericis & Virgilianis, aliorumque verſibus, uſos conſtat, occaſione ſuperſtitionis inveteratæ erga hoſce maximi nominis Poëtas Homerum, Heſiodum, Euripidem, Virgilium, Ovidium; utqui & ipſi de ſe canerent: *Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo, &c.* ſibique nomen Vatis imponerent; quaſi à Muſis (uti quoque perhibebant) edocti, ea quæ canebant prompſiſſent: præſertim cum etiam viderent in Templo Præneſtino, uti & in aliis, per talium Poëtarum (ſaltem Virgilii) verſus aut carmina, redditas *Sortes.*

Sed priuſquam ad illas *Sortes*, quæ per *Sortilegos* edebantur progrediar, ſingularem admodum modum conſulendi *Sortes*, imò & eas fabricandi, adducam ex Ammiano Marcellino: qui libro 29. & 31. tradit hæc ſequentia: *Et prior Hilarius, Conſtruximus,* [*inquit,*] *magnifici judices, ad* CORTINÆ *ſimilitudinem* DELPHICÆ, *diris auſpiciis, de laureis virgulis, infauſtam hanc menſulam, quam videtis: & imprecationibus carminum ſecretorum, choragiiſque multis ac diuturnis ritualiter conſecratam movimus tandem. Movendi autem, quoties ſuper rebus arcanis conſulebatur, erat inſtitutio talis. Conlocabatur in medio domus emaculatæ odoribus Arabicis. undique lance rotunda, purè ſuperpoſita, ex diverſis Metallicis materiis fabrefacta: cujus in ambitu rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor ſcriptiles formæ inciſæ peritè, disjungebantur, ſpatiis examinatè dimenſis. Has linteis quidam indumentis amictus, calceatuſque itidem linteis ſoccis, torulo capiti circumflexo, verbenas felicis arboris geſtans, litato conceptis carminibus numine præſcitionum auctore, cæremoniali ſcientia ſuperſiſtit cortinulis:* PENSILEM ANULUM LIBRANS ARCTUM *ex Carpathio filo perquam levi, myſticis diſciplinis initiatum:* [NB. Notetur hîc Dactylomanteia in Sortibus.] QUI PER INTERVALLA DISTINCTA RETINENTIBUS SINGULIS LITERIS

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ris incidens saltuatim, heroos efficit versus interrogationibus consonos, ad numeros et modos plene conclusos, *quales leguntur Pythici, vel ex Oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis, qui præſenti ſuccedet Imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur,* adsiliens anulus duas perstrinxerat Syllabas ΘΕΟ *cum adjectione literæ poſtremâ, exclamavit præſentium quidam, Theodorum præſcribente fatali neceſſitate portendi. Nec ultra ſuper negotio eſt exploratum; ſatis enim apud nos conſtabat, hunc eſſe qui poſcebatur. Cumque totius rei notitiam ita ſignatè ſub oculis judicium ſubjeciſſet, adjecit benevolè, id Theodorum penitus ignorare. Poſt hæc interrogati an ex fide* Sortium, *quas agitabant, ea præſcierint quæ ſuſtinerent: verſus illos notiſſimos ediderunt, clarè pronuntiantes capitalem eis hanc operam ſcrutandi ſublimiora citò futuram: nihilominus tamen ipſi quoque cum cognitoribus Principi cædes incendiaque flagitantes furias imminere: quarum tres ponere ſufficiet ultimos.*

Οὐ μὰν ἀλίμητόν γε σὸν ἔσεται αἷμα, καὶ αὐτοῖς
Τισιφόνη βαρύμηνις ἐφοιτάσεται κακὸν οἶτον,
Ἐν πεδίοισι Μίμαντος ἄϊλα καιομένοις κάρε.

Libro 31. de hâc eâdem re: *Illud autem præteriri non convenit, quod eum Oraculo Tripodis, quem moviſſe Patricium docuimus & Hilarium, tres verſus illos fatidicos comperiſſet, quorum ultimus eſt*

Ἐν πεδίοισι Μίμαντος ἄϊλα καιομένοις κάρε.

Hoc, ut erat inconſummatus & rudis, inter initia contemnebat; proceſſu verò luctuum maximorum abjectè etiam timidus, ejuſdem Sortis *recordatione Aſiæ nomen horrebat: ubi Erythræo oppido ſuppoſitum montem Mimanta & Homerum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

rum ſcripſiſſe, & Tullium, doctis referentibus, audiebat.

In hac hiſtoria videmus & ſingularem modum *Sortium*, & eas ſic per privatos quandoque artibus magicis (prætenſis) concinnatas: denique (quod etiam Turnebus libro 5. Adverſariorum oſtendit, & ex præcedentibus ſatis eluceſcit.) Vocem *Sortes* (in plurali numero,) pro teſſeris, annulis ſimilibuſque ſumi inſtrumentis, *Sors* vero in ſingulari, pro ipſo Oraculo ſeu reſponſo per *Sortes* dato, capi.

Hiſtoriam autem illam, quam Ammianus affert, paulo aliter narratur, tum a Nicephoro, tum a Cedreno, qui id per Alectryomanteriam factum fuiſſe narrant; ex quibus Cedrenus hæc refert: Λιβάνιος δὲ ὁ σοφιστὴς, καὶ Ἰάμβλιχος ὁ Πρόκλου διδάσκαλος, ἐποίησαν τὴν λεγομένην ἀλεκτρυομαντείαν. Γράψαντες γὰρ τα κδ γράμματα ἐπὶ κόνεως, καὶ ἐπιθέντες καθ' ἕκαστον γράμμα κόκκον σίτου, ἀπέλυσαν ἀλέκτορα ἐπὶ τὰ γράμματα, καὶ ἔλαβεν ὁ ἀλέκτωρ τὸν ἐν τῷ Θ κόκκον, ἔπειτα τὸν ἐπὶ τῷ Ε, καὶ Ο, καὶ τὸν ἐν τῷ Δ. καὶ ἐγένετο ἡ τούτων μαντεία ἀμφίβολος. Τοιαῦτα γὰρ τὰ τῶν τοιούτων ἀπατηλά. *Tunc Libanius Sophiſta, & Jamblichus Procli magiſter per gallum gallinaceum Divinationem inſtituerunt. Scribentes enim in pulvere XXIIII. elementa, ac cuivis granum frumenti imponentes, gallum eis immiſerunt. atque is granum de litera* Θ, *item de* E, *de* O, *& de* Δ *abſtulit, itaque ambiguam deſignationem reliquit: quemadmodum id genus res ſolent impoſturarum eſſe plenæ.* Hoc vere *Sortilegium* erat: verum quod clam ac paucis adhibitis teſtibus inſtituebatur.

Per *Sortilegos*, *Agyrtas*, ac *circumforaneas*, ut modo monuimus, (uti per eos, hodie quos *Ceretanos* vocant Itali, exercetur, lucri gratiâ, χειρομαντεία, ac μετωποσκοπία) etiam in triviis atque aliis locis publicis, proſtantes, Divinationes peragebant, ac Sortes tollebant creduli homines. Qui *Sortilegi* Romæ tamen in Circo, ad aggerem ſeu ſpi-

 nam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

nam Circi, atque ibi *ad Phalas Delphinorumque columnas*, ut Juvenalis loquitur, impoſturas ſuas ac præſtigias venditabant. His erat tabella, in qua verſus fatidici erant deſcripti, atque in ea, talorum arbitrante jactu, divinationes peragebant, quæ tabella, ut Celeber. Iſ. Cauſaubonus optimè (ad Hiſtorias Auguſtas) notat, Græcis vocabatur πίναξ ἀγυρτικὸς, ſive ἀγυρτικὴ σανίς. *Agyrtæ* enim tales vocabantur impoſtores, qui credulo popello, ac pueris & mulierculis inprimis, per talia, in proprium lucrum, illudebant. Hinc apud Suidam inter alia (in voce ἀγύρτης, ubi antea ἀγύρτην vocaverat μάντιν,) habemus: ἐμέμφετο αὐτοῦ τὸ ἐπὶ τὰς μαντείας ἐπτοημένον, καὶ βουλόμενον ἀεὶ τοῖς ἀγύρταις ἐπιτρέπειν τὰ οἰκεῖα πράγματα. *In ipſo accuſabatur quod attonitus quaſi hæreret circa Oracula, ac perpetuo* AGYRTIS, *ſive* SORTILEGIS CIRCUMFORANEIS *rei familiaris ſuæ fortunas committeret.* Iis autem quæ jam attuli illuſtrandis, non malè faciunt etiam quæ habent Tibullus ac Juvenalis Poëtæ. Quorum primus lib. I. Eleg. 3. ita canit:

Illa Sacras pueri SORTES *ter ſuſtulit. Illi*
Rettulit E TRIVIIS *omnia certa puer.*

Sive quod pueris adminiſtrantibus, Sorteſque, (ad imitationem Sortium Præneſtinarum) extrahentibus, hæc peragerentur: ſive quod puer miſſus à Delia ad Sortes conſulendas talia ipſi nuntiaverit; [de pueris pro ſemetipſis conſulentibus exemplum habemus in Alexandro Severo adhuc parvulo Virgilianas Sortes conſulente] ſive quod etiam per pueros, (uti apud nos ſæpè in encæniarum feſtis pueri tabulas luſorias ferè ad modum antiquarum πινάκων ἀγυρτικῶν compoſitas exponunt ac dirigunt) eæ adminiſtrarentur. Quod non malè elici videtur ex verbis: *Illa Sacras pueri* SORTES TER SUSTULIT, quaſi puero Sortes agitante ipſa Delia illas ſuſtulerit. Puellæ enim ac mulieres Romanæ hnic rei ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

maximè deditæ erant, uti videri poteſt ex hiſce Juvenalis verſibus, quibus & loci ubi potiſſimum hujuſmodi Vates ac Sortilegi morabantur, deſcribuntur:

Si mediocris erit, ſpatium luſtrabit utrumque
Metarum, & SORTES DUCET, *frontemque manumque*
Præbebit vati crebrum popyſma roganti.
Divitibus roſponſa dabit Phryx augur, & Indus
Conductus dabit, aſtrorum mundique peritus;
Atque aliquis ſenior qui publica fulgura condit.
Plebejum in CIRCO *poſitum eſt &* IN AGGERE *fatum.*
Quæ nullis longum oſtendit cervicibus aurum,
Conſulit ANTE PHALAS, DELPHINORUMQUE COLUMNAS,
An ſaga vendenti nubat caupone relicto.

Niſi fortè hæc Delia, de qua Tibullus, & per ſeipſam, & etiam per puerum ſeorſim, Sortilegos iſtos conſuluerit; ob verba hæc ſequentia:

Illi
Rettulit è triviis omnia certa puer.

Duplici [ſi non & pluribus] prætextu pueri ad talia adhibebantur. I. Quod hîc, quaſi, nulla fraus vel impoſtura intercurrere videretur, ſi puer ipſe Sortes tractaret, vel in Speculum, aut pelvem aqua plenam, inſpiceret. II. Quod pueri, & quidem caſti ac nondum Venerem experti, Dîs ſic magis grati atque accepti, adeoque ad talia magis apti crederentur. Hoc & ſuo tempore inter Mauros locum habuiſſe [quamvis Alcoranus Mahometicus omnem Divinationem damnet] narrat Leo Africanus hoc modo: *Venio ad Fatidicos & Divinatores, quorum* [Feſſæ] *ingens eſt numerus,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

rus, triaque genera: Horum enim nonnulli Geomanticis uti ſolent figuris. Alii aquam catino vitreo infuſam olei guttula admixtâ, lucidam & tranſparentem reddunt, in qua tanquam in ſpeculo Dæmones confertim ſe videre affirmant, qui exercitum numeroſum repræſentant, quorum nonnulli in itinere ſunt, alii rivum tranſmittunt, alii terreſtre prælium gerunt; quos ubi quietos videt, de rebus quas ſcire cupit interrogat. Dæmones porro nutibus reſpondent, vel aliquo manuum vel oculorum judicio: adeo temeraria atque damnanda horum eſt hâc in re credulitas. Vitreum illud vas [NB] *pueris interdum vix octavum egreſſis annum in manum dant, a quibus num hunc vel illum Dæmonem viderint interrogant.*

Verum hac occaſione videas, mi Lector, quoque bellam ὑδρομαντείαν, ubi cœcus explicat illa, quæ magis oculati (quamvis mente cœci quoque) ſibi in aquis turbidis, videre videbantur. Hiſtoria habetur apud Nicetam Choniatem, in Andronico Commeno, hoc modo: τὴν μὲν ἀστρονομίαν τῷ τέως ὡς συνετωτέραν καὶ ἀξυμφονῶς τὰ μέλλοντα ὑπεμφαίνουσαν, ὑπερέθετο· ἐφίησι δ' ὅλον ἑαυτὸν τοῖς οἵτινες ἀμυδρῶς ἐν ταῖς πλυνοῖς ὕδασιν τεκμαίρουσι τὰ ἐσόμενα καὶ ὡς οἷά τινας ἀκτῖνας ἡλίου περιαυγαζούσας, τὰ ἰνδάλματα τῶν ἔμπροσθεν ἐκεῖθεν ἐνοπτρίζονται· αὐτὸς μὲν οὖν παρεῖναι τοῖς τελουμένοις ἀπείπατο, ἐκκλίνων, ὡς ἔοικε, τὴν κωτίλον φήμην, ἣ τὰ ἐν κρυπτῷ δρώμενα διορᾷ, καὶ τίθησι τοῖς ἅπασιν ἔκφορα, ἀνατίθησι δὲ τὴν μυσαρὰν νυκτεργασίαν ταύτην τῷ Ἁγιοχριστοφορείτῃ Στεφάνῳ, οὗ πολλάκις ἐμνήσθημεν· ὁ δὲ τὸν Σὴθ παραλαβών, ἐκ βουπαιδὸς τετελεσμένον τὰ τοιάδε, καὶ τούτων ἕνεκα ἐκκοπέντα τὰς κόρας παρὰ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου λόγοις εἰρήκαμεν, ἐρώτησιν τίθησι δι' ὧν ἔδρασεν (ὅσα ἐμοὶ μὲν γνῶναί τε καὶ μαθεῖν οὐχ ἡδὺ, μαθεῖν δ' ἑτέρωθεν ἔξεστι τοῖς βουλομένοις) εἰδέναι, ὅς ἐστιν ὁ μετὰ τὸν βασιλέα ἄρξων Ἀνδρόνικον, ἢ καὶ παραλύσων αὐτὸν τῆς ἀρχῆς; τὸ δὲ πονηρὸν ἀποκρίνεται πνεῦμα, ἢ μᾶλλον ἀμυδρῶς, ὡς ἐν ὕδασι, καὶ τούτοις θολεροῖς, διαχαράττει τῶν γραμμάτων τινὰ, Ἰσαακιὸν ἐννοεῖν ὑπεμβάλλοντα, οὐχ ἅπαν ξυνθὲν τὸ ὄνομα, ἀλλὰ δὲ παρεμφῆναι ὁποῖον τὸ τοῦ Σελή-

Σελήνης ἡμίτομον, καὶ τούτου ὄπισθεν προδιατυπῶσαν Ἰῶτα, εἰς τὸ ἀξυμφανὲς ἄγον εἰτοῦθεν τὸ μάντευμα καὶ οἷον τοῦ ἐσομένου προκέντευμα. *Tum quidem Aſtrologiam, ut magis familiarem & futura obſcurius innuentem ſepoſuit: ſeque totum permiſit iis, qui futura ex aquis, qnaſi per caliginem conjiciunt, & imagines futurarum rerum, velut ex umbra ſolarium radiorum conſectantur. Ac ipſe quidem illis* [NB] *Nocturnis Sacris intereſſe noluit, metu famæ, ut arbitror; quæ ea quæ in occulto fiunt perſpicit, & omnibus enarrat. Sed nefarium illud arcanum Hagiochriſtophoritæ Stephano, cujus ſæpius mentionem fecimus, mandat. Is vero Setho adhibito, qui, ab ineunte ætate iſtiuſmodi Oraculis deditus, oculos propterea Manuelis Imperatoris juſſu amiſerat, ut ſupra expoſuimus, certo ritu (quem mihi nec ſcire, nec addiſcere jucundum eſt, & aliunde addiſcere licet) percontatur, quis poſt Andronicum ſit imperaturus? aut Imperium ei erepturus? Reſpondit malus genius, vel potius obſcure, ut in aquis, iiſque* [NB] *turbidis, aliquot primas literas, integro nomine non expreſſo, deſignat, unde Iſaacius intelligeretur: ſed primum oſtenſa literâ S. inſtar dimidiatæ Lunæ,* [ita enim, per C, Græci veters S literam exprimebant] *ac deinde ſubjuncta litera I. ut Oraculum eſſet obſcurius, & fati veluti ſtimulus.*

Ad pinacia illa & talos, ſive calculos modumque per ea inſtrumenta vaticinanda, ſpectat & Epigramma incerti Auctoris, quod habetur lib. 2. titulo 5. in Aſtrologos; quo non illepide hujuſmodi irridentur vates, ut & illi qui tales de futuris conſulebant.

Καλλιγένης ἀγροῖκος ὅτε σπόρον ἔμβαλε γαίῃ,
  Οἶκον Ἀριστοφάνους ἦλθεν εἰς ἀστρολόγου,
Ἤτεε δ' ἐξερεείνων εἰ θέρος αἴσιον αὐτῷ
  Ἔσται, καὶ σταχύων ἄφθονος εὐπορίη.
Ὃς δὲ λαβὼν ψηφῖδας, ὑπὲρ πίνακός τε πυκάζων,

Δάκτυλά τε γνάμπτων, φθέγξατο Καλλιγένει,
Εἴπερ ἐπομβρηθῇ τὸ ἀρούριον ὅσσον ἀπόχρη,
Μηδὲ τιν' ὑλαίην τέξεται ἀνθοσύνην,
Μηδὲ πάγος ῥήξῃ τὴν αὔλακα, μηδὲ χαλάζῃ
Ἄκρον ἀποδρυφθῇ δράγματος ὀρνυμένου,
Μηδὲ νεβροὶ κείρωσι τὰ λήϊα, μηδέ τιν' ἄλλην
Ἠέρος ἢ γαίης ὄψεται ἀμπλακίην,
Ἐσθλόν σοι τὸ θέρος μαντεύομαι, εὖ δ' ἀποκόψεις
Τοὺς στάχυας· μούνας δείδιθι τὰς ἀκρίδας.

Ruſticus Calligenes quum jam ſemina terræ commit-
teret
Adibat ædes Aſtrologi Ariſtophanis:
Petebatque ut ſibi prædiceret, num æſtas ſibi bona ac
proficua eſſet,
Magnaque ariſtarum abundantia proveniret.
Sed ille, ARREPTIS CALCULIS, IISQUE SUPER
MENSAM CREBRIUS CONJECTIS
DIGITISQUE [NUMERATO] INFLEXIS, *loque-*
batur [ita] Calligeni:
Si ager [tuus] quantum ſatis fuerit imbre madeſcat,
Neque è contra Zizaniis nimis effloreſcat,
Neque gelu corrumpat ſulcos, neque grandine
Jam ſurgentis ſegetis ſumma dilacerentur,
Neque hinnuli depaſcant ſata, neque aliqua alia
Aëris aut telluris vitia patiantur ea,
Prædico tibi bonam meſſem; ac feliciter ariſtas deme-
tes.
Solas tamen timeas locuſtas.

Neque minus accurate ſanè conjectaverat ille, de quo Lucillius (cujus omnia fere ſcoptica) cecinit, hæc ſequentia:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Πρὸς τὸν μάντιν Ὄλυμπον Ὀνήσιμος ἦκθ' ὁ παλαιστὴς,
 Καὶ πένταθλος Ὕλας, καὶ σταδιεὺς Μενεκλῆς,
Τίς μέλλει νικᾷν αὐτῶν τὸν ἀγῶνα, θέλοντες
 Γνῶναι. κἀκεῖνος τοῖς ἱεροῖς ἐνιδὼν,
Πάντες, ἔφη, νικᾶτε, μόνον μήτις σε παρέλθῃ,
 Καί σε καταστρέψῃ, καὶ σὲ παρατροχάσῃ.

Adibant unà Vatem [*nomine*] *Olympium*
 Oneſimus luctator, Hylas quinquertio, & ſtadii curſor Menecles,
Volentes ſcire quis ex ipſorum numero certaminis victor evaderet.
 Atqui ille INSPECTIS SACRIS [LIBELLIS]
Dicebat, vos omnes vincetis: ſi modo nemo te prætercurrat,
 Aut te ſupplantet, aut te curru prætervehat.

Unde non abſona hiſce Ennius, apud Ciceronem cecinit:

Non VICANOS *aruſpices, non* DE CIRCO *aſtrologos:*
Non Iſiacos conjectores, non interpretes ſomnium.
Non enim ſciunt hi; aut arte aut divina ſcientia:
Sed ſuperſtitioſi vates, impudenteſque arioli.
Aut inertes, aut inſani, aut quibus egeſtas imperat:
Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant viam.
Quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam ipſi petunt,
De his divitiis ſibi deducant drachmam, reddant cætera.

Per vicos atque oppida quoque tales impoſtores circuibant, ſuaſque *Divinationes* ac *Sortes* venditabant atque omnibus inceptis ac ſucceſſibus adaptabant. Ita enim de iſtis Plutarchus in libello cui titulus, *Cur nunc Pythia non reddat Oracula carmine*: Πλείστης μέντοι ποιητικῆς ἀνέπλησεν ἀδοξίας τὸ ἀγυρτικὸν καὶ περὶ τὰ μητρῷα καὶ σεράπεια βωμόλοχον καὶ πλα-

νώμενον

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

νώμενον γένος, οἱ μὲν αὐτόθεν, οἱ δὲ κατὰ κλῆρον ἔκ τινων γραμματείων, χρησμοὺς περαίνοντες οἰκέταις καὶ γυναίοις, ὑπὸ τῶν μέτρων ἀγόμενοι μάλιστα καὶ τοῦ ποιητικοῦ τῶν ὀνομάτων. ὅθεν οὐχ ἥκιστα ποιητικὴ δοκοῦσα κοινὴν ἐμπαρέχειν ἑαυτὴν ἀπατεῶσι καὶ γόησιν ἀνθρώποις καὶ ψευδομάντεσιν, ἐξέπεσε τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ τρίποδος.

Maximam Poëſi infamiam paraverunt CIRCUMFORANEI *illi &* CIRCULATORES, *&* SCURRÆ MAGNÆ MATRIS DEORUM *ac* SERAPIDIS *vagi: quorum alii ex tempore, alii* SORTE QUADAM EX QUIBUSDAM LIBELLIS, *Oracula dabant ſervis & mulierculis; quas maximè numeri & nomina Poëtica moverent. Quæ non minima fuit cauſa, cur Poëtica, tanquam communem ſe quæ videretur præbere impoſtoribus & præſtigiatoribus ac falſis vatibus, veritate & Tripode arceretur.*

Videmus quoque tam ex ſuperius allatis, quam ex jam nunc ſequentibus, quod non Homerici verſus, aut Virgiliani ſolum, aut alii; ſive aliorum Poëtarum, ſive ab ipſis Antiſtitibus conficti. huic negotio accommodati fuerint: verum & verſus, prætenſi, *Sibyllarum*. Unde Plutarchus in vita Ciceronis ita de Lentulo loquitur: τοῦτον ὄντα τῇ φύσει τοιοῦτον, κεκινημένον ὑπὸ τοῦ Κατιλίνα, προσδιέφθειραν ἐλπίσι κεναῖς ψευδομάντεις καὶ γόητες, ἔπη πεπλασμένα καὶ χρησμοὺς ᾄδοντες. ὡς ἐκ τῶν Σιβυλλείων προδηλοῦντας εἱμαρμένους εἶναι τῇ Ῥώμῃ Κορνηλίους τρεῖς μονάρχους, ὧν δύο μὲν ἤδη πεπληρωκέναι τὸ χρεὼν, Κίνναν τε καὶ Σύλλαν, τρίτῳ δὲ λοιπῷ Κορνηλίῳ ἐκείνῳ φέροντα τὴν μοναρχίαν ἥκειν τὸν δαίμονα, καὶ δεῖν πάντως δέχεσθαι, καὶ μὴ ἀποφθείρειν μέλλοντα τοὺς καιροὺς, ὥσπερ Κατιλίνας.

Tali hunc ingenio, & à Catilinâ incenſum, vani inſuper vates & præſtigiatores ſpe dementaverant inani, carmina conficta & SORTES *canentes,* QUASI EX LIBRIS SIBYLLINIS; *prænuntiantes in fatis eſſe ut tres Cornelii Romæ rerum potirentur: eorum duos fatum jam impleſſe, Cinnam & Syllam: tertio, qui ſupereſſet, Cornelio Deos ipſi do-*

dominationem deferre, quin ſuſciperet, nec cunctando, ſicut Catilina, corrumperet opportunitatem.

Hinc Salluſtius, in Conſpiratione Catilinaria: *At Lentulum diſſimulantem coarguunt, præter literas, ſermonibus, quos ille habere ſolitus erat, ex* LIBRIS SIBYLLINIS *Regnum Romæ tribus Corneliis portendi: Cinnam atque Syllam antea: ſe tertium eſſe cui fatum foret urbis potiri.* Hæc enim non ex iſtis libris fuiſſe accepta, qui tam religioſa ſub cuſtodia in Capitolio cuſtodiebantur; ſed à Sortilegis eorumve ſimilibus, vel alias in totum fuiſſe conficta, jam ubi de Pſeudoprophetis egi, oſtenſum fuit.

An autem primo (ut vult Joan. Argolus, in notis ad Onuphrium de ludis Circenſibus) Carmina illa prætenſa Sibyllina hujuſmodi *Sortibus* fuerint deſtinata, poſtea vero carmina Poëtarum, utpote Vatum quoque, aut ab iis parum diſtantium; quamvis id quidem incertum (licet admodum veriſimile) ſit: id tamen apparet ex Plutarcho, ea ante Virgilii ætatem ab aliquibus ad id uſurpata fuiſſe.

Cum igitur illa *Sibyllarum* prætenſa *Carmina* ubique pene (etiam inter privatos) haberentur; imò & ſubinde nova, quaſi recens alicubi inventa, confingerentur: minime mirum eſt Vates, Sortilegos, atque ipſos in Templis Fatidicis (quandoque & in aliis) Sacerdotes, talia, quaſi ex monitu Divino, ut per quæ jam Dii ipſis Reſponſa ſua dare dignarentur, ſubjeciſſe, ac pro Numinum Reſponſis venditaſſe. Quibus demum magis magiſque populo ſubtractis, veriſimile admodum eſt eos ſenſim eorum Poëtarum, qui maximæ auctoritatis atque honoris eſſent, verſus ſubſtituiſſe: atque hunc natas *Sortes* illas Homericas, Virgilianas, Euripideas, &c.

Hæc autem Divinatio per *Sortes*, quæ per Carmina, ſive Sibyllarum, ſive aliorum Poëtarum dabantur, fiebat aut ejuſmodi artificiis, qualia nunc fuere propoſita, aut per a-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

perturam codicis hujus illiuſve vatis ſeu Poëtæ, cujus verſus in hac re præſtigiatores iſti ſibi maximè uſui fore exiſtimabant. Quod, puto clarum ſit ex verbis iſtis Auguſtini quæ habet lib. IV. Confeſſionum cap. 3. *A quo ego cum quæſiviſſem, ait, qua ex cauſa hoc fieret, ut multa vera à Planetariis pronunciarentur; reſpondit ille ut potuit, vim Sortis hoc facere, in rerum naturâ uſquequaque diffuſam. Si enim* [NB] DE PAGINIS POETÆ CUJUSPIAM *longe aliud canentis atque intendentis, cum* SORTEM *quis* CONSULUIT, *mirabiliter conſonus negotio ſæpè* VERSUS EXIRET; *mirandum non eſſe, &c.*

Hinc quoque, ſi tales Vaticinationes ex libris Homericis inſtituerentur atque peragerentur, ii qui hoc agebant vocabantur ῥαψωδομάντεις; res verò ipſa ῥαψωδομαντεία, vel ῥαψωδομαντικὴ: denominatione, apud Græcos, factâ à nomine Homericis Poëmatibus impoſito.

Ex verbis verò Auguſtini: *Si enim de paginis Poëta cujuſpiam, &c.* non malè, meo judicio conjicitur, etiam ex aliis Poëtis præter jam nominatos, talia quibuſdam fuiſſe uſitata: quamquam nihil certi de hac re affirmare velim, propter auctoritatem Muſæi, Orphei, Homeri, Virgilii, Euripidis, ac Sibyllarum, extra omnem aleam, ratione aliorum, poſitam: unde longè majori cum veneratione illorum, in hunc finem, fiebat apertio & inſpectio.

Tales revera ſtultas ſuperſtitiones locum habuiſſe inter Ethnicos, vera ac ſana Theologia, verâque religione ac pietate orbatos, non multum mirabuntur multi; at magis, puto, eas, etiam per multa ſecula, obtinuiſſe in populo Chriſtiano: nec ſolum iis addictos fuiſſe hinc inde aliquos è fece vulgi; ſed plures ex primariis Chriſtianiſmi Antiſtitibus, imò & ipſum Auguſtinum, quod ex hiſce nunc ſequentibus patebit.

Audiamus tamen antea, quid jam dictus Auguſtinus, in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Epiſtola ſua ad Januarium (quæ 119. numero eſt) de hac re ſentiat. In illa autem loquitur hoc modo: *Hi verò qui de paginis Euangelicis* Sortes legunt, *etſi optandum eſt, ut hoc potius faciant, quam ut ad Dæmonia conſulenda concurrant; tamen etiam iſta mihi diſplicet conſuetudo,* [NB] ad negotia secularia, *&* ad vitæ hujus vanitatem, *propter aliam vitam loquentia Oracula divina velle convertere.*

Forſan aliquis ex hiſce Auguſtini verbis colliget, eum improbare iſtum morem. Improbat quidem: at ſolum quatenus *ad negotia ſecularia, &c.* hic divinandi modus applicabatur; non vero improbat, ſi in Spiritualibus, ſeu religionis ac pietatis negotiis, talis inſtitueretur, per *Sortes Euangelicas* divinatio; quod clareſcet ex ipſius Auguſtini exemplo, poſteaquam oſtendero, quali modo ac methodo hæc peracta fuerit divinatio. Sic autem de eâ Gregorius Turonenſis lib. iv. timem. 16. *Poſitis Clerici tribus libris ſuper altarium, id eſt,* Prophetiæ, Apostoli atque Euangeliorum, *oraverunt ad Dominum, ut Chriſtiano, quid eveniret oſtenderet.* Ac paulò pòſt: Aperto igitur, *primò omnium* Prophetarum libro *invenerunt,* Auferam Maceriem ejus. [Id factum eſſe Kramno Clotharii Regis filio, à Divionenſi Clero, jam dictus Gregorius teſtatur.] Nempe talis erat ipſis agendi modus; ſi primo libro, Euangeliorum videlicet, aperto, in pagina ſic ipſis oblatâ, aliquid quod ad ſcopum faceret, aut facere ſaltem videretur, non occurreret, aperiebant ſecundum, Epiſtolarum ſcilicet Apoſtolicarum. Si neque in ſecundo hoc volumine tale quid, poſt apertum librum, primo intuitu ipſis obveniſſet, aperiebant & tertium. Quod magis adhuc patet ex iis quæ apud eundem Scriptorem inveniuntur, lib. 5. *Ego vero reſerato* Salomonis libro, *verſiculum qui primus occurrit, arripui: qui hæc continebat:* Oculum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

qui adversus adspexerit Patrem, &c. Atque iterum paulò inferius: *Poſt hæc continuato triduo in jejuniis vigiliiſque atque orationibus, ad beatum tumulum iterum accedens, revolvit* Librum *qui erat* Regum: *verſus autem primæ paginæ quam reſeravit hic erat:* Pro eo quod dereliquistis Dominum Deum, &c.

Idem porrò auctor (qui tot ac pluribus exemplis abundat) de Merovæo hæc ſequentia narrat: *Merovæus Chilperici filius tres libros ſupra ſancti Martini ſepulchrum poſuit. i. e. Pſalmorum, Regum, Evangeliorum; & vigilans* [NB] *tota nocte petiit, ut ſibi ventura oſtenderentur. Continuato triduo in vigiliis & Orationibus revolvit librum*, &c.

Ex quibus Gregorii verbis hac ſequentia ſunt notanda. Primo. Quandoque plures, quandoque tantùm unicum librum, ſeu volumen ad tales divinationes uſurpatum. Secundò. Quoſcunque libros Biblicos ad eam rem, pro lubitu aut ſuperſtitione eorum, qui illam peragebant, fuiſſe aſſumptos. 3. Hos non apertos fuiſſe niſi antea Orationes (nonnunquam & præviis jejuniis ac pervigiliis,) ad Dominum fuſæ fuiſſent: proculdubio, ut ille Sacras haſce Sortes dirigere dignaretur. 4. Verſiculum qui primus, jam aperto libro, oculis occurreret, pro *Sorte*, ſive Divino Oraculo, veniſſe: modo, uti ſuperius dictum, aliquid contineret, vel continere videretur, quod ad rem illam, ſuper qua fiebat hæc per Sortes divinatio, pertinebat.

Quod 5. notandum venit eſt, in Templis talia utplurimum fuiſſe peracta, intra θυσιαστήριον poſitis libris ſuper altare: aſt hìc ſupra Sancti Martini, ſepulchrum: Altaria autem ubi aut Martyres aut Martyrum reliquiæ erant, iis ſuperſtructa erant.

Modi libros hos aperiendi procul dubio varii fuerunt, ac diverſi. Quæ de Græcis narrat Nicolaus papa (in Epiſtola ad Bulgaros) hæc ſequentia ſunt: *Græci codicem accipientes in manibus clauſum, unus ex iis accipiens parviſſimam parti-*

ticulam ligni, hanc intra ipſum codicem condit; & ſi undecunque aliqua vertitur ambiguitas, per hoc affirmant ſe ſcire poſſe quod cupiunt.

Hæc verò non ſolum in Templis, atque ibi per Clericos, fiebant: ſed & alibi & ubicuuque ferè locorum; imò & per Sortilegos, lucri cauſâ, (uti apud Romanos Sortilegi faciebant) inſtituebantur. Hinc, puto, Iſidorus: *Sortilegi ſunt qui ſub nomine fictæ religionis, per quaſdam, quas* SANCTORUM SORTES *vocant, divinationis ſcientiam profitentur, aut* [NB] QUARUMCUNQUE SCRIPTURARUM INSPECTIONE *futura promittunt.*

Ut vero quarumcunque Scripturarum inſpectione illa fiebant; ſic tamen ſæpius utebantur Pſalterio Davidico: quod tum ex ſequenti, tum ex aliis exemplis, patet. ſæpius enim nobis nominatus Greg. Turon. lib. V. cap. 49. rurſus, de hac re dum loquitur, inquit: *Mæſtus turbatuſque ingreſſus Oratorium, Davidici carminis ſumo librum; ut ſcilicet apertius aliquem conſolationis verſiculum daret; in quo ita repertum eſt: Eduxit eos in ſpe, & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare.*

Iſidori poſtrema verba etiam illa, quæ ſupra ex Auguſtino ac Gregorio Turonenſi adduxi, illuſtrant. Illa autem quæ de *Sanctorum* Sortibus loquitur, inferius forſan etiam, ut de iis latius aliquid dicamus, locum invenient. Nunc vero ad alias *Sortes Chriſtianorum.* Ac primo conſideremus quæ in Martyrologio habet Metaphraſtes, in Octobri, ubi loquitur de Cypriano ad fidem converſo; quæ hæc ſunt: Εἰσιὼν τοίνυν εἰς τὸ κυριακὸν, δεξιὸν ἐποιεῖτο σύμβολον τῆς εἰς τὸν ναὸν εἰσόδου, εἰ τῷ σκοπῷ αὐτοῦ καὶ τὰ τῆς ἀκροάσεως ῥήματα συμβαίνοντα ἔξοι. εἶχε μὲν οὖν τοὺς πόδας τῆς ἐκκλησίας ἐντός: εἶχε δὲ παραδόξως καὶ τὸν διάκονον ταῦτα δὴ τὰ τοῦ ἀποστόλου διατρανοῦντα· Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· ὡς δὲ καὶ τὰ τοῦ προφήτου· Εἶδες Κύριε, μὴ παρασιωπήσῃς· Κύριε μὴ ἀποστῇς

ἀπ’ ἐμοῦ· καὶ αὐτὸ ἦ καὶ αὐτὸν τὸν Ἠσαΐαν ὑπεγίνωσκεν ἕτερος, Ἰδοὺ συνήσει, λέγων, ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητὸς, ὃν ᾑρέτισα· ἅπερ ἅπαντα συνᾴδοντα τῷ ἰδίῳ κείνας σκοπῷ, ἐντελέστερος πρὸς τὴν εἰς Θεὸν πίστιν συνεβίβαζε τὴν ψυχὴν, ἅτε συνετὸς ὢν ἄγαν, καὶ τὸ δέον συνιδεῖν ὀξύτατος. *Quum ingrederetur igitur Eccleſiam, bonum Omen capiebat ſui introitus, ſi verba quæ ibi prælegebantur ſcopo ſuo convenientia inveniret. Ac dum intrabat Eccleſiam præter exſpectationem contigit, ut Diaconus hæc Apoſtoli verba perſonaret:* CHRISTUS NOS REDEMIT AB EXECRATIONE LEGIS, DUM PRO NOBIS FACTUS EST EXECRATIO. *Uti etiam hæc Prophetæ verba:* VIDE SIS DOMINE, NE SILENTIO PRÆTEREAS; DOMINE, NE ABSISTAS A ME. *Eodem tempore & ipſum Eſaiam legebat alius:* ECCE INTELLIGET, *dicens,* FILIUS MEUS DILECTUS MIHI, QUEM ELEGI. *Quæ omnia ſcopo ſuo quadrare judicans, jam firmior ac perfectior animum ad fidem in Deum applicabat: utpote prudens admodum exiſtens, atque acerrimus ad pervidendum ea quæ facere convenit.*

Ex quibus verbis Metaphraſtis adhuc aliud Sortium ſeu Divinationis genus, ex auditu nempe eorum quæ Diaconus in Eccleſia legebat, deprehendimus. Quod, etiamſi quis dubitare poſſit, an ita ipſius Cypriani ætate locum habuerit; indicant tamen hæc dicta, id ſaltem hujus Metaphraſtis ævo fuiſſe uſitatum. Uti & Gregorii Turonenſis (qui talia tam libenter narrat) ævo, ex ſequenti hîc exemplo (narrato lib. 8. cap. 4.) *Nam in die Paſchæ, ſtante fratre meo Sigeberto in Eccleſia, procedente Diacono cum Sancto Evangeliorum libro, nuncius Regi advenit, unaque vox fuit pronuntiantis Lectionem Evangelicam ac nuntii dicentis: Filius natus eſt tibi.* Sic Arabes quoque (teſtante id Pocockio) *è voce aliquâ fortuitò prolata Omen capiebant* (atque adhuc capiunt: uti & ex *Inſpectione Alcorani,* ſimiliter *omnia capiunt*) imò *ſi quis peregre profecturus eſſet, arboris cujuſdam ramos connecte-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

nectebat; quos ſi reverſus adhuc nexos inveniebat, uxorem ſuam fidem ſervaſſe credebat, ſin ſolutas, violaſſe. [Videat interim cordatus Lector, an non hæc gemina iis, quæ de Oraculo Buraico ex Pauſania attuli: & an non in hiſce Chriſtiani ejuſmodi ſuperſtitionibus dediti, imitati ſint illos Ethnicos, de quibus Apuleius, de Deo Socratis hoc loquitur: *Videmus pleroſque, qui non ſuopte corde,* SED ALTERIUS VERBO *reguntur: qui ex angiportu reptantes,* CONSILIA EX ALIENIS VOCIBUS COLLIGUNT, *& ut ita dixerim, non animo, ſed auribus cogitant:* ſicut de hujuſmodi Κληδονίσμασι Plurarchus, Lucianus aliique non uno loco loquuntur: ad quæ & illa quæ jam primo ſequuntur, ex Auguſtino referenda ſunt.] Nec mirum, cum & Auguſtinus, ille Hipponenſis Epiſcopus, ſimilia admodum, huic Divinationis generi, nec magis Sacræ Scripturæ ac ſanæ rationi conſona) de ſe tradat lib. 8. cap. 12. Confeſſion. *Dicebam,* inquit, *hæc, & flebam amariſſimo contritione cordis mei, & ecce audio vocem de vicina domo, cum cantu dicentis ac crebro repetentis, quaſi pueri an puellæ neſcio:* TOLLE LEGE, TOLLE LEGE. *Statimque mutato vultu intentiſſimus cogitare cœpi, utrumnam ſolerent pueri in aliquo genere ludendi cantare tale aliquid: nec occurrebat omninò audiviſſe me uſpiam. Repreſſoque impetu lachrymarum ſurrexi, nihil aliud interpretans divinitùs mihi juberi, niſi ut* APERIREM CODICEM ET LEGEREM QUOD PRIMUM CAPITULUM INVENISSEM. *Audieram enim de Antonio, quod ex* EUANGELICA LECTIONE CUI SORTE SUPERVENERAT, *admonitus fuerat,* TANQUAM SIBI DICETUR QUOD LEGEBATUR: VADE, VENDE OMNIA QUÆ HABES ET DA PAUPERIBUS, ET HABEBIS THESAURUM IN CŒLIS, ET VENI, SEQUERE ME. *Et tali* ORACULO *confeſtim ad te eſſe converſum. Itaque concitus redii ad eum locum, ubi ſedebat Alypius. Ibi enim*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

enim poſueram CODICEM APOSTOLI, *cum inde ſurrexeram. Arripui, aperui & legi in ſilentio capitulum quò primum conjecti ſunt oculi;* NON IN COMMESSATIONIBUS ET EBRIETATIBUS; NON IN CUBILIBUS ET IMPUDICITIIS. *Nec ultra volui legere, nec opus erat. Statim quippe cum fine hujus ſententiæ, quaſi luce ſecuritatis infuſâ cordi meo, omnes dubitationis tenebræ diffugerunt. Tum interjecto aut digito, aut neſcio quo alio ſigno, codicem clauſi, & tranquillo jam vultu indicavi Alypio. At ille quid in ſe ageretur, quod ego neſciebam, ſic indicavit. Petit videre quid legiſſem. Oſtendi, & attendit, & ultra quam ego legeram, & ignorabam quid ſequeretur. Sequebatur vero,* INFIRMUM AUTEM IN FIDE ASSUMITE. *Quod ille ad ſe retulit mihique aperuit, &c.* Putaſſetne quiſpiam tantos viros, tantæque famæ per univerſum Orbem Chriſtianum, tantâ detineri potuiſſe ſuperſtitione, ne dicam (quod tamen nomen res iſta non malè meretur) inſania?

At *reſpice divorum rivales*, ferè dixeram cum Junevale; ac conſidera, Lector, quam diu poſt Antoninum & Auguſtinum, ab Heraclio (cujus imagines in nummis apud Antiquarios paſſim videre eſt, ſub Schemate piiſſimi viri atque Imperatoris) hæc Divinatio peracta fuerit. Ita enim de ipſo loquitur Cedrenus: Συμβούλιον δὲ ποιήσας τοῦ παραχειμάσαι, ἁγνίζει τὸν λαὸν ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς· καὶ ἀνοίξας τὰ τοῦ θεοῦ ἄχραντα εὐαγγέλια, εὗρεν ἐπιτρέποντα ἐν Ἀλβανίᾳ παραχειμάσαι. *Deinde cum de hybernis deliberaret, triduo exercitum luſtrat:* APERTISQUE POSTEA INVIOLATIS DEI EUANGELIIS *invenit ſibi mandari, ut in Albaniâ hyemaret.*

Neque hic ſolus ex Imperatoribus talia tentabat: nam, ſi non & de aliis quoque, de Andronico certe iſta narrantur a Nicephoro Gregora, lib. 8. in hunc modum: Τούτων οὕτω συμπεπτω-

πεπλωκότων; διηπορεῖτο καθ' ἑαυτὸν ὁ βασιλεὺς γιγνόμενος; καὶ οὐκ εἶχεν ὅτι καὶ διαπράξηται, καὶ ὅθεν εὕρῃ τοῦ κακοῦ λύσιν· ὅσα γὰρ ἂν ἐπιχειροίη πάντ' ἑώρα καθ' ἑαυτοῦ στρεφόμενα παραδόξως· ὅθεν ἀνοίξειν ἔκρινε δεῖν ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημα τῶν οἰκείων ἀποριῶν· καὶ ἀνοίξας, ἐνέτυχεν εὐθὺς τῷ πρώτῳ στίχῳ λέγοντι, Ἐν τῷ διαστέλλειν τὸν ἐπουράνιον βασιλεῖς χιονωθήσονται ἐν σελμῶν. *Quæ cum ſic accidiſſent, Imperator animi dubius, quid agendum eſſet neſciebat, quodve malis remedium quæreret. Quidquid enim incipiebat, mirabiliter in ſeipſum converti cernebat. Itaque aperto Pſalterio, dubitationum ſuarum explicationem quærenti ſtatim oblatus eſt verſus primus: Dum Cœleſtis diſſociat Reges, nive conſpergentur in Selmon. &c.*

Imò Petrus Blæſenſis poſtremo prodeat, cujus tempore adhuc, in uſu fuiſſe haſce Divinationes, atque ut rem Sanctam fuiſſe habitas & exercitas, ex hiſce ejus verbis videmus: *Hanc occaſionem ſecundò ac tertiò eâdem rerum ſerie nox ſecunda replicuit. Cumque curioſitatis humanæ* SORTIBUS *&* REVOLUTIONE PSALTERII, *hujus viſionis eventum diligentiùs explorarem, primùm in oculis meis verſus ille ſe obulit* : MOYSES ET AARON IN SACERDOTIBUS EJUS.

Hujuſmodi tamen Divinationes per Concilia ſæpius ſunt damnatæ ac vetitæ. Sic in Concilio Ancyrano can. 24. habetur: Οἱ καταμαντευόμενοι καὶ ταῖς συνηθείαις τῶν χρόνων ἐξακολουθοῦντες, ἢ εἰσάγοντές τινας εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακειῶν ἢ καὶ καθάρσει, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν τῆς πενταετίας, &c. Quæ non malè vertuntur: *Qui Auguria vel Auſpicia, ſive Somnia, vel Divinationes quaſlibet* [quæ omnia commodè comprehenduntur in voce καταμαντεύεσθαι,] *ſecundum morem Gentilium obſervant, aut in domos ſuas hujuſmodi homines introducunt, exquirendis aliquibus arte malefica, aut ut domos ſuas luſtrent, quinquennio pœnitentiam agant, &c.*

Quæ hoc Canone continentur, fateor, præcipuè reſpiciunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ciunt iſtas Divinationes, quæ inter Ethnicos quidem exercebantur; quas etiam ſuperſtitionis Gentilitiæ adhuc participes Chriſtianos conſulendi gratia adibant: imò & in domos ſuas introducebant, &c. referri tamen etiam poſſe ad illas Divinationes, quas jam tum locum inter Chriſtianos habuiſſe, (per inſpectionem Scripturarum ſcilicet) ex præcedentibus admodum veriſimile eſt.

Nam huc quoque, ſi quid video, reſpicit Concilii Laodiceni can. 36. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς, μάγους ἢ ἐπαοιδοὺς εἶναι, ἢ μαθηματικοὺς ἢ ἀστρολόγους, ἢ ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια, &c. *Quod non opporteat ſacris officiis deditos, vel Clericos, magos aut incantatores, aut Mathematicos, aut Aſtrologos, exiſtere, aut facere Phylacteria, &c.* Circa idem tempus ferè edictum contra *Divinatores* Conſtantius & Julianus fecerant hoc ſequens:

Conſtantius A, & Julianus Cæſ. ad populum.

Nemo Auſpicem conſulat, aut Mathematicum, nemo Ariolum.

§ *Augurum & vatum prava confeſſio conticeſcat.*

§ *Chaldæi ac Magi & cæteri, quos* MALEFICOS, *ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad partem aliquid moliantur.*

§ *Sileat omnibus perpetuò* DIVINANDI CURIOSITAS. *Etenim ſupplicio capitis ferietur, gladio ultore proſtratus, quicunque juſſis noſtris obſequium denegaverit.*

Dat. 8. Cal. Febr. Mediolani Conſtantio A. VIII. & Juliano Cæſ. Coſſ. 357.

Hoc edictum (quod Cod. lib. IX. titulo XVIII. quintum numero eſt) non ſolum; ſed & aliud notatu dignum (præter ea quæ ſolos Magos ac Maleficos ſpectant) habetur, ſub eodem titulo atque ab iiſdem Imperatoribus factum, quod numero ſeptimum (datum ad Taurum præfectum prætorio,) inter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

inter alia hæc continet : *Si quis Magus, vel Magicis carminibus adſuetus, qui* MALEFICUS *vulgi conſuetudine nuncupatur, aut* ARUSPEX, *aut* ARIOLUS, *aut certè* AUGUR, *aut* MATHEMATICUS, *aut* ENARRANDIS SOMNIIS *occultans artem aliquam* DIVINANDI, *aut certè* HORUM ALIQUID SIMILE *exercens, in Comitatu meo, vel Cæſaris, fuerit deprehenſus, &c.*

Ex quonam affectu proceſſerint talia edicta Conſtantii, ſufficienter nobis Ammianus Marcellinus indicat: qui ſuper ea re legendus eſt. Quæ verò videmus clarè ex jam modo citatis canonibus, ſunt Primò. Quod multi Chriſtiani, (aut ſi non revera, ſaltem nominetenus tales) Ethnicos Magos, Incantatores, Divinatores, &c. conſulendi gratia jam circa ſeculum quartum, (imò & ſerius multò, ut ex ſequentibus patebit) adirent, &c. Secundò. Quod, ſi non multi, notabilis tamen eorum numerus Chriſtianorum, interque eos etiam Clerici, ſi non publicè, clam tamen tales artes profiterentur atque exercerent inter Chriſtianos. Quibus ita, ut vidimus, damnatis ac vetitis, addita capitis pœnâ; videntur homines talibus addicti pro *Sortibus Homericis* ac *Virgilianis* cæteriſve, alias excogitaſſe; ac hiſce jam nominatis ſubſtituiſſe *Sortes Biblicas* : quorum exempla ſuperius propoſui. Quibus uſi ſunt & in rebus ſecularibus, ut Oraculis verè Divinis. Quem modum agendi, ex Cacozeliâ ortum ac nimis ſuperſtitioſum, Concilia aliquot, ac multi Pontifices removere omninò conati ſunt. Hinc Concilium Aurelianenſe, uti in Canone 26. habetur, ita definit : *Si quis* CLERICUS, MONACHUS, *vel* SECULARIS, *Divinationem, vel Auguria crediderit obſervanda, vel* SORTES, *quas mentiuntur eſſe* SANCTORUM, *quibuſcunque putaverint intimandas; cum his qui eis crediderint, ab Eccleſiæ communione pellantur.*

Sic & Concilium Antiſiodorenſe, canon. 4. *Non licet ad*

 SOR-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Sortilegos, *vel* Auguria, *reſpicere; nec ad* Characteres, *nec ad* Sortes, *quas* Sanctorum *vocant,* [NB] *vel quas* de ligno, *aut* de pane *faciunt, adſpicere: ſed quæcunque homo facere vult, omnia in nomine Dei faciat.*

Meritò quis hîc interroget, quæ qualeſve fuerint iſtæ, in Canonibus nominatæ, *Sortes Sanctorum.*

Si particulam *vel* ſumamus in vulgari ipſius ſignificatione, diſtinguentur ab iis quas *de ligno, aut pane* faciebant.

Si verò (ut tam in Patribus, ſeu ſcriptoribus Eccleſiaſticis, quam in Pandectis, alibique ſæpè ſumitur) pro *&* ſumendum ſit: aut non pro notâ disjunctivâ, ſed interpretativa (ut ſic dicam,) pro unâ eâdemque re ſunt capiendæ. Quod mihi quidem admodum veriſimile fit. Hæc interim reſtat adhuc difficultas, ex quo vel quali ligno aut pane tales Sortes fuerint fabricatæ; an ex prætenſo ligno Crucis, an ex alio pro ſacrato ac Sancto vulgò habito. Et de pane, an ex pane benedicto (ſic vocato) an ex reliquiis Euchariſtiæ, an ex alio, ſingulari modo ad id negotii conſecrato. Sed nihil hîc concludere auſim, donec major lux circa hanc rem mihi oboriatur.

Hoc interim diſcimus ex his *Sortibus de ligno,* aut *de pane* factis; ad imitationem, (quaſi vero in melius mutationem,) videri tales *Sortes* fabricatas: ligneas illas ſcilicet pro ligneis iſtis Prænestinis atque Antiatinis. Sic & loco iſtarum eæ quæ ex *pane* conficiebantur, quaſi conſecratus ille panis (modo talis, uti conjicio, fuerit) ad pios uſus (quod tamen non ita ſemper accidebat) applicatus, non ullam Dæmoniacam, ſed Divinam aliquam, vim ac virtutem, in ſe contineret: ac propterea Deus Sortes tales (præſertim præcedentibus orationibus, &c.) dirigeret.

Quis unquam crediſſet, niſi per tam clara teſtimonia coactus, tam pravas ſuperſtitiones, Originemque ſuam veteri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ri Ethnicifmo, (ut plurima alia) debentes, tam diu in populo Chriſtiano, ſpecioſo licet prætextu obtinuiſſe!

Sic in Synodi VI. Conſtantinopolitanæ can. 61. Obſcura admodum mihi ſunt non tam quæ de urſis tractis vel circumductis habentur, quam unde Vates Circumforanei appellentur *Centuriones*, & in ipſo contextu Græco ἑκατόνταρχοι. ita enim Græca Concilii [Trullani] habent: Οἱ μάντεσιν ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, ἢ τοῖς λεγομένοις ἑκατοντάρχοις, ἤ τισι τοιούτοις, ὡς ἂν παρ᾽ ἐκείνων μάθοιεν, ὅ, τι ἂν αὐτοῖς ἐκκαλύπτεσθαι βούλοιντο. κατὰ τὰ πρώην ὑπὸ τῶν πατέρων περὶ αὐτῶν ὁρισθέντα, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν τῆς ἑξαετίας. τῷ αὐτῷ δὲ τούτῳ ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι δεῖ, καὶ τοὺς τὰς ἄρκτους ἐπισυρομένους, ἢ τοιαῦτα ζῶα πρὸς παίγνιον καὶ βλάβην τῶν ἁπλουστέρων, καὶ τύχην καὶ εἱμαρμένην καὶ γενεαλογίαν, καὶ τοιούτων τινῶν ῥημάτων ὄχλον κατὰ τοὺς τῆς πλάνης λήρους φωνοῦντας, τούς τε λεγομένους νεφοδιώκτας καὶ γοητεύοντας καὶ φυλακτηρίους καὶ μάντεις, &c. *Qui ſe Vatibus tradiderunt, vel iis qui Centuriones dicuntur, aut eorum ſimilibus, ut ab illis diſcant, ſi quid ſibi revelari velint; ſecundum ea quæ prius a Patribus ſunt ſancita, Canoni, qui eſt de ſexennio, ſubjiciantur. Eidem pœnæ ſubjicere oportet qui urſos, aut ſimilia animalia ad luſum & perniciem circumducunt, & eos qui fortunam, fatum, genealogiam, aut ſimilium verborum turbam, ad nugas deceptorias obloquuntur: eoſque qui nubes fugare dicuntur, & Imprecatores, & Amuletarios, & Vates*, &c.

Certe nihil hîc video: niſi quod forte ejuſmodi *Agyrtæ* exinde appellati fuerint ἑκατόνταρχοι, *Centuriones*, quod magnam poſt ſe ducerent catervam ex pueris, aliiſque de fece vulgi hominibus; quos per urſos, aliaque ad hoc vel iſtud edocta animalia, alliciebant. Sic tradit Leo Africanus (ſuo tempore ſaltem) in urbe Feſſanâ inter alios impoſtores eſſe *Qui vicatim Simias ſaltantes deducunt, & collum brachiaque crebris anguibus circumdatas habent. Profitentur & hi*

 [per-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

[pergit auctor] *Geomanticam Sortemque ſe mulieribus prædicere perſuadent.*

Idem hic Leo Africanus ſic *Sortes* per *Aviculas redditas* fuiſſe narrat, hoc modo: *Aliud porro genus, eſt Hiſtrionum, qui exiguas aviculas capſulæ in abaci formam constructæ annexas oſtentant, quæ* [NB] *roſtro Sortium chartulas, tam dextri quam ſiniſtri ominis extrahunt. Qui Sortem ſuam optat ſcire, obulum aviculæ objicit: quem roſtro excipiens, in capſulam defert, deinde foras exiens eodem roſtro reſponſi chartulam profert.*

Unde non mirum nos legere apud Clementem Alexandrinum, *Capras ad divinandum informatas, & Corvos ab hominibus ad reddenda reſponſa eruditos;* atque apud Ælianum & Nicetam Choniatam, de *Hannone* Carthaginenſi, ipſum docuiſſe *aviculas*, ut canerent *Hannonem eſſe Deum, ipſaſque ſic alias alio dimiſiſſe ut volucrum iſta cantilena paſſim audiretur.*

Multa ſane quæ huc ſpectant, in Satyra ſua ſexta, congeſſit accerrimus æque ac celeberrimus morum cenſor Juvenalis; qui dum & alia mulierum vitia notat, ſic de ipſarum ſtultis ſuperſtionibus canit:

Ecce furentis
Bellonæ Matriſque Deum chorus intrat & ingens
Semivir, obſceno facies reverenda minori,
Mollia qui rupta ſecuit genitalia teſtâ
Jam pridem; cui rauca cohors, cui Tympana cedunt
Plebeja, & Phrygia veſtitur bucca tiara:
Grande ſonat metuique jubet Septembris & auſtri
Adventum; niſi ſe centum luſtraverit ovis,
Et Xerampelinas veteres donaverit ipſi:
Ut quidquid ſubiti & magni diſcriminis inſtat,
In tunicas eat, & totum ſimul expiet annum.
Hibernum fractâ glacie deſcendet in amnem,

Ter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Ter matutino Tiberi mergetur, & ipſis
Vorticibus timidum caput abluet: inde Superbi
Totum Regis agrum, nuda ac tremebunda cruentis
Erepet genibus: ſi candida juſſerit Jo,
Ibit ad Ægypti finem, calidâque petitas
A Meroë portabit aquas, ut ſpargat in ædem
Iſidis, antiquo quæ proxima ſurgit ovili.
Credit enim ipſius Dominæ ſe voce moneri.
En animam, & mentem, cum qua Dii nocte loquuntur!
Ergo hic præcipuum ſummumque meretur honorem,
Qui grege linigero circumdatus, & grege calvo
Plangentis populi currit deriſor Anubis.
Ille petit veniam, quoties non abſtinet uxor
Concubitu, ſacris obſervandiſque diebus.
Magnaque debetur violato pœna cadurco.
Et moviſſe caput viſa eſt argentea ſerpens,
Illius lacrymis; meditataque murmura præſtant
Ut veniam culpæ non abnuat, anſere magno
Scilicet & tenui popano corruptus Oſiris.
Cum dedit ille locum; cophino fœnoque relicto
Arcanam Judæa tremens mendicat in aurem,
Interpres legum Solymarum, & magna Sacerdos
Arboris, ac ſummi fida internuntia cœli.
Implet & illa manum, ſed parcius ære minuto,
Qualiacunque voles Judæi ſomnia vendunt.
Spondet amatorem tenerum, vel divitis orbi
Teſtamentum ingens, calidæ pulmone columbæ
Tractato Armenius, vel Comagenus Haruſpex.
Pectora pullorum rimabitur, exta catelli
Interdum & pueri: faciet quod deferat ipſe.
[Quæ de Aſtrologis &c. hic ſequuntur jam ſuperius allata fuere]
Si mediocris erit ſpatium luſtrabit utrumque

Me-

Metarum, ac Sortes ducet, frontemque manumque
Præbebit Vati crebrum popyſma roganti.
Divitibus reſponſa dabit Phryx Augur, & Indus,
Conductus, dabit aſtrorum mundique peritus,
Atque aliquis ſenior qui publica fulgura condit.
Plebejum in Circo poſitum eſt, & in Aggere, fatum.
Quæ nullis longum oſtendit cervicibus aurum
Conſulit ante Phalas Delphinorumque columnas,
An ſaga vendenti nubat caupone relicto.

Hæc verba ſane hîc mererentur juſtum commentarium, ſi non multa alia, quæ ad alias Divinationum ſpecies ſpectant, intermixta iis eſſent, quæ ſuo loco melius explicantur. Addam tantum ex Apulejo exemplum, quod ad iſtos Bellonæ, Matriſque Deum, Conjectores, ſeu ſcurras, Iſiacos ſpectat, & lectori non injucundum erit lectu. Libro igitur Metamorphoſeos XI. ita narrat: *Pauculis illic diebus commorati, & munificentia publica ſaginati, Vaticinationiſque crebræ mercedibus ſuffarcinati, piiſſimi illi Sacerdotes novum quæſtus genus ſibi comminiſcuntur: Sorte unica caſibus pluribus enodata, conſulentes de rebus variis plurimos; adhunc modum cavillantur. Sors hæc erat:*

Ideo conjuncti terram proscindunt boves,
Ut in futurum læta germinent sata.

Tum ſi qui Matrimonium Sorte *captantes, interrogarent, rem ipſam reſponderi ajebant: Jungendos connubio, & ſatis liberum procreandis. Si poſſeſſiones præſtinaturus quæreret; meritò boves, ut & jugum & arva ſementis florentia pronuntiari. Si quis de profectione ſolicitus Divinum caperet Auſpicium, junctos jam paratoſque quadrupedum manſuetiſſimos, & lucrum promitti de glebæ germine. Si prælium capeſſiturus, vel latronum factionem perſecuturus, utiles necne proceſſus ſciſcitaretur; addictam victoriam forti præſagio*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

contendebant: quippe cervices hoſtium jugo ſubacturi, & prædam de rapinis uberrimam capturi. Ad iſtum modum Divinationis [*ejus*] *aſtu captioſo contraxerant non parvas pecunias. Sed aſſiduis interrogationibus argumenti ſatietate jam defecti, rurſus ad viam prodeunt*, &c.

Si quis hic inferre velit, totam iſtam Metamorphoſin, atque ita etiam hanc hiſtoriolam, purum putum Scriptoris luxuriantis eſſe commentum (pro parte præcipua tamen e Luciano deſumptum) non repugnare velim. Interim oſtendunt hujuſmodi ipſorum Gentilium narratiunculæ, quales erant iſti Socii: qualibuſque impoſturis utebantur.

Multa quidem alia (præter hæc *Sortilegia*) ſunt *præſtigiarum* genera: ſed quæ (uti circa *Auguria*, *Haruſpicinas*, &c. vidimus) in ſequentibus jam capitibus ſponte ſeſe oggerent.

CAP. V.

De חוברים Choverim *ſive* Incantatoribus, *ex Sacra Scriptura & Judæis. De* Schemhamphorash, *ſeu* nomine Tetragrammato, *ac nugis de eo confictis: De* virga Moſis, *&c. Quid hîc Maimonides de* Nominum vi atque efficacia, *ſeu potentia, ſentiat. Juſtinum, ac (quod mage miretur quis) Origenem ipſis impenſe patrocinari; uti & alios Veterum poſt ipſos. De nominibus* Dei Hebræorum, *&* Dei Abrahami, *&c. in Exorciſmis Ethnicorum. De uſurpatione Nominis Dei in vanum. Ex Chaldæa, interim, & Aſſyria hæc & ſimilia commenta defluxiſſe ad cæteras mundi gentes. Ad*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Medicos quoque tranſiiſſe ita eam ſuperſtitionem, ut Nominibus Divinis, *aliiſque* Barbaris *ac ridiculis ſæpe, decantatis, admurmuratis, vel appenſis curarentur ægroti. Exempla eò ſpectantia (imò & circa piſcium capturam) adducta. Flavii Joſephi ſive ſuperſtitio, ſive (quod potius reare) malignitas, (ut ſic Chriſti noſtri facilius elevet atque eludat miracula) in narratione de Eleazare. Ejuſdem fabella de radice* Baara. *Quale* Dæmonum *genus is iſta occaſione confingat.*

NUnc demum tempus eſt ut loquar de חברים ſive *Incantatoribus;* poſt quos & de מכשפים ſive *magi, magicaſque*, ita prætenſas, *impoſturas* excercentibus, loquendum erit.

חובר Deut. cap. XVIII, 11. *Necromanticis* proximè conjungitur; ubi nominatur חובר חבר *incantans incantationem;* ubi & Onkelos vertit רטין רטן a רטן quod Syriace *Murmurare* ac *Muſſitare* ſignificat: uti apud Rabbinos verbum לחש *Muſſitare, ſuſurrare, clam ac ſilenter aliquid dicere*, vel *incantare Muſſitando* denotat; unde הלוחש על המכה *qui vulneribus incantat*, ac לוחשים Incantatores [Græci Interpretes Επαείδοντες ἐπαοιδὴν] Unde & Sanhedrin cap. II. § 1. והלוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני הי רופאך *Qui adſuſurrat plagæ hæc verba* [Exod. XV, 16.] *Omnem morbum quem impoſui Ægyptiis, non imponam tibi. Nam ego Dominus medens tibi.* De cujuſmodi hominibus ibi dicitur, eos non habituros ſortem in futuro ſeculo.

Nonnulli autem inter Hebræos per חובר חבר ajunt intelligendum eſſe [teſtante id Munſtero] *Conjuratorem Dæmo-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

monum: alii vero dicunt per חובר intelligendum eum, qui *Serpentes* & *Scorpiones* in unum congregare poteſt per ſuas *adjurationes* [quod & Ethnicorum *Incantatores* ſe facere jactabant, uti ex Luciani Philopſeude diſcimus] Hinc in Talmude (Sanhed. 65.) *Duplex eſt Incantatio, magna qua magna animalia; parva qua reptilia, Serpentes, Scorpii, incantando ſociantur.*

Quo facit etiam quod, ut חבר *Sociari, aſſociari* &c. ſignificat, ita חברא *Societas*, ac חבר, in Originali ſignificatione, Socians denotet.

Ut autem ulterius videamus quouſque ſeſe hæc extendant, utar rurſus celeberrimo illo Maimonide, qui in jam ſæpius citato tractatu Havoda Zara [de Idololatria] cap. XI. § 11. ita loquitur: אי זהו חובר זהו שמדבר דברים שאינן עם ואין להם ענין ומעלה על דעתו בסכלותו שאותן הדברים מועילים עד שהן אומרים שהאומר כך וכך על הנחש או על העקרב אינו מזיק והאומר כך וכך על האיש אינו ניזוק ומחן אוחז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע וכיוצא בדברים האלו הכל אסור׃ *Qualis eſt* [חובר] *Incantator? qui verbis utitur nulli genti uſitatis, & nihil ſignificantibus, ſtultitiâque hâc aliis it perſuaſum, verba iſta prodeſſe. Ita dicunt, ſi quis hæc vel iſta præfatus ſit coram ſerpente aut ſcorpione, nihil damni dabit: vel ſi protulerit in virum nocere, is non poterit. Sunt in his etiam qui clavem arripiunt, aut nummum, vel hujus generis aliud. Omnia hæc nefaria habentur.*

Pergit idem Sectione XII. hoc modo: והחובר עצמו שאחז בידו כלים או שעשה מעשה עם דבורו אפילו הראה באצבעו הרי זה לוקה שנא׳ לא ימצא בך וגו׳ וחובר חבר אבל אם אמר דברים בלבד ולא הניד לא אצבע ולא היה בידו כלים וכן אדם שאמר עליו החובר אותן הקולות והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה מכין אותו מכת מרדות מפני שנשתתף בסכלות החובר וכל אותן הקולות והשמות המשונים המכוערים לא ורעו וגם היטב אין

אין אותם: *Incantator aliquid manu prehendens aut verbis* [apud Incantatores] *receptis opus peragens, vel etiam digito quid demonſtrans, plectendus eſt: quia* [Deut. XVIII, 10.] *dicitur: ne inveniatur inter vos. . . . . Incantans incantationem. At quid ſi verba protulerit, abſque digiti vel capitis motu, nec quicquam manu tenuerit? ſic quoque is coram quo verba ſunt prolata, modo ille iis fidat, ac profore ſibi habeat perſuaſum, plectendus erit verberibus rebellionis; qui particeps ſit* STULTITIÆ *Incantoris. Omnia autem verba* [NB] *nominaque illa mutata ac turpia, nihil boni vel mali adferent.*

Videamus & alias adhuc ſpecies ex eodem auctore ibid. Sect. XIV. הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורא וכן הקורא על תינוק שלא יבעת והמניח ספר תורא או תפלין על הקטן בשביל שישן לא די להם שהם בקלל מנחשים וחברים אלא שהן בקלל הכופרים בתורא שהן עושין דברי תורא רפואת גוף ואינן אלא רפואת נפשים שנאמר ויהיו חיים לנפשך: אבל הבריא שקרא פסוקין ומזמור מתלים כדי שתגן עליו זכות קדיאתן וינצל מצרות ומנזקים הרי זה מותר: *Qui vulneribus incantarit, e Lege verſum legendo; quive ſuper puero legerit, ne conturbetur; aut qui librum Legis vel Phylacteria puerulo impoſuerit ut ſomnum capiat: hi ut generali* Conjectorum *ac* Incantantium *appellatione continentur; ita etiam comprehenduntur amplo eorum vocabulo, qui Legem negant. Siquidem verba Legis (juxta eum) medicinam faciunt corporalem; cum ſolum animis medeantur: quia dicitur* [Deut. XIV, 19] *& erunt vita animæ tuæ. At ſi quis ſanus verſiculum legat, vel Pſalmum, ut protectionem promereatur, anguſtiaſque ac damna evitet; ejuſmodi ſane nihil illiciti facit.*

Huc ſane referenda ſunt, meo judicio, illa quæ delirantes Hebræi nugantur de שם-המפורש, ſeu nomine *Tetragrammato*, ut de nomine tam Divino ut omnium pene miraculorum fuerit inſtrumentum, tum Moſi, tum & ipſi Salvatori no-

noſtro J. Chriſto; qui illud doloſe furatus e Templo abſtulerit. Qua calumnia ipſius Divinis miraculis ipſiuſque, Auctoritati obviam ire ſibi ſtultè perſuadent.

Notiſſimum eſt Judæos ſemper pro *Jehova Elohim* legere *Adonai Elohim*; eo quod vocales quæ τῷ *Adonai* propriæ ſunt literis יהוה ſuppoſuerint; ex veneratione quidem primùm *Nominis Divini* iſtius: ſed quæ tandem in tantam excrevit ſuperſtitionem, ut demum eo S. Sancto nomine Idololatrice abuſi fuerint.

De uſu ipſius admodum frequenti ac tacito, in Benedictionibus publicis Sacerdotis Summi (ſeu Pontificis Max.) Hebræorum, videat lector illa, quæ a Celeberrimis viris. J. Druſio (in Tetragrammato) & J. Buxtorfio, ac denique aliis, afferuntur.

Verum qualibus ac quantis miraculis perficiendis id inſervierit [ex ſtulta plurimorum, non tamen omnium Judæorum, opinione] patet ex iſtis quæ de Moſe ſingulari quodam modo aſſerunt; ipſum nempe Virgæ ſuæ, cui nomen illud inſcriptum erat, virtute omnia ſua perpetraſſe prodigia ac miracula; uti & per nominis iſtius pronuntiationem genuinam ac debitam; quæ & aliis tunc, & cunctis hominibus nunc, incognita ſit.

Sic in libro Capthor dicitur: *Moſes non eſt uſus niſi ipſo* NOMINE *maximo, & omnia miracula ſua quæ fecit fuerunt facta per Shem hamphorash* i. e. *Nomen expoſitum, quod eſt ipſum nomen* יהוה *& Ehjeh aſcher Ehjeh.*

In Targum Jonathanis Exod. II, 21. *Et gratias agebat* [Moſes] *& orabat coram Domino, eo quod feciſſet cum eo miracula & virtutes. Et vidit virgam quæ creata erat inter Veſperas, & ſculpſit in eam & expoſuit ſuper eam nomen magnum & pretioſum, virtute cujus facturus erat Miracula in Ægypto, & virtute illius ſecturus erat mare juncoſum, & educturus aquas ex petra; & erat fixa in me-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

medio Thalami, & ſtatim extendit manum ſuam & accepit ipſam, &c.

Ipſa verba Chaldaica Jonathanis ſunt: והוה מודי ומצלי קדם " דעבד עמיה ניסין וגבורן ואיסתכי ית חוטרא דאיתבריארת ביני שמשתא וחקיין ומפרש עלה שמא רבא ויקירא דביה עתיד למעבד ית תימהיה במצרים וביה עתיד למיבזע ית ימא דסוף ולהנפקא מוי מן כיפא והוה דעיץ בגו גינוניתא ומן יד אושיט ידיה ונסביה:

De Ægyptio per Moſem occiſo, tradunt quoque Rabbi Salomon, Exod. 2. & R. Bechai, ipſum a Moſe peremptum fuiſſe per virtutem nominis illius Sanctiſſimi *Shemhamphorash*. Videamus autem (ex Buxtorfio) quid idem R. Bechai tradit de modo quo per Moſem occiſus fuit ille Ægyptius: *Scito quod percuſſio iſta linguâ facta fuerit: occidit enim ipſum ſpiritu labiorum ſuorum, unde Rabbini noſtri dicunt* שהרגו בשם המפורש *quod occiderit ipſum per Shemhamphorash.* Cujus ratio dependet ex eo quod mox dicitur, *An ad occidendum me iſtud dicis?* Exod. I, 14. *nempe* באמירה בלבד *ſermone vel verbis duntaxat. Fuerat autem Shemhamphorash* 42 *literarum. Ejus probatio, aut certè indicium eſt ex Scriptura. Nam David dicit: Per te hoſtes noſtros feriemus, &* PER NOMEN TUUM *conculcabimus adverſarios noſtros*, Pſalm. XLIV, 6. *dicitur id de nomine* 42. *literarum. De eodem dictum eſt: Nam exaltatum eſt nomen ejus* לבדו *ſolius.* Pſalm. CXLVIII, 13. [vox לבדו valet in numeris 42. ergo intelligitur eo nomen expoſitum 42. literarum.] *Huc quoque pertinet: Suſpendens terram* על בלימה Job. XXVI, &c. *Item virtute hujus nominis* 42. *literarum factum, ut Elisha pueris per ludibrium acclamantibus ipſi,* ASCENDE CALVE, ASCENDE CALVE, ויקללם בשם יהוה *maledixerit ipſis per nomen Domini* (nempe per nomen 42. literarum) *unde & factum ut duo lupi quadraginta duos ex ipſis dilaniarint*, II Reg. II, 23, 24. *Venit autem locutio iſta: Et egreſſus eſt Angelus Domini & percuſſit in caſtris Aſ-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Aſſyriorum II Reg. XIX, 35. שאין הכונה הכאת יד כ״א הכאת כח, *ubi non eſt intentio vel ſenſus de percuſſione manus, ſed de percuſſione per virtutem.*

In Medrash rabba in Exodum [quod ex eodem Buxt.] inter alia habetur : *Cum quo inſtrumento occidit eum?* (nempe Ægyptium) *R. Ebjathar dixit : Percuſſit ipſum pugno. Alii dixerunt : Glebis terræ excuſſit ipſi cerebrum. Rabbini vero dixerunt : Commemoravit ſuper eo* את השם *nomen iſtud Sanctum, & occidit eum, ſicut dictum eſt : Num ad occidendum me tu loqueris?* Exod. II, XIV.

Nullo modo mihi animus eſt Lectorem cordatum detinere hujuſmodi nugis (quod vereor tamen me facere velle videri) ſed tantum oſtendere quibus nugaciſſimis fabellis, ipſorum commenta de Virtute hujus Nominis, ſuperſtructa ſint: dum præter hæc modo allata fabulentur *Tres literas hujus Sacri nominis Solis cordi inſcriptas;* Virgam *per quam* (uti volunt) *Moſes omnia ſua, Miracula perfecit, creatam fuiſſe in crepuſculo ſabbathi traditamque eam fuiſſe primo homini in Paradiſo; Adamum hanc dediſſe Enocho; Enochum eam tradidiſſe Semo, Semum Abrahamo, Abrahamum Iſaaco, Iſaacum Jacobo, Jacobum denique Joſepho filio ſuo, poſtquam deſcenderat in Ægyptum : poſt mortem vero Joſephi, ſpoliatamque ejus domum eam depoſitam fuiſſe in palatio Pharaonis. Pharaonem autem, qui unus erat ex Magis Ægyptiacis, hanc vidiſſe, uti & literas* [jam dicti Nominis] *in illa exaratas, & vehementer eam expetiiſſe; delatam vero ipſam ac plantatam fuiſſe in horto Jethronis; ad eamque nullum hominem amplius potuiſſe appropinquare. Poſtquam vero venit Moſes ad domum ejus, atque ingreſſus fuit Hortum Jethronis, eum iſtam virgam ibi vidiſſe, literaſque ei inſcriptas legiſſe; denique emiſiſſe manum ſuam, eamque ita accepiſſe.* Quis hîc non recordetur illud poetæ Juvenalis: *credat Judæus appella?*

At

At longe cordatior hîc, ut pene ubique, R. M. Maimonides. Qui lib. I. cap. 62. more Nevochim poſt allata Veterum Rabbinorum Talmudicorum verba ſuper verbis tam *Tetragrammato*, ſeu *Shemhamphorash*, quam *Nominibus* 42. *literarum*, & 12. *literarum*, hæc ſequentia adddit: *Quam pauci vero ſunt, qui verum horum verborum ſenſum & ſcopum recte percipiunt! Plerique enim exiſtimant de literis tantum & earum prolatione hæc intelligi, neque quicquam aliud hîc latere & exponi: ſed per ſolas illas literas ad cognitionem ſublimium illorum myſteriorum perveniri, qualitatibus item ac dotibus illis, quarum facta mentio, ad illas tantum addiſcendas opus eſſe. Verum eſt, illa omnia nil fuiſſe, niſi expoſitionem rerum Divinarum, & ex illorum numero, quæ vocantur* Arcana Legis, *ſicut explicuimus. Expoſitum etiam eſt inter cætera in Libris, qui compoſiti ſunt de Sapientia Divina, quod hujus Sapientiæ, quæ eſt Apprehenſio Intellectûs agentis, nemo poſſit obliviſci; quod his verbis ſignificatur: In Ejus manu doctrina confirmatur. Poſteaquam autem fatui & mali quidam homines ea, quæ de ſupradictis Nominibus adduximus invenerunt, anſam inde plura mendacia componendi arripuerunt, literas aliquas, pro lubitu, in dictionem unam colligentes, ac hominibus perſuadentes, illam hoc vel illo modo ſcriptam* [in laminis ſc. aut chartulis] *aut dictam, talem vel talem habere operationem vel effectum. Mendaciis his ita ab iſto hominum genere confictis, cæperunt illa in certos libros referri; qui cum ad manus bonorum alioquin, ſed nimis credulorum virorum, qui ſolidum non haberent judicium inter verum & falſum diſcernendi, perveniſſent, & ab illis inter* κειμήλια *ſua aſſervati atque abſconditi fuiſſent, ſimplices poſteri illos invenientes, fidem eis tanquam veris adhibuerunt, & pro talibus receperunt, juxta id, quod Salomon ait,* [Prov. XIV, 15.] *Stultus credit omni verbo.*

Tum ex hoc Maimonade, igitur, tum ex aliis docemur a Chal-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

a Chaldæis, hincque a Phariſæis ipſorum diſcipulis; quin etiam a Platonicis ac Pythagoricis, pro parte quoque Chaldæorum, (non tamen Judæorum uti tam multi nulli innixi fundamento volunt) prodierunt iſtæ non ſolum de *Dæmonibus*, de *Aſtrorum* atque hinc *herbarum, lapidum* &c. ſimilium viribus ac poteſtate, verum & de *Divinis nominibus* hac illave lingua, hoc illove modo, vel aperte vel clam pronuntiatis aut appenſis, ſuperſtitioſæ opiniones. quum non ſolum circa Sacra, ac circa *Dæmones expellendos*, verum & circa profana iis abuterentur non tantum Ethnici, ac ſemiiChriſtiani; verum & Chriſtiani primitivæ pene Eccleſiæ Patres iis patrocinarentur: uti tum ex Juſtino Martyre tum ex Origene aperte pateſcit.

Primus enim, in Dialogo cum Tryphone Judæo, hoc modo loquitur: Ἐὰν δὲ κατὰ παντὸς ὀνόματος τῶν παρ' ὑμῖν γεγενημένων ἢ βασιλέων, ἢ δικαίων ἢ προφητῶν, ἢ πατριαρχῶν ἐξορκίζητε ὑμεῖς, οὐχ ὑποταγήσεται οὐδὲν τῶν δαιμονίων. ἀλλ' εἰ ἄρα ἐξορκίζοι τὶς ὑμῶν κατὰ τοῦ Θεοῦ Ἀβραὰμ, καὶ Θεοῦ Ἰσαακ, καὶ Θεοῦ Ἰακὼβ, ἴσως ὑποταγήσεται. *Sin vos per nomen quodvis, qui vobis fuere Regum aut Juſtorum, aut Prophetarum* [quod tamen Flavius Joſephus, uti brevi videbimus, negat, contrariumve oſtendere nititur] *aut Patriarcharum adjuretis, non ſubjicietur vobis Dæmonium aliquod: cæterum ſiquis veſtrum adjuraret per Deum Abrahæ, & Deum Iſaaci, & Deum Jacobi, fortaſſe ſubjiciatur.*

Superſtitio autem illa uti modo dictum, facillime, tam ex Judæiſmo quam Gentiliſmo, inter primitivæ Eccleſiæ patres obtinuit locum ac retinuit; atque imprimis inter eos qui, cum Judæi adhuc eſſent, nimis ſtudioſe Phariſæorum Dogmata aſſectati atque amplexi fuerant; vel ex Ethniciſmo ad Chriſtianiſmum converſi, nimis tenaciter adhuc dum Pythagoricorum & Platonicorum ſcitis, in Ethniciſmo adoptatis,

 ad-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

adhærebant. Atque uti Phariſæorum opinionibus, doctrinis ac præceptis adhærebat longe potiſſima pars populi Judaici, præ iis qui aut Sadducæis aut Eſſæis utebantur Magiſtris aut Doctoribus; ſic & potiſſima pars Chrſtianorum ex Ethniciſmo converſa Platonicis vel Pythagoricis vel utriſque, vel horum ſimilibus opinionibus imbuta erat; iiſque tincta præjudiciis ſe Chriſtianæ applicabat Theologiæ.

Quam vero difficile ſit, etiam meliora edoctis, in totum exuere cuncta a teneris unguiculis præconcepta præjudicia, id quotidiana adhuc nobis teſtatur experientia. Præjudiciis autem hujuſmodi multis imbutos fuiſſe plurimos inter primitivæ Eccleſiæ Chriſtianos, ipſorum verba ſuper hâc materia apertè ſatis declarant.

Ita enim præter modò adductum Juſtinum Martyrem, loquitur Hebraicæ linguæ ac Doctrinæ inter primos Chriſtianos callentiſſimus Origenes; cordatus aliàs in plurimis; verum hîc, uti videtur, ſuperſtitionis turbine abreptus, lib. I. contra Celſum: Ἐὰν τοίνυν δυνηθῶμεν ἐν προηγουμένῳ λόγῳ παραστῆσαι φύσιν ὀνομάτων ἐνεργῶν, ὧν τισι χρῶνται Αἰγυπτίων οἱ Σοφοὶ, ἢ τῶν παρὰ Πέρσαις Μάγων οἱ λόγιοι, ἢ τῶν παρ' Ἰνδοῖς φιλοσοφούντων Βραχμᾶνες, ἢ Σαμαναῖοι· καὶ οὕτω καθ' ἕκαστον τῶν ἐθνῶν· καὶ κατασκευάσαι οἷοί τε γενώμεθα, ὅτε καὶ ἡ καλουμένη μαγεία οὐχ' ὡς οἴονται οἱ ἀπὸ Ἐπικούρου καὶ Ἀριστοτέλους, πρᾶγμα ἐστιν ἀσύστατον πάντη, ἀλλ' ὡς οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ ἀποδεικνύουσι, συνεστὼς μὲν, λόγους δ' ἔχει σφόδρα ὀλίγοις γινωσκομένους· τότε ἐροῦμεν ὅτι, το μὲν Σαβαὼθ ὄνομα, καὶ τὸ Ἀδωναῒ, καὶ ἄλλα παρ' Ἑβραίοις μετὰ πολλῆς σεμνολογίας παραδιδόμενα, οὐκ ἐπὶ τῶν τυχόντων καὶ γενετῶν κεῖται πραγμάτων, ἀλλ' ἐπί τινος θεολογίας ἀποῤῥήτου, ἀναφερομένης εἰς τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν. διὸ καὶ δύναται ταῦτα τὰ ὀνόματα, λεγόμενα μετά τινος τοῦ συνήθους αὐτοῖς εἱρμοῦ. ἄλλα δὲ κατὰ Αἰγυπτίαν φερόμενα φωνὴν, ἐπί τινων δαιμόνων τῶν τάδε μόνα δυναμένων, καὶ ἄλλα κατὰ τῶν Περσῶν διάλεκτον ἐπὶ ἄλλων δυνάμεων, καὶ οὕτω καθ' ἕκαστον τῶν ἐθνῶν εἰς χρείας τινὰς παραλαμβάνεσθαι· καὶ οὕτως εὑρεθήσεται τῶν ἐπὶ γῆς δαιμόνων, λα-

χόν-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

χόντων διαφόρους τόπους, φέρεσθαι τὰ ὀνόματα οἰκείως ταῖς κατὰ τόπον καὶ ἔθνα διαλέκτοις. ὁ τοίνυν μεγαλοφυέστερον κἂν ὀλίγην τούτων περίνοιαν εἰληφὼς, εὐλαβηθήσεται ἄλλα ἄλλοις ἐφαρμόζειν ὀνόματα πράγμασι, μή ποτε ὅμοιον πάθῃ τοῖς τὸ Θεὸς ὄνομα ἐσφαλμένως φέρουσιν ἐπὶ ὕλην ἄψυχον· ἢ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ προσηγορίαν κατασπῶσιν ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰτίου, ἢ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ καλοῦ, ἐπὶ τὸν τυφλὸν πλοῦτον, καὶ ἐπὶ τὴν σαρκῶν καὶ αἱμάτων καὶ ὀστέων συμμετρίαν ἐν ὑγείᾳ καὶ εὐεξίᾳ, ἢ τὴν νομιζομένην εὐγένειαν. Καὶ τάχα οὐκ ἐλάττων ὁ κίνδυνος τῷ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγαθοῦ ἐφ᾽ ἃ μὴ χρὴ κατάγοντι, ἤπερ τῷ τὰ κατά τινα ἀπόρρητον λόγον ὀνόματα ἐναλλάσσοντι, καὶ τὰ μὲν κατὰ τῶν ἐλαττόνων φέροντι ἐπὶ τὰ κρείττονα, τὰ δὲ κατὰ τῶν κρειττόνων ἐπὶ τὰ ἥττονα. καὶ οὐ λέγω ὅτι τῷ Διῒ εὐθέως συνεξακούεται τὸ Κρόνου καὶ Ῥέας υἱὸς; Ἥρας ἀνὴρ, καὶ Ποσειδῶνος ἀδελφὸς, καὶ Ἀθηνᾶς καὶ Ἀρτέμιδος πατὴρ, καὶ ὁ τῇ θυγατρὶ Περσεφόνῃ μιγείς· ἢ τῷ Ἀπόλλωνι συνεξακούεται ὁ Λητοῦς καὶ Διὸς υἱὸς, καὶ Ἀρτέμιδος ἀδελφός· καὶ ὅσα ἄλλα φέρουσιν οἱ σοφοὶ Κέλσου τῶν δογμάτων πατέρες, καὶ ἀρχαῖοι θεολόγοι Ἑλλήνων. τίς γὰρ ἡ ἀποκλήρωσις, κυριολεκτεῖσθαι μὲν τὸν Δία; οὐχὶ δὲ καὶ τὸν πατέρα μὲν αὐτοῦ εἶναι Κρόνον, μητέρα δὲ Ῥέαν; τὸ δ᾽ ὅμοιον ποιητέον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὀνομαζομένων Θεῶν. τοῦτο δὲ τὸ ἔγκλημα οὐδαμῶς ἅπτεται τῶν κατά τινα ἀπόρρητον λόγον τὸ Σαβαὼθ τασσόντων ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ Ἀδωναῒ, ἢ τι τῶν λοιπῶν ὀνομάτων. Ὅταν δὲ τὰ περὶ ὀνομάτων τις δύναται τὰ ἐν ἀπορρήτοις [NB] φιλοσοφεῖν, πολλὰ ἂν εὕρῃ περὶ τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ· ὧν ὁ μέν τις Μιχαὴλ, ἕτερος δὲ Γαβριὴλ, καὶ ἄλλος Ῥαφαὴλ καλεῖται, φερωνύμως τοῖς πράγμασιν, ἃ διακονοῦνται κατὰ βούλημα τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ἐν τῷ παντί. τῆς δ᾽ ὁμοίας ἔχεται περὶ ὀνομάτων φιλοσοφίας καὶ ὁ ἡμέτερος Ἰησοῦς, οὗ τὸ ὄνομα μυρίους ἤδη ἐναργῶς ἑώραται δαίμονας ἐξελάσαν ψυχῶν καὶ σωμάτων, ἐνεργῆσαν εἰς ἐκείνους ἀφ᾽ ὧν ἀπηλάθησαν. Ἔτι δὲ εἰς τὸν περὶ ὀνομάτων τόπον λεκτέον, ὅτι οἱ περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἐπῳδῶν δεινοὶ ἱστοροῦσιν, ὅτι τὴν αὐτὴν ἐπῳδὴν εἰπόντα μὲν τῇ οἰκείᾳ διαλέκτῳ, ἔστιν ἐνεργῆσαι ὅπερ ἐπαγγέλλεται ἡ ἐπῳδή· μεταβαλόντα δὲ εἰς ἄλλην οἵαν δήποτε οὖν φωνὴν, ἔστιν ἰδεῖν ἄτονον καὶ οὐδὲν δυναμένην. οὕτως οὐ τὰ σημαινόμενα κατὰ τῶν πραγμάτων, ἀλλ᾽ αἱ τῶν

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

φωνῶν ποιότητες καὶ ἰδιότητες, ἔχουσί τι δυνατὸν ἐν αὐταῖς πρὸς τάδε τινὰ ἢ τάδε. *Si igitur potuerimus in hac diſſertatione proferre naturam Nominum efficacium, quorum aliquot utuntur Ægyptiorum ſapientes, aut Perſarum Magi doctiores, aut Indicorum Philoſophorum vel Brachmanes, vel Samanæi, atque ita ſingularum gentium: valuerimuſque declarare, quod etiam Magia quæ vocatur, non, ut Epicurus &* [NB] *Ariſtoteles exiſtimant, res incongrua ſit: ſed ſicut ejus periti demonſtrant, conſtans quidem, ſed habens rationes paucis admodum cognitas: tum dicemus nomen illud Sabaoth & Adonai aliaque apud Hebræos cum magnâ veneratione tradita, non ſuper vulgaribus iſtis & creatis rebus eſſe impoſita, ſed occultam quandam continere Theologiam, quæ univerſitatis opifici congruat: Quapropter nomina hæc efficacia ſunt, ſi pronuntientur quodam ipſis congruenti modo & ordine. Alia quoque Ægyptiacâ lingua prolata Dæmonum nomina ſuam quandam vim habent, rurſuſque aliam alia linguæ Perſicæ: & ſic apud ſingulas gentes alias ad quoſdam aſſumuntur uſus. Atque ita invenietur, quemadmodum terreſtres genii ſortiti ſunt diverſa loca, ſic per ſingula propriis eorum gentibus illos appellari vocabulis. Ergo quiſquis ingenioſius vel modicam his rebus cogitationem impenderit, religioſe cavebit ne aliena rebus aptet nomina, ne quid tale ſibi accidat, quale his qui Dei nomen per errorem tribuunt materiæ inanimæ: aut boni appellationem primæ cauſæ debitam, virtutique & honeſto, transferunt in cœcas divitias, & in carnium, ſanguinis, oſſiumque decentem proportionem, ſanitatemve aut proſperam habitudinem, vel eam, quæ cenſetur generis nobilitas. Ac fortaſſe non minus periculum fuerit, nomen Dei aut boni deducere ad ea quæ non opportet, quam in arcanis verbis permutare nomina, &, deteriora potioribus accommodare, potiora deterioribus. Non dico quod ad Jovis mentionem confeſtim intelligitur Saturni & Opis*

filius,

filius, Junonis vir, Neptuni frater, Minervæ & Dianæ pater, filiæ ſuæ Proſerpinæ ſtuprator: Aut Apollinis nomine auditur Latonæ Joviſque filius, Dianæ frater, Mercurii germanus eodem patre prognatus, & quæcunque alia produnt ſapientes illi Celſi dogmatum parentes, priſcique Græcorum Theologi: Qua enim ſorte Jovi obvenit ut ſic nominetur, nec aliter? utque pater ejus ſit Saturnus, Opis mater? Idem cenſendum & de aliis qui habentur pro Diis, Quod enim crimen non cadit, in eos qui occultâ quadam ratione Sabaoth ponunt pro Deo, aut Adonai, aut reliquorum nominum aliquod. Qui autem potuerit de nominum ſecreta ratione philoſophari, multa facile inveniet & de appellationibus Angelorum Dei; quorum alius Michaël, alius Gabriël, alius Raphaël nominatur, nomine quiſque ſuo convenienti miniſterio, ex voluntate Dei, qui univerſæ rerum naturæ præſidet. Ad hujuſmodi de nominibus philoſophiam pertinet noſter quoque Jeſus, cujus nominis efficaciâ jam innumeri Dæmones conſpecti ſunt manifeſte fugati ex arreptorum corporibus & Animis. His addendum, quod affirmant INCANTANDI PERITI, *eandem incantationem pronuntiatam linguâ ſuâ propriâ efficere quod pollicetur: ſin transferas eam in alias quaſcunque voces, evidenter vim ſuam perdere: adeo vis ea* NON IN SIGNIFICATIONIBUS RERUM, SED IN IPSIS VOCUM QUALITATIBUS ET PROPRIETATIBUS *ineſt, & ad hæc vel illa efficax.*

Hiſce adjungam illa quæ habet libro quinto: Οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἀνθρώπων τὴν ἀρχὴν ἔχουσιν αἱ ἐν ἀνθρώποις διάλεκτοι, ὡς δῆλον τοῖς ἐφιστάνειν δυναμένοις φύσει ἐπῳδῶν οἰκειουμένων, κατὰ τὰς διαλέκτους, καὶ τοὺς διαφόρους φθόγγους τῶν ὀνομάτων τοῖς πατράσι τῶν διαλέκτων· περὶ ὧν ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ἐπ' ὀλίγον διειλήφαμεν, λέγοντες, ὅτι καὶ μεταλαμβανόμενα εἰς ἄλλην διάλεκτον τὰ πεφυκότα δύνασθαι ἐν τῇ δεῖνι διαλέκτῳ, οὐκέτι ἀνύει τι ὡς ἤνυσεν ἐν ταῖς οἰκείαις φωναῖς. ἤδη δὲ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων τὸ τοιοῦτον εὑρίσκεται, τὸν γὰρ ἀπὸ γενέσεως Ἑλλάδι διαλέκ-

τῷ καλούμενον τὸν δεῖνα, οὐκ ἂν μεταβαλόντες εἰς διάλεκτον Αἰγυπτίων, ἢ Ῥωμαίων, ἢ τινος ἄλλου, ποιῆσαι μὲν παθεῖν ἢ δρᾶσαι ἅπερ πάθοι ἢ δρᾶσαι ἂν καλούμενος τῇ πρώτῃ θέσει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἐξ ἀρχῆς Ῥωμαίων κληθέντα φωνῇ εἰ μεταλάβομεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα διάλεκτον, ποιῆσαι μὲν ἂν, ὅπερ ποιεῖν ἐπαγγέλλεται ἡ ἐπῳδὴ, τηροῦσα τὸ κατονομασθὲν αὐτῷ πρῶτον ὄνομα εἰ δὲ ταῦτα περὶ ἀνθρωπίνων ὀνομάτων λεγόμενα ἐστιν ἀληθῆ· τί χρὴ νομίζειν ἐπὶ τῶν δι' ἡνδήποτε αἰτίαν ἀναφερομένων ἐπὶ τὸ θεῖον ὀνομάτων; μεταλαμβάνεται γὰρ, φέρ' εἰπεῖν, εἰς Ἑλλάδα φωνὴν ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ὄνοματος καὶ σημαίνεταί τι ἀπὸ τῆς Ἰσαακ προσηγορείας, καὶ δηλοῦταί τι ἀπὸ τῆς Ἰακὼβ φωνῆς· καὶ ἐὰν μεν ὁ καλῶν ἢ ὁ ὁρκῶν ὀνομάζῃ Θεὸν Ἀβραὰμ, καὶ Θεὸν Ἰσαὰκ, καὶ Θεὸν Ἰακὼβ, τάδε τινα ποιῆσαι ἂν, ἤτοι διὰ τὴν τούτων φύσιν, ἢ καὶ δύναμιν αὐτῶν, καὶ δαιμόνων νικωμένων καὶ ὑποταττομένων τῷ λέγοντι ταῦτα. ἐὰν δε λέγῃ, ὁ Θεὸς πατρὸς ἐκλεκτοῦ τῆς ἠχούσης, καὶ ὁ Θεὸς τῆς γέλωτος, καὶ ὁ Θεὸς τοῦ πτερνιστοῦ· οὕτως οὐδὲν ποιεῖ τὸ ὀνομαζόμενον, ὡς οὐδε ἄλλό τι τῶν μεδεμίαν δύναμιν ἐχόντων. οὕτω δὲ κἂν μὲν μεταλάβωμεν τὸ Ἰσραὴλ ὄνομα εἰς Ἑλλάδα, ἢ ἄλλην διάλεκτον, οὐδὲν ποιήσομεν· ἐὰν δὲ τηρήσωμεν αὐτὸ, προσάπτοντες οἷς οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ συμπλέκειν αὐτὸ ᾠήθησαν· τότε γένοιτ' ἄν τι κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τῶν τοιωνδὶ ἐπικλήσεων, ἐκ τῆς τοιασδὶ φωνῆς. τὸ δὲ ὅμοιον ἐροῦμεν καὶ περὶ τῆς Σαβαὼθ φωνῆς, πολλαχοῦ τῶν ἐπῳδῶν παραλαμβανομένης, ὅτι εἰ μεταλαμβάνομεν τὸ ὄνομα εἰς τὸ, Κύριος τῶν δυνάμεων, ἢ Κύριος στρατιῶν, ἢ Παντοκράτωρ (διαφόρως γὰρ αὐτὸ ἐξεδέξαντο οἱ ἑρμηνεύοντες αὐτὸ) οὐδὲν ποιήσομεν· τηροῦντες δὲ αὐτὸ ἐν τοῖς ἰδίοις φθόγγοις, ποιήσομέν τι, ὡς φασιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί. τό δε ὅμοιον ἐροῦμεν καὶ περὶ τοῦ Ἀδωναΐ. εἴπερ οὖν οὔτε τὸ Σαβαὼθ, οὔτε τὸ Ἀδωναΐ, μεταλαμβανόμενα εἰς ἃ δοκεῖ σημαίνειν ἐν Ἑλλάδι φωνῇ, ἀνύει τι· πόσῳ πλέον οὐδὲν ἂν ποιῆσαι οὐδε δυνηθείη παρὰ τοῖς μηδὲν διαφέρειν οἰομένοις Δία Ὕψιστον καλεῖν, ἢ Ζῆνα, ἢ Ἀδωναῖον, ἢ Σαβαώθ.

Nec enim ab hominibus initium ſumpſerunt linguæ hominum, ut liquet animadvertentibus PROPRIETATES *incantationum in linguis variis :* & VARIOS ACCENTUS *nominum* PRO DIVERSIS REGIONIBUS. *De quo ſupra paucis*

paucis tractavimus, dicendo, quod voces genuinam vim habentes in lingua quapiam, ſi transferantur in aliam, non eandem vim obtinent. Idem reperitur IN HOMINIBUS; hominem enim a nativitate GRÆCO NOMINE illo vel illo vocatum, ſi mutato nomine in Romanum, aut Ægyptium, aut cujuſvis gentis incantaveris, non erit efficax Incantatio, alioqui futura, ſi vocetur nomine illi dudum impoſito. Idem accidet in Romano nomine, ſi in Græcum mutato incantationem tentes; non valebit quæ valitura erat non mutato hominis nomine priſtino. Id ſi verum eſt in humanis nominibus; quid ſentiendum de attributis Deo quacunque de cauſâ? Exempli gratia; ſignificat aliquid ſi interpreteris, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob; Adjuret aliquis per Deum Abraham, Deum Iſaac, Deum Jacob, efficiet aliquid, aut per naturam, aut per virtutem eorum nominum, cedentibus Dæmonibus, & Victoris juſſa facientibus. Idem adjurator, ſi dicat: Per Deum patris electi ſonantis, per Deum Riſûs, per Deum ſupplantatoris, tantundem efficiet, quantum ſi adhibeat quodcunque nomen inertiſſimum. Itidem nomen hoc ISRAEL, ſi mutemus in Romanam aliamve linguam, nihil efficiemus: ſin ſervemus ut eſt, & adjungamus alia quæ ſolent periti harum artium; tum demum ſpei reſpondebit eventus, exerente ſe vi talium nominum. Idem dicendum de hac voce SABAOTH, quæ eſt frequens in incantationibus. pro ea ſi ſupponas, DOMINUS VIRTUTUM, aut DOMINUS EXERCITUUM, aut OMNIPOTENS, (nam varie verſa eſt ab Interpretibus) nihil ages. Quod ſi vocem Hebræam, non erit inefficax, SI [NB] CREDIMUS PERITIS EJUSMODI ARTIUM. Id quod dici poteſt etiam de nomine hoc ADONAI. Ergo ſi neque SABAOTH neque ADONAI, ſervata ſua ſignificatione mutatum in Linguam Græcam, eſt efficax, quantò minus valebit apud eos, qui nihil referre putant, JOVEM ALTISSIMUM dicas an ZENA, ADONÆUM an SABAOTH, &c.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Hæc autem a *Chaldæis* (& *Ægyptiis*, uti vult Jamblichus,) fluxiſſe, ulterius tam ex ipſo Jamblicho, Nicephoro in Syneſium, aliiſque, oſtendi poteſt: ita enim prior hîc nominatus, Sect. VII. cap. 5. (poſtquam capite præcedenti oſtendere conatus fuerat, Nomina talia eſſe ex inſtituto Divino,) Ἐκ δὴ τοῦδε καταφαίνεται ὡς εὐλόγως ἡ τῶν ἱερῶν ἐθνῶν προκέκριται φωνὴ πρὸ τῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· οὐδὲ γὰρ πάντως τὴν αὐτὴν διασώζει διάνοιαν μεθερμηνευόμενα τὰ ὀνόματα. ἀλλ' ἔστι τινὰ καὶ καθ' ἕκαστον ἔθνος ἰδιώματα, ἀδύνατα εἰς ἄλλο ἔθνος διὰ φωνῆς σημαίνεσθαι· ἔπειτα κἂν εἰ οἷόν τε αὐτὰ μεθερμηνεύειν, ἀλλά τὴν γε δύναμιν οὐκέτι φυλάττει τὴν αὐτήν. *Ex his igitur patet Sacrarum Gentium [tales vocat Aſſyrias atque AEgyptias] merito cæteris eſſe præpoſitam. Adde quod eandem prorſus mentem non ſervant nomina in aliam linguam interpretata; ſunt enim ſingulis gentibus quædam idiomata, quæ aliis gentibus per ſua vocabula ſignificari non poſſunt: & ſi forte poſſint verti, non tamen eandem ſuam potentiam conſervant.*

Quæ Nicephorus ille, qui in Syneſium de Inſomniis commentatus fuit, de Chaldæorum circa hæc Doctrinâ tradit, ſunt hæc ſequentia. Περὶ δὲ τῶν ὀνομάτων ἃ φωνοῦσι [Chaldæi] παραγγέλλουσι λέγοντες, ὀνόματα βάρβαρα μήποτ' ἀλλάξῃς· εἰσὶ γὰρ ὀνόματα παρ' ἑκάστοις θεόσδοτα, δύναμιν ἐν τελεταῖς ἄῤῥητον ἔχοντα, ὥσπερ τὸ Σαβαὼθ, τὸ Ἀδωναὶ, τὸ Χερουβὶμ, καὶ τὸ Ἰακὼβ, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἅ φησιν ἐὰν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μεταθῇς διάλεκτον, ἀφανίζεις τὴν αὐτῶν δύναμιν, καὶ ἐνέργειαν, ὡς καὶ Ὠριγένει δοκεῖ τῷ σοφῷ. Φησὶ δὲ &c. *De nominibus vero quibus utuntur, pronuntiant:* VOCES BARBARAS MINIME IMMUTES. *Sunt enim nomina (apud ſingulas gentes) Divinitus data, & habentia in Myſteriis vim ineffabilem, veluti voces Sabaoth, Adonai, Cherubim, & Jacobi harumque ſimiles, quas (dicunt) ſi quis in Græcam linguam tranſmutes, obſcuras (vel infringis) ipſorum vim & potentiam: ſicut etiam videtur ſapienti illi Origeni*, &c.

Sic

Sic quoque Pſellus in Scholiis ad Oracula Chaldaica, ac quidem ad iſta verba : Ὀνόματα βάρβαρα μὴ ποτ' ἀλλάξῃς, ex Chaldæorum doctrina hæc notat : Τουτέστιν, εἰσὶν ὀνόματα παρ' ἑκάστοις ἔθνεσι θεοπαράδοτα, δύναμιν ἐν ταῖς τελεταῖς ἄῤῥητον ἔχοντα. μὴ οὖν μήτ' ἀλλάξῃς αὐτὰ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον· οἷον τὸ Σεραφεὶμ, καὶ τὸ Χερουβεὶμ, καὶ τὸ Μιχαὴλ, καὶ τὸ Γαβριὴλ. οὕτω μὲν λεγόμενα, κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν διάλεκτον, ἐνέργειαν ἐν ταῖς τελεταῖς ἔχει ἄῤῥητον· ἀμειφθέντα δὲ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ὀνόμασιν, ἀσθενῆ. *Id eſt*, SINGULÆ GENTES *habent nomina quædam Divinitus data, quæ incredibilem vim habent in ſacris* [*occulte vel magice faciendis*] *Ne igitur illa commutes aut transferas in Græcorum ſermonem : ut eſt nomen Seraphim, Cherubim, Michaël, Gabriël. Sic enim juxta Hebræorum dialectum, prolata ſingularem & ineffabilem in Sacrorum adminiſtratione habent : at in Græca nomina commutata, prorſus imbecillem*,

Hinc idem hic Pſellus (libello de operationibus Dæmonum) vult *Dæmones*, ſi *evocandi* vel *advocandi* ſint, id propria ac quaſi Vernacula ipſis lingua peragi; quod alii Chaldaicis, alii Ægyptiacis, alii Armeniacis, alii denique aliis nominibus compellandi ſint. Atque iſtinc quoque vult Dæmonia, ſi quis increpuerit, increpantem diſcernere noſſe, neque alium quenquam ab iſtis liberari poſſe, dum infeſtant, quam qui Sancte Deum colat, tremendumque Dei Verbi nomen Divina potentia fretus accinat. [ὄνομα τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸ φρικτὸν ἐπᾴδει σὺν δυνάμει θείᾳ] Hæc enim *Materialia* [aëria ſc.] *Dæmonia* verita ita, ne in Abyſſos meatuſque ſubterraneos relegentur, ſibique ab *Angelis eo relegantibus* timentia, cum quis illa eò relegatum iri comminatur, *Angelorumque nomina* exprimit, quibus id Provinciæ demandatum eſt [ἐπὶ τοῦτο τεταγμένων ἀγγέλων ἐπιλέγει κλήσεις] ut vix dici queat quanto metu quantâque perturbatione concutiantur. Ita enim ipſa animo percelli, ut ne comminantem quidem, quiſnam ſit il-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

le diſcernere valeant; ſed ſive ſit Anicula quæpiam, ſive vetulus vietuſve homuncio [κἂν γραῦς τις εἴη, κἂν ἀγέρωχόν τι γερόντιον] *comminationes* hujuſmodi expreſſerit tunc tantum illa metum invadere, ut plerumque abſcedant, ac ſi ea qui comminantur. iidem & internecioni dare poſſent. Aliis in gentibus eadem nomina valere negant; uti & illa quæ juſta debitaque ipſis (vernacula ſcilicet) pronuntiatione in ejuſmodi Incantationibus non proferuntur. Et tamen Hebræorum Nomina Divina ab aliis quoque gentibus uſurpata valere, etiam (quod notandum) abſque ulla Magia aut Theurgia, & Ethnici, & ipſe Origenes clarè indicant. Nec *Pacti Diabolici* noſter Origenes hîc ullatenus meminit quamvis non tantum circa Divina Nomina, verum & circa operationes Dæmonum, ſat ſuperque ſuperſtitioſus ſit. Ex Ethnicis ſuffecerit hoc exemplum, quod Photius, in Bibliotheca ſua (in vita Iſidori a Nicomacho conſcripta) ſuppeditat hoc modo: Γυναῖκα παιδοποιὸν ἄγεται· ὡς δὲ οὐκ ἐπείθετο τὸ δαιμόνιον τῆς γυναικὸς ἐξελθεῖν λόγοις ἡμερωτέροις, ὅρκῳ αὐτὸ ἀπηνάγκαζεν ὁ Εὐσέβιος, καίτοι οὔτε μαγεύειν εἰδὼς, οὔτε θεουργίας· ὥρκιζε τὰς τοῦ ἡλίου προτείνων ἀκτῖνας, καὶ τὸν Ἑβραίων θεόν. ὁ δὲ ἀπελήλατο ὁ δαίμων, ἀνακεκραγὼν· εὐλαβεῖσθαι μὲν τοὺς θεοὺς, αἰσχύνεσθαι δὲ καὶ αὐτόν. *Ducit [Theoſebius] uxorem pueros procreandi gratia. Verum cum Dæmonium quod mulierem obſidebat, mitioribus verbis [adjuratum] ab ea exire nollet, cogit ipſum Theoſebius Exoriſmo; quamvis nullam calleret nullaſve Theurgias meditatus fuiſſet. Adjurabat igitur, manibus protenſis,* RADIOS SOLIS *&* HEBRÆORUM DEUM. *Dæmon vero expellebatur exclamans; ſe quidem vereri Deos, ſed & ipſum [Theoſebium] ſe revereri.* At, quod minime præterendum duco, ut hîc indicatur Hebræorum Dei nomen etiam Gentilibus adjumento fuiſſe; ſic etiam, nomen Abrahami, aliorumque Patriarcharum, horum Gentilium adjurationibus acceſſiſſe. Ita enim Origenes (lib. 1. contra Celſum) diſerte affirmat, his ver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

verbis: τοῦ δ' Ἀβραὰμ τὸ ὄνομα οὐ Μωϋσῆς ἀναγράφει μόνος, οἰκειῶν αὐτὸν Θεῷ· ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἐπαδόντων δαίμονας χρῶνται ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν τῷ, ὁ Θεὸς Ἀβραάμ· ποιοῦντες μὲν διὰ τὸ ὄνομα καὶ πρὸς τὸν δίκαιον τοῦ Θεοῦ οἰκειότητα· διὸ παραλαμβάνουσι τὴν, Θεὸς Ἀβραὰμ, λέξιν, οὐκ ἐπιστάμενοι δὲ τίς ἐστιν ὁ Ἀβραάμ. τὰ δὲ αὐτὰ λεκτέον καὶ περὶ τοῦ Ἰσαὰκ, καὶ περὶ τοῦ Ἰακὼβ, καὶ περὶ τοῦ Ἰσραήλ· ἅτινα ὁμολογουμένως Ἑβραῖα ὄντα ὀνόματα, πολλαχοῦ τοῖς Αἰγυπτίοις ἐπαγγελλομένοις ἐνέργειάν τινα ἐνέσπαρται μαθήμασι. *Abrahami vero nomen non in ſolius Moſis Scriptura legitur, cum eum Deo reddit familiarem, verum etiam multi ex iis qui excantant Dæmonia, verbis ſuis inſerunt illud,* DEUS ABRAHAMI, *indicantes hoc nomine familiaritatem ejus cum Deo. quapropter aſſumunt verbum hoc,* DEUS ABRAHAMI, *etſiamſi* [NB] *neſciant, quiſnam fuerit ille* ABRAHAM. *Idem dicendum de* ISAAC *&* JACOB *&* *Iſraël: quæ cum ex confeſſo Hebræa ſint vocabula, frequenter ſunt interſperſa Ægyptiorum diſciplinis occultioribus.* Videmus igitur hîc & alia nomina, Patriarcharum nempe, adhibita: verum abſque ulla vel magiæ vel Theurgiæ, vel Pacti Diabolici mentione; quod tamen vulgo Chriſtiani volunt, ejuſmodi Incantationibus intercedere: Pactum namque Diabolicum (ſeu cum Diabolo factum) ſemper circa talia prætenditur; ut quo Diabolus, ut ejuſmodi verba effectum ſortiantur, efficiat. Interim conſtat Deum Opt. Max. perquam ſevere vetuiſſe, ne Iſraëlitæ nomen ſuum ullo modo in vanum abuterentur; uti ex verbis Exodi (cap. XX, 7.) clare patet. ibi enim (uti bene notat Fr. Junius) vox לשוא vertenda, *ulla cauſa ré, aut ratione vana, vel mendace.* Quæ omnia (ait) formula Hebræo ſignificantur.

Itane Deus Opt. Max. conceſſerit Ægyptiis, aliiſque Gentilibus, ut quod tantæ abominationi ipſi erat inter Iſraëlitas, id ipſis cum vera energia in abuſu eſſet, uſurpatio, ſcilicet Nominis Divini in vanum, ad Magicas quippe præſtigias (ac quidem id docente Diabolo, ea enim eſt vulgaris opinio) perficiendas?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Deuſque ille tam Zelotypus proprii honoris ac gloriæ tribuerit ipſis Ægyptiis aliis Idololatris iſtam prærogativam, quam paucis admodum verè piis ac probis, veroque ipſius cultui deditis, per nominis ſui pronuntiationem conceſſit? Aut non vident homines, qui talia credunt, ſic Deum Opt. Max. Diabolo concedere illa quæ piis ac probis hominibus minime conceſſit, præter pauciſſimos illos, quibus id ſub initium Prædicationis Evangelicæ conceſſit? Diaboloque eum in perpetuum damnato ſic media (per proprium ſcilicet nomen) præbuiſſe, quibus in æternum exitium pertraheret eos, quos omnes ipſe Deus, per Filium Jeſum Chriſtum, ejuſque Sacroſanctum Nomen, ſalvos voluit?

Nec ſolis *Dæmonibus expellendis* inſerviebant Sacra illa ac Divina Nomina: verum, ne hic Theologi [de veris ac piis Theologis minime loquor] nimium glorientur talibus, etiam Medici Veteres (atque utinam ii ſoli id feciſſent!) Divinis ejuſmodi ac Sacris Nominibus omnes *pene morbos expellebant*; ſaltem id ſe facere prætendebant; quandoque iis ſolis, quandoque & aliis mediis ſuperadditis. Sic enim Alexander Trallianus libro XI. cap. ultimo: Ἱερὰν βοτάνην, ἥτις ἐστὶν ὑοσκύαμος. σελήνης οὔσης ἐν ὑδροχόῳ ἢ ἰχθύσι, περιορύξας τὴν βοτάνην πρὶν ἢ δῦναι τὸν ἥλιον, μὴ ἁψάμενος τῆς ῥίζης, ὀρύξας αὐτοῖς τοῖς δύο δακτύλοις τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, τῷ ἀντίχειρι καὶ τῷ ἰατρικῷ δακτύλῳ, λέγε· Λέγω σοι, λέγω σοι ἱερὰ βοτάνη, αὔριον καλῶ σε εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φιλέα, ἵνα στήσῃς τὸ ῥεῦμα τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν τοῦδε ἢ τῆσδε. ἀλλ' ὁρκίζω σε τὸ ὄνομα τὸ μέγα Ἰαὼθ, Σαβαὼθ, ὁ Θεὸς ὁ στηρίξας τὴν γῆν, καὶ στήσας τὴν θάλασσαν ῥεόντων ποταμῶν πλεονάζουσαν, ὁ ξηράνας τὴν τοῦ Λὼτ γυναῖκα, καὶ ποιήσας αὐτὴν ἁλατίνην, λάβε τὸ πνεῦμα τῆς μητρός σου γῆς, καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς, καὶ ξήρανον τὸ ῥεῦμα τῶν ποδῶν ἢ τῶν χειρῶν τοῦδε ἢ τῆσδε. καὶ τὸ αὔριον πρὸ ἀνατολῆς λαβὼν ὀστέον οἱουδήποτε ζώου ἀποθανόντος, ἐρύξας αὐτὴν τούτῳ τῷ ὀστέῳ, καὶ λαβὼν τὴν ῥίζαν, λέγε ὁρκίζω σε κατὰ τῶν ἁγίων ὀνομάτων, Ἰάω, Σαβαὼθ, Ἀδωναῒ, Ἐλωΐ. καὶ λαβὼν αὐτὴν βάλε ἐν τῇ ῥίζῃ μίαν δράκα ἁλῶν, λέγων,

χων, ὡς οἱ ἅλες οὗτοι οὐκ αὔξονται, μήξε τὸ πάθος τοῦδε ἢ τῆσδε. καὶ λαβὼν τὸ ἄκρον τῆς ῥίζης, περίαπτε τῷ πάσχοντι, φυλάττων ἄβροχον, τόδε τὸ λοιπὸν κρέμα ἐπάνω τῆς ἐχάρας ἡμέρας τξ. &c. *Herbam Sacram quæ eſt Hyſcyomus, cum Luna eſt in Aquario aut Piſcibus, effodito ante Solis occaſum, radicem non attingens: ubi effoderis ipſam duobus ſiniſtræ manus digitis, pollice & medio, dicas: Loquor tibi, herba Sacra, cras voco te in domum Philiæ, ut ſiſtas fluxionem pedum & manuum, hujus viri, vel hujus mulieris. Sed adjuro te per nomen magnum Jaoth, Sabaoth: Deus qui terram firmavit, & fixit mare fluviis abundans fluentibus, qui exſiccavit uxorem Loth, & fecit eam ſtatuam Salinariam, accipito ſpiritum matris tuæ terræ & vires ejus, & ſiccato fluxionem pedum aut manuum, hujus viri, aut mulieris. Craſtino die, ante exortum ſolis, accepto oſſe cujuſcunque animantis mortui, effodito radicem, & acceptâ iſta, dicito: Adjuro te per ſancta nomina Jaoth, Sabaoth, Adonai, Eloï: ac in ipſam radicem ſalis pugillum conjicito, inquiens: Ut ſales hi non augebuntur, ſic neque affectus hujus viri, aut hujus mulieris. Item extremam radicis partem ægro alligato, cavens ne madeſcat, reliquum vero ſuſpendito, ſuper cruſtam diebus tercentum ſexaginta.* O brevem ac facilem per Nomina Sacra curam!

Similia nobis exhibet Marcellus Empyricus, qui ſequentia hæc ad cordis dolorem præſcribit: *Cordis dolori & conco & præcordiis remedia rationabilia diverſa de experimentis. ad Concum* CARMEN. *In lamela ſtannea ſcribes & ad collum ſuſpendes hæc, ante vero etiam cane,* CORCU NE MERGITO, CAVE CORCU NE MERGITO CANTOREM, UTOS, UTOS, UTOS, PRÆPARAVI TIBI VINUM LENE, LIBIDINEM, DISCEDE A NONITA, IN NOMINE DEI JACOB, IN NOMINE DEI SEBAOTH.

At ſimplicius longe agebant, qui ad febres curandas collo appendebant initium Evangelii Joannis, Ἐν ἀρχῇ ἦν &c. per-

gameno inſcripta : quique ante febrilis paroxyſmi acceſſum lavatis ſuis, unà cum ægroti, manibus, murmurando pronunciabant (ex Pſalmo 144) *Exaltabo te, Deus, meus Rex*. uti & illi qui Epilepticis curandis accinebant hos verſiculos:

Caſpar fert Myrrham, thus Melchior, Balthazar aurum.
Hæc tria qui ſecum portabit nomina Regum
Solvitur a morbo, Chriſti pietate, caduco.

Quin etiam illa quibus ipſe Cardanus, ut teſtatur, in ſemetipſo ſanguinis fluxum ſiſtere valuit :

Sanguis mane in te, ſicut Chriſtus fecit in ſe:
Sanguis mane in tua vena, ſicut Chriſtus in ſua pœna:
Sanguis mane fixus, ſicut Chriſtus quando fuit crucifixus.

Nec ſolos hominum quidam morbos, verum & pecudum, curare ſe prætendebant; uti qui nominibus *Patris*, *Filii*, *ac Spiritus Sancti* fœde ad *equorum vermes* abutebantur; *ſerpentumque conjurationes*, ſive *Incantationes per quinque vulnera Chriſti* aliaque ſuperſtitioſe, imò & idololatrice, addita peragebant : cum Gentiles circa illa nominibus Barbaris atque incognitis abuterentur.

Nec miretur talia aliquis, quum & *Vinum* ſe ita uti opportet *conſervare* crederent : modo ſuper eo pronuntiarent ex Pſalmo XXXIII. *Guſtate & videte quod bonus eſt Dominus*. quod credo non pronuntiabant, niſi prius vino iſto bene deguſtato. Nec ſtupeat denique *piſcium capturam per Divina nomina* patellis inſcripta peractam : quum ex Geoponico Conſtantini diſcamus hæc ſequentia : *Si teſtas aut patellas tres, a quibus carnes detraxeris, ſtilo inſcribas his verbis*, Jao, Sabaoth; *ad admirationem juxta illas congregabuntur*.

Aſt operæ pretium eſt hic addere illa, quæ *Joannes Tilemannus* (ne neceſſe habeamus etiam ad illa, quæ *Cornelius Agrip-*

grippa perabſurde, ſtulte atque impiè produxit, excurrere) in Appendice de materia Medica ad Aphoriſmos Therapeuticos, ad plurima mala, quam ſerio præſcripſit, nempe ℞ *Mercurii ſeptemplicis Libr.* j. *Salis Armoniaci, Vitrioli Ungarici* ā ℥iiij *Viridis æris lib.* ß *Coquantur in aceto Vini, vel etiam aqua ferrariorum in novâ Sartagine, lentè ſemper cum ſpatula lignea movendo, donec ſpadiceus color appareat & fiat maſſa inſtar pultis, quæ abjecto liquore exſiccanda cautè. Mercurio prius vivo per pannum linteum trajecto, ſicque in annulos argenteos infundenda, in hora, die & anno, Jovis, Solis Veneris vel Mercurii, Lunâ & Sole ingredientibus Scorpionem, eique hi Characteres cupreæ laminæ inſculpti, in medium triangulum inſerendi, ut in facie una:*

יה

אהיה
יהוה
אלהים
אל
אלהים גבור
α | ω

in altera facere:

יה

אלוה
יהוה צבאות
אלהים צבאות
אלהי : שהי
אדוני
α | ω

Quæ certe non ſatis capio, ac puto *Filiis Lucis*, *Illuminatis* atque *Adeptis* conſcripta; quibus nominibus fratres ſuos, atque imbutos ipſorum inſaniis, appellitant iſtius commatis *Chymici*, quorum familiaritate nec utor, nec uti deſidero.

Verum exſpectas, mi Lector, cui uſui, quibusve potius incommodis medendis, hæc ita parata inſerviant. Audi igitur ipſum Auctorem: *Uſus autem hic eſt: ut collo ad foveam cordis appenſum, ita nude vel ſuper induſium ſingulisque mane ac veſperi cum ſputo, vel aqua calida, vel panno, abſterſum; interdum etiam in terram defoſſum*, DONEC ITE-

RUM

RUM SPLENDESCAT, GESTETUR. *Sic enim mira præſtat circa peſtes ejuſque præſagia ac curam, aliaque plura mala. ac quidem* (ut rurſus ipſius verbis utar) 5°. *Imaginationibus melancholicis, Faſcinationibus, Incantationibus & Veneficiis medetur ac prævenit, ſpiritus turbulentos fugando antipathia ſuâ. Sic ipſe* D. LUTHERUS *teſtatur, primæ promiſſionis verba* Gen. III. v. 15. Parietibus & januis adſcripta, LEMURES, SPECTRA, ET DIABOLOS *profligaſſe: quidni igitur* NOMINA DECEM DIVINA *arboris Sephiroticæ Hebraica & Sancta originali lingua conſculpta idem valeant?* &c. Poſt quæ hæc rationibus atque auctoritabus firmare, ac defendere, ut efficacia, ut bona ac pia, magno conamine nititur. At quis non hîc exclamet: *O curas hominum, O quantum eſt in rebus inane!*

Dum autem, ut vidimus multi circa iſta nugatoria ac verè impia, prætenſis Sacris, ac *Divinis* quoque, abutebantur *nominibus*; ſic alii, illis neglectis, talia excogitabant, quæ quamvis nihil ſignificarent, tamen grande quid ſonarent, ſuâque Barbarie credulos ac ſuperſtitioſos Auditores obſtupefaciebant. Qualia erant (ut a carmine tamen incipiam, nec impio quidem, ut talibus addictis videri queat) iſta:

Ananiſapta ferit, mortem qui ledere quærit
Eſt mala mors capta cum dicitur ananiſapta:
Ananiſapta Dei O Miſerere mei.

Quæ contra peſtem ac febres peſtilentiales certo modo ſcripta collo appendebant.

Verum & *Varro* & *Cato* minori labore morbis medebantur: ut quorum primus, adverſus coxendicem, hiſce utebatur: *Siſta, Piſta, Kiſta, Xiſta;* ac contra dolores dentium ter exclamabat, *Anaſaga, Anaſaga Anaſaga:* poſterior ad luxum & fracturas, paucis quibuſdam ritibus ſuperadditis *Væta*

ta Daries Dardaries, *Aſtaries*, *Diſſunapiter*. &. *Huat*, *hamat*, *huat*, *iſta*, *piſta*, *ſiſta*, *dominabo*, *damnauſtra*, *& lulato*. Vel hoc modo, *huat huat iſta ſis tar ſis ardannabon dunnauſtra*. Sic poſtea quoque Marcellus Empiricus, (qui Lippientes homines ſanat aurea lamella collo appenſa, modo inſcribatur & ΟΡΥΩ ΟΡΥΩΔΗ; ac paronychia laborantibus injungit, ut digito parietem attingentes, ter ingeminent, PU. PU. PU. *Nunquam ego te videam per parietem reperi*) is dico Marcellus, per hæc ſequentia, *Sicucuma, cucuma, ucuma, cuma, uma ma, a*, omne ſanguinis profluvium ſe ſiſtere prætendit.

Sed ne plura tam ex his quam ex aliis, qui nugis ejuſmodi abundant adducam, & Lectori meo nauſeam, ſi non & vomitum excitem, paulo majora conabor, atque ad Poëtica me convertam. Legimus certe Odyſſeæ libro. . . .

Τὸν μὲν ἄρ' Αὐτολύκου παῖδες φίλοι ἀμφεπένοντο,
Ὠτειλὴν δ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο
Δῆσαν ἐπισταμένως ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν
Ἔχετον.

Ipſiuſque Homeri verſum ſequentem affert Alex. Trallianus ad dolores Arthriticos:

Τετρήχει δ' ἀγορή, ὑπὸ δ' ἐστοναχίζετο γαῖα.

Uti quoque contra ebrietatem, ante primum poculum pronuntiabatur:

Τρὶς δ' ἄρ ἐξ Ἰδαίων ὀρέων κτύπε μητιέτα Ζεύς.

Ac, ne fructus intempeſtive deciderent arboribus, appendebatur hic verſus:

Χαλκέῳ ἐν κεράμῳ δέδωτο τρὶς καὶ δέκα μῆνας.

Ab aliis quoque ad os piſcis faucibus inhærens commendabantur hi verſus:

> Μή μοι γοργείην κεφαλὴν δεινοῖο πελώρου
> Ἐξ ἄϊδος πέμψειεν ἀπαινὴ περσεφόνεια

Hæc, mi Lector, atque alia plurima nugamenta, quæ prætereo, reperimus apud veteres tum Ethnicos tum Chriſtianos, primum ex Chaldæiſmo, atque hinc ex Cabbaliſtis ortum trahentia; ex Idololatria primum orta atque ad Idololatriam denuo animos retrahentia. Verum ſi ulterius aliquid dicendum fuerit de Verbis, Herbis ac Lapidibus (qui poſtremi maximarum virium ſunt contra ejuſmodi impoſtores, meo ſaltem judicio) id ubi de Magis ac Magia ago, locum ſuum reperiet; eo quod & Ars hæc incantatrix (ut ſic loquar) & Ars Magica ſibi plane gemina ſint, ejuſdemque naturæ, & non aliter hæc quam iſta prætenſa Sacra conſtent.

Non ſolos autem Idololatricos Judæos ſuos habuiſſe *Exorciſtas*; verum & poſterioribus ſeculis, cum jam dudum Idololatria inter ipſos deſierat, ejuſmodi *Præſtigiatores* [namque eo nomine quoque inter Rabbinos hujuſmodi impoſtores veniunt] locum ibi habuiſſe, patet I°, ex Flavio Joſepho; qui libro 8. Antiquitat. Judaic. cap. 2. . . in hunc modum loquitur: Παρέχε δ' αὐτῷ μαθεῖν ὁ θεὸς, καὶ τὴν κατὰ τῶν δαιμόνων τέχνην εἰς ὀφέλειαν καὶ θεραπείαν τοῖς ἀνθρώποις. ἐπῳδάς τε συνταξάμενος αἷς παρηγορεῖται τὰ νοσήματα, καὶ τρόπους ἐξορκώσεων κατέλειπεν, οἷς ἐνδούμενα τὰ δαιμόνια ὡς μηκέτ' ἐπανελθεῖν ἐκδιώκουσι. καὶ αὕτη μέχει νῦν παρ' ἡμῖν ἡ θεραπεία πλεῖστον ἰσχύει. ἱστόρησα γάρ τινα Ἐλεάζαρον τῶν ὁμοφύλων, Ουεσπασιανοῦ παρόντος, καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ χιλιάρχων, καὶ ἄλλου στρατιωτικοῦ πλήθους, τοὺς ὑπὸ τῶν δαιμόνων λαμβανομένους ἀπολύοντα τούτων. ὁ δὲ τῆς θεραπείας τρόπος τοιοῦτος ἦν. προσφέρων ταῖς ῥισὶ τοῦ δαιμονιζομένου τὸν δακτύλιον, ἔχοντα ὑπὸ τῇ σφραγῖδι ῥίζαν ἐξ ὧν ὑπέδειξε Σολομὼν, ἔπειτα ἐξεῖλκεν ὀσφραινομένῳ διὰ τῶν μυκτήρων τὸ δαιμόνιον. καὶ πεσόντος εὐθὺς τοῦ ἀνθρώπου,

θρώπου, μηκέτ' εἰς αὐτὸν ἐπανελθεῖν ὁρκοῦ, Σολομῶνός τε μεμνημένος καὶ τὰς ἐπῳδὰς ἃς συνέθηκεν ἐκεῖνος ἐπιλέγων. βουλόμενος δὲ πεῖσαι καὶ παραστῆσαι τοῖς παρατυγχάνουσιν ὁ Ἐλεάζαρος ὅτι ταύτην ἔχει τὴν ἰσχὺν, ἐτίθει μικρὸν ἔμπροσθεν ποτήριον πλῆρες ὕδατος ἢ χειρόνιπτρον· καὶ τῷ δαιμονίῳ προσέταττεν ἐξιόντι τοῦ ἀνθρώπου ταῦτ' ἀνατρέψαι, καὶ παρασχεῖν ἐπιγνῶναι τοῖς ὁρῶσιν, ὅτι καταλέλοιπε τὸν ἄνθρωπον. γινομένου δὲ τούτου, σαφὴς ἡ Σολομῶνος καθίστατο σύνεσις καὶ σοφία. *Docuit ipſum & ARTEM illam contra Dæmones, ad conſolationem & ſanationem hominum. Unde componens quoque* [hic Salomo] INCANTATIONES *quibus mitigantur ac curantur morbi. reliquit quoque modos (ſive formulas) excantationum, quibus Dæmones in corpora ingreſſi ita expelluntur, ut eò reverti nunquam valeant.* ET ISTA CURATIONIS SPECIES ETIAM ADHUC INTER NOS PLURIMUM VALET ET IN USU EST. *Accepi enim Eleazarum quendam ex noſtræ gentis hominibus, præſentibus Veſpaſiano ejuſque filiis, tum quoque Tribunis militum, aliaque militari multitudine, homines a Dæmone obſeſſos ab eo liberaſſe. Modus autem erat talis: Admovebat obſeſſi naribus annulum qui ſub ſigillo continebat radicem ex earum genere quas indicaverat Salomo; atque ita extrahebat Dæmonem ex naribus eam odorantis: ac cadente hinc ſubito homine, recitabat Incantationes quas [Salomo] compoſuerat; adjurabatque hominem Salomonis nomen commemorans, ne unquam (Dæmon) ad iſtum (hominem) reverteretur. Cupienſque perſuadere Eleazar illos qui ibi præſentes aderant, ſe talem poſſidere poteſtatem, ponebat ibi prope calicem, aut pelluvium aqua plenum, ac mandabat Dæmoni, ut, exiens e corpore hominis, illud inverteret, atque ita oſtenderet ſe reliquiſſe hominem. Quod cum fieret ita manifeſta reddebatur intelligentia ac Sapientia Salomonis.*

Ad hæc verba Joſephi non immerito, mea ſententia, magnus ille Petrus Cunæus, (dum lib. I. cap. 12. Reipubli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

cæ Hebræorum de poculo mulieribus Adulterii ſuſpectis propinato loquitur) ſequentia apponit : *Judæi Magiſtri id poculum* סותה *appellant. Quia autem vis ejus occultior in lege horrendi carminis latet, creditum ab illis eſt ſenatores hos cunctos fuiſſe Magiæ peritos, eamque artem tanti eſſe, uti qui neſcirent eam, recepti in ſummum illum ordinem non ſint. Hæc opinio etiam nunc verpos tenet; ſed vaniſſima eſt. Jam enim diximus ſacrum quendam inſtinctum non defuiſſe ſeptuaginta ſenibus, poſtquam ſolemni actu impoſitæ illis manus eſſent. Et ipſe Deus in Pentateucho eundem ſpiritum illis promittit, qui in Moſe eſſet. Quare profecto tam futilis ſcientiæ præſidio non indigebant, qui meliora certioraque edocti cœlitus erant. Nos hunc Judæorum aſininum ſtuporem non traduceremus, niſi Flavius Joſephus quoque ſummus ſcriptor, popularium commentis deceptus, ſimilia aut ſtultiora deliraſſet. Eleazarum enim quempiam majorum gentium ſapientem memorat, qui coram Veſpaſiano incantamenta quædam fanaticis adhibuerit, quæ ſummus Rex Salomo in hunc uſum a Geniis accepta tranſmiſiſſet ad poſteros. Multa ille ibi refert, quæ ſatis digne exſibilari non poſſunt. Nos putamus Joſephum, quo die iſtæc ſcripſit, aliquod purgamentum calcaviſſe. Adeo infeliciter, & præter morem ſuum, aliena locutus eſt.*

Ipſe Joſephus interim ait, ἱςόρησα, quod propriè magis denotat *cognovi*, ſeu potius *percepi* ex auditu ac relatione aliorum, quam viſu proprio. Hoc tamen Interpretes reddere malunt, *Vidi;* ut ipſi (prout mihi videtur) hinc nugaciſſimo figmento eo majorem creent fidem atque auctoritatem, eamque hiſtoriam ita pro vera eo melius venditent. P. Cunæus de Joſepho, ſuper hoc loco, ita locutus fuerat: *multa ille ibi refert, quæ ſatis digne exſibilari non poſſunt. Nos putamus Joſephum, quo die iſtæc ſcripſit, aliquod purgamentum calcaviſſe, adeo infeliciter, & præter morem ſuum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſuum, locutus aliena eſt. Cui, ut ita & herbarum & verborum miraculoſorum prætenſis viribus patrocinetur, regerit Doctiſſimus *Spencerus : At ſi eadem ego de Cunæo dicerem; ideone refutarem?* &c. atque adeo hæc Cunæi dicta in ipſum Cunæum retorquere conatur. Ita quandoque etiam eruditiſſimi viri ſuperſtitioſi potius videri, vel eſſe volunt, quam ſapientes: dum non attendunt ad ſequelas inde reſultantes.

Non videtur ſane Spencerus ea legiſſe, quæ idem ille Joſephus, Belli Judaici lib. VII. cap. 23. narrat de radice quadam ipſi Baara appellata: forſan enim iſta ipſum tali Dæmonomaniaca (ſive, ut mollius loquar δαισιδαιμονιώδους) ſuperſtitione liberaſſet. Joſephi verba ſunt: Αὐτη φλογὶ μὲν τὴν χροιὰν ἔοικε. περὶ δὲ τὰς ἑσπέρας σέλας ἀποστράπτουσα. τοῖς δὲ ἐπιοῦσι καὶ βουλομένοις λαβεῖν αὐτὴν, οὐκ ἔστιν εὐχείρωτος. ἀλλὰ ὑποφεύγει, καὶ οὐ πρότερον ἵσταται πρὶν ἄν τις οὖρον γυναικὸς, ἢ τὸ ἔμμηνον αἷμα χέῃ κατ' αὐτῆς. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε τοῖς ἁψαμένοις πρόδηλός ἐστι θάνατος, εἰ μὴ τύχῃ τις αὐτὴν ἐκείνην ἐπενεγκάμενος τὴν ῥίζαν ἐκ τῆς χειρὸς ἀπηρτημένην. ἁλίσκεται δὲ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον ἀκινδύνως, ὅς ἐστι τοιόσδε. κύκλῳ πᾶσαν αὐτὴν περιορύττουσιν, ὡς εἶναι τὸ κρυπτόμενον τῆς ῥίζης βραχύτατον, εἶτ' ἐξ αὐτῆς ἀποδοῦσι κύνα, κἀκείνου τῷ δήσαντι συνακολουθεῖν ὁρμήσαντος, ἡ μὲν ἀνασπᾶται ῥαδίως. θνήσκει δ' εὐθὺς ὁ κύων, ὥσπερ ἀντιδοθεὶς τοῦ μέλλοντος τὴν βοτάνην ἀναιρήσεσθαι. φόβος γὰρ οὐδεὶς τοῖς μετὰ ταῦτα λαμβάνουσιν. ἔστι δὲ μετὰ τοσούτων κινδύνων, διὰ μίαν ἰσχὺν περισπούδαστος. τὰ γὰρ καλούμενα δαιμόνια, ταῦτα δὲ πονηρῶν ἐστιν ἀνθρώπων πνεύματα τοῖς ζῶσιν ἐνδυόμενα καὶ κτείνοντα τοὺς βοηθείας μὴ τυγχάνοντας, αὕτη ταχέως ἐξελαύνει, κἂν προσενεχθῇ μόνον τοῖς νοσοῦσι. Quæ meo judicio, ita vertenda ſunt: *Hæc [radix] ignem colore refert, ac circa veſperam ſplendorem diffundit. Illis vero qui ad ipſam extrahendi gratia accedere volunt, difficilis admodum captu eſt: ac ſubterfugit, neque immota manet, antequam quis aut urinam, aut ſanguinem menſtruum mulieris ei ſuperfundat. Verum & tum quoque at-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tingentibus manifeſta mors parata, niſi cui contingat ipſam ita evellere ut e manu evellentis dependens maneat. Extrahitur etiam alio modo ſine ullo periculo. Totam enim ipſam circumfodiendo ita denudant, ut parva admodum pars radicis tantum terra occultata maneat. Poſt quæ canem ipſi alligant: qui dum ligantem conſequi nititur, radicem facile extrahit, ipſe vero ſtatim moritur; ut qui dependit pœnas ſolvendas ei qui alias herbam extracturus fuiſſet. Neque poſtea metus ullus reſtat arripientibus eam. Eſt autem, non obſtantibus ejuſmodi periculis, deſideratiſſima, propter unicam (in ipſa) virtutem. Namque Dæmonia, *ita appellata (hæc vero* [NB] *ſunt* Malorum hominum spiritus, *qui vivos invadunt ac perimunt, niſi auxilio ſubleventur) hæc [radix] citò expellit, ſi modo ægrotantibus admoveatur.*

Nihil hîc notatu dignum, quod omnia ſint ridicula atque abſurda; niſi quod τὰ καλύμενα δαιμόνια eſſe aſſerat πονηρῶν ἀνθρώπων πνεύματα τοῖς ζῶσιν ἐνδυόμενα. *Malorum hominum ſpiritus vivos (homines) invadentes.*

Certe hoc ſi verum ſit, veriſſimum quoque illud *homo homini Diabolus;* cum pravi homines poſt mortem non tantum in Dæmonia transformentur, verum & ita vivos invadant ac torqueant, ut inde vel *Incantationibus* ſive *Exorciſmis*, ſuperaddita tamen radice annulo incluſa, vel ſola radice *Baara* (at tali modo ex terra evulſa) Dæmoniacis admota, expelli debeant: iſta tamen differentia, ut in illos quibus quoque *Exorciſmi* fuerint admoti Dæmonia nunquam revertentur.

Sic autem, ubi aliquis Dæmonio obſidetur (quod ſupponitur tam piis quam impiis poſſe contingere) aut anima hominis bona, pia ac proba cum mala atque impia, aut mala atque impia demortui, cum mala adhuc vivi cohabitant: ita ut inde (ſi illud poſterius contingat) Spiritus ille malus, qui

jam actu Diabolus eſt, atque ille qui jam *Diabolus in fieri* (ut in Scholis loquuntur) eſt, ſimul ſesqui Diabolum conficiant. Negaretne hîc etiam Spencerus, Joſephum eo die quo hæc ſcripſit purgamentum calcaviſſe?

Verum enim vero, ut libere dicam quod ſentio, Affirmo Joſephum hæc atque alia plura, non ex errore ſuperſtitioſo, verum ex mera malignitate, atque invidia in D. N. J. Chriſtum ipſiuſque Apoſtolos, cæteroſque Dono Miraculorum adhucdum gaudentes, confinxiſſe. Quid enim novi afferebat D. N. Salvator expellendo Dæmonia? aut Apoſtoli ipſius qui per nomen ejus id quoque efficiebant; ſi jam dudum ac tum temporis id inter Judæos in frequenti uſu fuiſſet? Hinc certe magis eluſceſcunt Judæorum contra Chriſtianos calumniæ. Hic Joſephus enim, ut elevet ipſorum circa hoc negotium mera miracula, affirmat jam Salomonem id a Deo edoctum; Phariſæi vero, D. noſtrum id a Belzebub Diabolorum principe didiciſſe. Sane hæc nec bene conveniunt nec in una ſede morantur; diſtant vero δὶς διὰ πασῶν ut Græci loquuntur. Nec credo iſtos homines qui tam libenter (quamvis ridicule) Diabolum pene ubique *Simiam Dei* eſſe affirmant, hîc ipſum pro Dei Simia velle agnoſcere.

CAP. VI.

De Exorciſmis *&* Exorciſtis *Judæorum*; *adeoque & de* Filiis Scevæ. *Quibuſnam promiſſa fuerit poteſtas* ejiciendi Dæmonia. *De* curioſis artibus, *atque iſta occaſione paulò curatius de* Literis Epheſiis; *ac de multiplici ipſarum (etiam* circa expellenda Dæmonia) *vi ac poteſtate. De* periaptis, *ſive*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſive Amuletis; *de* Totaphoot *ſeu* Tephilin, *&c. De Chriſtianorum circa* Amuleta diverſi generis *ſuperſtitione*; *De* Excantationibus. *De* numiſmatis, *De* Abracadabra, *aliiſque, quæ homines ab Angelis edoctos fuiſſe prætendebatur.* De Verbis S. Scripturæ, *vel lectis vel appenſis vel alligatis. De* parvis, *ſic dictis*, Evangeliis. *De Evangeliis &c. quæ ægrotorum* lectulis *vel* capiti *apponebantur, vel contra pericula &c. a ſanis portabantur: uti & de aliis vanis ac ridiculis* Amuletis. *De origine* Literarum Epheſiarum, *&c.*

VErum, ut hîc γνώματος ſeu δείγματος χάριν, aliquid etiam de *filiis Scevæ* dicam, quorum mentio fit Actor. cap. XIX. v. 14. &c. perpendamus, quæſo, verba ipſa Sacri Evangeliſtæ, quæ hoc modo ſe habent: Ἐπεχείρησαν δέ τινες ἀπὸ τῶν περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκιστῶν ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πονηρὰ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, λέγοντες, Ὁρκίζομεν ὑμᾶς τὸν [vel διὰ τὸν] Ἰησοῦν ὃν ὁ Παῦλος κηρύσσει. Ἦσαν δέ τινες υἱοὶ Σκευᾶ Ἀρχιερέως ἑπτὰ, οἱ τοῦτο ποιοῦντες. Ἀποκριθὲν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν εἶπε. Τὸν Ἰησοῦν γιγνώσκω, καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι· ὑμεῖς δὲ τίνες ἐστέ; &c. *Tentaverunt autem quidam e Judæis Exorciſtis circumforaneis* (ἀγύρταις, *Circulatoribus*) *invocare ſuper eos qui habebant Spiritus malos*, NOMEN DOMINI JESU, *dicentes: adjuramus vos per Jeſum, quem Paulus prædicat. Erant autem filii Scevæ Judæi, Principis Sacerdotum, ſeptem, qui hoc faciebant. Reſpondens autem Spiritus malus dixit: Jeſum novi, & Paulum ſcio: vos autem qui eſtis?* &c.

Conſiderandum circa verba hujus contextus eſt, homines iſtos,

iſtos, *Scevæ filios*, fuiſſe *Agyrtas*, ſeu *Circulatores* ac nebulones Circumforaneos; ejuſmodi ſaltem commatis, qualem deſcripſi capite præcedenti Simonem Magum, qualeſque deſcribuntur, a Joſepho, iſti γόητες, *præſtigiatores ac Pſeudoprophetæ*, qui populum Judaicum, ſic circa *Salvatoris noſtri J. Chriſti* atque *Apoſtolorum* tempora, atque adeo circa tempus excidii Hieroſolymitani, perpetuò pene decipere ac ſeducere ſtudebant. Ex *Phariſæorum* diſcipulis illos fuiſſe; ad minimum ipſorum Doctrinæ circa *Dæmones* uſos fuiſſe prætextu; ac *Chaldaica* abuſos *ſuperſtitione*, *Chaldæiſve* ſaltem *præſtigiis*, mihi procul omni dubio eſt: verum edoctos fuiſſe hujuſmodi artes, ab iſto *Chaldæorum* genere, (vel ſecta) qui, teſte Strabone, cæteris *Chaldæis* meliorem Philoſophiam ſectatis & Aſtronomiæ quidem, non tamen Genethliacæ deditis, odio atque abominationi erant. A cujuſmodi hominibus, ut Græci *Circulatores* ac *Scurræ* ſuas didicerunt Impoſturas; ſic Judæi, *Chaldaica* jam ſuperſtitione tincti, facile in tales voragines abripi potuerunt; aliive, ſub Judaico nomine ac prætextu (cum quammaxime Dei veri atque Hebræorum nominibus, in ipſa Sacra Scripturâ traditis abuterentur) ipſos nimium credulos ita deludere.

Quod & ipſi Flavio Joſepho accidiſſe facile credere quis poſſet: ſi non potius probabile eſſet (imò pene ſatis ſuperque ex aliis conſtaret) ipſum, illa quæ de *Eliezare*, & *radice Baara* affert, ex maligni animi æſtu confinxiſſe; ut ſic Domini noſtri. *J. Chriſti Apoſtolorumque* ejus *Miracula* elevaret plane, & vilia ac contempta redderet Gentilibus (quibus demerendis ſcripſit;) quaſi illi, circa *Dæmonibus* obſeſſos, nihil aliud, nihil majus certe, perpetraſſent, quam quæ jam olim docuerat Rex *Salomo*: cum iſta (a *Salomone* tradita) ſpecies *Dæmones exorcizandi*, inter ipſos Judæos adhuc (Joſephi tempore) cum ſucceſſu tali, qualem per-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

hibet, perduraret: neque adeo tantam mereretur admirationem, opinionemve Divinæ Virtutis, id quod inter vera, ac quidem magis illuſtria, ſigna atque indicia poſuerat ipſe Salvator noſter, poteſtatem ſcilicet illam *Diabolos*, ſeu *malos Dæmones*, ex obſeſſis ejiciendi.

Hiſce *Impoſtoribus*, inter Judæos; (ne, ſi Nominibus vel Exorciſmis Gentilibus uterentur, Gentilium Religionibus addicti viderentur, ac ſic vulgus ſuperſtitioſum, & metu & horrore Cultus Extranei, a ſeſe depellerent) opus erat abuti Nominibus Dei, Patriarcharum, imò & aliorum Sanctorum hominum, ſeu Regum ſeu Prophetarum: quæ voce prolata vel, vel coriis annulis aliiſve inſcripta aut incluſa (aliaque quandoque iſtis adjuncta) adhibebant.

Ac certe plurimum inter Judæos iſtam de virtute Divinorum Nominum Superſtitionem viguiſſe, ſatis clarè (præterquam & ex aliis) conſtare poteſt, ex iis quæ, a talibus Doctoribus Judaicis inſtitutus, nobis contra Celſum affert jam ſuperius adductus Origenes. Quibus addi poſſunt illa quæ de Nomine *Tetragrammato*, ſive *Shem hamphorash*, in priori mea Diſſertatione attuli.

At nec ſolis Nominibus utebantur hi Judæorum Exorciſtæ: verum & *Ligaturis* & *Thymiamatis*, aliiſque pluribus mediis aut inſtrumentis, quæ præſtigiis ſuis obumbrandis inſervire poſſent; atque horrori ſimul ac timori, adeoque & venerationi, eſſent ſpectatoribus ex ſuperſtitione meticuloſis: ut ita magis inepti redderentur ad præſtigiatorum iſtorum impoſturas deprehendendas.

De iſtis *Ligaturis* ac *Thymiamatis* loquitur Juſtinus Martyr, Dialogo cum Tryphone, hoc modo: Ηδη μὲν τοί οἱ ἐξ ὑμῶν Ἐπορκισταὶ τῇ τέχνῃ, ὅπερ καὶ τὰ ἔθνη, χρώμενοι ἐξορκίζουσι, καὶ θυμιάμασι καὶ καταδέσμοις χρῶνται. *Exorciſtæ certe veſtri artem iſtam edocti, ſicuti Gentiles, adjurationibus utuntur; & Thymiamata & vincula adhibent.*

Sive autem hi Scevæ filii talibus quoque adminiculis uſi ſint, ſive ſolis Nominibus prætenſis Sacris aut Occultis; minime affirmat Sacra Scriptura, illos unquam revera Dæmonia expuliſſe ex obſeſſis. Solum ait Evangeliſta: ἐπεχείρησαν i. e. *tentabant*, *aggrediebantur*, &c. Unde & cum talia revera perficere *tentarent*, mala Dæmonia, ſive iis obſeſſi, in ipſos irruebant: ut ſic (rem dirigente Deo Opt. Max.) cunctis manifeſtum fieret, hos homines meros eſſe Impoſtores; nec plus illos poſſe cæteris prætenſis Exorciſtis, cum Gentilium tum Judæorum, qui non niſi ſolis præſtigiis atque impoſturis humanis (minime ſuper-aut præternaturalibus) ſtultæ ex ſuperſtitione plebi, quandoque & aliis, illudebant.

Si vero quis credat, iſtiuſmodi præſtigiatores reipſa Diabolos expuliſſe, vel expellere valuiſſe, is credat id quoque adhuc hodie in Eccleſia Romanâ perfici per Sacerdotes, aliosve Exorciſtas, ad id ordinatos; eo quod talia ipſius patroni revera per Exorciſtas fieri affirment. Vel ſi ponat aliquis, hos Scevæ filios re verâ Demonia ſuis Exorciſmis expuliſſe (ſive id per Salomonis, ſive per alia Nomina fieret) dicat mihi, quid novi, quid uſque adeo mirabile ac ſingulare de ſeſe prædicarit Salvator noſter, cum diceret *Ecce ejicio Dæmonia*, &c. & Marci cap. XV. de eximiis fidelium prærogativis locutus, adderet: *per Nomen meum Dæmonia ejicient;* cum vel Judæorum Agyrtæ, per aliorum Nomina, etiam talia perpetrare valerent?

Poteſtas autem illa expellendi *Dæmonia* ſolis fidelibus promiſſa, nec omnibus tamen data, fuit: iſtis nempe fuit tributa, qui ut Apoſtoli aut Evangeliſtæ Evangelium apud Infideles, ſive Ethnicos ſive Judæos, prædicabant: ut per talia ſigna Miraculoſa (quæ Marci cap. XVI. v. 17 & 18. enumerantur) aliaque ſimilia, demonſtrare poſſent factis, quæ non niſi dono Divino, extraordinario ac ſupernaturali, Divinaque virtute & poteſtate per ullum hominem poſſent perfici.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

fici, Doctrinam ipſorum verè a Deo eſſe. Verba Domini noſtri Servatoris ſuper hac re (Marc. XVI.) quidem ita habent: Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι ταῦτα παρακολουθήσει. Ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς· Ὄφεις ἀροῦσι· κἂν θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψει· ἐπὶ ἀῤῥώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς ἕξουσιν· *Porrò* SIGNA *eos qui crediderint hæc ſubſequentur: per Nomen meum Dæmonia ejicient; linguis loquentur novis; ſerpentes tollent; & ſi quid lethale biberint, neutequam nocebit eis: ſuper ægrotos manus imponent, & bene habebunt.*

Ut vero non omnes Chriſtianam Fidem ac Diſciplinam amplexi erant Apoſtoli, non omnes Prophetæ, non omnes obtinebant aut Linguarum aut Sanationum aut alia denique Spiritualia Dona; ita non omnes (verum pauci admodum, nec ultra quam neceſſe eſſet ad demonſtrandas & Veritatem & Virtutes Doctrinæ Evangelicæ) gaudebant iſtis Miraculorum Donis, quibus e corporibus obſeſſorum ejicerentur Dæmonia.

Addenda hîc nonnulla ſunt ſuper verſu 19. ubi habetur: Ἱκανοὶ δὲ τῶν τὰ περίεργα πραξάντων, συνενέγκαντες τὰς βίβλους κατέκαιον ἐνώπιον πάντων. *Multi autem ex iis qui curioſas artes exercuerant, comportatos libros exuſſerunt coram omnibus.*

Concedo lubens, inter alias ſignificationes τὰ περίεργα, quæ hîc *Curioſas artes* vertuntur, quandoque etiam (at raro admodum) pro *artibus Magicis*; & *homines curioſos* (quamvis rariſſimè) pro *hominibus Magiæ ſtudioſis*, ſumi: adeoque & recte a Magno illo H. Grotio verba hæc Irenæi (lib. I. c.) *& quæcunque ſunt alia parerga* ita corrigi, ut legatur *Perierga* (quæ correctio lucem certe Irenæo affert:) at nihil hinc in hoc loco pro artibus Miraculosè Diabolicis concludi poteſt: quantum ego exſculpere valeo.

Interim notiſſima inter urbes Aſiæ Minoris erat (& eſt adhuc ex Veterum ſcriptis) urbs Epheſus; cum ob alia, tum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tum præcipue ob Templum Dianæ Epheſinæ; uti & ob illa, quæ Epheſii pro Aſyli jure, coram Senatu Romano, regnante jam Tiberio, producebant. *Memorantes non, ut vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos: eſſe apud ſe Cenchrium amnem, lucum Ortygiam. ubi Latonam partu gravidam, & oleæ, quæ tum etiam maneat adnixam, edidiſſe ea Numina: atque ipſum illic Apollinem, poſt interfectos Cyclopas, Jovis iram vitaviſſe, & cætera quæ*, Annal. lib. III. cap. 16. *a Tacito afferuntur*; tum ob id poſtremo, quod (uti Scriba Epheſinus v. 35. loquitur, νεωκόρος eſſet τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Διοπετοῦς. De qua νεωκόρου dignitate conſulat Lector Eruditiſſimum P. Petitum & alios; ac de Simulacro Dianæ e cœlo delapſo, ſeu περὶ ἀγάλματος Διοπετοῦς, Theod. Bezam & Cl. Salmaſium; quod ulterior iſtorum explicatio hujus loci minus ſit.

In tali, igitur, ac tanta civitate, quæ inter præcipuas Minoris Aſiæ erat; ubi plurimi Sacris Dianæ miniſtrantes erant; ac quo quotidie magnus ſuperſtitioſorum numerus affluebat, non deërant quoque plurimi, qui ſub prætextu Divinarum Revelationum, aut aliter, perhibebant, *ſibi eſſe Adjurationes & Exorciſmos*, aliaque media ac remedia, ſive *Magica*, ſive (quod majori auctoritate pollet) *Divina*, ἀποτρόπαια ἀγώγιμα, θελκτήρια, aliaque, inter Hæreticos Chriſtianorum brevi quoque acceptata, & ab Irenæo *Incantationes*, *Philtra*, *Chariteſia*, *Amatoria*, & *Adlectantia*, atque in genere *Malignationes* appellata: quæ, literis ac vocabulis confictis & obſcuriſſimis conſignata, libris vel libellis continebantur, *Literarumque* (vel Nominum, Vocumque & Incantationum) *Epheſiarum* veniebant. De cujuſmodi *Epheſiis literis* Heſychius in Lexico ſuo hæc ſequentia habet: Ἐφέσια γράμματα· ἦν μὲν πάλαι [vel ut alii, nec male meo judicio, corrigunt, ἦν μὲν πάλαι ταῦτα ϛ.] ὕστερον δὲ προσέθεσαν τινὲς ἀπατεῶνες μὲν ἄλλα. Φασὶ δὲ τῶν πρώτων τὰ ὀνόματα, τάδε· ἄσκι, κατάσκι, αἲξ, τέτραξ,

δαμναμενεὺς, αἴσιον. δηλοῖ δὲ ὁ μὲν ἄσκι, σκότος. τὸ δὲ κατάσκι, φῶς. τὸ δὲ αἲξ, αὐτός. δαμναμενεὺς, δὲ ἥλιος. αἴσιον δὲ, ἀληθές. ταῦτα οὖν ἱερὰ ἐστὶ καὶ ἅγια.

Nomina vero illa *Sacra*, quibus, prout hîc exprimuntur, ſolum Titulos vel appellationes Incantationum &c. comprehendi exiſtimem, vel diverſarum circa illas ſpecierum; a Clemente Alexandrino paulò aliter exprimuntur: verumtamen non eſt quod in ipſorum ſcriptura vel pronuntiatione nos multum torqueamus; eo quod meræ fuerint nugæ, quiſquiliæ & impoſturæ. Sufficiat ut videamus cujus generis fuerint iſti libri, qui a poſſeſſoribus ad Chriſtum converſis, dum Ap. Paulus [cap. 19. Act.] Epheſi verſatus fuit, comburebantur.

Epheſiæ hæ *Literæ* multiplici in uſu (ſeu potius abuſu) erant inter Gentiles, cum apud Epheſios, tum apud Minoris Aſiæ populos, tum denique reliquos Græcos; erantque I°. multis Symbola quædam occulta ac Sacra: forſan per imitationem *ex literis iſtis* ſeu *vocibus* (φωναῖς αἳ ἦσαν ἐπὶ τῆς στεφάνης καὶ τῆς ζώνης καὶ τῶν ποδῶν τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος αἰνιγματωδῶς γεγραμμέναι) *quæ coronæ & Zonæ & pedibus Dianæ Epheſinæ* [uti Euſtathius in Ω', *ſeu libro ultimo* τῆς Ὀδυσσείας narrat] *ænigmaticè inſcriptæ vel inſculptæ erant.* Unde & [eodem teſtante Euſtathio] καὶ τοῖς ἀσαφῶς καὶ δυσπαρακολουθήτως λαλουμένοις ἐπιλέγεται τὸ, Ἐφέσια γράμματα.

Sic enim & Ἀνδροκύδης ὁ Πυθαγόρειος τὰ Ἐφέσια καλούμενα γράμματα, ἐν πολλοῖς δὲ πολυθρύλλητα ὄντα, συμβόλων ἔχειν φησιν τάξιν. Androcydes Pythagoricus [teſtante id in Stromat. lib. V. Clemente Alexandrino] *Literas illas Epheſias; quæ in multis, (ſeu circa multa) celeberrima erant, pro Symbolis [ſacris] veniſſe aſſerit.* Quales quoque fuiſſe idem Clemens affirmat, τὰ λεγόμενα Δελφικὰ παραγγέλματα, ac (præter alia etiam Ægyptiaca) quæ, auctore Brancho Vate, apud Mileſios obſervabantur; & quidem Epheſiis iſtis pene ſimi-

miles erant: ut βέδυ, ζάψ, χθὼν, πλῆκτρον, σφίγξ, δρώψ, uti & μάρπτης, σφίγξ, κλώψ, συγχθηδὸν, &c.

II°. Erant *Amuleta* quædam vel Magica, vel (prætenſa) Divina; quæ ſecum portabant ſuperſtitioſi nimis Gentiles, I°. ut inde redderentur felices, atque in certaminibus Victores. II°. ut a malis occurrentibus, atque infortuniis, imò & ſummis periculis, liberarentur; vel ſibi ab iis cavere valerent. III°. ut Faſcinationibus cujuſcunque generis ipſarum ope occurrere poſſent.

Patent hæc ex ſequentibus Euſtathii, ad Homeri Ὀδυσσείαν, verbis; Ἐφέσια γράμματα, ἐπὶ τῶν ἀσαφῆ τινα λαλούντων καὶ δυσπαρακολούθητα. ἐπῳδαὶ γάρ τινες φασὶν ἐκεῖνα ἦσαν, ἃς καὶ Κροῖσος ἐπὶ τῆς πυρᾶς εἰπὼν ὠφελήθη· καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ δὲ φασὶ μιλησίου τινος καὶ ἐφεσίου παλαιόντων, νικᾷν τὸν μιλήσιον μὴ δύνασθαι, διὰ τὸ τὸν ἕτερον ἐπὶ τῷ ἀστραγάλῳ ἔχειν τὰ Ἐφέσια γράμματα. ὧν γνωσθέντων, καὶ λυθέντων τριακοντάκις τὸ ἐφεξῆς πεσεῖν τὸν ἐφέσιον. Παυσανίας δὲ φησιν, ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ῥητορικῷ λεξικῷ, καὶ ὅτι φωναὶ ἦσαν τὰ Ἐφέσια γράμματα φυσικὸν ἐμπεριέχουσαι νοῦν ἀλεξίκακον, ἃς καὶ Κροῖσον ἐπὶ πυρᾶς, φησι καὶ αὐτὸς, εἰπεῖν. καὶ ὅτι ἀσαφῶς καὶ αἰνιγματωδῶς δοκεῖ ἐπὶ ποδῶν καὶ ζώνης καὶ στεφάνης ἐπιγεγράφθαι τῆς Ἀρτέμιδος τὰ τοιαῦτα γράμματα. *Epheſiæ Literæ, proverbium in illos, qui obſcura valde ac difficilia intellectu proferunt. dicunt enim illas fuiſſe Incantationes quaſdam, quas & Crœſus jam rogo impoſitus pronuntiarit atque ita liberatus fuerit. Etiam in Olympiâ dicunt, Mileſio atque Epheſio ſimul luctantibus, Mileſium luctando vincere non potuiſſe, eo quod alter ad talum alligatas haberet Epheſias Literas: quibus cognitis atque illi ademptis, per tringinta vices ordine ſuccubuiſſe Epheſium. Pauſanias vero, in Lexico ſuo Rhetorico, ait, Epheſias Literas fuiſſe Voces quaſdam, quæ naturalem quandam virtutem malorum depulſoriam haberent; quas, ut etiam ille teſtatur, Crœſus rogo impoſitus pronuntiaverit: præterea, quod obſcurè & ænigma-*

maticè videantur Dianæ pedibus & Zonæ & coronæ inſcriptæ fuiſſe ejuſmodi Literæ.

Quales verò Præſtigiæ Magicæ per eaſdem perpetrari poſſe jactarentur idem nobis ibidem narrat, in perſona Eurybati Epheſii, hoc modo: Ὡς δὲ κλέπτης ἦν Εὐρύβατος, ἢ ὁ ῥηθεὶς ἢ καὶ ἕτερός τις, ἡ ἱστορία δηλοῖ. καθειρχθεὶς γάρ φασι πολλάκις καὶ διαδρὰς εἶτα πάλιν ἁλοὺς, καὶ παρακαλούμενος ἐπιδεῖξαι ὅπως διέδρασκε· τὰς ἐγκεντρίδας ὑποδησάμενος, καὶ σπόγγους λαβὼν, καὶ ἀναῤῥιχώμενος διὰ τοῦ τείχους τοῦ εἱρκτῆς· οἷα δῆθεν δεικνὺς οὕτω φεύγειν, ὡς ἐπὶ τοῦ ἄκρου γέγονε, καὶ τὸν ὄροφον τῆς οἰκίας ἐξεῖλε, βλεπόμενος καὶ καταπλήττων, κατεπύδησεν καὶ ᾤχετο ἐν ὅσῳ οἱ φύλακες περιήεσαν ὅπως ἴδοιεν αὐτὸν καιόντα. *Fuiſſe vero furem Eurybatum, ſive illum de quo dixi ſive alium quempiam, notat hiſtoria. Nam dicunt illum captum multoties atque iterum fuga elapſum, denique rurſus captum fuiſſe rogatum, ut oſtenderet quomodo fugâ elaberetur: illumque pedibus alligantem aculeos & ſpongias, ita ſecundum parietem manibus pedibuſque reptaſſe, ut ſic quaſi monſtraret, quomodo aufugeret: ut vero ad ſummum pervenerat & domus tectum excuſſerat, ſic viſum, ac (ſpectatores) obſtupefacientem, deſiliiſſe atque abiiſſe, dum interium cuſtodes circumcurſarent, ut conſpicerent ipſum deſcendentem.*

Suidas, qui (ſicut etiam Etymologici Magni auctor) priora a me ex hoc Euſtathio allata pene iiſdem verbis, quamvîs magis contracta, affert: hæc poſteriora, de Eurybato, hoc modo refert: Λέγεται τὸν Εὐρύβατον κλέπτην ὄντα, εἱρχθέντα παραφυλαττόμενον, ἐπειδὴ συμπίνοντες ἔλυσαν αὐτὸν οἱ φυλάσσοντες, καὶ ἐκέλευσαν ἐπιδεῖξαι τὴν ἐπὶ τοὺς οἴκους ἀναῤῥίχησιν, τὸ μὲν πρῶτον διωθεῖσθαι· δεομένων δὲ ὡς οὐ βουλόμενον· ἐπεὶ μόλις ἀνέπεισαν, περιθέμενος τοὺς σπόγγους καὶ τὰς ἐγκεντρίδας ἀναδραμεῖν εἰς τοὺς τοίχους· ἀναβλέποντες δὲ ἐκεῖνοι καὶ θαυμάζοντες τὰς τέχνας. λαβεῖν αὐτὸν τὸν ὄροφον καὶ ὑπερβάλλοντα, πρὶν ἐκεῖνοι κύκλῳ περιέλθωσι διὰ τοῦ τέγους καταπιδῆσαι· *Ferunt autem Eurybatum furem, dum in carcerem eſſet conjectus & cuſtodiretur, a ſuis cuſtodibus com-*

compotantibus ſolutum fuiſſe, & juſſum edere ſpecimen ſuæ ſolertiæ, in ædibus conſcendendis, primum quidem id recuſaſſe, deinde vero ipſis eum recuſantem rogantibus, cum hoc illi ægre perſuaſiſſent, tandem circumpoſitis ſpongiis ac ſtimulis (vel aculeis) ferreis, in parietes curſim adſcendiſſe: illis autem ſuſpicientibus, & has artes admirantibus, ipſum occupaſſe tectum, eoque ſuperato, priuſquam illi domum circumivìſſent, de tecto deſiliiſſe.

Modò ante hæc allata verba dixerat! Ἀριστοφάνης Δαιδάλῳ, ὑποθέμενος τὸν Δία εἰς πολλὰ ἑαυτὸν μεταβάλλοντα, καὶ πλουτοῦντα καὶ πανουργοῦντα, εἰ δή τις ὑμῶν εἶδεν Ἐυρύβατον Δία. *Ariſtophanes, in Dædalo, introducens Jovem in multas formas ſe mutantem, & divitem & callidum, ait:*

SI JAM QUIS VESTRUM VIDERIT EURYBATUM JOVEM.

Quæ poſteriora verba illa prius a me allata magis explicant; & non obſcure, meo judicio, ad *Literas Epheſias* alludunt.

Ut autem ſic *Literas Epheſias* (vel nomina vel voces) ſibi alligabant, atque occulte circumferebant, contra Faſcinationes pluraque alia mala ac pericula, a quibus ſibi metuebant: ita & Annulos diverſi generis, ratione ſculpturæ, vel Teleſmatum ipſis impreſſorum, tam Athenienſes quam alii, inter Græcos & Aſiaticos, ſuperſtitioſi geſtabant. Unde apud Ariſtophanem, in Pluto, occurrit:

Ὀυδὲν προτιμῶ σου. φορῶ γὰρ πριάμενος
Τὸν δακτύλιον τονδὶ παρ' Ευδάμου, δραχμῆς.

Nihili te æſtimo, namque hunc annulum (digito) *fero, quem mihi ab Eudemo drachmæ prætio emi.*

Ad quæ verba Scholiaſtes ſequentia hæc notat: Αλεξιτήριον τῶν δηκτηρίων δείκνυσιν αὐτῷ καὶ βασκανίας ἀποτρεπτικὸν δακτύλιον, ὃν καλοῦσι φαρμακίτην. *Amuletum contra morſus venenatos oſten-*

ſtendit ipſi, & faſcinationis depulſorium annulum, quem M dicamentarium vocant. Quæ interpretatio quoque lucem mutuatur hiſce : Ἀλλ' οὐκ ἔνεστι συκοφάντου δήγματος, *Verum nihil virium habet contra Sycophantarum morſus.* Uti & his ſequentibus verſibus Antiphanis , in Comœdia ipſius Omphale:

. . . . . . Ἐν χύτρᾳ δέ μοι
Ὅπως ὕδωρ ἕψοντα μηδεν' ὄψομαι
Οὐ γὰρ κακόν ἔχω μηδ' ἔχοιμ'. ἐὰν δ' ἄρα
Στρέφη με περὶ γαστέρα, ἢ τὸν ὀμφαλὸν,
Παρὰ Φερτάτου δακτύλιος ἔστι μοι δραχμῆς.

Aquam in olla mihi qui coquat neminem aſpicere ſuſtinebo:
Non enim male valeo , & Dii faxint ne valeam. verum ,
Si tormina circa ventrem & umbilicum cruciarent,
Adeſt a Phertato mihi drachma emptus annulus.

Quod pretium ſane nimis vile erat , tantarum in ipſis latentium virtutum.

Epheſias haſce *Literas* (ſive mavis *Epheſia Nomina*) ſecum portabant, ſi non ſemper certè ſæpius, *in coriis conſutis:* uti non obſcure liquet ex Athenæi Deipnoſophiſt. lib. 12. ſub finem : ubi Anaxilas , in Lyrico [ita enim optime emendat incomparabilis ille Iſ. Caſaubonus] ait:

. . . . Χῖον πίνων, καὶ πρὸς τούτοις ἐν σκυταρίοις
ῥαπτοῖσιν φορῶν Ἐφέσια γράμματα καλά.

Quod ſuperſtitionis genus an ab Hebræis mutuati ſint Gentiles, doctioribus ulterius indagandum relinquo. Judæi ſane ſua טוטפת vel טטפות *Totaphoot* membranis coriaceis, ſive inſuta ſive illigata, membris (fracti , collo ac brachiis) alligata portabant ; neque ſolum in pios uſus, ut inde magis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Legis Divinæ memores eſſent ; ſed & contra faſcinationes, aliaque mala aut infortunia. Quod nos docet Buxtorfius, ex Gemara ; quæ ita loquitur : מאי טוטפות, *Quid eſt* (vel ſunt) *Totaphoot?* Dixit R. Joſeph חומרתא דקטפיתא *Alligamentum Abſciſſionis*, hoc eſt, *membrana Sacra collo appenſa, ad abſcindendum periculum ab hoſte vel invido.* Ubi plane eandem circa *Totaphoot*, ſive *Tephilin* תפלין, habes ſuperſtionem, quâ Ethnici circa *Literas* ſuas *Epheſias* laborabant.

Chriſtianos vero talia a Judæis (forſan & ab Ethnicis, quod ob multa alia ab ipſis deſumpta ſecurius credimus) deſumpſiſſe ; oſtendunt illa quæ in præcipuorum Scriptorum Eccleſiaſticorum monumentis reperimus. Sic enim Baſilius Homilia in Pſalmum 45. Νοσεῖ τὸ παιδίον, καὶ σὺ τὸν ἐπαοιδὸν περισκοπεῖς, ἢ τὸν τοὺς περιέργους χαρακτῆρας τοῖς τραχήλοις τῶν ἀναιτίων νηπίων περιθέντα, &c. *Non ægrotat puerulus, quin ſtatim Incantatorem circumſpicis, aut aliquem qui curioſos (i.e. Magicos) Characteres infantulorum appendat illis.*

At, quamvis ſæpius Ethnicos hîc ſequerentur ; tamen &, pio ſub prætextu, per *verba Evangelica* talia exercebant. Hinc namque Chryſoſthomus, Sermone De Mulierum ornatu, ita loquitur : *Non ligaturas tantum, ſed etiam excantamenta tibi conducis, vetulas ebrias & titubantes domum ducens. Nec confunderis nec erubeſcis poſt tantam ad hæc trepidans diſciplinam? & quod gravius eſt errore, quando hæc admonemus & diſſuademus, putantes ſe excuſari, dicunt: Chriſtianam eſſe hanc mulierem excantantem, nihilque aliud loqui quam Dei Nomen. Propterea enim magis eam odi & averſor, quod Dei nomine ad contumeliam Dei utitur, dum ſe dicens Chriſtianam Gentilium opera facit*, &c.

Si ipſa Chryſoſthomi verba deſideras, mi Lector, ſunt illa hæc ſequentia : Οὐ περίαπτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπῳδὰς σαυτῷ περιάπτεις, γραΐδια μεθύοντα καὶ παραπαίοντα εἰς τὴν οἰκίαν σου εἰσάγων·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

καὶ οὐκ αἰσχύνῃ οὐδὲ ἐρυθριᾷς μετὰ τοσαύτην φιλοσοφίαν πρὸς ταῦτα ἐπτοημένος; ἀπολογεῖσθαι φασιν, ὅτι χριστιανὴ ἡ γυνὴ ἐστὶν ἡ ταῦτα ἐπᾴδουσα, καὶ οὐδὲν ἕτερον φθέγγεται, ἢ τὸ Θεοῦ ὄνομα. διὰ τοῦτο μὲν οὖν αὐτὴν μάλιστα μισῶ καὶ ἀποστρέφομαι, ὅτι τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ πρὸς ὕβριν Θεοῦ καταχρῆται· ὅτι λέγουσα χριστιανὴ εἶναι τὰ τῶν ἑλλήνων ἐπιδείκνυται· καὶ γὰρ οἱ δαίμονες τὸ Θεοῦ ὄνομα ἐφθέγγοντο, ἀλλ' ἦσαν δαίμονες, &c.

Paulo ante, in eadem dixerat oratione: τί ἄν τις εἴποι περὶ τῶν ἐπῳδαῖς καὶ περιάπτοις κεχρημένων, καὶ νομίσματα χαλκᾶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος ταῖς κεφαλαῖς καὶ τοῖς ποσὶ περιδεσμούντων; *Quid verò aliquis dicat de iſtis, qui Incantationibus & annuletis (appenſis) utuntur, & numiſmata ærea Alexandri Macedonis & collo & pedibus circumligant.*

Quis, cum talia de Chriſtianis veteribus legit, miretur iſtud Abracadabra: de quo Q. Serenus Sammonicus, in Medicinâ ſua, Hæmitritæo depellendo præſcribit:

Inſcribans chartæ, quod dicitur ABRACADABRA:
Sæpius & ſubter repetas, ſed detrahe ſummam,
Et magis atque magis deſint elementa figuris:
Singula quæ ſemper rapies, & cætera figes,
Donec in anguſtum redigatur litera conum.
HIS LINO NEXIS COLLUM REDIMIRE MEMENTO?

Aut illud Marcelli Empyrici:

Εἶδον τριμερῆ χρύσεον Τοάναδον,
Καὶ ταρταροῦχον Τουσάναδον,
Σῶσόν με σέμνον νερτέρων ὑπέρτατε?

Quod ut certum remedium, & faucium doloribus proficuum (modo inſcriptum, ac Phœnicio lino obvolutum, alligetur collo) commendat? aut denique πύγγια illa, dicta; quæ vincula quædam erant ex ſericis filis contexta: quæ ita à φυλακτηρίοις, ſive Impoſtoribus *Amuletariis*, parabantur; ut quan-

quandoque quidem intus haberent Scripturas, quandoque vero falſa quædam alia, prout libebat ejuſmodi ſuperſtitioſorum illuſoribus: ut ad Concilium Trullanum (in commentariis ſuis) notat Balſamo?

Canon illius Concilii 61. poſt νεφοδιώκτας & γοητευτὰς nominat etiam φυλακτηρίους: qui, procul omni dubio, erant οἱ ποιοῦντες τὰ λεγόμενα φυλακτήρια. Qualia quidem ab ipſorum Auctoribus ac patronis, (ac procul dubio Angelorum cultoribus) inter Chriſtianos, prætendebantur ab Angelis, ac quidem bonis, fuiſſe compoſita.

Verba Gelaſii Papæ, quæ hoc indicant reperiuntur in Decretis ejus: ubi præter multa alia Apocrypha (inter quæ & *Sortes Apoſtolorum*, ita appellatas, inter Apocrypha ſcripta numerat) ſunt hæc ſequentia: *Phylacteria omnia quæ non Angelorum, ut illi* [Phylacterii nempe] *confingunt, ſed Dæmonum magis arte conſcripta, ſunt Apocrypha.*

Nec ſolas mulierculas, aut e fæce vulgi homines, hâc laboraſſe inſania, indicat canon 36. Conc. Laodiceni, qui ita habet: Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς, μάγους ἢ ἐπαοιδοὺς, εἶναι ἢ μαθηματικοὺς ἢ ἀστρολόγους, ἢ ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια· ἅτινα ἐστὶ δεσμωτήρια τῶν ψυχῶν αὐτῶν. τοὺς δὲ φοροῦντας ῥίπτεσθαι ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκελεύσαμεν. *Quod non opportet Sacerdotes aut Clericos, Magos aut Incantatores eſſe, vel Mathematicos vel Aſtrologos;* AUT FACERE QUÆ DICUNTUR PHYLACTERIA, *quæ quidem ſunt animarum ipſarum vincula. Eos autem qui (illa) portant, abjici ab Eccleſia præcipimus.*

Gaudebant quoque multi Chriſtianorum Sacerdotes ejuſmodi ornamentis, quo magis pii cæteris viderentur, ut Amuletis contra Diabolum aliaque mala: uti per hæc ſequentia Chryſoſthomi [tum & alia paulo inferius adducendia] apparet. Ita enim ille Serm. 43. in Matthæum: *Sacerdotes ex eo, quod ab hominibus volunt videri juſti, Phylacteria alligant circa collum; quidam vero partem aliquam Evangelii*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Scriptam. Dic Sacerdos inſipiens, nonne quotidie Evangelium in Eccleſia legitur, & auditur ab hominibus? cui ergo, in auribus poſita Evangelia nihil proſunt, quomodo eum poterunt circa collum ſuſpenſa ſalvare? Deinde, ubi eſt Virtus Euangelii, in figuris literarum, aut in intellectu ſenſuum? Si in figuris, bene circa collum ſuſpendis: ſi in intellectu, ergò melius in corde poſita proſunt, quam circa collum ſuſpenſa. Videmus ex hiſce, (ut & ex aliis modo allatis) & quidnam fuerint Phylacteria, & ubi alligata fuerunt, & quem denique in finem, illa ſe ſic geſtare prætendebant etiam multi Chriſtianorum Clerici.

Ad morbos tamen & dolores ut plurimum a vulgo geſtata illa fuiſſe (ſive Gentilium ritu id fuerit, ſive aliter) oſtendunt hæc Auguſtini verba (Tractatu 7 in Joannis Evangelium) *Non quando vobis dolet caput, curramus ad Præcantatores, ad Sortilegos &* Remedia Vanitatis. per quæ poſtrema Phylacteria ejuſmodi deſignantur.

Evangelia tamen, ſive eſſent particulæ ex iſtis decerptæ, ſive toti Evangeliorum libri, hîc primas obtinebant partes: ex quibus particula talis, *Parvorum Evangeliorum* nomine veniebant.

Quod præterquam ex illis, quæ ad Matth. XXIII. modo adduxit Chryſoſthomus, ſatis clare perſpicitur ex ejus Homilia 19. ad Populum: οὐχ ὁρᾷς (ait) πῶς αἱ γυναῖκες καὶ παιδία τὰ μικρὰ ἀντὶ φυλακῆς μεγάλης Εὐαγγέλια ἐξαρτῶσι τοῦ τραχήλου καὶ πανταχοῦ περιφέρουσι ὅσουπερ ἂν ἀπίωσι; σὺ τὰ γράμματα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοὺς νόμους ἔγγραψον σου τῇ διανοίᾳ. οὐ χρεία χρυσίου καὶ χρημάτων ἐνταῦθα, οὔτε βιβλίον πρίασθαι, προαιρέσεως δεῖ μόνης καὶ διαθέσεως, καὶ ἀσφαλέστερον ἕξεις τὸ Εὐαγγέλιον, οὐκ ἔξωθεν περιφέρων, ἀλλ' ἔνδον αὐτὸ τοῖς τῆς ψυχῆς ἀποτιθέμενος ταμιείοις. *Annon vides, quomodo mulieres & pueruli* parva [ſic dicta] Evangelia, *pro magno Amuleto, collis appendant, ac, quocunque locorum tendant, circumferunt? Tu vero Literas Evan-*

Evangelii & Leges (ipſius) cordi tuo inſcribe. Nihil opus auro aut ſupellectile ibi, aut librum (ad id) emere: ſed opus eſt ſolo mentis propoſito ac conſtitutione: & ita tutius tibi poſſidebis Evangelium; non externè (ita uti alii videant) id circumferens, ſed intus in animæ theſauris abſconditum gerens.

Nec ſufficiebat ejuſmodi hominibus *Parva illa*, ſic appellata, *Evangelia*, de collo ſuſpenſa circum geſtare; verum & capiti (aliiſve membris) ægrotorum *Evangelium* admovebant: uti in modo nominato Tractatu Auguſtinus clare indicat: *Cum caput tibi dolet, laudamus ſi Evangelium* [de toto Evangelii libro hîc ipſum loqui credo] *ad caput tibi poſueris, & non ad ligaturam cucurreris. Ad hoc enim perducta eſt infirmitas hominum, & ita plangendi ſunt homines qui currunt ad ligaturas, ut gaudeamus quando videmus hominem in lectulo ſuo conſtitutum, jactari* FEBRIBUS *&* DOLORIBUS, *nec alibi ſpem poſuiſſe, niſi ut ſibi* EVANGELIUM *ad caput poneret, non quia hoc* [NB] *ad factum eſt, ſed quia prælatum eſt Evangelium ligaturis.* Ex quibus Auguſtini verbis videri poteſt quam alte adhuc iſtorum temporum Chriſtianis (ac quam pene cunctis) ſuperſtionum Gentilium radices inhærebant.

Quin & Lectulis ſuis *Evangelia* appendebant, contra nocturnas antiqui hoſtis inſidias. [ut Aloyſius Novarinus loquitur] Quod ex Chryſoſthomo quoque diſci poteſt; ubi, in primam Epiſtolam ad Corinthios, ita ſcribit: καὶ γὰρ τοῦ Εὐαγγέλιον κρεμᾶσθαι παρὰ τὴν κλίνην οὐκ ἔλαττον τὸ ἐλεημόσυνην κεῖσθαι. Εὐαγγέλιον μὲν γὰρ ἐὰν κρεμάσῃς μηδὲν ποιῶν, οὐδὲν τοσοῦτον ὠφεληθήσῃ. *Etenim non minor fructus redundat ab Eleemoſynis, quam ab Evangelio ad Lectum ſuſpenſo. Namque Evangelium, licet (ita) ſuſpendas, nihil plane juvabit, ſi ipſe nihil feceris.* Clarius tamen id patet ex iis quæ ad Joannis Evangelium Hom. 31. de Evangeliis in fidelium domibus ſervandis loquitur: *Si in quacunque Domo* EVANGELIUM *eſt,*

illuc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

illuc Diabolus, ingredi non audet: quanto minus animum ei aſſiduis lectionibus familiarem, neque Dæmon neque peccatum attinget?

Talium inſtitutione uſus videtur ille ſenex ſeptuagenarius, qui (teſte Petro de Natalibus) *ad Carnis concupiſcentiam refrænandam Evangelium ſuper ſe ferebat; & dum lupanar intraſſet, oblitus Evangelium deponere; audivit a meretrice* [vide hîc grande Miraculum!] *quod videbat mirabilia: quæ etiam ſe ab illo tangi non permiſit.* Quæ ſi vera eſt hiſtoriola, majori efficaciâ ac virtute operabatur iſtud Evangelium in meretricem, illi ex improviſo appropinquantem, quam in eum, qui id tam ſtudioſe ſecum quocunque circumferebat.

Verum enim vero ne plura, ac nimis tædioſa tandem, ſuperſtitionis indicia circa Evangelia huc comportare videar, redeamus ad Phylacteria; de quibus tamen hoc unicum exemplum (ut ſic tandem ad Literas Epheſias revertar) adducam. Eſt illud ex Gregorio Papa; qui lib. 12. cap. 7. ita loquitur: *Excellentiſſimo filio noſtro Adulovuddo Regi tranſmittere Phylacteria curavimus; i. e. Crucem cum ligno Sanctæ Crucis Domini, &* Lectionem Sancti Evangelii *theca Perſica incluſum.* Vide hîc ergò & aliud Phylacterii genus; ſicut & ex talibus iiſque ſimilibus tota circa Sanctas, ita dictas, Reliquias ſuperſtitio exorta atque adaucta fuit.

Non ſolis vero iſtis prætenſis Sacris (quippe ex ipſa Sacra Scripturâ deſumptis) περιάπτοις & *Amuletis* ſeu Phylacteriis, contenti erant: verum uti circa Omina ita & hîc, Ethnicorum more, eoſque æmulati, inſaniebant permulti interveteres Chriſtianos. Ita enim Chryſoſthomus: Κρόκη δὲ καὶ στήμων καὶ τὰ ἄλλα περιάμματα τὰ τοιαῦτα τοῦ παιδίου ἐμπιστεύονται τὴν ἀσφάλειαν. *Subtegmini enim & ſtamini, & ejuſmodi aliis Amuletis pueri ſecuritatem (ac cuſtodiam) concredunt.* Alibi vero:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

vero: Τί ἂν τις εἴπῃ τὰ περίαπτα, καὶ τοὺς κώδωνας τοὺς τῆς χειρὸς ἐξηρτημένους, καὶ τὸν κόκκινον στήμονα, καὶ τὰ ἄλλα τὰ πολλῆς ἀνοίας γέμοντα, δέον μηδὲν ἕτερον τῷ παιδὶ ἢ τὴν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ φυλακήν. *Quid vero aliquis dicat de Amuletis ac tintinabulis manui appenſis, ut & de coccineo ſtamine, & cæteris pluribus plenis dementia: cum opporteat nihil aliud adeſſe, quam iſta cuſtodia* [ſeu *Phylacterium*, ad iſtam enim alludit vocem] *quæ a cruce (Chriſti) illi contingit.* Neque hic ſtabat ipſorum hæc inſania: οὐ γὰρ (ut idem Chryſoſthomus narrat) περίαπτα δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐπῳδὰς σοι περιάγεις, γραΐδια μεθύοντα καὶ παραπαίοντα εἰς τὴν οἰκίαν σου εἰσάγων. *Non enim ſola Amuleta vel Incantationes tibi circumfers; mulierculas ebrias & inſanas in domum tuam introducens.*

Sic enim in Thalyſiis ſuis (dulciſſimo illo Idyllio) canit Theocritus:

Ἄμμιν δ' ἡσυχία τε μέλοι, γραῖα τε παρείη,
Ἅτις ἐπιφθύσδοισα, τὰ μὴ καλὰ νόσφιν ἐρύκοι.

Nobis autem quies curæ ſit, Vetulaque adſit quæ ſuſurrans [quod & verti poteſt, *ſputo utens*; cujus rei hîc ſequitur exemplum] *mala procul arceat.*

Aliàs ipſæ quoque nutrices ac famulæ talia operabantur (ſicut idem Chryſoſthomus) Βόρβορον αἱ γυναῖκες ἐκ τοῦ βαλανείου λαμβάνουσαι τροφοὶ καὶ θεραπαινίδες, καὶ τῷ δακτύλῳ χρίσασαι, κατὰ τοῦ μετώπου τύπτουσι τοῦ παιδίου· κἂν ἔρηταί τις, τί βούλεται ὁ βόρβορος, τί δὲ ὁ πηλός; ὀφθαλμὸν πονηρὸν ἀποστρέφει, φησί, καὶ βασκανίαν καὶ φθόνον. *Lutum ex balneo deſumentes mulieres nutrices ac famulæ, & digito illinentes, frontem infantis eo ſignant. Ac ſi quis interroget, quid ſibi vult lutum iſtud? Malignum oculum avertit, inquit, & faſcinum & invidiam.*

Ubi plane vides illa Ethnicorum, quæ Perſius, in Satyra ſua ſecunda notat:

Ecce avia, aut metuens Divum matertera, cunis
Exemit puerum, frontemque & uda labella,
Infami digito, & luſtralibus ante ſalivis
Expiat, urentes oculos inhibere perita.
Tunc manibus quatit, &c.

Chryſoſthomi tamen verbis magis appropinquant hæc Petronii : *Mox turbatum ſputo pulverem medio ſuſtulit digito, frontemque repugnantis ſignavit. Hoc peracto carmine, ter me juſſit exſpuere.*

Hinc igitur non immerito noſter, jam toties adductus Chryſoſthomus (qui certe Chriſtianis eruditis ob permulta utilia atque elegantia non ſatis familiaris eſt) ita de ſui temporis Chriſtianis loquitur, in Commentariis ſuper epiſtola ad Galatas : Ἑλλήνων ἔθη παρά τισι τῶν ἡμετέρων φυλάττεται κληδονισμοὶ καὶ οἰωνισμοί, καὶ σύμβολα, καὶ ἡμερῶν παρατηρήσεις, καὶ ἡ περὶ τὴν γένεσιν σπουδή, καὶ τὰ πάσης ἀσεβείας γέμοντα γραμματεῖα, ἃ τικτομένων τῶν παιδίων εὐθέως ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτῶν συντιθέασι κεφαλῆς. *Græcorum mores apud aliquos noſtrum obſervantur* (κληδονισμοὶ) *Ominationes &* (οἰωνισμοὶ) *Auguria &* (σύμβολα) *Auſpicia* [quæ diverſa nominibus, re tamen fere eadem ſunt] *& Dierum Obſervationes, & circa Obſervationes Genethliacas auxietas (& ſtudium:) & omni impietate pleni* LIBELLI (*vel* TABELLÆ) QUAS, JAM NATIS *infantibus, ſtatim in proprium ſui damnum capiti applicant.*

Non ſolis autem Poëtis auctoribus, tales in Gentiliſmum (atque hinc in Chriſtianiſmum) irrepſerere ſuperſtitiones: ſed & in Hiſtoria mendacibus æque ac audacibus ſcriptoribus proſaicis : quorum A. Gellius, data occaſione, lib. IX. cap. 4. nonnullos (uti & ipſorum mendaica) enumerat; Ariſtæam ſc. Proconeſium, Iſigonum Nicæenſem, & Cteſiam, & Oneſicritum, & Polyſtephanum, & Hegeſiam. Ipſe ait: *Id etiam in iſtis libris ſcriptum offendimus, quod poſtea quoque in libro Pli-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Plinii Secundi Naturalis Hiſtoriæ ſeptimo legi; eſſe quaſdam in terra Africa hominum familias voce atque lingua effaſcinantium, qui ſi impenſius forte laudaverint pulchras arbores, ſegetes lætiores, infantes amæniores, egregios equos, pecudes paſtu atque cultu optimas; emoriantur repente hæc omnia nulli aliæ cauſæ obnoxia: oculis quoque exitialem faſcinationem fieri in iiſdem libris ſcriptum eſt: traditurque eſſe homines in Illyriis, qui interimant videndo quos diutius irati viderint, &c. Quæ omnia Gellius, ac merito, pro confictis fabellis ac meris mendaciis habet.

Ut igitur redeamus ad *Literas* illas *Epheſias*, ſeu Nomina illa, ex quibus *Incantationes*, vel *Phylacteria* & *Amuleta* erant compoſita; ea coriis inſcripta, (ſicut *Tephilim* & *Totaphoot* Judæorum,) non ſolum portabantur; verum & recitabantur (murmurando proculdubio) vel ab ipſis illis, qui auxilia ejuſmodi expetebant; vel per iſtos, qui hanc excantandi, &c. artem callebant, ſuper aliis murmurabantur. Hoc poſterius patet ex Menandro; qui in παιδίῳ, Comœdia, ait:

> Ἐφέσια τοῖς γαμοῦσιν οὗτος περιπατεῖ
> Λέγων ἀλεξιφάρμακα.

Ne ſcilicet aliquid mali obveniret his modò nuptis; verum omnia fauſta ac felicia: vel ſaltem ne faſcinum intercedere valeret, in novorum conjugum damnum.

Poſterius pateſcit cum ex exemplo Crœſi (pro cujus tamen Hiſtoriolæ veritate cum nemine digladiari velim) qui ex rogo illa pronuntians ex periculo mortis liberatus fuit: tum ex verbis Plutarchi; qui, Sympoſiac. VII. cap. 5. ita, loquitur: Ὥσπερ γὰρ οἱ Μάγοι τοὺς δαιμονιζομένους κελεύουσι τὰ Ἐφέσια γράμματα πρὸς αὑτοὺς καταλέγειν καὶ ὀνομάζειν, οὕτως ἡμεῖς, &c. *Nam ſicut Magi illos qui malis Geniis ſunt obſeſſi, jubent, ſecum legere & recitare Epheſia Nomina; ſic nos, &c.*

Ex quibus Plutarchi verbis videmus Gentiles iſta quoque (ſive Excantiones ex illis compoſita) adhibuiſſe ad Excantandos illos, qui malis Dæmoniis perhibebantur obſeſſi.

Quod ad originem ſpectat harum ſive Literarum ſive Nominum, ſive etiam Libellorum Epheſiorum, nonnulli inter veteres, teſtante id Clemente Alexandrino, illorum originem altius, ac quidem a Dactylis Idæis repetebant. ita enim ille Stromat. I. loquitur: Τινὲς δὲ μυθικώτερον τῶν Ἰδαίων καλουμένων Δακτύλων σοφούς τινὰς πρώτους γενέσθαι λέγουσιν, εἰς οὓς ἥτε τῶν Ἐφεσίων λεγομένων γραμμάτων, καὶ τῶν κατ' μουσικὴν εὕρεσιν ῥυθμῶν ἀναφέρεται. *Quidem vero magis fabuloſe narrant, inter Dactylos Idæos aliquos primos fuiſſe Sapientes, ad quos tam Epheſiarum Literarum quam Muſices inventio refertur.*

Quamvis exiſtimem potius illa fuiſſe conficta vel efficta, primum per Sacerdotes, poſtea etiam per alios, ad æmulationem iſtarum Literarum quæ & Coronæ & Zonæ & pedibus Dianæ Epheſinæ inſcripta viſebantur. An vero filii Scævæ iſtis quoque abuſi fuerint in incerto eſt: magis tamen veriſimile videtur, illos Nominibus illis Ἰάω Σαβαώθ ſimilibuſque aliis vel Dei vel Patriarcharum (uti Eliezer ille Salomonis) nominibus abuſos fuiſſe, forſan & annulis prætenſis Magicis, quibus radix ſive Baara, ſive alia quæpiam, incluſa ſervabatur: per quæ cum minus res procederet, illi ad S. Sanctum Jeſu nomen confugiebant; cum exitu tamen maxime illis pudendo.

Sed tœdium me dudum Lectori creaſſe vereor his nugis: quare &, antequam ad alia tranſeam, id aliquo modo abſtergere nitar, ſequentibus non injucundis, meo judicio, exemplis, primum eſt Hiſtoriola, quam Doctiſſimus ille Delrio, in Diſquiſitionibus ſuis Magicis (ſecunda parte) nobis narrat, verbis Joannis Beetzii Carmelitæ, ex ejuſdem Præceptorio; quæ ita ſonant: *Quædam vetula dierum malorum plena, volens impedire ex invidia lac vaccæ vicini ſui, accepit cultellum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

lum pergens ad oſtium, & ponens ſe contra ſplendorem Lunæ, dixit:

Hier ſnijd ik een ſpaan
In molkens gedwaan
En een ander daar toe,
So neem ik het molk van deſer koe.

Hæc verba audiens dominus vaccæ arripuit fuſtem, & currens poſt eam, atque percutiens; ajebat:

Hier ſla ik een ſlag,
En een anderen ſo ik mag,
En den derden daar toe,
So behold ik 't molk metter koe.

Hoc erat optimum remedium. Poſt quæ allata Beetzi verba, Delrio (qui anno circiter 1600 hæc ſcripſit) addit: *Hæc Beetzius vir eruditus, qui ante annos ferme centum triginta vixit inter Carmelitani Ordinis viros illuſtriores:* i. e. antequam Hæretici talia ceperant, ut cordatiores Chriſtiani ſemper fecerunt, aut parvi aut nihili pendere.

Secundum eſt remedium, quod contra huiuſmodi mulieres *Magas* aut *Sagas*, præſcribunt, ſi non validum, ſatis olidum, certe. Ita enim in Peſachim habetur: אמרה לי רישתינה דנשים כשפניות הא מן דפגע בהו מנשים כשפניות נימא הכי: חמיני בדקולי בזייא לפומייכו נשי חרשייתא i. e. *Dixit mihi Principiſſa mulierum maleficarum: qui obviam fit mulieribus maleficis, dicat ſic: Stercus calidum in caniſtris foraminoſis in os veſtrum mulieres Maleficæ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

CAP. VII.

De Ordine Exorciſtarum *in Eccleſiam introducto. Hinc de* Exrociſmis circa Baptizandos, *cum infantes, tum adultos, ut ſic expelleretur Diabolus: ubi & de* Exſufflationibus, Inſufflationibus, Exſpuitionibus, *aliiſque in* Exorciſmo *peragendo ritibus.* Clericos *quoque iſtud jus (Cypriani ſaltem tempore) obtinuiſſe. Quamvis aliàs* Exorciſtæ, *quatenus membra eſſent Ordinis Eccleſiaſtici (quaſi hîc Dii minorum gentium) æque ac* Subdiaconi, Acolythi, Lectores *ac* Cantores, *extra Clerum haberentur. De* Exorciſmiſmis circa Hæreticos Baptizandos. *Quodnam* munus *fuerit* Exorciſtarum; *uti & de circumſtantiis nonnullis circa iſtud obſervatis.*

HAc occaſione & aliquid dicendum eſt de *Exorciſtis* atque *Exorciſmis* Veteris Eccleſiæ Chriſtianæ, qui poſt S. Apoſtolorum tempora locum habuerunt.

Exorciſmis quandoque uſos fuiſſe Chriſtum Jeſum ac S. Apoſtolos, ex Sacra Scriptura abunde liquet; ſic & formulæ ac circumſtantiæ quibus uſi ſunt; uti & denique qua vi ac virtute id ab ipſis peractum ſit.

Eandem illam virtutem (ſive Donum Spiritus Sancti) etiam viros nonnullos Apoſtolicos præter Apoſtolos, ac quidem poſt ipſorum deceſſum, poſſediſſe, tam ex promiſſis Salvatoris noſtri Marci c. XVI. v. 17. datis, quam ex primorum Chriſtianorum teſtimoniis, ſatis aperte liquere videtur. Verum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

enim vero ſimul liquet, uti ſenſim cætera miracula (neceſſitate ipſorum jam in Eccleſia ceſſante) deſierunt; ita & donum iſtud Dæmonia expellendi deſiiſſe; imò & *Exorciſmos* & *Exorciſtas* (*ordinemque Exorciſtarum* in Eccleſias ſenſim introductum) nullum alium uſum inter Chriſtianos habuiſſe, quam *Auguriorum obſervatio* & *Collegium Augurum*, apud Veteres Romanos: cum nemo jam amplius crederet revera dari Divinitus Auguria. Quod non obſcure patebit ex iis quæ nunc ex Scriptoribus ac Canonibus Eccleſiaſticis afferam.

Primi qui inter Chriſtianos *Exorciſmi* & *Exorciſtarum* (poſt Apoſtolos) meminere, ſunt Juſtinus, Irenæus ac Tertullianus. Ex quibus Juſtinus adverſus Tryphonem. Καὶ νῦν ἡμεῖς οἱ πιστεύοντες ἐπὶ τὸν σταυρωθέντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου Ἰησοῦν κύριον ἡμῶν τὰ δαιμόνια πάντα καὶ πνεύματα πονηρὰ ἐξορκίζοντες ὑποτασσόμενα ἡμῖν ἔχομεν. *Et nunc nos qui in crucifixum ſub Pontio Pilato Jeſum Dominum noſtrum credimus, Dæmonia cuncta Spirituſque malignos adjurantes ſub poteſtate eos noſtra ſubditos habemus.* Sic idem Juſtinus alibi, & Clemens Alexandrinus & Minucius Felix, & Arnobius. A quibus tamen nulla mentio fit alicujus Miniſterii aut Ordinis Eccleſiaſtici ab Apoſtolis ad illud peragendum inſtituti.

Primis Chriſtianiſmi temporibus *Exorciſmi* valebant duntaxat in manifeſte *Dæmoniacis*, ſive ut aliter loquebantur, *Energumenis*. Aſt invaluit iſta opinio magis magiſque inter primorum ſeculorum Chriſtianos, *Omnes ab infantia homines Dæmonio eſſe obſeſſos*, eumque adeo debere expelli. Hinc tandem *Ordo* ille *Exorciſtarum* in Eccleſiam introductus; quaſi ubique pene occurrerent Dæmoniaci (quod & tandem creditum fuit, uti ex pueris, Catechumenis adultis Baptiſmo paratis, & Hæreticis Baptizandis vel baptizatis, patet) atque unuſquiſque, (ſaltem ſi munus iſtud ipſi ab

Epiſ-

Epiſcopo collatum eſſet) iſtam virtutem vere adeptus fuiſſet.

De verè *Dæmoniacis* (vel qui pro talibus habebantur) loquuntur Juſtinus Martyr, Irenæus, Clemens Alexandrinus ac Tertullianus. Quorum poſtremus, id per quemlibet Chriſtianum (S. Scriptura ipſa contrarium plane teſtante) perfici poſſe affirmat, tum libro de Corona, cap. 11. tum Apologetici cap. 23. ubi inter alia habet: *Edatur hîc aliquis ſub Tribunalibus veſtris*, QUEM DÆMONE AGI CONSTET, *Juſſus a quolibet Chriſtiano loqui Spiritus ille, tam ſe Dæmonem confitebitur, quam alibi Deum de falſo.* Sic & libro de Præſcriptione Hæreticorum, cap. 41. *Ipſæ mulieres, hæreticæ quam procaces, quæ audeant docere, contendere,* EXORCISMOS AGERE, *curationes repromittere, forſitam & tingere :-*

Pamelius iſtos mulierum *Exorciſmos* Baptiſmo applicat: Verum cum de *Exorciſmis* hîc exſerte loquatur Tertullianus, ac de Baptiſmo admodum dubitanter (per *forſitan*;) patet illos quoque ejuſmodi fuiſſe, quales ii de quibus in Apologetico locutus fuerat. Sic *Exſufflabant* vel *Inſufflabant*, etiam extra Baptiſmum [de qua re ſtatim quoque] Dæmones quaſi propinquos, ne ipſis nocerent; uti patet ex Tertulliano, tum libro ad Uxorem cap. 5. tum lib. de Idololatria cap. 41. Quin & Oleum & Sal, ad adminiſtrationem Baptiſmi, *Exorciſmis* ſeu Exorcizando conſecrabant. Quaſi tanta Dæmonum caterva ipſos circumvolitaret quotidie (imò & per noctem) ut non videretur adhuc completa iſta prophetia, quod *Semen mulieris ſerpentis caput conteret*; verum e contrario Deus Opt. Max. cum adventu Domini noſtri Salvatoris, Dæmonum poteſtatem in tantum adauxiſſet, ut ipſis, ipſorumque operationibus, totus repleretur mundus.

Vereor ſane ne nimium ſecure id (τὸ ἐξορκίζειν nempe) tam in univerſum de quibuſcunque Chriſtianis aſſerat Tertullianus:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

nus : cum nulla ejuſmodi exempla in Sacra Scriptura compareant, (quod tamen in Actis aut Epiſtolis Apoſtolicis alicubi patere deberet) ac promiſſio illa Marc. XVI. v. facta minime omnes quoſcunque Chriſtianos ſpectet, uti ſuperius modo a me oſtenſum eſt. Rariſſima quoque apud primos Chriſtianiſmi Scriptores inveniuntur exempla : ac poſteriores paulò Scriptores, Minutius & Arnobius, magis utuntur verbis Tertulliani atque Juſtini (uti pridem quoque a Pamelio oſtenſum eſt) quam quod exemplis illa confirmant. At non ſolum circa vere Dæmoniacos vel ſaltem ita prætenſos, quum æque, improvido licet bono cum Zelo, in ea falli poſſent veteres Chriſtiani, quam hodiernis temporibus illi qui Exorciſmos exercent, verum & circa Catechumenos, & Hereticos Exorciſmi adhibebantur; uti modo a me indicatum eſt. Interim conſideranda ſunt verba illa Tertulliani, quæ libro de Idololatria cap. II. habet : ubi hoc ſequenti modo loquitur : *Quo ore Chriſtianus thurarius, ſi per Templa tranſibit, quo ore fumantes aras deſpuet, &* EXSUFFLABIT *quibus ipſe proſpexit?*

An de Baptizandis hæc Tertullianus tradat quam meritò dubites : neque ego facile eò adducar ut credam jam Tertulliani tempore, circa Baptizandos, eo modo quo apud paulò poſteriores (hoc eſt eos qui Cipriani Tempore, 50. circiter poſt annos vixere) uſum Exorciſmi obtinuiſſe : aut ſaltem per omnes Chriſtianorum Eccleſias fuiſſe (ut ſic loquar) Exorcizatos Catechumenos. Pamelius tamen eo alludere Tertullianum, verbis iis quæ (de præſt. adverſus Hæreticos) de Hæreticorum mulieribus profert, exiſtimat.

Opinio regnabat inter primos Chriſtianos, (inter plurimos ſaltem, jam a tempore Tertulliani) nullum pœne hominem carere Dæmonio. Hinc illa Tertulliani verba lib. de Anima cap. 57. *Nam & ſuggeſſimus nullum pene hominem carere* DÆMONIO &c. Ea quæ, uti loquitur, ſuggeſſerat,

 rat,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

rat, habentur eodem in libro cap. 39. hoc modo: *Cui enim hominum non adhærebit Spiritus nequam, ab ipſa etiam janua nativitatis animas aucupabundus, vel qua invitatus, totâ illa puerperii ſuperſtitione? Ita Omnes Idololatria obſtetrice naſcantur, dum ipſi adhuc uteri infulis redimiti, genimina ſua Dæmoniorum candidata profitentur, dum in partu Lucinæ & Dianæ ejulatur, dum per totam hebdomadam Junoni menſa proponitur, dum ultima die fata ſcribenda advocantur, dum prima etiam conſtitutio infantis ſuper terram Statinæ Deæ Sacrum eſt. Quis non exinde aut totum filii caput reatui vovet, aut aliquem excipit crinem, aut tota novacula proſecat, aut ſacrificio obligat, aut ſacro obſignat, pro gentica, pro avita, pro publica aut privata devotione. Sic igitur & Socratem puerum adhuc ſpiritus Dæmonicus invenit. Sic & omnibus genii deputantur, quod Dæmonum nomen eſt, adeo nulla ferme nativitas munda eſt, utique Ethnicorum. Hinc enim & Apoſtolus ex ſanctificato alterutro ſexu Sanctos procreari ait, tam ex ſeminis prærogativa quam ex inſtitutionis Diſciplina. Ceterum (inquit) immundi naſcerentur, quaſi deſignatos tamen Sanctitatis, ac per hoc etiam ſalutis, intelligi volens fidelium filios: ut hujus ſpei pignora matrimoniis quæ retinenda cenſuerat patrocinarentur. Alioquin meminerat Dominicæ definitionis, Niſi quis naſcatur ex aqua & Spiritu; non introibit in Regnum Dei, id eſt non erit ſanctus.*

Circa Gentilium liberos id neceſſe fuiſſe, videtur concludere hîc Tertullianus: De Omnibus tamen, tam Chriſtianorum quam Ethnicorum, liberis id pronuntiabant iſti Chriſtiani, qui tempore Auguſtini ſtabant pro Peccato Originali, atque exinde parvulos (imò & juvenes nondum baptizatos) ſub poteſtate Diaboli (ut ipſius Auguſtini verbis utar) captivos eſſe, niſi inde Lavacro regenerationis & Chriſti ſanguine redimantur.

Sic ut neceſſe fuerit, *ut prius* (ſunt iterum Auguſtini verba)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ba) *exorcizetur in eis & exſufflètur poteſtas contraria, cui & verbis eorum a quibus portantur ſeſe renuntiare reſpondent. Quibus omnibus rerum occultarum ſacratis & evidentibus ſignis a captivitate peſſimo ad optimum Redemptorem tranſire monſtrantur.* Sic quoque Optatus Milevitanus lib. 4. adverſus Parmenianum: *Nam neminem fugit, quod omnis homo qui naſcitur, quamvis de parentibus Chriſtianis naſcatur, ſine ſpiritu mundi eſſe non poſſit, quem neceſſe ſit ante ſalutare lavacrum, ab homine excludi & ſeparari. Hoc exorciſmus operatur, per quem ſpiritus immundus depellitur, & in loca deſerta fugatur.*

Quod non minus ſignanter exprimit jam modo adductus Auguſtinus, nempe lib. de Eccleſiaſticis Dogmatis, hoc modo: *Illud etiam quod circa Baptizandos in univerſo mundo Sancta Eccleſia uniformiter agit, non otioſo contemplamus intuitu. Cum ſive parvuli, ſive juvenes ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius ad fontem vitæ adeant, quam Exorciſmis & Exſufflationibus Clericorum ſpiritus ab eis immundus abigatur.*

Exſufflationem tamen primam conjicio in hoc ritu locum inveniſſe (uti & *Deſputationem;*) eamque primum in uſum fuiſſe introductam a Chriſtianis contra Gentilium Idola, Templa, atque Aras; eo quod talibus vel inhabitarent vel adhærerent (ſecundum hor. opinionem) ſub nominibus Deorum Dæmonumque Ethnicorum, Diaboli; nidorique altarium ibi inhiarent, &c. ſtatuaſque Dis Ethnicis conſecratas animarent quandoque; ac per illas Miracula perpetrarent, & Vaticinia proferrent: uti abunde tam ex Juſtino & Tertulliano, quam aliis Patribus liquet; ac ſatis ſuperque ex præcedentibus patet.

Hinc enim & Prudentius libro, contra *Symmachum*

. . . . . . *Quis in Urbe eſt*
Qui Jovis infectam ſanie non deſpuat aram

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Idemque in Agone Martyris *Romani:*

Ingreſſus ille ut hos paratus perſpicit
Inſufflat ipſos ceu videret Dæmonas.

Ad quam *Dæmonum Exſufflationem* ſpectant, quæ ſæpius nunc memoratus Tertullianus *ad Uxorem* (cap. V.) habet: *Latebiſne tu cum lectulum, cum corpuſculum tuum ſignas, cum aliquid immundum flatu exſpuis, cum etiam per noctem ſurgis oratum? & non Magiæ aliquid videberis operari?*

Ad Ararum fumantium Odoris Nidoriſve Exſufflationem &c. hæc quidem refert Eruditiſſimus in Tertullianum commentator Rigaltius; verum ex ipſo Tertulliano ſatis liquido patet, hæc mulieres, æque quam viros, domi, atque in occulto quantum poterant, peregiſſe.

Nec tantum in *Dæmones* præſentes, (vel quos ſibi tales, ac præſentes imaginabantur) *exſufflare* ac *deſpuere* conſueverant; verum id quoque circa *Hæreticos ſeductores*, ut *Dæmoniacos*, ſeu *Dæmone* vel *impuro ſpiritu actos*, quandoque obſervabant.

Patet hoc ex Irenæo, ubi, libro I. cap. 9. de Marco Hæretico loquens, inter alia hæc affert: *Jam vero quædam ex fideliſſimis mulieribus, quæ habent timorem Dei, & non ſunt ſeducibiles, quas ſimiliter ut reliquas affectavit ſeducere, jubens eas Prophetare, exſufflantes & anathematizantes eum, ſeperaverunt ſe ab ejuſmodi inſano.*

Ut autem procedente tempore *Exorciſmus* ex ejuſmodi opinionibus, circa *Baptiſmum* fuit in uſum introductus; ſic ipſi & *Exſufflatio* & *Exſputatio*, & *Obſignatio* (ſive *ſignatio crucis ſigno*) & *Conſecratio aquæ Baptiſmo deſtinatæ*, aliaque plura, tum verba tum ritus, adjuncta fuerunt: & æque quidem circa Infantes ac circa adultos ætate, licet paulum modo mutatis circumſtantiis, huic illive ætati magis minuſve convenientibus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Apud Chriſtianos ſecundi ac tertii ſeculi fiebat hæc *Exſufflatio*, æque ac *Renuntiatio* Diaboli ac pompæ ejus (uti loquitur Tertullianus) ab ipſis Baptizandis. Sed poſt introductum in Chriſtianam Eccleſiam Pædobaptiſmum [quem ex oborta opinione de Neceſſitate Baptiſmi, ſenſim irrepſiſſe conſtat; uti & in Africa conſuetudo etiam ipſis puerulis dandi S. Euchariſtiam] ea per presbyteros alioſve Clericos circa Infantes Baptizandos (imò & adultos) præſtabatur.

Hinc Auguſtinus, contra aſſerentes non habere Diabolum poteſtatem ante Baptiſmum (lib 2. cap. 17. &c.) inter alia ita loquitur: *Et ſic accuſat Eccleſiam toto orbe diffuſam; in qua ubique omnes Baptizandi infantuli, non ab aliud* INSUFFLANTUR, *niſi ut ab iis Princeps mundi mittatur foras, a quo neceſſe eſt vaſa iræ poſſideantur, cum ex Adam naſcantur.*

Ipſi interim Baptizandi jam ſatis adulti *renunciabant Diabolo* &c. ipſique *Exſufflabant;* uti tum ex Gregorio Nazianzeno, tum ex Dionyſio illo Pſeud'areopagita (qui circa Nazianzeni tempora, prout mihi videtur, vixit) pateſcit. Namque ut *Sathanam adjurabant ad occaſum converſi, ſic converſi ad ortum Deum confitebantur:* quomodo loquitur Nazianzenus. Sic & majori adhuc apparatu id nobis repreſentat, jam dictus Dionyſius; qui in Hierarchia Eccleſiaſtica, conſuetudines ſui ſeculi, proculdubio, diſcribens ita loquitur: Εἶτα στήσας ἐπὶ δυσμαῖς προσέχοντα, καὶ τὰς χεῖρας ἀπωθοῦντα πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπεστραμμένας χώραν, ἐμφυσῆσαι μὲν αὐτὸν τρὶς διακελεύεται τῷ Σατανᾷ, καὶ πρὸς ἔτι τὰ τῆς ἀποταγῆς ὁμολογῆσαι· καὶ τρὶς αὐτῷ τὴν ἀποταγὴν μαρτυρούμενος, ὁμολογήσαντα τρὶς αὐτὸν μετάγει πρὸς ἕω, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀναβλέψαντα καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείναντα κελεύει συντάξασθαι τῷ Χριστῷ καὶ πάσαις ταῖς θεοπαραδότοις ἱερολογίαις. *Poſt hæc in Orientem mundi plagam collocans (Catechumenum) eo ſe inclinantem, & manus eam verſus projicientem, jubet ipſum ter inſufflare Sathanæ, inſuperque renuntiationem confite-*

fiteri : ac ter ipſi renuntiationem teſtatus , confitentem ter convertit in Orientem, & ad cœlum reſpicientem & manus (eò) extendentem, jubet paciſci cum Chriſto, & cum omnibus per Patres traditis dogmatibus : Eadem plane paulo inferius , in eodem capite , habet ; niſi quod, ibi addat, & Γυμνὰς & ἀνυποδέτες *nudos* ac *diſcalceatos* ſpectaſſe ad Occidentem , &c.

Quod autem talia facerent ipſi Baptizandi videtur poſteriorum ævorum Clericis non ſuffeciſſe : qui iſta, æque ac cæteros peragendos *Exorciſmorum* actus, ſibi arrogabant ; ac Baptizandis iſtam ſoli, aut præcipue ſaltem, atque ex munere, conferebant : *uti inde tandem ordo Catechiſtarum exortus fuit ;* quamvis & ipſi Baptizandi interim quoque jam dictas actiones (vel proprio ex motu, vel priſca conſuetudine Eccleſiæ) uſurparent.

Nam quod accuratè notandum venit; primis ſeculis, uti Baptiſmus, ſic ex *Exorciſmus* Catechumenorum & Hæreticorum, per Clericos, (atque inter ipſos quandoque per Diaconos) adminiſtrabatur.

Patet id tum ex Auguſtino, tum quoque ex Synodo 5. Conſtantinopolitana. Auguſtinus enim aſſerit, *ſive parvulos ſive Juvenes, cum ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitæ adire quam* Exorcismis *&* Exsufflationibus Clericorum *ſpiritus ab eis immundus abigatur.*

De Diaconis loquitur Synodus Conſtantinopolitana modo nominata his verbis : *Stephanus & alter Stephanus, dixit : Cum eſſemus in Baptiſterio ad Neophotiſtarum ſine tunicis, & calceamentis exiſtentium ,* Diaconis ipsos Exorcizantibus, &c.

Fuiſſe tamen & jam Cypriani tempore in Eccleſiâ *Exorciſtas,* peculiari ita nomine ac munere gaudentes, oſtendunt tum ipſe Cyprianus, tum ipſius comtemporaneus Cornelius Urbis

Urbis Romæ Epiſcopus. Cyprianus quidem id paulò obſcurius indicat, dum Epiſtola 67. ita loquitur: *Quod hodie etiam geritur, ut per* EXORCISTAS, *voce humana & poteſtate Divinâ, flagelletur & uratur & torqueatur Diabolus*, &c. quæ ibi de Diaboli, in Baptiſmo oppreſſione, addit.

At clarius longe de ipſis Cornelius, ut de Ordine Eccleſiaſtico, loquitur (Euſeb. lib. 6. c. 33. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ) ac quidem hoc modo: οὐκ ἐπίστατο ἕνα ἐπίσκοπον δεῖν εἶναι ἐν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ οὐκ ἠγνόει, πῶς γὰρ, πρεσβυτέρους εἶναι τεσσαρακονταὲξ, διακόνους ἑπτὰ, ὑποδιακόνους ἑπτὰ, ἀκολούθους, δύο καὶ τεσσαράκοντα, ἐξορκιστὰς δὲ καὶ ἀναγνώστας ἅμα πυλωροῖς δύο καὶ πεντήκοντα. *Ignorabat ſc.* [de Novatiano loquitur] *in Eccleſia unum Epiſcopum eſſe debere, ubi videbat eſſe Presbyteros* 46. *Diaconos* 7. *Subdiaconos* 7. *Acolythos.* 42. EXORCISTAS *cum Lectoribus & Oſtiariis* 52.

Ubi videmus ipſos ne inter Clericos quidem nominatos, verum & quodam intervallo (Subdiaconorum atque Acolythorum) ab iſtis fuiſſe diſtinctos: dum interim, uti modo vidimus, ipſi Clerici id muneris ſibi vindicabant quandoque, atque exorciſmos perpetrabant. Quod tamen & in Baptizandis Catechumenis, atque in Hæreticis præcipue locum habuit; cum præter Epiſcopum vel Presbyteros, nemo ex Clericis (niſi in ſumma neceſſitate) aut Baptizare auderet, aut hæreticos denuò converſos ſuſcipere.

Munus vero *Exorciſtarum* ita deſcribitur nobis Can. 7. Concilii quarti Carthaginenſis: *Exorciſta cum ordinatur, accipiat de manu Epiſcopi libellum, in quo ſcripti ſunt Exorciſmi; dicente ſibi Epiſcopo; accipe & commenda memoriæ; &* HABETO POTESTATEM IMPONENDI MANUS SUPER ENERGUMENUM SIVE BAPTIZATUM, SIVE CATECHUMENUM.

Plenius paulò id declarat Hugo a Sancto Victore, de Sacramentis lib. I. c. 35. his verbis: *Exorciſtæ dicuntur quaſi ad-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

adjuratores. Hi [loquitur de Exorciſtis Judæorum] *per carmina quædam, quæ Salomon compoſuiſſe dicitur, Dæmones adjurabant. Exorciſtæ autem* [NB] NOSTRI CATICHIZANDOS EXORCIZANT EX OFFICIO, ET DÆMONES *ejiciunt, vel eis infantium corpora interdicunt.* Quod poſterius primo notatur in Gemma animæ, ubi (poſt fere eadem de Salomone) habetur. *In Eccleſiâ autem habent* [Exorciſtæ] *Officium infantes Catechizandos Exorcizare per verba Dei. i. e. Baptizandorum corpora Dæmonibus interdicere; ac de Energumenis. i. e. de obſeſſis corporibus per Exorciſmos Dæmones arcere. Et his codex ab Epiſcopo traditur dum ordinantur: ut videlicet monita librorum impleant, quæ Dæmones ab iis expellere valeant.*

Hinc nulli licuit *Exorcizare*, qui non ab Epiſcopo ad id munus erat promotus. Sic enim Can. 25. Concilii Laodicenſis decernitur, Ὅτι οὐ δεῖ ἐπορκίζειν τοὺς μὴ προαχθέντας ὑπὸ ἐπισκόπων, μήτε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, μήτε ἐν ταῖς οἰκίαις. *Quod non opporteat iſtos Exorcizare, qui ab Epiſcopo promoti non ſunt, neque in Eccleſiis, neque in* [privatis] *ædibus.*

Interim in iſtis modo allatis nulla Hæreticorum fit mentio. Neque exiſtimo, ullibi ipſorum *Exorciſmos* in uſu fuiſſe, ubi Anabaptiſmus, circa Hæreticos, non frequentabatur.

In Africa vero ipſum (ac quidem Cypriani tempore) in uſu fuiſſe, patet ex Concilio Carthaginenſi illius tempore collecto: ut ibi *Vincentius a Thibari dixit: Hæreticos ſcimus pejores eſſe quam Ethnicos: ſi igitur converſi ad Dominum venire voluerint, habemus utique regulam veritatis, quam Dominus præcepto divino mandavit Apoſtolis, dicens: ite in nomine meo, manum imponite, Dæmonia expellite; Et alio loco: Ite & docete Gentes; Baptizantes eos in nomine Patris, Filii & Sp. Sancti. Ergo primò per* MANUS IMPOSITIONEM IN EXORCISMO, *ſecundo per Baptiſmi rege-*

ne-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

nerationem, tunc poſſunt ad Chriſti pollicitationem venire: alias autem fieri cenſes non debere:

Quibuſnam verbis concomitata erat iſta *Manuum impoſitio*, qualive *formulâ*, docet nos Alcuinus, his ſequentibus: EXORCISMUS *Græcè, Latine dicitur* SERMO ADJURATIONIS *ſive* INCREPATIONIS: *& inde Exorciſta* ADJURATOR. *Illorum Officium eſt ut* PONANT MANUS *ſuper Dæmoniacos, ut* PER INVOCATIONEM NOMINIS DEI *repellant Dæmones ab eis, dicentes:* ADJURO TE IMMUNDE SPIRITUS, PER DEUM PATREM, FILIUM ET SPIRITUM SANCTUM, UT RECEDAS AB HOC FAMULO DEI.

Certe ex hujuſmodi praxi videmus plane eodem modo ut, ceſſante *Auguriorum* ſuperſtitione, ipſa tamen *Auguria*, dicis gratia, ipſorumve obſervationes ſolemnes remanebant: ſic quoque *Exorciſmos* in Veteri Eccleſia. ac quæ apud Gentes, temporibus antiquis, populo ducendo commodius, quaſi Divinum quid, ut religio populo incuteretur, exercebantur; ſibi ſimile quid quoque reliquiſſe in populo Chriſtiano, quo Sacerdotes ac monachi ſub ſuperſtitionis jugo ipſum perpetuo continerent; dum *veritatem vertentes in mendacium*, quæ revera Salvator noſter J. C. ipſius, & per ipſum Apoſtoli patraverant in corporum & animarum ſalutem; hi ſic falsò, atque in proprium lucrum, commodum atque auctoritatem, æmularentur.

Quonam, vero, tempore in Catechumenis, qui nunc per omnes Catecheſeon gradus provecti fuerant, Exorciſmus exercitus fuerit, docet nos. Ferrandus Diaconus, Epiſtolâ ad Fulgentium; hoc modo: *Univerſa quoque Religionis Catholicæ veneranda myſteria cognoſcens ac percipiens, celebrato ſolemniter ſcrutinio* [in quo, quibuſve, id conſiſteret forſam alibi explicatius tradam] *per Exorciſmum, contra Diabolum vindicatur: cum ſe renuntiare conſtanter, ſicut*

hîc conſuetudo poſcebat, auditurus Symbolum profitetur. Ipſa inſuper ſancta Symboli verba in conſpectu fidelis populi clara voce pronuntians, piam regulam Dominicæ Orationis accepit.

Hîc nonnulla quidem eſſent curatius paulò conſideranda, ſi quidem tam de Baptiſmi ritibus in univerſum, quam de particula ejus quadam (ac quidem per occaſionem,) nunc agerem Verum ut illa nos ducerent ad huc magis a ſcopo propoſito; ſic alia occaſione ac tempore [ſi tractatum meum de *Baptiſmo* unquam edidero] locum commodiorem inventura ſunt. Quare nunc ad *Exorciſmos* earumque circumſtantias, &c. me adhuc parumper convertam.

Definitur igitur Exorciſmus ab Iſidoro (lib. 2. de Officiis Divinis, cap. 20.) hoc modo: *Exorciſmus ſermo increpationis eſt contra immundum Spiritum, in Energumenis ſive Catechumenis factum, per quem ab illis Diaboli nequiſſima virtus & inveterata malitia expulſa fugetur.*

At præter iſtum *ſermonem*, qui, teſte Gregorio Nazianzeno (qui quoque Bapizandos monet ne tædio temporis afficiantur, ex longa ipſius duratione) per aliquot dies, repetitis vicibus, durabat, etiam *Manus Impoſitio*, & *Signum*, ſive *ſignaculum Crucis* (præter *Exſufflationes*, &c.) & ignis, & alia adhibebantur.

Non ubique tamen æque longas fuiſſe & cæremonias, & formulas, vel ſermones, patet tam ex Socrate, quam ex hac Fl. Alcuini deſcriptione Sabbati Sanctæ Paschæ: *Poſt horam denique tertiam Sabbato præparantur ad Eccleſiam qui Baptizandi ſunt, ſimul cum patrinis & matrinis; & ordinantur ab Acolyto maſculi ad dextram, fœminæ vero ad ſiniſtram: & tunc, qui poſſunt reddunt Orationem Dominicam & Symbolum, ſive patrini pro ipſis, atque matrinæ eorum, qui eos ſuſcepturi ſunt. Deinde facit Presbyter cum pollice in frontibus eorum ſignum Crucis, dicendo, in nomine Patris, Filii, &*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

& Spiritus Sancti. Poſt hæc ponit manus ſuper capita eorum & dicit Orationem ad Catechumenum faciendum : Omnipotens ſempiterne Deus. Hîc, juxta S. Gregorium, reddunt Symbolum & Orationem Dominicam, aut Patrini pro ipſis. Poſt hæc ſequuntur Orationes in Sabbato Sancto ad Catechizandum infantem. Inde verò tangit ei nares & aures de ſputo, & ad aurem dextram, EPHETA, i. e. APERIRE; *ad nares,* IN ODOREM SUAVITATIS, *ad ſiniſtram,* TU AUTEM ET FUGARE DIABOLE, APPROPINQUABIT ENIM JUDICIUM DEI. *Poſtea verò tangit ei pectus, & inter ſcapulas de* OLEO EXORCIZATO *crucem faciendo cum pollice, & vocato nomine ejus dicitur :* ABRENUNTIAS SATHANÆ? *Reſpondet,* ABRENUNTIO. ET OMNIBUS OPERIBUS EJUS? *Reſpondet,* ABRENUNTIO. ET OMNIBUS POMPIS EJUS? *Reſpondet,* ABRENUNTIO. *Inde ſequitur Symbolum. Hîc, ſecundum Gregorium, ſequuntur Lectiones & Cantica.*

Attamen non ſemper, ſeu ab omnibus Chriſtianis, hæc plane ſecundum literam intelligebantur : verum Myſticè quoque, ac ſenſu quodam magis ſpirituali : uti patet ex Auguſtino; qui lib. II. cap. 75. de Conſenſu Evangeliſtarum, ita loquitur: *Ut illud, quod ait,* EJICIO DÆMONIA ET SANITATES PERFICIO HODIE ET CRAS, ET TERTIO DIE CONSUMMOR, *referatur ad corpus ejus, quod eſt Eccleſia. Expelluntur enim Dæmonia, cum relictis paternis ſuperſtitionibus, credunt in eum Gentes : & perficiuntur Sanitates, cum ſecundum ejus præcepta vivitur, poſteaquam fuerit Diabolo renuntiatum.*

Notaveram paulo ſuperius (ex Concilio IV. Carth. & Gemma animæ) aliquid, de Libellis vel Codicibus *Exorciſmos Eccleſiaſticos* continentibus; ubi etiam *de Carminibus quibuſdam, quos Salomon compoſuiſſe dicitur, quibuſque Exorciſtæ Judæorum, Dæmonas adjurabant dixi.* Ad quæ ulterius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

notari poteſt, *Exorciſtas Ethnicos* & *Judæos*, (poſt ortum jam inter eos Phariſæiſmum,) ſuos habuiſſe *Libellos Exorciſmorum*, ex quibus, ſive carmine ſive aliter, compoſitas adjurationes, ad expellendos *Dæmones* ex corporibus eorum, qui *Dæmoniaci aut Energumeni* (uti in veteri Eccleſia utplurimum) appellabantur, vel Diabolo, Diaboliſve obſeſſi credebantur.

De *Ethnicis* id conſtat: ac quidem non admodum obſcure, ex Laërtio, de Empedocle, Pythagoræ diſcipulo (qui multa a Chaldæis didicit) id patere videtur, tam ex fragmento Carminis illius, quod apud hunc Laërtium extat; quam ex eo, quod permultis verſibus de καθαρμοῖς ſive Expiationibus ſcripſerit, ac de *Apno* remedio quodam Magico, ipſi uſitato, Pauſaniæ quædam dictaverit. Niſi hæc magis ad *Lapides* & *Radices*, & *Herbas Magicas* referenda ſint. Verſus autem illi qui apud Laërtium ſuperſunt, ita ſonant:

Φάρμακα δ' ὅσα γεγᾶσι κακῶν καὶ γέραος ἄλκας
Πεύσῃ· ἐπεὶ μούνῳ σοι ἐγὼ κρανέω τάδε πάντα.
Παύσεις δ' ἀκαμάτων ἀνέμων μένος, οἵτ' ἐπὶ γαῖαν
Ὀρνύμενοι, πνοιαῖσι καταφθινύθουσιν ἀρούρας·
Καὶ πάλιν ἢν κ' ἐθέλῃσθα, παλίντιτα πνεύματ' ἐπάξεις.
Θήσεις δ' ἐξ ὄμβροιο κελαινοῦ καίριον αὐχμὸν
Ἀνθρώποις, θήσεις δὲ καὶ ἐξ αὐχμοῖο θερείου
Ῥεύματα δενδρεόθρεπτα, τὰ δ' ἐν θέρει ἀήσαντα·
Ἄξεις δ' ἐξ ἀΐδαο καταφθιμένου μένος ἀνδρός.

Pharmaca queis pellas morbos, leneſque ſenectam
Percipies, quæ cuncta tibi communico ſoli:
Compeſceſque truces ventorum rite procellas
Exorti inſanis qui vaſtant flatibus agros.
Surſum (ſi libeat) mox flamina pigra ciebis,
Et media induces e tempeſtate ſerenum,
Induces media pluvias æſtate ſalubres,

Et

Et flatus ſicca qui perflent omnia meſſe:
EXTINCTUMQUE HOMINEM NIGRO REVOCABIS AB ORCO.

Fuiſſe autem ipſum γόητα *ſeu Magum*, teſtatur, apud eundem, Georgius Leontinus ipſius diſcipulus, (prout Satyrus tradit,) ut qui ipſi Artes Magicas exercenti præſens affuerit.

Clarius vero id de *Exorciſmorum Libellis* patet ex Philopſeude Luciani: qui quidem Hiſtoriolas ibi adductas ut falſas atque omnino ridiculas exſibilat: at interim eo indicat, quibus mediis *Magi* ac *Chaldæi* abuti ſolebant, ut imponerent per illa credulis ſuperſtitione conſultoribus. Ita igitur is primo loco: Ἐπειπὼν ἱερατικά τινα ἐκ βίβλου παλαιᾶς ὀνόματα ἑπτὰ, καὶ δᾳδὶ καθαγνίσας τὸν τόπον, περιελθὼν εἰς τρὶς, ἐξήλασεν ὅσα ἦν ἑρπετὰ, ἐντὸς τῶν ὅρων. *Quum pronuntiaſſet Sacra quædam ex vetuſto codice ſeptem nomina, ſulphure ac face luſtrato loco, in orbem ter obambulans ſerpentes omnes excivit, quicumque intra eam regionem erant.*

Secundo vero, Ἐγὼ δὲ ἐπεὶ ταῦτ᾽ ἤκουσα, τὰς βίβλους λαβὼν εἰσὶ δέ μοι Αἰγύπτιαι καὶ μάλα πολλαὶ περὶ τούτων, &c. *Ego vero ubi hæc audivi, libellos ſumens, ſunt autem Ægyptii mihi, de talibus rebus admodum multi*, &c. ac paulò poſt: Ἐγὼ δὲ προχειρισάμενος τὴν φρικωδεστάτην ἐπίρρησιν, Αἰγυπτιάζων δὲ φωνῇ, &c. *At ego correpto in manum quam maximè horrendo carmine, ſimulque pronuntiationem Ægyptiam imitatus*, &c.

Poſt Lucianum hunc proderat Diogenes, qui (ſentiente ita Photio, accuratiſſimo talium critico) non ita diu poſt Alexandri Magni tempora vixit. Is, inter alia narrat, *ut Mantinias cum Dercyllide, Paapidis pera cum Libris, herbarumque arcula ſublata, Rhegium e Leontinis trajecerint, &c. ac poſtea ut Azulis, cum comperiſſet quo modo Paapis Mantiniam & Dercyllidas faſcinaverat, malum illud depulerit,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

cum modum & rationem cruciatus, ejuſque curandi viam didiciſſet, ex [NB] *perula Paapidis, quam ſecum Mantinias atque Dercyllis attulerant.*

Si verò hæc nimis fabuloſa videantur, mi Lector, quam ut vera rerum teſtimonia ex ipſis petantur; reſpicias, quæſo, ad Actor. Apoſtol. cap. XIX. verſum 19. & libros ibi combuſtos, ſimulque ad *Literas Epheſias*, de quibus jam capite præcedenti egi) ac videbis, credo, hos *libros Epheſiorum*, non ſolum Doctrinas ac præcepta Magiam addiſcendi; verum & *adjurandi*, ſive *Excantandi* & *Incantandi*, &c. *formulas* comprehendiſſe.

Ut autem ad Judæos deveniam; in Joſepho talia videmus de Salomone affirmata: hunc Salomonem, ſcilicet, *a Deo accepiſſe.* [καὶ τὴν κατὰ τῶν δαιμόνων τέχνην, εἰς ὀφέλειαν καὶ θεραπείαν τοῖς ἀνθρώποις, ἰπῳδάς τε συνταξάμενον αἷς παρηγορεῖται τὰ νοσήματα, καὶ τρόπους ἐξορκώσεων καλαλιπεῖν, οἷς ἐνδούμενα τὰ δαιμόνια ὡς μηκέτ' ἐπανελθεῖν ἐκδιώκουσι.] *etiam artem contra Dæmones, in auxilium ac ſanationem hominum; &* Incantationes (ſeu Exorcismos) *compoſuiſſe, quibus a morbis homines ſubleventur ac curentur) ita ut nunquam redeant: quin & modos exorcizandi (poſteris) reliquiſſe; quibus ſic illigatos vincantur Dæmonia* [artis periti homines] *ut nunquam revertantur.*

An hæc vero comprehenſa fuerint *Claviculâ* illâ *Salomonis*, libello Apocrypho, quod Decreto Gelaſii Papæ damnatum fuit; an alio quopiam, neſcire me fateor: fœtum interim fuiſſe ſuppoſititium nemo ſani cerebri dubitare poteſt; imprimis ſi noverit quot ſcripta ejuſmodi commatis antiquis Patribus ac Prophetis tum a Judæis, tum a Chriſtianis, piis [verè impiis melius dicas] fraudibus, nimium delectatis conficta fuerint: qualia, ne plura nominem, fuere inter alia *Liber Ogiæ Gigantis, qui cum Dracone poſt diluvium pugnaſſe perhibetur; Pœnitentia Adam, Teſtamentum Job, Pœni-*

nitentia Jannes & Mambræ; tum & Phylacteria quæ ab Angelis compoſita perhibebantur; uti & Liber qui Sortes Apoſtolorum appellabatur; ſive is Sententiolis ex eorum Epiſtolis conſtaret deſumptis; ſive illæ in totum conficta, falſo Apoſtolorum titulo inſignitæ fuerint.

Porro ſub nomine *Salomonis* Librum quendam Exorciſmorum inter Judæos (imò & multos Chriſtianorum) in abuſu fuiſſe, oſtendunt ſatis clare ea quæ Origenes, Sermone XXXV. in Matthæum habet: *Quæret aliquis ſi convenit vel Dæmones adjurare: & qui reſpicit ad multos, qui talia facere auſi ſunt, dicet, non ſine ratione fieri hoc. Qui autem aſpicit Jeſum imperantem Dæmonibus, ſed etiam poteſtatem dantem ſuis diſcipulis ſuper omnia Dæmonia, & quod infirmitates ſanarent, dicet quoniam non eſt ſecundum poteſtatem datam a Salvatore adjurare Dæmonia:* JUDAICUM EST ENIM. *Hoc etſi aliquando a noſtris tale aliquid fiat, ſimile ſit ei quod* A SALOMONE SCRIPTIS ADJURATIONIBUS *ſolent Dæmones adjurari. Sed ipſi qui utuntur adjurationibus illis, aliquoties nec* IDONEIS *conſtitutis* LIBRIS *utuntur: quibuſdam autem &* DE HEBRÆO *acceptis adjurant Dæmonia.*

Secundo id monſtrant verba Nicetæ Choniatæ in quibus (libro IV. de Manuele Commeno) & mirabiles *Dæmonum Evocatioues* videmus, hoc modo: Ἑάλω ἢ καὶ βίβλον Σαλομώντειον ἀνελίττων, ἥτις ἀναπτυσσομένη τε καὶ διερχομένη, κατὰ λεγεῶνας συλλέγει καὶ παρίστησι τὰ δαιμόνια, συχνάκις ἀναπυνθανόμενα, ἐφ' ὅτῳ προσκέκληνται; καὶ τὸ ἐπιταττόμενον ἐπισπεύδοντα περατοῦν, καὶ προθύμως δρῶντα τὸ κελευόμενον. *Deprehenſus quoque eſt evolvere (ac legere) Librum Solomoneum: quo evoluto ab ipſo ac percurſo, Dæmoniorum totas Legiones præſentes ſiſtit, crebro interrogantium quibus de cauſis advocata fuerint; & mandata gnaviter exſequi nitentium, ac propenſè juſſa (ejus) perficientium.*

Ita

Ita ut non ſolas *Dæmonum Expulſiones* hic prætenſus Salomonis liber operaretur, verum & *Dæmonum Evocationes*; imò & in alios (ut ſic loquar) *immiſſiones*; uti paulo poſt de Sclero quodam narrat, qui per medium mali Perſici *Dæmonem Virgini cuidam* ab ipſo adamatæ *immiſerat*; ac de Sycidite, qui, præter alias præſtigias horrendas, κατὰ φάλαγγας ἐπισυνιστῶν τοὺς δαίμονας, οὓς ἂν ἐκπλῆξαι βούλοιτο, potens erat *Totas Dæmonum phalanges immittere iis, quos exterritos volebat.*

Unde & Libri illi, qui tales artes docere perhibebantur, magis inter Magicos, quam Adjuratorios numerandi fuerint: quamvis res ipſæ (uti ex ſequenti capite adhuc clarius patebit) ſpecie quidem, at genere nullatenus differant.

Aſt minime hic omittendus *Liber* ille prætenſus *Enochi* quem tam maximi facit, ac pro fœtu genuino habet, inter alios Veteres imprimis, Tertullianus (ne de hominibus noſtri ævi aliquid dicam) qui hunc librum, ante Diluvium ab Enoch fuiſſe conſcriptum, ac, Deo ita dirigente, per Noë aut conſervatum, aut de novo, ex inſtinctu Spiritus Divini, inſtauratum ab eo credit. Hic ergo Enochi Liber, ſeu Scriptura [namque inter Sacras Scripturas eam numerat dictus Tertullianus] inter alia, quæ ex libro primo excerpſit Georgius Syncellus, habet hæc ſequentia. quæ ſola δείγματος χάριν affero: Καὶ ἦσαν αὐξανόμενοι μετὰ τὴν μεγαλειότητα αὐτῶν. καὶ ἐδίδαξαν ἑαυτοὺς, καὶ τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, Φαρμακείας καὶ ἐπαοιδίας. πρῶτος Ἐξαὴλ ὁ δέκατος τῶν ἀρχόντων ἐδίδαξε ποιεῖν μαχαίρας, καὶ θώρακας, καὶ πᾶν σκεῦος πολεμικὸν, καὶ τὰ μέταλλα τῆς γῆς, καὶ τὸ χρυσίον πῶς ἐργάσωνται, καὶ ποιήσωσιν αὐτὰ κόσμια ταῖς γυναιξὶν, καὶ τὸν ἄργυρον. ἐδίδαξεν δὲ αὐτοὺς, καὶ τὸ στίλβειν, καὶ τὸ καλλωπίζειν, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς λίθους, &c. *Et erant multiplicati ſecundum magnitudinem (ac potentiam) eorum; & docuerunt ſeſe; & uxores ſuas veneficia & Incantationes. Primus Exaël, decimus (inter illos) principium, docuit ipſos procudere gladios*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ac thoraces, & omne armaturæ genus, & metalla e terra quomodo ſibi pararent; & aurum quomodo inde ornamenta muliebria conficerent, uti & argentum. Quinimò & docuit ſplendorem (ſibi conciliare) & artem coſmeticam, & lapides electos, ſeu pretioſos, &c. Ac paulo inferius: ὁ δὲ Φάρμαρος ἐδίδαξε φαρμακείας, ἐπαοιδίας, σοφίας, καὶ ἐπαοιδῶν λυτήρια. *Pharmarus vero docuit Veneficia & Incantationes, & Sapientias (occultas,) uti & Incantionum ſolutiones, (ſive ab iis liberationes.)* Hîc habemus ergo ipſos Angelos, vel potius Dæmonas Incantationum, Excantationumque ſive Exorciſmorum, auctores, ſi huic impoſtori ſit habenda fides. Ac certe tam bene ipſi hæc impoſtura ſucceſſit, ut plures ex antiquis Scriptoribus, interque illos Tertullianum, tam ſecure deceperit, atque ita quidem; ut ille, libro de habitu muliebri (cap. 3.) ſcribere non dubitaverit; *Scio Scripturam Enoch, quæ hunc ordinem Angelis dedit, non recipi a quibuſdam; quia nec in armarium Judaicum admittitur. Opinor, non putaverunt illam ante Cataclyſmum editam poſt eum caſum orbis, omnium rerum abolitorem, ſalvam eſſe potuiſſe. Si iſta ratio eſt, recordentur pronepotem ipſius Enoch fuiſſe ſuperſtitem cataclyſmi, Noë; qui utique domeſtico nomine & hæreditariâ traditione audierat, & meminerat de proavi ſui penes Deum gratia, & de omnibus prædicatis ejus: cum Enoch filio ſuo Mathuſalæ nihil aliud mandaverit, quam ut notitiam eorum poſteris ſuis traderet. Igitur ſine dubio potuit Noë in prædicationis delegatione ſucceſſiſſe: vel quia & alias non tacuiſſet, tam de Dei conſervatoris ſui diſpoſitione, quam de ipſa domus ſuæ gloria. Hæc ſi non tam expedita haberet, illud quoque aſſertionem Scripturæ illius tueretur: proinde potuit abolefactam eam violentia Cataclyſmi in Spiritu rurſus reformare: quemadmodum & Hieroſolymis Babylonia expugnatione deletis, omne inſtrumentum Judaicæ literæ per Eſdram conſtat reſtauratum,* &c.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Quo poſtremo certe prætenſo argumento hic bonus Tertullianus, ut in proverbio eſt ἥλῳ τὸν ἧλον κρούει, ſeu clavum clavo extrudere conatur.

Ac quæſo videamus qua nitatur auctoritate? Legerat in Apocrypho lib. IV. Eſdræ hæc ſequentia: *Et apertum eſt os meum, & non eſt clauſum amplius. Altiſſimus dedit intellectum quinque viris, & ſcripſerunt quæ dicebantur exceſſiones noctis, quas non ſciebant. Nocte autem manducabant panem, ego autem per diem loquebar, & per noctem non tacebam. Scripti ſunt autem per quadraginta dies libri* [NB] *ducenti quatuor. Et factum eſt, cum complevissent, locutus eſt Altiſſimus, dicens, priora quæ ſcripſiſti in palam pone, & legant digni & indigni; noviſſimos autem ſeptuaginta conſervabis, ut tradas eos ſapientibus de populo tuo. In his enim eſt vena intellectus, & ſapientiæ fons, & ſcientiæ flumen. Et feci ſic*

Vide Lector, quanto hîc ac quam veraci innitatur auctori noſter Tertullianus!

Eum interim ad illa verba, quæ ex prætenſi Enochi fragmento modò attuli (quæque ulterius ex Georgio Syncello, cum Scaliger, tum alii produxerunt) plane reſpicere, oſtendunt hæc ſequentia, ex libro ejus de cultu fœminarum: *Artibus autem per Angelos peccatores, qui & ipſas materias prodiderunt inductis, operoſitas cum raritate commiſſa pretioſitatem, ex ea libidinem poſſidendæ pretioſitatis feminarum excitavit. Quod ſi iidem Angeli, qui & materias & ejuſmodi illecebras detexerunt, auri dico & lapidum illuſtrium, & operas eorum tradiderunt, & jam ipſum calliblepharum, vellerumque tincturas inter cetera docuerunt, damnati a Deo ſunt,* ut Enoch refert, *quomodo placebimus Deo gaudentes rebus illorum qui iram & animadverſionem provocaverunt.*

CAP.

CAP. VIII.

De מכשפים *ſive* Magis *&* Veneficis. *Qualeſnam fuerint hominos, ſecundum Hebræos; ipſorumque ulterior deſcriptio ex R. M. Maimonide. Ethnicorum quoque (Ciceronis, Senecæ Plinii, aliorumque) de hujuſmodi hominibus & Impoſturis judicium. Qualia ac quanta, & ſimul quam ridicula & abſurda, Poëtæ talium Auctores Magis ac Sagis ſuis adſcripſerint: iſtaque occaſione de Argo nave ac de Xantho Achillis equo, aliiſque Poëtarum abſurdiſſimis commentis. Quomodo Dii ſuperi ſubjecti ſint imperio Deorum Infernalium, hi rurſus (quin etiam & ille,* quem ſcire nefaſtum) *imperio miſerrimarum quandoque mulierculárum. De Dis ipſis ab hominibus miſerè deceptis atque irriſis. De Magarum miraculis circa Lunam, deque transformatione hominum, per ipſas, in bruta animalia. De Deorum Evocationibus, ac poteſtate Carminum, ex Plinio; uti & de Magiæ Origine. Denique de mediis Magicis (ſeu per qualia Veneficia ſua peregerint;) uti ex adverſo de remediis contra talia, facile quidem, ac pene ubique, parabilibus, &c.*

QUi nunc conſiderandi veniunt ſunt iſti homines, qui Hebræis מכשפים i. e. *Magi* ac *Venefici*, Græcis vero

Interpretibus Φαρμακοὶ appellantur; eo quod illi qui vulgo, tam inter Græcos quam inter Latinos, Magorum nomine veniebant inter *Veneficos* haberentur.

Vocabuli radix eſt כשף : quod verbum a Lexicographis (Munſtero, Schindero, Buxtorfio, Caſtello, aliiſque) redditur *Præſtigiari & faſcinare;* hincque מכשף *Præſtigiator* & *Faſcinator*, adeoque & אוחז העינים, qui *præſtringit* vel *tenet oculos:* atque ita confunditur cum קוסם & קוסמים, ſeu cujuſcunque demum generis *Divinatoribus*, *Magicæve artis* peritis: ſic, ut & המנחנים *Menachſchim* vel המעוננים & העוננים *Hahonenim*, & *Mehonenim* & הקוסמים *Hakoſemim* (illi qui a Chaldæis appellantur רמין רטן vel חרשים) & הבעלי vel חבעלות אוב, ſicut & הידעונים *Hajideonim*, ac denique השואלים ſeu הדורשים אל חמתים ſpecie quidem diverſi eſſent, at in uno tamen tertio (ut loquuntur) convenirent; quod omnes & *Fatidici* eſſent & *Præſtigiatores.*

Neque admodum credibile eſt repertos fuiſſe hujus generis nebulones, qui unica duntaxat harum præſtigiarum ſpecie uterentur: verum eos aut omnibus, aut pluribus ſaltem ſimul, ut ſic multiplici arte ac fraude deludere valerent ſimplicium nimis credulos oculos, abuſos fuiſſe.

Notatu digna ſunt illa, quæ in Deuteron. XVIII. habent tam Jonathan Ben-Uziël, quam Targum Hieroſolymitanum; quorum primus ſequenti paraphraſi utitur: לא ישתכח בכון מעברין בנהון ובנתיהון בנורא לא קסומי קוסמין ולא חרודי עיינים ולא נטורי נחשין ולא חרשין : ומחברין ואסרין חיוון ועקרבין וכל מיני רחשין ושאלין אובא טמיא וגרם ידוע ותבע מן מיתיא : & verſu 14. ארום עממיא האלין דאתון עתידין למירות יתהון לחרודי עינא ולקיסומי קסמיא צייתין: *Non invenietur inter vos tranſire faciens filios ſuos, aut filias ſuas, per ignem, non Divinantes Divinationes, nec Præſtigiatores, neque Obſer-*

vantes Divinationes & Auguria; qui incantent vel ligent ſerpentes aut ſcorpiones, aut omnes ſpecies reptilium, aut Interrogantes Ob per oſſa (aut *Os animantis dicti*) *Jadduah, aut Quærentem a mortuis.* & verſu 14. *Quoniam populi iſti quos poſſeſſuri eſtis Præſtigiis & Divinationibus auſcultant.* Quibus plane gemina ſunt illa, quæ habet Targum Hieroſolymitanum.

Munſterus, eruditiſſimus ille in Hebraicis literator, כשף explicat *ſciſcitari rem occultam:* ac per מכשף (ait) *intelligi dicunt* (*Hebræi*) משנה הדברים למראה עין *Præſtigiatorem, & qui Magica arte ſub oculis rem aliquam mutat: in qua* [pergit] *Chaldæi inſignes ſcribuntur olim fuiſſe, ſicut & Magi Pharaonis, qui Virgas in ſerpentes verterunt. Sic impius ille ſcriptor Nizachon dicit, Chriſtum noſtrum ſigna edidiſſe* על ידי כשוף, *per Magicam artem. Alii ajunt illum Miracula feciſſe* על שם המפורש, *per cognitionem ſacri Nominis Divini; quod ejus expoſitionem noverit.*

Atqui non mirum hoc; quum & Salvatori noſtro objicere auſi fuerint, dum adhuc inter ipſos verſabatur, eum per Belſebub Dæmonum Principem ejeciſſe Dæmonia. Quod plane falſum atque abſurdum commentum ipſorum fuiſſe, & plane impoſſibile eſſe, Salvator noſter clare oſtendit, Matthæi cap. XII. & Lucæ cap. XI.

Ut autem קסם per R. D. Kimchi, in Radicibus, ſumitur pro generali nomine, atque applicando ad *Omne opus, quod faciunt ejuſmodi impoſtores ad ſciendum, ſeu potius prædicendum futura;* ſic (uti jam ſupra dixi, ubi de קסמים tractavi) Elias Levita deſtinguit inter קסם & כשוף; quod כשוף ſit *ad lædendum & maleficiendum*, cum קסם ſit *cogitatio de futuro.*

Quæ de hac re tradit R. Moſes Maimonides, videri poſſunt in ipſius *Havoda Sara* jam ſæpius memorata: ubi cap. XI. Sect. XVI. hoc modo loquitur: והמכשף חייב בסקילה והוא שעשה מעשה כשפים אבל האוחז את העינים והוא שיראה

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

שעשה והוא לא עשה לוקה מרדות : & Sect. XVII. ודברים
האלו כולן דברי שקר וכזב הן והם שהטעו בהן עבדי כו״ם הקדמונים
לגויי הארצות כדי שינהגו אחריהן ואין ראוי לישראל שהם חכמים
מחוכמים להמשך בהבלים אלו ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן :
כל המאמין בדברים האלו וכיוצא בהן uti & Sect. XVIII.
ומחשב בלבו שהן אמת ודבדי חכמה אבל התורא אסרתי אינו
אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן
שלמה אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות
שכל אלו הדברי׳ שאסרה תורה אינם דברי האמת בגללן ומפני זה
אמרה תורה כשהזהירה על כל אלו ההבלים תמים תהיה עם השם
אלהיך : *Præſtigiator* [vel *Magus*] *lapidatur : nempe (ille) qui reapſe præſtigioſa facit. At qui oculos eludit, nec ea præſtat, quæ facere videtur pœna rebellium afficitur,* &c. Et Sect. XVII. *Omnia vero iſta ſunt fraudulenta, ac falſa: perque ea Idololatræ primi ſeduxerunt Gentes. Nec decet Iſraëlitas ſapientiæ eximios vana ejuſmodi ſectari; imò ne quidem cogitandum iis, utilitatis inde aliquid redundare,* &c. Et Sect. XVIII. *Si quis his rebus vel ſimilibus habuerit fidem, cogitans veras eſſe, ac ſapientiam continere, quamvis legibus Moſaicis prohibeantur; pro inſano, ſimulque imperito haberi debet, pueriſque & mulieribus accenſendus, quorum ratio eſt imperfecta. Sapientes vero & eruditi certis indiciis ſciunt, quæcunque in Lege vetita ſunt non ſapientiæ opera eſſe, ſed inania & ſtolida: eoque imperitos illa amplecti; relicta quæ ad veritatem ducit via. Ideoque in Lege, ubi a vanis iſtis dehortatur, ſcriptum eſt:* [Deut. XVIII. 13.] *Perfectus eris cum Domino Deo tuo.*

Idem Rabbi Moſes Maimonides, more Nevochim lib. III. c. 37. hæc ſequentia habet, digniſſima certè quæ huc afferantur: *Præcepta quæ ſecunda claſſis complectitur, ſunt ea, quæ enarravimus in Halachoth* Havoda Sarah; *de quibus manifeſtum eſt, illa ad homines ab Idololatria arcendos*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

dos fuiſſe tradita, aliiſque falſis & hæreticis OPINIONIBUS, *quæ Idololatriæ ſunt affines; ut ſunt* PRÆSTIGIATORUM, INCANTATORUM, ASTROLOGORUM *vel* MAGORUM, DIVINATORUM, PYTHONUM, *& Conſulentium ipſos, aliorumque hujus farinæ hominum. Quod ſi perlegeris omnes illos Libros* [Zabiorum ſc.] *quorum mentionem apud te feci, patebit tibi quod Aſtrologia vel Magia fuerit opus Zabiorum, Caſdæorum & Chaldæorum: frequentior tamen inter Ægyptios & Cananæos.*

Perſuadebant autem hominibus, & ipſimet credebant, quod illa arte admiranda in Rerum natura, tum in certis perſonis, tum in integris provinciis, faciant opera. Opera vero illa ita ſunt comparata, ut neque RATIO POSSIT CAPERE, *neque* INTELLECTUS CREDERE, *qua ratione aliquid per illa queat effici! ut cum certo tempore certam aliquam herbam colligunt, vel ex re aliqua certum ac definitum capiunt numerum, vel ſimilia faciunt; quorum magnam habent copiam. Comprehendam autem ea ſub tribus ſpeciebus.* PRIMA SPECIES *eſt illorum, quæ verſatur circa* PLANTAS, ANIMALIA & METALLA. SECUNDA *conſiſtit in circumſcriptione & determinatione temporis, quo opera illa ſunt facienda.* TERTIA *conſiſtit in Geſtibus & Actibus humanis, ut Saltatione, manuum Comploſione, Clamore, Riſu, Cubatione vel prona expanſione ſuper terram, Rei alicujus combuſtione, Fumi accenſione; quorundam Verborum denique, ſive Intelligibilium ſive non Intelligibilium prolatione. Hæ ſunt operum Magicorum ſpecies.*

Sunt autem quædam, quæ non niſi his univerſis perficiuntur. ut cum dicunt: ſumatur tale folium de tali herba, idque cum Luna eſt in tali gradu & loco: vel ſumatur de cornu talis beſtiæ, vel de illius ſudore, pilis aut ſanguine, hæc vel illa menſura, quando ſol eſt in medio Cœli, aut alio aliquo certo loco: vel capiatur de tali metallo aut de pluribus Metal-

tallis; liqueſiant ſub tali conſtellatione & Lunæ conſtitutione, poſtea proferantur hæc vel illa verba: ex talibus foliis conficiatur talis fumus, idque hâc vel illâ formâ, tum hoc & illud evenit.

Deinde ſunt quædam Opera Magica, quæ una tantum ſpecie ex prædictis perfici poſſe arbitrantur. Atque de his dicunt, quod majori ex parte a mulieribus perficiantur; ſicut productione aquarum reperimus apud ipſos, ſi decem Virgines ſe ornent, veſtimenta rubra induant, ſaltent ita, ut una alteram impellat, idque progrediendo & retrogrediendo, digitos denique verſus ſolem certis ſignis extendant, ad finem perducta iſta actione aquas elici & prodere dicunt. Sic ſcribunt, ſi quatuor Mulieres in tergo jaceant & pedes ſuos cum complosione verſus Cœlum extendant, certa verba, certos item geſtus adhibeant, illas turpi hac actione grandinem decidentem avertere. Ita ſimiles vanitates, & ſimila deliria multa alia paſſim habent, ad quæ non niſi mulierum operâ & miniſterio illos uti reperimus: nullum (NB) *autem Magicum opus ſine ſiderum reſpectu & conſideratione poteſt perfici. Exiſtimant enim,* QUAMVIS PLANTAM SUAM HABERE STELLAM, *quemadmodum & omnibus Animalibus & Metallis certa Sydera adſcribunt. Arbitrantur etiam, opera illa eſſe peculiares Stellarum cultus, illaſque tali actione, ſermone vel fumo delectari; & ejus gratia, quidquid optant ſibi, præſtare.*

His itaque ſic prælibatis, quæ ex Libris illorum hodie inter nos exſtantibus deſumpta ſunt, meis quoque verbis benignas prebe aures.

Quandoquidem totius Legis ſcopus & cardo, circa quem verſatur, conſiſtit in hoc, ut Idololatria e medio tollatur, nomen ejus deleatur, nullique Stellæ nocendi vel juvandi inter homines virtus attribuatur, & hæc ſententia neceſſario ad cultum illarum permovet: ideo neceſſariò ſequitur, Omnem Magum occidendum eſſe: quia omnis Magus citra dubium eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Idololatra, modo tamen peculiari & diverſo ab eo, quo vulgus Idola colit. Et quia major pars illorum operum a mulieribus eſt perficienda, ideo dicit Lex: Mechaschepha h. e. Magam, vel Præstigiatricem non sines vivere. Quia vero naturaliter homines clementiores ſunt circa ſexum muliebrem, nec facile illas occidunt, idcircò diſerte de Idololatria quoque dicitur, Virum aut Mulierem, ac ſecunda vice repetitur: cui ſimile nec in Prophanatione Sabbathi, nec in ullo alio præcepto reperitur. Cauſa autem hujus rei, ſicut dixi eſt, naturalis hominum erga mulieres clementia.

Quoniam ergo magi exiſtimant ſe multa poſſe ſuâ Magiâ efficere, ſe næniis illis ſuis Animalia noxia, ut Leones, ſerpentes & ſimilia, e Civitatibus ejicere; omnia damnorum genera a plantis arcere (ſicut quidam inveniuntur, qui dicunt, ſe grandinem cohibere poſſe, vermes e vineis, ut non corrumpant eas interimere; de qua re multa ſcripſerunt in libro עבודת הנבטיה: quidam etiam, qui efficere ſe poſſe jactitant, ne folia vel fructus ex Arboribus decidant;) quia, inquam, iſta omnia ſe facere poſſe [NB] arbitrantur; ideo dixit ad illos Deus in verbis Fœderis; quod propter Idololatriam & magiam, quibus exiſtimant ſe res iſtas noxias a ſe averruncare velle, eædem ſuper ipſis ſint manſuræ & commoraturæ ſic enim ait [Deut. XXVI. 22.] Et immittam in vos beſtiam Agri. Item: Dentes quoque Beſtiarum immittam in eos cum veneno ſerpentum ſuper Terram [Deut. XXXII. 24.] Item: Fructum terræ tuum & omnem laborem tuum [Deut. XXVIII. 33.] Item: Vineam plantabis & coles, ſed vinum non bibes, neque colliges [ibid. v. 39.] Item: Olivæ erunt tibi in Omni termino tuo, & oleo non unges te &c. [Deut. XXVIII. 40.] Summa; Pronunciat Lex omnibus illis, quibus prudenter uti ſe exiſtimant Idololatræ ad cultum ſuum ſtabiliendum & confirmandum, hominibuſque perſuadendum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

quod prædicta nocumenta depellant, contrariaque bona promoveant; omnibus, inquam illis, ipſos utilitates exoptatas impedire, malaque ſuper ſe attrahere. Sic ergo patet tibi, Lector benevole, quid ſpecialibus illis Benedictionibus & Maledictionibus in verbis Fœderis ſibi velit. Tu itaque menſuram utilitatis illarum percipe & perpende. Et ut tanto longius nos ab omni Magico opere abduceret, cavit, ut nihil ſecundum conſuetudines & ritus illorum faciamus: ne quidem in iis, quæ ad terræ cultum ſpectant, & ſimilibus: h. e. interdixit omnia ea, quæ contra ſpeculationem naturalem ſpecialibus & occultis viribus ac proprietatibus utilitatem afferre aſſerunt. Hoc enim eſt quod dicitur [Levit. XVIII. 3. & XX. 23.] *In ſtatutis ipſorum non ambulabitis, neque in ſtatutis Gentium incedetis. Hæc ſunt, quæ Rabbini noſtri* Vias Amoræorum *nuncupant, quæ ſunt quaſi rami artis Magicæ: talia videlicet, quæ non ex ratione naturali, ſed ex opere Magico ſequuntur; & Stellarum diſpoſitionibus ac rationibus innituntur: unde neceſſario ad colendas & venerandas illas devenitur. Hinc dicunt: In quocunque eſt aliquid de Medicina, in eo nihil eſt de via Amoræorum. Quo nihil aliud volunt, quam hoc; Omne id eſſe licitum, in quo ratio aliqua naturalis apparet; contra reliqua omnia eſſe illicita.*

Ex hiſce Maimonidis verbis videmus, ſub *Magia* apud Judæos, æque atque apud Ethnicos, *Incantationes*, *Præſtigias*, *Aſtrologiam Judiciariam* (a Chaldæis primo ortam) *Necyomatejam* cæteraſque ejuſdem commatis impoſturas, comprehendi.

Nunc operæ pretium eſt ut videamus, quid Ethnici perſpiciores ac cordatiores de *Magia* ſenſerint ac locuti ſint; ac primo quidem, quid Cicero vere eloquentiæ, ac quidem Latinæ, parens, ſummæque eruditionis, maximique judicii vir, de ipſa dixerit libr. I. de Natura Deorum. Ejus verba ſunt

Cum

Cum Poëtarum autem errore [hoc eſt, uti latius declarat, Poëtarum abſurdiſſimis fabellis de Deorum libidinibus, diſſidiis, vinculis &c.] *conjungere licet portenta* MAGORUM, ÆGYPTIORUMQUE *in eodem genere dementiam: tum etiam vulgi opiniones, quæ in maxima inconſtantia, veritatis ignoratione verſantur.* Audiamus, quæſo, & hîc Senecam; qui in Natural. quæſt. lib. IV. cap. 67. ita loquitur: *Non tempero mihi, quo minus omnium noſtrorum ineptias proferam. Quoſdam peritos obſervandarum nubium affirmant, & prædicere cum grando fatura ſit: & hoc intelligere uſu ipſo potuiſſe, cum colorem nubium notaſſent, quem grando toties inſequebatur. Illud incredibile, Cleonis fuiſſe publice præpoſitos* χαλαζοφύλακας *ſpeculatores futuræ grandinis. Hi cum ſignum dediſſent adeſſe jam grandinem, quid exſpectas? ut homines ad penulas decurrerent aut ad ſcortea? Imò præ ſe quiſque alius agnum immolabat, alius pullum. Protinus illæ nubes aliò declinabant, cum aliquid guſtaſſent ſanguinis. Hoc rides. Accipe, quod rideas magis. Si quis nec agnum nec pullum habebat, quod ſine damno fieri poterat, manus ſibi afferebat. Et ne tu, avidas aut crudeles exiſtimes nubes, digitum ſuum bene acuto grafio pungebat, & hoc ſanguine litabat. Nec minus ab hujus agello grando ſe avertebat, quam ab illo, in quo majoribus hoſtiis exorata erat.*

Rationem hujus rei quidam quærunt. Alteri, ut homines ſapientiſſimos decet, negant poſſe fieri, ut cum grandine aliquis paciſcatur, & tempeſtates munuſculis redimat, quamvis munera etiam Deos vincant [quod hîc Ironice ex Homero affert] *Alteri ſuſpicari ipſos ajunt, eſſe in ipſo ſanguine vim quandam potentem avertendæ nubis, ac repellendæ. Sed quomodo in tam exiguo ſanguine poteſt eſſe vis tanta, ut in altum penetret, & eam ſentiant nubes? Quanto expeditius erat dicere, Mendacium & fabula eſt? At Cleonis judicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura providendæ tempeſta-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tis : quod negligentia eorum vineæ vapulaſſent , aut ſegetes procidiſſent. Et apud nos in XII. tabulis cavetur , ne quis alienos fructus incantaſſit. Rudis adhuc antiquitas credebat & ATTRAHI IMBRES CANTIBUS ET REPELLI: *quorum nihil poſſe fieri tam palam eſt , ut hujus rei cauſſa nullius Philoſophi ſchola intranda ſit.*

Ridet talia uti videmus aperte ſapientiſſimus ille Seneca : & tamen non deſunt inter Chriſtianos magni nominis viri, qui hujuſmodi carminibus effectum adſcribunt : verum non novum nobis eſt , legere rationes ac cauſas iſtorum effectum , qui nunquam fuere in rerum natura. Seneca noſter magos hîc quidem non nominat ; quod tamen facit Clemens Alexandrinus libro 6 ſtromat. ubi ita habet : Λέγουσι δ' οὖν τινες λοιμούς τε καὶ χαλάζας καὶ θυέλλας καὶ τὰ παραπλήσια, οὐκ ἀπὸ τῆς ἀταξίας τῆς ὑλικῆς μόνης, ἀλλὰ καὶ κατά τινα δαιμόνων ἢ καὶ ἀγγέλων οὐκ ἀγαθῶν ὀργὴν φιλεῖν γίνεσθαι. αὐτίκα φασὶ τοὺς ἐν Κλεωναῖς μάγους φυλάττοντας τὰ μετέωρα, τῶν χαλαζοβολήσειν μελλόντων νεφῶν, παράγειν τε ᾠδαῖς καὶ θύμασι, τῆς ὀργῆς τὴν ἀπειλήν. ἀμέλει καὶ εἴ ποτε ἀπορία ζώου καταλάβοι, τὸν σφέτερον αἱμάξαντες δάκτυλον, ἀρκοῦνται τῷ θύματι : ἤ, τε μαντικὴ Διοτίμα θυσαμένοις Ἀθηναίοις περὶ τοῦ λοιμοῦ ί ἔτη ἀναβολὴν ἐποιήσατο τῆς νόσου· καθάπερ καὶ ὁ Κρητὸς Ἐπιμενίδου αἱ θυσίαι αὐτοῖς Ἀθηναίοις, τὸν Περσικὸν πόλεμον εἰς τὸν ἴσον ὑπερέθεντο χρόνον· διαφέρειν δ' οὐδὲν νομίζουσιν, ἐὰν γοῦν θεοὺς, εἴτε καὶ ἀγγέλους τὰς ψυχὰς ταύτας λέγοιμεν. αὐτίκα οἱ ἔμπειροι τοῦ λόγου κατὰ τὰς ἱδρύσεις ἐν πολλοῖς τῶν ἱερῶν, καὶ σχεδὸν πάσας τὰς θήκας τῶν κατοιχομένων ἐνιδρύσαντο, δαίμονας μὲν τὰς τούτων ψυχὰς καλοῦντες. θρησκεύεσθαι δὲ παρ' ἀνθρώπων διδάσκοντες, ὡς ἂν ἐξουσίαν λαβούσας διὰ καθαρότητα τοῦ βίου τῇ θείᾳ προνοίᾳ, εἰς τὴν ἀνθρώπων λειτουργίαν τὸν περίγαιον περιπολεῖν τόπον. *Porro autem dicunt aliqui, peſtilentias & grandines & procellas, & quæ ſunt his ſimilia , non fieri ex ſola materiali egeſtate ordinis, ſed ſolere etiam fieri ex aliqua ira Dæmonum vel Angelorum non bonorum. Jam vero ajunt* MAGOS *qui ſunt Cleonis obſervantes ſublimia nubium quæ erant grandines eja-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ejaculaturæ , canticis & ſacrificiis iram depellere. Quod ſi forte eis quandoque defuerit animal ſuo cruentato digito ſacrificant Vaticina quoque Diotima Athenienſibus , qui ſacrificaverant ante peſtilentiam, effecit ut morbus differretur decem annis. Sicut & Epimenidis Cretenſis ſacrificia ipſis Athenienſibus in tantum tempus Perſicum bellum diſtulerunt. Exiſtimant autem nihil referre an has animas Deos dicamus an Dæmonas. Jam vero qui ſunt ipſorum Doctrinæ periti in multis templis tanquam Deorum ſtatuas, omnes fere mortuorum loculos poſuere; Dæmonas quidem vocantes eorum animas, docentes eas coli ab hominibus , ut quæ Divina providentia, propter vitæ puritatem, poteſtatem acceperint, ut ad hominum miniſterium obirent locum qui eſt circa terram. Quæ Plinius, affert, libro XXX. cap. 1 & 2. jam alibi adduxi , atque apud ipſum commode legi poſſunt : nec opus eſt plura hîc Philoſophorum minus ſuperſtitioſorum verba aut argumenta congerere.

Videmus ex hiſce nunc adductis, æque apud Sapientiores Hebræos, quam prudentiores Ethnicos, tum Græcos, tum Latinos, pro impoſturis ludibriiſque, humana arte atque induſtria per *Magos* illos prætenſos confictis aut perpetratis, haberi : iiſque talia ſemper irriſui fuiſſe. Nec immerito; cum unicuique ſaltem modico judicio atque experientia prædito, (modo non nimium obſideatur præjudiciis anilium fabellarum a prima infantia ipſius animo impreſſis) id facillime patere queat, ex ipſis horum nugamentorum narratiunculis; ac potiſſimum quidem ex iis quæ a Poëtis, omnium fabellarum abſurdiſſimarumque nugarum patronis, magno molimine ac permagna cum pompa, adducuntur.

Et tamen horum fabellæ, quam ſerio a multis, etiam Doctiſſimis viris, in teſtimonium afferuntur, ubi de magicarum Operationum virtute ac veritate quæſtio eſt.

Longe cordatior certe hîc Cicero: qui ad hujuſmodi teſti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

monia ex Poëtis allata, lib. II. de Divinatione reſpondet: *Num igitur me cogis etiam fabulis credere? quæ delectationis habeant, quantum voles: verbis, ſententiis, numeris, cantibus adjuventur: auctoritatem quidem nullam debemus, nec fidem commentitiis rebus adjungere.*

Ut autem videamus quid confinxerint de hac re Poëtæ, mendaciorum delectabilium Auctores ac Patroni: audiamus ipſorum Principem Virgilium.

Has herbas atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipſe dedit Mœris: naſcuntur plurima Ponto.
His ego ſæpe lupum fieri & ſe condere ſylvis
Mœrin, ſæpe animas imis excire ſepulchris;
Atque ſatis aliò vidi traducere meſſes.

At majori adhuc cum Emphaſi canuntur hæc modo allatis præcedentia:

Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam.
Carminibus Circe Socios mutavit Vliſſis.

Ac quidem, ut de re certiſſima, Ovid. lib. XII. Metamorphoſeos:

Mater erat Mycale, quam deduxiſſe canendo
Sæpe reluctantis CONSTABAT *cornua Lunæ.*

Quod autem Luna tandem reluctaretur, minime mirum nobis eſſe debet; cum tam crebro ipſa cœlo refixa devocaretur a Magis ac Sagis, ut omnino inde delaſſaretur, negaretque ſe amplius velle iſtiuſmodi mulierculis obedire. unde non immerito Propertius! *Et jam Luna negat toties decurrere cælo.*

Interim vide, mi Lector, quid non Poëtica pectora cogat mentiendi ſacra fames, & in omnia abſurda abeundi libi-

bido! namque Tibullus lib. I. Eleg. 2. ita canit, quaſi teſtis oculatus:

Hanc ego de cœlo ducentem ſydera VIDI,
Fluminis hæc rapidi carmine vertit iter.
Hæc cantu finditque ſolum, maneſque ſepulchris
Elicit, & tepido devocat oſſa rogo.
Jam ciet infernas magico ſtridore catervas:
Jam jubet aſperſas lacte referre pedem
Quum libet hæc triſti depellit nubila cœlo:
Cum libet, æſtivo convocat orbe nives.
Sola tenere malas Medeæ dicitur herbas:
Sola feros Hecates perdomuiſſe canes.

Imo & Ovidius:

Carmina ſanguineæ deducunt cornua Lunæ,
Et revocant niveos SOLIS *euntis equos.*

Vide, quæſo, hic ipſum Solem, ſi non detractum e Cœlo, ſaltem retractum e curſu ſuo, carminibus. Unde admodum miror Poëtas ipſos, iſtam artem (cum Sol ſit Apollo ſeu Phœbus, Apolloque Poëtarum, ut ipſi fingunt, præſes) non didiciſſe, a Magis vel ſagis: ut ſic ipſis ille Apollo propius ac præſentior dum furebant (ac ſæpe furabantur) adeſſet.

Verum enim vero, ut hîc omnia in compendium videamur redegiſſe; atque eo Magis magiciſque his valedicamus; ipſam Medeam (eodem Ovidio auctore) loquentem, audiamus;

Nox, ait, arcanis fidiſſima, quæque diurnis
Aurea cum Luna ſucceditis ignibus aſtra,
Tuque triceps Hecate, quæ cœptis conſcia noſtris
Adjutrixque venis, cantuſque arteſque Magarum,
Quæque Magas, Tellus, pollentibus inſtruis herbis;
Auræque & venti, monteſque anneſque, Lacuſque,

Dîque omnes nemorum, Dîque omnes noctis adeſte:
Quorum [NB] *ope cum volui, ripis mirantibus amnes*
In fontes rediere ſuos: concuſſaque ſiſto;
Stantia concutio cantu freta; nubila pello;
Nubilaque induco; Ventos abigoque cogoque;
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces;
Vivaque ſaxa ſuâ convulſaque robora terrâ,
Et ſylvas moveo; jubeoque tremiſcere montes;
Et mugire ſolum, maneſque exire ſepulcris.
Te quoque Luna traho, quamvis Temesæa *labores*
Æra *tuos minuant.* Currus *quoque carmine noſtro*
Pallet Avi; *pallet noſtris aurora Venenis, &c.*

Quid Poetis ac Mythologis, ipſorum filiis, circa fidem Hiſtoriarum rerumve hoc aut illo modo geſtarum, tribuendum ſit, patet pluſquam ſatis ex ipſorum ſcopo, qui eſt ſonorè, ac ſuaviter fingendo, delectare, ac movere animos ſuorum Auditorum Lectorumve.

Oſtendit id, inter alia, Argo navis, cujus (teſtantibus id Poëtis ac Mythologis) carina locuta fuit voce humana, eaque Argonautis vaticinia fudit. Ita enim Apollonius Rhodius libro. . . . . .

Ἴαχεν ἀνδρομέῃ ἐνοπῇ μεσσηγὺ θεόντων
Αὐδῇ ἐν γλαφυρῇ νηὸς δόρυ, τόῤῥ᾽ ἀνὰ μέσσην
Στεῖραν Ἀθηναίη Δωδωνίδος ἥρμοσε φηγοῦ.
Τοὺς δ᾽ ὀλοὸν μεσσηγὺ δέος λάβεν εἰσαΐοντας
Φθογγήντε Ζηνός τε βαρὺν χόλον. οὐ γὰρ ἀλύξειν
Ἔννεπεν οὔτε πόρους δολιχῆς ἁλός, οὔτε θυέλλας
Ἀργαλέας, ὅτε μὴ Κίρκη φόνον Ἀψύρτοιο
Νηλέα νίψειε. Πολυδεύκεα δ᾽ εὐχετάασθαι
Κάστορά τ᾽ ἀθανάτοισι θεοῖς ἤνωγε κελεύθους
Αὐσονίης ἔμπροσθε πορεῖν ἁλός· ᾗ ἔνι Κίρκην

Δή-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Δήουσιν Πέρσης τε καὶ Ἠελίοιο θύγατρα.
Ὣς Ἀργὼ ἰάχησεν ὑπὸ κνήφας. &c.

Si hi verſus inſervire deberent rei alicui accuratius demonſtrandæ, verſionem quoque ſatis accuratam hic adderem. nunc, quod res tanti minime ſit, reddam illa verbis J. Baptiſtæ Pii, quibus, inter alia, defectus Valerii Flacci, ex Apollonii libro tertio, ſupplere conatus eſt:

Ecce autem attonitis humana voce carina
Remigibus propere increpuit, quam bellica Pallas
Aptavit pridem ſtructam e Dodonide ſylva.
Venturos canit errores, canit & Jovis iras
Vocibus humanis ſtellati conſcia cœli:
Quin pelagi ambages memorat, ſævaſque procellas
Non manibus, nullaque dari diſſolvier arte;
Ni mortem Abſyrti Circe, cædemque piaret.
Mox jubet Oebalios pelagi immortalia fratres
Numina ſupplicibus placare infenſa querelis,
Certus in Auſonias quo curſus provehat oras,
Incidat in Circen donec pegaſæa carina
Barbarica Circen Perſa atque Hyperione natam.
Sic viſæ Minyis tabulæ reſonare loquaces.

Onomacritus vero, in Argonauticis, hoc modo canit:

Ὡς οἱ μὲν τὰ ἕκαστα πονείατο· ἐκ δ᾽ ἄρα κοίλης
Νηὸς ἐπιβρομέουσα Τομαριὰς ἔκλαγε Φηγὸς, &c.

Ne vero poſt Poëtas Mythologorum teſtimonia nobis deficere videantur, audiamus & Apollodorum; qui, in Bibliotheca ſua hoc modo fabulatur: Καὶ αὐτῶν τὰς Ἀψυρτίδας νήσους παραπλεόντων ἡ ναῦς φθέγγεται, μὴ λήξειν τὴν ὀργὴν τοῦ Διὸς, εἰ μὴ πορευθέντες εἰς τὴν Αὐσονίαν τὸν Ἀψύρτου φόνον καθαρθῶσιν ὑπὸ Κίρκης. *Ac dum ſecus Abſyrtidas inſulas navigant, Argo* na-

navis eos alloquitur his verbis : Jovis iram nunquam antea deſituram eſſe, quam in Auſoniam profecti abſyrti necis ergo a Circe fuerint expiati.

Quis igitur nunc amplius miretur Mœnalum argutumque nemus pinoſque loquentes, aut quercus Dodonæas, e quarum ligno exciſa, per ipſam Palladem, fuit loquax iſta carina? Quiſve ſtupeat vocem Xanthi, alterius ex Achillis equis, dominum ſuum Achillem alloquentis, ſibique & ſocio apologiam parantis, ſimulque ipſi triſtem interitum vaticinantis? Verum audiamus hîc ipſum Homerum.

Τὸν δ' ἄρ' ὑπὸ ζυγόφιν, προσέφη πόδας αἰόλος ἵππος
Ξάνθος, (ἄφαρ δ' ἤμυσε καρήατι, πᾶσα δὲ χαίτη
Ζεύγλης ἐξεριποῦσα παρὰ ζυγὸν οὖδας ἵκανεν.
Αὐδήεντα δ' ἔθηκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη)
Καὶ λίην σ' ἔτι νῦν γε σαώσομεν ὄβριμε Ἀχιλλεῦ.
Ἀλλά τοι ἦμαρ ἐγγύθεν ὀλέθριον, οὐδέ τι ἡμεῖς
Αἴτιοι, ἀλλὰ θεός τε μέγας, καὶ μοῖρα κραταιή.
Οὐδὲ γὰρ ἡμετέρῃ βραδυτῆτί γε, νωχελίῃ τε,
Τρῶες ἀπ' ὤμοιϊν Πατρόκλου τεύχε' ἕλοντο,
Ἀλλὰ θεῶν ὤριστος, ὃν ἠΰκομος τέκε Λητὼ,
Ἔκτανε ἐνὶ προμάχοισι, καὶ Ἕκτορι κῦδος ἔδωκε.
Νῶϊ δὲ καί κεν ἅμα πνοιῇ ζηφύροιο θέοιμεν,
Ἥν περ ἐλαφροτάτην φασ' ἔμμεναι, ἀλλά σοι αὐτῷ
Μόρσιμόν ἐστι, θεῷ τε καὶ ἀνέρι ἶφι δαμῆναι.

Hunc autem a jugo allocutus eſt pedibus celer equus
Xanthus (ſtatim vero nutavit capite, omniſque juba
Circulo colli excidens, juxta jugum ad terram pervenit:
Vocalem autem eum fecit Dea albiulna Juno)
Et ſtudioſe te adhuc nunc ſaltem ſervabimus, fortiſſime Achilles,
Sed tibi prope dies eſt exitialis, neque quid nos
Culpandi, at Deuſque magnus & fatum præpotens.

Ne-

Neque enim noſtra tarditate ſegnitieque
Trojani ab humeris Patrocli arma ceperunt,
Sed Deorum optimus, quem pulchricoma peperit Latona,
Interfecit inter propugnatores, & Hector gloriam dedit.
Nos ſane etiam cum flatu Zephyri curreremus,
Quem leviſſimum dicunt eſſe: ſed tibi ipſi
Fatale eſt, a Deoque & viro forti occidi.
Sic locuti Furiæ inhibuerunt vocem.

Hæc pauca admodum, ex quamplurimis, exempla nobis ſuffecerint. nec opus eſt ut de aliis Hyperbolis monſtroſis, in ſcuto aut Achillis, aut Æneæ quoque, per Poëtas, commiſſis: aliquid addam quod forſan unà microſcopium, illis apte perſpiciendis ac conſiderandis minutatim tam Thetidis quam Veneris filio Vulcanus ab Inferis miſerit: Verum conſideremus, quæſo, Herulum,

. . . . . . *Cui tres animas Feronia mater,*
Horrendum dictu, dederat: (unde &) terna arma movenda, ac
Ter letho ſternendus erat.

Ac præter hunc Heroäs cum Homericos, tum Virgilianos; cujus Virgilii ſolum duos (ne mihi denuò ad Homerum recurrendum ſit) huc afferam, Turnum, ſcilicet, atque Æneam; quorum primus,

. . . . *Veluti montis ſaxum de vertice præceps*
Dum ruit avulſum vento; ſeu turbidus imber
Proluit, aut annis ſolvit ſublapſa vetuſtas:
Fertur in abruptum magno mons improbus actu,
Exultatque ſolo, ſylvas armenta viroſque
Involvens ſecum: disjecta per agmina Turnus
Sic urbis ruit ad muros.

Alter vero, ne certe minor ullo modo videatur adverſario il-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

lo, quem tandem, Deorum ope, ſuperare atque occidere debebat,

> . . . . . *Horrendum intonat armis*
> *Quantus Athos, aut quantus Eryx, aut ipſe coruſcis*
> *Quum fremit ilicibus quantus, gaudetque nivali*
> *Vertice ſe attollens Pater Apenninus ad auras.*

Quum talia, mi Lector, lego, mihi (fateor) imaginari ſoleo & Herculem quendam inter Pygmæos, aut Polyphemum inter Ulyſſis ſocios verſantem; aut ſolos Heroas Poëticos pluſquam homines fuiſſe, cæteros vero mortales (exceptis ſolis Ajacibus, Hectore, Meſſapo, Mineſtheo Sergeſtoque aliiſque ejuſmodi ſemihominibus, ut ſic loquar,) homunciones, imò hominum quaſi icunculas fuiſſe tantum; adeoque οὐδὲ ἐν λόγῳ, οὐδὲ ἐν ἀριθμῷ fuiſſe habendos.

Vide igitur hinc quoque, quid nobis cogitandum ſit ſi quando Poëtica *ſurgat Tempeſtas, & ſic una Euruſque Notuſque ruant creberque procellis Africus;* ac Poëticorum vocabulorum ſeſquipedalium, ac metrorum, turbine nos percellant. Si porro credimus Poëtis talium nugarum auctoribus ac promicondis, circa ejuſmodi *Magicos cantus, Magicaſque præſtigias*, longe plus valent *Dii Inferi* quam *Dii ſuperi.* Unde & non immeritò ipſa *Juno Divum Regina*, imo & *magna Jovis ſoror & Conjux* (tanta eſt animis Cœleſtibus ira,) furore concita loquitur: *Flectere ſi nequeo Superos Acheronta movebo:* ac cogitur ſupplex blandiri Divinitati longe minori, ut voti compos fiat, tantum Numen cœleſte.

Quin contra minime ſupplex verum acerbe minitans, ac vehementer excandens Erichto, ut quæ in Superos atque Inferos æque imperium exercebat (quod nullus, credo, Priapus crepitu ventris diſturbaſſet) ita, apud Lucanum, hoc modo in ſcenam inducitur:

. . . *Mi-*

. . . . *Miratur Erichto*
Hæc FATIS *licuiſſe moras. irataque morti*
Verberat immotum vivo ſerpente cadaver:
Perque cavas terræ, quas egit carmine rimas,
Manibus illatrat, regnique ſilentia rumpit.
Tiſiphone, vociſque meæ ſecura Megæra,
Non agitis ſævis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? jam vos ego nomine vero
Eliciam, Stygiaſque canes in luce ſuperna
Deſtituam: per buſta ſequar per funera cuſtos
Expellam tumulis. abigam vos omnibus urnis.
Teque Deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta ſoles Hecate pallenti tabida forma
Oſtendam, faciemque Erebi mutare vetabo.
Eloquar immenſo terræ ſub pondere, quæ te
Contineant, Ennæa, dapes, quo fœdere mæſtum
Regem noctis ames, quæ te contagia paſſam
Noluerit revocare Ceres. Tibi peſſime mundi
Arbiter immittam ruptis Titana cavernis
Et ſubito feriere die. Paretis? an ille
Compellandus erit, quo nunquam terra vocato
Non concuſſa tremit; qui Gorgona cernit apertam,
Verberibuſque ſuis trepidam caſtigat Erinnyn;
Indeſpecta tenet vobis qui Tartara: cujus
Vos eſtis Superi; Stygias qui pejerat undas?

Has tamen aquas Stygias, nulli e Superum numero, (ne quidem ipſe Jupiter Omnipotens, hominum pater atque Deorum) pejerare audent, tradentibus ita Poëtis, harum rerum ſatis ſuperque ſcientibus; eò quod ipſi hos Deos cum Cœleſtes tum Infernales ſic forment, reforment, imo & quandoque transforment, ut ſoli atque unici, hujuſmodi Deorum nugacium (pro maxima ſaltem parte) auctores atque videantur artifices.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Quiſnam vero ille, ſive *Demogorgon*, ſive *Demiurgus*, ſit, cujus vel nomine citato ipſa terra concutitur, non temere nobis Magi Poëtarum aperiunt. Namque apud Papinium Statium, in Necyomanteia, Tereſias (libro quarto Thebaidos) hoc modo (gravatus, ſcilicet, eo, ſi Theſſalicæ, aliæve, mulierculæ ſibi Sacerdoti ac Vati potiorem honorem, poteſtatemque præripere velle videantur,) horrendis hujuſmodi intonat verbis:

Jam nequeo tollerare moram. Caſſuſne Sacerdos
Audior? an rapido jubeat ſi Theſſala cantu
Ibitis? & Scythicis quotiens medicata venenis
Colchis agit, trepido pallebunt Tartara motu?
Noſtri cura minor? Si non attollere buſtis
Corpora, nec plenas antiquis oſſibus urnas
Egerere, & mixtos Cœlique Erebique ſub unum
Funeſtare Deos libet aut exſanguia ferro
Ora ſequi, aut ægras functorum carpere fibras:
Ne tenues annos, nubemque hanc frontis opacæ,
Spernite, ne moneo, ET NOBIS SÆVIRE FACULTAS
Scimus enim & quidquid dici, noſcique timetis,
Et turbare Hecatem, ni te Thymbræe vererer,
Et triplicis mundi ſummum, quem ſcire neſaſtum.
Illum ſed taceo.

Sed Philoſophi Platonici (Porphyrius ſaltem) non verentur indicare nomen illud horrendum horrendi iſtius *Dæmonis, Magorum Magicorumque Dei*, cui cæteri *Dii Infernales* quaſi *Superi* (ac ſic longe minore poteſtate præditi) ſunt; nedum *Dii Cœleſtes*, qui omnes per iſtum coguntur; dum interim ipſe etiam cogatur *Carminibus* miſerrimarum mulierclarum; quæ ſic evadunt ita Omnipotentes, ut & Dîs ſuperis & Inferis, quibuſcunque tandem, imperitent: quamvis ipſarum ope-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

operationes Magicæ, vel per ficulneum Priapum diſturbentur. Interim nominat Porphyrius Serapin & Hecatem : ut ſic diviſum imperium cum Serapi Hecate habeat : uti pag. 48. ex hoc Porphyrio notavi.

Non mirum igitur Poëtas, interque illos Theocritum ceciniſſe.

. . . . Ἀλλὰ Σελάνα
Φαῖνε καλὸν, τὶν γὰρ ποταείσομαι ἅσυχα δαῖμον
Τᾷ χθονίᾳ θ' Ἑκάτῃ τὰν καὶ σκύλακες τρομέονται
Ἐρχομέναν νεκύων ἀνά τ' ἠρία καὶ μέλαν αἷμα.
Χαῖρ' Ἑκάτα δασπλῆτι, καὶ ἐς τέλος ἄμμιν ὀπήδει,
Φάρμακα ταῦτ' ἔρδοισα χερείονα μήτε τι Κίρκης
Μήτε τι Μηδείας, μήτε ξανθᾶς Περιμήδας.

. . . . Sed Luna
Luceas belle tibi enim ſubmiſſa voce canam carmina, ô Dea,
Terreſtrique Hecate, quam & catuli tremunt
Dum incedit per mortuorum ſepulcra & atrum ſanguinem.
Salve Hecate terribilis, & ad finem uſque nobis adſis,
Venena hæc efficiens inferiora neque Circes,
Neque Medeæ, neque flavæ Perimedæ.

Uti & Virgilium lib. 6. de Sibylla canit:

Voce vocans Hecatem cœloque Ereboque potentem.

At vero potentiſſima illa *Hecate* minas miſerrimarum muliercularum ſæpius perferre debet, iiſque æque ac cæteri Dii tam Superi, quam Inferi obedire atque inſervire.

Serapis autem, ut ut pro *Magorum*, *Magicarumque artium* ſummo Magiſtro habeatur a Porphyrio, non tamen eo nomine venit apud cæteros, quod ſciam, Gentiles; uti neque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

que ipſe *Oſiris*, quocum *Serapis* unum idemque numen conſtituebat; ſecundum hæc Martiani: *Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Oſirim.* Certe pro Jove apud Ægyptiorum plurimos habebatur, teſte Tacito lib. 4. Hiſtor. [ubi de Serapide Alexandriam deportato loquitur] *Præcipitque* [Ptolemæus] *Navigaturis, ut Pythium Apollinem adeant. Illis mare ſecundum. Sors Oraculi haud ambigua. Irent, Simulacrumque Patris ſui reveherent, Sororis relinquerent.* Quibus addenda tamen hæc paulo inferius ibidem ſequentia: *Deum ipſum multi Æſculapium, quod medeatur ægris corporibus: quidam Oſirin antiquiſſimum illis gentibus numen; plerique Jovem, ut rerum omnium Potentem; plurimi Ditem patrem* [adeoque Jovem Stygium] *inſignibus, quæ in ipſo manifeſta, aut per ambages conjectant.* Quorum poſtremorum e numero videtur fuiſſe Porphyrius.

Atqui *Serapis* & *Apis* quoque pro uno eodemque numine habentur (uti & *Jupiter* & *Ammon* & *Pan* & *Pluto*, Diodoro Siculo auctore; ſicut & *Sol* Macrobio, cui omnes Divinitates ac Dii ad Solem referuntur) niſi verum ſit, *Serapin* hunc adventitium ac novum Numen Ægyptiis fuiſſe: ac ſi non tempore primi Ptolomæi introductum, ſaltem cultum ibi, ac Templa publica ipſi, aut minus aut nequaquam ante id tempus, contigiſſe in Ægypto: licet ipſi jam antea ibi Sacellum unà cum Iſidi obtigerat.

Nolo hîc addere, quæ contra Joſeph. Scaligerum celeberr. J. G. Voſſius affert: ſed potius conciliandæ horum vere eruditiſſimorum virorum diſcrepanti ſuper hac re opinioni addam illa, quæ Macrobius affert Saturnal. lib. I. cap. 7. *Cum igitur conſediſſent, Horus Avienum intuens, quem familiarius frequentare ſolitus erat, In hujus, inquit, Saturni cultu, quem Deorum principem dicitis, ritus veſter ab Ægyptiorum religioſiſſima gente diſſentit. Nam illi neque Saturnum, neque ipſum Serapim receperant in Arcana Templo*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

plorum, uſque ad Alexandri Macedonis occaſum. Poſt quem tyrannide Ptolomæorum preſſi hos quoque Deos in cultum recipere Alexandrinorum more, apud quos præcipue colebantur, coacti ſunt. Ita tamen Imperio paruerunt; ut non omnino religionis ſuæ obſervata confunderent. Nam quia nunquam fas fuit Ægyptiis pecudibus aut ſanguine, ſed precibus aut ture ſolo placare Deos; his autem duobus advenis hoſtiæ erant ex more mactandæ; fana eorum extra pomœrium locaverunt: ut & illi ſacrificii ſolemnis ſibi cruore colerent, nec tamen urbana Templa morte pecudum polluerentur. Nullum itaque Ægypti oppidum intra muros ſuos aut Saturni aut Serapis fanum recepit. Horum alterum vix ægreque a vobis [Romanis] *admiſſum audio: Saturnum verò vel maximo inter ceteros honore celebratis,*

Apud Romanos non ſemper, neque ab omnibus æque reverenter fuiſſe cultum hunc *Serapim* oſtendunt, tum alia, tum quæ de ipſius atque Iſidis Templo S. C. diruto, ſic narrat Valerius Maximus: *L. Æmilius Paulus Conſul, cum Senatus* ISIDIS *&* SERAPIS *fana diruenda cenſuiſſet, eaque nemo opificum attingere auderet; poſita prætextâ ſecurim arripuit, Templique foribus inflixit.*

Attamen, nunc nominato Macrobio teſte, ſequentibus temporibus apud Ægyptios permagnâ cum veneratione cultus fuit; namque ita ille cap. XX. *Eidem Ægypto adjacens civitas, quæ conditorem Alexandrum Macedonem gloriatur Serapin atque Iſin* [quos pene ſemper ſimul conjungunt, licet Iſidis nomen ut plurimum præcedat] *cultu pæne attonitæ venerationis obſervat. Omnem tamen illam venerationem Soli* [NB] *ſe ſub illius nomine teſtatur impendere, vel dum calathum capiti ejus inſigunt, vel dum ſimulacro ſignum tricipitis animantis adjungunt; quod exprimit medio eodemque maximo capite leonis effigiem. dextera parte caput canis exoritur manſueta ſpecie blandientis; pars vero læva cervicis ra-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

rapacis lupi capite finitur; eaſque formas animalium draco connectit volumine ſuo capite redeunte ad Dei dexteram quæ compeſcitur monſtrum. Ergo leonis capite monſtratur præſens tempus: quia conditio ejus inter præteritum futurumque actu præſenti valida ferven ſque eſt. Sed & præteritum tempus lupi capite ſignatur, quod memoria rerum tranſactarum rapitur & aufertur. Item canis blandientis effigies futuri temporis deſignat eventum; de quo nobis ſpes, licet incerta, blanditur. Tempora autem cui niſi proprio famularentur auctori? cujus vertex inſignitur calatho & altitudinem ſideris monſtrat & potentiam capacitatis oſtentat: quia in eum omnia terrena redeunt, dum immiſſo calore rapiuntur. Accipe nunc quid de Sole vel Serapi pronuntietur Oraculo. Nam Serapis quem Ægyptii Deum Maximum prodiderunt, oratus a Nicocreonte Cypriorum rege quis Deorum haberetur, his verſibus Sollicitam Religionem regis inſtruxit:

> Εἰμὶ θεὸς τοιόσδε μαθεῖν, οἷον κ' ἐγὼ εἴπω,
> Οὐράνιος κόσμος κεφαλὴ, γαςὴρ δὲ θάλασσα,
> Γαῖα δέ μοὶ πόδες εἰσὶ, τὰ δ' οὔατ' ἐν αἰθέρι κεῖται.
> Ὄμμά τε τηλαυγὲς, λαμπρὸν φάος ἡλίοιο.

Ex his apparet Serapis & Solis unam & individuam eſſe naturam. Iſis juncta religione celebratur, quæ eſt vel terra vel natura rerum ſubjacens Soli. Hinc eſt quòd continuatis uberibus corpus Deæ omne denſetur, quia terræ vel rerum naturæ altu nutritur univerſitas.

Quis nunc amplius credat *Serapim* eſſe aut *Ditem patrem* aut *Demogorgona*, qui *Gorgona videt apertam*, cujuſque ratione cæteri Dii inferni ſint ſuperi; ni ſtatuamus majorem dilucidioremque ſolem in infimo Tartaro, aut aliquid ipſi vicarium atque æqui valens comminiſcamur? de quo tamen, ne quid temere nimis ſtatuamus, Poëtæ forſan quam ſerio conſulendi ſunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

De Etymo hujus *Serapis* (vel *Serapidis*) nolo anxiè hîc inquirere; tam quod id juſtius ſæpe famelicorum Criticorum, quibus deficit ſolidioris doctrinæ eruditioniſque ſuppellex & opus & labor ſit, quam quod, (licet *Sarapis*, Voſſio deducatur ab Hebræo שר *Princeps*, & *Apis*, aliis quaſi Sorapis a σόρος & Ἄπις, aliis denique ab *Oſiris* & *Apis*, ut ſic ſit quaſi *Oſirapis*, ſicut vocem *Iſis* ab *Iſcha*, אשה Hebræorum deducunt) periculum ſit, ne ad tam ridiculas delabamur Etymologias, quam ſunt illorum qui *Iſenacum* Germaniæ oppidum ab *Iſide* Ægyptiorum illa Dea, & *Hamburgum* a *Cham* ſive *Ham* Noë filio, aut *Pontificis Maximi* apud Romanos appellationem a *Pontis infectione*, quam belle, imo potius perquam ridicule, derivant; aut *Diabolum* a δὶς & βόλος, eo quod homines duobus quaſi bolis (ratione ſcilicet Corporis & animæ) devoret, vel devorare ſtudeat. Sufficit igitur, puto, hâc vice, me hunc *Serapin*, ſive *Sarapin* ſive *Oſirapin* (elige ex hiſce quidquid volueris) ab Inferis revocaſſe, quo ipſum detruſerat Porphyrius; non quidem verbis Magicis, verum Macrobii aliorumque Veterum, qui ipſi honoratiorem certe ſedem ac poteſtatem attribuunt.

At magnas hic circa *Deos ſuperos* movet difficultates Poëtis ac Mythologis Arnobius (lib. V.) non ex aliquo horum ſimili, verum ex Valerio Antiate Hiſtorico, ac quidem tali ac tanto, ut & a Tito Livio ac Macrobio adducatur, hoc modo: *In ſecundo Antiatis libro, ne quis forte nos exiſtimet concinnare per calumnias crimina, talis perſcripta eſt fabula. Numam illum Regem, cum procurandi fulminis ſcientiam non haberet, eſſetque illi cupido noſcendi, Egeriæ monitu caſtos duodecim juvenes apud aquam celaſſe cum vinculis: ut cum Faunus & Martius Picus ad id locorum veniſſent hauſtum, nam illis aquandi ſolemne iter huc fuit, invaderent, conſtringerent, colligarent. Sed quo res fieri expeditius poſſet, Regem pocula non parvi numeri vino mulſoque compleſſe, cir-*

caque acceſſus fontis inſidioſam venturis oppoſuiſſe fallaciam. Illos more de ſolito bibendi appetitione correptos ad hoſpitia nota veniſſe. Sed cum liquoribus odoratis offendiſſent fragrantia pocula, vetuſtioribus antepoſuiſſe res novas, invaſiſſe aviditer dulcedine potionis captos, hauſiſſe plus nimio, obdormiviſſe, factos graves: tum bis ſenos incubuiſſe ſopitis, injeciſſe madidatis vincla, expergitoſque illos ſtatim perdocuiſſe Regem, quibus ad terras modis Jupiter poſſet, & ſacrificiis elici: & acceptâ Regem ſcientiâ rem in Aventino feciſſe Divinam, elexiſſe [NB] *ad terras Jovem, ab eoque quæſiſſe ritum procurationis & morem. Jovem diu cunctatum expiabis, dixiſſe, capite fulgurita: Regem* [doloſe, ut ſequentia Jovis verba ſic interciperet] *reſpondiſſe, cæpicio: Jovem rurſus, humano: retuliſſe Regem* [quaſi Jupiter de novo inciperet.] *ſed capillo. Deum contra, anima: piſcis* [alii legunt *Mæna*, quod magis cum Plutarchi narratiunculâ convenit, quamvis idem maneat ſenſus] *ſubjeciſſe Pompilium. Tunc ambiguis Jovem propoſitionibus captum extuliſſe hanc vocem: Decepiſti me Numa; nam ego humanis procurari conſtitueram fulgurita, non capillo cæpio: quoniam me tamen tua circumvenit aſtutia, quem voluiſti habeto morem: & his rebus quas pactus es, procurationem ſemper ſuſcipies fulguritorum.*

Quæ ad hæc animadvertit Arnobius ſunt elegantiſſima: legat igitur illa Lector, cui occaſio atque otium ſuppetunt. Nos vero pergamus ad ſcopum nobis propoſitum. Eo, interim, procurandi munere gaudebant in poſterum Haruſpices (qui an hæc ab ipſo Tage, an vero a Numa didicerint, exquirant ulterius ac curatius Mythologi) unde & apud Lucanum lib. I.

. . . . . Diſperſos fulminis ignes,
Colligit, & terræ mæſto cum murmure ponit.

Ac

Ac lib. VIII.

Incluſum Tuſco venerantur ceſpite fulmen.

ut & Sidonius carm. IX.

Nec qui fulmine Tuſcus expiato,
Septum numine quærit ad bidental:

Nempe *aliquis ſenior qui publica fulgura condit.* Verum de hiſce hic ulterius diſſerendi locus non eſt.

Difficultas vero non tam in eo verſatur, quod Dii minorum gentium tam facile ab hominibus [quod & de *Sileno* Vergilius nobis cantat] decipiantur; verum in eo quod hi Dii minorum gentium homines ipſos edocere, ipſiſque tradere, valeant media illa, quibus cogere, imò è cœlo ad terras devocare poſſint, non ſolum cæteros Majorum gentium Deos; ſed, quod plus eſt, ipſum quoque Jovem: de cujus ſumma poteſtate omnes, imprimis Poëtæ, tam magnifice loquuntur; ac de cujus Catena aurea e cœlo demiſſa tam μάλα σεμνῶς & tam Tragice, cantat Homerus. Hoc parum tamen, præ illis quæ ſequuntur. Unde enim didicit *Numa* hanc artem? a *Fauno* & *Pico Martio*, ſemideis ſcilicet, qui de ſeipſis teſtantur:

Nos vappæ ſumus & puſilla
Culti ruris Numina.

Et tamen hujuſmodum *plebs ſuperum*, cogebant ipſum Jovem, *qui ſolo nutu tremefecit Olympium:* hominesque, quod plus eſt, docebant, quibus modis quibuſque ſacrificiis, ii homines ipſum *Deum patrem atque hominum regem*, pro lubitu e cœlo coram ſiſtere valerent, ipſique adhuc inſuper illudere ac deludere.

Verum unde quoque *hi Semidei* hæc didicerunt? an ab *Hecate?* atqui illa quoque minis Magorum Magarumque ſubjicitur: eſt quin etiam illa & *Diana* & *Juno*, adeoque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

& ex cœleſtium numero, qui ab inferis inviti coguntur. An a *Serapi?* atque periculum eſt ne ille Deus ſit plane novum Numen, atque a Ptolomæo, aliiſve ipſum antecedibus, in Deorum numerum intruſus (licet Porphyrius ipſum & Oraculorum & Operationum Magicarum auctorem faciat) aut ſi pro Sole ſit habendus, adeoque & pro *Apolline*, imò & pro ipſo *Jove* (eo quod, uti Macrobius lib. I. Sat. c. 23. ex Homero & aliis docet, *Jupiter* & *Sol* unus idemque ſint) quis eſt ille *Jupiter* qui primum *Semideos*, ac per hos ipſos homines docuit, ut ſemetipſum, pro ipſorum lubitu, e cœlo devocare, ac quam lepide decipere poſſint.

Atqui *Dæmogorgon* aliquis fuerit, atque ita omnipotens, ut imperium exerceat in Deos Cœleſtes; cujus nomen efferre non licebat, & *Stygias qui dejerat undas* (quod ſummo Jovi minime ſecurum erat:) & hic quidem per cantus & herbas, vel alia nugamenta, talia ut homines perficerent, conceſſit ac docuit. Sit ita: verum unde *Galanthis* illa Ovidiana didicit quomodo Deos ab hominibus internoſcere, ac minori longe negotio decipere valeret? iſta enim & *Lucinæ* & *Junoni* ſimul impoſuit. Aſt audiamus hîc ipſum Ovidium qui libro Metamorphoſeos IX. ita canit:

Septem ego per noctes, totidem cruciata diebus
Feſſa malis, tendenſque ad cœlum brachia; magno
Lucinam ad nexos partus clamore vocabam.
Illa quidem venit ſed præcorrupta, meumque
Quæ damnare caput Junoni vellet iniquæ.
Utque meos audit gemitus; ſubſedit in illa
Ante fores ara dextroque eſt poplite lævum
Preſſa genu, digitiſque inter ſe pectine junctis
Suſtinuit partus, tacitâ quoque carmina voce
Dixit; & inceptos tenuerunt carmina partus.
Nitor & ingrato facio convicia demens

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Vana Jovi, cupioque mori; moturaque duros
Verba queror ſilices: matres Cadmeïdes adſunt,
Votaque ſuſcipiunt, exhortanturque dolentem.
Una miniſtrarum, mediâ de plebe, Galanthis,
Flava comas, aderat, faciendis ſtrenua juſſis
Officiis dilecta ſuis. ea ſenſit iniqua
Neſcio quid Junone geri: dumque exit & intrat
Sæpe fores, Divam reſidentem vidit in ara,
Brachiaque in genibus digitis connexa tenentem.
Et, quæcunque es, ait, Dominæ gratare, levata eſt
Argolis Alcmene, potiturque puerpea voto.
Exiliit junctaſque manus pavefacta remiſit
Diva potens uteri: vinclis levor ipſa remiſſis.

Mira hæc, permira certe! *Lucina hæc tacitâ, Dea, carmina voce dixit, & inceptos tenuerunt carmina partus: Galanthis* interim, illa *media de plebe miniſtra*, nullo adhibito cantu, nullo carmine aut murmure, aut Magicis, Marſiſve e montibus herbis, nullove alio labore, faſcinum hoc diſſolvit.

Dicant mihi nunc Poëtæ, Mythologi, & ipſorum circa talia patroni, unde vel a quibus edocta fuerit hæc, ut tam facile, tam ne minimo quidem labore, horum carminum vim infringere potuerit.

Erichto Lucani, (quam pari paſſu ambulare faciunt cum muliere iſta in Endor, de qua I Sam. XXVIII. ac quæ de illa confinxit ποιητικῶς Lucanus, pro vera hiſtoria venditant, atque in argumentum Necyomantiæ Diabolicæ obtrudunt aliis) Erichto, illa dico, *Magis magiciſque Deis incognita verba tentabat, carmenque novos condebat in uſus;* quod ipſi proculdubio magno labore magnoque molimine conſtabat: Ovidii vero *Galanthis* nullis adhibitis verbis præter iſta tam vulgo ſolemnia, *Dominæ gratare*, &c. plane reddidit inutilia.

Ni-

Nihil hîc habeo, fateor, præter hæc ejuſdem Lucani:

Quis labor hic Superis, cantus herbaſque ſequendi.
Spernendique timor? cujus commercia pacti
Obſtrictos habuere Deos? parere neceſſe eſt,
An juvat? ignota tantum pietate merentur,
An tacitis valuere minis? Hoc juris in Omnes
Eſt illis Superos? an habent hæc carmina certum
Imperioſa Deum, qui mundum cogere, quicquid
Cogitur ipſe, poteſt?

Hæc igitur, atque ſimilia nullum qualecunque patiuntur examen; niſi forſan apud ejuſmodi homines, qui fabellis quibuſcunque Poëticis ut ratiociniorum fundamentis utuntur, ex iiſque *Sibyllarum, Sybillæve hiſtoriam*, &c. connectunt; aut eas ſtabiliendo dogmati de Magis, Magicique operationibus præternaturalibus, adeoque & Diabolicis, inſervire faciunt. quod & Pater. . . . *Thomaſſinus*, & Elegantiſſimus *Dominus de Fontanelles*, aliique complures, facere conantur; dum ejuſmodi argumenta demonſtrandæ Magorum Magicorumque præter ac ſupernaturali efficaciæ adducunt.

At ſi in hiſce fides habenda ſit Poëtis Poëtarumque figmentis, cur non æque credamus Horatio, quam cæteris hujuſmodi figmentorum Patronis? namque ille quoque, ne rejiciant ipſius Teſtimonia, de Canidia canit (Epod. V.)

Quæ ſidera excantata voce Theſſalâ
Lunamque cœlo deripit.

eamque ſic ſupplex orat:

Jam jam efficaci do manus ſcientiæ
Supplex, & oro regna per Proſerpinæ,
Per & Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare ſydera.

Hic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Hic igitur tam devotis Magis Magiciſque operationibus Poëta, jucunde admodum ipſius Canidiæ, ſimul & Saganæ, nocturana Sacra, uti & ipſorum Succeſſus deſcribit, ſub perſona Dei Priapi illa ex loco tenebricoſo proſpectantis:

Vidi egomet nigra ſuccinctam vadere palla
Canidiam, pedibus nudis, paſſoque capillo
Cum Sagana majore ululantem (pallor utraſque
Fecerat horrendas aſpectu) ſcalpere terram
Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Cæperunt. Cruor in faſſam confuſus, ut inde
Manes elicerent, animas reſponſa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: major
Lanea, quæ pœnis compeſceret inferiorem.
Cerea ſuppliciter ſtabat, ſervilibus, utque
Jam peritura modis. Hecaten vocat altera, ſævam:
Altera Tiſiphonem. ſerpentes atque videres
Infernas errare canes; Lunamque rubentem,
Ne foret his teſtis, poſt magna latere ſepulcra.
Mentior at ſi quid, merdis caput inquiner albis
Corvorum, atque in me veniant mictum atque cacatum
Julius, & fragilis Pedatia, furque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbræ cum Sagana reſonarent triſte & acutum?
Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris? & imagine cerea
Largior arſerit ignis? & ut non teſtis inultus
Horruerim voces furiarum & facta duarum?
Nam, diſploſa ſonat quantum veſica, pepedi
Diffiſſa nate ficus. At illæ currere in urbem.
Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno riſuque jocoque videres.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Quod de Ventris crepitu hic, ridendi gratia, affert Horatius, id tamen de æris ſonitu (ſimilibuſque) credebant ſerio ſtulte ſuperſtitioſi: Poëtæ ſaltem ita nos docent: ita enim Propertius:

Cantus & e curru Lunam deducere tentant;
Et facerent ſi non æra repulſa ſonent.

Hinc Juvenalis Sat. 6.

. . . . *Jam nemo tubas nemo æra fatiget;*
Una laboranti poterit ſuccurrere Lunæ.

At non quovis ære id fieri debebat, verum Corinthio aut Temeſæo; de quo poſteriore jam Ovidium, ubi de Medea loquitur, audivimus. Quod æs quoque *Lemuribus* abigendis inſerviſſe nos Ovidius (lib. 5. Faſtor) docet: ubi; poſt alia memorata, addit. *Temeſæaque concrepat æra.*

Certe, qui talibus fidem habuere, ii etiam credere potuerunt C. Elpidii Commentariis; *in quibus* (Plinio lib. XVII. c. 25. referente,) *arbores locutæ quoque reperiuntur*: uti & illis, quæ idem Plinius, poſt nonnulla ejuſdem farinæ interjecta, ibi ſic addit: *Super omnia quæ unquam audita ſunt, erit prodigium in noſtro ævo Neronis Principis ruina factum in agro Marrucino, Vectii Marcelli, e primis Equeſtris ordinis, oliveto univerſam viam publicam tranſgreſſo, arviſque inde e contrario in locum oliveti profectis.*

Ac talia quidem, *ne*, nempe, *quis ſegetes excantaſſit* in Legibus XII. Tabularum (teſtantibus id Plinio, Apulejo & Auguſtino) quamſerio vetari videntur. Qualia facili negotio facta, aut fieri potuiſſe, is populus, de quo Ludovicus Vives, in Commentariis ad Auguſtinum, de Civitate Dei loquitur: ut qui non ſolum credebat Magos Lunam de Cœlo poſſe devocare; verum & aſinos illam, tantam quanta eſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

eſt, deglutire poſſe, aut devorare. de qua re, ex hoc L. Vive ſatis lepidum exemplum, pag. 59 & 60, attuli.

Ejuſmodi hominibus magiſtros ſeu pædagogos darem pueros iſtos Athenienſes, qui teſte Ariſtophane (ἐν νεφέλαις) abſcondente ſe ſole poſt nubes prætervectas, ibique parumper deliteſcente, clamabant, uſque dum illis amotis denuò ipſe appareret, Ἔξεχε φίλ' ἥλιε. Unde & Strattis (Comicus) in Phœniſſis ſuis, & Ariſtophanes (teſtante id Suida) in νήσοις, Comœdia ita appellata, id non illepide notant. Quorum primus apud Pollucem lib. IX. cap. 7.

Εἶθ' ἥλιος μὲν πείθεται τοῖς παιδίοις,
Ὅταν λέγωσιν ΕΞΕΧ' Ω ΦΙΛΕ ΗΛΙΕ.

Qui luſus erat puerulis, uti Pollux, & Suidas, & Euſtathius notant. ex quibus dictus Pollux, verbis quæ Strattis illius verſus præcedunt, ait: Ἡ δὲ ΕΞΕΧ' Ω ΦΙΛΕ ΗΛΙΕ παιδιὰ, κρότον ἔχει τῶν παίδων, σὺν τῷ ἐπιβοήματι τούτῳ, ὁπόταν νέφος ἐπιδράμῃ τὸν θεόν. Eoſque homines adjungerem iſtis, qui homines in jumenta verti poſſe, retento tamen ſenſu & intellectu humano; ac denuo poſt tempus aliquod, humanam recipere formam, ſtolide magis quam pueriliter, credunt; aut in lupos transformari: quod de *Livonienſibus* tam ſeriò narrat Caſpar Peucerus, ut aſſerere non vereatur, ea non prorſus eſſe fictitia & falſa, verum ex certis & exploratis indicationibus teſtium ἀξιοπίστων ſe id comperiſſe. Quod tamen minime is Plinio perſuaſiſſet; qui libro VIII. cap. 22. ita loquitur: *Homines in lupos verti rurſumque reſtitui ſibi, falſum eſſe confidenter exiſtimare debemus, aut credere omnia quæ fabuloſa tot ſeculis comperimus. Unde tamen iſta vulgo infixa ſit fama, in tantum, ut in maledictis Verſipelles habeat, indicabitur. Euanthes inter Auctores Græcos non ſpretus tradit, Arcadas ſcribere, ex gente Antæi cujuſdam ſorte familiæ lectum, ad ſtagnum quoddam regionis ejus duci, veſtitu-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

que in querco ſuſpenſo tranare, atque abire in deſerta, tranſfigurarique in lupum, & cum cæteris ejus generis congregari per annos novem. Quo in tempore ſi homine ſe abſtinuerit, reverti ad idem ſtagnum: & cum tranaverit, effigiem recipere ad priſtinum habitum, addito IX. annorum ſenio. Id quoque Fabius, eandem recipere veſtem. Mirum eſt quo procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens mendacium est, ut teste careat.

Ex hiſce, ac quæ præterea in eodem capite apud hunc Plinium ſequntur, dijudicet cordatus Lector, cui fundamento ſuperſtructæ ſint, primamque originem debeant, hujuſmodi pluſquam pueriles næniæ ac fabellæ: quæ tamen adhucdum inter plurimos eruditos (quod æque dolendum quam mirandum) pro veris Hiſtoriis retinentur; verum nunc (quaſi inde magis conſtet de veritate talium Hiſtoriarum) Diabolis adſcribuntur.

Auguſtinus (libro XVIII. cap. 17.) præter hanc de Arcadibus Hiſtoriolam; etiam adfert quendam *Dæmænetum: qui quum guſtaſſet de Sacrificio quod Arcades, immolato puero Deo ſuo Lycæo, facere ſolerent, in lupum fuerit mutatus, & anno decimo, in figuram propriam reſtitutus ad pugillatum ſeſe exercuerit, & Olympico vicerit certamine. Hæc ex Varrone affert.* Quæ ipſe audiverat, ab ipſis talia, uti jactabant expertis, ſeq. cap. 18. ita narrat: *Si enim dixerimus ea non eſſe credenda, non deſunt etiam nunc, qui ejuſmodi quædam vel certiſſima audiviſſe, vel etiam expertos ſe eſſe aſſeverent. Nam & nos quum eſſemus in Italia, audiebamus talia de quadam regione illarum partium: ubi ſtabularias mulieres imbutas his malis artibus, in caſeo dare ſolere dicebant, quibus vellent ſeu poſſent viatoribus, unde in jumenta ilicò verterentur, & neceſſaria quæque portarent, poſtque perfuncta opera iterum ad ſe redirent: nec tamen in eis mentem fieri beſtialem, ſed rationalem humanamque ſervari. &c.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

De talibus Hiſtoriolis interim ſubdubitare videtur (an nempe vere contigerint) hic Aur Auguſtinus. At Judæi hic hic minori laborant difficultate: ut qui in Gemara Babylonica narrant, *R. Jamæum ad quoddam ſtabulum appuliſſe, ibique aquam ſibi dari petiiſſe: ac cum daretur Puls* (aquæ loco) *vidiſſe ſe mulierem vibrantem labra quid effudiſſe, unde ſtatim extiterunt Scorpii. Tumque illum dixiſſe, veſtrum liquorem hauſi, vos quoque guſtetis meum; ac dediſſe mulieri, quam ut potaſſet ſtatim in aſini formam fuiſſe converſam. Illumque eam conſcendiſſe atque ita equitando in forum egiſſe. Eique ibi occurriſſe Magam, quæ, ſoluto vinculo Magico oſtenderit publicè, ipſum inequitaſſe mulieri.*

Hoc tamen parum erat; nam *Zehiri* (iiſdem id tradentibus) *Venit Alexandriam, emit aſinum eumque potum duxit, ibi aſino diſſoluto, in trabe lignea ſedere ſe vidit.* Nemque Aſinus ille Alexandrinus ſive Lehirinus, ex Aquæ potu, uti Lucianicus, atque hinc Apulejanus roſarum eſu) in propriam, formam redibat. Verum redeamus rurſus ad Plinium noſtrum.

Idem igitur, Plinius lib. XXVIII. c. 2. *Veſtales noſtras hodie credimus nondum egreſſa Urbe mancipia fugitiva retinere in loco precatione*, &c. . . . . *Lucius Piſo, primò Annalium, autor eſt, Tullum Hoſtilium regem ex Numæ libris, eodem quo illum, ſacrificio Jovem cælo devocare conatum, quoniam parum rite quædam feciſſet fulmine ictum: multi verò, magnarum rerum fata & oſtenta verbis permutari.* . . . . . . *Hæc ſatis ſint, exemplis, ut appareat, Oſtentorum vires vires in noſtra poteſtate eſſe: ac prout quæque accepta ſint, ita valere. In Augurum certe Diſciplina conſtat, neque Diras, neque ulla Auſpicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientes, obſervare ſe ea negaverint: quo munere Divinæ indulgentiæ majus nullum eſt Quid? non & legum ipſarum in Duodecim tabulis verba ſunt?* Qui

FRUGES INCANTASSIT, *& alibi*, QUI MALUM CARMEN INCANTASSIT. *Verrius Flaccus autores ponit quibus credat, in oppugnationibus ante omnia ſolitum a Romanis Sacerdotibus* EVOCARI DEUM, CUJUS IN TUTELA ID OPPIDUM ESSET; *promittique illi eundem, aut Ampliorem locum apud Romanos, cultumve. Durat in Pontificum Diſciplina id Sacrum; conſtatque ideo occultatum, in cujus Dei tutela Roma eſſet, ne qui hoſtium ſimili modo agerent. Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet ovorum, ut exſorbuit quiſque calices cochlearumque protinus frangi, aut eoſdem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud Græcos, Catulli apud nos, proximeque Virgilii incantamentorum Amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo: non pauci etiam Serpentes ipſos incantari; & hunc unum eſſe illis intellectum? contrahique Marſorum cantu, etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiorum deprecationibus circumſcribuntur. Neque eſt facile dictu,* EXTERNA VERBA ATQUE INEFFABILIA [NB] *derogent fidem validius, an Latina inopinata, & quæ ridicula videri cogit animus, ſemper aliquid immenſum exſpectans, ac dignum Deo movendo, imo vero quod Numini Imperet. Dixit Homerus profluvium ſanguinis vulnerato femine Ulyxen inhibuiſſe* CARMINE: *Theophraſtus Iſchiaticos ſanari. Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliari, M. Varro podagris. Cæſarem Dictatorem poſt unum ancipitem vehiculi caſum, ferunt ſemper, ut primo conſediſſet, (id quod pleroſque nunc facere ſcimus) carmine ter repetito, ſecuritatem itinerum aucupari ſolitum*, &c.

Multa hic, fateor, ex Plinio congeſſi: at plura id certe, præter modo adducta, hîc mererentur; & amplo quidem ſatis commentario: Verum iſta hujus loci quamvis ſint, nimis procul a via aberrare viderer: quod vereor, jam multi ita videri.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Non poſſum tamen non & illis ex Plinio jam ante citatis addere hæc ſequentia, quæ de Origine Magicarum artium nobis lib. XXX. c. 1. conſcripta reliquit, hoc modo: *Sine dubio illic orta [Magia] in Perſide a Zoroaſtre, ut inter Auctores convenit. Sed unus hic fuerit, an poſtea & alius non ſatis conſtat. Eudoxus qui inter Sapientiæ ſectas clariſſimam utiliſſimamque intelligi voluit, Zoroaſtrem hunc 6000 annorum ante Platonis mortem fuiſſe prodidit. Sic & Ariſtoteles. Hermippus, qui de tota illa arte diligentiſſime ſcripſit, & uicies centum millia verſuum a Zoroaſtre condita, indicibus quoque voluminum ejus poſitis, explanavit, Præceptorem a quo inſtitutum diceret, tradit Azonacen, ipſum vero quinque millibus annorum ante Trojanum Bellum fuiſſe. Mirum hoc inprimis, duraſſe memoriam artemque tam longo ævo, commentariis non intercidentibus, præterea nec claris nec continuis ſucceſſoribus cuſtoditam. Quotus enim quiſque auditu ſaltem cognitos habet qui ſoli cognominantur, Apuſcorum & Zaratum Medos, Babyloniumque Marmaridum, & Arabem Hippocuum, Aſſyrium vero Zarmocenidam, quorum nulla extant monumenta. Maxime tamen Mirum eſt, in Bello Trojano tantum de ea arte ſilentium fuiſſe Homero, tantumque operis ex eadem in Ulyxis erroribus; adeo ut totum opus non aliunde conſtet. Siquidem Protea & Syrenum cantus apud eum non aliter intelligi volunt. Circe utique & Inferorum evocatione id ſolum agi. Nec poſtea quiſquam dixit, quonam modo veniſſet Telmeſſum religiaſiſſimam urbem, quando tranſiiſſet ad Theſſalas urbes, quarum cognomen diu obtinuit in noſtro orbe alienæ gentis. Trojanis itaque temporibus cum Chironis medicinis contenta, eſſet & ſolo Marte fulminante, miror equidem Achillis populis famam ejus in tantum adhæſiſſe, ut Menander quoque literarum ſutilitati ſine æmulo genitus, Theſſalam cognominaret fabulam complexam ambages fæminarum detrahentium Lunam. Orphea putarem e propin-*

pinquo primum attuliſſe, ad vicinas uſque ſuperſtitiones ac Medicinæ profectum, ſi non expers ſedes ejus tota Thrace Magices fuiſſet. Primus extat (ut equidem invenio) commentatus de eo Oſthanes, Xerxem Regem Perſarum bello, quod is Græciæ intulit, comitatus: ac velut ſemina artis portentoſæ ſparſiſſe obiter infecto, quacunque commeaverat, mundo. Diligentiores paulò ante hunc ponunt Zoroaſtrem alium Proconneſium. Quod certum eſt, hic maxime Oſthanes ad rabiem, non tantum aviditatem modo ſcientiæ ejus, Græcorum populos egit.

Quamoptimè Plinius illa plane in incerto ponit; quod illa nec Latini nec Græci penetrare ulterius potuerint. Sed quæ adducta ſunt ex Sacra Scriptura, oſtendunt nobis clare, hæc Magica jam ante exitum Iſraelitatum ex Ægypto; tum apud hos Ægyptios, tum apud illas gentes, quarum terras illi ex promiſſo Divino occuparunt, ita in frequenti abuſu fuiſſe, ut inde D. O. M. per Moſen talia præcepta illis dare neceſſe habuerit, qualia tum Exod. XXII. v. 18. tum Levit. XIX. v. 26. & 31. item XX. v. 6 & 27. tum Deut. XVIII. v. 10 & 11. tum alibi quoque, comparent. Quouſque in originem Magiæ penettaſſe nobis, in hâc diſquiſitione, abunde ſuffecerit.

Ut tamen aliquid etiam addam de mediis ſive inſtrumentis Magicis; notandum eſt tam Judæos magis circa hæc ſuperſtitioſos, & Cabaliſticis nugis addictos, quam Ethnicos ſtulte exiſtimaſſe ſaltem perhibuiſſe, *Nullum opus Magicum* ſine Syderum reſpectu & obſervatione poſſe perfici, [uti ex Maimonide in præcedentibus attuli] ut ſic ſtultæ atque imperitæ multitudini commodius imponerent. Hinc enim & Lapides & Herbas, quandoque & Oſſa animalium, aliaque plurima commenti ſunt, (ſicut & poſt illos Poëtæ ipſorum hâc iu re, Simiæ) quæ aut non ſunt in rerum natura nec

eſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

eſſe poſſunt; aut quæ ſi fuerint ab hominibus nuſquam viſa fuere, nunquamque poſſeſſa.

Sic enim Lucani Erichto, dum

. . . . . . Virus large lunare miniſtrat;
Huc quidquid fœtu genuit natura ſiniſtro
Miſcetur, non ſpuma canum quibus unda timori eſt.
Viſcera non Lyncis, non dira nodus Hyænæ
Defuit, & cervi paſti ſerpente medulla,
Non puppim retinens Euro tendente rudentes
In Mediis Echinæus aquis, oculique draconum,
Quæque ſonant fœta tepefacta ſub alite ſaxa;
Non Arabum volucer ſerpens, innataque rubris
Æquoribus cuſtos prætioſæ Vellera conchæ;
Aut viventis adhuc Lybicæ membrana ceraſtæ;
Aut cinis Eöâ poſiti Phœnicis in ara.

Sic quoque ubi Medea Senem illum Æſonem rurſum juveneſcere facit,

. . . Æmonia radices valle reſectas
Seminaque & flores & ſuccos incoquit atros.
Adjicit extremo lapides Oriente petitos,
Et quas Oceani refluum mare reddit arenas.
Addidit acceptas Lunæ, de nocte pruinas,
Et Stygis infames ipſis cum carnibus alas,
Inque virum ſoliti vultus mutare ferinos
Ambigui proſecta lupi: nec defuit illi
Squammea Cinyphii tenuis membrana chelydri,
Vivaciſque jecur cervi: quibus inſuper addit
Ora caputque novem cornicis ſecula paſſæ, &c.

Verum hæc ipſa non talibus contenta, contra Jaſonem ipſa Cœleſtia ſigna (præter Lunam, ut quæ illis ex officio pene ſemper adeſſe debet) in auxilium, ſequentibus his verbis devocat:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Cœlo petam venena jam nunc tempus eſt
Aliquid movere fraude vulgari altius.
Huc ille, vaſti more terrentis jacens
Deſcendat anguis; cujus immenſos duæ
Major minorqne ſentiunt nodos feræ;
Major Pelaſgis, apta Sidoniis minor.
Preſſaſque tandem ſolvat Ophiuchus manus,
Viruſque fundat. adſit ad cantus meos
Laceſcere auſus gemina Python numina.
Et Hydra, & omnis redeat Herculeâ manu
Succiſa ſerpens, cæde ſe reparans ſua
Tu quoque relictis pervigil Colchis ades,
Sopite primum cantibus Serpens meis, &c.

Herbas quidem priores Poëtæ ex Ponto, ex Theſſalia & Marſicis montibus, petunt: hinc enim illud Virgilii, *Naſcuntur, plurima Ponto*, & *quæſitæ Marſis in montibus Herbæ*, tum & illa, quæ ſequntur.

Theſſala quin etiam tellus herbaſque nocentes
Rupibus ingenuit, ſenſuraque Saxa canentes
Arcanum ferale Magos. ibi plurima ſurgunt
Vim factura Deis. Et terris Hoſpita Colchis
Legit in Hæmoniis, quas non advexerat herbas.

Verum hæc Senecæ Medea; nam

Poſtquam evocavit omne ſerpentum genus
Congerit in unum frugis infauſtæ mala;
Quæcunque generat invius Saxis Eryx;
Quæ fert opertus hyeme perpetua jugis
Sparſus cruore Caucasus *Promethei;*
Pharetraque pugnax Medus, *aut* Parthus *levis;*
Et queis ſagittas divites Arabes *linunt;*

Aut quas ſub axe frigido ſuccos legunt
Lucis SUEVI *nobiles Herciniis.*
Quodcunque tellus vere nidifico creat, &c.

atque iterum

ÆMONIUS *illas contulit peſtes Athos;*
Has PINDUS *ingens; illas* PANGEI *jugis*
Teneram cruentâ falce depoſuit comam;
Has aluit altum gurgitem TIGRIS *premens;*
DANUBIUS *illas; has per arentes plagas.*
Tepidis HYDASPES *gemmifer currens aquis,*
Nomenque terris qui dedit BÆTIS *ſuis*
Heſperia pulſans maria languenti vado.

Mirum, interim, permirum eſt herbas iſtas tanto cum labore, ac tanta per itinera, *Magis* eſſe quærendas; ac ne nomina quidem eorum, niſi perpauca admodum extare. quum e contrario iſtæ herbæ (aliaque) quæ *maleficiis*, *veneficiis*, *faſcinationibus* vel cujuſcunque demum generis *Operationibus Magicis* reſiſtunt, eaſque depellunt vel deſtruunt; *Lemures* & *Spectra*, imò & ipſos *malos Dæmones*, fugantes, notæ admodum nomine, ac facile parabiles ſint: uti ex ſequenti indice (minime tamen omnes comprehendente) ſatis clare pateſcit. Sunt enim inter iſtas *Aliſſum*, *Arthemiſia*, *Antyrrhinum*, *Angelica*, *Ariſtolochia*, *Baccaris*, *Bryoniæ radix ſicca*, *Verbena* (tam Europæa quam Peruviana) *Buxus*, *Centaurium*, *Corallium* (quod tamen non inter herbas niſi inter marinas, numerandum eſt) *Diptamnus*, *Ebenus* (lignum,) *Filix* (de qua multa mirabilia narrant,) *Garyophyllata*, *Harmala*, *Hypericum*, *Lathyris*, *Lotus* (ſeu *Melilotus*,) *Moly*, *Myrrha* (ex arbore lacryma,) *Oliva*, *Ophiogloſſum*, *Palma Chriſti*, *Palmularum* (ſeu *Dactylorum*) *lignum oſſeum*, *Ptarmica*, *Ruta*, *Rhamnus*, *Scilla*, *Satyrionis radix*,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

dix, *Valeriana*, *Verbaſcum*, *Veronica*, *Urtica*, aliæque plures; propter quas, nec in *Colchin* proficiſcendum, nec *Pontus*, nec *Theſſalia*, ſive *Hæmonia*, nec *Marſorum montes*, multo minus alia iſta loca procul diſſita, quæ Seneca nobis tam Tragicè indicat, adeunda ſunt.

De *Hyperico* certe tanta cum emphaſi loquuntur, ut dicant *ipſius combuſti odore omnes fugari Dæmonas.* De cujuſmodi herba *Siſtron* appellata Ariſtoteles (vel potius additamenta illa, quæ libro Scriptoris περὶ τῶν θαυμασίων ἀκουσμάτων, ſeu de Auditu mirabilibus acceſſere,) aſſerit, *ut ſi quis illam ſecum teneat, neque Dæmonia, neque phantaſias eum ullas timere.* Sicut idem ille Scriptor, de Lapide in Nilo reperiendo affirmat; eum ſcilicet, *conferre hominibus Dæmone aliquo obſeſſis; ac quamprimum is naribus obſeſſi admoveatur, ſtatim abire ab eo Dæmonium.*

Hiſce & addi poſſent plurima alia, ex lapidibus ex animalibus, aliiſque materiis deſumpta: de quibus ſimilia affirmant & impoſtores, & ſuperſtitioſi ipſi nimium creduli; ut de *Aſphalto*, *de Sulphure*, de *Aqua marina*, de *Jaſpide*, de *Sardo*, de *Carchedonio*, de *Lyncurio*, aliiſque lapidibus (Dæmonia, uti perhibent, fugantibus) de *oleo ex Gagate*, de *Ovis*, de *pennis Upupæ*; de *felle canis nigri*, ac de *ſanguine ejus*: ne hiſce annumerem adhuc permulta alia apud Plinium (qui plurima horum diverſis in libris coacervavit) uti & alios, reperiunda.

Verum enim vero, ſi ſingulæ *herbæ*, *lapides*, *animalia*, aliaque hujus poteſtatis remedia, diverſum ab aliis habent influxum (ſive ex conſtellationibus, ſive aliis, prætenſis, cauſis occultis; unde, quæſo, tam diverſæ, ac ſibi directè contrariæ poteſtates, ſeque mutuò deſtruentes, in uno eodemque (ex. gr.) animali inveniuntur? Namque in eâdem fera, *Hyæna* nimirum, *nodus* (ſive ſpinæ primus articulus in dorſi compage,) ad *Magicas præſtigias perficiendas* adhibetur; *dentes*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tes vero & ſanguis *adverſus effecta Magica* valere perhibentur.

Et talia quidem ſunt iſta quæ Magicos cantus, & Magorum Sagarumque præſtigias aut præcavere, aut infringere, aut denique in totum quoque deſtruere valent: namque contra ipſos Dæmonas Magorum Sagarumque prætenſos Magiſtros valent, nedum contra ipſas Sagas, quas tamen, per deridiculum Apulejus, ut in Mileſiacis (ſeu fabellis delectandi gratiâ confictis) *Divinipotentes nominat*: eaſque *cælum deponere, terram ſuſpendere, fontes durare, montes diluere, Manes ſublimare, Deos infimare, ſidera extinguere, & Tartarum ipſum illuminare* poſſe affirmat. de quarumque una (ſub perſona. . . . . .) poſt ac. præter alia mira, ait: *Cauponam quoque vicinum, atque ob id æmulum, deformavit in ranam: & nunc ſenex dolium innatans vini ſui, adventores priſtinos in fece ſubmiſſus officiis ronchis raucus appellat. Alium de foro, quod adverſus eam locutus eſſet in arietem deformavit: & nunc aries ille cauſas agit.* Hæc ac ſimilia per luſum & jocum narrat Apulejus. At ridendum maximè. ſi non potius ſerio deplorandum, horum ſimilia apud Delrium alioſque viros doctos (inter nos Chriſtianos) reperiri; ex iiſque argumenta pro præſtigiis Dæmoniacis (prætenſis,) ab iis deſumi.

Quam ſalſe interim derideat hic ipſe Plinius, talia medicamina Magica, videri poteſt ex libri XXX. Hiſt. Nat. c. 2 & 3. Capite 2. is ita loquatur: *Quærat aliquis, quæ ſint mentiti veteres Magi, cum adoleſcentibus nobis viſus Apion Grammaticæ artis, prodiderit Cynocephalem herbam, quæ in Ægypto vocaretur Oſyritis, divinam & contra omnia veneficia; ſed ſi erueretur* [cogita jam hic de Baara Joſephi] *ſtatim eum qui eruiſſet mori. Seque evocaſſe umbras* [ope iſtius herbæ forſan] *ad percontandum Homerum, qua patria, quibuſque parentibus genitus eſſet, non tamen auſus profiteri, quid*

ſibi reſpondiſſe diceret. & Cap. III. *Peculiare vanitatis ſit argumentum, quod animalium cunctorum talpas maxime mirantur, tot modis a rerum natura damnatas, cæcitate perpetuâ, tenebris etiamnum aliis defoſſa ſepultiſque ſimiles. Nullis æque credunt extis: nullum religionis capacius judicant animal; ut ſi quis Cor ejus recens palpitanſque devorarit, Divinationis & rerum efficiendarum eventus promittant.* ac lib. XXVI. t. 4. *ait ipſos tradidiſſe,* Æthiopide *herbâ amnes ac ſtagna ſiccari conjectu, tactu clauſa omnia aperiri.* Achæmenide *conjecta in aciem hoſtium trepidare agmina ac terga vertere.* Latacem *dari ſolitam a Perſarum rege legatis, ut quocunque veniſſent, omnium rerum copiâ abundarent, ac multa ſimilia. Ubinam iſta fuere cum Cimbri Teutonique terribili Marte ulularent, aut cum Lucullus tot reges Magorum paucis legionibus ſterneret? Curve Romani Duces primam ſemper in bellis commeatuum habuere curam? Cur Hercule, Cæſaris miles ad Pharſaliam* [ubi *plurima creſcunt vim factura Deis,* ubi & *Theſſalæ mulieres aderant,* de quibus tot ac tanta nugantur Poëtæ ac Mythologi] *famem ſenſit, ſi abundantia omnis contingere poterit? Non ſatius fuit Æmilium Scipionem Carthaginis portas herba patefacere, quam machinis clauſtra per tot annos quatere? Siccentur hodie Æthiopide Pontinæ paludes, tantumque agri ſuburbanæ reddatur Italiæ,* &c.

Herbas tamen ac Radices inveniri per quas nonnulla perfici queant, quæ ab imperitis ac ſuperſtitioſis pro Magicis (ac ſupernaturalibus) habeantur, oſtendit in Epiſtola ſua Nuncupatoria, quæ præcedit ipſius Commentaria in Dioſcoridem Andreas Matthiolus: ex quo hæc duo ſolum afferam: *Cæterum & mihi quidem radix eſt, a Franciſco Calceolario Veronenſi reperta, qua vino per noctem macerata, & epoto ſubinde vino, linteolo percolato, a quovis quantumcunque famelico, is quidem edere nequit, nec cibi tantillum deguſtare, niſi aceti cochlear*

lear abſorbuerit. Ridendus profectò jocus, ſed res ipſa non omnibus committenda. poſt quæ, paucis interjectis, addit: *Illud etiam his addi poteſt, quod in Circulatorum ſpectaculis ſæpe demirantur homines, In vinum radicis cujuſdam pulverem, cujus guſtatu fauces convelluntur, immiſcent, & cui fucum facere volunt, jubent, ut illo in vino intinctum digitum, quaſi prægustandi cauſa ſugat: tum illico digitum in vino madidum in os inditum, ſibi mordicus, non ſine dolore, & clamore premit invitus. Interea perinde atque blanditiis mœrentem conſolatur Circulator, temporum, carpique arterias, alio quopiam oblinit medicamento, deinde nummum in terram projectum hortatur, ut tollat. Ibi ille pronus, primum ſeſe nequit attollere, mox unguinis vi amens factus, concidit, ſtatimque ejus more, qui metuit, ne mergatur in aqua, natat, ac vociferatur ſimul ſe fluctibus obrui. Ergo eum erigit Circulator. Ille quaſi ulturus injuriam, primum maleficium obliquo ac torvo intuitu exprobrare, mox hominem aggredi videtur. Poſtremo fugientem Circulatorem perſequi, donec abſterſo tandem illiti medicamenti veneno, recipiat animum, ac menti reſtituatur. Ubi autem ad ſe rediit, quaſi, qui evaſerit a mari naufragus, capillum, veſtimentaque, veluti vela torquere, exprimereque, brachia tergere, & nares emungere conſpicitur. Hæc, fabulæ non ſunt. Nam non deſunt multorum teſtimonia, qui viderunt, quique impoſturam ſuſpicantes, ſuis & amicorum ſuorum famulis (ut hoc anno* [1565] *Pragæ factum eſt) hæc fieri juſſerunt.*

CAP.

CAP. IX.

De אוב, Ob, *ſive* Ovooth, *&* בעלי אוב. *De* ידעונים, Jideonim. *De* דורשים אל הכתים *ſive illis, qui aut* Mortuos, (*ſive animas reſponſa daturas*) evocabant, *aut aliter* ipſos conſulebant. *Judæorum circa talia traditiones, vel potius nugamenta ridicula. Iſraëlitas Idololatricas Simias fuiſſe Diaboli. De voce ac ſonitu eorum, qui ut exciti de ſub terra (ut ita loquar) reſponſa dabant. De voce* פיתום Pithoom *apud Judæos uſitata. Hinc ulterius agitur de* Ovooth; *atque, iſta occaſione, latius ac curatius de muliere, ſeu* Prophetiſſa in Endor. *Quibus adduntur nonnulla, quæ Vener. D. J. De Mey & Franc. Burmannus ſuper iſta famoſa hiſtoria commentati ſunt.*

NUnc quoque perpendenda veniunt illa verba, quæ Moſes conjunctim profert (ut de rebus ejuſdem plane naturæ atque imposturæ) Deut. XVIII. v. ושאל אוב וידעוני ודורש אל המיתים *Et interrogans Ob, & Jideoni, & quærens a Mortuis.* Quæ ab Onkelos, in Targum redduntur: ושאיל בבידין ובזכורו ותבע מן מיתיא *Et rogans per Mendaces & per Sachourou, & quærens a mortuis.* A Jonathane (ſeu potius illo, qui hîc ipſius nomine falſo venit) ita, ושאלין אובא טמיא וגרם ידוע ותבע מן מיתיא: *Et interrogantes Ob impurum, & quærentes a mortuis.* Ubi Targum Hieroſolymi-

ta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tanum reddint hæc eadem, ושאיל אובא ומסקי זכורין ותבען מן מיתיא: *Et interrogantes Ob, & facientes adſcendere Sachourim, & quærentes a Mortuis.* Septuaginta, ſic dicti, Interpretes vertunt: Ἐγγαστρίμυθος, καὶ τερατοσκόπος, καὶ ἐπερωτῶν τοὺς νεκρούς. Ubi Vulgata habet: *Neque qui Pythonas conſulat, nec Divinos*, (qui iidem cum τερατοσκόποις) *& quærat a mortuis veritatem.*

De triplici, igitur, illa impoſturarum atque Impoſtorum ſpecie; ac quatenus ab invicem diſtinguendi, vel ſimul conjungendi ſint, hîc nunc eſt inquirendum.

Circa Paraphraſes verò Chaldaicas notandum, Onkelos loco אוב habere בידין, cum ביד & ביידא denotent *Mendax, fallax ac falſus*, a verbo ביד, ſicut בדין *Mendacia, nugæ;* item *Mendaces, Harioli, fatidici, Vanidici.* Quæ ſane apprime conveniunt harum præſtigiarum naturæ; ut quæ in meris *Mendaciis, Fallaciis* atque *Impoſturis* conſiſtebat.

Quæ autem Onkelos (qui pene ubique ſatis cautus & accuratus eſt) reddit בדין, poſterior ipſo longè prætenſus ille Jonathan vertit אובא טמיא *Ob impurum;* quod etiam præcedenti iſti Paraphraſi non diſconvenit: eo quod *Mendacia* vere ſint *impura*, atque a Deo nobis vetita.

Interim אובא טמיא ibi (& alibi ſæpius, apud Talmudicos, ſimpliciter טמיא pro *oſſe*) ſumitur pro *Oſſe Mortui*; uti & בעל אוב, *Baal Ob*, qui per *Oſſa* vaticinatur. Sic enim gloſſæ: בעל אוב של עצמות שעושה כישוף בעצמום מת *Baal, Ob ſeu Pytho, Oſſium (eſt) qui excercet Magicam cum Oſſibus Mortuorum.*

Qualenam fuerit iſtud (מעשה אוב) Opus Pythonis, docent nos Veteres Judæi: inter quos Maimonides, Havoda Sara cap. VI. §. 2. illud hoc ſequenti modo deſcribit: כיצד הוא מעשה האוב זה שהוא עומד ומקטיר קטורת ידועה ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם עד שישמע השואל כאילו אחד מדבר עמו ומשיבו על

מה שהוא שואל בדברים מתחת הארץ בקול נמוך עד מאד וכאילו אינו ניכר לאוזן אלא במחשבה מרגיש בו : וכן הלוקח גולגולת המת ומקטיר לה ומנחש לה עד שישמע כאילו קול יוצא מתחת שחיו שפל עד מאד ומשיבו כל אלו מעשה אוב הן העושה אחד מהן נסקל: *Cnjuſmodi eſt illud* OPUS PYTHONIS? *Eſt qui conſiſtat & offerat certum ſuffitus genus; is manu ſua Virgam vibrat Myrteam; ac concepta quædam Incantationis verba profert: mox conſulit alium* QUASI *loquentem ſecum & interrogatis reſpondentem* QUASI *e terra, ſubmiſſa admodum voce, quam auribus percipere non valeat, ſed cogitatione tantum aſſequatur. Similiter eſt qui cranio mortui arrepto illud ſuffitu imbuat & incantet, donec præeuntem audiat vocem quæ exeat* QUASI *ex axillis, & reſpondeatur ei. Hujuſmodi omnia ſunt Pythonica.*

His Maimonidis verbis addamus & illa, quæ ex Talmudicis Eruditiſſimus Munſterus (ad 1 Sam. cap. 28.) affert, hoc modo: *Scribunt Judæi multa de Samuelis apparentia: ſed non ſatis inter eos convenit. De* אוב Levit. XX. *nonnihil diximus, nempe quod* אוב זה המדבר בקול נמוך פרקי איבריו ומתחת שחיו *Qui* [NB] *habet Spiritum Pythonis is loquitur ſubmiſſâ voce, vel ex Membris obſcœnis, vel ex concavitate axillarum.* [ubi notandum, quod Munſterus non indicat, איבר denotare quidem pudendum, at ſolum pudendum, ſive membrum *virile*] *Et hæc eſt una ſpecies Spiritus Pythonici. Eſt deinde alia ſpecies, qua reſponſa dantur ex craniis defunctorum, aut ſepulcris mortuorum: & huic annumeratur ea* [NB] *quæ & mortuos ſuſcitare videtur. . . . Alii vero dicunt quod Pythonicus in craniis mortuorum offerat Dæmoniis thura, &* AUDIT [NB] *in memoratis fætidis corporis locis Reſponſa. Porrò quando mortuus ſuſcitari videtur ajunt duplici apparere ſpecie. ſciſcitanti nempe apparet in forma ipſa, abſque verborum perceptione; & ſic Samuel hic ap-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

paruiſſe deſcribitur. Mulier enim Pythoniſſa ſolum [uti perhibere potuit] *vidit illum, & loquentem non audivit. Saul autem loquentem audivit, ſed non vidit. Et quidem omnes Rabbini hîc conſentiunt, Opus Pythonum* הבל ותוהו ודברי כזב התהול *præter præſtigium, vanitatem, mendacium & deceptionem aliud nihil eſſe. In hoc loco* [de prætenſa Samuelis ſuſcitatione] *inter ſe diſſentiunt. Nam ſunt* [NB] *qui hæc omnia mulieris putant arte confiſta* [inter quos certe numerandus Maimonides] *Quæ ex certis conjecturis ſic deluſerit Saulem. Alii autem, ut Saadias & Ajas, putant hanc veram fuiſſe Viſionem, non quidem mulieris arte, ſed* [NB] *Dei virtute apparentem: unde & Mulier ipſa ſtupefacta cœpit magna clamare voce. At Kimchi* [maximæ exiſtimationis inter ſuos ac merito quidem ſuo, Grammaticus ac Commentator] *contra horum opinionem ludens, ut mihi videtur, ita arguit: Si Deus ſuſcitavit Samuelem, ut futurum eventum indicaret Sauli; Cur eventum illi non magis revelavit per Somnia aut per Prophetas, aut per Sacerdotum Oracula* [Urim & Thummim] *quam per Maleficam mulierem.*

Verum quod circa hujus Munſteri verba notari debet eſt, quod Hebraica illa אוב זה vertat, *qui habet Spiritum Pythonis*; quum ſimpliciter verti debeant, *Ob is eſt.*

Qui apud Judæos appellabantur ידעונים *Jidionei* pene perpetuò cum בעלי אוב *Baalei Ob* conjunguntur, ut plane ejuſdem generis: quod etiam ex ipſorum deſcriptione, tam a Maimonide quam aliis facta patet. Hic Maimonides igitur, eodem cap. §. 3. de *Jideonei*, ſive uti alibi eos appellat בעלי ידעוני hoc modo loquitur: ביצר מעשה הידעוני מניח עצם עוף ששמו ידוע בפיו ומקטיר ועושה מעשים אחכי׳ עד שיפול בנכפה וידבר בפיו דברים שעתידים להיות וכל אלו מיני כו״ם הן ואזהרה שלהן מניין שנ׳ אל תפנו אל האובות *Quod, eſt Opus Harioli* [*Jideonei*]*? Os avis cujus nomen eſt Jaduah* in-

inſerint ori ſuo , & ſuffitum aliaque facit , donec fiat mens commotus , & loquatur quæ videntur eventura. Univerſa hæc ſunt Idololatrici generis : atque eorum interdictum habemus , cum dicitur , Ne Vos Convertatis ad Pythones. Ubi clare videmus hæc duo (*Obooth & Jideonim*) interſe confundi , ſimulque jungi , quod plane ejuſdem generis ſint: quod & de *Interrogantibus Mortuos* ex ſequentibus ſat bene patebit.

Notandum quoque eſt iſtud prætenſum animal *Jadua* , pro ave habitum nonnullis fuiſſe , nonnullis verò longe diverſi generis , uti ex hiſce Rabbinorum dictis , aperte liquet : ידעוני
זה הוא אדם המניח עצם של חיה ידוע בפיו והוא מדבר
מאליו וקמק חבל גדול יוצא משורש שבארץ ששם גדלה
אותה היה קעין קישואין אלא שהידוע צורתו כצורת אדם ככל
דבר בצורת פנים כגוף וידים ורגלים ישאר איברים ומטיבורו
מחורב לחבל היוצא מן השורש ואין כל בריא רשאה לקרב כמלא
החבל שטורפת והורגת את חבל רועה כל סביבותיה וכשבים
לצוד אותה מידים בחיצים מרחוק אל החבל עד שהוא נפסק
והיא מתה מיד: *Jideoni , ſive Ariolus , dicitur homo , qui ponit Os animantis cui nomen eſt Jadua in os ſuum , quod poſtea , a ſemetipſo loquitur. Ajunt autem quod quaſi magnus funis egrediatur ex radice terræ , quæ creſcit eo in loco ubi iſtud animal provenit , præ ſe ferens quantitatem ſive formam cucumerum : habetque iſtud animal Jadua appellatum hominis figuram ex omni parte , quod faciem , corpus , manus , pedes reliquaque membra attinet. Atque umbilico ſuo alligatum eſt ad funem prodeuntem ex radice. Neque quiſquam eſt qui audet propius ad ipſum accedere quam funis ille extendatur ; quia rapit & interficit omnia. Totum quoque illud ſpatium quod extenſio funis illius amplectitur , circumquaque depaſcit. Et cum veniunt qui volunt illud venari , jaculis eminus petunt funem ejus , donec ſolvatur is , quo facto moritur.* Non bene

bene conveniunt, nec in una ſede morantur hæc, ſed multum interſe diſcrepant: dum unus ait ipſum iſtud *Os* per ſe (i. e. proprio motu) loqui, eſſeque animal ex quo deſumptum ſit, formâ plane humana &c. alter vero aſſerit, id *eſſe Avem, cujus oſſe aliquo Vatis ſive Harioli ori inſerto, is loquitur qui id in os aſſumpſerat.* At tales contrarietates pene perpetuo nobis in Judæorum ſcriptis occurrunt; atque inprimis circa hujuſmodi commenta: uti ulterius, tum ex aliis tum quoque ex Deſcriptionis Teraphim, patebit.

Qui poſtremo nominantur ſunt הדורשים אל המתים *Quærentes a mortuis*, vel (ut verſio reddit Vulgata) *qui quærunt a mortuis veritatem*, & Interpres Græcus ἐπερωτῶντες τοὺς νεκροὺς: per quæ clarius exprimitur, quam in Conſultatione *Ob* & *Oſſis Jadua*, Veterum Græcorum ac Latinorum νεκυομαντεία, vel νεκρομαντεία. Verum enim vero, audiamus quid de iſta Conſultatione Idololatrica, atque ab Ethnicis ſive *Viis Gentium* (ut loquitur S. Scriptura) nobis tradat jam ſæpius memoratus Maimonides; qui Havoda Sara, cap. XI. Sect. 15. ita loquitur: אי זהו דורש אל המתים זה המרעיב את עצמו והולך ולו בבית הקברות כדי שיבא מת בחלום וידיעו מה ששאל אליו ויש אחרים שהם לובשים מלבושים ידועים ואומרים דברים ומקטירין קטורה׃ ידועה וישנים לבדן כדי שיבא מת פלוני ויספר עמו בחלום׃ *Quis eſt qui Mortuos conſulit? Qui ubi fame ſe afflixit, in cœmeterium abit, atque ibi decumbit, donec in ſomno ei mortuus appareat & indicet quod quærebat. Tales quoque ſunt qui, certo veſtis genere induti, verba conficta proferunt, & ex more ſuffitum faciunt, hincque ſoli dormiunt; quo Mortuus quem expetunt accedat, ac in ſomniis ſermonem ſecum habeat.*

Sic Aben Eſra ait: *eos ire ad cœmeteria atque accipere inde os Mortui, &* EX IMAGINATIONE EJUS ET INSANIA [NB], *apparere illis ſimilitudinem formarum, etiam*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

cum jam experrecti ſunt. Ex quibus perſpicitur, quod ut Opus Pythonum (ita dictum) pluribus modis perpetrabatur; uti & Ethnicorum νεκυομαντείαι (unde ſuas habuere Hebræi); ita & hæc νεκυομαντείας ſpecies, diverſimode admodum exercita fuerit: niſi quod per Inſomnia fierent hæ impoſturæ.

Quam bene autem inter ſe conveniant, hæc Judæorum figmenta Idololatrica, ac Græcorum, Latinorum ac Barbarorum circa Necyomanteias, & alia ejuſdem farinæ commenta, ex ſequentibus ulterius patebit. Quare & a muliere iſta in Endor (de qua S. Scriptura, 1 Sam. 28. loquitur) incipiam; ſic melius perſpiciamus, nullo modo D. O. M. Ritus Gentium (pro magna parte ſaltem, uti pertendit ſatis abſurde eruditiſſimus Spencerus) in cultum ab Iſraëlitis ſibi adhibendum tranſtuliſſe; cum e contrario ipſos ubique pene e *Viis Gentium abducere, retrahere*, ac quam procul poſſibile ſit *amovere*, atque *amotos detinere*, ſtudeat: Neque Diabolum hîc ullo modo fuiſſe (alibive, ut ſuo loco ac tempore oſtendam) *Simiam Dei:* ſed e contrario Populum Iſraëliticum, in Idololatrica pene cuncta propenſum, potius fuiſſe *Simiam Diaboli:* ut qui, ſicut auctor fuit Ethnicis Idololatris circa *Vias Gentium*, ſic quoque ipſos Iſraëlitas ad ipſorum cultus Dæmoniacos retrahere conatus fuerit.

Verum, quæ ac qualia Deus Opt. Maximus ei circa talia permiſerit, non eſt hic diſquirendi nunc locus. Quamobrem pergam potius ad modò nominatam mulierem, ejuſque imimpoſturas, præſente ſic Rege Saulo, perpetratas.

Quod vero (ut hoc in anteceſſum dicam) attinet ad vocem אוב *Ob*, illa deſignat quandoque rem ipſam, quandoque perſonam, vel perſonas, eam perpetrantes: quod videri poteſt ex ſequentibus hîc exemplis. Namque ut dicitur וישאל ביהוה ſic quoque dicitur קסומי לי נא באוב *Divina mihi per Ob.* ut, & בעלת אוב denotat *Mulierem Divina-*

natricem per Ob. Ac, cum ad perſonas ejuſmodi ſimpliciter reſpicitur, hoc modo : הכרית את האבות ואת ידעני *Excidit Ovooth & Ideonim.* Proprie autem ſignificat *Utrem;* uti apud Jobum, cap. XXXII. v. 19. הנה בטני כיין לא יפתח כאבות חדשים יבקע: *Ecce venter meus non aperietur ut vinum* [in utribus concluſum leniter ac commode] *verum ut* UTRES *novi* vel *Vino novo pleni* [qui vi novi vini efferveſcentis in ipſis, cum ſonitu ac fragore, diſrumpuntur, ſi non juſto tempore aperiuntur illi, ſubitò] *diſrumpuntur.* præceſſerant namque hæc verba : *Plenus ſum enim ſermonibus ; & coarctat me ſpiritus uteri mei :* ac ſequuntur ſtatim hæc: *loquar & reſpirabo paululum : aperiam labia mea & reſpondebo.* Ita ut hic ſubita ac vehemens vocis eruptio (ac quidem cum clamore) deſignatur. At æque hæc vox אוב *Ob*, apud Eſaiam, *Utrem* deſignat, cap. XXIX. Quamvis omnes, quod ſciam, Interpretes, eam ibi longe aliter explicent. Verba ipſa Hebræa ſunt: ושפלת מארץ תדברי ומעפ תשח אמרתך והיה כאוב מארץ קלך ומעפר תשח אמרתך תצפצך: ubi Vulgata verſio habet : *Humiliaberis : de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum : & erit quaſi Pythonis de terra vox tua ; & de humo eloquium tuum muſſitabit ;* Chaldæus tamen cautius ipſam vocem, ſine ulla alia interpretatione, ſervat, dum reddit : ויהי כאוב מארעה קליך. Græci prætenſi vertunt : Καὶ ἔσαι ὡς οἱ φωνοῦντες ἐκ τῆς γῆς ἡ φωνή σου. ubi Symmachus habet : καὶ ἔσαι ὡς ἐγγαστρίμυθος· ἀπὸ τῆς γῆς ἡ φωνή σου. Aquila vero : ὡς Μάγου ἐκ τῆς γῆς. Fr. Junius : *ſitque quaſi Pythonis e terra vox tua.* Quæ tamen magis Tragicè adornat Vatablus, dum vertit : *Erit enim vox tua velut Pythonis* DE TERRA [LOQUENTIS] & [*quaſi*] *de pulvere eloquium tuum garriet.* ex præjudicio nempe illo Judaico, quo putabant [NB] Magos ejuſmodi, vocem humanam, arte ſua, ex terra proferre ; ac quidem cum *murmure ſurdo* ac *ſibilo* prorumpentem. Caſtellio denique, ne plures Interpretes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tes adducam, habet: *Voce utens ſubterranea, Pythiarum ritu.* Quæ *Pythia* tamen, dum Oracula ſua conſulentibus fundebat, ita pluſquam humana voce reſonabat, ut tam ex Lucano, quam ex ipſo quoque Virgilio (ne plura congeram) videri poteſt. Apud Lucanum enim *Pythia*, dum nullo adhuc Numine poſſeſſa, Numen tamen ſimulabat,

. . . . . Non rupta trementi
Verba ſono, nec vox antri complere capacis
Sufficiens ſpatium, nulloque horrore comarum
Excuſſæ lauri, immotaque culmina templi
Securumque nemus, veritam ſe credere Phœbo
Prodiderant.

Contra vero, cum jam (quaſi) Deo plena eſſet;

Spumea tunc primum rabies veſana per ora
Effluit. & gemitus, & anhelo clara meatu
Murmura: tunc mœſtus vaſtis ululatus in antris
Extremæque ſonant domitâ jam Virgine voces.

Sic quoque apud Virgilium, conſulto Thymbræo Apolline,

. . . . Tremere omnia viſa repertè
Liminaque, lauruſque Dei, totuſque moveri
Mons circum, & mugire adytis cortina recluſis
. . . . & vox fertur ad aures.

Sic & ad Oracula Fauni

. . . . . Subita ex alto vox edita luco eſt

Imo, ne quoque exemplum deſit vocis ſubterraneæ, & a mortuo procedentis, Polydori

. . . . . . gemitus lacrymabilis imo
Auditur tumulo, & VOX reddita fertur ad auras;

non

non obſcuro certe murmure: ſed cum *ejulatione* & *ululatu*.

De אוב hic porrò notandum; nihil omninò eſſe, quod nos cogat ut, hoc Eſaiæ loco, iſtam vocem reddamus aut *Pythonem*, aut *Pythiam*, aut ἐγγαςρίμυθον, aut *Magum* (ut Aquila eam reddit) aut ut aliquid hiſce ſimile comminiſcamur; cum omnes circumſtantiæ ſatis indicent, id quod dicitur, de *Utre* eſſe intelligendum. Namque uti S. Scriptura ſub perſona *Elihu* (qui ut loqueretur ardebat) locuta fuerat, per ſimilitudinem, de *Utre ſubitò vi vini (vel muſti) diſrupto*: ſic hìc loquitur, ut de *Utre*, in quo moto ac conquaſſato, liquor (præſertim ubi jam pro parte evacuatus eſt) ſonitum edit obſcurum & fluctuantem: cui *Murmur* & *Muſſitationem*, aliaſque voces humanas obſcurè ac timide prolatas, comparat. Tales autem Divinatores, cum obſcuro quodam murmure Divinationes ſuas protuliſſe, atque Incantationes ſuas peregiſſe, oſtendit & Propheta Eſaia, cap. VIII. v. 19. ubi ait: דרשו אל האבות ואל הידענים המצפצפים והמהגים *Quærite ab Ovooth & à Jideonim, qui ſtrident ac muſſitant in Incantationibus ſuis.* Quale exemplum ſupra (pag. 287.) adduxi de Baſilacio, obſcura Oracula per verba obſcura interſe diſſidentia, & perplexa, &c. reddente.

De voce פיתום *Pithoom* quoque notari velim, illam *a Poſterioribus Chriſto Judæis*, ac primum quidem a Talmudicis, ac *Talmude*, ſaltem *Mishna*, ætate ſerioribus, effictam eſſe ex voce *Pytho*, ſimulque Eſγαςριμύθȣς per illam deſignaſſe; Cum Spiritus ille commentitius, qui *Pythiam* obſidere videbatur minimum credulis, dum hæc Oracula ſua ex Tripode proferebat, ex membris ipſius pudendis loqui perhiberetur: quod minus mirum iis videbitur, qui norunt Judæos, poſt natum J. Chriſtum, pene nihil præter Dæmonas, ſeu Diabolos ſomniaſſe; tametſi ille Salvator noſter, ſuo adventu ac morte, omnem ipſorum in |nos poteſtatem redegerat in nihilum.

פיתום interim ipſis eſt בעל אוב. Quem igitur hoc modo deſcribunt Talmudici in Sanhedrim, Mishnæ c. VII. Sect. 7. בעל אוב זה פיאום המדבר משיחיו: *Pythomantis*, (ſive *Baal Ob*) *eſt qui loquitur ex axillis ſuis.* Ab hiſce interim ibi diſtinguuntur *Jideonim*; de quibus ajunt: וידעוני זה המדבר בפיו *Et Jideonei (eſt) qui loquitur ore ſuo.* R. Sol. tamen hic Ἐγγαϛριμύθȣς clarius exprimit, ubi de פיתום qui ſic idem cum אוב eſt ita loquitur: פיתום שם המכשף מעלה את המת מן הארץ ומושיב לו בשיחיו תחת זרועותיו ומדבר משיחי אי'ישלה בלעז: *Pithoom nomen eſt Magi, qui aſcendere facit mortuum e terra, & collocat eum ſub axillis ſuis ſive inter Brachia ſua, & facit (quaſi) eum loqui, arte (ac voce) Barbara.*

Multa & mira nugantur de hâc νεκρομαντεία Judæi: ut ex. gr. in Baal Aruch. in זכר, [requires mortuos] *Tradiderunt Doctores noſtri, unus aſcendere facit per* [vide Onkelos, Deut. cap. XVIII. v. 11.] *Zachuru, & alius aſcendere facit per calvariam. Quid hæc differunt?* בזכורו *non venit ſecundum conſuetudinem ſuam: & non aſcendit in Sabbatho: qui interrogatur per* בגלגלת *aſcendit ſecundum conſuetudinem ſuam, & aſcendit in Sabbatho.* Et poſt aliquanto: *Tria dicuntur de eo qui aſcendere facit* בזכורו. *Qui aſcendere facit videt eum, ſed non audit: Qui indiget eo, audit eum ſed non videt eum. Sic in Samuele. Mulier qui aſcendere fecit eum, vidit eum & non audivit eum: Saul, qui egebat eo, audivit vocem ejus, ſed non vidit eum: Abner* [NB] *& Amaſa, qui non indigebant eo, neque audiverunt, neque viderunt eum.*

Quod poſtremum de *Abnere* atque *Amaſa* dictum, quammaxime notandum eſt.

Unde autem, aut quomodo, cognoverit *mulier* illa in Endor, illum eſſe *Saulum*, ut explicent hi Rabbiniſtæ Judæi, reſpondent; quod Samuel vocatus per *Pythonem* aſcenderit capite ſurſum erecto; cum cæteri pedibus ſurſum porrectis aſcendere conſueverint: unde mulier dignitatem Regiam agno-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

gnoſcere potuit : Regum nempe ac principum ſeu corpora ſeu umbræ, in eo differebant ab hominibus minoris notæ.

Verum adhuc magis ridicula, imò pudenda vere, confingunt. Namque cum זכרות (apud Hebræos ac Chaldæos) ſit membrum virile, dicunt : בעל אוב אחד המעלה בזכרו ואחד המעלה בגלגולת מה בין זה לזה: *Ob qui adſcendere facit* [mortuum] *per virilitatem ſuam, & qui adſcendere facit per cranium, quænam eſt inter hunc & illum differentia ?* Ubi R. Sal. מעלה ומשיב את המת על זכרותו *Educit (ex ſepulcro) & collocat mortuum ſuper virile ſuum.*

Non ſolum ita fuit iſta Ἐγγαστρίμυθος (dum reſpondebat ſcilicet) verum & *Maga* ex illorum numero, qui ſe mortuos ex ſepulcris excire, atque in lucem reducere prætendunt. Quæ artes uti ſemper pene interſe connectuntur, atque omnes iſtius commatis homines cuncta talia ſeſe præſtare poſſe jactant; ita quoque hanc mulierem (imò & omnes *Baalim Obooth*) talibus promiſſis lactaſſe ſuperſtitioſos nimium homines, mihi procul omni dubio eſt.

Diſquiri quoque poſſet, ex quonam animali os iſtud *Jaduah* deſumptum fuerit. Namque *Rambam*, ſive R. M. *Maimonides*, iſtud *Avem* fuiſſe putat (quam quoque ex Chriſtianis eruditi quidam exiſtimant illam fuiſſe, quæ ἴυγξ apud Græcos appellatur, ac pro *Motacilla* Latinorum habetur) alii ridiculum ad iſtud opus, animal confingunt [cui nonnulli Chriſtiani illud κατοβλέπας Æliani ridiculè ſatis comparant] quale iſtud jam ſuperius deſcriptum vidimus : atque e cujus progenie certe eſſent, (modo inter animalia numerari poſſent) tum Radix *Baara* Flavii Joſephi, tum *Aglaophotis*, ſeu *Cynoſpaſtus* Æliani : niſi quod *Baara* expellat *Dæmonia*, & *Cynoſpaſtus* ad *Lunaticos* curandos, atque *oculorum lippitudines*, (præter alia quæ Ælianus non nominat) valere perhibeatur. Quæ quam bene inter ſe quadrent, minimè video; quod *Regnum interſe diviſum*, (teſtante id ipſo Salvatore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

noſtro) plane *non conſiſtere queat*. Diabolus nempe ſic docet nequam homines [nam talia vulgò, ne quidem examinata hiſtoriæ veritate, Diabolo adſcribuntur] ut per Diabolum expellant Diabolum, vel ipſius opera, quamvis in proprium ipſius damnum, abutantur. At ſecundum Judæos Diabolus quandoque decipit homines, (quod Saræ fecit, in Pirke Eliezer, & David, in Gemara, titulo Sanhedrim) & ipſe a Judæis decipitur, modis admodum ridendis, in die Kippurim.

Quis hîc quæſo mi Lector, non exclamet, *Qualiacumque volunt Judæi ſomnia vendunt!* At hac etiam occaſione non poſſum non memorare, ejuſmodi commentum quoque me legiſſe de herba quadam quæ Katasby vocatur, in Itinerario *Vincentii Blanci* (Gallice *Vincent le Blanc*;) quod tamen ex Bibliotheca celeberrimi inter Eruditos Peireſcii prodiit, ex iſtis Joſephi & Æliani plane confictum.

Erat interim iſta mulier in Endor non tantum בעלת אוב verum & בעלת כשפים *Domina præſtigiarum*, vel ut aliter hoc dicamus, *Maga ac præſtigiatrix* (quo nomine ejuſmodi ſagæ, Nahum. c. B. v. 4. denotantur) Quamvis nullis uteretur mediis præter aut ſupernaturalibus.

Quod ut clarius eluceſcat, examinemus totam hanc Hiſtoriam: in qua hæc ſequentia, meo judicio, ſunt obſervanda.

Quod primum eſt, Rex Saul, etiamſi jam antea exegerat edicto ex Iſraele Magos Hariolos cæteroſque hujuſmodi farinæ homines, tamen in iſta erat opinione (quæ proculdubio ex illa vehementi conſternatione, ac deſperatione rerum ſuarum, permultum adaugebatur) animas demortuorum per Incantatores ſeu Magos Necromanticos poſſe evocari. Quod cum ſat bene perciperet iſta mulier, hinc optimam nacta eſt occaſionem fallendi: eo quod nemo facilius decipiatur, quam qui, ex ſuarum rerum deſperatione (quæ ex feſtinato adventu, ex vultu, ex trepidatione ex interrogandi denique

mo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

modo, aliiſque hic facillime notari poterat) ſimul & ſuperſtitione, eo adactus, *Præſtigiatores* ejuſmodi commatis conſulit. II. Noverat illa ſatis bene *Regem*, propter eximiam ſtaturam ac formam corporis, quæ ipſi tam non vulgaris fuit, ut *Ab humero ſuo & ſupra procerior fuerit omni populo.* (quod qui ipſi non viderant, ad minimum audiverant ex aliis) *Nemo enim proceritate ipſi ullo modo par erat in toto Iſraële.* Addas quoque *Regem Saulum* non procul ab *Endor* habitaſſe; caſtra ſaltem in Giboa poſita, non procul hinc fuiſſe collocata. Hoc exinde patet quod circiter ſpatium unius noctis tantum conſumpſerit eundo, conſulendo, ac redeundo ab iſta muliere. Neque plus temporis commode inſumere potuit, ac diutius abeſſe ab exercitu ſuo; ne is tum ex Regis Manifeſta conſternatione, tum ex ipſius abſentia (de qua veras cauſas conjectare non poterat, atque interim Philiſtæos tot tantiſque excercitibus ipſis incumbere, continuoque minitari videbant, numero certe atque animo longe ſuperiores) ne, dico, hinc Hebræi de rerum exitu deſperantes conſilium aufugiendi vel abſque illo fugam capeſcerent: præſertim poſt ſolemnes iſtas conſultationes Regis; in quibus nec per Prophetas, nec per *Inſomnia*, nec *Urim* ac *Thumim* reſponſa Divina obtinere potuerat: unde & ſuſpicari poterant, eum ipſos dereliquiſſe, eo quod ipſum Deus O. M. dereliquerat.

Addas porro, mi Lector, eo tempore *Reges*, (ſaltem hunc Saulum) valde familiariter cum ſubditis verſatos, ſeſeque quotidie conſpiciendos populo præbuiſſe. Imo legimus 1 Sam. cap. XI. Saulum, jam Regem omni præſente populo Iſraëlitico factum, adhuc inter pecora verſaſſe; eorumque curam ne eo quidem abjeciſſe. Ita enim S. Scriptura: *Et ecce Saul veniebat ex agro poſt pecus* [vel *ſequens Boves*] *& ait Saul, quid eſt populo quod ſic flent?* &c.

Poſtremo addas, illum & ex eo, quod *Samuelem* voluerit evocari, facile agnoſci potuiſſe a muliere: aut ſaltem id

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

multum adjumenti ejus agnitioni attuliſſe. Namque tam ex hoc poſtulato, quam ex juramento, ipſi præcedente, quæ non ab hominibus e fece vulgi (neque aliter quam ex cauſa graviſſima) procedere poterat (præcipue hiſce additis quæ jam modo ſunt memorata, ex quibus ſolis illa in ſuſpicionem deveniſſet) facillime comprehendere potuit, hic majus aliquid latere; atque ita concludere, hunc conſulentem *ipſum eſſe Regem.*

Aſt, quod 3. notandum, cuncta hæc illa *præſtigiatrix* alte diſſimulabat, donec videret, uti prætendebat, exſurgentem *Samuelem:* unde quaſi conſternata metu exclamabat *Tu es Saul.* Quaſi hoc ab ipſo *Samuele*, aut aliter, ſupernaturali modo patefactum ſubito fuiſſet. Longe aliam iſtius agnitionis cauſam, ac pene ridiculam, Judæi magis ſuperſtitioſi commenti ſunt; ſed illa jam ſuperius allata fuit. Sic fingunt quoque hanc mulierem [vide Pirke Elieſer alioſque] fuiſſe *Uxorem Tzephaniæ Matrem Abner* (qui *Abner*, ac cum ipſo *Amaſa*, Saulum huc, ſecundum ipſos, comitati ſunt) eamque ſimul cum ipſo *Samuele*, excitaſſe multos illi ſimiles juſtos, interque eos ipſum Moſem; eo quod mulier reſpondiſſet: video אלהים *Deos* aſcendentes: imò ex iſta ſimul juſtorum evocatione, eos ipſos juſtos exiſtimaſſe, jam reſurrectionem adveniſſe mortuorum; ac mulierem hac viſione valdè fuiſſe perterritam: cui terrori occurrendo *Rex Saulus* ipſi dixiſſet: *Ne timeto.* Pictores autem noſtri huic *Samueli* malorum Dæmonum comitatum adjungunt.

Verum (ut hujuſmodi nugas omittamus) cum *Saulus* ipſam interrogaret quid videret, reſpondebat illa, ſe videre aſcendentes e terra אלהים *Elohim.* Quod Kimchi exponit אדם צדול. *hominem magnum recta aſcendentem ſtatura.* exponi quoque poteſt *hominem Magnum* ratione generis, officii Auctoritatis, &c. Nam ſic etiam præter Kimchium & alios vertit accuratiſſima illa verſio Belgica, quæ ex Auctoritate Poten-

ten-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tentiſſimor: Ordinum Generalium adornata atque ubique hîc in uſu publico eſt ac privato, *Een aanſienlijk ſtatelijk perſoon* uti quoque videmus eam vocem applicari *Magiſtratibus* ac *Judicibus* populi Iſraëlitici, tam Exodi cap. XX. 6. cap. XXII. v. 8, 9, 28. *judicabunt* ELOHIM, quam ubi ſumitur pro Judicibus; quorum Judicum caput, poſt Eli Judicem, Elique filios, *Samuel* ipſe diu admodum fuerat, ſuoſque filios ſecum Judices Iſraëli conſtituerat.

Denotari autem hîc perſonam ſingularem (non plures) patet manifeſtiſſime tum ex Sauli interrogatione, *Qualis forma ejus?* tum ex mulieris reſponſo, de *Sene pallio amicto*, &c.

Ex quibus hujus mulieris reſponſis æque patet, ipſum *Saulum* hunc prætenſum aut perſonatum *Samuelem* non vidiſſe. Quapropter & doctiſſimi Interpretes Bibliorum Belgicorum modo nominatorum, ad verba hæc *Et intellexit Saul quod Samuel eſſet*, perdocte in margine notant: *Naar het oordeel ſyner verwarde ſinnen, en uit de woorden der Tovereſſe; want hy ſelve heeft dien Samuel niet geſien.*

Hinc perquam commode effingere potuit perſonam, ſive formam atque habitum, ſeu veſtitum, Samuelis; quæ cunctis Iſraëlitis ſatis cognita erant, eo quod per tot annos Judiciis Iſraëlitarum præfuiſſet.

Porro ex verbis *Sauli* ad perſonatum iſtum Samuelem factis, commodiſſime quoque adornare potuit, reſponſa iſtius Samuelis. Namque ipſe Rex *Saulus* illa huic mulieri, illique qui hic *Samuelem* repræſentare voluit (ſi non ipſa mulier, more deſcriptarum a me ſuperius *Engaſtrimytharum*, reſponſa dedit) aptiſſime ſuggerebat.

Ita enim Rex Saulus, ex animi conſternatione, ſummâque ſuarum rerum deſperatione, jam non amplius animi, nedum ſimulationis, potens, perſonato iſti Samueli dicebat: *Valde ſum Anxius: nam Philiſthæi pugnant* CON-

TRA

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

TRA ME, *& Deus receſſit* A ME, *nec ultra* RESPONDIT MIHI, *neque per manus Prophetarum, neque per ſomnia: & evocavi te ut oſtendas mihi quid facturus ſim.*

Certe nulla circuitione uſus detegebat ſemetipſum, miſerrimumque rerum ſuarum ſtatum; ac quidem tali modo, ut id de nemine [NB] quam de *Iſraëlitarum Rege* intelligi poſſet: Iſtique prætenſo *Samuëli* ſic ſuppeditabant incogitanter quo ille ipſum decipere, atque in majores auxietates conjicere, valebat illa Pythoniſſa. Namque reſpondet I°. ex ingenua *Sauli* confeſſione ille Samuel: *Quid interrogas me, cum Dominus a te receſſerit factuſque ſit hoſtis tuus?* Nulla certè hîc arguta (multo minus Diabolicâ) conjectura opus erat; cum ipſe Saulus id exſerte teſtaretur.

II. Reſpondebat: *Et Dominus quidem fecit, quemadmodum locutus eſt in manu meâ: & ſcidit Dominus Regnum tuum de manu tua, deditque illud proximo tuo Davidi. Quemadmodum enim non obediviſti voci Domini nec perfeciſti iram furoris ejus in Amelek; idcirco fecit Dominus rem iſtam.*

Nihil quoque aut *Divinum*, aut *Diabolicum*, latet in hoc Reſponſo; eo quod hæc cunctis pene Iſraëlitis notiſſima erant. Cui enim ignota eſſe poterant illa quæ [1 Sam. cap. XV. deſcripta] inter Saulum Samuelemque contigerant; conteſtatio ſc. inter hos duos, cædes *Agagi* ipſius *Samuelis* manibus publicè peracta, & minæ ex nomine Domini Saulo factæ, v. 28. *Scidit Dominus Regnum Iſraëlis a te hodie & tradidit illud proximo tuo* [NB], *meliori te.*

Quis vero ille *Proximus* eſſet, etiam nemini poterat eſſe ignotum; ut inec eſſe poterant illa, quæ poſt Unctionem *Davidis* in Regem Iſraëlis ex odio ac Zelotypia *Sauli* ſuper Regno acciderant: neque Abjatharis Sacerdotis, cum ipſo Ephod, tranſfugium ad *Davidem*; imo nec ipſa Regis Sauli verba publice, ac præſentibus tum ipſius Sauli, tum Davidis militibus [cap. XXIV. v. 25.] quod adhuc manifeſtius patet ex cap. XXVI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

XXVI. v. 25.] a Saulo prolata: *Equidem ſcio quod certiſſime regnaturus ſis: quodque firmum futurum ſit Regnum Iſraëlis in manu tuâ. Jura igitur mihi per Dominum, quod non excides ſemen meum poſt me, neque delebis &c. Juravit itaque David Saulo; & abiit Saulus in domum ſuam: ſed & David atque milites ejus adſcenderunt in arcem.* Poſt quæ tamen ipſum Davidem ita perſecutus fuerat, ut neceſſe haberet confugere ad *Achis* Regem Philiſthæorum. Præter hæc, tum Regis *Sauli*, tum *Philiſthæorum* caſtra non procul ab Endor poſita erant (quod oſtendit breve illud ſpatium unius noctis, quo *Saulus* ad mulierem adventabat iterumque revertebatur;) ſic ut inde, procul dubio, ibi jam notum eſſet (præter ipſa Sauli verba) Philiſthæos & numero & viribus longe prævalere.

Ipſe *David* quoque (uti modo dictum) jam refugium vitæ ſuæ ac ſuorum apud *Achis* quæſiverat. Qui, ut nunc a Saulo & Vindex injuriarum & vindex ipſius Regni exſpectabatur; ſic ſine dubio quoque plurimorum Iſraëlitarum oculi in ipſum converſi erant: credebantque illi, nunc adeſſe tempus quo poſt tam longas ac ſævas perſecutiones (ſi non ope & armis Philiſthæorum), ſaltem hâc tam opportuna occaſione, Regnum occupare tentaret, Regique *Saulo* nunc rependeret ea, quæ tam diu atque injuſte perpeſſus fuerat.

Ex eo quoque, quod Deus Regi Saulo neque *per Prophetas*, neque *per ſomnia*, neque aliter, reſpondere amplius voluerat; cum tamen per *Urim* id *Davidi* feciſſet, & diu antea, & eo etiam tempore, quo jam Saulus in hiſce ſummis anguſtiis verſaretur; (vide 1 Sam. XXX. v. 7, 8.) non poterat non eſſe quam maxima conſternatio in exercitu Regis *Sauli*: qui inde, cum jam ad manus eſſet perventum, longe citius ac facilius vacillare ac labaſcere, adeoque & in fugam ſe dare, deberet, Regemque ſuum nunc plane deſperantem, relin-

quere; uti ab ipſo Deo jam plane deſertum. Quin imo & fama iſtus conſternationis non poterat non brevi pervolitare late loca circumvicina, adeoque & penetrare ſaltem uſque ad *Endor*, ubi mulier iſta habitabat *Fatidica*: quod genus præſtigiatorum atque impoſtorum in talibus caſibus frequentius viſitatur; atque inde ſuos emiſſarios quocunque emittere ſolet.

Hinc igitur etiam iſta mulier optimam nacta fuit occaſionem bene conjectandi (quod tamen non ſat feliciter fecit uti ex ſequentibus patebit) Sauloque Regi futura prædicendi.

Illa autem quæ Saulo prædicebat ſunt hæc: *Tradetque Dominus Iſraëlem tecum in manum Philiſthæorum: &* CRAS *tu* ET FILII TUI *mecum eritis: Sed &* CASTRA *Iſraëlitica tradet Dominus in manus Philiſthæorum.* De caſtris loquitur perſonatus hîc *Samuel*, quod melius conjectare potuit ex rerum circumſtantiis, quam quæ alia quoque ipſis ſubſecuta fuere. Namque longe minus hîc prædixit quam quidem contigit: neque enim ſolus exercitus Iſraëlis cæſus ac fugatus fuit, captaque fuere caſtra; verum etiam *filii Iſraël, qui erant trans Vallem & trans Jordanem, videntes quod fugiſſent viri Iſraëlitæ, & quod mortuus eſſet Saul &* [NB] *tres filii ejus, reliquerunt Civitates ſuas & fugerunt; veneruntque Philiſthæi & habitaverunt ibi.* Quæ minime ab hâc muliere prædicuntur. Nam ſi hæc verba; *Tradetque Dominus Iſraëlem tecum in manum Philiſthæorum*, de toto Iſraële intelligenda ſunt, mendax plane ipſius eſt Vaticinium; ſin vero de ſolo exercitu, etiam ſimul cum caſtris captis, multo minus quam prædixerat contigit.

Sic quoque II°. Ambiguum ac falſum eſt, quod de *filiis Sauli* cum ipſo morituris ſic indiſtincte prædixit. Præter *Jonathan* enim *Abinadab* & *Melchiſuam*, qui in pugnâ perierunt, ſuperſtites manſerunt (ſive illi etiam in pugna præſentes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tes aderant; ſive non) *Mephiboſeth* (non ille *Jonathanis*, verum ipſius *Sauli* ex Riſpa filius) ipſius germanus *Armoni*, illiſque major natu *Isboſeth*; qui Regnum Iſraëliticum poſt Sauli mortem, per Abnerem, adeptus regnavit dum *David* in Hebron ſoli Judæ tribui imperaret. Unde conſtat, & hîc eam infelici ſatis conjectura uſam iterum falſa ac mendacia prædixiſſe.

III°. quoque aberrat quam maxime circa diem, quo Saulus juxta ipſius vaticinia, exſpectare debebat ſui ſuorumque interitum. Exprimit enim iſtum diem per *Machaar* מחר (& uti Græcus Interpres id reddit ἄυϱιον) quod pene ſemper ſtricte craſtinum diem denotat; quamvis nonnunquam quoque pro tempore minime definito, verum diu admodum poſt futuro, ſumatur. Quo ſi ludere voluit, nihil certi, verum effugium quærendo, ex conjectura id dixit: ſi vero Diem craſtinum, ſtricte ſumptum, intellexit, ſplendide ſane mentita fuit.

Quæ ad capud iſtud 28. primi libri Samuelis habet Eruditus æque ac venerandus D. J. de Mey; in Phyſiologiæ ſuæ Sacræ parte ſecunda cap. 3. mihi perdigna videntur, ut hîc annectantur: quæ vero ibi habet ſunt hæc ſequentia: *Non fuiſſe Samuelem probatur, qui ſi Samuel fuit, aut totus cum corpore & anima acceſſit, aut cum ſolo corpore; vel ſolam ejus animam apparuiſſe fingendum erit: ſi totus fuit Samuel & animâ & corpore, opportet eum a mortuis reſurrexiſſe. Id autem cum ſit maximum miraculum, non poteſt aut Magæ tribui, aut Diabolo. Jam ante enim oſtendimus Magos arte Dæmonum Miracula facere non poſſe. Quumque Miracula Divinæ veritatis ac potentiæ debeant eſſe teſtimonia, veriſimile non eſt, Deum tantum voluiſſe Miraculum Diabolo permittere, in teſtimonium ac confirmationem mendaciorum, & Magicæ nequitiæ. Inania quoque commenta, ac phantaſmata falſa eſſe exiſtimamus, quod Simoniani dicunt, ſe poſſe ſuis*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

*carminibus revocare mortuos. In Lybia Naſamones, ad bu-
ſta ſuorum parentum, & in Europa Celtas ad ſepulcra for-
tium virorum excubantes ex illis mortuis accipere Oracula.
Animas omnes, etiam priorum (Juſtinus Martyr contra Try-
phonem ait) ante Chriſtum fuiſſe aliquomodo ſub poteſtate Dia-
boli, ut eas potuerit reducere cum vellet. Nullam nos Diaboli
poteſtatem agnoſcimus in piorum defunctorum animas, quas
illi ad monitum Petri* 1. Epiſt. cap. IV. v. 19. *Deo tantum
fideli conditori commendant bene agendo : & teſte Salomone,*
Eccleſ. XII. 9. *Redeunte ipſo pulvere (i. e. corpore noſtro)
in terram quemadmodum fuerat, Spiritus ad Deum redit, qui
illum dederat. Unde probabilior eorum eſt ſententia; qui cre-
dunt aut merum fuiſſe phantaſma ex credulitate, & turbu-
lentis ac meticuloſis mentis motibus in Saule axcitatum; aut
Diaboli vel Sagæ impoſturam, qua extrinſecus ſimile quid Sta-
turæ Samuelis oculis objecerit. Nec mirum eſt ſi exteriores
hominum oculos perſtringat, cum antea occuparit oculos men-
tis : adeoque etiam hoc loco Diabolum illuſiſſe & mulieri &
Sauli; & illius oculis, hujuſque auribus impoſuiſſe, non pau-
ci affirmant. Quin* [NB] *& dici poteſt, mulierem Magam
falſo affirmaſſe ſe vidiſſe Samuelem; ac deceptum Saulem opi-
natum fuiſſe, ſe Samuelis vocem audiviſſe, quum vel ipſius
mulieris, vel aliam artificioſè & fraudulenter ſuborna-
tam audierit : hiſtoriam verò rem narrare non ut verè ge-
ſta eſt, ſed ſecundum Sagæ affirmationem, & Saulis opi-
nionem.*

Huic addamo Burmanna quæ in 1 Sam. c. XXVIII. quam-
vis Belgica noſtra lingua conſcripta ſint, hoc modo : *De-
wijle nu de H. Geeſt van dit gehele werk alhier niet oordeeld,
maar alleen verhaald wat uitwendig geſchied is, of eer ſcheen
te geſchieden; ſo ſoude men,* I. *dit bedrijf naawer inſiende,
billijk konnen twijffelen, gelijk ook eenige* Joden *en* Chri-
stenen *dit erkend hebben, of niet dit gehele geſtel enkel be-*

drog en ſchelmerye geweeſd is, waar door deſe loſe vrouwe dien benaawden en verſchrikten Koning ſo ellendiglijk bedrogen heeft, gelijk by de Tovenaars en Waarſeggers gemeenelijk geſchied; ja by de Orakelen of Godſpraken der Heydenen ſelfs placht te geſchieden, door, of by welke men antwoorden gaf, als van God of den Geeſten voortkomende: die nochtans van de Prieſters en Voorſtanders van die plaatſen alleen, altoos meeſtendeel, quamen, onder de name der Goden. So konde ook deſe vrouwe haar houden of ſy een geſichte onder de aerde ſag, daar ſy ſelve de PERSONAGIE *ſpeelde, ende* SAUL *dien ſy heel wel kende, ſo bedroog. Want het is qualijk gelooflijk, dat deſe Vrouwe* SAUL *niet ſou gekend hebben, daar hy de Koning was, ende ſo lange geweeſd was; en de Koningen doen ter tijd gemeenſamer waren met hare Onderdanen, als nu: byſonderlijk daar hy een hoofd langer was als alle menſchen, ende ſo niet konde onbekend blijven, of hy ſich ſchoon verſtelde: ten ware hy ſich een hoofd had laten korter maken: te meer dewijl deſe plaatſe niet verre was van het huis, of het leger* SAULS. *Want hy komd ende gaad daar henen en weder van daan op ene nacht; ſonder eten te ſmaken: en of ſy hem al niet recht kende, doch gaf hy achterdocht wie dat hy was, met dat ſweeren, dat haar over deſe ſake geen ſtraffe overkomen ſoude, en met het vragen om* SAMUEL *te doen opkomen: welk beyde meer als eenes gemeenen mans werk was. Waar uit die Vrouwe, inſonderheid in die omſtandigheden des tijds, licht kon beſluiten met wien ſy te doen hadde, hoe vreemd ſy haar ook hield. So houd ſy haar ook als of ſy* SAMUEL *niet en kende, als hy opquam; die nochtans aan heel Iſraël was bekend geweeſd, en niet verre van deſe vrouwe gewoond hadde. So ook deſe heele verſchijning ſmaakt na bedrog. Want het is aanmerkelijk, dat* SAUL *niet en ſag, maar alleen hoorde; het geſichte wierd alleen van de Vrouwe geſien, ſo ſy ſeide. Het ſchijnd, dat ſy in een be-*

ſloten kamerke is geweeſd, om daar quansſuis hare beſweeringen in het werk te ſtellen (gelijk blijkt uit v. 21. *dat ſy daar na, toen de Vertooning uit was,* TOT SAUL QUAM, *namentlijk uit dat Kamerken:) daar ſy ſich houd als offe* SAMUEL *deed opkomen, en hem ſag in ſulk een gedaante als ſy wiſte dat hem paſte, die niemand konde onbekend ſijn. Daar op houd ſy haar, als of ſy nu eerſt leerde dat het* SAUL *was, die by haar was: ende gaad daar na, of door iemand, die daar toe in die beſlote plaatſe beſteld was, of door haar ſelfs, ook miſſchien in de tegenwoordigheid* SAULS, *met veranderring van ſtemme, als in ſwijm leggende, ende met een holgeluid. (na de maniere der Waarſegſters, die uit haren buik ſchijnen te ſpreken, gelijk ſulke menſchen vele ſulke konſten hebben)* SAUL *antwoorden onder de naam van* SAMUEL, *ten dele over het voorledene, welk heel* ISRAEL *wiſte, ten dele over het toekomende, over het welke ſy* MET SULKE TWYFFELLACHTIGE *manieren van ſpreken licht een antwoorde, als deſe was, geven konde, uit aanmerkinge* VAN DE BEDREIGING *des waren* SAMUELS, *ende alle de Omſtandigheden des tijds. Welk alles die benaawde Konink Geloofd, en daar door noch meer verſchrikt word.*

Quod ad temporis ſpatium ſpectat, quod hanc Conſultationem, mortemque Saulis intercurrit, de ipſo ſic idem Burmannus: *Maar ook de Antwoord verraad haren meeſter. Morgen ſeid hy, ſult gy by my ſijn. Maar uit het vervolg blijkt, dat Saul noch wel 5 of 6 dagen daar na geleefd heeft. Siet* cap. XXIX. 10, 11. en XXX. 1. en 2 Sam. I. 1, 2. *Want op den eerſten dag vergaderden de Legers van beyde ſijden.* cap. XVVIII. 1, 5. *Ende Saul gaad daar op naar* ENDOR v. 7, 8. *en gaad in die ſelve nacht weder weg.* v. 25. *Ondertuſſchen werd David Hoofdman van* ACHIS *Lijfguarde* v. 2. *Maar om het miſnoegen der Vorſten werd hy van* ACHIS *weder ontſlagen.* cap. XXIX. *die trekt dien ſelven mor-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

morgen op na ZIKLAG, cap. XXIX. 10, 11. *terwijle Saul van de Toveresſe komd na het Leger; 't welk den tweden dag was. Den derden dag hier na komd* DAVID *en ſijne mannen te* ZIKLAG cap. XXX. 1, 2. *'t welk de vijfde dag was: die ſlaat daar op de* AMELEKITEN, *ten minſten tot aan den Avond van den anderen dag*, cap. XXX. 12, 17. *of noch later, tot aan den derden dag, gelijk het ſommige nemen, als onder ſal geſien worden. So dat het geweeſd is de ſevende of achtſte dag; ja miſſchien noch een dag later, alſo uit* cap. XXX. 12. *blijkt, dat de* AMELEKITEN *al drie dagen weg geweeſd waren van* ZIKLAG *eer David haar aantrof. Ondertuſſchen ſtrijd* SAUL *tegen de* PHILISTYNEN, *en word verſlagen* cap. XXXI. *Van welke nederlage* DAVID *eerſte de tijding krijgd te* ZIKLAG, *als hy van het ſlaan der Amelekiten was wedergekeerd, en 2 dagen te* ZIKLAG *gebleven was*, 2 Sam. II. 1. *Welk ten minſten de negende dag was: en dan is onſeker of niet langer tijd is tuſſchen beyden gekomen als een dag, eer* DAVID *van* ZIKLAG *uitgaande, den* AMELEKITEN *aantrof, en of hy ook binnen een dag wedergekeerd is van* ZIKLAG. *Ten weynigſte ſijn hier dan vijf dagen geweeſd tuſſchen dit vragen der Toveresſe en de dood* SAULS. *Want* DAVID *ende* SAUL *trekken ontrent gelijk op, de eerſte van* ACHIS *na* ZIKLAG, *de andre van* ENDOR *na ſijn leger. David komt te Ziklag des derden daags, en beſteed ten minſten twe dagen in 't ſlaan der Amelekiten ende wederkeren na* ZIKLAG. *Welk vijf dagen ſijn. Op dien ſelven dag, ten vroegſten, is* SAUL *verſlagen, dat is op den vijfden dag. Want, gelijk Joſephus ſeid, de veldſlag Sauls is eerſt voorgevallen op den ſelven dag, op welke David van het ſlaan der Amelekiten na Ziklag wederkeerde. Altoos niet vroeger: want dan ſou David de tijding daar van eerder te Ziklag ontfangen hebben; die hy evenwel niet eerder konde*

de ontfangen, als drie dagen na de dood Sauls. So dat miſſchien Saul verſlagen is binnen de drie dagen, in welken David tot Ziklag wedergekeerd is: ende ſo ſoude Saul eerſt op den ſeſten dag na deſe Voorſegging konnen gedood ſijn: 't welk alles met dat Morgen alhier niet over een komd. Siet nader op 2 Samuel I. Ook ſijn niet de ſonen Sauls met hem geſtorven. Want behalven Mephiboſeth, die ſijn neve was, is ook Isboseth, ſijn Sone, noch overgebleven, en daarenboven noch twee andre Sonen van hem, 2 Sam. XXI. 8. So datter ten minſten ſo veel ſonen van hem overbleven, alſſer ſtierven. Cap. XXXI. 2. Welk met ſulk een brede voorſegging, als hier geſchied, van hem ende ſijne Sonen, daar het maar drie van ſijne Sonen aanging, niet beſtaan kan. So dat deſe antwoorde dan een leugen was. Wil iemand ſeggen, morgen betekend hier juiſt niet de dag van morgen, maar den toekomenden en aanſtaanden tijd, al was het enige dagen daar na; ſo ſy hem tot antwoord, dat dit woord in andre ſaken wel ſo kan genomen worden; maar in geen Prophetie Gods. Want als God enen tijd voorſeyd, ſo neemd hy hem noid onbepaald, maar altijd precijs.

CAP. X.

De origine & antiquitate νεκυομαντείας *inter Ethnicos & Judæos. De* Necyomanteiis publicis *ac* privatis, *tam inter Judæos, quam inter* Gentiles. *De* Aorno, Acheronte, Plegethonte, *&c. ex Ariſtotele, Herodoto, Strabone, Cicerone, & Pauſania; atque unde iſtæ fabulæ ortum traxerint. De* Necyomanteiis privatis, *ex Veterum ſcriptis: ubi ſimul oſtenditur, cuncta talia eſſe commenta nu-*

nugaciſſima. De Ἐγγαστριμύθοις *(ſeu Ventriloquis) ex Hippocrate et Galeno, adeoque et de* Euricleidis : *additis impoſturarum talium exemplis.*

SIcut Autem hæc νεκυομαντεία vel, *Necromanteia* diu ante Homerum, inter Gentiles, ac quidem Barbaros, in abuſu fuit (ut quæ jam a Moſe damnata, atque inter vias Gentium numerata, fuerat;) ſic illa non ſolum a privatis privatim atque in obſcuro, hoc aut illo in angulo, exercebatur. Verum *publica* ejuſmodi μαντεῖα, tam inter Hebræos Idololatricos, quam inter Ethnicos inſtituta invenimus.

Inter Hebræos Idololatricos ea locum habuiſſe patet ex II. Regum, cap. XXI. v. 6. ubi de Manaſſe Rege, inter alia narratur, quod *Hariolatus ſit & obſervaverit Auguria, & fecerit Pythones, & Jidioneos.* Hebræa ſunt: ועונן ונחש ועשה אוב וידענים quæ Græcus Interpres reddit : καὶ ἐποίησε τεμένη, καὶ γνώστας ἐπλήθυνε. Ubi tamen codex Alexandrinus pro τεμένη legit θελετὴν καὶ γνώστας. Targum vero Jonathanis habet, ועבד בדין וזכורו; quæ cum Hebraici textus ſenſu ſat bene conveniunt.

Id certe magis perſpicitur ex cap. XXIII, v. 24. ubi narratur a Sacro Scriptore Joſiam ea iterum ſuſtuliſſe. Textus Hebræus habet : וגם את האבות ואת הידענים ואת התרפים ואת גללים ואת כל השקצים אשר נראו בארץ יהודה ובירושלים בער יאשיהו: *Sed & Pythonas & Hariolos, & figuras Idolorum [Teraphim] & immunditias, & abominationes, quæ conſpiciebantur in terra Judæ & Jeruſalem, ſuſtulit Joſias.* Sic quoque II. Paralepom. c. XXXIII. v. 6. ועשה אוב וידעני fecit & *Ovooth* & *Jideonim* ubi & Græci habent : καὶ ἐπόιησεν ἐγγαστριμύθους, &c.

Attendendum hic eſt ad vocem נראו, qui a Jonathane (quocum conſentit Syrus interpres) redditur דאתחזיאו, *quæ vi-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

videbantur, Quo quamclariſſime, meo judicio, denotatur, ea non in angulis quibuſdam obſcuris, verum publice, ſive in locis publicis, atque adeo in uſum publicum, fuiſſe conſtituta. Neque abſonum mihi videtur, ſi ad publica hæc νεκυομαντεῖα referamus illa, quæ Eſaiæ cap. XIX. v. 3. habentur de Ægyptiis ודרשו אל האלילים ואת האטים ואל האבות ואל הידענים *Et conſulent Vanitates* [ſeu Deos illos qui vere vanitates ſunt] *& Divinos*, *& Ovooth*, *& Jideonim.* Ubi Græcus Interpres habet, loco ואל האבות ואל הידענים καὶ τοὺς ἐκ τῆς γῆς φωνοῦντας, καὶ τοὺς ἐγγαστριμύθους, eos, qui *ex terra loquuntur*, illoſque qui *Ventriloqui* ſunt.

Qua occaſione omittere hic nequeo (quod ſupra, ubi de ἐγγαστριμύθοις agebam, omiſi) Græcos Interpretes inter ſe, ac cum aliis, minime convenire, circa harum vocum Hebraicarum interpretationem. Ii namque Levit. cap. XIX. v. 31. XX. v. 6 & 27. Deut. XVIII. v. 10. & 2 Chron. XXXIII. v. 6. pro אוב & אבות vertunt ἐγγαστρίμυθος & ἐγγαστριμύθους. Aſt aliis in locis longe aliter: ut 2 Reg. XXIII. v. 24. ubi hæc eadem vox vertitur θελεταὶς: quod vocabulum pro *Divinatoribus* ſumi videtur a Græcis Interpretibus: quamvis id alias apud Veteres Græcos in uſu fuiſſe non videatur. Sic & cap. XXI. v. 6. vertitur hæc vox אוב θελητήν. ubi & (in variis Lectionibus editioni Wechelianæ additis, & in notis Nobilii Flaminii) reperimus al. τεμένη (*Lucas*) al. στήλην (*titulum* vel *Statuam*: qui *Luci* aut *Statuæ* aut *tituli*, quomodo huic loco quadrent minime capio.

Eſai. XXIX. v. 4. אבות vertuntur οἱ φωνοῦντες ἐκ τῆς γῆς, *qui ex terra*, vel (ut ſic loquar) de ſub terra loquuntur: ubi Aquila ὡς μάγοι ἐκ τῆς γῆς. Verum Eſ. XIX. v. 3. uti æque ac cap. XXIX. אבות vertuntur ἐκ τῆς γῆς χωνοῦντες, ſive *e terra loquentes*; ſic & loco ידענים (permutata ita plane interpretatione) ἐγγαστρίμυθοι ſeu *Ventriloqui* redduntur. Atque adeo ſic exſerte hîc diſcriminantur οἱ ἐκ τῆς γῆς φωνοῦντες ex ter-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

terra loquentes ab אבות ſeu *Ventriloquis* vel ἐγγαστριμύθοις. Sic, ut nunc quidem אבות vertantur *ex terra loquentes*, nunc vero *ex ventre* (vel axillis etiam) *loquentes :* ac vice verſa הידענים nunc pro *ex terra loquentibus* nunc vero pro *Ventriloquis* habeantur.

Sic quoque hi ידענים, & ידעני vertuntur Levit. XIX. v. 13. XX. v. 6 & 27. item 2 Chron. XXIII. v. ἐπαοιδὸς verum Deuter. XVIII. v. 11. τερατοσκόπος 1 Sam. XXVIII. v. 9. 2 Reg. YXI. v. 6. & XXIII. verſ. 24. γνώστας vel γνωστάς.

Aſt Eſ. VIII. v. 19. [ubi Hebræa habent דרשו אל האובות ואל הידענים המצפצפים המהגים *Quærite ab Ovooth & Jideonim, qui ſtrident & ſuſurrant in Incantationibus ſuis;* quæ Vulgata ſic ſimul complexa reddit : *Stridentes in Incantationibus ſuis*] οἱ ἀπὸ (vel ἐκ) τῆς γῆς φωνοῦντες, *ii qui ex terra loquuntur* veniunt pro אבות *Ovooth :* quos Ovooth tamen (ſeu ἐγγαστριμύθους, ut hic reddunt) aperte ſic Græci diſtinguunt, cum addunt, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς γῆς φωνοῦντας, τοὺς κενολογοῦντας, οἱ ἐκ (vel ἀπὸ) τῆς γῆς φωνοῦσιν ; *Quærite Ventriloquos, & illos qui ex terra loquuntur, vana loquentes, qui de terra clamitant.*

Quæ diverſitas plane argumento eſt, hanc verſionem (uti ex alibi exemplis doceo) minime eſſe ab uno ſive Interprete, ſive Interpretum collegio, vel conſeſſu, unove eodemque tempore fuiſſe confectam : verum longe diverſis ; ac proculdubio quoque diverſis temporibus eam fuiſſe concinnatam : quin & hoſce Interpretes minus intellexiſſe ſæpe res vel verba, quæ ex Hebræo fonte eſſent in Græcam Linguam convertenda : niſi, τεμένη, & στήλας. &c. longe aliud quid apud Judeos Græcos (ſive Alexandrinos, ſive Helleniſtas eos appellare volueris) denotaſſe velimus : quod ſane eouſque extendendum minime exiſtimen.

Adde, quod jam minime notum nobis ſit, ub i at Vetus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Verſio Græca mutata fuerit aut alia (ſive in Pſalmis, ſive in Prophetis, ſive aliis in libris) primitivæ Verſioni ſuppoſita, atque ubi iſti Codici, vel per totos libros, vel per partes particulaſve Verſiones Aquilæ, Theodotionis, aut Symmachi; vel editiones Luciani, Heſychii, Origenis, aut aliorum, intermixtæ vel non intermixtæ fuerint iſtis editionibus, quas nunc habemus, ſive Aldinæ ſive Romanæ ſive Pariſienſi, ſive Complutenſi, ſive Antwerpienſi, ſive Anglicanæ, ſive aliis; ſi tales aut jam publice proſtent, aut adhuc alicubi deliteſcant.

Verum ut propius iterum ad propoſitum redeamus; videmus ex iis quæ jam a me dicta ſunt, quid dixerint Veteres Hebræi de νεκυομαντεία; eo quod numerentur hæ malignæ artes, fraudes ac præſtigiæ inter *Vias Gentium*, a quibus Deus Opt. Max omni vi ac conatu (ut ſic loquar) Iſraëlitas avertere voluit, dum Legem oppoſitam Gentilium Legibus traderet populo ſuo Sancto atque electo.

Quæ apud Ethnicos de hoc ritu abominando reperiuntur, non quidem in omnibus conveniunt cum iis quæ de eo ab Hebræis traduntur; Attamen oſtendunt, ex quonam fonte (Gentilium nempe) iſta promanaverint. Hinc ſane non immerito magnus ille Hugo Grotius, in caput XVIII. Deuteronomii, hæc notat: Νεκυΐα *omnium Divinationum antiquiſſima, & ſignum creditæ* τῆς τῶν ψυχῶν διαμονῆς. *Frequenter id factitatum in Oriente diſcimus ex Æſchylo & Herodoto.*

Primus inter Ethnicos [quippe & primus fere Scriptor, ſi non omnino primus] qui νεκυομαντείας meminit eamque plusquam poëtice (ne dicam & admodum ridicule) libro XI. in perſonis Uliſſis ac Tereſiæ, deſcribit & adornat [quamvis ex S. Scriptura conſtet, eam longe tempore ante Homerum, imò & ante Bellum Trojanum, tam inter Ethnicos, quam inter Judæos Idololatras in abuſu fuiſſe] eſt Maximus ille & primus Poëta Homerus.

Ve-

Verum enim vero quæ de iſta cantare ipſi lubuit tam abſurda ac ridicula ſunt, ut illa in nutricum gratiam infantulis per narratiunculas tales ſomnum ſtudioſe procurantium, confixiſſe videatur. Et tamen cæteri poëtæ (quibus & Heliodorum eatenus non male annumeres) Homerum in iſta re tam ſtrenue ſequuntur, ut in confingendis hujuſmodi nugis infantilibus, hunc fabularum auctorem, poëtarumque hæreſiarcham, quandoque longe ſuperent: dum tamen inter illos Virgilius, circa talia & majori judicio & modeſtia & gravitate utitur.

Ut autem tranſeamus ad νεκυομαντεῖα publica Gentilium ab ipſis Gentilibus (ut quæ inter ipſos locum haberent) memorata, videmus hæc primò in Plutarchi *Cimone*; ubi is de Pauſania: ὁ δὲ ἐκπεσὼν τοῦ Βυζαντίου, καὶ τῷ φάσματι ταραττόμενος, (ὡς λέγεται) κατέφυγε πρὸς τὸ νεκυομαντεῖον εἰς Ἡράκλειαν, καὶ τὴν ψυχὴν ἀνακαλούμενος τῆς Κλεονίκης, παρῃτεῖτο τὴν ὀργήν. ἡ δὲ εἰς ὄψιν ἐλθοῦσα, ταχέως ἔφη παύσεσθαι τῶν κακῶν αὐτὸν, ἐν Σπάρτῃ γενόμενον. *Elapſus [Pauſanias] tamen eſt, & Viſo illo (ut fertur) exterritus Heracleam confugit, ad* MANIUM ORACULUM, *evocataque Cleonices anima offenſam deprecatus eſt. Illa in conſpectum Pauſaniæ venit, ac brevi eum illis malis explicatum iri, ubi Spartam veniſſet, dixit.*

Quæ vero Herodotus narrat, ad tempora pertinent hiſce nunc memoratis magis antiqua; dum de Periando, [perorante ea Soſicle Corinthiorum legato, inter alia, in Terpſichore, ſeu lib. V.] hæc ſequentia tradit: Πέμψαντι γὰρ οἱ ἐς Θεσπρωτοὺς, ἐπ' Ἀχέροντα ποταμὸν ἀγγέλους ἐπὶ τὸ νεκυομαντήιον, παρακαταθήκης πέρι ξεινικῆς, οὔτε σημανέειν ἔφη ἡ Μέλισσα ἐπιφανεῖσα, οὔτε κατερέειν ἐν τῷ κέεται χώρῳ ἡ παρακαταθήκη. ῥιγοῦντε γὰρ, καὶ εἶναι γυμνή· τῶν γὰρ οἱ συγκατέθαψε ἱματίων ὄφελος εἶναι οὐδὲν, οὐ κατακαυθέντων. *Nam quum ad Theſprotos, qui ſunt* [NB] *ad flumen Acherontem, miſiſſet nuntios ſciſſitatum Necyomanteon* [i. e. mortuorum Oraculum] *de Hoſpitis depoſito, Meliſſa apparens negavit, ſe in-*

 di-

dicaturam, aut dicturam ubinam depoſitum eſſet collocatum, quoniam ipſa algeret, quia nuda eſſet: nihil enim ſibi prodeſſe veſtes cum quibus ſepulta eſſet, utpote non concrematas. Digniſſima eſt hæc hiſtoria quacum comparetur illa, quæ habetur in Luciani Philopſeude.

De hac porrò, Theſprotia [ſimul & de origine fabularum Homericarum circa haſce superſtiones] Pauſanias, in Atticis, hæc ſequentia nobis tradit: Πρὸς δὲ τῇ Κιχύρῳ, λίμνη τέ ἐστιν Ἀχερουσία καλουμένη, καὶ ποταμὸς Ἀχέρων. ῥεῖ δὲ καὶ Κωκυτὸς ὕδωρ ἀτερπέστατον. Ὅμηρος τέ μοι δοκεῖ ταῦτα ἑωρακώς, ἔς τε τὴν ἄλλην πόιησιν ἀποτολμῆσαι τῶν ἐν Ἅδου, καὶ δὲ καὶ τὰ ὀνόματα τοῖς ποταμοῖς ἀπὸ τῶν ἐν Θεσπρωτίδι θέσθαι. *Ad Cichyrum* [in Theſprotia ubi & Oraculum Dodonæum] *Acheruſia eſt palus, & Acheron amnis: fluit ibidem Cocytus, aquâ inſuaviſſimâ. Quæ loca cum vidiſſet, ut opinor, Homerus, multa ex illis in ſuum de Inferis Poëma tranſtulit- & ipſa etiam carminibus amnium* [NB] *nomina inſeruit.*

De Aorno Theſprotiæ (quod forte Aorno Italico originem dedit) idem Pauſanias, libro IX. Ἄλλοις δὲ προειρημένον ἐστίν, ὡς προαποθανούσης οἱ τῆς γυναικὸς, ἐπὶ τὸ Ἄορνον δι᾽ αὐτὴν τὸ ἐν τῇ Θεσπροτίδι ἀφίκετο· εἶναι γὰρ πάλαι νεκυομάντιον αὐτόθι. νομίζοντα δὲ οἱ ἕπεσθαι τῆς Εὐρυδίκης τὴν ψυχὴν, καὶ ἁμαρτόντα, ὡς ἀπεστράφη, αὐτόχειρα αὐτὸν ὑπὸ λύπης αὑτοῦ γενέσθαι. *Eſt illud memoriæ proditum, uxore mortuâ veniſſe illum* [*Orpheum*] *ad Aornum Theſprotiæ, quod ibi pervetus eſſet per umbrarum evotionem Oraculum; ibi cum Euridicis animam ſequi ſe putaſſet, & ſuâ ſe opinione falſum reſpiciens animadvertiſſet, ultro ſibi ipſi mœrore confectum, manus conſciviſſe.*

Nunc videamus, quæſo, quid Strabo quoque de harum fabularum origine narret. Is enim lib. V. Geographiæ de Aorno Italiæ, in hunc modum diſſerit: Ἐμύθευον δὲ οἱ πρὸ ἡμῶν ἐν τῷ Ἀόρνῳ, τὰ περὶ τὴν νεκυΐαν τὴν Ὁμηρικήν· καὶ δὲ καὶ νεκυομαντεῖον ἱστοροῦσιν ἐνταῦθα γενέσθαι, καὶ Ὀδυσσέα εἰς τοῦτο ἀφικέσθαι.

Ἔστι δὲ ὁ μὲν Ἄορνος κόλπος ἀγχιβαθὴς καὶ ἀρτίστομος λίμενος καὶ μέγεθος καὶ φύσιν ἔχων, χρείαν δὲ οὐ παρεχόμενος λιμένος, διὰ τὸ προκεῖσθαι τὸν Λοκεῖνον κόλπον προσβραχῆ καὶ πολὺν. Περικλείεται δ' Ἄορνος ὀφρύσιν ὀρθίαις, ὑπερκειμέναις πανταχόθεν πλὴν τοῦ εἴσπλου, νῦν μὲν ἡμέρως ἐκπεπονημέναις, πρότερον δὲ συνηρεφέσιν ἀγρίᾳ ὕλῃ μεγαλοδένδρῳ καὶ ἀβάτῳ, αἳ κατὰ δεισιδαιμονίαν κατάσκιον ἐποίουν τὸν κόλπον· προσεμύθευον δὲ οἱ ἐπιχώριοι καὶ τοὺς ὄρνεις τοὺς ὑπερπετεῖς γινομένους, καταπίπτειν εἰς τὸ ὕδωρ, φθειρομένους ὑπὸ τῶν ἀναφερομένων ἀέρων, καθάπερ ἐν τοῖς Πλουτωνίοις. καὶ τοῦτο χωρίον Πλουτώνιόν τι ὑπελάμβανον, καὶ τοὺς Κιμμερίους ἐνταῦθα λέγεσθαι· καὶ εἰσέπλεόν γε οἱ προθυσάμενοι [καὶ] ἱλασόμενοι τοὺς καταχθονίους δαίμονας, ὄντων τῶν ὑφηγουμένων τὰ τοιάδε ἱερέων, ἐργολαβηκότων τὸν τόπον. Ἔστι δὲ πηγή τις αὐτόθι ποτιμοῦ ὕδατος ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ τούτου δὲ ἀπείχοντο πάντες, τὸ τῆς Στυγὸς ὕδωρ νομίσαντες καὶ τὸ μαντεῖον ἐνταῦθά που ἵδρυται· τόν τε Πυριφλεγέθοντα ἐκ τῶν θερμῶν ὑδάτων ἐτεκμαίροντο τῶν πλησίον τῆς Ἀχερουσίας. Ἔφορος δὲ τοῖς Κιμμερίοις προσοικειῶν [τὸν τόπον] φησὶν αὐτοὺς ἐν καταγείοις οἰκίαις οἰκεῖν, ἃς καλοῦσιν, ἀργίλλας, καὶ διά τινων ὀρυγμάτων παρ' ἀλλήλους τε φοιτᾶν, καὶ τοὺς ξένους εἰς τὸ μαντεῖον δέχεσθαι, πολὺ ὑπὸ γῆς ἱδρυμένον· ζῆν δ' ἀπὸ τῆς μεταλλείας καὶ τῶν μαντευομένων, καὶ τοῦ βασιλέως ἀποδείξαντος αὐτοῖς συντάξεις· εἶναι δὲ τοῖς περὶ τὸ χρηστήριον ἔθος πάτριον, μηδένα τὸν ἥλιον ὁρᾶν, ἀλλὰ τῆς νυκτὸς ἔξω πορεύεσθαι τῶν χασμάτων· καὶ διὰ τοῦτο τὸν ποιητὴν περὶ αὐτῶν εἰπεῖν, ὡς ἄρα

——— ——— οὐδέ ποτ' αὐτοὺς
Ἥλιος φαέθων ἐπιδέρκεται. ———

ὕστερον δὲ διαφθαρῆναι τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ βασιλέως τινὸς, οὐκ ἀποβάντος αὐτῷ τοῦ χρησμοῦ. τὸ δὲ μαντεῖον ἔτι συμμένειν μεθεστηκὸς εἰς ἕτερον τόπον. Τοιαῦτα μὲν οἱ πρὸ ἡμῶν ἐμυθολόγουν. Νυνὶ δὲ τῆς μὲν ὕλης τῆς περὶ τὸ Ἄορνον κοπείσης ὑπὸ Ἀγρίππα, τῶν δὲ χωρίων κατοικοδομηθέντων, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀόρνου διώρυγος ὑπονόμου τμηθείσης, μέχρι Κύμης, ἅπαντα ἐκεῖνα ἐφάνη μῦθος. *Qui nos ætate anteceſſerunt, Necyæ Homericæ fabulas Averno applicaverunt,, atque*

que adeo narrant fuiſſe ibi Oraculum ubi vitâ defuncti Reſponſa darent, eoque Ulyſſem adveniſſe: Avernus autem, mari pene ipſum littus profundo, faucibus commode ad recipiendas naves inſtructus; neque ei ut portus haberetur, vel a naturâ loci, vel a magnitudine quicquam deeſt; ſed uſum tamen illum non præſtat, quod ante eum jacet Lucrinus ſinus prælongus & altus. Includitur Avernus ſuperciliis rectâ ſurſum enatis, & undique, præterquam in aditu, eminentibus; ac nunc quidem culturâ elaboratis. Olim enim ſylva inacceſſa magnarum arborum obſita, ob ſuperſtitionem ipſum, ſinum adumbrabant. Additum eſt ab Accolis fabulæ hoc, aves quæ ſupervolarent in aquam decidere, exanimatas aëris exhalatione, quemadmodum in Plutoniis locis fit. Nam & Avernum pro loco Plutoni dicato deputabant; & Cimmerios ibi fuiſſe indicatum habitare; ac qui intrò navigarent, prius ſacrificiis placabant Genios Manes, cum eſſent Pontifices, qui conducto iſto loco, hujuſmodi ſacra præmonſtrarent. Ibidem fons eſt aquæ potabilis ad ipſum mare ſed eâ omnes abſtinebant, Stygis aquam eſſe putantes. Ibidemque alicubi Oraculum eſt conditum, & periphlegetonthem ex aquis calidis Acheruſiæ vicinis exiſtimabant ibi eſſe. Ephorus vero Cimmeriis locum illum dicans, hos habitare ait in ſubterraneis ædificiis, quas Argillas vocent, ac per foſſas quaſdam inter ſe commeare, hoſpiteſque eâdem via ad Oraculum adducere altè infra terram conditum: victum eos metallis effodiendis quærere, & ab iis accipere qui Oraculum conſulunt, ac Regem iis conſtituiſſe eo nomine ſtipendium. Porro qui apud Oraculum illud degunt, eos more a majoribus accepto nunquam videre ſolem, ſed noctu ex hiatibus terræ prodire, ideoque de iis Homerum ſcripſiſſe

——— ——— neque unquam
Illos illuſtrat radiorum lumine Titan.

poſtea temporis Cimmerios fuiſſe deletos a Rege quodam, cujus ven-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

eventa Oraculum non comprobaſſent. Sedem Oraculi aliò tranſlatum etiamnum durare. Atque hæc quidem fabulati ſunt nobis priores ætate. Noſtra vero tempeſtate, cum Sylvam quæ circa Avernum fuit cecidiſſet Agrippa, & loca ædificiis occupata eſſent, actuſque infra Cumas uſque cuniculus, omnia iſta fabulas eſſe liquidò apparuit.

Videamus quoque quæ de iſtarum Fabularum origine dicat Cicero, lib. I. Tuſculanarum quæſtionum. *Sed ut Deos eſſe natura opinamur, qualeſque ſint ratione cognoſcimus: ſic permanere animos arbitramur conſenſu rationum omnium: qua in ſede maneant, qualeſque ſint ratione diſcendum eſt. cujus ignoratio finxit Inferos, eaſque formidines quas tu contemnere non ſine cauſa videbare. In terram enim cadentibus corporibus, hiſque humo tectis (ex quo dictum eſt humari) ſub terra cenſebant reliquam vitam agi mortuorum. quam eornm opinionem magni errores conſecuti ſunt: quos auxerunt Poëtæ. frequens enim conſeſſus Theatri, in quo ſunt mulierculæ, & pueri, movetur audiens tam grande carmen:*

Adſum atque advenio Acheronte, vix, via alta atque ardua,
Per ſpeluncas ſaxis ſtructas aſperis, pendentibus
Maximis: ubi rigida conſtat craſſa caligo inferum.

Tantumque valuit error (qui mihi quidem jam ſublatus videtur) ut corpora cremata cum ſcirent, tamen ea fieri apud Inferos fingerent, quæ ſine corporibus nec fieri poſſent, nec intelligi. Animos enim per ſe ipſos viventeis non poterant mente complecti: formam aliquam figuramque quærebant. Inde Homeri tota νεκυία: *inde ea quæ meus amicus Appius* νεκρομαντεία *faciebat: inde in vicinia noſtra Averni lacus,*

Unde animæ excitantur obſcura umbra, aperto oſtio
Alti Acherontis, falſo ſanguine, imagines mortuorum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Has tamen imagines loqui volunt : quod fieri nec ſine lingua, nec ſine palato, nec ſine faucibus, laterum, pulmonum vi, & figura poteſt. Nihil enim animo videre poterant : ad oculos omnia referebant. Magni autem eſt ingenii, revocare mentem a ſenſibus; & cogitationem a conſuetudine abducere.

Ut autem habuere Ethnici, atque Idololatræ Judæi, præter alia μαντεῖα *publica*, etiam ſua *publica Necromanteia*, ſive *Oraculorum ſedes*, ubi per mortuorum Conſultationes, ut & Apparitiones, reddebantur Fatidica Reſponſa; ſic etiam inter illos (Magorum, aliorumque præſtigiatorum operâ) *Necyomanteia privata*; ſive quod conniverent ad illa Principes, aliive ſummi magiſtratus; ſive quod contra ipſorum interdicta clam atque occulte multis in locis conſulerentur, ac tam per muliebris quam virilis ſexus homines perpetrarentur.

Horum inſigne admodum exemplum habemus in famoſiſſimâ illa Regis Saulis conſultatione in Endor. præter quod (tam ex verbis mulieris illius quam Saul conſulebat, quam ex aliis S. S. verbis ac circumſtantiis) patet plura, uno eodemque tempore, ejuſmodi μαντεία privata (uti inter Ethnicos) apud Judæos locum habuiſſe.

Ad ſola privata ſpectaſſe edictum Saulis mihi maxime videtur, eo quod non veriſimile ſit ulla ejuſmodi μαντεῖα publice fuiſſe conſulta, vel tempore Eli, vel Samuëlis Prophetæ: licet quæ clam conſulebantur hîc & alibi adhuc ſubſiſterent. Ac potius id rear [ſi non tamen de ſolis privatis & hæc omninò intelligenda ſint] de Conſultationibus Materniano per Antoninum Caracallam mandatis : cum tum temporis adhuc plurima μαντῖα (ac longe diverſi generis) publica locum haberent.

Verba Herodiani, quæ de iſta re loquuntur, ſunt, libro IV. in Vita Antonini, hæc ſequentia : Περιεργότερος γὰρ ὤν, οὐ μόνον τὰ ἀνθρώπων πάντα εἰδέναι ἤθελεν, ἀλλὰ καὶ τὰ θεῖά τε καὶ δαιμόνια πολυπραγμονεῖν. ἀεί τε πάντας ὑπώπτευεν, ὡς ἐπιβουλεύοντας, χρη-

χρηστηρίων τε πάντων ἐνεφορεῖτο, τούς τε πανταχόθεν μάγους καὶ ἀστρονόμους τε καὶ θύτας μετεπέμπετο· καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἐλάνθανε τῶν τὴν γοητείαν ταύτην ὑπισχνουμένων. ὑποπτεύων δὲ αὐτοὺς ὡς οὐ τἀληθῆ αὐτῷ ἀλλὰ πρὸς κολακείαν θεσπίζοντας, ἐπιστέλλει Ματερνιανῷ τινὶ, τότε πάσας ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ῥώμῃ πράξεις ἐγκεχειρισμένῳ, πιστοτάτῳ εἶναι δοκοῦντι φίλων, καὶ μόνῳ κοινωνῷ τῶν ἀπορρήτων. κελεύει δὲ αὐτῷ μάγων τοὺς ἀρίστους ζητήσαντι, νεκυίᾳ τε χρησάμενον, μαθεῖν περὶ τοῦ τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ, καὶ μή τις ἄρα ἐπιβουλεύοι τῇ ἀρχῇ. *Nam quum ſuapte natura curioſior eſſet, non hominum modo res cognoſcere ſtudebat, ſed Deorum Dæmonumque etiam rimari arcana: metuque ſemper inſidiarum, nullis non Oraculis incubabat, accitis undique Magis, Aſtrologis, Haruſpicibus: ac nullo plane prœterito, qui hujuſmodi fallacias profiteretur. Sed eos quoque ſuſpectans, ut parum vera loquentes, omniaque ad aſſentationem vaticinantes, ſcribit ad Maternianum quendam, cui rerum ſuarum omnium curam in* URBE *crediderat, & quem ſibi ex Amicis omnibus fidiſſimum putabat, conſciumque omnium ſecretorum ſolum habuerat, Magos undique optimos conquirat,* ATQUE EVOCATIS MANIBUS *de fine ipſius vitæ conſulat & an quiſquam Imperio inſidietur.*

Poëtarum teſtimoniis hîc nullo modo opus eſt; ſive illa ſunt Æſchyli, ſive Virgilii, ſive Ovidii, ſive Statii, ſive Silii Italici, ſive aliorum, quorumcumque demum volueris; imò & nec Apollonii Thyanæi, Apuleii, aliorumve ejuſmodi ſive nugatorum ſive mythologorum: quum ipſorum auctoritas, ratione hiſtoriæ aut fidei, ſit οὐδ' ἐν λόγῳ οὐδ' ἐν ἀριθμῷ.

Ipſorum tamen Deſcriptiones conſideratione digniſſimæ ſunt: quod ex iis clare pateat harum fictionum abſurditas; atqui eas hic inſerere, (præſertim cum omnibus circumſtantiis ac pompa illa Poëtica, quâ ſuperſtitioſis ac puerilibus animis pavorem ac terrorem injicere, cordatioribus vero, magiſque virilibus riſum, ac ſæpe quidem Sarcaſticum mo-

vere valent) nimis longum Lectorique meo tædioſum foret. Homeri *Umbrarum* (ad quos ipſe Ulyſſes acceſſerat) *evocatio* ſeu potius conſultatio, ſimplicior multo, ac ſine ulla arte. longe alio apparatu & Statius & Lucanus utuntur; *hic dum Theſſala Vatem, Eligit, & gelidas leto ſcrutata medullas, Pulmonis rigidi ſtantes ſine vulnere fibras Invenit, & vocem defuncto in corpore quærit.* Terribilibuſque minis intonat horrendum, ut anima corpori reddita deſiderata ſibi promat Reſponſa; alter [Thereſias] dum, adjuvante filiâ, ſimilibus pene minis contra Deos infernales, ac promiſſis erga Laium agit, eumque, per hæc ſequentia, demulcet ac perſuadet:

. . . . . Confer vultum, & ſatiare litanti
Sanguine; venturaſque vices, & funera belli
Pande vel infenſus, vel res miſerate tuorum.
Tunc ego te optata vetitam tranſmittere Lethen
Puppe dabo, placidumque pia tellure reponam,
Et Stygiis mandabo Deis. Mulcetur honoris
Muneribus, tingitque genas, dehinc talia reddit, &c.

Contrario plane modo apud Æſchylum [in Perſis] Chorus precibus, non minis, ad Deos Inferos & Darium factis, elicit hujus Darii animam. Apud Heliodorum [libro. 6.] Mater denudato gladio furens ac minitans proprium filium jam demortuum excitat, ac Reſponſa de futuris reddere cogit. Apud Homerum enſe nudato terret umbras Uliſſes, ac ſitientes ſanguinem animas a victimarum ſic cruore depellit; metuentes, ſcilicet, ne vulnerentur denuò poſt obitum: cum tamen apud Virgilium Æneas *fruſtra ferro diverberet umbras.*

Quis non videt, mi Lector, hæc omnia reverâ eſſe abſurdiſſima; ac longe magis, ſi talia commenta apud ipſos hos legantur Poëtas, atque obiter ſaltem & perfunctorie examinen-

nentur; cæteræque harum Evocationum circumſtantiæ aut ſimpliciter conſiderentur; aut inter ſeſe *Homerus* cum *Virgilio*, *Virgilius* cum *Lucano*, *Lucanus* cum *Statio*, *Statius* cum *Heliodoro*, cæterique ſi qui plures ſint (ne nunc de prætenſis Hiſtoricis loquar) compararentur. Nulla enim illa vel ratione, vel experientia (quibus ubique repugnant) verum ſolis Poëtarum ac Mythologorum laſcivientibus exorbitanter ingeniis, & exinde fictionibus, ſuperſtructa ſunt: dum interim Hiſtorici magis ſerii, ac Philoſophi non nimis ſuperſtitioſi, hæc effuſe riderent, haberentque, (uti quammaxime ſunt) pro abſurdis atque anilibus fabulis.

Et tamen hæ abſurdiſſimæ neniæ ac nugæ, patronos ſuos invenerunt inter Theologos. C. Peucerus enim ita de Lucani Erichtone loquitur: *Apud Lucanum Erichto Venefica Theſſala mortuum evocat, qui Sexto Pompejo exitum Pharſalicæ pugnæ denuntiat. Habuit & Phygalia Arcadiæ civitas* ψυχαγωγοὺς, *a quibus ſciſcitari Oracula uſitatum fuit.*

Verum, ut hunc alioſque plures prætercam, doctiſſimus ille, ac cordatus in multis, pater *Thomaſſinus* [citante illum ex lib. II. cap. 21. de Methodo ſtudendi, elegantiſſimorum æque ac novorum *Dialogorum Mortuorum* auctore D°. de *Fontanelles*] de hac Lucani fabula ut de veriſſima, omnique fide digna, Hiſtoria loquitur, eamque Hiſtoriæ (ſed admodum male intellectæ) de *Prophetiſſa in Endor* conjungit: atque adeo etiam ut ſolidum ſatis ac firmum argumentum, pro Diabolicis (h. e. ſuper aut præternaturalibus) operationibus adducit: ſicut & ipſi hîc aſtipulatur D°. de *Fontanelles*, jam modo nominatus.

At ſi licet mihi hîc, cum pace tantorum virorum, aliquid in contrarium reponere; legant illi, quæſo, ipſum Lucanum; ac conſiderent & perpendant, quot & quantis abſurditatibus prætenſa iſta hiſtoria ſcateat, quantiſque ac quot contradictionibus laboret; ac videbunt ſtatim, uti puto, ejuſmodi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

figmenta non niſi furori Poëtico eſſe condonanda; ac ſponte amplectabuntur acutiſſimi illius, ac cordati Ciceronis dicta: *Num igitur me cogis etiam fabulis credere? quæ delectationis habeant quantum voles; verbis, ſententiis, numeris, cantibus adjuventur: auctoritatem quidem nullam debemus, nec fidem commentitiis rebus adjungere.*

Si tamen tanti viri (vel quicunque præter ipſos eo inclinant) talibus nugamentis gaudere libenter velint, iiſque aſſenſum dare, *non equidem invideo; miror magis.* Permittant tamen mihi, meique hîc ſimilibus, tamdiu aliter ſentire, quamdiu nondum majori argumentorum vi ac machinis, aut majori rationum pondere, nos ipſornm rationibus convictos, rite, ac cum ratione, fateamur.

Hoc interim obſervari velim, e poetarum numero multos, hæc ac talia commenta non tantum riſiſſe; verum, & inter ipſos, nonnullos hæc etiam vulgi ludibrio publico (nedum aliorum) expoſuiſſe. Oſtendunt hoc (ne plura adducam exempla) Horatius ubi de Canidia & Sagana Satyrice ſatis narrat hiſtoriam illam Poëticam (hoc eſt lepidum commentum) cujus mentio nobis facta pag. 593. Ac (quæ magis ad rem præſentem ſpectant) Ariſtophanes in comœdia, cui Aves nomen impoſuit. Namque eleganter admodum prætenſam hanc umbrarum evocationem hoc modo deridet, dum ſic Socratem, cujus exiſtimationi pene ubique detrahere ſtudet, irriſui Athenienſi populo exponit:

Πρὸς δὲ τοῖσι σκιάποσι λι
Μνη τὶς ἔςι ἄλουτος, οὗ
Ψυχαγωγεῖ Σωκράτης.
Ἔνθα καὶ Πείσανδρος ἦλθεν
Δεόμενος ψυχὴν ἰδεῖν ἣ
Ζῶντ' ἐκεῖνον προὔλιπεν
Σφάγ' ἔχων κάμηλον
Ἀμνόν τιν', ἧς λαιμοὺς τεμὼν

Ὥσπερ

Ὥσπερ Ὀδυσσεὺς ἀπῆλθεν,
Κᾆτ' ἀνῆλθεν αὐτῷ κάτωθεν,
Πρὸς τὸ λαῖμα τοῦ καμήλου,
Χαιρεφῶν ἡ νυκτερίς.

Ad hæc, ſciapodibus pa
Lus quædam eſt illavativa,
Quo animas ducit Socrates
Quo & Piſandrus venit
Rogans animam videre, vel
Viventem illum prærelinquit.
Victimas habens camelum
Agnam aliquam, cujus colla incidens
Sicut Ulyſſis abivit
Et poſtea adſcendit ipſi deorſum
Ad guttur cameli
Chærephon noctua.

Habemus ſane hic bellam *Umbrarum Evocationem*, ſeu νεκυομαντείαν Socrati per ludibrium affictam. Verum quid miremur id in homine Poëta, qui Deos ipſos in Theatro publico, ac coram omni populo Athenienſi, deridet? quod patet ex iis quæ huic confictæ Evocationi ſic ſtatim ſubſequuntur ibi enim poſt ædificatam in nubibus Nephelococcygiam, conſtitutamque in iis Avium Rempublicam Legatis e Regionibus ſupercœleſtibus miſſis, tam Barbarorum quam Græcorum Dii, de pace inter ſe Deos Aveſque tractant eamque componunt, ea lege ut hi Dii Cœleſtes ſeſe imperio mundi ſpolient, illudque in aves transferant: eo quod Aves intercepto Deorum cum hominibus omni commercio, ſic quoque interciperent omnem fumum ac nidorem e Sacrificiis in cœlum adſcendentes; atque inde metus permagnus Deos invaſiſſet, ne ſic ab Avibus obſeſſi inopia ac fame enecarentur, omneſque ita miſere perirent.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

I nunc & crede Poëtis circa illa quæ ratione Miraculorum, prodigiorum, Oraculorum, aliorumque hujuſmodi naturæ bonæ atque accuratæ hiſtoriæ fide niti debent. Et tamen horum Poëtarum teſtimoniis pene ſemper lubentius utuntur, communis commatis non tantum, verum & magni nominis quandoque, ſcriptores, quam teſtimoniis Oratorum; nedum Hiſtoricorum vel (qui ipſis fere οὐδ' ἐν λόγῳ οὐδ' ἐν ἀριθμῷ) Philoſophorum; niſi fuerint ex illorum genere, qui nihil pene præter Dæmonas, ſeu bonos ſeu malos, crepant.

Primus inter Græcos τῶν ἐγγαστριμύθων meminit noſter Hippocrates; ubi, lib. V. de Morbis vulgaribus, de Polemarchi uxore, quæ anginâ laborabat, ita loquitur: Καὶ κατὰ τὴν καρδίαν ἐδόκει τι ξυλλέγεσθαι αὐτῇ. καὶ ἀνέπνεεν ὡς ἐκ τοῦ βεβαπτίσθαι ἀναπνέουσιν. καὶ ἐκ τοῦ στήθεος ὑπεψόφεεν, ὥσπερ αἱ ἐγγαστρίμυθοι λεγόμεναι. *Eique ad cordis regionem quiddam coacervari videbatur: ac reſpirabat velut qui in aquam demerſi ſunt reſpirare ſolent: & ex pectore ſtrepitum quendam edebat, qualem Engaſtrimythæ vulgo dictæ edunt.* Rationem vero propter quam Hippocrates dixit ἐγγαστρίμυθοι λεγόμεναι, *Engaſtrimythæ* (ita) *vulgo dictæ*, vel *uti appellari ſolent*, vel *quas tali nomine vulgo vocant*, (ita enim hæc eſſe explicanda cunctis notum eſt) magnus ille magni Hippocratis, Interpres Galenus, in Lexico ſuo Hippocratico, ad hunc modum explicat: Ἐγγαστρίμυθοι] οἱ κεκλεισμένου τοῦ στόματος φθεγγόμενοι, διὰ τὸ δοκεῖν ἐκ τοῦ γαστρὸς φθέγγεσθαι. *Qui occluſo Ore loquuntur ita, ut videantur ex ventre loqui.* Et paulò aliter quoque, eodem in loco; Ἐγγαστρίμυθος, ἡ κεκλεισμένου στόματος φθεγγομένη, καὶ δοκοῦσα ἀπὸ γαστρὸς φθέγγεσθαι. Quod plane idem eſt; niſi quod poſteriori loco de fœminis dicat, quod priori de viris dixerat.

Primus autem qui inter Græcos hujus artis auctor habetur fuit Eurycles quidam; de quo Heſychius, in Lexico ſuo, hæc habet Εὐρυκλῆς ὁ ἐγγαστρίμυθος· ἦν δὲ γένος μάντεων, οὓς ὁμωνύμως

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

νύμως Ἐὐρυκλεῖς ἔλεγον. Uti & Suidas, Ἐὐρυκλῆς, πᾶς ὁ ἐγγαστρίμυθος, ἀπὸ Ἐὐρυκλέους τοιούτου τινὸς μάντεως. Quæ illuſtrantur a ſcholiaſte Ariſtophanis; qui ad hæc verba,

Μιμησάμενος τὴν Ἐὐρυκλέους μαντείαν, καὶ διάνοιαν,
Ἐὶς ἀλλοτρίας γαστέρας ἐνδὺς, κωμῳδικὰ πολλὰ χέασθαι,

habet: Ἐγγαστρίται δὲ, καὶ Ἐὐρυκλεῖται ἐκαλοῦντο ἐντεῦθεν, πάντες οἱ μαντευόμενοι, ἀπὸ Ἐὐρυκλέους πρῶτον τοῦτο ποιήσαντος. *Engaſtritæ & Euryclidæ vocabantur inde omnes Vaticinantes, ab Euryele, qui illud primus fecerat.* Inventum igitur erat iſtud Euryclidæ; non opus ſupernaturale ac Dæmoniacum.

Quod Hebræi vocant אוב id Græci Interpretes reddunt ἐγγαστρίμυθον, ex vulgari iſta opinione, qua credebant quod ex Ventre (quem Jobus *Utri* aſſimilat) vocem producerent: verum alii στερνομάντεις ejuſmodi homines appellabant, exinde quop exiſtimarent eos tales ex imo pectore voces edere: Ac quidem omnes qui talibus præſtigiis, vere ludicris impoſturis, non Diabolicis aut ſupernaturalibus, utuntur, revera στερνομάντες ſunt, qui ex imo pectore voces ejuſmodi proferunt: ipſorumque luſus & antiquitus, ut vidimus, ſat noti fuere, ac nobis adhuc quotidiana fere experientia magis innoteſcit: uti ex exemplis ſtatim producendis patebit.

Et tamen volunt quamplurimi tam inter Veteres quam recentiores Theologi, ad talia impoſtoribus Diabolico ſupernaturali auxilio opus eſſe; neque ejuſmodi voces, ut plurimum ipſis ex ore, verum, ſi fœminæ eſſent, aut *Ventriloquæ* aut στερνομάντες, eas ex pudendis erumpere [quam bellam diſtinctionem primus fecit Wiërus; cui tamen Pamelius aliique non ſubſcribunt] ſic enim & ipſe Chryſoſthomus (ex vulgi tamen fama) prodidit Pythiam jam Tripodi inſidentem cruribus divaricatis, ita impurum Spiritum, i. e. ipſum Diabolum, in corpus ſuum recepiſſe, atque ita ore ſuo (quod alii tamen perabſurde, in fabella licet abſurdiſſima ex puden-

dis factum volunt,) ejus motu Oracula poſcentibus illa reddidiſſe: & tamen hujuſmodi hiſtoriolas ut conficta mendacio nugamenta, & impoſturas cordatiores Ethnici ridebant.

Ut vero tales ἐγγαστρίμυθοι vel Ventriloqui vocabantur Euryclidæ ab Euricle hujus impoſturæ primo inventore; ſic & appellabantur *Pythones*, a per inſigni quodam harum præſtigiarum artifice, cui *Python* nomen erat. Hinc enim Plutarchus (Dialogo de Oraculorum defectu) Τοὺς ἐγγαστριμύθους Εὐρυκλέας πάλαι, νυνὶ Πύθωνας προσαγορευομένους, *Olim quidem Engaſtrimythos Eurycleas fuiſſe appellatos, nunc vero* (i. e. hujus Plutarchi ætate) *Pythonum nomine venire*, aſſerit. Quæ verba magis elucidantur ab Heſychio: qui in Lexico ſuo habet, Πύθων, ὁ ἐγγαστρίμυθος, ἢ ἐγγαστρίμαντις· ἦν (δὲ) Βυζάντιος τὸ γένος. *Python, Ventriloquus, vel e ventre vaticinans: erat autem genere Byzantius.* Ex quibus non obſcure patet, hunc *Pythona* tam eximium fuiſſe in ea re artificem, ut ab hoc iſta denominatio Pythonis (ac Pythomantis) quoque, Euryclydæ nomine ſic ſenſim abolito, huic impoſturæ generi acceſſerit; eoſque qui antea vocari ſolebant *Euryclidæ*, poſterioribus ævis (jam Plutarchi ſaltem) Pythones appellati fuerint.

Hinc occurrit iſta vox Act. c. XVI. v. 16. ubi narratur de puella quæ habebat *Spiritum Pythonis*: quod ex uſu loquendi iſtorum temporum dicitur: quum Græci Bibliorum Interpretes, Apoſtolis atque Evangeliſtis longè tempore priores, nullibi eam vocem, ſed ubique ἐγγαστρίμυθον vel ἐγγαστρίμυθος habeant. Dum interim Vulgata Latina quoque, ex hoc poſteriori uſu loquendi, Pythonas in Veteris Teſtamenti verſione reddit; ut Deuteron. c. XVIII. v. 11. *Nec qui Pythonas conſulat*, &c.

Attamen multi inter eruditos, (ut Mœbius, in tractatu de Oraculis; Denkinſonius, in Delphis Phœniciſſantibus; D. Heynſius, in Ariſtarcho Sacro, aliique præter iſtos) hoc no-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

nomen πυθὼν ab Hebraica, פתן *Pethen*, derivari volunt, quod *Serpentem* deſignat: ut ſic inde *Diabolum Oraculo Pythio præſidentem*, *ac per Pythiæ ſive os*, *ſive pudenda*, *Divina quaſi Reſponſa reddentem*, *producant*. At minime Judæi Talmudici ac Rabbinici [multo minus qui ipſis longe priores ætate fuerunt, aut etiam Helleniſtæ magis antiqui, de tali ſomniarunt originatione; verum ut vocem *Python* apud Græcos inveniebant pro *Mago*, *Vate* (ac *Pythico Oraculo* quoque) & *Engaſtrimytho* uſurpatum, ſic illi iſtud minime in פתן *Pethen*, verum in פיתום *Pithoom* converterunt.

Aſt minime mirum, ejuſmodi eruditos vocem *Python* in פתן *Pethen* tranſmutare; cum & vocem οἰωνὸς (uti vulgo ſic notam) *Serpentem* reddant; quæ vox tamen, pene ſemper atque ubique, *Avem* denotat; ac raro quidem *Signum*, *Præſagium*, vel *Auſpicium* & *Augurium* ab *Avibus* (rarius vero ab aliis animalibus) deſumptum: & οἰωνίζεσθαι *ex avium volatu*, *voce*, &c. *Divinare*: non vero ita ex Serpentibus.

Verum quidem eſt, Heſychium in Lexico habere hæc ſequentia: Οἰωνὸς, ὄφνις· ἐπιεικῶς γὰρ λέγεται εἰς τὰς μαντείας τὰς ὄφεις ἔχειν· ὡς καὶ οἰωνοὺς ἔλεγον. Sed ὄφεις ſive *Serpentes* inter οἰωνοὺς ſive σημεῖα (uti Suidas loquitur) *Auguriorum* erant. Ubi enim de οἰωνιστικῇ loquitur, addit, poſt illa quæ de ὀρνεοσκοπίᾳ ſive Vaticinatione ex Avibus, præmiſerat, de ſignis quæ domi obvenire poſſunt, ac quæ οἰκοσκοπικὰ, appellant, οἷον εἰ ἐν τῇ στέγῃ ἐφάνη γαλῆ ἢ ὄφις, ἢ ἔλαιον ἐχέθη, ἢ μέλι, ἢ ὕδωρ, ἢ τέφρα. ἢ τριγμὸς ἐγένετο ξύλων, ἢ ἄλλό τι, &c. *Velut ſi Muſtela appareat in tecto*, *aut ſerpens*; *vel ſi oleum* [præter expectationem] *effundatur*, *aut mel*, *aut aqua*, *aut cinis*; *vel ſtridor lignorum* (fiat) *vel aliud quid*.

Interim notandum eſt Heſychium (cujus Lexicon vere eruditionis Græcæ penu eſt) non tam vulgares vocum ſignificationes, quam quidem eas quæ rariores magiſque inſolitæ ſunt tradere; ut ſic Lexicon ejus quaſi commentarius in Poë-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tas & alios ſcriptores magis obſcuros, aut antiquos, ab eruditis recte habeatur : inter quæ rariora, atque inſolita magis ſignificata, hoc de οἰωνῷ numerandum eſt : uti omnes ſciunt, qui aliquid in Græcis ſciunt.

I nunc igitur & hinc confice, mi Lector, argumenta, pro *Diabolo Delphis, per Pythiam, Oracula fundente.*

Verum rurſus ad noſtros redeamus Ἐγγαστριμύθους ſeu *Ventriloquos.* Qui quam artificioſe, imo facile, hujuſmodi fraudes ac præſtigias, tam ex naturæ hîc (ut ſic loquar) beneficio, quam ex arte, ac continua exercitatione, naturam adjuvantibus, perficere queant, oſtendunt nobis præter vetera *Euryclidæ* ac *Pythonis*, aliorumque a talibus edoctorum, exempla, ea quæ Wiërus, Brodæus, ac Emundus Denkinſonius; qui poſterior (in Delphis ſuis Phœniciſſantibus, cap. IX.) ita loquitur : *Hoc autem aliter opinantibus, haud officiat : cum mirabilis illa, quæ objicitur* στερνομαντεία *ab arte, citra Dæmonis opem præſtari poſſit. Nec deſunt exempla quæ id teſtatum faciunt. Commoratus eſt Oxoniæ anno* 1643. *vir quidam nomine Fanningius (quem vulgo Regis Suſurronem vocabant) hoc artificio inſignis. Ille, inquam, verba quæcunque vellet ex imo quaſi pectore, clauſis immotiſque labris, efferre, tam mire potuit, ut e longinquo prolata viderentur. Hunc igitur* ἐγγαστρίμυθον *quos ludos facere? adſtantes nempe & ſecum conferentes ex improviſo compellare, agnominare, & dicteriis laceſcere, tanta arte, ut vel ante oculos coram lateret. Quid ad hæc adſtantes? reſilire; oculis omnia perluſtrare, agnominantem quærere; & nemine comparente prorſus indignari, ſcurræ vehementer iraſci ac minari; tandem vero, fraude cognita, omnes artificium mirari; ſibi tam belle eluſis gratulari, ac riſu emori. En ſine Dæmonio* στερνόμαντιν! *Liceat tamen unnicam hiſtoriam, concinnam quidem ac lepidam, quæque ad rem noſtram luculenter facit, e Brodæo huc transferre. Vivebat Lutetiæ dum hæc commentarer (inquit ille in Mi-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Miſcell. lib. VIII.) *Ludovicus Brabantius, Franciſci primi Gallorum Regis cubicularius,* [Wiërus etiam Adr. Turnebum teſtem citat; ut qui ipſius Filiis, dum ex cathedra Ariſtophanis Comici Veſpas prælegeret atque explicaret, de hoc homine, quem Lutetiæ quoque viderat, talia affirmarat] *Inſignis Engaſtrimythus, fingendique inprimis Manium voces & ejulatus artifex. Hac igitur arte pollens cum formoſiſſimam ditiſſimamque puellam, patre orbam, amaret; ejus matrem, quæ ipſius præſtigias non noſſet, adiit; mariti vocem palam fingens, qui juberet ut huic viro optimo ac locupletiſſimo eam nuptam daret: ſe graviſſime in igne purgatorio torqueri, quod huic jam pridem petenti denegaſſet: fore tamen ut ex eo citò emergeret, ſi huic eam collocaſſet. Illa, ne multis, protinus marito morem gerit; eique filiam in matrimonium dat. Sexentas id genus fallacias, Gallis pene omnibus notas, referre non eſt neceſſe; hanc porro unam ſilere ſine negligentiæ crimine nequeo. Cum igitur nummis indigeret* BRABANTIUS, *audiretque Lugduni* CORNUTUM *Trapezitam ditiſſimum eſſe, illuc ſtatim proficiſcitur: hominem convenit, ſe cum eo arcanis quibuſdam de rebus clam agere velle oſtendit: ille libenter* BRABANTIUM *accipit: qui pauca primum de religione; dehinc multos de Dæmonibus, de ſpectris, de ignis purgatorii pœnis; de inferorum cruciatibus ſermones refert: ad extremum* CORNUTI *patris jam pridem defuncti vocem ſimulat; qui huic grandem pecuniam ad redimendos a Turcis Chriſtianos captivos dari imperaret. Se jam aliquot Annos in igne purgatorio ſupplicia perferre: ipſum vero, ni ſibi obſequeretur, brevi in ſceleratorum ſedes demerſum iri; quod eum ex uſuris & anatociſmis immenſas præter jus facultates comparaſſe exploratum haberet.* CORNUTUS *primum rei novitate perturbatus; ab eo deinde petiit ut die poſtero rediret; homo revertitur: reverſum, quaſi deambulandi cauſâ, in planitiem quandam ducit longe a tugurio, a colle, a foſſa,*

ab arbore: (putabat enim domi e laqueari aut fiſſi parietis rima verba ſibi dari) Brabantius *cur id fieret probe animadvertens, flebiliter magis quam unquam, antea defunctorum* Cornuti *parentum manes per omnes Deos quiritari ſimulat: addidit quod ei commodum fuit. Hoc audiens perculſuſque miraculo rei* Cornutus, *& nihil jam fraudis ineſſe ſuſpicatus, præſertim cum eadem poſtea audiret, quoties quibuſve locis vellet; decem* Brabantio *aureorum millia numerat, quibus Chriſtianos captivos redimendos curaret. Ipſe Venetias ac in Græciam proficiſci ſe prædicans domum revertitur. Ferunt autem non multos poſt menſes* Cornutum *(nam totam continuo fabulam reſcivit) non interverſæ pecuniæ damno, ſed Lugdunenſium hominum facetiis ac deriſu, in gravem morbum incidiſſe, ex eoque naturæ conceſſiſſe.*

Hæc quidem ex aliis afferre volui; quibus plura ſuſperaddi poſſent: verum ut ea narrem, quorum ipſe, tam oculatus quam auritus, teſtis exſtiti; referam illa, quæ & domi meæ, & alibi hâc in Urbe Harlemenſi, plurimi homines præter me experti ſunt; quæque & millenis hominibus Amſtelædami (ubi hæc Ἐγγαστρίμυθος mulier in publico Gerontocomio, adhuc nuper vixit) experiri contigit.

Mulier vetula, annorum tum temporis, (A°. Domini nempe 1685.) ſeptuaginta trium annorum, nomine *Barbara Jacobi*, deducta in quodvis, ſive magnum ſive parvum, cubiculum, ibi præſentibus tot hominibus, ac tam proprie, ob multitudinem eo affluentem, ipſi adſtantibus, ut ſæpe vix ſe commode movere poſſet, ſicque adſtans lectulo, cortinamque removens, vultumquc eò flectens, nulloque modo eum obtegens, loquebatur cuidam perſonato, ſeu per ipſam confictο, *Joachimo* in lectulo decumbenti; ipſum de puella hac illave (prout fabula inſtruebatur) ei adamata interrogabat, ſermoneſque cum illo ultro citroque ferebat; dum interim iſte prætenſus *Joachimus* nunc fleret, nunc ride-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

deret; nunc gemitus, nunc cachinnos ederet; nunc exclamaret, nunc cantillaret: idque ea arte ac gratia, ut nullus hiatus, aut interruptio incommoda, aut hæſitatio, intercurreret, quæ fraudem detegere valeret; verum continuo mutuus diſcurſus ac colloquium, ſemper rite ad rem ac propoſitum inciperet, pergeret, ac terminaretur.

Qui præſentes aderant interim obſtupeſcebant: imò multi ex ipſis dejeraſſent (niſi certo experti, ibi nullum hominem latere) aliquem re vera e lectulo reſpondiſſe. Ac riſimus inter alia effuſiſſime puellam quandam nunc maritatam, cui (inſtructa ad id per matrem familias) & præterita, puellæ pene ſoli huic nota, nobis adſtantibus memorabat, & præſentia de ipſius proco indicabat; & futura hinc quoque prædicebat, per hunc in lecto decumbentem Joachimum; idque tanta cum gratia & emphaſi, ut illa plane exiſtimans ipſum Diabolum ibi e lecto ſe puellam alloqui, magno cum pavore ac clamore diffugeret.

Hujuſmodi plura, eorumque ſimilia (imo & ubi unus idemque homo tres pluresve ſimul perſonas commode ſuſtinebat, ſimulque viros inter ſe, aut viros cum fœminis inter ſe, rixantes, plorantes, cantantes &c. repreſentabat) a me aliiſque, tam hîc Harlemi quam alibi, obſervata adducere poſſem: ſed hæc proculdubio Lectori non nimis difficili, atque alicujus in hoc mundo converſations & experientiæ, ſufficient: dum hinc ſatis clare perſpicere queat, quam facili negotio commune vulgus per hujuſmodi artificia decipi poſſit; cum nunquam in mundo homines defuerint, qui naturæ beneficio ad ejuſmodi preſtigias perpetrandas apti eſſent: neque hoc ignorare potuerint ejuſmodi impoſtores, qui, aut publicè, aut privatim, communi mundo, in proprium lucrum atque commodum, imponere conati ſunt.

Hæc, cum tam clare conſtet arte & exercitatione commodiſſime a multis perfici poſſe, etiam coram aſtantibus; omniaque

que quæ ſub examen honeſte cadere poſſunt examinantibus, non poſſum ſane non mirari Cœlium Rodiginum : qui nobis ut oculatus, ſaltem auritus, teſtis (qualis ego cum plurimis aliis, neque ſemel aut bis tantum, in nominata jam *Barbara Jacobi* fui,) hæc ſequentia narrat (libro VIII. c. 10.); ut oſtendat talia Dæmonum quoque fraude atque impoſtura perpetrari : *Philochorus, in tertio de Vaticiniis, etiam mulieres vocat* ἐγγαςειμύθες. *Id ne quis ut fabuloſum riſu excipiendum putet, teſtatum volumus, tempeſtate hac, imo verò hæc prodente me, fuiſſe in Patria mea mulierculam humili loco, Jacobam nomine, ex cujus ventre* IMMUNDI SPIRITUS *vocem, prætenuem quidem, ſed tamen ubi vellet dearticulatam & prorſus intelligibilem, audivi ipſe : verum & innuneri alii, non Rodigii modo, ſed & tota fere Italiâ, quando futuri avida potentum mens, ſæpe accerſitam Ventriloquam, ac omni exutam amictu, ne quid fraudis occultæ lateret, inſpectare & audire concupivit. Cincinnatulus Dæmoni nomen erat, Hac ille appellatione geſtiens inclamanti ſubinde reſpondebat. Si de præteritis aut præſentibus ſcitareris, quæ reconditiſſima forent, reſponſa dabat* SÆPE *mirifica. Si de futuris, ſemper mendaciſſimus. Sed & inſcitiam ſuam nonnunquam murmure incerto, vel bombo verius ignorabili, retegebat.*

Notetur, quæſo, hic I°. Mulierem hanc fuiſſe humilem loco : unde non immerito ſuſpicio exoritur (cum talium exempla perplurima minime deſint) eam urgente neceſſitate, vel incitante deſidia, artes ejuſmodi, quales abſque ullo interveniente ſuper aut præternaturali Diaboli auxilio quamoptime exercitas vidimus, perdidiciſſe. II°. Conſideranda argumenta, quibus aſſeritur Diabolum harum præſtigiarum Auctorem fuiſſe : inter quæ primum eſt, quod planè denudata, adeoque & accuratè inſpecta fuiſſet, & tamen nemo aliunde vocem obſervare potuerit : ſecundum verò, quod inclamanti reſpon-

ponderet iſtæ (prætenſus) Dæmon. tertiò, quod de præteritis ac præſentibus *ſæpe* mirificè reſponderet.

Verum ad hæc omnia, mi Lector. ſat commodè reſponderi poteſt: namque ad primum argumentum reſpondeo; talia nos in ſuperius memorata *Barbara Jacobi* obſervaſſe, ut ejuſmodi examen commode pati potuiſſet, niſi & debitus nobis pudor ac reverentia ſexus & honeſtatis, & ipſi, & nobis adſtantibus, obſtitiſſet. Ad ſecundum reſpondeo; nihil communius fere eſſe in talibus, (ut plus ſemel ipſe expertus ſum) quam, ut una eademque perſona hac modulatione vocis interroget, inclamet, &c. iſta vero, reſpondeat, ſtomachetur, lamentetur, cantillet, rideat, ſimiliaque hac artificioſa Hypocriſi perpetret, ac per talia ſpectatores auditoreſque ludat aut delectet.

At tertium argumentum, quod jam ipſius Vaticinia ſpectat, nihil magis ſolidum ac firmum. Nam quis non videt, talia tales expiſcari quam ſæpe, per alios conſcios atque emiſſarios, potuiſſe; cujus rei & argumenta & exempla, dedi in tractatu meo de Oraculis; ac plura hic afferre valeam, ſi id ullo modo neceſſe eſſet: quum præterea nemo neſciat, quam ſæpe aliquid prædictum (quod omnibus tamen conſtat non ſuper aut præternaturali arte factum eſſe) præter omnem exſpectationem ſortiatur eventum. Verum, in quo nos ipſe *Cælius* juvat, eſt; quod teſtetur, eam (vel prætenſum eum in ipſa Dæmonem) in prædicendis futuris ſemper fuiſſe mendaciſſimam. Nec certe mirum; cum hîc iſta ars flectendi ita artificioſe atque occulte vocem ac ſonos, eam nil juvare poſſet. Unde & non immerito (ut ſic tamen inſcitiam eo velamento obtegeret) bombo aliquo ignorabili, vel murmure incerto, ſuam inſcitiam (adde, & impoſturas,) prudentioribus retegebat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

CAP XI.

De תופים Teraphim; *ac primo de iſtius vocis etymologia; an ſcilicet a* רפה, *an a* תרף *Hebr. vel a* [illegible] *Syrorum deducenda ſit; uti & qualibus ac quot modis vertant illam tum Græci, tum Chaldæi, tum, denique, Latini Interpretes. Hebræos inter ſe admodum diſcrepare circa formam ipſorum* Teraphim, *ac poteſtatem, uti & prædicendi, per ipſa, modum. Quod oſtenditur exemplis. Quid S. Bochartus de ipſis notet, &c. De conſtructione ſeu fabrica horum* Teraphim. *Dictorum, ſuper hiſce, Rabbinicorum brevis recapitulatio: poſt quam concluditur, plane incertum eſſe quid demum fuerint: niſi quod per illa futurorum prædictiones fieri prætenderentur. De Rev. Athanaſii Kircheri* capite quaſi fatidico; *uti & de* capitibus *a Genebrardo, ac Bachone, fabricatis. De paradoxa admodum, circa* Teraphim, *opinione Cel. Spenceri; qui ipſorum Reſponſa nunc* Deo, *nunc verò* Diabolo, *adſcribit: quæ opinio modeſte expenditur ac refutatur. De Michæ* Teraphim; *& an illa revera locuta fuerint. De Labanis* Teraphim, *&c. Qui primi* Diabolum *fecerint* Simiam Dei *(ſicut & Heræticos* Simias Eccleſiæ) *ac quam parum id*

com-

commentum Deo Omnipotenti, ac ſumme proprii honoris ac gloriæ Zelotypo, conveniat.

REſtat denique ut de תרפים *Teraphim* aliquid dicam: de quibus ſive *imaginibus ſive imagunculis*, ſive *Horologiis*, prætenſa arte Magica confectis, ſive cujuſcunque demum generis ac formæ inſtrumentis Divinatoriis, tam multa multi veteres ac recentiores, (nuperque admodum Eruditiſſimus Spencerus) ſcripſerunt.

Quod ad vocis originem, aut etymologiam, attinet (quamvis argumentis, quæ unde deſumuntur minime delector; eò quod iſtæ vagæ, vanæ atque inutiles utplurimum ſint) Rab. Bechai eam vocem תרופים putat eſſe Hebraicam, originemque ipſius deducit a נפרים, atque adeo a rad. רפה *laxum ac remiſſum eſſe:* unde & vocata vult illa תרפים quaſi רפים *laxa, remiſſa, & infirma*, ad indicandum ita, quod verba ipſorum ſint quaſi נבואה רפה, *Prophetia laxa, inanis*, ac *vana*.

Alii derivant illam a Chaldaico verbo תרף. quod uti *Verminoſum fieri* ac *vermibus infeſtari* ſignificat; ſicque inde derivata תורפה & תורפיתא &c. apud Rabbinos denotant, *pudenda, fœditatem, & ignominiam*, uti & *illuſionem* quoque & *ludificationem;* ita & תרפים *idola* ſive *imagines cultu ſacro deſtinatas*: etiamſi quoque תורף ſignificet *ſpatium* illud quod adſcribendis temporibus ac perſonis, aliiſque huc pertinentibus, in literis contractuum (uti id apud Judæos in more erat) relinquitur vacuum, ac תרפין *Medicinam*, תנפתא vero *puncturam* ac *cæſuram*.

Alii vero deducunt id nomen a Syrorum verbo ܛܪܦ *taraf*, quod *Percontans* & *inquirens* denotat. Quod mihi, fateor (cum eruditiſſimo Edmundo Caſtello) præ cæteris placet. Nec dubium mihi eſt, quin inde Interpres ille Græ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

cus qui Prophetam Hoſeam tranſtulit eò collimaverit, dum id per δήλους vertit : cum & eadem vox ſignificet *Viſus* & *inſomnia* : uti inde Heſychius : Δήλων ὁράσεων, ἐνυπνίων ; & Suidas : Δήλων, ὁράσεων, & Δῆλοι, ὁράσεις, ἐνύπνια.

At diverſis admodum modis vertitur hæc vox תרפים *Teraphim* ab interpretibus : neque uno modo, verum ita longe diverſis, per iſtos Interpretes Græcos, qui vulgo τῶν ἑπτάκοντα, ſeu *Septuaginta Interpetum*, nomine veniunt, ut hæc ſola diſcrepantia, documento ſatis ſit, non ejuſmodi (ut fingitur) Septuaginta viros unà, ac ſimul, omnes libros S. Scripturæ Canonicos in linguam Græcam tranſtuliſſe : verum longe diverſos, ac quidem diverſis temporibus. Etenim Judic. c. XVII. v 5. & XVIII. v. 14 & 17. transfertur illa vox θεραφείν. I Reg. (ſeu Sam.) c. XV. v. 23. & II Reg. c. XXIII. v. 24. θεραφὶν Gen. c. XXXI. v. 19, 34, 35. εἴδωλα, Ezech. c. XXI. v. 21. γλυπτὸν Hoſeæ c. III. v. 4. οὐδὲ ἱερατείας, οὐδὲ δήλων, cum Zachar. c. X. v. 2. habeatur : οἱ ἀποφθεγγόμενοι ἐλάλησαν κόπους. verum maxime a cæteris diſcrepat Interpres librorum Samuelis : qui cap. XIX. v. 13 & 16. eam vocem κενοτάφια reddit. Ita enim v. XIII. loquitur : Καὶ ἔλαβεν ἡ Μελχολ τὰ κενοτάφια, καὶ ἔθετο ἐπὶ τὴν κλίνην, καὶ ἧπαρ τῶν αἰγῶν ἔθετο πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκάλυψεν αὐτὰ ἱματίῳ. *Et ſumpſit Melchlol* CENOTAPHIA, *& poſuit illa in lecto, &* HEPAR CAPRINUM *poſuit ad caput ejus & obtexit illa veſtimento* & v. 16. Καὶ ἔρχονται οἱ ἄγγελοι, καὶ ἰδοὺ τὰ κενοτάφια ἐπὶ τῆς κλίνης, καὶ ἧπαρ τῶν αἰγῶν πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ. *Et veniunt nuntii, & ecce,* CENOTAPHIA *in lecto, &* HEPAR CAPRARUM *ad caput ipſius.*

Quid hîc ſibi velint illa κενοτάφια (quæ apud Veteres erant *Sepulcra demortuis Vacua*) ac quidem plurali numero expreſſa, minime capio. Namque de urnis Veterum, (quaſi iſtæ & apud Hebræos fuerint in uſu) hîc nemo facile, ut puto, ſomniaverit : nec magis comprehendo, unde habeant non-

nonnulli Interpretes per iſta intelligi *imagines, quales cenotaphiis imponi ſolebant*; ac quidem inter Hebræos ipſo Davidis tempore.

Ut autem hæc non comprehendo, ſic minime quoque capio, unde Græcus Interpres iſtud ἧπαρ αἰγῶν, *Hepar caprarum*, nactus fuerit; niſi id contigerit ex perverſa lectione כבד *Hepar* pro דביא, ut nonnulli eruditi exiſtimant. Attamen Aquilæ verſio, loco ἧπαρ αἰγῶν habet στρογγύλωμα τειχῶν αἰγῶν, ac loco vocis κενοτάφια reddit μορφώματα. Quæ verſio (ſi non potius conjectura) certe melius cum contextu Hebraico, quam iſta prætenſorum LXX. convenit; ac cum Kimchio, qui hîc *Pulvinar ſeu culcitram ex lana caprina intelligit.*

Verum enim vero ne miremur talia minus in Græco interprete, audiamus Fl. Joſephum, qui hîc (ut ſæpius circa alia) ambitioſe παρατραγῳδεῖ, dum lib. VI. c. 14. Antiquit. Judaic. hoc modo loquitur: Ἔπειτα σκευάσασα τὴν κλίνην, ὡς ἐπὶ νοσοῦντι, καὶ ὑποθεῖσα τοῖς ἐπιβολαίοις, ἧπαρ αἰγῶν, ἅμα ἡμέρᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῆς πέμψαντος ἐπὶ τὸν Δαβίδην, ὠχλῆσθαι διὰ τῆς νυκτὸς εἶπε· τοῖς παροῦσιν ἐπιδείξασα τὴν κλίνην κατακαλυμμένην, καὶ τῷ πηδήματι τοῦ ἥπατος σαλεύοντι τὴν ἐπὶ τὸ ἐπιβόλαιον πιστωσαμένη τὸ κατακείμενον τὸν Δαβίδην ἀσθμαίνειν. *Deinde parato lecto tanquam ægrotanti, ſtragulis jecur capræ recens exemptum ſubjecit, diluculoque venientibus quos pater ad Davidem miſerat, oſtendit lectum opertum: & quod palpitatione ſtragula moveri viderent, maritum ægrum anhelare perſuaſit; addens totam noctem inquietum eum egiſſe.*

At quis docuit hunc Joſephum, hepar caprarum, mactatis animalibus exemptum ejuſmodi motus edere? cum tales motus vel palpitationes ne quidem in adhucdum viventibus animalibus obſerventur: neque ipſius cordis *Pulſus* aut *Palpitatio* unquam diu in animali jam recens mactato perduret: nedum id fieret in hepate, quod jam e corpore exſe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ctum ac ſtragulis obtectum erat; atque ita quidem, ut, non obſtantibus ſtragulis, motus ille obſervaretur.

Et habet tamen hic Joſephus ſuos applauſores ac ſuccentores, quique ulterius hanc ſcenam adornant; e quibus Theodoretus (ad I. Sam.) ἵνα τὸ σχῆμα πιθανὸν ἀπεργάσηται (ut propriis ejus verbis, quamvis aliter applicatis utar) hæc fabulæ addit: Καὶ γὰρ φασὶ τῶν αἰγῶν τὸ ἧπαρ κινεῖσθαι μέχει πολλοῦ. *Et enim dicunt jecur caprinum per multum temporis ſpatium moveri.* Ac Procopius Gazæus (in eundem librum) his minime contentus, hoc modo, ſi non rem certe, Joſephum (uti videtur), explicare nititur: Φυγαδεύσασα δὲ τὸν Δαβίδ, τὴν κλίνην εἰς ἀῤῥωστοῦντος ἐσχημάτισε τύπον, ἱματίων μὲν πλῆθος ἐπιβαλοῦσα, στρογγύλωμα δὲ τριχῶν ὑποθεῖσα τοῖς ἱματίοις, ὥστε μιμεῖσθαι τὴν κεφαλήν. τινες δὲ μορφώματα τὴν εἰκόνα φασὶ τοῦ Δαβίδ, ἣν τοῖς ἱματίοις ἐκάλυψε, πλὴν ἐνίων τοῦ προσώπου μορίων. τὸ δὲ τῶν αἰγῶν ἧπαρ, ἐπειδὴ φασὶν αὐτό τινες κινεῖσθαι μέχρι πολλοῦ μετὰ τὴν τοῦ ζώου σφαγήν. *Dimiſſo vero Davide lectum compoſuit tanquam ægrotantis, multa imponens veſtimenta, ac converſionem pilorum ponendo ſub veſtes, ita ut caput imitaretur. Aliqui vero dicunt* μορφώματα (formaturas ſeu *formas*) *illa fuiſſe imaginem Davidis, quem ſub veſtibus occultavit, extantibus ſolum faciei quibuſdam partibus; adduntque Hepar caprarum, eò quod dicant nonnulli, id moveri per multum temporis ſpatium, jam mactato animali.*

Accurrit igitur huc *jecur caprinum*, ut Gentilium aliquis Deus e Machina. Opportet interim vehementer fuiſſe perſpicaces iſtos regis Sauli ſive nuntios ſive Satellites; qui per tot veſtimenta, vel tegumenta, palpitationes ejuſmodi in Hepate caprino obſervare vel perſpicere valuerunt: aut potius admodum ſtolidos ac ſocordes, qui per talia ſibi tam facile imponi paterentur; ac minime illam faciem ex lana caprina ſimul convoluta compoſitam (& quidem nonnullis partibus detectam) internoſcere potuerint.

At

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

At cur hîc nulla τῶ θεραφὶν mentio, quæ, uti in textu Hebræo, ita & apud Interpretes tam libri Judicum, quam libri II Regum, occurrunt. cum & *Teraphim* εἴδωλα & μορφώματα, ſive per ſculpturam (unde & ab Ezechielis interprete γλυπτὸν, *ſculptile*, redduntur) ſive aliter confecta eſſent, & veriſimiliter ad humanam formam effigiata, obtinerent caput, ac faciem quæ ulterius adornari aliquomodo poterat, ut fucum faceret non nimium diligentibus inſpectoribus.

Inter Paraphraſtes Chaldæos Onkelos, cap. XXXI. v. 19. 34. & 35. hæc *Teraphim* vertit אלמניא *imagines*, *Simulacra*. at verſu 30. ית דחלתי *Deos Meos* & v. 32. ית דחלתך *Deum tuum* a radice דחל ac voce דאלא, *Timor*; item *idolum* vel *Deus*; eo quod & timore &c. Dii colantur. ſicut inde quoque vox דחלולין *terriculamenta*, quæ in arboribus collocantur, ut inde aves deterreantur.

Targum vero quod in Hagiographa quoque Jonathanis nomine, licet falsò, venit, uti ex ſolo Targum Jobi primo intuitu patet; quod id ſit plane farrago plurium Targumiſtarum ſimul commixta) vertit quoque, Gen. cap. XXXI. v. 19. 34 & 35. צלמנייא *imagines*, vel *Simulacra*; ac v. 30. צילמי טעותי *imagines Idolorum meorum*; & v. 32. צילמי טעותך *imagines Idolorum tuorum*; ſicut Jonathan Ben Uziel, in Ezech. cap. XXI. v. 22. habet בצלמניא per *Imagines* licet. Hoſ. c. III. v. 4. vertat, ומחוי *& qui reſponſa reddunt*: a חוא quod *indicare*, *nuntiare & annuntiare* ſignificat.

Sed notandum etiam, eundem, Sacchariæ cap, X. v. 2. Hebræa tranſtuliſſe, פלחי צלמניא ממללין אונס *Cultores ſimulacrorum loquntur vim* [vel *rapinam*] ubi Hebræus textus habet און *Vanitatem*. Ad quæ (uti & ad Ezech. cap. XXI. v. 21.) Celeberrimus Joannes Coccæus (in Lexico ſuo Hebraico) notat: *Non puto ut imagines reſponderent, ſed Sacerdotes imaginum; aut aliis ſignis innoteſceret, quod rogabatur.* uti apud Jovem Ammonem, poſt nutus in Imagine

(quaſi

(quaſi ab imagine) præcedentes, Sacerdos ſeu Propheta, interrogantibus dicebat; *hoc, aut iſtud, loquitur, reſpondit, aut indicat, Jupiter.*

Si vero jam tranſire volumus ad verſionem Vulgatam (quæ nec tota Hieronymi, quantum percipere valeo, nec tota aliorum eſt; attamen aliquam apud nos auctoritatem mereri atque obtinere debet) videbimus longe melius & ſecum & cum textu Hebraico convenire, quam illa Græcæ; quæ tam magni, præter meritum ſuum fit a plurimis eruditis. Namque ut Geneſ. cap. XXXI. v. 30. vertit: *Deos meos* & v. 32. *Deos tuos;* ſic ter vocem *Teraphim* retinet: ac cæteris in locis aut *Statuas (ſtatuamve)* aut *Simulacra* aut *Idola*, aut denique *figuras Idolorum*, transfert.

Quod attinet tandem ad ipſos *Hebræos*, ſeu potius *Targumiſtas* ac *Talmudiſtas;* illi ſibi interſe circa hæc *Teraphim* minime conſtant; uti ad cap. XXXI. Geneſ. breviter ac quamoptime notavit Celeb. Lud. De Dieu.

Quod ut clarius pateſcat, in medium huc afferam illa, quæ ipſorum primarii de iſtis loquuntur; imò potius, more Judaico, nugantur, ac ſuperſtitioſe nimis hariolantur.

Raſchi enim (ſeu Rabbi Salomon Jarchi) ad verba II Reg. cap. XXIII. v. 24. ita loquitur: תרפים צלמים שמדברים על ידי כשפים והעושה אותן צריך לבוין שעה אחת ושנה אחת ראויה לכך: *Teraphim fuerunt imagines quæ loquebantur per artes Magicas. Et qui faciebat iſtas opus habebat reſpicere certam horam & annum convenientem ad id.* Cum quibus conveniunt illa quæ idem Salomon habet ad Ezech. c. XXI. v. 21. & Hoſ. c. III. v. 4. Niſi quod ibi addat, *poſt ejuſmodi Magicas conſecrationes ipſa ex ſemetipſis locuta fuiſſe, atque annuntiaſſe futura.* Ad Hoſeæ cap. III. hæc habet R. David Kimchi: ואין תרפים לע"ז שהם מגידים העתידות לדעת המאמינים בהם: *Nec ſunt Teraphim Idolis, quæ prænuntient futura, juxta opinionem* [NB] *credentium in ea.* Idem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Idem Kimchi quoque in I Sam. c. XIX. v. 13. ſequentia habet: תרפים יש מפרשים מי הם עז״ כמו התרפים אשר ללבן שגנבתם רחל ולבן עובד עז״ היה כמו שאמר לה למה גנבת את אלהי וחלילה חלילה שהיה בבית דוד עז״ ויש אומרים שהוא כלי הנחשת העשוי לדעת חלקי השעות ויראו בהם העתידות בשפט המזלות לפרש למה שמה אותם במטה במטה מקום דוד ואותו הכלי אינו בתכונה הזאת: *Teraphim quidam Interpretes volunt eſſe Idola, ſicut fuerunt Teraphim Labanis, quæ furata fuit Rachel. Laban fuit Idololatra, juxta id quod dixit ad eam: quare furata es Deos meos? abſit, abſit, quod fuerit in domo Davidis Idolum. Quidam* [NB] *dicunt fuiſſe inſtrumentum æreum, eò factum, ut viderentur in eo partes horarum, & ſimul etiam futura, beneficio aſtrorum. Id poſſit convenire negotio Labanis: ſed in negotio Micholis grave eſt explicare, quare poſuerit illa in lecto, in loco Davidis; cum iſtud inſtrumentum plane non fuerit ad hanc diſpoſitionem accommodatum.*

Ab hiſce quoque non multum abludit R. Moſes Ben Nachman, qui (ſecundum R. Bechai ad Geneſ,) putat quoque eſſe *inſtrumenta ad horas diei cognoſcendas: quibus tamen & utebantur ad futurorum Divinationes.*

Aben Eſra ad Geneſ. hæc ſequentia de iis affert: יש אומרים שהוא כלי נחושת העשוי לדעת חלקי השעות ואחרים אומו יש כח בחכמי המזלות לעשת צורה בשעות ידועות ותדבר הצורה והעד שלהם כי התרפים דברים און ופירוש הפסוק איננו כן וחקרוב אלי שהתרפים הם על צרות בני אדם והיא השויה לקבל כח העליונים ולא אוחל לפרש והעד שהתרפים כן התרתים ששמה מיכל בת שאול במטה עד שחשבו שומרי הבית שהם דוד וכו׳: *Quidam dicunt Teraphim fuiſſe inſtrumentum æreum, factum ut cognoſcerentur partes horarum. Alii dicunt eſſe virtutem in peritis aſtrorum facere imaginem horis notis, ut loquatur iſta imago. Teſtis*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ipſis [NB] *eſt locus iſte : Nam Teraphim loquuntur Vanitatem*, Zacchar. X. v. 2. *At ſenſus iſtius loci talis non eſt. Veriſimile apud me eſt, Teraphim habuiſſe formam humanam, ita factam ut recipere poſſet virtutem ſuperiorem; quod tamen ego explicare nequeo. Cujus rei teſtimonium eſt, quod Teraphim, quæ Michol filia Saulis poſuit in lecto, tales fuerint, ut putarint cuſtodes domus, ea fuiſſe ipſum Davidem*, &c.

Denique R. Levi ben Gerſon, (in Geneſin) ita opinatur: התרפים הם על צורת אדם כמו שנראה כמיכל בת שאול והיא צורה נעשית בשעות ידועות יתעורר בה הכח הדמיוני אשר לקוסם וישמע כאלו קול נמוך מדבר אליו בענין העתידות אשר תשוטט בהם מחשבתו לא שזאת הצורה תדבר כי זה בלתי אפשר כי הדבור לא יהיה בזולת כליו אשר שם השם ית׳ בטבע: *Teraphim ſunt imagines formâ humana, uti videre eſt in Michole filia Saulis, fuitque iſta forma facta horis certis ac notis apud ipſos : quâ excitaretur* [NB] *facultas imaginatrix Divinantis; audiretque* [NB] *quaſi vocem ſubmiſſam loquentem ad ſe de rebus futuris, quibus occupata fuit cogitatio ejus : non autem quod iſta figura loqueretur; quod fuit impoſſibile : cum ſermo non poſſit fieri, niſi per organa quæ Deus in natura poſuit.*

Revocanda nobis hîc ſunt in memoriam illa, quæ de *Bahalim Ob*, ac *Vaticinantibus per cranium* mortui, ex cap. VI. Maimonidis de *Havoda Sara*, ſive de Idololatria; attuli; ubi vox *Quaſi* e terra, vel *Quaſi* ex Axillis prodibat; quæ tamen non auribus, verum ſolâ imaginatione percipiebatur; quæque de *Bath Kool* ſeu *filia vocis*; ac de vocibus Ominoſis quaſi ex hoc illove angiportu auditis; ac denique de voce prætenſi Samuelis in Endor notata ſunt; uti & poſtremo, quæ modo paulò ſuperius, tam ex Celeberr. J. Coccæo, quam de Prophetis vice Jovis Ammonis reſpondentibus, dixi.

Ab-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Abſurda valde, imò ridicula ſunt quæ de conſtructione ſeu fabrica horum *Teraphim* habentur tam in Pirke Rabbi Elezaris, quam apud vulgo dictum Jonathanem in Geneſeos cap. XXXI. v. 19. qui ambo pene iiſdem verbis utuntur; niſi quod dictus Eliezer id (cap. XXXVI.) paulo latius exponat *Spiritumque immundum*, *nomenve ejus*, ipſorum compoſitioni, & lampades accenſas ipſorum adorationi adjungat.

Verba Jonathanis (quibuſcum illa Eliezaris conferri poſſunt) ſunt: ומה הן התרפים שוחטים אדם בכור ומולקין את ראשו ומולחין אותו במלח ובשמן וכותבין על ציץ זהב שם רוח טומאה ומניחין אותו תחת לשונו ונותנין אותו בקיר ומדליקין נרות לפניו ומשתחוין לו והוא מדבר עמהם ומנין שהתרפים מדברים שנאמר כי התרפים דברו און לפיכך גנבתם רחל שלא יגידו ללבן שברח יעקב: *Mactabant hominem primogenitum & avellebant caput ejus, & ſaliebant illud ſale & oleo* [*& aromatibus*] *ſcribebantque ſuper laminam auream nomen* SPIRITUS CUJUSDAM IMMUNDI, *& ponebant illam ſub linguam ejus. Poſtea poſuerunt illud caput* [NB] *ad parietem, & incendebant lampades coram eo, & procubuerunt coram ipſo, & ſic locutum eſt cum eis. Unde autem probatur quod Teraphim locuta ſunt? inde quod dicitur: Teraphim loquuntur Vanitatem* [Zacch. c. X. v. 2.] *Propterea furata eſt illa Rachel, ne indicarent Labano fugiſſe Jacobum.*

Recolligamus nunc, quæſo, quam bene inter ſe concordent illa, quæ jam modo ex Judæis attuli.

R. Sal. Jarchi qui, (quod non immerito, verum rectiſſime, in eo notant & Coddæus, & alii Hebraicè benè periti) *addictior eſt fabulis Talmudicis*, ſtatuit *Teraphim fuiſſe imagines arte Magicâ confectas*, &c.

R. D. Kimchi (qui parum tribuit Talmudicis ac Cabbaliſticis nugis, verum ſenſui hiſtorico & comparationibus Scripturarum inter ſe addictior eſt) exiſtimat id factum ita

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Magicè, *ſecundum* [NB] *opinionem credentium in illa*: hæretque etiam admodum in incerto, an fuerint *imagines*, an verò *inſtrumentum* aliquod; cujus formam, qualis fuerit, ignorare videtur; ac dubitandi rationes non contemnendas affert: atque in hâc re Maimonidem ſibi conſentientem habet, *quod ea fierent ſecundum opinionem eorum, qui ejuſmodi ſuperſtitioſis futurorum prædictionibus deditì erant.*

R. Levi ben Gerſon opinatur eas, quamvis fuerint *imagines*, tamen non fuiſſe locutas. in qua re cum Kimchi & Rambam, (ſeu Maimonide) ipſi plane convenit; ac maximè cum Rambam; quatenus id ille in ſola imaginatione ſuperſtitioforum Idololatrarum conſtitiſſe ponit: atque optime addit, *non poſſe fieri ſermonem, ſeu loquelam humanam niſi per organa, quæ Deus ad id in natura creavit.*

Aben Ezra veriſimile putat. *fuiſſe illa imagines. quæ tamen non fuerint locutæ.* Interim hæret circa virtutes Magicas, ac fatetur, ſe id non poſſe comprehendere; & locum. I Sam. cap. XIX. in contrarium adducit.

Verum enim verò, ut multum ab hiſce jam præcedentibus differunt R. Eliezar, & R. Jonathan, ſic admodum abſurda (ut dixi) ac ridicula ſunt ipſorum, circa hæc *Teraphim*, commenta: nec merentur ut hîc aut repetantur aut refutentur; unde & cordatiores Judæi de ejuſmodi nugis ne per ſomnium quidem cogitaſſe videntur.

Interim non defuerunt inter ipſos Chriſtianos qui talibus nugaciſſimis figmentis quoque fidem adhibuere: nec deſunt hodie inter eruditos, qui ut veriſſimas ac certiſſimas hiſtorias amplectuntur, atque in teſtimonium advocant illa, quæ fabularum iſtarum auctores pluſquam Monachali mendacio confinxerunt.

Exemplo ſit hiſtoria illa de capite Gereberti, ſeu Sylveſtri ſecundi, de quo ita G. Malesburienſis: *De Gereberto fama diſperſit, fudiſſe ſibi ſtatuæ caput, certâ inſpectione Sy-* de-

derum; cum videlicet omnes planetæ exordia curſus ſui meditarentur; quod non niſi interrogatum loqueretur, ſed verum vel affirmative vel negativè pronuntiaret: verbi gratia, cum diceret Gerebertus, ero Apoſtolicus? reſpondit ſtatua, Etiam. Moriar antequam cautem in Jeruſalem? Non. Quam hiſtoriam, ſicut & illam de Rogero Bachone Anglo, quem tale quoque caput fabricaſſe confingunt, Eruditiſſimus Anglorum Joannes Seldenus, abſurditatis ac mendacii, ubi de *Teraphim* loquitur (in aureo illo opere de *Diis Syriis*) coarguit ac convincit.

Fuerunt namque hi viri, prout ſecula iſta ferebant ſummi Mathematici: atque hinc, quod indoctæ ac ſuperſtitioſæ multitudini plane ignotis uterentur characteribus & figuris, mechanicamque affabre callerent, pro Magis ac Præſtigiatoribus habiti.

At quam commode, ſine præſtigiis Diabolicis, ejuſmodi capita, non ſolum per *ita* & *non* reſpondentia, verum & magis artificioſe loquentia, componi queant, oſtendit (præter alia ejuſmodi experimenta) caput iſtud Athanaſii Kircheri, de quo in Phonourgiæ ſuæ cap. VI. libri primi ita loquitur: *Accedit porro, ut Muſæum meum privatum in aptiorem patentioremque Collegii Romani locum, quem galeriam vocant, transferre cogerer; intra quam paulo ante dictus tubus tranſlatus etiamnum ab omnibus exteris ſpectatur & auditur, ſub nomine Delphici Oraculi intitulatus; hac tamen differentia, ut quod tubus qui primo elatiori voce prolatâ verba in remota ſpatia diffuſâ, palam propagabat, nunc ſubmiſſâ & occulta voce, clam in ludicris Oraculis, fictiſque conſultationibus peragat, eo artificio, ut nemo adſtantium de ſecreto reciproca colloquentium muſſitatione inſtituto percipere quicquam valeat. Quod & advenis in hunc uſque diem exhibetur; non ſine Dæmonis alicujus latentis ſuſpicione eorum qui machinam non capiunt. Nam & ſtatua os ad normam lo-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

loquentis aperit & claudit, oculos movet. Ideo autem hujuſmodi artificium condidi, ut impoſturas & fallacias fraudeſque veterum Sacerdotum in Oraculorum conſultatione oſtenderem. Dum enim per tubos fictos (quos in Oedipo deſcriptos vide) reſponſa darent, populum unà ad oblationes profuſe faciendas, ſi exaudiri vellent, cogebant; atque proinde hac fraude magni illis lucri incrementum cederet. quamvis Dæmones clam quoque ſeſe eorum operibus immiſcuiſſe non negem.

Sed, ut denuo redeamus ad ipſa *Teraphim*; notandum eſt, iſtos Chriſtianos, qui nimium traditiunculis & opinionibus Rabbinorum, ac *Doctrinæ Dæmoniorum* (quæ longe plura quam quidem opportet, aut ipſa S. Scriptura ſuadet, illis adſcribit) addicti ſunt, nec inter ſe, nec cum ipſis Rabbinis per omnia convenire. Communior, uti notum eſt, opinio, ac pene univerſalis, prætenſa ipſorum Reſponſa *Dæmonibus malis* ſeu *Diabolis*, attribuit.

At doctiſſimus J. Spencerus longe aliam, ac plane contrariam, viam ingreſſus, illa ex *Divina inſpiratione* reſpondiſſe defendit; vel *Deum* (ut propriis ejus verbis utar) *quandoque per Teraphim Oracula tradidiſſe.* Quæ ulterius oſtendere nititur Diſſertatione VI. Sect. 8. libri de Legibus Hæbræorum Ritualibus; ubi in hunc modum loquitur: *Ne præſentis Argumenti rationibus aut poſtulatis ullis defuiſſe videar, oſtendere conabor proximò; Deum quandoque per Teraphim Reſponſa reddidiſſe, cum ſcilicet URIM nondum inſtitutum eſſet, aut forte temporis iniquitas omnem ad Pontificis URIM aditum prohiberet,* &c. poſt quæ ad argumenta vel rationes, huic opinioni firmandæ ab ipſo excogitatas, his verbis procedit: *Harum prima petitur e diſerto Scripturæ teſtimonio. Cum enim Danitæ de Michæ Theraphim famam accepiſſent, & an Deus ipſorum cœptis affuturus eſſet prorſus ignorarent; ad Michæ Sacerdotem conſilii Di-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Divini exquirendi gratiâ ſe ſtatim conferunt, rogantes eum [Jud. VIII. 5.] *ut conſuleret Dominum, ut ſcire poſſent, an proſpero itinere pergerent, & res haberet effectum. At procul dubio Danitæ non eo ſtultitiæ deſipuiſſent, ut Oraculum Divinum e Theraphim expectarent, niſi Jehovæ reſponſa, eo medio quandoque reddita, eos in Oraculi ſic obtinendi ſpem aliquam adduxiſſent. Neque ſpes ea Danitas fruſtrata eſt, hoc a Sacerdote reſponſum accipientes: ite in pace; ante Dominum eſt via per quam ambulabitis. Hujus autem reſponſi veritatem, adeoque cæleſtem originem, felix itineris eventus abundè comprobavit. Deum etiam hujuſmodi reſponſum mediante Theraphim edidiſſe, non facile dubitandum eſt; cum Danitæ fama de Michæ Theraphim acceptâ Jehovam conſultum irent, & miniſterio Sacerdotis ejus ad reſponſum eliciendum uterentur.*

Prima igitur ratio (ſive argumentum) ipſius petitur e diſerto, uti perhibet, Scripturæ teſtimonio: quaſi inde liquidò conſtet, Danitas, ex fama ad ipſos perlata motos, huc miſiſſe legatos, ad conſulendum Dominum Deum. At qualenam iſtud ſit teſtimonium, ad quod tam audacter provocat, videamus ex ipſa S. Scriptura; quæ hoc modo loquitur: *Miſerunt ergo filii Dan ex familia ſuâ quinque viros fortiſſimos . . . . . ut explorarent terram & diligenter inſpicerent . . . . Qui cum pergentes veniſſent in montem Ephraim, & intraſſent domum Michæ, requieverunt ibi: & agnoſcentes vocem adoleſcentis Levitæ, dixerunt ad eum; Quis te huc adduxit? quid hîc agis? quam ob cauſam huc venire voluiſti? Qui reſpondit eis, hæc & hæc præſtitit mihi Micha, & me mercede conduxit, ut ei ſim Sacerdos. Rogaverunt autem eum ut conſuleret Dominum, ut ſcire poſſent an proſpero itinere pergerent, & res haberet effectum. Qui* [NB] *reſpondit eis: Ite cum pace. Dominus reſpicit viam veſtram, & iter quo pergitis. Euntes igitur &c.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Itane hîc aliquid comparet de Michæ *Teraphim*, adeoque & Oraculo vere Divino? Caſu huc, ut videtur, diverterunt Danitarum exploratores, ac caſu plane & præter expectationem, audiverunt ex Adoleſcente Levita; ipſum factum Sacerdotem Michæ, ibique ab hoc Micha confecta fuiſſe & nunc coli honore Divino tam ſculptile ac conflatile, quam Ephod & *Teraphim.* quibus illi, cum anxii eſſent de expeditionis ſuæ ſucceſſu (non ex mandato ſibi a cæteris Danitis injuncto) moti, hos Deos pro ſe conſuli voluerunt.

At *Jehovam conſultum ibant* (ut perverſe admodum vult noſter Spencerus) & *Miniſterio Sacerdotis ejus* [Jehovæ] *ad reſponſum eliciendum utebantur.* quod ex Bonfrerio firmare nititur, propter voces *Jehova* & *Elohim.* Quod attinet vero ad *Elohim*, certe eo nomine Dii Gentlum ſæpiſſime appellantur: ac vox יהוה *Jehova* etiam a Prophetis *Baalim* aliiſque Idololatris: uti ex 1 Reg. lib. cap. XXII. verſ. 11 & 12. abunde conſtat, tum exemplo Zedechiæ filii Cnaanæ, tum ex cæterorum Prophetarum Achabi; contra quos rex Joſaphat Prophetam Domini, ſuper futura tunc expeditione, conſuli expetebat.

Ut autem clarius perſpiciamus, exploratores illos a reliquis Danitis, ut *Jehovam* ſuper itinere conſulerent, non fuiſſe miſſos, conſiderentur hæc verba v. 14. *Dixerunt quinque viri, qui prius miſſi erant ad conſiderandam terram Lais, cæteris fratribus ſuis: Noſtis quod in domibus iſtis ſit Ephod & Teraphim, & ſculptile & conflatile? videte ergo quid faciatis.* Atque ut tandem intelligamus, *quam veri Dei cultores fuerint*, ac *quam ab omni cultus alieni ſpecie & odore abhorrentes* (ut verbis utar Spenceri, qui hoc temere nimis affirmat) attendamus ad verba v. 30. &c. *Filii autem Dan erexerunt ſibi Simulacrum* [פסל] *ſculptile: Jonathan autem filius Gerſom, filii Manaſſe, ipſe atque filii ejus, fuerunt Sacerdotes in tribu Dam uſque ad diem tranſmigrationis* (vel *captivitatis*) *terra*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ræ. Et poſuerunt ſibi (פסל) *ſculptile quod fecerat Micha, per omne tempus quo fuit domus Dei in Silo.* Si vero nunc calculum inſtituamus) ſecundum Celeb. Uſſerium Armachanium, Domus Dei (ſeu Tabernaculum) per annos 328. in Silo fuit, ibique ita, poſt Danitarum expeditionem, per 300. circiter annos permanſit; donec a Philiſtæis abducta fuit. Poſt quod demum temporis ſpatium Propheta ac Judex Samuel [vide 1 Sam. VII. v. 3 & 4.] Deos Gentium, atque Michæ Simulacra, ex Iſraële removit.

Oſtendat nunc nobis hic Spencerus (aut alii ipſius vice) tamdiu Deum per Idola a Micha fabricata, Reſponſa Divina, vel Oracula (ſi non ſemper, ad minimum per quædam intervalla) Danitarum tribui, ſi non & cæteris Iſraëlitis, reddidiſſe. Quod certe ne de unica illa Legatorum Daniticorum conſultatione oſtendere valet.

Oſtendat ille, Deum iſtum Iſraëlis, qui tam Zelotypus & tantus vindex proprii honoris ac gloriæ eſt ac ſemper fuit; ut illam minime לפסילים ſeu *Sculptilibus* communicare voluerit; verum dixerit. Deut. 27. ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה תיעבת יהוה מעשה ידי חרש ושם בסתר: *Maledictus vir ille qui fecerit Sculptile aut Fuſile, rem abominandam Jehovæ, opus manuum artificis, qui etiam poſuerit in abdito.* Oſtendat, dico, Deum per talia, quæ abominationes vocat & cum ipſis Idololatris internecioni devovet, unquam Divina Reſponſa ſive populo Iſraëlitico, ſive aliis, reddidiſſe: aut per *Deos fuſiles* (ut eos Exod. 34. vocat) locutum fuiſſe; aut Angelis id per talia permiſiſſe.

Imò, contra, ne quidem ullo modo liquet, ipſa *Teraphim* fuiſſe locuta; ſive id inſtinctu Divino, ſive Diabolico factum ſtatuas. De Michæ Sacerdote quidem conſtat, illum ad petitionem Danitarum reſpondiſſe: *Ite in Pace; coram Jehova eſt iter veſtrum, quo ituri eſtis.* Verum de ipſis *Teraphim*

 id

id non magis apparet, quam de prætenſo Samuele ab inferis (uti volunt vulgo) evocato; aut de Statuîs tum Jovis Ammonis, tum Apollinis, tum aliorum ſimulacrorum in Templis Gentilium fatidicis; ubi Sacerdos reſpondebat, (ſicut ſuperius notatum) *hoc, aut illud, reſpondet Jupiter, Apollo*, &c.

Et tamen infinitæ lectionis vir Spencerus, abſque ulla vel minimâ hæſitatione, affirmat, ipſum Deum Opt. Max. per hæc *Teraphim* Danitis reſpondiſſe.

Non ſolo tamen Michæ exemplo hypotheſes ſuas adſtruere nititur noſter Spencerus: verum & *Laban* ipſi & *Rachel*, & Hoſæas ac Zaccharias Prophetæ, vocantur in partes; ne quid omiſiſſe videatur, quod cauſæ ſuæ robur addere valeat. *Laban* ipſi *ab Idololatriæ ſuſpicione, & ejus Teraphim ab infami Idolorum nomine, liberantur.* & *Rachel* ipſi tam *pia* in verum Deum fuit, ut Patris ſuis Idola *furto licet ac mendacio, redemerit.* ô. furacem, certe, ac mendacem pietatem! At *nemo hactenus ipſam*, (teſtante Spencero) Idololatriæ ream fecit.

Verum melius ex religione patris, Labanis, de ipſius pietate judicium feremus; hic enim Laban de ſuis *Teraphim*, ut de *Dis* ſuis ac ſibi peculiaribus, loquitur: dum Geneſ. cap. XXXI. v. 29. אלהי אביכם *Deum Patris veſtri* [Jacobi ejuſque familiæ] nominat; & vice verſâ ſimulacra ſua, ſeu *Teraphim* [v. 30.] את אלהי ſeu *Deos meos*, appellat: quæ Jacobus ipſi (verſu ſeq.) regerit, dum, inter alia, reſpondet: *Apud quem inveneris*, את אלהיך, *Deos tuos*.

Ex revelatione tamen ei per verum Deum facta [quod & etiam Bileamo, Abimelecho, & aliis contigit] in aliqua veneratione videtur habuiſſe *Deum Abrahami* &c. namque inde, uti mihi videtur, illum ſimul cum *Dis Nachoris* &c. con-

conjungit; dum ita jurat: אלהי אברהם ואלהי נחור ישפטו בינינו אלהי אביהם: *Deus Abrahami, & Deus Machoris, judicent inter nos; Dii* [nempe] *Patris ipſorum.* Quem vero hîc Jacobus in teſtem advocat, eſt ille *Timor Iſaaci*, quem ſeq. cap. v. 9. ita alloquitur: *O! Deus patris mei Abrahami, & Deus Patris mei Iſaaci, Jehova*, &c.

Talia ſane aſſerta mihi demunt laborem cætera ipſi ex Hoſ. cap. III. & Zach. cap. X. allata (ſi tamen ad illa redarguenda ullus vel minimus labor neceſſe ſit) refutandi. Nec deſunt eruditiſſimi viri, qui hæc duo loca ita commode explicarunt: ut hic nullus Deus e Machina advocandus ſit; nedum ipſe Deus. Opt. Max. qui tam abſurde a Spencero in patrocinium *Teraphim* advocatur.

At non ſoli Deo vero has per *Teraphim* reſpondendi vices, Spencerus adſcribit, verum Angelos quoque hoc munere condecorat, dum diſerte ait: *Veriſimile eſſe, Angelos, cum Interpretum Divinorum partes agerent, e ſimulacris quibuſdam (Deo & ordini Angelico conſecratis) tanquam parvulis Sacellis, reſpondere ſolitos; ac compertiſſimum eſſe, Angelos ex arca parvula, & anguſto Pectoralis duplicati panno, reſponſa quandoque tradidiſſe.*

Hæc dicta tamen hic nullo roborat argumento vel exemplo, vel S. Scripturæ teſtimonio, quo oſtendat nobis, unquam Angelos (communi Theologorum ſenſu ſumptos) ex *Arcâ Fœderis*, aut *Pectorali* Sacerdotis ſummi, Oracula (ac quidem, uti vult, vocalia) reddidiſſe.

Locutus quidem fuit olim Deus Opt. Max. per Angelos πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, *Multifariam, multiſque modis*, At quando, aut ubi, id per imagunculas fecit? Vel quomodo, ac quando per *Angelos* ex *Arca Fœderis*; quamvis ipſe e medio Cherubim locutus ſit?

Deum tamen per *Teraphim* fuiſſe locutum, aſtruere ulterius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

rius nititur ex eventu, qui hoc Sacerdotis reſponſum ſecutus fuit. Verum (ne & alia hujus reſponſi auctoritati ſubvertendæ facentia adducam, eventus hîc minime Reſponſi veram Divinitatem arguit. Sic enim prætenſus ille Samuel, in Endor, prædixit quæ brevi ſubſecuta ſunt: ſicque rex Nebucadnezar conſuluit *Teraphim*, & eventus ipſi reſpondit. Interim & illius prætenſi Samuëlis prædictiones, & hujus Nebucadnezaris conſultationes, pro reſponſis aut conſultationibus, Diabolicis ab omnibus fere Theologis habentur.

At vide, mi Lector, quam *diviſum Imperium hîc cum Deo Diabolus habeat!* Namque uti τῶ *Teraphim* reſponſa multis ac ſæpius data, modò *Deo vero* adſcripſit; ſic quoque ille idem ea adſcribit *Dæmoni*, ſeu *Diabolo*. ita enim paulò poſt loquitur: *Plurima Scripturæ Veterumque teſtimonia paſſim in hoc opuſculo citata, fidem haud incertam faciunt, Dæmonem per reſponſa ex imaginibus Teraphim aut Seraphim titulo donatis, editas populi fidem ſæpe fefelliſſe. Suadet autem ratio ut tutam ac frequentem illam, ſub amico* τῦ *Teraphim nomine, populi fallendi viam, ex hac ſola occaſione initium habuiſſe crederemus. Nempe Deo Opt. Max. ſub antiquiora mundi tempora, ſolenne erat, ex ſimulacris Teraphim titulo diſtinctis verba facere; ut hominum animis Numinis præſentis ſenſum incuteret, eoſque rebus in anguſtis cadentes & conſilii inopes erigeret & illuminaret. Cum itaque Diabolus populum imaginibus hiſce Propheticis facili fide & affectu adhærere ſenſerat, ipſe tandem (ut nubem eo denſiorem fraudibus Ejus abjiceret) auctor extitit ut illius Myſtæ ſtatuas conſimilis figuræ fabricarent; curavit etiam, ut iiſdem (quantum fingere datum) Divinitatis inſitæ ſignis, & recepto* Angelorum Lucis *nomine* [*Teraphim aut Seraphim.*] *inclareſcerent*, &c.

Nunc velim quoque Spencerum, ejuſve aſſeclas interrogatos

tos; ſi *plurima Scripturæ Veterumque teſtimonia fidem haud incertam faciant, Dæmonem per reſponſa ex Imaginibus Teraphim aut Seraphim titulo donatis, edita, populi fidem ſæpe fefelliſſe*, unde talia teſtimonia depromere queam? Id enim nullibi ex Sacra Scriptura apprehendere aut comprehendere potui: ſicut nec unquam ullum jure indubitatum teſtimonium vidi in veterum, vel recentiorum cujuſcunque generis ſcriptis, Diabolum ullibi aut unquam per imagines, ut per loquelæ, ac reſponſorum, inſtrumenta, fuiſſe locutum.

Verum tamen, poſito pauliſper pro vero (quod juſto teſtimonio ipſis demonſtrandum manet) *Dæmonem per Teraphim quandoque fuiſſe locutum*, quibus modis, vel quibus indiciis, diſcernere homines ritè potuerunt, atque uti opportet diſtinguere, inter *Teraphim* Diabolorum ope aut miniſterio locuta, & locuta ex motu vere Divino? quin & unde homines quoque comprehendere valuerunt, una eademque *Teraphim* ſemper aut Divina ſolum, aut Diabolica reddidiſſe reſponſa; *cum tam tuta ac frequens ipſi* [*Diabolo*] *hæc fallendi via eſſet: homineſque ille tam facili fide & affectu adhærere imaginibus hiſce Propheticis ſenſerat.*

Adeone enim Deus populum ſuum circa Prophetias, ipſorumque veritates, in incerto reliquit, ut vix, ac quandoque ne vix quidem, internoſcere valerent *Deuſne* an *Diabolus* ipſis loqueretur?

Certe ſi talia jam ante Moſem tam frequenter contigerant, ac poſt Moſen adhuc exſpectanda erant, opportuerat iſtum Legiſlatorem, cum de falſis *Prophetis* ac *Prophetiis* loquebatur, eorumque indicio (ut ab illis ſibi populus cavere poſſet) prodebat; opportuerat, dico, ipſum ſimul monuiſſe Populum Iſraëliticum, *eum per Teraphim quoque falli poſſe;* ut ex quibus ſæpe, dum reſponſa vere *Divina* exſpectabantur, reddebantur reſponſa non *Divina* ſed *Diabolica*.

Itane etiam *Deus* ille *Verus*, *Solus*, *unicus* & *Omnipotens*,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tens, atque ex iſtis fundamentis *Deus proprii honoris ac gloriæ ſummè Zelotypus;* quique Honorem aut gloriam ſuam nullis אלהים נכר ſeu *Diis Gentilium*, aut *Sculptilibus* conceſſit, aut ab aliis concedi paſſus eſt; itane ille conceſſiſſet *Diabolo* eam Gloriam, ut pro vero *Deo* ſe tuto venditare poſſet, ac ſic *Populum Dei* (quem per Prophetas ſuas ſic perpetuo pene ab Idololatria dehortatus fuit) ad Idololatriam & Dæmonum Gentilium cultus propelleret; dum per quaſi Divina reſponſa ipſi illuderet?

Diabolus tamen, ſecundum quamplurimos, *Simia Dei* eſt, ipſumque & in Scripturis & in Ritibus confingendis, ac Miraculis perpetrandis, æmulatur. Ita enim Juſtinus Martyr primus, quod ſciam, (Dialogo cum Tryphone,) ac poſt ipſum Tertullianus (libro de Præſcriptione adverſos Hæreticos,) ſecutus, cæterique pene omnes tam veteres quam recentiores Theologi, affirmant.

Nec mirum id certe; cum & Cyprianus, hæreticos *Simias Eccleſiæ faciat*, tum alibi, tum in Epiſtola ad Jubajanum, de Hæreticis; ubi de Novatiano hoc modo loquitur: *Nam Novatianus Simiarum more, quæ cum homines non ſint, homines tamen imitantur, vult Eccleſiæ Catholicæ veritatem ſibi, & veritatem vindicare, quando ipſe in Eccleſia non ſit: imò adhuc contra Eccleſiam rebellis & hoſtis extiterit.*

Verum uti perfacile fuit iſtis patribus (quandoque zelo, at non ex ſcientia, nimium abreptis) partes ſibi adverſas, & circa nonnulla æque, ſi non & magis, Orthodoxas, pro *Eccleſiæ Simiis*, imò & *Diabolo obſeſſis* habere; ſic & facile potuerunt confingere, *Diabolum Simiam Dei*.

Quis vero credat, mi Lector, *Deum Opt. Max.* de cujus Omnipotentia ac Zelotypia, non niſi impie talia cogitare poſſemus, *Diabolum* illum triſtiſſimæ generi humano ſedu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ductionis reum, ac damnationis auctorem, (ob quæ & ipſe damnatus, atque in ima Tartara detruſus ibi ad diem Judicii, catenis tenebrarum alligatus, cuſtoditur) tanta adhuc, (poſt veri Chriſti adventum, quo Serpentis caput contritum eſt,) gratiâ apud Deum valere, tanta licentia ac nequitia in genus humanum graſſari, ut impune ipſi liceat, ac perpetuò, laborare in illius æternam perniciem: ac, quod plus eſt, ut confictis, Oraculis, Miraculis, Oſtentis, Ominibus ſimilibuſque, ſe *Dei Simiam* gerat, *pro Deo* ſeſe haberi velit, ac pene ubique, ac ſemper (imprimis tamen apud Gentes minus prudentes aut expertos) ſub tali perſona, incautos in æternum exitium perducat illos, quos Salvator noſter J. Chriſtus proprio ſuo, atque inæſtimabili, ſanguine redemit? An vero Jeſus Chriſtus qui *nos ab omni vi ac poteſtate Diaboli liberavit;* id non aliâ fecit conditione, quam ut quotidie nobis magis magiſque contra ipſum [Diabolum] depugnandum ſit; ſi per gratiam Dei, ac fidem in Filium ejus in Regnum cœleſte intrare, ibique in æternum vivere ac gaudere velimus. dum interim illi permittitur (quaſi catenis ſuis ſolutus per totum mundum, iſtum in finem divagari liceret) ſi non *vi*, [dolus an virtus, enim, quis in hoſte requirat] *aſtutiâ* ſaltem ac *dolis*, nos a Deo; ipſiuſque imperio, ad ſeſe in infernum, ac damnatorum ſedes, pertrahere?

Hoc, certe, non facile mihi perſuaderi patiar; neque ita me docet textus Authenticus Sacræ Scripturæ: quem non minus quam cæteri verè atque Orthodoxè Chriſtiani, pro vero verbo Dei & habeo, & ſemper habebo.

Verum enim vero, ut huic capiti de *Teraphim* (adeoque & toti operi) finem imponam: Dico ex omnibus de *Teraphim* a me jam adductis, nihil aliud poſſe concludi, quam quod fuerint *inſtrumenta* quædam *Divinatoria*, quibus Ethni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Ethnici (vel Idololatræ) Orientales, ut futura (forſan & alia) inde, quaſi Divinitus, cognoſcerent, abutebantur.

Quod autem humanam formam habuerint, ne quidem ex Micholis exemplo (1. Sam.) ſatis clare oſtendi poteſt: diverſæ tamen magnitudinis fuiſſe, ex Labanis & Michæ *Teraphim* cum iſtis Micholis collatis, non male, quantum opinor, concluditur.

Celeberrimo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Celeberrimo
D°. STEPHANO MORINO
S. Theol. Doct. & Ling. Orient. Profeſſori, &c.

NOn potui non, Celeberrime vir, poſt nactam tuam beneficio dulciſſimi noſtri Almelovenii, amicitiam, affectare quoque tuam familiaritatem: ut ſic mihi oboriatur occaſio ulterius quid proficiendi, dum tali utor circa ſtudia mea Magiſtro.

Anſa certe mihi data fuit, arrepta ſaltem, eo colloquio, quod mihi in muſæolo meo tecum interceſſit, ſuper *Codice Pentateuchi Samaritano*; quando ſc. iſte primum allatus fuerit ad iſtos *Chaldæos*, *Cuthæos*, ceteraſque gentes, quos Salmanaſſer, poſt devectos in captivitatem ac ſervitutem Iſraëlitas, in ipſorum jam vacuas urbes ac regiones tranſplantaverat; atque an ille Sacerdos, qui miſſus fuerat a Rege ad populos illos jam Leonibus ob Idololatriam infeſtatos, S. Sanctæ *Legis Codicem* ullum, vel (quod plus eſt) ipſum Moſis *Pentateuchum*, eo ſecum detulerit: an vero, ex adverſo, hi populi eum dudum poſt iſta tempora, ac quidem tempore Sanballetis, a Judæis cum Manaſſe ad hos *Samaritanos* transfugis, acceperint.

Quæ me movent ut credam, ipſos non ante Sanballeten *Pentateuchum* poſſediſſe, ſunt I°. Iſraëlitas a Roboanno primo uſque ad Salmanaſſarem, atque ita per 270. annos, ſine ulla intermiſſione (ita enim ipſa loquitur S. Scriptura 2. Reg.

XVII. v. 22.) & Religioni & Cultui Idololatrico adhæſiſſe: atque ita quidem, ut quis ſibi imaginari, vix, ac ne vix quidem, queat, quomodo ullus *Codex Legis* in iſto populo conconſervari potuerit: cum in ipſa Judæa (ubi minus perpetuò Idololatria vigebat; quod ſubinde Rex aliquis veræ Religioni deditus ibi imperaret) ipſe populus ſemper adhuc ita Cultibus Idololatricis implicatus manſerit, ut tales pii Reges nunquam Idololatriam extirpare valerent; verum illa ſemper magis magiſque, licet preſſa, reſurgeret; ac tantus inde Legis ſequeretur neglectus, ut tempore Joſiæ *Codice Legis* reperto ac lecto, ſtupor & Regem & reliquos invaderet, quod audirent talia in ipſo contineri, qualia ipſi plane ignorare videbantur. Quod certe fieri non potuiſſet, ſi præter iſtud exemplar plura alia, tum manibus populi (Scribarum ſaltem, Sacerdotum, ac Levitarum) verſata fuiſſent. Et certe Jeremiæ tempore in Judæa (vide cap. 6. v. 13.) *a Propheta uſque ad Sacerdotem unuſquiſque inter illos prævaricabatur.* Unde & conjecturam facere licet de Sacerdotibus populi ac Regni Iſraëlitici, ſi qui inter illos cum reliquo populo ob Idololatriam avecti fuerint.

Verum enim vero, an ulli alii Sacerdotes ac Levitæ, præter Apoſtatas, cum reliquo populo in ſervitutem atque exilium abducti fuerint, merito quis dubitet, imò potius deneget, qui conſiderat, Roboamum (ſeu Jeroboamum) cum jam erexiſſet, in Dan & Bethel, *Hircos & Vitulos* [ita enim loquitur S. Scriptura 2 Paral. XI. v. 15.] *ac Sacerdotes ſibi conſtituiſſet ex fece vulgi, omnes Sacerdotes ac Levitas, qui in toto erant Iſraele, ſuas poſſeſſiones reliquiſſe, & demigraſſe in terras Judæ & Jeruſalem: ſicuti & omnes illi qui verum Deum, veramque ejus quærebant ac colebant religionem.*

Illi autem ita demigrantes, procul omni dubio, omnes Sacros *Codices Legis*, ſi qui [NB] inter ipſos eſſent, alioſque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

que libros Sacros ſecum tranſportarunt in terram Judaicam; ne ab Idololatris prophanarentur, veraque religio ac verus cultus veri Dei, in ipſis injuria afficeretur. Ac ſi qui ibi remanerent Apoſtatæ Sacerdotes ac Levitæ, certe, de iis minime cogitandum eſt, ipſos majorem curam ejuſmodi *Codicum* geſſiſſe, meliuſque eos conſervaſſe, quam pii illi ac vere religioſi in Judæa; qui inter plurimos Idololatras, ſic ut poterant veram religionem, verumque cultum, conſervabant.

Quo minus quoque cogitari poteſt, ipſos jam debellatos, captoſque, & hinc in exilium ac ſervitutem avectos, vel avehendos (ac quidem propter Idololatriam) tanta tum temporis fuiſſe pietate, (cum tamen eſſent Idololatræ) ut per ruinas ac rudera, ſi alicubi forte latitaſſent, *Codices* perquiſiſſent, ſecumque in ſervitutem detuliſſent: quaſi non in ſervilem captivitatem abducerentur: ſed ita commode ac placidè inde demigraſſent, ut ſupellectilia ſecum portare potuerint.

Verum, ſi quidem conſtaret ullo modo, eos *Codicem* aliquem inde ſecum avexiſſe in perpetuum iſtud, ac necdum finitum exilium, eumque in ſervitute illa conſervatum fuiſſe; oſtendendum reſtaret, Sacerdotem illum (cujus mentio fit 2 Reg. XVII. v. 27. 28.) eundem *Codicem* nactum fuiſſe, aut Apographum ejus; ipſumque ad iſtos *Cuthæos* &c. detuliſſe.

Attamen, dicat aliquis; Sacerdos ille ad *Cuthæos* cæteraſque gentes miſſus, ipſos docuit Legem. Hoc, certe, non dicitur; verum: *Docebat ipſos quomodo illi timerent Dominum:* quod ex patroparadotis, ſeu traditione, is facere potuit. Nec denegare velim, ullos vere pios iſti ſervitutis voragini involutos fuiſſe; alioſque inter ipſos, quaſi ex alto Idololatriæ lethargo, hac pœna excitatos reſipuiſſe; atque ibi quoque, quamvis abſque *Lege ſcripta* (quod uſque ad Irenæum, atque ulterius multi faciebant Chriſtiani, inter tot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tantoſque Hæreticos) Deum coluiſſe : ſed quæſtio tota hîc verſatur circa *Pentateuchi Codicem ;* quem ſecum detuliſſe ex Aſſyria minime liquet : ac multo minus aliquem inter illos Iſraëlitas, quos quis forte credat ibi fuiſſe derelictos (de qua re quoque minime conſtat) ſibi *Codicem* talem conſervaſſe : uti ex præcedenti temporum conſtitutione ſatis clare eluceſcit.

Si porro conſideremus, quales fuerint, poſt hanc Sacerdotis inſtitutionem hi *Chaldæi*, *Cuthæi*, &c. ac quam parum *Legis* obſervantes ac pii; reperiemus ipſos fuiſſe æque Idololatras ac illi, qui temporibus Jeroboami & Achabi, Regumque ſimilium Iſraëlitarum, alterutro latere claudicantes, Dîs ſuis unaquæque gens ſacrificabant ; imò & filios ſuos Molecho; ſive is Anamelech eſſet, ſive Adramelech.

Adde & quales ſibi adſciverint Sacerdotes. Hi namque tales plane fuerunt, quales Jeroboamus ſibi (*Vituliſque* & *Hircis* ſuis) conſtituerat : uti clariſſime perſpicitur, ex collatione libri 1. Reg. c. XII. & 2. Reg. XVII. v. 32. Ex quibus & conjecturam facere licet, quam bene Legem edocti fuerint; & an Sacerdos ille Legem ipſam iis apportaverit, prælegerit, & ex iſta ipſos inſtituerit, ipſique iſtum Codicem inter ſe conſervaverint.

Sic & conſiderandum venit, quamdiu illa Idololatria, qua *unaquæque gens ſuos colebat Deos, &c.* perduraverit.

Ad minimum, certe, id fuit uſque ad reditum Judæorum ex Captivitate Babylonica, ac Templum denuò a Zorobabele exſtructum ; atque adeo per annos circiter ducentos; ſi ponamus Secundum Regum Librum ſtatim poſt liberationem ex iſta Captivitate fuiſſe conſcriptum. Sin vero illud tempus, quo primum *Codicem* nacti ſunt, extendamus ad Sanballetici (ſeu Samaritici) Templi ædificationem, ipſorum Idololatria pene per 400. annos ſeſe extenderit.

At qualis fuit ille *Sanballetes?* nempe ex urbe Moabitica Ho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Horonaim, minime vero Judæus: quique ad ipſum tranſibant Judæi, erant homines, qui (contra veræ Legis præcepta) alienigenarum matrimoniis, unà cum Manaſſe (Sanballetis genero) implicati erant. Cui addendum ex Joſephi libro Antiquitatum ſecundo (cap. ultimo) patere, *iſtos Iſraëlitas qui jam tempore Alexandri Magni inter Cuthæos, ſeu Sichemitas, &c. verſabantur, fuiſſe illos Judæos, qui cum Manaſſe Jaddi fratre, a reliquis Judæis ad Cuthæos, &c. defecerant: iiſque numerum fuiſſe adauctum per alios Judæos, qui ob crimina commiſſa ex Judæa eò refugium quærebant.* Quod fere ſemper in talibus, ac ſimilibus, locum habuit.

Manaſſen igitur primum iſtuc detuliſſe *Pentateuchum* ſatis certum puto; idque eo magis, quod is cum ſuis tranſfugis Judæis inter ejuſmodi Gentes quales *Cuthæi*, &c. erant, Templum ædificaret; atque, ex iſto Schiſmate, neceſſe haberet *Codices* (vel *Codicem*) eo ſecum deportare, ad cultum religioſum, ac miniſteria Templi, cui jam ut Summus Sacerdos præfectus erat, conſtituenda.

Quibus acccdat quoque, quod *poſteriores Samaritani* Hiſtoriam de tranſportatione *decem Tribuum* prorſus ignorent. Solus quippe *Pentateuchus* ad ipſos pervenit, relictis in Judæa cæteris libris Propheticis & Hiſtoricis, qui illud certò ipſos docere poterant. Uti & (2°.) quod ex permiſtione illa *Cuthæorum*. &c. cum transfugis iſtis Judæis, amphibii iſti (ut ſic loquar) *Samaritani*, ſi Judæis eſſent felicia tempora, ſe Judæorum cognatos eſſe jactitarent; ſin vero infelicia atque improſpera, ſe Colonos eſſe Aſſyriorum, aſſererent.

Vides interim, Celeberrime vir, me deſtinguere *Codicem Legis* a *Pentateucho*: quod credam *Codicem*, vel *Codices Legis*, ante Captivitatem, fuiſſe ſub cuſtodia Sacerdotum ac Levitarum; [Prophetas interim hic minime excludo] ex

 quo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

quorum numero Scribæ Sacri (ſi quando id, permittente Idololatria populi publica, ac ſub Regibus Idololatris, locum habuit) fuerunt: atque ita hinc *Codicem*, ne quidem optimis Judæorum temporibus, vulgi manibus tritum fuiſſe.

An vero id locum, inter Iſraëlitas perpetuò Idololatriæ adhærentes habuerit, locumve habere potuerit, cuivis mediocriter iſtorum, prout licet, temporum gnaro, conſiderandum quoque relinquo.

Quod porro attinet ad *Pentateuchum*, (cujus mentionem ne quidem in Eſdræ aut Nehemiæ, aut ipſorum Maccha-bæorum libris reperimus) is, certe, mihi (cum Hieronymo aliiſque eruditiſſimis viris) compoſitus videtur ab Eſdra Scriba: eumque Eſdram, ex directione & inſtinctu Divino, cum ex *Codice Legis* (quam totam huic operi inſeruit) tum ex aliis libris, hiſtoricis quidem at vere Propheticis, iſtum compoſuiſſe. Quod ſi verum eſt, ad *Cuthæos* ille Sacerdos Iſraelita nullo modo adducere potuit *Pentateuchum*.

Denique conſiderandum eſt, poſt *Legem* ita *Pentateucho* comprehenſam, ac ſingulis Sabbatis populo in Synagogis prælectam, Judæos nunquam denuò prolapſos fuiſſe in Idololatriam. Sic, ex contrario, *Samaritanos* iſtos per centenos annos ita utroque latere claudicaſſe; (quod jam oſtendi,) ſemper Idololatriæ impliciti manerent. Quod procul omni dubio, non ita contigiſſet, ſi Pentateuchus inter ipſos lectus, ac populo prælectus, fuiſſet.

Si denique ponamus Eſdram inſtauratorem tantum fuiſſe *Pentateuchi*; illaque quæ Moſes (uti Aben Eſra, Maſius, Rich. Simonius, imò ipſe Huëttius aliique, opinantur) ipſe ſcribere non potuit, ab Eſdra fuiſſe cæteris inſerta vel addita; certum eſt, ante Eſdræ hanc inſtaurationem Samaritanos *Pentateuchum* non potuiſſe habere: cum eadem illa, quæ Eſdras inſeruit aut addidit in ipſorum *Pentateucho* quoque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

que compareant. Unde liquet etiam clare, Eſdram literas Sacræ Scripturæ (*Samaritanorum* uſui veteribus relictis) non mutaſſe.

Ita ut, ſi literæ fuerint mutatæ, id non ab Eſdra factum fuerit, ſed a *Samaritanis*; quorum *Pentateuchus Apographon Pentateuchi Judaici eſt.*

Hinc eſt, Celeberrime vir, quod (ut literæ Hebraicæ mihi videntur quoque antiquiſſimæ) primum locum, maximamque auctoritatem *Pentateucho Judaico* tribuam; huic vero proximam *Pentateucho Samaritano*, ut *Judaici Pentateuchi apographo*; poſt hos *verſioni Vulgatæ*; ac poſtremo inter illos loco *Verſionem* τ̃ LXX. (ita dictam) *Interpretum* habeam.

Clariſſimo

Clariſſimo

D°. ANTONIO VAN DALE

S. P. D.

STEPHANUS MORINUS.

UT prima, vir Clariſſime, amicitiæ noſtræ Conciliatio mihi fuit gratiſſima ſic ſuaviſſimum erit illius exercitium; tantum optaſſem, ut commodius occurriſſet argumentum; illud enim quod proponis innumeris difficultatibus eſt obnoxium, nobiſque in continuis tenebris erit neceſſe verſari; quia parum lucis, a me ſaltem, poteſt ſperari: ſed defectum meum tuâ ſolertiâ ſupplebis, atque ex mutuo ſententiarum diverſarum concurſu nonnullæ ſcintillulæ etiam poterunt micare; quamobrem reſponſionem hanc libenter aggredior.

Non mihi videtur in dubium revocari debere Sacerdotem, cum ſuo Pentateucho, ad novos debellatæ Iſraëlitarum regionis Colonos a rege Babylonis miſſum fuiſſe, paulo poſt captivitatem; quia expreſſe legitur 2. Reg. 17-25. hos בתחלת *in principio* a leonibus fuiſſe infeſtatos, quoniam Deum regionis Dominum legitimo cultu non proſequebantur; quo audito Rex unum ex deportatis Sacerdotem mittendum curavit, ut cum illis maneret, illoſque doceret את משפט *modum legitimum* colendi terræ Deum: id autem non potuit præſtari abſque *Pentateucho*, quo cultus ille præſcribitur, & divinitas imperatur: nam cultus illius fundamentum eſt ob-

obſequium, quia ἐθελοθρησκείαν averſatur Col. 2-23. & mandatorum ſuorum obſervationem ſacrificiis præſtantiſſimis anteponit. 1. Sam. 15-22. Debuit igitur ille ſacerdos ante omnia his gentibus exponere Conſtitutiones Dei, circa ſacrificia, & cæteros cultus, ut dum iis vacarent, ſe Deo obſequi ſcirent: unde in lingua Ebræa verbum *docendi*, & *lex* eamdem originem habent, ut vera doctrina a lege pendere agnoſcatur: doctor igitur ille ſecum deferre debuit legem, & Deum imitari, qui in ipſo Ægypti exitu, & itineris ad Chanaanitidem exordio legem dedit.

Verum enim vero temerarium eſſet affirmare, ipſiſſimum fuiſſe Moſis αὐτόγραφον, quod in poteſtate Iſraëlitarum non erat, ſed in templo Hieroſolymitano a pontificibus debuit aſſervari, ut ex eo cæteri Codices exſcripti corrigerentur; quum legamus Deut. 31-24. Moſem ſcripſiſſe totam legem, eamque Levitis dediſſe, ut ad latus arcæ illa conſtitueretur, & ibi eſſet לעד *ad teſtimonium* reddendum de veritate: nihilominus ſi ſtatutis Judæorum ſtare velimus, exiſtimare poſſumus Moſis quoddam αὐτόγραφον etiam fuiſſe in Iſraëlitarum manibus; quoniam docent Moſem morti proximum tredecim legis exemplaria propria manu exaraſſe, & unum ſingulis tribubus dediſſe, & unum præterea Levitis; de quo dixit Deus lib. 6. לקח *accipite*, & *ponite* ad latus arcæ &c. ut ad illa ſingulæ tribus, ad hoc omnes ſimul recurrerent, & ex conſenſu uniformem conſervarent fidem & cultum: non autem impoſſibile fuit, inter decem tribus captivas, unum ſaltem, ex decem exemplaribus fuiſſe conſervatum. Potuit alia inſuper ratione illud exemplar habere hic ſacerdos, quoniam lex a Moſe ſcripta non tantum datur ſacerdotibus, ut illam ſingulis Iſraëlitis exponerent; ſed etiam data dicitur *omnibus Iſraëlitarum ſenioribus*. Deut. 31-9. quin R. Moſes Maimonides in Jad Chaz 1. part. lib. de dilectione cap. 7. Sect. 1. docet, quod unum eſt, ex præce-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ptis aſſertivis, quod obligat unumquemque Iſralitam, ad ſibi propria manu ſcribendum librum legis ſecundum hæc verba Deut. 31-19. *nunc ſcribite vobis hoc Canticum* &c. כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כתובים את התורת רשיות *eſt enim quaſi diceret : ſcribite vobis legem in qua extat hoc Canticum, quia non ſcribunt legem diviſim & per ſectiones :* imo addit, quod quamvis aliquis habuiſſet librum legis a majoribus ſcriptum, tenebatur alterum propria manu ſcribere in proprium uſum; quod confirmatur exemplo regis, qui ob gravia negotia ab hoc labore videbatur excipi debere, & tamen audi legem Deut. 17-10. *Simulatque inſederet ſolio regni ſui, ſcribat ſibi legis hujus exemplar, ſecundum illud, quod eſt in conſpectu Levitarum;* ſeu αὐτόγραφον Moſis, quod cæterorum norma eſſe debuit : quin Rabini volunt, quod ſi jam grandævus eſſet, alterumque jam deſcripſiſſet, dum privatus erat teneretur alterum denuo ſcribere, ut legi ſatisfaceret. Denique tanti faciunt illa ſua exemplaria Judæi, ut nullo pretio illa concederent : & qui omnem pietatis curam abjiciunt, illorum conſervatione, hujus defectum aliquo modo ſuppleri poſſe arbitrentur : quamobrem plurima exemplaria legis fuerunt inter captivas tribus, & proprium habere debuit miſſus ſacerdos, aut cito etiam deſcribere potuit. imo ipſi Samaritani, in ſuis ad celeber : Jobum Ludolfum mihi amiciſſimum literis, jactant ſe habere in tabernaculo conventus montis Geriſim legem ſcriptam ab Abiſua filio Phineeſi pontificis anno decimotertio ab Iſraëlitarum in Chananitidem adventu; tamdiu illam conſervaſſe longe fuit difficilius.

Minime autem probabile exiſtimo delatum Manaſſis Jaddua pontificis fratris tempore ad Samaritas pentateuchum; quandoquidem antea profitebantur Judaicam religionem; primo enim Hieroſolymi templi reſurgentis exordio ſub Eſdra ſuam operam ad illius reſtaurationem offerunt, affirmantque ſe

ſe Deo ſacrificaſſe a tempore Eſarhadonis, qui e patria in Samariam eos deduxerat, addunt Judæos alloquendo: ככם *ſicut vos Deum quærimus*, ſeu colimus Eſd. 4-2. Joſephus l. 11. Antiq. c. 4. Eſdras Apocryphus etiam lib. 3. c. 5-69. Conſtare autem debet religionem a Deo Iſraelitis præſcriptam non potuiſſe obſervari abſque lege ſacra, victimas, feſta, cibos, veſtes, varias purificationeſque præſcribente.

Præterea video apud Joſephum l. 12. c. 1. acerrimas contentiones inter Judæos, & Samaritanos, fere ipſo Manaſſis tempore jam interfuiſſe ob τὴν πάτριον ἀγωγὴν τῶ ἐθῶν *inſtituta patria, & vivendi rationem*, unde licet colligere, non ortas a recenti inſtitutione, ſed a diuturna majorum conſuetudine; utramque autem communi lege inniti oportuit, ut continuæ controverſiæ daretur locus, alioquin Judæi divina lege ſua freti plenam illico reportaſſent victoriam; debuerunt igitur eadem admittere ſtatuta, & ſuper diverſa eorum expoſitione dunctaxat digladiari, quia de divino cultu agebatur: revera continuata eſt altercatio ſub Jadduæ, & Manaſſis regimine, qui fratres erant, in Judaica religione educati, & ſummi pontifices, ac legis Moſaicæ propugnatores æqualiter haberi ſatagebant.

Imo tantum abeſt, ut a Manaſſe putem ad Samaritas delatum Pentateuchum, ut multo veriſimilius mihi videretur, illos a prima antiquitate illum ante ſchiſma habuiſſe, niſi diverſitas literarum, quæ a genuina forma paulatim degeneraverant inter Babylonios, perſuaderet ſacerdotem ab aula Babylonica miſſum, ad docendam coloniam Babyloniorum, ſuum Pentateuchum literis Babylonicis curaſſe deſcribi, & propterea hodiernum ipſi eſſe tribuendum; ſi enim Manaſſes primus illum attuliſſet, literis hodiernis Ebraicis proculdubio deſcriptum dediſſet; quoniam iis, cum cæteris Judæis, uti ſolitus erat.

Verum eſt pios decem tribuum Iſraelitas diu gemuiſſe, &

de-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

delituiſſe ſub idololatrarum tyrannide; attamen non fuerunt penitus extincti; plurimi enim Iſraelitarum, Ephraimitarum inprimis, & filiorum Manaſſis, ac Simeonis ſocietatem inierunt cum Aſa Judæorum rege, & ab ejus partibus ſteterunt. 2. Cron. 15-9. poſtea Joſaphat Judæ rex pius percurrens a Berſeba ad montem Ephraim maximam Iſraelitarum partem, ad legitimum Dei cultum reduxit. 2. Chron. 19-4. poſt plenam etiam Iſraelitarum Captivitatem, non pauci ſuperſtites qui in antris, & ſylvis delituerant, aut ſponte derelicti in ſubacta regione, ut illam ſub rege colerent, aut etiam in Judæam & vicinas Provincias confugerant, ad fidem avitam illico redierunt, ſubitaque hac converſione declararunt, non defeciſſe, vel ſaltem ad defectionem fuiſſe coactos; & enim ab Ezechia invitati ad paſcha undique concurrerunt 2 Cron. 30-1. & ſeq. paulo poſt univerſam regionem perluſtrarunt, idola fregerunt, & excelſa deſtruxerunt, ne minimum priſtinæ idololatriæ remaneret veſtigium, ut cap. 31. refertur; idque repetitum fuiſſe regnante Joſia cap. 34-6. & ſequenti videmus. Sane ſubita illa, & generalis converſio manifeſte oſtendit plurimos Iſraelitas inviolatam conſervaſſe fidem, & ſacros etiam codices; allatum tamen a ſacerdote ambabus ulnis excepiſſe ob literas regias quibus, cum novis colonis tenebantur uti, & ſuam cum antiquo conformitatem; addam ad novorum colonorum inſtitutionem etiam viſum aptiorem. eo autem piis Iſraelitis facilius fuit libros ſacros conſervare, quod nondum bellum libris ſacris fuerat indictum, ut poſtea ſub Antiocho 7. Mac. 1-59. quod tamen non prævaluit, contra providentiam eorum conſervationi invigilantem.

Ut conſervavit codices ſacros in gratiam fidelium arcana providentiæ ſuæ virtute Deus, ſic utroſque auctoritate manifeſta etiam protexit, impediendo Ramam ædificari a rege Iſraelis, ut omne cum Eccleſia Judaica commercium interdiceret Cron. 16-1, & præſertim mittendo prophetas, qui conti-

tinuis admonitionibus, & illuſtribus miraculis rapidum idololatriæ curſum interruperunt, & piis ab ea averſis fuerunt ſolatio. vix Jeroboamus vitulos ſuos in Dane, & Bethele collocaterat quum ecce Propheta eum thura dantem interpellat, & ab Joſia altare deſtruendum prædicit, qua confidentia rex offenſus dextram ad ſatellites tendit, ut illum ad ſupplicium traherent; ſed extenſa ejus manus ſubito exaruit, minaſque in prœces, ut priſtinam ſanitatem recuperaret, convertere cogitur; ſicque ſuorum idolorum in ipſorum conſpectu declarat vanitatem 1. Reg. 13-2. Ahija inter Ephraimitas degens eidem mortem ſubitam filii, & horrendum ipſi, & toti familiæ imminens declarat exitium cap. ſequent Jehu Propheta in regem Iſraelis Bahaſam ingentes clades divinitus decretas ob idololatriam fulminat, quas eventus comprobat 1 Reg. 16-1. Elias tot & tantis miraculis clarus horum veſtigia premit, atque Achabum præ cæteris impium aggreditur, & ei denunciat diram famem, & inauditum trium annorum, & ſex menſium ſterilitatem quæ ſuum regnum deſolarent, ut 1. Reg. 17-1. & Luc. 4-25. Capite autem ſequenti fit mentio centum Prophetarum, quos conſervaverat Abdias ex perſequutione Izebelis 1. Reg. 18-4. poſt Eliam; venit Eliſæus, Micheas & alii, quorum miraculis non potuit idolatrarum furor non comprimi, & piorum fides non valide confirmari: præſertim id apparuit, quando Elias provocavit Achabum, & 450. ſuos ſacrificulos ad veri numinis vim experiendam: in conſpectu enim regis idololatriæ penitus dediti, & totius populi exemplum ejus imitantis, hos omnes Bahalis ſacrificulos mactavit, & ad cruentum illud ſacrificium populus ipſe manus adminiſtras etiam præbuit 1. Reg. 18. inde patet omnes Iſraelitas non fuiſſe penitus perditos: & Deus Eliæ exiſtimanti ſe ſolum remanſiſſe fidelem, declarat ſeptem millia ſibi conſervaſſe Iſraelitarum, qui coram Bahale genua non flexerant. eadem fuit præcedentium & ſequen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tium temporum ratio, neque tantum inſignium Prophetarum numerum inter Iſraëlitas reliquiſſet, ut Iſraëlitas monerent, & innumera patrarent miracula, niſi inter ipſos multi ſuperfuiſſent fideles; quia non ante porcos, margaritas projici Matt. 7-6. & conſequenter hi fideles ſuos codices divinifœderis teſtes, & indices ſedulo conſervarunt ut fidem ſuam indeſinenter foverēt.

Ipſi deſertores non magnum etiam viſi ſunt ipſis faceſſiſſe negotium; nam animum a Deo averſum non profitebantur; ſed ſuis prophanis cultibus, adeo cœci erant, ipſum rite colere intendebant; unde eo ipſo tempore, quo vitulum aureum adorarunt dicebant; *hi dii tui, qui te ex Ægypto eduxerunt*. Exod. 32-4. iiſdemque verbis etiam uſus Jeroboam legitur 1. Reg. 12-28. imo Prophetas acriter in eos inſurgentes ferebant, & viros Dei agnoſcebant, nuncupabantque, atque nonnunquam conſulebant, ut Ahijam Jeroboamus 1. Reg. 15-2. Micheam Achabus 22-8. vide 2. Reg. 1-9, 11, 13. & 2. Reg. 3-11, 12. &c. ſic ſuam idololatriam cum lege conciliari poſſe arbitrabantur, & ſolo idololatriæ ſpiritu acti, nondum ſpiritus perſequutionis furores experiebantur; quare non impediverunt ne alii legem conſervarent. ſic Pentateuchus inter captivas Iſraëlitarum reliquias facile potuit inveniri, etiam poſt captivitatem; ſed nulli fuiſſet uſui inter Cuthæos, qui nequidem legere illum potuiſſent; poſtquam autem literis eorum deſcriptus fuit, quum lingua Ebræa non eſſet a Chaldaica multum diverſa, & facilior ipſa cum Iſraëlitis converſatione efficeretur, ſenſim pervenerunt in aliquam illius cognitionem, & tandem utraque gens in unam gentem, & in eamdem etiam religionem, rejectis prioribus ſuperſtitionibus coaluit.

At Iſraëlitæ leguntur 2 Reg. 17-22. adhæſiſſe omnibus Jeroboami ſceleribus, neque ab eis receſſiſſe, poſtquam a Judæis eos diſtraxerat: verum patuit quoſdam excipi debuiſſe, & inprimis plurimos Prophetas, pioſque illos, in quorum gra-

gratiam Prophetæ mittebantur; quare *omnes Iſraëlitæ* hic pro majori, & magis conſpicua earum parte ſunt capiendi, ut 2 Reg. 17-6. *Rex Aſſyriorum tranſportavit Iſraëlitas in Aſſyriam;* vidimus enim non omnes fuiſſe tranſportatos, & magnam eorum partem relictam, quoſdam etiam fuga ſe eripuiſſe, ad fratres Judæos etiam confugiſſe. 2 Cronic 10-18. legimus ſimiliter Iſraëlitas Idoramum lapidibus obruiſſe, quis credat omnes, & ſingulos debere intelligi? non igitur ex eo quod Iſraëlitas cum Jeroboamo a Deo, & Juda defeciſſe legimus concludendum eſt, nullos excipiendos quare in illo verſu non *omnes* defeciſſe leguntur: ſed quamvis extaret, exceptionem aliquam pati poſſet, neque etiam majorem numerum ſemper comprehendit, quum enim ſententia Achitophelis legitur probata Abſalomo, & כל *omnibus* ſenibus Iſraelis 2 Sam. 17.4. aut ei prælatam poſtea Cuſçai ſententiam adverſam putandum nullas exceptiones admiſiſſe, quum neminima quidem pars ſenum Iſraelitarum in hoc conciliabulo intereſſent. Sic 1 Reg. 15-27. Bahaſſa cum numeroſo Iſraelitarum exercitu Nadabum Iſraelitarum regem *cum toto Iſraële* in obſidione Guibbethonis opprimit; nemo non videt oppreſſores ſaltem ab oppreſſis excipi debere. eodem ſenſu accipiendum eſſe, quod in loco objecto generaliter dicitur. Sicut quod ſæpius occurrit in libro judicum, *Iſraëlitæ*, & filii Iſrael defecerunt a Deo, ut 3-6. 4-1. 61. 10-6. 13-1. ſane qui vellet ex his, & ſimilibus locis inferre legem inter Iſraelitas penitus defeciſſe, cogeretur concedere eam toties illico reſurrexiſſe, cum tota Eccleſia; quum videamus poſt illas prævaricationes reſtauratum fuiſſe cultum Dei, ſimulatque gravis aliqua calamitas hanc gentem officii monuiſſet; ſed præſtat exiſtimare plures pios ſemper adfuiſſe, qui legi operam ſincere dabant, & ad reſipiſcendum præibant, poſtquam impietatis furor in aliis deferbuerat.

Tibi autem vir celeberrime, contrarium ſuadet Judæorum

Tibi

exemplum, qui a violenti Idololatriæ impetu ſæpius ita ſunt abrepti, ut quamvis a piis regibus nonnunquam fortiter ad officium revocarentur; nihilominus impietas eouſque prævaluit, ut cultus Dei omnino fuerit interruptus, templumque clauſum 2 Chron. 28-24. & 29-7. idola etiam in eo culta fuerint 2 Reg. 21-4, 5, 7. Mac. 57-2. Mac. 6-2. Et Deus declaraverit ſe Hieroſolymam conſetvaturum propter unum pium, ſi in ea poſſet inveniri, Jerem. 5-1. Denique liber legis periiſſe, creditus ſit, & Joſiæ demum tempore repertus: ex quibus judicare licet, Iſraeliticam corruptionem omnes limites ſupergreſſam fuiſſe: agnoſco libens, indeque novum pro mea ſententia duco argumentum, ad probandum, omnes ſacros codices non periiſſe, inter Iſraelitas, quum non perierint inter Judæos Iſraeliticæ depravationis æmulos, quorumque facinora etiam atrociora repræſentantur 2 Cron. 21-13. & peiora etiam Chananæorum impietatibus 2. Reg. 21-9. ſi autem hi plures reges pietati deditos, illi plures Prophetas, & plura etiam miracula forſitan habuerunt: abſit tamen, ut credam nullum pium inter Judæos remanſiſſe; eſt enim ſemper *reſiduum* quoddam Jeſ. 4-3. & 10-20. Sunt etiam varii pietatis gradus, quorum reſpectu pios ſupereſſe, aut non ſupereſſe licet dicere. ad codicem autem ſacrum Joſiæ tempore inventum, videtur fuiſſe Moſis αὐτόγραφον in ſanctuario quippe aſſervari debuit, ſecundum ipſius mandatum Deut. 31-26. at non dubito illius exemplaria plurima in religioſis familiis fuiſſe conſervata, & in aliis ſitu, & pulvere obſita jacuiſſe, quæ regi adoleſcenti erant ignota, ob ſolemnis cultus interruptionem, ſub Ammone patre, & Manaſſe avo impietati mancipatis, & ob ſervilem aulicorum dominos imitantium indolem, quæ res ſacras raro curat: plurima inquam revera conſervata conſtare debet, quia *fides eſt ex auditu; auditus vero ex Dei verbo* Rom. 10-14 & 17. & abſque eo Eccleſia exiſtere non poteſt, quia eo in unum corpus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

pus coaleſcit ; eo etiam ſemine fideles regenerantur 1. Pet. 1-23. aluntur Deut. 3-3. & fide excipientes operibus illud adimplent Deut. 5-1. quare quando Joſaphati mandato plurimi legati ad populum vicatim erudiendum mittuntur libros legis habent, ut ad inſtitutionem penitus neceſſarios 2 Chron. 17-8. unde poſt ſupradictas depravationes clamabat Jeſaias 8-20. *ad legem, & ad teſtimonium*, & Judæis commendabat legem Malachias 4-4. lex etiam ad Joannem duravit Luc. 16-16. & durare debuit, quia erat pædagogus ad Chriſtum Gal. 3-24. neque unus apex ejus irritus eſſe debuit Matt. 5-18. & idcirco debuit permanere, ut ejus complementum, dum fieret agnoſceretur: hinc in captivitatis exitu Cyrus ſuum nomen in Propheta Jeſaia legit. Joſeph. Antiq lib. 11. cap. 1. & Alexander eodem lib. cap. ult. didicit ex Prophetia Danielis imperinm ipſi eſſe deſtinatum. denique non video, qua ratione poſſit negari tot reges, Sacerdotes, & principes captivos caruiſſe ſacris codicibus, qui eorum genealogias continebant, cum totius gentis, & familiarum hiſtoriis, licet omnem religionis ſuæ curam omnino exuiſſent. vix etiam ulla familia paulo religioſior abſque illis vivere potuit; quum ab iis diſceret veſtes ſuas ex diverſæ materiæ filis non debere contexi, neque animalia diverſæ naturæ eidem conjungi aratro, in iiſque dumtaxat inveniret terram colendi, vites plantandi, & avicularum aucupio innocue indulgendi rationes legibus præfixas Deut. 22. edere etiam vix licuiſſet, ob cibos fere innumeros a lege interdictos Deut. 14. & neceſſitate in omnes carnes a ſanguine penitus purgandi requiſitam Lev. 7-27. quid ſi addam feſta, novilunia, Sabbata a principio ad finem exacte obſervanda, purificationes diverſas ſecundum varia pollutionum genera? ſane quivis æquus rerum æſtimator agnoſcere tenebitur impoſſibile fuiſſe has omnes Moſaicæ legis cæremonias obſervare, abſque lege illas præſcribente, ita ut vix ſuffeciſſet illam habuiſſe, niſi

ocu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

oculis unius cujuſque etiam indeſinenter objiceretur. forſitan reſpondebitur ſervos in duram ſervitutem redactos ab illarum obſervatione liberos fuiſſe, at regeram in alia ſententia fuiſſe Danielem, & ſocios qui a dapibus regiis abſtinebant, ne contaminarentur, Daniel. 1. Juditham ſimiliter 12-2. & Tobitum qui feſtum pentecoſtes obſervabat 2-1. quin Daniel 6-10. ſtata precum tempora noluit prætermittere, licet irrevocabile regis edictum obſtaret: imò etiam verſus templum orat, ſecundum Salomonis præceptum 1 Reg. 8-48. an memoria abſque lege poterat horum officiorum omnes Judæos monere? non puto, neque poſſum in animum inducere meum, legem hæc omnia imperantem, ad nos providentiæ divinæ beneficio integram perveniſſe, quum abrogata eſſet, defeciſſe vero, quum erat ſedulo obſervanda.

Abſit autem, ut has obſervationes a traditione pependiſſe exiſtimemus, quia fuiſſent humani cultus, utpote ſola hominum auctoritate, & arbitrio erroribus obnoxio innixi, qui Deo, ut vidimus, non poſſunt placere; vidimus etiam Danielem habuiſſe in ipſa captivitate librum Jeremiæ & ex eo vidiſſe imminentem captivitatis exitum, ut ex ſuo libro in Judæa demonſtratum eſt Alexandro imperium ipſi eſſe deſtinatum. Conſtat inſuper Eſdram e captivitate retuliſſe codicem legis, & reduci populo legem expoſuiſſe Nehem. 8-3. idem Eſdras dicitur in lege exercitatiſſimus Eſd. 7-6. & Eſdras, Nehemiaſque 8-7. atque Levitæ cum Eſdra incumbunt lectioni legis, & ejus expoſitioni. ante hanc captivitatem potuit a magiſtris Sacerdos miſſus in patriam ad eam ſimiliter poſtea docendam erudiri, potuit illam in patria etiam docuiſſe, & proprium codicem conſervaſſe; quum omnes fere Sacerdotes Deo permanſerint fideles, & flagranti deſperatione confugerint ad Judæos, & poſtea redire in ſuas poſſeſſiones potuerunt, & in captivitatem rapi.

Sed diutius ſuffecit traditio ad Euangelii conſervationem, inter

ter multas nationes, uſque ſcilicet ad Irenæum. id poſſet ad meæ ſententiæ confirmationem trahi; ſi enim lex in memoriæ inconſtanti ſuperficie volitans potuit rapacitatem temporis evitare; multo magis potuit conſtanti literarum præſidio munita: potuit lex traditionis opera conſervari, ſicut inter gentes conſervata innumeris erroribus permixta, neminem enim latet non exiguam legis a Moſe ſcriptæ cognitionem ad gentes perveniſſe, & eam corrumpendo pleraſque ſuperſtitiones compoſuiſſe; multa etiam ex ea inſtituta ad vitam civilem, & bonos mores idonea, ſed quot corruptionibus innatam humani cordis malitiam comitantibus obnoxia fuerunt? Non igitur inconſtans hoc, & corruptibile traditionis ſubſidium ſufficiebat legi perpetuæ fidelium normæ; neque etiam exiſtimo Euangelium labilis hominum memoriæ fidei derelictum, poſt virorum divinitus inſpiratorum exitum, qui ſive ore, ſive ſcripto docerent, perinde erat; quia ab omni errore erant tuti 2 Theſſ. 2-15. non video etiam Irenæum id affirmaſſe, lego dumtaxat lib. 3. adverſ. hær. cap. 4 *quid autem, ſi neque Apoſtoli quidem ſcripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ſequi ordinem traditionis, quam tradiderunt quibus committebant Eccleſias? Cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Chriſtum credunt, ſine charactere vel atramento ſcriptam habentes per ſpiritum in cordibus ſuis ſalutem.* 1. Suppoſitio eſt hypothetica contrarium affirmans, quum Apoſtoli ſcripta reliquerint populis a ſe converſis ad Romanos ſc., Corinthios, Epheſios &c. 2. Non dicitur locum habere niſi in quibuſdam Barbaris literas ignorantibus, qui a ſalute propter hanc incapacitatem non poterant excludi. 3. Ab Apoſtolis divinitus actis edocti fuerant. 4. S. ſpiritum omnes defectus amolientem acceperant. 5. Traditioni non datur locus, quam in iis quæ ſcripturarum teſtimonio carent. Longe diverſa eſt ratio gentis idololatræ, a neſcio quo Sacerdote erudiendæ, cui neceſſaria fuit lex ad fidem fa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ciendam : præterea poſſem plurimis Irenæi locis probare ad S. Scripturas eſſe recurrendum contra traditiones , & hæreticos illas jactantes.

At nullum, in miſſione hujus Sacerdotis, de lege docenda verbum : contra miſſus dicitur ad docendum משפט 70. κρί-μα, *judicium* Dei , ſive legem ; vox enim hæc apud Jeremiam 49-11. vertitur νόμος a 70. 1. *Lex*, & Levit. 18-26. προστάγματά μου *mandata mea* hoc verbo ſignificat Deus qui loquitur , & ibidem hæc explicat per חקתי *præcepta mea*, iis autem tota lex comprehenditur. quamvis autem ad hæc verba אי יראו *quomodo timerent* dumtaxat attenderemus ; ſolent ea religioſum timorem, & cultum lege præſcriptum exprimere, ut Jonæ 1-9. ait Ptopheta אני ירא. 70. ἐγὼ σέβομαι *ego colo* Deum cœli.

Gens Iſraelitica tempore ſuæ tranſportationis, hujus Sacerdotis miſſioni, coævæ, erat corruptiſſima ; ſed corruptionis hujus expers erat lex, quam cum Idololatricis ſuis cultibus poſſe conciliari inepti arbitrabantur. quis enim credat Salomonem tanta ſapientia præditum , divinæ legis quam tot ſcriptis præſtantiſſimis illuſtraverat fuiſſe penitus oblitum, quum idola varia erexit, iis etiam ſacrificavit, atque omnes vicinarum gentium abominationes regno ſuo intulit? Cor ejus corruptum eſt, & ruit in ſcelera, quæ mens voluptatum illecebris irretita non animadvertebat ; quemadmodum David, licet piiſſimus, & optime ſciens adulteria, & homicidia lege eſſe interdicta, libidine ſua furens horum ſcelerum atrocitatem non animadvertit, antequam fuiſſet a Nathane nominatim accuſatus 2. Sam. 17-5. imo in alio iracunde damnabat, quod in ſe nondum advertebat ; eadem eſſe potuit Iſraelitarum conditio ; ad ſimilia regum ſuorum facinora principes ſeſe compoſuerunt , Sacerdotes conniverunt, populus ea imitatus eſt, & nemo fuit Nathan, qui reges ab officio incogitanter deficientes ſerio admoneret ; ſic ſenſim decreſcente legis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

gis ſtudio prævaluit ſcelus, & lex in ſcriniis manſit inutilis, attamen a piis culta, & conſervata fuit; imo a quibuſdam etiam deſertoribus, qui aliquam pietatis ſpeciem ſtudebant conſervare, ſicut ii dequibus Jeſaias 58-2. *& me cotidie quærunt, & ſcire vias meas volunt: velutigens, quæ juſtitiam facit, & judicium*, ſive legem, *Dei non derelinquit*: externis igitur officiis fungebantur, & legem violantes, illam obſervare ſimulabant: ab his omnibus codicem legis, invita corruptione habere potuit ſacerdos. experientia etiam docet horrendam corruptionem, quæ Apoſtolorum ævo, totam pervaſerat Judæam, & ingentes calamitates, quæ totam gentem diſtraxerunt, & generali ſervituti addixerunt non impedivïſſe, quominus libros ſuos longe ampliores, acceſſione Propheticorum ſcriptorum, factos conſervarent, & nobiſcum etiam communicarent; quod a majoribus etiam factum fuiſſe circa captivitatis tempora teſtantur verſiones Chaldaicæ in gratiam Judæorum qui linguæ Ebrææ obliti erant, & Græcæ in gratiam Ptolomæi, & forſan etiam Judæorum inter Græcos diſperſorum factæ, quæ inſuper etiam utiles fuerunt Euangelii promulgationi inter omnes gentes tandem futuræ. Si inter gentes ſuos libros potuerunt diſſeminare, an ita ſibi defuiſſent ut eos nequiviſſent conſervare.

Non exiſtimo ex inordinatis Samaritanorum moribus poſſe probari eos Pentateucho caruiſſe, quandoquidem Iſraelitæ & Judæi, qui tot habere debuerunt, in omnia ſcelera effuſos viderimus. inde enim colligendum bonas leges ad vitam probam non ſufficere, & cum ſanctis præceptis depravatos mores ſæpe inveniri: imo præſente Deo inter Iſraelitas, & ſub ipſo Moſis regimine, atrociſſima facinora rebellis illa gens ſæpe patravit, & nihilominus legem ſcriptam in extremis ſuis calamitatibus conſervavit, neque ſacerdotes eorum ex infima plebe ſelecti difficiliorem effecerunt inter eos legis conſervationem, quum potiores ſacerdotes præiverint

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſæpe plebeis ad ſcelus; Aaron ipſe ſummus pontifex vitulum aureum fuderit, & Nadab, & Abihu ejus primogeniti alienum ignem obtulerint, maleque perierint, Num. 3-4. nihilominus fateor hanc Sacerdotalis muneris tranſlationem fuiſſe nefariam, poſt Levitas ad illud divinitus conſtitutos: attamen ante cultum ſacrum perfecte conſtitutum, in excelſiſque præſertim, exempla Samaritanis non omnino contraria occurrunt. Sic Gideon ex Manaſſe oriundus Deo juvencum in altari a ſe ipſo erecto ſacrificat Jud. 6-2. Manoah Danita ſimiliter 13-18. Saul Benjamita 1. Sam. 13-9. holocauſtum offert: his ipſi patriarchæ præiviſſe leguntur, & in primis Jacob qui in vicinia Samariæ Gen. 33-20. & in Bethele 29-7. ad ſacrificandum altaria extruxit: his exemplis quæ in Pentateucho inveniebant Iſraelitæ ob neceſſitatem, quia Sacerdotes, & Levitæ a ſchiſmate illorum averſi ad Judæos confugerant ſic majores imitabantur, qui coluerant vitulum aureum in ipſo Dei conſpectu, & forma illa vituli ipſis viſa convenientior, quod maxima eorum pars a Joſepho originem ducebat, qui ſingulare fuit divinæ erga Iſraelitas providentiæ ſignum, quique hac forma ab Ægyptiis cultus creditur; nempe bos, inter animalia agriculturæ dedita eminens, aptiſſimus viſus eſt ad egregium annonæ curatorem deſignandum; unde L. Minutius, ob annonam ſedulo curatum, *bove aurato extra portam tergeminam eſt donatus*, Romæ, apud T. Livium lib. 4. §. 49. Ægyptii potuerunt ſimili monumento gratum in Joſephum teſtari animum, & deinceps ſuo bove Api, ſecundum ſententiam auctoris de mirabil. S. Scripturæ inter opera S. Auguſtini lib. 1. cap. 15. quidquid ſit, Joſephum *Bovem* cognominatum Ebræi docent, teſte R. D. Kimchi in Gen. 49-6. & confirmant Deut. 33-17. & *Libro Chronicorum Moſis Ebræo* doctiſſimi Gaulmini opera edito refertur, Ægyptios cadaver Joſephi a nepotibus in Chananitidem transferri debere edoctos, in ferreo feretro incluſum

ſum Nilo immerſiſſe, ut impedirent; ſed Moſem, in Nili aquis ſcribendo: *aſcende bos*; confeſtim eduxiſſe, & delatum poſtea fuiſſe: idcirco volunt vobis ſymbolum, quod in cherubinis etiam fuit præcipuum, cæteris fuiſſe prælatum, ad ſignificandam Dei beneficientiam; propiereaque Deum hac forma antea cultum ab Iſraelitis, Samaritanos etiam deinceps coluiſſe.

Difficile autem eſt durationem illius Idololatriæ certo definire, quia rara in ſuperſtitibus hiſtoriis Samaritanorum mentio; attamen quoniam in mitiorem partem, in dubiis, convenit propendere, mihi videtur probabile, eos poſt ſtragem a leonibus editam, & beneficio ſacerdotis Iſraelitici miraculoſe compeditam, morigeros legi ſe præbuiſſe, & una cum reſiduis Iſraelitis, qui partim triſti fratrum exilio, partim opera piorum Judæorum, in pietatis tramitem redierant, certatim legi dediſſe operam, atque Idololatriam abjeciſſe. Saxea ſane utraque gens habuiſſet corda ſi infandis parentum calamitatibus ad pænitentiam ſatis commota non fuiſſet, ut novos colonos recenter perculſos cladibus a leonibus inflictis, ad quoddam pietatis deſiderium etiam traheret. neque objiciendum affines Judæos ita reſipuiſſe, ut ſimiles pænas evitare voluerint; nam ſententia in eos jam lata fuerat, & decretum exitium tantiſper dumtaxat remorari potuit inconſtanſtans eorum pietas; profuit tamen Samaritanis, quos, cum toto Iſraele invitavit ad paſcha Ezechias 2. Chron. 30. & multi venerunt 2. Chron. 30. Joſias ſimiliter, qui inſuper omnia inter eos exelſa deſtruxit, vitulos etiam a Jeroboamo erectos fregit, atque effecit, ut כל הנמצא *omnis qui repertus eſt* in regione Iſraelis Deum coleret 2 Chron. 34-33. quum igitur omnes cultus Idololatrici eſſent ablati, & omnes, qui in hac regione erant Deum colerent, Cuthæi & cæteri novi coloni, qui præcipuam illius partem occupabant eum colere debuerunt: quare tantum abeſt, ut eorum converſio expectaverit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

rit reditum Judæorum e captivitate, illam etiam præceſſit, & omnia ſua idola ſaltem abjecerant, 18. Joſiæ anno: quum autem Hoſeæ an. 9. qui ſeptimus erat Ezechiæ 2. Reg. 11-1. ſubacta fuerit Samaria, & paulo poſt in vacuas incolarum ſedes Cuthæi &c. miſſi, qui initio Idola, ut antea coluerunt; ſed tunc deſeruerunt; jamvero ab illo anno adhuc 22. annos regnavit Ezechias: Manaſſes vero ejus filius 55. 2 Reg. 21-1. & nepos Amon. 2. an. 2. Reg. 21-19. qui omnes anni licet completi eſſent, & nullum fuiſſet interſtitium inter Samariæ occupationem, & novorum colonorum miſſionem, ad 18. ſequentis Joſiæ annum conficerent 97. annos, ultro quos Cuthæorum Idololatriam poſſe promoveri non video.

Quare non opus eſt diſquirere tempus quo ſecundus regum liber ſcriptus, licet non dubitem diaria hæc fuiſſe collecta a præfectis qui cotidie in ea referebant, quæcunque obſervatione digna occurrebant, & huic conſequenter ultimam manum in captivitate fuiſſe impoſitam, & tandem ab Eſdra, aut alio Propheta in S. Scripturæ ordinem redactum.

Equidem non me latet Judæos Samaritanis infenſiſſimos Idololatriæ multiplicis eos infamare; nam R. Aben-Ezra in præfatione commentarii ad librum Eſtheræ dicit eos initio Geneſis pro nomino *Dei*, poſuiſſe Aſima, & eorum Pentateuchum habere in principio *creavit Aſima*, quod idolum erat Emathæorum, qui ſuum *Nergal* potius appoſuiſſent, ſi in priſtino errore permanſiſſent. vid. 2 Reg. 17-30. præterea falſi manifeſte arguitur Pentateucho ipſo in quo idem nomen, quod in Ebræo. denique computum ſuum ſic auſpicantur: *in nomine Dei Iſraelis, non eſt ſimilis Deo noſtro, Jehova Deus unus* apud Scaligerum de emend. temp. lib. 7. R. Salomo Jarchi etiam in ſuis notis Thalmudicis, dicit eos circumcidiſſe *in nomine columbæ*, & columbam in monte Geriſim coluiſſe. at nullo Teſtimonio probat, & videtur audiviſſe, Semiramim Babylonis conditricem, a columbis dictam, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

& nutritam, columbamque in inſignibus geſtaſſe; unde in animum induxit ſuum eos columbam coluiſſe quia gentes ſigna militaria colere ſolebant, Cuthæi autem Babyloniorum erant imperio addicti: verum enimvero nullum Idololatriæ veſtigium inter Samaritanos, poſt illorum converſionem obſervatum eſt, & R. Benjamin teſtis oculatus in ſuo itinerario refert *eos legis Moſaicæ Solius eſſe obſervatores* additque eos habere *Sacerdotes ex Aaronis ſtirpe, quos Aronæos* vocant, quique ſacro Cultui vacant, ſecundum legis præcepta, & quicum Samaritanis matrimonio non conjunguntur; ſed cum iis qui ſunt e genere ſacerdotali, ut Jeroboami inſtituta penitus abjeciſſe intelligantur: denique obſervas eos offerre ſua ſacrificia in monte Geriſim quemadmodum in lege ſcribitur: *edes benedictionem hanc in monte Geriſim* Deut. 11-29.

Reformatum fuiſſe ante Sanabalitici templi ædificationem Samaritanorum cultum ex hoc ipſo Sanabalete probari etiam poſſe exiſtimo; nam Cuthæus erat; & Darii regis Satrapa; ſi autem Idololatra fuiſſet, & alienus a religione Judæorum filiam ſuam nuptui non dediſſet Manaſſi Jadduæ pontificis fratri; neque Manaſſes ſacris legis inſtitutis addictus, & cum fratre, iis ſolitus vacare Idololatram duxiſſet. revera ſeniores Judæorum ægre dumtaxat ferunt Jadduæ pontificis fratrem, & aliquo modo collegam duxiſſe externi generis uxorem, rati gradum factum ad patrias de connubiis leges dumtaxat antiquandas, ut refert Joſephus Antiq. lib. 11. cap. 8. neque Idololatriam exprobrant: ejicitur nihilominus a fratre, quia ejus matrimonium legi adverſabatur Levit. 21-14. licet ibi de ſummo pontifice tantum agi videatur, eumque ſolum ad ducendam e gente ſua conjugem aſtringi, & Ezechielem pricipiſſe 44-22. ſed a Samaritanis non admittebatur, neque cæteri Prophetæ ſchiſmate ſuo poſteriores: imo Judæi qui illum admittebant, non ſemper obſervarunt hanc conſtitutionem,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

nem, ut patet Eſdr. 10. ubi non ſolus populus cum Chananitibus matrimonia contraxerat, ſed plures etiam pontificum filii. ſic crimen illud non fuit inter ipſos Judæos inauditum: excelſa etiam inter ipſos, ut vidimus, non rara, & poſt conditum templum etiam, atque præterea ſub piis regibus, quod gravius fuit, quoniam lex, Samaritanorum unica norma, nullum locum, præ aliis, præſcripſerat; ſed tantum præſcribendum docuerat Deut. 12-13. *ne offeras holocauſta tua in omni loco quem videris; ſed in eo quem elegerit dominus, in una tribuum tuarum offeres hoſtias.* Quum locus ille non fuerit aliter deſignatus, Samaritani, qui illum ſolam conſulebant, Geriſimum montem electum fuiſſe, ut ſupra viſum exiſtimaverunt, unde Samaritana Joan. 4-20. *patres noſtri adoraverunt in hoc monte, vos dicitis in Hieroſolyma eſſe adorandum.* neque tamen negabant in Hieroſolyma poſſe adorari, eam enim in ſiclis ſuis *ſanctam* ſolent nuncupare, ut cultui divino ſingulariter dicatam; ſed in unaquaque tribu jure fieri contendebant, ut ante Salomonem fieri ſolebat in diverſarum tribuum *excelſis*, ab altaribus in collibus erigi ſolitis, ſic denominatis (ſicut a במה *excelſum* Βῆμα *ſuggeſtus, tribunal* vocantur, ac Βωμὸς *altare*, a Βαίνω *aſcendo*) ſane erectum fuit tabernaculum, & oblatæ victimæ 1. In Gilgale tribus Benjamin, ubi primum paſcha celebratum Joſ. 5-10. in Scilo tribus Ephraimi Joſ. 18-7. in Nob. 3. Benjamini 1. Sam. 21-6. in Gabaon 4. tribus Benjamini 1. Chron. 21-29. tandem delatum fuit a Salomone in templum 2. Chron. 5-5. antea igitur in illis locis & coram arca ordinarie colebatur; ſed quoniam fixa non erant, in aliis privatim coli potuit, ut exempla Manoæ, Gideonis, & Samuelis ipſius 1. Sam. 7-9. & 9-12. & 10-8. quamvis autem poſt templum conſecratum non licuerit Deut. 12-13. Elias tamen in monte Carmel ſacrificat 1. Reg. 18-38. ſed Propheta erat, & miraculo ſacrificium ſuum approbatum fuit: quapropter Samaritani non

ſunt

ſunt excuſandi in hunc uſque diem ſacrificantes in monte Geriſim, niſi altero crimine, quo ſoli legi fidem adhibent, & ſchiſmatis tramiti pertinaciter inſiſtunt: attamen in ipſis Prophetis vocationem gentium prædicentibus aliquod ſubſidium poſſent nanciſci Oniæ Jadduæ pontificis nepotis exemplo, qui templum adinſtar Hieroſolymitani fretus Prophetia Jeſaiæ 19-19. in Ægypto altare ædificandum dicentis, etiam conſtruendum curavit; de quo Joſephus Antiq. lib. 13. c. 6. in reliquis ſaltem a prima inſtitutione, legem religioſe obſervant, & religioſius quam Judæi legis moralis, Sabbathi, circumciſionis, feſtorum, & cerimoniarum quæ a mera Rabinorum traditione non pendent, obſervationi ſedulam dant operam: quin conſtantem pontificum ſuorum ſeriem ab Aarone ad Eleazarem ſuum pontificatum an. 1590. adhuc exercentem, & numerum centum & viginti duorum pontificum complentem ſe habere autumant in ſuis ad Scaligerum literis. Joſephus denique addendo lib. 11. cap. ultimo Hieroſolymitas ob violatum Sabbathum, & illicitos cibos, reos ad Samaritas tranſfugiſſe, atque ſe calumniam paſſos dixiſſe; eo ipſo teſtatur hæc crimina ipſis improbata, quum rei habiti de calumnia quererentur neque Joſephus etiam dicit hos a Samaritis benigne ſuſceptos.

Quandoquidem Samaritæ ſolum admittunt Moſis Pentateuchum debet conſtare eos a Manaſſe illum non accepiſſe; quoniam ſacerdos, ac pontificis Judæi filius, & frater erat, & conſequenter ad illos attulit, ſed libros Propheticos omnes ad illum diem ſcriptos. & conſtat ex ſupradictis præter Pentateuchum ſaltem Judæos habuiſſe libros Jeremiæ, Danieliſque, & de Pſalmis etiam non licet dubitare, quum ad illos in templo canendos multi Levitæ eſſent conſtituti: ſed quum a primo captivitatis Babylonicæ exordio legem opera ſacerdotis eos miſſi acceperint, & patres ſchiſmatici Babylone degentes eam dumtaxat admitterent, quia ante ſchiſma, aut

Prophetarum ſcripta nondum extabant, aut non erant in ordinem redacta, aut in gratiam Davidis, & Salomonis, a quorum poſteris defeciſſenr, arbitrarentur fuiſſe interpolata, ea non potuerunt cum lege excipere: habent tamen hiſtoriam Joſuæ, & quorundam aliorum, & cantica etiam in conventibus recitari ſolita; ſed neſcio an e Davidicis ſelecta fuerint, quum ea non viderim- ea autem cum lege eos ſcio non æquare.

Minime etiam puto ex tranſfugio Manaſſis, & ſociorum ad Samaritas natas varias illas origines, quas pro diverſo rerum ſtatu hi ſibi arrogaſſe referuntur, ac convenientias repetendas exiſtimo ab ipſo tempore quo commiſceri cœperunt Cuthæi, & cæteri novi coloni, cum reliquiis Iſraëlitarum; quare quum ſuperſtites Iſraëlitæ Judæorum conſanguinei eſſent, alii vero Babylonii, non immerito alterutram originem declarabant, prout rebus ſuis conducere exiſtimabat; ob illam autem permiſtionem Judæi antiqua & illuſtri ſua proſapia ſuperbi eos abominabantur, quod non feciſſent ob ſocietatem cum Manaſſè & commilitionibus ſocietatem; quare Joſephum, Ephraimum, & Manaſſen nuncupabant ipſi majores ſuos, & de Juda, aut Levi nullam faciunt mentionem.

Pontificii care emerent argumentum, quo probaretur legis codices in ſolis ſacerdotum, & Prophetarum manibus fuiſſe: eos habebant ſane, ut incorruptos conſervarent, & populis exponerent; ſed populus etiam habere debuit, ut facis inſtar prælucerent pedibus Pſal. 119-105. & totam vitam, moreſque dirigerent, imo ipſi legem, & miracula a Deo facta docere jubentur liberos ſuos Deut. 6 & 11. inſcribere etiam fronti, manibus, domus januis, & poſtibus; non tamen hinc intendo approbare Tephilin, & Mezonzoth ſuperſtiones Judæorum olentes, ſed aſſiduum legis ſtudium quod requirebat, ut lex menti & oculis continuo obverſaretur: quare beatitudo uniuſcujuſque viri conſiſtere in perpetua

tua meditatione legis Pſal. 1-2. declaratur, & totus Pſalmus 119. Pauſis 22. pro numero literarum Ebræarum conſtans, & ſingulæ hæ pauſæ a verſibus ſuum literam in capite habentibus legis commendationem continet, & illo artificio probat eam continere omnem eruditionem nobis neceſſariam. Deus ipſe imperat Joſuæ, ut in libro legis indeſinenter meditaretur, & ita ei aſſueſceret, ut in ejus ore ſemper ea verſaretur. 1-8.

Pentateuchi vox Græca in libris Ebræis certe non occurrit, & a Græcis interpretibus, qui multis libris titulos Græcos dederunt, ſic γένεσις, ἔξοδος &c. quoniam Græca lingua eo tempore erat notior, & ubique fere uſurpata; tunc præterea libri ſacri in ordinem ſecundum communem ſententiam ab Eſdra redacti ad perfectam molem excreverant, & diſtingui debebant: quare in legem (qua Pentateuchus intelligitur) Prophetas, & Pſalmos videmus diſtingui Luc. 24-44. ubi Pſalmi cætera hagiographa comprehendunt, quia in eorum capite erant: lex igitur quoad rem eſt Pentateuchus, ſive ut Judæi loquuutur חומש liber quintuplex: ſic paſſim fit ſæpius mentio in S. Pentateuchi, quia lex paſſim in ea celebratur.

Quamobrem miror te, vir doctiſſime, ſuſpicari *compoſitum ab Eſdra fuiſſe Pentateuchum.* Quia Moſes in Pentateucho paſſim loquitur, & legem eum ſignificantem aſſerit ſcripſiſſe, ut Deut. 31-24. miror etiam te affirmare, in eadem ſententia fuiſſe Hieronymum, quia oppoſitam manifeſte amplectitur, in ipſo loco ad quem videris reſpicere, nempe adverſus Helvidium cap. 3. ubi agit de ſenſu *uſque ad* Deut. 34-6. & Gen. 35-4. ſecundum verſionem Græcam; oſtendit autem, *uſque ad* ita negare de præterito, ut non affirmet contrarium in futuro, ut probaret, quod Matt. 1-25. Joſephus dicitur non cognoviſſe beatam virginem *uſque ad* partum ſuum, non ſignificaret, quod poſt eum, cognoverit illam, quoniam non

in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

in illis locis Pentateuchi *uſque ad diem*, quo ſcriptus, idola Labanis a Jacobo defoſſa, & ſepulchrum Moſis ignota dicuntur; poſtea autem non magis patuerint; ſcribit autem: *certe hodiernus dies illius temporis exiſtimandus eſt, quo hiſtoria ipſa contexta eſt, ſive Moſem dicere volueris auctorem Pentateuchi, ſive Eſdram ejuſdem inſtauratorem operis, non recuſo;* & quoquo modo capiatur dies ille docendum ipſi eſſe, poſt eum reperta fuiſſe illa idola, & ſepulchrum Moſis, aut agnoſcendum *uſque ad*, contrarium in futuro non affirmare. itaque Moſem diſerte Pentateuchi auctorem dicit, & Eſdram reſtauratorem, & dat autem liberam optionem a Moſe, aut ab Eſdra diem propoſitum numerandi, quia poſt utrumque adhuc idolum, & ſepulchrum occulta jacebant: præterea ſi Moſes non compoſuiſſet quomodo Eſdras illum reſtauraſſet? quin propugnat J. Morinus lib. i. exerc. 2. cap. 2. αὐτόγραφον Moſis ad Eſdram conſervatum, & ſecundum illud ab eo fuiſſe correcta cætera exemplaria; quod non difficilius fuit quam Biblia ab Eſdra deſcripta in hunc diem per 2150. annos conſervaſſe; Judæi tamen autumant reperiri Biblia tempus Eſdræ proxime attingentia, ut R. Aboab in ſua Nomologia; & Bononiæ civitas gloriatur ſe habere manuſcripta Eſdræ, apud equitem Villamontium in ſuis peregrinationibus lib. 1. c. 6. a Moſe autem ad Eſram vix mille anni fluxerant, fides autem ſit penes illos.

Fide autem dignum exiſtimo Moſem compoſuiſſe Pentateuchum, quia illius auctor non eſſet divinitus inſpiratus ſi Moſem ſe eſſe finxiſſet: quin divina providentia videretur Eccleſiæ ſalutem neglexiſſe, ſi legem ei neceſſariam ſcripto mandari non curaſſet; abſque enim ſua norma innumeris erroribus expoſuiſſet, & demum ratam feciſſet, quum ad exitum vergebat, atque deſtituta erat teſtimonio eorum, qui datam ex ore Dei in Sinai viderant; & miraculorum ad illam confirmandam teſtes fuerant; quaſi vero eorum dumtaxat ratio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tionem habuerit Deus, & futuræ incredulitati noluiſſet occurrere; ſicut factum, quando novimus Moſem in conſpectu tot teſtium minime credulorum, peracta illa miracula &c. retuliſſe, & nullam referenti contradixiſſe. quis hodie probaret hiſtoriæ Euangeliæ ſcriptores, ſi Euangeliſtæ, & Apoſtoli ſuo, & convenienti tempore, ipſis non præiviſſent, & geſta coram omnibus tunc retuliſſent? at quædam in Pentateucho addi debuerant ab Eſdra, ut Moſis mors: id nego, etſi enim mihi idoneus teſtis eſſet Eſdras, quia θεόπνευςον credo: eadem fide non præditi diverſum ferrent judicium, & negarent certum poſt duo annorum millia teſtimonium ferri poſſe: & ſcriptores ſacri licet de rerum veritate ſint certiſſimi, nolunt a probabilitate recedere. non igitur dubito, res hiſtoricas a viris hiſtoriæ conſcribendæ præpoſitis, quando poſſibile fuit, adſcriptas, & Prophetarum coævorum calculo confirmatas fuiſſe, ne minima dubitandi anſa præberetur, atque infidelitas omni careret ſubterfugio; quod demonſtratur ipſo Samaritano Pentateucho, in quo additamenta, quæ dicuntur ab Eſdra facta, extant, quæque a Samaritanis, qui exſecrantur Eſdram, ſponte admittuntur.

Supereſt ratio petita a Samaritanorum diuturna Idololatria quæ recentem Pentateuchi uſum apud ipſos fuiſſe demonſtrat. ſed converto argumentum, & dico converſionem ab idolis, poſt ſacerdotis miſſi inſtitutionem, fortius demonſtrare eos tunc Pentateuchum idololatriam prohibentem habuiſſe: licet ingenue fatear hoc argumentum non eſſe validiſſimum, quia Iſraelitæ Deum audientes in Sinai fulminantem, habenteſque duas tabulas ejus digito inſcriptas, innumeris in deſerto idololatriis ſe ſæpiſſime polluerunt. hæc feſtinanter ſcripta bene conſulas rogo, vir Clariſſime, meque tibi addictiſſimum perge amare, teque Deus O. M. ſoſpitem ſervet. Amſtelod. 11. Julii an. 1695.

Cele-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Celeberrimo viro

D°. STEPHANO MORINO

S. Theol. Doct. & Ling. Orient. Profeſſori, &c.

S. P. D.

ANTONIUS VAN DALE.

PRo humaniſſimis tuis ad me literis reſponſoriis gratias quammaximas ago. At audacem me, Vir Celeberrime, reddidiſti tua iſta humanitate. Quare non poſſum non aliquid reponere ad eruditiſſimum illud reſponſum. Si ſic tua aliquatenus abutor bonitate, temporiſque tibi circa meliora jacturam cauſor aliquam, condonabis id, ſpero, novæ noſtræ amicitiæ, ac deſiderio meo per talia ac ſimilia ulterius quid proficiendi.

Quæſtionis cardo hîc non vertitur in eo, an Sacerdos ille Samaritanus, cujus mentio fit 2. Reg. c. 17. v. 27. 28. *Codicem* aliquem *Legis* ad Cuthæos, &c. apportaverit: verum, an ipſum *Pentateuchum*, ſeu חומש, vel quinque Libros Moſis, ex Captivitate & exilio ad ipſos detulerit. Nam ſi vel maxime conſtaret (quod tamen minime conſtat; nec mihi, ob rationes cum jam datas, tum & alias quæ addi poſſent, veriſimile fit) Sacerdotem iſtum Miſſionarium Apographon Legis ipſis attuliſſe; longe tamen alia ratio *Pentateuchi*, vel חומש, eſſet: qui, quantum ego expiſcari valeo, non ante Ma-

Manaſſis cum Jadduâ ſchiſma (i. e. circiter 400. annis poſt miſſum eo Sacerdotem) ad ipſos pervenit. Notandum certe eſt, nullibi in ipſa S. Scriptura Vet. Teſtamenti reperiri vocem ſive חומש, ſive aliam quampiam, qua *Pentateuchus*, vel *Quinque libri Moſis* indicentur aut exprimantur. Occurrunt quidem in Scriptis Novi Teſtamenti (Actis ſc. Apoſtolicis) *Lex & Prophetæ;* ubi *Legis* voce Pentateuchus intelligitur: verum ob aliam plane rationem; ob Lectiones nimirum Sabbaticas, in quas jam *Pentateuchus* a longo tempore diviſus ac diſtributus fuerat. Sicuti hîc contra, per vocem *Prophetas* intelliguntur Lectiones iſtæ Propheticæ ſeu הפטרות, quæ ex Prophetarum ſcriptis deſumptæ, atque eodem modo diſtributæ, ſingulis quoque Sabbatis, ante populi ex Synagoga demiſſionem, prælegebantur.

Ut hoc clarius eluſceſcat, conſideremus, quæſo Librum illum Fœderis, cujus mentio fit Exodi cap. XXIV. v. 3, 4, 7. in quo Moſes deſcripſerat כל הדבר יהוה וכל את המשפטים *Omnia verba & omnia judicia:* ſicuti quoque Librum iſtum prælegebat populo. Sic quoque, ſecundò, conſideremus Librum iſtum, quem Moſes (per 24 capita Deuteronomii, a 6. ſcilicet ad 27.) populo prælegit, ac deſcripſit

Aliam hanc Legem, & a 10. Verbis, ſeu Decalogo, & a Pentateucho, fuiſſe, oſtendunt nobis Verba Deuter. IV. v. 14. ubi, poſt illa quæ, verſu 10. de Decalogo dixerat Moſes, idem addit: *Mihique mandavit in illo tempore, ut docerem vos* [חקים] *ceremonias* [*vel Statuta*] *& judicia* [משפטים] *quæ facere deberetis in terra quam poſſeſſuri eſtis.*

Mandatum iſtud Dei, cap. V. v. 31. hoc modo enarrat: *Tu vero hîc ſta mecum, & loquar tibi omnia Mandata mea, & ceremonias atque judicia; quæ docebis eos ut faciant ea in terrâ, quam dabo illis in poſſeſſionem.* Poſt quæ, ſtatim cum

 ini-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

initio ſexti cap. hoc modo pergit : *Hæc ſunt igitur præcepta & ceremoniæ & judicia* [ואת המצוה החקים והמשטים] *quæ Dominus Deus veſter, ut docerem vos, & faciatis ea in terra ad quam tranſgredimini, ad poſſidendum : ut timeas Dominum Deum tuum, & cuſtodias omnia mandata & præcepta ejus, quæ ego præcipio tibi, & filiis & nepotibus tuis, cunctis diebus vitæ tuæ*, &c. III°. Conſideranda ſunt iſta verba Moſis, Dent. XXIX. v. 1. *Hæc ſunt verba Fœderis quod præcepit Dominus Moſi, ut feriret cum filiis Iſraël, in terra Moab, præter* [NB] *illud Fœdus, quod cum illis pepigit in Horeb, &c.*

Unum tamen idemque ſubſtantia hoc Fœdus fuiſſe cum illo quod ad Horeb montem cum populo Deus pepigerat, credo: & libro Deuteronomii comprehenſa; (quamvis eadem eſſent cum illis quæ ante tradita fuerant, in Exodo &c.) aliis hic quandoque verbis, aliiſque perſonis, & alio tempore propoſita, aut renovata fuiſſe, ante me jam Belgæ Interpretes (in notis maginalibus) notarunt.

Neque aliunde exiſtimen Deuteronomii nomen a Græcis Interpretibus impoſitum fuiſſe libro, in quo illa ſic repetuntur, ſeu denuò populo Iſraelitico proponuntur : neque ex alia ratione (dum eodem digitum intenderent) eoſdem Interpretes, tum exemplari quod Regi, ut Apographum Legis a Sacerdotibus erat petendum, tum illi, quod Joſua ex Mandato Dei (Joſuæ VIII. v. 32.) lapidibus calce illitis, ut inſcriberetur curarent, Deuteronomii nomen impoſuiſſe.

Unde 4 quoque conſiderandum eſt, iſtud mandatum de erigendis ingentibus lapidibus calce lævigatis, quibus inſcribenda erant *Omnia Verba Legis hujus plane & lucide.* Quod mandatum, ut dixi, ſic executus fuit Joſua : *qui Lapidibus inſcripſit Deuteronomium Legis, quod ille* [Moſes] *ſcripſerat coram filiis Iſraël.* . . . . *Poſt quæ Legit omnia ver-*

verba Benedictionis & Maledictionis, juxta omnia quæ ſcripta fuerant in libro Legis, &c.

Ita igitur tunc publice propoſita & expoſita fuit *Lex*; ut & legi a quocunque & deſcribi poſſet : cum aliàs eſſet ſervanda ſub cuſtodia Sacerdotum, &c. a quibus quoque ipſius explicatio ac definitiones erant petendæ : ſicut Deuter. VII. v. 9. & 11. indicatur : ubi & תורה & משפט clare ab invicem diſcriminantur.

Hanc modo dictam *Legem* complexam quoque fuiſſe omnia illa quæ Moſes Divinitus tradiderat circa ſtructuram, & ornamenta vel inſtrumenta Tabernaculi, Veſtimenta Sacerdotalia, atque alia hujus generis (cum illa tantum temporaria eſſent mandata, nec Legem ullam perpetuam continerent) mihi minime veroſimile ſit : ac multo adhuc minus, eodem *Legis Codice* ſimul comprehenſas fuiſſe tum Creationis mundi, tum alias quoque omnes, quæ in Pentateucho comparent hiſtorias : quod (præter alias rationes, quæ hîc dari poſſent) iis omnibus, ſimul cum Lege, deſcribendis, ac quidem *dilucide* (i. e. ita ut commode legi poſſent; ne magnæ quidem urbis alicujus mœnia (ac forſan neque Antwerpiæ, aut Amſtelædami) ſufficerent. Neque aliquid hîc in contrarium faciunt iſta verba, libri Joſuæ, cap. VIII. v. 34. & 35. *Poſt hæc legit omnia verba Legis, Benedictiones & Maledictiones, juxta omnia quæ ſcripta ſunt in libro Legis. Nec fuit ullum verbum ex omnibus quæ præceperat Moſes* [hiſtorias certe non præceperat] *quod non legerit Joſua coram tota congregatione Iſraëlis*, &c. Hiſtoriis enim hîc opus non erat, ſed *Lege* : quod hiſtoriarum Sacrarum notitiam, a Sacerdotibus, ac Scriptis Propheticis ſub eorum cuſtodia remanentibus, adipiſci poſſent.

Quod attinet porro ad *Codicem* iſtum *Legis*, quem (2 Paralip. c. XVII. v. 9.) per urbes Judææ Joſaphatus circum-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

miſiſſe legitur; fuit is aut ipſum Moſis Autographum, aut certe ipſius Apographum, ſub cuſtodia Sacerdotum & Levitarum, ac quidem in templo, conſervatum: neque alius fuit is, quem Hilkia poſtea reperiit, in reparatione, Templi Hieroſolymitani; uti nec alius quoque is fuit, quem (Nehem. c. VIII. v. 1. &c.) *Sacerdotes* ac *Levitæ* populo prælegebant.

Hanc igitur *Legem*, ſive apportaverit iſte Sacerdos, ſive non, id minime facit ad *Pentateuchum* ad illos Cuthæos, &c. deportatum. Neque valent hîc ullo modo argumenta deſumpta vel a præceptis circa talia datis, ad debitam præceptorum obedientiam, aut executionem; vel a corruptis Cuthæorum moribus, Legi ipſis apportatæ minimè reſpondentibus, ubi oſtendendum eſt, eos ante Sanballeten Pentateuchum poſſediſſe.

Hunc tamen *Pentateuchum* vel חומש, Cel. Vir, exiſtimas eos dudum ante Manaſſis defectionem nactos fuiſſe; eo quod jam antea profiterentur, ut credis, Judaicam Religionem. Verum enim verò hic pauliſper ſubſiſtendum; ut perpendamus obiter, quales hi homines habeantur ipſis Eſdræ ac Nehemiæ; quorum teſtimonio erant *inimici atque hoſtes Judæorum*, quos jam audiebant ædificare Templum Deo [NB] Iſraëlis. Unde ipſos doloſe (quaſi percupide anniterentur, ut ſimul cum Judæis ædificarent) aggreſſi ſunt, dicentes. *Nam ſicut vos, requiſituri ſumus Deum* [NB] VESTRUM; *cui & ſacrificavimus a diebus Aſorhaddon Regis Aſſur, qui adduxit nos huc.*

Longè aliter autem de ipſis teſtatur Sacra Scriptura 2. Reg. XVII. v. 28. &c. uſque ad finem capitis. Unde & Zorobabel hoc declinabat, ſub prætextu mandati Divini: cum & revera tale quid Judæis illicitum eſſet. Erant namque, ſecundo, hi homines, (ut de ſemetipſis in Epiſtola ad Regem teſtantur,

tur, cap. IV. v. 9, 10.) *Dinæi, Aparſathcei, Tapelæi, Acervæi, Babylonii, Schuſchancæi, Elamitæ, & cæteri de gentibus quas tranſtulit Aſnaper magnus & glorioſus, & habitare eas fecit in civitatibus Samariæ*, &c. Neque hîc, aut ſupra (verſu 2. hujus capitis) ſe eſſe *Ephraimitas* ullo modo perhibent.

De ipſo *Sanballete* Manaſſis Socero conſtat, ex Neh. cap. III. eum fuiſſe Horonitem, adeoque & Moabitem: quod urbs iſta Horonaim ex præcipuis urbibus eſſet terræ Moabiticæ. Sic & *Tobia*, qui Ammonites erat, propinquus per matrimonium fuit Eliaſibi Sacerdotis maximi, atque alienigena æque ac Sanballetes. Ipſos vero amplexos fuiſſe Judaicam Religionem aut ritus nullibi legitur: verum potius contrarium.

Neque mirum adeo videri nobis debet, talia cum Gentibus alienigenis atque Idololatricis contracta fuiſſe matrimonia; cum id quoque de Salomone, aliiſque Regibus, liqueat; atque ex Eſdræ cap. X & XI. & Nehemiæ cap. XII. clare conſtet.

Interim, Cel. vir, præfracte negare velim *Cuthæos* hos, ſeu *novos Samaritanos*, tanto temporis ſpatio potuiſſe nanciſci, aut nactos fuiſſe (ſive occaſione transfugarum Judæorum, ſive alia; præſertim temporibus ad Alexandrum magnum propius accedentibus) ullum *Codicem Legis;* eoſque inde magis magiſque (multos ſaltem inter ipſos) declinaſſe ab Idololatria, quamvis Templo ac Templi miniſteriis, aliiſque eo ſpectantibus adhucdum carerent: verum inde minime ſequitur, eos jam ante Manaſſis transfugium, ullum *Pentateuchi*. ſeu חומש, exemplar poſſediſſe.

Neque derogat id ullo modo Legi Divinæ, ſi illa diutius inter ſolos Judœos permanſerit: *aut Pentateuchus* non ante *Sanballeten* ad *Cuthæos*, &c. pervenerit: modo conſtet, uti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

conſtat, & *Legem* Divinitus datam fuiſſe, & *Pentateuchum* Divinâ ex providentia, & inſtinctu, fuiſſe conſcriptum.

Nec ſi minus bene ſciamus, an ipſe Moſes *Pentateuchum* conſcripſerit, an vero Eſdras; vel is Eſdras ſaltem eum aliquatenus in ordinem digeſſerit, atque, ubi neceſſe id erat, ſuppleverit, aut explicaverit, id magis prohibere debet, ut auctoritatem debitam ipſi tribuamus, quam Libris Judicum, Ruth, Regum, & Chronicorum, aliiſque libris aut Pſalmis, qui ab Anonymis, nobis, Prophetis fuere conſcripti, atque anxie cum reliquis Prophetarum libris ſervati; & in Canonem tandem, eodem dirigente Divino inſtinctu, redacti ſunt.

Ut autem *Samaritani* ſolum adhucdum recipiunt *Pentateuchum;* ſic nullos alios Sacræ Scripturæ libros, præter iſtum (ne quidem Prophetarum Prophetias) agnoverunt. Nec tantum illos rejecerunt, qui ſolis Judæis; verum & iſtos qui Iſraëlitis Samariticis (ſeu 10. Tribubus) Prophetias ſuas annuntiaverant, ac deſcripſerant: ut Hoſeam, Amoſum & Micham. Quinetiam ne quidem Haggæum aut Zachariam agnoſcunt; qui 220. annis poſt *Samaritanos* per Salmanaſſarem avectos, inter Judæos jam reduces ex nomine Dei locuti ſunt; atque ipſos contra hoſtes, & ad inſtaurationem Templi, omni vi ac molimine, impedire conantes, adeoque & contra hos novos Samaritanos animarunt ex mandato Divino.

Hæc ſunt, Cel. vir, quæ tuis eruditiſſimis, æque ac humaniſſimis, literis opponere volui. Si interim aliquid præterierim (ut verba Irenæi, quarum explicatio ulterior reperitur pag. 257. operis mei; uti & Hieronymi verba adverſus Helvidium) ea hic omittere, ut ad quæſtionem hanc minus neceſſaria, malui: quamquam revera plane

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ne pro me faciant, egoque in ea re cum ipſis ſentiam.

Neque exiſtimo, me Pontificiis nimium patrocinari, dum pono (quod veriſſimum puto) *Codicem*, vel *Codices Legis*, ante captivitatem imò & aliquanto poſt, ſub ſola Sacerdotum ac Prophetarum cuſtodia fuiſſe; exceptis ſolis Regibus, ſi quando ipſum poſſiderent. Quod id aliter ſæpius contigiſſe ex unico Joſiæ, pii, ſi quis alius, Regis exemplo abunde pateſcat.

Adde Moſen (Deut. XXXI. v. 9.) *Legem jam a ſe conſcriptam tradidiſſe Sacerdotibus filiis Levi, qui portabant arcam fœderis Domini, & omnibus Senioribus Iſraëlis; ut* [NB] *quoquo ſeptennio eam populo prælegerent*: cum alias deberent *Librum iſtum ponere in latere arcæ fœderis Domini Dei; ut eſſet contra ipſos in teſtimonium*: uti v. 26. exſerte dicitur: quibus addere queamus Deut. XVII. v. 9, 10 & 11. uti & Matth. XXIII.

Hæc autem non fruſtra mandata fuiſſe credo: ut, nempe, eo melius S. Scripturæ integritas conſervaretur; dum ab ipſis demum apographa eſſent petenda.

Nec tamen putaverim, ita *Codices* ſub cuſtodia Sacerdotum ac Seniorum populi fuiſſe, ut non plures præter ipſos (præſertim procedente tempore poſt Captivitatem, ac præcipue poſt Antiochum Epiphanem,) ſibi *Codicem* poſſiderent ac conſervarent; illoſque ea occaſione multum numero accreviſſe: at minime tali modo ac numero, ut Rabbini de ipſis (etiam quoad tempora ante Captivitatem) nugantur.

Nam quod attinet ad *Tephilim* ſeu *Totaphoot*, & *verba poſtibus ac parietibus inſcribenda*, vel inſcripta: talibus minime carent (quin & ab ipſis Sacerdotibus ac Monachis illa iis obtruduntur) Romanæ Eccleſiæ aſſeclæ illi, qui minime legunt ipſam Sacram Scripturam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Hæc igitur, Cel. vir, ad tua, veritatis ſtudio (quod æque tuum eſſe clare ſentio) conſcripſi. Non ita tamen, ut pertinaciter refragari velim meliora docenti. Quod a nemimime mihi gratius accideret, quam a te Celeb. viro atque Amico: quem ut Deus Opt. Max. diu ſoſpitem ac ſanum nobis relinquat toto animo voveo ac precor.

Harlemi 5. Septembris
1695.

Cla-

Clariſſimo

D°. ANTONIO VAN DALE

S. M. P.

STEPHANUS MORINUS.

Vir humaniſſime,

SUaviſſimæ tuæ epiſtolæ gratiſſimum faciunt interſtitium inter ordinarias occupationes meas; iiſque mens mea recreata ad eas alacrius redit: quare pro illis plurimas habeo, & refero tibi gratias, citiuſque reſpondiſſem, niſi metuiſſem, ne frequentiori interpellatione, moleſtum negotiis, quibus te obrui quereris, adderem pondus. ad me quod attinet, nihil urget, ut commodum ad ſcribendum prævertas tempus, quo enim tibi erit commodius, mihi erit gratius; quoniam in omnibus tuo deſiderio exopto ſatisfacere, ut tuis etiam quæſtionibus facerem ſi valerem, quo in eandem ſententiam conveniremus; nihilomimus in ipſo diſſenſu nonnulla eſt delectatio, quam optabat ille qui amico ſemper aſſentienti aiebat: ſaltem ſemel dic non, quæſo, ut pateat nos eſſe duos.

Sic inter nos diſſenſum affectare non eſt opus, ſe ſponte prodidit, & nunc etiam paulo clarius, quam antea agnoſcitur, quum manifeſtiſſime diſtinguas Legis a Moſe traditæ codicem, ab illo Pentateucho, quo nunc utimur, quemque recentiorem exiſtimas; quia nullum hujus nominis veſtigium

in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

in S. Literis invenis : quin videris inſuper exiſtimare hunc Pentateuchum eſſe prolixiorem illa lege , quæ præceptis innumeris non conſtabat, quandoquidem brevi tempore potuit legi, & quibuſdam lapidibus etiam inſcribi ; Pentateuchus vero ſit ampliſſimus, & totis vaſtiſſimæ urbis mænibus inſcribi non poſſit : non opponam exiguitate characterum magnum opus poſſe in minimum ſpatium reduci, & vidiſſe Ciceronem (ſi Plinio lib. 7. cap. 21. credimus) Homeri Iliadæ in nuce incluſam, quæ non minor videtur Pentateucho. id eſſet in re ſeria non ſatis ſerium : dicam igitur legem, pro parte legis nonnunquam uſurpari, & has ipſas completæ legis partes multas etiam leges affines ſub ſe comprehendere: ſic *lex holocauſti* plures ſub ſe habens Levit. 6-9. *lex parturientis* etiam Lev. 12-7. *lex Sepræ* Lev. 14-57. ſic pro parte legis completæ lex ſumitur Exod. 24-3, 7. Deut. 6 ad 27. imo Decalogus ipſe legis nomine merito deſignatus Exod. 24-12. denique tota ceremoniarum ſive veſtes , ſive Tabernaculi ſtructuram, ſive belli adminiſtrationem, ſive politices regimen ſpectent, compages, lex una fuit ſub ſe varias illas legis ſpecies habens, hæ particulares non ingens ſpatium poſtulabant leges ; ſed generalis cunctas complectens ; quæ tamen ceremoniarum compages ipſa pars fuit legis omnibus ſuis partibus generaliter completæ , quia hæc ex omnibus compoſita eſt ; propterea & legis, & legum fit paſſim mentio : hæ etiam variæ leges non ſimul datæ fuerunt, ſed ſucceſſive, & diviſim ; quo ſpectant verba citata ex Deut. 29. *hæc ſunt verba fæderis & præter fœdus, quod pepiis, in Horeb*, & quoniam plurima mandata, ad ea quæ data ſunt in Horeb poſt decalogum, deinceps fuerunt addita, quædam etiam repetita, & clarius expoſita, repetitoque fœdere inſuper confirmata ut Deut. 29-12. quæ omnia totam ſimul compoſuerunt integritatem legis, quæ a Moſe morti proximo ultimum accepit ſuum complimentum, quamque ſuis moralibus præceptis,

ceptis, ceremoniis, politicis ſtatutis, atque hiſtoriis convenientibus comitatam exiſtimo eſſe intelligendam, lege a Moſe ſcripta, & ſacerdotibus, & omnibus Iſraëlitarum ſenioribus tradita, ut ſeptimo quoque anno, coram toto Iſraële illam ſolemniter legerent Deut. 31-9, 24. atque ad arcæ latus collocarent, ut in teſtimonium ibi ſemper permaneret. 26. ſic exemplar legis ibi ſemper aſſervatum, ut ad illud cætera poſſent comprobari: Sacerdotes autem, & Levitæ propria ſua habuerunt, ut continuo populum docerent Deut. 32-10. mal. 2-7. ſed inſuper populi ſeniores omnes ſuas etiam habuerunt, quo unus quiſque ad ſe pertinere illam legem agnoſceret, & ſciret illius cognitionem eſſe neceſſariam ad præſtandum ex toto cordis affectu Deo obſequium. hanc legem totam obſervare tenebatur Joſua 1-7. & *in ore* ſemper habere 8. quare moriturus omnem Iſraëlem ad totam illam legem obſervandam ſedulo adhortatur, & repetito fœdere adſtringit. 24-25. hæc eadem lex reperta in templo 2. Reg. 22-8. Liber autem illam continens coram rege lectus dicitur, non quod totus eo momento lectus fuerit; ſed quia legit legem, qui partem legit, quia ſingulæ ejus partes homogeneæ ſunt; quin ne mandata ulla lecta fuiſſe, ſed dumtaxat minas, quæ ad apperturam libri divinæ providentiæ opera, aut prudenti ſacerdotis concilio potuerunt occurrere ad calcem Deuteronomii, diceremus niſi expreſſe affirmaretur omnia verba libri lecta fuiſſe, quod diverſis vicibus fieri potuit vid. 2. par. 34-30. obſervandum igitur accurate quando de tota lege, aut de partiali, ut politica, ceremoniali, aut morali agatur; quia omnes ad illam œconomiam ex æquo pertinebant, licet moralis præſtaret. dixi hiſtorias adjunctas ad illam etiam pertinere, ſunt revera illius fundamentum; creatio enim mundi & electio gentis Iſraëliticæ, providentiaque ejus conſervationi ſemper invigilans, cultus a Deo in lege requiſiti ſunt validæ rationes: unde in ipſa Decalogi præfatione fit mentio liberationis ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Ægypto. Falleretur præterea qui putaret totum Eccleſiæ officium conſiſtere in operibus a lege præſcriptis, fides enim eſt etiam neceſſaria, quæ hiſtoricæ narrationi creationis, promiſſioni de ſemine caput Serpentis contrituro, & de benedictione ex proſapia Abrahamidum oritura, de Scilo etiam, & toto Iſraëliticæ Eccleſiæ, cui omnia in figura accidebant curriculo 1. Cor. 10-11. debet adhiberi, & præcipuam antiqui cultus partem conſtituebat, quum, ab illa fide, fideles nuncuparentur. quis negabit Iſraëlitarum fidem utiliter exercuiſſe, quum nunc etiam ingens ab illis hiſtoricis narrationibus noſtra percipiat emolumentum? quanto magis debuerunt proficere Iſraëlitis, qui toti ab illis pendebant, atque iis in ſpem futuri liberatoris dumtaxat ſuſtentabantur? quamobrem cum lege mirabiliter concurrebant: erat enim *pædagogus ad Chriſtum* Gal. 3-24. niſi malimus affirmare legi mandatorum has hiſtorias præluxiſſe, ut demonſtrarent gratiam redemtoris, dum illa minis ſuis agitabat peccatores, quo gratiam hanc ardentius anhelarent.

Noſti vir experientiſſime, tuos familiares, Galenum, Fernelium &c. hiſtorias curationum, & experientiarum ab ipſis factarum, agendo de morbis, de bona valetudine conſervanda, aut de corporis humani conformitatione, non raro interſerere; quanto convenientius fuit Moſem funeſtas peccati cauſas, & propenſam Dei erga Iſraëlem benevolentiam exponere; quum legem peccati virus arcentem, & remedia gratiæ in ſacrificiis, & aliis typis latentia a Deo omnis perfectionis auctore Iſraëlitis juſſus eſt tradere? cur ejuſmodi hiſtoriæ, quæſo minus conveninnt legis promulgatori, quam Pentateuchi auctori plurimis ſæculis recentiori? ſane primo omnium auctori divinitus acto ad Eccleſiæ inſtitutionem, convenire videbatur, primas rerum origines, & ipſius Eccleſiæ natalia, & totam familiam declarare, quando quidem ignorari a fidelibus nolebat Deus, & ordo perverteretur, ſi

tanti momenti documenta ad extremorum temporum exitum amandarentur. quis Propheta aptior Moſe, qui parem non habuit Deut. 34-10. & mirum etiam erit periiſſe tanti Prophetæ, ſi aliquis Moſe antiquior, memoriam, qui Moſem etiam præcedere debuit, ut in *capite libri* illuſtrê de liberatore Oraculum apponeret, quodque Chriſto attribuitur Ebr. 10-7. ex Pſ. 40-9. an David reſpexit ad auctorem Sanaballete recentiorem? aut novitius ſcriptor antiquum & θεόπνευστον ipſe θεόπνευστος ſupplantavit, ut recens licet primus in hiſtoria haberetur?

Ut meam ſententiam ingenue declarem, id alienum a ratione mihi, videtur; imo ſemper exiſtimavi etiam periculoſum poſitos a majoribus terminos temere, & ſine urgenti ratione movere; quum igitur Pentateuchus ſimulatque in lucem venit Moſi fuerit attributus, & ejus nomine inſignitum Patres liberis eum a prima antiquitate conſtanter tradiderint, Eccleſiaque fidelibus ſimiliter tradiderit, atque hodie etiam tradat, neque quinque libros Moſis a Pentateucho diſtinguat in omnibus omnium Chriſtianorum bibliis, ab univerſali, & convenientiſſima illa ſententia minime recedendum credo: & credent quicunque hactenus probaverunt hanc Vincentii Lirinenſis regulam, in commonitorio primo cap. 3. *in ipſa item Catholica Eccleſia magnopere curandum eſt, ut id teneamus, quod ubique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt.* Præſertim quia id non eſt ex earum doctrinarum genere, quæ lapſu temporis, & ignorantia depravantur; ſed ſponte patent oculis, & auribus fidelium: *fides enim ex auditu verbi Dei* Rom. 10.17. quare ſimulatque traditum eſt Eccleſiæ, ipſa illud tradidit filiis ſuis, ut hoc ſemine incorruptibili filios Dei faceret, ſicque continua ſucceſſione ad nos ſingulari providentiæ divinæ beneficio incorruptum pervenit, ut efficaci hoc medio ad ſalutem neceſſario nunquam careamus, quod præcedenti epiſtola probatum, neceſſarium dico, quia Deus

voluit ſuam verbi opera voluntatem innoteſcere, ut cultus noſter obſequio niteretur: initio quidem longævi patres poterant ſufficere ad conſervandam doctrinam in familiis ſuis abſque depravatione; nam ſuam docere Adam potuit ad Methuſalem, qui ad Semum; Semus autem ad Iſaaci annum 50. pervenit; ſic tres præceptores ad patriarchas per 2150. annos & amplius ſuffecerunt ad conſervandam doctrinam, quæ poſtea per frequentes vitæ breviſſimæ ſucceſſiones facilius mutationi fuiſſet obnoxia, niſi a Moſe fuiſſet ſcripto mandata, & ad nos perveniſſet ut pervenerat ad Nehemiam 13-1.

Ne autem traditionis majorum, aut meræ convenientiæ auctoritate quinque Pentateuchi libros videamur adjudicare obſervandum eſt legem ſupponere hiſtoriam creationis, ut præviam, & utilem ad conciliandum ſibi Iſraëlitarum ſtudium Deut. 4-32. quare creatoris oblivio ut ingens ſcelus deſcribitur Deut. 32-18. magis urgebo: omnes Pentateuchi libri ipſo legis nomine a S. Scriptoribus citantur *Geneſis.* Gal. 3-21. *non auditis legem; ſcriptum enim Abramum duos habuiſſe filios & unum ex ſerva, alterum ex libera* &c. ubi autem niſi in Geneſi 16 & 21. *Exodus* Nehem. 10-35. invenerunt ſcriptum in lege, primogenitos, & primitias debere offerri. nempe Exod. 13-12 & 23-19. *Leviticus*, nam ex lege reperta Joſias 2. Reg. 30-24. amovet pythones interdictos Levit. 19-30. & 20-6. *Numeri*, ad inſtar legis præſcriptæ Num. 29 & 30. jubet Ezechias 2, Chron. 31-3. offerri oblationes, *Deuteronomium* cap. 27-4. jubet Moſes in monte Hebal altare ædificari; Joſua autem 8-30. illud dicitur ædificaſſe ſecundum *mandatum Moſis in lege* 8-30. denique in illis libris Moſes paſſim loquitur in prima perſona, ut illorum auctor, illos igitur ſcripſiſſe debuit, alioquin falleret. ſic Deut. 30-1. *quandò* evenerint quæ *propoſui* &c. *facieſque mandata quæ præcipio tibi* hodie &c. 15. Conſidera

quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

quod hodie dedi in conſpectu tuo vitam &c. 18. *annuntio vobis hodie* &c. *conteſtor vos hodie* & alias quidem referte dixiſſe Moſem; ſed non ſemper, ut ſimul declararetur auctor, & ſimul ſignificaretur miniſtram dumtaxat præbuiſſe operam, Deumque eo ut ſimplici organo uſum ad Iſraëlitarum inſtitutionem: ſic autem nullus vere loqui poſſet poſt ejus mortem; niſi antea monuiſſet, ſe Moſis legem, & hiſtoriam relaturum, Moſiſque nomine uſurum, ut magis nativa ſua relatio haberetur. plura exempla, & argumenta poſſent afferri; ſed ſponte infra occurrent, & hæc ſufficere videntur.

Miror hæc tua verba, vir prudentiſſime de Pentateucho & Samaritanis [*quantum expiſcari valeo non ante Manaſſis, cum Jaddua ſchiſma (i. e. circiter* 400. *annis poſt miſſum ſacerdotem) ad ipſos pervenit.*] nam videntur pugnare cum iſtis, quæ paulo poſt addis [*conſtat, & legem divinitus datam fuiſſe, & Pentateuchum divina ex providentia, & inſtinctu fuiſſe conſcriptum*] etenim enumeratio 22. librorum Canonicorum a Joſepho lib. 1. contra Apionem, ab omnibus orthodoxis, cum hac obſervatione admiſſa fuit, eos a Moſe ad Artaxerxem extendi: ἀπὸ δ' Ἀρταξέρξου μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, γέγραπται μὲν ἕκαστα; πίστεως δὲ οὐχ ὁμοίας ἠξίωται τοῖς πρὸ ἑαυτῶν, διὰ τὸ μὴ γενέσθαι τὴν τῶν προφητῶν ἀκριβῆ διαδοχήν. *ab Artaxerxe vero* (inquit) *uſque ad noſtrum tempus, ſingula quidem ſunt ſcripta; ſed ſimili fide digna non habentur, quia non amplius fuit certa Prophetarum ſucceſſio.* Joſephus ſacerdos fuit, & in gentis ſuæ hiſtoria inſtructiſſimus: non igitur ipſum latere potuit Prophetiæ apud ipſam defectus, & quemadmodum fidem adhibemus Romanis ſcriptoribus, quando annotant tempus, quo priſci ſui reges deſierunt aut imperatores rerum ſumma ſunt potiti, Joſepho Judæorum ſui temporis doctiſſimo, eam non poſſumus denegare; præſertim quoniam agitur de præſtantiſſimo decore,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

re, cujus conſervatio ipſi & toti genti fuiſſet honorificentiſſima. neque ſolus teſtatur hunc finem Prophetiæ inter ſuos tunc fuiſſe impoſitum, ipſa gentis Chronica idem declarant; ſic enim magnum *Seder Gnolam Rabba* dictum, poſtquam explicaſſet Prophetiam Danielis de Alexandro magno, ſcribit: *huc uſque Prophetæ per Spiritum S. vaticinati ſunt: deinceps inclina aures tuas, & verba ſapientum audi.* Breve autem ſive *Seder Gnolam Zuta* agendo de anno 2 Darii, quem exiſtimat eſſe Artaxerxem Aſſueri, & Eſtheræ filium, ſcribit: *eo tempore obiit Ezras ſcriba, Haggæus, & Malachias eſtque ſublatum Prophetiæ munus ex Iſraële.* Suffragatur Miſcna in Maſech. Avot. cap. 1. his verbis: משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהישע לזקנין וזקנין לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה *Moſes accepit legem e Sinai & dedit illam Joſuæ, Joſua Senatoribus, Senatores Prophetis, Prophetæ Viris magnæ Synagogæ.* Inter hos magnæ Synagogæ viros fuerant Ezras, Haggeus, Zacharias, & Malachias, ut docet R. Maimonides in præfatione *Jad Chazaka*, ubi fuſius enarrat hujus traditionis hiſtoriam quam concludit ſcribendo: האחרון מהם שמעון הצדיק *poſtremus eorum fuit Simeon juſtus*, quem dicunt filium Oniæ Pontificis de quo Eccleſiaſtic. 50-1. & R. David Ganz teſtatur præterea per annos 40. Pontificatum geſſiſſe, & Alexandro magno in Daſerium proficiſcenti occurriſſe, atque Jadduam a Joſepho ſecundum illius ſæculi morem pluribus nominibus multiplices præſtantium virorum dotes ſignificandi, fuiſſe nuncupatum. in Tſemach David ad annum 448. millenarii quarti a mundo condito, & 40. a reædificatione ſecundi Templi. Quum Simeon juſtus eorum, qui Prophetis ſucceſſerunt fuerit poſtremus, & poſt diuturnum pontificatum ſenex occurrerit Alexandro magno, tunc inveniri non potuit Propheta, aut vir θεόπνευςος, qui S. Spiritus inſtinctu Pentateuchum ſcriberet: quando quidem omnes Judæi acerrimi gloriæ gentis pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

propugnatores inſuper fatentur S. ſpiritum ſub ſecundo Templo defeciſſe cum aliis quatuor inſignibus idque probant ex Aggæi. 1-8. eorum commentatores. denique Malachiam vocant חותם הנבאים *ſignaculum Prophetarum;* quoniam eorum ultimus fuit, & in his Chriſtianos habent conſentientes.

Licet etiam petere cui bono S. Spiritus cum ratione ſemper agens aliquem tunc inſpiraſſet ad ſcribendum Pentateuchum Ebraice, quum lingua Ebræa exoluiſſet inter ipſos Ebræos, & opus habuerint libros ſacros in linguam Chaldaicam, cui in captivitate aſſueverant, transferri? an ob Cuthæos, quibus ſemper ignota fuit, & quibus neceſſaria fuit verſio eorum Samaritana, qua ad hunc diem utuntur? Textum Ebræum literis Samaritanis exaratum dumtaxat conſervantes, ut antiquum monumentum veritatis divinitus revelatæ ad quod docti in dubiis tenentur recurrere, quod fruſtra fieret, ſi Pentateuchus recens ſimiliter eſſet, & paulo ante compoſitus a neſcio quo.

Si poſt omnes Prophetas etiam compoſitus fuiſſet Pentateuchus, ante illum cæteri Prophetarum libri fuiſſent abſoluti, & in ordinem, quo illos habemus redacti, ut communis fert ſententia, & quidem ſatis probabiliter, quum Ezras videatur idcirco dictus ſcriba magnus, & velox in lege Moſis Ezræ 7-6. unde in h. l. Grotius: *extabat ergo toto exilii tempore lex inter Judæos, ut apparet &* Dan. 19-13. *Ezdras allatis optimis exemplaribus accuratam legis dedit* ἔκδοσιν, *addiditque hiſtorias ſequentium temporum, cum Propheticis libris, & iis Poëticis, qui auctoritatem obtinebant.* Malui illis doctiſſimi viri verbis uti, quam meis, ad colligendum, quod ſi illo demum tempore Pentateuchus poſt illam Eſdræ editionem deferri ad Samaritanos cœpiſſet, debuiſſent conjunctim accipere cæteros libros ſacros ſimul ab Eſdra editos, & quum non acceperint, colligendum longe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ante Eſdræ, & omnium librorum ſacrorum collectione, & poſt ſchiſma 10. tribuum ſuum Pentateuchum accepiſſe: quare deinceps hos libros Pentateucho ante admiſſo adjungere noluerunt; quoniam ſchiſma improbabant, juſque familiæ Davidicæ legitimum commendabant. quin adhanc ſententiam, vir doctiſſime, videris pedetentim accedere: nam quum ex Luca 24-44. voluiſſem probare Pentateuchum ab initio obtinuiſſe, & legis nomine deſignatum tertiam S. librorum partem conſtituiſſe, quoniam Prophetæs, & Pſalmi cætera ἁγιόγραφα comprehendentes, partes duas faciebant, fateris, quod: *occurrunt in ſcriptis Novi Teſtamenti lex, & Prophetæ; ubi legis voce Pentateuchus intelligitur: verum ob aliam rationem, ob lectiones nimirum Sabbathicas, in quas jam a longo tempore diviſus, ac diſtributus fuerat*, & non capio cur Pentateuchus ob diviſionem in lectiones Sabbathicas legis nomen obtinuerit; ſed certum eſt ad eas minime Novum Teſtamentum reſpicere, & totam legem abſolute ſignificare: eo tamen ipſo, quod Pentateuchum, lege in 53. ſectiones, quæ unicuique Sabbatho convenirent, ut ſingulis annis tota legeretur, diſtributâ, vis intelligi, exiſtimo jure colligi Pentateuchum eſſe legem Moſis, quoniam ſi non eſſet, Euangelium veritatis norma eum legem Moſis abſolute non vocaret: imo non legem Moſis illum dumtaxat vocat; ſed Moſem ipſum, ut Act. 15-21. Jacobus in primo concilio ait: *Moſes enim ab ætatibus antiquis in ſingulis urbibus habet, qui ipſum prædicent, quum in ſingulis Sabbathis legatur. legitur Moſes*, in libro ſcilicet a ſe ſcripto, & *ab ætatibus antiquis*, non inſtituto heri, aut nudius tertius opera novitii Pentateuchi introducto: vix potuit Pentateuchi in has ſectiones diviſi auctor Moſes manifeſtius declarari. ſic Matt. 8-4. Leproſus jubetur offerre donum a Moſe præſcriptum, nempe libro 3. Pentateuchi, ſive Levit. 14-4. etiam Matt. 19-4. 5, 7. de matrimonii inſtitione, & divortio ex Gen. 1-24. Mo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Moſes juſſiſſe dicitur fratrem ſuperſtitem fratris mortui uxorem ducere teneri, ut ipſi ſuſcitet poſteritatem ex Deuter. 25-5. tædioſum eſſet plura referre loca in quibus ex lege, & Moſe citanrur verba. quæ in Pentateucho leguntur, & declarant, legem Moſis, a Pentateucho minime eſſe diſcriminandam, & diverſis, illis nominihus intelligendum librum, qui repertus legitur 2. Reg. 22-8. 2. Par. 17-9. Nehem. 8-1. niſi quod unus fuit propria manu Moſis deſcriptus, alii vero ab aliis ex illo, aut ſimili deſcribi potuerunt; quum unum dederit in teſtimonium, qui ad latus arcæ debuit aſſervari, & alios ſacerdotibus, & tribuum principibus Deut. 31-9.

Sacerdotes ſane præ cæteris hunc librum tenebantur ſedulo aſſervare, ut doctrinam in eo contentam diſcerent, & eam alios docerent Jerem. 18-18. Mal. 2-7. hinc *tractantes legem* eos Jeremias vocaverat 2-8. ſed non dubitandum omnes pios illam etiam habuiſſe ut ejus ſtudio incumberent, quoniam, ut ipſi ſacerdotes, ad illius obſervationem tenebantur, & illam propterea ſæpiſſime deberent conſulere. dubitas tamen plures ante captivitatem in manibus eam habuiſſe; at contra florente tunc religione ſub Davide, & Salomone, piiſque judicibus vix puto ullum ea caruiſſe, quum in hodierna diſperſione miſerrimi eam habere ſolent & ad fœlicem vitam pertineat: בתורת יהוה *in lege Dei delectari*, ובתורתו יהגה יומם *& in lege illius meditari interdiu:* imo id non ſufficit, ſed ולילה *noctu etiam* illud officium eſſe præſtandum docet David Pſ. 1-2. neque a populo ad legem remittendos eſſe ſeductores Jeſaias 8-2. doceret niſi populus legem habuiſſet; hinc Lucerna pedibus prælucens dicitur Pſ. 119-15: & qui pie vivunt in mandatis legis dicantur paſſim ambulare, quoniam præ oculis illa ſemper habent; iiſque accurate ſatagunt inſiſtere. quapropter plurimi libri Sacri a miniſtris Antiochi, & ab apoſtatis Judæis traditi & combuſti 1. Mac. 1-59. &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

60. plurimi Judæorum, qui illos habebant etiam combuſti. imo gentes, ut inventu faciles eos quærebant, & appoſitis idolorum figuris polluebant. 1. Mac. 3-43, Jeremias etiam Judæis in captivitatem abductis legem dedit, & ſedulo admonuit ne mandatorum ejus obliviſcentur 2 Mac. 2-2. denique innumera legis fragmenta in gentium ſcriptis reperta luculenter teſtantur innumera fuiſſe illius exemplaria, quæ promiſcuæ plebis manibus aſſidue terebantur, & ubi quæſo Plato, & alii creationem &c. didicerunt?

Ad Samaritas quod ſpectat carere non potuerunt unquam legis exemplaribus, ſi iis intelligamus Iſraëlitas 10. tribuum a Judaica divulſos; inter ipſos enim multi ſacerdotes, & multa tribuum capita, apud quos exemplaria a Moſe data fuerant conſervata, & plura ex iis exſcripta; quamvis enim idololatræ eſſent, legem Dei non prorſus abjiciebant neque omnia ejus mandata aſpernabantur, unde ad verum cultum a regibus æquis facile reducebantur: multi autem eorum, qui ingruente captivitate ad vicinas gentes & Judæos inprimis transfugerant, aut in antris, ſylviſque delituerant, aut ſponte ad colendam terram relicti fuerant, remanſerunt cum Cuthæis, & cæteris advenis, qui legem eos docere poterant; ſed quum opus eſſet illam domi legere, ut ejus præcepta accuratius noſcerentur, miſſus eſt ad hos ſacerdos, qui literis Cuthæis deſcriptam exhiberet: ſi autem ſuffeciſſet eam a ſacerdotibus legi, & haberi, non opus fuiſſet his literis illam deſcribi, quoniam ſacerdos eam propriis literis ſcriptam expeditius legiſſet, & his gentibus etiam potuiſſet exponere; ſed ipſo naturæ lumine, & fidei ad obſequium compoſitæ natura, conſpicuum eſt, normam & legem omnibus ad ejus obſervationem obſtrictis innoteſcere debere. forſan exiſtimabit aliquis, parum profuiſſe illas literas, quum verba remanerent Ebræa; ſed certum eſt adhuc magnam remanſiſſe affinitatem, inter Chaldaicam linguam quæ in imperio Ba-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Babylonico obtinebat, & Ebræam; ut patet 2. Reg. 18. ubi Eliakim rogat Rabſacem, ut loquatur Arabice ſive Chaldaice, non Judaice i. e. Ebraice, quoniam intelligere poterant; ipſe vero recuſat, quia volebat a circunſtante plebe intelligi, nempe viri ſapientes diverſas dialectos facile conciliant. etiam tempore patriarcharum ſervus Abrahami & poſtea Jacobus, cum Labane, & Syris familiariter converſabantur, & nunc etiam ut verſio Samaritana facile ab Ebr. ling. gnaris intelligitur, ſic Samaritanis valde attentis non plane incompertus fuit Pentateuchus Ebræus, quando literis Samaritanis ſuis fuit exaratus: at poſt aſſiduum cum Iſraëlitis commercium quo literæ Ebrææ ipſis familiares factæ fuerunt, labor ille fuiſſet ſupervacuus, ex illo igitur colligi poteſt a primo illorum in vacuas Iſraëlitarum ſedes adventu, Pentateuchum Samaritanis literis fuiſſe exaratum.

Novum mihi videtur ſuppeditare argumentum acerrima illa contentio, quam Judæis, cum Samaritanis Alexandriæ interceſſiſſe refert Joſephus Antiq. lib. 13. cap. 6. illis pugnantibus κατὰ τοὺς Μωυσέως νόμους Templum Hieroſolymitanum eſſe legitimum; his vero Gariſitanum, ea lege, ut utrius partis cauſidici ſuccumberent morte mulctarentur, & κατὰ νόμον utrique agerent; inde enim manifeſtum eſt eos legem communem habuiſſe, eamque fuiſſe legem Moſis, ea igitur non diverſa erat a Pentateucho, quem ſolum ſuſceperunt ab initio Samaritani. probabiliſſimum inſuper eſt fretos Samaritanos Pentateucho ſuo, in quo legebant Deuteron. cap. 27. v. 4. *quum tranſieritis Jordanem erigetis lapides iſtos, quos ego præcipio urbis in monte Gariſim ædificabis etiam ibi altare;* quum enim in lege nulla eſſet mentio Templi Hieroſolymæ conſtruendi, ſed tantum loci quem debebat eligere Dominus Deut. 12-11. 18-21. 26. 26-28. & ſeq. putaverunt jus ſuum eſſe extra omnem controverſiam Samaritani; cauſa tamen ceciderunt coram rege Ptolemæo Philo-

me-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

metore, & procerum concilio, atque merito; nam falſum erat teſtimonium, & evidenti S. Textus depravatione innitebatur, in textu Ebræo enim, qui genuinus abſque controverſia eſt agnitus legebatur עיבל *Hebal*. Sicut in Græca verſione Ptolemæo Philadelpho regis abavo jubente facta, ut in Chaldaicis, Syris, & omnibus aliis verſionibus ſola Samaritana excepta, quæ exemplari ſuo ſuffragatur, eadem lectio proſtat. quin comprobatur ipſo eventu, Joſua enim poſt occupatam Chananitidem, in monte Hebal altare ædificaſſe legitur Joſ. 8-30. ut juſſerat Moſes: non potuit validiori ratione redargui textus Samaritanus; ſimul etiam antiquus probatur: quis enim credat in Pentateucho recenter compoſito, & ab omnibus diligenter conſiderato auſos fuiſſe tantum ſcelus Samaritas? Et quis inſuper ſcelus illud recens latuiſſe gentem, & patronos ad templi ſui decus propugnandum electos? ſi autem hos patronos, & totam gentem non latuiſſet S. textus depravatio, an auſa fuiſſet gens illam exhibere coram Rege & ſuo Senatu in conſpectu Judæorum, qui originalem textum habebant; & verſionem etiam Græcam? an patroni ſub certo vitæ ſuæ periculo, quod revera ſubierunt, illam tueri tentaſſent? id ab omni ratione fuiſſet alienum, & contra veriſimillimam hanc depravationem ſub literis ignorabilibus latentem Judæos latuiſſe; nam cauſæ ſuæ non timuiſſent: latuiſſe etiam Samaritanos, quia a prima gentis antiquitate patrata fuerat, ab iis, qui Iſraëlitas Cuthæis permixtos ab his diſcedere, ſuamque cum Judæis ſocietatem redintegrare nolebant, & propterea templum in Gariſimo monte juxta Sichemum commodiſſimo condendum, jam meditabantur, ut Hieroſolymitanum deſiderarent; fuit etiam locus fraudi ſatis obnoxius, quoniam in eo de Gariſimo, & Hebale fit æque mentio, uterque mons præterea ab utraque Iſraëlitici itineris parte occurrens debuit ſex tribus ſuſcipere; quin poteſt Gariſimus etiam videri potior, quia benedictiones ex eo, ut

ex

ex Hebale maledictiones pronunciari debebant; ita ut inter incautos facillimum fuerit ei attribuere altare, ut benedictionum appendice, quamvis pænam, & maledictionem igne vorante, & victimæ expiationis vacuæ morte debitas peccatoribus pœnas potius portenderet & Hebali magis conveniret, ut revera a Deo fuit attributum, atque ad Gariſimum fraudulenter detortum; quamvis enim deſcriptæ circunſtantiæ inadvertentes potuerint decipere, auctores non deceperunt, & nimia præcautio hic dolum prodit, quia hæc eadem verba, ut majorem fidem facerent bis fuerunt abſque ulla ratione repetita, & inſerta Exod. 20-17. & Deut. 5-21. poſt 10. mandata legis moralis.

Perſpecta mihi ſunt S. Scripturæ, & Joſephi loca, quæ peſſimam Samaritanorum indolem deſcribunt; ſed puto iis non probari nullos inter eos fuiſſe, qui pietati darent operam, & legis illam dirigentis libros conſervarent poſtquam a ſacerdote miſſo e Babylone inſtituti fuerunt, & a piis Judæorum regibus ſæpius ad officium redacti, cum Iſraëlitis inter eos permixtis: quamvis igitur libri ſacri non deſſent, neque bona exempla, nonnulli, & forſan potentiores, Judæis potuerunt adverſari, & legem non curare; mihi ſufficit, quod fuerint aliqui tam ex Iſraëlitis quam ex novis colonis in unam, cum illis, gentem coaleſcentibus, qui deſtructis a Joſia idolis paſcha cum Judæis celebrarunt 2. Reg. 23. 2. Chron. 34-6. & quod verſu inſuper 35. legitur Joſias compuliſſe omnes qui in regione Iſraëlitarum erant ad colendum Deum, eoſque toto vitæ ſuæ tempore a Dei cultu non receſſiſſe; quia ſtatim ab initio Deum coluiſſe dicuntur 2. Reg. 17-32. licet, Iſraëlitas imitati, ſua idola non abjicerent; ipſi profitentur ſe Deum colere Eſd. 4-2. at. 9. ſe alienigenas declarant; ita eſt, & vera erat hæc declaratio reſpectu advenarum; non eſt autem inauditum ſocietates ex diverſis hominum conditionibus conſtantes, unam, aut alteram oſtentare prout præſenti ſta-

tui

tui magis conducit, & politicum eſt, atque nonnunquam abſque religionis præjudicio; neque patriam ejuraverant, quando fuerant a ſacerdote Iſraëlitico inſtituti.

Conſtare dubito Sanabaletem Horonitem Neh. 2-10. & paſſim deinceps, fuiſſe Manaſſis ſocerum, qui filiam ſuam illi dedit tempore Alexandri Magni: ille enim ſub Dario Notho vivebat, filiamque ſuam nuptui dedit filio Jehojadæ pontificis, quem amovit Nehemias 13-28. hic vero ſuam dedit Manaſſe Johannis pontificis filio, & Jojadæ nepoti, quem ab altari amovit ejus frater Jaddua pontifex: ſic nec tempora, ne perſonæ inter ſe conveniunt, licet Scaliger, & R. David Ganz aliter judicaverint.

Irenæus putavit abſque lege, ante eam datam, potuiſſe quoſdam ſalvari, & merito, quum nondum obligaret; at poſt quam data eſt debuit obſervari, & propterea legi, & conſervari; quamobrem optime tandem obſervas legem non ita delituiſſe in conclavibus ſacerdotum, quin multi privatim legere illam potuerint, quando in ipſo templo adeo neglecta jacuit; ut deperdita inter ſacerdotes videretur; at procul dubio Jeremias, qui tum vivebat, & plurimi pii ejus ſtudio incumbebant. mandatum autem ſingulis ſeptennis legendi legem, & ſcriptam habendi in poſtibus &c. ad lectionem legis aſſidue commendandam ſpectabant, neque debent cum ſuperſtitioſis pontificiorum ſchedulis, quæ legitimum S. Scripturæ uſum pervertunt, ullo modo hæ imperatæ inſcriptiones comparari. Ad hæc autem epiſtolaria reſponſa quod attinet, vir Clariſſime, tua ſunt, ſimulatque ad te dantur; utere igitur illis, ſicut tibi videbitur, meque tui amantiſſimum pergas redamare rogo, atque obſecro.

Amſtelod. 23. Septemb.
1695.

Cele-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Celeberrimo viro
D°. STEPHANO MORINO
S. Theol. Doct. & Ling. Orient. Profeſſori, &c.
S. P. D.
ANTONIUS VAN DALE.

MOleſtum me tibi non eſſe meis interpellationibus, Vir Celeberrime, eaſque gratas permanere, beneficii loco mihi quammaxime duco: dum tamen quas mihi immerito refers gratias, eæ tibi a mea parte vere cedere debent.

Verum, ut ad quæſtionem inter nos agitatam rurſus accedam; obſervo diſcrepantiam inter nos exinde fuiſſe partim ortam, partim adauctam, quod non ſatis inter nos conveniamus circa Pentateuchum Hebraicum, vel, ſi mavis, Judæorum; quatenus is 5. libros Moſi, ut Scriptori, attributos complectitur: an, ſcilicet, is a Moſe talis ac tantus, uti ad nos ab Eſdræ tempore pervenit, conſcriptus fuerit; an vero ab hoc Eſdra ita ex Moſis ſcriptis (Legibus ac narrationibus ex ipſius ore deſcriptis, vel ab ipſo ita dictatis) præterquam ex aliis quoque Scriptis Propheticis (libro Bellorum Domini, aliiſque) fuerit concinnatus: ut inde, velut a potiſſima, vel magis eſſentiali, parte (Lege ſcilicet, & iis quæ ad eam pertinebant) aut *Lex Moſis*, aut *Pentateuchus Moſis* (quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

is Moſes ibi præcipuam partem, in quatuor poſterioribus libris obtineat) appellaretur.

Quam poſteriorem opinionem non primus ego, ſed poſt alios, tam Veteres quam recentiores, eruditiſſimos Scriptores, amplector. Hieronymus ſane, hîc, præter alios jam ante citatos, ſufficit; dum adverſus Helvidium hoc modo loquitur: *Loquitur, in Geneſi, ſermo Divinus: Et tradidit Jacob Deos alienos, qui erant in manibus eorum, & inaures quæ erant in auriculis eorum abſcondit eas Jacob ſubter terebinthum, quæ eſt in Sichemis, & perdidit eas uſque in hodiernum diem. Item in fine Deuteronomii: Et defunctus eſt Moſes ſervus Dei in terra Moab contra Phegor; & non cognovit homo ſepulcrum ejus uſque in præſentem diem. Certe hodiernus dies illius temporis exiſtimandus eſt, quo hiſtoria iſta conſcripta eſt; ſive Moyſen dicere volueris auctorem Pentateuchi, ſive Eſdram ejuſdem Inſtauratorem operis, non recuſo.*

Ex iſta autem jam dicta diſcrepantia opinio illa in te videtur exorta, Vir Celeb. quaſi Pentateuchum quendam novum, Veteribus ignotum, atque a novitio Scriptore & ignoto, ſive *a neſcio quo* (ut loqueris) ac poſt Macchabaica tempora (ita enim ex verbis meis, non ſat bene intellectis, invenere videris) pro genuino ac veteri, aliis obtrudere velim. At, ſi relegas meas Epiſtolas, aliud quid, ac contrarium plane, ex iis clare perſpicies.

Pentateuchus enim ille ab Eſdra ad nos incorruptus perduravit (namque Variæ Lectiones in hunc cenſum venire non debent; nec cum Cuthæorum, ſeu novorum Samaritanorum mala fraude hîc ullo modo comparari poſſunt;) & Judæi illum, nec ante Chriſtum natum voluerunt corrumpere aut intervertere, (quod ſatis ex ſolis Prophetiis de futuro Meſſiâ conſtat; quas nec Græci Interpretes, cum vertendi iſta occaſio corrumpendi ſic ſimul anſam daret, vel faci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

cilius dare poſſet, temere attigerunt;) nec poſt Chriſtum natum ullo modo corrumpere potuerunt. Ita ut ipſius auctoritati vel integritati id minimè deroget, ſi Apographum Hebraici Codicis poſt 400. annos poſt Salmanaſſarem, ad Cuthæos, ſeu novos Samaritanos, pervenit, ibique, occaſione ſupra jam memorata, corruptum fuit: cum & Lex a Moſis tempore in Iſraële, & Pentateuchus (quo illa comprehenſa fuit) ab Eſdra uſque ad nos, perduraverint.

Etſiamſi igitur ab ipſo Moſe nil, niſi quod ad Leges attinet (ac Benedictiones & Maledictiones cæteraque verba ex hujus Moſis ore prolata) perſcriptum fuerit; reliquæque res Hiſtoricæ, ac quæ ad complementum; (ex. gr. Moſis mors, &c.) aut explicationem Legis faciunt, ab Eſdra, ex Scriptis Propheticis, jam ſupera memoratis ſuperadditæ, & intermixtæ fuerint, ut ſic ratio & cauſæ Legis clarius ac manifeſtius extarent: cum jam & Prophetæ Divinitus docti cum Haggæo, Zacharia ac Maleachia deſinerent; neque hujuſmodi Doctores & Interpretes populo amplius, ante Joannem Baptiſtam exſpectandi eſſent) etſiamſi, dico, id ita contigerit, tamen nemo negare poteſt (niſi & ſimul negare auſit, totam iſtam Captivitatem & Liberationem ex illa, & media per quæ illæ effectum ſortitæ ſunt, contigiſſe ſecundum prædictiones Prophetarum Spiritu Sancto ductorum; adeoque & ſecundum directionem ac ductum Divinum hoc Eſdræ negotium ex motu atque inſtinctu Divino fuiſſe peractum: cum id ne quidem de Lege, poſt furores Antiochi Epiphanis rurſus reſtituta negari cum ratione poſſit.

Ita, ut ille Pentateuchus ab Eſdra conſcriptus æque magnæ auctoritatis nobis eſſe debeat, quaſi ab ipſo Moſe conſcriptus eſſet. Idem enim ubique & ſemper eſt Spiritus Sanctus, & ejuſdem ſemper & ubique (per quemcunque demum verum veri Dei Prophetam) veritatis.

Eſdram autem, quamvis aliàs Scriba vocetur, hîc Pro-

phe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

phetæ partes egiſſe, nemo mentis compos negabit. Qui Eſdras, ſi quidem alias ipſe non fuiſſet Propheta, Prophetas, certe, Haggæum, & Zacchariam, & Maleachiam, in munere ſuo, adjutores habuit.

Si igitur, poſt Eſdram, Haggæum, Zacchariam, & Maleachiam Prophetæ ac Prophetiæ (uſque ad Nov. Fœdus) defecerunt, id meæ cauſæ minime hîc obeſſe poteſt.

Veteres termini igitur, Celeberrime Vir, non temere a me moventur: neque ullo modo mihi imputandum, quaſi Pentateuchum Hebraicum alicui auctori Sanballete recentiori attribuerem; ſomniaremque perabſurde, Davidem, Pſalmo XL. v. 9. aut Apoſtolum ad Hebræos (cap. X. v. 7.) ſcribentem, ad talem novitium ac nuperum &c. reſpexiſſe. Quare iſta, quæ tam ex Vincentio Lirinenſi, quam ex aliis adducere tibi placuit, mihi plane præter rem allata videntur: nec video magis, quid contra me faciant iſta, quæ ex Joſepho quoque & Rabbinis, affers.

Nam certe Eſdræ ac Nehemiæ libri inter vere Canonica, atque inſtinctu Sp. Sancti ſcripta ſemper habiti, & Canoni antiquitus incluſi fuerunt. Hincque fruſtra mihi videntur allata illa, quæ ex Grotio aliiſque ulterius ſuperaddis. Mihi autem quammaxime verum videtur Eſdram (tali modo, ut jam ſupra indicavi) Scriptorem fuiſſe Pentateuchi; quamvis non ſimul Canonis confectorem: cum Nehemiæ liber ab initio Canoni incluſus, poſt Eſdræ demum mortem conſcriptus ſit. Quod patet ex mentione Darii Codomanni (ſeu Nothi) ac Sanballetis, &c. quod Eſdra adhuc vivente ita fieri non potuit. Unde non incommode concludere mihi videor, illud ſchiſma Canoni per hunc librum claudendo occaſionem & cauſam dediſſe: quibus acceſſit, proculdubio, defectus Prophetiæ; de quo ſtatim locutus fui.

Quando autem, in præcedentibus meis literis, loquebar de Pentateucho Samaritano, putabam me illud ſat clare diſtinxiſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

xiſſe a Pentateucho Judaico; atque imprimis dum eum a Manaſſe Hieroſolymis tranſlatum ad Cuthæos, &c. ibique tranſcriptum, atque iſta occaſione corruptum, ſtatuo; eo tempore, ſcilicet, quo jam novo Templo in monte Gerizim ædificato, ii Cuthæi, ſeu novi Samaritæ, Pentateucho, propter Leges, tum circa miniſteria, tum circa alia, carere minime poſſent.

Neque ullo modo oſtendi poteſt, Pentateuchum ante iſta tempora ad Cuthæos, &c. fuiſſe delatum. Et tamen hic Rhodus, hîc ſaltus.

Iſto igitur Sanballetis tempore, iſtiuſque ſchiſmatis occaſione, firmiter credo corruptum fuiſſe textum Pentateuchi, dum iſtum jam literis apud Cuthæos &c. in uſu habitis Manaſſes ille tranſcriberet, (quo commodius eum hi Cuthæi legere valerent: [quamquam & hoc prætextui ſumi potuit] atque ita ex Deuter. c. XXVII. v 4. jam per ipſum corrupto, tam Exodi Capiti XX. v. 17. quam Deut. c. V. v. 21. totos quinque verſiculos intruſos fuiſſe; (quod id ſic commodius, ac cum minori fraudis ſuſpicione perpetrari poſſet) ut ita huic Templo Geriſitano contra Hieroſolymitanum, ſua conſtaret auctoritas ex ipſa, quaſi, Sacra Scriptura.

Hæc namque impoſtura longe tutius committebatur, quando jam Pentateuchus literis, quæ ipſis vernaculæ eſſent, tranſſcriptus, Cuthæis hiſce ſeu novis Samaritis, in uſum novi Templi, &c. divulgandus erat. Neque potuit hæc fraus ita ſtatim ſubolere Cuthæis, quibus primum jam is Codex obveniebat: quod & Judæi illi transfugæ, qui hujus flagitii erant conſcii, id minime detegerent, & Judæi Hieroſolymitani id ſerius, proculdubio, deprehenderent: atque inde tractu temporis omnes hi Samaritani (ſive Cuthæi illi antiquitus eſſent, ſive Judæorum Apoſtatarum progenies) quam ſerio crederent ac pertenderent, his tribus S. Scripturæ (prætenſis) textibus clare oſtendi, Montem Gerizim eum eſſe,

 quem

quem Deus ſibi elegerat. Uti ex exemplo quod ſub Ptolomæo Philometere (ſi Joſepho hîc fides habenda) contigit, clare pateſcit.

Nec dubitem, tum ob cauſas jam memoratas, tum ob ſcripta illa poſtrema (Eſdræ, Nehemiæ, ac poſtremorum Prophetarum) jam tum in Canonem incluſa, vel pro verè Sacris habita, Manaſſem illum præter Pentateuchum, etiam omnes reliquos libros, tam Hiſtoricos quam merè Propheticos, repudiaſſe; illoſque Judæis Hieroſolymitanis dereliquiſſe: ne inde horum Samaritanorum cauſa nimis aperte, ac funditus, everteretur; vel ne aliàs nimis multa, imò ferè infinita, ex iis recidenda fuiſſent, ne impoſturæ ipſorum clare nimis, ac brevi, pateſcerent.

Quod attinet vero ad novum iſtud Argumentum, quod tibi ſuppeditare videtur acerrima illa contentio inter Judæos Ægyptios ac Samaritanos (ſi tamen hîc Joſepho, ut hiſtorico, credere fas eſt;) illa mihi huc nihil facere videtur: cum contentio illa non eſſet ſuper Pentateucho, niſi quatenus iſtum, cui Samaritæ patrocinabantur falſatum eſſe arguebant Judæi Alexandrini; quorum Pentateuchus, quamvis alias minus accuratè ex Hieroſolymitano verſus, tamen maligne corruptus non fuit: Cuthæi verò contrarium defenderent ac pertenderent. Uterque enim populus ex Lege argumentabatur; Judæi ex Pentateucho integro & incorrupto, Samaritæ, contra, ex corrupto. quæ corruptela quidem non ſemper latere potuit Doctores Judæos: veruntamen a Sanballetis tempore, jam pene per 180, annos, Cuthæorum Codex ſic falſatus fuerat.

Notandum vero, hanc contentionem, de qua (ſi tamen unquam illa contigit) Joſephus lib. XII. c. 1. loquitur, contigiſſe quidem inter Judæos ac Samaritas: at quales Judæos? Alexandrinos (ut modo notavi) & cæteros in Ægypto degentes; illos nempe, qui per Oniam, ut ſibi Templum ſimile

mile Hieroſolymitano, in regione Heliopolitana ædificarent, a Ptolomæo Philometere impetraverant: ac quidem ſub iſto prætextu, quod Eſaias Propheta id ita futurum prædixerat. Cum tamen Judæi Hieroſolymitani iſtud Templum maxime abominarentur; atque (uti in Mishna, tractatu מנחות cap. XIII. §. 10. habetur) *Sacerdotes qui miniſtrabant Templo Oniæ, eodem haberent loco, quo Sacerdotes Excelſorum.* Et tamen tales (Alexandrini, &c.) Judæi, talique in rerum ſtatu, litem priores (ſi bene capio Joſephum) moverunt; ac quidem ſuper ac pro Templo Hieroſolymitano. *Credat Judæus Apella! non ego.* Præſertim, cum & ipſe Joſephus (libro VII. Belli Judaici, cap. 37.) de hoc Templi ædificatione hæc ſequentia teſtetur: Οὐ μὴν Ὀνίας ἐξ ὑγιοῦς γνώμης ταῦτα ἔπραττεν, ἀλλὰ ἦν αὐτῷ φιλονεικία πρὸς τοὺς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίους, ὀργὴν τῆς φυγῆς ἀπομνημονεύοντι. καί τοι τὸ ἱερὸν ἐνόμιζε κατασκευάσας, εἰς αὐτὸ περισπάσειν ἀπ' ἐκείνων τὸ πλῆθος. *Non tamen hæc Onias ſana voluntate faciebat; ſed erat ei contentio cum Judæis circa Hieroſolymam degentibus, propter fugæ memorem iracundiam: & hoc templo ædificato, arbitrabat ad ſe omnem ab Hieroſolymis multitudinem allecturum.*

Verum enim vero revocandum quoque in memoriam, quod jam plus ſemel indicavi, non ſatis tuto huic hiſtoriolæ fidem haberi, tam ob illa quæ jam modo attuli, quam ob epiſtolam illam Ptolomæi ac Cleopatræ, quam Joſephus ut ad Oniam ab ipſis conſcriptam adducit. Iſti enim in epiſtola de loco, ubi Templum extruendum petebatur locuti, ita pergunt: διὸ καὶ θαυμάζομεν εἰ ἔσται τῷ θεῷ κεχαρισμένον τὸ καθιδρυσόμενον ἱερὸν ἐν ἀσελγεῖ τόπῳ, καὶ πλήρει ζώων ἱερῶν. ἐπεὶ δὲ σὺ φῂς Ἐσαΐαν τὸν προφήτην ἐκ πολλοῦ χρόνου τοῦτο προειρηκέναι, συγχωροῦμεν σοι, εἰ μέλλει τοῦτο ἔσεσθαι κατὰ τὸν νόμον, ὥστε μηδὲν ἡμᾶς δοκεῖν εἰς τὸν θεὸν ἐξαμαρτεκέναι. *Quamobrem miramur, ſi poterit acceptum eſſe Deo Templum extruere in loco impuro & petu-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tulanti [huic loco explicando facit Strabonis deſcriptio Canopi & regionis Heliopolitanæ] *ac pleno ſacris animalibus. Sed quoniam ais Prophetam Eſaiam jam olim hæc prædixiſſe, permittimus tibi hoc quatenus poteſt ſalva Legis obſervatione fieri; ne videamur per hoc peccare in Deum.*

Quis ſane cogitaſſet tam pio ac religioſo affectu, tantaque anxietate hos Reges fuiſſe, ne quid contra Legem Judaicam ea in re peccaretur; imo pene pluſquam Judæos; niſi hoc ita nobis traderet Joſephus?

At talia ipſi minime inſolita fuiſſe oſtendit, præter alia multa (ex quibus nonnulla in Diſſertatione, de Origine Idololatriæ, &c. adduco) epiſtola illa (libro XII. cap. 1.) Regi Cyro affiéta; cujuſque Cyri quaſi ipſiſſima verba hic noſter Joſephus affert: cum tamen toto cœlo ab iſta, quæ Eſdræ capite primo extat, & ſenſu & verbis diſtet; pluraque addi poſſent, niſi ſic nimis extra oleas vagari viderer, longiſque ac crebris citationibus epiſtolæ modum excedere.

Ut igitur propius in viam redeam; rogas Celeberrime vir, cui bono Spiritus Sanctus, cum ratione ſemper agens, aliquem tunc inſpiraſſet ad ſcribendum Pentateuchum Hebraicé, &c.? Reſpondeo, Eſdram illum ex Hebraicis ſcriptis Hebraicè concinnaſſe [qua lingua Spir. S. illa ſcripta, ex quibus ſua adornavit, dictaverat.] & quidem Judæis, qui non in totum (Sacerdotes ſaltem, & Levitæ & Scribæ) oblivioni tradiderant linguam antiquam; & ſecutis temporibus, in Synagogis ſuis, lectiones Sabbaticas Hebraicè prælegebant; quas ſimul & lingua jam communi Judæorum vulgo vernacula, interpretabantur.

At cui bono, liceret jam & mihi interrogare, Sacerdos ille Miſſionarius (qui Pentateuchum ad Cuthæos detuliſſe perhibetur) lingua conſcriptum Hebraica eum Cuthæis tradidit, *quibus* (ut propriis tuis verbis, Vir Celeberrime utar) *ſem-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ſemper ignota fuit, & quibus neceſſaria fuit verſio ejus Samaritana, qua ad hunc diem utuntur?

Verum videntur illum deſcripſiſſe (ſi non, ut potius reor, ipſe transfuga ille Manaſſes, iſtiuſve ſocii) ex Codice Hebraico, mutatis tantum literis; ſive ex odio Judæorum; ſive ut ſic melius etiam alii, præter Sacerdotes ipſorum ac Levitas Hebraicè callentes, iſti linguæ, quam pro Hebræorum antiqua agnoſcebant, melius aſſueſcerent; ſive, denique, ut ita facilius contextum ipſius, (ne nimis citò ipſorum fraudes pateſcerent) corrumpere poſſent: utque ſic ipſis æque ac Hieroſolymitanis, ſaltem prætenſus textus authenticus in promptu eſſet; quo contra iſtos, ſi ita neceſſe foret, contendere valerent.

Unde & ex Ephraim ac Manaſſe Joſephi filiis ſe (quando id ipſis ita conducere videbatur) ortos prætendebant. Qualia proculdubio, a transfugis Hieroſolymitanis didicerant: ut qui noverant urbem Sichem, ſicut ex hæreditate Manaſſis illa fuit, ita & celebrem ſemper fuiſſe in Iſraële.

Porrò, Pentateuchum, ob diviſionem in Lectiones Sabbaticas, Legis nomine Scriptoribus Novi Teſtamenti veniſſe, exinde quod eò ſolum reſpicerent, non puto: ſed quod Lex per Moſen data in iſto Sacro ſyntagmate potiſſimam, ſeu magis eſſentialem, partem conſtituerit. ſicuti nec Pſalmos e numero Prophetarum (ſeu ſcriptorum Propheticorum) excluſos volo; quamvis ab Evangeliſta Luca (capite XXIV. v, 44.) diſtinguantur inter ſe & *Lex*, & *Prophetæ* & *Pſalmi*.

Quando igitur in S. Scriptura (Act. c. XVI. v. 21.) dicitur, *Moſen a temporibns antiqnis* (ἐκ γενεῶν ἀρχαίων) *oppidatim habuiſſe, qui ipſum in Synagogis legerent*, de nullo novitio Pentateucho ſomnio: & ejuſmodi objectioni, quamvis de illa minime cogitaverim, me jam ſufficienter occurriſſe perſuadeo. Namque ut illius prima tempora, ceu Pentateuchi, ab Eſdra uſque repeto; ſic deſidero tantum, ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

inter Legem, (ſeu Codicem Legis Moſaicæ) & Pentateuchum (quo tamen illa tota comprehenſa fuit) commoda fiat diſtinctio. Neque adhucdum video; quomodo id derogare queat aut Pentateucho Judaico, aut ipſi, in totum, Sacræ Scripturæ, ſi ſtatuatur ille per Manaſſem primum ad Cuthæos perveniſſe.

Ut igitur ad illa, quæ de Lege Dei adduxiſti, jam in præcedentibus reſpondi; ſic quoque ad iſta, quæ de piis Regibus Judæorum obſervaſti: quæ huc nihil faciunt; quod quæſtio noſtra ſit ſuper Codicibus in Chaldæam, ſimul cum captivis Iſraëlitis, avectis; an, ſcilicet, illi jam tum Pentateuchum conſtituerint, (ſi tamen ulli unquam per Iſraëlitas avecti fuere, quod minime probari poteſt;) & an talis Pentateuchus inde, per Sacerdotem illum a Rege ad Cuthæos, &c. delegatum, delatus fuerit; ac quidem talis qualem adhuc, ab Eſdræ tempore, conſcriptum poſſidemus.

Interim non poſſum hîc non meminiſſe verborum Clariſſimi. D. Camp. Vitringa; qui in eruditiſſimo opere de Synagoga Vetere, (nuperrime edito) locutus de Regum Judaicorum pietate, hæc ſequentia addit: *Imò ſi faciem Eccleſiæ iſtius intervalli* [*inter Rhehabeamum, ſcilicet, ac Joſiam*] *paulo propius contemplemur, eam multò afflictiorem & fœdiorem inveniemus, quam abſque exertis Hiſtoriæ Sacræ teſtimoniis auderemus cogitare aut credere.* Unde & de ſtatu Eccleſiæ Regni Iſraëlitici conjecturam facere licet.

Quod attinet autem, Celeb. Vir, ad iſtam tuam de Sanballete dubitationem; ſcio Clariſſ. Jacobum Capellum, eam quoque difficultatem moviſſe: ut qui duos diverſos Sanbaletes diverſo tempore, ac duos quoque Manaſſes ſtatuat; qui ambo, unus hujus, alter alterius Sanballetis, generi fuerint. Cum tamen antea Joſ. Scaliger (in Euſebii Chronicon) ſatis clare oſtendiſſet, id falſum eſſe; neque aut ipſa S. Scriptura, aut Fl. Joſephus huic opinioni anſam præbeant. Verum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

rum hæc ulterius enodare hujus loci nunc minus eſſe videretur.

Quæ denique de Irenæo, Cel. Vir, ad parentheſin meæ epiſtolæ inſertam notas, illa ad rem noſtram nihil mihi facere videntur. Irenæus enim non de Lege Judaica, verum de Scripturis Novi Teſtamenti loquitur; quas multæ gentes quæ jam in Chriſtum credebant nondum poſſidebant; ſed ad uſque ipſius tempora tantum ex orali traditione Doctrinæ Euangelicæ credebant. Verba ejus, e libro II. cap. 2. afferuntur in Diſſertatione mea de Vera ac Falſa Prophetia, pag. 257. quæ certe clara ac peremptoria ſunt.

Quod attinet, poſtremo, ad *Totaphooth* & *Tephilim* Judæorum; Notandum eſt, hæc aliaque ipſis ſimilia, inter magis ſuperſtitioſos Judæos (quales fere cuncti erant antiquitus, & adhuc ſunt) æque in abuſu fuiſſe (præter nugas Cabbaliſticas, circa quas inſanire ſemper viſi ſunt; undeque & mira & miraculoſa ſe perpetrare quandoque poſſe nugati ſunt) illa, dico, æque ipſis in abuſu fuiſſe, quam Sententiolas, ac precatiunculas, (malis averruncandis ſæpe adhibitas aut applicatas) ex S. Scripturæ verbis conceptas vel compoſitas, inter Pontificios ipſa Sacra Scriptura, lectioneve ipſius, privatos, neminem puto negaturum, qui illa leviter tantum inter ſe comparaverit: uti ulterius oſtendo ubi (in Diſſertationibus meis modo nominatis, pag. 519. &c.) de Exorciſmis & Exorciſtis, Amuletis ac Phylacteriis ago.

Cæterum ad iſta, quæ de Codice Legis, prout ille a Pentateucho diſtinguendus ſit, in ſecunda mea epiſtola dixi, non male, ut exiſtimo, adjungerentur illa quæ cap. XXIV. v. 26. libri Joſuæ, hoc modo habentur: *Deinde ſcripſit Joſua verba iſta in libro Legis Dei;* nempe illa, quæ poſtremo inter ipſum & populum Iſraëliticum habita fuere. Aſt ubi locorum patet, Joſuam hæc inſeruiſſe Deuteronomio, aliive alicui ex quinque Moſis libris?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Veriſimile, ſane, magis eſt, ipſum (Joſuam) hæc cæteris Legibus, Promiſſis, &c quæ jam ex fœdere cum Deo pacto, a Moſe conſcripta fuerant [vide Deuter. XXIX. v. 1.] adjunxiſſe, unà cum iſtis quæ (ex tali ſimilive cauſa) Legi ita ſpecialiter dictæ, jam ante adjunxerat: ut illa, ſi ſcientes fallerent, a Deo contra ipſos in teſtimonium eſſent, ſimul cum Benedictionibus ac Maledictionibus, de quibus Moſes, Deuter. cap. XXX. v. 1. loquitur, ac cap. XXXII. v. 46. Quibuſcum conferenda puto illa, quæ ex Joſuæ libri capite VIII. v. XXXII. attuli.

Hæc ſunt, Celeberrime vir, quæ tuis reponere volui: quod mea tibi ingrata non eſſe intelligam. Interim video quoque me magis magiſque confirmari per hanc amicam contentionem (ut ſic loquar) in iſta opinione, quam de literis Hebræorum antiquis jam conceperam; quæque ulterius ſuper literis tam Samaritanis quam Punicis, aliiſque, commentari, pro meo modulo, conſtitueram. Quorum quamvis plurima jam mihi præceperis, in eruditiſſimo tuo opere, de Lingua primæva, ac plane ad guſtum meum; tamen ulteriorem diſquiſitionem, ſeu potius ſpicilegium, poſt uberem tuam meſſem, ſpero tibi non ingratum fore: dum tuis inſiſtens veſtigiis, tuoque uſus conſilio (cujus occaſio ut diu adhuc nobis perennet, det nobis Deus Opt. Max.) ad iſta (ut forſan & ad alia) pergere ſtudeo. At in anteceſſum mihi deſtruendæ veniunt Columnæ illæ, quæ in agro Tingitano Procopiine an aliorum ſive errore ſive mendacio exſtructæ, tanti fiunt etiam maximis quibuſdam eruditione viris. Verum ut tandem deſinam tibi fieri importunus mea loquacitate, hic finiam; dum permaneo tuus totus & ex animo.

Harlemi ipſis Calendis
Novemb. 1695.

Cla-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Clariſſimo eruditione viro

THEODORO JANSSONIO AB ALMELOVEEN,

S. P. D.

ANTONIUS VAN DALE.

QUæ ſuper Columnis a Procopio memoratis tibi ſcripſeram me affecta habere, hac commoda adhuc data occaſione, non potui non (quamvis feſtinato ſatis, neque accurate, elaborata) in lucem publicam protrudere. Sumas igitur, Vir Celeberrime, hanc diſquiſitiunculam pro ſchediaſmate, non pro juſto, ſuper hac re, tractatu: ac ſi quid ablepſiâ peccatum ſit, id mihi, æque ac cætera condonare non dedigneris.

Qui de Origine, lingua & literis Phœnicum ac Pœnorum ſcripſere, pene omnes adducunt Procopium Cæſarienſem, ſeu prætenſam illam Inſcriptionem, quam adhuc ſuo tempore in Mauritania Tingitana, adeoque & prope urbem Tingin (quæ nunc nobis Tanger appellatur) extitiſſe affirmat.

Quapropter mihi non inutile videtur, ut ipſius Procopii verba paulo attentius conſideremus: non quod illa tanti nobis eſſe debeant; ſed quod multi admodum inter eruditos, imo & ſummi inter iſtos, viri, (Grotius, Huëttius, Seldenus, Bochartus, alii) inde argumenta deſumant pro Coloniis non tantum, verum & pro literis Phœnicicis. Verba autem ipſius Procopii ſunt hæc ſequentia: Ἐπειδὴ Ἑβραῖοι ἐξ Αἰγύπτου ἀνεχώρησαν, καὶ ἀγχοῦ τῶν Παλαιστίνης ὁρίων ἐγένοντο· Μωσῆς μὲν σοφὸς ἀνὴρ,

ὃς αὐτὸς τῆς ὁδοῦ ἡγήσατο, θνήσκει· διαδέχεται δὲ τὴν ἡγεμονίαν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ· ὃς ἔς τε τὴν παλαιστίνην τὸν λεὼν τοῦτον εἰσήγαγε· καὶ ἀρετὴν ἐν τῷ πολέμῳ κρείσσω ἢ κατ' ἀνθρώπου φύσιν ἐπιδειξάμενος [τὴν χώραν ἔσχε, καὶ τὰ ἔθνη πάντα καταστρεψάμενος] τὰς πόλεις εὐπετῶς παρεστήσατο, ἀνίκητός τε παντάπασιν ἔδοξεν εἶναι· τότε δὲ ἡ ἐπιθαλασσία χώρα, ἐκ Σιδῶνος μέχρι τῶν Αἰγύπτου ὁρίων, Φοινίκη ξύμπασα ὠνομάζετο· βασιλεὺς δὲ εἷς τὸ παλαιὸν ἐφειστήκει· ὥσπερ ἅπασιν ὡμολόγηται, οἳ Φοινίκων τὰ ἀρχαιότατα ἀνεγράψαντο· ἐνταῦθα ᾤκηντο ἔθνη πολλανθρωπότατα, Γεργεσαῖοί τε καὶ Ἰεβουσαῖοι, καὶ ἄλλα ἄττα ὀνόματα ἔχοντα, οἷς δὴ αὐτὰ ἡ τῶν Ἑβραίων ἱστορία καλεῖ· οὗτος ὁ λαὸς ἐπεὶ ἄμαχόν τι χρῆμα τὸν ἐπηλύτην στρατὸν εἶδον· ἐξ ἐθῶν τῶν πατρίων ἐξαναστάντες ἐπ' Αἰγύπτου ὁμόρου οὔσης ἐχώρησαν, ἔνθα χῶρον οὐδένα σφίσιν ἱκανὸν ἐνοικήσασθαι εὑρόντες, ἐπεὶ ἐν Αἰγύπτῳ πολυανθρωπία ἐκ παλαιοῦ ἦν· εἰς Λυβύην ἐστάλησαν, πόλεις τε οἰκίσαντες πολλὰς, ξύμπασαν Λυβύην μέχρι στηλῶν τῶν Ἡρακλέους ἔσχον· ἐνταῦθά τε καὶ ἐς ἐμὲ Φοινίκων φωνῇ χρώμενοι ᾤκηνται· ἐδείμαντο δὲ καὶ φρούριον ἐν Νουμιδίᾳ, οὗ νῦν πόλις Τίγισις ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται· ἔνθα στῆλαι δύο ἐκ λίθων λευκῶν πεποιημέναι ἄγχι κρήνης εἰσὶ τῆς μεγάλης γράμματα Φοινικικὰ ἐγκεκολαμμένα ἔχουσαι, τῇ Φοινίκων γλώσσῃ λέγοντα ὧδε· ἡμεῖς ἐσμεν οἱ φυγόντες ἀπὸ προσώπου Ἰησοῦ τοῦ λῃστοῦ υἱοῦ Ναυῆ. *Poſtquam Hebræi ex Ægypto demigraverant atque ad Palæſtinæ terminos acceſſerant, Moſes, vir ſapiens, ac qui ipſe Dux itineris fuerat, mortuus eſt: cujus imperio ſucceſſit Joſua filius Nun. Qui, cum & populum hunc in Palæſtinam introduxiſſet, etiam, dum virtutem bellicam pluſquam humanam oſtentans, Regionem illam occupavit, illiſque gentibus bello devictis, urbes facili negotio in poteſtatem redegit: quo cunctis illis invincibilis videbatur. Tunc vero regio illa tota mari vicina a Sidonis finibus uſque ad Ægypti terminos, Phœnicia appellabatur. Rex vero unicus antiquitus ipſis imperabat: uti in confeſſo eſt inter omnes qui vetuſtiſſimas Phœnicum conſcripſerunt hiſtorias. Ibi & habitabant populi numeroſiſſimi, Gergeſæi & Jebuſæi, & alii alia nomina habentes, quibus illos Hebræa hi-*

hiſtoria appellitat. Hic populus; igitur, cum exercitum illum adventitium exiſtimaret plane invincibilem, ſecundum mores patrios inde demigrantes profecti ſunt in Ægyptum ipſis conterminam; ubi nullum reperientes locum qui ipſis aptum præberet habitaculum: quod Ægyptus ab antiquis temporibus populoſiſſima eſſet, profecti ſunt inde in Lybiam; ac multas ibi condentes urbes, omnem Lybiam, uſque ad columnas Herculis poſſederunt. Ibi & meo adhuc tempore, Phœnicum lingua utentes, habitant. Extruebant quoque munimentum in Numidiâ, ubi nunc eſt urbs Tingiſis appellata. Ubi & duæ Columnæ ex albo lapide erectæ ſunt propè magnam (ibi) fontem, quæ literas Phœnicicas ſibi inſculptas habent, hoc modo: NOS SUMUS II QUI AUFUGERUNT A FACIE JOSUÆ PRÆDONIS, FILII NUN.

Quæ occurrunt conſideranda in his Procopii verbis ſunt I°. Totam iſtam regionem mari vicinam, a Sidone uſque ad Ægyptum Phœniciam fuiſſe appellatam. cui opinioni quoque patrocinantur eruditione Clariſſimi viri Andræas Maſius, ac Samuel Bocchartus. Cui tamen opinioni cordatè (ac ſumma cum ratione) ſeſe opponit Celeberrimus Stephanus Morinus in opere ſuo pererudito de *Lingua primæva*, &c.

II°. Regem ab antiquis temporibus unicum iſti regioni imperaſſe: ubi, præteritâ S. Scripturâ, ad Scriptores Phœnicios, qui ſuæ genti aliàs quantum poterant adulati ſunt, provocat: cum tamen ipſa S. Scriptura exſerte teſtetur contrarium. Sic enim Joſuæ capite IX. v. 1 & 2. Reges plures numero, ut *Hethitarum*, *Amorritarum*, *Canaanitarum*, *Phereſitarum* & *Jebuſitarum*. ac cap. XI. (ubi & duæ diverſæ ab invicem *Canaaniticæ* gentes memorantur;) & max. cap. V. v. 1. ubi omnes Reges *Canaanitarum qui ad mare habitabant numerantur;* quibus & addere poſſemus 70. Reges ab Adonibezek devictos; &c.

III°. *Gergeſæos* & [NB] *Jebuſæos* aliaſque plures, nomi-

ne, gentes ſic quoque *Phœnicum* nomine veniſſe; hoſque fugâ ſe ſubduxiſſe; atque id feciſſe patrio quodam more quaſi id pluries factitatum conſtaret.

Aſt *Jebuſæi*, qui hîc ita nominantur cum *Gergeſæis* aliiſque iſtius tractus populis, non poterant expelli ab Iſraëlitis (vide Joſ. 8. 63.) habitabantque ibi (in *Jebus* ſeu Jeruſalem) uſque ad imperium jam ſtabilitum Davidis: quo tempore adhuc tantarum virium erant, ut in ludibrium Iſraëlitarum cæcos ac claudos ſuos muris propugnandæ urbis gratia imponerent; quaſi illi ſoli tutandis propugnaculis ſufficerent. Ac David quidem urbem expugnavit; verum *Jebuſæos* minime fugavit. Sic quoque videmus Jud. I. 21. &c. nec *Jebuſitas* fugatos fuiſſe a Benjamitis, nec *Canaanitas* a Manaſſe (v. 27, 28.) neque ab Ephraim, (29.) neque a Zabulon, (30.) neque ab Aſer (33.) verum *habitabant Aſeritæ in medio Canaanitarum* (æque ac Naphtali;) quod eos minime expellerent: ſed cum jam temporis tractu prævalerent, eos tributarios ſibi facerent.

Secundum noſtrum tamen Procopium (quod IV°. notandum venit) expulerunt iſtas Gentes; ac quidem tot ac tantos numero ut Ægyptus eos non caperet: ex qua tamen Ægypto, poſt interitum omnium primigenitorum, ante annos jam 40. Iſraëlitæ numero 603550. demigrarant; ac quidem non annumeratis illis qui nondum vigeſimum ætatis annum compleverant; imò & poſt Pharaonem cum toto ipſius exercitu deletum.

Quæſo nunc, an hi, ſi in Ægyptum (quaſi nullæ aliæ viæ aliorſum patuiſſent, omneſque unanimiter non ad Sidonem aut alias, ſeu vicinas ſeu procul magis diſtantes, regiones) ſic aufugiſſent; quæſo, dico, an hi profugæ tot numero fuerint, ac unde id nobis conſtare queat? Quin etiam unde conſtet iſta in Ægyptum fuga; quiſnamve (præter Procopium, de cujus bona fide adhuc inferius loquar) hiſtoricus aut Sacer

aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

aut prophanus hoc docuerit? quiſve nobis manifeſtaverit hos *Chanaanæos*, *Jebuſæos*, &c. ita uno eodemque tempore, unumque in locum ſimul congregatos, ita placide receſſiſſe.

Scimus quidem multas gentes, atque imprimis Septentrionales, olim novas ſedes quæſiviſſe: at non ita vi ac bello expulſas, ut hi populi, qui a Deo exitio, non exilio, deſtinati erant.

V. Conſideremus, eos rurſus (iſta ex cauſa, quod nihil loci ipſis ibi inveniebatur) ex Ægypto ſic tranſmigraſſe in Lybiam, per eamque uſque in Mauritaniam Tingitanam, &c. profectos fuiſſe. Theophanes (a Bernardo Aldrete pag. 382. adductus) in hiſtoria ſua miſcella ſimpliciter aſſerit, ipſos ibi non fuiſſe receptos. At Suidas (in voce χαναὰν) ait: *Ægyptios eos non recepiſſe ob memoriam eorum quæ paſſi fuerant propter ipſos, ſubmerſi in mari rubro.* quæ quibus antiferas?

Bene tamen quod is ibi plures Reges ac Principes dominatos, illoſque inde aufugiſſe aſſerat, ipſiſque locum reperiat in Lybia, in Afrorum nempe terris, ſeu regionibus, deſertis. quæ utique Lybia tunc temporis (ſi credere fas eſt) in mediterraneis ſuis partibus quidem habitata; ſed in maritimis, ſeu mari magis vicinis, deſerta fuit: cum tamen Phœnices per ſolas navigationes, atque *appulſus ad alia littora* colonias ſuas deducerent: nunquamque ita per itinera terreſtria, ac quidem in terras procul diſſitas, eas, adeoque in mediterraneos locos, deduxerint.

Verum hîc operæ pretium fuerit ipſa Suidæ afferre Verba: Μωυσῆς τεσσαράκοντα ἔτη συμφιλοσοφήσας τῷ λαῷ, τελευτᾷ διάδοχον καταλιπὼν Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ ὅστις κατῴκισε τὸν Ἰσραὴλ ἐν τῇ γῇ ᾗ ἐπηγγείλατο Κύριος τῷ Ἀβραάμ· (ἔστι δὲ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Αἰγύπτου κυκλουμένη διὰ θαλάσσης καὶ ξήρας) ἐκβαλὼν πάντας τοὺς βασιλεῖς καὶ δυνάστας τῶν ἐθνῶν· ὅτινες ἀπ' αὐτοῦ διωκόμενοι, διὰ τῆς παραλίου Αἰγύπτου τε καὶ Λυβύης κατέφυγον εἰς τὴν τῶν Ἀφρων χώραν· τῶν Αἰγυπτίων μὴ προσδεξαμένων αὐτοὺς διὰ τὴν μνήμην τὴν προτέραν ἣν ἔπα-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ἔπαθον, δι' αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρυθρᾷ καταποντωθέντες θαλάσσῃ· καὶ προσφυγόντες τοῖς Ἄφροις, τὴν ἔρημον αὐτῶν ᾤκησαν χώραν· ἀναδεξάμενοι τὸ σχῆμα καὶ τὰ ἔθη· καὶ ἐν πλάξι λιθίναις ἀναγραψάμενοι τὴν αἰτίαν. δι' ἣν ἀπὸ τῆς Χαναναίων γῆς ᾤκισαν τὴν Ἀφρικήν· καὶ εἰσὶ μέχρι νῦν αἱ τοιαῦται πλάκες ἐν τῇ Νουμιδίᾳ· περιέχουσαι οὕτως· ἡμεῖς ἐσμεν Χαναναῖοι. οὓς ἐδίωξεν Ἰησοῦς ὁ λῃστής. *Moſes poſtquam per 40. annos inter populum Philoſophatus fuerat moritur, ſucceſſorem ſibi relinquens Joſuam Nave filium: qui Iſraëlitas habitatores fecit iſtius terræ, quam promiſerat Deus Abrahamo (eſt autem a fluvio, Ægypti, deſerto, ac ma i cincta) ejiciens* Omnes *Reges ac Principes Ethnicornm: qui ab ipſo expulſi per Ægyptum, qua mari vicina eſt, & per Lybiam, aufugerunt in Africam; quod Ægyptii eos non reciperent ob memoriam eorum quæ paſſi fuerant propter ipſos in Mari rubro ſubmerſi. Et perfugientes ita ad Afros, deſertis ipſorum terris inhabitarunt; amplectentes & habitus ipſorum* [NB] *& mores; & tabulis lapideis inſcribentes cauſam propter quam ex Chanaan tranſmigraverant in Africam. Et ſunt ibi adhuc ejuſmodi* Tabulæ *in Numidia, complectentes hæc:* Nos sumus Chanaanæi, quos expulit latro Josua.

Hîc igitur aliæ comparent cauſæ cur repulſam paſſi fuerint ab Ægyptiis; ac longe aliis verbis concepta Inſcriptio; & quidem *tabellis* lapideis, non *Columnis* inſculpta. Ut autem unicum tantum Regem ibi imperaſſe memorat Procopius; de multis Regibus ac Principibus ibi imperantibus loquitur Suidas: qui tamen non capti, ac ſive ſuſpendio ſive aliter, ab Iſraëlitis neci traditi fuerint; ſed qui *omnes* cum populis ſuis ſe fuga ſubduxerint, atque in Lybiam demigraverint, tabulaſque & Inſcriptionem fugæ ſuæ, ac dedecoris teſtimonia, in Numidia erexerint.

Verum VI°. ipſas illas *columnas* Procopianas paulo propius conſideremus. In *agro Tingitano*, ac prope urbem *Tingin* ſeu *Tingiſin* (quam hodie *Tanger* appellamus) eas erectas fuiſſe

ſe vult. Verum ut Suidas *de tabulis* duabus lapideis loquitur; ſic Ibni Alriquich (tam a Leone Africano, quam a Bernardo Aldrete, adductus) de *unico* tantum *lapide* loquitur, ac de *ſola Carthagine*: ita ut Procopius Columnas ſuas erigat in Mauritania Tingitana prope aut ultra *Columnas* Herculeas; Suidas *Tabellas* ſuas (ac longe alia cum *Inſcriptione*) in Numidia; Ibni Alriquich unicum tantum, verum *magnum lapidem*, in Provintia Zeugitana prope urbem *Carthaginem*. Theophanes denique vult hæc verba inſcripta fuiſſe *duobus titulis* quidem ſed *concavis*, in terra Hoen, in Lybia. Suidas vero *tabulas* ſuas ponit in Numidiâ.

Procopius interim minime affirmat ſe illas *Columnas* vidiſſe. Et tamen Euagrius & Nicephorus Calixtus diſertis verbis, ac quaſi ipſius Procopii, id affirmant. Euagrii verba enim hæc ſunt: τεκμηριοῖ δὲ τὸν λόγον ἀληθῆ παντάπασιν τυγχάνειν, ἔκ τινος ἐπιγράμματος ὅπερ καὶ ἀναγνῶναι φησὶ τῶν Φοινίκων γράμμασι συγκείμενον. *Demonſtratque hanc hiſtoriam omnino eſſe veram ex Inſcriptione quadam, quam Phœnicicis literis conſcriptam ſe legiſſe affirmat.* Cui ſimilibus verbis ſuccinit nominatus modo Nicephorus.

At ſi vel maxime id dixiſſet Procopius (quod minime facit) tamen ipſi, tum propter jam ſuperius notata, minus credendum eſſet, tum exinde, quod circa alia hiſtorica nugaciſſimus nugator ſit.

Ne tamen exemplis onerem te tædioſis, unicum ex ipſius libro ἀνεκδότῳ ſive Hiſtoria Arcana ſeparatim Pariſiis excuſa, & quidem pag. 57. 58. afferam exemplum, cujus verba ſonant: Λέγουσι δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα φάναι τῶν ἐπιτηδείων τισὶν, ὡς οὐ Σαββατίου τοῦ αὐτῆς ἀνδρὸς, οὐδὲ ἀνθρώπων τινὸς υἱὸς εἴη· ἡνίκα γὰρ αὐτὸν κύειν ἔμελλεν ἐπιφοιτᾷν αὐτῇ δαιμόνιον οὐχ ὁρώμενον, ἀλλὰ αἴσθησιν τινὰ ὅτι δὴ πάρεστιν αὐτῇ παρασχὸν, ἅτε ἄνδρα γυναικὶ πλησιάσαντα, καθάπερ ἐν ὀνείρῳ ἀφανισθῆναι· τινὲς δὲ τῶν αὐτῷ παρόντων τε πόρρω που τῶν νυκτῶν, καὶ ξυγγιγνομένων ἐν παλατίῳ δηλονότι, οἷσπερ ἐν καθαρῷ

ἦν

ἡ ψυχὴ εἴη, φάντασμα τε θεάσασθαι δαιμόνιον ἀήθες σφίσιν ἀντ' αὐτοῦ ἔδοξαν. ὁ μὲν γὰρ ἔφασκεν ἄφνω μὲν αὐτὸν θρόνου τοῦ βασιλικοῦ ἐξαναστάντα περιπάτους ἐνταῦθα ποιεῖν· συχνὸν γὰρ καθῆσθαι οὐδαμῆ ἔθιστο· τῆς δὲ κεφαλῆς ἐν τῷ παραυτίκα τῷ Ἰουστινιανῷ ἀφανισθείσης, τὸ ἄλλο οἱ σῶμα τούτους δὴ τοὺς διαύλους ποιεῖν δοκεῖν· αὐτόν τε ἅτε οἱ περὶ τὴν θέαν ὡς ἥκιστα ὑγιαινόντων τῶν ὀφθαλμῶν ἀσχάλλοντα, καὶ διαπορούμενον ἐπὶ πλεῖστον ἑστάναι· ὕστερον μέντοι τῆς κεφαλῆς τῷ σώματι ἐπανηκούσης, τὰ τέως λειπόμενα οἴεσθαι παρὰ δόξαν ἀναπιμπλάναι· ἄνθρωπος δὲ ἄλλος παρεστάναι οἱ καθημένῳ, ἔφη· ἐκ δὲ τοῦ ἀφνιδίου τὸ πρόσωπον οἱ κρέατι ἀσήμῳ ἰδεῖν ἐμφερὲς γεγονός· οὔτε γὰρ ὀφρῦς, οὔτε ὀφθαλμοὺς ἐπὶ χώρας τῆς αὐτῶν ὄντας, οὔτε ἄλλό τι τὸ παράπαν ἔφερε γνώρισμα· χρόνῳ μέντοι αὐτῷ τὸ σχῆμα τῆς ὄψεως ἀπανῆκον ἰδεῖν· ταῦτα οὐκ αὐτὸς θεασάμενος γράφω, ἀλλὰ τῶν τότε θεάσασθαι ἰσχυριζομένων ἀκούσας. *Certe & Matrem* [Juſtiniani Imperatoris, namque de ipſo loquitur] *nonnullis ex neceſſariis narraſſe ferunt, hunc non Sabbatii conjugis, aut hominum cujuſpiam eſſe ſobolem: ſed ea gravida antequam eſſet, quandam genii ſpeciem ad ſe ventitaſſe, quæ non ad viſum, ſed ad contactum ſe præberet, accubaretque ſibi, & quaſi maritus ſe conjugem iniret, denique veluti per inſomnium evaneſceret. Quidam a cubiculis, quibus purior eſſet animus, dum nocte concubia Juſtiniano præſto erant, ſibi viſi ſunt inſolentem pro illo Genii larvam videre. Ex his alter affirmabat, repente Juſtinianum regia ſella excitum deambulatum ire (nam conſidere diutius nunquam conſueverat) tum capite illi ſubito in auras reſoluto, reliquo corpore illas conficere deambulationes; ſe verò e re ſtupente, quærenteque diu, & ſuis tanquam infirmis, & minime ad viſum fidelibus oculis ſuccenſente, tandem inopinatò ad corporis compagem caput rediiſſe. Alter aſtare ſe Juſtiniano ſedenti commemorabat, cui facies ilicò in carnem vertebatur informem, nullis ſuperciliorum, nullis oculorum ſuo loco extantibus veſtigiis, nulla denique vera imagine: nec diu poſt quædam ſubmitti ſimulacra vultûs conſpexiſſe. Scribo non quæ ego vi-*

viderim, ſe quæ vidiſſe ſe alii mihi ſerio affirmarunt. Quibus tum & alia non minus abſurda ac ridicula (præter quæ alibi adducit) ſubjungit; ſed quæ æque te quam me immani tœdio afficerent. Ac forſan (nec male me conjicere puto) ex talibus narrationibus illa quæ de *Columnis* & *Inſcriptione* narrat, hauſit. Accedat (quod jam ſupra notare cepi) Euagrium ſolam Lybiam (non Mauritaniam) nominaſſe & Ibni Raquich *duos titulos* cum tali Inſcriptione ad urbem Carthaginem ponere: de cujus origine Leo Africanus ita loquitur: *Notiſſimum hoc antiquiſſimum oppidum a quodam populo exſtructum fuit, qui a Syria huc venerat. Alii vero a Regina quadam* [ad Didonam forte reſpicit] *conditum malunt. Ibni Raquich hiſtoriographus a quodam populo exſtructum putat, qui e Barca huc venerat, ab Ægypti Rege expulſus.*

Aſt *Barca*, (ſive illa *Ptolomais* Cyrenaica fuerit, ſive propius Ægypto in Marmarica collocanda ſit) hic ſub Ægyptiorum ditione ponitur, devicta ſaltem ab Ægyptiis; cum illi popnli inde expulſi in magis occidentalem Africam, uſque ad iſtum locum ubi *Carthaginem* ipſi condiderint, ab Ibni Raquich ponantur.

Verum enim vero tandem (VII.) deveniendum nobis ad ipſam *Inſcriptionem*, quæ apud Procopium, ipſiuſque in hac re ſequaces, his verbis continetur: Ἡμεῖς οἱ φεύγοντες ἀπὸ προσώπου Ἰησοῦ τοῦ λῃστοῦ υἱοῦ Ναυῆ. *Nos ſumus ii qui aufugerunt, &c.*

Suidas vero, qui hanc fabellam ex aliis hauſiſſe videtur, talem eam, ut hîc ſequitur, fuiſſe perhibet: Ἡμεῖς ἐσμεν Χαναναῖοι οὓς ἐδίωξε Ἰησοῦς ὁ λῃστής. *Nos ſumus Chananæi, quos expulit latro Joſua.* Quæſo jam quis hîc ſit præferendus, Procopiuſne an Suidas, qui tanto ſerior ævo eſt, nec minor circa plurima hoc Procopio nugator?

Inſtabit forſan aliquis objiciendo, Judæos quoque talia, ſaltem ſimilia, tradere in Gemara Hieroſolymitana; prout ipſa verba inde producit Celeb. Seldenus (lib. 6. de Jure Na-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

turali &c.) quorum ſolam verſionem hic apponam: *Trinas præmiſit Joſua epiſtolas in terram Iſraëliticam, antequam eam invaderent Iſraëlitæ: ſeu potius Literis tria popoſuit; qui fugam mallent aufugerent; qui pacem, in fœdus venirent; qui bellum, arma ſuſciperent: unde Gergeſæi credentes in Deum O. M. aufugerunt, in Africam ſe conferentes, ac ſi eis dictum etiam fuiſſet, Donec* [Eſai. XXXVI. 7.] *ipſe venero, & vos duxero in terram terræ veſtræ ſimillimam. Nam ejuſmodi eſt Africa. Gibeonitæ in fœdus* [Joſ. IX. 3.] *veniebant, adeoque terræ Iſraëliticæ incolæ manebant. Reges* XXXI. [ibid. XII. 8.] *bellum ſuſceperunt, & cecidere.* Quibus tum ipſe Seldenus [quod maxime mireris] addit: *Et mire ſane convenit, quod heic de fuga in Africam habetur, non modo cum Hiſtoriola Talmudica, qua Africani apud Alexandrum Magnum* [Hiſtoriola iſta extat Gem. Bab. tit. Sanhedrin, ac duplici ac diſcrepanti valde modo narratur] *hoc nomine poſſeſſiones ſuas avitas velut actione repeterent: ſed etiam cum veteri illa apud Procopium, Inſcriptione in Mauritania Tingitana reperta, qua indicatum eſt, incolas priſcos illuc a facie Joſuæ Filii Nun aufugiſſe,* &c.

Ac certe belle admodum ſuccedit, quod illi Africani (quos tamen Suidas teſtatur Africanorum ibi jam antea habitantium habitus ac mores amplexos fuiſſe) ſic ex Hebræorum Lege, ſeu Pentateucho, textus allegent, ex *Numeri*, ſcilicet, c. XLII. v. 2. adeoque & (ut ipſi ibi profitentur) ex Lege. Sicut etiam contra Judæos (coram eodem Alexandro) ex Lege argumentabantur, allegantes *Exodi* cap. XII. v. 36. Cum & Iſmaëlitæ allegarent *Geneſeos* cap. XXV. verſ. 12. Qui tamen Iſmaëlitæ, ut & Ægyptii (ubi iſta Hiſtoriola paulo aliter narratur) alias allegebant ex Lege Scripturas.

Verum quis non videt has nugas plane ejuſdem pretii ac valoris eſſe, cum iſtis *ſtatuis æneis* quas *Jebuſæi* (teſte Eliezere in Pirke) muris urbis *Jebus*, ſeu Jeruſalem, impoſuerant, qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

quibuſque *inſculpſerant juramentum & pactum quod Abrahamus Patriarcha cum ipſis pepigerat.* Et certe videntur mihi utræque hæ *Inſcriptiones*, tam *Mauritana*, quam *Jebuſæa* hæc, ex una eademque prodiiſſe officina: Judaica, nempe, ſeu Phariſaica. Namque ex Judæis Africanis talia Procopium hauſiſſe (uti Juſtinus Martyr illa de 70. cellulis a Judæis Alexandrinis habebat) mihi procul omni dubio eſt. Sic, ut Procopius ac Suidas ipſorumque, hac in re, ſequaces *Judaicas fabulas ſecuti ſint.*

At ſupponamus paulıſper, hoſce *Jebuſæos* (vel quoſcunque plures volueris ex populis, vel Gentibus, *Chanaaniticis*) euſque non ſolum perfugiſſe, verum & tales ibi erexiſſe *columnas*, ac quidem cum tali, ut Procopius tradit (niſi eligas eam quam Suidas habet) *Inſcriptione*: cui bono, quæſo, id fieri potuit; cum illi & ibi ſedem fixerint, & nunquam inde poſtea demigrarint? an ut ſemper ita ante oculos haberent pudenda ſibi monumenta ac teſtimonia effeminati timoris ac terroris (præſertim cum tanta multitudine ex terra Chanaan aufugiſſe perhibeantur) quo, abſque ullo conamine ac molimine in hoſtes advenas, eò transfugæ facti fuerant?

Opportet ſane hos *Chananæos* longe alio animo ac mente fuiſſe, quam omnes alii præter ipſos ſunt populi; ut qui ubique terrarum omnia monumenta, quæ ipſorum dedecora poſſunt manifeſtare, aut ut ad poſteros perdurent faciunt; aut facere valent, ſumma cum cura, vel in totum delere, vel quantum valeant obſcurare, nituntur: quæ vero, contra, in gloriam ipſis cedunt, pene ubique celebrare, cunctiſque hominibus per monumenta publicare ſtudent.

Cretenſes quidem, uti perhibetur, delebant pro parte *Epitaphium Jovis*, quem (ac quidem Deum) inter ipſos olim ſepultum jactabant. Sed non ut propriam per id obſcurarent gloriam, verum potius adaugerent: quamvis id male cederet,

ac

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

ac poſteri naſutiores in ipſos jactitarent id Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται. Ita namque illos notat Callimachus : cujus Scholiaſtes ad verſus hos ſequentes (Hymno in Jovem)

. . . . . . Καὶ γὰρ τάφον, ὦ ἄνα, σεῖο
Κρῆτες ἐτεκτήναντο, &c.

talia notat : Ἐν Κρήτῃ ἐπὶ τῷ τάφῳ τοῦ Μίνωος ἐπεγέγραπτο, ΜΙΝΩΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΣ ΤΑΦΟΣ. τῷ χρόνῳ δὲ τὸ Μίνωος ἀπηλείφθη· ὥστε περιλειφθῆναι, Διὸς τάφος· ἐκ τούτου, οὖν ἔχειν λέγουσι Κρῆτες τὸν τάφον τοῦ Διός.

Ac quidem *Hercules* (prout mythologia ffirmant) cum uſque in *Tingitanam Mauritaniam* perveniſſet, neque ibi permanere vellet ; *Columnas* ibi monumenta ſuorum itinerum, laborum , ac Victoriarum, ut illa poſteris æmulationi æque ac admirationi eſſent, ſuamque ſimul gloriam celebrarent, erexit.

De quibus tamen *Herculis columnis* æque, imo adhuc longe magis, inter ſe diſcrepant veteres Scriptores : uti tum ex Heſychio, tum ex Suida , tum denique ex diligentiſſimo ſimul atque eruditiſſimo Strabone, clariſſime perſpici poteſt. Quæ Heſychius habet hæc ſequentia ſunt : Στήλας διστόμους, τινὲς τὰς Ἡρακλείους στήλας. ἔνιοι αὐτὰς νήσους εἶναι φασίν· οἱ προσχώματα [ita Caſaub. optime, ad Strabon. pro προχώματα] οἱ δὲ τῶν ἀπείρων ἄκρας· οἱ δὲ πόλεις, καὶ οἱ μὲν δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ ἡμίαν, οἱ δὲ τέσσαρας. Apud Suidam vero habemus : Ὁ δὲ Ἡρακλῆς ἕρματα μεγάλα ἔβαλεν εἰς τὸ στόμα τοῦ ὠκεανοῦ, ὡς ἂν ἐμπόδια εἴη τοῖς ἐπιφοιτῶσι θηρίοις.

Quæ vero Strabo habet, quamvis prolixa ſatis ut inſerantur epiſtolæ : pro potiſſima parte tamen huc adducenda duco, iiſque hanc diſquiſitiunculam finire. Is autem lib. 3. ſub finem, ita loquitur, ſeu potius verſio Xylandri, quam ſolam compendii cauſa adducam : *Cæterum Gades ut fuerint conditæ talia feruntur. Memorant Gaditani Oraculum Tyriis*

[NB]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

[NB] *datum, quod eos juberet ad Columnas Herculis coloniam deducere, miſſos loci videndi cauſa cum ad fretum apud Calpen perveniſſent, opinatos finem terræ habitatæ, & Herculeæ expeditionis eſſe ea quibus fretum illud clauditur extrema (quæ Oraculum Columnas vocat) appuliſſe intra anguſtias ad locum, ubi nunc Axitanorum urbs: ibi cum re divina facta non perlitarent, domum rediiſſe. Aliquanto poſt tempore miſſos, extra fretum progreſſos ad* 1500. *ſtadia, ad inſulam veniſſe Herculi ſacram, e regione Onobæ Hiſpanicæ urbis ſitam: ratoſque ibi eſſe Columnas, Deo ſacrificaſſe: rurſumque victimis non addicentibus, domum ſe recepiſſe. Eos qui tertiò navigarunt Gades condidiſſe, templo in ortiva, urbe in occidua parte inſulæ, poſitis. Hinc ortum quod Columnarum vocabulo alii freti clauſtra intelligant, alii Gades, alii etiam quippiam ultra Gades ſitum. Nonnulli pro Columnis habent Calpen & Abylam, qui eſt mons ex adverſo Calpæ in Africa, quem Eratoſthenes ait ſitum eſſe in Metagoniis Numidica gente. alii inſulas exiguas utrique monti propinquas, quarum alteram Junonis inſulam vocant. Artemidorus Junonis quidem & inſulam & fanum agnoſcit: diverſum tamen ait eſſe ab Abyla, neque montem eſſe, neque in Metagoniis. Quidam etiam Planetas & Symplegadas petras huc transferunt, exiſtimantque has eſſe Columnas, quas Pindarus vocet portas Gadaridas, dicens ultimo ad eas perveniſſe Herculem. Quin & Dicæarchus, & Eratoſthenes, & Polybius, & plurimi Græcorum Columnas ad fretum eſſe aſſerunt. At Hiſpani & Afri Gadibus eas vindicant. nihil enim Columnarum ſimile habere ea quæ ſunt ad fretum. Alii Columnas intelligi volunt æreas octo cubitorum columnas, quæ ſunt Gadibus in Herculis delubro, quibus* [NB] *inſcriptus eſt ſumptus in templi factus ædificationem, haſque ajunt eſſe, ad quas cum navigatione abſoluta perveniſſent, Sacris Herculi factis, eam famam curaverint divulgari, ibi maris eſſe terræque finem:*

at-

atque hanc maxime omnium opinionum probabilem Poſidonius cenſet Oraculum & multos legatos commentum Punicum.

Conſidera nunc, Celeberrime vir, an non hæc duo commenta, tam prius illud de *Columnis Phœnicicis*, quas nunc, ut puto, demolitus ſum; quam poſterius hoc de *Columnis ab* Hercule erectis, ſibi, ut ovum ovo ſimilia ſint; atque æque bono ac ſolido (debili potius, vel plane nullo) fundamento ſuperſtructæ fuerint. Et tamen tanti fecerunt iſtas priores (Phœnicicas) etiam ſummi viri, ut magnum εὕρημα ſibi illis nacti videantur; atque id pro magni pretii monumento venditent. Verum hanc meam diſquiſitionem σχεδιαστικὴν tuo ulteriori examini (uti omnia mea) ſubjicio dum tuus ſincere permaneo.

Harlemi 20. Novemb.
1695.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

INDEX
RERUM & VERBORUM.

A.

ADamus quando genuerit liberos, quando Dæmones. 111. 112
Ædiculæ, ſeu ναΐσκοι &c. Deorum portatiles. 24
Ægyptii animalia colebant. 98
Alexander Magnus Præſagia non multum curabat. 399. 401
Amatoriis & Agogimis delectabantur multi primorum Chriſtianorum. 276
Amorrhæi ac Philiſthæi Ægyptiis viciniores quam Sidonii. 21
Amuletum. Euangelia Parva collo alligata. 535
. . . . . Euangelia lecto alligata. 553
. . . . . capiti ægrotorum appoſita. 554
. . . . . Coccineum ſtamen. 537
. . . . . Lutum e balneo. ibid.
. . . . . Sputum. 537. 538
. . . . . Stercus. 541
. . . . . Beetzii admodum efficax. ib.
Angeli Provinciarum præſides. 173
Angelorum nomen Platoni cognitum. 36
. . . . . . quorundam poteſtates enumeratæ. 168
. . . . . . cultus unde. 174
. . . . prohibitur. 175
Animæ mortuorum puerorum in Paredros mutatæ. 283
Antiochus Epiphanes deſcribitur. 71
Apocryphi libri quomodo pro veris ac Canonicis habiti. 85. 86
Apollinis fletus quid indicaverit. 405
Apollonii Thyanæi Hiſtoria conficta. 283
Apoſtolicis viris omnibus non datum erat ejicere Dæmonia. 524
Argo navis locuta fingitur. 576 & ſeqq.
Aſchera, Aſcherim, & Aſchurim quid denotent. 22. 23. & ſeqq.
Aſcherim ſtatuæ ex ligno. 23
. . . in lucis conſecratæ. ibid.
Aſteroth quid fuerit, vel fuerint. 19. 20
. . . non fuit Aſtarte Zidoniorum. 25. 27
Aſtoreth non Dea ſed Deus. 17. 25
Aſtarte Dea dicta ex Aſtheroth. 19. 27
Aſmodæus Diabolorum princeps. 158
. . . idem qui Sammaël. 161. 162
Aſtheroth quando cultus. 17
. . . . urbs. 18. 19
. . . . . ubi condita. 20
. . . . nomen illud quamdiu cognitum. 19. 20
. . . non erat Numen peculiare hujus illiuſve gentis. 21
Aſtheroth & Aſcheroth quandoque confunduntur inter ſe. 22
. . . Deus Zidoniorum. 25
. . . pro Dea malè habitus. 26
. . . Numen Amorrhæorum &c. 27
Aſtrologi neglecti. 424. 425
. . . irriſi. 469 & ſeqq.
Aſtrologia judiciaria a Chaldæis inventa. 419. 420
. . . . ejus falſitas probata hiſtoriis. 422. 423
Augur apud Hebræos quis, quid agat. 365 & ſeqq.
Augurum jus reipublicæ cauſa conſervatum. 377
Auguribus damnatis aut exulibus non erat permiſſum artis arcana revelare. 386. 387

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Auguria externa ſuperſtitioſa. 377. 378
. . . capta in rebus bellicis. 381
. . . . . in creandis Magiſtratibus. 382. 390
. . . Judæis damnata. 392
Auguratorium & Auguraculum quid. 380. 381
. . . . . . poſitum juxta tribunal. 381
Auguralis ara. 382
Auſpicandi formula. 383
Auſpicia quomodo ab Imperatoribus, Conſulibus, Prætoribus capta. 384. 385
. . . non omnibus conceſſa. 384
. . . a Plinio tacitè deriſa. 385
Azazel quis. 117 & ſeqq.

B.

BAal & *Baalim* diverſi nominis (forſan & muneris quoque; ut apud Græcos ac Romanos Jupiter &c.) 17
. . idem quandoque cum Molech cum Milcom &c. 17 &c.
. . ſub Baalim nomine & Aſtheroth comprehenſi. 25. 27
Baal Achabi, Zidoniorum Deus. 17
. . . . forſan idem qui Aſtheroth. ibid.
Baalim ab Aſtheroth diſtincti. ibid.
. . . quando culti. ibid.
. . generale nomen. 18
Baaræ radicis vires. 282. 518
Behemoth deſcribitur. 128
Brutorum cultus Ægyptiis familiaris ante Iſraëlitarum ex Ægypto exitum. 97
Bubo ſemper mali ominis avis. 137
בעלי אוב quinam ac quales. 609 & ſeqq.
בידין quinam ac quales. 609
דורשם אל המתים quinam ac quales. 613

C.

CAin urbem condit. 140
Κακοδαίμων vox ſemel tantum in libris Apocryphis occurrit. 102
Canidia Lunam cœlo diripit. 592
Canidiæ & Saganæ nocturna Sacra. 593
Canon N. Teſt. non eſt ab Apoſtolis confectus. 258
. . . . . . quando confectus. 259. 260
. . . . . . quibus conſtet. 259 & ſeqq.
. . Sacræ Scripturæ an a Concilio Nicæno confectus ac publicatus 264. 265
. . primus, ſecundus, tertius, quis. 267. 268
Caput loquens artibus mechanicis. 669
Carmina in Magia quid poſſint. 574. 575
Carmina Sibyllina unde prolata. 315. 318
. . . . . . vulgaria. 318. 349
. . . . . . non magnæ auctoritatis. 316
. . . . . . quomodo diſcreta. 319
. . . . . . privatis prohibita. 319. 320
. . . . . . de novo conficta aliquando. 322
. . . . . . quo modo canonizata. 323. 325
. . . . . . quibus divendita. 326
. . . . . . unde profluxerint. 327
. . . . . . a Chriſtianis avide arrepta. 328
. . . . . . & maxime a Græcis. 329. 330
. . . . . . a Tertulliano ac Cypriano non memorata. 335
. . . . . . Sortibus deſtinata. 473. 281. 282
Catabolici Dæmones. 53
Chaldæi dicti Chalybes,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Chaldæi quomodo agebant. 63
. . . iidem qui Magi. 62. 63
. . . duplicis generis. 30. 63
Chorepiſcopi quinam. 218. 219
. . . duplicis generis. ib. & ſeqq.
Chriſtiani primor. ſeculor. Amatoriis delectabantur. 276
Χρησμολόγοι & Χρησμῳδοὶ qui. 201 & ſeqq.
Citationes Auctorum ſæpe neceſſariæ. 61
Cœlii Rhodigini credulitas. 656
Collegium Haruſpicum Romæ. 413
Collegia omnia ſuos habebant Magiſtros. 324
Koſemim quinam. 446 & ſeqq.
כשף quomodo verti ſoleat. 564. 565

D.

DÆmones qui. 33. 34. 35
. . . boni ſoli a primis Græcis agniti. 52
. . . Mali ſenſim introducti. 51
. . . a Poëtis quare poſiti. 54. 55
. . . a Deo creati. 111
. . . ab Adamo procreati. ib.
. . . ab Eva Dæmones fœminini ſexus. 115. 116
. . . a Nahema enixi. 121
. . . ab Angelis procreati. 121 & ſeqq.
. . . habitarunt in Ægypto, ut olim credebatur. 162. 163
. . . viſibiles a Judæis crediti. 170
. . . mutabiles in animalia. ibid.
. . . Catabolici. 281. 282
. . . per Sibyllam locuti. 334
. . . lingua vernacula appellandi. 505
. . . norunt diſcernere increpantem. ibid.
Dæmonum principes Serapis & Hecate. 48
. . . & horum differentia. 49
. . . duplex genus (Criticum & Brutum) ibid.
. . . malorum opinio qui diſſeminata. 53
. . . Doctrina ex Chaldæiſmo. 64. 65
. . . princeps Dæmogorgon quando nominabatur. 55
. . . opinionem a quibus didicerint Sacerdotes Græci. 54
. . . varia nomina. 108
. . . quatuor matres. 115
Dæmones ejicere non omnibus viris Apoſtolicis datum erat. 524
Dæmonum malorum cultus nuſquam a a Deo Iſraëlitis aut Judæis exprobratus, verum quidem *Vanitatum*. 100
. . . ſtatuæ, ut Dæmonum, non adorabantur. 102
Dæmonomania a Zabiis orta. 28. 29
. . . Chaldæis & Aſſyriis. 30 & ſeqq.
Deus omnipotens, *ac ſimul Zelotypus.* 1. 2. 8
. . culpat Deos gentilium, non vero Diabolum. 8
. . quomodo tentet homines. 254. 255
. . ſolus facit miracula. 2. 3
Dii gentium ejuſdem poteſtatis cum vero Deo habiti. 6
. . . poteſtate nulla præditi. 10
. . . Materiales & immateriales. 50
. . . quinam conjunctim olim culti. 279
. . . Inferi plus valent circa operationes Magicas quam Superi. 580
. . . Minorum gentium docebant homines Deos ſuperos, imò Jovem, e cœlo devocare. 589

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Dii gentium unde id habuerint diſquiritur. 590
Deorum Concilia ac Collegia fuerunt varia. 278
Defectio Lunæ neglecta ab Alexandro. 410
. . . . . ab Æmilio Paulo. 411
. . . . . a L. Sulpitio Gallo. ib.
. . . Solis neglecta a Pericle. 412
Deuteroſis cauſa multarum ſuperſtitionum. 91
Diabolus catenis ligatus. 91
Diaboli aut ejus operum non fit adeo mentio in S.Scriptura V.T. 8.10.227
Diabolorum tria genera. 439
Divinatio naturali intemperiei ab Ariſtotele adſcribitur. 336
. . . a Cicerone refutata. 337
. . . per aperturam codicis. 474
. . . quomodo ea inſtituta. 475. 476
. . . quibus in locis. 477
. . . ab Auguſtino inſtituta. 479
. . . ab Andronico inſtituta.
Divinationes deridet Plinius. 338
. . . . damnarunt Concilia. 481, 482 & ſeqq.
Donum Linguarum quid apud Paulum. 202 & ſeqq.
. . . Prophetiæ quidnam. ibid.

E.

EClesiæ Chriſtianæ Vet. forma externa qualis. 209
. . . . cum Synagoga Judæorum collatio. 210 & ſeqq.
. . . . . primæ aut nulla aut perpauca fuere Scripta Euangelica. 257
Ἐγγαστρίμυθοι quinam. 634. 648
. . . . . Euryclidæ dicti. 649. 650
. . . . . poſtea Pythonici a Pythone. ibid.
Ἐγγαστρίμυθος apud Græcos primus Eurycles. 648
. . . . . . Python. 650
. . . . . . Fanningius. 652
. . . . . . Ludovicus Brabantius. 653
. . . . . . Barbara Jacobi. 654
. . . . . . Jacoba. 656
Εἴδωλον pro umbra. 3
Elilim qui vertantur. 3.4.5
Elohim & Jehova quandoque Dîs gentilium attribuerunt Prophetæ. 672
Enochi libri auctoritas inveſtigatur. 352 & ſeqq.
. . . liber agnoſcitur a Tertulliano. 560
. . . . . continet Incantationes &c. 560 & ſeqq.
Epiſtolæ ad Hebræos auctor quis. 261
Eſſeni Idololatræ. 174
Ethnici ad Chriſtianiſmum tranſeuntes multa Chaldaicæ ſuperſtitionis eò deferebant præjudicia. 180. 181
Euangelia omnia non uno eodemque tempore conſcripta. 258
Euangelia parva Amuletum puerorum, &c. 534
Euangelium dolenti capiti impoſitum. ibid.
. . . . . lectis appenſum. 535. 536
Eunus Syrus Vates. 303. 304
Eurybates Epheſius ope Literarum Epheſiarum muros ac tecta conſcendit. 528. 529
Eurycles primus ἐγγαστρίμυθος. 648. 649
Expiatrices apud Atticos. 60
Exſufflatio Dæmonum quando introducta. 547. 549
. . . . . contra quæ. 547. 548
. . . . . a viris & mulieribus peracta. ibid.
. . . . . ab ipſis baptizandis adultis. 549
Exorciſmus Catechumenorum & Hæreticorum primis ſeculis per Clericos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

cos adminiſtrabatur. 550
Exorciſmus quonam tempore in Catechumenis exercitus. 553
Exorciſmi definitio. 554
. . . cæremoniæ non ubique æque longæ. ibid.
. . . Myſtica acceptio. 555
Ἔξεχέ ὦ φίλε ἥλιε luſus puerorum. 595
Exorciſmo Chriſtus & Apoſtoli uſi. 542
. . . . , . mulieres exorcizantes. 544
. . . . an Tertulliani tempore is in uſu circa baptizandos. 545
. . . . tempore Auguſtini. 555 ſeqq.
Exorciſtæ tempore Cypriani in Eccleſia. 550
Exorciſtarum munus quodnam fuerit. 551. 552
Exorciſtas creabat Epiſcopus. 552
Exorcizare nemini licebat niſi is ab Epiſcopo creatus eſſet. ibid.
Extiſpicia circa quæ conſulta. 395
. . ſolis Aruſpicibus inſpecta. 400
. . irriſa a Cæſare. 403

F.

FAtidici libelli conſulti. 306
Fluvius Sabbaticus. 141. 142

G.

GEmara Mishnæ adjuncta. 89. 90
Genius quis Deus. 42. 43
. . . bonus & malus. ibid.
Genii hominum duo. 172
גוזרין qui ac quales. 394

H.

H*Aptharoth* ſive Lectiones Prophetarum unde Originem trahant. 72. 73
Haruſpicina a Chaldæis orta. 395
. . . . examinata a Cicerone. 396
Haruſpices ſoli exta inſpiciebant. 400
Haruſpicum fraudes. 404. 405
. . . . Collegium Romæ. 413
Haruſpicibus fidere nolunt ruſticos Cato & Columella, milites Imperator Aurelianus. ibid.
Heſychii Lexicon non vulgares, ſed rariores & magis inſolitas continet vocum ſignificata. 651
Hirci ab Hebræis culti. 97. 98. 99
Homerus unde ſua deſumpſerit fabuloſa. 638
Homines in lupos poſſe converti & è contra aſſerit Peucerus, negat vero Plinius. 595
. . . . credidiſſe videtur Auguſtinus. 596
Hydromanteia. 468
Hyſtaſpis libri magna in auctoritate. 321 & ſeqq.
הוחל profanare ſignificat. 15

I.

J*Adua* quale animal. 612. 619
Idola vox quî Hebræis, Chaldæis, Græcis, Belgis vertatur. 3. 4
Idolis omnipotentia a Poëtis adſcripta. 6
. . miracula adſcripta a primis Patribus credita. 7
Idololatria quando primum orta. 1. 2 & ſeqq.
. . . . circa Aſtra. 16
. . . . circa Animalia. 21
Jehova & *Elohim* Dîs Gentilium quoque attribuerunt Prophetæ. 672
Jeremuel Archangelus. 133
Ignis Sacri per LXX. annos latentis hiſtoria examinata. 150 & ſeqq.
. . . . e cœlo ad altaria delapſus. 152
. . . . a Perſis cultus. 154
ידעונים vel *Jideonim* quinam ac quales. 611. 612

Im-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Impoſtores abutebantur nominibus Dei, Patriarcharum, Sanctorum. 522
. . . . utebantur ligaturis & Thymiamatis. ibid.
. . . . . . Literis Epheſiis. 526
. . . . quare non vere ejecerint Dæmones. 523
. . . . . multi in urbe Epheſina. 525
Incantatores quinam ſint. 490. 491
Incantatrices a Chriſtianis adhibitæ. 531
Inſomnia fatidica quænam. 436 & ſeqq.
. . . . . . pellibus ſubſtratis capta. ibid.
. . . . . duplicia. 438
Interpretes Græci Bibliorum Chaldæorum opinionibus imbuti. 97
Interpretibus Græcis Bibliorum quantum fidendum. 124 & ſeqq.
Jonæ hiſtoria a Joſepho deſcripta examinatur. 144
. . Prophetia de interitu Ninevitarum in quo conſtiterit. 194
Joſephus (Flav.) ita adulatur Græcis & Romanis, ut S. Scripturæ verba eorum ſuperſtitionibus accommodet. 77
. . . non ſemper fidus. ibid.
. . . ſemipaganus fuit. 136 & ſeq.
. . . diſſimulat maligne Meſſiam. 138 & ſeqq.
. . . gaudet fabulis & nugis. 156
. . . malignus in Jeſ. Chriſtum ejuſque Apoſtolos. 519. 521
Irenæus emendatus. 270
Iſraëlitæ ad Gentium ritus delabebantur, ob congregationum Eccleſiaſticarum defectum. 66

L.

Liber Judith an in Canone diſquiritur. 265
Lex Moſaica quî ab Iſraëlitis neglecta. 66. 67
Lex Moſaica in Captivitate Babylonica. 68 69
. . . . . familiarior populo poſt reditum ex captivitate. 70
. . . . . lecta, & explicata per Interpretem vernaculè. 69. 70
. . . . . quando verſa, & quare. 73. 74
Legis Codicum quanta penuria in Judæa ante Captivitatem Babylonicam. 68 & ſeqq.
Lex Oralis dignior Lege ſcripta Judæis. 87. 88
. . . quare non ſcripta tradita. ib.
. . . ipſius, ſive Mishnæ, hiſtoria. 87 & ſeqq.
Lexica Hebraica minus accurata quare. 179
Leviathan deſcribitur. 128 & ſeqq.
Levitæ ac Sacerdotes in captivitatem Babylonicam avecti, ibi Chaldæorum imbibebant opiniones. 69
Liber Salomonis clavicula dictus. 558
. . Enochi de Incantationibus &c. agit. 560. 561
Lilith hiſtoria. 112. 113
Literæ Hebræorum quadratæ in Scriptura Legis Samaritanis antiquiores. 80
Literarum Samaritanarum origo plane obſcura. 78. 79
. . . ortus earum ex Aſſyria & Chaldæa. 79. 80
Literæ Epheſiæ a quibus inventæ. 540.
. . . . . pro Amuleto animalis in ſculptæ. 529. 30
. . . . . in coriis conſutæ. ibid.
. . . . . recitatæ. 539
. . . . . Impoſtoribus in uſu. 526. 528
. . . . . erant Symbola quandoque, quandoque amuleta. 527
. . . . . ex Euſtathio &c. deſcribuntur. ibid.
Literæ Phœnicicæ non ſunt Samaritanæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

næ, ſed ab illis multum diſcrepant. 79
Λόγια quid ſint.
. . Actor. VII, 38. Hebr. V, 12. 1 Petri IV, 11. quomodo vertenda. 290. 291
Lucorum cultus. 23 & ſeqq.
Luna ab aſino epota. 60. 524
. . quomodo e cœlo deducta. 594
Lunæ e cœlo detractæ fabula unde. 59
Luſtrationibus adjungebantur Incantationes. 60
Lyſander confinxit Oracula. 389

M.

מפלצת *Miphlezet* quid fuerit ignotum. 25
מכשפים, *Mecaſpim*, qui ac quales fuerint. 563
Magia in Chaldæa orta atque inde in cæteras mundi plagas diſperſa. 31 & ſeqq.
. . etiam Ethnicis exoſa. 358
. . continet ſub ſe Incatationes, Præſtigias, Necyomanteiam, Aſtrologiam judiciariam, &c. 570
. . a Cicerone & Seneca irriſa. 571
. . in Perſide orta ſecund. Plinium. 599
Magicæ operationes majori ex parte a mulieribus perficiuntur. 568. 569
. . . non perficiuntur ſine reſpectu & conſideratione ſiderum. 568. 600
. . . efficiuntur magis a Dîs Inferis quam a Dîs Supris. 580. 581 & ſeqq.
. . . efficiuntur ope herbarum, &c. 601
. . . evertuntur etiam herbis. 603 604
. . . medicamenta irriſa a Plinio. 605. 606
Magi, Chaldæi, Agyrtæ, iidem. 62. 63
. . . & Venefici apud Hebræos quinam. 564 & ſeqq.
Magi omnes quare occidendi Hebræis. 568
. . quam mira jactitarent, ex Maimonide. 569
Magorum Magicarumque artium ſummus magiſter Serapis habebatur. 583
Magicarum operationum tres ſpecies. 567
Martha Syra Vates. 303
מעוננים quinam ac quales fuerint. 415 & ſeqq.
Mehonenim unde dicti. 416 & ſeqq.
. . . . quid agant. 416. 417
. . . . dicti Agyrtæ, Magi, &c. 433 & ſeqq.
מנחשים quinam ac quales fuerint. 363 & ſeqq.
Melſtinski (Jacobus) ſe Chriſtum ſimulat. 434 & ſeqq.
Micholis hiſtoria, circa imaginem lecto impoſitam. (1 Sam. XIX. v. 13.) 660 & ſeqq.
Milites in aëre viſi (in Apocrypis) 135
Mircula Dei fictis nominibus adſcripta. 5
. . . a primis Eccleſiæ Chr. patribus credita & quî. 7
Mishna quando collecta & publicata. 87
. . . . a quo. 80
Mishnæ adjuncta Gemarra. 89. 90
Mishna abutebantur Phariſæi. 89 & ſeqq.
de Mishna conficta multa. 87
Monachi fabulis dediti 184
Morbi Nominibus Sacris & verſibus expulſi. 405 & ſeqq. uſque ad 414.
Mortuorum conſultores quinam. 612
Moſes ſua Miracula fecit per nomen Tetragrammatum. (ſecundum Judæos) 493
. . quo modo occiderit Ægyptium. 494
. . virga ejus quando creata. 495
Mulieris in Endor impoſtura examinatur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

tur. 614 & ſeqq.
Mundus plenus animis ac Dæmonibus. 32

N.

NAhema mater Dæmonum. 121
Nebuchadnezaris ſomnium expoſitum. 443. 444
Necromanteia diu ante Homerum cognita, apud Hebræos quandoque publicè exercebatur. 633. 634. & privatim. 642
Νεκυομαντείας meminit Homerus. 636
Nemeſis Judicii Angelus. 36
Nomina Divinitùs data ſingulæ gentes habebant. 505
. . . vernaculâ lingua exprimenda 506
. . . Hebræorum equidem apud alias gentes valebant. 506. 507
. . . Sacra adhibita in expellendis morbis. 508. 509
. . . . . . ad cordis dolorem. 509
. . . . febres. 510
. . . . morbos pecudum, vini conſervationem, piſcium capturam. ibid.
. . . Barbara adhibita ad peſtem, febres, &c. 512. 513
Nomen Tetragrammatum. 42. 494
. . . . ejuſ ſcopus & ſenſus. 496
Nominibus vere Divinis quoque Gentiles uſi ſunt in expellendis Dæmoniis. 497
. . . . . . etiam primæ Eccleſiæ Chr. patres talia approbant. ib. & ſeqq.
. . . . quando vim obtineant, quando non. 502 & ſeqq.
Numen idem ſæpe diverſa habebat nomina. 17. 18
Numina a locis atque urbibus denominata. 19

O.

אוב, *Ob* quid, ac quæ, ſignificet. 614. 615 & ſeqq. 649
Ο'ιωνὸς quomodo vulgò reddatur. 651
Ο'ιωνίζεσθαι quid. ibid.
Omina ſuperſtitioſe obſervata. 370
. . a Chriſtianis obſervata etiam ex Nominibus. 371
. . . . . ex candelis, cereis, &c. 372
Omnipotentia a Poëtis ac Sacerdotibus adſcripta Dîs Gentium. 6
Ο'πισθότονος qualis morbus. 108
Opus Pythonis qualenam. 609. 610
Oracula Sibyllina, vide Carmina Sibyllina.
. . . . a Lyſandro conficta. 389
. . . . ἐγγαστριτῶν an per pudenda edita. 649
Oraculum ad Avernum. 639. 641

P.

PAredri erant diverſi generis. 279 & ſeqq.
Pentateuchus Hebraicus quî & quando confectus. 71. vide & epiſtolas operi annexas.
. . . . quando ad Cuthæos perlatus. 75. 76. 81. vide & epiſtolas.
Pentateuchi Samaritanorum Græca verſio quam vetuſta. 83
Pentateuchus Hebr. per Sectiones hebdomadales diviſus prælegebatur. 74. 83
. . . . Solus ante tempora Philadelphi publicatus. 75
Pharisæi Mishna abutebantur. 89. & ſeqq.
. . . præ omnibus prævalebant. 92

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Phariſæi ſummam præ ſe ferebant ſanctitatem. ibid.
. . . ſeptem ſectis diſcriminati. 93
. . . doctrinam de Dæmoniis ſunt amplexi. 94
Piſcis qualis a Tobia captus. 164. 165 & ſeqq.
Planetæ a Chaldæis Dii vocati. 32
Plantæ, animalia, metalla ſingula habent ſibi ſtellam 58
Poëtæ omnipotentiam Idolis adſcribebant. 6
. . non tamen omnes. 7
. . quare poſuerint malos Dæmonas. 54
. . quomodo Prophetæ dicti. 200
Porphyrii epiſtola ad Annebonem. 44. 45
. . . . . . vera. 46
Propheta quis verus. 188 & ſeqq.
Prophetæ nomine *Doctores*, *Paſtores*, *Magiſtri*, in S. Scriptura non (niſi abuſive) veniunt. 200
. . . ſub Novo Teſtamento examini ſubjiciuntur. 206
Prophetarum Scripta diu, poſt Pentateuchum, latuerunt. 74. 75
. . . . filii ſunt ipſorum diſcipuli. 198
Prophetia vera non duplex. 197
Prophetiæ munus in quo conſiſtat. 193 & ſeqq.
. . . Donum quodnam apud Ap. Paulum. 202 & ſeqq.
Phylacteriis etiam Chriſtianorum Sacerdotes uſi ſunt. 533. 534. 536. 537
Pſeudoprophetæ primis ac poſterioribus temporibus fuerunt. 235. 236
. . . . . ſicut Theuda. 236
. . . . . Ægyptius (de quo Act. XXI. v. 38.) 237
. . . . . Barjeſus. 239
. . . . . Jonathas. 241
. . . . . Doſitheus. 242
. . . . . Barchochebas. 242. 243
. . . . . David El David. 243
Pſeudopropheta Simon Magus. 245 & ſeqq.
. . . . . . Marcus Magus. 474. 275
. . . . . Menander Hæreticus. 276. 277
. . . . . Baſilacius. 287
Pullarii in Auguriis multa fingere poterant, & quomodo. 380. 385. 386
Purgatorii Romanenſium origo. 91
Pythii duo Regibus Lacedæmoniorum additi. 311. 312
vox פיתום Pithoom quid ſignificet. 617
Πυθὼν unde derivetur. 651

Q.

קוסמים *Koſemim* qui ac quales. 445

R.

Raphaël unus ex ſeptem Angelis. 159
Remedia Dæmonofuga. 165. 166. 603. &c.
Rhetræ Lacedæmoniorum quid fuerint. 310
. . . . . . a Regibus cuſtoditæ & explicatæ. 311
. . . . . ad lubitum Regum mutatæ. 313

S.

Sacerdotes Græci a quibus didicerint opinionem de Dæmonibus. 54
Sadducæiſmus per Saddoccum & Baithum introductus. 91
Salomon Incantationibus adverſus Dæmones uſus. 141. 558. 559
Sammaël quis Angelus. 117
Samuel an verè viſus a Pythoniſſa. 611
Sanguis in magicis operationibus adhibitus. 571

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Saul a quo, vel quali, ſpiritu agitatus fuerit. 439
. . quî prophetarit. 440
Scevæ filii Agyrtæ. 521. 523.
שרים vel שרין non Diaboli, ſed Dii. 16. 109. 110
. . quare nomen id Dîs Gentium impoſitum. 108. 109
. . male vox illa vertitur Dæmones. 110
שעירים male vertuntur Diaboli vel Dæmones mali. 124
Scholas ac Synagogas ordinarias ante Captivitatem Babylonicam Judæi non habuerunt. 65. 66
Secta Platonica & Pythagorica ex Chaldæiſmo. 180
. . Ebionæi, Encratitæ & Marcionitæ, quæ Euangelia ac quas Epiſtolas rejecerint, vel detruncarint. 269. 270. 271
Septuaginta Interpretum hiſtoria conficta, & quare. 84
Serapis, Oſiris, Apis idem Numen. 584
. . . an Magorum ſummus magiſter. 583
. . . quomodo ab Ægyptiis, & Romanis, cultus. 585
. . . unde dictus. 587
. . . docetur non eſſe ex Dîs Inferis. 585. 586. 587
Sibylla Divinæ auctoritatis habita a Clemente Alexandrino; qui mox tamen contrarium ponit. 329. 338
Sibyllinorum Oraculorum, ac Librorum, hiſtoria. 309 & ſeqq.
Sibylliſtæ quinam (inter Ethnicos, & Chriſtianos) 359
Simulacra Deorum nulla adorata ſi non antè præceſſiſſet Conſecratio. 5
Sirenum nomen unde. 127
Simia Dei Diabolus dicitur ſed falſo. 678. 679
Simiæ Eccleſiæ hæretici.
Sortilegi non ſolum morabantur in Templis, verum & per fora, theatra, &c. vagabantur. 317
. . quî populo impoſuerint. 465. 466
Sortes, erant variæ, ut Lyciæ, Prænestinæ, Antiatinæ, Patavinæ, Herculeæ, Dodonææ, Cæritanæ, &c. 448
. . per talos captæ. 449
. . Præneſtinæ deſcriptæ. 449. 450
. . extractæ manu. 452
. . ejectæ. Ibid.
. . membranis, aut chartulis, inſcriptæ. 453
. . Oraculi Jovis Dodonæi a ſimia diſſipatæ. 454
. . quando & quomodo ab Arabibus captæ. 455
. . e Sagittis & Virgis captæ. 455. 456
. . e Templis datæ. 459. 460
. . per integros verſus captæ. 461
. . quare per pueros redditæ. 467
. . ubi per Aviculas. 486. ibid.
. . per gallum, per corvos. 465
. . per capras. 486
. . per annulum pendulum. 463. 464
. . per literas in aqua apparentibus. 469
. . per calculos & abacum. 470
. . ex libellis. 471. 472
. . per aperturam Codicis Poëtæ hujus illiuſve. 474
. . per aperturam Codicis alicujus S. Scripturæ, vel plurium ſimul. 475 & ſeqq. uſque ad 482
Sortes Sanctorum, vel de ligno aut pane factæ. 483. 484
Spencerus circa Teraphim refutatus. 670
. . . P. Cunæus contra ipſum defenſus. 517
Statuæ vel imagines, quamvis conſecratæ, omni Divinitate carent, ac nihil poſſunt. 4. 5
Statuarum Florianorum dejectio quid ſignificarit. 406

Στερ-

Στερνομάντεις quinam, aut quales. 649
Stringes aves. 114. 115
Superſtitioſi valde Oct. Auguſtus & Claudius Cæſar. 414
Sylla Felix portenta &c. negligit & ridet. 409

T.

TArgumiſtæ Diabolum ſuis paraphraſibus intrudunt in S. Scripturam. 103 & ſeqq.
Targumiſtæ & Interpretes priores S. S. fuerunt ex ſecta Phariſaica. 95
vox *Teraphim* examinata & inveſtigata. 659
Teraphim quid ſint. 664. 665
. . . quare & quando a Deo adhibita, ſecundum Spencerum. 670
. . . non ſunt locuta. 673
. . . per ea non eſt locutus Deus. 675
. . . per ea an Dæmon, ſeu Diabolus fuerit locutus, an vero ipſe Deus (ut Spencerus vult) non poſſe diſcerni. 677
Thomaſini error circa fabulam de Erichtone apud Lucanum. 645
Tobiæ liber examinatur. 157 & ſeqq.
. . . . ejus triplex textus Hebraicus, unuſque Græcus præter verſionem Latinam. 157
. . . . omnes iſti textus ac verſiones permultum inter ſe diſcrepant. ibid.
Totaphoth membranis coriaceis inferta qualia Judæis amuleta. 530. 531
Tripudium quid. 383

V.

UMbrarum evocationem ipſi rident Poëtæ. 646
Uriël Angelus. 133
Velleda Germanorum Fatidica. 305
Ventriloqui, vide ἐγγαστρίμυθοι.
Verſio Hieronymi unde minus accurata. 179
. . Syriaca perantiqua. 261
Verſio (prætenſa) τῶν ſeptuaginta non uno eodemque tempore, nec per unos eoſdemque Interpretes, facta. 636. 660
Verſiones Bibliorum unde minus adæquatæ. 177. & ſeqq.
Virga Moſis quando creata.
Vituli ab Hebræis culti. 99
Voſſii (Iſaaci) ſententia de Apocryphis. 343
. . refutata. 346
. . de LXX. Interpretibus. 346. 347
. . de prædictione adventus Chriſti per Sibyllas. 358

X.

XAnthus Achillis equus locutus fingitur. 578

Z.

ZOroaſter quando vixerit. 52
. . . doctrinam Magicam docuit. 53

ADDENDA & CORRIGENDA.

In Dedicatione.

Pag.	lin.	lege.
*5	18	*in invia.*
**2	17	*πλανῆτις.*
	18	*προσδέχομαι.*
***	11	*nomine Dei.*
	23	*Sagas.*
***2	21	imprimis verò.
****[illegible]	19	perpetrare perhibebantur.
****3	12	figmenta (ut optime.
*****2	24	ut exiſtimo , a me oſtenſa ſunt , patet.
*****3	25	huic operi.

In ipſo opere.

Pag.	lin.	lege.
8	8	fabuloſo.
20	15	v. 4. ubi.
	30	religioſus cultus.
	31	Numinum.
23	16	*ſpargere.*
24	3	ſicut *ἀνατιθέναι.*
26	10	*Baalim.*
30	4	*plenumque.*
	19	*καταδέχονται.*
	24	exſertè.
31	21	induxiſſe.
	32	*Arimanium.*
42	9	*εὐδαίμονας.*
43	6 it. 7.	*Somnus.*
44	19	*Benignos.*
45	10	ſopitos.
	13	*cum* , adde *attractatum.*
	16. dele.	*attractum.*
64	3	Divinationum genera.
76	8	Idololatricæ
81	30	Quo modo.
95	17	*Græci* , adde , *Chaldæus.*
	19	Eſai. 34. 14. *de diſertis Idumeæ.*
116	27	expulſorem.
118	2	לעזאזל.
	15. deeſt.	ארץ
	25	*Melitiones.*
	32	impurum.
119		poſt *Azazeli* adde , *Sors Sancti Benedicti eſt oblatio holocauſti.*
124	15	in S. Scripturam , ibique in Eſaiæ Proph. Scripta.
	16	Eſaiæ c. XIII. v. 21.
127	24	*cantio.*
133	23	*quæ* , dele , *quid.*
137	10	*ἐξαποστεῖλον.*
142	27	quoſque.
152	2	*corripuit.*
156	21	*ἐσκορπίσθησαν.*
157	18	fatetur.
160	20	Præpotent.
161	9	exercitatores.
	31	in Chri-
165	3	dicunt , qui in Tobiam inſiliit.
168	18	יוחה
169	31	viderentur.
174	16	*ἐμβατεύων.*
195	20	muneris.
197	15	cum.
103	25	*δείκνυμι.*
204	4	proficuum.
206	16	*viris.*
248	25	PYTHIAM.
298	1	*βαλανεύσω.*
299	7	*litetis.*
306	6	poſt *echinus* lege Tr. *Nondum etiam hic noſtras ceſſabit fallere Athenas?*
	29	ſume.
311	29	alios.
325	5	(non Magiſterium)
343	10	ego.
343	12	*meminerat.*
344	7	ſepe
369	25	redire domum.
375	2	profert , finiam :
377	16	*Bellicam rem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Pag.	lin.	lege.
383	8	*autem eſſe.*
396	32	*ſit cordis a. v.*
399	19	*ſuperſtitio.*
411	2	*edita.*
429	18	*ſimulans, quaſi per dementiam, funeſta Tiberio:*
433	12	encænia.
438	33	diſertis.
440	20	*animis.*
	28	fuerit.
468	9	*indicio.*
511	15	*facie.*
517	11	ipſum a tali.
560	ult.	Literaturæ.
573	18	adductis, talia.
593	1	devotus.

Pag.	lin.	lege.
594	penult.	loquitur, credidiſſet;
605	13	perſona cujuſdam Socratis.
617	28	nimium.
620	20	Sagæ, Nahum. c III. v. 4.
621	6	ſuppeditabat.
628	27	addam Burmannum, qui.
	28	hoc modo loquitur:
635	23	dele. *ex*
638	26	evocationem.
643	24	nec Philoſtrati, Apuleii.
657	16	nullo magis.
672	15	יהוה
679	20	ſoluto.
700	24	illecebris.
720	4	nemine.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
366 K 1